श्री

दशवैकालिक-सूत्रं.

अर्हद्ज्ञान क्षीराब्धि वीचिबिंदुमांशित श्री

गच्छसंवेगारस्पन

गुर्जरभाषावृत्तिं अवचूरिसंवलितं, समयसुंदरो-
पाध्यायकृत दीपिकासनाथं, श्रीहरिभद्रसूरि
कृत बृहद्वृत्ति विराजितं.

स्वमत्यनुसार शुद्ध करीने

श्री मकसुदाबादनिवासि बाबुसाहेब
राय धनपतिसिंहजी प्रतापसिंहजी बाहादुरनी आज्ञाथी

श्री मुंबापुरीमध्यें.
शा० भीमसिंह माणकाख्य श्रावकें प्रीतिपूर्वक
"निर्णयसागर" मुद्रायंत्रना अधिपति शेठ तुकाराम जावजी
दादाजी पासे छपावीने प्रसिद्ध कीधुं.

संवत १९५३ सने १९[illegible]

मिति कार्तिक शुद्ध पूर्णिमा सोमवारे.

है
य छे;
...यैनी अंदर
...द्धति राखेली छे. ... अनु-
सज्ञानोपासे क्षमा मागवाना
...ना याचुं छुं. केम के ते

प्रस्तावना.

श्री वीतरागप्रभुनी वाणीरूपी अमृतरस जेनी अंदरथी उभराइ जाय छे, एवा ग्रंथोने मुद्रित करी प्रसिद्ध करवा ए महापरमार्थ छे, अने तेथी विद्वान जनो प्रमुदित थाय छे. वली तेथी विवेकी माणसो तेवा ग्रंथोने अवलोकीने जिनधर्ममां पोतानुं दृढपणुं संपादन करे छे. सामान्य बुद्धिना प्राणीउ तेवा ग्रंथोनुं व्याख्यानादिक श्रवण करीने परम आह्लाद मेलवे छे, तथा बोधिबीजने पामे छे. सज्जन माणसो ते वांचीने पोताना मनने निर्मल करे छे. अने धर्ममां अत्यंत आदर करे छे. एवी रीते जेमां अति उत्कृष्ट जिनवाणी समाएली छे एवा आगमोनी वृद्धि, रक्षण तथा विनय करवो, ए अति शुभ पुण्य प्रकृति बांधवानुं साधन छे. अने तेवा आगमने प्रसिद्ध करवामाटे हालना चालता समयमां मुद्रायंत्र एक अति उत्तम साधन थइ पड्युं छे. तेवा मुद्रायंत्रथी सर्व आगमोने, तथा सर्व ग्रंथोने छपावी प्रसिद्ध करवा, ए श्रुतज्ञाननी वृद्धि, रक्षण तथा विनय हालना समयमां सर्वोत्कृष्ट गणाय छे खरुं पण तेवुं महान् कार्य समृद्धिवान् उदार जैन गृहस्थथी बनी शके छे. वली तेवो पुरुष समृद्धिवान् तेम श्री वीतराग प्रभुए प्रकाशेला जिनधर्मपर अत्यंत श्रद्धालु अने आदरसत्कारवालो होवो जोइए. अने तेवो असाधारण दृढमननो माणस श्री चतुर्विध संघमां विरलोज मली आवे छे. जेम हालना समयमां बाबुसाहेब "रायधनपतिसिंहजी प्रतापसिंहजी" छे. अने तेनी जोडीनो श्रद्धालु श्रावक आधुनिक वर्तमान कालमां बीजो कोइ पण नथी. ए महान् पुरुषे उपर कहेली रीतप्रमाणे अत्यंत प्रीतिसहित सर्व आगमो एटले जैनसूत्रो छपावी प्रसिद्ध करीने जैनकोमपर मोटो उपकार कर्यो छे. अने तेमनी सहायताथीज आ दशवैकालिक सूत्र अमोए टीका, दीपिका, तथा गुजराती भाषांतरसहित छापी प्रसिद्ध कर्युं छे. अने तेमां दृष्टिदोषथी, अथवा बुद्धिदोषथी अने अज्ञानरूपी अंधकारना पराधीनपणाथी जे कंइ अशुद्ध अथवा उत्सूत्र पदनी अथवा शब्दनी योजना थइ होय, तो तेमाटे सज्जन पुरुषोए मने क्षमा करवी. जो के मारो आ विवेक अयोग्य छे, केम के, सज्जन पुरुषोनो तो एवोज स्वभाव होय छे के, तेउनी दृष्टिए सत्कार्यनी अंदर कदापी दोष दृष्टिगोचर थतो नथी. ते छतां पूर्वे श्रेष्ट ग्रंथकारोए जे पद्धति राखेली छे, तेने अनुसरीने में पण अहींआं विवेक करी बताव्यो छे. वली सज्जनोपासे क्षमा मागवाना करतां विशेषें करीने हुं दुर्जन माणसोनी वधारे क्षमा याचुंछुं. केम के तेउनो स्वभा-

वज एवो होय ले के, कोइ पण मनुष्यना हाथथी ज्यारे शुज कृत्य थाय ले, त्यारे ते जोइ तेमनां मनमां अत्यंत खेद निवास करीने रहे ले. अने बीजानी न्युनता थवाथी तेउना मनमां अत्यंत हर्ष उत्पन्न थाय ले. वली तेवा डुर्जन माणसो बीजाउना दोषो कहाडवामां अत्यंत आतुरता वतावे ले. अने बीजानां कल्याणरूप वृक्षने लेदवामां तेउ एक कुहाडानी गरज सारे ले. अने एवी रीतना असंख्य डुर्गुणोथी तेवा डुष्ट जनो जरेला होय ले. अने तेवा डुर्जनो खरेखर घुवडसमान होय ले. अने ते हेतुथी तेवा डुर्जनो खरेखर जिनवाणीरूपी सूर्यना तेजथी अंध बनीने विपर्यासपणाने पामशे, अने मनमां द्वेषबुद्धिथी ईर्षा लावीने तेउ अत्यंत खेद पाम्या करशे, अने तेटला माटे हुं तेमनी क्षमा मागुं लुं.

ज्ञानना फेलावारूपी शुजकर्म उपार्जन करवामां प्रथम श्रेणिमां गणवालायक महान पुरुष के जेमणे फक्त लोकोना उपकारनेमाटेज पीस्तालीसे जैन आगमो मूल तथा तेउमांथी, जेउनी टीका, दीपिका अवचूरि विगेरे जे अंगो मली शके ले, ते सहित मुद्रित करीने ते उने प्रसिद्ध करवामां, पोतानुं अथाग ड्रव्य खरची उद्योग करेलो ले. तेवा सज्जन माणसनी उत्पत्तिविषे किंचित् लखाण आ जगोए लखवुं. तेने हुं उचितज मानुं लुं.

बंगाल इलाकामां बालोचर, मकुदाबाद, अथवा मुर्शीदाबाद एवां त्रण सुंदरनामथी उंलखातुं एक सुंदर शेहेर आवी रहेलुं ले. के ज्यां कृष्णगढथी आवी निवास करनारा उंशवंशरूपी नंदन वनमां कल्पवृक्षसरखा डुगड नामना गोत्रवाला धर्म न्यायविवेक तथा विनय आदिक अत्यंत श्रेष्ठ गुणोथी शोजिता थएला, तेमज सर्व सत्यवादिउमां अग्रेसर, महाबुद्धिना जंडाररूप, दीन अने गरीब साधर्मी जाइउने ...न, मन अने धनथी सहाय आपनार, अत्यंत मनोहर स्वजावे करीने युक्त; पुण्यना ...नावरूपी चंद्रना प्रकाशथी सघली दिशाउने प्रकाशित करनारा राय "बुद्धसिं...ी बाबु" नामे श्रावक श्री जैनधर्म उपरें अत्यंत श्रद्धावाला हता. तेमनी सौजा...ती कुशलादे नामनी स्त्रीनी कुक्षि थकी संवत् १८३७ माघवदी एकमने गुरुवारने दि... राय प्रतापसिंह नामे कुलदीपक सुपुत्रनो जन्म थयो. तेउ सर्व धनाढ्योमां शि...मणिसरखा, जैनधर्मपर अत्यंत प्रीति राखनारा, तेमज क्षमावान, अने धर्म तथा ...र्मनो निर्णय करवामां शिरोमणि थया. तेमनी चतुर्थ पत्नीनुं नाम सौजाग्यवती ......इ हतुं. तेमणे उंशवंशमां मुक्तामणिसरखा, न्यायमार्गथी लक्ष्मीनुं उपार्जन ...नारा, तथा धर्म अर्थ अने काम, ए त्रणे पुरुषार्थोने सफल करनारा, तथा प्राणीमात्र ...ते दयाळुपणायें करीने युक्त एवा अत्यंत तेजस्वी बे पुत्रोने जन्म आप्यो. तेउमां

मोटा पुत्रनुं नाम "राय लक्ष्मीपतिसिंहजी बहादुर" तथा जेमणे आवा आगम ग्रंथो छपावी प्रसिद्ध करवामां उद्यम कर्यो, ते कनिष्ट पुत्रनुं नाम "रायधनपतिसिंहजी बहादुर" छे. ए बन्ने उत्तम गृहस्थो उत्तम गुणोना भंडाररूप तथा प्राणिमात्रना कल्याणमां अत्यंत उत्सुक थएला छे. माटे जिनधर्मपर अत्यंत श्रद्धा राखनारा एवा ते उत्तम पुरुषे आ दशवैकालिक नामनो अति उत्कृष्ट आगम ग्रंथ छपावी प्रसिद्ध करी खरेखर पोतानुं नाम सफल कर्युं छे. अने एवां पारमार्थिक कार्यो ते भाग्यशाली पुरुषने हाथे दिन प्रतिदिन थाओ एवी अमारी वारंवार विज्ञापना छे.

आ दशवैकालिकसूत्रना कर्ता श्री शय्यंभवस्वामी छे. तेमणे आ सूत्र शामाटे रच्युं ? तेनो संबंध नीचे प्रमाणे छे. ज्यारे शय्यंभव स्वामीए दीक्षा लीधी, त्यारे तेमनी स्त्री गर्भवंती हती, त्यारे स्वजनोए तेणीने पूछ्युं के, तारा उदरमां कंइ गर्भ जेवो संभव छे, त्यारे तेणीए प्राकृत भाषामां कह्युं के, "मणयं" एटले किंचित्मात्र छे. अनुक्रमे तेणीए एक मनोहर पुत्रने जन्म आप्यो, तथा तेमनी मातुश्रीए कहेला वचन परथी तेनुं "मनक" एवुं नाम राखवामां आव्युं. पछी अनुक्रमे ते मनक ज्यारे आठ वर्षनो थयो, त्यारे एक दहाडो तेणे तेनी माताने पूछ्युं के, हे माताजी, मारापिताजी क्यां छे ? त्यारे माताए कह्युं के, हे पुत्र ! तारा पिताजीए तो चारित्र अंगीकार कर्युं छे. ते सांभली मनकने पोताना पिताजी पासे जवानी इच्छा थइ. हवे ते समये श्री शय्यंभवस्वामी चंपानगरीमां विराजता हता, अने ते खबर मनकने मलवाथी ते पण त्यां पहोंच्यो. ते वखते श्री शय्यंभवस्वामी स्थंडिल जता हता अने मार्गमां तेमणे मनकने जोयो. त्यारे तेमणे पूछ्युं के तुं कोण छे ? त्यारे तेणे पोतानो सर्व वृत्तांत तेमने कही संभलाव्यो. त्यारे शय्यंभव स्वामिए तेमने फरीने पूछ्युं के, तुं अहीं शा माटे आव्यो छे ? त्यारे मनके कह्युं के, मारे दीक्षा लेवी छे अने आप जाणता हो तो कहो के, ते अमारा पिताजी शय्यंभवस्वामी क्यां छे ? त्यारे आचार्यजीए कह्युं के, ते तारा पिता अने हुं कंइ भिन्न नथी, माटे तुं मारी पासे दीक्षा ले ? मनके ते वात कबुल करवाथी आचार्यजीए तेमने त्यांज दीक्षा आपी. तथा पछी तेमने साथे लेइ आचार्य महाराज उपाश्रये आव्या, तथा ज्ञानबलथी जाण्युं के, आ मनकनुं आयुष्य फक्त हवे छ मासनुंज बाकी छे; माटे आटली टुंक मुदतमां आ मनक कृतार्थ शी रीते थइ शके ? छेवटे तेमणे विचार्युं के, कारण पड्ये चौदपूर्वधारी मुनि पूर्वोमांथी सूत्रनो उद्धार करे छे, तो मने पण आ समये आवुं प्रयोजन पड्युं छे, तो हुं पण तेम करुं. एम विचारि श्री शय्यंभव मुनिए पूर्वोमांथी दश अध्ययननो उद्धार कर्यो; तथा ते दश अध्ययन भणवामां मनकने घरो-

वर ठ मास लाग्या. तथा ठ मास संपूर्ण थतांज मनके समाधिमां रही काल कर्यो. त्यारे श्री शय्यंभव आचार्यना नेत्रोमांथी हर्षाश्रुनी जलधारा छुटी. त्यारे यशोभद्रादिक साधुओए ते अश्रुनुं कारण पूछ्याथी आचार्य महाराजे मनकनो सर्व वृत्तांत कही संभलाव्यो. ते सांभली तेओने मनमां पश्चात्ताप थयो के, अहो ! आपणे गुरुपुत्र मनकनी सेवा करी शक्या नहीं. तथा पछी संघना आग्रहथी श्री शय्यंभवस्वामीए उधरेलां ते दशे अध्ययनो प्रगट राख्यां, अने एवी रीते विकाले ते दश अध्ययननी गुंथणी करवामां आवेली होवाथी ते सूत्रनुं नाम " दशवैकालिक " राखवामां आव्युं छे.तथा उपरनी बे चूलिकाओ तो श्रीमंधरस्वामीए संघने भेट तरिके मोकलेली छे, ते वात प्रसिद्ध छे. एवी रीते आ दशवैकालिक सूत्रनी उत्पत्ति थइ छे.

आ दशवैकालिकसूत्रमां रहेलां दश अध्ययनो तथा बन्ने चूलिकाओ अवश्य साधुओने ध्यानमां राखवा लायक छे; अने ते ध्यानमां राख्याथी तेमने तेमना अमूल्य चारित्राचारमां अतिचार दोष लागतो नथी. अहीं ते विषेनुं वधारे ध्यान नहीं करतां आ सूत्र आद्यथी ते अंतसुधि वांची जवानी तथा ते ध्यानमां राखवानीज अमो सर्वने भलामण करीए छीए.

आ सूत्रपर चौदसोने चम्मालीस ग्रंथना कर्ता महान आचार्य श्री हरिभद्र सूरिजीए शिष्यबोधिनी नामनी टीका तथा अवचुरी रचेली छे. तथा खरतर गछमां यपला युग प्रधान श्री जिनचंद्र सूरिना शिष्य श्री सकलचंद्रगणिना शिष्य श्री समयसुंदर गणिए विक्रम संवत १६९१ मां दीपिका नामनी शब्दार्थ वृत्ति पण बनावी छे. तेथी अमोए पण यथामति संशोधन करी करावीने ते हारिभद्री टीका, अवचूरि तथा समयसुंदरजीनी दीपिका टीका मूलसहित आ ग्रंथमां छापी छे. तेम मूल सूत्रनो गुजराती अर्थ करीने पण आ ग्रंथमां छाप्यो छे. आ ग्रंथ घणोज उपयोगी होवाथी छापी प्रसिद्ध कर्यो छे. छेवटे तेमां मूल सूत्रनो संपूर्ण पाठ पण दाखल करवामां आव्यो छे. प्रमादवशथी आ ग्रंथमां जे कंइ छापतां करतां दोष रह्यो होय ते " मिछामि दुक्कडं. "

श्रावक. भीमसिंह माणेक.

अनुक्रमणिका.

घर छ मास लाग्या. तथा छ मास संपूर्ण थतांज मनके समाधिमां रही काळ कर्यो.
त्यारे श्री शय्यंभव आचार्यना नेत्रोमांथी हर्षाश्रुनी जलधारा छुटी. त्यारे यशोभद्रा-
दिक साधुओए ते अश्रुनुं कारण पूछ्याथी आचार्य महाराजे मनकनो सर्व वृत्तांत क-
ही संभळाव्यो. ते सांभळी तेओने मनमां पश्चात्ताप थयो के, अहो! आपणे गुरुपुत्र
मनकनी सेवा करी शक्या नहीं. तथा पछी संघना आग्रहथी श्री शय्यंभवस्वामीए
उद्धरेलां ते दशे अध्ययनो प्रगट राख्यां, अने एवी रीते विकाले ते दश अध्ययननी
ग्रंथथी करवानां आवेली होवाथी ते सूत्रनुं नाम "दशवैकालिक" राखवामां आव्युं
छे.तथा छेवटनी बे चूलिकाओ तो श्रीमंधरस्वामीए संघने भेट तरिके मोकलेली छे, ते
वात प्रसिद्ध छे. एवी रीते आ दशवैकालिक सूत्रनी उत्पत्ति थइ छे.

आ दशवैकालिकसूत्रनां रहेलां दश अध्ययनो तथा बन्ने चूलिकाओ अवश्य सा-
धुओने ध्यानमां राखवा लायक छे; अने ते ध्यानमां राख्याथी तेमने तेमना अनुप-
म चारित्रमां अतिचार दोष लागतो नथी. अहीं ते विषेनुं वधारे ध्यान नहीं
करतां आ सूत्र वांचवी ते अंतःशुद्धि वांची जवानी तथा ते ध्यानमां राखवानी [illegible]
मो गणीने [illegible] करीए छीए.

आ सूत्र उपर [illegible] महान आचार्य श्री हरिभद्र सू-
रिजीए शिष्यबोधिनी नामनी टीका तथा अवचूरी रचेली छे. तथा [illegible]
[illegible] युग प्रधान श्री जिनचंद्र सूरिना शिष्य श्री सकलचंद्रगणिना शिष्य [illegible]
समयसुंदर गणिए विक्रम संवत् [illegible] मां दीपिका नामनी [illegible]
छे. तेमां [illegible] करी [illegible] ते हारिभद्री टीका [illegible]
[illegible] तथा समयसुंदरजीनी दीपिका टीका [illegible] आ ग्रंथनी [illegible]
[illegible] [illegible] छे. आ ग्रंथ [illegible]
[illegible] प्रसिद्ध कर्यो छे. [illegible] मूळ सूत्रनो संपूर्ण [illegible]
[illegible] छे. [illegible] करतां [illegible]
[illegible] "[illegible]."

श्रावक. भीमसिंह माणेक.

अनुक्रमणिका.

॥ ॐ नमो वीतरागाय ॥

राय धनपतसिंघ बहादुरका जैनागमसंग्रह.

भाग तेतालीसमा.

॥ अथ ॥

श्रीदशवैकालिकम्

गुर्जरभाषासहितम् अवचूरिसंवलितं समयसुन्दरोपाध्यायकृतदीपिकासनाथं श्रीहरिभद्रसूरिकृतबृहद्वृत्तिविराजितं च प्रारभ्यते ।

धम्मो मंगलमुक्किठं, अहिंसा संजमो तवो ॥
देवा वि तं नमंसंति, जस्स धम्मे सया मणो ॥१॥

॥ अथ श्रीदशवैकालिक सूत्रनो वालाववोधप्रारंभ ॥

(तेमां प्रथम मङ्गलाचरण.)

॥ सर्वान्तरायशमनं, सर्वमङ्गलदायकम् ॥
॥ सर्वजीवावनकरं, सर्वज्ञं नौमि वोधये ॥ १ ॥

जेम कल्पवृक्ष उपरथी पडेला पुष्पोने एकत्र करीने देवताओ तेमनी, माला गूंथे छे, तेम कल्पवृक्ष सरखा तीर्थंकरोना मुखथकी प्रकट थयेलां, पुष्प सरखां शुद्ध, प्रमादादिदोषरहित एवां अर्थरूप वचनोने श्रवण करीने गणधरो तेमनां सूत्रो रचे छे. आ वात जैन आम्नायमां सुप्रसिद्ध छे. ते मांहेलुं दशवैकालिक सूत्र पण श्री सिज्जंभवाचार्यें भव्य जीवोना शारीरक तथा मानसिक दुःख मूकाववाने माटे तथा पोताना पुत्र मनकने प्रतिवोधवाने अर्थे रच्युं छे. एनुं उपर कहेलुं नाम पाडवानुं कारण ए छे के, दश विकालें कह्युं, माटें ए सूत्रने दशवैकालिक एवे नामें कहे छे. हवे तेमां प्रथम सिज्जंभवाचार्य अभीष्ट स्मरणरूप मंगल एक गाथायें करी कहे छे. वली ते मांगलिक जे छे, ते अन्यत्र पांच प्रकारनां कह्यां छे. तेमां प्रथम पुत्रादि जन्मरूप, ते शुद्ध मांगलिक, वीजुं गृहादिरचनारूप ते अशुद्ध मांगलिक, त्रीजुं विवाहमहोत्सवप्रमुख [illegible] मांगलिक, चोथुं धनादिक ते श्रीमांगलिक, माटे

र्मुं छकायजीवरक्षणरूप अर्थात् धर्मरूप ते सदामांगलिक छे. तो हवे पांच
ारनां मांगलिक कह्यां, तेमां धर्म जे छे, ते सदा मांगलिक छे, तेमाटें श्रीसिद्धांतवा-
पें आ दशवैकालिक नामक ग्रंथनी आदिमां धर्मप्रशंसारूप मंगल कर्युं छे. वली
क स्थलें मंगल जे छे ते त्रण प्रकारनुं पण कह्युं छे. तेमां प्रथम ग्रंथारंभें ग्रंथ-
र्विघ्नता माटें जे अभीष्ट देवतादिकने नमस्कार करवो, ते आदिमंगल, बीजुं
मध्यें जे नमस्कार करवो, ते मध्यमंगल अने ग्रंथने अवसानें शिष्यपरंपरा चाल-
ने माटें जे नमस्कार करवो, ते अवसानमंगल जाणवुं. तेम जोतां ए दशवैकालिक
नक शास्त्रनुं "धम्मो मंगलं" ए आदि मंगल, "नाणदंसण संपुन्नं," ए मध्य मंगल
ने " निक्खम्ममाणा इय बुद्ध वयणे" ए अवसान मंगल जाणवुं.

हवे धम्मो मंगलमित्यादि प्रथम सूत्रनो अर्थ लखियें छियें. (अहिंसा के०) प्रा-
तिपातविरति अर्थात् सर्व जीवोनी हिंसा न करवी ते, तथा (संजमो के०) संयमः
ले आश्रवनिरोध ते पांच इंद्रियनो निग्रह, चार कषायनो जय अने त्रण दंडथी विरति
त्तर प्रकारनो संयम, अने (तवो के०) तपः एटले "अणसणमूणोयरिया" इत्यादि
गाथामां कहेलुं बार प्रकारनुं तप ए रूप (धम्मो के०) धर्मः एटले कुगतिने प्राप्त
ारा जीवोने धरीने सन्मार्गे पहोंचाडे ते धर्म ते (मंगलमुक्किट्ठं के०) उत्कृष्टं
लं, एटले सर्व मंगलमां उत्कृष्ट मंगल छे. ए धर्मने उत्कृष्ट मंगल कहेवानुं
रण कहे छे के, (जस्स के०) यस्य एटले जे पुरुषनुं (धम्मे के०) धर्मे एटले
ीतः वीतरागभाषित धर्मने विषे (सया के०) सदा एटले निरंतर (मणो के०)
नः एटले मन छे. (तं के०) तं एटले ते पुरुषने (देवा वि के०) देवा अपि
टले भवनपति, वाणव्यंतर, ज्योतिषी अने वैमानिक ए चार निकायना देवताउ
प (नमंसंति के०) नमस्यंति एटले नमस्कार करे छे, तो राजादिक नमस्कार करे,
मां तो शीज नवाइ? अर्थात् धर्म जे छे, ते उत्कृष्ट मंगल छे एम सिद्ध थयुं ॥ १ ॥

॥ अथ श्रीदशवैकालिकावचूरिः प्रारभ्यते ॥

॥ तत्र प्रथमाध्ययनम् ॥

अंहिंसादिः षड्विधा व्याख्या। दुर्गतौ प्रपतन्तमात्मानं धारयतीति धर्मः। मङ्गयते हित-
नेनेति मङ्गलम्। संयम आश्रवनिरोधः। तापयत्यनेकभवोपात्तमष्टप्रकारं कर्मेति तपः १

॥ अथ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायकृतदीपिका प्रारभ्यते ॥

॥ तत्र प्रथमाध्ययनम् ॥

॥ श्रीजिनेश्वराय नमः ॥ स्तम्भनाधीशमानम्य, गणिः समयसुन्दरः ॥ दशवैका-

लिके सूत्रे, शब्दार्थं लिखति स्फुटम् ॥ १ ॥ धर्मो दुर्गतिप्रपतज्जन्तुधारणालक्षण उत्कृष्टं प्रधानं मङ्गलं वर्तते । को धर्म इत्याह । अहिंसा, न हिंसा अहिंसा जीवदया प्राणातिपातविरतिरित्यर्थः । पुनः संयमः पञ्चाश्रवविरमणं, पञ्चेन्द्रियनिग्रहः, चतुःकषायजयः, दण्डत्रयविरतिश्चेति सप्तदशभेदः । इत्येवं रूपः । पुनस्तपः, "अणसणमूणोअरिआ, वित्तीसंखेवणं रसच्चाओ ॥ कायकिलेसो संली-णया य बज्झो तवो होई ॥ १ ॥ पायच्छित्तं विणओ, वेआवच्चं तहेव सज्झाओ ॥ झाणं उस्सग्गो वि अ, अब्भिंतरओ तवो होई ॥ २ ॥ इति बाह्याभ्यन्तररूपं द्वादशधा । अथ धर्मकरणे माहात्म्यमाह । देवा अपि । अपिः संभावने । तं धर्मकारकं जीवं नमस्यन्ति, मनुष्यास्तु सुतराम् । तं कम् । यस्य धर्मे धर्मकरणे सदा मनः अन्तःकरणम् । इति प्रथमगाथार्थः ॥१॥

॥ अथ श्रीहरिभद्रसूरिकृतवृहद्वृत्तिः प्रारभ्यते ॥

॥ तत्र प्रथमाध्ययनम् ॥

॥ जयति विजितान्यतेजाः, सुरासुराधीशसेवितः श्रीमान् ॥
॥ विमलस्त्रासविरहित-स्त्रिलोकचिन्तामणिर्वीरः ॥ १ ॥

इहार्थतोऽर्हत्प्रणीतस्य सूत्रतो गणधरोपनिबद्धपूर्वगतोद्धृतस्य शारीरमानसादिकटुकदुःखसंतानविनाशहेतोर्दशकालिकाभिधानस्य शास्त्रस्यातिसूक्ष्ममहार्थगोचरस्य व्याख्या प्रस्तूयते । तत्र प्रस्तुतार्थप्रचिकटयिषयेष्टदेवतानमस्कारद्वारेणाशेषविघ्नविनायकापोहसमर्थां परममङ्गलाख्यामिमां प्रतिज्ञागाथामाह निर्युक्तिकारः ॥ सिद्धिगइमुवगयाणं, कम्मविसुद्धाण सव्वसिद्धाणं ॥ नमिऊणं दसकालिय-णिज्जुत्तिं कित्तयिस्सामि ॥ १ ॥ व्याख्या ॥ सिद्धिगतिमुपगतेभ्यो नत्वा दशकालिकनिर्युक्तिं कीर्तयिष्यामीति क्रिया । तत्र सिद्ध्यन्ति ।निष्ठितार्था भवन्त्यस्यामिति सिद्धिर्लोकाग्रक्षेत्रलक्षणा । तथा चोक्तम् । "इह बोंदिं चइत्ताणं, तत्थ गंतूण सिज्झइ" । गम्यत इति गतिः । कर्मसाधनम् । सिद्धिरेव गम्यमानत्वाद्गतिः सिद्धिगतिस्तामुप सामीप्येन गताः प्राप्तास्तेभ्यः सकललोकान्तक्षेत्रप्राप्तेभ्य इत्यर्थः ।प्राकृतशैल्या चतुर्थ्यर्थे षष्ठी । यथोक्तम् । छट्ठीविभत्तीए भण्णइ चउत्थी ।तत्र एकेन्द्रियाः पृथिव्यादयः सकर्मका अपि तदुपगमनमात्रमधिकृत्य यथोक्तस्वरूपा भवन्त्यत आह कर्मविशुद्धेभ्यः। क्रियत इति कर्म ज्ञानावरणीयादिलक्षणं तेन विशुद्धा वियुक्ताः कर्मविशुद्धाः कर्मकलङ्करहिता इत्यर्थः । तेभ्यः कर्मविशुद्धेभ्यः । आह । एवं तर्हि वक्तव्यं न सिद्धिगतिमुपगतेभ्योऽव्यभिचारात् । तथाहि । कर्मविशुद्धाः सिद्धिगतिमुपगता एव भवन्ति । न,

१:-"भ्रभ्रलोकान्त-" इति पाठान्तरम् ।

अनियतक्षेत्रविन्नागोपगतसिद्धप्रतिपादनपरडुर्नयनिरासार्थत्वादस्य। तयाचाहुरेके "रागादिवासनामुक्तं, चित्तमेव निरामयम्॥ सदा नियतदेशस्थं, सिद्ध इत्यनिधीयते॥" इत्यलं प्रसङ्गेन । ते च तीर्थादिसिद्धन्नेदादनेकप्रकारा नवन्ति। तयाचोक्तम्। तित्थसिद्धा। अतित्थसिद्धा। तित्थगरसिद्धा। अतित्थगरसिद्धा। सयंबुद्धसिद्धा। पत्तेयबुद्धसिद्धा।बुद्धबोहियसिद्धा। इत्थीलिंगसिद्धा। पुरिसलिंगसिद्धा। नपुंसगलिंगसिद्धा। सलिंगसिद्धा। अन्नलिंगसिद्धा। गिहिलिंगसिद्धा। एगसिद्धा। अणेगसिद्धा। इत्यत आह। सर्वसिद्धेन्यः। सर्वे च ते सिद्धाश्चेति समासस्तेन्यः। अथवा "सिद्धिगतिमुपगतेन्यः" इत्यनेन सर्वथा सर्वगतात्मसिद्धपक्षप्रतिपादनपरडुर्नयस्य व्यवच्छेदमाह। तथाचोक्तमधिकृतनयमतानुसारिन्निः। "गुणसत्त्वान्तरज्ञानान्निवृत्तप्रकृतिक्रियाः॥ मुक्ताः सर्वत्र तिष्ठन्ति, व्योमवत्तापवर्जिताः॥" व्यवच्छेदश्चैतेषां सामीप्येन सर्वात्मना सिद्धिगतिगमनान्नावात्। "कर्मविशुद्धेन्यः" इत्यनेन तु सकर्मकाणिमादिविचित्रैश्वर्यवत्सिद्धिप्रतिपादनपरस्येति । उक्तं च प्रक्रान्तनयदर्शनान्निनिविष्टैः। अणिमाद्यष्टविधं प्रा-प्यैश्वर्यं कृतिनः सदा॥ मोदन्ते सर्वन्नावज्ञा-स्तीर्णाः परमडुस्तरम्॥ इत्यादि। व्यवच्छेदश्चैतेषां कर्मसंयोगेन अनिष्ठितार्थत्वाद्वस्तुतः सिद्धत्वानुपपत्तेरिति।"सर्वसिद्धेन्यः" इत्यनेन तु नङ्ग्यैव सर्वथा अद्वैतपक्षसिद्धप्रतिपादनपरस्येति। तथाचोक्तं प्रस्तुतनयान्निप्रायमतावलम्बिन्निः॥ एक एव हि नूतात्मा, नूते नूते व्यवस्थितः॥ एकधा बहुधा चैव, दृश्यते जलचन्द्रवत्॥ व्यवच्छेदश्चास्य सर्वथा अद्वैते बहुवचनगर्नसर्वशब्दान्नावात् सिद्धिगतिगमनान्नावात्। नत्वा प्रणम्येत्यनेन तु समानकर्तृकयोः पूर्वकाले क्त्वाप्रत्ययविधानान्नित्यानित्यैकान्तवादासाधुत्वमाह।तत्र क्त्वाप्रत्ययार्थानुपपत्तेः।तत्र नित्यैकान्तवादे तावदात्मन एकान्तनित्यत्वादप्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वन्नावत्वान्निन्नकालक्रियाद्वयकर्तृत्वानुपपत्तेः। क्षणिकैकान्तवादे चात्मन उत्पत्तिव्यतिरेकेण व्यापारान्नावान्निन्नकालक्रियाद्वयकर्तृत्वानुपपत्तिरेवेत्यलं विस्तरेण। गमनिकामात्रमेवैतदिति। नवति च चतुर्थ्यप्येवं नमनक्रियायोगेऽधिकृतगाथासूत्रान्यथानुपपत्तेः। आप्तश्च निर्युक्तिकारः। पित्रे सवित्रे च सदा नमामीत्येवमादिविचित्रप्रयोगदर्शनाच्च। कर्मणि वा षष्ठी। सर्वसिद्धेन्यो नत्वा किमित्याह। दशकालिकनिर्युक्तिं कीर्तयिष्यामि।तत्र कालेन निर्वृत्तं कालिकं प्रमाणकालेनेति नावः। दशाध्ययनन्नेदात्मकत्वाद्दशप्रकारं कालिकं प्रकारशब्दलोपाद्दशकालिकं। विशब्दार्थं तूत्तरत्र व्याख्यास्यामः। तत्र निर्युक्तिरिति । निर्युक्तानामेव सूत्रार्थानां युक्तिः परिपाट्या योजनं निर्युक्तयुक्तिरिति वाच्यम्। युक्तशब्दलोपान्निर्युक्तिस्तां विप्रकीर्णार्थयोजनां व्याख्यास्यामि कीर्तयिष्यामीति गाथार्थः । शास्त्राणि चादिमध्यावसानमङ्गल-

भाङ्कि भवन्तीत्यत आह ॥ आईमप्रवसाणे, काउं मंगलपडिग्गहं विहिणा॥ नामाइ-मंगलं पि य, चउविहं पन्नवेऊणं ॥ २ ॥ व्याख्या ॥ शास्त्रस्यादौ प्रारम्भे मध्ये मध्य-विभागे अवसाने पर्यन्ते । किं कृत्वा । मङ्गलपरिग्रहम् । कथम् । विधिना प्रवचनोक्ते-न प्रकारेण। आह । किमर्थं मङ्गलत्रयपरिकल्पनम्। इत्युच्यते। इहादिमङ्गलपरिग्रहः सकलविघ्नापोहेनाभिलषितशास्त्रार्थपारगमनार्थम् । तत्स्थिरीकरणार्थं च मध्यमङ्ग-लपरिग्रहः । तस्यैव शिष्यप्रशिष्यसंतानाव्यवच्छेदायावसानमङ्गलपरिग्रह इति । अत्र चाक्षेपपरिहारावावश्यकविशेषविवरणादवसेयौ । इति । सामान्यतस्तु सकल-मपीदं शास्त्रं मङ्गलं निर्जरार्थत्वात्तपोवत् । नचासिद्धो हेतुः । यतो वचनविज्ञानरूपं शास्त्रं ज्ञानस्य च निर्जरार्थता प्रतिपादितैव । यत उक्तं च “ जं णेरइउ कम्मं, खवेइ बहुयाहिं वासकोडीहिं ॥ तं नाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ ऊसासमत्तेणं ” इत्यादि । इह चादिमङ्गलं द्रुमपुष्पिकाध्ययनादि धर्मप्रशंसाप्रतिपादकत्वात्तत्स्वरूपत्वादिति । म-ध्यमङ्गलं तु धर्मार्थकामाध्ययनादि प्रपञ्चाचारकथाद्यभिधायकत्वात् । चरममङ्गलं तु भिक्ष्वध्ययनादि भिक्षुगुणाद्यवलम्बनत्वादित्येवमध्ययनविभागतो मङ्गलत्रयविभागो निदर्शितः । अधुना सूत्रविभागेन निदर्श्यते । तत्र चादिमङ्गलम् “धम्मोमंगलम्” इ-त्यादि सूत्रम् । धर्मोपलक्षितत्वात्तस्य च मङ्गलत्वादिति । मध्यममङ्गलं पुनः णाणदंस-णेत्यादि सूत्रम्। ज्ञानोपलक्षितत्वात्तस्य च मङ्गलत्वादिति । अवसानमङ्गलं तु “ णि-क्खमणाए ” इत्यादि भिक्षुगुणस्थिरीकरणार्थं विविक्तचर्याभिधायकत्वात् भिक्षुगुणानां च मङ्गलत्वादिति । आह । मङ्गलमिति कः शब्दार्थः । उच्यते । अगिरगिलगिवगि-मगीति दण्डकधातुरस्येदितोनुम् धातोरिति नुमि विहिते उणादिकालच्प्रत्ययान्त-स्य अनुबन्धलोपे कृते प्रथमैकवचनान्तस्य मङ्गलमिति रूपं भवति । मङ्ग्यते हितम-नेनेति मङ्गलम् । मङ्ग्यतेऽधिगम्यते साध्यत इति यावत् । अथवा मङ्ग इति धर्मा-भिधानम्।ला आदाने अस्य धातोर्मङ्गे उपपदे “आतोऽनुपसर्गे कः ” इति कप्रत्यया-न्तस्यानुबन्धलोपे कृते “आतो लोप इटि च क्ङिति ” इत्यनेन सूत्रेणाकारलोपे च कृते प्रथमैकवचनान्तस्यैव मङ्गलमिति भवति । मङ्गं लातीति मङ्गलं । धर्मोपादानहेतुरित्य-र्थः । अथवा मां गालयति भवादिति मङ्गलं संसारादपनयतीत्यर्थः । तच्च नामादिच-तुर्विधम् । तद्यथा–नाममङ्गलं स्थापनामङ्गलं द्रव्यमङ्गलं भावमङ्गलं चेति । एतेषां च स्वरूपमावश्यकविशेषविवरणादवसेयमिति। अमुमेव गाथार्थमुपसंहरन्नाह निर्युक्तिका-रः ॥ नामाइमंगलं पि य, चउविहं पन्नवेऊणं ॥ २ ॥ नामादिमङ्गलं चतुर्विधमपि प्र-ज्ञाप्य प्ररूप्येति गाथार्थः । तत्र समानकर्तृकयोः पूर्वकाले क्त्वाप्रत्ययविधानात्। प्रज्ञा-प्यं किमत आह ॥ सुयणाणे अणुओगे-णाहिगयं सो चउविहो होई ॥ चरणकरणा-

क्षोन्यो न जवति । जितनिद्रोऽप्रमत्तत्वाद्व्याख्यानरतिर्जवति, प्रकामनिकामशायिनश्च शिष्यांश्चोदयति । मध्यस्थः संवादको जवति । देशकालजावज्ञो देशादिगुणानवबुध्याप्रतिबद्धो विहरति देशनां च करोति । आसन्नलब्धप्रतिजो जात्युत्तरादिना निगृहीतः प्रत्युत्तरदानसमर्थो जवति । नानाविधदेशजाषाविधिज्ञो नानादेशजविनेयप्रत्यायनसमर्थो जवति । ज्ञानादिपञ्चविधाचारयुक्तः श्रद्धेयवचनो जवति । सूत्रार्थोजयज्ञः सम्यगुत्सर्गापवादप्ररूपको जवति । उदाहरणहेतुकारणनयनिपुणस्तज्जन्यान् जावान् सम्यक् प्ररूपयति नागममात्रमेव । ग्राहणाकुशलः शिष्याननेकधा ग्राहयति । स्वसमयपरसमयवित्सुखं परमताक्षेपमुखेन स्वसमयं प्ररूपयति । गम्नीरो महत्यप्यकार्ये न रुष्यति । दीप्तिमान् परप्रवादिक्षोजमुत्पादयति । शिवो मारिरोगाद्युपद्रवविघातकृद्भवति । सौम्यः प्रशान्तदृष्टितया सकलजनप्रीत्युत्पादको जवति । इत्थंजूत एव गुणशतकलितो योग्यः प्रवचनमागमस्तस्य सारस्तं कथयितुमिति । यतोऽसावनेकजव्यसत्त्वप्रबोधहेतुर्जवति । उक्तं च ॥ " गुणसुठिअस्स वयणं, घयमहुसित्तो व्व पावउ जाइ । गुणहीणस्स न सोहइ, णेहविहीणो जह पईवो ॥ " तथा चान्येनाप्युक्तम् । " क्षीरं जाजनसंस्थं, न तथा वत्सस्य पुष्टिमावहति ॥ आवल्गमानशिरसो, यथा हि मातृस्तनात्पिबतः ॥ तद्वत्सुजाषितमयं, क्षीरं दुःशीलजाजनगतं तु ॥ न तथा पुष्टिं जनयति, यथा हि गुणवन्मुखात्पतितम् ॥ शीतेऽपि यत्र लब्धो, न सेव्यतेऽग्निर्यथा स्मशानस्थः ॥ शीलविपन्नस्य वचः, पथ्यमपि न गृह्यते तद्वत् ॥ चारित्रेण विहीनः, श्रुतवानपि नोपजीव्यते सद्भिः ॥ शीतलजलपरिपूर्णः, कुलजैश्चएमालकूप इव ॥" कस्सत्ति । कस्यानुयोग इति वक्तव्यम् । तत्र सकलश्रुतज्ञानस्याप्यनुयोगो जवति । अमुं पुनः प्रारम्नमाश्रित्य दशकालिकस्येति । अत्राह । ननु " दसकालियनिज्जुत्तिं कित्तयिस्सामित्ति " अस्मादेव वचनतः प्रकृतद्वारार्थस्यावगतत्वात्तदुपन्यासोऽनर्थक इति । न, अधिकृतनिक्षेपादिद्वारकलापस्याशेषश्रुतस्कन्धविषयत्वात्तद्बलेनैव च निर्युक्तिकारेणापि तथोपन्यस्तत्वादस्मादेव स्थानादन्यत्राप्यादौ शास्त्राजिधानपूर्वक उपन्यासः क्रियत इति जावना । व्याख्यातं लेशतो निर्युक्तिगाथादलं पश्चार्द्धं त्वध्ययनाधिकारे यथावसरं व्याख्यास्यामः । यतस्तत्रैवोपक्रमाद्यनुयोगद्वारानुपूर्व्यादि तद्भेदसूत्रादिलक्षणं तदर्हत्पर्पदादयश्च वक्तुं शक्यन्ते, नान्यत्र निर्विषयत्वादित्यलं प्रसङ्गेन । सांप्रतं प्रकृतयोजनामेवोपदर्शयन्नाह निर्युक्तिकारः ॥ एयाइं परूवेउं, कप्पे वन्नियगुणेण गुरुणा उ ॥ अणुउगो दसवेया–लियस्स विहिणा कहेयव्वो ॥६॥ व्याख्या ॥ एतानि निक्षेपादिद्वाराणि प्ररूप्य व्याख्याय कल्पे वर्णितगुणेन गु-

१:–' यत्तकव्य ' इति पाठान्तरम् ।

रुणा षट्त्रिंशद्गुणसमन्वितेनेत्यर्थः । अनुयोगो दशवैकालिकस्य विधिना प्रवचनोक्तेन कथयितव्य आख्यातव्य इति गाथार्थः । संप्रत्यजानानः शिष्यः पृच्छति । यदि दशकालिकस्यानुयोगस्ततस्तद्दशकालिकं जदन्त किमङ्गमङ्गानि, श्रुतस्कन्धः श्रुतस्कन्धा, अध्ययनमध्ययनानि, उद्देशक उद्देशका इत्यष्टौ प्रश्नाः । एतेषां मध्ये त्रयो विकल्पाः खलु प्रयुज्यन्ते । तद्यथा दशकालिकं श्रुतस्कन्धः अध्ययनानि उद्देशकाश्चेति । यतश्चैवमतो दशादीनां निक्षेपः कर्तव्यः । तद्यथा दशानां कालस्य श्रुतस्कन्धस्याध्ययनस्य उद्देशकस्य चेति । तथाचाह निर्युक्तिकारः ॥ दसकालियं ति नामं संखाए कालउ य निद्देसो ॥ दसकालियसुअखंधं अज्झयणुद्देस निक्खिविउं ॥७॥ व्याख्या ॥ दशकालिकं प्राग्निरूपितशब्दार्थमिति एवंजूतं यन्नाम अजिधानम् । इदं किम् । संख्यानं संख्या तया तथा कालतश्च कालेन चायं निर्देशः । निर्देशनं निर्देशो विशेषाजिधानमित्यर्थः । अस्य च निबन्धनं विशेषेण वक्ष्यामः "मणगं पडुच्च" इत्यादिना ग्रन्थेन । यतश्चैवमतः दसकालियंति कालेन निर्वृत्तं कालिकं दशशब्दस्य कालशब्दस्य च निक्षेपः । निर्वृत्तार्थस्तु निक्षेपः । तथा श्रुतस्कन्धं तथाध्ययनमुद्देशं तदेकदेशजूतम् । किम् । निक्षेप्तुमनुयोगोऽस्य कर्तव्य इति गाथार्थः । तत्र यथोद्देशं निर्देश इति न्यायादधिकृतशास्त्राजिधानोपयोगित्वाच्च दशशब्दस्यैवादौ निक्षेपः प्रदर्श्यते । तत्र दशैकाद्यायत्ता वर्तन्ते । एकाद्यजावे दशानामप्यजावादत एकस्यैव तावन्निक्षेपप्रतिपिपादयिषयाह ॥ णामं ठवणा दविए, माउयपयसंगहेक्कए चेव ॥ पज्जवजावे य तहा, सत्तेए एक्कगा होंति ॥ ८॥ व्याख्या ॥ इहैक एव एककः । तत्र नामैकक एक इति नाम । स्थापनैकक एक इति स्थापना । द्रव्यैककं त्रिधा सचित्तादि । तत्र सचित्तमेकं पुरुषद्रव्यम् । अचित्तमेकं रूपकद्रव्यम् । मिश्रं तदेव कटकादिजूषितं पुरुषद्रव्यमिति । मातृकापदैककं मातृकापदम् । तद्यथा उप्पन्नेइ वेत्यादि । इह प्रवचने दृष्टिवादे समस्तनयवादवीजजूतानि मातृकापदानि जवन्ति । तद्यथा "उप्पन्नेइ वा विगमेइ वा धुवेइ वा" अमूनि च मातृकापदानि "अ आ इ ई" इत्येवमादीनि सकलशब्दव्यवहारव्यापकत्वान्मातृकापदानि । इह चाजिधेयवल्लिङ्गवचनानि जवन्तीति कृत्वेत्थमुपन्यासः । संग्रहैककः शालिरिति । अयमत्र जावार्थः । संग्रहः समुदायः तमप्याश्रित्यैकवचनगर्जशब्दप्रवृत्तेस्तथा चैकोपि शालिः शालिरित्युच्यते बहवः शालयः शालिरिति लोके तथा दर्शनात् । अयं चादिष्टानादिष्टजेदेन सामान्यविशेषजेदेन द्विधा । तत्रानादिष्टो यथा शालिः । आदिष्टो यथा कलमशालिरिति । एवमादिष्टानादिष्टजेदावुत्तरपदेष्वपि यथारूपमायोज्यौ । पर्यायैकक एकः पर्यायः । पर्यायो विशेषो धर्म इत्यनर्थान्तरम् । स चानादिष्टो वर्णादिः । आदिष्टः कृष्णादिरिति । अन्ये तु समस्तश्रुतस्कन्धवस्त्वपेक्षयेत्थं व्याचक्षते । अनादिष्टः श्रुतस्कन्धः । आदिष्टो दशकालिका-

स्य इति। अन्यस्त्वनादिष्टो दशकालिकाख्यः। आदिष्टस्तु तदध्ययनविशेषो द्रुमपुष्पिकादिरिति व्याचष्टे। नचैतदतिचारु तस्य दशकालिकाभिधात एवादेशसिद्धेः। भावैकक एको भावः। स चानादिष्टो भाव इति। आदिष्टस्त्वौदयिकादिरिति। सर्वेऽप्येतेऽनन्तरोक्ता एकका भवन्ति। इह च किल यस्माद्दशपर्याया अध्ययनविशेषाः संग्रहैककेन संगृहीतास्तस्मात्तेनाधिकारः। अन्ये तु व्याचक्षते। यतः किल श्रुतज्ञानं क्षायोपशमिके भावे वर्तते, तस्माद्भावैकककेनाधिकार इति गाथार्थः। इदानीं द्व्यादीन् विहाय दशशब्दस्यैव निक्षेपं प्रतिपादयन्नाह ॥ णामं ठवणा दविए, खित्ते काले तहेव भावे अ ॥ एसो खलु निक्खेवो, दसगस्स उ छव्विहो होइ ॥ ए॥ व्याख्या ॥ आह। किमिति द्व्यादीन् विहाय दशशब्द उपन्यस्तः। उच्यते। एतत्प्रतिपादनादेव द्व्यादीनां गम्यमानत्वात्। तत्र नामस्थापने सुगमे। द्रव्यदशकं दश द्रव्याणि सचित्ताचित्तमिश्राणि मनुष्यरूपककटकादिविजृम्भितानीति। क्षेत्रदशकं दश क्षेत्रप्रदेशाः। कालदशकं दश काला वर्तनादिरूपत्वात्कालस्य दशावस्थाविशेषा इत्यर्थः। वक्ष्यति च बाला किड्डा मंदेत्यादिना। भावदशकं दश भावाः। ते च सांनिपातिकभावे स्वरूपतो भावनीयाः। अथ वैत एव विवक्षया दशाध्ययनविशेषा इति। एष एवंभूतः खलु निक्षेपो न्यासो दशशब्दस्य बहुवचनत्वाद्दशानां षड्विधो भवति। तत्र खलुशब्दोऽवधारणार्थः। एष एव प्रक्रान्तोपयोगीति। तुशब्दो विशेषणार्थः। किं विशिनष्टि। नायं दशशब्दमात्रस्य किंतु तदाख्यस्यार्थस्यापीति गाथार्थः। सांप्रतं प्रस्तुतोपयोगित्वात्कालस्य कालदशकद्वारं विशेषार्थप्रतिपिपादयिषयेदमाह ॥ "बाला किड्डा मंदा, बला य पन्ना य हायणि पवंचा ॥ पब्भारमम्मुही सा-यणी य दसमा उ कालदसा॥१०॥ व्याख्या ॥ बाला क्रीडा च मन्दा च बला च प्रज्ञा च हायिनी ईषत्प्रपञ्चा प्राग्भारा मृन्मुखी शायिनी। तथाहि एता दश दशा जन्त्ववस्थाविशेषलक्षणा भवन्ति। आसां च स्वरूपमिदमुक्तं पूर्वमुनिभिः ॥ "जायमित्तस्स जंतुस्स जा सा पढमिया दसा ॥ ण तत्थ सुहदुक्खाइं, बहु जाणंति बालया ॥ १ ॥ बिइयं च दसं पत्तो, णाणाकिड्डाहिं किड्डई ॥ न तत्थ कामभोगेहिं, तिव्वा उप्पज्जई मई ॥ २ ॥ तइयं च दसं पत्तो, पंचकामगुणे नरो ॥ समत्थो भुंजिउं भोए, जइ से अत्थि घरे धुवा ॥ ३ ॥ चउत्थी उ बला नाम, जं नरो दसमस्सिउ ॥ समत्थो बलं दरिसिउं, जइ होइ निरुवद्दवो ॥४॥ पंचमीं तु दसं पत्तो, आणुपुव्वीइ जो नरो ॥ इच्छियत्थं विचिंतेइ, कुडुंबं वाभिकंखई ॥ ५ ॥ छठी उ हायणी नाम, जं नरो दसमस्सिउ ॥ विरज्जइ य कामेसु, इंदिएसु य हायई ॥ ६ ॥ सत्तमिं च दसं पत्तो, आणुपुव्वीइ जो नरो ॥ निट्ठुहइ य चिक्कणं खेलं खासई य

१ 'गं' इति पाठान्तरम्। २ 'बहु' इति पाठान्तरम्।

अभिक्खणं ॥ ७ ॥ संकुचियवलीचम्मो संपत्तो अट्ठमीं दसं ॥ णारीणमणभिप्पेओ जराए परिणामिओ ॥ ८ ॥ णवमी मम्मुही नाम, जं नरो दसमस्सिओ ॥ जराघरे वि- णस्संतो जीवो वसइ अकामओ ॥ ९ ॥ हीणभिन्नसरो दीणो, विवरीओ विचित्तओ ॥ दुब्बलो दुक्खिओ सुवइ, संपत्तो दसमीं दसं ॥ १० ॥ "इत्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः । इदानीं कालनिक्षेपप्रतिपादनायाह ॥ दव्वे अद्ध अहाउअ, उवक्कमे देसकालकाले य ॥ तह य पमाणे वन्ने, भावे पगयं तु भावेणं ॥११॥ व्याख्या ॥ तत्र द्रव्य इति वर्तमाना- दिलक्षणो द्रव्यकालो वाच्यः । अद्धेति चन्द्रसूर्यादिक्रियाविशिष्टोऽर्धतृतीयद्वीप- समुद्रान्तर्वर्त्यद्धाकालः समयादिलक्षणो वाच्यः । तथायुष्ककालो देवाद्यायुष्कल- क्षणो वाच्यः । तथा उपक्रमकालोऽभिप्रेतार्थसामीप्यानयनलक्षणः । सामाचार्यायु- ष्कभेदभिन्नो वाच्यः । तथा देशकालो वाच्यः । देशः प्रस्तावोऽवसरो विभागः पर्याय इत्यनर्थान्तरम् । ततश्चाभीष्टवस्त्ववाप्त्यवसरः काल इत्यर्थः । तथा काल- कालो वाच्यः । तत्रैकः कालशब्दः प्राग्निरूपितशब्दार्थ एव, द्वितीयस्तु सामायिकः कालो मरणमुच्यते । मरणक्रियायाः कलनं काल इत्यर्थः । चः समुच्चये । तथाच । प्रमाणकालोऽद्धाकालविशेषो दिवसादिलक्षणो वाच्यः । तथा वर्णकालो वाच्यः । वर्ण- श्चासौ कालश्चेति । भावेति । औदयिकादिभावकालः सादिसपर्यवसानादिभेदभिन्नो वाच्यः । इति । प्रकृतं तु भावेनेति । भावकालेन इह पुनर्दिवसप्रमाणकालेनाधि- कारस्तत्रापि तृतीयपौरुष्या तत्रापि वह्वतिक्रान्तयेति । आह । यदुक्तं 'पगयं तु भावेणं ति' तत्कथं न विरुध्यते इत्युच्यते । क्षायोपशमिकभावकाले शय्यंभवेन निर्व्यूढं प्रमाणकाले चोक्तलक्षण इत्यविरोधः । अथवा प्रमाणकालोऽपि भावकाल एव । तस्याद्धाकालस्वरूपत्वात्तस्य च भावत्वादिति गाथासमुदायार्थः । अवयवा- र्थस्तु सामायिकविशेषविवरणादवसेयः । तथाचाह निर्युक्तिकारः ॥ सामाइयअणुक- मओ, वन्नेउं विगयपोरिसीए उ ॥ निव्वूढं किर सेज्जं-भवेण दसकालियं तेणं ॥१२॥ व्या- ख्या ॥ सामायिकमावश्यकप्रथमाध्ययनं तस्यानुक्रमः परिपाटीविशेषः । सामायिके वानु- क्रमः सामायिकानुक्रमः । ततः सामायिकानुक्रमतः । सामायिकानुक्रमेण वर्णयितु- मनन्तरोपन्यस्तगाथाद्वाराणीति प्रक्रमाद्गम्यते । विगतपौरुष्यामेव तुशब्दस्यावधार- णार्थत्वात् । निर्व्यूढं पूर्वगतादुद्धृत्य विरचितम् । किलशब्दः परोक्षातागमवादसंसू- चकः । शय्यंभवेन चतुर्दशपूर्वविदा दशकालिकं प्राग्निरूपिताक्षरार्थं तेन कारणे- नोच्यत इति गाथार्थः । श्रुतस्कन्धयोश्च निक्षेपश्चतुर्विधो द्रष्टव्यो यथानुयोगद्वारेषु । स्थानाशून्यार्थं किंचिदुच्यते । इह नोआगमतः ज्ञशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तं द्रव्यश्रुतं पुस्तकपत्रन्यस्तम् । अथवा सूत्रमण्डजादि । भावश्रुतं त्वागमतो ज्ञाता

उपयुक्तः। नोआगमतस्त्विदमेव दशकालिकं नोशब्दस्य देशवचनत्वात्। एवं नोआगमतो ज्ञशरीरजव्यशरीरव्यतिरिक्तो ड्रव्यश्रुतस्कन्धः सचेतनादिः। तत्र सचित्तो द्विपदादिः। अचित्तो द्विप्रदेशिकादिः। मिश्रः सेनादिर्देशादिरिति। तथा जावस्कन्धस्त्वागमतस्तदर्थोपयोगपरिणाम एव। नोआगमतस्तु दशकालिकश्रुतस्कन्ध एवेति नोशब्दस्य देशवचनत्वादिति। इदानीमध्ययनोद्देशकन्यासप्रस्तावः। तं चानुयोगद्वारप्रक्रमायातं प्रत्यध्ययनं यथासंजवमोघनिष्पन्नं निक्षेपे लाघवार्थं वक्ष्याम इति। ततश्च यडुक्तं " दसकालिय सुअखंधं, अप्रयणुद्देस णिक्खिविउं ॥" अनुयोगोऽस्य कर्तव्य इति तदंशतः संपादितमिति। सांप्रतं प्रस्तुतशास्त्रसमुत्थानवक्तव्यताजिधित्सयाह ॥ जेण व जं च पडुच्चा, जत्तो जावंति जह य ते ठविया ॥ सो तं च तउ ताणि य, तहा य कमसो कहेयव्वं ॥ १३ ॥ व्याख्या ॥ येन वाचार्येण यद्वा वस्तु प्रतीत्याङ्गीकृत्य यतश्चात्मप्रवादादिपूर्वतो यावन्ति वाध्ययनानि यथा च येन प्रकारेण तान्यध्ययनानि स्थापितानि न्यस्तानि स चाचार्यः तच्च वस्तु ततस्तस्मात्पूर्वात् तानि चाध्ययनानि तथा च तेनैव प्रकारेण क्रमशः क्रमेणानुपूर्व्या कथयितव्यं प्रतिपादयितव्यमिति गाथासमासार्थः। अवयवार्थं तु प्रतिद्वारं निर्युक्तिकार एव यथावसरं वक्ष्यति। तत्राधिकृतशास्त्रकर्तुः स्तवद्वारेणाद्यद्वारावयवार्थप्रतिपादनायाह ॥ सेयंजवं गणहरं, जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ॥ मणगपिअरं दसका-लियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १४ ॥ दारं ॥१॥ सेयंजवमिति नाम। गणधरमिति अनुत्तरज्ञानदर्शनादिधर्मगणं धारयतीति गणधरस्तं, जिनप्रतिमादर्शनेन प्रतिबुद्धं तत्र रागद्वेषकषायेन्द्रियपरीषहोपसर्गादिजेतृत्वाज्जिनस्तस्य प्रतिमा सद्भावस्थापनारूपा तस्या दर्शनमिति समासः। तेन हेतुजूतेन प्रतिबुद्धं मिथ्यात्वाज्ञाननिद्रापगमेन सम्यक्त्वविकाशं प्राप्तं, मनकपितरमिति मनकाख्यापत्यजनकं, दशकालिकस्य प्राग्निरूपिताक्षरार्थस्य निर्व्यूहकं पूर्वगतोद्धृतार्थविरचनाकर्तारं वन्दे स्तौमि इति गाथाक्षरार्थः। जावार्थः कथानकादवसेयस्तच्चेदम्। " एत्र वद्धमाणसामिस्स चरमतिज्ञगरस्स सीसो तिज्ञसामी सुहम्मो नाम गणधरो आसी। तस्स वि जंबूणामो तस्स वि य पजवोत्ति। तस्सन्नया कयाइ पुवरत्तावरत्तम्मि चिंता समुप्पन्ना को मे गणहरो होज्जत्ति। अप्पणो गणे य संघे य सवउ उवउंगो कउ। ण दीसई कोइ अव्वोच्छित्तिकरो। ताहे गारत्थेसु उवउत्तो। उवउंगे कए रायगिहे सेयंजवं माहणं जन्नं जयमाणं पासइ। ताहे रायगिहं णगरं आगंतूणं संघाडयं वावेरेइ[१] जन्नवाडं गंतुं जिरकट्ठा धम्मलाहेह। तत्र तुज्ने अतिज्ञाविज्जिहिह ताहे तुज्ने जणिवह। " अहो कष्टं तत्त्वं न ज्ञायते " इति। तउ गया साहू। अतित्राविया अ तेहिं

१ ' पहवेइ ' इति पाठान्तरम्।

भणिअं 'अहो कष्टं तत्त्वं न ज्ञायते'। तेण य सेज्जंभवेण दारमूले ठिएण तं वयणं सुअं। ताहे सो विचिंतेइ। एए उवसंता तवस्सिणो असत्तं ण वयंतित्ति काउं अज्झावगस्सगासं गंतुं भणइ। किं तत्तं। सो भणइ वेदा तत्तं। ताहे सो असिं कड्ढिऊण भणइ सीसं ते छिंदामि, जइ मे तुमं तत्तं न कहेसि। तओ अज्झावओ भणइ। पुत्ता मम समए भणियमेयं वेदढे परं सीसछेए कहियव्वत्ति संपयं कहयामि। जं एत्थ तत्तं एतस्स जूवस्स हेट्ठा सव्वरयणमयी पडिमा अरहओ साधुव्वत्ति आरिहओ धम्मो तत्तं। ताहे सो तस्स पाएसु पडिओ। सो य जन्नवाडओवक्खरोवि तस्स चेव दिण्णो। ताहे सो गंतूणं ते साहू गवेसमाणे गओ आयरियसगासं। आयरियं वंदित्ता साहुणो भणइ मम धम्मं कहेह। ताहे आयरिया उवउत्ता जहा इमो सोत्ति। ताहे आयरिएहिं साहुधम्मो कहिओ। संबुद्धो पव्वइओ सो चउद्दसपुव्वी जाओ। जया य सो पव्वइओ तया य तस्स गुव्विणी महिला होत्था। तम्मि य पव्वइए लोगो णियल्लओ तं तमस्सति। जहा तरुणाए भत्ता पव्वइओ अपुत्ताए। अवि अत्थि तव किं वि पोट्टेत्ति पुच्छइ। सा भणइ उवलक्खिमि मणगं। तओ समएण दारगो जाओ। ताहे णिव्वत्तवारसाहस्स नियल्लगेहिं, जम्हा पुच्छिज्जंतीए मायाए से भणिओ मणगंति, तम्हा मणओ से णामं कयं ति। जया सो अट्ठवरिसो जाओ ताहे सो मातरं पुच्छइ को मम पिआ। सा भणइ तव पिआ पव्वइओ। ताहे सो दारओ णासिऊणं पिउसगासं पट्ठिओ। आयरिया य तं कालं चंपाए विहरंति। सो वि अ दारओ चंपामेवागओ। आयरिएण य सण्णाभूमिगएण सो दारओ दिट्ठो। दारएण वंदिओ आयरिओ। आयरियस्स य तं दारगं पिच्छंतस्स णेहो जाओ। तस्स वि दारगस्स तहेव आयरिएहिं पुच्छियं भो दारग कुतो ते आगमणं। सो दारगो भणइ रायगिहाओ। आयरिएण भणियं रायगिहे तुमं कस्स पुत्तो नत्तुओ वा। सो भणइ, सेज्जंभवो नाम बंभणोत्ति अहं तस्स पुत्तो सो य किर पव्वइओ। तेहिं भणियं। तुमं केण कज्जेण आगओसि। सो भणइ अहं पि पव्वइस्सं। पच्छा सो दारओ भणइ तो भणह बंभं तुम्हे जाणह। आयरिया भणंति जाणेमो। तेण भणियं सो कहिं ति। ते भणंति, सो मम मित्तो एगसरीरभूतो पव्वयाहि तुमं मम सगासे। तेण भणिअं एवं करेमि। तओ आयरिया आगंतुं पडिस्सए आलोअंति सच्चित्तो पडुप्पन्नो सो पव्वइओ। पच्छा आयरिया उवउत्ता केवत्तिकालं एस जीवइत्ति। णायं जावं छम्मासा। ताहे आयरियाणं बुद्धी समुप्पन्ना। इमस्स थोवगं आउं किं कायव्वं ति। तं चउद्दसपुव्वी कम्हि वि कारणे समुप्पन्ने णिज्जूहइत्ति दसपुव्वी पुण अपच्छिमो अवस्समेव णिज्जूहइ। ममंपि इमं कारणं समुप्पन्नं तो अहमवि णिज्जूहामि। ताहे आढत्तो णिज्जूहिउं। ते उ णिज्जूहिज्जंतो वियाले णिज्जूढा थोवावसेसे दिवसे। तेण तं दसवेयालियं भ-

णिद्यत्ति । " अनेन च कथानकेन न केवलं येन चेत्यस्यैव द्वारस्य नावार्थोऽनिहितः । किं तु यद्या प्रतीत्यैतस्यापीति । तथाचाह निर्युक्तिकारः ॥ मणगं पडुच्च सेद्यं—नवेण निदूहिया दसञ्चयणा ॥ वेयालियाइ ठविया तम्हा दसकालियं णामं ॥ १५ ॥ दारं ॥ ॥ २ ॥ मनकं प्रतीत्य मनकाख्यमपत्यमाश्रित्य शय्यंनवेनाचार्येण निर्व्यूढानि पूर्वगताद्धृत्य विरचितानि दशाध्ययनानि द्रुमपुष्पिकादीनि । वेयालियाइ ठवियत्ति । विगतः कालो विकालः विकलनं वा विकाल इति । विकालोऽसकलः खएमश्चेत्यनर्थान्तरम् । तस्मिन् विकालेऽपराह्ने स्थापितानि न्यस्तानि द्रुमपुष्पिकादीन्यध्ययनानि यतः । तस्माद्दशकालिकं नाम । व्युत्पत्तिः पूर्ववत् । दशवैकालिकं वा विकालेन निर्वृत्तम् । संकाशादिपाठाच्चातुरर्थिकष्ठक्, तद्धितेष्वचामादेरित्यादिवृद्धेर्वैकालिकं दशाध्ययननिर्माणं च तद्वैकालिकं च दशवैकालिकमिति गाथार्थः । एवं येन वा यद्या प्रतीत्येति व्याख्यातम् । इदानीं यतो निर्व्यूढानीत्येतद्व्याचिख्यासुराह ॥ आयप्पवायपुव्वा, निदूढा होइ धम्मपन्नत्ती ॥ कम्मप्पवायपुव्वा, पिंमस्स उ एसणा तिविहा ॥ १६ ॥ सच्चप्पवायपुव्वा, निदूढा होइ वक्कसुद्धी उ ॥ अवसेसा निदूढा, नवमस्स उ तइयवत्थूउ ॥ १७ ॥ वीउ वि अ आएसो- गणिपिडगाउ ज्जवालसंगाउ ॥ एअं किर णिदूढं, मणगस्स अणुग्गहट्ठाए ॥१८॥ व्याख्या ॥ इहात्मप्रवादपूर्वं यत्रात्मनः संसारिमुक्ताद्यनेकनेदनिन्नस्य प्रवदनमिति । तस्मान्निर्व्यूढा नवति धर्मप्रज्ञप्तिः षड्जीवनिका इत्यर्थः ॥ तथा कर्मप्रवादपूर्वात् । किम् । पिएमस्य तु एषणा त्रिविधा निर्व्यूढेति वर्तते । कर्मप्रवादपूर्वं नाम यत्र ज्ञानावरणीयादिकर्मणो निदानादिप्रवदनमिति । तस्मात् किम् । पिएमस्यैषणा त्रिविधा गवेषणाग्रहणैषणाग्रासैषणानेदनिन्ना निर्व्यूढा सा पुनस्तत्रामुना संबन्धेन पतति । आधाकर्मोपनोक्ता ज्ञानावरणीयादिकर्मप्रकृतीर्बध्नाति । उक्तं च । " आहाकम्मं नुंजमाणे समणे अठकम्मप्पगडीउ बंधई" इत्यादि । शुद्धपिएमोपनोक्ता चाशुनान्न बध्नातीत्यलं प्रसङ्गेन । प्रकृतं प्रस्तुमः । सत्यप्रवादपूर्वान्निर्व्यूढा नवति वाक्यशुद्धिस्तु । तत्र सत्यप्रवादं नाम यत्र जनपदसत्यादेः प्रवदनमिति । वाक्यशुद्धिर्नाम सप्तममध्ययनम् । अवशेषाणि प्रथमद्वितीयादीनि निर्व्यूढानि नवमस्यैव प्रत्याख्यानपूर्वस्य तृतीयवस्तुन इति । द्वितीयोऽपि चादेशः । आदेशो विध्यन्तरं गणिपिटकादाचार्यसर्वस्वाद्वादशाङ्गादाचारादिलक्षणात् इदं दशकालिकं किलेति पूर्ववत् निर्व्यूढमिति च । किमर्थम् । मनकस्योक्तस्वरूपस्य अनुग्रहार्थमिति गाथात्रयार्थः । एवं यत इति व्याख्यातम् । अधुना यावन्तीत्येतत्प्रतिपाद्यते ॥ दुमपुप्फियाइ या खलु, दस अज्झयणा सनिक्खुयं जाव ॥ अहिगारे विय एत्तो वोछं पत्तेयमेक्केक्कं ॥ १९ ॥ दारं ॥ ३ ॥ व्याख्या ॥ तत्र द्रुमपुष्पिकेति प्रथमाध्ययननाम तदादीनि दशाध्ययनानि । सनिक्खुयं जावत्ति सनि-

द्वव्ययनं यावत् । खलु शब्दो विशेषणार्थः । किं विशिनष्टि । तदन्ये द्वे चूडे यावन्तीति । व्याख्यातं यथा चेत्येतत् । पुनरधिकाराभिधानद्वारेणैव च व्याचिख्यासुः संबन्धकत्वेनेदं गाथादलमाह । अधिकारादपि चातो वक्ष्ये प्रत्येकमेकैकस्मिन् अध्ययने । तत्राध्ययनपरिसमाप्तेर्योऽनुवर्तते सोऽधिकारः । इति गाथार्थः ॥ पढमे धम्मपसंसा, सो य इहेव जिणसासणम्मित्ति ॥ बिइए धिइए सक्का, काउं जे एस धम्मोत्ति ॥२०॥ तइए आयारकहा, उ खुड्डिया आयसंजमो वाउ ॥ तह जीवसंजमो वि य, होइ चउत्थंसि अज्झयणे ॥ २१ ॥ भिक्खविसोही तव सं-जमस्स गुणकारियाउ पंचमए ॥ छठे आयारकहा, महई जोग्गा महयणस्स ॥२२॥ वयणविभत्ती पुण स-त्तमम्मि पणिहाणमठमे भणियं ॥ णवमे विणउ दसमे, समाणियं एस भिक्कुत्ति ॥२३॥ व्याख्या ॥ प्रथमाध्ययने कोऽर्थाधिकार इत्यत आह । धर्मप्रशंसा । दुर्गतौ प्रपतन्तमात्मानं धारयतीति धर्मः तस्य प्रशंसा स्तवः सकलपुरुषार्थानामेव धर्मः प्रधानमित्येवंरूपा । तथान्यैरप्युक्तम् । "धनदोऽर्थार्थिनां प्रोक्तः, कामिनां सर्वकामदः ॥ धर्म एवापवर्गस्य, पारंपर्येण साधकः ॥" इत्यादि ॥ स चात्रैव जिनशासने धर्मो नान्यत्र इहेव निरवद्यवृत्तिसद्भावादेतच्चोत्तरत्रान्यकर्णे वक्ष्यामः । धर्माभ्युपगमे च सत्यपि मा भूदभिनवप्रव्रजितस्याधृतेः संमोह इत्यतस्तन्निराकरणार्थाधिकारवदेव द्वितीयाध्ययनम् । आह च । द्वितीयेऽध्ययनेऽयमर्थाधिकारः । धृत्या हेतुभूतया शक्यते कर्तुम् । जे इति पूरणार्थो निपातः । एष जैनधर्म इति । उक्तं च । "जस्स धिई तस्स तवो, जस्स तवो तस्स सा गई सुलहा ॥ जे अधितिमंतपुरिसा, तवो वि खलु दुल्लभो तेसिं ॥" सा पुनर्धृतिराचारे कार्या न त्वनाचारे इत्यतस्तदर्थाधिकारवदेव तृतीयाध्ययनम् । आह च । तृतीयेऽध्ययने कोऽर्थाधिकार इत्यत आह । आचारगोचरा कथा आचारकथा सा चेहवाणुविस्तरभेदात् । यत आह । क्षुल्लिका लघ्वी सा चात्मसंयमोपायः । संयमनं संयमः । आत्मनः संयम आत्मसंयमस्तदुपायः । उक्तं च ॥ "तस्यात्मा संयमो यो हि सदाचारे रतः सदा ॥ स एव धृतिमान्धर्मस्तस्यैव च जिनोदितः ॥" इति । स चाचारः षड्जीवनिकायगोचरः प्राय इत्यतश्चतुर्थमध्ययनम् । अथवात्मसंयमस्तदन्यजीवपरिपालनमेव तत्त्वतः । इत्यतस्तदर्थाधिकारवदेव चतुर्थमध्ययनम् । आह च । तथा जीवसंयमोऽपि भवति चतुर्थेऽध्ययनेऽर्थाधिकार इति । अपिशब्दादात्मसंयमोपि तद्भाव्येव वर्तते । उक्तं च ॥ "छसु जीवनिकायेसु जे बुहे संजए सदा ॥ से चेव होइ विन्नेए परमत्थेण संजए ॥" इत्यादि । एवमेव धर्मः सर्वदेहे स्वस्थे सति पाल्यते । स चाहारमन्तरा प्रायः स्वस्थो न भवति । स च सावद्येतरभेद इत्यनवद्यो ग्राह्य इत्यतस्तदर्थाधिकारवदेव पञ्चममध्ययनमिति । आह च । भिक्षाविशोधिस्तपःसंयमस्य गुणकारिकेव पञ्चमेऽध्ययनेऽर्थाधिकार इति । तत्र भिक्षणं भिक्षा

तस्या विशोधिः सावद्यपरिहारेणेतरस्वरूपकथनमित्यर्थः । तपःप्रधानः संयमस्तपःसंयमस्तस्य गुणकारिकेवेयं वर्तते इति॥ उक्तं च ॥ "से संजए समरकाए निरवद्याहार जे विउ॥ धम्मकायछिए सम्मं सुहजोगाए साहए" ॥इत्यादि। गोचरप्रविष्टेन च सता स्वाचारं पृष्टेन तद्विदापि न महाजनसमक्षं तत्रैव विस्तरतः कथयितव्यः । अपि तु आलये गुरवो वा कथयन्तीति वक्तव्यमतस्तदर्थाधिकारवदेव षष्ठमध्ययनमिति।आह च। षष्ठेऽध्ययनेऽर्थाधिकार आचारकथा । सापि महती न क्षुल्लिका योग्या उचिता महाजनस्य विशिष्टपरिषद इत्यर्थः । वक्ष्यति च ॥ "गोअरग्गपविठे उ न निसिवइ कछ इ॥ कहं च न पबंधिवा चिठिया णेव संजए" ॥ इत्यादि । आलयगतेनापि तेन गुरुणा वा वचनदोषगुणाभिज्ञेन निरवद्यवचसा कथयितव्यम् । इत्यतस्तदर्थाधिकारवदेव सप्तमध्ययनमिति । आह च । वयणविजत्तीत्यादि। वचनस्य विजक्तिर्वचनविजक्तिः । विजजनं विजक्तिः एवंभूतमनवद्यमित्थंभूतं च सावद्यमित्यर्थः । पुनःशब्दः शेषाध्ययनार्थाधिकारेज्यः अस्याधिकृतार्थाधिकारस्य विशेषणार्थ इति सप्तमेऽध्ययने अर्थाधिकार इति । उक्तं च ॥ " सावद्यणवज्जाणं, वयणाणं जो ण याणइ विसेसं ॥ वोत्तुं पि तस्स न खमं, किमंग पुण देसणं काउं " इत्यादि । तच्च निरवद्यं वचः स्वाचारे प्रणिहितस्य जवति इत्यतस्तदर्थाधिकारवदेवाष्टममध्ययनमिति । आह च । प्रणिधानमष्टमेऽध्ययनेऽर्थाधिकारत्वेन जणितमुक्तम् । प्रणिधानं नाम विशिष्टश्चेतोधर्म इति । उक्तं च ॥ " पणिहाणरहियस्साहा निरवयंति जासियं ॥ सावद्यतुल्लं विन्नेयं मज्ञ्ज्ञेणेह संवुडं " इत्यादि ॥ आचारप्रणिहितश्च यथोचितविनयसंपन्न एव जवतीत्यतस्तदर्थाधिकारवदेव नवममध्ययनमिति । आह च । नवमेऽध्ययने विनयोऽर्थाधिकार इति।उक्तं च॥"आयारपणिहाणंमि, से सम्मं वट्टई बुद्धे ॥ णाणादीणं विणीए जे मोरकठाणिविगिछिए ॥" इत्यादि ॥ एतेषु एव नवस्वध्ययनार्थेषु यो व्यवस्थितः स सम्यग् जिक्षुरित्यनेन संबन्धेन सजिक्ष्वध्ययनमिति । आह च । दशमेऽध्ययने समाप्तिं नीतमिदं साधुक्रियाजिधायकं शास्त्रम्। एतत्क्रियासमन्वित एव जिक्षुर्जवत्यत आह एष जिक्षुरिति गाथाचतुष्टयार्थः । स एवं गुणयुक्तोऽपि जिक्षुः कदाचित् कर्मपरतन्त्रत्वात्कर्मणश्च बलवत्त्वात्सीदेत् । ततस्तस्य स्थिरीकरणं कर्तव्यमतस्तदर्थाधिकारवदेव चूडाद्वयमित्याह ॥ दो अप्रयणा चूलिय, विसीययंते थिरीकरणमेगं॥ बिइए विवित्तचरिया असीयणगुणाइरेगफला॥२४॥ व्याख्या॥ द्वे अध्ययने। किम्। चूडा चूडेव चूडा तत्र प्रमादवशाद्विषीदति सति साधौ संयमे स्थिरीकरणमेकं प्रथमं स्थिरीकरणफलमित्यर्थः । तथा च तत्रावधानप्रेक्षिणः साधोः दुःप्रजीवित्वे नरकपातादयो दोषा वर्ण्यन्त इति ।तथा च द्वितीयेऽध्ययने विविक्तचर्या वर्ण्यते । किंभूता असीदनगुणातिरेकफला ।

तत्र विविक्तचर्यैकान्तचर्या द्रव्यक्षेत्रकालभावेष्वसंबद्धता । उपलक्षणं चैषानियतचर्यादीनामिति । अलीदनगुणातिरेकः फलं यस्याः सा तथाविधेति गाथार्थः । दसकालिअस्स एसो, पिंमत्थो वन्निउ समासेणं ॥ एत्तो एक्केक्कं पुण, अज्झयणं कित्तइस्सामि ॥ २५ ॥ व्याख्या ॥ दशकालिकस्य प्राग्निरूपितशब्दार्थस्यैषोऽनन्तरोदितः पिण्डार्थः सामान्यार्थो वर्णितः प्रतिपादितः समासेन संक्षेपेण । अत ऊर्ध्वं पुनरेकैकमध्ययनं कीर्तयिष्यामि प्रतिपादयिष्यामीति । पुनःशब्दस्य व्यवहित उपन्यास इति गाथार्थः। तत्र प्रथमाध्ययनं द्रुमपुष्पिका। तस्य च चत्वार्यनुयोगद्वाराणि भवन्ति। तद्यथा, उपक्रमो निक्षेपोऽनुगमो नयः। एषां चतुर्णामप्यनुयोगद्वाराणामध्ययनादावुपन्यासः । तत्रैतं च क्रमोपन्यासप्रयोजनमावश्यकविशेषविवरणादवसेयं स्वरूपं च प्रायश इति । प्रकृताध्ययनस्य च शास्त्रीयोपक्रमे आनुपूर्व्यादिभेदेषु स्वबुद्ध्यवतारः कार्यः । अर्थाधिकारश्च वक्तव्यः । तथाचाह निर्युक्तिकारः ॥ पढमज्झयणं दुमपु–प्फियं ति चत्तारि तस्स दाराइं ॥ वन्नेउवक्कमाई, धम्मपसंसाइ अहिगारो ॥ २६ ॥ व्याख्या ॥ प्रथमाध्ययनं द्रुमपुष्पिकेति। अस्य नामनिष्पन्ननिक्षेपावसर एव शब्दार्थं वक्ष्यामः । चत्वारि तस्य द्वाराण्यनुयोगद्वाराणि । किम् । वर्णयित्वोपक्रमादीनीति । किम् । धर्मप्रशंसयाधिकारो वाच्य इति गाथार्थः । तत्र निक्षेपः। स च त्रिविधस्तद्यथा, ओघनिष्पन्नो नामनिष्पन्नः सूत्रालापकनिष्पन्नश्चेति। तत्रौघः सामान्यं श्रुताभिधानम्। तथाचाह निर्युक्तिकारः॥ ओहो जं सामन्नं, सुआभिहाणं चउव्विहं तं च॥ अज्झयणं अज्झीणं, आयज्झवणा य पत्तेअं ॥२७॥ व्याख्या॥ ओघो यत्सामान्यं श्रुताभिधानं श्रुतनाम चतुर्विधम्। तच्च कथम्। अध्ययनमक्षीणमायः क्षपणा च। इदं च प्रत्येकं पृथक्पृथक्। किम्॥ नामाइचउप्पेयं, वन्नेऊणं सुआणुसारेणं ॥ दुमपुप्फिअ आउंचं, चउसुं पि कमेण भावेसु ॥ २८ ॥ व्याख्या ॥ नामादिचतुर्भेदं वर्णयित्वा । तद्यथा । नामाध्ययनं स्थापनाध्ययनं द्रव्याध्ययनं भावाध्ययनं चेत्येवमक्षीणादीनामपि न्यासः कर्तव्यः॥ श्रुतानुसारेणानुयोगद्वाराख्यसूत्रानुसारेण। किम्। द्रुमपुष्पिका आयोज्या प्रकृताध्ययनं संबन्धनीयम्। चतुर्ष्वप्यध्ययनादिषु क्रमेण भावेष्विति गाथार्थः । सांप्रतं भावाध्ययनादिशब्दार्थं प्रतिपादयन्नाह ॥ अज्झप्पस्साणयणं, कम्माणं अवचउ उवचिआणं ॥ अणुवचउ अ नवाणं, तम्हा अज्झयणमिछंति ॥ २९ ॥ अहिगम्मंति अथा, इमेण अहिगं च नयणमिछंति ॥ अहिगं च साहु गछइ, तम्हा अज्झयणमिछंति ॥ ३० ॥ जह दीवा दीवसयं, पइप्पई सो अ दिप्पई दीवो ॥ दीवसमा आयरिया, दिप्पंति परं च दीवंति ॥ ३१ ॥ नाणस्स दंसणस्स वि, चरणस्स य जेण आगमो होई ॥ सो होइ भाव आउ, आउ लाहो त्ति निद्दिठो ॥ ३२ ॥ अठविहं कम्मरयं, पोराणं जं खवेइ जोगेहिं॥ एअं भावज्झयणं, नेअव्वं आणुपुव्वीए ॥३३॥

श्रासां गमनिका । इह प्राकृतशैल्या बान्दसत्वाच्च अच्चप्पस्साणयणं पकारसकारआकारणकारलोपे श्रज्जयणं ति जन्नइ। तच्च संस्कृतेऽध्ययनम् । जावार्थस्त्वयम्। अधि आत्मनि वर्तत इति निरुक्तादध्यात्मं चेतः तस्यानयनम्। आनीयतेऽनेनेत्यानयनम्। इह कर्ममलरहितः खल्वात्मैव चेतःशब्देन गृह्यते । यथावस्थितस्य शुद्धस्य चेतस आनयनमित्यर्थः । तथा चैतदज्यासाज्जवत्येव । किम्। कर्मणां ज्ञानावरणीयादीनामपचयो ह्रासः । किंविशिष्टानाम्। उपचितानां मिथ्यात्वादिजिरुपदिग्धानां बद्धानामिति जावः। तथा अनुपचयश्च अवृद्धिलक्षणः नवानां प्रत्यग्राणां कर्मणाम्। यतश्चैवं तस्मात् प्राकृतशैल्याध्यात्मानयनमेवाध्ययनमिछन्त्याचार्या इति गाथार्थः । अधिगम्यन्ते परिछिद्यन्ते वा अर्था अनेनेत्यधिगमनमेव प्राकृतशैल्या तथाविधार्थप्रदर्शकत्वाद्वचसोऽध्ययनमिति । तथा अधिकं च नयनमिछन्त्यस्याप्यर्थप्रदर्शकत्वादेव वचसोऽयमर्थः । अयवय इत्यादिदएककधातुपाठान्नी तिर्नयनम्। जावे ल्युट् प्रत्ययः। परिछेद इत्यर्थः। अधिकं नयनमधिकनयनं चार्थतोऽध्ययनमिछन्ति । चशब्दस्य च व्यवहित उपन्यासः । अधिकं च साधुर्गछति । किमुक्तं जवति । अनेन करणजूतेन साधुर्बोधसंयममोक्षान्प्रत्यधिकं गछति । यस्मादेवं तस्मादध्ययनमिछन्ति । इह च सर्वत्र अधिकं नयनमध्ययनमित्येवं योजना कार्येति गाथार्थः। इदानीमक्षीणम् । तच्च जावाक्षीणमिदमेव । शिष्यप्रदानेऽप्यक्षयत्वात् । तथाचाह । यथा दीपाद्दीपशतं प्रदीप्यते स च दीप्यते दीपः एवं दीपसमा दीपतुल्या आचार्या दीप्यन्ते स्वतो विमलमत्याद्युपयोगयुक्तत्वात्परं च विनेयं दीपयन्ति प्रकाशयन्त्युज्ज्वलं वा कुर्वन्तीति गाथार्थः । इदानीमायः । स च जावत इदमेव। यत आह । ज्ञानस्य मत्यादेर्दर्शनस्य चौपशमिकादेश्चरणस्य च सामायिकादेर्येन हेतुजूतेन गमो जवति प्राप्तिर्जवति । स जवति जावायः। आयो लाज इति निर्दिष्टः । अध्ययनेन च हेतुजूतेन ज्ञानाद्यागमो जवतीति गाथार्थः । अधुना क्षपणा । सापि जावत इदमेवेति। आह च अष्टविधमष्टप्रकारं कर्मरजस्तत्र जीवगुणरञ्जनपरत्वात्कर्मैव रजः कर्मरजः पुराणं प्रागुपात्तं यद्यस्मात्क्षपयति योगैरन्तःकरणादिजिरध्ययनं कुर्वन्। तस्मादिदमेव कारणे कार्योपचारात् क्षपणेति । तथाचाह इदं जावाध्ययनं नेतव्यं योजनीयमानुपूर्व्या परिपाट्या अध्ययनाक्षीणादिष्विति गाथार्थः । उक्त ओघनिष्पन्नो निक्षेपः। सांप्रतं नामनिष्पन्न उच्यते। तत्रौघनिष्पन्नेऽध्ययनम्। नामनिष्पन्ने द्रुमपुष्पिकेति। आह। द्रुम इति कः शब्दार्थः। उच्यते । "डुडुगतौ" इत्यस्य द्रुरस्मिन् देशे विद्यत इति तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुपि प्राप्ते "डुडुभ्यां मः" इति मप्रत्ययान्तस्य द्रुम इति जवति । सांप्रतं द्रुमपुष्पनिक्षेपप्ररूपणायाह ॥ णामडुमो ठवणडुमो, दव्वडुमो चेव होइ जावडुमो॥ एमेव य पुप्फस्स वि, चउव्विहो होइ निक्खेवो ॥ ३४ ॥

नामद्रुमोपि यस्य द्रुम इति नामाभिधानम्। स्थापनाद्रुमो द्रुम इति स्थापना, द्रव्यद्रुमश्चैव भवति भावद्रुमः। तत्र द्रव्यद्रुमो द्विधा। आगमतो नोआगमतश्च। आगमतो ज्ञातानुपयुक्तः। नोआगमतस्तु ज्ञशरीरभव्यशरीरोभयव्यतिरिक्तस्त्रिविधः। तद्यथा। एकभविको बद्धायुष्कोऽभिमुखनामगोत्रश्च। तत्रैकभविको नाम य एकेन भवेनानन्तरं द्रुमेषूत्पत्स्यते। बद्धायुष्कस्तु येन द्रुमनामगोत्रे कर्मणी बद्धे इति। अभिमुखनामगोत्रस्तु येन ते नामगोत्रे कर्मणी उदीरणावलिकायां प्रक्षिप्ते इति। अयंच त्रिविधोऽपि भाविभावद्रुमकारणत्वाद्द्रव्यद्रुम इति। भावद्रुमोपि द्विविधः। आगमतो नोआगमतश्च। तत्रागमतो ज्ञातोपयुक्तः। नोआगमतस्तु द्रुम एव द्रुमनामगोत्रे कर्मणी वेदयन्निति। एवमेव च यथा द्रुमस्य तथा किं पुष्पस्यापि वस्तुतस्तद्विकारभूतस्य चतुर्विधो भवति निक्षेप इति गाथार्थः। सांप्रतं नानादेशजविनेयगणासंमोहार्थमागमे द्रुमपर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्नाह॥ दुमा य पायवा रुक्खा आगमा विडिमा तरू॥ कुहा महीरुहा वच्छा रोवगा रुंजगाइ अ॥ ३५॥ द्रुमाश्च पादपा वृक्षा आगमा विटपिनः तरवः कुजा महीरुहा वत्सा रोपका रुञ्जकादयश्च। तत्र द्रुमान्वर्थसंज्ञा पूर्ववत्। पद्भ्यां पिबन्तीति पादपा इत्येवमन्येषामपि यथासंभवमन्वर्थसंज्ञा वक्तव्या। रूढिदेशीशब्दा वा एत इति गाथार्थः। इदानीं पुष्पैकार्थिकप्रतिपादनायाह॥ पुप्फाणि अ कुसुमाणि अ, फुल्लाणि तहेव होंति पसवाणि॥ सुमणाणि अ सुहमाणि अ, पुप्फाणं होंति एगट्ठा॥३६॥ व्याख्या॥ पुष्पाणि कुसुमानि चैव फुल्लानि प्रसवानि च सुमनसश्चैव सूक्ष्माणि सूक्ष्मकायिकानि चेति। सांप्रतमेकवाक्यतया द्रुमपुष्पिकाध्ययनशब्दार्थ उच्यते। द्रुमस्य पुष्पं द्रुमपुष्पम्। अवयवलक्षणः षष्ठीसमासः। द्रुमपुष्पशब्दस्य "प्रागिवात्कः" इति वर्तमाने अज्ञाते कुत्सिते संज्ञायां कनिति कनि प्रत्यये नकारलोपे च कृते द्रुमपुष्पिक इति प्रातिपदिकस्य स्त्रीत्वविवक्षायाम् "अजाद्यतष्टाप्" इति टाप्प्रत्ययेऽनुबन्धलोपे च कृते "प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यात इदाप्यसुपः" इतीत्वे कृते "अकः सवर्णे दीर्घः" इति दीर्घत्वे परगमने च द्रुमपुष्पिकेति भवति द्रुमपुष्पोदाहरणयुक्ता द्रुमपुष्पिकेति। द्रुमपुष्पिका चासौ अध्ययनं चेति समानाधिकरणस्तत्पुरुषः। द्रुमपुष्पिकाध्ययनमिति। अस्य चैकार्थिकानि प्रतिपादयन्नाह॥ दुमपुप्फिआ य आहार-एसणागोअरे तया उंछो॥ मेस जलूगा सप्पे, वणक्खइसुगोलपुत्तुदए॥३७॥ व्याख्या॥ तत्र द्रुमपुष्पोदाहरणयुक्ता द्रुमपुष्पिकेति। वक्ष्यति च "जहा दुमस्स पुप्फेसु" इत्यादि। तद्यथा आहारस्यैषणा आहारैषणा गवेषणाग्रहणग्रासैषणादिग्रहस्ततश्च तदर्थसूचकत्वादाहारैषणेति। तथा गोचरः सामयिकत्वाद्गोरिव चरणं गोचरोऽन्यथा गोचारः। तदर्थसूचकत्वाच्चाधिकृताध्ययनविशेषो गोचर इत्येवं सर्वत्र

जावना कार्येति। जावार्थस्तु, यथा गौश्चरत्येवमविशेषेण साधुनाप्यटितव्यं न विजव-मङ्गीकृत्योत्तमाधममध्यमेषु कुलेष्विति वणिग्वत्सकदृष्टान्तेनेति। तथा। त्वगिति। त्व-गिवासारं जोक्तव्यमित्यर्थसूचकत्वात्त्वगुच्यत इति। उक्तं च परममुनिजिः " जहा चत्तारि घुणा पन्नत्ता। तं जहा। तयक्खाए उल्लिक्खाए कठक्खाए सारक्खाए। एमेव चत्तारि जिक्कुगा अ पन्नत्ता। तं जहा। तयक्खाए। उल्लिक्खाए कठक्खाए सारक्खाए। तयक्खाए णामं एगे नो सारक्खाए।सारक्खाए णामं एगे नो तयक्खाए। एगे तयक्खाए वि सारक्खाए वि। एगे नो तयक्खाए णो सारक्खाए। तयक्खायसमणस्स णं जिक्कुस्स सारक्खायसमाणे तवे जवइ । एवं जहा गाणे तहा एव दट्ठवं । जावार्थस्तु जावत-स्त्वक्कल्पासारजोक्तुः कर्मजेदमङ्गीकृत्य वज्रसारं तपो जवति। तथोञ्छमित्यज्ञातपिण्डोंछ-सूचकत्वादिति।तथा मेष इति।यथा मेषोऽल्पेऽप्यम्जसि अनुछालयन्नेवाम्जः पिबति। एवं साधुनापि जिक्षाप्रविष्टेन बीजाक्रमणादिष्वनाकुलेन जिक्षा ग्राह्येत्येवंविधार्थसू-चकत्वादधिकृताजिधानप्रवृत्तिरिति। तथा जलौका इति। अनेषणाप्रवृत्तदायकस्य मृडु-जावनिवारणार्थसूचकत्वादिति। तथा सर्प इति। यथासावेकदृष्टिर्जवत्येवं गोचरग-तेन संयमैकदृष्टिना जवितव्यमित्यर्थसूचकत्वादिति। अथवा । यथा ड्रागस्पृशन् सर्पो बिलं प्रविशत्येवं साधुनाप्यनास्वादयता जोक्तव्यमिति।तथा व्रण इत्यरक्तद्विष्टेन व्रणलेपदानवज्ञोक्तव्यम् । तथाक्ष इत्यक्षोपाङ्गदानवचेति उक्तं च व्रणलेपाक्षोपाङ्गवद-संगयोगजरमात्रयात्रार्थम्। पन्नग इवाभ्यवहरेदाहारम्। इसु त्ति। तथा इषुः शरो जण्यते तत्र सूचनात्सूत्रमिति कृत्वा "॥ जह रहिर्उणुवउत्तो इसुणा लक्खं ण विंधइ तहेव ॥ साहू गोअरपत्तो संयमलक्खम्मि नायवा॥" गोल इति। "जह जउगोलो अगणि--स्स णाइदूरे ण आवि आसन्ने॥ सक्कइ काऊण तहा, संजमगोलो गिहत्थाणं॥ दूरे अणेसणा-इं, इयरम्मि तेण संकाइं ॥ तम्हा मियजूमीए चिठिया गोयरग्गगउं ॥ ३ ॥" पुत्र इति। पुत्रमांसोपमया जोक्तव्यम्। सुसुमादृष्टान्तोऽत्र वक्तव्यः। उदकमिति । पूत्यु-दकोपमानतः खल्वन्नपानमुपजोक्तव्यमित्यत्रोदाहरणम्। " जहा एगेणं वाणियएणं दारिद्दडुक्खाजिजूएणं कहिं वि हिंडंतेणं रयणदीवं पावित्ता तेल्लुक्कसुंदरा अणग्घया रयणा समासादिआ।सो अ ते चोराकुलदीहरूाणजएण ण सक्कइ णित्थाविउणमुवउं-गन्नूमिमाणेउं । तउं सो बुद्धिकोसल्लेण ताणि एगम्मि पएसे ठवेऊण जुण्णे जरप-ढाणे घेत्तुं पढिउं गहिल्लवेसेण " रयणवाणिउं गच्छइ त्ति " जणइ। तिण्णिवारे जाहे कोइ ण उठइ। ताहे घेत्तूण पयाउं अडवीए तिसाए गहिउं जाव कुहियपाणिअं छिल्लरम्मि विणठं पासइ। तठ बहवे हरिणादयो मया तेण तं सबं उदगवसाङ्जाया। ताहे तं तेण अणुस्ससियाए अणासायंतेण पीअं नित्थारियाणि अणेण रयणाणि।

एवं रयणट्ठाणगाणि णाणदंसणचरित्ताणि चोरट्ठाणिआ विसया कुहिउंदगट्ठाणिआ-णि फासुगेसणिज्जाणि अंतपंताणि आहाराणि आहरंतेण ताहे तप्फलेण जहा वाणियगो इह भवे सुही जाओ । एवं साहू वि सुही भविस्सइ त्ति । अडविट्ठाणीअं संसारं णित्थरेइ त्ति । एवमेतान्यर्थैकार्थिकानि अथाधिकारा एवान्य इति गाथार्थः । उक्तो नामनिष्पन्नः सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नस्यावसरः । स च प्राप्त-(ल?)-क्षणोऽपि न निक्षिप्यते । कस्मात् कारणात् । यस्मादस्ति इह तृतीयमनुयोगद्वारमनुगमाख्यं तत्र निक्षिप्त इह निक्षिप्तो भवति । तस्माल्लाघवार्थं तत्रैव निक्षेप्स्यामः । अत्र चाक्षेप-परिहारावावश्यकविशेषविवरणादवसेयौ । सांप्रतमनुगमः । स च द्विधा सूत्रानुगमो निर्युक्त्यनुगमश्च । तत्र निर्युक्त्यनुगमस्त्रिविधः । तद्यथा । निक्षेपनिर्युक्त्यनुगमः । उपो-द्घातनिर्युक्त्यनुगमः । सूत्रस्पर्शनिर्युक्त्यगमश्चेति । तत्र निक्षेपनिर्युक्त्यनुगमो गतः । य एषोऽध्ययनादिनिक्षेप इति । उपोद्घातनिर्युक्त्यनुगमस्तु द्वारगाथाद्वयादवसेयः । तच्चे-दम् । उद्देसयनिद्देसय०गाहा ॥ किंकइविहं गाहा० ॥ अस्य च द्वारगाथाद्वयस्य समुदाया-र्थोऽवयवार्थश्चावश्यकविशेषविवरणादेवावसेय इति । प्रकृतयोजना पुनस्तीर्थकरोपो-द्घातमभिधायाचार्यसुधर्मस्य च तत्प्रवचनस्य पश्चाज्जम्बूनाम्नस्ततः प्रभवस्य ततोऽप्या-चार्यशय्यंभवस्य पुनर्यथा तेनेदं निर्व्यूढमिति तथा कथनेन कार्या इत्यादि । जेण व जं च पडुच्चेत्यादिना । यत्पूर्वमुक्तं तदत्रैव क्रमप्राप्ताभिधानत्वात्तत्रायुक्तमिति । न, अपान्तरा-लोपोद्घातप्रतिपादकत्वेन तत्राप्युपयोगित्वादिति । आह । एवमपि महदिदं तदर्थपूर्वकत्वा-दपान्तरालोपोद्घातस्यात्रैवाभिधानं न्याय्यमिति । न, प्रस्तुतशास्त्रान्तरङ्गत्वेन तत्राप्यु-पयोगित्वादिति कृतं प्रसङ्गेनाक्षरगमनिकामात्रफलत्वात्प्रयासस्य । गत उपोद्घातनि-र्युक्त्यनुगमः । सांप्रतं सूत्रस्पर्शनिर्युक्त्यनुगमावसरः । स च सूत्रे सति भवति । आह । यद्येवं निक्षेपस्यातोऽनर्थकः । न, निर्युक्तिसामान्यादिति । सूत्रं च सूत्रानुगमे । स चावसरप्राप्त एव । इह चास्खलितादिप्रकारं शुद्धं सूत्रमुच्चारणीयम् । तद्यथा । अ-स्खलितममिलितमव्यत्याम्रेडितमित्यादि यथानुयोगद्वारेषु । ततस्तस्मिन्नुच्चारिते सति केषां भगवतां साधूनां केचनार्थाधिकारा अधिगता भवन्ति केचनान-धिगताः । तत्रानधिगतार्थाधिगमायाधिगतस्मृतिविनेयानुग्रहाय च प्रतिपदं व्याख्येयम् । व्याख्यालक्षणं चेदम् "॥ संहिता च पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ॥ चालना प्रत्यवस्थानं व्याख्या तन्त्रस्य षड्विधा ॥" इति । अलं प्रसङ्गेन प्रकृतं प्र-स्तुमः । किं च प्रकृतम् । सूत्रानुगमे सूत्रमुच्चारणीयमिति । तच्चेदं सूत्रम् ॥

१ [illegible] । २ [illegible] । [illegible]

धम्मो मंगलमुक्किठं, अहिंसा संजमो तवो ॥ देवा वि तं नमंसंति, जस्स धम्मे सया मणो ॥ १ ॥ तत्रास्खलितपदोच्चारणं संहिता। सा पाठसिद्धैव। अधुना पदानि। धर्मः मङ्गलम् उत्कृष्टम् अहिंसा संयमः तपः देवाः अपि तं नमस्यन्ति यस्य धर्मे सदा मनः। तत्र "धृञ् धारणे" इत्यस्य धातोर्मप्रत्ययान्तस्येदं रूपं धर्म इति। मङ्गलरूपं पूर्ववत्। तथा "कृष विलेखने" इत्यस्य धातोरुत्पूर्वस्य निष्ठान्तस्येदं रूपमुत्कृष्टमिति। तथा "तृहि हिंसि हिंसायाम्" इत्यस्य "इदितो नुम् धातोः" इति नुमि कृते रूपविकारे टाबन्तस्य नञ्पूर्वस्येदं रूपं यदुताहिंसेति। तथा "यमु उपरमे" इत्यस्य धातोः संपूर्वस्याप्प्रत्ययान्तस्य संयम इति रूपं भवति। तथा "तप संतापे" इत्यस्य धातोरसुन्प्रत्ययान्तस्य तप इति। तथा "दिवु क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिस्वप्नकान्तिगतिषु" इत्यस्य धातोरच्प्रत्ययान्तस्य जसि देवा इति भवति। अपिशब्दो निपातः। तदित्येतस्य सर्वनाम्नः पुंस्त्वविवक्षायां द्वितीयैकवचनं तमिति भवति। तथा नमसित्यस्य प्रातिपदिकस्य "नमो वरिवश्चित्रङः क्यच्" इति क्यजन्तस्य लट् क्रियान्तादेशान्तस्य नमस्यन्तीति भवति। तथा यदिति सर्वनाम्नः षष्ठ्यन्तस्य यस्येति भवति। धर्मः पूर्ववत्। सदेति सर्वस्मिन् काले। "सर्वैकान्यकियत्तदः काले दा" इति दाप्रत्ययः। "सर्वस्य सोऽन्यतरस्यां दि" इति स आदेशः। सदा। तथा "मन ज्ञाने" इत्यस्य धातोरसुन्प्रत्ययान्तस्य मन इति भवति। इति पदानि। सांप्रतं पदार्थ उच्यते। तत्र दुर्गतौ प्रपतन्तमात्मानं धारयतीति धर्मः। तथा चोक्तम् " ॥ दुर्गतिप्रसृतान् जीवान् यस्माद्धारयते ततः ॥ धत्ते चैतान् शुभे स्थाने तस्माद्धर्म इति स्मृतः ॥" मङ्गयते हितमनेनेति मङ्गलमित्यादि पूर्ववत्। उत्कृष्टं प्रधानम्। न हिंसा अहिंसा प्राणातिपातविरतिरित्यर्थः। संयम आश्रवद्वारोपरमः। तापयत्यनेकभवोपात्तमष्टप्रकारं कर्मेति तपोऽनशनादि। दीव्यन्तीति देवाः क्रीडन्तीत्यादिनावार्थः। अपिः संभावने। देवा अपि मनुष्यास्तु सुतरां तमित्येवंविशिष्टं जीवं नमस्यन्तीति प्रकटार्थम्। यस्य जीवस्य किं। धर्मे यथोक्तलक्षणरूपे सदा सर्वकालं मन इत्यन्तःकरणम्। अयं पदार्थ इति। पदविग्रहस्तु समासभाक्पदगोचरस्त्वेनेह नियन्धनाभावान्न प्रदर्शित इति। चालनाप्रत्यवस्थाने तु प्रस्तावनिन्नायां यथावसरमुपरिष्टाद्वक्ष्यामः। प्रवृत्तिः पुनस्तयोरमुनोपन्यासेनेति प्रदर्शयिष्याम॥ कर्त्त पुत्तइ सीसो, कहिं वि अपुत्ता कहंति आयरिया॥ सीसमइं तु हियट्टा, विउसमणं तु पुत्ताए ॥ ३० ॥ व्याख्या ॥ कश्चित्किंचिदनवगच्छन् पृच्छति शिष्यः कथनेनदिशीदमेव चालना, गुरुकथनं प्रत्यवस्थानमित्यनयोः प्रवृत्तिः कदा चिदपृष्टा एव सन्तः पूर्वमुक्तानागतं किंचित्कथयन्त्याचार्याः। तत्प्रत्यवस्थानमिति मन्यते। किमर्थं कथयन्तीत आह। शिष्याणामेव हितार्थम्। तुशब्द एवकारार्थः।

तथा विपुलतरं तु प्रभूततरं तु कथयन्ति पुष्ठाए त्ति। शिष्यप्रश्ने सति पट्टप्रज्ञोऽयमित्यवगमादिति गाथार्थः ॥ एवं तावत्समासेन व्याख्यालक्षणयोजना ॥ कृतेयं प्रस्तुते सूत्रे कार्यैवमपरेष्वपि ॥ १ ॥ ग्रन्थविस्तरदोपान्न वक्ष्यामः। उपयोगे तु वक्ष्यामः प्रतिसूत्रम्। यतः सूत्रस्पर्शकोऽधुना प्रोच्यते। अनुगमनिर्युक्तिविभागश्च विशेषतः सामायिकवृद्धभाष्याज्ज्ञेयः सूत्रोदितः। यतः " होइ कयत्थो वोत्तुं, सपयच्छेअं सुअं सुआणुगमे ॥ सुत्तालावगता सो नामा दिण्णा सविणिउंगं॥ सुत्तप्फासिअनिज्जु—त्तिणिउंगासेसउं पयत्थाइ॥ पायं सो विय नेगम-णयाइणयगोअरो होइ ॥ एवं सुत्ताणुगमो, सुत्तालावगकउ अ निक्खेवो ॥ सुत्तप्फासिअणिज्जु—त्तिणया अ वच्चंति समगं तु॥" इत्यलं प्रसङ्गेन गमनिकामात्रमेतत्। तत्र धर्मपदमधिकृत्य सूत्रस्पर्शकनिर्युक्तिप्रतिपादनायाह ॥ णामं ठवणा धम्मो, दव्वधम्मो अ भावधम्मो उ ॥ एएसिं नाणत्तं वुच्छामि अहाणुपुव्वीए ॥३९॥ व्याख्या ॥ णामं ठवणा धम्मो त्ति । अत्र धर्मशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । नामधर्मः स्थापनाधर्मो द्रव्यधर्मो भावधर्मश्च । एतेषां नानात्वं भेदं वक्ष्येऽभिधास्ये यथानुपूर्व्या यथानुपरिपाट्येति गाथार्थः । सांप्रतं नामस्थापने क्षुण्णत्वादागमतोनोआगमतश्च ज्ञात्रनुपयुक्तज्ञशरीरेतरभेदांश्चानादृत्य ज्ञशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यधर्माद्यभिधित्सयाह ॥ दव्वं च अत्थिकाउ, पयारधम्मो अ भावधम्मो अ ॥ दव्वस्स पज्जवा जे, ते धम्मा तस्स दव्वस्स ॥४०॥ व्याख्या ॥ इह त्रिविधोऽधिकृतो धर्मः। तद्यथा द्रव्यधर्मः । अस्तिकायधर्मः प्रचारधर्मश्चेति । तत्र द्रव्यं चेत्यनेन धर्मधर्मिणोः कथं चिदभेदाद्द्रव्यधर्ममाह । तथास्तिकाय इत्यनेन तु सूचनात् सूत्रमिति कृत्वा उपलक्षणत्वादवयव एव समुदायशब्दोपचारादस्तिकायधर्म इति । प्रचारधर्मश्चेत्यनेन ग्रन्थेन द्रव्यधर्मदेशमाह । भावधर्मश्चेत्यनेन तु भावधर्मस्य स्वरूपमाह । सांप्रतं प्रथमोद्दिष्टद्रव्यधर्मस्वरूपाभिधित्सयाह । द्रव्यस्य पर्याया ये उत्पादविगमादयस्ते धर्मास्तस्य द्रव्यस्य। ततश्च द्रव्यस्य धर्मा द्रव्यधर्मा इत्यन्यासंसक्तैकद्रव्यधर्माभावप्रदर्शनार्थो बहुवचननिर्देश इति गाथार्थः । इदानीमस्तिकायादिधर्मस्वरूपप्रतिपिपादयिषयाह ॥ धम्मत्थिकायधम्मो, पयारधम्मो य विसयधम्मो उ ॥ लोइयकुप्पावयणिअ—लोगुत्तरलोगणेगविहो ॥ ४१ ॥ व्याख्या ॥ धर्मग्रहणाद्धर्मास्तिकायपरिग्रहः । ततश्च धर्मास्तिकाय एव गत्युपष्टम्भकोऽसंख्येयप्रदेशात्मकः अस्तिकायधर्म इति । अन्ये तु व्याचक्षते । धर्मास्तिकायादिस्वभावोऽस्तिकायधर्म इत्येतच्चायुक्तम् । तत्र धर्मास्तिकायादीनां द्रव्यत्वेन तस्य द्रव्यधर्माव्यतिरेकादिति। तथा प्रचारधर्मश्च विषयधर्म एव। तुशब्दस्यैवकारार्थत्वात्। तत्र प्रचरणं प्रचारः। प्रकर्षगमनमित्यर्थः । स एवात्मस्वभावत्वाद्धर्मः प्रचारधर्मः। स च किम्। विषीदन्त्येतेषु प्राणिन इति विषया रूपादयस्तद्धर्म

एव । तथा च वस्तुतो विषयधर्म एवायं यद्भागाविमान् सत्वस्तेषु प्रवर्तत इति। चक्षुरादीन्द्रियवशतो रूपादिषु प्रवृत्तिः प्रचारधर्म इति हृदयम् । प्रधानसंसारनिबन्धनत्वेन चास्य प्राधान्यख्यापनार्थं द्रव्यधर्मात्पृथगुपन्यासः । इदानीं भावधर्मः । स च लौकिकादिभेदभिन्न इति। आह च, लौकिकः कुप्रावचनिकः। लोकोत्तरस्त्वत्र । लोगो णेगविहो त्ति। लौकिकोऽनेकविध इति गाथार्थः।तदेवानेकविधत्वमुपदर्शयन्नाह ॥ गम्मपसुदेसरज्जे, पुरवरगामगणगोठिराईणं ॥ सावज्जो उ कुतित्थिय–धम्मो न जिणेहिं उ पसत्थो ॥ ४२ ॥ व्याख्या ॥ तत्र गम्यधर्मो यथा दक्षिणापथे मातुलदुहिता गम्या उत्तरापथे पुनरगम्यैव । एवं भक्ष्याभक्ष्यपेयापेयविभाषा कर्तव्येति । पशुधर्मो मात्रादिगमनलक्षणः । देशधर्मो देशाचारः । स च प्रतिनियत एव नेपथ्यादिलिङ्गभेद इति । राज्यधर्मः प्रतिराज्यं भिन्नः । स च करादिः । पुरवरधर्मः प्रतिपुरवरं भिन्नः कचित्कश्चिद्विशिष्टोऽपि पौरभाषाप्रतिदानादिलक्षणः । सद्वितीया योषिद्गेहान्तरं गच्छतीत्यादिलक्षणो वा । ग्रामधर्मः । प्रतिग्रामं भिन्नः । गणधर्मो मल्लादिगणव्यवस्था । यथा समपादपातेन विषमग्रह इत्यादि । गोष्ठीधर्मो गोष्ठीव्यवस्था । इह च समवयःसमुदायो गोष्ठी । तद्व्यवस्था पुनर्वसन्तादावेवं कर्तव्यमित्यादिलक्षणा । राजधर्मो दुष्टेतरनिग्रहपरिपालनादिरिति । भावधर्मता चास्य गम्यादीनां विषयतया भावरूपत्वाद्द्रव्यपर्यायत्वाद्वा तस्यैव च द्रव्यानपेक्षस्य विवक्षितत्वाल्लौकिकैर्वा भावधर्मत्वेनेष्टत्वात्।देशराज्यादिभेदश्चैकदेश एवानेकराज्यसंभव इत्येवं सुधिया भाव्यम् । इत्युक्तो लौकिकः । कुप्रावचनिक उच्यते । इत्यसावपि सावद्यप्रायो लौकिककल्प एव । यत आह "सावज्जो उ" इत्यादि । अवद्यं पापं सहावद्येन सावद्यम् । तुशब्दस्त्वेवकारार्थः । स चावधारणे । सावद्य एव । कः । कुतीर्थिकधर्मः चरकपरिव्राजकादिधर्म इत्यर्थः । कुत एतदित्याह । न जिनैरर्हद्भिस्तुशब्दादन्यैश्च प्रेक्षापूर्वकारिभिः प्रशंसितः स्तुतः । सारम्भपरिग्रहत्वात् । अत्र बहु वक्तव्यम् । तत्तु नोच्यते गमनिकामात्रफलत्वात्प्रस्तुतव्यापारस्येति गाथार्थः । उक्तः कुप्रावचनिकः । सांप्रतं लोकोत्तरं प्रतिपादयन्नाह ॥ दुविहो लोगुत्तरिओ, सुअधम्मो खलु चरित्तधम्मो अ ॥ सुअधम्मो सज्झाओ, चरित्तधम्मो समणधम्मो ॥ ४३ ॥ व्याख्या ॥ द्विविधो द्विप्रकारो लोकोत्तरो लोकप्रधानो धर्म इति वर्तते । तथा चाह । श्रुतधर्मः खलु चारित्रधर्मश्च। तत्र श्रुतं द्वादशाङ्गं तस्य धर्मः श्रुतधर्मः। खलुशब्दो विशेषणार्थः। किं विशिनष्टि। स हि वाचनादिभेदाद्भिन्न इत्याह च।श्रुतधर्मः स्वाध्यायवाचनादिरूपः तत्त्वचिन्तायां धर्महेतुत्वात्कर्म इति। तथा चारित्रधर्मश्च तत्र "चर गतिभक्षणयोः"इत्यस्य "अर्तिलूधूसूखनसहचर इत्र" इतीत्रन्प्रत्ययान्तस्य चरित्रमिति भवति चरन्त्यनिन्दितमनेनेति च-

रित्रं क्षयोपशमरूपं तस्य भावश्चारित्रमशेषकर्मक्षयाय चेष्टेत्यर्थः। ततश्चारित्रमेव धर्मः चारित्रधर्म इति । चः समुच्चये । अयं च श्रमणधर्म एवेत्याह । चारित्रधर्मः श्रमणधर्म इति । तत्र श्राम्यतीति श्रमणः "कृत्यल्युटो बहुलम्" इति वचनात्कर्तरि ल्युट्। श्राम्यतीति तपस्यतीति । एतदुक्तं भवति । प्रव्रज्यादिवसादारभ्य सकलसावद्ययोगविरतो गुरूपदेशादनशनादि यथाशक्त्याप्राणोपरमात्तपश्चरतीति। उक्तं च । "॥ यः समः सर्वभूतेषु त्रसेषु स्थावरेषु च ॥ तपश्चरति शुद्धात्मा श्रमणोऽसौ प्रकीर्तितः ॥ १ ॥" इति । तस्य धर्मः स्वभावः। श्रमणधर्मश्च क्षान्त्यादिलक्षणो वक्ष्यमाण इति गाथार्थः । उक्तो धर्मः । सांप्रतं मङ्गलावसरः।तच्च प्राग्निरूपितशब्दार्थमेव । तत्पुनर्नामादिभेदतश्चतुर्धा। तत्र नामस्थापने क्षुण्णत्वाल्लाघवार्थमनादृत्य द्रव्यभावमङ्गलाभिधित्सयाह ॥ दवे भावे वि अ मंगलाइं दव्वम्मि पुन्नकलसाई॥ धम्मो उ भावमंगल—मेत्तो सिद्धित्ति काऊणं॥४४॥ व्याख्या ॥ द्रव्यमिति द्रव्यमधिकृत्य । भाव इति भावमङ्गलम् । अपिशब्दान्नामस्थापने च। तत्र दव्वम्मि पुन्नकलसाइ। द्रव्यमधिकृत्य पूर्णकलशादि। आदिशब्दात्स्वस्तिकादिपरिग्रहः।धर्मस्तु।तुशब्दोऽवधारणे। धर्म एव भावमङ्गलम्।कुत एतदित्यत आह। अतोऽस्माद्धर्मात्क्षान्त्यादिलक्षणात्सिद्धिरिति कृत्वा मोक्ष इति कृत्वा भवगालनादिति गाथार्थः। अयमेव चोत्कृष्टं प्रधानं मङ्गलम् एकान्तिकत्वादात्यन्तिकत्वाच्च। न पूर्णकलशादि तस्य नैकान्तिकत्वादनात्यन्तिकत्वाच्च। सांप्रतं यथोद्देशं निर्देश इति कृत्वा हिंसाविपक्षतोऽहिंसा तां प्रतिपादयन्नाह ॥ हिंसाए पडिवक्खो, होइ अहिंसा चउव्विहा सा उ ॥ दवे भावे अ तहा, अहिंसजीवाइवाउत्ति ॥४५॥ व्याख्या ॥ तत्र प्रमत्तयोगात्प्राणव्यपरोपणं हिंसा। अस्या हिंसायाः । किम् । प्रतिकूलः पक्षः प्रतिपक्षः । अप्रमत्ततया शुभयोगपूर्वकं प्राणाव्यपरोपणमित्यर्थः । किम् । भवत्यहिंसेति । तत्र चतुर्विधा चतुःप्रकारा अहिंसा । दवे भावे अ त्ति । द्रव्यतो भावतश्चेत्येको भङ्गः । तथा द्रव्यतो नो भावतः । भावतो न द्रव्यतः। तथा न द्रव्यतो न भावत इति। तथाशब्दसमुच्चितो भङ्गत्रयोपन्यासः अनुक्तसमुच्चयार्थकत्वादस्येति। उक्तं च। तथा समुच्चयनिर्देशावधारणसादृश्यप्रेप्स्येष्वित्यादि। तथाचायं भङ्कभावार्थः। द्रव्यतो भावतश्चेति। जहा केइ पुरिसे मिअवहपरिणामपरिणए मिअं पासित्ता आयन्नाइढियकोदंडजीवे सरं णिसिरिया। से अ मिए तेण सरेण विद्धे मए। सिआ एसा दव्वओ हिंसा भावओ वि। या पुनर्द्रव्यतो न भावतः सा खल्वीर्यादिसमितस्य साधोः कारणे गच्छत इति। उक्तं च "॥ उच्चालिअम्मि पाए, इरियासमिअस्स संकमट्ठाए ॥ वावेज्जेज्ज कुलिंगी, मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ १ ॥ न य तस्सिमित्तो बंधो, सुहुमो वि देसिओ समए॥ जम्हा सो अपमत्तो, साउ पमाओ त्ति नि-

१ भकारवचनेषु। इति पाठान्तरम्। २ "अणवज्जो हु पओगे, ण सव्वभावेण सो जम्हा ॥" इति पाठान्तरम्।

हिठा ॥ २ ॥ " इत्यादि।या पुनर्नावतो न ऽव्यतः सेयम् । जहा के वि पुरिसे मंद-मंदप्पगासप्पदेसे संठियं ईसिवलिअकायं रज्जुं पासित्ता एस अहि त्ति तव्वहपरिणामए णिकड्डियासिपत्ते दुअं दुअं ठिंदिया। एसा नावर्ड हिंसा न दवर्ड । चरमजङ्गस्तु शून्य इत्येवंनूताया हिंसायाः प्रतिपक्षोऽहिंसेति । एकार्थिकानिधित्सयाह । अहिंस-जीवाइवार्ड त्ति । न हिंसा अहिंसा न जीवातिपातः अजीवातिपातः । तथा च तत्त्वतः स्वकर्मातिपातो नवत्येवाजीवश्च कर्मेति नावनीयमिति । उपलक्षणत्वाच्चेह प्राणातिपातविरत्यादिग्रह इति गाथार्थः । सांप्रतं संयमव्याचिख्यासयाह ॥ पुढविदगअगणि-मारुय–वणस्सई वितिचउपणिंदिअजीवे ॥ पेहापेहपमज्जण–परिठवणमणवइकाए ॥ ४६ ॥ व्याख्या ॥ पुढवाइयाण जाव य, पंचिंदिअ संजमो नवे तेसिं ॥ संघट्टणादिण करे, तिविहेण करणजोएणं ॥ १ ॥ अजीवेहिं जेहिं, गहिएहिं असंजमो इह न-णिर्ड ॥ जह पोन्न दूसपणए, तणपणए चम्मपणए अ ॥ २ ॥ गंमी कन्नवि मुठी, संपुरु-फलए तहा ठिवाडी अ ॥ एवं पोन्नहपणयं, पसत्तं वीअराएहिं ॥३॥ बाहल्लपुहत्तेहिं, गंमीपोन्नो उ तुल्लगो दीहो ॥ कन्नवि अंते तणुर्ड मज्जे पिहुलो मुणेअव्वो ॥ ४ ॥ चउरंगुलदीहो वा, वट्टागिति मुठिपोन्नगो अहवा ॥ चउरंगुलदीहो चिअ, चउरस्सो सो उ विसेर्ड ॥ ५ ॥ संपुरुर्ड दुगमाई, फलगा वोन्नं ठिवाडिमेत्ताहे ॥ तणुपत्तो सिअरूवो, होइ ठिवाडी बुहा वेंति ॥ ६ ॥ दीहो वा हस्सो वा, जो पिहुलो होइ अप्पबाहल्लो ॥ तं मुणिअसमयसारा, ठिवाडिपोन्नं नणंतीह ॥ ७ ॥ दुविहं च दूसपणअं, समासर्ड तं पि होइ नायव्वं ॥ अप्पडिलेहियदूसं,डुप्पडिलेहं च विसेयं ॥ ८ ॥ अप्पडिलेहिअदूसे, तूली उवधाणगं च णायव्वं ॥ गंरुवधाणालिंगिणि, मसूरए चेव पोन्नगए ॥ ए ॥ पल्हविको यवि पावा–रणवतए तहय दाढगालीर्ड ॥ दुप्पडिलेहिअ दूसे, एवं वीअं नवे पणगं ॥ १० ॥ पल्हविहत्थुरणं, कोयवर्ड रूअपूरिर्ड पडिर्ड ॥ दढगालिधोइपोत्ती, सेसपसिद्धा नवे नेदा ॥ ११ ॥ तणपणगं पुण नणिअं, जिणेहिं कम्मठगंठिदहणेहिं ॥ सालीवीहीकोद्दव,–रालग रन्ने तणाइं च ॥ १२ ॥ अयएलगाविमहिसी–मियाणमजिणं च पंचमं होई ॥ नलियाखल्लगवट्टे, कोसगकित्तीयवितिएय ॥ १३ ॥ तह वि अ हिरणाई, ताई न गेण्हइ असंजमं साहू ॥ ठाणाइ जन्न एए, पेहपमधित्तु तन्न करे ॥ १४ ॥ एसो पेह उपेहा, पुणो वि दुविहा उ होइ नायव्वा ॥ वावारावावारे,वावारे जह उ गामस्स ॥ १५ ॥ एसो उविरकगोहू अवावारे जहा विणस्संतं ॥ किं एयं नु उविरकसि, दुविहा-एविन्न अहिआरो ॥ १६ ॥ वावारुविरकतर्हि, संतो नियसीसगाणचोएई ॥ चोएई इयरं पि हु, पावयणीअम्मि कयम्मि ॥१७॥ अवावारउवेरकण, विचोइए गिर्हि तु सीअंतं ॥ कम्मेसु बहुविहेसु, संजम एसो उवरकाए ॥ १८ ॥ पडिसागरिए अपमधिए, सु-

पाए सुसंजमो होइ ॥ ते चेव पमवंते, असागरिए संजमो होइ ॥ पाणाईसंसत्तं, भत्तं पाणमहवा वि अविसुद्धं ॥ उवगरणभत्तमाइ, जंवा अइरित्त होयाहि ॥१९॥ तं परिठवणविहीए, अवहट्टं संजमो भवे एसो ॥ अकुसलमणवइरोहो, कुसलाण उदीरणं चेव ॥ २० ॥ मणवइसंजम एसो, काए पुण जं अवस्सकज्जम्मि ॥ गमणागमणं भवइ, तं उवउत्तो कुणइ सम्मं ॥२३॥ तवचं कुम्मस्सव, सुसमाहियपाणिपायकायस्स ॥ हवइ य काइयसंजम, चिठंतस्सेव साहुस्स ॥ २४ ॥" उक्तः संयमः । आह । अहिंसैव तत्त्वतः संयम इति कृत्वा तद्भेदेनास्याभिधानमयुक्तम् । न, संयमस्याहिंसाया एव उपग्रहकारित्वात्संयमिन एव भावतः खल्वहिंसकत्वादिति कृतं प्रसङ्गेन । सांप्रतं तपः प्रतिपाद्यते । तच्च द्विधा । बाह्यमाभ्यन्तरं च । तत्र तावद्बाह्यप्रतिपादनायाह ॥ अणसणमूणोअरिआ, वित्तीसंखेवणं रसच्चाउ ॥ कायकिलेसो संली-णया य बज्झो तवो होई ॥ ४७ ॥ व्याख्या ॥ न अशनमनशनम् आहारत्याग इत्यर्थः । तत्पुनर्द्विधा । इत्वरं यावत्कथिकं च । तत्रेत्वरं परिमितकालं तत्पुनश्चरमतीर्थकृत्तीर्थे चतुर्थादिषण्मासान्तम् । यावत्कथिकं त्वाजन्मभावि । तत्पुनश्चेष्टाभेदोपाधिविशेषतस्त्रिधा । तद्यथा, पादपोपगमनमिङ्गितमरणं भक्तपरिज्ञा चेति । तत्रानशनिनः परित्यक्तचतुर्विधाहारस्याधिकृतचेष्टातिरेकेण चेष्टान्तरमधिकृत्यैकान्तं निःप्रतिकर्मशरीरस्य पादपस्येवोपगमनं सामीप्येन वर्तनं पादपोपगमनमिति । तच्च द्विधा । व्याघातवन्निर्व्याघातवच्च । तत्र व्याघातवन्नाम शस्तिंहाद्युपद्रवव्याघाते सति क्रियत इति । उक्तं च । "सीहादिसु अभिभूउ पादवगमणं करेइ थिरचित्तो ॥ आउम्मि पहुप्पंते, विआणिउं न वर गीअत्थो ॥" इत्यादि । निर्व्याघातं च पुनर्यत्सूत्रार्थतदुभयनिष्ठितः शिष्यान्निष्पाद्योत्सर्गतः द्वादशसमाः कृतपरिकर्मा तत्काल एव करोति । उक्तं च "॥ चत्तारि वि चित्ताइं, विगई निघूहियाइ चत्तारि ॥ संवछरे अ दोन्नि उ, एगंतरिअं च आयामं ॥ णाइविगिठो अ तवो, छम्मासपरिमिअं च आयामं ॥ अन्ने वि अ छम्मासे, होइ विगिठं तवो कम्मं ॥ वासं कोडीसहिअं आयामं काउ आणुपुव्वीए ॥ गिरिकंदरं तु गंतुं, पायवगमणं अह करेइ ॥" इत्यादि । तथा इंगिते प्रदेशे मरणमिङ्गितमरणम् । इदं च संहननापेक्षमनन्तरोदितमशक्नुवतश्चतुर्विधाहारविनिवृत्तिरूपं स्वत एवोद्वर्तनादिक्रियायुक्तस्यावगन्तव्यमिति । उक्तं च "॥ इंगिअदेसंमि सयं, चउव्विहाहारचायणिप्फन्नं ॥ उवत्तणादिजुत्तं, णाणेण उ इंगिणीमरणं "॥ इत्यादि । भक्तपरिज्ञा पुनस्त्रिविधचतुर्विधाहारविनिवृत्तिरूपा । सा नियमात्सप्रतिकर्मशरीरस्यापि धृतिसंहननवतो यथासमाधि भावतोऽवगन्तव्येति । उक्तं च "॥ भत्तपरिनाणसणं, तिउचउव्विहाहारचायनिप्फन्नं ॥ सपडिकम्मं नियमा, जहासमाहिं विणिद्दिठं ॥" इत्याद्युक्तमनशनम् । अधुना

ऊनोदरता । ऊनोदरस्य जावऊनोदरता।सा पुनर्द्विविधा ड्व्यतो जावतश्च । तत्र ड्व्यत उपकरणजक्तपानविषया । तत्रोपकरणे जिनकल्पिकादीनामन्येषां वा तदभ्यासपराणामवगन्तव्या न पुनरन्येषाम् । उपध्यजावे समग्रसंयमाजावादतिरिक्ताग्रहणतो वोनोदरतेति । उक्तं च " ॥ जं वट्टइ उवयारे, उवगरणं तं मि होइ उवगरणं ॥ अइरेगं अहिगरणं, अजयं अजर्ज परिहरंतो ॥" इत्यादि । जक्तपानोनोदरता पुनरात्मीयाहारादिमानपरित्यागवतो वेदितव्या । उक्तं च ॥ " बत्तीसं किर कवला, आहारो कुछिपूरर्ज जणिर्ज ॥ पुरिसस्स महिलिआए, अठावीसं हवे कवला ॥ कवलाण य परिमाणं, कुक्कुडिअंडयपमाणमेत्तं तु ॥ जो वा अविगिअवयणो, वयणम्मितुहेय वीसबो ॥" इत्यादि । एवं व्यवस्थिते सत्यूनोदरताल्पाहारादिजेदतः पञ्चविधा जवति । उक्तं च ॥ " अप्पाहार अवड्ढा, डुजागपत्ता तहेव किंचूणा॥ अठ डुवालस सोलस, चउवीस तहेक्कतीसा य ॥" अयमत्र जावार्थः । अल्पाहारोनोदरता नामैककवलादारज्य यावदष्टौ कवला इत्यत्र चैककवलमाना जघन्या, अष्टकवलमाना पुनरुत्कृष्टा, शेषजेदा मध्यमा च । एवं नवज्य आरज्य यावद्द्वादश कवलास्तावदपार्धोनोदरता । जघन्यादिजेदा जावनीया इति । एवं त्रयोदशज्य आरज्य यावत्षोडश तावद्द्विजागोनोदरता । एवं सप्तदशज्य आरज्य यावच्चतुर्विंशतिस्तावत्प्राप्ता । इत्थं पञ्चविंशतेरारज्य यावदेकत्रिंशत्तावत्किंचिदूनोदरता । जघन्यादिजेदाः स्वधियावसेयाः । एवमनेनानुसारेण पानेऽपि वाच्याः । एवं योषितोऽपि ड्रष्टव्या इति.। जावोनोदरता पुनः क्रोधादिपरित्याग इति । उक्तं च ॥ "कोहाईणमणुदिणं, चार्ज जिणवयणजावणार्ज अ ॥ जावेणोणोदरिआ, पणत्ता वीअरागेहिं ॥" इत्यादि । उक्तोनोदरता । इदानीं वृत्तिसंक्षेप उच्यते । स च गोचराजिग्रहरूपः । ते चानेकप्रकाराः।तद्यथा । ड्व्यतः क्षेत्रतः कालतो जावतश्च । तत्र ड्व्यतो निर्लेपादि ग्राह्यमिति । उक्तं च "॥लेवकमलेवकं वा, अमुगं दवं च अद्य पिछामि ॥ अमुगेण य दवेणं, अह दवाजिग्गहो नाम ॥ अठउ गोअरजूमी, एलुगविरकंजमित्तगहणं च ॥ सग्गामपरग्गामे, पवइएयराय खित्तम्मि ॥ उद्युध्य गंतुं पच्चा–गई अ गोमुत्तिआ पयंगविही ॥ पेडा य अऊपेडा, अप्जिंतरवाहिसंवुक्का ॥ काले अजिग्गहो पुण, आदी मज्झे तहवसाणे ॥ अप्पत्ते सइ काले, आदी विमइमप्पतइअंते ॥ दिंतगपडिछयाणं, जवेद्य सुहुमं पि माहु अवियत्तं ॥ इत्तिअपत्तअतीते, पवत्तणंमीय तो मज्झे । उक्खित्तमाइचरमा, जावजुआ खलु अजिग्गहा होंति ॥ गायंतो अ रुयंतो, जं देइ निसन्नमादी वा ॥ उसक्कण अहिसक्कण–परंमुहालंकिर्ज नरो वा वि ॥ जावणयरेण जुर्ज, अह जावाजिग्गहो णाम ॥" उक्तो वृत्तिसंक्षेपः । सांप्रतं रसपरित्याग उच्यते । तत्र रसाः क्षीरादयस्तत्परित्यागस्तप इति ।

उक्तं च ॥ विगइं विगईजीउ, विगयगयं जोउ नुंजए साहू ॥ विगई विगइसहावा, विगई विगइं बला णेइ ॥ विगई परिणइधम्मो, मोहो जमु रिज्ञए उदिसे अ ॥ सुठु-चित्तजयपरो, कहं अकजेण चिट्टिहित्ति ॥ दावानलमझगउ, को तडवसमठयाइ जल-माइ ॥ सत्ते वि ण सेविद्या, मोहाणलदीविएसुवमा॥" इत्यादि ॥ उक्तो रसपरित्यागः। सांप्रतं कायक्लेश उच्यते । स च वीरासनादिभेदाच्चित्र इति। उक्तंच "॥ वीरासणउक्कु-डुगा–सणाइ लोआइओ य विसेउ ॥ कायकिलेसो संसा–रवासनिव्वेअहेउत्ति ॥ वीरा-सणाइसु गुणा, कायनिरोहादयो अ जीवेसु ॥ परलोअगई अ तहा, बहुमाणो चेव अन्नेसिं ॥ णिस्संगया य पच्छा,पुरकम्मविवज्जणं च लोअगुणा॥ डुक्कसहत्तं नरगा–दिभा-वणाए य निव्वेओ ॥ " तथान्यैरप्युक्तम् " ॥ पश्चात्कर्म पुरःकर्म तथा ये च परिग्रहाः ॥ दोषा ह्येते परित्यक्ताः शिरोलोचं प्रकुर्वता ॥ " इत्यादि । गतः कायक्लेशः । सांप्रतं संलीनतोच्यते । इयं चेन्द्रियसंलीनतादिभेदाच्चतुर्विधेति । उक्तं च "॥इंदिअकसाय-जोए, पडुच्च संलीणया मुणेअव्वा ॥ तहय विवित्ता चरिआ, पसत्ता वीअरागेहिं ॥" तत्र श्रोत्रादिभिरिन्द्रियैः शब्दादिषु सुन्दरेतरेषु रागद्वेषापाकरणमिन्द्रियसंलीनतेति । उक्तं च "॥ सद्देसु अ भद्दयपा-वएसु सोअविसयमुवगएसु ॥ तुट्ठेण य, रुठेण य समणेण सया ण होअव्वं ॥" एवं शेषेन्द्रियेष्वपि वक्तव्यम् । यथा । "रूवेसु भद्दगपावएसु" इत्यादि । उक्तेन्द्रियसंलीणताधुना कषायसंलीनता । सा च उदयनिरोधोदीर्णविफ-लीकरणलक्षणेति । उक्तं च " ॥ उदयस्सेव निरोहो, उदयं पत्ताण वाफलीकरणं ॥ जं इत्थ कसायाणं, कसायसंलीनता एसा ॥" इत्यादि । उक्ता कषायसंलीनता सांप्रतं योगसंलीनता । सा पुनर्मनोयोगादीनामकुशलानां निरोधः कुशलानामुदीरणमित्येवं-भूतेति । उक्तं च "॥ अपसत्थाण निरोहो, जोगाणमुदीरणं च कुसलाणं ॥ कज्जम्मि यविहगमणं, जोए संलीणया भणिआ॥"इत्यादि। उक्ता योगसंलीनता । अधुना विवि-क्तचर्या सा पुनरियम् "॥ आरामुज्जाणादिसु,थीपसुपंडगविवज्जिएसु जं ठाणं ॥ फल-गाहारादीण य, गहणं तह एसणिज्जाणं ॥ " गता विविक्तचर्या। उक्ता संलीन-ता । "बझो तवो होही"इति । एतदनशनादि बाह्यं तपो भवति । लौकिकैरप्यासेव्य-मानं ज्ञायत इति कृत्वा बाह्यमित्युच्यते । विपरीतग्राहेण वा कुतीर्थिकैरपि क्रिय-त इति कृत्वा इति गाथार्थः । उक्तं बाह्यं तप इदानीमाभ्यन्तरमुच्यते । तच्च प्राय-श्चित्तादिभेदमिति । आह च ॥ पायच्छित्तं विणउ, वेआवच्चं तहेव सज्झाउ ॥ झाणं उव-सग्गो वि अ, अब्भिंतरउ तवो होइ ॥ ४८ ॥ व्याख्या ॥ तत्र पापं छिनत्तीति पापच्छित् । अथवा यथावस्थितं प्रायश्चित्तं शुद्धमस्मिन्निति प्रायश्चित्तमिति । उक्तं च ॥ "पावं छिंदइ जम्हा, पायच्छित्तं ति भन्नए तम्हा॥पाएण वा वि चित्तं, विसोहई तेण पच्छित्तं ॥"

तत्पुनरालोचनादि दशधेति । उक्तं च ॥ "आलोअणपडिकमणे, मीसविवेगे तहा वि उस्सग्गे ॥ तवछेअमूलअणव–ठया य पारंचिए चेव ॥" नावार्थोऽस्या आवश्यकविशेषविवरणादवसेय इति । उक्तं प्रायश्चित्तं सांप्रतं विनय उच्यते । तत्र विनीयतेऽनेनाष्टप्रकारं कर्मेति विनय उच्यते ॥ विनयफलं शुश्रूषा,गुरुशुश्रूषाफलं श्रुतज्ञानम् ॥ ज्ञानस्य फलं विरति–र्विरतिफलं चाश्रवनिरोधः ॥ संवरफलं तपोवल–मथ तपसो निर्जरा फलं दृष्टम् ॥ तस्मात्क्रियानिवृत्तिः, क्रियानिवृत्तेरयोगित्वम् ॥ योगनिरोधाद्भवसं–ततिक्षयः संततिक्षयान्मोक्षः ॥ तस्मात्कल्याणानां, सर्वेषां नाजनं विनयः ॥" स च ज्ञानादिनेदात्सप्तधा ॥ उक्तं च "॥ णाणे दंसणचरणे, मणवइकाउवयारिउ विणउ ॥ णाणे पंचपगारो, मइणाणाईण सद्दहणं ॥ नत्ती तह बहुमाणो, तद्दिठ्ठाण सम्मनावणया ॥ विहिगहणप्रासो वि अ, एसो विणउ जिणानिहिउ ॥ सुस्सूसणा अणासा–यणा य विणउ अ दंसणे डुविहो ॥ दंसणगुणाहिएसु, कयइ सुस्सूसणा विणउ ॥ सक्कारप्रुठाणे, सम्माणासणअनिग्गहो तहय ॥ आसणअणुप्पयाणं, किइकम्मं अंजलिगहो अ ॥ एंतस्सणुगठणया, ठिअस्स तह पज्जुवासणा नणिया ॥ गठंताणुव्वयणं एसो सुस्सूसणाविणउ ॥ इह य सक्कारो थुणणवंदणादि, अप्रुठाणं जउ दीसइ तउ चेव कायवं, संमाणो वठपत्तादीहिं पूअणं । आसणानिमुहो पुण अठंतस्सेवायरेणासणाणयणपुव्वगं उवविसेहएठति नणणं त्ति । आसणअणुप्पदाणं तु गणाउ गाणं संचारणं । किइकम्मादयो पगडठा । अणासायणाविणउ पुण पणरसविहो । तं जहा "॥ तिठगर-धम्म–आयरिअ-वायग-थेर-कुल-गणे संघे ॥ संनोइय-किरियाए मइणाणाईण य तहेव ॥" एठ नावणा तिठगराणमणासायणा य तिठगरपन्नत्तस्स धम्मस्स अणासायणा । एवं सर्वत्र ऊष्टव्यम् । "॥ कायवा पुण नत्ती, बहुमाणो तहय वणवाउ अ ॥ अरहंतमाइयाणं, केवलणाणावसाणाणं ॥" उक्तो दर्शनविनयः । सांप्रतं चारित्रविनयः "॥ सामाइयाइचरणस्स, सद्दहणं तहेव काएणं ॥ संफासणं परूवण–महपुरउ नवसत्ताणं ॥ मणवइकाइयविणउ, आयरियाईण सवकालं पि ॥ अकुसलमणाइरोहो, कुसलाणमुदीरणं तह य ॥ " इदानीमौपचारिकविनयः ॥ स च सप्तधा "॥ अप्नासठणठंदा–णुवत्तणं कयपडिकिई तह य ॥ कारियणिमित्तकरणं, डुक्खत्तगवेसणा तह य ॥ तह देसकाल जाणण, सवठेसु तह यणुमई नणिया ॥ उवआरिउ उ विणउ, एसो नणिउ समासेणं ॥" तत्र अप्नासठणं आसणठिअस्स णिच्चमेव आयरियस्स अप्नासे अदूरसामन्ते अछेअव्वं । ठंदाणुवत्तियवो कयपडिकिई णाम पसणा आयरिया सुत्तठं तङ्गयाणि दाहिंति णणाम निज्जरत्ति आहारादिणा जइयवं, कारियणिमित्तकरणं सम्ममठपदमहेया विणएण विणए विसेसेण वट्टिअव्वं तयठाणुठाणं च कायवं । सेसनेदा पसिद्धा । जिनस्य धर्मो

जिनधर्मः । विनयमूलः । उक्तं च "॥ मूलाउ खंधप्पभवो दुमस्स ॥" इत्यादि यतः "॥विणउ सासणे मूलं, विणउ निव्वाण साहगो ॥ विणयाउ विप्पमुक्कस्स,कउ धम्मो कउ तवो ॥ १ ॥ विणयाउ नाणं नाणाउ, दंसणं दंसणाउ चरणं ॥ चरणेहिंतो मुक्खो, मुक्खे सुक्खं अणावाहं ॥ २ ॥" उक्तो विनय इदानीं वैयावृत्यम् । तत्र व्यावृत्तभावो वैयावृत्यमिति । उक्तं च "॥वेआवच्चं वावरु-भावो इह धम्मसाहणणिमित्तं ॥ अन्नादियाण विहिणा,संपायणमेस भावत्थो ॥ आयरिअ उवज्झाए,थेर तवस्सी गिलाणसेहाणं ॥साहम्मियकुलगणसं–घसंगयं तमिह कायव्वं ॥" तत्थ आयरिउ पंचविहो । तं जहा पव्वावणायरिउ दिसायरियउ सुत्तस्स उद्देसणायरिउ सुत्तस्य समुद्देस्सणायरिउ वायणायरिउत्ति । उवज्झायाउ पसिद्धा चेव । थेरो नाम जो गच्छस्स संचितिं करेइ । जाइसुअपरियायइसु वा थेरो । तवस्सी नाम जो उग्गतवचरणरई । गिलाणो नाम रोगाभिभूउ । सिक्खगो णाम जो अहुणा पव्वइउ । साहम्मिउ णाम एगो पवयणउ ण लिंगउ, एगो लिंगउ ण पवयणउ, एगो लिंगउ वि पवयणउ वि, एगो ण लिंगउ ण पवयणउ । गणसंघा पसिद्धा चेव । इदानीं सज्झाउ । सो अ पंचविहो वायणा पुच्छणा परिअट्टणा अणुप्पेहा धम्मकहा । वायणा नाम सिस्सस्स अज्झावणं । पुच्छणा सुत्तस्स अत्थस्स वा हवइ । परिअट्टणा नाम परिअट्टणंति वा अब्भस्सणं ति वा गुणणं ति एगट्ठा । अणुप्पेहा नाम जो मणसा परिअट्टेइ णो वायाए । धम्मकहा णाम जो अहिंसाइलक्खणं सव्वन्नुपणीअं धम्मं अणुउगं वा कहेइ । एसा धम्मकहा । गतः स्वाध्यायः । इदानीं ध्यानमुच्यते । तत्पुनरार्तादिभेदाच्चतुर्विधम् । तद्यथा । आर्तध्यानं रौद्रध्यानं धर्मध्यानं शुक्लध्यानं चेति । तत्र "॥ राज्योपभोगशयनासनवाहनेषु,स्त्रीगन्धमाल्यमणिरत्नविभूषणेषु ॥ इच्छाभिलाषमतिमात्रमुपैति मोहात्, ध्यानं तदार्तमिति तत्प्रवदन्ति तज्ज्ञाः ॥ १ ॥ संछेदनैर्दहनभञ्जनमारणैश्च, बन्धप्रहारदमनैश्च निकृन्तनैश्च ॥ यो याति रागमुपयाति च नानुकम्पां, ध्यानं तु रौद्रमिति तत्प्रवदन्ति तज्ज्ञाः ॥२॥ सूत्रार्थसाधनमहाव्रतधारणेषु, बन्धप्रमोक्षगमनागमहेतुचिन्ता ॥ पञ्चेन्द्रियव्युपरमश्च दया च भूते, ध्यानं तु धर्ममिति तत्प्रवदन्ति तज्ज्ञाः ॥३॥ यस्येन्द्रियाणि विषयेषु पराङ्मुखानि, संकल्पकल्पनविकल्पविकारदोषैः ॥ योगैः सदा त्रिभिरहो निभृतान्तरात्मा, ध्यानोत्तमं प्रवरशुक्लमिदं वदन्ति ॥ ४ ॥ आर्तं तिर्यगितिस्तथा गतिरधो ध्याने तु रौद्रे सदा, धर्मे देवगतिः शुभं बत फलं शुक्ले तु जन्मक्षयः ॥ तस्माद्व्याधिभवान्तके हितकरे संसारनिर्वाहके, ध्याने शुक्लतरे रजःप्रमथने कुर्यात्प्रयत्नं बुधः ॥ ५ ॥" इति । उक्तं च समासतो ध्यानं विस्तरतस्तु ध्यानशतकादवसेयमिति । सांप्रतं व्युत्सर्गः । स च द्विधा । द्रव्यतो भावतश्च । द्रव्यतश्चतुर्धा । गणशरीरोपध्याहारभेदात् ।

नावतश्चित्रः क्रोधादिपरित्यागरूपत्वात्तस्येति। उक्तं च "॥ दवे अ नावे अ तहा, छुहा विसग्गो चउविहो दवे ॥ गणदेहोवहिजत्ते, नावे कोहादिचाउ त्ति ॥ काले गणदेहा- णं, अतिरित्ता सुरूजत्तपाणाणं ॥ कोहाइयाण सयं कायवो होइ चाउ त्ति ॥" उक्तो व्युत्सर्गः। अप्रितरउ तवो होइ त्ति। इदं प्रायश्चित्तादिव्युत्सर्गान्तमनुष्ठानं लौकिकै- रनभिलक्ष्यत्वात्तन्त्रान्तरीयैश्च नावतोऽनासेव्यमानत्वान्मोक्षप्राप्त्यन्तरङ्गत्वाचाभ्यन्तरं तपो नवतीति गाथार्थः। शेषपदानां प्रकटार्थत्वात्सूत्रस्पर्शिका निर्युक्तिकृता नोक्ता स्वधिया तु विजागे स्थापनीयेति। अत्राह। धर्मो मङ्गलमुत्कृष्टमित्यादौ धर्मग्रहणे सति अहिंसासंयमतपोग्रहणमयुक्तं तस्याहिंसासंयमतपोरूपत्वाव्यभिचारादिति। उच्यते। न, अहिंसादीनां धर्मकारणत्वाद्धर्मस्य च कार्यत्वात्कार्यकारणयोश्च कथं चि- द्भेदः कथंचिदभेदश्चेति। तस्य द्रव्यपर्यायोजयरूपत्वात्। उक्तं च "॥ णछिपुढवीविसिठो, घमोत्ति जं तेण जुयइ अणणो ॥ जं पुण घमुत्ति पुवं, नासी पुढवीइतो अन्नो ॥ इत्यादि। गम्यादिधर्मव्यवच्छेदेन तत्स्वरूपज्ञापनार्थं वाऽहिंसादिग्रहणमदुष्टमित्यलं विस्तरेण। आह। अहिंसासंयमतपोरूपो धर्मो मङ्गलमुत्कृष्टमित्येतद्वचः किमाज्ञासिद्धमाहोस्विद्यु- क्तिसिद्धमपि। अत्रोच्यते। उजयसिद्धं कुतो जिनवचनत्वात्तस्य च विनेयसत्वापेक्षयाज्ञा- दिसिद्धत्वात्। आह च निर्युक्तिकारः "॥ जिणवयणं सिद्धं चेव,नणइ कछइ उदाहरणं ॥ आसयउ सोयारं हेऊ वि कहिं वि नणेया ॥ ४ए ॥ व्याख्या ॥ जिनाः प्राग्निरूपितस्वरूपाः तेषां वचनं तदाज्ञया सिद्धमेव सत्यमेव प्रतिष्ठितमेव अविचार्यमेवेत्यर्थः। कुतः जि- नानां रागादिरहितत्वाद्रागादिमतश्च सत्यवचनासंनवात्। उक्तं च "॥रागाद्वा द्वेषाद्वा मोहाद्वा वाक्यमुच्यते ह्यनृतम् ॥ यस्य तु नैते दोषा–स्तस्यानृतकारणं किं स्यात् ॥" इत्यादि ॥ तथापि तथाविधश्रोत्रपेक्षया तत्रापि नणते क्वचिदुदाहरणम्। तथा आश्रित्य तु श्रोतारं हेतुरपि क्वचिद्भण्यते। नतु नियोगतः। तुशब्दः श्रोतृविशेषणार्थः। किंविशिष्टं श्रोतारम्। पटुधियं मध्यमधियं च। नतु मन्दधियम्। इति। तथाहि। पटु- धियो हेतुमात्रोपन्यासादेव प्रजूतार्थावगतिर्जवति। मध्यमधीस्तु तेनैव बोध्यते न खितर इत्यर्थः। तत्र साध्यसाधनान्वयव्यतिरेकप्रदर्शनमुदाहरणमुच्यते दृष्टान्त इत्यर्थः। साध्यधर्मान्वयव्यतिरेकलक्षणश्च हेतुः। इह च हेतुमुल्लङ्घ्य प्रथममुदाहर- ॥४५॥णं न्यायानुगतत्वात्तद्बलेनैव हेतोः साध्यार्थसाधकत्वोपपत्तेः। क्वचिद्धेतुमनभि- ५ दृष्टान्त एवोच्यत इति न्यायप्रदर्शनार्थं वा। यथा गतिपरिणामपरिणतानां गत्युपष्टम्नको धर्मास्तिकायश्चक्षुष्मतो ज्ञानस्य दीपवत्। उक्तं च। जीवानां पुजलानां च गत्युपष्टम्नकारणम् ॥ धर्मास्तिकायो ज्ञानस्य दीपश्चक्षुष्मतो ॥" तथा क्वचिद्धेतुरेव केवलोऽनिधीयते। न दृष्टान्तः। यथा मदीयोऽयमश्वो

विशिष्टचिह्नोपलब्ध्यन्यथानुपपत्तेरित्यलं प्रसङ्गेनेति गाथार्थः । तथा ॥ कत्थइ पंचावयवं, दसहा वा सव्वहा न पडिसिद्धं ॥ न य पुण सव्वं भण्णइ, हंदी सवियारमक्खायं ॥५०॥ व्याख्या ॥ श्रोतारमेवाङ्गीकृत्य क्वचित्पञ्चावयवं दशधा वेति क्वचिद्दशावयवं सर्वथा गुरुश्रोत्रपेक्षया न प्रतिषिद्धमुदाहरणाद्यभिधानमिति वाक्यशेषः । यद्यपि च न प्रतिषिद्धं तथाप्यविशेषेणैव न च पुनः सर्वं भण्यते उदाहरणादि । किमित्यत आह । हंदी सवियारमक्खायं । हंदीत्युपप्रदर्शने । किमुपप्रदर्शयति । यस्माद्विहान्यत्र च शास्त्रान्तरे सविचारं सप्रतिपक्षमाख्यातं साकल्यत उदाहरणाद्यभिधानमिति गम्यते । पञ्चावयवाश्च प्रतिज्ञादयः । यथोक्तम् । प्रतिज्ञाहेतूदाहरणोपनयनिगमनान्यवयवाः । दश पुनः प्रतिज्ञाविभक्त्यादयः । वक्ष्यति च । "ते उ पइन्नविहत्ती" इत्यादि । प्रयोगांश्चैतेषां भावार्थमिहैव स्वस्थाने दर्शयिष्यामीति गाथार्थः । सांप्रतं यदुक्तं "जिणवयणं सिद्धं चेव भण्णइ कत्थइ उदाहरणं" इत्यादि तत्रोदाहरणहेत्वोः स्वरूपाभिधित्सयाह ॥ तत्थाहरणं दुविहं, चउव्विहं होइ एक्कमेक्कं तु ॥ हेऊ चउव्विहो खलु, तेण उ साहिज्जए अत्थो ॥५१॥ व्याख्या ॥ तत्रशब्दो वाक्योपन्यासार्थो निर्धारणार्थो वा । उदाहरणं पूर्ववत् । तच्च मूलभेदतो द्विविधं द्विप्रकारं चरितकल्पितभेदात् । उत्तरभेदतस्तु चतुर्विधं भवति तयोर्द्वयोरेकैकमुदाहरणमाहरणतद्देशतद्दोषोपन्यासभेदात्तच्च वक्ष्यामः । तथा हिनोति गमयति जिज्ञासितधर्मविशिष्टानर्थानिति हेतुः । स चतुर्विधश्चतुःप्रकारः । खलुशब्दो व्यक्तिभेदादनेकविधश्चेति विशेषणार्थः । तुशब्दस्य पुनःशब्दार्थत्वात्तेन पुनर्हेतुना साध्यार्थाविनाभाववलेन साध्यते निष्पाद्यते ज्ञाप्यते वार्थः प्रतिज्ञार्थ इति गाथार्थः । सांप्रतं नानादेशजविनेयगणहितायोदाहरणैकार्थिकप्रतिपिपादयिषयाह ॥ नायं आहरणं ति अ, दिट्ठंतोवमनिदरिसणं चेव ॥ एगट्ठं तं दुविहं, चउव्विहं चेव नायव्वं ॥५२॥ व्याख्या ॥ ज्ञायतेऽस्मिन् सति दार्ष्टान्तिकोऽर्थ इति ज्ञातम् । अधिकरणे निष्ठाप्रत्ययः । तथोदाह्रियते प्राबल्येन गृह्यतेऽनेन दार्ष्टान्तिकोऽर्थ इति उदाहरणम् । दृष्टमर्थमन्तं नयतीति दृष्टान्तः । अतीन्द्रियप्रमाणदृष्टं संवेदननिष्ठां नयतीत्यर्थः । उपमीयतेऽनेन दार्ष्टान्तिकोऽर्थ इत्युपमानम् । तथा च निदर्शनं निश्चयेन दर्श्यतेऽनेन दार्ष्टान्तिक एवार्थ इति निदर्शनम् । एगट्ठं ति । इदमेकार्थिकज्ञातम् । इदं च तथागुपन्यस्तं द्विविधमुदाहरणं चतुर्विधं चैवाङ्गीकृत्य ज्ञातव्यं प्रत्येकमपि । सामान्यविशेषयोः कथंचिदेकत्वादत एव सामान्यस्यापि प्राधान्यख्यापनार्थमेकवचनाभिधानम् । एकार्थमित्यत्र बहु वक्तव्यं तत्तु नोच्यते ग्रन्थविस्तरभयाद् गमनिकामात्रमेवैतदिति गाथार्थः । सांप्रतं यदुक्तं तत्रोदाहरणं द्विविधमित्यादि । तद्विविध्यादिप्रदर्शनायाह ॥ चरियं कप्पियं वा, दुविहं तत्तो चउव्विहेक्कक्कं ॥ आहारणे तद्देसे तद्दोसे चेवुवन्नासे ॥ ५३

व्याख्या ॥ चरितं च कल्पितं चेति द्विविधमुदाहरणम्। तत्र चरितमभिधीयते यद्वृत्तं तेन कस्य चिद्दार्ष्टान्तिकार्थप्रतिपत्तिर्जन्यते। तद्यथा दुःखाय निदानं यथा ब्रह्मदत्तस्य। तथा कल्पितं खवुद्धिकल्पनाशिल्पनिर्मितमुच्यते। तेन च कस्य चिद्दार्ष्टान्तिकार्थप्रतिपत्तिर्जन्यते। यथा पिप्पलपत्रैरनित्यतायामिति। उक्तं च ॥ "जह तुब्भे, तह अम्हे, तुब्भे वि अ होहिहा जहा अम्हे ॥ अप्पाहेइ पडंतं, पंडुअपत्तं किसलयाणं ॥ ण वि अत्थि ण वि अ होई, उल्लावो किसलपंडुपत्ताणं ॥ उवमा खलु एस कया, भविअजणविबोहणट्ठाए ॥" इत्यादि। आह। उदाहरणं दृष्टान्त उच्यते तस्य च साध्यानुगमादि लक्षणमिति। उक्तं च ॥ साध्येनानुगमो हेतोः साध्याभावे च नास्तिता ॥ ख्याप्यते यत्र दृष्टान्तः स साधर्म्येतरा द्विधा ॥ अस्य पुनस्तल्लक्षणाभावात्कथमुदाहरणत्वमित्यत्रोच्यते। तदपि कथंचित्साध्यानुगमादिना दार्ष्टान्तिकार्थप्रतिपत्तिजनकत्वात्फलत उदाहरणम्। इहापि च सोऽस्त्येवेति कृत्वा किं नोदाहरणतेति। साध्यानुगमादिलक्षणमपि सामान्यविशेषोभयरूपानन्तधर्मात्मके वस्तुनि सति कथंचिद्भेदवादिन एव युज्यते नान्यस्यैकान्तभेदाभेदयोस्तदभावादिति। तथाहि सर्वथा प्रतिज्ञादृष्टान्तार्थभेदवादिनोऽनुगमतः खलु घटादौ कृतकत्वादेरनित्यत्वादि प्रतिबन्धदर्शनमपि प्रकृतानुपयोग्येव भिन्नवस्तुधर्मत्वात्सामान्यस्य च परिकल्पितत्वादसत्त्वादिन्नमपि च तद्बलेन साध्यार्थप्रतिबन्धकल्पनायां सत्यामतिप्रसङ्गादित्यत्र बहु वक्तव्यं तत्तु नोच्यते ग्रन्थविस्तरभयादिति। एवं सर्वथा अभेदवादिनोऽप्येकत्वादेव तदभावो भावनीय इति। अनेकान्तवादिनस्त्वनन्तधर्मात्मके वस्तुनि तत्तद्धर्मसामर्थ्यात्तत्तद्वस्तुनः प्रतिबन्धबलेनैव तस्य वस्तुनो गमकं भवत्यन्यथा ततस्तस्मिंस्तत्प्रतिपत्त्यसंभव इति कृतं प्रसङ्गेन प्रकृतं प्रस्तुमः। चरितं कल्पितं चेत्यनेन विधिना द्विविधम्। ततः पुनश्चतुर्विधं चतुःप्रकारमेकैकम्। कथमत आह। उदाहरणं तद्देशः तद्दोषश्चैव उपन्यास इति। तत्रोदाहरणशब्दार्थ उक्त एव। तस्य देशस्तद्देश एवं तद्दोषः। उपन्यसनमुपन्यासः स च तद्वस्त्वादिलक्षणो वक्ष्यमाण इति गाथार्थः। सांप्रतमुदाहरणमभिधातुकाम आह ॥ चउहा खलु आहरणं, होइ अवाउ उवाय ठवणा य ॥ तह य पडुप्पन्नविणा–समेव पढमं चउविगप्पं ॥ ५४ ॥ व्याख्या॥ चतुर्धा खलु उदाहरणं भवति। अथवा चतुर्धा खलु उदाहरणे विचार्यमाणे भेदा भवन्ति। तद्यथा। अपायः। उपायः। स्थापना च। तथा च प्रत्युत्पन्नविनाशमेवेति। स्वरूपमेषां प्रपञ्चेन भेदतो निर्युक्तिकार एव वक्ष्यति। तथा चाह। प्रथममपायोदाहरणं चतुर्विकल्पं चतुर्भेदम्। तत्रापायश्चतुःप्रकारः। तद्यथा। द्रव्यापायः क्षेत्रापायः कालापायो भावापायश्च इति गाथार्थः। तत्र द्रव्यादपायो द्रव्यापायः। अपायोऽनिष्टप्राप्तिः।

१ "स साधर्म्येतरो द्विधा" इति पाठान्तरम्।

द्रव्यमेव वापायो द्रव्यापायः अपायहेतुत्वादित्यर्थः । एवं क्षेत्रादिष्वपि भावनीयम् । सांप्रतं द्रव्यापायप्रतिपादनायाह॥ दव्वावाए दोन्नि उ, वाणिअगा भायरो धणनिमित्तं॥ वहपरिणएक्कमेक्कं, दहंमि मच्छेण निव्वेउ ॥ ५५ ॥ व्याख्या ॥ द्रव्यापाये उदाहरणं द्वौ तु । तुशब्दादन्यानि च । वणिजौ भ्रातरौ धननिमित्तं धनार्थं वधपरिणतौ एकैक-मन्योन्यं ह्रदे मत्स्येन निर्वेद इति गाथाक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकादवसेयः । तच्चेदम् । एगंमि संनिवेसे दो भायरो दरिद्दप्पाया तेहिं सोरठं गंतूण साहस्सिउ णउलउ रूवगाणं विढविउ ते अ सयं गामं संपठिया इंता तं णउलयं वारएण वहंति। जया एगस्स हत्थे तदा इयरो चिंतेइ ।"मारेमि णवरमेए रूवगा ममं होंतु"।एवं वीउ चिं-तेइ "जहाहं एअं मारेमि" । ते परोप्परं वहपरिणया अप्पवसंति । तउ जाहे सग्गा-मसमीवं पत्ता तत्थ नईतरके जिठअरस्स पुणरावत्ती जाया।"धिरत्थु ममं जेण मए दव्व-स्स कए भाउविणासो चिंतिउ"।परुणो इअरेण पुच्छिउ कहिए भणई ममंपि एयारिसं चित्तं होंतं।ताहे एअस्स दोसेणं अम्हेहिं एअं चिंतिअं ति काउं । तेहिं सो णउलउ दहे वूढो। तेअ घरं गया। सोअ णउलउ तत्थ पडंतो मच्छएण गिलिउ । सो अ मच्छो मेएण मारिउ।वीहीए उयारिउ।तेसिं च भाउगाणं भगिणी मायाए वीहिं पठविआ जहा मच्छं आणेह जं भाउगाणं सिप्पंति । ताए अ समावत्तीए सो चेव मच्छउ आ-णीउ।चेडीए फालिंतीए णउलउ दिठो।चेडीए चिंतिअं एस णउलउ मम चेव भविस्स-इ त्ति । उछंगे कउ ठविथंतो थेरीए दिठो णाउ अ। तीए भणिअं किमेअं तुमे उछंगे कयं सावि लोहं गया ण साहइ।ताउ दो वि परोप्परं पहरंतो।सा थेरी ताए चेडीए तारिसे मम्मप्पएसे आहया जेण तक्खणमेव जीवियाउ ववरोविया। तेहिं तु दारएहिं सो कलहवइअरो णाउ । स णउलउ दिठो थेरी गाढप्पहारा पाणविमुक्का णिसठं धर-णिअले पडिया दिठा चिंतिअं वणेहिं। इमो सो अवायबहुलो अठो त्ति।एवं दव्वं अवा-यहेउ त्ति । लौकिका अप्याहुः "॥ अर्थानामर्जने दुःखमर्जितानां च रक्षणे ॥ आये दुःखं व्यये दुःखं धिग् द्रव्यं दुःखवर्धनम् ॥ १ ॥ अपायबहुलं पापं ये परित्यज्य संश्रिताः ॥ तपोवनं महासत्त्वास्ते धन्यास्ते तपस्विनः ॥ २ ॥" इत्यादि । एतावदत्र-कृतोपयोगि । तउ तेसिं तमवायं पिछिऊण णिव्वेउ जाउ तउ तं दारियं कस्सइ दा-ऊण निव्विसकामभोआ पव्वइय त्ति गाथार्थः । इदानीं क्षेत्राद्यपायप्रतिपादनायाह ॥ खेत्तंमि अवक्कमणं, दसारवग्गस्स होइ अवरेणं॥ दीवायणो अ काले, भावे मंडुक्किआ खवउ ॥ ५६ ॥ व्याख्या ॥ तत्र क्षेत्र इति द्वारपरामर्शः । ततश्च क्षेत्रादपायः क्षेत्र-मेव वा कारणत्वादिति । तत्रोदाहरणमपक्रमणमपसर्पणं दशारवर्गस्य दशारसमु-दायस्य भवत्यपरेणापरत इत्यर्थः । भावार्थः कथानकादवसेयः । तच्च वक्ष्यामः । द्वैपा-

यनश्च काले । द्वैपायन ऋषिः । काल इत्यत्रापि कालादपायः कालापायः काल एव वा तत्कारणत्वादित्यत्रापि भावार्थः कथानकगम्य एव । तच्च वक्ष्यामः । भावे मंडुक्किका-क्षपक इत्यत्रापि भावादपायो भावापायः । स एव वा तत्कारणत्वादित्यत्रापि च भा-वार्थः कथानकादवसेयस्तच्च वक्ष्याम इति गाथार्थः । भावार्थ उच्यते । खित्तापाओ-दाहरणं दसारा हरिवंसरायाणो । एत्थ महई कहा जहा हरिवंसे । उवउंगियं चेव भणए। कंसंमि विणिवाइए सावायं खेत्तमेयं ति काऊण जरासंधरायभएण दसारवग्गो महुराउ अवक्कमिऊण बारवइं गउ त्ति । प्रकृतयोजनां पुनर्निर्युक्तिकार एव करि-ष्यति । किमकाण्ड एव नः प्रयासेन । कालावाए उदाहरणं पुण कण्हपुच्छिएण भगवयारिट्ठणेमिणा वागरियं बारसहिं संवच्छरेहिं दीवायणाउ बारवईणयरीविणा-सो उज्जोतनरायणगरीए परंपरएण सुणिऊण दीवायणपरिव्वायउ मा णगरिं विणा-सेहामि त्ति कालावधिमसउ गमेमि त्ति उत्तरावहं गउ । सम्मं कालमाणमयाणिऊण य बारसमे चेव संवच्छरे आगउ कुमारेहिं खलीकउ कयणिआणो देवो उववन्नो । तउ य णगरीए अवाउ जाउत्ति णयहा जिणभासियं ति । भावावाए उदाहरणं खमउ । एगो खमउ चेल्लएण समं भिक्खायरियं गउ । तेण तत्थ मंडुक्कलिया मारिआ । चिल्लएण भणियं मंडुक्कलिआ तए मारिआ । खवगो भणइ । रे दुट्ठ सेह विरमइआ चेव एसा । ते गआ। पच्छा रत्तिं आवस्सए आलोइत्ताए खमगेण सा मंडुक्कलिया नालोइया । ताहे चिल्लएण भणिअं।खमगा तं मंडुक्कलियं आलोएहिं खमउ रुट्ठो तस्स चेल्लयस्स खेल-मल्लयं घेत्तूण उट्ठाइउ अंसियालउ खंभे आवडिओ । वेगेण इंतो मउ य । जोइसिएसु उववन्नो । तउ चइत्ता दिट्ठीविसाणं कुले दिट्ठीविसो सप्पो जाउ। तत्थ एगेण परिहिं-डंतेण नगरे रायपुत्तो सप्पेण खइउ।अहितुंडएण विद्याउ सव्वे सप्पा आवाहिआ मंडले पवेसिआ भणिया ।असेसे सव्वे गच्छंतु जेण पुण रायपुत्तो खइउ सो अच्छउ ।सव्वे गया एगो ठिउ सो भणिउ अहवा विसं आवियह अहवा एत्थ अग्गिंमि णिवडाहि सो अ अगं-धणो सप्पाणं किल दो जाईओ गंधणा अगंधणा य ते अगंधणा माणिणो। ताहे सो अग्गिंमि पविट्ठो णय तेण तं वांतं पच्चाइयं।रायपुत्तो वि मउ पच्छा रन्ना रुट्ठेण घोसा-वियं रज्जे जो मम सप्पसीसं आणेइ तस्साहं दीणारं देमि । पच्छा लोगो दीणारलोभेण सप्पे मारेउं आढत्तो तं च कुलं जत्थ सो खमउ उप्पन्नो तं जाईसरं रत्तिं हिंडइ दिवसउ न हिंडइ मा जीवे दहेहामि त्ति काउं । अण्णया आहिंडिगेहिं सप्पे मग्गं-तेहिं रत्तिचरेण परिमलेण तस्स खमगसप्पस्स विलं दिट्ठं ति । दारे से ठिउ उसहिउ ।६२ चिंतेइ । दिट्ठो मे कोवस्स विवाउ तो जइ अहं अभिमुहो णिग्गच्छामि दहिहामि ताहे पुच्छेण आढत्तो निप्फिडिउं जत्तियं निप्फेडेहि । तावइयमेव

आहिंडिउं विंदेइ । जाव सीसं ठिसं मउं य सो सप्पो देवयापरिग्गहिउं । देवयाए रणो सुमिणए दरिसणं दिसं । जहा मा सप्पे मारेह पुत्तो ते नागकुलाउं उवट्ठिऊण जविस्सइ । तस्स दारयस्स नागदत्तनामं करेद्याहि । सो अ खमगसप्पो मरित्ता तेण पाणपरिच्चाएण तस्सेव रणो पुत्तो जाउं जाए दारए णामं कयं णागदत्तो। खुड्डलउं चेव सो पव्वइउं।सो अ किर तेण तिरियाणुजावेण अतीव बुहालुउं दोसीणवेलाए चेव आढवेइ ज्ञुंजिउं जाव सूरत्थमणवेलं । उवसंतो धम्मसद्धिउं य तम्मि अ गठे चत्तारि खमगा तं चाउम्मासिउं तेमासिउं दोमासिउं एगमासिउं त्ति । रत्तिं च देवया वंदिउं आगया । चाउम्मासिउं पढमठिउं । तस्स पुरउं तेमासिउं । तस्स पुरउं दोमासिउं । तस्स पुरउं एगमासिउं । ताण य पुरउं खुड्डउं । सव्वे खमगे अतिक्कमित्ता ताए देवयाए खुड्डउं वंदिउं । पठा ते खमगा रुठा । निग्गछंती अ गहिया चाउंमासिअखमएण पोत्ते जणिआ य अणेण । कडपूयणि अम्हे तवस्सिणो ण वंदसि । एयं कूरजायणं वंदसि त्ति सा देवया जणई । अहं जावखमयं वंदामि । ण पूआसक्कारपरे माणिणो अ वंदामि । पठा ते चेल्लयं तेण अमरिसं वहंति।देवया चिंतेई मा एए चेल्लयं खरंटेहिंति तो सणिहिआ चेव अठामि । ताहे पडिवोहेहामि । वितिअदिवसे अ चेल्लउं संदिसावेऊण गउं । दोसीणस्स पडिआगउं आलोइत्ता चाउम्मासियखमगं णिमंतेई । तेण पडिग्गहे से खेलं निबूढं । चेल्लउं जणई । मिठा मि डुक्कडं जं तुम्हे मए खेलमल्लउं ण पणामिउं तं तेण उप्पराउचेव फेडित्ता खेलमल्लए बूढं । एवं जाव तिमासएणं जाव एगमासिएणं णिबूढं । तं तेण तहा चेव फेडिअं अडुयालित्तालंवणे गिह्लामि त्ति काउं खमएण चेल्लउं वाहं गहिउं । तं तेण तस्स चेल्लगस्स अदीणमणसस्स विसुद्धपरिणामस्स लेस्साहिं विसुज्ऊमाणीहिं तदावरणिज्जाणं कम्माणं खएण केवलनाणं समुप्पणं । ताहे सा देवया जणई । किह तुम्हे वंदिअव्वा जेणेवं कोहाजिजूआ अठह । ताहे ते खमगा संवेगमावणा मिठामि डुक्कडं ति । अहो वालो उवसंतचित्तो अम्हेहिं पावकम्मेहिं आसाइउं एवं तेसिं पि सुहज्ऊवसाणेणं केवलनाणं समुप्पणं । एवं पसंगउं कहिअं कहाणयं । उवणउं पुण कोहादिगाउं अपसत्थजावाउं डुग्गईए अवाउं त्ति । परलोकचिन्तायां प्रकृतोपयोगितां दर्शयन्नाह ॥ सिक्खगअसिक्खगाणं, संवेगथिरठ्याइ दोह्नं पि ॥ दव्वाइ्या एवं, दंसिज्जंते अवायाउं ॥ ५७ ॥ व्याख्या ॥ शिक्षकाशिक्षकयोः अजिनवप्रव्रजितचिरप्रव्रजितयोः अजिनवप्रव्रजितगृहस्थयोर्वा । संवेगस्थैर्यार्थं द्वयोरपि द्रव्याद्या एवमुक्तेन प्रकारेण वक्ष्यमाणेन वा दर्श्यन्ते अपाया इति । तत्र संवेगो मोक्षसुखाजिलाषः । स्थैर्यं पुनरज्युपग-

१ "तत्र वराणिणो" इति पाठान्तरम् ।

तापरित्यागः । ततश्च कथं नु नाम दुःखनिबन्धनद्रव्याद्यवगमात्तयोः संवेगस्थैर्ये स्यातां द्रव्यादिषु चाप्रतिबन्ध इति गाथार्थः । तथा चाह ॥ दविअं कारणगहिअं, विगिंचिअव्वमसिवाइ खेत्तं च ॥ बारसहिं एस कालो, कोहाइविवेगभावम्मि ॥ ५८ ॥ व्याख्या ॥ इहोत्सर्गतो मुमुक्षुणा द्रव्यमेवाधिकं वस्त्रपात्राद्यन्यद्वा कनकादि न ग्राह्यं शिष्यकाहिसंदष्टादिकारणगृहीतमपि तत्परिसमाप्तौ परित्याज्यमत एवाह । द्रव्यं कारणगृहीतं किं विकिंचितव्यं परित्याज्यमनेकैहिकामुष्मिकापायहेतुत्वात् । दुरन्ताभद्राद्यपायहेतुत्वाद्दुरन्ताभद्राद्यपायहेतुता च मध्यस्थैः स्वधिया भावनीयेति । एवमशिवादिक्षेत्रं च परित्याज्यमिति वर्तते। अशिवादिप्रधानं क्षेत्रं अशिवादिक्षेत्रम् । आदिशब्दान्नूनोदरताराजद्विष्टादिपरिग्रहः । परित्याज्यं चेदमनेकैहिकामुष्मिकापायसंभवादिति। तथा द्वादशभिर्वर्षैरेष्यत्कालः परित्याज्य इति वर्तते। तत एवापायसंभवादिति भावना । एतदुक्तं भवत्यशिवादिदुष्ट एष्यत्कालः द्वादशभिर्वर्षैरनागतमेवोज्झितव्य इति। उक्तं च॥ संवच्छरबारसएण,होहित्ति असिवं ति ते तओ णिंति,सुत्तत्थं कुव्वंता॥ अतिसयमाईहिं नाऊणमित्यादि । तथा क्रोधादिविवेकाभाव इति। क्रोधादयोऽप्रशस्तभावास्तेषां विवेकः नरकपातनाद्यपायहेतुत्वात्परित्यागः । भाव इति भावापाये कार्य इत्ययं गाथार्थः । एवं तावद्वस्तुतश्चरणकरणानुयोगमधिकृत्यापायः प्रदर्शितः । सांप्रतं द्रव्यानुयोगमधिकृत्य प्रदर्श्यते ॥ दव्वादिएहिं निच्चो,एगंतेणेव जेसिं अप्पा उ॥ होइ अभावो तेसिं, सुहदुहसंसारमोक्खाणं ॥ ५९ ॥ व्याख्या॥ द्रव्यादिभिः द्रव्यक्षेत्रकालभावैर्नारकत्वविशिष्टक्षेत्रवयोऽवस्थितत्वाप्रसन्नत्वादिभिर्नित्योऽविचलितस्वभावः । एकान्तेनैव सर्वथैव येषां वादिनामात्मा जीवः तुशब्दादन्यच्च वस्तु भवति संजायते अभावोऽसंभवस्तेषां वादिनाम् । केषाम् । सुखदुःखसंसारमोक्षाणाम् । तत्राह्लादानुभवलक्षणं सुखम् । तापानुभवरूपं दुःखम् । तिर्यग्नरनारकामरभवसंसरणरूपः संसारः । अष्टप्रकारकर्मबन्धवियोगो मोक्षः । तत्र कथं पुनस्तेषां वादिनां सुखाद्यभावः । आत्मनोऽप्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वभावत्वादन्यथा चापरिणतेः । सदैव नारकत्वादिभावादपरित्यागाप्रसन्नत्वे पूर्वरूपस्य च प्रसन्नत्वेनाभवनादेवं शेषेष्वपि भावनीयमिति गाथार्थः । तदर्थेयम् ॥ सुहदुक्खसंपओगो, न विज्जई निच्चवायपक्खंमि ॥ एगंतुच्छेयंमि अ, सुहदुक्खविगप्पणमजुत्तं ॥ ६० ॥ व्याख्या ॥ सुखदुःखसंप्रयोगः । सम्यक् संगतो वा प्रयोगः संप्रयोगः अकल्पित इत्यर्थः । न विद्यते नास्ति न घटत इत्यर्थः । क नित्यवादपक्षे नित्यवादाभ्युपगमे संप्रयोगो न विद्यते । कल्पितस्तु भवत्येव । यथाहुर्नित्यवादिनः । प्रकृत्युपधानतः पुरुषस्य सुखदुःखे स्तः । स्फटिके रक्तादिवद्बुद्धिप्रतिबिम्बाद्वान्य इति । कल्पितत्वं चास्य आत्मनस्तत्त्वत एव तथा परिणतिमन्तरेण सु-

लावसावाद्रुपधानसन्निधावप्यन्यथोपलं रक्ततादिवत्तदभ्युपगमे चाभ्युपगमक्षतिः । बुद्धिप्रतिबिम्बपक्षेऽप्यविचलितस्यात्मनः सदैवैकस्वभावत्वात् । सदैवैकरूपप्रतिबिम्बापत्तेः । स्वभावभेदाभ्युपगमे चानित्यत्वप्रसङ्ग इति । माभूदनित्यैकान्तग्रह इत्यत आह । एकान्तेन सर्वथा तत्स्वाभाव्येन छेदो विनाशः एकान्तोच्छेदः । निरन्वयो नाश इत्यर्थः । अस्मिंश्च किं सुखदुःखयोर्विकल्पनं सुखदुःखविकल्पनमयुक्तमघटमानकम् । अयमत्र भावार्थः । एकान्तोच्छेदेऽपि सुखाद्यनुभवितुस्तत्क्षण एव सर्वथोच्छेदादहेतुकत्वात्तदुत्तरक्षणस्योत्पत्तिरपि न युज्यते । कुतः पुनस्तद्विकल्पनमिति गाथार्थः । उक्तोऽपायः । सांप्रतमुपाय उच्यते तत्रोप सामीप्येन विवक्षितवस्तुनोऽविकललाभहेतुत्वाद्वस्तुनो लाभ एवोपायः । अभिलषितवस्त्ववाप्तये व्यापारविशेष इत्यर्थः । असावपि चतुर्विध एव । तथा चाह ॥ एमेव चउविगप्पो, होइ उवाओ वि तह दव्वंमि ॥ धाउव्वाओ पढमो, नंगलकुलिएहिं खेत्तं तु ॥ ६१ ॥ व्याख्या ॥ एवमेव यथा अपायः । किं । चतुर्विकल्पश्चतुर्भेदः भवत्युपायोऽपि तद्यथा द्रव्योपायः क्षेत्रोपायः कालोपायः भावोपायश्च । तत्र द्रव्य इति द्वारपरामर्शः । द्रव्योपाये विचार्ये धातुवादः सुवर्णपातनोत्कर्षलक्षणो द्रव्योपायः प्रथम इति लौकिके । लोकोत्तरे त्वध्वादौ पटलादिप्रयोगतः प्रासुकोदककरणम् । क्षेत्रोपायस्तु लाङ्गलादिना क्षेत्रोपक्रमणे भवति । अत एवाह । लाङ्गलकुलिकाभ्यां क्षेत्रं चोपक्रम्यत इति गम्यते । ततश्च लाङ्गलकुलिके तदुपायो लौकिकः । लोकोत्तरस्तु विधिना प्रातरशनाद्यर्थमटनादिना क्षेत्रभावनम् । अन्ये तु योनिप्राभृतप्रयोगतः काञ्चनपातनोत्कर्षलक्षणमेव संघप्रयोजनादौ द्रव्योपायं व्याचक्षते । विद्यादिभिश्च दुस्तराध्वतरणलक्षणं क्षेत्रोपायमित्यत्र च प्रथमग्रहणपदार्थोऽतिरिच्यमान इवाभाति । पाठान्तरं वा धाउव्वाओ भणिओ त्ति । अत्र च कथंचिदविरोध एवेति गाथार्थः ॥ कालो अ नालियाईहिं, होइ भावंमि पंडिओ अभओ ॥ चोरस्स कए नट्टिं, वड्ढकुमारिं परिकहेइ ॥ ६२ ॥ व्याख्या ॥ कालश्च नालिकादिभिर्ज्ञायत इति शेषः । नालिका घटिका आदिशब्दाच्छङ्क्वादिपरिग्रहः । ततश्च नालिकादयः कालोपायो लौकिकः । लोकोत्तरस्तु सूत्रपरावर्तनादिभिस्तथा भवति । भावे चेति द्वारपरामर्शस्त्वाद्भावोपाये विचार्ये निदर्शनं क इत्याह । पण्डितो विद्वान् भयोऽभयकुमारस्तथाचाह । चोरनिमित्तं नर्तकीं वड्ढकुमारीं । किम् । त्रिकालगोचरसूत्रप्रदर्शनार्थमाह परिकथयति । ततश्च यथा तेनोपायतश्चौरभावो विज्ञातः । एवं शिक्षकादीनां तेन तेन विधिनोपायत एव भावो ज्ञातव्य इति गाथार्थः । नवरं भावोवाए उदाहरणं । रायगिहं णाम णयरं तत्थ सेणिओ राया सो भणाए भणिओ जहा मम एगखंभं पासायं करेहि । तेण वड्ढइणो आणत्ता गया कट्ठछिंदगा तेहिं

अडवीए सलखणो सरलो महइ महालओ डुमो दिठ्ठो। धूवो दिणो जेण स परिग्गहिओ रुक्खो सो दरिसावेउ अप्पाणं तो णं ण छिंदामो त्ति अह ण देइ दरिसावं तो छिंदामो त्ति। ताहे रुक्खवासिणा वाणमंतरेण अन्नयस्स दरिसावो दिणो। अहं रणो एगखंनं पासायं करेमि। सव्वोउयं च आरामं करेमि सव्ववणजाइउवेयं मा छिंदहत्ति। एवं तेण कओ पासाओ। अन्नया एगाए मायंगीए अकाले अंबयाण दोहलो। सा नत्तारं नणइ मम अंबयाणि आणेहि। तदा अकालो अंबयाणं तेण ओणामणीए विद्याए मालं ओणामियं अंबयाणि गहिआणि। पुणो अ उणमणीए उणामियं। पनाए रन्ना दिठ्ठं। पयं ण दीसइ। को एस मणुसो अतिगओ जस्स एसा एरसी सत्ति त्ति। सो मम अंतेउरं पि धरिसेहि त्ति काउं अन्नयं सद्दावेऊण नणइ। सत्तरत्तस्स अप्नंतरे जइ चोरं णाणेसि तो णहि ते जीविअं। ताहे अनओ गवेसिउं आढत्तो। ण वरं एगंमि पएसे गोज्जो रमिउकामो मिलिओ लोगो। तव गंतुं अनओ नणति। जाव गोज्जो मंडेइ अप्पाणं ताव ममेगं अक्खाणगं सुणेह। जहा एगंमि णयरे एगो दरिद्दसिठ्ठी परिवसति। तस्स धूया वहुकुमारी अईव रूविणी य वरणिमित्तं कामदेवं अच्चेइ। सा य एगंमि आरामे चोरिय पुप्फाणि उचंती आरामिएण दिठ्ठा कयछिउमाढत्ता। तीए सो नणिओ। मा मइ कुमारिं विणासेहिं। तवावि नयणी नावणिज्जीओ अछि। तेण नणिआ एक्काए ववछाए मुयामि जइ ण वरं जम्मि दिवसे परिणवसि तद्दिवसं चेव नत्तारेण अणुग्घाडिया समाणी मम सयासं एहिसि तो मुयामि। तीए नणिओ। एवं हवउ त्ति। तेण विसज्जिआ। अन्नया परिणीआ जाहे अपवरकं पवेसिआ ताहे नत्तारस्स सप्नावं कहेइ। विसज्जिआ वच्चइ। पठिया आरामं। अंतरा अ चोरेहिं गहिया। तेसिंपि सप्नावो कहिओ मुक्का। गछंतीए अंतरा रक्खसो दिठ्ठो जो छण्हं मासाणं आहारेइ तेण गहिया कहिए मुक्का गया आरामियसगासं तेण दिठ्ठा सो संनंतो नणइ। कहमागयासि। ताए नणिअं मया कओ सो पुव्विं समओ। सो नणइ। कहं नत्तारेण मुक्का ताहे तस्स तं सवं कहिअं अहो सच्चपइन्ना एसा महिलत्ति। एतिएहिं मुक्का किहाहं डुहामि त्ति। तेण विमुक्का पडियंती अ गया सवेसिं तेसिं मप्रेणं। आगता तेहिं सवेहिं मुक्का। नत्तारसगासं अणहसमग्गा गया। ताहे अनओ तं जणं पुच्छइ। अक्खह एथ केण डुक्करं कयं। ताहे इस्सालुया नणंति नत्तारेणं। छुहालुया नणंति रक्खसेणं। पारदारिया नणंति मालागारेणं। हरिएसेण नणिअं चोरेहिं। पछा सो गहिओ। जहा एस चोरो त्ति। एतावत्प्रकृतोपयोगि। जहा अन्नतस्स चोरस्स उवाएण नावो णाओ एवमिह वि सेहाणमुवछायं तयाणं उवाएण गीअछेण विपरिणामा दणा नावो जाणिअव्वो त्ति। किं एए पद्मावणिज्जा न वत्ति।

पन्नाविएसु वि तेसु मुंकावणाइसु एसेव विन्नासा य। तदुक्तम्। पन्नाविउं सि एत्तिअ मुंकावेउं न कप्पइ इत्यादि। कहाणयसंहारो पुण चोरो सेणिअस्स उवणीउं। पुच्छिएण सप्नावो कहिउं। ताहे रन्ना जणियं। जइ नवरं एयाउं विद्याउं देहि तो न मारेमि। देमि त्ति अप्नुवगए आसणे ठिउं पढइ। न ठाइ। राया जणइ किं न ठाइ। ताहे मायंगो जणइ जहा अविणएणं पढसि। अहं नूमीए तुमं आसणे णीयतरे उवविठो। ठिया तो सिद्धाउ य विज्जाउ त्ति। कृतं प्रसङ्गेन। एवं तावल्लौकिकमर्थाधिकृतं चरणकरणानुयोगं चाधिकृत्योक्ता द्रव्योपायादयः। सांप्रतं द्रव्यानुयोगमधिकृत्य प्रदर्श्यन्त इति। तत्राप्युपायदर्शनतो नित्यानित्यैकान्तवादयोः सुखादिव्यवहाराजावप्रसङ्गेन तथा प्रत्यक्षगोचरातिक्रान्तेश्च वस्तुत आत्माजाव एवेति मा नूच्छिष्यकाणां मतिविभ्रमोऽत उपायत एवात्मास्तित्वमजिधातुकाम आह॥ एवं तु इहं आया, पच्चक्खं अणुवलप्नमाणो वि। सुहडुक्खमाइएहिं, गिप्नइ हेऊहिं अत्थि त्ति॥६३॥ व्याख्या॥ एवमेव यथा धातुवादादिजिर्द्रव्यादि। इहास्मिँल्लोके आत्मा जीवः। प्रत्यक्षमिति तृतीयार्थे द्वितीया। प्रत्यक्षेण अनुपलज्यमानोऽपि अदृश्यमानोऽपि सुखडुःखादिजिरादिशब्दात्संसारपरिग्रहो गृह्यते। हेतुजिर्युक्तिजिः। अस्ति विद्यत इत्येवं गृह्यते। तथाहि सुखडुःखानां धर्मत्वाद्धर्मस्य चावश्यमनुरूपेण धर्मिणा जवितव्यं नच नूतसमुदायमात्र एव देहोऽस्यानुरूपो धर्मी तस्याचेतनत्वात्सुखादीनां च चेतनत्वादित्यत्र बहु वक्तव्यमिति गाथार्थः॥ जह वस्साउ हत्थिं, गामा नगरं तु पाउसा सरयं॥ उदइयाउ उवसमं, संकंती देवदत्तस्स॥६४॥ व्याख्या॥ यथा चेति प्रकारान्तरदर्शने। अश्वाद्धोटकात् हस्तिनं गजं ग्रामान्नगरं तु प्रावृषः शरदं प्रावट्कालाछरत्कालमित्यर्थः। औदयिकाद् जावादुपशममित्यौपशमिकं संक्रान्तिः। संक्रमणं संक्रान्तिः। कस्य। देवदत्तस्य प्रत्यक्षेणेति शेषः॥ एवं सउ जीवस्स वि, दवाईसंकमं पडुच्चा उ॥ अत्थित्तं साहिद्यइ, पच्चक्खेणं परोक्खे वि॥६५॥ व्याख्या॥ एवं यथा देवदत्तस्य तथा किं सतो विद्यमानस्य जीवस्यापि द्रव्यादिषु संक्रमः। आदिशब्दात्क्षेत्रकालजावपरिग्रहः। तं प्रतीत्य आश्रित्य अस्तित्वं विद्यमानत्वं साध्यते अवस्थाप्यते। आह। सतोऽस्तित्वसाधनमयुक्तम्। न। अव्युत्पन्नविप्रतिपन्नविषयत्वात् साधनस्य। प्रत्यक्षेणाश्वादिसंक्रमेण सर्वथा साक्षात् परिच्छित्तिमङ्गीकृत्य परोक्षमप्यप्रत्यक्षमपि अवग्रहादिस्वसंवेदनतो देशतस्तु प्रत्यक्षमेवैतत्। एतडुक्तं जवति यथा अश्वादिसंक्रान्तिर्न देवदत्ताख्यं धर्मिणमतिरिच्य वर्तते एवमियमप्यौदारिकाद्वैक्रिये तिर्यग्लोकादूर्ध्वलोके परिमितवर्षायुष्कपर्यायादपरिमितवर्षायुष्कपर्याये चारित्रजावादविरतजावे च संक्रान्तिर्न जीवाख्यं धर्मिणमन्तरेणोपपद्यत इति वृद्धा व्याचक्षते। अन्ये तु द्वितीयगाथापश्चार्द्धं पाठान्तरतोऽन्यथा व्याचक्षते। तत्रायमजि-

संन्वधः। एवं तु इदं आयेत्यादिगाथयोपायन [illegible]
सुखदुःखादिजावसंगतिनिमित्तं नित्यानित्यैकान्त[illegible]
जिधित्सुराह । जह वस्साउं गाया । व्याख्या [illegible] ॥ [illegible]
संकमं पडुच्चा उ॥ परिणामो [illegible] [illegible]
जावना पुनरियम्। नह्येकान्तनित्यानित्यपक्षयोर्दृष्टानि [illegible]
ते। इत्यतस्तज्ञावान्यथानुपपत्त्यैव परिणामसिद्धिरिति। उक्तं च ॥ [illegible]
त्सर्वैयेव [illegible]चागमः ॥ परिणामः प्रमासिद्ध इष्टश्च [illegible] ॥ [illegible]
नाशोत्पादस्थितिष्वयम् ॥ शोकप्रमोदमाध्यस्थं जनो याति सहेतुकम् ॥
दध्यत्ति न पयोऽत्ति दधिव्रतः ॥ अगोरसव्रतो नोजे तस्माद्वस्तु त्रयात्मकम् ॥
द्वयार्थः। उक्तमुपायद्वारमधुना स्थापनाद्वारमजिधित्सुराह ॥ [illegible]
तह पोंमरीअं तु ॥ अहवा विसन्नदफण, हिंगुसिवकयं उदाहरणं ॥ ६६ ॥ [illegible]
इति स्थापना तया तस्यास्तस्यां वा कर्म सम्यगजीष्टार्थप्ररूपणालक्षणा क्रिया
नाकर्म। एकमिति तज्जात्यपेक्षया दृष्टान्तो निदर्शनं तत्र स्थापनाकर्मणि [illegible]
शब्दात्तथाजूतमन्यच्च। तथाच पोण्डरीकाध्ययने पोण्डरीकं प्ररूप्य [illegible]
रासेन स्वमतमवस्थापितमिति । अथवेत्यादि पश्चार्धं सुगमम्। लौकिकं [illegible]
थाक्षरार्थः । जावार्थस्तु कथानकादवसेयः । तच्चेदम् । जहा एगंमि णगरे [illegible]
लायारो सखाइउं करंडे पुप्फे घेत्तूण वीहीए एइ । सो अन्न अयइउं ताहे
सिग्घं वोसिरिऊणं सा पुप्फपिडिगा तस्सेव उवरि पल्हत्थिया । ताहे लोउं
मेयं। जेणिह पुप्फाणि ठक्केसि त्ति । ताहे सो जणइ । अहं अलोविउं एत्र
नामं। एतं तं वाणमंतरं हिंगुसिवं नाम उप्पन्नं। लोएण परिग्गहियं। पूया से
खाइगयं अद्य वि तं पाडलिपुत्ते हिंगुसिवं नाम वाणमंतरं। एवं जइ किं वि उड्डाह
यणीयं कयं होद्या केण वि पमाएण ताहे तहा पञ्च एयव्वं जहा पञ्चुणं [illegible]
हवइ। संजाए उड्डाहे जह गिरिसिद्धेहिं कुसलबुद्धीहिं लोयस्स धम्मसद्धा [illegible]
सेण सुठु कया ॥ एवं तावच्चरणकरणानुयोगं लोकं चाधिकृत्य स्थापनाकर्म प्र[illegible]
तमधुना द्रव्यानुयोगमधिकृत्योपदर्शयन्नाह ॥ सवजिचारं हेउं, सहसा वोत्तुं तमे[illegible]
वेहिं ॥ उववूहइ सप्पसरं, सामछं चप्पणो नाउं ॥ ६७ ॥ द्वारं ॥ व्याख्या ॥ सह
चारेण वर्तत इति सव्यजिचारस्तं हेतुं साध्यधर्मान्वयादिलक्षणं सहसा [illegible]
वोत्तुमजिधाय तमेव हेतुमन्यैर्हेतुजिरेव उपबृंहते समर्थयति। सप्रसरमनेकधा
रयन् सामर्थ्यं प्रज्ञाबलम्। चशब्दो जिन्नक्रमः। आत्मनश्च स्वस्य च ज्ञात्वा
चशब्दात्परस्य चेति गाथार्थः। जावार्थस्त्वयम्। [illegible]

ङ्गेन साधुना तत्स्थापनाया नयान्तरमतापेक्षया सव्यभिचारं हेतुमभिधाय प्रतिपक्षन-यमतानुसारतः तथा समर्थनीयः यथा सम्यगनेकान्तवादप्रतिपत्तिर्भवतीति । आह । उ-दाहरणभेदस्थापनाधिकारचिन्तायां सव्यभिचारहेत्वभिधानं किमर्थमिति । उच्यते । त-दाश्रयेण भूयसामुदाहरणानां प्रवृत्तेस्तदन्वितं चोदाहरणमपि प्राय इति ज्ञापनार्थमलं प्रसङ्गेन । अभिहितं स्थापनाकर्मद्वारमधुना प्रत्युत्पन्नविनाशद्वारमभिधातुकाम आह ॥ होंति पडुप्पन्नविणा-सणंमि गंधव्विया उदाहरणं ॥ सीसो वि कत्थइ जइ, अज्झोवज्झि-ज्ज तो गुरुणा ॥ ६७ ॥ व्याख्या ॥ भवन्ति प्रत्युत्पन्नविनाशे विचार्ये गांधर्विका उदाह-रणं लौकिकमिति । तत्र प्रत्युत्पन्नस्य वस्तुनो विनाशनं प्रत्युत्पन्नविनाशनं तस्मिन्नि-ति समासः । गान्धर्विका उदाहरणमिति यदुक्तं तदिदम् । जहा एगंमि नयरे एगो वा-णियओ तस्स बहुयाओ भइणीओ भाइणिज्जा भाउज्जायाओ य । तस्स घरसमीवे राउलया गंधव्विया संगीयं करेंति दिवसस्स तिन्नि वारे । ताओ वणियमहिलाओ तेण संगीयस-द्देण तेसु गंधव्विएसु अज्झोववन्नाओ किंचि कम्मादाणं न करेंति । पच्छा तेण वाणियएण चिंतियं । जहा विणट्ठा एयाओ त्ति को उवाओ होज्जा जहा न विणस्संति त्ति काउं मित्तस्स कहियं । तेण भन्नइ । अप्पणो घरसमीवे वाणमंतरं करावेहि । तेण कयं । ताहे पाडहि-याणं रूवए दाउं वायावेइ । जाहे गंधव्विया संगीययं आढवेंति । ताहे ते पाडहिया पडहे दिंति । वंसादिणो य फुसंति । गायंति य । ताहे तेसिं गंधव्वियाणं विग्घो जाओ । पडहसद्देण य ण सुव्वइ गीयसद्दो । तओ ते राउले उवट्ठिया । वाणिओ सद्दाविओ । किं विग्घं करेसि त्ति । भणइ मम घरदेवो अहं तस्स तिन्नि वेला पडहे दवावेमि । ताहे ते भणिया । जहा अन्नत्थ गायह किं देवस्स दिवेदिवे अंतराइयं कुणह । एवं आयरिएण वि सी-सेसु अगारीसु अज्झोववज्जमाणेसु तारिसो उवाओ कायव्वो । जहा तेसिं दोसस्स तस्स णिवारणा हवइ । मा ते चिंतादिएहिं णयरपडणादिए अवाए पावेहंति । उक्तं च । चिंतेइ दट्ठुमिच्छइ, दीहं णीससइ तह जरो दाहो ॥ भत्तारोयगमुच्छा, उम्मत्तो ण या-णइ मरणं ॥ पढमे सोयइ वेगे, दट्ठुं तं गच्छई बिइयवेगे ॥ णीससइ तइयवेगे, आरुहइ जरो चउत्थंमि । डज्झइ पंचमवेगे, छट्ठे भत्तं न रोयए वेगे ॥ सत्तमियंमि य मुच्छा, अट्ठमए होइ उम्मत्तो ॥ णवमे ण याणइ किं वि, दसमे पाणेहिं मुच्चइ मणूसो ॥ एएसिमवायाणं सीसे रक्खंति आयरिया ॥ परलोइया अवाया, भग्गपइन्ना पडंति नर-एसु ॥ ण लहंति पुणो बोहिं, हिंडंति य भवसमुद्दंमि ॥ अमुमेवार्थं चेतस्यारोप्याह । शि-ष्योऽपि विनेयोऽपि क्वचिद्विषयादौ । यदीत्यभ्युपगमदर्शने । अभ्युपपद्येत अभिष्वङ्गं कु-र्यादित्यर्थः । तत्र गुरुणा आचार्येण । किम् । गाथा ॥ वारेयव्वु उवाएण, जइ वा वाऊविओ व-देज्जाहि । सव्वे वि नत्थि भावा, किं पुण जीवो स वोत्तव्वो ॥ ६८ ॥ व्याख्या ॥ वारयितव्यो

निषेद्धव्यः। किं यथा कथं चित्। नेत्याह। उपायेन प्रवचनप्रतिपादितेन यथासौ सम्यग्वर्तेत इति नावार्थः। एवं तावल्लौकिकं चरणकरणानुयोगं चाधिकृत्य व्याख्यातं प्रत्युत्पन्नविनाशद्वारमधुना द्रव्यानुयोगमधिकृत्याह। यदि वा वातूलिको नास्तिको वदेत्। किम्। सर्वेऽपि घटपटादयः। णत्थित्ति प्राकृतशैल्या। न सन्ति। नावाः पदार्थाः किं पुनर्जीवः सुतरां नास्तीत्यनिप्रायः। स वक्तव्यः सोऽनिधातव्यः। किमित्याह॥ जं नणसि नत्थि नावा, वयणेयं अत्थि नत्थि जइ अत्थि॥ एवं पइन्नाहानी, असउं णु निसेहए को णु॥ ७०॥ यन्नणसि यद्ब्रवीषि न सन्ति नावा न विद्यन्ते पदार्था इति। वचनमिदं नावप्रतिषेधकमस्ति नास्तीति विकल्पौ। किं चातो यद्यस्ति एवं प्रतिज्ञाहानिः। प्रतिषेधवचनस्यापि नावत्वात्तस्य च सत्त्वादिति नावार्थः। द्वितीयं विकल्पमधिकृत्याह असउं णु त्ति। अथासन्निषेधते। को नु निषेधकः। वचनस्यैवासत्त्वादित्ययमनिप्राय इति गाथात्रयार्थः। यदुक्तं किं पुनर्जीव इत्यत्रापि प्रत्युत्पन्नविनाशमधिकृत्याह॥ णो य विवरकापुव्वो, सद्दो जीवुप्रवो मुणेयव्वो॥ नय सा वि य जीवस्स उ, सिद्धो पडिसेहउं जीवो॥ ७१॥ दारं॥ व्याख्या॥ चशब्दस्यैवकारार्थत्वेनावधारणार्थत्वान्न च नैव विवक्षापूर्वो विवक्षाकारणः इच्छाहेतुरित्यर्थः। शब्दो ध्वनिः अजीवोद्भवोऽजीवप्रनव इत्यर्थः। विवक्षापूर्वकश्च जीवनिषेधकः शब्द इति मा नूद्विवक्षाया एव जीवधर्मत्वासिद्धिरित्यत आह। न च नैव सापि विवक्षा यद्यस्मात्कारणादजीवस्य तु अजीवस्यैव घटादिष्वदर्शनात्। किंतु मनस्त्वपरिणतान्विततत्तद्द्रव्यसाचिव्यतो जीवस्यैव। यतश्चैवमतः सिद्धः प्रतिष्ठितः प्रतिषेधध्वनिर्नास्ति जीव इति प्रतिषेधशब्दादेवेत्यर्थः। ततस्तस्माज्जीव आत्मेत्यत्र यद्व वक्तव्यं तत्तु नोच्यते ग्रन्थविस्तरनयादिति गाथार्थः। व्याख्यातं प्रत्युत्पन्नविनाशद्वारं तदन्वाख्यानाच्चोदाहरणमिति मूलद्वारमधुना तद्देशद्वारावयवार्थमनिधित्सुराह॥ आहरणं तद्देसे, चउहा अणुसह्नि तह उवालंनो॥ पुच्छा निस्सावयणं, होइ सुनद्दाणुसट्ठीए॥ ७२॥ व्याख्या॥ उदाहरणमिति पूर्ववद्रुपलक्षणं चेदमत्र। तथा चाह तस्य देशस्तद्देश उदाहरणदेश इत्यर्थः। अयं चतुर्धा चतुःप्रकारः। तदेव चतुःप्रकारत्वमुपदर्शयति। अनुशासनमनुशास्तिः सद्गुणोत्कीर्तनेनोपबृंहणमित्यर्थः। तथोपालम्ननमुपालम्नः नङ्ग्येव विचित्रं नणनमित्यर्थः। पृच्छा प्रश्नः किं कथं केनेत्यादिः। निश्रावचनमेकं कंचन निश्रानूतं कृत्वा या विचित्रोक्तिरसौ निश्रावचनमिति। तत्र नवति सुनद्रा तस्य श्राविकोदाहरणम्। क। अनुशास्ताविति गाथाक्षरार्थः। तत्र अणुसट्ठीए सुनद्दा उदाहरणं। चंपाए नयरीए जिणदत्तस्स सुसावगस्स सुनद्दा नाम धूया। सा अईवरूववई। तं च तच्चन्नियउवासएण दिठ्ठा। सो ताए अज्जोववन्नो तं मग्गइ। सावगो नणइ। नाहं मिच्छद्दिठ्ठिस्स धूयं देमि। पच्छा सो साहूण समीवं गउं। धम्मो अणेण पुच्छिउं। कहिउं

साहूहिं। ताहे कवडसावयधम्मं पगहिउं। तत्र य से सप्भावेणं चेव उवगउ धम्मो ताहे तेण साहूणं सप्भावो कहिउं। जहा मए कवडेणं दारियाए कए एं णायं। जहा कवडेणं कयहिति। अणसियाणिं देह मे अणुवयाइं। लोगे स पयासो सावउ जाउ। तउ काले गए वरया मालया पठवेइ। ताहे तेण जिणदत्तेण सावउ त्ति काऊण सुनदा दिणा। पाणिग्गहणं वत्तं। अन्नया सो जणइ दारियं घरं णेमि। ताहे सो तं सावउ जणइ। तं सव्वं उवासयकुलं। एसा तं णाणुवत्तिहित्ति। पच्छा छोसयं वा लन्नेव त्ति णिव्वंधे विसज्जिया णेऊण जुयगं घरं कयं। सासूणणंदाउ पउठाउ। जिक्कूण जत्तिं ण करेइ त्ति अन्नया ताहिं सुनदाए जत्तारस्स अक्खायं। एसा य सेअवडेहिं समं संसत्ता। सावउ ण सद्दहेइ। अन्नया खमगस्स जिक्खागयस्स अच्छिंमि कणुउं पविठो। सुनदाए जिप्नाए सो कणुउं फेडिउं। सुनदाए वीणपिठेण तिलउं कउं। सो य खमगस्स निलाके लग्गो। उवासियाहिं सावयस्स दरिसिउं। सावएण पत्तीयं। ण तहा अणुयत्तइ। सुनदा चिंतेइ। किं अच्छेरयं। जं अहं गिहत्थी छोजगं लजामि। जं पवयणस्स उड्डाहो एयं मे डुक्कइ त्ति सा रत्तिं काउस्सग्गेण ठिया। देवो आगउ। संदिसाहि किं करेमि। सा जणइ। एअं मे अयसं पमज्जाहि त्ति। देवो जणइ। एवं हवउ। अहमेयस्स णगरस्स चत्तारि दाराइं ठवेहामि। घोसणयं च घोसेहामि त्ति। जहा जा पञ्चया होइ सा एयाणि दाराणि उग्घाडेहिति। तह तुमं चेव एगा उग्घाडेसि ताणि य कवाडाणि। सयणस्स पच्चयनिमित्तं चालणीए उदगं गेठूण दरिसिज्जासि। तउ चालणीफुसिणमवि ण गलिहिति। एवं आसासेऊण णिग्गउ देवो। णयरदाराणि अणेण ठवियाणि। णायरजणो य अद्दणो। इउ य आगासे वाया होई "णागरजणा मा णिरत्थयं किलिस्सह। जा सीलवई चालणीए तूढं उदगं ण गलति। सा तेण उदगेण दारं अच्छोडेइ तउ दारं उग्घाडिज्जिस्सिति। तत्र बहुयाउ सेठिसत्थवाहादीणं धूयसुण्हाउ ण सक्कंति पलयं पि लहियं। ताहे सुनदा सयणं आपुछइ। अविसज्जंताण य चालणीए उदयं गेठूण तेसिं पाडिहेरं दरिसेइ। तउ विसज्जिया। उवासियाउ एवं चिंतिउमाढत्ताउ। जहा एसा समणपडिलेहिया उग्घाडेहिति। ताए चालणीए उदयं तूढं ण गलइ त्ति पिच्छित्ता विसन्नाउ। तउ महाजणेण सक्कारिज्जंती तं दारसमीवं गया। अरहंताणं नमो काऊण उदएण अच्छोडिया कवाडा। महया सद्देणं कोंकारं च करेमाणा तिन्नि वि गोपुरदारा उग्घाडिया। उत्तरदारं चालणिपाणिएणं अच्छोडेऊण जणइ जा मया सरिसी सीलवई होहिति। सा एयं दारं उग्घाडेहित्ति। तं अज्जवि ढक्कियं चेव अच्छइ। पच्छा णायरजणेण साहुकारो कउ अहो महासइ त्ति। अहो जयइ धम्मो त्ति। एवं लोइयं चरणकरणाणुउगं पुण पडुच्च वेयावच्चादिसु अणुसासियव्वा उज्जुत्ता अणुज्जुत्ता य संठवेयव्वा।

जहा सीलवंताणं इह लोए एरिसं फलमिति। अमुमेवार्थमुपदर्शयन्नाह॥साहुक्कारपुरो-गं,जह सा अणुसासिया पुरजणेणं॥ वेयावच्चाईसु वि, एव जयंतेणुवोहेया॥७३॥व्याख्या॥ साधुकारपुरःसरं यथा सा सुजद्रा अनुशासिता सज्ुणोत्कीर्तनेनोपबृंहिता। केन। पुरजनेन नागरिकलोकेन वैयावृत्यादिष्वप्यादिशब्दात्स्वाध्यायादिपरिग्रहः। एवं यथा सा सुजद्रा यतमानानुद्यमवतः। किम्। उपबृंहयेत्सज्ुणोत्कीर्तनेन तत्परिणामवृद्धिं कुर्यात्। यथा "॥जरहेण वि पुव्वजवे, वेयावच्चं कयं सुविहियाणं॥ सो तस्स फलविवागेण, आसी जरहाहिवो राया॥ जुंजित्तु जरहवासं, सामसमणुत्तरं अणुचरित्ता॥ अठ-विहकम्ममुक्को, जरहनरिंदो गउ सिद्धिं॥इति गाथार्थः। उदाहरणदेशता पुनरस्योदाहृ-तैकदेशस्यैवोपयोगित्वात्तेनैव चोपसंहारात्तथाचाप्रमादवद्भिः साधूनां कण्टकापनय-नादि कर्तव्यमिति विहायानुशास्त्योपसंहारमाह। वैयावृत्यादिष्वपि देशेनैवोपसंहारः। गुणान्तररहितस्य जरतादेर्निश्चयेन तदकरणादिति जावनीयमित्येवं तावल्लौकिकं चर-णकरणानुयोगं चाधिकृत्योक्तं तद्देशद्वारे अनुशास्तिद्वारमधुना डव्यानुयोगमधि-कृत्य दर्शयति॥ जेसिं पि अत्थि जीवो, वत्तवा ते वि अम्ह वि स अत्थि॥ किंतु अकत्ता न जवइ, वेययइ जेण सुहडुक्खं॥ ७४॥ व्याख्या॥ येषामपि डव्यास्ति-कादिनयमतावलम्बिनां। तन्त्रान्तरीयाणां। किम्। अस्ति विद्यते। आत्मा जीवः। व-क्तव्यास्तेऽपि तन्त्रान्तरीयाः। साध्वेतदस्माकमप्यस्ति स तदजावे सर्वक्रियावै-फल्यात्। किंतु अकर्ता न जवति। सुकृतडुष्कृतानां कर्मणामकर्ता न जवत्यनि-ष्पादको न जवति किंतु कर्तैव। अत्रैवोपपत्तिमाह। वेदयते अनुजवति येन कार-णेन। किम्। सुखडुःखं सुकृतडुष्कृतकर्मफलमिति जावः। नचाकर्तुरात्मनस्तदनुजवो युज्यते अतिप्रसङ्गान्मुक्तानामपि सांसारिकसुखडुःखवेदनापत्तेरकर्तृत्वाविशेषात्। प्रकृत्यादिवियोगस्याप्यनाधेयातिशयमेकान्तेनाकर्तारमात्मानं प्रत्यकिंचित्करत्वादलं विस्तरेणेति गाथार्थः। उदाहरणदेशता त्वत्राप्युदाहृतस्यैकदेशेनैवोपसंहारात्तत्रैव चासंप्रतिपत्तौ समर्थनाय निदर्शनाजिधानादिति गतमनुशास्तितद्देशद्वारमधुनोपाल-म्जद्वारविवक्षयाह॥उवलम्जम्मि मिगावइ, नाहियवाइं वि एव वत्तव्वे॥ नत्थित्ति कुवि-न्नाणं,आयाजावे सइ अजुत्तं॥७५॥व्याख्या॥ उपालंजे प्रतिपाद्ये मृगापतिदेव्युदाहरणम्। एयं च जहा आवस्सए दव्वपरंपराए जणियं तहेव दठव्वं जाव पव्वइया अज्जचंदणाए सिस्सिणी दिण्णा। अन्नया जगवं विहरमाणो कोसंबीए समोसरिउ। चंदादिच्चा सविमाणे-हिं वंदिउं आगया। चउपोरसीयं समोसरणं काउं अठमणकाले पडिगया। तउ मि-गावई संजंता। अयि वियालीकयं ति जणिऊणं साहुणीसहिया जाव अज्जचंदणासगासं गया ताव य अंधयारयं जायं। अज्जचंदणापमुहाहिं साहुणीहिं ताव पडिक्कंतं। ताहे

सा मिगावई अज्जा अज्जचंदणाए उवालद्धा। जहा एवं णाम तुमं उत्तमकुलप्पसूया होऊण एवं करेसि। अहो न लट्ठं। ताहे पायवडिया पाएसु पडिया एएण विण-एण खामेइ। खमह मे एगमवराहं नाहं पुणो एवं करेहामि त्ति। अज्ज चंदणा य किर तंमि समए संथारगगया पसुत्ता। इयरीए वि परमसंवेगगयाए केवलनाणं समुप्पन्नं। सप्पं च अंधयारे पेच्छइ। सप्पो य तेणंतेण आगच्छइ। पवत्तिणीए य हत्थो लंबमाणो तीए उप्पाडिओ। पडिबुद्धा य अज्ज चंदणा। पुच्छिया किमेयं। सा भणइ दीहजाइओ। कहं तुमं जाणसि। किं कोइ अइसओ। आमं ति। पडिवाइ अप्पडिवाइ त्ति पुच्छिया। सा भणइ अप्पडिवाइ त्ति। तओ खामिया। लोगलोगुत्तरम्मि दट्ठव्वमेयं। एवं पसायंतो सीसो वट्टंतेयव्वो त्ति। उदाहरणदेशता पूर्ववद्योजनीयेत्येवं तावच्चरणकरणानुयोगमधिकृत्य व्याख्यातमुपाल-म्भद्वारमधुना द्रव्यानुयोगमधिकृत्य व्याख्यायते। नास्तिकवाद्यपि चार्वाकोऽपि जीवना-स्तित्वप्रतिपादक इत्यर्थः। एवं वक्तव्योऽभिधातव्यः। नास्ति न विद्यते। कः। प्रकरणाज्जीव इति। एवंभूतं कुविज्ञानं जीवसत्ताप्रतिषेधावभासीत्यर्थः। आत्माभावे सति न युक्त-मात्मधर्मत्वाज्ज्ञानस्येति भावना। भूतधर्मता पुनरस्य धर्म्यननुरूपत्वादेव न युक्ता। तत्समुदायकार्यतापि प्रत्येकं भावाभावविकल्पद्वारेण तिरस्कर्तव्येति गाथार्थः। अमु-मेवार्थं समर्थयन्नाह॥ अत्थि त्ति जाविअका, अहवा नत्थि त्ति जं कुविन्नाणं॥ अच्चंताभावे पोग्गलस्स एयं चिअ न जुत्तं ॥३६॥ दारं॥ व्याख्या॥ अस्ति जीव इति एवंभूता या चिन्ताऽथवा नास्ति न विद्यत इत्येवंभूतं यत्कुविज्ञानं लोकोत्तरापकारि अत्यन्ताभावे पुद्गलस्य जीवस्य इदमेव न युक्तमिदमेवान्याय्यं। भावना पूर्ववदिति गाथार्थः। उदा-हरणदेशता नास्तिकस्य परलोकादिप्रतिषेधवादिनो जीवसाधनाद्भावनीयेति गतमु-पालम्भद्वारमधुना शेषद्वारद्वयं व्याचिख्यासुराह॥ पुच्छाए कोणिओ खलु, निस्सावयणं-मि गोयमस्सामी॥ नाहियवाई पुच्छे, जीवत्थित्तं अणिच्छंते ॥३७॥ व्याख्या॥ पृच्छायां प्र-श्न इत्यर्थः। कोणिकः श्रेणिकपुत्रः खलूदाहरणम्। जहा तेण सामी पुच्छिओ चक्कवट्टि-णो अपरिच्चत्तकामभोगा कालमासे कालं किच्चा कहिं उववज्जंति। सामिणा भणियं। अहे सत्तमीए चक्कवट्टिणो उववज्जंति। ताहे भणइ। अहं कत्थ उववज्जिस्सामि। सामिणा भ-णियं। तुमं छट्ठीपुढवीए। सो भणइ। अहं सत्तमीए किं न उववज्जिस्सामि। सामिणा भणियं। सत्तमीए चक्कवट्टिणो उववज्जंति। ताहे सो भणइ। अहं किं न होमि चक्कवट्टी। मम वि चउरासी दन्तिसयसहस्साणि। सामिणा भणियं। तव रयणाणि निहीओ य णत्थि। ताहे सो कित्तिमाइं रयणाइं करित्ता उवत्तिउमारद्धो तिमिसगुहाए पविसिउं पवत्तो। भणिओ य किरिमालएणं वोलीणा चक्कवट्टिणो वारस वि। विणस्सिहसि तुमं। वारिज्जंतो वि ण ठाइ। पच्छा कयमालएण आहओ मओ य छट्ठिं पुढविं गओ। एयं लोइयं। एवं लोगु-

त्तरे वि बहुस्सुश्रा आयरिया अठाणि हेऊ य पुछियवा। पुछित्ता य सकणिज्जाणि समायरियवाणि। असकणिज्जाणि परिहरियवाणि। जणियं च। पुच्चह पुत्रावेह य, पंडियए साहवे चरणजुत्ते। मा मयलेवविलित्ता, पारत्तहियं ण याणिहिह॥ उदाहरणदेशता पुनरस्याजिहितैकदेश एव प्रष्टुर्महात्। तेनैव चोपसंहारादित्येवं तावच्चरणकरणानुयोगमधिकृत्य व्याख्यातं पृछाद्वारमधुनैतत्प्रतिबद्धं ड्रव्यानुयोगवक्तव्यतामपास्य गाथोपन्यासानुलोमतो निश्रावचनमजिधातुकाम आह। निश्रावचने निरूप्ये गौतमस्वाम्युदाहरणमिति। एगम्न गागलिमादी जहा पवइया तावसा य एवं जहा वइरसामिउप्पत्तीए आवस्सए तहा ताव नेयं जाव गोयमसामिस्स किल अधिई जाया। तक्ष जगवया जणइ। चिरसंसठो सि मे गोयमा। चिरपरिचितो सि मे गोयमा। चिरजावितो सि मे गोयमा तं मा अधिइं करेहि॥ अंते दोन्नि वि तुल्ला जविस्सामो। अन्ने य तन्निस्साए अणुसासिया डुमपत्ताए अप्पयणित्ति एवं जे असहणा विणेया ते अन्ने महवसंपन्ने णिस्सं काऊण तहाणुसासियवा उवाएण जहा संमं पडिवद्यंति। उदाहरणदेशता त्वस्य देशेन प्रदर्शितक्लेशत एव तयानुशासनादेवं तावच्चरणकरणानुयोगमधिकृत्य व्याख्यातं पृछानिश्रावचनद्वारद्वयमधुना ड्रव्यानुयोगमधिकृत्य व्याख्यायते। तत्रेदं गाथादलम्। णाहियवाइमित्यादि। नास्तिकवादिनं चार्वाकं पृछेज्जीवास्तित्वमनिछन्तं सन्तमिति गाथार्थः। किं पृछेत्॥ केणं ति नत्थि आया, जेण परोक्खो त्ति तव कुविन्नाणं॥ होइ परोक्खं तम्हा, नत्थित्ति निसेहए को णु॥७८॥ दारं॥ व्याख्या॥ केनेति। केन हेतुना नास्त्यात्मा न विद्यते जीव इति पृछेत् स चेद्वदेद् ब्रूयाद्येन परोक्ष इति येन प्रत्यक्षेण नोपलज्यत इत्यर्थः। स च वक्तव्यः। जद्र तव कुविज्ञानं जीवास्तित्वनिषेधकध्वनिनिमित्तत्वेन तन्निषेधकं जवति परोक्षमन्यप्रमातॄणामिति गम्यते। तस्माद्भवडुपन्यस्तयुक्त्या नास्तीति कृत्वा निषेधते को नु विवक्षाजावे विशिष्टशब्दानुत्पत्तेरिति गाथार्थः। उदाहरणदेशता चास्य पूर्ववदिति गतं पृछाद्वारम्॥ अन्नावएसउं ना-हियवाई जेसिं नत्थि जीवो उ॥ दाणाइफलं तेसिं, न विद्यइ चउह तद्दोसं॥७९॥ व्याख्या॥ अन्यापदेशतः अन्यापदेशेन नास्तिकवादी लोकायतो वक्तव्य इति शेषः। अहो धिक्कष्टं येषां वादिनां नास्ति जीव एव न विद्यते आत्मैव। दानादिफलं तेषां न विद्यते दानहोमयागतपःसमाध्यादिफलं स्वर्गापवर्गादि तेषां वादिनां न विद्यते नास्तीत्यर्थः। कदाचिदेतच्छ्रुत्वैवं ब्रूयुर्मा जवतु का नो हानिर्नह्यन्युपगमा एव बाधायै जवन्ती। ततश्च सत्त्ववैचित्र्यान्यथानुपपत्तितस्ते संप्रतिपत्तिमानेतव्या इत्यलं विस्तरेण गमकामात्रमेतडुदाहरणदेशता चरणकरणानुयोगानुसारेण जावनीयेति गतं निश्राद्वारं

तदन्वाख्यानाच्च तद्देशद्वारमधुना तद्दोपद्वारावयवार्थप्रचिकटयिपयोपन्यासार्थं गाथावयवमाह। चउह तद्दोसं। चतुर्धा तद्दोप इत्युदाहरणदोपोऽनुस्वारस्त्वलाक्षणिकः। अथवोदाहरणेनैव सामानाधिकरण्यं ततश्च तद्दोपमिति तस्योदाहरणस्यैव दोपा यस्मिंस्तत्तद्दोपमिति गाथार्थः। उपन्यस्तं चातुर्विध्यं प्रतिपादयन्नाह ॥ पढमं अहम्मजुत्तं, पडिलोमं अत्तणो उवन्नासं ॥ दुरुवणियं तु चउत्थं, अहम्मजुत्तंमि नलदामो ॥ ८० ॥ व्याख्या ॥ प्रथममाद्यमधर्मयुक्तं पापसंबद्धमित्यर्थः। तथा प्रतिलोमं प्रतिकूलं आत्मन उपन्यास इत्यात्मन एवोपन्यासस्तथा निवेदनं यस्मिन्निति। दुरुपनीतं चेति दुष्टमुपनीतं निगमितमस्मिन्निति चतुर्थमिदं वर्तते। अमीपामेव यथोपन्यासमुदाहरणैर्भावार्थमुपदर्शयति। अधर्मयुक्ते नलदामः कुविन्दः कोलिकः खलु लौकिकमुदाहरणमिति गाथाक्षरार्थः। पर्यन्तावयवार्थः कथानकादवसेयस्तच्चेदम्। चाणक्केण णंदे उच्छाइए चंदगुत्ते रायाणए ठविए एवं सव्वं वसित्ता जहा सिक्खाए तत्थ णंदसंतिएहिं मणुस्सेहिं सह चोरग्गाहो मिलिउ। णगरं मुसइ। चाणक्को वि अन्नं चोरग्गाहं च ठविउकामो तिदंडं गहेऊण परिवायगवेसेण णयरं पविठ्ठो। गउ णलदामकोलियसगासं। उवविठ्ठो वणणसालाए। अच्छइ तस्स दारउ मक्कोडएहिं खइउ। तेण कोलियेण बिलं खणित्ता दड्ढा। ताहे चाणक्केण भणइ किं एए डहसि। कोलिउ भणइ। जइ एए समूलजाला ण उच्छाइज्जंति तो पुणो वि खाइस्संति। ताहे चाणक्केण चिंतियं। एस मए लद्धो चोरग्गाहो। एस णंदतेणया समूलया उद्धरिस्सिहिइ। चोरग्गाहो कउ। तेण तिखंडिया विसंभिया। अम्हे संमिलिया मुसामो त्ति। तेहिं अन्ने वि अक्खाया जे तत्थ मुसगा बहुया सुहतरागं मुसामो त्ति। तेहिं अन्नेवि अक्खाया। ताहे ते तेण चोरग्गाहेण मिलिऊण सव्वे वि मारिया। एवं अहम्मजुत्तं ण भाणियव्वं ण य कायव्वं ति। इदं तावल्लौकिकमनेन लोकोत्तरमपि चरणकरणानुयोगं द्रव्यानुयोगं चाधिकृत्य सूचितमवगन्तव्यम्। एकग्रहणात्तज्जातीयग्रहणमिति न्यायात्। तत्र चरणकरणानुयोगेन ॥ एवं अहम्मजुत्तं, कायव्वं किं वि भाणियव्वं वा ॥ थोवगुणं बहुदोसं, विसेसउ ठाणपत्तेणं ॥ तम्हा सो अन्नेसिं, पि आलंबणं होइ। द्रव्यानुयोगे तु ॥ वादम्मि तहारूवे, विद्यायबलेण पवयणठ्ठाए ॥ कुज्जा सावज्जं पि हु, जह मोरीणउलिमादीसु ॥ सो परिव्वायगो विलक्खीकउ त्ति। उदाहरणदोपता चास्याधर्मयुक्तत्वादेव भावनीयेति। गतमधर्मयुक्तद्वारमधुना प्रतिलोमद्वारावयवार्थव्याचिख्यासयाह ॥ पडिलोमे जह अभउ पज्जोयं हरइ अवहिउ संतो ॥ गोविंदवायगो वि य, जह परपक्खं नियत्तेइ ॥ ८१ ॥ व्याख्या ॥ प्रतिलोमे उदाहरणदोपे यथा अभयोऽभयकुमारः प्रद्योतं राजानं हृतवान्। अपहृतः सन्नित्येतज्ज्ञापकमिह च त्रिकालगोचरसूत्रप्रदर्शनार्थो वर्तमाननिर्देश इत्यक्षरार्थः। भावार्थः कथानकादवसेयः। तच्च यथाव-

श्यकशिक्षायां तथैव द्रष्टव्यमिति। एवं तावल्लौकिकं प्रतिलोमं लोकोत्तरं तु द्रव्यानुयोगमधिकृत्य सूचयन्नाह। गोविंदेत्यादिगाथादलमनेन चरणकरणानुयोगमप्यधिकृत्य सूचितमवगन्तव्यम्।आद्यन्तग्रहणे तन्मध्यपतितस्य तद्ग्रहणेनव ग्रहणात्तत्र चरणकरणे। णो किंचि य पडिलोमं कायवं जवजयेण मसेसिं॥अविणीयसिरकगाण उ, जयणाइ जहोचिअं कुज्जा॥ द्रव्यानुयोगे तु गोपेंद्रवाचकोऽपि च यथा परपक्षं निवर्तयतीत्यर्थः। सो य किर तवस्थिउ आसि विणासणणिमित्तं पवइउ पछा जावो जाउ। महावादी जात इत्यर्थः।सूचकमिदमत्र च॥दवठियस्स पज्जवणयठियमेयं तु होइ पडिलोमं॥सुहडुक्खाइअजावं,इयरेणियरस्स चोइवा॥असे उ डुठवादिम्मि, किं वि ब्रूया उ किल पडिकूलं॥ दोरासिपइस्राए, तिसि जहा पुब्वपडिसेहो॥ उदाहरणदोपता त्वस्य प्रथमपक्षे साध्यार्थासिद्धेः। द्वितीयपक्षे तु शास्त्रविरुद्धजाषणादेव जावनीयेति गाथार्थः। गतं प्रतिलोमद्वारमिदानीं आत्मोपन्यासद्वारं विवृण्वन्नाह॥ अत्तउवन्नासंमि य, तलागजेयंमि पिंगलो थवई॥व्याख्या॥ आत्मन एवोपन्यासो निवेदनं यस्मिंस्तदात्मोपन्यासं तत्र च तडागजेदे पिङ्गलस्थपतिरुदाहरणमित्यक्षरार्थः। जावार्थः कथानकगम्यस्तच्चेदम्। इह एगस्स रन्नो तलागं सवरयस्सीसारजूअं।तं च तलागं वरिसे वरिसे जरियं जिधइ। ताहे राया जणइ। को सो उवाउ होद्या। जेण तं न जिद्येद्या। तत्र एगो कविलउ मणूसो जणइ। जइ न वरं महाराय इत्र पिंगलो कविलियाउ से दाढियाउ सिरं से कविलियं सो जीवन्तो चेव जंमि गणे जिद्यइ तंमि ठाणे णिरकमइ। तो णवरं ण जिद्यइ। पछा कुमारामच्चेण जणियं महाराय एसो चेव एरिसो जारिसयं जणइ। एरिसो णत्थि अन्नो। पछा सो तत्थेव निरिकत्तो मारेत्ता। एवं एरिसं न जाणियवं।जं अप्पवहाए जवइ। इदं लौकिकमनेन च लोकोत्तरमपि सूचितम्। एकग्रहणेन तज्जातीयग्रहणात्तत्र चरणाकरणानुयोगे नैवं ब्रूयात् यडुत॥"लोइयधम्माउ वि हु, जे पग्गठा णराहमा ते उ॥ कह दवसोयरहिया, धम्मस्साराहया होंति॥" इत्यादि। द्रव्यानुयोगे पुनरेकेन्द्रिया जीवा व्यक्तोछ्वासनिश्वासादिजीवलिङ्गसद्भावाद्घटवत्। इह जीवा ये न जवन्ति न तेषु व्यक्तोछ्वासनिश्वासादिजीवलिङ्गसद्भावो यथा घटे। न च तथैतेष्वसद्भाव इति तस्माज्जीवा एवैत इत्यत्रात्मनोऽपि तद्रूपापत्यात्मोपन्यासत्वं जावनीयमिति।उदाहरणदोपता चास्यात्मोपघातजनकत्वेन प्रकटार्थवेति न जाव्यते। गतमात्मोपन्यासद्वारमधुना डुरुपनीतद्वारं व्याचिख्यासुराह॥ अणमिसगिह्णजिक्खुग डुरुवणीए उदाहरणं॥ ७२॥ दारं॥ व्याख्या॥ अत्रानिमिपा मत्स्यास्तद्ग्रहणे जिक्षुरुदाहरणमिदं च लौकिकमनेन चोक्तन्यायाल्लोकोत्तरमप्यादिशं वेदितव्यमिति गाथादलाक्षरार्थः।जावार्थः कथानकादवसेयस्तच्चेदम्।किल कोइ तवस्थिउ जालवावरुकरो

भट्टगवहाए चलिउं। धुत्तेण भणइ। आयरिय अघणा ते कंथा। सो भणइ जालमेतमित्यादि श्लोकादवसेयम्। कन्याचार्याघना ते ननु शफरवधे जालमश्नासि मत्स्यांस्ते मे मद्योपदंशाःपिबसि ननु युतं वेश्यया यासि वेश्याम्॥ कृत्वारीणां गलेऽङ्घ्री, क नु तव रिपवो येषु संधिं छिनद्मि, चौरस्त्वं द्यूतहेतोः कितव इति कथं येन दासीसुतोऽस्मि॥ इदं लौकिकं चरणकरणानुयोगे तु॥ इय सासणस्सवणो, जायइ जेणं न तारिसं बूया॥ वादे वि उवहसिज्जइ, निगमणउ जेण तं चेव॥ उदाहरणदोषता पुनरस्य स्पष्टैवेति। गतं दुरुपनीतद्वारं मूलद्वाराणां चोदाहरणदोषद्वारमिति। सांप्रतमुपन्यासद्वारं व्याख्यायते। तत्राह॥ चत्तारि उवन्नासे, तव्वत्थुग अन्नवत्थुगे चेव॥ पडिणिभए हेउम्मि य, होंति इणमोउदाहरणा॥ ८३॥ व्याख्या॥ चत्वार उपन्यासे विचार्ये अधिकृते वा भेदा भवन्ति। इति शेषः। ते चामी सूचनात्सूत्रमिति कृत्वा तथाधिकारानुवृत्तेश्च। तद्वस्तूपन्यासस्तथा तदन्यवस्तूपन्यासः। तथा प्रतिनिभोपन्यासः। तथा च हेतूपन्यासश्च। तत्रैतेषु भेदेषु भवन्त्यमूनि वक्ष्यमाणान्युदाहरणानीति गाथार्थः। भावार्थस्तु प्रतिभेदं स्वयमेव वक्ष्यति निर्युक्तिकारः। तत्राद्यभेदव्याचिख्यासयाह॥ तव्वत्थुयंमि पुरिसो, सव्वं भमिऊण साहइ अपुव्वं॥ अस्या व्याख्या। तद्वस्तुके तद्वस्तूपन्यास इत्यर्थः। पुरि शयनात्पुरुषः। सर्वं भ्रान्त्वा सर्वमाहिण्ड्य किं कथयति। अपूर्वम्। वर्तमाननिर्देशः पूर्ववदिति गाथादलार्थः। भावार्थः कथानकादवसेयस्तच्चेदम्। एगंमि देवकुले कप्पडिया मिलिया भणंति॥ केण भे भमंतेहिं किंचि अच्छेरियं दिट्ठं। तत्थ एगो कप्पडिगो भणइ मए दिट्ठं ति। जइ पुण एत्थ समणोवासउ नत्थि तो साहेमि। तउ सेसेहिं भणियं णत्थि समणोवासउ। पच्छा सो भणइ। मए हिंमंतेणं पुव्ववेतालीए समुद्दस्स तडे रुक्खो महतिमहंतो दिट्ठो। तस्सेगा साहा समुद्दे पइट्ठिया। एगा य थले। तत्थ जाणि पत्ताणि जले पडंति। ताणि जलचराणि सत्ताणि हवंति। जाणि थले ताणि थलचराणि हवंति। अहो अच्छेरयं देवेण भट्टारएण णिम्मियं ति। तत्थेगो सावगो कप्पडिउ। सो भणइ। जाणि अद्धमज्झे पडंति ताणि किं हवंति। ताहे सो खुद्दो भणइ। मया पुव्वं चेव भणियं जइ सावउ नत्थि तो कहेमि। एएणं तं चेव पडणवत्थुमहिकिच्चोदाहरियं। एवं तावल्लौकिकमिदं लोकन्यायाल्लोकोत्तरस्यापि सूचकम्। तत्र चरणकरणानुयोगे यः कश्चिद्विनेयः कंचनासद्ग्राहं गृहीत्वा न सम्यग्वर्तते। स खलु तद्वस्तूपन्यासेनैव प्रज्ञापनीयः। यथा कश्चिदाह॥ "न मांसभक्षणे दोषो न मद्ये न च मैथुने॥ प्रवृत्तिरेषा भूतानां निवृत्तिस्तु महाफला॥" इदं च किलैवमेव प्रयुज्यते। प्रवृत्तिमन्तरेण निवृत्तेः फलाभावात् निर्विषयत्वेनासंभवाच्च तस्मात्फलनिबन्धननिवृत्तिनिमित्तत्वेन प्रवृत्तिरप्यदुष्टैवेति। अत्रोच्यते। इह निवृत्तेर्महाफलत्वं किं दुष्टप्रवृत्ति-

परिहारात्मकत्वेनाहोस्विददुष्टप्रवृत्तिपरिहारात्मकत्वेनेति । यद्याद्यः पक्षः । कथं प्रवृत्तेरडुष्टत्वमथापरस्ततो निवृत्तेरप्यडुष्टत्वात्तन्निवृत्तेरपि प्रवृत्तिरूपाया महाफलत्वप्रसङ्गस्तथाच सति पूर्वापरविरोध इति जावना । डव्यानुयोगे तु य एवमाह । एकान्तनित्यो जीवः अमूर्तत्वादाकाशवदिति । स खलु तदेवामूर्तत्वमाश्रित्य तस्योपक्षेपणादात्रनित्ये कर्मण्यपि तावडक्तव्यः । कर्मामूर्तमनित्यं चेत्ययं गृढदर्शनेनोदाहरणदोष एव यथान्येषां साधर्म्यसमा जातिरिति । गतं तद्वस्तूपन्यासद्वारमधुना तदन्यवस्तूपन्यासद्वारमनिधातुकाम आह ॥ तयअन्नवन्नुगंमि वि, अन्नत्ते होइ एगत्तं ॥ ७४ ॥ व्याख्या ॥ तदन्यवस्तुकेऽप्युदाहरणे किम् । अन्यत्वे जवत्येकत्वमित्यक्षरार्थः । जावार्थस्त्वयम् । कश्चिदाह यस्य वादिनोऽन्यो जीवः अन्यच्च शरीरमिति तस्यान्यशब्दस्याविशिष्टत्वात्तयोरपि तद्वाच्याविशिष्टत्वेनैकत्वप्रसङ्ग इति तस्य जीवशरीरापेक्षयातदन्यवस्तूपन्यासेन परिहारः कर्तव्यः । कथम् । नन्वेवं सति सर्वजावानां परमाणुद्व्यणुकघटपटादीनामेकत्वप्रसङ्गः । अन्यः परमाणुरन्यो द्विप्रदेशिक इत्यादिना प्रकारेणान्यशब्दस्याविशिष्टत्वात्तेषां तद्वाच्यत्वेनाविशिष्टत्वादिति । तस्मादन्यो जीवोऽन्यच्छरीरमित्येतदेव शोजनमित्येतद्द्रव्यानुयोगे अनेन चैतयोरप्याक्षेपस्तत्र चरणकरणानुयोगेन मांसजक्षण इत्यादावेव कुमाद्दे तदन्यवस्तूपन्यासेन परिहारः । कथम् । न हिंस्यात्सर्वाणि जूतानीत्येतदेवं विरुध्यते इति । लौकिकं तु तस्मिन्नेवोदाहरणे तदन्यवस्तूपन्यासेन परिहारः । जहा जाणि पुण परिक्कण पडिक्कण कोइ खाइ वीणेइ वा ताणि किं हवंति त्ति । गतं तदन्यवस्तूपन्यासद्वारं सांप्रतं प्रतिनिजमनिधित्सुराह ॥ तुप्र पिया मन्न पिऊ, धारेइ अणुणयं पडिनिजंमि ॥ गाथादलम् ॥ अस्य व्याख्या ॥ तव पिता मम पितुर्धारयत्यनूनं शतं सहस्रमित्यादि गम्यते । प्रतिनिज इति द्वारोपलक्षणमयमक्षरार्थः । जावार्थः कथानकादवसेयस्तच्चेदम् । एगंमि नगरे एगो परिव्वायगो सोवन्नएण खोरएण तहिं हिंडइ । सो जणइ । जो मम असुयं सुणावेइ तस्स एयं देमि खोरयं । तह एगो सावउ तेण जणिअं । तुप्र पिया मम पिउणो धारेइ अणूणगं सयसहस्सं । जइ सुयपुव्वं दिज्जउ । अह न सुयं खोरयं देहि । इदं लौकिकमनेन च लोकोत्तरमपि सूचितमवगन्तव्यम् । तत्र चरणकरणानुयोगे येषां सर्वथा हिंसायामधर्मस्तेषां विध्यनशनविपयोऽड्कचित्तजङ्गादात्महिंसायामपि अधर्म एवेति तदकरणम् । डव्यानुयोगे पुनरडुष्टं मद्वचनमिति मन्यमानो यः कश्चिदाह । अस्ति जीव इत्यत्र वद किंचित्स च वक्तव्यो यद्यस्ति जीव एवं तर्हि घटादीनामप्यस्तित्वाज्जीवत्वप्रसङ्ग इति । गतं प्रतिनिजमधुना हेतुमाह । किं नु जवा किच्चंते, जेण मुहाए न लप्जंति ॥ ७५ ॥ व्याख्या ॥ किंनु यवाः क्रीयन्ते येन मुधा न लभ्यन्त इत्यक्षरार्थः । जावार्थस्त्वयम् । को वि गोधो जवे किणाइ । सो अन्नेण पुच्छिवइ । किं

भवे किणासि। सो भणइ जेण मुहियाएणलब्भामि। लौकिकमिदं हेतूपन्यासोदाहरणमनेन च लोकोत्तरमप्याक्षिप्तमवगन्तव्यम्। तत्र चरणकरणानुयोगे तावद्यथाह विनेयः। किमितीयं भिक्षाटनाद्यतिकष्टा क्रिया क्रियते स वक्तव्यो येन नरकादिषु न कष्टतरा वेदना वेद्यत इति। द्रव्यानुयोगे तु यथाह कश्चित्किमित्यात्मा न चक्षुरादिभिरुपलभ्यते। स वक्तव्यो येनातीन्द्रिय इति। गतं हेतुद्वारं तदभिधानाच्चोपन्यासद्वारं तदभिधानाच्चोदाहरणद्वारमिति। सांप्रतं हेतुरुच्यते। तथा चाह ॥ अहवा वि इमो हेऊ, विन्नेओ तव्विमो चउवियप्पो ॥ जावगथावगवंसग-लूसगहेऊ चउद्धो उ ॥७८॥ अथवा तिष्ठत्वेष उपन्यास उदाहरणं चरमभेदलक्षणो हेतुः। अपिः संभावने। किं संभावयति। इमो अयं अन्यद्वार एवोपन्यस्तत्वात्तदुपन्यासनान्तरीयकत्वेन गुणभूतत्वादहेतुरपि किं तु हेऊ विन्नेउं तव्विमो त्ति व्यवहितोपन्यासात्तत्रायं वक्ष्यमाणो हेतुर्विज्ञेयश्चतुर्विकल्प इति चतुर्भेदः। विकल्पानुपदर्शयति। यापकः स्थापकः व्यंसकः लूषकः हेतुः चतुर्थस्तु। अन्ये त्वेवं पठन्ति ॥ हेउत्ति दारमहुणा, चउविहो सो य होइ नायव्वो त्ति ॥ अत्राप्युक्तमुदाहरणं हेतुरित्येतद्द्वारमधुना तुशब्दस्य पुनःशब्दार्थत्वात्स पुनर्हेतुश्चतुर्विधो भवति ज्ञातव्य इत्येवं गमनिका क्रियते। पश्चार्धं पूर्ववदेवेति गाथाक्षरार्थः। भावार्थं तु यथावसरं स्वयमेव वक्ष्यति। तत्राद्यभेदव्याचिख्यासयाह ॥ उब्भामिगा य महिला, जावगहेउंमि उंटलिंडाइं॥ गाथादलम् ॥व्याख्या॥ असती महिला। किम्। यापयतीति यापकः। यापकश्चासौ हेतुश्च यापकहेतुः। तस्मिन् उदाहरणमितिशेषः। उष्ट्रलिंडानीति कथानकसंसूचकमेतदिति अक्षरार्थः। भावार्थः कथानकादवसेयस्तच्चेदं कथानकम्। एगो वाणियउ भज्जं गिण्हेऊण पच्चंतं गउ।पावेण खीणदव्वा धणियपरद्धा कयावराहा य पच्चंतं सेवंती पुरिसा दुरन्नीयविद्या य॥ सायमहिला उब्भामिया एगंमि पुरिसे लग्गा। तं वाणिययं सागारियं ति चिंतिऊण भणइ। वच्च वाणिज्जेण। तेण भणिया किं घेत्तूण वच्चामि। सा भणइ। उट्टलिंडियाउ घेत्तूणं वच्च उज्जेणिं सगडं भरेत्ता उज्जेणिं गतो ताए भणिउ य जहा एक्केक्कयं दीणारेण दिज्जइत्ति। सा चिंतेइ। वरं खु चिरं खिप्पंतो अच्छउ।तेण ताउ वीहीए उड्डियाउ। कोइ ण पुच्छइ। मूलदेवेण दिट्ठो पुच्छिउ य। सिट्ठंतेण मूलदेवेण चिंतियं। जहा एस वराउ महिलयाउब्भाभिउ।ताहे मूलदेवेण भणति।अहमेयाउ तव विक्किणामि जइ मम वि मुल्लस्स अद्धं देहि।तेण भणियं देमित्ति।अण्णवगए पच्छा मूलदेवेणं सो हंसो जाएऊण आगासे। उप्पइउ एगरस्स मज्झे ठाइऊण भणइ। जस्स गलए वेडलवस्स उट्टलिंडिया न बज्झा तं मारेमि। अहं देवो पच्छा सव्वेण लोएण भीएण दीणारिकाउ उट्टलिंडियाउ गहियाउ। विक्कियाउ य।ताहे तेण मूलदेवस्स अद्धं दिन्नं। मूलदेवेण य सो

नषइ। मंदजग्ग तव महिला धुत्ते लग्गा। ताए तव एयं कयं ण पत्तियं ति। मूलदेवेण नषइ। एहि वच्चामो जा ते दरिसेमि। जदि ण पत्तियसि ताहे गया अन्नाए लेसाए वियाले उत्तासो मग्गिउं। ताए दिणो तव एगंमि पएसे ठिया। सो धुत्तो आगउं। इयरी वि धुत्तेण सह पिवेउमाढत्ता। इमं च गायइ॥ इरिमंदिरपत्तहारउं मह्व कंतु गतो वणिजारउं॥ वरिसाण सयं च जीवउ मा जीवंतु घरं कयाइ एउ॥ मूलदेवो नणइ। कयलीवणपत्तवेढिया पइ जणामि। देव जं मद्दलएण गज्जती मुणउ तं मुहुत्तमेव पच्छा मूलदेवेण नषति। किं धुत्ते तउं पजाए निग्गंतूणं पुणरवि आगउं तीय पुरउं ठिउं। सा सहसा संजंता अप्पुठिया। तउं खाणपिवणे वट्टंते तेण वाणिएणं सवं तीए गीयपदत्तयं संजारियं। एसो लोइउं हेऊ। लोउत्तरे वि चरणकरणाणुयोगे एवं सीसो वि केइ पयठे असद्दहंतो कालेण विघादीहिं देवतं आयं पश्त्ता सद्दहावेयवो। तहा दवाणुउंगे वि पडिवाइं नाऊण तहा विसेसणबहुलो हेऊ कायवो। जहा कालजावणा हवइ। तउं सो णावगच्छइ एगयं कुत्तियावणचब्बरी वा कधइ। जहा सिरिगुत्तेण उलुए कया। उक्तो यापकहेतुः। सांप्रतं स्थापकहेतुमधिकृत्याह। लोगस्स मज्जजाणण थावगहेऊ उदाहरणं॥ ७७॥ अस्य व्याख्या॥ लोकस्य चतुर्दशरज्ज्वात्मकस्य मध्यज्ञानम्। किम्। स्थापकहेतावुदाहरणमित्यक्षरार्थः। नावार्थः कथानकादवसेयस्तच्चेदम्। एगो परिव्वायगो हिंडइ। सो य परूवेइ। खेत्ते दाणाइं सफलं ति कहु समखेत्ते कायवं। अहं लोअस्स मज्जं जाणामि ण पुण अन्नो। तो लोगो तमाढाति। पुछिउं य संतो चउसु वि दिसासु खीलए णिहणिऊण रज्जूए पमाणं काऊण माइछाणिउं नणइ। एयं लोयमज्जं ति। तउं लोउं विम्हयं गछइ। अहो नट्टारएण जाणियं ति। एगो य सावउं तेण नायं। कहं धुत्तो लोयं पयारेइ त्ति। तो अहं पि वंचामि त्ति। कल्लिऊण नणियं। ण एस लोयमज्जो जुल्लो तुमं ति। तउं सावएण पुणो मवेऊण अप्पो देसो कहिउं जहेस लोयमज्जो त्ति। लोगो तुट्ठो। अन्ने नणंति। अणेगठाणेसु अन्नं अन्नं मज्जं परूवंतयं दहूण विरोधो चोइयत्ति। एवं सो तेण परिवायगो णिप्पिठपसिणवागरणो कउं। एसो लोइउं यावगहेऊ लोउत्तरे वि चरणकरणाणुयोगे कुस्सुतीसु असंजावणिज्जासग्गाहरउं सीसो एवं चेव पखवेयवो। दवाणुजोगेण साहुणा तारिसं नाणियवं तारिसो य पक्खो गेण्हियवो। जस्स पुरो उत्तरं चेव दाउं न तीरइ। पुवावरविरुद्धो दोसो य ण हवइ। उक्तः स्थापकः सांप्रतं व्यंसकमाह। सा सगडतित्तिरी वंसगंमि हेउम्मि होइ नायवा॥ व्याख्या॥ सा शकटतित्तिरी व्यंसकहेतौ नवति ज्ञातव्येत्यक्षरार्थः। नावार्थः

पस्तच्चेदम्। जहा एगो गामेल्लगो सगडं कट्ठाण नरेऊण णगरं गच्छइ। अंतरा एगा तित्तिरी मइया दिट्ठा। सो तं गिण्हेऊण सगडस्स उवरिं प-

किविक्कण णगरं पइठो । सो एगेण नगरधुत्तेण पुच्छिओ कहं सगडतित्तिरी लम्भइ । तेण गामेल्लएण जणइ । तप्पणाडुयालियाए लब्भति । तओ तेण सक्खिण उग्गाह- णित्ता । सगडं तित्तिरीए सह गहियं । एत्तिलगो चेव किल एस वंसगो त्ति । गुरवो ज- णंति । तओ सो गामेल्लगो दीणमणसो अच्छइ । तत्थ य एगो मूलदेवसरिच्छो मणुसो आगच्छइ तेण सो दिठो । तेण पुच्छिओ । किं झियायसि अरे देवाणुप्पिया । तेण जणियं अहमेगेण गोहेण इमेण पगारेण छलिओ । तेण जणियं । मा बीहेहि तप्पणाडुयालियं तुमं सोवयारं मग्ग । माइगाणं सिक्खाविओ एवं जवउ त्ति जणिऊण तस्स सगासं गओ जणियं चणेण मम जइ सगडेहियंतो मे इयाणिं तप्पणाडुयालियं सोवयारं दवावेहि । एवं होउ त्ति । घरणीओ महिला संदिठा । अलंकियविजूसिया परमेण विणएण एअस्स त- प्पणाडुयालियं देहि । सा वणसमं उवठिया । तओ सो सागडिओ जणति । मम अंगु- ली छिन्ना । इमा चीरेण वेढिया ण सक्केमि उडुयालेउं तुमं अडुयालिउं देहि । अडुआलिया तेण हत्थेण गहिया । गामं तेण संपठिओ लोगस्स य कहेइ । जहा मए सतित्तिरीगेण सगडेण गहिया तप्पणाडुयालिया । ताहे तेण धुत्तेण सगडं विसज्जि- यं । तं च पसाएऊण जया णियत्तिया । एस पुण लूसओ चेव कहाणयवसेण जणिओ । एस लोइओ लोगुत्तरे वि चरणकरणाणुयोगे कुस्सुतिजावियस्स तस्स तहा वंसगो पउवति । जहा संमं पडिवज्जइ । दव्वाणुओगे पुण कुप्पावयणिओ चोइआ । जहा जइ जिणप- णीए मग्गे अत्थि जीवो अत्थि घडो अत्थित्तं जीवेवि घडेवि दोसुविसेसेण वट्टइत्ति । ते ण अत्थित्तसद्दतुल्लत्तणेण जीवघडाणं एगत्तं जवति । अह अत्थि जावाओ वतिरित्तो जीवो तेण जीवस्स अजावो जवइत्ति । एस किल एद्दहमेत्तो चेव वंसगो । लूसगेण पुण एत्थ इमं उत्तरं जाणितव्वं । जइ जीवघडा अत्थित्ते वट्टंति । तम्हा तेसिमेगत्तं संजा- वेहि । एवं ते सव्वजावाणं एगत्तं जवति । कहं अत्थि घडो अत्थि पडो अत्थि परमाणू अत्थि डुपएसिए खंधे एवं सव्वजावेसु अत्थिजावो वट्टइ त्ति काउं किं सव्वजावा एगी- जवंतु । एत्थ सीसो आह कहं पुण एयं जाणियव्वं सव्वजावेसु अत्थिजावो वट्टइ नय ते ए- गीजवंति । आयरिओ आह । अणेगंताओ एयं सिज्झइ एत्थ दिठंतो । खइरवणस्सइ व- णस्सई पुण खदिरो पलासो वा एवं जीवो वि णियमा अत्थि अत्थिजावो पुण जीवो व होज्ज अन्नो वा धम्माधम्मागासादीणं ति । उक्तो व्यंसकः । सांप्रतं लूपकमधिकृत्या- ह । तउसगवंसगलूसग हेउम्मि य मोयओ य पुणो ॥ ७७ ॥ व्याख्या ॥ त्रपुप- व्यंसकप्रयोगे पुनर्लूपके हेतौ च मोदको निदर्शनमिति गाथाक्षरार्थः । जावार्थः क- थानकादवसेयस्तच्चेदम् । जहा एगो मणुसो तउसाणं जरिएण सगडेण नयरं पविस- इ । सो पविसंतो धुत्तेण जणइ । जो एयं तउसाण सगडं खाइज्जा तस्स तुमं किं

देसि। तो ताहेसगडत्तेण सो धुत्तो नणिर्ड तस्साहं तं मोयगं देमि। जो नगरद्दारेण ण णिप्फिडइ धुत्तेण नन्नति तो हं एयं तउससगडं खयामि तुमं पुण तं मोयगं देयासि। जो नगरद्दारेण णनीसरति।पणे सागडिएण अप्पुवगए धुत्तेण सक्किणो कया। सगडं अहिट्टित्ता तेसिं तउसाणं एक्केक्कयं खंडं अवणित्ता। पछा तं सागमियं मोदकं मग्गति। ताहे सागडिर्ड नणति। इमे तउसा ण खाइया तुमे। धुत्तेण नन्नति जइ न खाइया तउसा अग्घवेह तुमं।तर्ड अग्घविएसु कइया आगया पासंति खंमियार्ड तउसा ताहे कइया नणंति। को एए खइए तउसे किणइ तर्ड करणे ववहारो जार्ड खइयत्ति। जिर्ड सागडिर्ड एस वंसगो चेव लूसगनिमित्तमुवसन्नो ताहे धुत्तेण मोदगं मग्गिज्जति। अत्ताइर्ड सागडिर्ड जूतिकरार्ड लग्गिया। ते तुट्ठा पुछंति। तेसिं जहावत्तं सवं कहेति एवं कहिते तेहिं उत्तरं सिक्खाविर्ड।जहा तुमं खुड्डुयं मोदगं णगरदारे ठवित्ता नण एस सो मोदगो ण णीसरइ णगरदारेण गिएहाहि। जिर्ड धुत्तो एस लोइर्ड। लोगुत्तरे वि चरणकरणाणुयोगे कुस्सुतिनावितस्स तहा लूसगो पउंजइ। जहा सम्मं पडिवज्जइ। दवाणुजोगे पुण पुक्का नणंति। पुवं दरिसिर्ड चेव। अन्ने पुण नणंति पुवं सयमेव सवनिचारं हेर्ड उच्चारेऊण परविसंनणाणिमित्तं सहसा वा नणितो होया। पछा तमेव हेर्ड अन्नेणं निरुत्तवयणेणं गावेइ। उक्को लूपकस्तदनिधानाच्च हेतुरपि। सांप्रतं यदुक्तं कचित्पञ्चावयवमिति। तदधिकृतमेव सूत्रम्। धम्मो मंगलमित्यादि लक्षणमधिकृत्य निर्दिश्यते। अहिंसासंयमतपोरूपो धर्मः मङ्गलमुत्कृष्टमिति प्रतिज्ञा। इह च धर्म इति धर्मिनिर्देशः। अहिंसा संयमतपोरूप इति धर्मिविशेषणं उत्कृष्टमंगलमिति साध्यो धर्मः धर्मिधर्मसमुदायः प्रतिज्ञा। इयं श्लोकार्द्धेनोक्ता इति। देवाधिदेवपूजितत्वादिति हेतुः। आदिशब्दात्सिद्धविद्याधरनरपरिग्रहः। अयं च श्लोकतृतीयपादेन खलूक्तोऽवसेयः। अर्हदादिवदिति दृष्टान्तः। अत्रापि चादिशब्दाद्गणधरादिपरिग्रहः।अयं च श्लोके चरमपादेनोक्तो वेदितव्य इति। न च चावमनोऽधिकृत्यार्हदृष्टान्तेऽस्ति कश्चिद्विरोध इति। इह यो यो देवादिपूजितः स स उत्कृष्टं मंगलं यथार्हदादयस्तथाच देवादिपूजितो धर्म इत्युपनयः। तस्माद्देवादिपूजितत्वादुत्कृष्टं मङ्गलमिति निगमनम्। इदं चावयवरूयं सूत्रोक्तावयवत्रयाविनाभूतमिति कृत्वा तेन सूचितमवगन्तव्यमित्यलं विस्तरेण। सांप्रतमेतानेवावयवान् सूत्रस्पर्शकनिर्युक्त्या प्रतिपादयन्नाह। धम्मो गुणा अहिंसाइया उ ते परम मंगलपइन्ना॥ देवा वि लोगपुया, पणमंति सुधम्ममिइ हेऊ॥ ए॥ व्याख्या॥ धर्मः प्राग्निरूपितशब्दार्थः। स च क इत्याह। गुणा अहिंसादयः। आदिशब्दात्संयमतपःपरिग्रहः। तुरेवकारार्थः। अहिंसादय एव ते परममङ्गलमिति

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible] सुधर्मं ॥
[illegible] धम्मो [illegible] निगमंति ॥ ८१ ॥ व्याख्या ॥ [illegible] तपः । स
[illegible] । [illegible] तीर्थंकरादि[illegible] ततः प्रवर्तनीदानीमपि सुधर्मा-
[illegible]मिति । [illegible] निगमनम् । प्रति-
ज्ञाहेत्वोः पुनर्वचनं निगमनमिति गाथार्थः ॥१॥ उक्तं पञ्चावयवमेतदभिधाना[illegible]-
[illegible]ऽपि धर्मप्रशंसा । साम्प्रतं दशावयवं तथा च [illegible] जिनशासन इत्यधिकारं चो-
पदर्शयति । एते च दशावयवाः प्रतिज्ञादय एव प्रतिज्ञादिशुद्धिसहिता भवन्ति ।
दशावयवत्वं च [illegible] प्रतिज्ञादीनामिव भावनीयमि-
त्यत्र यत्तु वक्तव्यम् । ननु नोच्यते गमनिकामात्रत्वात् प्रारब्धस्येति । सांप्रतमधिकृत-
दशावयवप्रतिपादनायाह ॥ बिइयपइण्णा जिणसासणंमि साहेंति साहवो धम्मं ॥ हेऊ
जम्हा सब्भा-वियसु तिंसाइ नुजयंति ॥ ८२ ॥ व्याख्या ॥ द्वितीया पञ्चावयवोपन्यस्त-
प्रथमप्रतिज्ञापेक्षया प्रतिज्ञा पूर्ववत् । द्वितीया चासौ प्रतिज्ञा च द्वितीयप्रतिज्ञा । सा
चेयम् । जिनशासने जिनप्रवचने । किम् । साधयंति निष्पादयन्ति । साधवः प्रव्रजिताः धर्मं
प्राकृत [illegible]शब्दार्थम् । इह च साधव इति धर्मिनिर्देशः । शेषस्तु साध्यधर्म इत्ययं प्रति-
ज्ञानिर्देशः । हेतुनिर्देशमाह । हेतुर्यस्मात्सद्भाविकेषु पारमार्थिकेषु निरुपचरितेष्व-
र्थेष्वित्यर्थः । अहिंसादिष्वादिशब्दान्मृषावादादिविरतिपरिग्रहः । अन्ये तु व्याचक्षते,
सद्भाविगाहिंति । सद्भावेन निरुपचरितसकलदुःखक्षयायैवेत्यर्थः । यतन्ते प्रयत्नं कुर्वन्ति

इति गाथार्थः । सांप्रतं प्रतिज्ञाशुद्धिमभिधातुकाम आह ॥ जह जिणसासणनिरया, धम्मं पालेंति साहवो सुद्धं ॥ न कुतित्थिएसु एवं, दीसइ परिपालणोवाओ ॥ ८३ ॥ व्याख्या ॥ यथा येन प्रकारेण जिनशासननिरता निश्चयेन रता धर्मं प्राग्निरूपितशब्दार्थं पालयन्ति रक्षन्ति । साधवः प्रव्रजिताः षड्जीवनिकायपरिज्ञानेन कृतकारितादिपरिवर्जनेन च शुद्धमकलङ्कं नैवं तन्त्रान्तरीयाः । यस्मान्न कुतीर्थिकेष्वेवं यथा साधुषु दृश्यते परिपालनोपायः । षड्जीवनिकायपरिज्ञानाद्यभावात् । उपायग्रहणं च साभिप्रायकम् । शास्त्रोक्तः खलूपायोऽत्र चिन्त्यते । नं पुरुषानुष्ठानम् । कापुरुषा हि वितथकारिणोऽपि भवन्त्येवेति गाथार्थः । अत्राह ॥ तेसु वि य धम्मसद्दो, धम्मं नियं च ते पसंसंति । नणु भणिओ सावद्यो कुतित्थिधम्मो जिणवरेहिं ॥८४॥ व्याख्या॥ तेष्वपि च तन्त्रान्तरीयधर्मेषु । किम् । धर्मशब्दो लोके रूढः । तथा धर्मं निजं चात्मीयमेव यथातथं ते प्रशंसन्ति स्तुवन्ति । ततश्च कथमेतदित्यत्रोच्यते । नन्वित्यक्षमायां भणित उक्तः । पूर्वं सावद्यः सपापः कुतीर्थिकधर्मः चरकादिधर्मः । कैः । जिनवरैस्तीर्थकरैः "ण जिणेहिं उ पसत्थो" इति वचनात् । षड्जीवनिकायपरिज्ञानाद्यभावादेवेत्यत्रापि बहु वक्तव्यं तत्तु नोच्यते ग्रन्थविस्तरभयादिति गाथार्थः तथा ॥ जो तेसु धम्मसद्दो, सो उवयारेण निच्छएण इहं ॥ जह सीहसद्द सीहे, पाहन्नुवयारओन्नत्थ ॥८५॥ व्याख्या ॥ यस्तेषु तन्त्रान्तरीयधर्मेषु धर्मशब्दः स उपचारेणापरमार्थेन, निश्चयेनात्र जिनशासने । कथम् । यथा सिंहशब्दः सिंहे व्यवस्थितः प्राधान्येनोपचारत उपचारेणान्यत्र माणवकादौ यथा सिंहो माणवकः । उपचारनिमित्तं च शौर्यक्रौर्यादयः । धर्मे त्वहिंसाद्यभिधानादय इति गाथार्थः ॥ एस पइन्नासुद्धी, हेउ अहिंसाइएसु पंचसु वि ॥ सब्भावेण जयंती, हेउविसुद्धी इमा तह ॥८६॥ व्याख्या॥ एषा उक्तस्वरूपा प्रतिज्ञायाः शुद्धिः प्रतिज्ञाशुद्धिः । हेतुरहिंसादिषु पञ्चस्वपि सद्भावेन यतन्त इत्ययं च प्राग्व्याख्यात एव । शुद्धिमभिधातुकामेन च भाष्यकृता पुनरुपन्यस्त इत्यत एवाह । हेतोर्विशुद्धिर्हेतुविशुद्धिः । विपयविभागापादनमापनं विशुद्धिः । इमा इयं तत्र प्रयोग इति गाथार्थः ॥ जं भत्तपाणउवगरण–वसहिसयणासणाइसु जयंति ॥ फासुयअकयअकारिय–अणणुमयाणुद्दिट्ठभोई य ॥ ८७ ॥ व्याख्या ॥ यद्यस्माद्भक्तं च पानं चोपकरणं च वसतिश्च शयनासनादय श्चेति समासस्तेषु । किम् । यतन्ते प्रयत्नं कुर्वन्ति । कथमेतदेवमित्यत्राह । यस्मात्प्रासुकं चाकृतं चाकारितं चाननुमतं चानुद्दिष्टं च । तद्भोक्तुं शीलं येषां ते तथाविधाः । तत्रासवः प्राणाः । प्रगता असवः प्राणा यस्मादिति प्रासुकं निर्जीवम् । तच्च स्वयमकृतमपि भवत्यत आह अकृतम् । तदपि कारितमपि भवत्यत आह अकारितम् । तदप्यनुमतमपि भवत्यत आह अननुमतम् । तदप्युद्दिष्टमपि भवति यावदर्थिकादि

न च तद्दिष्यत इत्यत आहानुद्दिष्टमिति । एतत्परिज्ञानोपायश्चोपन्यस्तसकलप्रदानादिलक्षणस्तत्रावगन्तव्य इति गाथार्थः । तदन्ये पुनः किमित्यत आह ॥ अफासुयकयकारिय–अणुमयउद्दिठ्ठभोइणो हंदि ॥ तसथावरहिंसाए, जणा अकुसला उ लिप्पंति ॥८७॥ व्याख्या ॥ अप्रासुककृतकारितानुमोदितोद्दिष्टभोजिनश्चरकादयः । हंदीत्युपप्रदर्शने। किमुपप्रदर्शयति । त्रसन्तीति त्रसा द्वीन्द्रियादयः । तिष्ठन्तीति स्थावराः पृथिव्यादयः । तेषां हिंसा प्राणव्यपरोपणलक्षणा तया जनाः प्राणिनः अकुशलाः अनिपुणाः स्थूलमतयश्चरकादयो लिप्यन्ते संबध्यन्त इत्यर्थः। इह च हिंसाक्रियाजनितेन कर्मणा लिप्यन्त इति भावनीयम् । कारणे कार्योपचारात्ततश्च ते शुद्धधर्मसाधका न भवन्ति। साधव एव भवन्तीति गाथार्थः ॥ एसा हेउविसुद्धी, दिठ्ठंतो तस्स चेव य विसुद्धी ॥ सुत्ते भणिया उ फुडा, सुत्तफासे उ इयमन्ना ॥ ८८ ॥ व्याख्या ॥ एषानन्तरोक्ता हेतुविशुद्धिः प्राग्निरूपितशब्दार्था । अधुना दृष्टान्तः प्राग्निरूपितशब्दार्थस्तथा तस्यैव च दृष्टान्तस्य विशुद्धिः। किम्। सूत्रे भणितोक्तैव स्फुटा स्पष्टा। तच्चेदं सूत्रम्।

जहा दुमस्स पुप्फेसु,भमरो आवियइ रसं ॥ ण य पुप्फं किलामेइ, सोअ पीणेइ अप्पयं ॥ २ ॥ एमेए समणा वुत्ता, जे लोए संति साहुणो ॥ विहंगमा व पुप्फेसु, दाणभत्तेसणे रया ॥ ३ ॥

अवचूरिः। असमस्तपदाभिधानमनुमेये गृहिद्रुमाणामाहारादिषु पुष्पाण्यधिकृत्य प्रतिपादनार्थमिति। तथाप्यन्यायोपात्तवित्तदाने ग्रहणं प्रतिषिद्धमेव । आपिबति नच नैव क्लामयति प्रीणाति तर्पयति॥२॥ एवमनेन प्रकारेण एते श्राम्यन्तीति श्रमणाः तपस्यन्तीत्यर्थः। ते च तापसादयोऽपि स्युः । अत आह । मुक्ताः सबाह्याभ्यन्तरेण ग्रन्थेन अर्धतृतीयद्वीपसमुद्रमाने । आह, ये मुक्तास्ते साधव एवेत्यत इदमयुक्तम् । उच्यते। इह व्यवहारेण निह्नवा अपि मुक्ता भवन्त्येव नच ते साधव इति व्यवच्छेदार्थत्वाददोषः। अथवा शान्तिः सिद्धिरुच्यते तां साधयन्तीति शान्ति-साधवः। दानभक्तैषणासु रताः। दानग्रहणाद्दत्तं गृह्णन्ति नादत्तम् । भक्तग्रहणात्प्रासुकं न पुनराधाकर्मादि । एषणाग्रहणाद्गवेषणात्रयं साधूनां भ्रमरेभ्यो विशेष इति ॥ ३ ॥

अर्थ। हवे एवा उत्कृष्ट मंगलरूप धर्मने पोतें अनतिचार पणें पालन करनारा एवा साधुने आहारनी शुद्धि जोइये, माटे ते दृष्टांतपूर्वक कहे छे.(जहा के०) यथा एटले जेम (भमरो के०) भ्रमरः एटले भ्रमर (दुमस्स पुप्फेसु के०) द्रुमस्य पुष्पेषु एटले वृक्षना फूलोने विषे (रसं के०) पुष्पमांहेला मकरंदने (आवियइ के०) आपिबति, आ एटले मर्यादायेंकरी थोडे थोडे पिबति एटले पीये छे, आस्वादे छे. पण

ते भ्रमर (पुप्फं के०) पुष्पं एटले ते फूलने (न य किलामेइ के०) नच क्लामयति एटले पीडा आपतो नथी. अहीं चकार जे छे, ते पादपूरणार्थ छे, अने वली (सो य के०) स च एटले ते भ्रमर (अप्पयं के०) आत्मानं एटले पोताना आत्माने (पीणेइ के०) प्रीणयति एटले तृप्त करे छे. ॥ २ ॥ हवे दार्ष्टांतिक कहेछे. (एमेए के०) एवमेते एटले एवीरीतें ए (मुत्ता के०) मुक्ताः एटले धनधान्यादिक नवविध बाह्यपरिग्रह अने चउद प्रकारनो अभ्यंतर परिग्रह जेमणें मूक्या छे, एवा (समणा के०) श्रमणाः एटले अनेरा तपस्वी पण (जे के०) ये एटले जे (लोए के०) लोके एटले अढीद्वीपमां (साहुणो के०) साधवः एटले साधु चारित्रिया छे. ते सर्व (विहंगमा व पुप्फेसु के०) विहंगमा इव पुष्पेषु एटले पुष्पनेविषे जेम भ्रमर वर्त्ते छे, तेवीरीतें (दाणभत्तेसणेरया के०) दानभक्तैषणे रताः एटले दाताए दीधेला अने प्रासुक एवाज आहारादिकनी गवेषणाने विषे रत एवा छे. अहीं वृक्षपुष्पसरखा गृहस्थ जाणवा, अने भ्रमरसरखा साधु जाणवा. तो पण साधु जे छे, ते अदत्त अने अनेषणीय पदार्थ लेता नथी ए भ्रमरथी साधुनुं विशेषपणुं छे ॥ ३ ॥

दीपिका । अथ यतीनामाहारग्रहणे विधिमाह । यथा येन प्रकारेण द्रुमस्य वृक्षस्य पुष्पेषु भ्रमरः रसं मकरन्दमापिबति । परं नच नैव पुष्पं क्लामयति पीडयति । स च भ्रमरः आत्मानं प्रीणयति रसेनात्मानं संतोषयति ॥ २ ॥ अयं दृष्टान्त उक्तः । दार्ष्टान्तिकमाह । एवमनेन प्रकारेण एते श्रमणास्तपस्विनः । ते च न तापसादयः । अत आह । कीदृशाः श्रमणाः । मुक्ता बाह्यपरिग्रहेण आभ्यन्तरपरिग्रहेण च मुक्ताः। तत्र बाह्यपरिग्रहो धनधान्यादिरूपो नवविधः । आभ्यन्तरपरिग्रहश्च “ मिछत्तं वेअतिगं, हासाईअं छक्कगं च नायबं ॥ कोहाईण चउक्कं, चउदस अप्भिंतरा गंठी ॥ १ ॥” इत्यादिरूपस्ताभ्यां रहितः । एते के । ये श्रमणा लोके अर्द्धतृतीयद्वीपसमुद्रपरिमाणे सन्ति विद्यन्ते । पुनः कीदृशाः श्रमणाः । साधवो ज्ञानादिसाधकाः । पुनः कीदृशाः। विहंगमा इव भ्रमरा इव पुष्पेषु दानभक्तैषणे रताः। दानग्रहणात् गृहस्थैर्दत्तं गृह्णन्ति । परं न अदत्तं । भक्तग्रहणात् तदपि दत्तं प्रासुकं गृह्णन्ति न आधाकर्मादि । एषणाग्रहणेन गवेषणादित्रयपरिग्रहः । एषु त्रिषु स्थानेषुं रताः सक्ताः ॥ ३ ॥

टीका । अस्य व्याख्या । अत्राह अथ कस्माद्दशावयवनिरूपणायां प्रतिज्ञादीन्विहाय सूत्रकृता दृष्टान्त एवोक्त इत्युच्यते दृष्टान्तादेव हेतुप्रतिज्ञे अभ्यूह्ये इति न्यायप्रदर्शनार्थम्। कृतं प्रसङ्गेन प्रकृतं प्रस्तुमः। तत्र यथा येन प्रकारेण द्रुमस्य प्राग्निरूपितशब्दार्थस्य पुष्पेषु प्राग्निरूपितशब्दार्थेष्वेव । असमस्तपदाभिधानमनुमेये गृहिद्रुमाणामाहारादिषु पुष्पा-

अधिकृत्य विशिष्टसंबन्धप्रतिपादनार्थमिति। तथा चान्यायोपार्जितवित्तदानेऽपि ग्रहणं प्रतिषिद्धमेव। भ्रमरश्चतुरिन्द्रियविशेषः। किम्। आपिबति मर्यादया पिबत्यापिबति। कम्। रस्यत इति रसस्तं निर्यासं मकरन्दमित्यर्थः। एष दृष्टान्तः। अयं च तद्देशोदाहरणमधिकृत्य वेदितव्य इत्येतच्च सूत्रस्पर्शकनिर्युक्तौ दर्शयिष्यति। उक्तं च। सूत्रस्पर्शे त्वियमन्येति। अधुना दृष्टान्तविशुद्धिमाह। नच नैव पुष्पं प्राग्निरूपितस्वरूपं क्लामयति पीडयति। स च भ्रमरः प्रीणाति तर्पयत्यात्मानमिति सूत्रसमुदायार्थः। अवयवार्थं तु निर्युक्तिकारो महता प्रपञ्चेन व्याख्यास्यति। तथा चाह॥ जह भमरो त्ति य एत्थं, दिट्ठंतो होइ आहरणदेसे॥ चंदमुहिदारिगेयं, सोमत्तवहारणं ण सेसं॥ १००॥ व्याख्या॥ यथा भ्रमर इति चात्र प्रमाणे दृष्टान्तो भवत्युदाहरणदेशमधिकृत्य। यथा चन्द्रमुखी दारिकेयमित्यत्र सौम्यत्वावधारणं गृह्यते। न शेषं कलङ्काङ्कितत्वानवस्थितत्वादीति गाथार्थः॥ एवं भमराहरणे, अणिययवित्तित्तणं न सेसाणं॥ गहणं दिट्ठंतविसुद्धि, सुत्ते भणिया इमा चन्ना॥ १०१॥ व्याख्या॥ एवं भ्रमरोदाहरणे अनियतवृत्तित्वं गृह्यत इति शेषः। न शेषाणामविरत्यादीनां भ्रमरधर्माणां ग्रहणं दृष्टान्त इति। एषा दृष्टान्तविशुद्धिः सूत्रे भणिता इयं चान्या सूत्रस्पर्शनिर्युक्ताविति गाथार्थः॥ एत्थ य भणिज्ज कोई, समणाणं कीरए सुविहियाणं। पागोवजीविणो त्ति य, लिप्पंतारंभदोसेण॥१०२॥ ॥ व्याख्या॥ अत्र चैवं व्यवस्थिते सति ब्रूयात्कश्चिद्यथा श्रमणाणां क्रियते सुविहितानामिति। एतदुक्तं भवति। यदिदं पाकनिर्वर्तनं गृहिभिः क्रियते। इदं पुण्योपादानसंकल्पेन श्रमणानां क्रियते सुविहितानामिति तपस्विनां। गृह्णन्ति च ते ततो भिक्षामित्यतः पाकोपजीविन इति कृत्वा लिप्यन्ते आरम्भदोषेणाहारकरणक्रियाफलेनेत्यर्थः। तथा च लौकिका अप्याहुः॥ क्रयेण क्रायको हन्ति, उपभोगेन खादकः॥ घातको वधचित्तेन इत्येष त्रिविधो वधः॥ इति गाथार्थः। सांप्रतमेतत्परिहरणाय गुरुराह॥ वासइ न तणस्स कए, न तणं वड्ढइ कए मयकुलाणं॥ नय रुक्खा सयसाला, फुल्लंति कए महुयराणं॥ १०३॥ व्याख्या॥ वर्षति न तृणस्य कृते न तृणार्थमित्यर्थः। तथा न तृणं वर्धते कृते मृगकुलानामर्थाय। तथा न च वृक्षाः शतशाखाः पुष्प्यन्ति कृतेऽर्थाय मधुकराणामेवं गृहिणोऽपि न साध्वर्थं पाकं निर्वर्तयन्तीत्यभिप्राय इति गाथार्थः। अत्र पुनरप्याह॥ अग्गिम्मि हवी हूयइ, आइच्चो तेण पीणिउं संतो॥ वरिसइ पयाहियाए, तेणोसहिउ परोहंति॥ १०४॥ व्याख्या॥ इह यदुक्तं वर्षति न तृणार्थमित्यादि तदसाधु। यस्मादग्नौ हविर्हूयते। आदित्यस्तेन हविषा घृतेन प्रीणितः सन्वर्षति। किमर्थम्। प्रजाहितार्थं लोकहिताय। तेन वर्षितेन। किम्। ओषध्यः प्ररोहन्त्युद्भवन्ति। तथा चोक्तम्॥ अग्नावाज्याहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते॥ आदित्याज्जायते वृष्टिर्वृष्टेरन्नं

ततः प्रजाः ॥ इति गाथार्थः । अधुनैतत्परिहारायेदमाह ॥ किं डुप्रिक्खं जायइ, जइ एवं अह नवे डुरिठं तु ॥ किं जायइ सवत्ता, डुप्रिक्खं अह नवे इंदो ॥ १०५ ॥ वासइ तो किं विग्घं, निग्घायाईहिं जायए तस्स ॥ अहवा सइ उउसमए, न वासई ठं तणठाए ॥ १०६ ॥ व्याख्या ॥ डुर्भिक्षं जायते यद्येवम् । कोऽभिप्रायः । तद्रूविः सदा दृयत एव । ततश्च कारणाविच्छेदे न कार्यविच्छेदो युक्त इति । अथ नवेडुरिष्टं तु डुर्नक्षत्रं डुर्यजनं वा । अत्राप्युत्तरम् । किं जायते सर्वत्र डुर्भिक्षं नक्षत्रस्य डुरिष्टस्य वा नियतदेशविपयत्वात्सदैव सद्यज्वनां नावात् । उक्तं च ॥ सदैव देवाः सद्भावो ब्राह्मणाश्च क्रियापराः । यतयः साधवश्चैव विद्यन्ते स्थितिहेतवः ॥ इत्यादि । अथ नवेदिन्द्र इति । किम् । वर्पति । ततः किं विघ्नोऽन्तरायो निर्घातादिभिर्जायते । आदिशब्दाद्दिग्दाहादिपरिग्रहः । तस्येन्द्रस्य परमैश्वर्ययुक्तत्वेन विघ्नानुपपत्तेरिति नावना । अथ वर्पति ऋतुसमये गर्जसंघात इति वाक्यशेपः । न वर्पति ततस्तृणार्थं तस्यैवमभिसन्धेरभावादिति गाथाद्वयार्थः ॥ किं च डुमा पुप्फंति, नमराणं कारणा अहासमयं ॥ मा नमरमहुयरिगणा, किलामएजा अणाहारा ॥ १०७ ॥ व्याख्या ॥ किंच डुमाः पुष्प्यन्ति भ्रमराणां कारणात्कारणेन यथासमयं यथाकालं मा भ्रमरमधुकरीगणाः क्लामन् ग्लानिं प्रतिपद्येरन् । अनाहारा अविद्यमानाहाराः सन्तः । काक्का नैवेतदित्थमिति गाथार्थः । सांप्रतं पराभिप्रायमाह ॥ कस्स इ बुद्धी एसा, वित्ती उवकप्पिया पयावइणा ॥ सत्ताणं तेण डुमा, पुप्फंती महुयरिगणहा ॥ १०८ ॥ व्याख्या ॥ अथ कस्य चिद्बुद्धिः कस्य चिदभिप्रायः स्याद्भुत एपा वृत्तिरुपकल्पिता । केन । प्रजापतिना । केपाम् । सत्वानां प्राणिनां तेन कारणेन डुमाः पुष्प्यन्ति मधुकरीगणार्थमेवेति गाथार्थः । अत्रोत्तरमाह ॥ तं न नवइ जेण डुमा, नामागोयस्स पुवविहियस्स ॥ उदयेणं पुप्फफलं, निवत्तइंती इमं चवरं ॥ १०९ ॥ व्याख्या ॥ यदुक्तं परेण तन्न नवति कुत इत्याह । येन डुमा नामगोत्रस्य कर्मणः पूर्वविहितस्य जन्मान्तरोपात्तस्य उदयेन विपाकानुनवलक्षणेन पुष्पफलं निर्वर्तयन्ति पुर्वन्ति । अन्यथा सदैव तद्भावप्रसङ्ग इति नावनीयम् । इदं चान्यत्कारणं वक्ष्यमाणमिति गाथार्थः ॥ अत्थि बहू वणसंडा, नमरा जत्थ न उवेंति न वसंति ॥ तत्थ वि पुप्फंति डुमा, पगई एसा डुमगणाणं ॥ ११ ॥ व्याख्या ॥ सन्ति बहूनि वनखण्डानि तेपु तेपु स्थानेपु । भ्रमरा यत्र नोपयान्ति । अन्यत् न वसन्ति । तत्रैव तथापि पुष्प्यन्ति डुमाः । अतः प्रकृतिरेपा स्वनाव एपां डुमगणानामिति गाथार्थः । अत्राह ॥ जइ पगई कीस पुणो, सवं कालं न दिंति पुप्फफलं ॥ जं काले पुप्फफलं, दियंति गुरुराह अह एवं ॥ १११ ॥ व्याख्या ॥ यदि प्रकृतिः । किमिति पुनः सर्वकालं न ददति न प्रयच्छन्ति । किम् । पुष्पफलम् । एवमाशङ्क्याह । यद्यस्मात्काले नियत एव पुष्प-

फलं ददति । गुरुराह । अतएवास्मादेव हेतोः ॥ पगई एस डुमाणं, जं उउसमयम्मि आगए संते ॥ पुप्फंति पायवगणा, फलं च कालेण बंधंति ॥ ११२ ॥ व्याख्या ॥ प्रकृतिरेषा द्रुमाणां यदृतुसमये वसन्तादावागते सति पुष्प्यन्ति पादपगणा वृक्षसंघातास्तथा फलं च कालेन बध्नन्ति । तदर्थानभ्युपगमे तु नित्यप्रसङ्ग इति गाथासूत्रार्थः । सांप्रतं प्रकृतेऽप्युक्तार्थयोजनां कुर्वन्नाह । किं नु गिही रंधंती, समणाणं कारणा अहासमयं ॥ मा समणा भगवंतो, किलामएवा अणाहारा ॥ ११३ ॥ व्याख्या ॥ किं नु गृहिणो राध्यन्ति पाकं निर्वर्तयन्ति श्रमणानां कारणेन यथाकालं मा श्रमणा भगवन्तः क्लामन्ननाहारा इति । पूर्ववदिति गाथार्थः । नचैतदिष्टमित्यभिप्रायः । अत्राह ॥ समणाणुकंपनिमित्तं, पुस्सनिमित्तं च गिहनिवासीउ ॥ कोइ भणिज्जा पागं, करेंति सो भन्नइ न जम्हा ॥ ११४ ॥ व्याख्या ॥ श्रमणेभ्योऽनुकम्पा श्रमणानुकम्पा तन्निमित्तम् । न ह्येते हिरण्यग्रहणादिना अस्माकमनुकम्पां कुर्वन्तीति मत्वा भिक्षादानार्थं पाकं निर्वर्तयन्त्यतः श्रमणानुकम्पा तन्निमित्तं तथा सामान्येन पुण्यनिमित्तं च गृहनिवासिन एव कश्चिद्ब्रूयात्पाकं कुर्वन्ति । स भण्यते नैतदेवम् । कुतः । यस्मात् ॥ कंतारे डुब्भिक्खे, आयंके वा महइ समुप्पन्ने ॥ रत्तिं समणसुविहिया, सव्वाहारं न भुंजंति ॥ ११५ ॥ व्याख्या ॥ कान्तारेऽरण्यादौ दुर्भिक्षेऽन्नाकाले आतङ्के वा ज्वरादौ महति समुत्पन्ने सति रात्रौ श्रमणाः सुविहिताः शोभनानुष्ठानाः । किम् । सर्वाहारमोदनादि न भुञ्जते ॥ अह कीस पुण गिहत्था, रत्तिं आयरतरेण रंधंति ॥ समणेहिं सुविहिएहिं, चउविहाहारविरएहिं ॥ ११६ ॥व्याख्या॥ अथ किमिति पुनर्गृहस्थाः तत्रापि रात्रौ आदरतरेणालादरेण राध्यन्ति श्रमणैः सुविहितैश्चतुर्विधाहारविरतैः सद्भिरिति गाथात्रयार्थः ॥ किं च । अत्थि बहुगामनगरा, समणा जत्थ न उवेंति न वसंति ॥ तत्थ वि रंधंति गिही, पगई एसा गिहत्थाणं ॥११७॥ व्याख्या॥सन्ति बहूनि ग्रामनगराणि तेषु तेषु देशेषु श्रमणाः साधवो यत्र नोपयान्ति अन्यतो न वसन्ति तत्रैव । अथ च तत्रापि राध्यन्ति गृहिणः।अतः प्रकृतिरेषा गृहस्थानामिति गाथार्थः । अमुमेवार्थं स्पष्टयन्नाह ॥ पगई एस गिहीणं, जं गिहिणो गामनगरनिगमेसु॥ रंधंति अप्पणो परि—यणस्स कालेण अट्ठाए ॥११८॥ व्याख्या ॥ प्रकृतिरेषा गृहिणां वर्तते । यद्गृहिणो ग्रामनगरनिगमेषु । निगमः स्थानविशेषः । राध्यन्ति आत्मनः परिजनस्यार्थाय निमित्तं कालेनेति योग इति गाथार्थः ॥ तत्थ समणा तवस्सी, परकडपरनिट्ठियं विगयधूमं ॥ आहारं एसंती, जोगाणं साहणट्ठाए ॥ ॥ ११९॥ व्याख्या ॥ तत्र श्रमणास्तपस्विन इत्युद्यतविहारिणो नेतरे।परकृतपरनिष्ठितमिति । कोऽर्थः परार्थं कृतमारब्धं परार्थं च निष्ठितमन्तं गतं विगतधूमं धूमरहितम्। ए

कग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति न्यायाद्धिगताङ्गारं च रागद्वेषमन्तरेणेत्यर्थः। उक्तं च। रागेण सइंगालं दोसेण सधूमगं वियाणाहि॥ आहारमोदनादिलक्षणमेपन्ते गवपन्ते। किमर्थमत्राह। योगानां मनोयोगादीनां संयमयोगानां वा साधनार्थं न तु वर्णाद्यर्थमिति गाथार्थः॥ नवकोडीपरिसुद्धं, उग्गमउप्पायणेसणासुद्धं। छठाणरक्खणठा, अहिंसअणुपालणठाए॥१२०॥व्याख्या॥ इयं च किल जिन्नकर्तृकी। अस्या व्याख्या। नवकोटिपरिशुद्धम्। तत्रैता नवकोट्यः। यडुत ण हणइ १ण हणावेइ २ हणंतं नाणुजाणइ ३ एवं न किणइ ३ एवं न पयइ ३ एताजिः परिशुद्धं तथा उद्गमोत्पादनेषणाशुद्धमित्येतद्वस्तुतः सकलोपाधिविशुद्धकोटिख्यापनमेव। एवंजूतमपि किमर्थं जुङ्क्ते। पट्स्थानरक्षणार्थम्। तानि चामूनि॥ वेयणवेयावच्चे, इरियठाए य संजमठाए॥ तह पाणवित्तियाए, छठं पुण धम्मचिंताए॥ अमून्यपि च जवान्तरे प्रशस्तजावनाज्यासादहिंसानुपालनार्थम्। तथा चाह। नाहारत्यागतो जावितमतेर्देहत्यागो जवान्तरेऽप्यहिंसायै जवतीति गाथार्थः॥ दिठंतसुद्धि एसा, उवसंहारो य सुत्तनिद्दिठो॥ संती विज्जंति त्ति य, संतिं सिद्धिं च साहेंति॥१२१॥ व्याख्या॥ दृष्टान्तशुद्धिरेपा प्रतिपादिता। उपसंहारस्तु उपनयस्तु सूत्रनिर्दिष्टः सूत्रोक्तः। तच्चेदं सूत्रम्। 'एमेए समणा' इत्यादि अस्य व्याख्या॥ एवमनेन प्रकारेण एते येऽधिकृताः प्रत्यक्षेण वा परिभ्रमन्तो दृश्यन्ते। श्राम्यन्तीति श्रमणाः। तपस्यन्तीत्यर्थः। एते च तन्त्रान्तरीया अपि जवन्ति। यथोक्तम्॥ निग्गंथसक्कतावस–गेरू य आजीव पंचहा समणा॥ अत आह। मुक्ता बाह्याज्यन्तरेण ग्रन्थेन ये लोकेऽर्धतृतीयद्वीपसमुद्रपरिमाणे सन्ति विद्यन्ते। अनेन समयक्षेत्रे सदैव विद्यन्त इत्यत आह। साधयन्तीति साधवः। किं साधयन्ति। ज्ञानादीति गम्यते। अत्राह। ये मुक्तास्ते साधव एवेत्यत इदमयुक्तम्। अत्रोच्यते। इह व्यवहारेण निह्नवा अपि मुक्ता जवन्त्येव। न च ते साधव इति तद्व्यवच्छेदार्थत्वान्न दोषः। आह। नच ते सदैव सन्तीत्यनेनैव व्यवछिन्ना इत्युच्यते। वर्तमानतीर्थापेक्षयैवेदं सूत्रमिति न दोषः। अथवान्यथा व्याख्यायते। ये लोके सन्ति साधव इत्यत्र य इत्युद्देशः। लोक इत्यनेन समयक्षेत्र एव नान्यत्र। किम्। शान्तिः सिद्धिरुच्यते तां साधयन्तीति शान्तिसाधवः। तथा चोक्तं निर्युक्तिकारेण। संती विज्जंतित्तिय, संतिं सिद्धिं च साहेंति॥ इदं व्याख्यातमेव। विहंगमा इव भ्रमरा इव पुप्फेसु। किम्। दानजक्तैपणासुरताः दानग्रहणाद्दत्तं गृह्णन्ति नादत्तम्। जक्तग्रहणेन तदपि जक्तं प्रासुकं न पुनराधाकर्मादि। एपणाग्रहणेन गवेपणादित्रयपरिग्रहः। तेपु स्थानेपु सक्ता इति सूत्रसमासार्थः। अवयवार्थं सूत्रस्पर्शकनिर्युक्त्या प्रतिपादयति। अत्रापि च विहंगमं व्याचष्टे। द्विविधः। द्रव्यविहंगमो जावविहंगमश्च। तत्र तावद्द्रव्यविहंगमं प्रतिपादय-

इ ॥ धारेइ जं तु दवं, दवविहंगमं वियाणाहि ॥ भावे विहंगमो पुण, गुणसन्नासि-
द्धिओ दुविहो ॥१२२॥ व्याख्या॥ धारयत्यात्मनि लीनं धत्ते तत्तु द्रव्यमित्यनेन पूर्वोपात्तं
र्म निर्दिशति । येन हेतुभूतेन विहंगमेपूत्पद्यन्त इति । तुशब्द एवकारार्थः । अ-
ानप्रयुक्तश्चैवं तु द्रष्टव्यः । धारयत्येव । अनेन च धारयत्येव यदा तदा द्रव्यविहंगमो
वति । नोपयुक्त इत्येतदावेदितं भवति । द्रव्यमिति चात्र कर्मपुद्गलद्रव्यं गृह्यते । न
तराकाशादि तस्यामूर्तत्वेन धारणायोगात् । संसारिजीवस्य च कथं चिन्मूर्तत्वेऽपि
कृतानुपयोगित्वात् । तथाहि यदसौ भवान्तरं नेतुमलं यच्च विहंगमहेतुतां प्रतिपद्यते ।
दत्र प्रकृतं नचैवमन्यः संसारी जीव इति । तं द्रव्यविहंगममित्यत्र यत्तदोर्नित्याभिसंब-
ादन्यतरोपादानेनान्यतरपरिग्रहादयं वाक्यार्थ उपजायते । धारयत्येव तद्द्रव्यं यस्तं
व्यविहंगममिति । द्रव्यं च तद्विहंगमश्च स इति द्रव्यविहंगमः । द्रव्यं जीवद्रव्यमेव ।
हंगमपर्यायेणावर्तनाद्विहंगमस्तु कारणे कार्योपचारादिति तं विजानीहि । अनेकैः
कारैरागमतो ज्ञातानुपयुक्त इत्येवमादिभिर्जानीहि । भावविहंगम इत्यत्रायं भावशब्दो
कार्थः । कचिद्द्रव्यवाचकस्तद्यथा ॥ नासउ भुवि भावस्स सद्दो हवइ केवलो ॥ भावस्य
व्यस्य वस्तुन इति गम्यते । कचिच्छुक्लादिष्वपि वर्तते । "जं जं जे जे भावे परिण-
इ" इत्यादि । यान् शुक्लादीन् भावान् इति गम्यते । कचिदौदयिकादिष्वपि वर्तते ।
था "उदइउवसमिए" इत्याद्युक्त्वा छविहो भावलोगो उ । औदयिकादय एव भावा लोक्य-
ानत्वाद्भावलोक इति । तदेवमनेकार्थवृत्तिः सन्नौदयिकादिष्वेव वर्तमान इह गृहीत इति ।
वनं भावः । भवन्त्यस्मिन्निति वा भावः । तस्मिन् भावे कर्मविपाकलक्षणे । किम् ।
वेहंगमो वक्ष्यमाणशब्दार्थः । पुनःशब्दो विशेषणे । न पूर्वस्मादत्यन्तमयमन्य एव जीवः ।
केंतु स एव जीवस्त एव पुद्गलास्तथाभूता इति विशेषयति । गुणश्च संज्ञा च गुणसंज्ञे ।
ुणोऽन्वर्थः । संज्ञा पारिभाषिकी । ताभ्यां सिद्धिः गुणसंज्ञासिद्धिः । सिद्धिशब्दः संब-
धवाचकः । तथा च लोकेऽपि "सिद्धिर्भवतु" इत्युक्ते इष्टार्थसंबन्ध एव प्रतीयत इति ।
या गुणसंज्ञासिद्ध्या हेतुभूतया । किम् । द्विविधो द्विप्रकारः । गुणसिद्ध्यान्वर्थसंबन्धेन
था संज्ञासिद्ध्या च यदृच्छाभिधानयोगेन च । आह । यद्येवं द्विविध इति न वक्तव्यम् ।
ुणसंज्ञासिद्धेत्यनेनैव द्वैविध्यस्य च गतत्वात् । न । अनेनैव प्रकारेणेह द्वैविध्यमाग-
तनोआगमादिभेदेनेति ज्ञापनार्थमिति गाथार्थः । तत्र यथोद्देशं निर्देश इत्यादिन्या-
माश्रित्य गुणसिद्ध्या यो भावविहंगमस्तमभिधित्सुराह ॥ विहमागासं भन्नइ, गुण-
सेद्धी तप्पइट्ठिउ लोगो ॥ तेण उ विहंगमो सो, भावत्थो वा गई दुविहा ॥ १२३ ॥
व्याख्या ॥ विजहाति विमुञ्चति जीवपुद्गलानिति विहं ते हि स्थितिक्रियात्स्वयमेव तेभ्य
आकाशप्रदेशेभ्यश्च्यवन्ते । तांश्च्यवमानान्विमुञ्चतीति । शरीरमपि च मलगण्डोलकादि

विमुञ्चत्येव। माजूत्संदेह इत्यत आह। आकाशं जएयते न शरीरादि संज्ञाशब्दत्वात्। आकाशन्ते दीप्यन्ते स्वधर्मोपेता आत्मादयो यत्र तदाकाशम्। किम्। संतिष्ठत इत्यादि। क्रियाव्यपोहार्थमाह। जएयते आख्यायते। गुणसिद्धिरित्येतत्पदं गाथाजङ्गजयादस्थाने प्रयुक्तम्। संबन्धश्चास्य 'तेन तु विहंगमः स' इत्यत्र तेनत्वित्यनेन सह वेदितव्य इति। ततश्चायं वाक्यार्थः। तेन तुशब्दस्यैवकारार्थत्वेनावधारणार्थत्वाद्येन विहमाकाशं जएयते तेनैव कारणेन गुणसिद्ध्यान्वर्थसंबन्धेन विहंगमः। कोऽजिधीयत इत्याह। तत्प्रतिष्ठितो लोकः। तदित्यनेनाकाशपरामर्शः। तस्मिन्नाकाशे प्रतिष्ठितः प्रकर्षेण स्थितवानित्यर्थः। अनेन स्थितः स्थास्यति चेति गम्यते। कोऽसावित्थमित्यत आह। लोक्यत इति लोकः। केवलज्ञानजास्वता दृश्यत इत्यर्थः। इह च धर्मादिपञ्चास्तिकायात्मकत्वेऽपि लोकस्याकाशास्तिकायस्याधारत्वेन निर्दिष्टत्वाच्चत्वार एवास्तिकाया गृह्यन्ते। यतो निर्युक्तिकारेणान्यधायि। तत्प्रतिष्ठितो लोक इति। विहंगमः स इत्यत्र विहे नजसि गतो गच्छति गमिष्यति चेति विहंगमः। गमिरयमनेकार्थत्वाद्धातूनामवस्थाने वर्तते। ततश्च विहे स्थितवांस्तिष्ठति स्थास्यति चेति जावार्थः। स इति चतुरस्तिकायात्मकः। जावार्थ इति जावश्चासावर्थश्च जावार्थः। अयं जावविहंगम इत्यर्थः। उक्त एकेन प्रकारेण जावविहंगमः। पुनरपि गुणसिद्धिमनेन प्रकारेणाजिधातुकाम आह। वा गतिर्द्विविधेति। वा शब्दस्य व्यवहित उपन्यास एवं तु डष्टव्यः। गतिर्वा द्विविधेति। तत्र गमनं गच्छति वानयेति गतिः। द्वे विधे यस्याः सेयं द्विविधा। द्वैविध्यं वदयमाणलक्षणमिति गाथार्थः। तथाचेदमेव द्वैविध्यमुपदर्शयन्नाह॥ जावगई कम्मगई, जावगई पप्प अछिकायाउं॥ सवे विहंगमा खलु, कम्मगईए इमे नेया॥ १२४॥ व्याख्या॥ जवन्ति जविष्यन्ति जूतवन्तश्चेति जावाः। अथवा जवन्त्येतेपु स्वगता उत्पादविगमध्रौव्याख्याः परिणामविशेषा इति जावा अस्तिकायास्तेषां गतिस्तथा परिणामवृत्तिर्जावगतिः। तथा कर्मगतिरित्यत्र क्रियत इति कर्म ज्ञानावरणादि पारिजापिकम्। क्रिया वा कर्म च तजतिश्चासौ कर्मगतिः। गमनं गच्छत्यनया वेति गतिस्तत्र जावगतिं प्राप्य अस्तिकायास्त्वित्यत्र जावगतिः पूर्ववत्तां प्राप्याज्युपगम्याश्रित्य। किम्। अस्तिकायास्तु धर्मादयः। तुशब्द एवकारार्थः। स चावधारणे। तस्य च व्यवहितः प्रयोगः। जावगतिमेव प्राप्य न पुनः कर्मगतिं सर्वे विहंगमाः खलु सर्वे चत्वारः नाकाशमाधारत्वात्। विहंगमा इति। विहं गच्छन्त्यत्यवतिष्ठन्ते सत्तां विन्नतीति विहंगमाः। खलुशब्दोऽवधारणे। विहंगमा एव न कदाचिन्न विहंगमा इति। कर्मगतेः प्राग्निरूपितशब्दार्थायाः। किम्। इमो जेदो वदयमाणलक्षणाविति गाथार्थः। तावेवोपदर्शयन्नाह॥ विहगगई चलणगई, क-

म्मगई उ समासउ डुविहा ॥ तडुदयवेययजीवा, विहंगमा पप्प विहगगइं ॥ १२५ ॥
॥ व्याख्या ॥ इह गम्यतेऽनया नामकर्मान्तर्गतया प्रकृत्या प्राणिभिरिति गतिः। विहायस्याकाशे गतिर्विहायोगतिः कर्मप्रकृतिरित्यर्थः। तथा चलनगतिरिति। चलिरयं परिस्पन्दने वर्तते। चलनं स्पन्दनमित्येकोऽर्थः। चलनं च तद्गतिश्च सा चलनगतिर्गमनक्रियेति भावः। कर्मगतिस्तु समासतो द्विविधेत्यत्र तुशब्द एवकारार्थः। स चावधारणे। कर्मगतिरेव द्विविधा न भावगतिस्तस्या एकरूपत्वेन व्याख्यातत्वात्। तत्र तडुदयवेदकजीवा इत्यत्र तदित्यनेनानन्तरनिर्दिष्टां विहायोगतिं निर्दिशति। तस्या विहायोगतेरुदयस्तडुदयो विपाक इत्यर्थः। तथा वेदयन्ति निर्जरयन्ति उपभुञ्जन्तीति वेदकास्तडुदयस्य वेदकाश्च ते जीवाश्चेति समासः। आह। तडुदयवेदका जीवा एव भवन्तीति विशेषणानर्थक्यम्। न। जीवानां वेदकत्वावेदकत्वयोगेन सफलत्वात्। अवेदकाश्च सिद्धा इति। विहंगमाः प्राप्यविहायोगतिमित्यत्र विहे विहायोगतेरुदयाडुच्छन्तीति विहंगमाः। प्राप्याश्रित्य। किं प्राप्य। विहायोगतिम्। विहायोगतिरुक्ता ताम्। विपर्यस्तान्यक्षराण्येवं तु डष्टव्यानि। विहायोगतिं प्राप्य तडुदयवेदकजीवा विहंगमा इति गाथार्थः। अधुना द्वितीयकर्मगतिभेदमधिकृत्याह ॥ चलणंकम्मगइं खलु, पडुच्च संसारिणो भवे जीवा ॥ पोग्गलदव्वाइं वा, विहंगमा एस गुणसिद्धी॥१२६॥ व्याख्या॥ चलनं स्पंदनं तेन कर्मगतिर्विशेष्यते। कथम्। चलनाख्या या कर्मगतिः। सा चलनकर्मगतिः। एतडुक्तं भवति। कर्मशब्देन क्रियाभिधीयते। सैव गतिशब्देन। सैव चलनशब्देन च। तत्र गतेर्विशेषणं क्रिया। क्रियाविशेषणं चलनम्। कुतः व्यभिचारादिह गतिस्तावन्नरकादिका भवति। अतः क्रिया विशेष्यते। क्रियाप्यनेकरूपा भोजनादिका। ततश्चलनेन विशेष्यते। अतश्चलनाख्या कर्मगतिश्चलनकर्मगतिस्तामनुस्वारोऽलाक्षणिकः। खलुशब्द एवकारार्थः। स चावधारणे। चलनकर्मगतिमेव न विहायोगतिं प्रतीत्याश्रित्य। किम्। संसरणं संसारः। संसरणं ज्ञानावरणादिकर्मयुक्तानां गमनं स एषामस्तीति संसारिणः। अनेन सिद्धानां व्युदासः। भवे इत्ययं शब्दो भवेयुरित्यस्यार्थे प्रयुक्तः। जीवा उपयोगादिलक्षणाः। ततश्चायं वाक्यार्थः। चलनकर्मगतिमेव प्रतीत्य संसारिणो भवेयुर्जीवा विहंगमा इति। विहं गच्छन्ति चलन्ति सर्वैरात्मप्रदेशैरिति विहंगमाः। तथा पुद्गलद्रव्याणि वेत्यादिपूरणगलनधर्माणः पुद्गलाः। पुद्गलाश्च ते द्रव्याणि च तानि पुद्गलद्रव्याणि। द्रव्यग्रहणं विप्रतिपत्तिनिरासार्थम्। तथा चैते पुद्गलाः कैश्चिदद्रव्याः सन्तोऽभ्युपगम्यन्ते। 'सर्वे भावा निरात्मानः' इत्यादिवचनादतः पुद्गलानां परमार्थसद्रूपताख्यापनार्थं द्रव्यग्रहणम्। वाशब्दो विकल्पवाची। पुद्गलद्रव्याणि वा संसारिणो वा जीवा विहंगमा इति। तत्र जीवानधिकृत्यान्वर्थो

निदर्शितः। पुष्पाद्यास्तु विहं गच्छन्तीति विहंगमास्तत्र गमनमेषां भावः परमार्थ भे- जवत्यत्र स्वतः परिगृह्यते। विहंगमा इति न प्राकृतशैल्या जीवापेक्षया नोक्तमन्यथा ऽव्यपदेशे विहंगमानीति वक्तव्यम्। एष भावविहंगमः। कथम्। गुणसिद्ध्यान्वर्थसं- बन्धेन। प्राकृतशैल्या चान्यथोपन्यास इति गाथार्थः। एवं गुणसिद्ध्या भावविहंगम उक्तः। सांप्रतं संज्ञासिद्ध्या अभिधातुकाम आह ॥ सन्नासिद्धिं पप्प, विहंगमा होंति पक्खिणो सवे॥ इहइं पुण अहिगारो, विहासगमणेहिं जमरेहिं ॥१२७॥व्याख्या॥ संज्ञानं संज्ञा नाम रूढिरिति पर्यायाः। तया सिद्धिः संज्ञासिद्धिः संज्ञासंबन्ध इति यावत्। तां संज्ञासिद्धिं प्राप्याश्रित्य। किम्। विहे गच्छन्तीति विहंगमा भव- न्ति। के। पक्षा येषां सन्ति ते पक्षिणः। सर्वे समस्ता हंसादयः। पुष्पादीनां विहंगमत्वे सत्यप्यमीषामेव लोके प्रतीतत्वात्। इत्थमनेकप्रकारं विहंगमम भिधाय प्रकृ- तोपयोगमुपदर्शयति। इह सूत्रे। पुनःशब्दोऽवधारणे। इहैव नान्यत्राधिकारः प्रस्तावः प्रयोजनम्। कैरित्याह। विहायोगमनैराकाशगमनैर्भ्रमरैः षट्पदैरिति गाथार्थः॥ दाणे- त्ति दत्तगिण्हण-जत्ते जज सेव फासुगेण्हणया॥ एसणतिगंमि निरया, उवसंहारस्स सुद्धि इमा ॥ १२८ ॥ व्याख्या ॥ दानेति। सूत्रे दानग्रहणं दत्तग्रहणप्रतिपादनार्थम्। दत्तमेव गृह्णन्ति नादत्तम्। भक्त इति भक्तग्रहणं "भज सेवायाम्" इत्यस्य निष्ठान्तस्य भव- ति। अर्थश्चास्य प्रासुकग्रहणं प्रासुकमाधाकर्मादिरहितं गृह्णन्ति नेतरदिति। एसणत्ति। एषणाग्रहणम्। एषणात्रितये गवेषणादिलक्षणे निरताः सक्ताः। उपसंहारस्योपनयस्य शुद्धिरियं वक्ष्यमाणलक्षणेति गाथार्थः॥अवि भमरमहुयरिगणा, अविदिन्नं आवियंति कुसुमरसं ॥ समणा पुण भगवंतो, नादिन्नं भोत्तुमिच्छंति ॥ २९ ॥ व्याख्या ॥ अपि भ्रमरमधुकरीग्रहणमिहापि स्त्रीसंग्रहणार्थं जातिसंग्रहार्थमिति चान्ये। अविदत्तं संतं। किम्। आपिबन्ति कुसुमरसं कुसुमासवम्। श्रमणाः पुनर्भगवन्तो नादत्तं भोक्तुमिच्छ- न्तीति विशेषः। इति गाथार्थः। सांप्रतं सूत्रेणैवोपसंहारविशुद्धिरुच्यते। कश्चिदाह। दाणभत्तेसणे रया इत्युक्तम्। यत एवमतएव लोको भक्त्याकृष्टमानसस्तेभ्यः प्रयच्छत्याधाकर्मादि। अस्य ग्रहणे सत्वोपरोधः। अग्रहणे स्ववृत्त्यलाभ इत्यत्रोच्यते। वयं चेत्यादिसूत्रम्।

वयं च वित्तिं लप्भामो, नय कोइ उवहम्मइ ॥
अहागडेसु रीयंते, पुप्फेसु भमरा जहा ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) लप्स्यामः प्राप्स्यामः। यथा न कश्चिदुपहन्यते। यथाकृतेषु गृहस्थैः स्वार्थं कृतेषु रीयन्ते गच्छन्ति ॥ ४ ॥

(अर्थ.) अहिं कोइ केहशे के, 'दाणभत्तेसणेरया' जो एमज ठे तो श्रावकलोको भक्तिथी आकृष्टचित्त थइने ते साधुउने आधाकर्मादिदोषयुक्त दान आपे, अने जो साधु लीये तो जीवहिंसा थाय अने वली जो न लीये तो स्वदेहनुं धारण थाय नहीं, तो त्यां कहे ठे. (वयं च के०) अमे अहीं चकार जे ठे, ते पादपूरणार्थ ठे. (विर्त्ति के०) वृत्तिं एटले आहारादिक वृत्तिने (लप्सामो के०) लप्स्यामः एटले तेवी रीतें पामशुं. के जेम (को इ के०) कश्चित् एटले ठकायजीवयोनिमांहे कोइ पण जीव (ण य उवहम्मइ के०) नच उपहन्यते एटले विराधित थाय नहीं, संघट्टनादि पीडा पामे नहीं. एम साधु चिंतवे. एतावता शुं सिद्ध थयुं के, साधु जे ठे, ते (पुप्फेसु भमरा जहा के०) पुष्पेषु भ्रमरा यथा एटले पुष्पने विषे जेम भ्रमरो वर्त्ते ठे, तेम (अहागडेसु के०) यथाकृतेषु एटले गृहस्थलोकोयें पोताने माटे करेला आहारादिकने विषे ईर्यासमिति आदि पाळता थका (रीयंते के०) गछंति एटले जाय ठे विचरे ठे इत्यर्थ ॥ ४ ॥

(दीपिका) अत्र कोऽप्याह । ननु साधवो दानभक्तैषणे रता इत्युक्तम् । यतश्चैवं तत एव लोको भक्त्या आकृष्टचित्तः तेभ्यः साधुभ्यः आधाकर्मादि ददाति । तस्य ग्रहणे जीवानां हिंसा स्यात् । आहारस्य अग्रहणे तु स्ववृत्तेरलाभेन स्वदेहधारणं न स्यात् । अत्रोच्यते । वयमिति । वयं च वृत्तिं लप्स्यामः प्राप्स्यामस्तथा । यथा न कोऽपि उपहन्यते । तथा यथाकृतेषु गृहस्थैः आत्मार्थं निष्पादितेषु आहारादिषु साधवः रीयन्ते गछन्ति पुष्पेषु यथा भ्रमराः ॥ ४ ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । वयं च वृत्तिं लप्स्यामः प्राप्स्यामस्तथा । यथा न कश्चिदुपहन्यते । वर्त्तमानेप्यत्कालोपन्यासस्त्रैकालिकन्यायप्रदर्शनार्थः । तथा चैते साधवः सर्वकालमेव यथाकृतेषु आत्मार्थमग्निनिर्वर्तितेष्वाहारादिषु रीयन्ते गछन्ति वर्त्तन्ते इत्यर्थः । पुष्पेषु भ्रमरा यथा । इत्येतच्च पूर्वं भावितमेवेति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥ यतश्चैवमतो महुगारसमेत्यादि सूत्रम् ।

महुगारसमा बुद्धा, जे भवंति अणिस्सिया ॥
नाणापिंडरया दंता, तेण वुच्चंति साहुणो ॥ त्ति बेमि ॥ ५ ॥
पुप्फियज्झयणं संमत्तं ॥ १ ॥

(अवचूरिः) मधुकरसमा अविगततत्त्वा भवन्ति भ्रमन्ति वा अनिश्रिताः कुलादिष्वप्रतिबद्धा इत्यर्थः । अभिग्रहविशेषात्प्रतिगृहमल्पाल्पग्रहणाच्च नानापिण्डरताः ।

दान्ता इन्द्रियदमनेनोच्यन्ते । इतश्च भ्रमरसाधूनां नानात्वं ज्ञेयम् ॥५॥ इति परिसमाप्तौ । ब्रवीमि न स्वमनीषिकया । किंतु तीर्थकरगणधरोपदेशेनेति । इत्यवचूरिकायां द्रुमपुष्पिकाध्ययनं प्रथमम् ॥ १ ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्तरीतें (महुगारसमा के०) मधुकारसमाः एटले भ्रमरसरखा (बुद्धा के०) धर्माधर्मादितत्त्वना जाण, तथा (जे के०) ये एटले जे (अणिस्सिया के०) अनिश्रिताः एटले कुलादिकना प्रतिबंधथी रहित अर्थात् साधुए एम नहीं केहवुं के, हुं अमुकनाज घरनो आहार लइश. अथवा एज जातनो आहार लइश. तथा ज्ञात कुलने विषे पण आहार लिये नहीं, अथवा शास्त्र जणावी, धर्मोपदेश करी तेने घेर आहार लिये नहीं. कारण के, एम करे तो ते गृहस्थ उपकारी जाणीने सरस मधुर आहार आपे, तेथी अप्राशुक,तथा आधाकर्मेथी अने उपदेशकपणें आहार लेवानो दोष लागे,माटे जे ठेकाणें पोताने कोइ जाणे नहीं एवा अज्ञात कुलने विषे नीरस, निस्तेज एवो आहार साधु लिये छे. तथा (नाणापिंडरया के०) नानापिंडरताः एटले प्राशुक आहार जे लेवानो ते एक ठेकाणें न लेतां अनेक घरना जे नानापिंड ते विविधप्रकारना अन्नना ग्रासो तेने विषे रक्त एटले आसक्त अने (दंता के०) दांताः एटले जीत्यां छे पांच इंद्रियो जेमणें एवा साधु होय छे, (तेण के०) तेन एटले ते कारण माटेज ते (साहुणो के०) साधुवंति मुक्तिं अहिंसादिभिरिति साधवः एटले अहिंसादिलक्षण धर्मने निरतिचार पणे पालन करीने जे मुक्तिनुं साधन करे छे, तेमने साधु ए प्रकारें (वुच्चंति के०) उच्यंते एटले केहवाय छे. (त्ति बेमि के०) इति ब्रवीमि एटले एम हुं तीर्थंकरना उपदेशथी कहुं छुं. एम सज्जंभवाचार्य पोताना पुत्र मनकने कहे छे ॥ ५ ॥

अहीं द्रुमपुष्पिकानामक प्रथम अध्ययन पूरुं थयुं. एमां द्रुमपुष्प अने भ्रमरना दृष्टांतथी साधुनी आहारचर्याकथनपूर्वक धर्मप्रशंसा कही, ए कारणथी ए अध्ययननुं द्रुमपुष्पिका एवुं नाम पाडेलुं छे.

हवे आ द्रुमपुष्पिका नामक प्रथमाध्ययनमां धर्मप्रशंसा जे छे, ते प्रतिपाद्यविषय छे, अने ए, दशवैकालिक शास्त्रनुं आदि मंगलरूप छे, तथा आ शास्त्रमां प्रतिपाद्य जे यतिचर्या ते सर्वधर्ममूल छे, माटे ए अध्ययनमां धर्मप्रशंसा कही. अने धर्मनुं जे लक्षण ते तो घणा विस्तारसहित शास्त्रमां अनेक स्थलें कह्युं छे, तेथी अहिं कह्युं नथी.जो ते अहिं कहियें तो घणो विस्तार थाय, माटे सामान्यथीज धर्मनुं लक्षण कहेलुं छे के 'आप्तवचनं धर्मः' आप्त एटले रागादिकना अभावथी जे अप्रतारक तेनेज आप्त कहियें, अने एवा तो मात्र एक वीतरागज छे. तेमनुं जे वचन

तेज धर्म जाणवो. कह्युं छे केः– "आगमो ह्याप्तवचनमाप्तं दोषक्षयाद्विदुः॥ वीतरागोऽनृतं वाक्यं, न ब्रूयाद्धेत्वभावतः ॥ १ ॥" इति. माटे धर्म जे छे ते जिनप्रणीत आम्नायमांज जाणवो, कपिलादिप्रणीत शास्त्रमां नथी. कारण के, ते शास्त्रोना कर्ता आप्त नथी. एवा केवलिभाषित स्वधर्मना अनतिचारपणे पालन करनारा साधुओनी भिक्षाचर्या जे संक्षिप्त प्रकारें आ अध्ययनमां कही, ते पण धर्ममूल छे तेथी आ अध्ययनमां पण धर्मप्रशंसाज करी, एम जाणवुं. इत्यलं विस्तरेण ॥ ५ ॥

आ प्रकारें प्रथम द्रुमपुष्पिकानामा अध्ययननो बालावबोध संपूर्ण थयो ॥ १ ॥

(दीपिका) अथ येन कारणेन साधवस्तथा चाह। यतश्चैवमतस्ते मधुकरसमा भ्रमरतुल्याः साधवः।पुनः किंभूताः।बुद्धा ज्ञाततत्त्वाः।एवंभूता ये भवन्ति भ्रमन्ति वा। पुनः किंभूताः।अनिश्रिताः कुलादिष्वप्रतिबद्धाः।पुनः किं भूताः । नानापिण्डरताः।नाना नानाप्रकारोऽभिग्रहविशेषात् प्रतिग्रहमल्पाल्पग्रहणाच्च पिण्ड आहारादिः अन्तप्रान्तादिर्वा।तस्मिन् नानापिण्डे रता उद्वेगं विना स्थिताः।पुनः किंभूताः।दान्ता इन्द्रियनोइन्द्रियदमनेन उपलक्षणत्वात् ईर्यादिसमिताश्च । ततश्चायमर्थः। यथा भ्रमरोपमया एषणासमितौ यतन्ते तथा ईर्यादिष्वपि त्रसस्थावरभूतहितं यतन्ते तेन साधवः परमार्थतः साधव उच्यन्ते। इतिशब्दः समाप्तौ। ब्रवीमि अहं परं न स्वबुद्ध्या किं तु तीर्थंकरगणधराणामुपदेशेन ॥ ५ ॥

इति श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां द्रुमपुष्पिकाख्यं प्रथममध्ययनं समाप्तम् ॥ १ ॥

(टीका) अस्य व्याख्या। मधुकरसमा भ्रमरतुल्या बुध्यन्ते स्म बुद्धा अधिगततत्त्वा इत्यर्थः। क एवंभूता इत्यत आह। ये भवन्ति भ्रमन्ति वा अनिश्रिताः कुलादिष्वप्रतिबद्धा इत्यर्थः। अत्राह ॥ असंजएहिं भमरेहिं, जइ समा संजया खलु भवंति ॥ एवं उवमं किच्चा, नूणं असंजया समणा ॥१३०॥व्याख्या॥ असंयतैः कुतश्चिदप्यनिवृत्तैर्भ्रमरैः षट्पदैः यदि समास्तुल्याः संयताः साधवः खल्विति समा एव भवन्ति। ततश्चासंज्ञिनोऽपि ते अतएवैनामित्थंप्रकारामुपमां कृत्वा इदमापद्यते नूनमसंयताः श्रमणा इति गाथार्थः। एवमुक्ते सत्याहाचार्यः। एतच्चायुक्तं सूत्रोक्तविशेषणतिरस्कृतत्वात्तथाच बुद्धग्रहणादसंज्ञिनो व्यवच्छेदः । अनिश्रितग्रहणाच्चासंयतत्वस्येति । निर्युक्तिकारस्त्वाह ॥ उवमा खलु एस कया, पुव्वुत्ता देसलक्खणोवणया ॥ अणियतवित्तिनिमित्तं, अहिंसअणुपालणट्ठाए ॥ १३१ ॥ व्याख्या ॥ उपमा खल्वेषा मधुकरसमेत्यादिरूपा कृता पूर्वोक्तात्पूर्वोक्तन देशलक्षणोपनयाद्देशलक्षणोपनयेन यथा चन्द्र-

मुखी कन्येति। तृतीयार्था चेह पञ्चमी। इयं चानियतवृत्तिनिमित्तं कृता अहिंसानुपालनार्थमिदं च भावयत्येवेति गाथार्थः ॥ जह डुमगणा उ तह नगर-जणवया पयणपायणसहावा ॥ जह भमरा तह मुणिणो, नवरि अदत्तं न भुंजंति ॥ १३२ ॥ ॥ व्याख्या ॥ यथा डुमगणा वृक्षसंघाताः स्वभावत एव पुष्पफलनस्वभावास्तथैव नगरजनपदा नगरादिलोकाः स्वयमेव पचनपाचनस्वभावा वर्तन्ते। यथा भ्रमरा इति भावार्थं वक्ष्यति। तथा मुनयो नवरमेतावान्विशेषः। अदत्तं स्वामिभिर्न भुञ्जत इति गाथार्थः। अमुमेवार्थं स्पष्टयति ॥ कुसुमे सहावफुल्ले, आहारंति भमरा जह रसं तु ॥ भत्तं सहावसिद्धं, समणसुविहिया गवेसंति ॥ १३३ ॥ व्याख्या ॥ कुसुमे पुष्पे स्वभावफुल्ले प्रकृतिविकसित आहारयन्ति कुसुमरसं पिबन्ति भ्रमरा मधुकरा यथा येन प्रकारेण कुसुमपीडामनुत्पादयन्तः। तथा तेनैव प्रकारेण भक्तमोदनादि स्वभावसिद्धं आत्मार्थं कृतमुद्गमादिदोषरहितमित्यर्थः। श्रमणाश्च ते सुविहिताश्च श्रमणसुविहिताः शोभनानुष्ठानवन्त इत्यर्थः। गवेषयन्ति अन्वेषयन्तीति गाथार्थः। सांप्रतं पूर्वोक्तो यो दोषः मधुकरसमा इत्यत्र। तत्परिजिहीर्षयैव यावतोपसंहारः क्रियते। तडुपदर्शयन्नाह ॥ उवसंहारो भमरा, जह तह समणा वि वहं अजीवंति ॥ दंतत्ति पुणपयंमि, नायव्वं वक्कसेसमिणं ॥ १३४ ॥ व्याख्या ॥ उपसंहार उपनयः। भ्रमरा यथा अवधजीविनः तथा श्रमणा अपि साधवोऽप्येतावतैवांशेनेति गाथार्थः। इतश्च भ्रमरसाधूनां नानात्वमवसेयं यत आह सूत्रकारः। नानापिण्डरया दंता इति। नानानेकप्रकारोऽभिग्रहविशेषात्प्रतिगृहमल्पाल्पग्रहणाच्च पिण्ड आहारपिण्डः। नाना चासौ पिण्डश्च नानापिण्डः। अन्तप्रान्तादिर्वा तस्मिन् रता अनुद्वेगवन्तः। दान्ता इन्द्रियनोइन्द्रियदमनेनानयोश्च स्वरूपमधस्तपसि प्रतिपादितमेव। अत्र चोपन्यस्तगाथाचरमदलस्यावसरः। दांता इति पुनः पदे सौत्रे। किम्। ज्ञातव्यो वाक्यशेषोऽयमिति गाथार्थः। किंविशिष्टो वाक्यशेषः। दांता ईर्यादिसमिताश्च। तथा चाह ॥ जह इत्थ चेव इरिया-इएसु सव्वंमि दिक्खियपयारे ॥ तसथावरभूयहियं, जयंति सब्भावियं साहू ॥ १३५ ॥ व्याख्या ॥ यथात्रैवाधिकृताध्ययने भ्रमरोपमयैषणासमितौ यतन्ते। तथा ईर्यादिष्वपि तथा सर्वस्मिन् दीक्षितप्रचारे साध्वाचरितव्य इत्यर्थः। किम्। त्रसस्थावरभूतहितं यतन्ते साभाविकं पारमार्थिकं साधव इति गाथार्थः। अन्ये पुनरिदं गाथादलं निगमने व्याख्यानयन्ति। नच तदतिचारु। यत आह ॥ उवसंहारविसुद्धी, एस समत्ता उ निगमणं तेणं ॥ वुच्चंति साहुणो त्ति, जेणं ते महुयरसमाणा ॥ १३६ ॥ व्याख्या ॥ उपसंहारविशुद्धिरेषा समाप्ता तु अधुना निगमनावसरस्तच्च सौत्रमुपदर्शयति। निगमनमिति डारपरामर्शः। तेनोच्यन्ते साधव इति। येन प्रकारेण ते मधुकरसमाना उक्तन्यायेन

भ्रमरतुल्या इति गाथार्थः। निगमनार्थमेव स्पष्टयति॥ तम्हा दयाइगुणसु–ठिएहिं भमरो व्व अवहवित्तीहिं॥ साहूहिं साहिअं त्ति, उक्किठं मंगलं धम्मो॥ १३७॥ व्याख्या॥ तस्माद्दयादिगुणसुस्थितैः। आदिशब्दात्सत्यादिपरिग्रहः। भ्रमर इवावधवृत्तिभिः। कैः। साधुभिः साधितो निष्पादितः। उत्कृष्टं मङ्गलम् प्रधानं मङ्गलं। धर्मः प्राग्निरूपितशब्दार्थ इति गाथार्थः। इदानीं निगमनविशुद्धिमभिधातुकाम आह॥ निगमणसुद्धी तिथं–तरी वि धम्मठमुज्जुया विहरे॥ भण्णइ कायाणं ते, जयणं न मुणंति न करेंति॥ १३८॥ व्याख्या॥ निगमनशुद्धिः प्रतिपाद्यते। अत्राह। तीर्थान्तरीया अपि चरकपरिव्राजकादयः। किम्। धर्मार्थं धर्मायोद्यता उद्युक्ता विहरन्ति। अतस्तेऽपि साधव एवेत्यभिप्रायः। भण्यतेऽत्र प्रतिवचनम्। कायानां पृथिव्यादीनां ते चरकादयः। किम्। यतनां प्रयत्नकरणलक्षणां न मन्यन्ते न जानन्ति न मन्वते वा तथाविधागमाश्रवणान्न कुर्वन्ति परिज्ञानाभावाद्भावितमेवेदमधस्तादिति गाथार्थः। किं च॥ न य उग्गमाइसुद्धं, भुंजंती महुयरा वणुवरोही॥ नेव य तिगुत्तिगुत्ता, जह साहू निच्चकालं पि॥ १३९॥ व्याख्या॥ नचोद्गमादिशुद्धं भुञ्जते। आदिशब्दादुत्पादनादिपरिग्रहः। मधुकरा इव भ्रमरा इव सत्त्वानामनुपरोधिनः सन्तो नैव च त्रिगुप्तिगुप्ता यथा साधवो नित्यकालमपि। एतदुक्तं भवति। यथा साधवो नित्यकालं त्रिगुप्तिगुप्ता एवं ते न कदाचिदपि तत्परिज्ञानशून्यत्वात्तस्मान्नैते साधव इति गाथार्थः। साधव एव तु साधवः। कथम्। यतः॥ कायं वायं च मणं, च इंदियाइं च पंच दमयंति॥ धारेंति बंभचेरं, संजमयंती कसाए य॥ १४०॥ व्याख्या॥ कायं वाचं मनश्चेन्द्रियाणि च पञ्च दमयन्ति। तत्र कायेन सुसमाहितपाणिपादास्तिष्ठन्ति गच्छन्ति वा। वाचा निष्प्रयोजनं न ब्रुवते। प्रयोजनेऽप्यालोच्य सत्त्वानुपरोधेन मनसा अकुशलमनोनिरोधं कुशलमनउदीरणं च कुर्वन्ति। इन्द्रियाणि पञ्च दमयन्ति। इष्टानिष्टविषयेषु रागद्वेषाकरणेन। पञ्चेति साङ्ख्यपरिकल्पितैकादशेन्द्रियव्यवच्छेदार्थम्। तथा च। वाक्पाणिपादपायूपस्थमनांसीन्द्रियाणि तेषामिति। धारयन्ति ब्रह्मचर्यं सकलगुप्तिपरिपालनात्तथा संयमयन्ति कषायांश्चानुदयेनोदयविफलीकरणेन चेति गाथार्थः॥ जं च तवे उज्जुत्ता, तेणेसिं साहुलक्खणं पुन्नं॥ तो साहुणो त्ति भन्नं–ति साहवो निगमणं चेयं॥ १४१॥ व्याख्या॥ यच्च तपसि प्राग्वर्णितस्वरूपे। किम्। उद्युक्ता उद्यतास्तेन प्रकारेणैतेषां साधुलक्षणं पूर्णमविकलम्। कथम्। अनेन प्रकारेण साधयन्त्यपवर्गमिति साधवः। यतश्चैवं ततः साधव एव भण्यन्ते साधवो न चरकादय इति। निगमनं चैतदिति गाथार्थः। इत्युक्तं दशावयवम्। प्रयोगं त्वेवं वृद्धा दर्शयन्ति। अहिंसादिलक्षणधर्मसाधकाः साधव एव स्थावरजङ्गमभूतोपरोधपरिहारित्वात्। तदन्यैवंविधपुरुषवत्। विपक्षो दिगम्बरभिक्षुतौता-

दिवत् । इह ये स्थावरजङ्गमभूतोपरोधपरिहारिणस्ते उभयप्रसिद्धैवंविधपुरुषवदहिंसा-
दिलक्षणधर्मसाधका दृष्टास्तथा च साधवः स्थावरजङ्गमभूतोपरोधपरिहारिण इत्युप-
नयः । तस्मात्स्थावरजङ्गमभूतोपरोधपरिहारित्वात्तेऽहिंसादिलक्षणधर्मसाधकाः साधव
एवेति निगमनम् । पक्षादिशुद्धयस्तु निदर्शिता एवेति न प्रतन्यन्ते । एवमर्थाधिकार-
द्वयवशात्पञ्चावयवदशावयवाभ्यां वाक्याभ्यां व्याख्यातमिदमध्ययनम् । इदानीं भूयोऽपि
तद्गतमन्तरेण दशावयवेनैव वाक्येन सर्वमध्ययनं व्याचष्टे निर्युक्तिकारः ॥ ते उपइ-
न्नविभत्ती, हेउविभत्ती विवक्खपडिसेहो ॥ दिट्ठंतो आसंका, तप्पडिसेहो निगमणं च
॥ १४२ ॥ व्याख्या ॥ त इति अवयवाः । तुः पुनःशब्दार्थः । ते पुनरमी प्रतिज्ञादयः।
तत्र प्रतिज्ञानं प्रतिज्ञा वक्ष्यमाणस्वरूपेत्येकोऽवयवः । तथा विभजनं विभक्तिः ।
तस्या एव विषयविभागकथनमिति द्वितीयः । तथा हिनोति गमयति जिज्ञासित-
धर्मविशिष्टानर्थानिति हेतुस्तृतीयः । तथा विभजनं विभक्तिरिति पूर्ववच्चतुर्थकः ।
तथा विसदृशः पक्षो विपक्षः साध्यादिविपर्यय इति पञ्चमः । तथा प्रतिषेधनं प्रति-
षेधः । विपक्षस्येति गम्यते । इत्ययं षष्ठः । तथा दृष्टमर्थमन्तं नयतीति दृष्टान्त इति
सप्तमः । तथा आशङ्कनमाशङ्का प्रक्रमाद् दृष्टान्तस्यैवेत्यष्टमः । तथा तत्प्रतिषेधः
आशङ्काप्रतिषेध इति नवमः । तथा निश्चितं गमनं निगमनं निश्चितोऽवसाय
इति दशमः । चशब्द उक्तसमुच्चयार्थ इति गाथासमासार्थः । व्यासार्थं तु प्रत्यवयवं
वक्ष्यति ग्रन्थकार एव । तथा चाह ॥ धम्मो मंगलमुक्किट्ठं ति पइन्ना अत्तवयणनिद्देसो ॥
सो य इहेव जिणमए, नन्नत्थ पइन्नपविभत्ती ॥ १४३ ॥ व्याख्या ॥ धर्मो मङ्गलमुत्कृ-
ष्टमिति पूर्ववत् । इयं प्रतिज्ञा । आह । केयं प्रतिज्ञेत्युच्यते । आप्तवचननिर्देश इति ।
तत्राप्तोऽप्रतारकः । अप्रतारकश्चाशेषरागादिक्षयाद्भवति । उक्तं च "॥ आगमो ह्याप्त-
वचनमाप्तं दोषक्षयाद्विदुः ॥ वीतरागोऽनृतं वाक्यं न ब्रूयाद्धेत्वसंभवात् ॥" तस्य
वचनमाप्तवचनं तस्य निर्देश आप्तवचननिर्देशः । आह । अयमागम इति । उच्यते ।
विप्रतिपत्तिसंभवनिरासनिबन्धनत्वेनैष एव प्रतिज्ञेति नैष दोषः । पाठान्तरं वा सा-
ध्यवचननिर्देश इति । साध्यत इति साध्यम्, उच्यत इति वचनमर्थः । यस्मात्स
एवोच्यते । साध्यं च तद्वचनं च साध्यवचनं साध्यार्थ इत्यर्थः । तस्य निर्देशः
प्रतिज्ञेति । उक्तः प्रथमोऽवयवः । अधुना द्वितीय उच्यते । स चाधिकृतो धर्मः ।
इहैवेह जिनमतेऽस्मिन्नेव मौनीन्द्रे प्रवचने नान्यत्र कपिलादिमतेषु । तथाहि ।
इहत्य एवोपदिश्यन्ते यथावत्पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतिषु परिज्ञातप्रवृत्तयः प्राण्युप-
मर्दं कुर्वाणास्तेषु तुच्छेषु धर्म इत्यत्र यद्वक्तव्यम् । ननु नोच्यते मन्यवि-
स्तरस्य [illegible] इति । प्रतिज्ञाविभक्तिरियं प्रतिज्ञाविषयविभागकथनमिति गा-

थार्थः । उक्तो द्वितीयोऽवयवः । अधुना तृतीय उच्यते । तत्र ॥ सुरपूइउं त्ति हेऊ, धम्मट्ठाणे ठिया उ जं परमे ॥ हेउविभत्ती निरुवहि–जियाए अवहेण य जियंति ॥ १४४ ॥ व्याख्या ॥ सुरा देवास्तैः पूजितः सुरपूजितः । सुरग्रहणमिन्द्राद्युपलक्षणम् । इतिशब्द उपदर्शने । कोऽयं हेतुः । पूर्ववत् । हेत्वर्थसूचकं चेदं वाक्यम् । हेतुः सुरेन्द्रादिपूजितत्वादिति द्रष्टव्यः । अस्यैव सिद्धतां दर्शयति । धर्मः पूर्ववत् । तिष्ठत्यस्मिन्निति स्थानम् । धर्मश्चासौ स्थानं च धर्मस्थानम् । स्थानमालयः । तस्मिन् स्थिताः । तुरयमेवकारार्थः । स चावधारणे । अयं चोपरिष्टात् क्रियया सह योक्ष्यते । यद्यस्मात् । किंभूते धर्मस्थाने । परमे प्रधाने । किम् । सुरेन्द्रादिभिः पूज्यन्त एवेति वाक्यशेषः । इति तृतीयोऽवयवः । अधुना चतुर्थ उच्यते । हेतुविभक्तिरियम् । हेतुविषयविभागकथनम् । अथ क एते धर्मस्थाने स्थिता इत्यत्राह । निरुपधयः । उपधिशब्दश्च मायेत्यनर्थान्तरम् । अयं च क्रोधाद्युपलक्षणम् । ततश्च निर्गता उपध्यादयः सर्व एव कषाया येभ्यस्ते निरुपधयो निष्कषाया जीवानां पृथ्वीकायादीनामवधेनापीडया चशब्दात्तपश्चरणादिना च हेतुभूतेन जीवन्ति प्राणान् धारयन्ति ये त एव धर्मस्थाने स्थिता नान्य इति गाथार्थः । उक्तश्चतुर्थोऽवयवः । अधुना पञ्चममभिधित्सुराह ॥ जिणवयणपउट्ठे वि हु, ससुराईए अधम्मरुइणो वि ॥ मंगलबुद्धीइ जणो, पणमइ आइदुयविवक्खो ॥ १४५ ॥ व्याख्या ॥ इह विपक्षः पञ्चम इत्युक्तम् । स चायं प्रतिज्ञाविभक्त्योरिति । जिनास्तीर्थंकराः । तेषां वचनमागमलक्षणं तस्मिन् प्रद्विष्टा अप्रीता इति समासस्तान् । अपिशब्दादप्रद्विष्टानपि । हु इत्ययं निपातोऽवधारणार्थः । अस्थानप्रयुक्तश्च । स्थानं च दर्शयिष्यामः । श्वशुरादीन् । श्वशुरो लोकप्रसिद्धः । आदिशब्दात्पित्रादिपरिग्रहः । न विद्यते धर्मे रुचिर्येषां तेऽधर्मरुचयस्तान् । अपिशब्दाद्धर्मरुचीन् । किम् । मङ्गलबुद्ध्या मङ्गलप्रधानया धिया मङ्गलबुद्ध्यैव नामङ्गलबुद्ध्येत्येवकारोऽवधारणार्थः । किम् । जनो लोकः प्रकर्षेण नमति प्रणमति । आद्यद्वयविपक्ष इति । अत्राद्यद्वयं प्रतिज्ञा तच्छुद्धिश्च तस्य विपक्षः साध्यादिविपर्यय इति आद्यद्वयविपक्षः । तत्राधर्मरुचीनपि मङ्गलबुद्ध्या जनः प्रणमतीत्यनेन प्रतिज्ञाविपक्षमाह । तेषामधर्माव्यतिरेकाज्जिनवचनप्रद्विष्टानपीत्यनेन तु तच्छुद्धेस्तत्रापि हेतुप्रयोगप्रवृत्त्या धर्मसिद्धेरिति गाथार्थः ॥ बिइयदुयस्स विवक्खो, सुरेहिं पुइंति जक्खजाई वि ॥ बुद्धाई वि सुरनया, वुच्चंते णायपडिवक्खो ॥१४६॥ व्याख्या ॥ द्वयोः पूरणं द्वितीयं द्वितीयं च तद्द्वयं च द्वितीयद्वयं हेतुस्तच्छुद्धिः । इदं च प्रागुक्तद्वयापेक्षया द्वितीयमुच्यते । तस्यायं विपक्षः । इह सुरैः पूज्यन्ते यक्षयाजिनोऽपीति । इयमत्र भावना । यक्षयाजिनो हि मङ्गलरूपा न भवन्त्यथ च सुरैः पूज्यन्ते । ततश्च सुरपूजितत्वमका-

रणमित्येष हेतुविपक्षस्तथा । अजितेन्द्रियाः सोपधयश्च यतस्ते वर्तन्ते । अतोऽनेनैव ग्रन्थेन धर्मस्थाने स्थिताः परम इत्यादिकाया हेतुविजक्तेरपि विपक्ष उक्तो वेदितव्य इति । उदाहरणविपक्षमधिकृत्याह । बुद्धादयोऽप्यादिशब्दात्कापिलादिपरिग्रहः । ते । किम् । सुरनता देवपूजिता उच्यन्ते जण्यन्ते तच्छासनप्रतिपन्नैरिति ज्ञातप्रतिपक्ष इति गाथार्थः । आह । ननु दृष्टान्तमुपरिष्टाद्वक्ष्यत्येवं ततश्च तत्स्वरूप उक्ते च तत्रैव विपक्षस्तत्प्रतिषेधश्च वक्तुं युक्तः । तत्किमर्थमिह विपक्षः तत्प्रतिषेधश्चाजिधीयते । उच्यते । विपक्षसाम्यादधिकृत एव विपक्षद्वारे लाघवार्थमजिधीयते । अन्यथेदमपि पृथग्द्वारं स्यात् । तथैव तत्प्रतिषेधोऽपि द्वारान्तरं प्राप्नोति । तथा च सति ग्रन्थगौरवं जायते । तस्माल्लाघवार्थमत्रैवोच्यत इत्यदोषः । आह ॥"दिठंतो आसंका तप्पडिसेहो" त्ति वचनाडुत्तरत्र दृष्टान्तमजिधाय पुनराशङ्कां तत्प्रतिषेधं च वक्ष्यत्येव । तदाशङ्का च तद्विपक्ष एव । तत् किमर्थमिह पुनर्विपक्षप्रतिषेधावजिधीयेते । उच्यते । अनन्तरपरंपराजेदेन दृष्टान्तद्वैविध्यख्यापनार्थम् । यः खल्वनन्तरमुक्तोऽपि परोक्षत्वादागमगम्यत्वाद्दार्ष्टान्तिकार्थसाधनायालं न जवति तत्प्रसिद्ध्ये विपक्षसिद्धो योऽन्य उच्यते स परंपरादृष्टान्तः । तथा च तीर्थकरांस्तथा साधूंश्च द्वावपि जिन्नावेवोत्तरत्र दृष्टान्तावजिधास्येते । तत्र तीर्थकृल्लक्षणं दृष्टान्तमङ्गीकृत्येह विपक्षप्रतिषेधावुक्तौ । साधूंस्त्वधिकृत्य तत्रैवाशङ्कातत्प्रतिषेधौ दर्शयिष्येते । इत्यदोषः । स्यान्मतं प्रागुक्तेन विधिना लाघवार्थमनुक्त एव दृष्टान्त उच्यतां काममिहैव दृष्टान्तविपक्षस्तत्प्रतिषेधश्च स एव दृष्टान्तः किमित्युत्तरत्रोपदिश्यते येन हेतुविजक्तेरनन्तरमिहैव न जण्यते । तथा ह्यत्र दृष्टान्ते जण्यमाने प्रतिज्ञादीनामिव द्विरूपस्यापि दृष्टान्तस्यार्हत्साधुलक्षणस्य एतावेव विपक्षतत्प्रतिषेधावुपपद्येते । ततश्च साधुलक्षणस्य दृष्टान्तस्याशङ्कातत्प्रतिषेधावुत्तरत्र न पृथग् वक्तव्यौ जवतः । तथा च सति ग्रन्थलाघवं जायते । तथा प्रतिज्ञाहेतूदाहरणरूपाः सविशुद्धिकास्त्रयोऽप्यवयवाः क्रमेणोक्ता जवन्तीत्यत्रोच्यते । इहाजिधीयमाने दृष्टान्तस्यैव प्रतिज्ञादीनामपि प्रत्येकमाशङ्कातत्प्रतिषेधौ वक्तव्यौ । तथा च सत्यवयवबहुत्वं दृष्टान्तस्य वा प्रतिज्ञादीनामिव विपक्षतत्प्रतिषेधाज्यां पृथगाशङ्कातत्प्रतिषेधौ न वक्तव्यौ स्यातामेवं सति दशावयवा न प्राप्नुवन्ति । दशावयवं चेदं वाक्यं जङ्ग्यन्तरेण प्रतिपिपादयिषितमस्यापि न्यायस्य प्रदर्शनार्थमत एव यडुक्तं साधुलक्षणदृष्टान्तस्याशङ्कातत्प्रतिषेधावुत्तरत्र न पृथग् वक्तव्यौ स्यातामित्यादि तदपाकृतं वेदितव्यम् । इत्यलं प्रसङ्गेन । एवं प्रतिज्ञादीनां प्रत्येकं विपक्षोऽजिहितोऽधुनायमेव प्रतिज्ञादिविपक्षः पञ्चमोऽवयवो वर्तत इत्येतद्दर्शयन्निदमाह ॥ एवं तु अवयवाणं, चउण्ह पडिवक्खु पंचमोऽवयवो ॥ एत्तो उठोवयवो, विवक्खपडिसेह तं वोठं ॥ १४७ ॥ व्याख्या ॥ एव-

मित्ययमेवकार उपप्रदर्शने। तुरवधारणे। अयमेवावयवानां प्रमाणाङ्गलक्षणानां चतुर्णां प्रतिज्ञादीनां प्रतिपक्षो विपक्षः पञ्चमोऽवयव इति। आह। दृष्टान्तस्याप्यत्र विपक्ष उक्त एव तत्किमर्थं चतुर्णामित्युक्तम्। उच्यते। हेतोः सपक्षविपक्षाभ्यामनुवृत्तिव्यावृत्तिरूपत्वेन दृष्टान्तधर्मत्वात्तद्विपक्ष एव चास्यान्तर्भावाददोष इत्युक्तः पञ्चमोऽवयवः। षष्ठ उच्यते। तथा चाह। इत उत्तरत्र षष्ठोऽवयवो विपक्षप्रतिषेधस्तं वक्ष्येऽभिधास्य इति गाथार्थः। इत्थं सामान्येनाभिधायेदानीमाद्यद्वयविपक्षप्रतिषेधमभिधातुकाम आह॥ सायं संमत्तपुमं, हासरई आउनामगोयसुहं॥ धम्मफलं आइदुगे, विवक्खपडिसेह मो एसो॥ १४७॥ व्याख्या॥ सायंति शातवेदनीयं कर्म। संमत्तं ति सम्यक्त्वं सम्यग्भावः सम्यक्त्वं सम्यक्त्वमोहनीयं कर्मैव। पुमंति पुंवेदमोहनीयं। हासंति हस्यतेऽनेनेति हासः। तद्भावो हास्यं हास्यमोहनीयम्। रम्यतेऽनयेति रतिः क्रीडाहेतुः रतिमोहनीयं कर्मैव। आयुः। नामगोयसुहं ति। अत्र शुभशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते। अन्ते वचनात्ततश्च आयुः शुभं नामशुभं गोत्रशुभम्। तत्रायुः शुभं तीर्थंकरादिसंबन्धि। नामगोत्रे अपि कर्मणी शुभे तेषामेव भवतः। तथाहि यशोनामादि शुभं तीर्थंकरादीनामेव भवति। तथोच्चैर्गोत्रं तदपि शुभं तेषामेवेति। धर्मफलमिति। धर्मस्य फलं धर्मफलम्। धर्मेण वा फलं धर्मफलं एतदहिंसादेर्जिनोक्तस्यैव धर्मस्य फलम्। अहिंसादिना जिनोक्तेनैव च धर्मेणैव फलमवाप्यते। सर्वमेव चैतत्सुखहेतुत्वाच्छुभम्। अतः स एव धर्मो मङ्गलं न बुद्धादयः। तथाहि मङ्ग्यते हितमनेनेति मङ्गलम्। तच्च यथोक्तधर्मेणैव मङ्ग्यते नान्येन तस्मादसावेव मङ्गलं न जिनवचनबाह्याः बुद्धादय इति स्थितम्। आह। मङ्गलबुद्ध्यैव जनः प्रणमतीत्युक्तं तत्कथमित्युच्यते। मङ्गलबुद्ध्यापि गोपालाङ्गनादिर्मोहतिमिरोपप्लुतबुद्धिलोचनो जनः प्रणमन्नपि न मङ्गलत्वनिश्चयायालम्। तथाहि न तैमिरिकद्विचन्द्रोपदर्शनं सचेतसां चक्षुष्मतां द्विचन्द्राकारायाः प्रतीतेः प्रत्ययतां प्रतिपद्यते। अतद्रूप एव तद्रूपाध्यारोपद्वारेण तत्प्रवृत्तेरिति। आइदुगं ति। आद्यद्वयं प्रागुक्तं तस्मिन्नाद्यद्वयविषये विपक्षप्रतिषेधः। मो इति निपातो वाक्यालंकारार्थः। एष इति यथा वर्णित इति गाथार्थः। इत्थमाद्यद्वयविपक्षप्रतिषेधः प्रतिपादितः। सांप्रतं हेतुतद्विभक्त्योर्विपक्षप्रतिषेधप्रतिपिपादयिषयेदमाह॥ अजिइंदिय सोवहिया, वहगा जइ ते वि नाम पुज्जंति॥ अग्गी वि होज्ज सीओ, हेउविभत्तीण पडिसेहो॥ १४८॥ व्याख्या॥ न जितानि श्रोत्रादीनीन्द्रियाणि यैस्ते तथोच्यन्ते। उपधिश्च मातृस्थानम्। उपधिना सह वर्तन्त इति सोपधयो मायाविनः प्रच्छन्नपापा इति यावत्। अथवा उपदधातीत्युपधिः वस्त्राद्युपकरणः परिग्रहः। तेन सह वर्तन्ते ये ते तथाविधा

महापरिग्रहा इत्यर्थः । वधन्तीति वधकाः प्राण्युपमर्दकर्तारः । जइ ते वि नाम पुज्जंतित्ति । यदीति पराज्युपगमसंसूचकः । त इति याज्ञिकाः । अपिः संज्ञावने । नाम इति निपातो वाक्यालंकारार्थः । ये जितेन्द्रियादिदोषदुष्टा यज्ञयाजिनो वर्तन्ते । यदि ते नाम पूज्यन्ते । तर्ह्यग्निरपि जवेच्छीतः । न च कदाचिदप्यसौ शीतो जवति । तथा वियदिन्दीवरस्रजोऽपि वान्ध्येयोरस्थलशोजामादधीरन् । न चैतद्भवति । यथैवमादिरत्यन्तोऽज्ञावस्तथेदमपीति मन्यतेऽथापि कालदोर्गुण्येन कथंचिदविवेकिना जनेन पूज्यन्ते । तथापि तेषां न मङ्गलत्वसंप्रसिद्धिरप्रेक्षावतामतद्रूपेऽपि वस्तुनि तद्रूपाध्यारोपेण प्रवृत्तेस्तथा ह्यकलङ्कधियामेव प्रवृत्तिर्वस्तुनस्तद्रूपतां गमयत्यतथाजूते वस्तुनि तद्बुद्ध्या तेषामप्रवृत्तेः । सुविशुद्धबुद्धयश्च दैत्यामरेन्द्रादयस्ते चाहिंसादिलक्षणं धर्ममेव पूजयन्ति न यज्ञयाजिनस्तस्माद्दैत्यामरेन्द्रादिपूजितत्वाद्धर्म एवोत्कृष्टं मङ्गलं न याज्ञिका इति स्थितम् । हेजविजत्तीणं ति। एष हेतुतद्विजक्त्योः पमिसेहोत्ति । विपक्षप्रतिषेधः । विपक्षशब्द इहानुक्तोऽपि प्रकरणाज्ज्ञातव्य इति गाथार्थः । एवं हेतुतद्बुद्ध्योर्विपक्षप्रतिषेधो दर्शितः । सांप्रतं दृष्टान्तविपक्षप्रतिषेधं दर्शयन्नाह ॥ बुद्धाइउवयारे, पूयागणं जिणाउ सप्रावं॥ दिठंते पमिसेहो, उठो एसो अवयवो उ ॥ १५० ॥ व्याख्या ॥ बुद्धादय आदिशब्दात्कापिलादिपरिग्रहः उपचार इति । सुपां सुपो नवन्तीति न्यायाडुपचारेण । किंचिदतीन्द्रियं कथयन्तीति कृत्वा न वस्तुस्थित्या पूजायाः स्थानं पूजास्थानम् । जिनास्तु सद्भावं परमार्थमधिकृत्येति वाक्यशेषः । सर्वज्ञत्वाद्यसाधारणगुणयुक्तत्वादिति जावना । दृष्टान्तप्रतिषेध इति विपक्षशब्दलोपाद् दृष्टान्तविपक्षप्रतिषेधः । किम् । षष्ठ एषोऽवयवः । तुर्विशेषणार्थः । किं विशिनष्टि । सर्वोऽप्ययमनन्तरोदितः प्रतिज्ञादिविपक्षप्रतिषेधः पञ्चप्रकारोऽप्येक एवेति गाथार्थः । षष्ठमवयवमज्ञिधायेदानीं सप्तमं दृष्टान्तनामानमजिधातुकाम आह ॥ अरहंतमग्गगामी, दिठंतो साहुणो वि समचित्ता ॥ पागरएसु गिहीसु, एसंते अवहमाणा उ ॥ १५१ ॥ व्याख्या ॥ पूजामर्हन्तीत्यर्हन्तः । न रुहन्तीति वा अरुहन्तः । किम् । दृष्टान्त इति संबन्धः । तथा मार्गगामिन इति । प्रक्रमात्तडुपदिष्टेन मार्गेण गन्तुं शीलं येषां त एव गृह्यन्ते । के च त इत्यत आह । साधवः । साधयन्ति सम्यग्दर्शनादियोगैरपवर्गमिति साधवः तेऽपि दृष्टान्त इति योगः । किंजूताः समचित्ता रागद्वेषरहितचित्ता इत्यर्थः । किमिति तेऽपि दृष्टान्त इति । अहिंसादिगुणयुक्तत्वात् । आह च । पाकरतेष्वात्मार्थमेव पाकसक्तेषु गृहेष्वगारेष्वेषन्ते गवेषयन्ति पिण्डपानमित्यध्याहारः । किं कुर्वाणा इत्यत आह । अवहमाणा उ । न घ्नन्तोऽघ्नन्तः । तुरवधारणार्थः । ततश्चाघ्नन्त एव आरम्नाकरणेन पीडामकुर्वाणा इत्यर्थः । एवं द्वि-

विधोपि दृष्टान्त उक्तः । दृष्टान्तवाक्यं चेदं स तु संस्कृत्य कर्तव्योऽर्हदादिवदिति गाथार्थः । उक्तः सप्तमोऽवयवः सांप्रतमष्टममभिधित्सुराह ॥ तत्र भवे आसंका, उद्दिस्स जई वि कीरए पागो ॥ तेण र विसमं नायं, वासतणा तस्स पडिसेहे ॥ १५२ ॥ ॥ व्याख्या ॥ तत्र तस्मिन् दृष्टान्ते भवेदाशङ्का भवत्याक्षेपः । यथोद्दिश्याङ्गीकृत्य यतीनपि संयतानपि । अपिशब्दादपत्यादीन्यपि । क्रियते निर्वर्त्यते पाकः। कैः । गृहिभिरिति गम्यते । ततः किमित्यत आह । तेन कारणेन । र इति निपातः किलशब्दार्थः । विषममतुल्यं ज्ञातमुदाहरणं वस्तुतः पाकोपजीवित्वेन साधूनामनवद्यवृत्त्यभावादिति भावितमेवैतत् पूर्वमित्यष्टमोऽवयवः । इदानीं नवममधिकृत्याह । वर्षातृणानि तस्य प्रतिषेध इत्येतच्च भाष्यकृता प्राक् प्रपञ्चितमेवेति न प्रतन्यत इति गाथार्थः । उक्तो नवमोऽवयवः । सांप्रतं चरममभिधित्सुराह ॥ तम्हा उ सुरनराणं, पुव्वत्ता मंगलं सया धम्मो ॥ दसमो एस अवयवो, पइन्नहेऊ पुणवयणं ॥ १५३ ॥ ॥ व्याख्या ॥ यस्मादेवं तस्मात्सुरनराणां देवमनुष्याणां पूज्यस्तद्भावस्तस्मात्पूज्यत्वान्मङ्गलं प्राग्निरूपितशब्दार्थं सदा सर्वकालं धर्मः प्रागुक्तः । दशम एषोऽवयव इति संख्याकथनम् । किं विशिष्टोऽयमित्यत आह । प्रतिज्ञाहेत्वोः पुनर्वचनं पुनर्हेतुप्रतिज्ञावचनमिति गाथार्थः । उक्तं द्वितीयं दशावयवं।साधनाङ्गता चावयवानां विनेयापेक्षया विशिष्टप्रतिपत्तिजनकत्वेन भावनीयेत्युक्तोऽनुगमः। सांप्रतं नया उच्यन्ते । ते च नैगमसंग्रहव्यवहारऋजुसूत्रशब्दसमभिरूढैवंभूतभेदभिन्नाः खल्वोघतः सप्त भवन्ति। स्वरूपं चैतेषामेवावश्यके सामायिकाध्ययनेऽन्यक्षणे प्रदर्शितमेवातो नेह प्रतन्यते । इह पुनः स्थानाशून्यार्थमेते ज्ञानक्रियानयद्वयान्तर्भावद्वारेण समासतः प्रोच्यन्ते। ज्ञाननयः क्रियानयश्च । तत्र ज्ञाननयदर्शनमिदं ज्ञानमेव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलावाप्तिकारणं युक्तियुक्तत्वात्तथा चाह ॥ णायंमि गिण्हियव्वे, अगिण्हियव्वंमि चेव अत्थंमि ॥ जइयव्वमेव इइ जो, उवएसो सो नओ नामं ॥ १५५ ॥ व्याख्या ॥ णायमिति। ज्ञाते सम्यक्परिछिन्ने । गिण्हियव्वेत्ति । गृहीतव्य उपादेये । अगिण्हियव्वंमि त्ति । अगृहीतव्येऽनुपादेये हेय इत्यर्थः । चशब्दः खल्वभयोर्गृहीतव्यागृहीतयोर्ज्ञातत्वानुकर्षणार्थः । उपेक्षणीयसमुच्चयार्थो वा । एवकारस्त्ववधारणार्थः । तस्य चैवं व्यवहितः प्रयोगो द्रष्टव्यः । ज्ञात एव गृहीतव्ये तथागृहीतव्ये तथोपेक्षणीये चार्थे तु ज्ञात एव नाज्ञाते । अत्थंमि त्ति । अर्थेऽप्यैहिकामुष्मिके तत्रैहिको गृहीतव्यः स्रक्चन्दनाङ्गनादिः । अगृहीतव्यो विषशस्त्रकण्टकादिः । उपेक्षणीयः तृणादिः । आमुष्मिको गृहीतव्यः सम्यग्दर्शनादिः अगृहीतव्यो मिथ्यात्वादिः । उपेक्षणीयो विवक्षयाभ्युदयादिरिति । तस्मिन्नर्थे यतितव्यमेवेति । अनुस्वारलोपाद्यतितव्यमेवमनेन क-

महापरिग्रहा इत्यर्थः । वधन्तीति वधकाः प्राण्युपमर्दकर्तारः । जइ ते वि नाम पुवं-तित्ति । यदीति परान्युपगमसंसूचकः । त इति याज्ञिकाः । अपिः संभावने । नाम इति निपातो वाक्यालंकारार्थः । ये जितेन्द्रियादिदोपदुष्टा यज्ञयाजिनो व-र्तन्ते । यदि ते नाम पूज्यन्ते । तर्ह्यग्निरपि भवेच्छीतः । न च कदाचिदप्यसौ शीतो भवति । तथा वियदिन्दीवरस्रजोऽपि वान्ध्येयोरस्थलशोभामादधीरन् । न चैतद्भवति । यथैवमादिरत्यन्तोऽभावस्तथेदमपीति मन्यतेऽथापि कालदौर्गुण्येन कथं-चिदविवेकिना जनेन पूज्यन्ते । तथापि तेषां न मङ्गलत्वसंप्रसिद्धिरप्रेक्षावतामतद्रू-पेऽपि वस्तुनि तद्रूपाध्यारोपेण प्रवृत्तेस्तथा ह्यकलङ्कधियामेव प्रवृत्तिर्वस्तुनस्तद्रूपं गमयत्यतथाभूते वस्तुनि तद्बुद्ध्या तेषामप्रवृत्तेः । सुविशुद्धबुद्धयश्च दैत्यामरेन्द्रादयस्ते चाहिंसादिलक्षणं धर्ममेव पूजयन्ति न यज्ञयाजिनस्तस्माद्दैत्यामरेन्द्रादिपूजितत्वाद्धर्म एवोत्कृष्टं मङ्गलं न याज्ञिका इति स्थितम् । हेउविभत्तीणं ति । एष हेतुतद्विभक्त्योः । पमिसेहोत्ति । विपक्षप्रतिषेधः । विपक्षशब्द इहानुक्तोऽपि प्रकरणाज्ज्ञातव्य इति गाथार्थः । एवं हेतुतद्विभक्त्योर्विपक्षप्रतिषेधो दर्शितः । सांप्रतं दृष्टान्तविपक्षप्रतिषेधं दर्शयन्नाह ॥ बुद्धाईउवयारे, पूयाठाणं जिणाउ सम्भावं॥ दिठंते पमिसेहो, छठो एसो अवयवो उ ॥ १५० ॥ व्याख्या ॥ बुद्धादय आदिशब्दात्कापिलादिपरिग्रहः उपचार इति । सुपां सुपो भवन्तीति न्यायादुपचारेण । किंचिदतीन्द्रियं कथयन्तीति कृत्वा न वस्तुस्थित्या पूजायाः स्थानं पूजास्थानम् । जिनास्तु सद्भावं परमार्थमधिकृत्येति वाक्यशेषः । सर्वज्ञत्वाद्यसाधारणगुणयुक्तत्वादिति भावना । दृष्टान्तप्रतिषेध इति विपक्षशब्दलोपाद् दृष्टान्तविपक्षप्रतिषेधः । किम् । षष्ठ एषोऽवयवः। तुर्विशेषणार्थः । किं विशिनष्टि । सर्वोऽप्ययमनन्तरोदितः प्रतिज्ञादिविपक्षप्रतिषेधः पञ्चप्रकारोऽप्येक एवेति गाथार्थः । षष्ठमवयवमभिधायेदानीं सप्तमं दृष्टान्तनामानमभिधातुकाम आह ॥ अरहंतमग्गगामी, दिठंतो साहुणो वि समचित्ता ॥ पागरएसु गिहीसु, एसंते अवहमाणा उ ॥ १५१ ॥ व्याख्या ॥ पूजामर्हन्तीत्यर्हन्तः । न रुहन्तीति वा अरुहन्तः । किम् । दृष्टान्त इति संवन्धः । तथा मार्गगामिन इति । प्रक्रमात्तदुप-दिष्टेन मार्गेण गन्तुं शीलं येषां त एव गृह्यन्ते । केच त इत्यत आह । साधवः । साध-यन्ति सम्यग्दर्शनादियोगैरपवर्गमिति साधवः तेऽपि दृष्टान्त इति योगः। किंभूताः सम-चित्ता रागद्वेषरहितचित्ता इत्यर्थः । किमिति तेऽपि दृष्टान्त इति । अहिंसादिगुणयु-क्तत्वात् । आह च । पाकरतेष्वात्मार्थमेव पाकसक्तेषु गृहेष्वगारेष्वेषन्ते गवेषयन्ति पि-ण्डपानमित्यध्याहारः । किं कुर्वाणा इत्यत आह । अवहमाणा उ । न घ्नन्तोऽघ्नन्तः । तु-रवधारणार्थः । ततश्चाघ्नन्त एव आरम्भाकरणेन पीडामकुर्वाणा इत्यर्थः । एवं द्वि-

विधोपि दृष्टान्त उक्तः । दृष्टान्तवाक्यं चेदं स तु संस्कृत्य कर्तव्योऽर्हदादिवदिति गाथार्थः । उक्तः सप्तमोऽवयवः सांप्रतमष्टममभिधित्सुराह ॥ तत्थ भवे आसंका, उद्दिस्स जई वि कीरए पागो ॥ तेण र विसमं नायं, वासतणा तस्स पडिसेहे ॥ १५२ ॥ ॥ व्याख्या ॥ तत्र तस्मिन् दृष्टान्ते भवेदाशङ्का भवत्याक्षेपः । यथोद्दिश्याङ्गीकृत्य यतीनपि संयतानपि । अपिशब्दादपत्यादीन्यपि । क्रियते निर्वर्त्यते पाकः। कैः। गृहिभिरिति गम्यते । ततः किमित्यत आह । तेन कारणेन । र इति निपातः किलशब्दार्थः । विषममतुल्यं ज्ञातमुदाहरणं वस्तुतः पाकोपजीवित्वेन साधूनामनवद्यवृत्त्यभावादिति भावितमेवैतत् पूर्वमित्यष्टमोऽवयवः । इदानीं नवममधिकृत्याह । वर्षातृणानि तस्य प्रतिषेध इत्येतच्च भाष्यकृता प्राक् प्रपञ्चितमेवेति न प्रतन्यत इति गाथार्थः । उक्तो नवमोऽवयवः । सांप्रतं चरममभिधित्सुराह ॥ तम्हा उ सुरनराणं, पुवत्ता मंगलं सया धम्मो ॥ दसमो एस अवयवो, पइन्नहेऊ पुणवयणं ॥ १५३ ॥ ॥ व्याख्या ॥ यस्मादेवं तस्मात्सुरनराणां देवमनुष्याणां पूज्यस्तद्भावस्तस्मात्पूज्यत्वान्मङ्गलं प्राग्निरूपितशब्दार्थं सदा सर्वकालं धर्मः प्रागुक्तः । दशम एषोऽवयव इति संख्याकथनम् । किं विशिष्टोऽयमित्यत आह । प्रतिज्ञाहेत्वोः पुनर्वचनं पुनर्हेतुप्रतिज्ञावचनमिति गाथार्थः । उक्तं द्वितीयं दशावयवं । साधनाङ्गता चावयवानां विनेयापेक्षया विशिष्टप्रतिपत्तिजनकत्वेन भावनीयेत्युक्तोऽनुगमः। सांप्रतं नया उच्यन्ते । ते च नैगमसंग्रहव्यवहारऋजुसूत्रशब्दसमभिरूढैवंभूतभेदभिन्नाः खल्वोघतः सप्त भवन्ति । स्वरूपं चैतेषामेवावश्यके सामायिकाध्ययनेऽन्यक्षणे प्रदर्शितमेवातो नेह प्रतन्यते । इह पुनः स्थानाशून्यार्थमेते ज्ञानक्रियानयद्वयान्तर्भावद्वारेण समासतः प्रोच्यन्ते । ज्ञाननयः क्रियानयश्च । तत्र ज्ञाननयदर्शनमिदं ज्ञानमेव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलावाप्तिकारणं युक्तियुक्तत्वात्तथा चाह ॥ णायंमि गिण्हियवे, अगिण्हियवंमि चेव अत्थंमि ॥ जइयवमेव इइ जो, उवएसो सो नओ नामं ॥ १५५ ॥ व्याख्या ॥ णायमिति । ज्ञाते सम्यक्परिछिन्ने । गिण्हियवेत्ति । गृहीतव्य उपादेये । अगिण्हियवंमि त्ति । अगृहीतव्येऽनुपादेये हेय इत्यर्थः । चशब्दः खलूभयोर्गृहीतव्यागृहीतयोर्ज्ञातत्वानुकर्षणार्थः । उपेक्षणीयसमुच्चयार्थो वा । एवकारस्त्ववधारणार्थः । तस्य चैवं व्यवहितः प्रयोगो द्रष्टव्यः । ज्ञात एव गृहीतव्ये तथागृहीतव्ये तथोपेक्षणीये चार्थे तु ज्ञात एव नाज्ञाते । अत्थंमि त्ति । अर्थेऽप्यैहिकामुष्मिके तत्रैहिको गृहीतव्यः स्रक्चन्दनाङ्गनादिः । अगृहीतव्यो विषशस्त्रकण्टकादिः । उपेक्षणीयः तृणादिः । आमुष्मिको गृहीतव्यः सम्यग्दर्शनादिः अगृहीतव्यो मिथ्यात्वादिः । उपेक्षणीयो विवक्षयाभ्युदयादिरिति । तस्मिन्नर्थे यतितव्यमेवेति । अनुस्वारलोपाद्यतितव्यमेवमनेन क-

मैहिकामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थिना सत्त्वेन प्रवृत्त्यादिलक्षणः प्रयत्नः कार्य इत्यर्थः । इह चैवमङ्गीकर्तव्यम् । सम्यग्ज्ञाते प्रवर्तमानस्य फलविसंवाददर्शनात्तथाचान्यै-रप्युक्तम् "॥ विज्ञप्तिः फलदा पुंसां, न क्रिया फलदा मता ॥ मिथ्याज्ञानात्प्रवृत्तस्य, फलप्राप्तेरसंभवात् ॥" तथामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थिनापि ज्ञात एव यतितव्यम् । तथा चागमोऽप्येवमेव व्यवस्थितः । यत उक्तम् "॥ पढमं नाणं तओ दया, एवं चिठइ सव्वसंजये ॥ अन्नाणी किं काही, किंवा णाहिति छेयपावगं ॥" इतश्च तदेवाङ्गीकर्तव्यम् । यस्मात्तीर्थकरगणधरैरगीतार्थानां केवलानां विहारक्रियापि निषिद्धा । तथा चागमः "॥ गीयत्थो य विहारो, बीओ गीयत्थमीसिओ चेव ॥ इत्तो तइयविहारो, नाणुन्नाओ जिणवरेहिं ॥" यस्मादन्धेनान्धः समाकृष्यमाणः सम्यक्पन्थानं न प्रतिपद्यत इत्यभिप्रायः । एवं तावत्क्षायोपशमिकं ज्ञानमधिकृत्योक्तं क्षायिकमङ्गीकृत्य विशिष्टफलसाधकत्वं तस्यैव विज्ञेयम् । यस्मादर्हतोऽपि भवाम्भोधितटस्थस्य दीक्षां प्रतिपन्नस्योत्कृष्टचरणधरस्यापि न तावदपवर्गप्राप्तिः संजायते यावज्जीवाजीवाखिलवस्तुपरिच्छेदरूपं केवलज्ञानं नोत्पन्नमिति । तस्माज्ज्ञानमेव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणमिति स्थितम् । इति ॥ जो उवएसो सो णओ णामं ति । इत्येवंगुणेन न्यायेन य उपदेशो ज्ञानप्राधान्यख्यापनपरः स नयो नाम ज्ञाननय इत्यर्थः । अयं च ज्ञानचरणक्रियारूपेऽस्मिन्नध्ययने ज्ञानरूपमेवेदमिच्छति ज्ञानात्मकत्वादस्य चरणक्रिये तु तत्कार्यत्वाद्नेच्छति । गुणभूते चेच्छति इति गाथार्थः । उक्तो ज्ञाननयः । अधुना क्रियानयावसरस्तद्दर्शनं चेदम् । क्रियैव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणं युक्तियुक्तत्वात्तथा चायमप्युक्तलक्षणामेव स्वपक्षसिद्धये गाथामाह ॥ णायंमि गिण्हियव्वे, अगिण्हियव्वंमि चेव अत्थंमि ॥ जइयव्वमेव इइ जो, उवएसो सो नओ नामं ॥ १५५ ॥ व्याख्या ॥ अस्याः क्रियानयदर्शनानुसारेण व्याख्या । ज्ञाते ग्रहीतव्ये अग्रहीतव्ये चैव अर्थे ऐहिकामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थिना यतितव्यमेव । न च यस्मात्प्रवृत्त्यादिलक्षण प्रयत्नव्यतिरेकेण ज्ञानवतोऽप्यभिलषितार्थावाप्तिर्दृश्यते । तथा चान्यैरप्युक्तम् ॥ क्रियैव फलदा पुंसां, न ज्ञानं फलदं मतम् ॥ यतः स्त्रीभक्ष्यभोगज्ञो न ज्ञानात्सुखितो भवेत् । तथामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थिना क्रियैव कर्तव्या । तथा च मौनीन्द्रप्रवचनमप्येवमेव स्थितम् । यत उक्तम् "॥ चेइयकुलगणसंघे, आयरियाणं च पवयणसुए य ॥ सव्वेसु वि तेण कयं, तवसंजममुज्जमं तेण ॥" इतश्चैतदेवमङ्गीकर्तव्यम् । यस्मात्तीर्थकरगणधरैः क्रियाविकलानां ज्ञानमपि अफलमेवोक्तम् । तथा चागमः "॥ सुबहुंपि सुयमहीयं, किं काही चरणविप्पमुक्कस्स ॥ अंधस्स जह पलित्ता, दीवसयसहस्सकोडी वि ॥" इत्थं क्रियाविकलत्वात्तस्येत्यभिप्रायः । एवं तावत्क्षायोपश-

मिकं चारित्रमङ्गीकृत्योक्तम्। चारित्रं क्रियेत्यनर्थान्तरम्। क्षायिकमप्यङ्गीकृत्य प्रकृष्टफलसाधकत्वं तस्यैव विज्ञेयम्। यस्मादर्हतोऽपि भगवतः समुत्पन्नकेवलज्ञानस्यापि न तावन्मुक्त्यवाप्तिः संजायते यस्मादखिलकर्मेन्धनानलभूता ह्रस्वपञ्चाक्षरोच्चारणमात्रकालावस्थायिनी सर्वसंवररूपा चारित्रक्रिया नावाप्तेति। तस्मात् क्रियैव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणमिति स्थितम्। इति। जो उवएसो सो णउ णामं ति। इति एवमुक्तन्यायेन य उपदेशः। किम्। क्रियाप्राधान्यख्यापनपरः स नयो नाम क्रियानय इत्यर्थः। अयं च ज्ञानवचनक्रियारूपेऽस्मिन्नध्ययने क्रियारूपमेवेदमिच्छति। तदात्मकत्वादस्य ज्ञानवचने तु तदर्थमुपादीयमानत्वादप्रधानत्वान्नेच्छति। गुणभूते चेच्छतीति गाथार्थः। उक्तः क्रियानय इत्थं ज्ञाननयक्रियानयस्वरूपं श्रुत्वाविदिततदभिप्रायो विनेयः संशयापन्नः सन्नाह। किमत्र तत्त्वं पक्षद्वयेऽपि युक्तिसंभवादाचार्यः पुनराह॥ सवेसिं पि नयाणं, बहुविहवत्तव्वयं निसामेत्ता॥ तं सव्वनयविसुद्धं जं चरणगुणट्ठिउ साहू॥ १५८॥ व्याख्या॥ अथवा ज्ञानक्रियानयमतं प्रत्येकमभिधायाधुना स्थितपक्षमुपदर्शयन्नाह। सवेसिं पि गाहा। सर्वेषामिति मूलनयानामपिशब्दात्तद्भेदानां च द्रव्यास्तिकायादीनां बहुविधवक्तव्यतां सामान्यमेव विशेषा एव उभयमेव वानपेक्षमित्यादिरूपामथवा नामादीनां नयानां कः कं साधुमिच्छतीत्यादिरूपां निशम्य श्रुत्वा तत्सर्वनयविशुद्धं सर्वनयसंमतं वचनम्। यच्चरणगुणस्थितः साधुः। यस्मात् सर्वनया एव भावविषयं निक्षेपमिच्छन्तीति गाथार्थः। दुमपुप्फियनिज्जुत्ती, समासउ वन्निया विभासाए॥ जिण चउद्दसपुव्वी वित्थरेण कहयंति से अठं॥ १५९॥ दुमपुप्फियनिज्जुत्ती संमत्ता। दुमपुप्फियगाहा सुगमा॥

इत्याचार्यश्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकटीकायां द्रुमपुष्पकाध्ययनं समाप्तम्॥ १॥

व्याख्यायाध्ययनमिदं, प्राप्तं यत्कुशलमिह मया किंचित्॥ सद्धर्मलाभमखिलं लभतां भव्यो जनस्तेन॥ १॥

अथ श्रामण्यपूर्वकाध्ययनम्॥ २॥

कहं नु कुज्जा सामण्णं, जो कामे न निवारए॥
पए पए विसीदंतो, संकप्पस्स वसं गउ॥ १॥

(अवचूरिः)॥ अथ द्वितीयाध्ययनम्। नु क्षेपे। यथा कथं नु स राजा यो न रक्षति। एवं कथं नु कुर्याच्छ्रामण्यं यः कामान्न निवारयति। किमिति न करोति। तत्र हेतुमाह। पदे पदे विषीदन् संकल्पस्य वशं गतः। कामानिवारणेनेन्द्रियाद्यपराधपदा-

पेक्षया पदे पदे विषीदनात्संकल्पस्य वशंगतत्वात्।अप्रशस्तोऽध्यवसायः संकल्पः ॥१॥

(अर्थ) अथ द्वितीयाध्ययन।पूर्वोक्त अध्ययनमां धर्मप्रशंसा कही,तेथी धर्म जे छे, ते जिनशासनमांज छे,एम सिद्ध थयुं. एवा धर्मउपर सद्दहणा राखीने जेमणे चारित्र लीधुं छे, एवा नवा दीक्षा लीधेला अधीरा साधुओने जिनाम्नाय विषे मोह नहीं थवो जोइये, माटें साधुयें धृति (धैर्य) राखवी एम धैर्य राखवानो उपदेश आअध्ययनमां कर्यो छे. कह्युं छे केः–"जस्स धिई तस्स तवो, जस्स तवो तस्स सा गई सुलहा ॥ जे अधिइमंत पुरिसा, तवो वि खलु डुल्लहो तेसिं ॥ १ ॥" इति । एवा संबंधथी प्राप्त थयेला आ अध्ययननुं नाम 'श्रामण्यपूर्वक' एवुं छे, तेनो अर्थः–'श्राम्यंतीति श्रमणाः, तेषां भावः श्रामण्यं तस्य पूर्वं श्रामण्यपूर्वं तदेव श्रामण्यपूर्वकम् जे तपादि श्रम करे छे, ते श्रमण अर्थात् साधु जाणवा. तेमनो जे धर्म ते श्रामण्य जाणवुं. तेनुं जे पूर्व कारण ते धृति (धैर्य) जाणवी. तेनुं प्रतिपादन जेमां करेलुं छे, ते अध्ययनने पण श्रामण्यपूर्वक अध्ययन कहियें.

हवे अध्ययनना प्रथम सूत्रमां साधुयें वस्त्रादिक द्रव्यकाम तथा भोगेछारूप भावकाम अवश्य वर्जववा जोइये, ते कहे छे. (जो के०) यः एटले जे पुरुष (कामे के०) कामान् एटले द्रव्यभावरूप बे प्रकारना कामने (न निवारए के०) न निवारयति । एटले त्याग करतो नथी. ते पुरुष, कामत्याग न कर्याथी (पए पए के०) पदे पदे एटले पगले पेगले (विसीअंतो के०) विषीदन् एटले विषयपरिग्रहथी विखवाद पामतो थको, अने (संकप्पस्स के०) संकल्पस्य एटले अप्राप्तविषनी प्राप्तीने वास्ते अप्रशस्त अध्यवसायरूप संकल्पने (वसं गर्ज के०) वशंगतः एटले वश थयो थको (सामन्नं के०) श्रामण्यं एटले चारित्रने (कहं नु के०) कथं नु एटले कया प्रकारें (कुज्जा के०) कुर्यात्, पालयेत् एटले पालशे. इहां खातानो दृष्टांत जाणवो ॥ १ ॥

(दीपिका) प्रथमाध्ययने धर्मप्रशंसा उक्ता सा च इहैव जिनशासने।इह तु अध्ययने जिनशासनेऽङ्गीकृते सति मा भूत् नवदीक्षितस्य संयमेऽधृतिरतो धृतिमता भाव्यमित्येतदुच्यते इत्यनेन संबन्धेन आयातमिदमध्ययनं व्याख्यायते । कथं केन प्रकारेण । नु इति क्षेपे । यथा कथं नु स राजा यो न रक्षति प्रजाम् । कथं नु स वैयाकरणो योऽपशब्दं प्रयुङ्क्ते।कुर्यात् श्रामण्यं श्रमणभावम् । यः कामान् न निवारयति । कारणमाह । श्रामण्यस्याकरणे पदे पदे स्थाने स्थाने विषीदन् विषादं प्राप्नुवन् संकल्पस्य वशं गतः । न केवलमयमधिकृतसूत्रोक्तः यथोक्तश्रामण्याभावेन अ-

श्रमणः किंतु आजीविकादिभावेन प्रव्रजितः संक्लिष्टचित्तो द्रव्यक्रियां कुर्वन्नप्यश्रमण एव ॥ १ ॥

(टीका) व्याख्यातं द्रुमपुष्पिकाध्ययनमधुना श्रामण्यपूर्वकाख्यमारभ्यते । अस्य चायमभिसंबन्धः । इहानन्तराध्ययने धर्मप्रशंसोक्ता । सा चेहैव जिनशासन इति । इह तु तदभ्युपगमे सति मा भूदभिनवप्रव्रजितस्याधृतेः संमोह इत्यतो धृतिमता भवितव्यमित्येतदुच्यते । उक्तं च " ॥ जस्स धिई तस्स तवो, जस्स तवो तस्स सुग्गई सुलभा ॥ जे अधिइमंत पुरिसा, तवो वि खलु दुल्लहो तेसिं ॥ " अनेनाभिसंबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि पूर्ववन्नवरं नामवदध्ययनविषयत्वादुपक्रमादिद्वारकलापस्य व्याप्तिप्राधान्यतो नामनिष्पन्नं निक्षेपमभिधित्सुराह निर्युक्तिकारः ॥ सामन्नपुव्वगस्स उ, निक्खेवो होइ नामनिष्फन्नो ॥ सामन्नस्स चउक्को, तेरसगो पुव्वयस्स भवे ॥ १५७ ॥ व्याख्या ॥ श्राम्यतीति श्रमणः । श्राम्यति तपस्यति । तद्भावः श्रामण्यं तस्य पूर्वं कारणं श्रामण्यपूर्वं तदेव श्रामण्यपूर्वकमिति । संज्ञायां कन् । श्रामण्यकारणं च धृतिस्तन्मूलत्वात्तस्य । तत्प्रतिपादकं चेदमध्ययनमिति भावार्थः । अतः श्रामण्यपूर्वकस्य तु निक्षेपो भवति नामनिष्पन्नः । कोऽसावन्यस्याश्रुतत्वाच्छ्रामण्यपूर्वकमित्ययमेव । तुशब्दः सामान्यविशेषवन्नामविशेषणार्थः । श्रामण्यपूर्वकमिति सामान्यम् । श्रामण्यं पूर्वं चेति विशेषः । तथा चाह । श्रामण्यस्य चतुष्कस्त्रयोदशकः पूर्वकस्य भवेन्निक्षेप इति गाथार्थः । निक्षेपमेव विवृणोति ॥ समणस्स उ निक्खेवो, चउक्कओ होइ आणुपुव्वीए ॥ दव्वे सरीरभविओ, भावेण उ संजओ समणो ॥ १५८ ॥ व्याख्या ॥ श्रमणस्य तु । तुशब्दोऽन्येषां च मङ्गलादीनामिह तु श्रमणेनाधिकार इति विशेषणार्थः । निक्षेपश्चतुर्विधो भवत्यानुपूर्व्या नामादिक्रमेण । नामस्थापने पूर्ववत् । द्रव्यश्रमणो द्विधा । आगमतो नोआगमतश्च । आगमतो ज्ञातानुपयुक्तः । नोआगमतस्तु ज्ञशरीरभव्यशरीरतद्व्यतिरिक्तोऽभिलापभेदेन द्रुमवद्वसेयस्तं चानेनोपलक्षयति । दव्वे सरीरभविओ त्ति । भावश्रमणोऽपि द्विविध एव । आगमतो ज्ञातोपयुक्तः । नोआगमतस्तु चारित्रपरिणामवान् यतिः । तथा चाह । भावतस्तु संयतः श्रमण इति गाथार्थः । अस्यैव स्वरूपमाह ॥ जह मम न पियं दुक्खं, जाणिय एमेव सव्वजीवाणं ॥ न हणइ न हणावइ य, सममणई तेण सो समणो ॥ १५९ ॥ व्याख्या ॥ यथा मम न प्रियं दुःखं प्रतिकूलत्वाज्ज्ञात्वैवमेव सर्वजीवानां दुःखप्रतिकूलत्वम् न हन्ति स्वयं, न घातयत्यन्यैः । च शब्दाद् घ्नन्तं च नानुमन्यते अन्यम् । इत्यनेन प्रकारेण समम् अणति तुल्यं गच्छति यतस्ते-

नासौ श्रमण इति गाथार्थः ॥ नत्थि य सि कोइ वेसो, पिर्ज व सव्वेसु चेव जीवेसु ॥ एएण होइ समणो, एसो अन्नो वि पद्माउ ॥ १६० ॥ व्याख्या ॥ नास्ति च सि तस्य कश्चिद् द्वेष्यः प्रियो वा सर्वेष्वेव जीवेषु तुल्यमनस्त्वात् । एतेन जवति सममनाः । समं मनोऽस्येति सममनाः । एषोऽन्योपि पर्याय इति गाथार्थः ॥ तो समणो जइ सुमणो, जावेण य जइ न होइ पावमणो ॥ सयणे य जणे य समो, समो उ माणावमाणेसु ॥ १६१ ॥ व्याख्या ॥ ततः श्रमणो यदि सुमनाः । द्रव्यं मनः प्रतीत्य जावेन च यदि न जवति पापमनाः । एतत्फलमेव दर्शयति । स्वजने च जने च समः । समश्च मानापमानयोरिति गाथार्थः ॥ उरगगिरिजलणसागर–नहयलतरुगणसमो य जो होई ॥ जमरमिगधरणिजलरुह–रविपवणसमो य उ समणो ॥ १६२ ॥ व्याख्या ॥ उरगसमः परकृतबिलनिवासित्वादाहारानास्वादनात्संयमैकदृष्टित्वाच्च । गिरिसमः परीषहपवनाकम्प्यत्वात् । ज्वलनसमस्तपस्तेजःप्रधानत्वात् । तृणादिष्विव सूत्रार्थेष्वतृप्तेः । एषणीयाशनादौ वा विशेषप्रवृत्तेरिति । सागरसमो गम्जीरत्वाज्ज्ञानादिरत्नाकरत्वात्स्वमर्यादानतिक्रमाच्च । नजस्तलसमः सर्वत्रनिरालम्बनत्वात् । तरुगणसमः अपवर्गफलार्थिसत्त्वशकुनालयत्वात् वासीचन्दनकल्पत्वाच्च । भ्रमरसमः अनियतवृत्तित्वात् । मृगसमः संसारजयोद्विग्नत्वात् । धरणिसमः सर्वखेदसहिष्णुत्वात् । जलरुहसमः कामजोगोद्भवत्वेऽपि पङ्कजलाच्यामिव तदूर्ध्ववृत्तेः । रविसमः धर्मास्तिकायादिलोकमधिकृत्य विशेषेण प्रकाशकत्वात् । पवनसमः अप्रतिबद्धविहारित्वात् । इत्युरगादिसमश्च यतो जवति । ततः श्रमण इति गाथार्थः ॥ विसतिणिसवायवंजुल–कणियारुप्पलसमेण समणेण ॥ जमरुंदुरुनडकुक्कुड–अद्दागसमेण होयव्वं ॥ १६३ ॥ ॥ व्याख्या ॥ श्रमणेन विषसमेन जवितव्यं जावतः सर्वरसानुपातित्वमधिकृत्य । तथा तिनिशसमेन मानपरित्यागतो नम्रेण । वातसमेनेति पूर्ववत् । वन्जुलो वेतसस्तत्समेन क्रोधादिविषाजिजूतजीवानां तदपनयनेन । एवं हि श्रूयते किल वेतसमवाप्य निर्विषा जवन्ति सर्पा इति । कर्णिकारसमेनेति । तत्पुष्पवत्प्रकटेन अशुचिगन्धापेक्षया च निर्गन्धेनेति । उत्पलसदृशेन प्रकृतिधवलतया सुगन्धित्वेन च । भ्रमरसमेनेति पूर्ववत् । उन्दुरुसमेन उपयुक्तदेशकालचारितया । नटसमेन तेषु तेषु प्रयोजनेषु तत्तद्रूपकरणेन । कुक्कुटसमेन संविनाग[illegible]लतया । स हि किल प्राप्याहारं पादेन विक्षिप्यान्यैः सह भुङ्क्ते इति । आदर्शस[illegible] निर्मलतया तरुणादिरूपविम्बजावेन च ॥ उक्तं च "॥ तरुणंमि होइ तरुणो, थेरो थेरेहिं डहरए [illegible] [illegible]राउ विव रूवं, अणुयत्तइ जस्स जं सीलं ॥" एवंजूतेन श्रमणेन जवित-

व्यमिति गाथार्थः । इयं किल गाथा भिन्नकर्तृकी ॥ अतः पवनादिषु न पुनरुक्तदोष इति । सांप्रतं तत्त्वभेदपर्यायैर्व्याख्येति न्यायाच्छ्रमणस्यैव पर्यायशब्दानभिधित्सुराह ॥ पव्वइए अणगारे, पासंडे चरगतावसे भिक्खू ॥ परिवाइये य समणे, निग्गंथे संजए मुत्ते ॥ १६४ ॥ व्याख्या ॥ प्रकर्षेण व्रजितो गतः प्रव्रजितः । आरम्भपरिग्रहादिति गम्यते । अगारं गृहं तदस्यास्तीत्यगारो गृही। न अगारोऽनगारः । द्रव्यभावगृहरहित इत्यर्थः। पाखण्डं व्रतं तदस्यास्तीति पाखण्डी । उक्तं च "॥ पाखण्डं व्रतमित्याहुस्तद्यस्यास्त्यमलं भुवि ॥ स पाखण्डी वदन्त्यन्ये, कर्मपाशाद्विनिर्गतः ॥" चरतीति चरकस्तप इति गम्यते । तपोऽस्यास्तीति तापसः । भिक्षणशीलो भिक्षुः । भिनत्ति वाष्टप्रकारं कर्मेति भिक्षुः । परि समन्तात्पापवर्जनेन व्रजति गच्छतीति परिव्राजकः । चः समुच्चये । श्रमणः पूर्ववत् । निर्गतो ग्रन्थान्निर्ग्रन्थः वाह्याभ्यन्तरग्रन्थरहित इत्यर्थः । समेकीभावेनाहिंसादिषु यतः प्रयत्नवान् संयतः । मुक्तो वाह्याभ्यन्तरेण ग्रन्थेनैवेति गाथार्थः ॥ तिन्ने ताई दविए, मुणी य खंते य दंतविरए य ॥ लूहे तीरट्ठे वि य, हवंति समणस्स नामाइं ॥ १६५ ॥ व्याख्या ॥ तीर्णवांस्तीर्णः संसारमिति गम्यते । त्रायत इति त्राता धर्मकथादिना संसारदुःखेभ्य इति भावः । रागादिभावरहितत्वाद्द्रव्यम् । द्रवति गच्छति तांस्तान् ज्ञानादिप्रकारानिति द्रव्यम् । मुनिः पूर्ववत् । चः समुच्चये। क्षाम्यतीति क्षान्तः क्रोधविजयी । एवमिन्द्रियादिदमनाद्दान्तः । विरतः प्राणातिपातादिनिवृत्तः । स्नेहपरित्यागाद्रूक्षः। तीरेणार्थोऽस्येति तीरार्थी । संसारस्येति गम्यते । तीरस्थो वा सम्यक्त्वादिप्राप्तेः संसारपरिमाणात् । एतानि भवन्ति श्रमणस्य नामानि अभिधानानीति गाथार्थः । निरूपितः श्रमणशब्दः । अधुना पूर्वशब्दश्चिन्त्यते। अस्य च त्रयोदशविधो निक्षेपः। तथा चाह ॥ णामं ठवणा दविए, खेत्ते काले दिसि भावखेत्ते य ॥ पन्नवगपुव्ववत्थू, पाहुडअइपाहुडे भावे ॥ १६६ ॥ ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापने क्षुण्णे। द्रव्यपूर्वमङ्कुराद्बीजं दध्नः क्षीरं फाणिताद्रस इत्यादि। क्षेत्रपूर्वं यवक्षेत्राच्छालिक्षेत्रं तत्पूर्वकत्वात्तस्य। अपेक्षया चान्यथाप्यदोषः। कालपूर्वं पूर्वः कालः शरदः प्रावृट्, रजन्या दिवस इत्यादि । आवलिकाया वा समय इत्यादि। दिक्पूर्वं पूर्वा दिगियं च रुचकापेक्षया । तापक्षेत्रपूर्वमादित्योदयमधिकृत्य यत्र या पूर्वा दिक्। उक्तं च " जस्स जउ आइच्चो, उदेइ सा तस्स होइ पुव्वदिसा ॥" इत्यादि। प्रज्ञापकपूर्वं प्रज्ञापकं प्रतीत्य पूर्वा दिक्। यदभिमुख एवासौ सैव पूर्वा। पूर्वपूर्वं चतुर्दशानां पूर्वाणामाद्यं तच्च उत्पादपूर्वम्। एवं वस्तुप्राभृतातिप्राभृतेष्वपि योजनीयम् । अप्रत्यक्षस्वरूपाणि चैतानि । भावपूर्वमाद्यो भावः स

चौदयिक इति गाथार्थः । उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः । सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्ननिक्षेपस्यावसरः । इत्यादि वचः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम् तच्चेदम् । कहं नु कुज्जा इत्यादि । इह च संहितादिक्रमेण प्रतिसूत्रं व्याख्याने ग्रन्थगौरवमिति तत्परिज्ञाननिबन्धनं भावार्थमात्रमुच्यते । तत्रापि करयहं कदाहं कयमहमित्याद्यहस्यपाठान्तरपरित्यागेन इदयं व्याख्यायते। कथं नु कुर्याच्छ्रामण्यं यः कामान्न निवारयति । कथं केन प्रकारेण । नु क्षेपे। यथा कथं नु स राजा यो न रक्षति । कथं नु स वैयाकरणो योऽपशब्दान् प्रयुङ्क्ते । एवं कथं नु कुर्याच्छ्रामण्यं श्रमणभावं यः कामान् न निवारयति न प्रतिषेधते । किमिति न करोति । तत्र " निमित्तकारणहेतुषु सर्वासां विभक्तीनां प्रायो दर्शनम् " इति वचनात् । कारणमाह । पदे पदे विषीदन् संकल्पस्य वशं गतः । कामानिवारणेनेन्द्रियाद्यपराधपदापेक्षया पदे पदे विषीदनासंकल्पस्य वशंगतत्वात् । अप्रशस्ताध्यवसायः संकल्पः । इति सूत्रसमासार्थः । अवयवार्थं तु सूत्रस्पर्शनिर्युक्त्या प्रतिपादयति । तत्रापि शेषपदार्थान् परित्यज्य कामपदार्थस्य हेयतयोपयोगित्वात्स्वरूपमाह ॥ नामंठवणाकामा, दव्वकामा य भावकामा य ॥ एसो खलु कामाणं, निक्खेवो चउव्विहो होइ ॥ १६१ ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापनाकामा इत्यत्र कामशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । द्रव्यकामाश्च भावकामाश्च । चशब्दौ स्वगतानेकभेदसमुच्चयार्थौ । एष खलु कामानां निक्षेपश्चतुर्विधो भवतीति गाथार्थः । तत्र नामस्थापने क्षुण्णत्वादनादृत्य द्रव्यकामान् प्रतिपादयन्नाह ॥ सद्दरसरूवगंधफासा उदयंकरा य जे दव्वा ॥ दुविहा य भावकामा, इच्छाकामा मयणकामा ॥ १६२ ॥ व्याख्या ॥ शब्दरसरूपगन्धस्पर्शाः । मोहोदयाभिभूतैः सत्त्वैः काम्यन्त इति कामाः । मोहोदयकारीणि च यानि द्रव्याणि संघाटकविकटमांसादीनि । तान्यपि मदनकामाख्यभावकामहेतुत्वाद्द्रव्यकामा इति । भावकामानाह । द्विविधाश्च द्विप्रकाराश्च भावकामा इच्छाकामा मदनकामाश्च । तत्रैषणमिच्छा सैव चित्ताभिप्रायरूपत्वात्कामा इच्छाकामाः । मदयतीति मदनः चित्रो मोहोदयः स एव कामप्रवृत्तिहेतुत्वात्कामा मदनकामा इति गाथार्थः । इच्छाकामान् प्रतिपादयति ॥ इच्छा पसत्थमपसत्थिगा य मयणंमि वेय उवओगो ॥ तेणहिगारो तस्स उ, वयंति धीरा निरुत्तमिणं ॥ १६३ ॥ व्याख्या ॥ इच्छा प्रशस्ता अप्रशस्ता च । अनुस्वारोऽलाक्षणिकः । इत्यक्षरार्थः । तत्र प्रशस्ता धर्मेच्छा मोक्षेच्छा । अप्रशस्ता युद्धेच्छा राज्येच्छा । एवं इच्छाकामाः । मदनकामानाह । मदन इत्युपलक्षणार्थत्वान्मदनकामे निर्दिश्य । वेदोपयोग इत्याह । वेदोपयोगः वेद्यत इति वेदः स्त्रीवेदादिस्तदुपयोगस्तद्विपा-

कानुभवनम्। तद्व्यापार इत्यन्ये। यथा स्त्री वेदोदयेन पुरुषं प्रार्थयत इत्यादि। तेनाधिकार इति मदनकामेन। शेषा उच्चारितसदृशा इति प्ररूपितास्तस्य तु मदनकामस्य वदन्ति धीरास्तीर्थंकरगणधरा निरुक्तमिदं वक्ष्यमाणलक्षणमिति गाथार्थः॥ विसयसुहेसु पसत्तं, अवुहजणकामरागपडिवद्धं॥ उक्कामयंति जीवं, धम्माउ तेण ते कामा॥ १७०॥ व्याख्या॥ विषीदन्त्यावध्यन्ते एतेषु प्राणिन इति विषयाः शब्दादयः तेभ्यः सुखानि तेषु प्रसक्तः आसक्तस्तं जीवमिति योगः। स एव विशिष्यते। अवुधोऽविपश्चिज्जनः परिजनो यस्य स अवुद्धजनस्तमकल्याणमित्रपरिजनमित्यर्थः। अनेन वाह्यं विषयसुखप्रसक्तिहेतुमाह। कामरागप्रतिवद्धमिति। कामा मदनकामास्तेभ्यो रागा विषयाभिष्वङ्गास्तैः प्रतिवद्धो व्याप्तस्तम्। अनेन त्वान्तरं विषयसुखप्रसक्तिहेतुमाह। ततश्चाबुधजनत्वात्कामरागप्रतिवद्धत्वाच्च विषयसुखेषु प्रसक्तमिति भावः। किम्। निरुक्तवैचित्र्यादाह। तत्प्रत्यनीकत्वादुत्क्रामयन्त्यपनयन्ति जीवमनन्तरविशेषितम्। कुतो धर्मात्। यत्तदोर्नित्याभिसंवन्धात्। येन कारणेन तेन सामान्येनैव कामरागाः कामा इति गाथार्थः। अन्ये पठन्ति। उक्रामयन्ति यस्मादिति। अत्र चाबुधजन एव विशेष्यः। शेषं पूर्ववत्॥ अन्नं पि य से नामं, कामा रोगत्ति पंडिया विंति॥ कामे पत्थेमाणो, रोगे पत्थेइ खलु जंतू॥ १७१॥ व्याख्या॥ अन्यदपि चैषां कामानां नाम। किंभूतमित्याह। कामा रोगा इति एवं पण्डिता ब्रुवते। किमित्येतदेवमत आह। कामान्प्रार्थयमानोऽभिलषन् रोगान्प्रार्थयते खलु जन्तुस्तद्रूपत्वादेव कारणे कार्योपचारादिति गाथार्थः। इत्थं पूर्वार्धे सूत्रस्पर्शनिर्युक्तिमभिधायाधुनोत्तरार्धे पदावयवमधिकृत्याह॥ णामपयं ठवणपयं, दव्वपयं चेव होइ भावपयं॥ एक्केक्कं पि य एत्तो, णेगविहं होइ नायव्वं॥ १७२॥ व्याख्या॥ नामपदं स्थापनापदं द्रव्यपदं चैव भवति भावपदम्। एकैकमपि चात एतेभ्योऽनेकविधं भवति ज्ञातव्यमिति गाथार्थः। अवयवार्थं तु नामस्थापने क्षुण्णत्वादनादृत्य द्रव्यपदमभिधित्सुराह॥ आउट्टिमउक्किन्नं, उण्णेज्जं पीलिमं च रंगं च॥ गंथिमपूरिमवेढिम—वाइमसंघाइमं छेज्जं॥ १७३॥ व्याख्या॥ आकोट्टिमं जहा रूवउ हेठा वि उवरिं पि मुहं काऊण आउडिज्जत्ति। उत्कीर्णं शिलादिषु नामकादि। तहा वउलादिपुप्फसंठाणाणि चिक्खल्लमयपडिविंवगाणि काउं पचंति। तउ तेसु भग्गारित्ता मयणं छुभंत्ति। तउ मयणमया पुप्फा हवंति। एतदुपनेयम्। पीडावच्च संवेष्टितवस्त्रभङ्गावलीरूपं रत्तावयवव्वविविचित्तरूवं रङ्गं। चः समुच्चये। ग्रथितं मालादि। वेष्टिमं पुप्फमयमुकुटरूपम्। चिक्खल्लमयं कुण्डिकारूपम्। अणेगछिद्दं पुप्फथामं पूरिमं। वातव्यं कुविंदैर्वस्त्रविनिर्मितमश्वादि। संघात्यं कंचुकादि। छेद्यं पत्रछेद्यादि। पदता चास्य पद्यते-

ऽनेनेत्यर्थयोगात् । ऊव्यता च तद्रूपत्वादिति गाथार्थः । उक्तं ऊव्यपदमधुना जावपदमाह ॥ जावपयं पि य डुविहं, अवराहपयं च नो य अवराहं ॥ नोअवराहं डुविहं, माउग नोमाउगं चेव ॥१७४॥ व्याख्या ॥ जावपदमपि च द्विविधम् । द्वैविध्यमेव दर्शयति । अपराधहेतुजूतं पदमपराधपदमिन्द्रियादि वस्तु । चशब्दः स्वगतानेकनेदसमुच्चयार्थः । णोअवराहं ति । चशब्दस्य व्यवहितोपन्यासान्नोअपराधपदं च । चः पूर्ववत् । नोअपराधमिति । नोअपराधपदं द्विविधम् । माउअनोमाउअं चेव त्ति । मातृकापदं नोमातृकापदं च । तत्र मातृकापदं मातृकाक्षराणि । मातृकाजूतं वा पदं मातृकापदम् । यथा दृष्टिवादे "उप्पन्नेइ वा" इत्यादि । नोमातृकापदं त्वनन्तरगाथया वक्ष्यतीति गाथार्थः ॥ नोमाउगं पि डुविहं, गहियं च पइन्नयं च बोद्धवं ॥ गहियं चउप्पयारं, पइन्नगं होइ अणेगविहं ॥ १७५ ॥ व्याख्या ॥ नोमाउयं पि त्ति । नोमातृकापदमपि द्विविधम् । कथमित्याह । ग्रथितं च प्रकीर्णकं च बोद्धव्यम । ग्रथितं रचितं बद्धमित्यनर्थान्तरम् । अतोऽन्यत्प्रकीर्णकं प्रकीर्णककथोपयोगिज्ञानपदमित्यर्थः । ग्रथितं चतुःप्रकारं गद्यादिनेदात् । प्रकीर्णकं जवत्यनेकविधमुक्तकलक्षणरादेवेति गाथार्थः । ग्रथितमनिधातुकाम आह ॥ गद्यं पद्यं गेयं, चुन्नं च चउव्विहं उ गहियपयं ॥ तिसमुट्ठाणं सवं, इह बेंति सलक्खणा कइणो ॥ १७६ ॥ व्याख्या ॥ गद्यं पद्यं गेयं चौर्णं च चतुर्विधमेव ग्रथितपदम् । एनिरेव प्रकारैर्ग्रथनात् । एतच्च त्रिन्यो धमार्थकामेन्यः समुत्थानं तद्विषयत्वेनोत्पत्तिरस्येति त्रिसमुत्थानं सर्वं निरूपणम् । आह । एवं मोक्षसमुत्थानस्य गद्यादेरजावप्रसङ्गः । न, तस्य धर्मसमुत्थान एवान्तर्जावात् । धर्मकार्यत्वादेव मोक्षस्येति । लौकिकपदलक्षणमेवैतदित्यन्ये । अतस्त्रिसमुत्थानं सर्वम् इह एवं ब्रुवते सलक्षणा लक्षणज्ञाः कवय इति गाथार्थः । गद्यलक्षणमाह ॥ महुरं हेउनिजुत्तं, गहियमपायं विरामसंजुत्तं ॥ अपरिमियं चवसाणे, कवं गद्यं ति नायवं ॥ १७७ ॥ व्याख्या ॥ मधुरं सूत्रार्थोनयैः श्रव्यम् । हेतुनियुक्तं सोपपत्तिकम् । ग्रथितं बद्धमानुपूर्व्या । अपादं विशिष्टछन्दोरचनायोगात्पादवर्जितम् । विरामोऽवसानं तत्संयुक्तमर्थतो न तु पाठतः इत्येके ॥ जहा जिणवरपादारविंदमंदारविंदमिम्बवसमइम्मपवमादि । असमाणिअं न चिट्ठइ त्ति । यतिविशेषसंयुक्तम् अन्ये । अपरिमितं चावसाने वृहद्भवतीत्येके । अन्ये त्वपरिमितमेव जवति इह दिस्यर्थः । अवसाने मृडु पठ्यत इति शेषः । काव्यं गद्यमित्येवंप्रकारं ज्ञातव्यमिति गाथार्थः । अधुना पद्यमाह ॥ पद्यं तु होइ तिविहं, सममद्धसमं च नाम विसमं च ॥ पाएहिं अक्खरेहिं य, एव विहम्मू कइ बेंति ॥ १७८ ॥ व्याख्या ॥ पद्यम् । तु शब्दो विशेषणार्थः । जवति त्रिविधं त्रिप्रकारं समम् अर्धसमं च नाम विषमं च ।

कैः समभित्यादि। अत्राह। पादैरक्षरैश्च। पादैश्चतुःपादादिभिरक्षरैर्गुरुलघुभिः। अन्ये तु व्याचक्षते। समं यत्र चतुर्ष्वपि पादेषु समान्यक्षराणि। अर्धसमं यत्र प्रथमतृतीययोर्द्वितीयचतुर्थयोश्च समान्यक्षराणि। विषमं तु सर्वपादेष्वेव विषमाक्षरमित्येवं विधिज्ञाश्छन्दःप्रकारज्ञाः कवयो ब्रुवत इति गाथार्थः। अधुना गेयमाह॥ तंतिसमं तालसमं, वण्णसमं गहसमं लयसमं च॥ कव्वं तु होइ गेयं, पंचविहं गीयसन्नाए॥ १७९॥ व्याख्या॥ तन्त्रीसमं तालसमं वर्णसमं ग्रहसमं लयसमं च काव्यं तु भवति। तुशब्दोऽवधारणार्थ एव। गीयत इति गेयं पञ्चविधमुक्तैर्विधिभिर्गीतसंज्ञायां गेयाख्यायाम्। तत्र तन्त्रीसमं वीणादि तन्त्रीशब्देन तुल्यं मिलितं च। एवं तालादिष्वपि योजनीयम्। नवरं ताला हस्तगमाः। वर्णा निषादपञ्चमादयः। ग्रहा उत्क्षेपाः प्रारम्भरसविशेषा इत्यन्ये। लयाः तन्त्रीस्वनविशेषाः। तह किल कोणएण तंती छिप्पइ। तओ णहेहिं अणुमज्जिज्जइ। तह अणुसारिसो सरो उट्ठेइ। सो लयो त्ति गाथार्थः। सांप्रतं चौर्णं पदमाह॥ अत्थवहुलं महत्थं, हेउनिवाओवसग्गगंभीरं॥ बहुपायमवोच्छिन्नं, गमणयसुद्धं च चुन्नपयं॥ १८०॥ नोअवराहपयं गयं॥ व्याख्या॥ अर्थो बहुलो यस्मिंस्तदर्थबहुलम्॥ क्वचित्प्रवृत्तिः क्वचिदप्रवृत्तिः क्वचिद्विभाषा क्वचिदन्यदेव॥ विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य चतुर्विधं बाहुलकं वदन्ति॥ ततश्चेभिः प्रकारैर्बह्वर्थम्। महान् प्रधानो हेयोपादेयप्रतिपादकत्वेनार्थो यस्मिंस्तन्महार्थम्। हेतुनिपातोपसर्गगम्भीरम्। तत्रान्यथानुपपत्तिलक्षणो हेतुः। यथा मदीयोऽयमश्वो विशिष्टचिह्नोपलक्षितत्वात्। चवाखल्वादयो निपाताः। पर्युतसमवादय उपसर्गाः। एभिरगाधम्। बहुपादमपरिमितपादम्। अव्यवच्छिन्नं श्लोकवद्विरामरहितम्। गमनयैः शुद्धम्। गमास्तदक्षरोच्चारणप्रवणा भिन्नार्थाः। यथा इह खलु छज्जीवणिया, कयरा खलु सा छज्जीवणिया॥ इत्यादि। नया नैगमादयः प्रतीताः। तुरवधारणे। गमनयशुद्धमेव। चौर्णं पदं ब्रह्मचर्याध्ययनपदवदिति गाथार्थः। उक्तं ग्रथितं प्रकीर्णकं लोकादवसेयम्। उक्तं नोअपराधपदमधुना अपराधपदमाह॥ इंदियविसयकसाया, परीसहा वेयणा य उवसग्गा॥ एए अवराहपया, जत्थ विसीयंति दुम्मेहा॥ १८१॥ व्याख्या। इंद्रियाणि स्पर्शनादीनि। विषयाः स्पर्शादयः। कषायाः क्रोधादयः। इन्द्रियाणि चेत्यादिद्वन्द्वः। परीषहाः क्षुत्पिपासादयः। वेदना अशातानुभवलक्षणाः। उपसर्गा दिव्यादयः। एतान्यपराधपदानि मोक्षमार्गं प्रत्यपराधस्थानानि। यत्र येष्विन्द्रियादिषु सत्सु विषीदन्ति आवध्यन्ते। किं सर्व एव। नेत्याह। दुर्मेधसः क्षुल्लकवत्। कृतिनस्तु एभिरेव कारणभूतैः संसारकान्तारं तरन्तीति गाथार्थः। क्षुल्लकस्तु पदे पदे विषीदन् संकल्पस्य वशं गतः। कोऽसौ खुड्डुओ त्ति। कहा-

णयं। छुंकणउं जहा एगो खंतो सपुत्तो पवइउं। सो य चेल्लउं तस्स अईव इठो। सीयमाणो य जणइ। खंता ण सक्केमि अणुवाहणो हिंडिउं। अणुकंपाए खंतेण दिणाउं उवाहणाउं। ताहे जणइ। उवरितला सीएण फुट्टंति। खल्लिता से कयाउं। पुणो जणइ। सीसं मे अईव डज्झइ। ताहे सीसडुवारिया से अणुणाया। ताहे जणइ। ण सक्केमि जिरकं हिंडिउं। तो से पडिसए ठियस्स आणेइ। एवं ण तरामि खंत जूमीए सुविउं। ताहे संथारो से अणुणाउं। पुणो जणइ। ण तरामि खंत लोयं काउं। तो खुरेण पकिज्जियं। ताहे जणइ। अन्हाणयं न सक्केमि। तउं से फासुयपाणएण कप्पो दिज्जइ। आयरियपाउग्गं वजुयलयं घिप्पइ। एवं जं जं जणइ तं तं सो खंतो णेहपडिबद्धो तस्सणुजाणइ। एवं काले गच्छमाणे पजणिउं। न तरामि अविरययाए विणा अछिउं खंतत्ति। ताहे खंतो जणइ। सढो अजोगो त्ति काऊण पडिसयाउं णिप्फेडिउं। कम्मं काउं ण याणेइ। अयाणंतो ठणसंखडीए धणिं काउं अजिणेण मउं। विसयविसट्टो मरिउं महिसो आयाउं वाहिज्जइ। सो य खंतो सामणपरियागं पालेऊण आउक्खये कालगउं देवेसु उववणो। उहिं पउंजइ। उहिणा आजोएऊण तं चेल्लयं पुव्वणेहेणं तेसिं गाहाणं हत्थउं किणइ। वेउव्वियजंजीए जोएइ वाहेइ य गरुगं तं। अतरंतो वोढुं तोत्तएण विंधेउं जणइ ण तरामि खंता जिरकं हिंडिउं। एवं जूमीए सयणं लोयं काउं एवं ताणि वयणाणि सव्वाणि उच्चारेइ जाव अविरययाए विणा न तरामि खंतत्ति। ताहे एवं जणंतस्स तस्स महिसस्स इमं चित्तं जायं कहं एरिसं वक्कं सुयं ति। ताहे ईहापूहमग्गणगवेसणं करेइ। एवं चिंतयंतस्स तस्स जाईसरणं समुप्पन्नं। देवेण उही पउत्ता। संबुद्धो पच्चा जत्तं पच्चक्काइत्ता देवलोगं गउं। एवं पए पए विसीदंतो संकप्पस्स वसं गच्छइ। जम्हा एस दोसो तम्हा अठारससीलंगसहस्साणं सारणाणिमित्तं एए अवराहपए वज्जेज। तथा चाह ॥ अठारसउ सहस्सा, सीलंगाणं जिणेहिं पन्नत्ता ॥ तेसिं पडिरक्खणठा, अवराहपए उ वज्जेज्जा ॥ १०२ ॥ व्याख्या ॥ अष्टादशसहस्राणि। तुरवधारणे। अष्टादशैव शीलं जावसमाधिलक्षणं तस्याङ्गानि जेदाः कारणानि वा। शीलाङ्गानि तेषां जिनैः प्राग्निरूपितशब्दार्थैः प्रज्ञप्तानि प्ररूपितानि। तेषां शीलाङ्गानां परिरक्षणार्थं परिरक्षणनिमित्तमपराधपदानि प्राग्निरूपितस्वरूपानि वर्जयेज्ञ्यादिति गाथार्थः। सांप्रतं शीलाङ्गसहस्रप्रतिपादनोपायजूतमिदं गाथासूत्रमाह ॥ जोए करणे सन्ना, इंदियजोमाइ समणधम्मे य ॥ सीलंगसहस्साणं, अठारसगस्स निप्फत्ती ॥ १०३ ॥ सामन्नपुव्वयनिज्जुत्ती संमत्ता ॥ २ ॥ व्याख्या ॥ तत्र ताव जोगो तिविहो काएण वायाए मणेणं ति। करणं तिविहं कयं कारियं अणुमो-

णयं। कुंकणउ जहा एगो खंतो सपुत्तो पव्वइउ। सो य चेल्लउ तस्स अईव इठो। सीयमाणो य जणइ। खंता ण सक्केमि अणुवाहणो हिंडिउं। अणुकंपाए खंतेण दिणाउ उवाहणाउ। ताहे जणइ। उवरितला सीएण फुटंति। खल्लिता से कयाउ। पुणो जणइ। सीसं मे अईव डज्झइ। ताहे सीसडुवारिया से अणुणाया। ताहे जणइ। ण सक्केमि जिक्खं हिंडिउं। तो से पडिसए ठियस्स आणेइ। एवं ण तरामि खंत नूमीए सुविउं। ताहे संथारो से अणुणाउ। पुणो जणइ। ण तरामि खंत लोयं काउं। तो खुरेण पकिवियं। ताहे जणइ। अन्हाणयं न सक्केमि। तउ से फासुयपाणएण कप्पो दिज्जइ। आयरियपाउग्गं वजुयलयं घिप्पइ। एवं जं जं जणइ तं तं सो खंतो णेहपडिबद्धो तस्सणुजाणइ। एवं काले गच्छमाणे पजणिउ। न तरामि अविरययाए विणा अछिउं खंतत्ति। ताहे खंतो जणइ। सढो अजोगो त्ति काऊण पडिसयाउ णिप्फेडिउ। कम्मं काउं ण याणेइ। अयाणंतो उणसंखडीए धणिं काउं अजिणेण मउ। विसयविसट्टो मरिउं महिसो आयाउ वाहिज्जइ। सो य खंतो सामणपरियागं पालेऊण आउक्खये कालगउ देवेसु उववणो। उहिं पउंजइ। उहिणा आजोएऊण तं चेल्लयं पुव्वणेहेणं तेसिं गाहाणं हत्थउ किणइ। वेउव्वियनंमीए जोएइ वाहेइ य गरुगं तं। अतरंतो वोढुं तोत्तएण विंधेउं जणइ ण तरामि खंता जिक्खं हिंडिउं। एवं नूमीए सयणं लोयं काउं एवं ताणि वयणाणि सव्वाणि उच्चारेइ जाव अविरययाए विणा न तरामि खंतत्ति। ताहे एवं जणंतस्स तस्स महिसस्स इमं चित्तं जायं कहं एरिसं वक्कं सुयं ति। ताहे ईहापूहमग्गणगवेसणं करेइ। एवं चिंतयंतस्स तस्स जाईसरणं समुप्पन्नं। देवेण उही पउत्ता। संवुद्धो पच्छा जत्तं पच्चक्खाइत्ता देवलोगं गउ। एवं पए पए विसीदंतो संकप्पस्स वसं गच्छइ। जम्हा एस दासो तम्हा अट्ठारससीलंगसहस्साणं सारणाणिमित्तं एए अवराहपए वज्जेज्ज। तथा चाह॥ अट्ठारसउ सहस्सा, सीलंगाणं जिणेहिं पन्नत्ता॥ तेसिं पडिरक्खणट्ठा, अवराहपए उ वज्जेज्जा॥ १०२॥ व्याख्या॥ अष्टादशसहस्राणि। तुरवधारणे। अष्टादशैव शीलं जावसमाधिलक्षणं तस्याङ्गानि जेदाः कारणानि वा। शीलाङ्गानि तेषां जिनैः प्राग्निरूपितशब्दार्थैः प्रज्ञप्तानि प्ररूपितानि। तेषां शीलाङ्गानां परिरक्षणार्थं परिरक्षणनिमित्तमपराधपदानि प्राग्निरूपितस्वरूपानि वर्जयेज्जह्यादिति गाथार्थः। सांप्रतं शीलाङ्गसहस्रप्रतिपादनोपायजूतमिदं गाथासूत्रमाह॥ जोए करणे सन्ना, इंदियजोमाइ समणधम्मे य॥ सीलंगसहस्साणं, अट्ठारसगस्स निप्फत्ती॥ १०३॥ सामन्नपुव्वयनिज्जुत्ती संमत्ता॥ २॥ व्याख्या॥ तत्र जोगो तिविहो काएण वायाए मणेणं ति। करणं तिविहं कयं कारियं अणुमो-

धाई य से सबं जहावत्तं परिकहेइ । गहियपरमत्थेण य जणियं । अहो मया असमिक्खियं कयं । सबंतेउरजोहबलसमग्गो खामेउं निग्गउ। दिठो अणेण करीसमप्फठिउ । खामियं सबहुमाणं जणिउ। अणेण णगरं वच्चामो। जणइ मए सबपरिच्चाउ कउ त्ति । तउ सुबंधुणा राया विन्नविउ अहं से पूयं करेमि । अणुजाणइ । अणुन्नाए धूवं डहिऊण तंमि चेव एगप्पएसे करीसस्सोवरि ते अंगारे परिठवेइ। सो य करीसो पलित्तो। दड्ढो चाणक्को । ताहे सुबंधुणा राया विन्नविउ। चाणक्कस्स संतियं घरं ममं अणुजाणह । अणुन्नाए गउ । पच्चुविक्खमाणेण य घरं दिठो अपवरउ घट्टिउ। सुबंधू चिंतेइ । किमवि इह त्ति । कवाडे जंजित्ता उग्घाडिउ मंजूसं पासइ। सा वि उग्घाडिया। जाव समुग्गं पासइ । मघमघंतगंधसंपत्तयं पेछइ। तं पत्तयं वाएइ। तस्स य पत्तगस्स एसो अठो । जो एयं चुन्नं अग्घाएइ। सो जइ एहाइ वा समालजइ वा अलंकारेइ सीउदगं पिवइ महईए सेज्जाए सुवइ जाणेण गछइ गंधवं वा सुणेइ एवमाई अन्ने वा इठे विसए सेवेइ। जहा साहुणो अछंति तह सो जइ ण अछेइ। तो मरइ। ताहे सुबंधुणा विन्नासणठं अन्नो पुरिसो अग्घावित्ता सद्दाइणो विसए जुंजाविउ। मउ य। तउ सुबंधू जीवियठी अकामो साहू जहा अछंतो वि ण साहू । एवमधिकृतसाधुरपि न साधुरतो न त्यागीत्युच्यते। अभिधेयार्थाभावात्। यथा चोच्यते तथाभिधातुकाम आह जेय कंते इत्यादि सूत्रम् ।

जे य कंते पिए जोए, लद्धे वि पिठि कुवइ ॥
साहीणे चयई जोए, से हु चाइ त्ति वुच्चई ॥ ३ ॥

(अवचूरिः ।) य एव । चोऽवधारणे । कान्तान् शोभनान् प्रियानिष्टान्। इह कान्तमपि किं चित्कस्यचित्कुतश्चिन्निमित्तादप्रियं स्यात् । यथोक्तम्। चउहिं ठाणेहिं संते गुणे नासिज्जा। तं जहा। रोसेणं, पडिनिवेसेणं, अकयुयाए, मिछत्ताभिनिवेसेणं । अतो विशेषणं प्रियानिति । शब्दादीँल्लब्धान्प्राप्तान्विविधमनेकप्रकारैः शुभभावनादिभिः पृष्ठतः करोति परित्यजतीत्यर्थः । स्वाधीनानात्मायत्तान् । पुनस्त्यागग्रहणं प्रतिसमयं त्यागपरिणामवृद्धिसूचनार्थम्। भोगग्रहणं तु भोगसंपूर्णताख्यापनार्थम्। हुरेवार्थे । स एव त्यागी । आह। द्रमकादयो ये दीक्षां गृह्णन्ति ते किमपरित्यागिनः । उच्यते । तेऽपि स्त्रीशीतोदकाग्निरूपाणि लोकसाराणि त्रीणि रत्नानि त्यक्त्वा प्रव्रजिता इति॥३॥

(अर्थ) (जे य के०) यश्च एटले जे पुरुष, अहीं चकार जे छे, ते पादपूरणार्थ छे. (कंते के०) कांतान् एटले जे जोता वेंतज प्रेक्षकना मनने आकर्षण करणार एवा, (पिए के०) प्रियान् एटले पोताने प्रिय एवा, (लद्धे के०) लब्धान्

छारहित एवा थका (जे के०) ये एटले जे पुरुषों (वत्थगंधमलंकारं के०) वस्त्रगंधालंकारं एटले पट्टादि वस्त्र, चंदनकल्कादि गंध, मुकुटादि अलंकार (इत्थीउ के०) स्त्रियः एटले कामरूपदेशोद्भव अनेक प्रकारनी स्त्रियो, (सयणाणि य के०) शयनानि च एटले पर्यंकादिक शय्या, अने चकारथी आसनादिक एटला विषयोने (न भुंजंति के०) न भुंजते एटले नोगवता नथी. (से के०) सः एटले ते पुरुष (चाइ त्ति के०) त्यागीति एटले साधु एवे प्रकारें (न वुच्चइ के०) नोच्यते एटले केहवातो नथी. अहीं चाणक्य महेतानी कथा जाणवी ॥ २ ॥

(दीपिका) अयोग्य एव कथं यत आह । वस्त्राणि चीनांशुकादीनि गन्धाः कोष्ठपुटादयः । अलंकाराः कटकादयः । अनुस्वारोऽलाक्षणिकः । स्त्रियोऽनेकप्रकाराः । शयनानि पर्यङ्कादीनि । चशब्दादासनादीनि । एतानि वस्त्रादीनि । किम् । अछन्दा अस्ववशाः ये केचन न भुञ्जते न आसेवन्ते । न स त्यागीत्युच्यते न स श्रमण इति । अत्र सूत्रगतेर्विचित्रत्वाद्बहुवचनेऽप्येकवचननिर्देशः ॥ २ ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । वस्त्रगन्धालंकारानित्यत्र वस्त्राणि चीनांशुकादीनि । गन्धाः कोष्ठपुटादयः । अलंकाराः कटकादयः । अनुस्वारोऽलाक्षणिकः । स्त्रियोऽनेकप्रकाराः । शयनानि पर्यङ्कादीनि । चशब्द आसनाद्यनुक्तसमुच्चयार्थः । एतानि वस्त्रादीनि । किम् । अछन्दाःअस्ववशा ये केचन न भुञ्जते नासेवन्ते । किं बहुवचनोद्देशेऽप्येकवचननिर्देशः । विचित्रत्वात्सूत्रगतेर्विपर्ययश्च भवत्येवेति कृत्वा आह । नासौ त्यागीत्युच्यते सुबन्धुवन्नासौ श्रमण इति सूत्रार्थः । कः पुनः सुबन्धुरित्यत्र कथानकम् । जया णंदो चंदगुत्तेण णिच्छूढो । तया तस्स दारेण निग्गच्छंतस्स दुहिया चंदगुत्ते दिठिं बंधेइ । एयं अरकाणयं जहा आवस्सए जाव बिंदुसारो राया जाउ । णंदसंतिउ य सुबंधू णाम अमच्चो । से चाणक्कस्स पट्टे समावणो । छिद्दाणि मग्गइ । अणया रायाणं विसवेइ । जइ वि तुम्हे अम्हं वित्तं ण देह । तहा वि अम्हेहिं तुम्ह हियं वत्तवं । भणियं च तुम्ह माया चाणकेण मारिया । रन्ना धाई पुछिया । आमंति । कारणं ण पुछियं । केण वि कारणेण रणो य सगासं चाणक्को आगउ । जाव दिठिं ण देइ ताव चाणक्को चिंतेइ । रुठो एस राया । अहं गयाउ त्ति काउं दवं पुत्तपउत्ताणं दाऊणं संगोवित्ता य गंधा संजोइया । पत्तयं च लिहिऊण सो वि जोगो समुग्गे छूढो । समुग्गो य चउसु मंजूसासु छूढो । तासु छुभित्ता पुणो गंधो वरए छूढो । तं बहूहिं कीलियाहिं सुघमियं करेत्ता । दवजायं णातवग्गं च धम्मे णिउइत्ता । अडवीए गोकुलठाणे इंगिणिमरणं अप्पुवगउ । रणा य पुछियं । चाणक्को किं करेइ ।

धाई य से सव्वं जहावत्तं परिकहेइ। गहियपरमत्थेण य जणियं। अहो मया असमिक्खियं कयं। सव्वंतेउरजोहबलसमग्गो सामेउं निग्गओ। दिठ्ठो अणेण करीसमज्झट्ठिओ। खामियं सबहुमाणं जणिओ। अणेण णगरं वच्चामो। जणइ मए सव्वपरिच्चाओ कओ त्ति। तओ सुबंधुणा राया विण्णविओ अहं से पूयं करेमि। अणुजाणह। अणुण्णाए धूवं डहिऊण तंमि चेव एगप्पएसे करीसस्सोवरि ते अंगारे परिठ्ठवेइ। सो य करीसो पलित्तो। दड्ढो चाणक्को। ताहे सुबंधुणा राया विण्णविओ। चाणक्कस्स संतियं घरं ममं अणुजाणह। अणुण्णाए गओ। पच्चुविक्खमाणेण य घरं दिठ्ठो अपवरओ घट्टिओ। सुबंधू चिंतेइ। किमवि इत्थ त्ति। कवाडे भंजित्ता उग्घाडिउ मंजूसं पासइ। सा वि उग्घाडिया। जाव समुग्गं पासइ। मघमघंतगंधसंपत्तयं पेच्छइ। तं पत्तयं वाएइ। तस्स य पत्तगस्स एसो अत्थो। जो एयं चुण्णं अग्घाएइ। सो जइ ण्हाइ वा समालभइ वा अलंकारेइ सीओदगं पिबइ महईए सेज्जाए सुवइ जाणेण गच्छइ गंधव्वं वा सुणेइ एवमाई अण्णे वा इट्ठे विसए सेवेइ। जहा साहुणो अच्छंति तह सो जइ ण अच्छेइ। तो मरइ। ताहे सुबंधुणा विण्णासणत्थं अण्णो पुरिसो अग्घावित्ता सद्दाइणो विसए भुंजाविओ। मओ य। तओ सुबंधू जीवियट्ठी अकामो साहू जहा अच्छंतो वि ण साहू। एवमधिकृतसाधुरपि न साधुरतो न त्यागीत्युच्यते। अभिधेयार्थाभावात्। यथा चोच्यते तथाभिधातुकाम आह जेय कंते इत्यादि सूत्रम्।

जे य कंते पिए भोए, लध्दे वि पिट्ठि कुव्वइ॥
साहीणे चयई भोए, से हु चाइ त्ति वुच्चई॥ ३॥

(अवचूरिः।) य एव। चोऽवधारणे। कान्तान् शोभनान् प्रियानिष्टान्। इह कान्तमपि किं चित्कस्यचित्कुतश्चिन्निमित्तादप्रियं स्यात्। यथोक्तम्। चउहिं ठाणेहिं संते गुणे नासिज्जा। तं जहा। रोसेणं, पडिनिवेसेणं, अकयन्नुयाए, मिच्छत्ताभिनिवेसेणं। अतो विशेषणं प्रियानिति। शब्दादीँल्लब्धान्प्राप्तान्विविधमनेकप्रकारैः शुभभावनादिभिः पृष्ठतः करोति परित्यजतीत्यर्थः। स्वाधीनानात्मायत्तान्। पुनस्त्यागग्रहणं प्रतिसमयं त्यागपरिणामवृद्धिसूचनार्थम्। भोगग्रहणं तु भोगसंपूर्णताख्यापनार्थम्। हुरेवार्थे। स एव त्यागी। आह। द्रमकादयो ये दीक्षां गृह्णन्ति ते किमपरित्यागिनः। उच्यते। तेऽपि स्त्रीशीतोदकाग्निरूपाणि लोकसाराणि त्रीणि रत्नानि त्यक्त्वा प्रव्रजिता इति॥३॥

(अर्थ) (जे य के०) यश्च एटले जे पुरुष, अहीं चकार जे छे, ते पादपूरणार्थ छे. (कंते के०) कांतान् एटले जे जोता वेतज प्रेक्षकना मनने आकर्षण करनार एवा, (पिए के०) प्रियान् एटले पोताने प्रिय एवा, (लद्धे के०) लब्धान्

एटले प्राप्त थयेला अने (साहीणे के०) स्वाधीनान् एटले जेनो जोग करवो स्वाधीन ढे, अर्थात् जेने जोगववाने कंइ अडचण नथी, एवा (जोएजोए के०) जोगान् जोगान् एटले शब्दादिक विषयने (विपिठिकुव्वइ के०) विपृष्ठीकरोति एटले अनेक प्रकारनी शुन्न जावना जावीने पूठें करे ढे, अर्थात् (चयइ के०) त्यजति एटले सर्वथा त्याग करे ढे. (से के०) सः एटले ते (चाइ त्ति के०) त्यागीति एटले साधु एवे प्रकारें (हु के०) खलु एटले निश्चयें करी (वुच्चइ के०) उच्यते एटले केहवाय ढे. आ सूत्रमां सूत्रकारें 'जोए' ए पदनो पाठ वे वखत कर्यो ढे, ते न्हाना, मोटा सर्व जोगनो परित्याग करवो एम सूचवे ढे. तेमज 'विपिठि कुवइ' अने 'चयइ' ए बे पदो एकार्थक ढे, ते पण क्षण क्षणें साधुयें त्यागनी जावना करवी अर्थात् अत्यंत त्याग करवो. ए सूचववाने अर्थे ढे. इति कृतं बहुना ॥ ३ ॥

(दीपिका) यथा च श्रमणो जवति तथा कथयितुमाह । य एव कान्तान् शोजनान् प्रियान् इष्टान् जोगान् शब्दादिविषयान् लब्धान् सतः। विपिठिकुवइ त्ति। कोऽर्थः। विविधमनेकप्रकारैः शुजजावनादिजिः पृष्ठतः करोति परित्यजति न बन्धनेन बद्धः प्रोषितो वा। किं तु स्वाधीनः न परायत्तः। स्वाधीनानेव परित्यजति जोगान् । ततश्च य ईदृशः । हुशब्दोऽवधारणार्थे । स एव त्यागीत्युच्यते जरतादिवत् ॥ ३ ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । चशब्दस्यावधारणार्थत्वात् । य एव कान्तान् कमनीयान् शोजनानित्यर्थः । प्रियानिष्टान् । इह कान्तमपि किंचित् कस्य चित् कुतश्चिन्निमित्तान्तरादप्रियं जवति । यथोक्तम् । चउहिं ठाणेहिं संते गुणे णासेज्जा । तं जहा । रोसेणं पडिणिवेसेणं अकयण्णुयाए मिछत्ताजिनिवेसेणं । अतो विशेषणं प्रियानिति । जोगान् शब्दादीन् विषयान् लब्धान् प्राप्तान् । उपनतानिति यावत् । विपिठिकुवइ त्ति । विविधमनेकैः प्रकारैः शुजजावनादिजिः पृष्ठतः करोति परित्यजतीत्यर्थः । स च न बन्धनबद्धः प्रोषितो वा किंतु स्वाधीनः अपरायत्तः । स्वाधीनानेव त्यजति जोगान् । पुनस्त्यागग्रहणं प्रतिसमयं त्यागपरिणामवृद्धिसंसूचनार्थम् । जोगग्रहणं तु संपूर्णजोगग्रहणार्थम् । त्यक्तोपनतजोगसूचनार्थं वा । ततश्च य ईदृशः । हुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् । स एव त्यागीत्युच्यते जरतादिवदिति । अत्राह । जइ जरहजंबुनामाइणो संपुन्ने जे संते जोए परिच्चयंति ते परिच्चाइणो । एवं ते जणं तस्स अयं दोसो हवइ । जे के वि अछसारहीणा दमगाइणो पवइऊण जावउ अहिंसाइगुणजुत्ते सामणे अणुज्जुया ते किं अपरिच्चाइणो हवंति । आयरिय आह । ते वि तिण्णि रयणकोडीउ परिच्चइऊण जावउ पवइया । अग्गी उदयं महिला

तिन्नि रयणाणि लोगसाराणि परिच्चइऊण पव्वइया। दिठंतो। एगो धम्मिपुरिसो सुधम्मसामिणो सयासे कठ्ठहारउ पव्वइउं भिक्खं हिंडंतो लोएण भणइ। एसो सो कठ्ठहारउ पव्वइउ। सो सेहत्तेण आयरियं भणइ। ममं अन्नत्थ णेह। अहं न सक्केमि अहियासित्तए। आयरिएहिं अभउ आपुच्छिउ वच्चामो त्ति। अभउ भणइ मासकप्पपाउग्गं खित्तं किं एयं न भवइ। जेण अन्नं अन्नत्थ वच्चह। आयरिएहिं भणियं जहा सेहनिमित्तं। अभउ भणइ अच्छह वीसत्था अहमेयं लोगं उवाएण निवारेमि। ठिउ आयरिउ। बिइए दिवसे तिन्नि रयणकोडीउ ठवियाउ। उग्घोसावियं नगरे। जहा अभउ दाणं देइ।लोगो आगउ। भणियं अभएण। तस्साहं एयाउ तिन्नि कोडीउ देमि। जो एयाइं तिन्नि परिहरइ अग्गी पाणियं महिलियं य। लोगो भणइ। एएहिं विणा किं सुवन्नकोडीहिं। अभउ भणइ। तो किं भणह। दमउ त्ति पव्वइउ। जो वि णिरत्थउ पव्वइउ तेण वि एयाउ तिन्नि सुवन्नकोडीउ परिच्चत्ताउ। सव्वं सामि ठिउ लोगो पत्तीउ। तम्हा अत्थपरिहीणो वि संजमे ठिउ तिन्नि लोगसाराणि अग्गी उदयं महिलाउ य परिच्चयंतो चाइ त्ति लब्भइ। कृतं प्रसङ्गेनेति सूत्रार्थः॥ ३॥ समाइ पेहाइ इत्यादि सूत्रम्।

समाइ पेहाइ परिव्वयंतो, सिया मणो निस्सरई बहिद्धा॥ न
सा महं नोवि अहं वि तीसे, इच्चेव ताउ विणइज्ज रागं॥४॥

(अवचूरिः) तस्यैवं त्यागिनः समया आत्मपरतुल्यया प्रेक्षया दृष्ट्या परिव्रजतः संयमे प्रवर्तमानस्य मनः स्यात्कदाचिदचिन्त्यत्वात्कर्मगतेः। संयमगेहाद्बहिर्भुक्तभोगिनः पूर्वक्रीडानुस्मरणादिना अभुक्तभोगिनश्च कुतूहलादिना। न सा मम नाप्यहं तस्या इत्येवं रागं ततस्तस्याः सकाशादपनयेत्॥ ४॥

(अर्थ) हवे साधुने विषयस्मरणादिकथी संयमथी चलित थवानो प्रसंग आवे, तो तेनो सूत्रकार उपाय कहे छे. समाइत्ति। (समाइ के०) समया एटले स्वपरतुल्य अर्थात् सर्वजीव उपर समान एवी (पेहाइ के०) प्रेक्षया एटले दृष्टियें करी (परिव्वयंतो के०) परिव्रजतः एटले चालतो अर्थात् गुरुना उपदेशथी संयममां वर्तमान अने द्रव्यादिपरिग्रहनो त्याग करनारा साधुनुं (मणो के०) मनः एटले मन पूर्वभुक्त विषयना स्मरणथी तथा जेणें विषयभोग पूर्वे कर्या नहिं होय तेनुं विषयभोग करवाना कुतूहलथी (सिया के०) कदाचित् एटले कर्मगति विचित्र होवाथी कोइ प्रसंगे (बहिद्धा के०) बहिः एटले संयमरूप गृहथी बाहिर (निस्सरइ के०) निःसरति एटले नीकले, तो ते साधु एम चिंतवे के, जेना स्मर-

णथी अथवा दर्शनथी मारा मनने मोह थाय ठे, (सा के०) ते (महं के०) मम एटले मारी स्त्री (न के०) नथी. तथा (अहंवि के०) अहमपि एटले हुं पण (तीसे के०) तस्याः ते स्त्रीनो पति (नो वि के०) नो अपि एटले नथीज. अहिं अपि शब्द जे ठे, ते निश्चयार्थ ठे अने सर्व प्राणी पोत पोतानुं करेलुं कर्म जोगनारा ठे. तेमां कोइ कोइनुं नथी. इति तत्त्वम्. (इच्चेव के०) इत्येव एटले एवी रीतेंज (ताउ के०) तस्याः एटले ते स्त्री उपरथी उपलक्षणथी सर्व मोहकारक वस्तु उपरथी (रागं के०) अनुरागने (विणइज्ज के०) विनयेत व्यपनयेतेत्यर्थः एटले काढी नाखे. ॥ ४ ॥

(दीपिका) समया आत्मपरतुल्यया प्रेक्षया दृष्ट्या परिव्रजतः परि समन्तात् व्रजतो गच्छतः । गुरोरुपदेशदानेन संयमयोगेषु वर्तमानस्य एवंविधस्य त्यागिनोऽपि स्यात् कदाचित् अचिन्त्यत्वात् कर्मगतेर्मनोऽन्तःकरणं निस्सरति बहिर्धावति । केन । जुक्तजोगिनः पूर्वक्रीडितस्मरणादिना अजुक्तजोगिनश्च कुतूहलादिना । बहिर्द्धा संयमगेहाद्बहिरित्यर्थः । तदा सोऽशुजोऽध्यवसायः प्रशस्ताध्यवसायेन स्थगनीयः। केन आलम्बनेन इत्याह। यस्यां राग उत्पन्नस्तां प्रति चिन्तनीयं न सा मम मदीया नाप्यहं तस्याः। पृथक्कर्मजुजो हि प्राणिन इत्येवं ततस्तस्याः सकाशाद्व्यपनयेद्रागम् । तत्त्वदर्शिनो हि संनिवर्तन्त एव ॥ ४ ॥

(टीका) तस्यैवं त्यागिनः समया आत्मपरतुल्यया प्रेक्ष्यतेऽनयेति प्रेक्षा दृष्टिस्तया प्रेक्षया दृष्ट्या परि समन्ताद् व्रजतो गच्छतः परिव्रजतः गुरूपदेशादिना संयमयोगेषु वर्तमानस्येत्यर्थः । स्यात्कदाचिदचिन्त्यत्वात्कर्मगतेर्मनो निःसरति बहिर्धा बहिः । जुक्तजोगिनः पूर्वक्रीडितानुस्मरणादिना अजुक्तजोगिनस्तु कुतूहलादिना मनोऽन्तःकरणं निःसरति निर्गच्छति बहिः संयमगेहाद्बहिरित्यर्थः । एत्र उदाहरणं।जहा एगो रायपुत्तो बाहिरियाए उवठाणसालाए अभिरमंतो अच्छइ। दासी य तेण अंतेण जलजरियघमेण वोलेइ।तउ तेण तीए दासीए सो घमो गोलियाए जिन्नो।तं च अधिइं करितिं दहूण पुणरावत्ती जाया। चिंतियं च जे चेव रक्खगा ते चेव लोलगा कहकूविउं सक्का। उदगाउ समुज्जलिउं अग्गी किह विज्झवेयव्वो। पुणो चिक्खलगोलएण तक्खणा एव लहुहत्थयाए तं घडछिड्डं ढक्कियं। एवं जइ संजयस्स संजमं करेंतस्स बहिया मणो णिग्गच्छइ तत्र पसत्थेण परिणामेण तं असुहसंकप्पछिड्डं चरित्तजलरक्खणठाए ढकेयव्वं। केनालंबनेनेति । यस्यां राग उत्पन्नस्तां प्रति चिन्तनीयम्। न सा मम नाप्यहं तस्याः पृथक्कर्मफलजुजो हि प्राणिनः इत्येवं ततस्तस्याः सकाशाद्व्यपनयेत रागं तत्त्वदर्शिनो हि सन्निवर्त्तन्त एव अतत्त्वदर्शननिमित्तत्वाच्च-

स्येति । तत्र न सा महं णो वि अहं वि तीसे त्ति । एत्थ उदाहरणं । एगो वाणियदारओ । सो जायं उझिय पव्वइओ । सो य ओहाणुप्पेही जूओ इमं च घोसेइ न सा महं णो वि अहं वि तीसे । सो चिंतेइ। सा वि ममं अहं वि तीसे सा ममाणुरत्ता। कहमहं तं उझ्झिहामि त्ति काउं गहियायारभंडगणे वत्तो चेव संपट्ठिओ । गओ य तं गामं। जत्थ सा सोइणिवाणतडं संपत्तो । तत्थ य सा पुव्वजाया पाणियस्स आगया । सा य साविया जाया। पव्वइउकामा य ताए सो णाओ इयरो तं न याणइ । तेण सा पुच्छिया । अमुगस्स धूया किं मया जीवइ वा । सो चिंतेइ । जइ सासहरा तो उप्पव्वयामि । इयरहा ण । ताए णायं । जहा एस पव्वज्जं पयहिउकामो तो दोवि संसारे भमिस्सामि त्ति । भणियं चणाए सा अन्नस्स दिन्ना । तओ सो चिंतिउमारद्धो । सच्चं भगवंतेहिं साहूहिं अहं पाढिओ । जहा ण सा महं णो वि अहं पि तीसे । परमसंवेगसमावन्नो । भणियं चणेण पव्विणियत्तामि तीए वेरग्गपडिओ त्ति णाऊण अणुसासिओ । अणिच्चं जीवियं कामभोगा इत्तरिया । एवं तस्स केवलिपन्नत्तं धम्मं पडिकहेहि । अणुसट्ठो जाणाविओ य । पडिगओ आयरियसगासं । पव्वज्जाए थिरीभूओ । एवं अप्पा साहारेतव्वो । जहा तेणं ति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥ एवं तावदान्तरो मनोनिग्रहविधिरुक्तः । न चायं बाह्यमन्तरेण कर्तुं शक्यते । अतस्तद्विधानार्थमाह । आयावयाहीत्यादि सूत्रम्।

आयावयाही चय सोगमल्लं, कामे कमाही कमियं खु दुक्खं ॥
छिंदाहि दोसं विणएज्ज रागं, एवं सुही होहिसि संपराए ॥ ५॥

(अवचूरिः) संयमगेहान्मनसोऽनिर्गमार्थमातापय । एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति न्यायादूनोदरतादेरपि विधिः । त्यज सौकुमार्यम् । सौकुमार्यात्कामेच्छा प्रवर्तते योषितां च प्रार्थनीयः स्यात् । कामान् क्रमोल्लङ्घय । यतस्तैः क्रान्तैः क्रान्तमेव दुःखं भवतीति शेषः । कामनिबन्धनत्वाद्दुःखस्य । छिन्धि द्वेषं, व्यपनय रागम् । एवं सुखी भविष्यसि संपराये संसारे परीषहादिसंग्रामे ॥ ५ ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त सूत्रें एवी रीतें मनोनिग्रह करवानो अभ्यंतर विधि कह्यो. पण ते अभ्यंतर विधि बाह्यविधिना अनुष्ठान भगर सफल थाय नहीं माटे हवे बाह्य विधि कहे छे. आयावयाहि त्ति. (आयावयाहि के०) आतापय एटले तडकामां समग्र दिवस बेसी तथा ऊनोदरतादि तपेंकरी शरीरने तपावो. एथी कामादि विकारने उत्पन्न थवा स्थान मले नहीं, तथा (सोगमल्लं के०) सौकुमार्य एटले कोमलपणाने (चय के०) त्यज एटले त्याग कर. शरीर सुकुमार नही होय तो पोताना मनमां पण कामादि विकार थता नथी, अने पोताने

जोनारी स्त्रीयोने पण कामवासना थती नथी. एवा आचरणें करी (कामे के०) कामान् एटले पूर्वोक्त द्रव्यादि कामने (कमाही के०) क्राम एटले उल्लंघन कर. कारण, ते कामना उल्लंघनथी (डुक्खं के०) डुःख (कमियं खु के०) क्रांतं खलु एटले उल्लंघित अतिक्रांत कर्खुं एम निश्चयें जाणवुं. कारण, सर्व डुःखनुं मूल काम ठे. एवा कामजयना बाह्य उपाय कहीने फरी अभ्यंतर कामजय करवानुं शिष्यने स्मरण आपे ठे. (दोसं के०) द्वेषं एटले मनमां उपजता वेरादिविकारनो (ठिंदाहि के०) ठिंधि एटले नाशकर, तथा (रागं के०) शब्दादिविपयउपर जे प्रीति ठे तेने कर्मनो विपाक केवो ठे ते विचारीने उत्तम ज्ञानबलेकरी (विणएज्ज के०) व्यपनय एटले दूर काढी नाख. (एवं के०) ए प्रकारें करी (संपराये के०) आ संसारमां मुक्ति मले त्यां सूधी, अथवा संपराये एटले परीषहनो अने उपसर्गनो जे संग्राम चाले ठे, तेमां (सुही के०) सुखी (होहिसि के०) नविष्यसि एटले थइश. ॥ ५ ॥

(दीपिका) एवं तावत् आन्तरो मनोनिग्रहविधिरुक्तः । न चायं विधिर्बाह्यमन्तरेण कर्तुं शक्यते अतो बाह्यविधिविधानार्थमाह । आयावयाही।त्वं संयमगृहान्मनसोऽनिर्गमनार्थमातापय आतापनां कुरु । उपलक्षणत्वात् यथानुरूपमूनोदरिकादि तपोऽपि।कुरु तथा त्यज सौ कुमार्यं सुकुमारत्वं परित्यज । यतः सुकुमारत्वात् कामेछा प्रवर्तते । योपितां च प्रार्थनीयो नवति । एवमुनयासेवनेन कामान् क्राम उल्लङ्घ्य । यतस्तैः कामैः क्रान्तैर्डुःखं क्रान्तमेव नवति । अत्र वणिज उदाहरणं ज्ञेयं वृत्तितः। अथ आन्तरकामक्रमणविधिमाह । ठिन्धि द्वेपम् । व्यपनय रागं । सम्यक् ज्ञानबलेन विपाकालोचनादिना । एवं कृते फलमाह । एवमनेन प्रकारेण प्रवर्त्तमानः सन् सुखी नविष्यसि । क संपराये संसारे यावन्मोक्षं न प्राप्स्यसि तावत्सुखी नविष्यसि ॥ ५ ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । संयमगेहान्मनसोऽनिर्गमनार्थमातापय आतापनां कुरु । एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति न्यायाद्यथानुरूपमूनोदरतादेरपि विधिः । अनेनात्मसमुत्थदोपपरिहारमाह । तथा त्यज सौकुमार्यं परित्यज सुकुमारत्वम् । अनेन तूनयसमुत्थदोपपरिहारम् । तथाहि । सौकुमार्यात्कामेछा प्रवर्तते । योपितां च प्रार्थनीयो नवति । एवमुनयासेवनेन कामान् प्रनिरूपितस्वरूपान् क्राम उल्लङ्घय । यतस्तैः क्रान्तैः क्रान्तमेव डुःखं नवति । इति शेपः । कामनिबन्धनत्वाडुःखस्य । खुशब्दोऽवधारणे।अधुनान्तरकामक्रमणमाह। ठिन्धि द्वेपम्। व्यपनय रागं सम्यग्ज्ञानबलेन विपाकालोचनादिना । क । कामेष्विति गम्यते । शब्दादयो हि

विषया एव कामा इति कृत्वा। एवं कृते फलमाह। एवमनेन प्रकारेण प्रवर्तमानः। किम्। सुखमस्यास्तीति सुखी भविष्यसि। क। संपराये संसारे यावदपवर्गं न प्राप्स्यसि तावत्सुखी भविष्यसि। संपराये परीषहोपसर्गसंग्राम इत्यन्ये। कृतं प्रसङ्गेनेति सूत्रार्थः॥५॥ किंच संयमगेहान्मनस एवानिर्गमनार्थमिदं चिन्तयेत्। यङुत पक्खंदेइत्यादि।

पक्खंदे जलियं जोइं, धूमकेउं दुरासयं ॥
नेच्छंति वंतयं भोत्तुं, कुले जाया अगंधणे ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) संयमगेहान्मसोऽनिर्गमार्थमिदं चिन्तयेत्। प्रस्कन्दन्ति आश्रयन्ति ज्योतिषमग्निं धूमचिह्नं दुरासदं दुरभिभवमित्यर्थः। चशब्दलोपान्नेच्छन्ति वान्तं भोक्तुं विषमिति गम्यते। नागा इति गम्यते। मन्त्राकृष्टा वान्तं व्रणमुखाद्रूपं पिबन्ति गन्धनाः नत्वगन्धनाः। तिर्यञ्चोऽप्येवं तत्कथमहं जिनवचनाभिज्ञोऽपि दारुणान्विषयान्वान्तान् भोक्ष्य इति ॥ ६ ॥

(अर्थ.) वली साधुयें संयम रूप गृहथी मनने बाहर न नीकलवा देवा माटे आ प्रकारनो विचार करवो ते कहे छे. पक्खंदेत्यादि (अगंधणे के०) अगन्धने एटले अगंधन नामक नागना (कुले के०) कुलमां (जाया के०) जाताः एटले उत्पन्न थयेला जे नाग (सर्प) ते (दुरासयं के०) दुरासदं एटले घणा दुःखथी पण जेनो ताप सहन थाय नही एवा (जलियं के०) ज्वलितं एटले प्रदीप्त एवा खदिरांगारादि रूप अग्निमां, (जोइं के०) ज्योतिः एटले ज्वालारूप जे घृतादिकना दाहक अग्निमां अथवा (धूमकेउं के०) धूमकेतुं एटले घणा धूमथी व्याप्त थयेला एवा लीला काष्ठादिकना दाहक अग्निमां वखत पडे तो प्रवेश करवानो (पक्खंदे के०) प्रस्कन्दति, अध्यवस्यंतीति यावत् एटले निर्धार करे, पण (वंतयं के०) वांतं एटले प्राणिना जे भागे दंश कर्यो होय त्यां वमन करी नाखेला विषने (भोत्तुं के०) भोक्तुं एटले फरी पीवाने (नेच्छंति के०) नचेच्छंति एटले वांछे नहीं. त्यां आवी वात प्रसिद्ध छे के, नाग बे जातिना थाय छे, एक गंधन जातिनो अने बीजो अगंधन जातिनो. तेमां गंधन जातिनो जे नाग छे, ते जो कोइने दंश करे, अने तेने जो मंत्रादिक उपायथी बोलावे, तो ते वनादिक स्थानमांथी आवीने दंश करी वमी नाखेला विषने फरी पिये छे, पण अगंधन जातिनो जे नाग छे, ते कदाचित् जो कोइने दंश करे तो ते मंत्रादिक उपायें करी वनमांथी आवे नहीं, अने कदाचित् जो आवे, तो अग्निमां बली जाय, पण वमेलुं विष फरी पिये नहीं. ए दृष्टांत उपरथी साधुएं जाणवुं के, तिर्यंच जीव पण विचारविना

केवल अजिमानथी अग्निमां पडी मरी जाय ठे, पण वमेलुं विष पीता नथी. एम ठतां अमे जिनवचनना जाण थइने परिणामे दुःखदायक एवा अने अनंत प्राणियें अनंतीवार जोगीने वमेला विषयने केम जोगवियें ! एम चिंतवे. ॥ ६ ॥

(दीपिका) संयमग्रहान्मनस एवानिर्गमार्थमिदं चिन्तयेत् । प्रस्कंदंति आश्रयन्ति कं ज्योतिषमग्निम् । किं० ज्यो०। ज्वलितं ज्वालामालाकुलं न तु मुर्मुरादिरूपम् । पुनः किं० । धूमकेतुं धूमचिन्हं धूमध्वजं न उल्कादिरूपम् । पुनः किं० ज्यो० । डुरासदं डुरजिजवं चशब्दलोपान्न च इछन्ति वान्तं जोक्तुं परित्यक्तं विषमिति शेषः । के। नागा इति शेषः । ते किं० नागाः । कुले जाताः समुत्पन्नाः ।किंजूते कुले । अगन्धने। नागा द्वेधा गन्धना अगन्धनाश्च, तत्र ये गन्धना ते डसिए मंतेहिं आकढ्ढिआ तं मुहुर्त आपिवंति । अगन्धणा पुण अवि मरणमप्नवस्संति न य वंतं आपिअंति । उपसंहारस्तु यदि तावत्तिर्यश्चोऽपि अजिमानाज्जीवितं परित्यजन्ति न च वान्तं जुञ्जते । तत्कथमहं जिनवचनाजिज्ञो विपाकदारुणान् विषयान् वान्तानपि जोदय इति । अत्रार्थे रथनेमिदृष्टान्तस्तथाहि । जया किल अरिठनेमी पवइर्ज तया रहनेमी तस्स जिठजार्ज राईमई उवयरई । जइ नाम एसा मम होइ । सा य जगवई निविन्नकामजोगा नायं च तीए जहा एसो मम अप्नोववणो । अलया य तीए महुघयसंजुत्ता पेज्जा पीआ । रहनेमी आगर्ज । मयणफलं मुहे काऊण तीए वंतं जणिअं च । पेज्जं पियाहि । तेण जणिअं कहं वंतं पिज्जाइ । तीए जणिर्ज । जइ न पिज्जाइ । तर्ज अहंपि अरिठनेमिसामिणा वंता कहं पिविउमिछसि ॥ ६ ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । प्रस्कन्दन्ति अध्यवस्यन्ति । ज्वलितं ज्वालामालाकुलं मुर्मुरादिरूपं । कं । ज्योतिषमग्निं धूमकेतुं धूमचिह्नं धूमध्वजं नोल्कादिरूपं डुरासदं डुःखेनासाद्यतेऽजिजूयत इति डुरासदस्तं डुरजिजवमित्यर्थः । चशब्दलोपान्नेछन्ति न च वांठन्ति वान्तं जोक्तुं परित्यक्तमादातुं विषमिति गम्यते । के । नागा इति गम्यते । किंविशिष्टा इत्याह । कुले जाताः समुत्पन्ना अगन्धने । नागानां हि जेदद्वयं गन्धनाश्चागन्धनाश्च । तठ गन्धणा णाम जे डसिए मंतेहिं आकढ्ढिया तं विसं वणमुहार्ज आइयंति । अगंधणार्ज अवि मरणमप्नवस्संति णय वंतमावियंति । उदाहरणं डुमपुप्फिकायामुक्तमेव । उपसंहारस्त्वेवं जावनीयः । यदि तावत्तिर्यश्चोऽप्यजिमानमात्रादपि जीवितं परित्यजन्ति, न च वान्तं जुञ्जते । तत्कथमहं जिनवचनाजिज्ञो विपाकदारुणान् विषयान् वान्तान् जोदय इति सूत्रार्थः । अस्मिन्नेवार्थे द्वितीयमुदाहरणम् । यदा किल अरिठणेमी पवइर्ज । तया

रहणेमी तस्स जेठो जाउ राइमइं उवयरइ। जइ णाम एसा ममं इछिज्जा। सा वि जगवई निविसकामजोगा। णायं य तीए एसो मम अज्झोववणो। अणयाय य तीए म-हुघयसंजुत्ता पेज्जा पीया। रहनेमी आगउ। मयणफलं मुहे काऊण य तीए वंतं जणियं च एयं पेज्जं पियाहि। तेण जणियं कहं वंतं पिज्जाइ। तीए जणिउ। जइ न पिज्जाइ वंतं तउ अहं पि अरिठनेमिसामिणा वंता। कहिं पिबिउमिछसि। तयाह्यधि-कृतार्थसंवाद्येवाह। धिरत्थु ते इत्यादि सूत्रम्॥

धिरत्थु ते जसोकामी, जो तं जीवियकारणा॥
वंतं इछसि आवेउं, सेयं ते मरणं जवे॥ ७॥

(अवचूरिः) अस्मिन्नेवार्थे द्वितीयोदाहरणम्। धिगस्तु तव पौरुषमिति ग-म्यते। हे यशःकामिन् इति सासूयं क्षत्रियामन्त्रणम्। अकारप्रश्लेषात् हे अयशः-कामिन्। असंयमजीवितहेतोः आपातुं परित्यक्तां जगवता अजिलपसि जोक्तुम्। वा-न्तादस्य जोजनं तव मरणं न पुनरिदम्॥ ७॥

(अर्थ.) हवे आ गाथाथी ते आ अध्ययन समाप्त थाय त्यां सूधी सूत्रकार, वांत विषयना त्याग उपरज बीजो रहनेमीनो दृष्टांत कहे छे, ते जेम केः—जे वखतें अ-रिष्टनेमीयें राज्यादि परिजोगनो त्याग करीने चारित्र आदर्युं त्यारें तेनो मोहोटो जाइ रहनेमी कामवासनाथी राजिमतीनी परिचर्या करवा लाग्यो. तेनो अजिप्राय एवो हतो के,एवीरीतें हुं एने संतुष्ट राखीश, तो एने मारी सायें कामजोग करवानी इछा थाशे. हवे राजिमती तो विषयसुखथी वैराग्य पामेली हती. तेणें रहनेमीना म-ननो दुष्ट अध्यवसाय जाण्यो. एक वखतें राजिमतीयें मध, घृतें करी मिश्र शिखरि-णी खाधी, तेवामां त्यां ते राजिमतीनो दीयर रहनेमी तेनी पासें आव्यो, त्यारें तेणें तेज वखतें मींढोल खाधुं. तेथी ते खाधेलुं सर्व वमी काढ्युं. अने राजिमतीयें रहनेमीने कह्युं के, हे रहनेमि आ वमेली शिखरिणीनुं पान करो, ते सांजली रह-नेमीयें कह्युं के वमन करेलुं केम खवाय? त्यारें राजिमतीयें कह्युं के, जो तुं वमन करेलुं रसनेंद्रियनुं विषयजूत एवा अन्नने खातो नथी, तो अरिष्टनेमीयें स्पर्श-विषयथी उपजोगीने वमी नाखेली एवी मारी केम वांछना करे छे!!! एज प्रसंगनुं राजिमतीनुं वाक्य सूत्रकार कहेछे. धिरत्थुत्ति (अजसोकामी के०) हे अयशस्का-मिन्! एटले अकार्य करीने अपयश थवानी इछा धरनारा एवा हे रथनेमि! (ते के०) तारा पौरुषने (धिरत्थु के०) धिगस्तु एटले धिक्कार हो! (जो के०) यः एटले जे (तं के०) त्वं एटले तुं (जीवियकारणा के०) जीवितकारणात् एटले असंयमी-

पणे जीववानी इछाथी (वंतं के०) वांतं एटले वमन करेला जोगने (आवेउं के०) आपातुं एटले पीवाने अर्थात् जोगववाने (इछसि के०) इछा करे छे, तेमाटें मर्यादानुं उल्लंघन करनारा एवा (ते के०) तने (मरणं के०) मरण (सेयं के०) श्रेयः एटले कल्याणरूप (जवे के०) जवेत् एटले होय. पण ए अकार्य करवाथी तारुं कल्याण नथी. कहेलुं छे केः—वरं प्रवेष्टुं [illegible] रसंचितं व्रतम् ॥ वरं हि मृत्युः सुविशुद्धकर्मणा, [illegible] ॥ १ ॥ ७ ॥

(दीपिका) अथ अधिकारापन्नमेव अर्थमाह । तत्र राजीमती किल एवमुक्तवती रथनेमिं प्रति। धिगस्तु जवतु । ते तव । पराक्रमम् इति शेषः । हे यशःकामिन् कीर्तेरजिलाषिन् । इति रोषेण कत्रियामन्त्रणम् । अथवा अकारप्रश्लेषात् हे अयशःकामिन् । धिगस्तु जवतु तव । यस्त्वं जीवितकारणात् असंयमजीवितहेतोर्वान्तमिछसि आपातुं जगवता परित्यक्तां जोक्तुमिछसि । अतः श्रेयस्ते तव अतिक्रान्तमर्यादस्य मरणं जवेत् । शोजनतरं तव मरणं न पुनरिदमकर्मासेवनम्। तउ धम्मो से कहिउ। संवुद्धो पवइउ अ। राइमई वि तं वोहिऊण पवइआ । अन्नया कयाइ सो रहनेमी बारवईओ जिक्खं गहिऊण सामिसगासं आगछंतो वासवद्दलएण अप्पाइउ एगं गुहं पविठो। राईमई वि सामिणो वंदणाए गया । वंदित्ता पमिस्सयमागछंतीय अंतरा वरिसिएण जिन्ना अयाणंती तमेव गुहं अणुप्पविठा जन्न सो रहनेमी। दिठा य तेण सोहणा एसा वत्थाणि अपसारिआणि। ताहे तीए अंगपच्चंगाणि दिठाणि। सो रहनेमी तीए अप्पोववन्नो दिठो। अणाए अंगिआगारकुसलाए णाउ अ असोहणो जावो एअस्स। ततः सा तमिदवादीत् ॥ ७ ॥

(टीका) व्याख्या । तत्र राजीमती किलैवमुक्तवती। धिगस्तु । धिक्शब्दः कुत्सायाम् । अस्तु जवतु ते तव । पौरुषमिति गम्यते । हे यशस्कामिन्निति सासूयं कत्रियामन्त्रणम् । अथवा अकारप्रश्लेषादयशस्कामिन् । धिगस्तु जवतु तव । यस्त्वं जीवितकारणात् असंयमजीवितहेतोर्वान्तमिछस्यापातुं परित्यक्तां जगवता अजिलपसि जोक्तुमत उत्क्रान्तमर्यादस्य श्रेयस्ते मरणं जवेत् । शोजनतरं तव मरणं न पुनरिदमकार्यासेवनमिति सूत्रार्थः । तउ धम्मो से कहिउ। संवुद्धो पवइउ य। राईमईवि तं वोहेऊणं पवइया । पन्रा अन्नया कयाइ सो रहनेमी बारवईए जिरकं हिंमिऊणं सामिसगासमागछंतो वासवद्दलएण अप्पाहउ। एक्कं गुहं अणुप्पविठो । राईमई वि सामिणो वंदणाए गया । वंदित्ता पडिस्सयमागछइ। अंतरे य वरिसिउमाढत्तो । जिन्ना तमेव गुहमणुप्पविठा । जन्न सो रहनेमी । वत्थाणि य

पविसारियाणि। ताहे तीए अंगपच्चंगं दिठं। सो रहणेमी तीए अझोववन्नो दिठो। अणाए इंगियागारकुसलाए य णाउं असोहणो भावो एयस्स। ततोऽसाविदमवोचत्। अहं चेत्यादि सूत्रम्।

अहं च भोगरायस्स, तं च सि अंधगविण्हिणो ॥
मा कुले गंधणा होमो, संजमं निहुओ चर ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) उग्रसेनस्य सुता। त्वं च भवसि अन्धकवृष्णेः समुद्रविजयस्य। सुत इति गम्यते। अतो मा एकैकप्रधानकुले आवां गन्धनौ भूव। अतः संयमं निभृतोऽव्याक्षिप्तश्चर ॥ ८ ॥

(अर्थ.) पठी राजिमतीयें रथनेमिने धर्मोपदेश कस्यो. तेथी तेणें प्रतिबोध पामीने चारित्र लीधुं. राजिमतीपण तेने प्रतिबोध आपीने चारित्रवती थइ. पठी एक वखतें ते रथनेमि द्वारिका नगरीमां गोचरी फरीने गुरुनी पासे आवता मार्गमां वर्सादथी घणोज पीडा पाम्यो, त्यारें रस्तामां एक गुहा नजरें पडी, तेमांज वर्सादनी पीडा दूर थवा माटे पेठो. एटलामां राजिमती पण गुरुने वांदवा गइ हती ते गुरुने वांदी पाठी आवती हती, तो रस्तामां घणो वर्साद अववा लाग्यो. त्यारें ते वरसाद बंध थाय त्यांसुधी कोइपण ढंकायेली भूमियें रहेवुं जोइयें, एम विचारिने जे गुफामां रथनेमि पेठो हतो, तेज गुहामां कर्मयोगथी ते राजिमती आवी, अने वर्सादथी पलळेला वस्त्रो अंग उपरथी उतारीने सुकाववा लागी. ते वखतें राजिमतीना अंगप्रत्यंग रथनेमीयें जोयां, तेथी ते रथनेमि कामातुर थयो, ते जोइने राजिमतीयें जाण्युं जे ए रथनेमीनो अशुभ भाव ठे, एम जाणीने राजिमती कहेवा लागीः—ते सूत्रकार कहे ठे. अहंचेत्यादि. हे रथनेमि! (अहं च के०) हुं, चकार पादपूरणार्थ ठे (भोगरायस्स के०) भोगराजस्य एटले उग्रसेन राजानी कन्या तुं. तथा (तं च के०) त्वं च एटले तुं पण (अंधगविण्हिणो के०) अंधकवृष्णेः एटले समुद्रविजय राजानो पुत्र ठे. एवा प्रशस्तकुलमां उपजेला आपणे वेहुजण विषसरखा विषयरूप वांत रस पान करीने (कुले के०) पोतपोताना पूर्वोक्त उत्तम कुलनेविषे (गंधणा के०) गंधनो एटले गन्धन जातिना सर्प सरखा (मा होमो के०) मा भूव एटले न थइये. माटे (निहुओ के०) निभृतः एटले मन स्थिर राखतो थको (संजमं के०) संयमं एटले सर्व दुःखने नाश करनार एवा चारित्रने (चर के०) आचरण कर, एटले अनतिचार पणें पालन कर ॥ ८ ॥

(दीपिका) अहं च भोगराज्ञ उग्रसेनस्य तु। पुत्री इति शेषः। त्वं च असि

पणे जीववानी इछाथी (वंतं के०) वांतं एटले वमन करेला नोगने (आवेउं के०) आपातुं एटले पीवाने अर्थात् नोगववाने (इछसि के०) इछा करे ठे, तेमाटें मर्यादानुं उल्लंघन करनारा एवा (ते के०) तने (मरणं के०) मरण (सेयं के०) श्रेयः एटले कल्याणरूप (नवे के०) नवेत् एटले होय. पण ए अकार्य करवाथी तारुं कल्याण नथी. कहेलुं ठे के:-वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं, न चापि नग्नं चिरसंचितं व्रतम् ॥ वरं हि मृत्युः सुविशुद्धकर्मणा, न चापि शीलस्खलितस्य जीवितम् ॥ १ ॥ ७ ॥

(दीपिका) अथ अधिकारापन्नमेव अर्थमाह । तत्र राजीमती किल एवमुक्तवती रथनेमिं प्रति। धिगस्तु नवतु । ते तव । पराक्रमम् इति शेषः । हे यशःकामिन् कीर्तिनिलाषिन् । इति रोषेण क्षत्रियामन्त्रणम् । अथवा अकारप्रश्लेषात् हे अयशःकामिन् । धिगस्तु नवतु तव । यस्त्वं जीवितकारणात् असंयमजीवितहेतोर्वान्तमिछसि आपातुं नगवता परित्यक्तां नोक्तुमिछसि । अतः श्रेयस्ते तव अतिक्रान्तमर्यादस्य मरणं नवेत् । शोजनतरं तव मरणं न पुनरिदमकर्मासेवनम्। तउ धम्मो से कहिउ। संवुद्धो पवइउ अ। राइमई वि तं वोहिऊण पवइआ । अन्नया कयाइ सो रहनेमी वारवईओ निक्खं गहिऊण सामिसगासं आगछंतो वासवद्दलएण अप्पाइउ एगं गुहं पविठो। राईमई वि सामिणो वंदणाए गया । वंदित्ता पमिस्सयमागछंतीय अंतरा वरिसिएण निन्ना अयाणंती तमेव गुहं अणुप्पविठा जञ्च सो रहनेमी। दिठा य तेण सोहणा एसा वत्थाणि अपसारियाणि । ताहे तीए अंगपचंगाणि दिठाणि । सो रहनेमी तीए अप्पोपवन्नो दिठो । अणाए अंगियागारकुसलाए णाउ अ असोहणो नावो एअस्स । ततः सा तमिदवादीत् ॥ ७ ॥

(टीका) व्याख्या । तत्र राजीमती किलैवमुक्तवती । धिगस्तु । धिक्शब्दः कुत्सायाम् । अस्तु नवतु ते तव । पौरुषमिति गम्यते । हे यशस्कामिन्निति सासूयं क्षत्रियामन्त्रणम् । अथवा अकारप्रश्लेषादयशस्कामिन् । धिगस्तु नवतु तव । यस्त्वं जीवितकारणात् असंयमजीवितहेतोर्वान्तमिछस्यापातुं परित्यक्तां नगवता अनिलषसि नोक्तुमत उत्क्रान्तमर्यादस्य श्रेयस्ते मरणं नवेत् । शोजनतरं तव मरणं न पुनरिदमकार्यासेवनमिति सूत्रार्थः । तउ धम्मो से कहिउ। संवुद्धो पवइउ य। राईमईवि तं वोहेऊणं पवइया । पञ्चा अन्नया कयाइ सो रहनेमी वारवईए निक्खं हिंमिऊणं सामिसगासमागछंतो वासवद्दलएण अप्पाहउ। एकं गुहं अणुप्पविठो । राईमई वि सामिणो वंदणाए गया । वंदित्ता पडिस्सयमागछइ। अंतरे य वरिसिउमाढत्तो । निन्ना तमेव गुहमणुप्पविठा । जत्र सो रहनेमी । वत्थाणि य

पविसारियाणि। ताहे तीए अंगपच्चंगं दिठं। सो रहणेमी तीए अज्झोववन्नो दिठो। अणाए इंगियागारकुसलाए य णाउं असोहणो भावो एयस्स। ततोऽसाविदमवोचत्। अहं चेत्यादि सूत्रम्।

अहं च भोगरायस्स, तं च सि अंधगविण्हिणो॥
मा कुले गंधणा होमो, संजमं निहुउ चर॥ ८॥

(अवचूरिः) उग्रसेनस्य सुता। त्वं च भवसि अन्धकवृष्णेः समुद्रविजयस्य। सुत इति गम्यते। अतो मा एकैकप्रधानकुले आवां गन्धनौ भूव। अतः संयमं निभृतोऽव्याक्षिप्तश्चर॥ ८॥

(अर्थ.) पछी राजिमतीयें रथनेमिने धर्मोपदेश कर्यो, तेथी तेणें प्रतिबोध पामीने चारित्र लीधुं. राजिमतीपण तेने प्रतिबोध आपीने चारित्रवती थई. पछी एक वखतें ते रथनेमि द्वारिका नगरीमां गोचरी फरीने गुरुनी पासे आवता मार्गमां वर्सादथी घणोज पीडा पाम्यो, त्यारें रस्तामां एक गुहा नजरें पडी, तेमांज वर्सादनी पीडा दूर थवा माटे पेठो. एटलामां राजिमती पण गुरुने वांदवा गई हती ते गुरुने वांदी पाछी आवती हती, तो रस्तामां घणो वर्साद अववा लाग्यो. त्यारें ते वरसाद बंध थाय त्यांसुधी कोइपण ढंकायेली भूमियें रहेवुं जोइयें, एम विचारिने जे गुफामां रथनेमि पेठो हतो, तेज गुहामां कर्मयोगथी ते राजिमती आवी, अने वर्सादथी पलळेला वस्त्रो अंग उपरथी उतारीने सुकाववा लागी. ते वखतें राजिमतीना अंगप्रत्यंग रथनेमीयें जोयां, तेथी ते रथनेमि कामातुर थयो, ते जोइने राजिमतीयें जाण्युं जे ए रथनेमीनो अशुभ भाव छे, एम जाणीने राजिमती कहेवा लागीः—ते सूत्रकार कहे छे. अहंचेत्यादि. हे रथनेमि! (अहं च के०) हुं, चकार पादपूरणार्थ छे (भोगरायस्स के०) भोगराजस्य एटले उग्रसेन राजानी कन्या छुं. तथा (तं च के०) त्वं च एटले तुं पण (अंधगविण्हिणो के०) अंधकवृष्णेः एटले समुद्रविजय राजानो पुत्र छे. एवा प्रशस्तकुलमां उपजेला आपणे बेहुजण विषसरखा विषयरूप वांत रस पान करीने (कुले के०) पोतपोताना पूर्वोक्त उत्तम कुलनेविषे (गंधणा के०) गंधनो एटले गन्धन जातिना सर्प सरखा (मा होमो के०) मा भूव एटले न थइये. माटे (निहुउं के०) निभृतः एटले मन स्थिर राखतो थको (संजमं के०) संयमं एटले सर्व दुःखने नाश करनार एवा चारित्रने (चर के०) आचरण कर, एटले अनतिचार पणें पालन कर॥ ८॥

(दीपिका) अहं च भोगराज्ञ उग्रसेनस्य तु। पुत्री इति शेषः। त्वं च असि

पणे जीववानी इच्छाथी (वंतं के०) वांतं एटले वमन करेला जोगने (आवेउं के०) आपातुं एटले पीवाने अर्थात् जोगववाने (इच्छसि के०) इच्छा करे छे, तेमाटे मर्यादानुं उल्लंघन करनारा एवा (ते के०) तने (मरणं के०) मरण (सेयं के०) श्रेयः एटले कल्याणरूप (जवे के०) जवेत् एटले होय. पण ए अकार्य करवाथी तारुं कल्याण नथी. कहेलुं छे केः—वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं, न चापि जग्नं चिरसंचितं व्रतम् ॥ वरं हि मृत्युः सुविशुद्धकर्मणा, न चापि शीलस्खलितस्य जीवितम् ॥ १ ॥ ७ ॥

(दीपिका) अथ अधिकारापन्नमेव अर्थमाह । तत्र राजीमती किल एवमुक्तवती रथनेमिं प्रति। धिगस्तु जवतु । ते तव । पराक्रमम् इति शेषः । हे यशःकामिन् कीर्तेरजिलाषिन् । इति रोषेण क्षत्रियामन्त्रणम् । अथवा अकारप्रश्लेषात् हे अयशःकामिन् । धिगस्तु जवतु तव । यस्त्वं जीवितकारणात् असंयमजीवितहेतोर्वान्तमिच्छसि आपातुं जगवता परित्यक्तां जोक्तुमिच्छसि । अतः श्रेयस्ते तव अतिक्रान्तमर्यादस्य मरणं जवेत् । शोजनतरं तव मरणं न पुनरिदमकर्मासेवनम्। तउ धम्मो से कहिउं। संबुद्धो पव्वइउ अ। राइमई वि तं बोहिऊण पव्वइआ । अन्नया कयाइ सो रहनेमी वारवईओ जिक्खं गहिऊण सामिसगासं आगछंतो वासवद्दलएण अप्पाइउ एगं गुहं पविठ्ठो। राइमई वि सामिणो वंदणाए गया । वंदित्ता पडिस्सयमागछंतीय अंतरा वरिसिएण जिन्ना अयाणंती तमेव गुहं अणुप्पविठ्ठा जत्र सो रहनेमी। दिठ्ठा य तेण सोहणा एसा वत्थाणि अपसारिआणि। ताहे तीए अंगपच्चंगाणि दिठ्ठाणि। सो रहनेमी तीए अप्पोववन्नो दिठ्ठो । अणाए अंगिआगारकुसलाए णाउं अ असोहणो जावो एअस्स । ततः सा तमिदवादीत् ॥ ७ ॥

(टीका) व्याख्या । तत्र राजीमती किलैवमुक्तवती । धिगस्तु । धिक्शब्दः कुत्सायाम् । अस्तु जवतु ते तव । पौरुषमिति गम्यते । हे यशस्कामिन्निति सासूयं क्षत्रियामन्त्रणम् । अथवा अकारप्रश्लेषादयशस्कामिन् । धिगस्तु जवतु तव । यस्त्वं जीवितकारणात् असंयमजीवितहेतोर्वान्तमिछस्यापातुं परित्यक्तां जगवता अजिलपसि जोक्तुमत उत्क्रान्तमर्यादस्य श्रेयस्ते मरणं जवेत् । शोजनतरं तव मरणं न पुनरिदमकार्यासेवनमिति सूत्रार्थः । तउ धम्मो से कहिउं। संबुद्धो पव्वइउ य। राईमईवि तं बोहेऊणं पव्वइया । पछा अन्नया कयाइ सो रहनेमी बारवईए जिक्खं हिंमिऊणं सामिसगासमागछंतो वासवद्दलएण अप्पाहउ। एकं गुहं अणुप्पविठ्ठो । राईमई वि सामिणो वंदणाए गया । वंदित्ता पडिस्सयमागछइ। अंतरे य वरिसिउमाढत्तो । जिन्ना तमेव गुहमणुप्पविठ्ठा । जत्थ सो रहनेमी । वत्थाणि य

पविस्तारियाणि। ताहे तीए अंगपच्चंगं दिठं। सो रहणेमी तीए अज्झोववन्नो दिठो। अणाए इंगियागारकुसलाए य णाउं असोहणो जावो एयस्स। ततोऽसाविदमवोचत्। अहं चेत्यादि सूत्रम्।

अहं च जोगरायस्स, तं च सि अंधगविण्हिणो॥
मा कुले गंधणा होमो, संजमं निहुउ चर॥ ८॥

(अवचूरिः) उग्रसेनस्य सुता। त्वं च जवसि अन्धकवृष्णेः समुद्रविजयस्य। सुत इति गम्यते। अतो मा एकैकप्रधानकुले आवां गन्धनौ जूव। अतः संयमं निजृतोऽव्याक्षिप्तश्चर॥ ८॥

(अर्थ.) पछी राजिमतीयें रथनेमिने धर्मोपदेश कर्यो. तेथी तेणें प्रतिबोध पामीने चारित्र लीधुं. राजिमतीपण तेने प्रतिबोध आपीने चारित्रवती थई. पछी एक वखतें ते रथनेमि द्वारिका नगरीमां गोचरी फरीने गुरुनी पासे आवता मार्गमां वर्सादथी घणोज पीडा पाम्यो, त्यारें रस्तामां एक गुहा नजरें पडी, तेमांज वर्सादनी पीडा दूर थवा माटे पेठो. एटलामां राजिमती पण गुरुने वांदवा गई हती ते गुरुने वांदी पाछी आवती हती, तो रस्तामां घणो वर्साद थववा लाग्यो. त्यारें ते वरसाद बंध थाय त्यांसुधी कोइपण ढंकायेली जूमियें रहेवुं जोइयें, एम विचारिने जे गुफामां रथनेमि पेठो हतो, तेज गुहामां कर्मयोगथी ते राजिमती आवी, अने वर्सादथी पलळेला वस्त्रो अंग उपरथी उतारीने सुकाववा लागी. ते वखतें राजिमतीना अंगप्रत्यंग रथनेमीयें जोयां, तेथी ते रथनेमि कामातुर थयो, ते जोइने राजिमतीयें जाण्युं जे ए रथनेमीनो अशुज्ञ जाव छे, एम जाणीने राजिमती कहेवा लागीः—ते सूत्रकार कहे छे. अहंचेत्यादि. हे रथनेमि! (अहं च के०) हुं, चकार पादपूरणार्थ छे (जोगरायस्स के०) जोगराजस्य एटले उग्रसेन राजानी कन्या हुं. तथा (तं च के०) त्वं च एटले तुं पण (अंधगविण्हिणो के०) अंधकवृष्णेः एटले समुद्रविजय राजानो पुत्र छे. एवा प्रशस्तकुलमां उपजेला आपणे वेहुजण विषसरखा विषयरूप वांत रस पान करीने (कुले के०) पोतपोताना पूर्वोक्त उत्तम कुलनेविषे (गंधणा के०) गंधनौ एटले गन्धन जातिना सर्प सरखा (मा होमो के०) मा जूव एटले न थइयें. माटे (निहुउ के०) निजृतः एटले मन स्थिर राखतो थको (संजमं के०) संयमं एटले सर्व दुःखने नाश करनार एवा चारित्रने (चर के०) आचरण कर, एटले अनतिचार पणें पालन कर॥ ८॥

(दीपिका) अहं च जोगराज्ञ उग्रसेनस्य तु। पुत्री इति शेषः। त्वं च असि

अंधकवृष्णेः समुद्रविजयस्य । पुत्र इति शेषः । अतः कारणात् मा एकैकप्रधान
आवां गन्धनो नूव । अतः कारणात् संयमं सर्वदुःखनिवारणं क्रियाकलापं
नृतः सन् अव्याक्षिप्तः सन् चर कुर्वित्यर्थः ॥ ८ ॥

(टीका) व्याख्या । अहं च नोजराज्ञ उग्रसेनस्य । डुहितेति गम्यते । त
च नवसि अन्धकवृष्णेः समुद्रविजयस्य । सुत इति गम्यते । अतो मा एकैकप्र
धाने कुले आवां गन्धनो नूव । उक्तं च । जह न सप्पतुल्ला होमुत्ति नणियं
होइ । अतः संयमं निभृतश्चर । सर्वदुःखनिवारणं क्रियाकलापमव्याक्षिप्तः कुर्विति
सूत्रार्थः ॥ ८ ॥ किंच जइ तमित्यादि सूत्रम् ।

जइ तं काहिसि नावं, जा जा दिठसि नारिठ ॥
वायाविद्धु व हडो, अठिअप्पा नविस्ससि ॥ ए ॥

(अवचूरिः) यदि त्वं करिष्यसि नावमभिलाषं या या द्रक्ष्यसि नारीः । तासु
वाताविद्ध इव हडो वातप्रेरित इव सागरेऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः । अस्थिता-
त्मा नविष्यसि । संयमगुणेष्वबद्धमूलत्वात्संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरितः ॥ ए ॥

(अर्थ.) वली राजिमती कहे ठे. जइ तमित्यादि. हे रथनेमि! (तं के०) त्वं तुं
(जा जा के०) या याः एटले जे जे (नारिठ के०) नारीः एटले स्त्रीयोने (दिछसि के०)
द्रक्ष्यसि एटले जोइश. ते ते स्त्रीयोने विषे 'ए सुंदर रूपवती ठे, माटे एनी साथे का-
मविलास करीश, एवा (नावं के०) नावने (जइ के०) यदि एटले जो (काहिसि
के०) करिष्यसि एटले करीश तो (वायाविद्धो के०) वाताविद्धः एटले पवनथी ता-
डित थयेला (हडो व के०) हृड इव एटले जेनां मूल बांध्यां नथी एवा जल उपर
उगीने तरता रहेनारा हडनामक तृणनीपरें (अठिअप्पा के०) अस्थितात्मा एटले
जेनो आत्मा स्थिर नथी एवो (नविस्ससि के०) नविष्यसि एटले थइश. अर्थात्
सकलडुःखोनो क्षय थवाना कारणनूत एवा संयमनेविषे जेनुं मूल दृढ नथी, माटे
ज प्रमादरूप पवनेकरी ताडित थयेलो एवो हृढवनस्पतिसरखो तुं आ संसारमां
अनंताकालसुधी आम तेम नमतो रहीश! ॥ ए ॥

(दीपिका) यदि त्वं करिष्यसि नावमनिप्रायं प्रार्थनारूपं क या या द्रक्ष्यसि
नारीः स्त्रियः । तासु एताः शोजना एताश्च शोजनतराः सेव इत्येवंनूतं नावं यदि
करिष्यसि । ननो वायाविद्ध इव वातप्रेरित इव । हडोऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः ।
अस्थितात्मा नविष्यसि । कोऽर्थः सकलडुःखक्षयकारकेषु संयमगुणेषु अबद्धमूल-
त्वात् संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित इतश्चेतश्च पर्यटिष्यसि ॥ ए ॥

(टीका) अस्य व्याख्या। यदि त्वं करिष्यसि नावमभिप्रायं प्रार्थनामित्यर्थः। क। या या द्रक्ष्यसि नारीः स्त्रियस्तासु तासु एताः शोजना एताश्चाशोजना अतः सेवे काममित्येवंजूतं जावं यदि करिष्यसि। ततो वाताविद्ध इव हडः वातप्रेरित इवाबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः। अस्थितात्मा जविष्यसि। सकलदुःखक्षयनिबन्धनेषु संयमगुणेष्वप्रतिबद्धमूलत्वात्संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित इतश्चेतश्च पर्यटिष्यसीति सूत्रार्थः॥ ए॥ तीसे सो वयणमित्यादि सूत्रम्।

तीसे सो वयणं सोच्चा; संजयाइ सुजासियं॥
अंकुसेण जहा नागो, धम्मे संपडिवाइयो॥ १०॥

(अवचूरिः) तस्या राजीमत्या असौ रथनेमिः सुजाषितं संवेगनिबन्धनं श्रुत्वा संप्रतिपातितः स्थापितः। किंविशिष्टायाः। संयतायाः प्रव्रजिताया इत्यर्थः। अङ्कुशेन यथा नागः। अङ्कुशतुल्येन वचनेन॥ १०॥

(अर्थः) तीसे इत्यादि (सो के०) सः एटले ते रथनेमि (संजयाइ के०) संयतायाः एटले जेणें संयम लीधो छे, एवी (तीसे के०) तस्याः एटले ते राजिमतीनुं (सुजासियं के०) सुजाषितं एटले उत्तम जाखेलुं अर्थात् संवेगनी कथा जेमां छे एवुं (वयणं के०) वचनं एटले वचनने (सोच्चा के०) श्रुत्वा एटले सांजलीने (जहा के०) यथा एटले जेम (नागो के०) नागः एटले हाथी (अंकुसेण के०) अंकुशेन एटले अंकुशेकरी अर्थात् अंकुशना प्रहारथी स्वजावस्थित करे छे, तेम ते रथनेमि पण (धम्मे के०) धर्मे एटले धर्मने विषे (संपडिवाइउ के०) संप्रतिपादितः एटले स्थिर कस्यो. धर्मरूप स्तंजे वांध्यो. हवे ते रहनेमीनी दीक्षा ४१० मे वर्षे थइ. उक्तं च॥ रहनेमिस्स जगवउ, दीक्खए चउर होंति वीस सया॥ संवछर छउमछो, पंचसउ केवली होइ॥ १॥ नव वाससिगविसाहिए, सवाऊ तस्स से नायं॥ एसो चेव य कालो, राइमईण वि नायवो॥ २॥ इत्यादि॥ १०॥

(दीपिका) तस्या राजीमत्याः असौ रथनेमिर्वचनं पूर्वोक्तं श्रुत्वा। किं० राजीमत्याः। संयताया गृहीतदीक्षायाः। किं० वचनम्। सुजाषितं संवेगजनकम्। किंवत्। अङ्कुशेन यथा नागो हस्ती एवं धर्मे संप्रतिपादितो धर्मे स्थापित इत्यर्थः॥ १०॥

(टीका) अस्य व्याख्या। तस्या राजीमत्या असौ रथनेमिः वचनमनन्तरोदितं श्रुत्वाकर्ण्य। किंविशिष्टायास्तस्याः। संयतायाः प्रव्रजिताया इत्यर्थः। किंविशिष्टं वच-

अंधकवृष्णेः समुद्रविजयस्य । पुत्र इति शेषः । अतः कारणात् मा एकैकप्रधानकुले आवां गन्धनो भूव । अतः कारणात् संयमं सर्वदुःखनिवारणं क्रियाकलापं निभृतः सन् अव्याक्षिप्तः सन् चर कुर्वित्यर्थः ॥ ८ ॥

(टीका) व्याख्या । अहं च भोजराज्ञः उग्रसेनस्य । दुहितेति गम्यते । त्वं च भवसि अन्धकवृष्णेः समुद्रविजयस्य । सुत इति गम्यते । अतो मा एकैकप्रधाने कुले आवां गन्धनो भूव । उक्तं च । जह न सप्पतुल्ला होमुत्ति भणियं होइ । अतः संयमं निभृतश्चर । सर्वदुःखनिवारणं क्रियाकलापमव्याक्षिप्तः कुर्विति सूत्रार्थः ॥ ८ ॥ किंच जइ तमित्यादि सूत्रम् ।

जइ तं काहिसि भावं, जा जा दिछसि नारिउ ॥
वायाविद्धु व हडो, अठिअप्पा भविस्ससि ॥ ए ॥

(अवचूरिः) यदि त्वं करिष्यसि भावमभिलाषं या या द्रक्ष्यसि नारीः । तासु वाताविद्ध इव हडो वातप्रेरित इव सागरेऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः । अस्थितात्मा भविष्यसि । संयमगुणेष्वबद्धमूलत्वात्संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरितः ॥ ए ॥

(अर्थ.) वली राजिमती कहे छे. जइ तमित्यादि. हे रथनेमि! (तं के०) त्वं तुं (जा जा के०) या याः एटले जे जे (नारिउ के०) नारीः एटले स्त्रीयोने (दिछसि के०) द्रक्ष्यसि एटले जोइश. ते ते स्त्रीयोने विषे 'ए सुंदर रूपवती छे, माटे एनी सायें कामविलास करीश, एवा (भावं के०) भावने (जइ के०) यदि एटले जो (काहिसि के०) करिष्यसि एटले करीश तो (वायाविद्धो के०) वाताविद्धः एटले पवनथी ताडित थयेला (हडो व के०) हड इव एटले जेनां मूल बांध्यां नथी एवा जल उपर उगीने तरता रेहनारा हडनामक तृणनीपरें (अठिअप्पा के०) अस्थितात्मा एटले जेनो आत्मा स्थिर नथी एवो (भविस्ससि के०) भविष्यसि एटले थइश. अर्थात् सकलदुःखोनो क्षय थवाना कारणभूत एवा संयमनेविषे जेनुं मूल बद्ध नथी, माटे ज प्रमादरूप पवनेकरी ताडित थयेलो एवो हडवनस्पतिसरखो तुं आ संसारमां अनंताकालसुधी आम तेम भमतो रहीश! ॥ ए ॥

(दीपिका) यदि त्वं करिष्यसि भावमभिप्रायं प्रार्थनारूपं क या या द्रक्ष्यसि नारीः स्त्रियः । तासु एताः शोभना एताश्च शोभनतराः सेव इत्येवंभूतं भावं यदि करिष्यसि । ततो वायाविद्ध इव वातप्रेरित इव । हडोऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः । अस्थितात्मा भविष्यसि । कोऽर्थः सकलदुःखक्षयकारकेषु संयमगुणेषु अबद्धमूलत्वात् संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित इतश्चेतश्च पर्यटिष्यसि ॥ ए ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । यदि त्वं करिष्यसि भावमभिप्रायं प्रार्थनामित्यर्थः । क । या या द्रक्ष्यसि नारीः स्त्रियस्तासु तासु एताः शोभना एताश्चाशोभना अतः सेवे काममित्येवंभूतं भावं यदि करिष्यसि । ततो वाताविद्ध इव हडः वातप्रेरित इवाबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः । अस्थितात्मा भविष्यसि । सकलदुःखक्षयनिबन्धनेषु संयमगुणेष्वप्रतिबद्धमूलत्वात्संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित इतश्चेतश्च पर्यटिष्यसीति सूत्रार्थः ॥ ९ ॥ तीसे सो वयणमित्यादि सूत्रम् ।

तीसे सो वयणं सोच्चा, संजयाइ सुभासियं ॥
अंकुसेण जहा नागो, धम्मे संपडिवाइयो ॥ १० ॥

(अवचूरिः) तस्या राजीमत्या असौ रथनेमिः सुभाषितं संवेगनिबन्धनं श्रुत्वा संप्रतिपातितः स्थापितः । किंविशिष्टायाः । संयतायाः प्रव्रजिताया इत्यर्थः । अङ्कुशेन यथा नागः । अङ्कुशतुल्येन वचनेन ॥ १० ॥

(अर्थः) तीसे इत्यादि (सो के०) सः एटले ते रथनेमि (संजयाइ के०) संयतायाः एटले जेणें संयम लीधो छे, एवी (तीसे के०) तस्याः एटले ते राजिमतीनुं (सुभासियं के०) सुभाषितं एटले उत्तम भाखेलुं अर्थात् संवेगनी कथा जेमां छे एवुं (वयणं के०) वचनं एटले वचनने (सोच्चा के०) श्रुत्वा एटले सांभलीने (जहा के०) यथा एटले जेम (नागो के०) नागः एटले हाथी (अंकुसेण के०) अंकुशेन एटले अंकुशेकरी अर्थात् अंकुशना प्रहारथी स्वभावस्थित करे छे, तेम ते रथनेमि पण (धम्मे के०) धर्मे एटले धर्मने विषे (संपडिवाइउ के०) संप्रतिपादितः एटले स्थिर कस्यो. धर्मरूप स्तंभे बांध्यो. हवे ते रहनेमीनी दीक्षा ४१० मे वर्षे थइ. उक्तं च ॥ रहनेमिस्स भगवउ, दीहुवए चउर होंति वीस सया ॥ संवछर छउमछो, पंचसउ केवली होइ ॥ १ ॥ नव वाससिगविसाहिए, सव्वाऊ तस्स से नायं ॥ एसो चेव य कालो, राइमईए वि नायव्वो ॥ २ ॥ इत्यादि ॥ १० ॥

(दीपिका) तस्या राजीमत्याः असौ रथनेमिर्वचनं पूर्वोक्तं श्रुत्वा । किं० राजीमत्याः । संयताया गृहीतदीक्षायाः । किं० वचनम् । सुभाषितं संवेगजनकम् । किंवत् । अङ्कुशेन यथा नागो हस्ती एवं धर्मे संप्रतिपादितो धर्मे स्थापित इत्यर्थः ॥ १० ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । तस्या राजीमत्या असौ रथनेमिः वचनमनन्तरोदितं श्रुत्वाकर्ण्य । किंविशिष्टायास्तस्याः । संयतायाः प्रव्रजिताया इत्यर्थः । किंविशिष्टं वच-

अंधकवृष्णेः समुद्रविजयस्य । पुत्र इति शेषः । अतः कारणात् मा एकैकप्रधानकुले आवां गन्धनो नूव । अतः कारणात् संयमं सर्वडुःखनिवारणं क्रियाकलापं निनृतः सन् अव्याक्षिप्तः सन् चर कुर्वित्यर्थः ॥ ७ ॥

(टीका) व्याख्या । अहं च नोजराज्ञ उग्रसेनस्य । डुहितेति गम्यते । त्वं च नवसि अन्धकवृष्णेः समुद्रविजयस्य । सुत इति गम्यते । अतो मा एकैकप्रधाने कुले आवां गन्धनो नूव । उक्तं च । जह न सप्पतुल्ला होमुत्ति नणियं होइ । अतः संयमं निनृतश्चर । सर्वडुःखनिवारणं क्रियाकलापमव्याक्षिप्तः कुर्विति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥ किंच जइ तमित्यादि सूत्रम् ।

जइ तं काहिसि नावं, जा जा दिछसि नारिठं ॥
वायाविद्धु व हडो, अठिअप्पा नविस्ससि ॥ ए ॥

(अवचूरिः) यदि त्वं करिष्यसि नावमनिलाषं या या डृक्ष्यसि नारीः । तासु वाताविद्ध इव हडो वातप्रेरित इव सागरेऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः । अस्थितात्मा नविष्यसि । संयमगुणेष्वबद्धमूलत्वात्संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरितः ॥ ए ॥

(अर्थ.) वली राजिमती कहे छे. जइ तमित्यादि. हे रथनेमि! (तं के०) त्वं तुं (जा जा के०) या याः एटले जे जे (नारिठं के०) नारीः एटले स्त्रीयोने (दिछसि के०) डृक्ष्यसि एटले जोइश. ते ते स्त्रीयोने विषे 'ए सुंदर रूपवती छे, माटे एनी सायें कामविलास करीश, एवा (नावं के०) नावने (जइ के०) यदि एटले जो (काहिसि के०) करिष्यसि एटले करीश तो (वायाविद्धो के०) वाताविद्धः एटले पवनथी ताडित थयेला (हडो व के०) हड इव एटले जेनां मूल बांध्यां नथी एवा जल उपर उगीने तरता रेहनारा हडनामक तृणनीपरें (अठिअप्पा के०) अस्थितात्मा एटले जेनो आत्मा स्थिर नथी एवो (नविस्ससि के०) नविष्यसि एटले थइश. अर्थात् सकलडुःखोनो क्षय थवाना कारणजूत एवा संयमनेविषे जेनुं मूल बद्ध नथी, माटे ज प्रमादरूप पवनेकरी ताडित थयेलो एवो हढवनस्पतिसरखो तुं आ संसारमां अनंताकालसुधी आम तेम नमतो रहीश! ॥ ए ॥

(दीपिका) यदि त्वं करिष्यसि नावमनिप्रायं प्रार्थनारूपं क या या डृक्ष्यसि नारीः स्त्रियः । तासु एताः शोजना एताश्च शोजनतराः सेव इत्येवंजूतं नावं यदि करिष्यसि । ततो वायाविद्ध इव वातप्रेरित इव । हडोऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः । अस्थितात्मा नविष्यसि । कोऽर्थः सकलडुःखक्षयकारकेषु संयमगुणेषु अबद्धमूलत्वात् संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित इतश्चेतश्च पर्यटिष्यसि ॥ ए ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । यदि त्वं करिष्यसि भावमभिप्रायं प्रार्थनामित्यर्थः । क। या या द्रक्ष्यसि नारीः स्त्रियस्तासु तासु एताः शोभना एताश्चाशोभना अतः सेवे काममित्येवंभूतं भावं यदि करिष्यसि । ततो वाताविद्ध इव हडः वातप्रेरित इवाबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः । अस्थितात्मा भविष्यसि । सकलदुःखक्षयनिबन्धनेषु संयमगुणेष्वप्रतिबद्धमूलत्वात्संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित इतश्चेतश्च पर्यटिष्यसीति सूत्रार्थः ॥ ए ॥ तीसे सो वयणमित्यादि सूत्रम् ।

तीसे सो वयणं सोच्चा; संजयाइ सुभासियं॥
अंकुसेण जहा नागो, धम्मे संपडिवाइयो॥ १०॥

(अवचूरिः) तस्या राजीमत्या असौ रथनेमिः सुभाषितं संवेगनिबन्धनं श्रुत्वा संप्रतिपातितः स्थापितः । किंविशिष्टायाः । संयतायाः प्रव्रजिताया इत्यर्थः । अङ्कुशेन यथा नागः । अङ्कुशतुल्येन वचनेन ॥ १० ॥

(अर्थः) तीसे इत्यादि (सो के०) सः एटले ते रथनेमि (संजयाइ के०) संयतायाः एटले जेणें संयम लीधो छे, एवी (तीसे के०) तस्याः एटले ते राजिमतीनुं (सुभासियं के०) सुभाषितं एटले उत्तम भाखेलुं अर्थात् संवेगनी कथा जेमां छे एवुं (वयणं के०) वचनं एटले वचनने (सोच्चा के०) श्रुत्वा एटले सांभलीने (जहा के०) यथा एटले जेम (नागो के०) नागः एटले हाथी (अंकुसेण के०) अंकुशेन एटले अंकुशेकरी अर्थात् अंकुशना प्रहारथी स्वभावस्थित करे छे, तेम ते रथनेमि पण (धम्मे के०) धर्मे एटले धर्मने विषे (संपडिवाइउ के०) संप्रतिपादितः एटले स्थिर कर्यो. धर्मरूप स्तंभे बांध्यो. हवे ते रहनेमीनी दीक्षा ४१० मे वर्षे थइ. उक्तं च ॥ रहनेमिस्स भगवउ, दीहुछए चउर होंति वीस सया ॥ संवछर छउमछो, पंचसउ केवली होइ ॥ १ ॥ नव वासलिगविसाहिए, सव्वाऊ तस्स से नायं ॥ एसो चेव य कालो, राइमईए वि नायव्वो ॥ २ ॥ इत्यादि ॥ १० ॥

(दीपिका) तस्या राजीमत्याः असौ रथनेमिर्वचनं पूर्वोक्तं श्रुत्वा । किं० राजीमत्याः । संयताया गृहीतदीक्षायाः । किं० वचनम् । सुभाषितं संवेगजनकम् । किंवत् । अङ्कुशेन यथा नागो हस्ती एवं धर्मे संप्रतिपादितो धर्मे स्थापित इत्यर्थः ॥ १० ॥

(टीका) अस्य व्याख्या । तस्या राजीमत्या असौ रथनेमिः वचनमनन्तरोदितं श्रुत्वाकर्ण्य । किंविशिष्टायास्तस्याः । संयतायाः प्रव्रजिताया इत्यर्थः । किंविशिष्टं वच-

अंधकवृष्णेः समुद्रविजयस्य। पुत्र इति शेषः। अतः कारणात् मा एकैकप्रधानकुले आवां गन्धनो नूव। अतः कारणात् संयमं सर्वदुःखनिवारणं क्रियाकलापं नि-नृतः सन् अव्याक्षिप्तः सन् चर कुर्वित्यर्थः॥ ८॥

(टीका) व्याख्या। अहं च भोजराज्ञ उग्रसेनस्य। दुहितेति गम्यते। त्वं च नवसि अन्धकवृष्णेः समुद्रविजयस्य। सुत इति गम्यते। अतो मा एकैकप्र-धाने कुले आवां गन्धनो नूव। उक्तं च। जइ न सप्पलुद्धा होमुत्ति नणियं होइ। अतः संयमं निनृतश्चर। सर्वदुःखनिवारणं क्रियाकलापमव्याक्षिप्तः कुर्विति सूत्रार्थः॥ ८॥ किंच जइ तमित्यादि सूत्रम्।

जइ तं काहिसि नावं, जा जा दिठसि नारिठ॥
वायाविद्धु व हडो, अठिअप्पा नविस्ससि॥ ए॥

(अवचूरिः) यदि त्वं करिष्यसि नावमनिलापं या या द्रक्ष्यसि नारीः। तासु वाताविद्ध इव हडो वातप्रेरित इव सागरेऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः। अस्थिता-त्मा नविष्यसि। संयमगुणेष्वबद्धमूलत्वात्संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरितः॥ ए॥

(अर्थ.) वली राजिमती कहे ठे. जइ तमित्यादि. हे रथनेमि! (तं के०) त्वं तुं (जा जा के०) या याः एटले जे जे (नारिठ के०) नारीः एटले स्त्रीयोने (दिठसि के०) द्रक्ष्यसि एटले जोइश. ते ते स्त्रीयोने विषे 'ए सुंदर रूपवती ठे, माटे एनी साथें का-मविलास करीश, एवा (नावं के०) नावने (जइ के०) यदि एटले जो (काहिसि के०) करिष्यसि एटले करीश तो (वायाविद्धो के०) वाताविद्धः एटले पवनथी ता-डित थयेला (हडो व के०) हड इव एटले जेनां मूल बांध्यां नथी एवा जल उपर उगीने तरता रेहनारा हडनामक तृणनीपरें (अठिअप्पा के०) अस्थितात्मा एटले जेनो आत्मा स्थिर नथी एवो (नविस्ससि के०) नविष्यसि एटले थइश. अर्थात् सकलदुःखोनो क्षय थवाना कारणनूत एवा संयमनेविषे जेनुं मूल बद्ध नथी, माटे ज प्रमादरूप पवनेकरी ताडित थयेलो एवो हडवनस्पतिसरखो तुं आ संसारमां अनंताकालसुधी आम तेम नमतो रहीश!॥ ए॥

(दीपिका) यदि त्वं करिष्यसि नावमनिप्रायं प्रार्थनारूपं क या या द्रक्ष्यसि नारीः स्त्रियः। तासु एताः शोनना एताश्च शोननतराः सेव इत्येवंनूतं नावं यदि करिष्यसि। ततो वायाविद्ध इव वातप्रेरित इव। हडोऽबद्धमूलो वनस्पतिविशेषः। अस्थितात्मा नविष्यसि। कोऽर्थः सकलदुःखक्षयकारकेषु संयमगुणेषु अबद्धमूल-त्वात् संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित्त इतश्चेतश्च पर्यटिष्यसि॥ ए॥

अवतारेइ । पच्छाए पडिणीणेइ । एवं वच्चइ कालो। अन्नया य एगाए रयणीए चिरस्स आगया हत्थिमिंठेण रुठेण हत्थिसंकलाए आहया । सा भणइ एयारिसो तारिसो य ण सुवइ । मा मुझ रूसह । तं थेरो पिच्छइ चिंतियं चणेण एवं पि रक्खिज्जमाणीउ एयाउ एवं ववहरंति। किं पुण ताउ सदा सच्छंदाउ त्ति।सुत्तो पच्छाए सवलोगो उठिउ।सो ण उठेइ । रन्नो कहियं । रन्ना भणियं ।सुवउ । चिरस्स उठिउ पुच्छिउ । कहियं सवं । भणइ।जहा एगा देवी ण याणामि कयरावि।तउ राइणा भंडहत्थी काराविउ भणियाउ एयस्स अच्चणियं काऊणं उल्लंडेह।तउ सवाहिं उल्लंडिउ। एगा णेच्छइ। भणइ य।अहं बीहेमि।तउ रन्ना उप्पलेण आहया । मुछिया पडिया।रन्ना जाणियं एस कारित्ति। भणियं चणेण मत्तगयं आरुहंती भंडमयस्स गयस्स बीहीहि।तह न मुछिया संकलाहया । एत्थ मुछिया उप्पलाहया।तउ सरीरं जोइयं जाव संकलप्पहारो दिठो। तउ परुठेण रन्ना देवी मिंठो हत्थी य तिन्नि विछिन्नकडए चडावियाणि । भणिउ य मिंठो एत्थं वाहेहि हत्थिं दोहिय पासेहि वेलुग्गाहा उठिया। जाव एगो पाउ आगासे ठविउ। जणो भणइ किं एस तिरिउ जाणइ।एयाणि मारियवाणि।तहवि राया रोसं न मुयइ । जाव तिन्नि पाया आगासे कया। एगेण ठिउ। लोगेण कउ अक्कंदो।किमेयं हत्थिरयणं विणासिज्जइ रन्ना। मिंठो भणिउ तरसि णियत्तेउं। भणइ जइ दुण्हंपि अभयं देसि। दिन्नं ।तउ तेण अंकुसेण नियत्तिउ हत्थित्ति । दार्ष्टान्तिकयोजना कृतवेति सूत्रार्थः ॥१०॥ एवं करंतीत्यादि सूत्रम् ।

एवं करंति संबुद्धा, पंडिया पवियक्खणा ॥
विणियट्टंति भोगेसु, जहा से पुरिसुत्तमो ॥ त्तिबेमि ॥ ११ ॥

सामन्नपुव्वियज्झयणा संमत्ता ॥ २ ॥

(अवचूरिः) एवं कुर्वते संबुद्धाः सामान्येन बुद्धिमन्तः । पण्डिता वान्तभोगासेवनदोषज्ञाः । प्रविचक्षणा अवद्यभीरवः । भोगेभ्यो निवर्तन्ते यथासौ पुरुषोत्तमो रथनेमिः। तस्य कथं पुरुषोत्तमत्वं यो दीक्षितो विषयाकाङ्क्षी । आह । अनिवापेऽप्यप्रवृत्तेः । कापुरुषस्तु अभिलापानुरूपं चेष्टत एवेति ॥ ११ ॥

इत्यवचूरिकायां श्रामण्यपूर्वकाख्यं द्वितीयमध्ययनम् ॥ २ ॥

(अर्थ.) एवमिति (संबुद्धा के०) बुद्धिमंतः (पंडिया के०) पंडिताः एटले भोगना विषयना उपभोगथी उत्पन्न थता दोषना जाण एवा अने (पवियक्खणा के०) प्रविचक्षणाः एटले सावद्य कर्मथी बीक राखनारा एवा पुरुषो (एवं के०) पूर्वोक्त प्रकारे (करंति के०) कुर्वंति एटले आचरण करे छे एम जाणी जेम ते

नम्। सुजापितं संवेगनिबन्धनम्। अङ्कुशेन यथा नागो हस्ती एवं धर्मे संप्रतिपादित इत्यर्थः। केन। अङ्कुशतुल्येन वचनेन। अङ्कुशेन जहा णागो त्ति। एत्थ उदाहरणं। वसंतपुरं नयरं। तत्थ एगा इब्भवहुया नदीए एहाइ। अन्नो य तरुणो तं दट्ठूण जणइ। सुण्हायं ते पुछइ एसा नई पवरसोहियतरंगा। एए नदीरुक्खा। अहं च पाएसु ते पडिउ। ताहे सा पडिजणइ। सुहया होउ नई। ते चिरं जीवंतु जे नईरुक्खा। सुण्हायपुछयाणं घत्तीहामो पियं काउं। सो य तीसे घरं वा दारं वा ण याणइ। तीसे य चितिचियाणि चेडरूवाणि रुक्के पलोयंताणि अछंति। तेण ताणं पुप्फफलाणि सुवट्ठूणि दिन्नाणि। पुछियाणि य। का एसा। ताणि जणंति अमुगस्स सुण्हा। सो य तीए विरहं न सहति। तउ परिव्वाइयं उलग्गिउमाढत्तो। भिस्का दिन्ना। सा तुट्ठा जणइ। किं करेमि उवग्गए फलं। तेण जणिया अमुगस्स सुण्हं मम कए जणाहि। तीए गंतूण जणिया। अमुगो ते एवंगुणजातीउ पुछइ। ताए रुट्ठाए पउल्लगाणि धोयंतीए मसिलित्तएण हत्थेण पिट्ठीए आहया। पंचंगुलियं उट्ठियं। अवदारेण निछूढा। गया तस्स साहइ। णामं पि सा तव ण सुणेइ। तेण णायं कालपंचमीए अवदारेण अइगंतवं। अइगउ य असोगवणियाए मिलियाणि सुत्ताणि य जाव पस्सवणागएण ससुरेण दिट्ठाणि। तेण णायं ण एस मम पुत्तो पारदारिउ कोइ। पछा पायाउ तेण णेउरं गहियं चेइयं य तीए। सो जणिउ। णास लहुं आवइकाले साहेज्जं करेज्जासि। इयरी गंतूण जत्तारं जणइ एत्थ घम्मो। असोयवणियं वच्चामो। गंतूण सुत्ताणि। खणमेत्तं सुविकणं जत्तारं उट्ठवेइ जणइ य। एयं तुज्झ कुलाणुरूवं। जं णं मम पायाउ ससुरो णेउरं कड्ढइ। सो जणइ। सुवसु पजाए लभिहिति। पजाए थेरेणं सिट्ठं। सो य रुट्ठो जणइ विवरीउ थेरोत्ति। थेरो जणइ मया दिट्ठो अन्नो पुरिसो। विवाए जाए सा जणइ। अहं अप्पाणं सोहयामि। एवं करेहि। तउ एहाया कयबलिकम्मा गया जस्कघरं। तस्स जस्कस्स अंतरेण गछंतो जो कारगारी सो लग्गइ अकारगारी नीसरइ। तउ सो विडपियतमो पिसायरूवं काऊण णिरंतरं घणं कंठे गिण्हइ। तउ सा गंतूण तं जस्कं जणइ। जो मम मायापिउदिन्नउ जत्तारो। तं च पिसायं मोत्तूण जइ अन्नं पुरिसं जाणामि तो मे तुमं जाणियसि त्ति। जस्को विलस्को चिंतेइ। एस य केरिसाइं धुत्ती मंतेइ। अहगं वि वंचिउ तीए। णत्थि सइत्तणं सुधुत्तीए। जाव जस्को चिंतेइ ताव सा णिफिडिया। तउ से थेरो सव्वलोगेण हीलिउ धिक्कउ य। तउ थेरस्स तीए अधिईए णिद्दा णट्ठा। रण्णो य कन्ने गयं। रन्ना सद्दाविऊण अंतेउरवालउ कउ। अभिसेक्कं च हत्थिरयणं वासघरस्स हेट्ठा बद्धं अछइ। इउ य एगा देवी हत्थिमिंठे आसत्ता। णवरं हत्थीचोलयपाउ हत्थेण

अवतारेइ । पन्नाए पडिणीणेइ । एवं वच्चइ कालो। अन्नया य एगाए रयणीए चिरस्स आगया हत्थिमिंठेण रुठेण हत्थिसंकलाए आहया । सा जणइ एयारिसो तारिसो य ण सुवइ। मा मुज्झ रूसह । तं थेरो पिच्छइ चिंतियं चणेण एवं पि रक्खिज्जमाणीउ एयाउ एवं ववहरंति। किं पुण ताउ सदा सच्छंदाउ त्ति।सुत्तो पन्नाए सव्वलोगो उठिउ।सो ण उठेइ । रन्नो कहियं । रन्ना जणियं।सुवउ । चिरस्स उठि उ पुच्छिउ । कहियं सव्वं । जणइ। जहा एगा देवी ण याणामि कयरावि। तउ राइणा जिंमहत्थी काराविउ जणियाउ एयस्स अच्चणियं काऊणं उलंडेह । तउ सव्वाहिं उलंडिउ। एगा णेच्छइ । जणइ य ।अहं बीहेमि। तउ रन्ना उप्पलेण आहया । मुच्छिया पडिया।रन्ना जाणियं एस कारित्ति। जणियं चणेण मत्तगयं आरुहंती जिंममयस्स गयस्स बीहीहि।तच्च न मुच्छिया संकलाहया । एच्च मुच्छिया उप्पलाहया।तउ सरीरं जोइयं जाव संकलप्पहारो दिठ्ठो। तउ परुठेण रन्ना देवी मिंठो हत्थी य तिन्नि विछिन्नकडए चडावियाणि । जणिउ य मिंठो एच्छं वाहेहिं हत्थिं दोहिय पासेहि तेलुग्गाहा उठिया। जाव एगो पाउ आगासे ठविउ। जणो जणइ किं एस तिरिउ जाणइ। एयाणि मारियव्वाणि। तहवि राया रोसं न मुयइ । जाव तिन्नि पाया आगासे कया। एगेण ठिउ। लोगेण कउ अक्कंदो। किमेयं हत्थिरयणं विणासिज्जइ रन्ना। मिंठो जणिउ तरसि णियत्तेउं। जणइ जइ डुयग्गाणं पि अजयं देसि। दिन्नं ।तउ तेण अंकुसेण नियत्तिउ हत्थित्ति । दार्ष्टान्तिकयोजना कृतैवेति सूत्रार्थः ॥१०॥ एवं करंतीत्यादि सूत्रम् ।

एवं करंति संवुच्छा, पंडिया पवियक्खणा ॥
विणियट्टंति जोगेसु, जहा से पुरिसुत्तमो ॥ त्तिबेमि ॥ ११ ॥

सामन्नपुव्वियन्नयणा संमत्ता ॥ २ ॥

(अवचूरिः) एवं कुर्वते संबुद्धाः सामान्येन बुद्धिमन्तः । पण्डिता वान्तजोगासेवनदोपज्ञाः । प्रविचक्षणा अवद्यजीरवः । जोगेज्यो निवर्तन्ते यथासौ पुरुषोत्तमो रथनेमिः। तस्य कथं पुरुषोत्तमत्वं यो दीक्षितो विषयाकाङ्क्षी । आह । अजिलापेऽप्यप्रवृत्तेः । कापुरुषस्तु अजिलापानुरूपं चेष्टत एवेति ॥ ११ ॥

इत्यवचूरिकायां श्रामण्यपूर्वकाख्यं द्वितीयमध्ययनम् ॥ २ ॥

(अर्थ.) एवमिति (संवुच्छा के०) बुद्धिमंतः (पंडिया के०) पंडिताः एटले वमेला विषयना उपजोगथी उत्पन्न थता दोषना जाण एवा अने (पवियक्खणा के०) प्रविचक्षणाः एटले सावद्य कर्मथी बीक राखनारा एवा पुरुषो (एवं के०) पूर्वोक्त प्रकारें (करंति के०) कुर्वंति एटले आचरण करे छे. एज अर्थ स्पष्ट करी कहे छे.

(जोगेसु के०) जोगेपु, जोगेभ्य इति यावत्. एटले वांत जोगयकी (विणियट्टंति के०) विनिवर्तन्ते एटले दूर रहे ठे. (जहा के०) यथा एटले जेम (से के०) सः ते (पुरिसुत्तमो के०) पुरुपोत्तमः एटले सर्व पुरुपमां उत्तम एवो रयनेमि ते पूर्वोक्त राजिमतीना वचनथी विपयजोगथी निवृत्त थयो. त्तिवेमि एनो अर्थ पूर्ववत् ॥ ११ ॥

अहीं कोइ शंका करे ठे के, रयनेमिने सूत्रमां पुरुपोत्तम कह्युं ठे, ते युक्त देखातुं नथी. कारण जे चारित्र लइने स्त्रीनो अजिलापी थयो, तेमां पण जाइनी स्त्री उपर सरागदृष्टि थयो, तेने पुरुपोत्तम केम कहेवाय? ए उपर कहे ठे, के कर्मनी विचित्र गतिथी विपयाजिलाप उत्पन्न थयो, तेने कांइ उपाय नथी. परंतु डुष्ट पुरुपनी परें तेणें इछानुरूप विपयने जोगव्यो नहिं, अने ते अजिलापनो उपरोध करीने संयमने विपे स्थिर रह्यो, माटे ते रयनेमिने पुरुपोत्तम कह्युं, ते सत्य ठे. तथा केटला एक लोको एवी पण शंका करे ठे के, दशवैकालिक सूत्र जे ठे, ते नियत श्रुत ठे, एटले एनो पाठ अनादि ठे, कहेलुं ठे केः– “ णायप्पयणाहरणा, इसिजासियमोपइसयसुया य ॥ एए होंति अणियया, णिययं पुण सेसमुस्सन्नं ॥ १ ॥ ” आ प्रमाणथी दशवैकालिक जे ठे, ते नियतश्रुत ठे एम सिद्ध थाय ठे, तेम ठे तो एमां अर्वाचीन रयनेमीनी कथा केम आवी? एनो उत्तर कहे ठे. उपर आपेली प्रमाणजूत गाथामां 'उस्सन्नं' एवुं पद ठे, तेथी एम जणाय ठे के, उत्सन्न सूत्रो जे ठे ते नियतश्रुत ठे, दशवैकालिकादिक तो प्रायें नियत श्रुत ठे, पण कोइ स्थलें अनियत श्रुत ठे, तेथी रयनेमीनी कथा आवी तेमां कांइ दोप नथी. एवीरीतें ए द्वितीय श्रामण्यपूर्वकाध्ययनमां संयमने विपे चित्त स्थिर करवानो उपाय कह्यो.

इति दशवैकालिकना श्रामण्यपूर्वकनामकद्वितीयाध्ययननो बालावबोध संपूर्ण ॥ २ ॥

(दीपिका) एवं कुर्वते कुर्वन्ति । के । संबुद्धा बुद्धिमन्तः । अथवा सम्यग्दर्शनसहितेन ज्ञानेन ज्ञातविपयस्वजावाः सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः । पुनः किं० । पंमिता वान्तजोगासेवनदोपज्ञाः । पुनः किं० । प्रविचक्षणाः पापजीरवः । किं कुर्वन्ति ते इत्याह । निवर्तन्ते दूरीजवन्ति । केज्यो जोगेज्यो विपयेज्यः । क इव । यथा असौ पुरुपोत्तमो रयनेमिः । शिष्य आह । ननु कथं तस्य पुरुपोत्तमत्वं यो हि गृहीतदीक्षोऽपि विपयाजिलापी जातः । उच्यते । तथाविधे अजिलापे जातेऽपि नासौ प्रवृत्तः । कापुरुपस्तु तदनुरूपं चेष्टत एवेति । इति पूर्वोक्तप्रकारेण ब्रवीमि न स्वबुद्ध्या किं तु तीर्थकरगणधराणामुपदेशेन ॥ ११ ॥

इति श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां द्वितीय- ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अस्य व्याख्या । एवं कुर्वन्ति संबुद्धा बुद्धिमन्तो बुद्धाः । सम्यग्दर्शनसाहचर्येण दर्शनैकीभावेन वा बुद्धाः संबुद्धा विदितविषयस्वभावाः । सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः । त एव विशेष्यन्ते । पंडिताः प्रविचक्षणास्तत्र पण्डिताः सम्यग्ज्ञानवन्तः प्रविचक्षणाश्चरणपरिणामवन्तः। अन्ये तु व्याचक्षते। संबुद्धाः सामान्येन बुद्धिमन्तः पण्डिता वान्तभोगासेवनदोषज्ञाः प्रविचक्षणा अवद्यभीरव इति। किं कुर्वन्ति। विनिवर्तन्ते भोगेभ्यः विविधमनेकैः प्रकारैरनादिभवाभ्यासवलेन कदर्थ्यमाना अपि मोहोदयेन विनिवर्तन्ते भोगेभ्यो विषयेभ्यः । यथा क इत्याह। यथासौ पुरुषोत्तमः रथनेमिः। आह । कथं तस्य पुरुषोत्तमत्वं यो हि प्रव्रजितोऽपि विषयाभिलाषीति। उच्यते। अभिलाषेऽप्यप्रवृत्तेः। कापुरुषस्त्वभिलाषानुरूपं चेष्टत एवेति । अपरस्त्वाह । दशवैकालिकं नियतश्रुतमेव । यत उक्तम् । णायप्पयणाहरणा, इसिभासियमोपइण्णयसुया य ॥ एए होंति अणियया, णिययं पुण सेसमुस्सणं ॥ तत्कथमभिनवोत्पन्नमिदमुदाहरणं युज्यते इति । उच्यते । एवंभूतार्थस्यैव नियतश्रुतेऽपि भावाद्भुत्सन्नग्रहणाच्चादोषः। प्रायो नियतं न तु सर्वथा नियतमेवेत्यर्थः। ब्रवीमीति न स्वमनीषिकया किंतु तीर्थंकरगणधरोपदेशेन । उक्तोऽनुगमो नयाः पूर्ववदिति।

इत्याचार्यश्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकटीकायां द्वितीयं श्रामण्यपूर्वकाध्ययनं संपूर्णम् ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयाध्ययनम् ॥

संजमे सुठियप्पाणं, विप्पमुक्काण ताइणं ॥
तेसिमेयमणाइन्नं, निग्गंथाण महेसिणं ॥ १ ॥

अथ क्षुल्लकाचाराख्यतृतीयाध्ययनावचूरिः ॥ पूर्वं धृतिरुक्ता सा चाचारे कार्या नत्वनाचारे। अतः क्षुल्लकाचारकथाध्ययने आचारः कथ्यते । संयमे सुष्ठु आगमनीत्या स्थितात्मनां बाह्याभ्यन्तरेण परिग्रहेण। त्रायन्ते रक्षन्ते स्वं परं चोभयं वेति त्रातारस्तेषामात्मानं प्रत्येकबुद्धाः स्वयं तीर्णत्वात् । एवं तीर्थंकरास्तारकत्वात् उभयं स्थविराः सदापि धर्ममार्गप्रवर्त्तनात् । तेषामिदं वक्ष्यमाणमनाचरितम्। महर्षीणां महैषिणां वा निर्ग्रन्थानामभिधानमेतत् । इह च पूर्वपूर्वभाव एवोत्तरोत्तरभावो हेतुहेतुमद्भावेन वेदितव्यः। यत एवं संयमेसुस्थितात्मानः । अत एव विप्रमुक्ताः संयमे सुस्थितात्मनिबन्धनत्वाद्विप्रमुक्तेः। एवं शेषेष्वपि भावनीयम् ॥ १ ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त द्वितीयाध्ययनमां धर्म उपर श्रद्धा राखीने नवीन चारित्र

(नोगेसु के०) नोगेषु, नोगेन्य इति यावत्. एटले वांत नोगथकी (विणियट्टंति के०) विनिवर्तन्ते एटले दूर रहे ठे. (जहा के०) यथा एटले जेम (से के०) सः ते (पुरिसुत्तमो के०) पुरुषोत्तमः एटले सर्व पुरुषमां उत्तम एवो रथनेमि ते पूर्वोक्त राजिमतीना वचनथी विषयनोगथी निवृत्त थयो. त्तिबेमि एनो अर्थ पूर्ववत् ॥ ११ ॥

अहीं कोइ शंका करे ठे के, रथनेमिने सूत्रमां पुरुषोत्तम कह्युं ठे, ते युक्त देखातुं नथी. कारण जे चारित्र लइने स्त्रीनो अनिलाषी थयो, तेमां पण नाइनी स्त्री उपर सरागदृष्टि थयो, तेने पुरुषोत्तम केम कहेवाय? ए उपर कहे ठे, के कर्मनी विचित्र गतिथी विषयानिलाप उत्पन्न थयो, तेने कांइ उपाय नथी. परंतु उष्ट पुरुषनी परें तेणें इज्ञानुरूप विषयने नोगव्यो नहिं, अने ते अनिलाषनो उपरोध करीने संयमने विषे स्थिर रह्यो, माटे ते रथनेमिने पुरुषोत्तम कह्युं, ते सत्य ठे. तथा केटला एक लोको एवी पण शंका करे ठे के, दशवैकालिक सूत्र जे ठे, ते नियत श्रुत ठे, एटले एनो पाठ अनादि ठे, कहेलुं ठे केः– " णायग्नयणाहरणा, इसिज्ञासियमोपइन्नयसुया य ॥ एए हुंति अणियया, णियय्यं पुण सेसमुस्सन्नं ॥ १ ॥ " आ प्रमाणथी दशवैकालिक जे ठे, ते नियतश्रुत ठे एम सिद्ध थाय ठे, तेम ठे तो एमां अर्वाचीन रथनेमीनी कथा केम आवी? एनो उत्तर कहे ठे. उपर आपेली प्रमाणजूत गाथामां 'उस्सन्नं' एवुं पद ठे, तेथी एम जणाय ठे के, उत्सन्न सूत्रो जे ठे ते नियतश्रुत ठे, दशवैकालिकादिक तो प्रायें नियत श्रुत ठे, पण कोइ स्थलें अनियत श्रुत ठे, तेथी रथनेमीनी कथा आवी तेमां कांइ दोष नथी. एवीरीतें ए द्वितीय श्रामण्यपूर्वकाध्ययनमां संयमने विषे चित्त स्थिर करवानो उपाय कह्यो.

इति दशवैकालिकना श्रामण्यपूर्वकनामकद्वितीयाध्ययननो बालावबोध संपूर्ण ॥२॥

(दीपिका) एवं कुर्वते कुर्वन्ति । के । संबुद्धा बुद्धिमन्तः । अथवा सम्यग्दर्शनसहितेन ज्ञानेन ज्ञातविषयस्वनावाः सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः । पुनः किं० । पंमिता वान्तनोगासेवनदोषज्ञाः । पुनः किं० । प्रविचक्षणाः पापनीरवः । किं कुर्वन्ति ते इत्याह । निवर्तन्ते दूरीजवन्ति । केन्यो नोगेन्यो विषयेन्यः । क इव । यथा असौ पुरुषोत्तमो रथनेमिः । शिष्य आह । ननु कथं तस्य पुरुषोत्तमत्वं यो हि गृहीतदीक्षोऽपि विषयानिलाषी जातः । उच्यते । तथाविधे अनिलाषे जातेऽपि नासौ प्रवृत्तः । कापुरुषस्तु तदनुरूपं चेष्टत एवेति । इति पूर्वोक्तप्रकारेण ब्रवीमि न स्वबुद्ध्या किं तु तीर्थंकरगणधरापामुपदेशेन ॥ ११ ॥

इति श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां द्वितीयमध्ययनम् ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अस्य व्याख्या । एवं कुर्वन्ति संबुद्धा बुद्धिमन्तो बुद्धाः । सम्यग्दर्शनसाहचर्येण दर्शनैकीभावेन वा बुद्धाः संबुद्धा विदितविषयस्वभावाः । सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः । त एव विशेष्यन्ते । पंडिताः प्रविचक्षणास्तत्र पण्डिताः सम्यग्ज्ञानवन्तः प्रविचक्षणाश्चरणपरिणामवन्तः। अन्ये तु व्याचक्षते। संबुद्धाः सामान्येन बुद्धिमन्तः पण्डिता वान्तभोगासेवनदोषज्ञाः प्रविचक्षणा अवद्यभीरव इति। किं कुर्वन्ति। विनिवर्तन्ते भोगेभ्यः विविधमनेकैः प्रकारैरनादिभवाभ्यासबलेन कदर्थ्यमाना अपि मोहोदयेन विनिवर्तन्ते भोगेभ्यो विषयेभ्यः । यथा क इत्याह। यथासौ पुरुषोत्तमः रथनेमिः।आह । कथं तस्य पुरुषोत्तमत्वं यो हि प्रव्रजितोऽपि विषयाभिलाषीति।उच्यते। अभिलाषेऽप्यप्रवृत्तेः। कापुरुषस्त्वभिलाषानुरूपं चेष्टत एवेति । अपरस्त्वाह । दशवैकालिकं नियतश्रुतमेव । यत उक्तम् । णायज्झयणाहरणा, इसिभासियमोपइण्णयसुया य ॥ एए होंति अणियया, णियमं पुण सेसमुस्सग्गं ॥ तत्कथमभिनवोत्पन्नमिदमुदाहरणं युज्यते इति । उच्यते। एवंभूतार्थस्यैव नियतश्रुतेऽपि भावादुत्सन्नग्रहणाच्चादोषः। प्रायो नियतं न तु सर्वथा नियतमेवेत्यर्थः। ब्रवीमीति न स्वमनीषिकया किंतु तीर्थंकरगणधरोपदेशेन । उक्तोऽनुगमो नयाः पूर्ववदिति।

इत्याचार्यश्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकटीकायां द्वितीयं श्रामण्यपूर्वकाध्ययनं संपूर्णम् ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयाध्ययनम् ॥

संजमे सुठियप्पाणं, विप्पमुक्काण ताइणं ॥
तेसिमेयमणाइन्नं, निग्गंथाण महेसिणं ॥ १ ॥

अथ क्षुल्लकाचाराख्यतृतीयाध्ययनावचूरिः ॥ पूर्वं धृतिरुक्ता सा चाचारे कार्या नत्वनाचारे। अतः क्षुल्लकाचारकथाध्ययने आचारः कथ्यते। संयमे सुष्टु आगमनीत्या स्थितात्मनां बाह्याभ्यन्तरेण परिग्रहेण। त्रायन्ते रक्षन्ते स्वं परं चोभयं वेति त्रातारस्तेषामात्मानं प्रत्येकबुद्धाः स्वयं तीर्णत्वात् । एवं तीर्थंकरास्तारकत्वात् उभयं स्थविराः सदापि धर्ममार्गप्रवर्त्तनात् । तेषामिदं वक्ष्यमाणमनाचरितम्। महर्षीणां महैषिणां वा निर्ग्रन्थानामभिधानमेतत् । इह च पूर्वपूर्वभाव एवोत्तरोत्तरभावो हेतुहेतुमद्भावेन वेदितव्यः। यत एवं संयमेसुस्थितात्मानः । अत एव विप्रमुक्ताः संयमे सुस्थितात्मनिबन्धनत्वाद्विप्रमुक्तेः। एवं शेषेष्वपि भावनीयम् ॥ १ ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त द्वितीयाध्ययनमां धर्म उपर श्रद्धा राखीने नवीन चारित्र

(भोगेसु के०) भोगेषु, भोगेभ्य इति यावत्. एटले वांत भोगथकी (विणियट्टंति के०) विनिवर्तन्ते एटले दूर रहे छे. (जहा के०) यथा एटले जेम (से के०) सः ते (पुरिसुत्तमो के०) पुरुषोत्तमः एटले सर्व पुरुषमां उत्तम एवो रथनेमि ते पूर्वोक्त राजिमतीना वचनथी विषयभोगथी निवृत्त थयो. त्तिबेमि एनो अर्थ पूर्ववत् ॥ ११ ॥

अहीं कोइ शंका करे छे के, रथनेमिने सूत्रमां पुरुषोत्तम कह्युं छे, ते युक्त देखातुं नथी. कारण जे चारित्र लइने स्त्रीनो अभिलाषी थयो, तेमां पण भाइनी स्त्री उपर सरागदृष्टि थयो, तेने पुरुषोत्तम केम कहेवाय? ए उपर कहे छे, के कर्मनी विचित्र गतिथी विषयाभिलाष उत्पन्न थयो, तेने कांइ उपाय नथी. परंतु दुष्ट पुरुषनी पेरें तेणें इछानुरूप विषयने भोगव्यो नहिं, अने ते अभिलाषनो उपरोध करीने संयमने विषे स्थिर रह्यो, माटे ते रथनेमिने पुरुषोत्तम कह्युं, ते सत्य छे. तथा केटला एक लोको एवी पण शंका करे छे के, दशवैकालिक सूत्र जे छे, ते नियत श्रुत छे, एटले एनो पाठ अनादि छे, कहेलुं छे केः– " णायज्झयणाहरणा, इसिभासियमोपइन्नयसुया य ॥ एए हुंति अणियया, णिययं पुण सेसमुस्सन्नं ॥ १ ॥ " आ प्रमाणथी दशवैकालिक जे छे, ते नियतश्रुत छे एम सिद्ध थाय छे, तेम छे तो एमां अर्वाचीन रथनेमीनी कथा केम आवी? एनो उत्तर कहे छे. उपर आपेली प्रमाणभूत गाथामां 'उस्सन्नं' एवुं पद छे, तेथी एम जणाय छे के, उत्सन्न सूत्रो जे छे ते नियतश्रुत छे, दशवैकालिकादिक तो प्रायें नियत श्रुत छे, पण कोइ स्थलें अनियत श्रुत छे, तेथी रथनेमीनी कथा आवी तेमां कांइ दोष नथी. एवीरीतें ए द्वितीय श्रामण्यपूर्वकाध्ययनमां संयमने विषे चित्त स्थिर करवानो उपाय कह्यो.

इति दशवैकालिकना श्रामण्यपूर्वकनामकद्वितीयाध्ययननो बालावबोध संपूर्ण ॥२॥

(दीपिका) एवं कुर्वते कुर्वन्ति । के । संबुद्धा बुद्धिमन्तः । अथवा सम्यग्दर्शनसहितेन ज्ञानेन ज्ञातविषयस्वभावाः सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः । पुनः किं० । पंडिता वान्तभोगासेवनदोषज्ञाः । पुनः किं० । प्रविचक्षणाः पापभीरवः । किं कुर्वन्ति ते इत्याह । निवर्तन्ते दूरीभवन्ति । केभ्यो भोगेभ्यो विषयेभ्यः । क इव । यथा असौ पुरुषोत्तमो रथनेमिः । शिष्य आह । ननु कथं तस्य पुरुषोत्तमत्वं यो हि गृहीतदीक्षोऽपि विषयाभिलाषी जातः । उच्यते । तथाविधे अभिलाषे जातेऽपि नासौ प्रवृत्तः । कापुरुषस्तु तदनुरूपं चेष्टत एवेति । इति पूर्वोक्तप्रकारेण ब्रवीमि न स्वबुद्ध्या किं तु तीर्थंकरगणधरापामुपदेशेन ॥ ११ ॥

इति श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां द्वितीयमध्ययनम् ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अस्य व्याख्या । एवं कुर्वन्ति संबुद्धा बुद्धिमन्तो बुद्धाः । सम्यग्दर्शनसाहचर्येण दर्शनैकीभावेन वा बुद्धाः संबुद्धा विदितविषयस्वभावाः । सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः । त एव विशेष्यन्ते । पंडिताः प्रविचक्षणास्तत्र पण्डिताः सम्यग्ज्ञानवन्तः प्रविचक्षणाश्चरणपरिणामवन्तः। अन्ये तु व्याचक्षते। संबुद्धाः सामान्येन बुद्धिमन्तः पण्डिता वान्तभोगासेवनदोषज्ञाः प्रविचक्षणा अवद्यभीरव इति। किं कुर्वन्ति। विनिवर्तन्ते भोगेभ्यः विविधमनेकैः प्रकारैरनादिभवाभ्यासबलेन कदर्थ्यमाना अपि मोहोदयेन विनिवर्तन्ते भोगेभ्यो विषयेभ्यः । यथा क इत्याह। यथासौ पुरुषोत्तमः रथनेमिः। आह । कथं तस्य पुरुषोत्तमत्वं यो हि प्रव्रजितोऽपि विषयाभिलाषीति। उच्यते। अभिलाषेऽप्यप्रवृत्तेः। कापुरुषस्त्वभिलाषानुरूपं चेष्टत एवेति । अपरस्त्वाह । दशवैकालिकं नियतश्रुतमेव । यत उक्तम् । णायप्पयणाहरणा, इसिभासियमोपइण्णयसुया य ॥ एए होंति अणियया, णियय पुण सेसमुस्सणं ॥ तत्कथमभिनवोत्पन्नमिदमुदाहरणं युज्यते इति । उच्यते । एवंभूतार्थस्यैव नियतश्रुतेऽपि भावाडुत्सन्नग्रहणाचादोषः। प्रायो नियतं न तु सर्वथा नियतमेवेत्यर्थः। ब्रवीमीति न स्वमनीषिकया किंतु तीर्थंकरगणधरोपदेशेन । उक्तोऽनुगमो नयाः पूर्ववदिति।

इत्याचार्यश्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकटीकायां द्वितीयं श्रामण्यपूर्वकाध्ययनं संपूर्णम् ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयाध्ययनम् ॥

संजमे सुठियप्पाणं, विप्पमुक्काण ताइणं ॥
तेसिमेयमणाइन्नं, निग्गंथाण महेसिणं ॥ १ ॥

अथ क्षुल्लकाचाराख्यतृतीयाध्ययनावचूरिः ॥ पूर्वं धृतिरुक्ता सा चाचारे कार्या नत्वनाचारे। अतः क्षुल्लकाचारकथाध्ययने आचारः कथ्यते। संयमे सुष्ठु आगमनीत्या स्थितात्मनां बाह्याभ्यन्तरेण परिग्रहेण। त्रायन्ते रक्षन्ते स्वं परं चोभयं वेति त्रातारस्तेषामात्मानं प्रत्येकबुद्धाः स्वयं तीर्णत्वात् । एवं तीर्थंकरास्तारकत्वात् उभयं स्थविराः सदापि धर्ममार्गप्रवर्त्तनात् । तेषामिदं वक्ष्यमाणमनाचरितम्। महर्षीणां महैषिणां वा निर्ग्रन्थानामभिधानमेतत् । इह च पूर्वपूर्वभाव एवोत्तरोत्तरभावो हेतुहेतुमद्भावेन वेदितव्यः। यत एवं संयमेसुस्थितात्मानः । अत एव विप्रमुक्ताः संयमे सुस्थितात्मनिबन्धनत्वाद्विप्रमुक्तेः। एवं शेषेष्वपि भावनीयम् ॥ १ ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त द्वितीयाध्ययनमां धर्म उपर श्रद्धा राखीने नवीन चारित्र

लीधेला साधूने धृतिना अभावथी मोह नहीं थववो माटे संयमने विषे धृति राखवी एम कह्युं. हवे, पूर्वे कहेली धृति जे छे, ते सदाचारनेविषेज करवी, अनाचारने विषे करवी नही. एज आत्मसंयमनो उपाय छे, ए संबंधें आवेला तृतीय अध्ययनमां आचार कथन द्वार कहेवानुं छे. कहेलुं छे केः– "तस्यात्मा संयतो यो हि, सदाचाररतः सदा ॥ स एव धृतिमान् धर्मः, तस्यैव च जिनोदितः ॥ १ ॥" एवा संबंधथी ए अध्ययननी प्राप्ति थई छे.

हवे, ए अध्ययननुं 'क्षुल्लकाचारकथा' एवुं नाम छे, तेनुं कारण ए छे केः– आचारने विषे धृति राखवी एम कह्युं, ते आचारना ज्ञान वगर सिद्ध थाय नहीं, माटे आचार केहवा जोइये. ते आचार बे प्रकारना छे, एक प्रधानाचार अने बीजा क्षुल्लकाचार. तेमां ए तृतीय अध्ययनमां क्षुल्लकाचारनुं कथन कर्युं छे, माटे ए अध्ययननुं नाम 'क्षुल्लकाचारकथा' एवुं पडयुं छे. तेनी प्रथम गाथा संजमेत्यादि (संजमे के०) संयमे एटले सत्तर प्रकारना संयमने विषे (सुठिअप्पाणं) सुस्थितात्मनाम्, सु एटले रूडे प्रकारें स्थित छे आत्मा जेमनो एवा अत एव (विप्पमुक्काणं के०) विप्रमुक्तानाम्, वि एटले अनेक प्रकारें प्र एटले प्रकर्षेकरी मुक्ताः एटले बाह्याभ्यंतर परिग्रहथी मुक्त थयेला एवा, अत एव (ताइणं के०) तायिनाम् एटले केवल ज्ञान संपादनें करी स्वपररक्षक एवा प्रत्येकबुद्ध, तीर्थंकर अने स्थविर ए त्रण प्रकारना, तेमां प्रत्येकबुद्ध जे छे, ते तो पोतानुं मात्र रक्षण करे छे, तीर्थंकर जे छे ते पोतें केवली होवाथी सम्यक्त्वादि आपीने बीजानुं मात्र रक्षण करे छे, अने स्थविर जे छे ते पोते तरे छे, अने बीजाने तारे छे, माटे ते स्वपररक्षक जाणवा. अत एव (निग्गंथाणं के०) निर्ग्रन्थानाम् एटले परिग्रहरूप ग्रंथिथी रहित एवा (तेसिं के०) तेषाम् एटले ते (महेसिणं के०) महर्षीणाम् एटले महोटा ऋषि एवा यतियोने (एयं के०) एतत् एटले आगल बावन बोलें करी केहवाशे ते (अणाइन्नं के०) अनाचीर्णं एटले आचरवाने योग्य नथी ॥ १ ॥

(दीपिका) व्याख्यातं श्रामण्यपूर्वकाख्यं द्वितीयमध्ययनम्। क्षुल्लकाचारकथाख्यमथ तृतीयमध्ययनमारभ्यते। अस्य च अयमभिसंबन्धः। द्वितीयाध्ययने इत्युक्तं नवदीक्षितेन संयमेऽधृतावुत्पन्नायामपि धृतिमता भाव्यम्। अत्र तु सा धृतिराचारे कार्या नत्वनाचारे अयमेवात्मसंयमोपायः। उक्तं च॥ " तस्यात्मा संयतो यो हि सदाचारे रतः सदा ॥ स एव धृतिमान् धर्मस्तस्यैव हि जिनोदितः ॥ " इत्यनेन संबन्धेनायातमिदमध्ययनं व्याख्यायते। तत्र सूत्रम्। संयमे सुस्थितः शोभनप्रकारेण सिद्धान्तरीत्या स्थित

आत्मा येषां तेषाम्। किं०। विप्रमुक्तानां विविधमनेकप्रकारैः प्रकर्षेण संसारान्मुक्तानाम्। पुनः किं०। तायिनाम्। त्रायन्ते आत्मानं परमुभयं च ये ते त्रातारस्तेषाम्। आत्मानं प्रत्येकबुद्धाः, परं तीर्थंकराः, उभयं स्थविराः, तेषामिदं वक्ष्यमाणलक्षणमनाचीर्णमनाचरितमकल्पम्। केषामित्याह। निर्ग्रन्थानां साधूनाम्। किंविशिष्टानाम्। महर्षीणां महतां यतीनाम्॥ १॥

(टीका) व्याख्यातं श्रामण्यपूर्वकाध्ययनमिदानीं क्षुल्लकाचारकथाख्यमारभ्यते। अस्य चायमभिसंबन्धः। इहानन्तराध्ययने धर्मेऽभ्युपगमे सति माभूदभिनवप्रव्रजितस्याधृतेः संमोह इत्यतो धृतिमता भवितव्यमित्युक्तम्। इह तु सा धृतिराचारे कार्या नत्वनाचारे। अयमेवात्मसंयमोपाय इत्येतदुच्यते। उक्तं च॥ तस्यात्मा संयतो यो हि, सदाचारे रतः सदा॥ स एव धृतिमान् धर्मस्तस्यैव च जिनोदितः॥ इत्यनेनाभिसंबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि पूर्ववत्। नामनिष्पन्ने निक्षेपे क्षुल्लकाचारकथेति नाम। तत्र क्षुल्लकस्येति निक्षेपः कार्यः। आचारस्य कथायाश्च महदपेक्षया च क्षुल्लकमित्यतश्चित्रन्यायप्रदर्शनार्थमपेक्षणीयमेव। महदभिधित्सुराह। नामं ठवणा दविए, खेत्ते काले पहाणपइभावे॥ एएसि महंताणं, पडिवक्खे खुड्डया होंति॥१८४॥व्याख्या॥ नाममहन्महदिति नाम। स्थापनामहन्मह०। द्रव्यमहानचित्तमहास्कन्दः। क्षेत्रमहल्लोकालोकाकाशम्। कालमहानतीतादिभेदः संपूर्णः कालः। प्रधानमहत्त्रिविधम्। सचित्ताचित्तमिश्रभेदात्। सचित्तं त्रिविधम्। द्विपदचतुष्पदापदभेदात्। तत्र द्विपदानां तीर्थंकरः प्रधानः। चतुष्पदानां हस्ती। अपदानां पनसः। अचित्तानां वैडूर्यरत्नम्। मिश्राणां तीर्थंकर एव वैडूर्यादिविभूषितः प्रधानः। इत्यत एव चैतेषां महत्त्वमिति प्रतीत्य महदापेक्षिकम्। तद्यथा आमलकं प्रतीत्य बिल्वं महत्, बिल्वं प्रतीत्य कपित्थमित्यादि। भावमहत्त्रिविधं प्राधान्यतः कालत आश्रयतश्चेति। प्राधान्यतः क्षायिको महान्मुक्तिहेतुत्वेन तस्यैव प्रधानत्वात्। कालतः पारिणामिकः। जीवत्वाजीवत्वपरिणामस्यानाद्यपर्यवसितत्वान्न कदाचिज्जीवा अजीवतया परिणमन्ते अजीवाश्च जीवतयेति। आश्रयतस्त्वौदयिकः। प्रभूतसंसारिसत्त्वाश्रयत्वात्संसारिणामेवासौ विद्यत इति एतेषामनन्तरोदितानां महतां प्रतिपक्षे क्षुल्लकानि भवन्ति। अभिधेयवल्लिङ्गवचनानि भवन्तीति न्यायात् यथार्थं क्षुल्लकलिङ्गवचनमिति। तत्र नामस्थापने क्षुण्णे। द्रव्यक्षुल्लकः परमाणुः। द्रव्यं चासौ क्षुल्लकश्चेति। क्षेत्रक्षुल्लक आकाशप्रदेशः। कालक्षुल्लकः समयः। प्रधानक्षुल्लकं त्रिविधम्। सचित्ताचित्तमिश्रभेदात्। सचित्तं त्रिविधम्। द्विपदचतुष्पदापदभेदात्। द्विपदेषु क्षुल्लकाः प्रधानाश्चानु-

तत्पूर्वकश्रुतग्रहणस्यैव सफलत्वात्। अत्रोदाहरणम्। एगे आयरिया। ते वायणाए संता परितंता सज्झाए वि असज्झाइयं घोसेउमारद्धा। णाणंतरायं बंधिऊण कालं काऊण देवलोगं गया। तर्ज देवलोगाउ आउक्खएण चुया। अहीरकुले पच्चायाया जोगे भुंजंति। अण्णया य से धूया जाया। सा य अईव रूवस्सिणी। ताणि य पचंतयाणि गोचारणणिमित्तं अण्ण वच्चंति। तीए दारियाए पिउणो सगडं सव्वसगडाणं पुरउ गच्छइ। सा य दारिया तस्स सगडस्स धुरतुंडे ठिया गच्छइ। तरुणइत्तेहिं चिंतियं। समाई काउं सगडाई दारियं पेच्छामो। तेहिं सगडाउ उप्पहेहिं खेडिया। विसमे आवडिया समाणा भग्गा। तउ लोएण तीए दारियाए णामं कयं असगडत्ति। ताए दारियाए असगडाए पिया असगडपियत्ति। तउ तस्स तं चेव वेरग्गं जायं। तं दारियं एगस्स दाऊण पव्वइउ। जाव चाउरंगियं ताव पढिउ। असंखए उद्दिट्ठे तं णाणावरणियं से कम्मं उदिण्णं। पढंतस्स वि किं चि ण ठाइ। आयरिया भणंति। छट्ठेणं ते अणुण्णवइ त्ति। तउ सो भणइ एयस्स केरिसो जोउ। आयरिया भणंति जाव ण ठाइ ताव आयंबिलं कायव्वं। तउ सो भणइ तो एवं चेव पढामि। तेण तहा पढंतेण बारसरूवाणि बारससंवच्छरेहिं अहिज्जियाणि। ताव से आयंबिलं कयं। तउ णाणावरणं कम्मं खीणं। एवं जहा सगडपियाए आगाढजोगो अणुपालिउ। तहा सम्मं अणुपालियव्वं। उवहाणेत्ति गयं। तथा अनिह्नवणेत्ति। गृहीतश्रुतेनानिह्नवः कार्यः। यद्यस्य सकाशेऽधीतं तत्र स एव कथनीयो नान्यश्चित्तकालुष्यापत्तेरिति। अत्र दृष्टान्तः। एगस्स ण्हावियस्स छुरभंडं विज्जासामत्थेण आगासे अच्छइ। तं च एगो परिव्वायगो बहूहिं उवसंपज्जणाहिं उवसंपज्जिऊण तेण सा विज्जा लद्धा। ताहे अन्नत्थ गंतुं तिदंडेण आगासगएण महाजणेण पूइज्जइ त्ति। रण्णा य पुच्छिउ। भयवं किमेस विज्जाइसयो उय तवाइसउ त्ति। सो भणइ विज्जाइसउ। कस्स सगासाउ गहिउ। सो भणइ हिमवंते फलाहारस्स रिसिणो सगासे अहिज्जिउ। एवं तु वुत्ते समाणे संकिलेसदुट्ठयाए तं तिदंडं खडत्ति पडियं। एवं जो अप्पागमं आयरियं निण्हवेऊण अण्णं कहेहि। तस्स चित्तसंकिलेसदोसेणं सा विज्जा परलोए ण हवइ त्ति। अनिह्नवणेत्ति गयं। तथा व्यञ्जनार्थतदुभयान्याश्रित्य भेदो न कार्य इति वाक्यशेषः। एतदुक्तं भवति। श्रुतग्रहणेन तत्फलमभीप्सता व्यञ्जनभेदोऽर्थभेद उभयभेदश्च न कार्य इति। तत्र व्यञ्जनभेदो यथा। धम्मो मंगलमुक्किट्ठमिति वक्तव्ये पुण्णं कल्लाणमुक्कोसमिति। अर्थभेदस्तु यथा यावंतीकेयावंती लोगंसि विप्परामुसंतीत्यत्राचारसूत्रे यावन्तः केचन लोकेऽस्मिन् पाखण्डिलोके विपरामृशन्तीत्येवंविधार्थाभिधाने अवंतिजनपदे केया रज्जुर्वाता पतिता। लोकः परामृशति कूप इत्याह। उभयभेदस्तु द्वयोरपि याथात्म्योपमर्दनं यथा धर्मो

मङ्गलमुत्कृष्टः अहिंसापर्वतमस्तक इत्यादि । दोषश्चात्र व्यञ्जनभेदेऽर्थभेदस्तद्भेदे क्रियाया भेदस्तद्भेदे मोक्षाभावस्तदभावे च निरर्थिका दीक्षेति । उदाहरणं चात्राधीयताम् कुमार इति सर्वत्र योजनीयम् । क्षुण्णत्वादनुयोगद्वारेषु चोक्तत्वान्नेह दर्शितमिति । अष्टविधोऽष्टप्रकारः कालादिभेदद्वारेण ज्ञानाचारो ज्ञानासेवनाप्रकार इति गाथार्थः । उक्तो ज्ञानाचारः सांप्रतं चारित्राचारमाह ॥ पणिहाणजोगजुत्तो, पंचहिं समिईहिं तिहि य गुत्तीहिं ॥ एस चरित्तायारो, अट्ठविहो होइ नायव्वो ॥ १८१ ॥ व्याख्या ॥ प्रणिधानं चेतःस्वास्थ्यं तत्प्रधाना योगा व्यापारास्तैर्युक्तः समन्वितः प्रणिधानयोगयुक्तः । अयं चौघतोऽविरतसम्यग्दृष्टिरपि भवत्यत आह । पञ्चभिः समितिभिस्तिसृभिश्च गुप्तिभिर्यः प्रणिधानयोगयुक्तः । एतद्योगयुक्त एतद्योगवानेव । अथवा पञ्चसु समितिषु तिसृषु गुप्तिष्वस्मिन्विषये एता आश्रित्य प्रणिधानयोगयुक्तो य एष चारित्राचारः । आचाराचारवतोः कथंचिदव्यतिरेकादष्टविधो भवति ज्ञातव्यः समितिगुप्तिभेदात् । समितिगुप्तिरूपं च शुभप्रवीचाराप्रवीचाररूपं यथा प्रतिक्रमणे इति गाथार्थः । उक्तश्चारित्राचारः सांप्रतं तपआचारमाह । बारसविहंमि वि तवे, सब्भिंतरबाहिरे कुसलदिट्ठे ॥ अगिलाइ अणाजीवी नायव्वो सो तवायारो ॥ १८२ ॥ दारं ॥ व्याख्या ॥ द्वादशविधेऽपि तपसि प्रथमाध्ययनोक्तस्वरूपे साभ्यन्तरबाह्येऽनशनादिप्रायश्चित्तादिलक्षणे कुशलदृष्टे तीर्थकरोपलब्धे अग्लान्या न राजवेष्टिकल्पेन यथाशक्ति वा अनाजीविको निःस्पृहः फलान्तरमधिकृत्य यो ज्ञातव्योऽसौ तपआचारः । आचारतद्वतोरभेदादिति गाथार्थः। उक्तस्तपआचारः । अधुना वीर्याचारमाह ॥ अणिगूहियबलविरियो, परिक्कमइ जो जहुत्तमाउत्तो ॥ जुंजइ अ जहाथामं, नायव्वो वीरियायारो ॥ १८३ ॥ दारं ॥ व्याख्या ॥ अनिगूहितबलवीर्यः अनिह्नुतबाह्याभ्यन्तरसामर्थ्यः सन् पराक्रमते चेष्टते यो यथोक्तं षट्त्रिंशल्लक्षणमाचारमाश्रित्येति वाक्यशेषः । षट्त्रिंशद्विधत्वं चाचारस्य दर्शनज्ञानचारित्राणामष्टविधत्वात्तपआचारस्य च द्वादशविधत्वाच्चेति । उपयुक्त इत्यनन्यचित्तः पराक्रमते ग्रहणकाले तत ऊर्ध्वं युनक्ति च योजयति च प्रवर्तयति च यथोक्तं षट्त्रिंशल्लक्षणमाचारमिति सामर्थ्याद्गम्यते यथास्थानं यथासामर्थ्यं यो ज्ञातव्योऽसौ वीर्याचारः।आचाराचारवतोः कथंचिदव्यतिरेकादिति गाथार्थः।अभिहितोऽवीर्याचारः।तदभिधानाच्चाचार इति।सांप्रतं कथामाह॥ अत्थकहा कामकहा, धम्मकहा चेव मीसिया य कहा॥ एत्तो एक्केक्का वि य, णेगविहा होइ नायव्वा॥१८४॥ दारं॥ व्याख्या॥ अर्थकथेति विद्यादिरर्थस्तत्प्रधाना कथार्थकथा। एवं कामकथा धर्मकथा चैव मिश्रा च कथा । अत आसां कथानां चैकैकापि च कथा अनेकविधा भवति ज्ञातव्येत्युपन्य-

त्तगाथार्थः। अधुनार्थकथामाह ॥ विद्यासिप्पमुवाओ, अणिवेओ संचओ य दक्ख
सामं दंडो भेओ, उवप्पयाणं च अत्थकहा ॥ १९५ ॥ दारं ॥ व्याख्या ॥ विद्या शि
सुपायोऽनिर्वेदः संचयश्च दक्षत्वं साम दण्डो भेद उपप्रदानं चार्थकथा। अर्थप्रध
त्वादित्यक्षरार्थः। भावार्थस्तु वृद्धविवरणादवसेयः। तच्चेदम्। विद्याए अत्थं उवज्जिणति। जहा एगेण विज्जा साहिया। सा तस्स पंचयं पइप्पभा
देइ। जहा वा सव्वइस्स विद्याहरचक्कवट्टिस्स विद्यापभावेण भोगा उवणया। सव्वइस्स
उप्पत्ती जहा य सट्टकुले वड्डितो। जहा य महेसरो नामं कयं। एवं निरवसेसं ज
हावस्सए जोगसंगहेसु तहा भाणियव्वं। विद्य त्ति गयं। इयाणिं सिप्पेत्ति। सिप्पेणत्थो
उवज्जिणइ त्ति। एत्थ उदाहरणं कोक्कासो जहावस्सए। सिप्पेत्ति गयं। इयाणिं उवा-
ए त्ति। एत्थ दिठंतो चाणक्को। जहा चाणक्केण बहुविहेहिं अत्थो उवज्जिओ। कहं।
दो मज्झ धाउरत्ताओ०। एयं पि अक्खाणयं जहावस्सए तहा भाणियव्वं। उवाए त्ति गयं।
इयाणिं अणिव्वेए संचए य एक्कमेव उदाहरणं मम्मणवाणिओ। सो वि जहावस्सए तहा
भाणियव्वो। सांप्रतं दक्षत्वं तत्प्रसङ्गमाह ॥ सत्थाहसुओ दक्ख-त्तणेणसेठीसुओ य रूवे-
ण ॥ वुद्धीए अमच्चसुओ, जीवइ पुन्नेहिं रायसुओ ॥ १९६ ॥ दारं ॥ दक्खत्तणयं
पुरिस-स्स पंचगं सइगमाहु सुंदेरं ॥ वुद्धी पुण साहस्सा, सयसाहस्साइं पुन्नाइं॥ १९७॥
व्याख्या ॥ दक्षत्वं पुरुषस्य सार्थवाहसुतस्य पञ्चकमिति पञ्चरूपकफलम्। शतिकं
शतफलमाह सौन्दर्यं श्रेष्ठिपुत्रस्य। बुद्धिः पुनः सहस्रवती सहस्रफला मन्त्रिपुत्रस्य।
शतसहस्राणि पुण्यानि शतसहस्रफलानि राजपुत्रस्येति गाथार्थः। भावार्थस्तु क-
थानकादवसेयः। तच्चेदम्। जहा वंभदत्तो कुमारो कुमारामच्चपुत्तो सेठिपुत्तो सत्थ-
वाहपुत्तो। एए चउरो वि परोप्परं उल्लावेइ। जहा को भे केण जीवइ। तत्थ रायपुत्तेण
उत्तं अहं पुन्नेहिं जीवामि। कुमारामच्चपुत्तेण भणियं अहं वुद्धीए। सेठिपुत्तेण
भणियं अहं रूवस्सित्तणेण। सत्थवाहपुत्तो भणइ अहं दक्खत्तणेण। ते भणंति।
अन्नत्थ गंतुं विन्नाणेमो। ते गया अन्नं णयरं जत्थ ण णज्जंति। उज्जाणे अ वासिया।
दक्खस्स आदेसो दिन्नो सिग्घं भत्तपरिव्वयं आणेहि। सो वीहिं गंतुं एगस्स थेरवा-
णियस्स आवणे ठिओ। तस्स बहुगा कइया एंति। तद्दिवसं कोवि ऊसवो सो ण पहु-
प्पत्ति पुडए वंधेउं। तओ सत्थवाहपुत्तो दक्खत्तणेण जस्स जं उवउज्जइ लवणतेल्लघय-
गुडसुंठिमिरिय एवमादि तस्स तं देइ। अइविसिठ्ठो लाहो लद्धो। तुठ्ठो भणइ। तु-
म्हेत्थ आगंतुया उदाहु वत्थव्वया। सो भणइ आगंतुया। तो अम्ह गिहे असणपरिग्गहं
करेज्जाह। सो भणइ अन्ने मम सहाया उज्जाणे अच्छंति। तेहिं विणा नाहं भुंजामि।
तेण भणियं सव्वे वि एंतु। आगया। तेण तेसिं भत्तसमालहणतंबोलाइ उवउत्तं। तं पंचण्हं

रूवयाणं । बिइयदिवसे रूवस्सी वणियपुत्तो वुत्तो । अद्य तुमे दायव्वो जत्तपरिव्वउ । एवं नवउ त्ति । सो उठेऊण गणियापाडगं गउ अप्पयं मंडेउं । तह य देवदत्ता नाम गणिया पुरिसवेसिणी वहूहिं रायपुत्तसेठिपुत्तादीहिं मग्गिया ।णेच्छइ। तस्स य तं रूवसमुदयं दहूण खुजिया । पडिदासियाए गंतूण तीए माऊए कहियं । जहा दारिया सुंदरजुवाणे दिठिं देइ। तउ सा जणइ। जण एयं। जण मम गिहमणुवरोहेण एघह । इहेव जत्तवेलं करेघह । तहेवागया । सइउ दव्वउ कउ । तइयदिवसे बुद्धिमंतो अमच्चपुत्तो संदिठो।अद्य तुमे जत्तपरिव्वउ दायव्वो। एयं हवउ त्ति। सो गउ करणसालं। तह य तइउ दिवसो ववहारस्स ठिज्जंतस्स परिछेयं न गछइ। दो सवत्तीउ। तासिं जत्ता उवरउ । एक्काए पुत्तो अत्थि इयरी अपुत्ता य। सा तं दारयं णेहेण उवचरइ । जणइ य मम पुत्तो । पुत्तमाया जणइ य मम पुत्तो तासिं ण परिछिघइ । तेण जणियं अहं ठिंदामि ववहारं । दारउ डुहा कघउ दव्वं पि डुहा एव । पुत्तमाया जणइ । ण मे दव्वेण कज्जं दारगो वि तीए नवउ जीवंतं पासिहामि पुत्तं । इयरी तुसिणीया अछइ । ताहे पुत्तमायाए दिणो । तहेव सहस्सं उवउगो । चउत्थे दिवसे रायपुत्तो जणिउ।अद्य रायपुत्त तुम्हेहिं पुसाहिएहिं जोगवहणं वहियव्वं।एवं नवउ त्ति। तउ रायपुत्तो तेसिं अंतियाउ णिग्गंतुं उज्जाणे ठिउ। तंमि य णयरे अपुत्तो राया मउ। आसो अहिवासिउ जंमि रुक्खछायाए रायपुत्तो णिवणो सा ण उयत्तति। तउ आसेण तस्सोवरि ठाइऊण हिंसितं। राया य अनिसित्तो। अणेगाणि सयसहस्साणि जायाणि। एवं अत्रुप्पत्ती नवइ। दक्खत्तणं ति दारं गयं। इयाणिं सामन्नेयदकुवप्पयाणेहिं चउहिं जहा अत्थो विढप्पत्ति । एछिमं उदाहरणं । सियालेण नमंतेण हत्थी मउ दिठो । सो चिंतेइ लद्धो मए उवाएण ताव णिछएण खाइयव्वो । जाव सीहो आगउ । तेण चिंतियं सचिठेण ठाइयव्वं । एयस्स सीहेण जणियं । किं अरे जाइणघ अछिघइ । सियालेण जणियं आमंति माम । सीहो जणइ किमेयं मयं ति । सियालो जणइ । हत्थी । केण मारिउ। वग्घेण । सीहो चिंतेइ । कहमहं ऊणजातिएण मारियं नक्खामि । गउ सीहो । णवरं वग्घो आगउ । तस्स कहियं सीहेण मारिउ। सो पाणियं पाउं णिग्गउ । वग्घो णठो । एस नेउ। जाव काउ आगउ। तेण चिंतियं जइ एयस्स ण देमि तउ काउकाउ त्ति वासियसद्देणं अत्ते कागा एहिंति । तेसिं कागरडणसद्देणं सियालादि अत्ते वहवे एहिंति । कित्तिया वारेहामि । अउ एयस्स उवप्पयाणं देमि तेण तउ तस्स खंडं ठित्ता दिसं । सो तं घेत्तूण गउ । जाव सियालो आगउ। तेण णायमेयस्स हठेण वारणं करेमि । निउडिं काऊण वेगो दिसो । णठो सियालो । उक्तं च ॥ "उत्तमं प्रणि-

पातेन शूरं भेदेन योजयेत् ॥ नीचमल्पप्रदानेन समं तुल्यपराक्रमैः ॥१॥" इत्युक्तः कथागाथाया भावार्थः । उक्तार्थकथा सांप्रतं कामकथामाह ॥ रूवं वउ वेसो, दरकत्तं सिरिकयं च विसएसु ॥ दिठं सुयमणुभूयं, च संथवो चेव कामकहा ॥ १९८ ॥ ॥ व्याख्या ॥ रूपं सुन्दरं वयश्चोदग्रं वेष उज्ज्वलः । दाक्षिण्यं मार्दवम् । शिक्षितं विषयेषु शिक्षा च कलासु । दृष्टमद्भुतदर्शनमाश्रित्य । श्रुतं चानुभूतं च संस्तवश्च परिचयश्चेति कामकथा । रूपे च वसुदेवादय उदाहरणम् ।वयसि सर्व एव प्रायः कमनीयो भवति लावण्यात् । उक्तं च॥यौवनमुदग्रकाले, विदधाति विरूपकेषु लावण्यम् । दर्शयति पाकसमये, निम्बफलस्यापि माधुर्यम् । इति । वेष उज्ज्वलः कामाङ्गम् ।यं कंचन उज्ज्वलवेषं पुरुषं दृष्ट्वा स्त्री कामयते इति वचनात्।एवं दाक्षिण्यमपि। "पञ्चालः स्त्रीषु मार्दवम्" इति वचनात् । शिक्षा च कलासु कामाङ्गं वैदग्ध्यात् । उक्तं च ॥ "कलानां ग्रहणादेव सौभाग्यमुपजायाते ॥ देशकालौ त्वपेक्ष्यासां, प्रयोगः संभवेन्न वा ॥" अन्ये त्वत्राचलमूलदेवौ देवदत्तां प्रतीत्येक्षुयाचनायां प्रभूतासंस्कृतस्तोकसंस्कृतप्रदानद्वारेणोदाहरणमभिदधति । दृष्टमधिकृत्य कामकथा यथा । नारदेन रुक्मिणीरूपं दृष्ट्वा वासुदेवे कृता । श्रुतं त्वधिकृत्य यथा पद्मनाभेन राज्ञा नारदाद्द्रौपदीरूपमाकर्ण्य पूर्वसंस्तुतदेवेभ्यः कथिता । अनुभूतं चाधिकृत्य कामकथा यथा तरङ्गवत्या निजानुभवकथने । संस्तवश्च कामकथापरिचयः कारणानीति कामसूत्रपाठात् । अन्ये त्वभिदधति । सइदंसणाउ पेम्मं, पेमाउ रई रईय विस्संभो ॥ विस्संभाउ पणउ, पंचविहं वड्ढए पेम्मं ॥ इति गाथार्थः । उक्ता कामकथा । धर्मकथामाह ॥ धम्मकहा बोद्धवा, चउविहा धीरपुरिसपन्नत्ता ॥ अक्खेवणि विक्खेवणि, संवेगे चेव निवेए ॥ १९९ ॥ व्याख्या ॥ धर्मविषया कथा धर्मकथा । असौ बोद्धव्या चतुर्विधा धीरपुरुषप्रज्ञप्ता । तीर्थंकरगणधरप्ररूपितेत्यर्थः । चातुर्विध्यमेवाह । आक्षेपणी विक्षेपणी संवेगश्चैव निर्वेद इति । सूचनात्सूत्रमिति न्यायात्संवेजनी निर्वेदनी चैवेत्युपन्यासगाथाक्षरार्थः । भावार्थं त्वाह ॥ आयारे ववहारे, पन्नत्ती चेव दिठिवाए य ॥ एसा चउविहा खलु, कहा उ अक्खेवणी होइ ॥ २०० ॥ व्याख्या ॥ आचारो लोचास्नानादिः । व्यवहारः कथंचिदापन्नदोषव्यपोहाय प्रायश्चित्तलक्षणः । प्रज्ञप्तिश्चैव संशयापन्नस्य मधुरवचनैः प्रज्ञापना । दृष्टिवादश्च श्रोत्रपेक्षया सूक्ष्मजीवादिभावकथनम् । अन्ये त्वभिदधत्याचारादयो ग्रन्था एव परिगृह्यन्ते आचाराद्यभिधानादिति । एषानन्तरोदिता चतुर्धा । खलुशब्दो विशेषणार्थः । श्रोत्रपेक्षयाचारादिभेदानाश्रित्यानेकप्रकारेति।कथा त्वाक्षेपणी भवति । तुरेवकारार्थः। कथैव प्रज्ञापकेनोच्यमाना नान्येन । आक्षिप्यन्ते मोहात्तत्त्वं प्रत्यनया भव्यप्राणिन

इत्याक्षेपणी भवतीति गाथाक्षरार्थः । इदानीमस्या रसमाह ॥ विज्जा चरणं च तवो, पुरिसक्कारो य समिइगुत्तीओ ॥ उवइस्सइ खलु जहियं, कहाइ अक्खेवणीइ रसो ॥ ॥ २०१ ॥ व्याख्या ॥ विद्या ज्ञानम् अत्यन्तापकारिभावतमोभेदकम् । चरणं चारित्रं समग्रविरतिरूपम् । तपोऽनशनादि । पुरुषकारश्च कर्मशत्रून्प्रति स्ववीर्योत्कर्षलक्षणः । समितिगुप्तयः पूर्वोक्ता एव । एतदुपदिश्यते खलु श्रोतृभावापेक्षया सामीप्येन कथ्यते । एवं यत्र कचिदसावुपदेशः कथाया आक्षेपण्या रसो निष्यन्दः सार इति गाथार्थः । गताक्षेपणी । विक्षेपणीमाह ॥ कहिऊण ससमयं तो, कहेइ परसमयमह वि वच्चासा ॥ मिच्छासम्मावाए, एमेव हवंति दो भेया ॥ २०२ ॥ व्याख्या ॥ कथयित्वा स्वसमयं स्वसिद्धान्तं ततः कथयति परसमयं परसिद्धान्तमित्येको भेदः । अथवा विपर्यासाद्व्यत्ययेन कथयति । परसमयं कथयित्वा स्वसमयमिति द्वितीयः । मिथ्यासम्यग्वादयोरेवमेव भवतो द्वौ भेदाविति । मिथ्यावादं कथयित्वा सम्यग्वादं कथयति सम्यग्वादं कथयित्वा मिथ्यावादमिति । एवं विक्षिप्यतेऽनया सन्मार्गात्कुमार्गे कुमार्गात्सन्मार्गे श्रोतेति विक्षेपणीति गाथाक्षरार्थः । भावार्थस्तु वृद्धविवरणादवसेयः । तच्चेदम् । विक्खेवणी सा चउव्विहा पण्णत्ता । तं जहा । ससमयं कहित्ता परसमयं कहेइ परसमयं कहेत्ता ससमयं कहेइ मिच्छावादं कहेत्ता सम्मावादं कहेइ । सम्मावादं कहेत्ता मिच्छावायं कहेइ । तत्थ पुव्विं ससमयं कहित्ता परसमयं कहेइ । ससमयगुणे दीवेइ।परसमयदोसे उवदंसेइ । एसा पढमा विक्खेवणी गया । इयाणिं विइया भण्णइ । पुव्विं परसमयं कहेत्ता तस्सेव दोसे उवदंसेइ।पुणो ससमयं कहेइ । गुणे य से उवदंसेइ।एसा विइया विक्खेवणी गया । इयाणिं तइया । परसमयं कहेत्ता । तेसु चेव परसमएसु जे भावा जिणप्पणीएहिं भावेहिं सह विरुद्धा असंता चेव वियप्पिया ते पुव्विं कहित्ता दोसा तेसिं भाविऊण पुणो जे जिणप्पणीयभावसरिसा घुणक्खरमिव कहंचि लोइएण भणिया । ते कहयइ । अहवा मिच्छावादो णत्थित्तं भण्णइ । सम्मावादो अत्थित्तं । तत्थ पुव्विं णाहियवाईणं दिट्ठीओ कहित्ता । पच्छा अत्थिवाईणं दिट्ठीओ कहेइ । एसा तइया विक्खेवणी गया । इयाणिं चउत्थी विक्खेवणी । सा वि एवं चेव । नवरं पुव्विं लोगाणं कहयइ । पच्छा इयरे त्ति । एवं विक्खिवति सोयारं ति गाथाभावार्थः । सांप्रतमधिकृतकथामेव प्रकारान्तरेणाह ॥ जा ससमयवज्जा खलु, होइ कहा लोगवेयसंजुत्ता ॥ परसमयाणं च कहा, एसा विक्खेवणी नाम ॥ २०३ ॥ व्याख्या ॥ या स्वसमयवर्जा । स्वसमयशून्य [illegible] प्रतिजानीते स्वसिद्धान्तशून्या । अन्यथा [illegible] विक्षेपकत्वात् स्वसमयस्य तद्वर्जा [illegible] नास्ति । भवति कथा लोकवेदसंयुक्ता । लोक-

महणाद्रामायणादिपरिग्रहः । वेदास्तु ऋग्वेदादय एव । एतडुक्ता कथेत्यर्थः । परसमयानां च सांख्यशाक्यादिसिद्धान्तानां कथा या सा सामान्यतो दोषदर्शनद्वारेण एषा विक्षेपणी नाम । विक्षिप्यतेऽनया सन्मार्गात्कुमार्गे कुमार्गात्सन्मार्गे श्रोतेति विक्षेपणी । तथाहि सामान्यत एव रामायणादिकथायामिदमपि तत्त्वमिति जवति सन्मार्गाजिमुखस्य ऋजुमतेः कुमार्गप्रवृत्तिः । दोषदर्शनद्वारेणाप्येकेन्द्रियप्रायस्याहो मत्सरिण एत इति मिथ्यालोचनेनेति गाथार्थः । अस्या अकथने प्राप्ते विधिमाह । जा ससमएण पुविं, अरकाया तं बुजेद्य परसमए ॥ परसासणवरकेवा, परस्स समयं परिकहेहि ॥२०४॥ दारं॥ व्याख्या ॥ या स्वसमयेन स्वसिद्धान्तेन करणजूतेन पूर्वमाख्याता आदौ कथिता तां क्षिपेत्परसमये कचिद्दोषदर्शनद्वारेण यथास्माकमहिंसादिलक्षणो धर्मः सांख्यादीनामप्येवम् ॥ हिंसा नाम जवेद्धर्मो न जूतो न जविष्यति ॥ इत्यादिवचनप्रामाण्यात्किंत्वसावपरिणामिन्यात्मनि न युज्यते । एकान्तनित्यानित्ययोर्हिंसाया अनायादिति । अथवा परशासनव्याक्षेपात् 'सुपां सुपो जवन्ति' इति । सप्तम्यर्थे प्रथमा । परशासनेन कथ्यमानेन व्याक्षेपे सन्मार्गाजिमुखतायां सत्यां परस्य समयं कथयति । दोषदर्शनद्वारेण केवलमर्पीति गाथार्थः । उक्ता विक्षेपणी अधुना संवेजनीमाह ॥ आयपरसरीरगया, इहलोए चेव तहय परलोए ॥ एसा चउविहा खलु, कहा उ संवेयणी होइ ॥२०५॥ व्याख्या ॥ आत्मपरशरीरविषया इह लोके चेव तथा परलोके । इहलोकविषया परलोकविषया च । एषा चतुर्विधा खलु अनन्तरोक्तेन प्रकारेण कथा तु संवेजनी जवति । संवेज्यते संवेगं माद्यतेऽनया श्रोतेति संवेजनी । एषोऽधिकृतगाथाद्दलार्थः । जावार्थस्तु वृद्धविवरणादवसेयः । तच्चेदम् । संवेयणी कहा चउविहा । तं जहा । आयसरीरसंवेयणी परसरीरसंवेयणी इहलोयसंवेयणी परलोयसंवेयणी । तत्र आयसरीरसंवेयणी जहा जमेयं अम्हच्चयं सरीरयं । एयं सुक्कसोणियमंसवसामेदमङ्घट्टिण्हारुचम्मकेसरोमणहदंतअंतादिसंघायणिप्फन्नत्तणेण मुत्तपुरीसजायणत्तणेण य असुइ त्ति कहेमाणो सोयारस्स संवेगं उप्पाएइ । एसा आयसरीरसंवेयणी । एवं परसरीरसंवेयणी वि । परसरीरं एरिसं चेव असुइं । अहवा परस्स सरीरं वसेमाणो सोयारस्स संवेगमुप्पाएइ । परसरीरसंवेयणी गया । इयाणिं इहलोयसंवेयणी । जहा सव्वमेयं माणुसत्तणं असारमधुवं कदलीथंजसमाणं । एरिसं कहं कहेमाणो धम्मकही सोयारस्स संवेगमुप्पाएइ । एसा इहलोयसंवेयणी गया । इयाणिं परलोयसंवेयणी । जहा देवा वि इस्साविसायमयकोहलोहाइएहिं दुक्खेहिं अजिभूया किमंग पुण तिरियनारया । एयारिसं कहं कहेमाणो धम्मकही सोयारस्स संवेगमुप्पाएइ । एसा परलोयसंवेयणी गय त्ति गाथाजावार्थः । सांप्रतं शुजकर्मोदया-

शुभकर्मोदयफलकथनतः संवेजनीरसमाह ॥ वीरियविउव्वणिड्ढी, नाणचरणदंसणाण तह इड्ढी ॥ उवइस्सइ खलु जहियं, कहाइ संवेयणीइ रसो ॥२०६॥ व्याख्या ॥ वीर्यवैक्रियर्द्धिस्तपःसामर्थ्योद्भवा आकाशगमनजङ्घाचारणादिवीर्यवैक्रियनिर्माणलक्षणा । ज्ञानचरणदर्शनानां तथर्द्धिः । तत्र ज्ञानर्द्धिः "पभू णं भंते चोद्दसपुव्वी घडाउ घडसहस्सं पडाउ पडसहस्सं विउव्वित्तए। हंता पहू विउव्वित्तए। तहा॥"जं अन्नाणी कम्मं,खवेइ बहुयाहिं वासकोडीहिं ॥ तं णाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ ऊसासमत्तेणं॥" इत्यादि। तथा चरणर्द्धिः। नास्त्यसाध्यं नाम चरणस्य तद्वन्तो हि देवैरपि पूज्यन्त इत्यादि। दर्शनर्द्धिः प्रशमादिरूपा। तथा "सम्मद्दिठी जीवो,विमाणवज्जं ण बंधए आउं॥जइ वि ण सम्मत्तजढो, अहव ण बद्धाउउ पुव्विं" इत्यादि। उपदिश्यते कथ्यते खलु यत्र प्रक्रमे कथायाः संवेजन्या रसो निष्यन्द एष इति गाथार्थः । उक्ता संवेजनी निर्वेदनीमाह ॥ पावाणं कम्माणं, असुभविवागो कहिज्जए जत्थ॥ इह य परत्थ य लोए, कहा उ णिव्वेयणी नाम ॥ २०७ ॥ व्याख्या ॥ पापानां कर्मणां चौर्यादिकृतानामशुभविपाकः दारुणपरिणामः कथ्यते यत्र यस्यां कथायामिह च परत्र च लोके इहलोके कृतानि कर्माणि इहलोक एवोदीर्यन्ते । इत्यनेन चतुर्भङ्गिकामाह । कथा तु निर्वेदनी नाम निर्वेद्यते भवादनया श्रोतेति निर्वेदनी एष गाथाक्षरार्थः । भावार्थस्तु वृद्धविवरणादवसेयः । तच्चेदम् । "इयाणिं निव्वेयणी। सा चउव्विहा। तं जहा इह लोए दुच्चिण्णा कम्मा इह लोए चेव दुहविवागसंजुत्ता भवंति त्ति। जहा चोराणं पारदारियाणं एवमाइ। एसा पढमा निव्वेयणी। इयाणिं बिइया। इह लोए दुच्चिण्णा कम्मा परलोए दुहविवागसंजुत्ता भवंति। कहं। जहा नेरइयाणं अन्नम्मि भवे कयं कम्मं निरयभवे फलं देइ। बिइया निव्वेयणी गया। इयाणिं तइया। परलोए दुच्चिण्णा कम्मा इह लोए दुहविवागसंजुत्ता भवंति। कहं। जहा बालप्पभितिमेव। अंतकुलेसु उप्पन्ना खयकोढादीहिं दारिद्देण य अभिभूया संति। एसा तइया णिव्वेयणी। इयाणिं चउत्था णिव्वेयणी। परलोए दुच्चिण्णा कम्मा परलोए चेव दुहविवागसंजुत्ता भवंति। कहं जहा पुव्विं दुच्चिण्णेहिं कम्मेहिं जीवा संडासतुंडेहिं पक्खीहिं उववज्जन्ति। तउ ते णरयपाउग्गाणि कम्माणि असंपुण्णाणि ताणि ताए जातीए पूरिंति। पूरिऊण नरयभवे वेदंति। एसा चउत्था निव्वेयणी गया। एवं इहलोगो परलोगो वा पण्णवयं पडुच्च भवइ। तत्थ पन्नवयस्स मणुस्सभवो इह लोगो। अवसेसाउ तिण्णि वि गईउ परलोगो त्ति गाथाभावार्थः। इदानीमस्या एव रसमाह॥ थोवं पि पमायकयं, कम्मं साहिज्जई जहिं नियमा॥ पउरासुहपरिणामं, कहाइ निव्वेयणीइ रसो ॥ २०८ ॥ व्याख्या ॥ स्तोकमपि प्रमादकृतमल्पमपि प्रमादजनितं कर्म वेदनीयादि साहिज्जइ त्ति कथ्यते। यत्र नियमान्नियमेन। किंविशिष्टमित्याह। प्रभूताशुभप-

रिणामं बहुतीव्रफलमित्यर्थः। यथा यशोधरादीनामिति। कथाया निर्वेदिन्या रस एष निष्यन्द इति गाथार्थः। संक्षेपतः संवेगं निर्वेदनिवन्धनमाह ॥ सिद्धी य देवलोगो, सुकुलुप्पत्ती य होइ संवेगो॥नरगो तिरिरकजोणी,कुमाणुसत्तं च निव्वेउ॥२०ए॥व्याख्या॥ सिद्धिश्च देवलोकः सुकुलोत्पत्तिश्च नवति संवेग एतत्प्ररूपणं संवेगहेतुत्वादिति नावः। एवं नरकस्तिर्यग्योनिः कुमानुषत्वं च निर्वेद इति गाथार्थः। आसां कथानां या यस्य कथनीयेत्येतदाह ॥ वेणइयस्स पढमया, कहा उ अक्खेवणी कहेयवा॥ तो ससमयगहियछो, कहिय विक्खेवणी पछा ॥ २१० ॥व्याख्या॥ विनयेन चरति वैनयिकः शिष्यस्तस्मै प्रथमतया आदिकथनेन कथा तु आक्षेपणी उक्तलक्षणा कथयितव्या। ततः स्वसमयगृहीतार्थे सति तस्मिन् कथयेद्विक्षेपणीमुक्तलक्षणामेव पश्चादिति गाथार्थः। किमित्येतदेवमित्याह ॥ अक्खेवणिअक्खित्ता, जे जीवा ते लनंति संमत्तं॥ विक्खेवणीइ नयं गाढतरागं च मिछत्तं ॥२११॥व्याख्या॥ आक्षेपण्या कथया आक्षिप्ता आवर्जिता आक्षेपण्याक्षिप्ता ये जीवास्ते लनन्ते सम्यक्त्वम्। तथा आवर्जनं शुजनावस्य मिथ्यात्वमोहनीयक्षयोपशमोपायत्वात्। विक्षेपण्यां नाज्यं सम्यक्त्वम्। कदाचिल्लजन्ते कदाचिन्नेति। तच्छ्रवणात्तथाविधपरिणामनावात्। गाढतरं वा मिथ्यात्वं जडमतेः परसमयदोषानववोधान्निन्दाकरिण एते न डष्टव्या इत्यनिनिवेशेनेति गाथार्थः। उक्ता धर्मकथा। सांप्रतं मिश्रामाह॥धम्मो अछो कामो, उवइस्सइ जह सुत्तकवेसु ॥ लोगे वेए समए, सा उ कहा मीसिया णाम ॥ २१२ ॥ व्याख्या ॥ धर्मः प्रवृत्त्यादिरूपः। अर्थो विद्यादिः। काम इछादिः। उपदिश्यते कथ्यते यत्र सूत्रकाव्येषु सूत्रेषु काव्येषु च तद्गुणवस्तु। केत्यत। आह लोके रामायणादिषु। वेदे यज्ञक्रियादिषु। समये तरङ्गवत्यादिषु। सा पुनः कथा मिश्रा मिश्रानाम संकीर्णपुरुषार्थाभिधानात् इति गाथार्थः। उक्ता मिश्रकथा तदभिधानाच्चतुर्विधा कथेति। सांप्रतं कथाविपक्षजूतां त्याज्यां विकथामाह। अज्ञातस्वरूपायास्त्यागासंनवादिति ॥ इछिकहा नत्तकहा, रायकहा चोरजणवयकहा य॥ नडनट्टजल्लमुछिय कहाउ एसा नवे विकहा ॥२१३॥ व्याख्या॥ स्त्रीकथा एवंनूता डविडा इत्यादिलक्षणा। नक्तकथा सुन्दरः शाल्योदन इत्यादिरूपा। राजकथा अमुकः शोजन इत्यादिलक्षणा। चौरजनपदकथा च गृहीतोऽद्य चौरः। स इछं कदर्थितः। तथा रम्यो मध्यदेश इत्यादिरूपा। नटनर्तकजल्लमुष्टिककथा च एषा जवेद्विकथा। प्रेक्षणीयकानां नटो रमणीयः। यद्वा नर्तकः। यद्वा जल्लः जल्लो नाम वरत्राखेलकः। मुष्टिको मल्ल इत्यादिलक्षणा विकथा कथालक्षणविरहादिति गाथार्थः। उक्ता विकथा इदानीं प्रज्ञापकापेक्षयासां प्राधान्यमाह ॥ एया चेव कहाउ, पन्नवगपरूवगं समासज्ज ॥ अकहा कहा य विकहा, हविज्जपुरिसंतरं पप्प ॥२१४॥ व्याख्या॥ एता एवो-

कलक्षणाः कथाः। प्रज्ञापयतीति प्रज्ञापकः। प्रज्ञापकश्चासौ प्ररूपकश्चेति विग्रहस्तमवबोधकप्ररूपकम्। नतु घरट्टभ्रमणकल्पं यतो न किंचिदवगम्यत इत्यर्थः। समाश्रित्य प्राप्य। किमित्याह।अकथा वक्ष्यमाणलक्षणा कथा चोक्तस्वरूपा विकथा चोक्तस्वरूपैव भवति पुरुषान्तरं श्रोतृलक्षणं प्राप्यासाद्य साध्वसाध्वाशयवैचित्र्यात्सम्यक्श्रुतादिवत्। अन्ये तु प्रज्ञापकं मूलकर्तारं प्ररूपकं तत्कृतस्याख्यातारमिति व्याचक्षते। नचैतदतिशोभनं पत्नवयपरूवगे समासद्यत्ति पाठप्रसङ्गादिति गाथार्थः। इदानीमकथालक्षणमाह॥ मिछत्तं वेयंतो, जं अन्नाणी कहं परिकहेइ॥ लिंगठो व गिही वा, सा अकहा देसिया समए॥ २१५॥ व्याख्या॥ मिथ्यात्वमिति मिथ्यात्वमोहनीयं कर्म वेदयन् विपाकेन यां कां चिदज्ञानी कथां कथयति। अज्ञानित्वं चास्य मिथ्यादृष्टित्वादेव। यद्येवं नार्थोऽज्ञानिग्रहणेन मिथ्यात्ववेदकस्याज्ञानित्वाव्यभिचारादिति चेन्न। प्रदेशानुभववेदकेन सम्यग्दृष्टिना व्यभिचारादिति। किंविशिष्टोऽसावित्याह। लिङ्गस्थो वा द्रव्यप्रव्रजितोऽङ्गारमर्दकादिः। गृही वा यः कश्चिदितर एव।सा एवं प्ररूपकप्रयुक्तयुक्त्या श्रोतर्यपि प्रज्ञापकतुल्यपरिणामनिबन्धना कथा देशिता समये। ततः प्रतिविशिष्टकथाफलाभावादिति गाथार्थः। अत्रैव प्रक्रमे कथामाह॥ तवसंजमगुणधारी, जं चरणरया कहिंति सप्भावं॥ सव्वजगजीवहियं, सा उ कहा देसिया समए॥ २१६॥ व्याख्या॥ तपःसंयमगुणान् धारयन्ति तच्छीलाश्चेति तपःसंयमगुणधारिणः यां कांचन चरणरताश्चरणप्रतिबद्धा नत्वन्यत्र निदानादिना कथयन्ति सद्भावं परमार्थम्। किंविशिष्टमित्याह। सर्वजगज्जीवहितं नतु व्यवहारतः कतिपयसत्त्वहितमित्यर्थः। तुशब्दस्यावधारणार्थत्वात्सैव कथा निश्चयतो देशिता समये निर्जराख्यस्वफलसाधनात्कर्तॄणां श्रोतृणामपि चेतःकुशलपरिणामनिबन्धना कथैव नोचेद्भाज्येति गाथार्थः। इहैव विकथामाह॥ जो संजउ पमत्तो, रागद्दोसवसगउ परिकहेइ॥ सा उ विकहा पवयणे, पन्नत्ता धीरपुरिसेहिं॥ २१७॥ व्याख्या॥ यः संयतः प्रमत्तः कषायादिना प्रमादेन रागद्वेषवशगः सन्न तु मध्यस्थः परिकथयति किंचित्। सा तु विकथा प्रवचने सा पुनर्विकथा सिद्धान्ते प्रज्ञप्ता धीरपुरुषैः तीर्थकरादिभिः। तथाविधपरिणामनिबन्धनत्वात् कर्तृश्रोत्रोरिति।श्रोतृपरिणामभेदे तु तं प्रति कथान्तरमेवेवं सर्वत्र भावना कार्येति गाथार्थः। सांप्रतं श्रमणेन यथाविधा न कार्या तथाविधामाह। सिंगाररसुत्तइया, मोहकुवियफुंफुगा हसहसिंति॥ जं सुणमाणस्स कहं, समणेण ण सा कहेयवा॥ २१८॥ व्याख्या॥ शृङ्गाररसेन मन्मथदीपकेन उत्तेजिता अधिकं दीपिता केत्याह। मोह एव चारित्रमोहनीयकर्मोदयसमुत्थात्मपरिणामरूपः कुपितफुंफुकाघटितकुकूला हसहसिंतित्ति जाज्वल्यमाना जायत इति वाक्यशेषः। यां शृण्वतः

कथां मोहोदयो जायत इत्यर्थः। श्रमणेन साधुना न सा कथयितव्या। अकुशल-निबन्धनत्वादिति गाथार्थः। यत्प्रकारा कथनीया तत्प्रकारामाह ॥ समणेण कहेयव्वा, तवनियमकहा विरागसंजुत्ता ॥ जं सोऊण मणूसो, वच्चइ संवेगनिव्वेयं ॥ २१९ ॥ व्याख्या ॥ श्रमणेन कथयितव्या। किंविशिष्टेत्याह। तपोनियमकथा। अनशनादि-पञ्चाश्रवविरमणादिरूपा। सापि विरागसंयुक्ता न निदानादिना रागादिसंगता। अत एवाह। यां कथां श्रुत्वा मनुष्यः श्रोता व्रजति गच्छति। संवेयणिव्वेदं ति। संवेगं निर्वेदं चेति गाथार्थः। कथाकथनविधिमाह ॥ अत्थमहंती वि कहा, अपरिकिलेसबहुला क-हेयव्वा ॥ हंदि महयाचडगर-त्तणेण अत्थं कहा हणइ ॥ २२० ॥ व्याख्या ॥ महार्थापि कथा अपरिक्लेशबहुला कथयितव्या। नातिविस्तरकथनेन परिक्लेशः कार्य इत्यर्थः। किमित्येवमित्यत आह। हंदीत्युपदर्शने। महता चडकरत्वेन। अतिप्रपञ्चकथनेनेत्यर्थः। किमित्याह। अयं कथा हन्ति भावार्थं नाशयतीति गाथार्थः। विधिशेषमाह ॥ खेत्तं कालं पुरिसं, सामत्थं चप्पणो वियाणेत्ता ॥ समणेण उ अणवज्जा, पगयंमि कहा कहे-यव्वा ॥ २२१ ॥ तइयज्झयणणिज्जुत्ती संमत्ता ॥ व्याख्या ॥ क्षेत्रं मालवादि भावितं कालं क्षीयमाणादिलक्षणं पुरुषं पारिणामिकादिरूपं सामर्थ्यं चात्मनो ज्ञात्वा प्रकृते व-स्तुनीति योगः। श्रमणेन त्वनवद्या पापानुबन्धरहिता कथा कथयितव्या नान्येति गा-थार्थः। उक्ता कथा तदभिधानाझतो नामनिष्पन्नो निक्षेपः। सांप्रतं सूत्रालापकनिष्प-न्नस्यावसर इत्यादि चर्चः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चार-णीयम्। तच्चेदम्। संजमे इत्यादि। अस्य व्याख्या। इह संहितादिक्रमः क्षुणः। भावार्थस्त्वयम्। संयमे द्रुमपुष्पिकाव्यावर्णितस्वरूपे शोभनेन प्रकारेणागमनीत्या स्थित आत्मा येषां ते सुस्थितात्मानस्तेषाम्। त एव विशेष्यन्ते। विविधमनेकैः प्रकारैः प्रकर्षेण भावसारं मुक्ताः परित्यक्ता बाह्याभ्यन्तरेण ग्रन्थेनेति विप्रमुक्ता-स्तेषाम्। त एव विशेष्यन्ते त्रायन्ते आत्मानं परमुभयं चेति त्रातारः। आत्मानं प्रत्येकबुद्धाःपरं तीर्थकराः स्वतस्तीर्णत्वादुभयं स्थविरा इति। तेषामिदं वक्ष्यमाणलक्षण-मनाचरितमकल्पम्। केषामित्याह। निर्ग्रन्थानां साधूनामित्यभिधानमेतत्। महान्तश्च ते ऋषयश्च महर्षयो यतय इत्यर्थः। अथवा महान्तमेषितुं शीलं येषां ते महैषिणस्ते-षाम्। इह च पूर्वपूर्वभाव एवोत्तरोत्तरभावो नियतो हेतुहेतुमद्भावेन वेदितव्यः। यत एव संयमे सुस्थितात्मानोऽतएव विप्रमुक्ताः। संयमसुस्थितात्मनिबन्धनत्वाद्विप्रमुक्तेः। एवं शेषेष्वपि भावनीयम्। अन्ये तु पश्चानुपूर्व्या हेतुहेतुमद्भावमिछं वर्णयन्ति। यत एव महर्षयोऽतएव निर्ग्रन्थाः। एवं शेषेष्वपि द्रष्टव्यमिति सूत्रार्थः। सांप्रतं यदनाचरितं तदाह। सूत्रम्।

उद्देसियं कीयगडं, नियागमभिहडाणि य ॥
राइभत्ते सिणाणे य, गंधमल्ले य वीयणे॥ २ ॥

(अवचूरिः)यदनाचीर्णं तदाह । साध्वाद्याश्रित्योद्देशनमारम्भस्य तत्र भवम् (१) क्रयक्रीतं। भावे निष्ठाप्रत्ययः। साध्वाद्यर्थमिति गम्यते। तेन निर्वर्तितं क्रीतकृतं (२) नित्यागमप्रमाणीकृतामन्त्रितस्य पिंडस्य ग्रहणं (३) अभ्याहृतं बहुवचनं स्वपरग्रामादिभेदख्यापनार्थम् (४) रात्रिभुक्तं दिवसगृहीतदिवसभुक्तादि चतुर्धा (५) स्नानं सर्वदेशभेदभिन्नम् । देशस्नानमधिष्ठानशौचातिरेकेणाक्षिपक्ष्मप्रक्षालनमपि । सर्वस्नानं प्रतीतम् (६) गन्धं कोष्ठपुटादि (७) माल्यं ग्रथितादि (८) वीजनं तालवृन्तादि (९) उद्देशकादिषु दोषाश्चारम्भादयः स्वयं ज्ञेयाः ॥ २ ॥

(अर्थ.) हवे साधुने आचरवाने अयोग्य जे तेज बावन बोलेकरी कहे छे. उद्देसियंति (उद्देसियं के०) औद्देशिकं एटले साधु आदिकने उद्देशीने तैयार करेला जे आहारादि ते औद्देशिक कहियें, ते साधुने अनाचरित छे, ए एक अनाचरित कह्युं. (१) एवी रीतें आगल एकावन अनाचरित कहेशे. ते प्रत्येक बोलनेविषे अनाचरित पदनो संबंध लेवो. (कीयगडं के०) क्रीतकृतम् एटले साधुने अर्थे वेचाथी आणी आपेलुं लेवुं ते बीजुं क्रीतकृत अनाचरित(२) (नियागं के०) जे आमंत्रण करे तेनेज घरे नित्य आहार लेवो. अनामंत्रितने घरे लेवो नही. ते नियाग नामक त्रीजुं अनाचरित. (३) (अभिहडाणि य के०) अभ्याहृतानि च एटले परग्रामथी आवेला पुरुषोयें पोताना ग्रामथकी साधुमाटे लावेलो पदार्थ ते चोथुं अभ्याहृत नामक अनाचरित. (४) (रायभत्ते के०) रात्रिभक्तम् एटले दिवागृहीतादि चार प्रकारनुं रात्रिभोजन करवुं, ते पांचमुं रात्रिभक्तनामक अनाचरित. (५) (सिणाणे के०) स्नानं एटले नेत्रप्रक्षालनादि देशस्नान तथा अवगाहनादि सर्व स्नान करवुं, ते छठुं स्नाननामक अनाचरित. (६) (गंधमल्ले य के०) गंधमाल्ये च, गंध एटले सुगंध चूआ चंदन आदिनुं चोपडवुं, अने माल्य ते फूलप्रमुखनी माला पहेरवी ते सातमुं ने आठमुं गंधमाल्य नामक अनाचीर्ण. (७।८) (वीयणे के०) व्यजनम् ते तालवृंतादिकनो स्वीकार करवो ते नवमुं व्यजन नामक अनाचरित जाणवुं (९) अही औद्देशिकादिमां जे आरंभादि दोष छे, ते सहज छे, माटे लख्या नथी. वाचनारें स्वबुद्धिथी जाणी लेवा. ॥ २ ॥

(दीपिका) सांप्रतं यत्पूर्वोक्तमनाचरितं तदेवाह । साधुमुद्दिश्य आरम्भेण

नवमौद्देशिकम् (१) क्रयणं साध्वादिनिमित्तं क्रीतं तेन कृतं निर्वर्तितं क्रीतकृतम् (२) नियागमामन्त्रितस्य पिएमस्य ग्रहणम् (३) अनिहृर्ण स्वकीयग्रामादेः साधुनिमित्तमनिमुखमानीतं अन्याहृतम्। बहुवचनं स्वग्रामपरग्रामनिशीथादिनेदख्यापनार्थम् (४) रात्रिनुक्तं रात्रिनोजनं दिवसगृहीतं दिवसनुक्तं रात्रौ संनिधिरकृणेन (१) दिवसगृहीतं रात्रौ नुक्तम्(२)रात्रौगृहीतं दिवसनुक्तं(३) रात्रौगृहीतं रात्रौ नुक्तम्(४)इति नेदचतुष्टयलक्षणम् (५) स्नानं देशसर्वनेदनिन्नम्। तत्र देशस्नानं शौचातिरेकेण अक्षिपक्ष्मप्रक्षालनमपि। सर्वस्नानं तु प्रतीतमेव (६) गन्धमाल्यं च गन्धग्रहणात् कोष्ठपुटादिपरिग्रहः (७) माल्यग्रहणाच्च ग्रथितवेष्टितादेर्माल्यस्य परिग्रहः (८) वीजनमुष्णकाले तालवृन्तादिना (९) इदमनाचरितम्। दोषाश्चेह आरम्नप्रवर्तनादयः स्वयं बुद्ध्या वाच्याः ॥ २ ॥

(टीका) उद्देसियं ति सूत्रमस्य व्याख्या। उद्देशनं साध्वाद्याश्रित्य दानारम्नस्येत्युद्देशः। तत्र नवमौद्देशिकम् (१) क्रयणं क्रीतम्। नावे निष्ठाप्रत्ययः। साध्वादिनिमित्तमिति गम्यते। तेन कृतं निर्वर्तितं क्रीतकृतम् (२) नियागमित्यामन्त्रितस्य पिएमस्य ग्रहणं नित्यं तत्त्वनामन्त्रितस्य (३) अनिहडाणि य त्ति। स्वग्रामादेः साधुनिमित्तमनिमुखमानीतमन्याहृतं बहुवचनं स्वग्रामपरग्रामनिशीथादिनेदख्यापनार्थम् (४) तथा रात्रिनक्तं रात्रिनोजनं दिवसगृहीतदिवसनुक्तादिचतुर्नंगलक्षणम् (५)। स्नानं च देशसर्वनेदनिन्नं देशस्नानमधिष्ठानशौचातिरेकेणाक्षिपक्ष्मप्रक्षालनमपि। सर्वस्नानं तु प्रतीतम् (६)। तथा गन्धमाल्यव्यजनं च गन्धग्रहणात्कोष्ठपुटादिपरिग्रहः (७) माल्यग्रहणाच्च ग्रथितवेष्टितादेर्माल्यस्य (८) वीजनं तालवृन्तादिना यर्म एवंदमनाचरितं दोषाश्चौद्देशिकादिष्वारम्नप्रवर्तनादयः (९) स्वधियावगन्तव्या इति सूत्रार्थः।

संनिहीगिहिमत्ते य, रायपिंडे किमिछए ॥
संवाहण दंत पहोयणाय संपुछणे देहपलोयणा य ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) सन्निधीयतेऽनेन आत्मा कुगताविति संनिधिः घृतगुडादीनां संचयक्रिया (९) गृहिमात्रं गृहस्थनाजनम् (१०) राजपिएमोनृपाहारः (११) कः किमिछतीति यो दीयते स किमिछकः (१२) संहनमस्थिमांसत्व ग्रोमसुखतया चतुर्धा मर्दनं (१३) दंतप्रधावनं चाङ्गुल्यादिना क्षालनम् (१४) संप्रश्नः संवादो सावद्यगृहस्थविषयः कीदृशोऽहमित्यादिरूपो वा (१५) देहप्रलोकनं चादर्शादौ (१६) ॥ ३ ॥

(अर्थ.) संनिहित्ति (संनिहि के०) संनिधिः, जेथी आत्मा दुर्गतिने संनिधि एटले नजीक जाय छे, ते संनिधि एटले घृतगुलादिकनो संचय करवो, ते संनिधिनामक दशमुं अनाचारित (गिहिमित्ते य के०) गृहमत्रं च एटले गृहस्थनुं पात्र भोजनादिकने अर्थे लेवुं, ते अगियारमुं गृहमत्र नामक अनाचरित. (रायपिंडे के०) राजपिंडः एटले राजाएं आपेलो आहार लेवो, ते बारमुं राजपिंड नामक अनाचरित. (किमिछए के०) किमिछकः एटले "जे कोइ भोजननी इछा करनार हो ते अहिं आवो अने भोजन लइ जाओ." एवो घोष करीने ज्यां आहार अपाय छे, तेवा दानशालादिकनेविषे जे आहार लेवो, ते किमिछकनामा तेरमुं अनाचरित. (संवाहणे के०) संवाहनम् एटले जेथी अस्थि, मांस, त्वचा अने रोम एमने सुख थाय एवुं तैलादिकथी मर्दन करवुं ते चौदमुं संवाहन नामक अनाचरित. (दंतपहोयणा य के०) दंतप्रधावना च एटले अंगुल्यादिकें करी दांतण करवुं, मुख प्रक्षालन करवुं, ए पंदरमुं दंतप्रधावन नामक अनाचरित. (संपुछण के०) संप्रश्नः एटले गृहस्थने सावद्य प्रश्न ते कुशलक्षेमसंबंधी प्रश्न करवो, अथवा पोतानी शरीरनी शोभाना अभिमानथी एवुं पूछवुं के, हुं केवो छुं ? ए संप्रश्न नामक सोलमुं अनाचरित. (देहपलोयणा य के०) देहप्रलोकना च एटले दर्पण आदिकमां शरीरनी कांति जोवी, ते सत्तरमुं देहप्रलोकन नामक अनाचरित जाणवुं. ए संनिधि आदिकनुं आचरण करवामां परिग्रह, प्राणातिपात इत्यादि दोष छे ते पोतानी मेले जाणवा. ॥ ३ ॥

(दीपिका) पुनरिदमनाचरितम् । संनिधीयतेऽनेन आत्मा दुर्गताविति संनिधिः । गुडघृतादीनां संचयकरणम् (१०) । गृहमत्रं च गृहस्थभाजनम् (११) । राजपिण्डश्च नृपाहारः (१२) । किमिछति इत्येवं यो दीयते स किमिछकः । राजपिण्डोऽन्यो वा सामान्येन (१३) । तथा संबाधनं अस्थिमांसत्वग्रोमसुखतया चतुर्विधं मर्दनम् (१४) । दन्तप्रधावनं चाङ्गुल्यादिना मुखक्षालनम् (१५) । संप्रश्नः सावद्यो गृहस्थविषयः । शोभार्थं कीदृशो वाहमित्यादिरूपः (१६) । देहप्रलोकनं च आदर्शादौ (१७) । अनाचरितदोषाश्च संनिधिप्रभृतिषु परिग्रहप्राणातिपातादयः स्वबुद्ध्या वाच्याः ॥ ३ ॥

(टीका) इदं चानाचरितमित्याह । संनिहिति सूत्रस्य व्याख्या । संनिधीयतेऽनयात्मा दुर्गताविति संनिधिः । गुडघृतादीनां संचयक्रिया । गृहमत्रं गृहस्थभाजनं च तथा राजपिण्डो नृपाहारः । किमिछतीत्येवं यो दीयते स किमिछकः रा-

जपिण्डोऽन्यो वा सामान्येन । तथा संबाधनमस्थिमांसत्वग्रोमसुखतया चतुर्विधं मर्दनम् । दन्तप्रधावनं चाङ्गुल्यादिना क्षालनम् । तथा संप्रश्नः सावद्यो गृहस्थविषयः। राढार्थं कीदृशो वाहमित्यादिरूपः । देहप्रलोकनं चादर्शादावनाचरितम् । दोषाश्च संनिधिप्रवृत्तिषु परिग्रहप्राणातिपातादयः स्वधियैव वाच्या इति सूत्रार्थः । अट्ठावए य सूत्रमस्य व्याख्या । अष्टापदं चेति ।

अट्ठावए य नालीए, छत्तस्स य धारणट्ठाए ॥
तेगिच्छं पाहणापाए, समारंभं च जोइणो ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) अट्ठावए त्ति। अष्टापदं द्यूतमर्थपदं वा गृहस्थमधिकृत्य निमित्तादिविषयं १७। नालिका द्यूतभेदः । यत्र मा भूत्कलयाप्यन्यथाऽक्षपातनमिति नालिकाः पात्यंते। नालिकायाः प्रधानत्वख्यापनार्थं भेदेनोपादानं सकलद्यूतोपलक्षणार्थं च १८ । छत्रस्य धारणमात्मानं परं वा प्रत्यनर्थाय ग्लानाद्यालम्बनं मुक्त्वा । प्राकृतत्वादनुस्वारलोपोऽकारनकारलोपौ च द्रष्टव्यौ १९। चिकित्साया भावश्चैकित्स्यं व्याधिप्रतिक्रियारूपम् (२०)। उपानहौ पादयोरिति साभिप्रायकम् । आपत्कालपरिहारार्थम् उपग्रहधारणे न दोषः (२१) । समारम्भश्च ज्योतिषोऽग्नेरिति (२२)। दोषास्त्वष्टापदादीनां क्षुण्णा एवेति ॥ ४ ॥

(अर्थ) अट्ठावएत्ति।(अट्ठावए य के०) अष्टापदं च एटले द्यूत रमवुं, ते अढारमुं अष्टापदनामक अनाचरित. (नालीए के०) नालिका एटले कलायें करी पासो पोतानी इच्छाप्रमाणे न पडतो जोइयें माटे नलिकामां नाखीने रमवुं, एवुं एक जातनुं द्यूत, अथवा नालिकाशब्दें गंजीफो,सतरंज इत्यादि क्रीडा लेवी. ते क्रीडायें रमवुं ते नालिका नामक ओगणीशमुं अनाचरित. रोगादिनिमित्तविना (छत्तस्स य के०) छत्रस्य च एटले छत्रनुं (धारण के०) धारणं एटले धारण करवुं ते (णट्ठाए के०) अनर्थाय एटले अनर्थने माटे छे. अर्थात् अनर्थकारि छे. ए वीशमुं छत्रधारणनामक अनाचरित. (तेगिछं के०) चैकित्स्यम् एटले सावद्य वैद्यक्रिया पोतायें अथवा परायें करवी, ते एकवीशमुं चैकित्स्यनामक अनाचरित. (पाए के०) पादयोः एटले पगनेविषे (वाहणा के०) उपानहौ एटले पगरखां पहेरवां, ते बावीशमुं उपानह नामक अनाचरित. (जोइणो के०) ज्योतिषः एटले अग्निनो (समारंभं के०) समारंभः एटले आरंभ करवो, ते त्रेवीशमुं ज्योतिःसमारंभ नामक अनाचरित जाणवुं ॥ ४ ॥

(दीपिका) किंच अष्टापदमिति। अष्टापदं द्यूतमर्थपदं वा गृहस्थमधिकृत्य निमित्तादि-

विषयम् अनाचरितम् १८ तथा नालिका चेति द्यूतविशेषलक्षणा यत्र मा भूत् कलयाऽन्यथा पाशकपातनमिति नालिकया पात्यन्त इति। इयं च अनाचरितम् १९ छत्रस्य धारणमात्मानं परं वा प्रति अनर्थाय इति। आगाढग्लानाद्यालम्बनं मुक्त्वानाचरितं प्राकृतशैल्यात्रानुस्वारलोपः अकारणकारलोपौ च द्रष्टव्यौ। तथा श्रुतिप्रामाण्यादिति २० तेगिछंति चिकित्सायाः भावः चैकित्स्यं व्याधिप्रतिक्रियारूपम् अनाचरितम् २१ उपानहौ पादयोरनाचरिते। पादयोरिति साभिप्रायकं नतु आपत्कल्पपरिहारार्थमुपग्रहधारणेन २२ समारंभश्च समारम्भणं ज्योतिषो वह्नेः २३ दोषाश्च अष्टापदादीनां सुगमा एवेति ॥ ४ ॥

(टीका) अष्टापदं द्यूतम्। अर्थपदं वा गृहस्थमधिकृत्य नीत्यादिविषयमनाचरितम्। तथा नालिका चेति द्यूतविशेषलक्षणा यत्र माभूत्कलयान्यथा पाशकपातनमिति नलिकया पात्यन्त इति। इयं चानाचरिता। अष्टापदेन सामान्यतो द्यूतग्रहणे सत्यभिनिवेशनिबन्धनत्वेन नालिकायाः प्राधान्यख्यापनार्थं भेदत उपादानम्। अर्थपदमेवोक्तार्थं तदित्यन्ये अभिदधति। अस्मिन् पक्षे सकलद्यूतोपलक्षणार्थं नालिकाग्रहणमष्टापदद्यूतविशेषपक्षे चोभयोरिति। तथा छत्रस्य च लोकप्रसिद्धस्य धारणमात्मानं परं वा प्रत्यनर्थायेत्यागाढग्लानाद्यालम्बनं मुक्त्वानाचरितम्। प्राकृतशैल्या चात्रानुस्वारलोपोऽकारनकारलोपौ च द्रष्टव्यौ तथाश्रुतिप्रामाण्यादिति। तथा तेगिछंति। चिकित्साया भावश्चैकित्स्यं व्याधिप्रतिक्रियारूपमनाचरितम्। तथोपानहौ पादयोरनाचरिते। पादयोरिति साभिप्रायकम्। नत्वापत्कल्पपरिहारार्थम् उपग्रहधारणेन। तथा समारम्भश्च समारम्भणं च ज्योतिषोऽग्नेस्तदनाचरितमिति। दोषा अष्टापदादीनां क्षुण्णा एवेति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

सिज्जायरपिंडं च, आसंदीपलियंकए ॥
गिहंतरनिसिज्जा य, गायस्सुव्वट्टणाणि य ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) शय्या वसतिस्तया तरति संसारमिति शय्यातरः २३ आसंदीपर्यङ्को मञ्चकखट्वे (२४) गृहान्तरनिषद्या च द्वयोर्गृहयोरन्तरालोपवेशनम्। चात्पाटकादिग्रहः (२५) गात्रोद्वर्तनानि च मलापनयनरूपाणि। चादन्यसंस्कारग्रहः ॥ ५ ॥

(अर्थ) सिज्जायरत्ति। (सिज्जायरपिंडं के०) शय्यातरपिंडः, शय्या एटले निद्रादि करवानुं स्थानक ते साधुने आपीने जे पोताना कर्मने दूखवा करे छे, ते शय्यातर कहीयें, अने ते शय्यातरना घरनो जे पिंड एटले आहार ते चोवीशमुं अ-

य्यातरपिंम अनाचरित जाणवुं. तथा (आसंदीपलियंकए के०) आसंदीपर्यंको एटले सादरी अने पलंग. उपलक्षणथी मांची, खाट, मोली इत्यादिक लेवा. हवे ते सादरी विगेरे उपर बेसवुं, ते पच्चीशमुं, छवीशमुं आसंदीपर्यंक नामक अनाचरित. (गिहंतरनिसिद्या य के०) गृहांतरशय्या एटले बे घरोना मध्यजागमां सूवुं, अथवा उपासराथी बीजे घरे जइने सूवुं, च शब्दथी पटादिकनो परिग्रह पण जाणवो. ए सत्तावीशमुं गृहांतरशय्या नामक अनाचरित. (गायस्सुवट्टणाणि य के०) गात्रस्योद्वर्तनानि च, एटले शरीरना मलने दूर करवाने अर्थे उद्वर्तन एटले उवटणां करवां. ए अठावीशमुं अनाचरित जाणवुं ॥ ५ ॥

(दीपिका) शय्यातरपिंमोऽप्यनाचरितः । शय्या वसतिस्तया तरति संसारमिति शय्यातरः । साधूनां वसतिदाता तस्य पिंमः २४ आसन्दकपर्यङ्कौ लोकप्रसिद्धौ अनाचरितौ २५।२६ तथा गृहान्तरनिषद्या गृहमेव गृहान्तरं गृहयोर्वा अपान्तरालं तत्र उपवेशनम्। चशब्दात् पाटकादिपरिग्रहः २७ तथा गात्रस्य कायस्य उद्वर्तनानि पङ्कापनयनलक्षणानि। चशब्दादन्यसंस्कारपरिग्रहः ॥ ५ ॥

(टीका) किंच। सद्यायरसूत्रमस्य व्याख्या। शय्यातरपिण्डश्चानाचरितः। शय्या वसतिस्तया तरति संसारमिति शय्यातरः साधुवसतिदाता तत्पिण्डः। तथा आसन्दकपर्यङ्कौ अनाचरितौ। एतौ च लोकप्रसिद्धावेव। तथा गृहान्तरनिषद्यानाचरिता। गृहमेव गृहान्तरं गृहयोर्वा अपान्तरालं तत्रोपवेशनम्। चशब्दात्पाटकादिपरिग्रहः। तथा गात्रस्य कायस्योद्वर्तनानि चानाचरितानि। उद्वर्तनानि पङ्कापनयनलक्षणानि। चशब्दादन्यसंस्कारपरिग्रहः। इति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

गिहिणो वेआवडियं, जा य आजीववत्तिया ॥
तत्तानिव्वुमजोइत्तं, आउरस्सरणाणि य ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) गृहिणो वैयावृत्त्यं गृहस्थं प्रत्यन्नादिसंपादनम् (२७) या चाजीववृत्तिता जातिकुलादिनिरात्मपालना (२८) ततं च तथानिर्वृतं चात्रिदंमोऽमृत्त तप्तोजित्वं मिश्रोदकजोजित्वमित्यर्थः (२९)। आतुरस्मरणानि च क्षुधादिसमये पूर्वभुक्तादिस्मरणानि। दोषातुराणां वा शरणान्याश्रयदानादीनि (३०) ॥ ६ ॥

(अर्थ) गिहिणो त्ति। (गिहिणो के०) गृहिणः एटले गृहस्थनुं (वेआवडियं के०) वैयावृत्त्यम् एटले वेयावच्च करवुं, अन्नादिक देवां, तथा गृहस्थनां कामकाज करवां. ते ओगणत्रीशमुं अनाचरित. (जाय आजीववत्तिया के०) या चाजीववृत्तिता एटले

पोतानी जाति, कुल इत्यादि तेणे करी पोतानुं उदरपोषण करवुं, ते त्रीशमुं आजीववृत्तितानामक अनाचरित. (तत्तानिवुडभोइत्तं के०) तप्तानिर्वृतभोजित्वम् एटले तप्त नाम तपावेलुं पण अनिर्वृत एटले त्रण उकाला आव्या विना जे प्रासुक थयुं नथी एवुं पाणी पीवुं. अर्थात् मिश्र उदकनुं पान करवुं ते एकत्रीशमुं तप्तानिर्वृतभोजित्व नामक अनाचरित. (आउरस्सरणाणि य के०) आतुरस्मरणानि च एटले क्षुधथी पीडित थवाथी पूर्वोपभुक्त अवस्थानां स्मरण करवां, अथवा आतुरशरणानि च एटले रोगेंकरी पीडा पामता लोकोने आश्रय देवो, ते बत्रीशमुं आतुरस्मरणनामा अनाचरित्त जाणवुं ॥ ६ ॥

(दीपिका) पुनर्गृहिणो गृहस्थस्य वैयावृत्त्यं व्यावृत्तस्य भावो वैयावृत्त्यं गृहस्थं प्रत्यन्नादिसंपादनमित्यर्थः २९ । तथा या च आजीववृत्तिता जातिकुलगणकर्मशिल्पानामाजीवनमाजीवः तेन वृत्तिः आजीववृत्तिः तस्या भाव आजीववृत्तिता जात्यादेराजीवनेन आत्मपालनमित्यर्थः ३० । तप्तानिर्वृतभोजित्वं तप्तं च तत् अनिर्वृतं तप्तानिर्वृतं अत्रिदंडोद्वृत्तं चेति समासः । उदकमिति शेषः । तस्य भोजित्वं मिश्र सचित्तोदकभोजित्वमित्यर्थः ३१ । तथा आतुरस्मरणानि च क्षुधादिना आतुराणां पीडितानां पूर्वोपभुक्तस्मरणानि । अथवा दोषातुराणामाश्रयदानादीनि ३२ ॥ ६ ॥

(टीका) तथा गिहिणोत्ति सूत्रमस्य व्याख्या । गृहिणो गृहस्थस्य वैयावृत्त्यं व्यावृत्तभावो वैयावृत्त्यं गृहस्थं प्रत्यन्नादिसंपादनमित्यर्थः । एतदनाचरितमिति । तथा चाजीववृत्तिता जातिकुलगणकर्मशिल्पानामाजीवनमाजीवस्तेन वृत्तिस्तद्भाव आजीववृत्तिता । जात्याद्याजीवनेनात्मपालनेत्यर्थः । इयं चानाचरिता । तथा तप्तानिर्वृतभोजित्वम् तप्तं च तदनिर्वृतं च अत्रिदण्डोद्वृत्तं चेति विग्रहः । उदकमिति विशेषणान्यथानुपपत्त्या गम्यते । तद्भोजित्वं मिश्रसचित्तोदकभोजित्वम् इत्यर्थः । इदं चानाचरितम् । तथातुरस्मरणानि च क्षुधाद्यातुराणां पूर्वोपभुक्तस्मरणानि च अनाचरितानि । आतुरशरणानि वा । दोषातुराश्रयदानानीति सूत्रार्थः॥ ६ ॥

मूलए सिंगवेरे य, उच्छुखंडे अनिवुडे॥
कंदे मूले य सच्चित्ते, फले बीए य आमए ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) मूलको लोके प्रतीतः (३१) शृङ्गवेरकं चार्द्रकम् (३२) इक्षुखण्डं चानिर्वृतमपरिणतं सर्वत्रापि संबध्यते (३३) (३४) कंदो वज्रकंदादिः (३५) मूलं सट्टामूलादि (३६) सचित्तफलं त्रपुषीकर्कट्यादि (३७) बीजं तिलादि आमकं सचित्तम् (३८) ॥ ७ ॥

(अर्थ) मूलएत्ति (अनिवुम्रे के०) अनिर्वृतं एटले पक्क थयो नथी एवो (मूलए के०) मूलकम् एटले मूलो, (सिंगवेरे य के०) शृंगवेरं च एटले आडुं, (उच्छुखंडे के०) इक्षुखंडम् एटले सर्व जातिनी सेलडी, ए त्रणे ठेकाणें अनिर्वृत ए विशेषण लगाडवुं. पूर्वोक्त एकत्रीश अने ए त्रण ए सर्व मलीने पात्रीश अनाचरित थयां. (सचित्ते के०) सचित्तम् एटले सचित्त एवा (कंदे के०) कन्दः एटले वज्रादि कंद, तथा (मूले के०) मूलम् एटले मूल ए बे वस्तु सचित्त वापरवी, ते अनाचरित. पूर्वोक्त पात्रीश अनाचरित अने आ कन्दानाचरित तथा मूलानाचरित मलीने साडत्रीश अनाचरित थयां. (आमए के०) आमम् एटले लीलुं कांचुं एवां (फले के०) फलं, ते कर्कटी आदिक फल अने (बीए के०) तिलादिक बीज ए बे लीलां काचां वापरवां, ते क्रमें करी आडत्रीशमुं तथा उंगणचालीशमुं अनाचरित जाणवुं ॥ ७ ॥

(दीपिका) पुनः, मूलको लोके प्रतीतः ३ । शृङ्गवेरमार्द्रकम् ३४ । इक्षुखण्डं च लोकप्रतीततम् । अनिर्वृतग्रहणं सर्वत्र अभिसंबध्यते । इक्षुखण्डं च अपरिणतं द्विपर्वान्तं यद्वर्तते । कन्दो वज्रकन्दादिः ३५ । मूलं च सट्टामूलादि सचित्तम् ३७ फलं कर्कट्यादि त्रपुषादि ३८। बीजं च तिलादि ३९ । किं० । आमकं सचित्तम् ॥ ७॥

(टीका) किंच मूलएत्ति सूत्रमस्य व्याख्या । मूलको लोकप्रतीतः । शृङ्गवेरं चार्द्रकम् । तथेक्षुखण्डं च लोकप्रतीतम् । अनिर्वृतग्रहणं सर्वत्राभिसंबध्यते । अनिर्वृतमपरिणतमनाचरितमिति । इक्षुखण्डं चापरिणतं द्विपर्वान्तं यद्वर्तते । तथा कन्दो वज्रकन्दादिः।मूलं च सट्टामूलादि सचित्तमनाचरितम् । तथा फलं त्रपुष्यादि। बीजं च तिलादि । आमकं सचित्तमनाचरितमिति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

सोवच्चले सिंधवे लोणे, रोमालोणे य आमए ॥

सामुद्दे पंसुखारे य, कालालोणे य आमए ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) सौवर्चलं (३९) सैन्धवं (४०) लवणं खारी (४१) रुमालवणं चाकरविशेषस्तज्जम् (४२) सामुद्रं लवणमेव (४३) पांशुक्षारश्चोषरलवणम् । यद्वा पांशुरूपः (४४) कृष्णलवणं पर्वतैकदेशजम् (४५) ॥ ८ ॥

(अर्थ) सोवच्चलेत्ति । (सोवच्चले के०) सौवर्चलम् एटले संचल, (सिंधवेके०) सैंधवं एटले सिंधालूण, (लोणे के०) लवणम् एटले सांभरलोण (रोमालोणे अ के०) रुमालवणम् एटले वैद्यशास्त्रमां जेने रोमक क्षार कहे छे ते (सामुद्दे के०) सामुद्रम्

संयमे च युक्तानाम् एटले संयमने विषे हमेश युक्त रहेला एवा (लहुभूअविहारिणं के०) लघुभूतविहारिणां एटले थोडा उपकरणथी हलवा तेथी वायुसरखो प्रतिबंधरहित जेमनो विहार छे एवा साधुने (एयं के०) एतत् एटले ए चोपन बोलें करी युक्त एवुं (सव्वं के०) सर्वम् एटले संपूर्ण (अणाइन्नं के०) अनाचीर्ण एटले वर्जववारूप अनाचरित ते कह्युं ॥ १० ॥

(दीपिका) अथ क्रियासूत्रमाह। सर्वमेतत् पूर्वोक्तचतुःपञ्चाशद्भेदभिन्नमौद्देशिकादिकं यत् अनन्तरमुक्तं तत्सर्वमनाचरितं ज्ञातव्यम्। केषामित्याह। निर्ग्रन्थानां महर्षीणां साधूनामित्यर्थः। किंभूतानाम्। संयमे चशब्दात्तपसि युक्तानाम्। पुनः किं०। लघुभूतविहारिणां लघुभूतो वायुस्तद्वत् अप्रतिबद्धतया विहारो येषां ते ॥ १० ॥

(टीका) क्रियासूत्रमाह। सव्वमेयं ति सूत्रमस्य व्याख्या। सर्वमेतदौद्देशिकादि यदनन्तरमुक्तमिदमनाचरितम्। केषामित्याह। निर्ग्रन्थानां महर्षीणां साधूनामित्याह। त एव विशेष्यन्ते। संयमे चशब्दात्तपसि युक्तानामभियुक्तानां लघुभूतविहारिणां लघुभूतो वायुः। ततश्च वायुभूतोऽप्रतिबद्धतया विहारो येषां ते लघुभूतविहारिणस्तेषां निगमनक्रियापदमेतदिति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

पंचासवपरिन्नाया, तिगुत्ता छसु संजया ॥
पंचनिग्गहणा धीरा, निग्गंथा उज्जुदंसिणो ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) किमित्यनाचरितं यतस्त एवंभूता भवन्तीत्याह पञ्चाश्रवा हिंसादयः परि समंताज्ज्ञाता यैस्ते यत ईदृशा अतस्त्रिगुप्ताः पञ्चानामिन्द्रियाणां निगृह्णन्तीति निग्रहणाः। धीरा बुद्धिमन्तः स्थिरा वा निर्ग्रंथाः साधव ऋजुर्मोक्षं प्रति ऋजुत्वात् संयमस्तं पश्यन्ति उपादेयतया संयमप्रतिबद्धा इत्यर्थः ॥ ११ ॥

(अर्थ.) हवे पूर्वोक्त साधुनां लक्षण कहे छे. पंचासवत्ति. (पंचासवपरिन्नाया के०) पंचाश्रवपरिज्ञाताः एटले हिंसादिक पांच आश्रवोने यावज्जीव जेमणें पच्चख्या छे एवा, (तिगुत्ता के०) त्रिगुप्ताः एटले मन, वचन अने काय ए त्रणें करी गुप्त, अर्थात् मनोगुप्ति, वचनगुप्ति अने कायगुप्ति एना धारण करनार, (छसु संजया के०) षट्सु संयताः एटले षड्जीवनिकायने विषे संयत, अर्थात् षड्जीवनिकाय उपर दया राखनार, (पंचनिग्गहणा के०) पंचनिग्रहणाः, पंचानां एटले दर्शन, रसन, घ्राण, स्पर्शन अने श्रवण ए पांच इंद्रियोने निग्रहणा एटले वश राखनार, अर्थात् जितेंद्रिय एवा, (धीरा के०) सातभयें करी रहित, (उज्जुदंसिणो के०) ऋजुदर्शिनः

नेत्र आंजवां, ते एकावनमुं अंजन अनाचरित. (दंतवणे य के०) दंतवर्णश्च एटले दांतण करवुं, ते बावनमुं दंतवर्णानाचरित. (गायाज्जंगविजूसणे के०) गात्राज्यंगविजूषणे, ते गात्रे एटले शरीरने विषे अज्यंग करवो; ते त्रेपनमुं गात्राज्यंग अनाचरित, अने विजूषण एटले शरीर उपर अलंकार धारण करवा. ते चोपनमुं जूषण अनाचरित जाणवुं ॥ ए ॥

(दीपिका) धूपन मात्मवस्त्रादेः सौगन्ध्यनिमित्तमथवा अनागतव्याधिनिवृत्तिनिमित्तं धूमपानमित्यन्ये व्याख्यानयन्ति ४७। वमनं च मदनफलादिना वान्तिः ४८। तथा वस्तिकर्म पुंडूकेण अधिष्ठाने स्नेहदानम् ४ए। विरेचनं दन्त्यादिना ५०। तथाञ्जनं रसाञ्जनम् ५१ दन्तकाष्ठं च प्रतीतमेव ५२ तथा गात्राज्यङ्गस्तैलादिना ५३ विजूषणं गात्राणामेव ५४ ॥ ए ॥

(टीका) किं च धूवणे त्ति सूत्रमस्य व्याख्या। धूपनमित्यात्मवस्त्रादेरनाचरितम्। प्राकृतशैल्या अनागतव्याधिनिवृत्तये धूमपानमित्यन्ये व्याचक्षते। वमनं मदनफलादिना। वस्तिकर्म पुटकेनाधिष्ठाने स्नेहदानम्। विरेचनं दन्त्यादिना। तथा अञ्जनं रसाञ्जनादिना। दन्तकाष्ठं च प्रतीतम्। तथा गात्राज्यङ्गस्तैलादिना। विजूषणं गात्राणामेवेति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

सबमेयमणाइन्नं, निग्गंथाण महेसिणं ॥
संजमंमि अ जुत्ताणं, लहुजूयविहारिणं ॥ १० ॥

(अवचूरिः) क्रियासूत्रमाह। सर्वमेतदौद्देशिकादि यदनन्तरमुक्तं तदनाचीर्णं निर्ग्रन्थानां महर्षीणां साधूनामित्यर्थः। संयमे वा तपसि च युक्तानां लघुजूतो वायुस्तद्वदप्रतिबद्धतया विहारो येषाम् ॥ १० ॥

(अर्थ) हवे पूर्वोक्त प्रकारें चोपन बोलें करी चोपन अनाचार जे वर्जवा योग्य कह्यां, ते कोणें वर्जवा ते पण प्रथम "संजमे" इत्यादि गाथामां कह्युं छे; तोपण पाछुं शिष्यने विस्मरण नहीं थाय, ते माटे फरी ए अनाचार साधुयें वर्जवा एम कहे छे. सबं ति (निग्गंथाणं के०) निर्ग्रन्थानाम् एटले बाह्याज्यन्तर परिग्रहरहित एवा, (महेसिणं के०) महर्षीणाम् एटले महोटा ऋषि एवा, (संजमंमि अ जुत्ताणं के०)

१:- आ अनाचरितनी संख्या कोइ ठेकाणें बावन कोइ ठेकाणे त्रेपन अने कोइ ठेकाणे चोपन कहीछे. मूल सूत्रमां अनाचरित दश्कमां कोइ ठेकाणे बे अनाचरित आव्या छे तेनी संख्या एकज गणीयें तो सर्वे संख्या बावन थाय छे. अने जुदी गणीए तो त्रेपन तथा चोपन थाय छे.

संयमे च युक्तानाम् एटले संयमने विषे हमेश युक्त रहेला एवा (लहुभूअविहारिणं के०) लघुभूतविहारिणां एटले थोडा उपकरणथी हलवा तेथी वायुसरखो प्रतिबंधरहित जेमनो विहार छे एवा साधुने (एयं के०) एतत् एटले ए चोपन बोलें करी युक्त एवुं (सव्वं के०) सर्वम् एटले संपूर्ण (अणाइन्नं के०) अनाचीर्णं एटले वर्जववारूप अनाचरित ते कह्युं ॥ १० ॥

(दीपिका) अथ क्रियासूत्रमाह। सर्वमेतत् पूर्वोक्तचतुःपञ्चाशद्भेदभिन्नमौद्देशिकादिकं यत् अनन्तरमुक्तं तत्सर्वमनाचरितं ज्ञातव्यम्। केषामित्याह। निर्ग्रन्थानां महर्षीणां साधूनामित्यर्थः। किंभूतानाम्। संयमे चशब्दात्तपसि युक्तानाम्। पुनः किं०। लघुभूतविहारिणां लघुभूतो वायुस्तद्वत् अप्रतिबद्धतया विहारो येषां ते ॥ १० ॥

(टीका) क्रियासूत्रमाह। सव्वमेयं ति सूत्रमस्य व्याख्या। सर्वमेतदौद्देशिकादि यदनन्तरमुक्तमिदमनाचरितम्। केषामित्याह। निर्ग्रन्थानां महर्षीणां साधूनामित्याह। त एव विशेष्यन्ते। संयमे चशब्दात्तपसि युक्तानामभियुक्तानां लघुभूतविहारिणां लघुभूतो वायुः। ततश्च वायुभूतोऽप्रतिबद्धतया विहारो येषां ते लघुभूतविहारिणस्तेषां निगमनक्रियापदमेतदिति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

पंचासवपरिन्नाया, तिगुत्ता छसु संजया ॥
पंचनिग्गहणा धीरा, निग्गंथा उज्जुदंसिणो ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) किमित्यनाचरितं यतस्त एवंभूता भवन्तीत्याह पञ्चाश्रवा हिंसादयः परि समंताज्ज्ञातायैस्ते यत ईदृशा अतस्त्रिगुप्ताः पञ्चानामिन्द्रियाणां निगृह्णन्तीति निग्रहणाः। धीरा बुद्धिमन्तः स्थिरा वा निर्ग्रंथाः साधव ऋजुर्मोक्षं प्रति ऋजुत्वात् संयमस्तं पश्यन्ति उपादेयतया संयमप्रतिबद्धा इत्यर्थः ॥ ११ ॥

(अर्थ.) हवे पूर्वोक्त साधुनां लक्षण कहे छे. पंचासवत्ति. (पंचासवपरिन्नाया के०) पंचाश्रवपरिज्ञाताः एटले हिंसादिक पांच आश्रवोने यावज्जीव जेमणें पचख्या छे एवा, (तिगुत्ता के०) त्रिगुप्ताः एटले मन, वचन अने काय ए त्रणें करी गुप्त, अर्थात् मनोगुप्ति, वचनगुप्ति अने कायगुप्ति एना धारण करनार, (छसु संजया के०) षट्सु संयताः एटले षड्जीवनिकायने विषे संयत, अर्थात् षड्जीवनिकाय उपर दया राखनार, (पंचनिग्गहणा के०) पंचनिग्रहणाः, पंचानां एटले दर्शन, रसन, घ्राण, स्पर्शन अने श्रवण ए पांच इंद्रियोने निग्रहणा एटले वश राखनार, अर्थात् जितेंद्रिय एवा, (धीरा के०) सातभयें करी रहित, (उज्जुदंसिणो के०) ऋजुदर्शिनः

एटले मोक्षमार्गने विषे सरल एवा संयमने जोनार अर्थात् उपयोगथी संयमना पालक एवा (निग्गंथा के०) निर्ग्रंथाः एटले निर्ग्रंथ साधुर्ड होय बे. ॥ ११ ॥

(दीपिका) किमित्यनाचरितं यतस्त एवंभूता जवन्तीत्याह । किंभूतास्ते साधवः । पञ्च च ते आश्रवाश्च पञ्चाश्रवाः हिंसादयः परि समन्तात् ज्ञपरिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया प्रत्याख्याता यैस्ते पञ्चाश्रवपरिज्ञाताः । यतः कारणात् ते एवंभूता अतएव त्रिगुप्ता मनोवाक्कायगुप्तिभिर्गुप्ताः । पुनः किं० । उसु संजया षट्सु जीवनिकायेषु पृथिव्यादिषु सामस्त्येन यता यत्नवन्तः । पुनः किं० । पञ्चनिग्गहणाः पञ्चानामिन्द्रियाणां निग्रहणा निरोधकर्त्तारः । पुनः किं० । धीरा बुद्धिमन्तः स्थिरा वा । पुनः किंभूताः साधवः । ऋजुदर्शिनः । ऋजुर्मोक्षं प्रति ऋजुत्वात् संयमस्तं पश्यन्ति उपादेयतया इति ऋजुदर्शिनः संयमप्रतिबद्धाः ॥ ११ ॥

(टीका) किमित्यनाचरितं यतस्त एवंभूता जवन्तीत्याह । पंचासवसूत्रम् । अस्य व्याख्या । पञ्चाश्रवा हिंसादयः परिज्ञाता द्विविधया परिज्ञया ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया च परि समन्ताज्ज्ञाता यैस्ते पञ्चाश्रवपरिज्ञाताः । आहिताग्न्यादेराकृतिगणत्वान्न निष्ठायाः पूर्वनिपात इति समासो युक्त एव । परिज्ञातपञ्चाश्रवा इति वा । यत एव चैवंभूता अत एव त्रिगुप्ता मनोवाक्कायगुप्तिभिः । षट्संयताः षट्सु जीवनिकायेषु पृथिव्यादिषु सामस्त्येन यताः । पञ्चनिग्गहणा इति । निगृह्णन्तीति निग्रहणाः । कर्त्तरि ल्युट् । पञ्चानां निग्रहणाः । पञ्चानामितीन्द्रियाणाम् । धीरा बुद्धिमन्तः स्थिरा वा । निर्ग्रन्थाः साधवः । ऋजुदर्शिन इति । ऋजुर्मोक्षं प्रति ऋजुत्वात्संयमस्तं पश्यन्त्युपादेयतयेति ऋजुदर्शिनः संयमप्रतिबद्धाः । इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

आयावयंति गिम्हेसु, हेमंतेसु अवाउडा ॥
वासासु पडिसंलीणा, संजया सुसमाहिया ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) ते चैतत्कुर्वन्ति आतापयन्ति ग्रीष्मेषु आतापनां कुर्वन्ति हेमन्तेषु शीतकालेषु अप्रावृता वर्षासु प्रतिसंलीना एकाश्रयस्थाः संयताः साधवः सुसमाहिता ज्ञानादियत्नपराः । ग्रीष्मादिषु बहुवचनं प्रतिवर्षं करणज्ञापनार्थम् ॥ १२ ॥

(अर्थ.) हवे ते पूर्वोक्तगाथामां कहेला ऋजुदर्शी साधुर्ड समयने जोइने जे प्रमाणे करे बे, ते कहे बे. जे साधुर्ड (गिम्हेसु के०) ग्रीष्मेषु एटले ग्रीष्मकालने विषे अर्थात् उन्हालामां (आयावयंति के०) आतापयंति एटले अतापना करे बे, (हेमंतेसु के०) हेमंतेषु एटले हेमंतऋतु अर्थात् शियालाने विषे (अवा-

उडा के०) अप्रावृताः एटले वस्त्ररहित थका शीतपरीषह सहन करे छे, (वासासु के०) वर्षासु एटले वर्षाकालनेविषे (पडिसंलीणा के०) प्रतिसंलीनाः एटले एक स्थानकने विषे अंगोपांग संवरीने बेसे छे, एवा ते (संजया के०) संयताः एटले संयमना पालक साधु (सुसमाहिया के०) सुसमाहिताः एटले ज्ञानादिकने विषे यत्न करनार थाय छे ॥ १२ ॥

(दीपिका) ते च ऋजुदर्शिनः कालं प्रस्तावमधिकृत्य यथाशक्ति एवं कुर्वन्ति। तथाहि आतापयन्ति ऊर्ध्वस्थानादिना आतापनाः कुर्वन्ति। कदा ग्रीष्मेषु उष्णकालेषु। पुनः कीदृशाः। हेमन्तेषु शीतकालेषु अप्रावृताः प्रावरणरहितास्तिष्ठन्ति। तथा वर्षासु वर्षाकालेषु प्रतिसंलीना एकाश्रयस्था भवन्ति। संयताः साधवः। पुनः किंभूताः। सुसमाहिता ज्ञानादिषु यत्नपराः ॥ १२ ॥

(टीका) ते च ऋजुदर्शिनः कालमधिकृत्य यथाशक्त्येतत्कुर्वन्ति। आयावयंति त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। आतापयन्त्यूर्ध्वस्थानादिना आतापनां कुर्वन्ति ग्रीष्मेषूष्णकालेषु। तथा हेमन्तेषु शीतकालेष्वप्रावृता इति प्रावरणरहितास्तिष्ठन्ति। तथा वर्षासु वर्षाकालेषु संलीना इत्येकाश्रयस्था भवन्ति। संयताः साधवः सुसमाहिता ज्ञानादिषु यत्नपराः। ग्रीष्मादिषु बहुवचनं प्रतिवर्षकरणज्ञापनार्थमिति सूत्रार्थः ॥१२॥

परीसहरिउदंता, धूअमोहा जिइंदिया ॥
सवदुक्खपहीणठा, पक्कमंति महेसिणो ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) एतेषां फलमाह। दुःकराणि कृत्वा परीषहा एव रिपवस्ते दान्ता उपशमं नीता यैस्ते धूतमोहाः। मोहोऽज्ञानम्। जितेन्द्रियाः शब्दादिषु रागद्वेषरहिताः सर्वदुःखक्षयार्थं प्रक्रामन्ति प्रवर्तन्ते महर्षयः ॥ १३ ॥

(अर्थ.) परीसहत्ति. वली, (परीसहरिउदंता के०) परिषहरिपुदांताः एटले क्षुधातृषादिक बावीस परीषह रूप जे शत्रुउ तेमने जेमणे जीत्या छे एवा, तथा (धूअमोहा के०) धूतमोहाः एटले जेमणे पोतानो मोह दूर कर्यो छे, वली (जिइंदिया के०) जितेंद्रियाः एटले इंद्रियोना शब्दादिक विषयोने विषे रागद्वेषरहित एवा, (महेसिणो के०) महर्षयः एटले महामुनि साधुउ (सवदुक्खपहीणठा के०) सर्वदुःखप्रक्षयार्थम् एटले शारीर, मानसिक विगेरे सर्व दुःखरूप आठ कर्म खपाववा माटे, (पक्कमंति के०) प्रक्रामंति एटले उद्यम करे छे. ॥ १३ ॥

(दीपिका) पुनः किं०। परीषहा एव रिपवस्ते दान्ता उपशमं नीता यैस्ते। पुनः

किं० । धुतो मोहोऽज्ञानं येस्ते । पुनः किं० । जितेन्द्रियाः शब्दादिविपयेपु रागद्वेपरहिताः। त एवंविधाः सर्वदुःखक्षयनिमित्तं प्रक्रामन्ति प्रवर्त्तन्ते। किंजूताः । महर्पयः॥१३॥

(टीका) परीसहत्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या । मार्गाच्यवननिर्जरार्थं परिपोढव्याः क्षुत्पिपासादयः त एव रिपवस्तत्तुल्यधर्मत्वात्परीपहरिपवस्ते दान्ता उपशमं नीता येस्ते परीपहरिपुदान्ताः । समासः पूर्ववत् । तथा धुतमोहा विक्षिप्तमोहा इत्यर्थः । मोहोऽज्ञानम् । तथा जितेन्द्रियाः शब्दादिपु रागद्वेपरहिता इत्यर्थः । त एवंजूताः सर्वदुःखप्रक्षयार्थं शारीरमानसाशेपदुःखप्रक्षयनिमित्तं प्रक्रामन्ति प्रवर्तन्ते । किंजूताः । महर्पयः साधव इति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

दुक्कराइं करित्ताणं, दुस्सहाइं सहेत्तु य ॥
केइ ज्ञ देवलोएसु, केइ सिज्झंति नीरया ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) औद्देशिकादित्यागादीनि दुस्सहानि सहित्वातापनादीनि । केचनात्र देवलोकेपु सौधर्मादिपु गच्छन्तीति वाक्यशेपः । केचन सिद्धिं तेनैव जवेन सिद्धिं प्राप्नुवन्ति । नीरजस्का अष्टविधकर्ममुक्ताः । नत्वेकेन्द्रिया इव । वर्तमाननिर्देशस्त्रिकालविपयज्ञापनार्थः ॥ १४ ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त प्रकारें आचरण करनारा साधुने शुं फल थाय ठे, ते कहे ठे. दुक्कराइं ति. (दुक्कराइं के०) दुष्कराणि एटले आचरवाने अशक्य एवा " उद्देसियं " इत्यादि गाथाउमां कहेला धर्मने (करित्ताणं के०) कृत्वा एटले आचकरीने, अर्थात् पालन करीने, तथा (दुस्सहाइं के०) दुःसहानि एटले सहन वाने अशक्य एवा आतापनादिकने (सहित्तु य के०) सहित्वा च एटले सहन ीने (केइ के०) केचित् एटले केटलाएक (अत्र के०) अत्र एटले आ (देवलोु के०) देवलोकेपु एटले सौधर्मादिक देवलोकने विपे जाय ठे, तथा (केइ के०) चित् एटले केटलाक (नीरया के०) नीरजसः एटले कर्मरूप रजेंकरी रहित थका लोकमांज (सिज्झंति के०) सिध्यंति एटले सिद्ध थाय ठे ॥ १४ ॥

(दीपिका) अथैतेपां फलमाह । एवं दुःकराणि औद्देशिकादित्यागादीनि वा तथा दुःसहानि आतापनादीनि सहित्वा केचन अत्र देवलोकेपु सौधर्मादिपु न्ति । इति शेपः । केचन सिद्ध्यन्ति तेनैव जवेन सिद्धिं प्राप्नुवन्ति । किंजूताः । नीरया । निर्गतं रजोऽष्टविधं कर्म येभ्यस्ते अष्टविधकर्मविप्रमुक्ताः नतु एकेन्द्रिया इव कर्मयुक्ताः ॥ १४ ॥

(टीका) इदानीमेतेषां फलमाह । डुक्कराइ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । एवं डुष्कराणि कृत्वौद्देशिकादित्यागादीनि तथा डुःसहानि सहित्वातापनादीनि । केचन तत्र देवलोकेषु सौधर्मादिषु गच्छन्तीति वाक्यशेषः । तथा केचन सिध्यन्ति तेनैव जवेन सिद्धिं प्राप्नुवन्ति । वर्तमाननिर्देशः सूत्रस्य त्रिकालविषयत्वज्ञापनार्थः । नीरजस्का इत्यष्टविधकर्मविप्रमुक्ता न त्वेकेन्द्रिया इव कर्मयुक्ता एवेति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

खवित्ता पुव्वकम्माइं, संजमेण तवेण य ॥
सिद्धि मग्गमणुप्पत्ता, ताइणो परिणिवुमे त्ति वेमि ॥ १५ ॥

इइ खुड्डयायारकहज्झयणा तइया ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) ये देवलोके गतास्तेषां स्वरूपं तदाह । ततश्च्युत्वा क्षपित्वा पूर्वकर्माणि सावशेषाणि । केन । संयमेनोक्तलक्षणेन तपसा च सिद्धिमार्गं सम्यग्दर्शनादिरूपमनुप्राप्ताः सन्तस्त्रातारश्चात्मादीनां परिनिर्वान्ति सिद्धिं प्राप्नुवन्ति ॥ १५ ॥
इति क्षुल्लकाचारकथाख्यतृतीयाध्ययनावचूरिः ॥ ३ ॥

(अर्थ.) हवे, जे साधु पूर्वोक्त धर्म पालीने देवलोके जाय छे, ते पण त्यांथी चव्या पछी आ आर्यदेशमां सत्कुलने विषे उपजीने सिद्ध थाय छे, ते कहे छे. खवित्तत्ति. देवलोकमांथी च्यवीने आलोकमांहे आवेला साधु (संजमेण के०) संयमेन एटले सत्तर भेदना संयमें करी, (तवेण य के०) तपसा च एटले बार प्रकारना तपें करी (पुव्वकम्माइं के०) पूर्वकर्माणि एटले पूर्वभवें करेला कर्मने (खवित्ता के०) क्षपयित्वा एटले खपावीने (सिद्धिमग्गं के०) सिद्धिमार्गं एटले मोक्षना मार्गप्रतें (अणुप्पत्ता के०) अनुप्राप्ताः एटले प्राप्त थयेला एवा (ताइणो के०) तायिनः एटले छकायजीवनुं पालन करनारा एवा साधु (परिनिवुमे के०) परिनिर्वान्ति एटले सर्वप्रकारें सिद्धिने पामे छे. त्तिवेमि ए पदनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. आ अध्ययनमां, साधुए आचारने विषेज धृति राखवी, परंतु अनाचार विषे राखवी नहीं एम कह्युं. ॥ १५ ॥ इति क्षुल्लकाचार कथा नामा अध्ययननो बालावबोध संपूर्ण ॥ ३ ॥

(दीपिका) ये च एवंविधानुष्ठानतो देवलोकेषु गच्छन्ति तेऽपि ततश्च्युत्वा आर्यदेशे सुकुले जन्म प्राप्य शीघ्रं सिध्यन्त्येव एतदाह । ते देवलोकात् क्षपयित्वा पूर्वकर्माणि अवशिष्टानि । केन इत्याह । संयमेन उक्तरूपेण सप्तदशभेदेन पुनः तपसा द्वादशविधेन सिद्धिमार्गं सम्यग्दर्शनादिलक्षणम् अनुप्राप्ताः सन्तः त्रातार आत्मा-

दीनां परिनिर्वान्ति सिद्धिं प्राप्नुवन्ति । इतिः समाप्तौ । ब्रवीमि इति न स्वबुद्ध्या किंतु तीर्थंकरगणधरोपदेशेन ॥ १५ ॥

इति श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां क्षुल्लकाचारकयाख्यं तृतीयमध्ययनं समाप्तम् ॥ ३ ॥

(टीका) येऽपि चैवंविधानुष्ठानतो देवलोकेषु गच्छन्ति । तेऽपि ततश्च्युता आर्यदेशेषु सुकुले जन्मावाप्य शीघ्रं सिद्ध्यन्त्येवेत्याह । खवित्त त्ति सूत्रमस्य व्याख्या । ते देवलोकच्युताः क्षपयित्वा पूर्वकर्माणि सावशेषाणि । केनेत्याह । संयमेनोक्तलक्षणेन तपसा च एवं प्रवाहेण सिद्धिमार्गं सम्यग्दर्शनादिलक्षणमनुप्राप्ताः सन्तस्त्रातार आत्मादीनां परिनिर्वान्ति सर्वथा सिद्धिं प्राप्नुवन्ति।अन्ये तु पठन्ति।परिनिव्वुमत्ति। तत्रापि प्राकृतशैल्या छान्दसत्वाचायमेव पाठो ज्यायानिति । ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः । उक्तोऽनुगमः सांप्रतं नयाः । ते च पूर्ववद्रष्टव्याः।इति व्याख्यातं क्षुल्लकाचारकथाध्ययनम् ॥ ३ ॥ इति श्रीदशवैकालिके हरिजद्रसूरिकृतटीकायां तृतीयमध्ययनम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थाध्ययनम् ।

सुअं मे आउसंतेणं जगवया एवम स्कायं इह
खलु छज्जीवणिया नामज्जयणं समणेणं जगवया
महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुअस्काया सुप-
न्नत्ता सेअं मे अहिज्जिउं अज्जयणं धम्मपन्नत्ती ॥

(अवचूरिः) अथ चतुर्थाध्ययनावचूरिः । अनन्तराध्ययने धृतिराचारे कार्या इत्युक्तम् । सा च षड्जीवनिकायगोचरेति स उच्यते । श्रुतमाकर्णितम् । मे मया । आयुरस्यास्तीत्यायुष्मान् । तस्यामन्त्रणं हे आयुष्मन् । कः कमेवमाह । गौतमः सुधर्मस्वामी वा जंबूस्वामिनं प्रति । जगः समग्रैश्वर्यादिः सोऽस्यास्तीति जगवांस्तेन जगवता जुवनगुरुणा वर्धमानस्वामिनेत्यर्थः । एवमिति प्रकारवचनः शब्दः । आख्यातमिति केवलज्ञानेनोपलज्याबेदितम् । इहेति लोके प्रवचने वा खलुशब्दादन्यतीर्थकृत्प्रवचनेषु । षट् जीवनिकायाः प्रतिपाद्यत्वेन विद्यन्ते यस्यां ग्रन्थपद्धतौ सा षड्जीवनिकायिकेति । पूर्ववन्नामेत्यनिधानम् । अध्ययनं श्रुतविशेषः । इह च श्रुतं मया इत्यात्मपरामर्शैकान्तक्षणक्षयापोहमाह । तत्रैकं जूतार्थानुपपत्तेरिति । उक्तं च । एगंतखणियपक्खे, गहणं चिय सव्वहानवजावे ॥ अनुसरणसासणाई, कुउ उ तेसुअसिघाई ॥ १ ॥ तथायुष्मन्निति प्रधानगुणनिष्पन्नेनामन्त्रणवचसा गुणवते शिष्यायागमरहस्यं देयम् नागुणवत

इत्याह तदनुकम्पाप्रवृत्तेरिति। उक्तं च ॥ आमे घडेनिहित्तं, जहा जलं तं घडं विणासेइ ॥ इय सिद्धंतरहस्सं, अप्पाहारं विणासेइ ॥ १ ॥ आयुश्च प्रधानो गुणः सति तस्मिन्नव्यवच्छित्तिभावात् तथा तेन भगवता एवमाख्यातमिति। अनेन स्वमनीषिकानिरासाद्भगवत्पारतन्त्र्यप्रदर्शनेन । नह्यसर्वज्ञेनात्मवतान्यतस्तथाभूतात्सम्यगनिश्चित्य परलोकदेशना कार्येत्येतदाह । विपर्ययसंभवादित्युक्तं च ॥ किं एत्तो पावयरं, सम्मं अणहिगयधम्मसप्भावो ॥ अन्नं कुदेसणाए कठ्ठे रागम्मि पाडेइ ॥ १ ॥ अथवान्यथा व्याख्यायते सूत्रैकदेशः। आउसंतेणं ति भगवत एव विशेषणम्। आयुष्मता भगवता चिरजीविनेत्यर्थः। मङ्गलवचनं चैतदथवा जीविना साक्षादेवानेन च गणधरपरंपरागमस्य जीवनविमुक्तानादिशुद्धवक्तृश्चापोहमाह । देहाद्यभावेन तथाविधप्रयत्नाभावादित्युक्तं च ॥ वयणं न काययोगा–भावेण य सो य अणादिसुद्धस्स । गहणंमि य नो हेऊ, सत्थं अत्तागमो कहणु ॥ १ ॥ अथवा आवसंतेणंति । गुरुमूलमावसता। अनेन च शिष्येण गुरुचरणसेविना सदा भाव्यमित्येतदाह ॥ ज्ञानादिवृद्धिसद्भावादुक्तं च ॥ नाणस्स होइ भागी, थिरयरउं दंसणे चरित्ते य ॥ धन्ना आवकहाए, गुरुकुलवासं न मुंचंति ॥ १ ॥ अथवा । आउसंतेणं । आमृशता भगवत्पादारविंदयुगलमुत्तमांगेन। अनेन च विनयप्रतिपत्तेर्गरीयस्त्वमाह । विनयस्य मोक्षमूलत्वात् । उक्तंच ॥ मूलं संसारस्स उ होंति कसाया अणंतपत्तस्स ॥ विणउं ठाणपउत्तो, दुक्खविमोक्खस्स हेउ त्ति ॥ १ ॥ कृतं प्रसंगेन प्रकृतमनुसरामः अत्र खलु षड्जीवनिकायिकानामाध्ययनमस्तीत्युक्तं सा च भगवता समग्रैश्वर्यादियुक्तेन महावीरेण काश्यपगोत्रेण प्रवेदिता केवलालोकेन । प्रकर्षेण वेदिता ज्ञाता इत्यर्थः । स्वाख्याता सदेवमनुष्यासुरायां पर्षदि कथिता सुष्ठु व्याख्याता । सुप्रज्ञप्ता । सूक्ष्मपरिहारासेवनेन स्वयं सम्यग् सेविता । सुष्ठु प्रज्ञता वा आसा आसेवनद्वारेणात्मसात्कृता अनेकार्थत्वाद्धातूनां ज्ञपिरासेवनार्थः। तां चैवंभूतां षड्जीवनिकां श्रेयो मेऽध्येतुं पठितुं । छान्दसत्वात्सामान्येन ममेत्यात्मनिर्देश इत्यन्ये । ततश्च श्रेय आत्मनोऽध्येतुमिति पठितुं श्रोतु भावयितुं । कुत इत्याह । अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिः । निमित्तकारणहेतुषु सर्वासां प्रायो दर्शनमिति वचनात् हेतौ प्रथमा । अध्ययनत्वात् अध्यात्मानयनाच्चेतसो विशुद्ध्यापादनादित्यर्थः। एतदेव कुत इत्याह। धर्मप्रज्ञप्तेः। प्रज्ञापनं प्रज्ञप्तिः। धर्मस्य प्रज्ञप्तिः ततो धर्मप्रज्ञप्तेः कारणाच्चेतसो विशुद्ध्यापादनाच्च धर्मप्रज्ञप्तिः। श्रेय आत्मनोऽध्येतुम्। अन्ये तु व्याचक्षते अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिरिति पूर्वोपन्यस्ताध्ययनस्यैवोपादेयतया अनुवादमात्रमेतदिति ॥ १ ॥

(अर्थ.) हवे चोथुं षड्जीवनिका नामक अध्ययन कहे छे. ए अध्ययननो आ प्रमाणे संबध छे केः–पूर्वोक्त क्षुल्लकाचारकथानामक अध्ययनमां कह्युं के, साधुए धृति जे राखवी ते आचारने विषेज राखवी, परंतु अनाचारविषे राखवी नहीं. ते आचार जे छे, ते घणुं करीने षड्जीवनिकायने आश्रयेंज छे, कह्युं छे केः– "छसु जीवनिकाएसु, जे बुद्दे संजए सया ॥ सो चेव होइ विणेए, परमठेए संजए ॥ १ ॥" इति. माटे षड्जीवनिकायनुं व्याख्यान करवुं जोइयें. एवा संबंधथी आ अध्ययननी प्राप्ति थइ. आ अध्ययनमां षड्जीवनिकायनुं विभागपूर्वक व्याख्यान कह्युं छे, माटे एने षड्जीवनिका एवे नामें करी कहे छे. हवे सूत्रनो अर्थ ॥ सुयं मे इति. सुधर्मास्वामी जंबूप्रतें कहे छे. (आउसंतेणं के०) हे आयुष्मन्! एटले जेने परिपूर्ण आयुष्य छे एवा हे शिष्य (मे के०) मया एटले में (सुयं के०) श्रुतं एटले सांभळ्युं छे, के (भगवया के०) भगवता, भगशब्दें करी परिपूर्ण एवा ऐश्वर्य, रूप, कीर्त्ति, श्री, धर्म अने प्रयत्न ए छ वस्तु लेवी. कह्युं छे के, " ऐश्वर्यस्य समग्रस्य, रूपस्य यशसः श्रियः ॥ ज्ञानवैराग्ययोश्चापि, षण्णां भग इतीङ्गना ॥ १ ॥" ते जेमने छे, तेमने भगवान् कहियें. अर्थात् ऐश्वर्यादिक छ वस्तु जेमनी पासें परिपूर्ण छे एवा श्रीमहावीरस्वामीए (एवं के०) वक्ष्यमाणप्रकारें (अक्खायं के०) आख्यातं एटले केवलज्ञानथी जाणीने कह्युं छे के, (इह के०) ए दशवैकालिक सूत्रनेविषे (खलु के०) निश्चयें करी (छज्जीवणियाणामऽज्झयणं के०) षड्जीवनिकानामक अध्ययन छे. एमां शिष्यने आमंत्रण करवामाटे बीजुं पद न लेतां 'आउसंतेणं' एज पद लीधुं छे, तेनुं तात्पर्य ए छे के, गुणवान् जे शिष्य छे, तेनेज आगमनुं रहस्य केहवुं, बीजाने केहवुं नही, कह्युं छे केः– " आमे घडे निहित्तं, जहा जलं तं घडं विणासेइ ॥ इय सिद्धंतरहस्सं, अप्पाहारं विणासेइ ॥ १ ॥ इति ॥" माटे योग्यशिष्यनेज कहेवुं जोइयें तो शिष्यना गुण जे छे, तेमां आयुष्य छे ते प्रधान गुण छे, कारण के, तेनो अभाव होय तो बीजी बधी सामग्रीनो कांइ उपयोग नथी, माटे "आयुष्मन्" एम संबोधन कह्युं. अथवा आउसंतेणं ए भगवंतनुंज विशेषण करवुं. ते एवीरीतेः– आयुष्मता एटले चिरंजीव एवा भगवानें एम कह्युं छे. इति. अथवा (आवसंतेणं के०) आवसता एटले गुरुकुळनेविषे वास करनारा एवा (मे के०) मया एटले में सांभळ्युं छे. एवो अर्थ करवो. तेथी एम सूचवे छे के, शिष्यें गुरुकुलने विषे रहीने निरंतर गुरुचरणनी सेवा करवी. अथवा (आउसंतेणं के०) आमृशता एटले भगवत्पादारविंदयुगळनेविषे मस्तकें करी स्पर्श करनारा एवा में सांभळ्युं छे. एवो अर्थ करवो.

तेथी एम सिद्ध थाय छे के, शिष्यें गुरुनो विनय सारीरीतें साचववो. कारण के धर्मनुं मूल विनय छे, कह्युं छे केः—"मूलं संसारस्स य, होंति कसाया अणंतपत्तस्स ॥ विणर्ड ठाणपउत्तो, डुक्कविमुक्कस्स मोक्खस्स ॥ १ ॥ इति " अस्तु. षड्जीवनिका-नामक अध्ययन छे एम कह्युं. ते षड्जीवनिकायिका कोणें कही ते कहे छे. (समणेणं के०) श्रमणेन एटले महातपस्वी एवा, (नगवया के०) समग्रैश्वर्यादिसंपन्न एवा, (कासवेणं के०) काश्यपेन एटले काश्यप गोत्र जेमनुं छे एवा, (महावीरेणं के०) महावीरेण एटले कषायादिशत्रुने जीतवामां महोटा वीर एवा वर्धमान स्वामीए; कह्युं छे केः—विदारयति यत्कर्म, तपसा च विराजते ॥ तपोवीर्येण युक्तश्च, तस्माद्वीर इति स्मृतः ॥ १ ॥ इति ॥ (पवेइया के०) प्रवेदिता एटले अलौकिकप्रनावथी जाणी, तथा (सुअक्खाया के०) स्वाख्याता एटले सुरासुरमनुष्ययुक्त एवा समवसरण मध्ये रूडी रीते कही, तथा (सुपन्नत्ता के०) सुप्रज्ञप्ता एटले जेम कही तेमज अतिशयेंकरी पोते सेवन करी. अर्थात् आचरण करी. ते कारण माटे एवी षड्जीवनिकानुं (अहिज्जिउं के०) अध्येतुं एटले अध्ययन करवाथी (मे के०) मारुं एटले आत्मानुं (सेयं के०) श्रेयः एटले कल्याण छे. कारण के, (अज्झयणं के०) ए अध्ययन जे छे ते (धम्मपन्नत्ती के०) धर्मप्रज्ञप्तिरूप छे, एटले एमां धर्मनी प्ररूपणा करी छे, तेथी आत्मानुं कल्याण निश्चयें करी थशेज ॥ १ ॥

(दीपिका) व्याख्यातं क्षुल्लकाचारकथाख्यं तृतीयमध्ययनम् । अथ चतुर्थं षड्जीवनिकाख्यमध्ययनं व्याख्यायते । पूर्वोक्ताध्ययनेन अस्याध्ययनस्य अयं संबन्धः। पूर्वं साधुना आचारे धृतिः कार्या नत्वनाचार इत्युक्तम् । अयमेव च आत्मसंयमे उपायः। सच आचारः षड्जीवनिकायगोचरः। अतः षड्जीवनिकायाः प्रोच्यन्ते । तत्र सूत्रम् । श्रुतं अवधारितं मे इति मया अत्र श्रीसुधर्मस्वामी श्रीजम्बूस्वामिनं प्राह । हे आयुष्मन् । आयुरस्यास्तीति आयुष्मान् तस्य संबोधनं तेन जगत्प्रसिद्धेन नगवता समग्रैश्वर्यादियुक्तेन श्रीवर्धमानस्वामिना एवंप्रकारं वक्ष्यमाणमाख्यातं केवलज्ञानेन उपलभ्य कथितम् । अथवा आउसंतेणं ति समग्रं नगवतो विशेषणम् । किंनूतेन नगवता आउसंतेणं आयुष्मता चिरजीविना इत्यर्थः। मङ्गलवचनमेतत् । अथवा आवसंतेणं ति पाठे मया इत्यस्य विशेषणम् । किंनूतेन मया । आवसता गुरुपादमूलसेविना । अथवा आमुसंतेणं ति पाठे किंनूतेन मया । आमृशता नगवत्पादारविन्दयुगलं मस्तकेन । अनेन गुरुविनयप्रतिपत्तिरुक्ता । किंनूतेन नगवता आख्यातम् इति पृष्टे आह । एषा खलु षड्जीवनिका नामाध्ययनं श्रमणेन महातपस्विना नगवता समग्रैश्वर्यादियुक्तेन महावीरेण कषायादिवैरिजयात् महासुनटेन किंनूतेन काश्यपेन

(अर्थ.) हवे चोथुं षड्जीवनिका नामक अध्ययन कहे छे. ए अध्ययननो आ प्रमाणे संबंध छे केः–पूर्वोक्त क्षुल्लकाचारकथानामक अध्ययनमां कह्युं के, साधुए धृति जे राखवी ते आचारने विषेज राखवी, परंतु अनाचारविषे राखवी नहीं. ते आचार जे छे, ते घणुं करीने षड्जीवनिकायने आश्रयेंज छे, कह्युं छे केः– "छसु जीवनिकाएसु, जे बुहे संजए सया ॥ सो चेव होइ विषेए, परमठेण संजए ॥ १ ॥" इति. माटे षड्जीवनिकायनुं व्याख्यान करवुं जोइयें. एवा संबंधथी आ अध्ययननी प्राप्ति थई. आ अध्ययनमां षड्जीवनिकायनुं विभागपूर्वक व्याख्यान कह्युं छे, माटे एने षड्जीवनिका एवे नामें करी कहे छे. हवे सूत्रनो अर्थ ॥ सुयं मे इति. सुधर्मास्वामी जंबूप्रतें कहे छे. (आउसंतेणं के०) हे आयुष्मन्! एटले जेने परिपूर्ण आयुष्य छे एवा हे शिष्य (मे के०) मया एटले में (सुयं के०) श्रुतं एटले सांभळ्युं छे, के (भगवया के०) भगवता, भगशब्दें करी परिपूर्ण एवा ऐश्वर्य, रूप, कीर्त्ति, श्री, धर्म अने प्रयत्न ए छ वस्तु लेवी. कह्युं छे के, "ऐश्वर्यस्य समग्रस्य, रूपस्य यशसः श्रियः ॥ ज्ञानवैराग्ययोश्चापि, षण्णां भग इतीङ्गना ॥ १ ॥" ते जेमने छे, तेमने भगवान् कहिये. अर्थात् ऐश्वर्यादिक छ वस्तु जेमनी सर्वे परिपूर्ण छे एवा श्रीमहावीरस्वामीए (एवं के०) वक्ष्यमाणप्रकारें (अक्खायं के०) आख्यातं एटले केवलज्ञानथी जाणीने कह्युं छे के, (इह के०) ए दशवैकालिक सूत्रनेविषे (खलु के०) निश्चयें करी (छज्जीवणियाणामज्झयणं के०) षड्जीवनिकानामक अध्ययन छे. एमां शिष्यने आमंत्रण करवामाटे बीजुं पद न लेतां 'आउसंतेणं' एज पद लीधुं छे, तेनुं तात्पर्य ए छे के, गुणवान् जे शिष्य छे, तेनेज आगमनुं रहस्य केहवुं, बीजाने केहवुं नहीं, कह्युं छे केः– "आमे घडे निहित्तं, जहा जलं तं घडं विणासेइ ॥ इय सिद्धंतरहस्सं, अप्पाहारं विणासेइ ॥ १ ॥ इति ॥" माटे योग्यशिष्यनेज केहवुं जोइयें तो शिष्यना गुण जे छे, तेमां आयुष्य छे ते प्रधान गुण छे, कारण के, तेनो अभाव होय तो बीजी सर्वे गुणसंपदानो कांइ उपयोग नथी, माटे "आयुष्मन्" एम संबोधन कह्युं. अथवा आउसंतेणं ए भगवंतनुंज विशेषण करवुं. ते एवीरीतेः– आयुष्मता एटले चिरंजीव एवा भगवानें एम कह्युं छे. इति. अथवा (आवसंतेणं के०) आवसता एटले गुरुकुळनेविषे वास करनारा एवा (मे के०) मया एटले में सांभळ्युं छे. एवो अर्थ करवो. तेथी एम सूचवे छे के, शिष्यें गुरुकुळने विषे रहीने निरंतर गुरुनी सेवा करवी. अथवा (आमुसंतेणं के०) आमृशता एटले भगवत्पादारविंदयुगलनेविषे मस्तके करी स्पर्श करनारा एवा में सांभळ्युं छे. एवो अर्थ करवो.

तेथी एम सिद्ध थाय छे के, शिष्यें गुरुनो विनय सारीरीतें साचववो. कारण के धर्मनुं मूळ विनय छे, कह्युं छे केः—"मूलं संसारस्स य, होंति कसाया अणंतपत्तस्स ॥ विणओ ठाणपउत्तो, दुक्खविमुक्कस्स मोक्खस्स ॥ १ ॥ इति " अस्तु. षड्जीवनिकानामक अध्ययन छे एम कह्युं, ते षड्जीवनिकायिका कोणें कही ते कहे छे. (समणेणं के०) श्रमणेन एटले महातपस्वी एवा, (भगवया के०) समग्रैश्वर्यादिसंपन्न एवा, (कासवेणं के०) काश्यपेन एटले काश्यप गोत्र जेमनुं छे एवा, (महावीरेणं के०) महावीरेण एटले कषायादिशत्रुने जीतवानां महोटा वीर एवा वर्धमान स्वामीए; कह्युं छे केः—विदारयति यत्कर्म, तपसा च विराजते ॥ तपोवीर्येण युक्तश्च, तस्माद्वीर इति स्मृतः ॥ १ ॥ इति ॥ (पवेइया के०) प्रवेदिता एटले अलौकिकप्रभावथी जाणी, तथा (सुअक्खाया के०) स्वाख्याता एटले सुरासुरमनुष्ययुक्त एवा समवसरण मध्ये रूडी रीते कही, तथा (सुपन्नत्ता के०) सुप्रज्ञप्ता एटले जेम कही तेमज अतिशयेंकरी पोते सेवन करी, अर्थात् आचरण करी. ते कारण माटे एवी षड्जीवनिकानुं (अहिज्जिउं के०) अध्येतुं एटले अध्ययन करवाथी (मे के०) मने एटले आत्मानुं (सेयं के०) श्रेयः एटले कल्याण छे. कारण के, (अज्झयणं के०) ए अध्ययन जे छे ते (धम्मपन्नत्ती के०) धर्मप्रज्ञप्तिरूप छे; एटले एमां धर्मनी प्ररूपणा करी छे, तेथी आत्मानुं कल्याण निश्चयें करी थशेज ॥ १ ॥

(दीपिका) व्याख्यातं क्षुल्लकाचारकथाख्यं तृतीयमध्ययनम्। अथ चतुर्थं षड्जीवनिकाख्यमध्ययनं व्याख्यायते । पूर्वोक्ताध्ययनेन अस्याध्ययनस्य अयं संबन्धः। पूर्वं साधुना आचारे धृतिः कार्या नत्वनाचार इत्युक्तम् । अयमेव च आत्मसंयमे उपायः। स च आचारः षड्जीवनिकायगोचरः। अतः षड्जीवनिकायाः प्रोच्यन्ते । तत्र सूत्रम्। श्रुतं अवधारितं मे इति मया अत्र श्रीसुधर्मस्वामी श्रीजम्बूस्वामिनं प्राह । हे आयुष्मन्। आयुरस्यास्तीति आयुष्मान् तस्य संबोधनं तेन जगत्प्रसिद्धेन भगवता समग्रैश्वर्यादियुक्तेन श्रीवर्धमानस्वामिना एवंप्रकारं वक्ष्यमाणमाख्यातं केवलज्ञानेन उपलभ्य कथितम्। अथवा आउसंतेणं ति समग्रं भगवतो विशेषणम्। किंभूतेन भगवता आउसंतेणं आयुष्मता चिरजीविना इत्यर्थः। मङ्गलवचनमेतत्। अथवा आवसंतेणं ति पाठे मया इत्यस्य विशेषणम्। किंभूतेन मया। आवसता गुरुपादमूलेनेविना। अथवा आमुसंतेणं ति पाठे किंभूतेन मया। आमृशता भगवत्पादारविन्दयुगलं मस्तकेन। अनेन गुरुविनयप्रतिपत्तिरुक्ता । किंभूतेन भगवता आख्यातम् इति पृष्टे आह । एषा खलु षड्जीवनिका नामाध्ययनं श्रमणेन महातपस्विना भगवता समग्रैश्वर्यादियुक्तेन महावीरेण कषायादिवैरिजयात् महासुभटेन किंभूतेन काश्यपेन

काश्यपगोत्रेण प्रवेदिता ज्ञाता । न कुतश्चित् आकर्ण्य ज्ञाता किंतु स्वयमेव केवलज्ञानेन प्रकर्षेण विदिता ज्ञाता । पुनः स्वाख्याता सुष्ठु द्वादशपर्षन्मध्ये आख्याता । तथा सुप्रज्ञप्ता यथैव स्वाख्याता तथैव सूक्ष्मपरिहारासेवनेन प्रकर्षेण सम्यग् आसेविता इत्यर्थः । तां चेवंभूतां षड्जीवनिकां श्रेयो मे मम अध्येतुं श्रेयः पथ्यं हितं पठितुं श्रोतुं भावयितुम् । कुत इत्याह । अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिः । निमित्तकारणहेतुषु सर्वासां प्रायो दर्शनमिति वचनात् । हेतौ प्रथमा । अध्ययनत्वात् अध्यात्मानयनाच्चेतसो विशुद्ध्यापादनं चेतोविशुद्ध्यापादनाच्च श्रेय आत्मनोऽध्येतुमिति । अन्ये व्याचक्षते । अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिरिति । पूर्वमुपन्यस्तस्य अध्ययनस्यैव उपादेयतया अनुवादमात्रम् ॥ १ ॥

(टीका) इदानीं षड्जीवनिकाख्यमारभ्यते अस्यचायमभिसंबन्धः । इहानन्तराध्ययने साधुना धृतिराचारे कार्या नत्वनाचारे अयमेव चात्मसंयमोपाय इत्युक्तम् । इह पुनः स आचारः षड्जीवनिकायगोचरः प्राय इत्येतदुच्यते । उक्तं च ॥ "छसु जीवनिकाएसु, जे बुद्धे संजए सया ॥ से चेव होइ विमेए, परमठेण संजए ॥१॥" इत्यनेनाभिसंबन्धेनायातमिदमध्ययनम् । आह च भाष्यकारः ॥ जीवाहारो भन्नइ, आयारो तेणिमं तु आयायं ॥ छज्जीवणियप्पयणं, तस्सहिगारा इमे होंति ॥ २२२ ॥ व्याख्या ॥ जीवाधारो भण्यत आचारः । तत्परिज्ञानपालनद्वारेणेति भावः । येनैतदेवं तेनेदमायातमवसरप्राप्तम् । किं तदित्याह । षड्जीवनिकाध्ययनम् । अत्रान्तरे अनुयोगद्वारोपन्यासावसरः । तथा चाह । तस्य षड्जीवनिकाध्ययनस्यार्थाधिकारा एते भवन्ति वक्ष्यमाणलक्षणा इति गाथार्थः । तानाह ॥ जीवाजीवाहिगमो, चरित्तधम्मो तहेव जयणा य ॥ उवएसो धम्मफलं, छज्जीवणियाइ अहिगारा ॥ २२३ ॥ ॥ व्याख्या ॥ जीवाजीवाभिगमो जीवाजीवस्वरूपम् । अभिगम्यतेऽस्मिन्नित्यभिगम इति कृत्वा स्वरूपे च सत्यभिगम्यत इति भावः । तथा चारित्रधर्मः प्राणातिपातादिनिवृत्तिरूपः । तथैव यतना च पृथिव्यादिष्वारम्भपरिहारयत्नरूपा । तथा उपदेशः यथात्मा न वध्यत इत्यादिविषयः । तथा धर्मफलमनुत्तरज्ञानादि । एते षड्जीवनिकाया अधिकाराः । इति गाथार्थः । अत्रान्तरे गत उपक्रमः । निक्षेपमधिकृत्याह ॥ छज्जीवणियाए खलु, निक्खेवो होइ नामनिप्फन्नो ॥ एएसिं तिण्हं पि उ, पत्तेयपरूवणं वोछं ॥ २२४ ॥ व्याख्या ॥ षड्जीवनिकायाः प्रक्रान्तायाः खल्विति पूरणार्थो निपातः । निक्षेपो भवति नामनिष्पन्नः षड्जीवनिकायिकेत्ययमेव । यत एवमत एतेषां त्रयाणामपि षड्जीवनिकायपदानां प्रत्येकमित्येकमेकं प्रति प्ररूपणां सूत्रानुसारेण वक्ष्येऽभिधास्य इति गाथार्थः । तत्रैकस्याभावे षणामभाव इत्येकप्ररू-

पणामाह ॥ णामं ठवणा दविए, माउगपयसंगहेक्कए चेव ॥ पज्जवभावे य तहा, सत्तेए एक्कगा होंति ॥ २२५ ॥ व्याख्या ॥ इयं द्रुमपुष्पिकायां व्याख्यातेति नेह व्याख्यायते । संग्रहैककेन चात्राधिकारः । सांप्रतं द्व्यादीन् विहाय षट्प्ररूपणामाह ॥ नामं ठवणा दविए, खेत्ते काले तहेव भावे अ ॥ एसो उ छक्कगस्स, निक्खेवो छव्विहो होइ ॥ २२६ ॥ व्याख्या ॥ तत्र नामस्थापने क्षुण्णे । द्रव्यषट्कं षड् द्रव्याणि सचित्ताचित्तमिश्राणि पुरुषकार्षापणालंकृतपुरुषलक्षणानि । क्षेत्रषट्कं षडाकाशप्रदेशाः । यद्वा भरतादीनि । कालषट्कं षट् समयाः षड्वा ऋतवः । तथैव भावे चेति भावषट्कं षड् भावा औदयिकादयः । अत्र च सचित्तद्रव्यषट्केनाधिकार इति गाथार्थः । आह । अत्र द्व्याद्यनभिधानं किमर्थम् । उच्यते । एकषडभिधानतः आद्यन्तग्रहणेन तद्गतेरिति । व्याख्यातं षट्पदमधुना जीवपदमाह ॥ जीवस्स उ निक्खेवो, परूवणा लक्खणं च अत्थित्तं ॥ अन्नाऽमुत्तत्तं नि-च्चकारगो देहवावित्तं ॥ २२७ ॥ गुणिउड्ढगइत्तेया, निम्मयसाफल्लता य परिमाणे ॥ जीवस्स तिविहकालम्मि, परिक्खा होइ कायव्वा ॥ २२८ ॥ दो दारगाहाउ ॥ व्याख्या ॥ जीवस्य तु निक्षेपो नामादिः । प्ररूपणा द्विविधाश्च भवन्ति जीवा इत्यादिरूपा । लक्षणं चानादि । अस्तित्वं सत्त्वम् शुद्धपदवाच्यत्वादिना । अन्यत्वं देहात् । अमूर्तत्वं स्वतः । नित्यत्वं विकारानुपलम्भेन । कर्तृत्वं स्वकर्मफलभोगात् । देहव्यापित्वं तत्रैव तल्लिङ्गोपलब्ध्या । गुणित्वं योगादिना । ऊर्ध्वगतित्वमगुरुलघुभावेन । निर्मायता विकाररहितत्वेन । सफलता च कर्मणः । परिमाणं लोकाकाशमात्र इत्यादि । एवं जीवस्य त्रिविधकाल इति त्रिकालविषया परीक्षा भवति कर्तव्या । इति द्वारगाथाद्वयसमासार्थः । व्यासार्थस्तु भाष्यादवसेयः । तथाच निक्षेपमाह ॥ नामं ठवणा जीवो, दव्वजीवो य भावजीवो य ॥ ओहभवग्गहणंमि य, तब्भवजीवे य भावम्मि ॥ २२९ ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापनाजीव इति । जीवशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । नामजीवः स्थापनाजीव इति तथा द्रव्यजीवश्च भावजीवश्च वक्ष्यमाणलक्षणः । तत्रौघेत्योघजीवः । भवग्रहणे चेति भवजीवः । तद्भवजीवश्च तद्भव एवोत्पन्नः । भावे भावजीव इति गाथासमासार्थः । व्यासार्थं त्वाह ॥ नामं ठवणगयाउ, दव्वे गुणपज्जवेहि रहिउ त्ति ॥ तिविहो य होइ भावे, ओहे भवतब्भवे चेव ॥ २३० ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापने गते क्षुण्णत्वादिति भावः । द्रव्य इति द्रव्यजीवो गुणपर्यायाभ्यां चैतन्यमनुष्यत्वादिलक्षणाभ्यां रहितः । बुद्धिपरिकल्पितो नत्वसाविथंविधः संभवतीति । त्रिविधश्च भवति भाव इति भावजीवत्रैविध्यमाह । ओघजीवो भवजीवस्तद्भवजीवश्चेति प्राग्गाथोक्तमप्येतदित्थंविधभाष्यकारशैलीप्रामाण्यतोऽदुष्टमेवेति । अन्ये तु पठन्ति ॥ "भावे उ तिहा भणिउं, तं पुण संखेवउ वोच्छं ॥"

नाव इति नावजीवः । त्रिधेति त्रिप्रकारो नणितो निर्युक्तिकारेण उंघजीवादिस्तमपि च नावार्थमधिकृत्य संक्षेपतो वक्ष्य इति गाथार्थः । तत्रौघजीवमाह ॥ संते आउयकम्मे, धरई तस्सेव जीवई उदए ॥ तस्सेव निघराए, मउं त्ति सिद्धो नयमएणं ॥ २३१ ॥ व्याख्या ॥ सति विद्यमान आयुष्ककर्मणि सामान्यरूपो ध्रियते सामान्येनैव तिष्ठति नवोदधौ । कथमिष्ठमवस्थानमात्राज्जीवत्वमस्येत्याशङ्क्यात्रैवान्वर्थयोजनामाह । तस्यैवौघायुष्ककर्मणो जीवत्युदये । उदये सति जीवत्यासंसारं प्राणान्धारयत्यतो जीवनाज्जीव इति । तस्यैवौघायुष्ककर्मणो निर्जरया क्षयेण मृत इति सर्वथा जीवनानावात् । स च सिद्धो मृतो नान्यः विग्रहगतावपि तथा जीवनसङ्गावात् । नयमतेनेति सर्वनयमतेनैव मृत इति गाथार्थः । उक्त उंघजीवितविशिष्ट उंघजीवः सांप्रतं नवजीवं तद्भवजीवं चाह ॥ जेण य धरइ नवगउं, जीवो जेण य नवाउ संकमई ॥ जाणाहि तं नवाउं, चउविहं तप्नवे डुविहं ॥ २३२ ॥ ॥ निरकेउं त्ति गयं ॥ व्याख्या ॥ येन च नारकाद्यायुष्केण ध्रियते तिष्ठति । नवगतो नारकादिनवस्थितो जीवस्तथा येन च मनुष्याद्यायुष्केण नवान्नारकादिलक्षणात्संक्रामति याति । मनुष्यादिनवान्तरमिति सामर्थ्याद्गम्यते । जानीहि विद्धि । तदित्थंनूतं नवायुर्नवजीवितं चतुर्विधं नारकतिर्यङ्मनुष्यामरनेदेन । तथा तद्भवे तद्भवविषयमायुरिति वर्तते । तच्च द्विविधं तिर्यक्त्वतद्भवायुर्मनुष्यत्वतद्भवायुश्च । यस्मात्तावेवमृतौ सन्तौ नूयस्तस्मिन्नेव नव उत्पद्येते नान्ये । तद्भवजीवितं तस्मान्मृतस्य तस्मिन्नेवोत्पन्नस्य यत्तडुच्यत इति । अत्रापि च नावजीवाधिकारात्तद्भवजीवितविशिष्टश्च जीव एव ग्राह्यः । जीवितं तु तद्विशेषणत्वाडुक्तमिति गाथार्थः । उक्तो निक्षेपः । इदानीं प्ररूपणामाह ॥ डुविहा य हुंति जीवा, सुहुमा तह बायरा य लोगम्मि ॥ सुहुमा य सबलोए, दो चेव य बायरविहाणे ॥ २३३ ॥ व्याख्या ॥ द्विविधाश्च द्विप्रकाराश्च चशब्दान्नवविधाश्च पृथिव्यादिद्वीन्द्रियादिनेदेन नवन्ति जीवाः । द्वैविध्यमाह । सूक्ष्मास्तथा बादराश्च । तत्र सूक्ष्मनामकर्मोदयात्सूक्ष्मा बादरनामकर्मोदयाच्च बादरा इति । लोक इति लोकग्रहणमलोके जीवनवनव्यवच्छेदार्थम् । तत्र सूक्ष्माश्च सर्वलोक इति । चशब्दस्यावधारणार्थत्वात्सूक्ष्मा एव सर्वलोकेषु न बादराः । क्वचित्तेषामसंनवात् । द्वे एव च पर्याप्तकापर्याप्तकलक्षणे बादरविधाने बादरविधौ । चशब्दात्सूक्ष्मविधाने च । तेषामपि पर्याप्तकापर्याप्तकरूपत्वादिति गाथार्थः । एतदेव स्पष्टयन्नाह ॥ सुहुमा य सबलोए, परियावन्ना नवंति नायवा ॥ दो चेव बायराणं, पद्यत्तियरे अ नायवा ॥ २३४ ॥ ॥ परूवणादारं गयं ति ॥ व्याख्या ॥ सूक्ष्मा एव पृथिव्यादयः सर्वलोके चतुर्दशरज्ज्वात्मके पर्या-

यापन्ना भवन्ति ज्ञातव्याः। पर्यायापन्ना इति तमेव सूक्ष्मपर्यायमापन्नाः । भावसूक्ष्मा नतु भूतभाविनो द्रव्यसूक्ष्मा इति भावः। तथा द्वौ भेदौ बादराणां पृथिव्यादीनां चशब्दात्सूक्ष्माणां च पर्याप्तकेतरौ ज्ञातव्यौ पर्याप्तकापर्याप्तकाविति गाथार्थः । उक्ता प्ररूपणा अधुना लक्षणमुच्यते । तथा चाह भाष्यकारः ॥ लक्खणमियाणि दारं, चिंधं हेऊ अ कारणं लिंगं ॥ लक्खणमिइ जीवस्स उ, आयाणाई इमं तं च ॥ २३५ ॥ व्याख्या ॥ लक्षणमिदानीं द्वारमवसरप्राप्तम्। अस्य च प्रतिपत्त्यङ्गतया प्राधान्यात्सामान्यतस्तावत्तत्स्वरूपमेवाह । चिह्नं हेतुश्च कारणं लिङ्गं लक्षणमिति। तत्र चिह्नमुपलक्षणं यथा पताका देवकुलस्य । हेतुर्निमित्तलक्षणं यथा कुम्भकारनैपुण्यं घटसौन्दर्यस्य । कारणमुपादानलक्षणं यथा मृन्मसृणत्वं घटवलीयस्त्वस्य। लिङ्गं कार्यलक्षणं यथा धूमोऽग्नेः। पर्यायशब्दा वा एत इति। लक्षणमित्येतल्लक्षणं लक्ष्यतेऽनेन परोक्षं वस्त्विति कृत्वा जीवस्य पुनरादानादि लक्षणमनेकप्रकारमिदम्। तच्च वक्ष्यमाणमिति गाथार्थः॥ आयाणे परिभोगे जोगुवओगे कसायलेसा य ॥ आणापाणू इंदिय, बंधोदयनिज्जरा चेव ॥ २३६ ॥ चित्तं चेयणसन्ना, विन्नाणं धारणा य बुद्धी अ ॥ ईहामईवियक्का, जीवस्स उ लक्खणा एए ॥ २३७ ॥ दारं ॥ व्याख्या ॥ एतत्प्रतिद्वारगाथाद्वयमस्य व्याख्या। आदानं परिभोगस्तथा योगोपयोगौ। कषायलेश्याश्च। तथानापानौ इन्द्रियाणि बन्धोदयनिर्जराश्चैव। तथा चित्तं चेतना संज्ञा विज्ञानं धारणा च बुद्धिश्च तथा ईहामतिवितर्का जीवस्य तु लक्षणान्येतानि । तुशब्दस्यावधारणार्थत्वाज्जीवस्यैवेति प्रतिद्वारगाथाद्वयसमासार्थः। व्यासार्थस्तु भाष्यादवसेयस्तच्चेदम्॥ लक्खिज्जइत्ति नज्जइ, पच्चक्खियरो व जेण जो अत्थो ॥ तं तस्स लक्खणं खलु, धूमुण्हाइ व्व अग्गिस्स ॥ २३८ ॥ व्याख्या ॥ लक्ष्यत इति ज्ञायते कोऽसावित्याह। प्रत्यक्षोऽक्षिगोचरापन्न इतरो वा परोक्षः। येनोष्णत्वादिना योऽर्थोऽग्न्यादिस्तत्तस्य लक्षणं खल्विति। तदेव स्पष्टयति। धूमोष्णादिवदग्नेरिति। स ह्यौष्ण्येन प्रत्यक्षो लक्ष्यते। परोक्षो धूमेनेति गाथार्थः । तत्रादानादीनां दृष्टान्तानाह ॥ अयगारकूरपरसू, अग्गिसुवन्ने अ खीरनरवासी ॥ आहारो दिट्ठंता, आयाणाईण जहसंखं ॥ २३९ ॥ व्याख्या ॥ अयस्कारः कूरस्तथा परशुरग्निः सुवर्णं क्षीरनरवास्यः। तथा आहारो दृष्टान्ता आदानादीनां प्रक्रान्तानां यथासंख्यं प्रतिज्ञाद्युल्लङ्घनेन चैतदभिधानं परोक्षार्थप्रतिपत्तिं प्रति प्रायः प्रधानाङ्गताख्यापनार्थमिति गाथार्थः। सांप्रतं प्रयोगानाह ॥ देहिंदियाइरित्तो, आया खलु गज्झगाहगपओगा ॥ संडासा अयपिंडो, अयकाराइ व्व विन्नेओ ॥ २४० ॥ व्याख्या ॥ देहेन्द्रियातिरिक्त आत्मा। खलुशब्दो विशेषणार्थः । कथंचिन्न सर्वथातिरिक्त एव तदसंवेद-

तर्का । इत्थं द्वाराणि व्याख्याय सर्वे एते चेतनादयोगुणा वर्तन्त इति जीवाख्यगुणि-
प्रतिपादकेन प्रयोगार्थेनोपसंहरन्नाह गुणप्रत्यक्षत्वाद्धेतोर्घटवदस्ति जीव इति ग-
म्यते । एष गाथार्थः । एतदेव स्पष्टयति ॥ जम्हा चित्ताईया, जीवस्स गुणा हवंति
पच्चक्खा ॥ गुणपच्चक्खत्तणर्ज, घड्डु व जीवो अर्ज अत्थि ॥ २४७ ॥ व्याख्या ॥ यस्मा-
च्चित्तादयोऽनन्तरोक्ता जीवस्य गुणा जीवस्य शरीरादिगुणविधर्मत्वात् । एते च ज-
वन्ति प्रत्यक्षाः स्वसंवेद्यत्वात् । यतश्चैवं गुणप्रत्यक्षत्वाद्धेतोर्घटवज्जीवः । अतोऽस्तीति
प्रयोगार्थः । प्रयोगस्तु सन्नात्मा, गुणप्रत्यक्षत्वाद्घटवत् । नायं घटवदात्मनोऽचेत-
नत्वापादनेन विरुद्धः 'विरुद्धोऽसति बाधने' इति वचनात् । एतच्च प्रत्यक्षेणैव बा-
धनमिति गाथार्थः । व्याख्यातं मूलद्वारगाथाद्वयेन लक्षणद्वारमिदानीमस्तित्वद्वा-
रावसरः । तथा चाह जाष्यकारः ॥ अत्थित्ति दारमहुणा, जीवस्सइ अत्थि विद्यए निय-
मा ॥ लोयायपयमयघायणमुच्चए तत्थिमो हेऊ ॥ २४८ ॥ व्याख्या ॥ अस्तीति द्वारम-
धुना सांप्रतमवसरप्राप्तम् । तत्रैतदुच्यते । जीवः सन् पृथिव्यादिविकारदेहमात्ररूपः ।
सन्निति सिद्धसाध्यता । नतु ततोऽन्योऽस्तीत्याशङ्कापनोदायाह । अस्त्यन्यश्चेत-
न्यरूपस्तदपि मातृचैतन्योपादानं जविष्यति परलोकयायी तु न विद्यते इति मोहा-
पोहायाह । विद्यते नियमान्नियमेन तथा चाह । लोकायतमतघातार्थं नास्तिकाजिप्रा-
यनिराकरणार्थमुच्यते एतत्स्य चानन्तरोदित एवाजिप्राय इति सफलानि विशेषणा-
नि । तत्र लोकायतमतविघाते कर्तव्ये अयं वक्ष्यमाणलक्षणो हेतुः । अन्यथानुपप-
त्तिरूपो युक्तिमार्ग इति गाथार्थः ॥ जो चिंतेइ सरीरे, नत्थि अहं स इव होइ जी-
वो त्ति ॥ न हु जीवंमि असंते, संसयउप्पायर्ज अन्नो ॥ २४९ ॥ व्याख्या ॥ यश्चिन्त-
यति शरीरे अत्र लोके प्रतीते नास्त्यहम् । स एव चिन्तयिता जवति जीव इति ।
कुत एतदेवमित्याह । न यस्माज्जीवे असति मृतदेहादौ संशयोत्पादकोऽन्यः प्राणादि-
चैतन्यस्य सात्मसंशयस्येति गाथार्थः । एतदेव जावयति ॥ जीवस्स एस धम्मो, जा ई-
हा नत्थि अत्थि वा जीवो ॥ खाणुमणुस्साणुगया, जह ईहा देवदत्तस्स ॥ २५० ॥
व्याख्या ॥ जीवस्यैव स्वजावः एष धर्मः । या ईहा सदर्थपर्यालोचनात्मिका । किंवि-
शिष्टेत्याह । अस्ति नास्ति जीव इति । लोकप्रसिद्धं निदर्शनमाह । स्थाणुमनुष्यानु-
गता किमयं स्थाणुः किं वा पुरुष इत्येवंरूपा यथेहा देवदत्तस्य जीवतो धर्म इति
गाथार्थः । प्रकारान्तरेणैतदेवाह ॥ सिद्धं जीवस्स अत्थित्तं, सद्दादेवाणुमीयए ॥
नासर्ज जुवि जावस्स, सद्दो हवइ केवलो ॥ २५१ ॥ व्याख्या ॥ सिद्धं प्रतिष्ठितं जीव-
स्यात्मनोऽस्तित्वम् । कुत इत्याह । शब्दादेव जीव इत्यस्मादनुमीयते । क-
थमेतदेवमित्याह । नासत इति । नासतोऽविद्यमानस्य जुवि पृथिव्यां जावस्य पदा-

र्थस्य शब्दो नवति वाचक इति। खरविषाणादिशब्दैर्व्यभिचारमाशङ्क्याह। केवलः शुद्धोऽन्यपदासंसृष्टः। खरादिपदसंसृष्टाश्च विषाणादिशब्दा इति गाथार्थः। एतद्विवरणायैवाह नाष्यकारः॥ अत्थित्ति निव्विगप्पो,जीवो नियमाउ सद्दउ सिद्धी॥ कम्हा सुद्धपयत्ता,घडखरसिंगाणुमाणाउ॥२५२॥ व्याख्या॥ अस्तीति निर्विकल्पो जीवः। निर्विकल्प इति निःसंदिग्धः। नियमान्नियमेनैव प्रतिपन्नपेक्षया शब्दतः सिद्धिः वाचकाद्वाच्यप्रतीतेः। एतदेव प्रश्नद्वारेणाह। कस्मात् कुत एतदेवमित्याह। शुद्धपदत्वात् केवलपदत्वाज्जीवशब्दस्य घटखरशृङ्गानुमानादनुमानशब्दो दृष्टान्तवचनः। घटखरशृङ्गदृष्टान्तादिति प्रयोगार्थः। प्रयोगस्तु मुख्येनार्थेनार्थवान् जीवशब्दः शुद्धपदत्वाद्घटशब्दवत्। यस्तु मुख्येनार्थेनार्थवान् न नवति स शुद्धपदमपि न नवति। यथा खरशृङ्गशब्द इति गाथार्थः। परान्निप्रायमाशङ्क्य परिहरन्नाह॥ चोयगसुद्धपयत्ता, सिद्धी जइ एव सुन्नसिद्धि अम्हं पि॥ तं न नवइ संतेणं, जं सुन्नं सुन्नगेहं व॥२५३॥ व्याख्या॥ उक्तवच्छुद्धपदत्वात्सिद्धिर्यदि जीवस्य एवं तर्हि शून्यसिद्धिरस्माकमपि। शून्यनष्टशब्दस्यापि शुद्धपदत्वादित्यभिप्रायः। अत्रोत्तरमाह। तन्न नवति यदुक्तं परेण। कुत इत्याह। सता विद्यमानेन पदार्थेन यद्यस्माच्छून्यं शून्यमुच्यते। किंवदित्याह। शून्यगृहमिव। तथाहि। देवदत्तेन रहितं शून्यगृहमुच्यते। निवृत्तो घटो नष्ट इति। नत्वनयोर्जीवशब्दस्य जीववदवशिष्टं वाच्यमस्तीति गाथार्थः। प्रकारान्तरेणास्तित्वपक्षमेव समर्थयन्नाह॥ मिछा नवेउ सव्वा, जे केई पारलोइया॥ कत्ता चेवोपनोत्ता य, जइ जीवो न विज्जइ॥२५४॥ व्याख्या॥ मिथ्या नवेयुरनृताः स्युः सर्वथा ये केचन पारलौकिका दानादयः। यदि किमित्याह। कर्ता चैव कर्मण उपनोक्ता च तत्फलस्य यदि जीवो न विद्यते। परलोकयायीति गाथार्थः। एतदेवाव्युत्पन्नशिष्यानुग्रहार्थं स्पष्टतरमाह॥ पाणिदयातवनियमा, बंनं दिक्खा य इंदियनिरोहो॥ सव्वं निरत्थयं, जइ जीवो न विज्जई॥२५५॥ व्याख्या॥ प्राणिदयातपोनियमाः करुणोपवासहिंसाविरत्यादयः। तथा ब्रह्म ब्रह्मचर्यं दीक्षा च योगलक्षणा इन्द्रियनिरोधः प्रव्रज्याप्रतिपत्तिरूपः। सर्वं निरर्थकं निष्फलमेतत्। यदि जीवो न परलोकयायीति गाथार्थः। किंच शिष्टाचरितो मार्गः शिष्टैरनुगन्तव्य इति। तन्मार्गख्यापनायाह॥ लोइया वेइया चेव, तहा सामाइया विऊ॥ निच्चो जीवो पिहो देहो, इइ सव्वे ववत्थिया॥२५६॥ व्याख्या॥ लोके नवा लोके वा विदिता इति लौकिका इतिहासादिकर्तारः। एवं वैदिकाश्चैव त्रैविद्यवृद्धाः तथा सामायिकास्त्रिपिटकादिसमयवृत्तयो विद्वांसः पण्डिताः। नित्यो जीवो नानित्यः। एवं पृथग् देहाच्छरीरादित्येवं सर्वे व्यवस्थिता नान्यथेति गाथार्थः। एतदेव व्याचष्टे॥ लोगे अ-

छेयन्नेयो, वेए सपुरीसदड्ढगसियालो ॥ समए यहमासि गओ, तिविहो दिवाइसंसारो ॥ २५७ ॥ व्याख्या ॥ लोकेऽछेद्योऽभेद्य आत्मा पठ्यते । यथोक्तं गीतासु ॥ "अछेद्योऽयमभेद्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते ॥ नित्यः संततगः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ॥" इत्यादि । तथा वेदे सपुरीषो दग्धः शृगालः पठ्यत इति । यथोक्तम् । "शृगालो वै एष जायते यः सपुरीषो दह्यते । अथापुरीषो दह्यते आक्रोधुका अस्य प्रजाः प्रादुर्भवन्ति ।" इत्यादि । तथा समये "अहमासीद्गजः" इति पठ्यते । तथा च वृद्धवचनम् ॥ "अहमासं जिकवो हस्ती, षड्दन्तः शङ्खसंनिभः ॥ शुकः पञ्जरवासी च शकुन्तो जीवजीवकः ॥" इत्यादि । तथा त्रिविधो दिव्यादिसंसारः कैश्चिदिष्यते । देवमानुपतिर्यग्भेदेन । आदिशब्दाचतुर्विधः कैश्चिन्नारकाधिक्येनेति गाथार्थः । अत्रैव प्रकारान्तरेण तदस्तित्वमाह ॥ अत्थि सरीरविहाया, पइनिययागारयाइञावाओ ॥ कुंजस्स जह कुलालो, सो मुत्तो कम्मजोगाओ ॥ २५८ ॥ व्याख्या ॥ अस्ति शरीरस्यौदारिकादेर्विधाता । विधातेति कर्ता । कुत इत्याह । प्रतिनियताकारादिसद्भावात् । आदिमत्प्रतिनियताकारत्वादित्यर्थः । दृष्टान्तमाह । कुम्भस्य यथा कुलालो विधाता । कुलालवदेवमसावपि मूर्तः प्राप्नोतीत्याशङ्क्य परिहरन्नाह । असावात्मा यः शरीरविधाता असौ मूर्तः । कर्मयोगादिति मूर्तकर्मसंबन्धादिति गाथार्थः । अत्रैव शिष्यव्युत्पत्तयेऽन्यथा तद्ग्रहणविधिमाह ॥ फरिसेण जहा वाऊ, गिप्पई कायसंसिओ ॥ नाणाईहिं तहा जीवो, गिप्पई कायसंसिओ ॥ २५९ ॥ व्याख्या ॥ स्पर्शेन शीतादिना यथा वायुर्गृह्यते कायसंसृतो देहसंगतः । तथा ज्ञानादिभिर्ज्ञानदर्शनेच्छादिभिर्जीवो गृह्यते कायसंसृतो देहसंगत इति गाथार्थः । असकृदनुमानादस्तित्वमुक्तं जीवस्य । अनुमानं च प्रत्यक्षपूर्वकं न चैनं केचन पश्यन्तीति ततश्चाशोभनमेतदित्याशङ्क्याह ॥ अणिंदियगुणं जीवं, दुन्नेयं मंसचक्खुणा ॥ सिद्धा पासंति सवन्नू, नाणसिद्धा य साहुणो ॥ २६० ॥ व्याख्या ॥ अनिन्द्रियगुणमविद्यमानरूपादीन्द्रियग्राह्यगुणं जीवममूर्तत्वादिधर्मकं दुर्ज्ञेयं दुर्लक्ष्यं मांसचक्षुषा छद्मस्थेन पश्यन्ति सिद्धाः सर्वज्ञाः । अज्ञानसिद्धादिव्यवच्छेदार्थं सर्वज्ञग्रहणम् । ततश्च रूपजादय इत्यर्थः । ज्ञानसिद्धाश्च साधवो भवस्थकेवलिन इति गाथार्थः । सांप्रतमागमादस्तित्वमाह ॥ अत्तवयणं तु सत्थं, दिट्ठा य तत्तो अइंदियाणं पि ॥ सिद्धी गहणाईणं, तहेव जीवस्स विसेया ॥ २६१ ॥ व्याख्या ॥ आप्तवचनं तु शास्त्रम् । आप्तो रागादिरहितः । तुशब्दोऽवधारणे । आप्तवचनमेव । अनेनापौरुषेयव्यवच्छेदमाह । तस्यासंभवादिति । दृष्टा च नन इत्युपलब्धा च तत आप्तवचनशास्त्रात् । अतीन्द्रियाणामपि इन्द्रियगोचरातिक्रान्तानामपि । सिद्धिर्ग्रहणादीनामिति उपलब्धिश्चन्द्रोपरागादीनामित्यर्थः ।

तथैव जीवस्य विज्ञेयेति । अतीन्द्रियस्याप्यातवचनप्रामाण्यादिति गाथार्थः । मूलद्वारगाथायां व्याख्यातमस्तित्वद्वारमधुनान्यत्वादित्रयव्याचिख्यासुराह ॥ असत्तममुत्तत्तं, निच्चत्तं चेव जण्णए समयं ॥ कारणअविभागाई, हेऊहिं इमाहिं गाहाहिं ॥ ॥ २६२ ॥ व्याख्या ॥ अन्यत्वं देहादमूर्तत्वं स्वरूपेण । नित्यत्वं चैव परिणामिनित्यत्वं भण्यते । समकमेकैकेन हेतुना त्रितयमपि युगपदिति एककालमित्यर्थः । कारणविभागादिभिर्वक्ष्यमाणलक्षणैर्हेतुभिरिमाभिस्तिसृभिर्निर्युक्तिगाथाभिरेवेति गाथार्थः ॥ कारणविभागकारण-विणासबंधस्स पच्चयाभावा ॥ विरुद्धस्स य अत्थस्स, पाउब्भावा विणासा य ॥ २६३ ॥ व्याख्या ॥ कारणविभागकारणविनाशबन्धस्य प्रत्ययाभावादित्यत्राभावशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । कारणविभागाभावान्न खलु जीवस्य पटादेरिव तन्त्वादिकारणविभागोऽस्ति कारणाभावादेव । एवं कारणविनाशाभावेऽपि योज्यम् । तथा बन्धस्य ज्ञानावरणादिपुद्गलयोगलक्षणस्य प्रत्ययाभावाद्धेत्वभावादनुपपत्तेः । बन्धस्येति वक्ष्यमाणव्यतिरिक्तबन्धज्ञापनार्थमसमासः । व्यतिरेकी चायमन्वयव्यतिरेकावर्थसाधकाविति दर्शनार्थमिति । तथा विरुद्धस्य चार्थस्य पटादिनाशे मसादेरिव अप्रादुर्भावादविनाशाच्च । अप्रादुर्भावेऽनुत्पत्तौ सत्यामविनाशाच्च हेतोर्जीवस्य नित्यत्वं नित्यत्वादमूर्तत्वममूर्तत्वाच्च देहादन्यत्वमिति प्रतिपत्त्यानुगुण्यतो व्यत्ययेन साध्यनिर्देशः । वक्ष्यति च निर्युक्तिकारः ॥ "जीवस्स सिद्धमेवं, निच्चत्तममुत्तमन्नत्तं" ॥ इति गाथासमासार्थः । व्यासार्थस्तु भाष्यादवसेयः । तत्राव्युत्पन्नविनेयासंमोहनिमित्तं यथोपन्यासं तावद्द्वाराणि व्याख्याय पश्चान्निर्युक्तिकाराभिप्रायेण मीलयिष्यतीत्यत आह ॥ अन्नत्ति दारमहुणा, अन्नो देहा गिहाउ पुरिसो व ॥ तज्जीव तस्सरीरय-मयघायकं इमं भणियं ॥ २६४ ॥ व्याख्या ॥ अन्यो देहादिति द्वारमधुना । तदेतद्व्याख्यायते । अन्यो देहात् । जीव इति गम्यते । गृहादिगतपुरुषवदिति दृष्टान्तः । तद्भावेऽपि तत्र नियमतोऽभावादिति हेतुरभ्यूह्यः । न चासिद्धोऽयं मृतदेहदर्शनात् । प्रयोगफलमाह । तज्जीवतच्छरीरवादिमतविघातार्थमिदं प्रयोगरूपं भणितमिति गाथार्थः । प्रयोगान्तरमाह ॥ देहिंदियाइरित्तो, आया खलु गहणगाहगपओगा ॥ गहिणे वि गवक्खे, गेहगवक्खेहिं पुरिसो व ॥ २६५ ॥ व्याख्या ॥ खलुशब्दो विशेषणार्थस्तत्कर्तृदेहेन्द्रियातिरिक्त आत्मेति प्रतिज्ञार्थः । गहणग्राहकप्रयोगादिति संक्षेपतः प्रयोगसंस्थात् । इन्द्रियोपलब्धार्थानां तद्विगमेऽपीन्द्रियविगमेऽपि स्मरणादिति हेत्वर्थः । सन्ति चान्धबधिरादयः पूर्वानुभूतं स्मरन्तीति । गेहगवाक्षैः पुरुषवदिति दृष्टान्तः । प्रयोगस्तु कर्त्ता देहेन्द्रियातिरिक्त आत्मा तद्विगमेऽपि तदुपलब्धार्थानुस्मरणात् पञ्चवातायनोपलब्धार्थानुस्मर्तृदेवदत्तवदिति गाथार्थः । इन्द्रियोपलब्धि-

मत्त्वाशङ्कापोहायाह ॥ न उ इंदियाइं उवल-द्धिमंति विगएसु विसयसंजरणा ॥ जह गेहगवरकेहिं, जो अणुसरिया स उवलद्धा ॥ २६६ ॥ व्याख्या ॥ न पुनरिन्द्रियाण्येवोपलब्धिमन्ति द्रष्टृणि । कुत इत्याह । विगतेष्विन्द्रियेषु विषयसंस्मरणात् तद्गृहीतरूपाद्यनुस्मृतेरन्धबधिरादीनामिति । निदर्शनमाह । यथा गेहगवाक्षैः करणभूतैः दृष्टानर्थाननुस्मरन् योऽनुस्मर्ता स उपलब्धा नतु गवाक्षा एवमत्रापीति गाथार्थः । उक्तमेकेन प्रकारेणान्यत्वद्वारमधुना अमूर्तद्वारावसर इत्याह जाष्यकारः ॥ संपयममुत्तदारं, अइंदियत्ता अछेयजेयत्ता ॥ रूवाइविरहउ वा, अणाइपरिणामजावाउ ॥ २६७ ॥ व्याख्या ॥ सांप्रतममूर्तद्वारम् । तद्व्याख्यायते । अमूर्तो जीवः अतीन्द्रियत्वात् द्रव्येन्द्रियाग्राह्यत्वात् । अछेद्याजेद्यत्वात् खड्गशूलादिना । रूपादिविरहितश्च अरूपत्वादित्यर्थः । तथानादिपरिणामजावादिति स्वजावतोऽनाद्यमूर्तपरिणामत्वादिति गाथार्थः ॥ उउमत्थाणुवलंजा, तहेव सवन्नुवयणउ चेव ॥ लोयाइपसिद्धीउ, जीवो मुत्तो त्ति नायवो ॥ २६८ ॥ व्याख्या ॥ उद्मस्थानुपलम्जादवधिज्ञानिप्रभृतिजिरपि साक्षादप्रक्षमाणत्वात्तथैव सर्वज्ञवचनाच्चैव सत्यवक्तृवीतरागवचनादित्यर्थः । लोकादिप्रसिद्धेर्लोकादावमूर्तत्वेन प्रसिद्धत्वात् । आदिशब्दात्स्वसमयपरिग्रहः । अमूर्तो जीव इति ज्ञातव्यः । सर्वत्रैवेयं प्रतिज्ञेति गाथार्थः । उक्तममूर्तद्वारमधुना नित्यत्वद्वारप्रस्तावः । तथाचाह जाष्यकारः । णिच्चोत्ति दारमहुणा, णिच्चो अविणासि सासउ जीवो ॥ जावत्ते सइ जम्मा-जावाउ नहं व विन्नेउ ॥ २६९ ॥ व्याख्या ॥ नित्य इति । नित्यद्वारमधुनावसरप्राप्तं तद्व्याचिख्यासयाह । नित्यो जीव इति । एतावत्युच्यमाने परैरपि संतानस्य नित्यत्वाज्युपगमात्सिद्धसाध्यतेति । तन्निराकरणायाह । अविनाशी क्षणापेक्षयापि न निरन्वयनाशधर्मा । एवमपि परिमितकालावस्थायी केश्चिदिष्यते । कप्पठाई पुढवी जिक्खू वेति वचनात्तदपोहायाह । शाश्वत इति । सर्वकालावस्थायी । कुत इत्याह । जावत्वे सति वस्तुत्वे सतीत्यर्थः । जन्माजावात् । अनुत्पत्तेर्नजोवदाकाशवद्विज्ञेयः । जावत्वे सतीति विशेषणं खरविषाणादिव्यवच्छेदार्थमिति गाथार्थः । हेत्वन्तराण्याह ॥ संसाराउ आलो-यणाउ तह पच्चजिन्नजावाउ ॥ खणजंगविघायत्थं, जणिअं तेलोक्कदंसीहिं ॥२७०॥ व्याख्या ॥ संसारादिति । संसरणं संसारस्तस्मात्स एव नारकः स एव तिर्यगादिरिति नित्यः । आलोचनादिति । आलोचनं करोम्यहं कृतवानहं करिष्येऽहमित्यादिरूपं त्रिकालविषयमिति नित्यः । तथा प्रत्यजिज्ञाजावात् स एष इति प्रत्यजिज्ञा प्रत्यय आविद्धदङ्गनादिसिद्धः । तदजेदग्राहीति नित्य इति । उक्ताजिधानफलमाह क्षणजङ्गविघातार्थं निरन्वयक्षणिकवस्तुवादविघातार्थं जणितं त्रैलोक्यदर्शिजिस्ती-

र्थंकरैरेतदनन्तरोदितं न पुनरेष एव परमार्थ इति गाथार्थः । एतदेव दर्शयति । लोगे वेए समये, निच्चो जीवो विभासओ अम्हं ॥ इहरा संसाराई, सव्वं पि न जुज्जए तस्स ॥२३१॥ व्याख्या ॥ लोके नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणीत्यादिवचनप्रामाण्याद्वेदेषु स एष अक्षयोऽज इत्यादिश्रुतिप्रामाण्यात्समये न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुष इति वचनप्रामाण्यात् । किमित्याह । नित्यो जीवः अप्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वभावः । एकान्तनित्य एव न चैतस्याप्यनेकस्वभावतया संसरणादिव्यवहारोच्छेदप्रसंगादिति वक्ष्यत्यत आह । विभाषयास्माकं विकल्पेन भजनया स्यान्नित्य इत्यादिरूपया द्रव्यार्थादेशान्नित्यः पर्यायार्थादेशादनित्य इत्यर्थः । इतरथा यद्येवं नाभ्युपगम्यते । ततः संसारादि संसारालोचनादि सर्वमेव न युज्यते । तस्यात्मनः स्वभावान्तरानापत्त्या एकस्वभावतया वार्तमानिकभावातिरेकेण भवान्तरानापत्तेरेवममूर्तत्वान्यत्वयोरपि विभाषा वेदितव्या । अन्यथा व्यवहाराभावप्रसंगात् । एकान्तामूर्तस्यैकान्तदेहभिन्नस्य घातिपाताद्यसंभवादित्यत्र बहु वक्तव्यं तत्तु नोच्यते अक्षरगमनिकामात्रत्वात्प्रारम्भस्येति गाथार्थः । एवमन्यत्वादिद्वारत्रयं व्याख्यायाधिकृतनिर्युक्तिगाथायां व्याचिख्यासुराह । कारणअविभागाओ, कारणअविणासओ य जीवस्स ॥ निच्चत्तं विन्नेयं, आगासपडाणुमाणाओ ॥२३२॥ व्याख्या ॥ कारणविभागात्पटादेस्तन्त्वादेरिव कारणविभागाभावादित्यर्थः । कारणाविनाशतश्च । कारणाविनाशश्च कारणानामेवाभावात् । किमित्याह । जीवस्यात्मनो नित्यत्वं विज्ञेयम् । कुत इत्याह । आकाशपटानुमानात् । अत्रानुमानशब्दो दृष्टान्तवचनः । आकाशपटदृष्टान्तात् । ततश्चैवं प्रयोगः । नित्य आत्मा स्वकारणविभागाभावादाकाशवत् । तथा कारणविनाशाभावादाकाशवदेव । यस्त्वनित्यस्तस्य कारणविभागभावः । कारणविनाशभावो वा यथा पटस्येति व्यतिरेकः । पटाद्धि तन्तवो विभज्यन्ते विनश्यन्ति चेति नित्यत्वसिद्धिः । नित्यत्वादमूर्तः । अमूर्तत्वाद्देहादन्य इति गाथार्थः ॥ निर्युक्तिगाथायां कारणविभागाभावात्कारणविनाशाभावाच्चेति द्वारद्वयं व्याख्याय सांप्रतं बन्धस्य प्रत्ययाभावादिति व्याचिख्यासुराह ॥ हेउप्पभवो बंधो, जम्माणंतरहयस्स नो जुत्तो । तज्जोगविरहओ खलु, चोराइघडाणुमाणाओ ॥२३३॥ व्याख्या ॥ हेतुप्रभवो हेतुजन्मा बन्धो ज्ञानावरणादिपुद्गलयोगलक्षणः जन्मानन्तरहतस्योत्पत्त्यनन्तरविनष्टस्य न युक्तो न घटमानः । तद्योगविरहत इति तैर्बन्धहेतुभिर्मिथ्यादर्शनाविरतिप्रमादकषाययोगलक्षणैर्योगः संबन्धस्तद्विरहात्तदभावादेव खलुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् । चोरादिघटानुमानादित्यनुमानशब्दो दृष्टान्तवचनः । चोरादिदृष्टान्तादित्यर्थः । नह्युत्पत्त्यनन्तरविनाशी चोरश्चौर्यक्रियाकाले बध्यते । क्षणिको हि घटो वस्त्रादिना संयुज्यते इति व्यतिरेकार्थः । प्रयोगश्चात्र न क्षणिक आत्मा बन्धप्रत्ययत्वाद्यो-

रवत्। नित्यत्वामूर्तत्वदेहान्यत्वयोजना पूर्ववदिति गाथार्थः। निर्युक्तिगाथायां बन्धस्य प्रत्ययाजावादिति व्याख्यातमधुना विरूरूस्य चार्थस्याप्राडुर्जावाविनाशाच्चेति व्याख्यायते ॥ अविणासी खलु जीवो, विगारणुवलंजउं जहागासं ॥ उवलप्रंति विगारा, कुंजाइविणासिदवाणं ॥ २७४ ॥ व्याख्या ॥ अविनाशी खलु जीवो नित्य इत्यर्थः। कुत इत्याह। विकारानुपलम्जाद्घटादिविनाशे कपालादिवद्विशेषादर्शनाद्यथाकाशमाकाशवदित्यर्थः। एतदेव स्पष्टयति। उपलज्यन्ते विकारा दृश्यन्ते कपालादयः कुंजादिविनाशिद्रव्याणां न चैवमत्रेत्यजिप्रायः। नित्यत्वामूर्तत्वदेहान्यत्वयोजना पूर्ववत्। इति गाथार्थः। निर्युक्तिगाथायां वन्धस्य प्रत्ययाजावादिति गाथार्थः। प्रकृतसंवन्धामेव निर्युक्तिगाथामाह ॥ निरामयामयजावा, वालकयाणुसरणा उवन्नाणा ॥ सुत्ताईहिं अगहणा, जाईसरणा थणजिलासा ॥ २७५ ॥ व्याख्या ॥ निरामयामयजावात् निरामयस्य नीरोगस्यामयजावाद्रोगोत्पत्तेः। उपलक्षणं चेतत्सामयनिरामयजावस्य। तथा चेवं वक्तार उपलज्यन्ते। पूर्वं निरामयोऽहमासं संप्रति सामयो जातः। सामयो वा निरामय इति। न चैतन्निरन्वयलक्षणविनाशिन्यात्मन्युपपद्यते। उत्पत्त्यनन्तराजावादिति प्रयोगार्थः। प्रयोगस्त्ववस्थित आत्मा अनेकावस्थानुजवनाद्बालकुमाराद्यवस्थानुजवितृदेवदत्तवत्। नित्यत्वादमूर्तः। अमूर्तत्वाद्देहादन्य इति योजना सर्वत्र कार्या। तथा वालकृतानुस्मरणात्। कृतशब्दोत्रानुजूतवचनस्ततश्च वालानुजूतस्मरणात्। तथा च वालेनानुजूतं वृद्धोऽप्यनुस्मरन् दृश्यते। नच अन्येनानुजूतमन्यः स्मरत्यतिप्रसंगात्। नचेदमनुस्मरणं ज्रान्तं वाधासिद्धेः। न च हेतुफलजावनिवन्धनमेतन्निरन्वयक्षणविनाशपक्षे तस्यैवासिद्धेः हेतोरनन्तरक्षणेऽजावापत्तेः। असतश्च सद्भावविरोधादिति प्रयोगार्थः। प्रयोगस्त्ववस्थित आत्मा पूर्वानुजूतार्थानुस्मरणात्तदन्यैवंजूतपुरुषवत्। उपस्थानादिति कर्मफलोपस्थानमत्र गृह्यते। यद्येनोपात्तं कर्म स एव तत्फलमुपजुङ्क्ते। अन्यश्च क्रियाकालोऽन्यश्च फलकालः। एकाधिकरणं चैतद्द्वयमन्यथा स्वकृतवेदनासिद्धेः। अन्यकृतान्योपजोगस्य निरुपपत्तिकत्वात् कृतनाशाकृताज्यागमप्रसंगात्। संतानपक्षेऽपि कर्तृजोक्तृसंतानिनोर्नानात्वाविशेषाद्भक्तिभेदात्तस्यैव तथाजावाज्युपगमे नित्यत्वापत्तेरिति प्रयोगार्थः। प्रयोगश्चावस्थित आत्मा स्वकृतकर्मफलवेदनात्कृपीवलादिवत्। श्रोत्रादिजिरग्रहणात् श्रोत्रादिजिरिन्द्रियैरपरिछित्तेः। नच श्रोत्रादिजिरपरिछिद्यमानस्य असत्त्वमवग्रहादीनां स्वसंवेदनसिद्धत्वात्। वौद्धैरप्यतीन्द्रियज्ञानाज्युपगमात्। ज्ञानस्य च गुणत्वात्। गुणस्य च गुणिनमन्तरेणाजावात्। प्राकृतज्ञानस्यैव गुणित्वानुपपत्तेः। तस्यापि गुणत्वादिति प्रयोगार्थः। प्रयोगश्च नित्य आत्मा गुणित्वे सत्यतीन्द्रियत्वात् आकाशवत्। तथा जातिस्मरणा

दिति । जातेरतिक्रान्तायाः स्मरणात् । न चेदमनुस्मरणमननुभूतस्यान्यानुभूतस्य च भवत्यतिप्रसंगात् । दृश्यते च क्वचिदिदं न चासौ प्रतारकः तत्कथितार्थसंवादनात् । अनुभवाविशेषे च सर्वेषामेव कस्मान्न भवतीति चेदुच्यते । कर्मप्रतिबन्धसंबन्धाद् दृष्टानुभवाभावादिह लोकेऽपि सर्वेषां सर्वत्रानुस्मरणादर्शनान्न खलु इह लोके सर्वत्रानुस्मरणदर्शनम् । तद्वदिहापि क्वचिज्जातौ सर्वेषामस्त्विति चेन्न । नष्टचेतसां सर्वत्रानुस्मरणशून्येन व्यभिचारादिति प्रयोगार्थः । प्रयोगश्च बालकृतानुस्मरणवद्द्रष्टव्य इति । तथा स्तनाभिलाषादिति । तदहर्जातबालकस्यापि स्तनाभिलाषदर्शनात् । नचान्यकालाननुभूतस्तनपानस्यायमुपपद्यते । प्रयोगश्च । तदहर्जातबालकस्याद्यस्तनाभिलाषोऽभिलाषान्तरपूर्वकोऽभिलाषत्वादन्यस्तनाभिलाषवत् । तद्वदप्रथमत्वसाधनादविरुद्धो हेतुरिति चेन्न प्रथमत्वानुभवेन बाधनात् । असति च बाधने विरुद्ध इति न्यायादन्यथा हेतूच्छेदप्रसंगादित्यत्र बहु वक्तव्यं तत्तु नोच्यते अक्षरगमनिकामात्रस्य प्रस्तुतत्वादिति । नित्यादिक्रियायोजना पूर्ववदिति निर्युक्तिगाथार्थः । एतामेव निर्युक्तिगाथां लेशतो व्याचिख्यासुराह भाष्यकारः ॥ रोगस्सामयसन्ना, बालकयं जं जुवाणुसंभरइ ॥ जं कयमन्नंमि भवे, तस्सेवन्नत्थ भोगाणा ॥ २३६ ॥ व्याख्या ॥ रोगस्यामय इतिसंज्ञा बालकृतं किमपि वस्तु यद्यस्माद्युवानुस्मरति । तथा यत्कृतमन्यस्मिन् भवे कुशलाकुशलं कर्म तस्यैव कर्मणोऽन्यत्र भवान्तरे उपस्थानात्सर्वत्र भावार्थयोजना कृतेवेति गाथार्थः ॥ णिच्चो अणिंदियत्ता, खणिओ नवि होइ संभरणा ॥ थणअभिलासा य तहा, अमओ नउ मिम्मओव घडो ॥ २३७ ॥ व्याख्या ॥ नित्य इति । सर्वत्र क्रियाभिसंबध्यते । अनिन्द्रियत्वाच्छ्रोत्रादिभिरग्रहणादित्यर्थः । विज्ञेयो ज्ञातव्यः । तथा च जातिस्मरणात् पाठान्तरं वा । क्षणिको न भवति । जातिस्मरणादित्यनेनाप्युक्तमेव विप्रतिपत्त्यां भाष्याभिधानात् । स्तनाभिलाषाच्च । तथा अमयोऽयमात्मा ननु मृन्मय इव घटस्तनधापारए इत्यर्थः । एतदपि नित्यत्वादिप्रसाधकमिति निर्युक्तिगाथायामनुपन्यस्तमप्युक्तम् सूक्ष्मधिया भाष्यकारेणेति गाथार्थः । तृतीयां निर्युक्तिगाथामाह सव्वण्णुवदिट्ठत्ता, सकम्मफलभोयणा अमुत्तत्ता ॥ जीवस्स सिद्धमेवं, निच्चत्तममुत्तमन्नत्तं ॥२३८॥ व्याख्या ॥ सर्वज्ञोपदिष्टत्वादिति नित्यो जीव इति सर्वज्ञोक्तत्वात् । असिद्धं च सर्वज्ञवचनं तस्य रागादिरहितत्वादिति । स्वकर्मफलभोजनादिति स्वोपात्तकर्मफलभोगादित्यर्थः । उपन्यासमात्रमेतन्न नियत इति चेन्न अभिप्रायापरिज्ञानात् । न हि येन कृतं तस्यैव कर्तरि कर्मोपनिबन्धनमित्युक्तम् । यदि कस्मिन्नपि जन्मनि संचरतीदं तदन्यजन्मान्तरापेक्षयापि नियत इति न दोषः । तथा अमूर्तत्वादिति मूर्तिरहितत्वादेतदपि श्रोत्रादिभिरग्रहणादित्यस्मान्न नियत इति चेन्न । न हि श्रोत्रादिभिर्न ग्रह-

ते। इत्येतडुक्तमिह तु तत्स्वरूपमेव नियम्यते निरूप्यत इति। मूर्ताणूनामपि श्रोत्रादिनिरग्रहणादिति द्वारत्रयमप्युपसंहरन्नाह॥ जीवस्य सिद्धमेवं नित्यत्वममूर्तत्वमन्यत्वमिति गाथार्थः। मूलद्वारगाथाद्वये व्याख्यातमन्यत्वादिद्वारत्रयमिदानीं कर्तृद्वारावसरस्तथाचाह॥ कत्तत्ति दारमहुणा, सकम्मफलजोइणो जउ जीवा॥ वाणियकिसीवला इव, कविलमयनिसेहणं एयं॥ २७९॥ व्याख्या॥ कर्तेति द्वारमधुना तदेतद्व्याख्यायते। स्वकर्मफलजोगिनो यतो जीवास्ततः कर्तार इति। वणिक्कृषीवलादय इव नह्यमी अकृतमुपभुञ्जते। इति प्रयोगार्थः। प्रयोगस्तु कर्तात्मा स्वकर्मफलजोक्तृत्वात्कर्षकादिवत्। ऐदंपर्यमाह। कपिलमतनिषेधनमेतत्सांख्यमतनिराकरणमेतत्तत्राकर्तृवादप्रसिद्धेरिति गाथार्थः। मूलद्वारगाथाद्वये व्याख्यातं कर्तृद्वारमिदानीं देहव्यापित्वद्वारावसर इत्याह जाष्यकारः॥ वावित्ति दारमहुणा, देहव्वावी मउग्गिउण्हं व॥ जीवो नउ सव्वगउ, देहे लिंगोवलंजाउ॥ २८०॥ व्याख्या॥ व्यापीति द्वारमधुना तदेतद्व्याख्यायते। देहव्यापी शरीरमात्रं व्याप्तुं शीलमस्येति तथा मत इष्टः प्रवचनज्ञैः जीवो नतु सर्वग इति योगः। तुशब्दस्यावधारणार्थत्वान्न चाणवादिमात्रः। कुत इत्याह। देहे लिङ्गोपलम्जात् शरीर एव सुखादितल्लिङ्गोपलब्धेः। अग्न्यौष्ण्यवत्। उष्णत्वं ह्यग्निलिङ्गं नान्यत्राग्नेर्नत्वनग्नाविति गाथाप्रयोगार्थः। प्रयोगस्तु शरीरनियतदेश आत्मा परमितदेशे लिङ्गोपलब्धेरग्न्यौष्ण्यवत्। इति गाथार्थः। व्याख्याता प्रथमा मूलद्वारगाथा। सांप्रतं द्वितीया व्याख्यायते। तत्र प्रथमं गुणीति द्वारं तद्व्याचिख्यासयाह जाष्यकारः॥ अहुणा गुणित्ति दारं, होइ गुणेहिं गुणि त्ति विन्नेउ॥ ते जोगजोगउवउ-गमाइ रूवाइ व घडस्स॥ २८१॥ व्याख्या॥ अधुना गुणीति द्वारं तदेतद्व्याख्यायते। जवति गुणैर्हि गुणी। न तद्व्यतिरेकेणेत्येवं विज्ञेयः। अनेन गुणगुणिनोर्जेदाजेदमाह। ते जोगयोगोपयोगादयो गुणा इत्यादिशब्दादमूर्तत्वादिपरिग्रहः। निदर्शनमाह। रूपादय इव घटस्य गुणा इति गाथार्थः। व्याख्यातं मूलद्वारगाथायां गुणिद्वारमधुनोर्ध्वगतिद्वारावसर इत्याह जाष्यकारः॥ उद्धं गइत्ति अहुणा, अगुरुलहुत्ता सजावउद्धगइ॥ दिट्ठंतलाउएणं,एरंडफलाइएहिं व॥२८२॥व्याख्या॥ ऊर्ध्वगतिरित्यधुना द्वारं तदेतद्व्याख्यायते। अगुरुलघुत्वात्कारणात्स्वजावतः कर्मविप्रमुक्तः सन्नूर्ध्वगतिर्जीव इति गम्यते। यद्येवं तर्हि कथमधो गच्छत्यत्राह। दृष्टान्तोऽलाम्बुना तुम्बकेन यथा तत्स्वजावत ऊर्ध्वगमनरूपमपि मृल्लेपाज्जलेऽधो गच्छति। तदपगमादूर्ध्वमा जलान्तादेवमात्मापि कर्मलेपादधो गच्छति। तदपगमादूर्ध्वमालोकान्तादिति। एरण्डफलादिजिश्च दृष्टान्त इत्यनेन दृष्टान्तबाहुल्यं दर्शयति। यथा चैरण्डफलमपि बन्धनपरिभ्रष्टमूर्ध्वं गच्छत्यादिशब्दादग्न्यादिपरिग्रह इति गाथार्थः। व्याख्यातं द-

तीयमूलद्वारगाथायामूर्ध्वगतिद्वारं सांप्रतं निर्मयद्वारव्याचिख्यासयाह ॥ अमओ य होइ जीवो, कारणविरहा जहेव आगासं ॥ समयं च होअनिच्चं, मिम्मयघडतंतुमाईयं ॥ २०३ ॥ व्याख्या ॥ अमयश्च भवति जीवः । न किम्मयोऽपीत्यर्थः । कुत इत्याह । कारणविरहात् अकारणत्वात् । यथैवाकाशमाकाशवदित्यर्थः । समयं वस्तु भवत्यनित्यम्। एतदेव दर्शयति । मृन्मयघटतन्त्वादो । यथा मृन्मयो घटस्तन्तुमयः पट इत्यादि । न पुनरात्मा नित्य इति दर्शितम् । आहास्मिन्द्वारे सत्यमयो नतु मृन्मय इव घट इति प्राक्किमर्थमुक्तमित्युच्यते । अत एव द्वारादनुग्रहार्थमुक्तमिति लक्ष्यते । भवति चासकृच्छ्रवणादक्लेशेण परिज्ञानमित्यनुग्रहः । अतिगम्भीरत्वाच्छाप्यकारस्य न वयमभिप्रायं विद्म इति । अन्ये त्वभिदधत्यन्यकर्तृकैवासो गाथेति गाथार्थः । व्याख्यातं द्वितीयमूलद्वारगाथायां निर्मयद्वारमधुना साफल्यद्वारावसरस्तथा चाह भाष्यकारः ॥ साफल्लदारमहुणा, निच्चानिच्चपरिणामिजीवम्मि ॥ होइ तयं कम्माणं, इहरेगसभावओ जुत्तं ॥ २०४ ॥ व्याख्या ॥ साफल्यद्वारमधुना तदेतद्व्याख्यायते । नित्यानित्य एव परिणामिनि जीव इति योगः । भवति तत्साफल्यं कालान्तरफलप्रदानलक्षणम् । केषामित्याह कर्मणां कुशलाकुशलानां कालभेदेन कर्तृभोक्तृपरिणामभेदे सत्यात्मनस्तदुभयोपपत्तेः कर्मणां कालान्तरफलप्रदानमिति । इतरथा पुनर्यद्येवं नाभ्युपगम्यते तत एकस्वभावतः कारणादयुक्तं तत्कर्मणां साफल्यमिति । एतदुक्तं भवति । यदि नित्य आत्मा कर्तृस्वभाव एव कुतोऽस्य भोगः, भोक्तृस्वभावे वा कर्तृत्वं क्षणिकस्य तु कालद्वयाभावादेवैतदुभयमनुपपन्नम् । उभये च सति कालान्तरफलप्रदानेन कर्म सफलमिति गाथार्थः । द्वितीयमूलद्वारगाथायां व्याख्यातं साफल्यद्वारमधुना परिमाणद्वारमाह ॥ जीवस्स उ परिमाणं, वित्थरओ जाव लोगमेत्तं तु ॥ ओगाहणा य सुहुमा, तस्स पएसा असंखेज्जा ॥ २०५ ॥ व्याख्या ॥ जीवस्य तु परिमाणं विततस्य विस्तरतो विस्तरेण यावल्लोकमात्रमेव। एतच्च केवलिसमुद्घातचतुर्थसमये भवति । तत्रावगाहना च सूक्ष्मा विततैकैकप्रदेशरूपा भवति । तस्य जीवस्य प्रदेशाश्चासंख्येयाः सर्व एव लोकाकाशप्रदेशतुल्या इति गाथार्थः । अनेकेषां जीवानां गणनापरिमाणमाह ॥ पत्थेण व कुडवेण व, जह कोइ मिणेज्ज सव्वधन्नाइ ॥ एवं मविज्जमाणा, हवंति लोगा अणंताओ ॥ २०६ ॥ व्याख्या ॥ प्रस्थेन वा चतुःकुडवमानेन कुडवेन वा चतुःसेतिकामानेन । यथा कश्चित्प्रमाता मिनुयात्सर्वधान्यानि व्रीह्यादीनि । एवं मीयमाना असद्भावस्थापनया भवन्ति लोका अनन्तास्तु जीवभृता इति भावः । आह, यद्येवं कथमेकस्मिन्नेव ते लोके माता इति । उच्यते, सूक्ष्मावगाहनया यत्रैकस्तत्रानन्ता व्यवस्थिता इह तु प्रत्येकावगाहनया चिन्त्य-

ते। इति न दोषः । दृष्टं च बादरद्रव्याणामपि प्रदीपप्रभापरमाण्वादीनां तथा परिणामतो भूयसामेकत्रैवावस्थानमिति गाथार्थः । व्याख्यातं द्वितीयमूलद्वारगाथायां परिमाणद्वारं तद्व्याख्यानाच्च द्वितीया मूलद्वारगाथा जीवपदं चेति । सांप्रतं निकायपदं व्याचिख्यासुराह ॥ णामं ठवणसरीरे, गई णिकायत्थिकाय दविए य ॥ माउगपचयसंगह-भारे तह भावकाए य ॥ २७७ ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापने क्षुण्णे । शरीरकायः शरीरमेव तत्प्रायोग्याणुसंघातात्मकत्वात्। गतिकायो यो भवान्तरगतो । स च तैजसकार्मणलक्षणः । निकायकायः षड्जीवनिकायः । अस्तिकायो धर्मास्तिकायादिः । द्रव्यकायश्च त्र्यादिघटादिसमुदायः । मातृकाकायस्त्र्यादीनि मातृकाक्षराणि । पर्यायकायो द्वेधा जीवाजीवभेदेन । जीवपर्यायकायो ज्ञानादिसमुदायः । अजीवपर्यायकायो रूपादिसमुदायः । संग्रहकायः संग्रहैकशब्दवाच्यस्त्रिकटुकादिवत् । भारकायः कापोतीभूदाभ्यां व्याचक्ष्यते ॥ एको काउ डुहा जाउ, एगो चिठइ एगो मारिउ ॥ जीवंतो मएण मारिउ, तल्लव माणव केण हेउणा ॥ २७८ ॥ व्याख्या ॥ उदाहरणम्। एगो काहरो तलाए दो घडा पाणियस्स भरेऊण कावोडीए वहइ । सो एगो आउक्कायकायो दोसु घडेसु डुहा कउ । तउ सो काहरो गछंतो पक्खलिउ । एगो घडो भग्गो । तम्मि जो आउक्काउ सो मउ । इयरम्मि जीवइ । तस्स अभावे सो वि भग्गो । ताहे सो तेण पुव्वमएण मारिउ त्ति भणइ । अहवा एगो घडो आउक्कायभरिउ ताहे तमाउकायं डुहा काऊण अद्धो ताविउ सो मउ । अताविउ जीवइ। ताहे सो वि तछेव पक्खित्तो तेण मएण जीयंतो मारिउ त्ति । एस भारकाउ गउ । भावकायश्चौदयिकादिसमुदायः । इह च निकायः काय इत्यनर्थान्तरमिति कृत्वा कायनिक्षेप इत्यदुष्ट एवेति गाथार्थः ॥ इत्थंपुण अहिगारो निकायकाएण होइ सुत्तंमि ॥ उचरियत्थसरिसाण-कित्तणं सेसगाणं पि ॥ २७९ ॥ व्याख्या ॥ अत्र पुनः सूत्र इति प्रयोगः सूत्र इत्यधिकृताध्ययने । किमित्याह । अधिकारो निकायकायेन भवति । अधिकारः प्रयोजनं, शेषाणामुपन्यासवैयर्थ्यमाशंक्याह । उच्चरितार्थसदृशानां उच्चरितो निकायः तदर्थतुल्यानां कीर्तनं संशब्दनं शेषाणामपि नामादिकायानां व्युत्पत्तिहेतुत्वात्प्रदेशान्तरोपयोगित्वाच्चेति गाथार्थः । व्याख्यातं निकायपदम् । उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नस्यावसरः । इत्यादिचर्चः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयं तच्चेदम्। सुयं मे इत्यादि। श्रूयते तदिति श्रुतम् प्रतिविशिष्टार्थप्रतिपादनफलं वाग्योगमात्रं भगवता निसृष्टमात्मीयश्रवणकोटरप्रविष्टं क्षायोपशमिकभावपरिणामाविर्भावकारणं श्रुतमित्युच्यते । श्रुतमवधृतमवगृहीतमिति पर्यायाः । मयेत्यात्मपरामर्शः । आयुरस्यास्तीत्यायुष्मान् । कः कमेवमाह । सुधर्मा जम्बुस्वामिनमिति । तेनेति भुवनभर्तुः परा-

मर्शः। जगः समग्रैश्वर्यादिलक्षण इति। उक्तं च॥ ऐश्वर्यस्य समग्रस्य रूपस्य यशसः श्रियः॥ धर्मस्याथ प्रयत्नस्य पणां जग इतीङ्गना॥ सोऽस्यास्तीति जगवांस्तेन जगवता वर्धमानस्वामिनेत्यर्थः। एवमिति प्रकारवचनः शब्दः। आख्यातमिति केवलज्ञानेनोपलभ्यावेदितम्। किमत आह। इह खलु षड्जीवनिकायनामाध्ययनमस्तीति वाक्यशेषः। इहेति लोके प्रवचने वा। खलु शब्दादन्यतीर्थकृत्प्रवचनेषु च षड्जीवनिकायेति पूर्ववत्। नामेत्यनिधानम्। अध्ययनमिति पूर्ववदेव। इह च श्रुतं च मयेत्यनेनात्मपरामर्शेनैकान्तक्षणजङ्गापोहमाह। तत्रैठंजूतार्थानुपपत्तेरित्युक्तं च॥ एगंतखणियपक्खे, गहणं चिअ सव्वहा ण अठाणं॥ अणुसरणसासणाइं, कुओ उ ते लोगसिद्धाइं॥ तथा आयुष्मन्निति च प्रधानगुणनिष्पन्नेनामन्त्रणवचसा गुणवते शिष्यायागमरहस्यं देयं नागुणवत इत्याह तदनुकम्पाप्रवृत्तेरिति। उक्तं च॥ आमे घडे निहत्तं, जहा जलं तं घडं विणासेइ॥ इअ सिद्धंतरहस्सं, अप्पाहारं विणासेइ॥ आयुश्च प्रधानो गुणः। सति तस्मिन्नव्यवच्छित्तिजावात्तथा तेन जगवता एवमाख्यातमित्यनेन स्वमनीषिकानिरासाच्छास्त्रपारतन्त्र्यप्रदर्शनेन नह्यसर्वज्ञेन अनात्मवता अन्यतस्तथाजूतात्सम्यगनिश्चित्य परलोकदेशना कार्येत्येतदाह। विपर्ययसंजवाडुक्तं च॥ किं एत्तो पावयरं, संमं अणहिगयधम्मसब्भावो॥ अन्नं कुदेसणाए, कठ्ठयरागंमि पाडेइ॥ अथवान्यथा व्याख्यायते सूत्रैकदेशः। आउसंतेणं ति जगवत एव विशेषणम्। आयुष्मता जगवता चिरजीविनेत्यर्थः। मङ्गलवचनं चैतदथवा जीवता साक्षादेव अनेन च गणधरपरंपरागमस्य जीवनवियुक्तानादिशुद्धवक्तृश्चापोहमाह। देहाद्यजावेन तथाविधप्रयत्नाजावात्। उक्तं च॥ वयणं न कायजोगा-जावेण य सो अणादिसुद्धस्स॥ गहणंमि य णो हेऊ, सठं अत्तागमो कहणु॥ अथवा आवसंतेणं ति। गुरुकुलमावसता अनेन च शिष्येण गुरुचरणसेविना सदा जाव्यमित्येतदाह। ज्ञानादिवृद्धिसद्भावादिति। एतडुक्तं च। णाणस्स होइ जागी, थिरयरयो दंसणे चरित्ते य॥ धन्ना आवकहाए, गुरुकुलवासं न मुंचंति॥ अथवा आमुसंतेणं आमृशता जगवत्पादारविन्दयुगलमुत्तमाङ्गेन। अनेन च विनयप्रतिपत्तेर्गरीयस्त्वमाह। विनयस्य मोक्षमूलत्वात्। उक्तं च॥ मूलं संसारस्स, होंति कसाया अणंतपत्तस्स॥ विणओ ठाणपउत्तो, डुक्खविमुक्कस्स मोक्खस्स॥ कृतं प्रसंगेन प्रकृतं प्रस्तुमः। तत्र इह खलु षड्जीवनिकायिका नामाध्ययनमस्तीत्युक्तम्। अत्राह। एषा षड्जीवनिकायिका केन प्रवेदिता प्ररूपिता वेत्यत्रोच्यते। तेनैव जगवता यत आह। समणेणं जगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुअक्खाया सुपन्नत्तेत्ति। सा च तेन श्रमणेन महातपस्विना जगवता समग्रैश्वर्यादियुक्तेन महावीरेण। शूर वीर विक्रान्ताविति कषायादिशत्रुजयान्महाविक्रान्तो

महावीरः। उक्तं च ॥ विदारयति यत्कर्म तपसा च विराजते ॥ तपोवीर्येण युक्तश्च तस्माद्वीर इति स्मृतः । महांश्चासौ वीरश्च महावीरः तेन महावीरेण। काश्यपेनेति काश्यपसगोत्रेण प्रवेदिता नान्यतः कुतश्चिदाकर्ण्य ज्ञाता । किंतर्हि । स्वयमेव केवलालोकेन प्रकर्षेण वेदिता प्रवेदिता विज्ञातेत्यर्थः । तथा स्वाख्यातेति सदेव-मनुष्यासुरायां पर्षदि सुष्टु आख्याता स्वाख्याता। तथा सुप्रज्ञप्तेति। सुष्टु प्रज्ञप्ता यथैवा-ख्याता तथैव सुष्टु सूक्ष्मपरिहारासेवनेन प्रकर्षेण सम्यगासेवितेत्यर्थः । अनेकार्थत्वा-द्धातूनां ज्ञपिरासेवनार्थः । तां चैवंभूतां षड्जीवनिकायिकां श्रेयो मेऽध्येतुं श्रेयः पथ्यं हितम्। ममेत्यात्मनिर्देशः । छान्दसत्वात्सामान्येन ममेत्यात्मनिर्देश इत्यन्ये। ततश्च श्रेय आत्मनोऽध्येतुम्। अध्येतुमिति पठितुं श्रोतुं भावयितुम्। कुत इत्याह। अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिः। निमित्तकारणहेतुषु सर्वासां प्रायो.दर्शनमिति वचनात् हेतौ प्रथमा। अध्ययनत्वादध्यात्मानयनाच्चेतसो विशुद्ध्यापादनादित्यर्थः । एतदेव कुत इत्याह। धर्मप्रज्ञप्तेः प्रज्ञपनं प्रज्ञप्तिः धर्मस्य प्रज्ञप्तिः धर्मप्रज्ञप्तिः। ततो धर्मप्रज्ञप्तेः कारणा-च्चेतसो विशुद्ध्यापादनाच्च श्रेय आत्मनोऽध्येतुमिति। अन्ये तु व्याचक्षते । अध्य-यनं धर्मप्रज्ञप्तिरिति । पूर्वोपन्यस्ताध्ययनस्यैवोपपादेयतयानुवादमात्रमेतदिति ॥

कयरा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुअक्खाया सुपन्नत्ता सेयं मे अहिज्जिउं धम्मपन्नत्ती ॥ इमा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुअक्खाया सुपन्नत्ता ॥ सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती ॥

(अवचूरिः) शिष्यः पृच्छति । कतरा खलु इत्यादि सूत्रम् उक्तार्थमेवानेनैत-द्दर्शयति। विहायाभिमानं संविग्नेन शिष्येण सर्वकार्येष्वेव गुरुः प्रष्टव्य इति आचार्य आह। इमा खल्वित्यादि सूत्रमुक्तार्थमेवानेनाप्येतद्दर्शयति गुणवते शिष्याय गुरुणा-प्युपदेशो दातव्य एवेति।

(अर्थ.) हवे पूर्वोक्त अर्थसांभलीने शिष्यपूछे छे केः—कयरत्ति। हे गुरो! महावीर स्वा-मीए कहेली षड्जीवनिकायिका ते केवी? (अहीं 'समणेणं' एथी आरंभीने "धम्म-पन्नत्ती" ए सुधीनो सूत्रनो भाग जे छे, तेनो अर्थ उपर लख्यो छे, माटे फरी लखता थी.) गुरु उत्तर कहे छेः—इमा खलु त्ति। (इमा के०) एषा एटले आ वक्ष्य माण प्रकारनी (सा के०) ते (छज्जीवणियाणामज्झयणं के०) षड्जीवनिका नामक अ-

ध्ययन भगवान् श्रीवर्धमानस्वामीए कह्युं छे. (एमां 'समणेणं' इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो.) इति ।

(दीपिका.) ततः शिष्यः प्राह । उक्तार्थमेव। अनेन एतद्दर्शयति मानं त्यक्त्वा संवेगिना शिष्येण सर्वकार्येष्वेवं गुरुः प्रष्टव्यः । अथ शिष्येण प्रश्ने कृते गुरुराह । इमेति । एतत् सूत्रमपि उक्तार्थमेव अनेनापि एतद्दर्शयति । गुणवते शिष्याय गुरुणापि उपदेशो दातव्य एव ।

(टीका) शिष्यः पृच्छति । कतरा खल्वित्यादि । सूत्रमुक्तार्थमेवानेनैतद्दर्शयति । विहायाभिमानं संविग्नेन शिष्येण सर्वकार्येष्वेव गुरुः प्रष्टव्य इति । आचार्य आह । इमा खल्वित्यादिसूत्रमुक्तार्थमेवानेनाप्येतद्दर्शयति । गुणवते शिष्याय गुरुणाप्युपदेशो दातव्य एवेति ।

तं जहा। पुढविकाइया आउकाइया तेउकाइया वाउकाइया वणस्सइकाइया तसकाइया। पुढवि चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं। आउ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं। वाउ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं। वणस्सइ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ॥

(अवचूरिः) तं जहा । तद्यथा । तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । पृथिवी काठिन्यादिरूपा सैव कायोऽङ्गं येषां ते पृथिवीकायाः पृथिवीकाया एव पृथिवीकायिकाः । आपो द्रवाः प्रतीता एव । तेज उष्णलक्षणं वायुश्चलनधर्मा वनस्पतिर्लतादिरूपः कायो येषां ते । त्रसनशीलास्त्रसाः काया अङ्गानि येषां ते । इह सर्वभूताधारत्वात् आदौ पृथ्वी, तत्प्रतिष्ठितत्वादापः,तत्प्रतिपक्षत्वात्तेजः.तदुपष्टम्भकत्वाद्वायुः. वायोः शाखादिप्रचलनादिगम्यत्वाद्वनस्पतिः । वनस्पतेस्त्रसोपग्रहत्वात्त्रसाः । चित्तं जीवलक्षणं तदस्यास्तीति चित्तवती सजीवेत्यर्थः।पाठान्तरं वा पुढवी चित्तमन्तमक्खाया। अत्र मात्रशब्दः स्तोकवाची। यथा सर्षपत्रिभागमात्रमिति । ततश्चित्तमात्रा स्तोकचित्तेत्यर्थः। आख्याता सर्वज्ञेन कथिता । इयं च, अनेके जीवा यस्यां सा अनेकजीवा न पुनरेकजीवा । यथा वैदिकानां पृथ्वी देवतेत्येवमादिवचनप्रामाण्यात् इति । अनेकजीवापि कैश्चिदेकभूतात्मापेक्षयेष्यत एव। यथाहुरेके ॥ एक एव हि भूतात्मा भूते भूते व्यवस्थितः ॥ एकधा

बहुधा चैव दृश्यते जलचन्द्रवत् ॥ १ ॥ पृथग्जीवभावात् पृथक्सत्ता । अङ्गुलासंख्येयभागेऽप्यनेकजीवसमाश्रितेत्यर्थः । आह, यद्येवं जीवपिण्डरूपा पृथ्वी ततस्तस्यामुच्चारादिकरणेन नियमतस्तदतिपातादहिंसकत्वानुपपत्तेरित्यसंभवी साधुधर्मः । इत्यत्राह । अन्यत्र शस्त्रपरिणतायाः, शस्त्रपरिणतां पृथ्वीं विहायान्या चित्तवत्याख्यातेत्यर्थः । शस्त्रं धावनवल्गनोत्खननादि । एतानि स्वपरव्यापादकत्वात् कर्मबन्धनिमित्तत्वात् शस्त्रमिति ॥ तच्च किंचित्स्वकायशस्त्रं यथा कृष्णा मृन्नीलादिमृदः शस्त्रम् । एवं गन्धरसस्पर्शभेदेऽपि शस्त्रयोजना कार्या । तथा किंचित्परकायेति परकायशस्त्रम् । यथा पृथ्वी अतेजःप्रभृतयो वा पृथिव्यास्तदुभयं किंचिदिति किंचिदुभयशस्त्रं भवति यथा कृष्णा मृदुदकस्य पांडुमृदश्च । परस्परं रसगन्धादिभिः यथा कृष्णमृदा कलुषितमुदकं भवति तदासौ कृष्णमृदुदकस्य पांडुमृदश्च शस्त्रं भवति । एष तावदागमः । अनुमानमप्यत्र विद्यते । सात्मका विद्रुमलवणोपलादयः पृथ्वीविकाराः समानजातीयांकुरोत्पत्त्युपलम्भात् । देवदत्तमांसांकुरवत् । एवमागमोपपत्तिभ्यां स्थितं पृथ्वीकायिकानां जीवत्वम् । उक्तं च ॥ आगमश्चोपपत्तिश्च, संपूर्णं दृष्टिलक्षणम् ॥ अतीन्द्रियाणामर्थानां, सद्भावप्रतिपादने ॥ आगमो ह्याप्तवचनम् । एवं सात्मकं जलं भूमिखातस्वाभाविकसंभवाद्दर्दुरवत् । सात्मकोऽग्निराहारेण वृद्धिदर्शनाद्बालकवत् । सात्मकः पवनः अपराप्रेरिततिर्यग्गतिनियमितदिग्गमनाद्गोवत् । सचेतनास्तरवः सर्वत्वगपहरणे मरणाद्गर्दभवत् । एवं च परिणतायां पृथिव्यामुच्चारादिकरणेऽपि नास्ति तदतिपात इत्यहिंसकत्वोपपत्तेः संभवी साधुधर्मः । एवमापश्चित्तवत्य आख्याताः । तेजश्चित्तवदाख्यातम् । वायुश्चित्तवानाख्यातः । वनस्पतिश्चित्तवानाख्यातः इत्येतदपि द्रष्टव्यम् ॥

(अर्थ.) हवे, गुणवान् शिष्यने गुरुए पण अवश्य उपदेश करवो, एम सूचवता थका सूत्रकार कहे छे. तंजहत्ति (तंजहा के०) तद्यथा एटले ते जेम छे, तेम कहियें छियें. प्रथम षड्जीवनिकायनां नाम कहे छे. पुढविकाइय त्ति । (पुढविकाइया के०) पृथ्वीकायिकाः एटले कठिनस्पर्शलक्षण पृथ्वी छे काय ते शरीर जेमनुं एवा जीव, (आउकाइया के०) अप्कायिकाः एटले शीतस्पर्श तथा स्रवणादि छे लक्षण जेनुं एवुं उदक ते छे काय ते शरीर जेमनुं एवा जीव; (तेउकाइया के०) तेजस्कायिकाः एटले उष्णस्पर्शलक्षण तेज छे काय ते शरीर जेमनुं एवा जीव, (वाउकाइया के०) वायुकायिकाः एटले चलनात्मक वायु छे काय ते शरीर जेमनुं एवा जीव; (वणस्सइकाइया के०) वनस्पतिकायिकाः एटले लतादिलक्षण वनस्पति छे काय ते शरीर जेमनुं .. जीव, अने (तसकाइया के०) त्रसकायिकाः एटले त्रसनशील छे काय ते शरीर

जेमनुं एवा जीव ए षड्निकायना जीव जाणवा. अहीं प्रथम पृथ्वीकाय, बीजा अप्काय, त्रीजा तेउकाय इत्यादि जे क्रम राख्यो छे, तेनुं कारण एम छे केः—सर्वप्राणिमात्रनो आधार पृथ्वी छे, माटे प्रथम पृथ्वीकायना जीव कह्या. ते पृथ्वीने आधारें उदक रहे छे, माटे आधाराधेयभावसंबंधथी पृथ्वीकाय पछी बीजा अप्कायना जीव कह्या. ते उदकनुं प्रतिपक्षीभूत तेज छे माटे प्रतियोगिभावसंबंधथी अप्काय पछी त्रीजा तेजस्काय कह्या. ते तेजनो उपष्टंभक (जीववानुं साधन) वायु छे, माटे उपष्टंभकतालक्षण संबंधथी तेजस्काय कह्या. पछी चोथा वायुकाय जीव कह्या. ते वायुनुं ज्ञान, वृक्ष तथा लताना चलनवलनादिकथी थाय छे, ते माटे वायुकाय पछी पांचमा वनस्पतिकाय जीव कह्या. ते वनस्पतिकायने उपद्रव करनार त्रसकाय छे,माटे वनस्पतिकाय पछी छठा त्रसकाय जीव कह्या. हवे उपर जे षड्जीवनिकाय कह्या, तेमां कांइ पण संशय अथवा विरोध नहीं आववो जोइयें, माटे फरी तेज अर्थनुं स्पष्टीकरण करे छे. पुढविचित्ति (पुढवी के०) पृथ्वी जे छे ते (चित्तमंतमक्खाया के०) चित्तवती आख्याता, जेने चित्त एटले जीवलक्षण चैतन्य छे तेने चित्तवती कहिये, अर्थात् सचित्त एवी तीर्थंकरादिकें आख्याता एटले कहेली छे. वली ते पृथ्वी केवी छे तो के (अणेगजीवा के०) अनेकजीवा एटले अनेक छे जीव जेमां एवी छे. अर्थात् ए पृथ्वीकायमां अनेक जीवो छे, अर्थात् एक नथी. वली ते केवी छे तो के, (पुढोसत्ता के०) पृथक्सत्वा, एटले अंगुलना असंख्यातमा भाग प्रमाण अवगाहनामां रहेला अनेक जीवो पृथक् पृथक् जेमां छे एवी पृथ्वी छे. एवुं सांभलतांज शिष्य साशंक थइने पूछे छे केः—हे गुरो! जो जीवपिंडरूप पृथ्वी छे, तो ते पृथ्वीउपर साधु जो मलोत्सर्गादि क्रिया करे, तो अवश्य पृथ्वीकायनो अतिपात थायज, अने मलोत्सर्गादि क्रिया तो पृथ्वीउपर कस्याविगर बीजो कोइ उपायज नथी. अने एम ज्यारें थाय त्यारे साधुथी अहिंसकपणें रहेवायज नहीं,अने प्राणातिपातविरमणरूप जे साधुनो प्रधान धर्म छे तेनो वंध्यापुत्रनी परें असंभव प्राप्त थयो? ए शंकाना उत्तरमां सूत्रकार कहे छे. अन्नछत्ति । (अन्नछ सछपरिणएणं के०) अन्यत्र शस्त्रपरिणतायाः एटले शस्त्रेंकरी परिणाम पामेलीजे पृथ्वी ते विनानी बीजी पृथ्वी छे, ते सचित्त छे, ते सचित्त पृथ्वीनो अतिपात करवो नहीं. अर्थात् शस्त्रपरिणत जे पृथ्वी छे ते अचित्त होवाथी तेनेविषे मूत्रोत्सर्गादि करवामां हिंसादोष नथी, बीजी पृथ्वीउपर करवाथी हिंसादोष छे, तेमाटे साधुनुं अहिंसकपणुं जे छे ते जतुं नथी. हवे शस्त्र शब्दनो अर्थ कहियें छियें. जे जेनो नाश करे छे, ते तेनुं शस्त्र जाणवुं. जेम लौकिकमां शरीरनुं शस्त्र खड्गादिक प्रसिद्ध छे. अहीं पृथ्वीना शस्त्रनो

विचार करवानो छे, ते एवी रीतेंः—पृथ्वीनुं शस्त्र जे छे, ते त्रण प्रकारें छे, एक स्वकायशस्त्र, बीजुं परकायशस्त्र अने त्रीजुं स्वपरकायशस्त्र, तेमां कृष्णमृत्तिका (काली माटी) जे छे, ते स्वकायरूप श्वेतादिक मृत्तिकानुं शस्त्र छे, माटे तेने स्वकायशस्त्र कहियें, बीजुं शस्त्र ते जेम पृथ्वी जे छे ते जल, तेज आदिक परकायनुं शस्त्र छे, माटे ते परकायशस्त्ररूप जाणवी. त्रीजुं स्वपरकायशस्त्र ते जेम कृष्णमृत्तिका जे छे ते श्वेतादि मृत्तिकासहित उदकने कृष्णवर्ण करे छे; माटे कृष्णमृत्तिका जे छे, ते श्वेतादिमृत्तिकासहित उदकनी स्वपरशस्त्ररूप थई. एवा शस्त्रेंकरी परिणाम पामेली जे पृथ्वी छे, ते अचित्त छे, एम जाणवुं. वली आ सूत्रनो 'पुढविचित्तमत्तमक्खाया' एवो पाठ पण केटलेक ठेकाणें छे. तो ते पक्षें एवो अर्थ करवो के पृथ्वी चित्तमात्रा आख्याता. एटले पृथ्वी जे छे ते सचित्तमां चित्तमात्रा अर्थात् जघन्य सचित्त छे,ते एकेंद्रियजीवरूप जाणवी. अहीं मात्रशब्द छे ते स्तोकवाची जाणवो. एवीरीतें आगमना प्रमाणथी पृथ्वी जे छे, ते एकेंद्रियजीवसमुदायरूप छे, एम कह्युं. ए अर्थ अनुमानथी पण सिद्ध थाय छे. ते आवीरीतें केः—विद्रुमलवणोपलादिकं सचित्तं समानजातीयांकुरोत्पत्त्युपलंभात् देवदत्तमांसांकुरवत् ॥ अर्थः—परवाला, लवण, पत्थर इत्यादिक पृथ्वीना विकार जे छे ते सचित्त छे, कारण तेना अंकुर एक पछी एक सरखी जातना उपजे छे,जेम देवदत्तना मांसथी थयेलो पुत्ररूप मांसांकुर छे. एम आगम अने अनुमानथी पृथ्वी सचित्त छे, एम सिद्ध थयुं. (आउ के०) आपः एटले उदक ते (चित्तमंतमक्खाया के०) चित्तवत्य आख्याताः एटले सचित्त छे, एम तीर्थंकरादिकें कह्युं छे. वली ते उदक अनेकजीव छे, अने पृथक्सत्व छे. (अहीं अनेकजीव अने पृथक्सत्व ए बे पदनो अर्थ पृथ्वीकायमां लखेलो छे ते प्रमाणे जाणवो.) परंतु (अन्नत्थ सत्थपरिणएणं के०) अन्यत्र शस्त्रपरिणताभ्यः एटले शस्त्रपरिणत उदक जे छे ते विना बीजुं सर्व उदक सचित्त जाणवुं. (अहीं पण शस्त्रनो अर्थ उपर जे रीतें कहेलो छे, ते प्रमाणेंज जाणवो. तेमज आगल पण सर्वत्र अर्थ जाणवो.) तथा (तेउ के०) तेजः एटले तेज जे छे ते पण (चित्तमंत के०) सचित्त, अनेकजीव अने पृथक्सत्व कह्युं छे. पण (अन्नत्थ सत्थपरिणएणं के०) अन्यत्रशस्त्रपरिणतेभ्यः एटले शस्त्रपरिणत तेज छोडीने बीजुं सर्व तेज सचित्त छे. तथा (वाऊ के०) वायुः एटले वायु (चित्तमंत० के०) सचित्त, अनेकजीव अने पृथक्सत्व एवो कह्यो छे. पण (अन्नत्थ सत्थपरिणएणं के०) अन्यत्र शस्त्रपरिणतात् एटले शस्त्रपरिणत वायु जे छे ते छोडीने शेष सर्व वायु जे छे ते सचित्त छे. तथा (वणस्सई के०) वनस्पतिकाय जे छे ते पण (चित्तमंत के०) सचित्त, अनेकजीव अने पृथक्सत्व कह्यो छे; पण (अन्नत्थसत्थपरिणएणं

के०) अन्यत्र शस्त्रपरिणतात् एटले शस्त्रपरिणत वनस्पति वर्जीने शेष सर्वे वनस्पति जे छे. ते सचित्त छे. ॥

(दीपिका) अथ षड्जीवनिकायमाह । तद्यथेति उदाहरणे । पृथिवी काठिन्यलक्षणा प्रतीता । सैव कायः शरीरं येषां ते पृथिवीकायाः पृथिवीकाया एव पृथिवीकायिकाः (१) । आपो द्रवाः प्रतीता एव । ता एव कायः शरीरं येषां तेऽप्कायाः । अप्काया एव अप्कायिकाः (२)। तेज उष्णस्पर्शलक्षणं प्रतीतम् । तदेव कायः शरीरं येषां ते तेजःकायाः तेजःकाया एव तेजःकायिकाः (३) । वायुश्चलनधर्मा प्रतीत एव। स एव कायः शरीरं येषां ते वायुकायाः वायुकाया एव वायुकायिकाः (४) । वनस्पतिर्लतादिरूपः प्रतीतः । स एव कायः शरीरं येषां ते वनस्पतिकायास्त एव वनस्पतिकायिकाः (५)। एवं त्रसनशीलाः त्रसाः प्रतीता एव । त एव कायाः शरीराणि येषां ते त्रसकायाः त्रसकाया एव त्रसकायिकाः (६) । इह च सर्वभूताधारत्वात् पृथिव्याः प्रथमं पृथिवीकायिकानामभिधानम् । विप्रतिपत्तिनिरासार्थं पुनराह । पुढवी चित्तमंतमक्काया । पृथिवी चित्तं च जीवलक्षणं तदस्या अस्तीति चित्तवती सजीवा इत्यर्थः । पाठान्तरं वा पुढवीचित्तमत्तमक्काया । अत्र मात्रशब्दः स्तोकवाची । यथासर्षपत्रिभागमात्रम् । पृथिवी चित्तमात्रा स्तोकचित्ता इत्यर्थः । तथाच प्रबलमोहोदयात्सर्वजघन्यं चैतन्यमेकेन्द्रियाणां तदधिकं द्वीन्द्रियादीनामिति । आख्याताः सर्वज्ञेन कथिताः । किंविशिष्टाः । पृथिवी अनेकजीवा, अनेके जीवा यस्यां सा अनेकजीवा न पुनरेकजीवा । यथा वैदिकानां पृथ्वी देवता इत्येवमादिवचनप्रामाण्यादिति । तथा अनेकजीवापि केश्चित् एकभूतात्मापेक्षया मन्यते । यदाहुरेके ॥ एक एव हि भूतात्मा भूते भूते व्यवस्थितः ॥ एकधा बहुधा चैव दृश्यते जलचन्द्रवत् ॥ १ ॥ अत एवाह । किंभूता पृथिवी । पुढोसत्ता । पृथक् सत्त्वाः प्राणिनो यस्यां सा पृथक्सत्वा । अङ्गुलस्य असंख्येयभागमात्रावगाहनैरनेकैः पार्थिवजीवैः समाश्रितेतिभावः । आह । यद्येवं जीवपिण्डरूपा पृथिवी तदा तस्यामुच्चारादिकरणेन नियमतस्तन्मरणात् अहिंसाया अनुत्पत्तिः स्यात् । तथा च सति साधुधर्मस्य असंभवः स्यात् । अतोऽत्राह । अन्यत्र शस्त्रपरिणतायाः शस्त्रपरिणतां पृथिवीं विहाय अन्या पृथिवी चित्तवती आख्याता इत्यर्थः । पृथिव्याः शस्त्रं त्रिधा । स्वकायशस्त्रं (१) परकायशस्त्रं (२) तदुभयशस्त्रं च (३)। तत्र स्वकीयशस्त्रं यथा कृष्णमृद् नीलादिमृदः शस्त्रम् । एवं गन्धरसस्पर्शसंभेदेऽपि शस्त्रयोजना कार्या (१)।परकायशस्त्रं यथा अप्तेजःप्रभृतीनां पृथिवी अथवा पृथिव्या अप्तेजःप्रभृतयः (२)। तदुभयं यथा कृष्णमृद् उदकस्य पांडुमृदश्च परस्परस्पर्शगन्धादिभिः।

यदा कृष्णमृदा कलुषितमुदकं भवति। तदा एषा कृष्णमृद् उदकस्य पाण्डुमृदश्च शस्त्रं भवति। एवं च परिणतायां पृथिव्यामुच्चारादिकरणेऽपि नास्ति तन्मरणं ततोऽहिंसाधर्मः साधूनां संभवत्येव। एवमापश्चित्तवत्य आख्याताः। तेजश्चित्तवदाख्यातम्। वायुश्चित्तवानाख्यातः। वनस्पतिश्चित्तवानाख्यात इत्याद्यपि द्रष्टव्यम् ॥ ४ ॥

(टीका) तं जहा। पुढविकाइया इत्यादि। अत्र तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः। पृथिवी काठिन्यादिलक्षणा प्रतीता सैव कायः शरीरं येषां ते पृथिवीकायाः पृथिवीकाया एव पृथिवीकायिकाः। स्वार्थिकष्ठक्। आपो द्रवाः प्रतीता एव ता एव कायः शरीरं येषां तेऽप्कायाः अप्काया एव अप्कायिकाः। तेज उष्णलक्षणं प्रतीतं तदेव कायः शरीरं येषां ते तेजस्कायाः। तेजस्काया एव तेजस्कायिकाः। वायुश्चलनधर्मा प्रतीतः स एव कायः शरीरं येषां ते वायुकायाः। वायुकाया एव वायुकायिकाः। वनस्पतिर्लतादिरूपः प्रतीतः स एव कायः शरीरं येषां ते वनस्पतिकायाः। वनस्पतिकाया एव वनस्पतिकायिकाः। एवं त्रसनामोदयात्त्रसाः प्रतीता एव। त्रसाः कायाः शरीराणि येषां ते त्रसकायाः। त्रसकाया एव त्रसकायिकाः। इह च सर्वभूताधारत्वात् पृथिव्याः प्रथमं पृथिवीकायिकानामभिधानं तदनन्तरं तत्प्रतिष्ठितत्वादप्कायिकानामपि तदनन्तरं तत्प्रतिपक्षत्वात्तेजस्कायिकानाम्। तदनन्तरं तेजस उपष्टम्भकत्वाद्वायुकायिकानाम्। तदनन्तरं वायोः शाखाप्रचलनादिगम्यत्वाद्वनस्पतिकायिकानाम्। तदनन्तरं वनस्पतेरुपग्राहकत्वात्त्रसकायिकानामिति। विप्रतिपत्तिनिरासार्थं पुनराह। पुढवी चित्तमंतमक्खाया। पृथिवी उक्तलक्षणा चित्तवतीति। चित्तं जीवलक्षणं तदस्या अस्तीति चित्तवती सजीवेत्यर्थः। पाठान्तरं वा। पुढवि चित्तमत्तमक्खाया। अत्र मात्रशब्दः स्तोकवाची। यथा सर्षपत्रिभागमात्रमिति। ततश्च चित्तमात्रा स्तोकचित्तेत्यर्थः। तथा च प्रबलमोहोदयात्सर्वजघन्यं चैतन्यमेकेन्द्रियाणां तदभ्यधिकं द्वीन्द्रियादीनामिति। आख्याता सर्वज्ञैः कथिता। इयं चानेकजीवा। अनेके जीवा यस्यां सानेकजीवा। न पुनरेकजीवा यथा वैदिकानाम् पृथिवी देवतेत्येवमादिवचनप्रामाण्यादिति। अनेकजीवापि कैश्चिदेकभूतात्मापेक्षयेष्यत एव। यथाहुरेके ॥ एक एव हि भूतात्मा, भूते भूते व्यवस्थितः ॥ एकधा बहुधा चैव, दृश्यते जलचन्द्रवत् ॥ १ ॥ अत आह। पृथक्सत्त्वा पृथग्भूताः सत्त्वा आत्मानो यस्यां सा पृथक्सत्त्वा। अङ्गुलासंख्येयभागमात्रावगाहनया पारमार्थिक्यानेकजीवसमाश्रितेति भावः। आह। यद्येवं जीवपिण्डरूपा पृथिवी ततस्तस्यामुच्चारादिकरणे [illegible] हिंसकत्वानुषक्तेर्निर्ग्रन्थी साधुधर्म इत्यत आह अन्यत्र शस्त्रपरिण-

तायाः। शस्त्रपरिणतां पृथिवीं विहाय परित्यज्यान्या चित्तवत्याख्यातेत्यर्थः। अथ किमिदं पृथिव्याः शस्त्रमिति शस्त्रप्रस्तावात्सामान्यत एवेदं द्रव्यभावभेदभिन्नमभिधित्सुराह। दव्वं सत्थग्गिविसं, नेहबिलखारलोणमाईयं ॥ भावो उ दुप्पउत्तो, वायाकाउ अविरई अ ॥ १९० ॥ व्याख्या ॥ द्रव्यमिति द्वारपरामर्शः। तत्र द्रव्यशस्त्रं खड्गादि। अग्निविषस्नेहाम्लानि प्रसिद्धानि। क्षारलवणादीनि। अत्र तु क्षारः करीरादिप्रभवः। लवणं प्रतीतम्। आदिशब्दात्करीषादिपरिग्रहः। उक्तं द्रव्यशस्त्रमधुना भावशस्त्रमाह। भावस्तु दुःप्रयुक्तो वाक्कायौ अविरतिश्च भावशस्त्रमिति। तत्र भावो दुःप्रयुक्त इत्यनेन क्रोधाभिमानेर्ष्यादिलक्षणो मनोदुःप्रयोगो गृह्यते। वाग्दुःप्रयोगस्तु हिंस्रपरुषादिवचनलक्षणः। कायदुःप्रयोगस्तु धावनवल्गनादिः। अविरतिस्त्वविशिष्टा प्राणातिपातादिपापस्थानकप्रवृत्तिः। एतानि स्वपरव्यापादकत्वात्कर्मबन्धनिमित्तत्वाद्भावशस्त्रमिति गाथार्थः। इह न भावशस्त्रेणाधिकारः। अपितु द्रव्यशस्त्रेण। तच्च त्रिप्रकारं भवतीत्याह ॥ किं ची सकायसत्थं, किं ची परकाय तदुभयं किं चि ॥ एयं तु दव्वसत्थं, भावे अ-संजमो सत्थं ॥१९१॥ व्याख्या ॥ किंचित्स्वकायशस्त्रं यथा कृष्णा मृद् नीलादिमृदः शस्त्रम्। एवं गन्धरसस्पर्शभेदेऽपि शस्त्रयोजना कार्या। तथा किंचित्परकायेति परकायशस्त्रं यथा पृथ्वी अतेजःप्रभृतीनामतेजःप्रभृतयो वा पृथिव्याः। तदुभयं किंचिदिति। किंचित्तदुभयशस्त्रं भवति। यथा कृष्णा मृदुदकस्य स्पर्शरसगन्धादिभिः पाण्डुमृदश्च। यदा कृष्णमृदा कलुषितमुदकं भवति। तदासौ कृष्णमृदुदकस्य पाण्डुमृदश्च शस्त्रं भवति। एवं तु द्रव्यशस्त्रम्। तुशब्दोऽनेकप्रकारविशेषणार्थः। एतदनेकप्रकारं द्रव्यशस्त्रम्। भाव इति द्वारपरामर्शः। असंयमः शस्त्रं चरणस्येति गाथार्थः। एवं च परिणतायां पृथ्व्यामुच्चारादिकरणेऽपि नास्ति तदतिपात इत्यहिंसकत्वोपपत्तेः संभवी साधुधर्म इति। एप तावदागमः। अनुमानमप्यत्र विद्यते। सात्मका विद्रुमलवणोपलादयः पृथिवीविकाराः समानजातीयाङ्कुरोत्पत्त्युपलम्भात् देवदत्तमांसाङ्कुरवत्। एवमागमोपपत्तिभ्यां व्यवस्थितं पृथिवीकायिकानां जीवत्वम्। उक्तं च ॥ आगमश्चोपपत्तिश्च, संपूर्णं दृष्टिलक्षणम् ॥ अतीन्द्रियाणामर्थानां सद्भावप्रतिपत्तये ॥ १ ॥ आगमो ह्याप्तवचन-माप्तं दोषक्षयाद्विदुः ॥ वीतरागोऽनृतं वाक्यं, न ब्रूयाद्धेत्वसंभवात् ॥ २ ॥ इत्यलं प्रसंगेन। एवमापश्चित्तवत्य आख्याताः। तेजश्चित्तवदाख्यातम्। वायुश्चित्तवानाख्यातः। वनस्पतिश्चित्तवानाख्यातः। इत्याद्यपि द्रष्टव्यम्। विशेषस्त्वभिधीयते। सात्मकं जलं भूमिखातस्वाभाविकसंभवात् दर्दुरवत्। सात्मकोऽग्निः आहारेण वृद्धिदर्शनात् बालकवत्। सात्मकः पवनः अपरप्रेरिततिर्यग्नियमितगमनाद्गोवत्। सचेतनास्तरवः सर्वत्वगपहरणे मरणाद्गर्दभवत्॥

तं जहा । अग्गबीया मूलबीया पोरबीया खंधबीया बीयरुहा संमुच्छिमा तणलया वणस्सइकाइया सबीया चित्तमंत-मक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ॥

(अवचूरिः) इदानीं वनस्पतिजीवविशेषप्रतिपादनायाह । अग्गबीया इति। अग्रं बीजं येषां ते अग्रबीजाः कोरण्टकादयः । मूलं बीजं येषां ते मूलबीजा उत्पल-कन्दादयः । पर्व बीजं येषां ते पर्वबीजा इक्ष्वादयः । स्कन्धो बीजं येषां ते स्कन्ध-बीजाः शल्लक्यादयः । बीजाद्रोहन्तीति बीजरुहाः शाल्यादयः । संमूर्छन्तीति संमू-र्छिमाः । प्रसिद्धबीजाभावेन पृथ्वीवर्षादिसमुद्भवास्तृणादयः । न चैते न संभवन्ति दग्धभूमावपि संभवात् । तृणलतावनस्पतिकायिका इत्यत्र तृणलताग्रहणं स्वग-तानेकभेदप्रदर्शनार्थम् । वनस्पतिकायिकग्रहणं सूक्ष्मबादराद्यशेषवनस्पतिभेदसंग्र-हार्थम् । एतेन पृथिवीप्रभृतीनामपि स्वगताः पृथिवीशर्करादयस्तथावश्यायमिहि-कादयः तथा अग्रमुर्मुरादयो भेदाः सूचिता इति । एतेऽनन्तरोदिता वनस्पतिवि-शेषाः सबीजाः स्वस्वनिबन्धनकारणजीवत्वकारणवन्तः चित्तवन्त आख्याताः ॥

(अर्थ.) हवे वनस्पतिकाय जीवनुं विशेषें करी वर्णन करे छे. (तं जहा के०) तद्यथा ते जेम के:— एक तो (अग्गबीया के०) अग्रबीजाः एटले अग्र भागने विषे जेमने बीज छे एवा कोरंटकादिक जाणवा. बीजा (मूलबीया के०) मूल-बीजाः एटले मूलने विषे जेमने बीज छे, एवा कमलकंदादिक जाणवा. त्रीजा (पोरबीया के०) पर्वबीजाः एटले पर्वने विषे जेमने बीज छे, एवा इक्षु आ-दिक जाणवा. चोथा (खंधबीया के०) स्कंधबीजाः एटले स्कंधने विषे जेमने बीज छे, ते सालइ तथा वड प्रमुख जाणवा. पांचमा (बीयरुहा के०) बीजरुहाः एटले बीज वाव्याथी जे उगे छे, ते शाली गोधूमादिक जाणवा. छठा (संमुच्छिमा के०) संमूर्छिमाः एटले जेमनुं बीज दीठामां आवतुं नथी, एवा तृणलतादिक जाणवा. ए संभवता नथी एवी शंका न करवी, कारण के ए तृणादिक दग्ध भूमिने विषे पण उत्पन्न थाय छे. ए पूर्वे कहेला (तणलया वणस्सइकाइया के०) तृण, लता, सूक्ष्म बादरादिक वनस्पतिकाय जीव जे छे, ते (सबीया के०) बीजसहित अने (चित्तमंतमक्खाया के०) सचित्त अनेकजीव अने पृथक्सत्व एवा तीर्थक-रादिके कह्या छे. पण (अन्नत्थ सत्थपरिणएणं के०) अन्यत्र शस्त्रपरिणतात् एटले शस्त्रपरिणत वनस्पतिकाय वर्जीने बीजा सर्व वनस्पतिकाय सचित्त छे. एवी

रीतें जल, तेज, वायु अने वनस्पति ए सचित्त छे, एम आगम प्रमाणथी कह्युं. ए विषे अनुमान प्रमाण पण छे. ते एवी रीतेंः—जलं सचित्तं भूमिखातस्वाभाविकसंभवात् दर्दुरवत् ॥ अर्थः— जल जे छे ते सचित्त छे, कारण देडकानी परे भूमि खणतां ते जमीनमांथी नीकलीने चाले छे. तथा, अग्निः सचित्तः आहारेण वृद्धिदर्शनात् बालवत् ॥ अर्थः— अग्निरूप तेज जे छे ते सचित्त छे, कारण बालकनी परें काष्ट घृतादिक आहार आप्याथी तेनी वृद्धि थाय छे. तथा, वायुः सचित्तः अपरप्रेरिततिर्यग्नियमितदिग्गमनात् गोवत् ॥ अर्थः— वायु जे छे, ते सचित्त छे, कारण के गायप्रमुखनी परें बीजे कोइये प्रेरणा कर्या वगर नियमित दिशाने विषे चाले छे. तथा, तरवः सचित्ताः सर्वत्वगपहरणे मरणात् गर्दभवत् अर्थः—वनस्पति काय जे वृक्ष प्रमुख छे,ते सचित्त छे, कारण तेनी सर्व त्वचा जो काढी होय तो गर्दभनी परे मरण पामे छे. एवुं अनुमान पण प्रमाण जाणवुं ॥

(दीपिका.) इदानीं वनस्पतिजीवानां विशेषभेदप्रतिपादनार्थमाह । तद्यथा । अग्रं बीजं येषां ते अग्रबीजाः कोरण्टकादयः । एवं मूलं बीजं येषां ते मूलबीजा उत्पलकन्दादयः । पर्व बीजं येषां ते पर्वबीजा इक्ष्वादयः । स्कन्धो बीजं येषां ते स्कन्धबीजाः शल्लक्यादयः । बीजाद्रोहन्तीति बीजरुहाः शाल्यादयः । संमूर्छन्तीति संमूर्छिमाः प्रसिद्धबीजाभावेऽपि पृथिवीवर्षादिसमुद्भवाः । ते तथाविधास्तृणादयः । न च एते न संभवन्ति दग्धभूमावपि संभवात् । तथा तृणलता वनस्पतिकायिका इत्यत्र तृणलताग्रहणं स्वगतानेकभेदसंदर्शनार्थं वनस्पतिकायिकग्रहणं सूक्ष्मबादरादिकानेकवनस्पतिभेदसंग्रहार्थम् । एतेन पृथिव्यादीनामपि स्वगता भेदाः सूचिताः । कथमित्याह । पृथिव्यः शर्करादयः, आपोऽवश्यायमिहिकादयः, अग्नयोऽङ्गारज्वालादयः, वायवो झञ्झामण्डलिकादयः । एतेऽग्रबीजादयः सबीजाश्चित्तवन्त आख्याताः कथिता इति । एतेन पूर्वकथिता विशेषाः सजीवाः स्वस्वनिबन्धनाश्चित्तवन्तः आत्मवन्त आख्याताः कथिताः । एते च अनेकजीवा इत्यादिकभुवगणिका पूर्ववत् ॥

(टीका.) वनस्पतिजीवविशेषप्रतिपादनायाह । तं जहा अग्गबीया इत्यादि । तद्यथेत्युपन्यासार्थः । अग्रबीजा इत्यग्रं बीजं येषां ते अग्रबीजाः कोरण्टकादयः । एवं मूलं बीजं येषां ते मूलबीजा उत्पलकन्दादयः । पर्व बीजं येषां ते पर्वबीजा इक्ष्वादयः । स्कन्धो बीजं येषां ते स्कन्धबीजाः शल्लक्यादयः । तथा बीजाद्रोहन्तीति बीजरुहाः शाल्यादयः । संमूर्छन्तीति संमूर्छिमाः । प्रसिद्धबीजाभावेन पृथिवीवर्षादिसमुद्भवास्तथाविधास्तृणादयः । न चैते न संभवन्ति दग्धभूमावपि संभ-

वात् । तथा तृणलतावनस्पतिकायिका इत्यत्र तृणलताग्रहणं स्वगतानेकभेदसंग्रहार्थम् । वनस्पतिकायिकग्रहणं सूक्ष्मबादराद्यशेषवनस्पतिभेदसंग्रहार्थम् । एतेन पृथिव्यादीनामपि स्वगताः पृथिवीशर्करादयः, तथावश्यायमिहिकादयः, तथा अङ्गारज्वालादयः, तथा झञ्झामण्डलिकादयो भेदाः सूचिता इति । सबीजाश्चित्तवन्त आख्याता इति । एते अनन्तरोदिता वनस्पतिविशेषाः सबीजाः स्वस्वनिबन्धनाश्चित्तवन्त आत्मवन्त आख्याताः कथिताः । एते च अनेकजीवा इत्यादि भुवणिका पूर्ववत् । सबीजाश्चित्तवन्त आख्याता इत्युक्तम् । अत्र च भवत्याशङ्का । किं बीजजीव एव मूलादिजीवो भवत्युतान्यस्तस्मिन्नुत्क्रान्त उत्पद्यते इत्यस्य व्यपोहायाह ॥ बीए जोणिब्भूए, जीवो वुक्कमइ सो य अन्नो वा ॥ जो विय मूले जीवो, सो विय पत्ते पढमयाए ॥१९२॥ व्याख्या॥ बीजे योनिभूते इति । बीजं हि द्विविधं भवति । योनिभूतमयोनिभूतं च । अविध्वस्तयोनि विध्वस्तयोनि च । प्ररोहसमर्थं तदसमर्थं चेत्यर्थः । तत्र योनिभूतं सचेतनमचेतनं च । अयोनिभूतं तु नियमादचेतनमिति । तत्र बीजे योनिभूते इत्यनेनायोनिभूतस्य व्यपच्छेदमाह । तत्रोत्पत्त्यसंभवादबीजत्वादित्यर्थः । योनिभूते तु योन्यवस्थे बीजे योनिपरिणाममत्यजतीत्युक्तं भवति । किमित्याह । जीवो व्युत्क्रामत्युत्पद्यते । स एव पूर्वको बीजजीवः । बीजनामगोत्रे कर्मणी वेदयित्वा मूलादिनामगोत्रे चोपनिबध्य । अन्यो वा पृथिवीकायिकादिजीव एवमेव । योऽपि च मूले जीव इति । य एव मूलतया परिणमते जीवः सोऽपि च पत्रे प्रथमतयापि परिणमत इत्येकजीवकर्तृके मूलप्रथमपत्रे इति । आह । यद्येवं, "सव्वो वि किसलओ खलु, उग्गममाणो अणंतओ भणिओ ॥" इत्यादि कथं न विरुध्यते इति । उच्यते । इह बीजजीवोऽन्यो वा बीजमूलत्वेनोत्पद्य तदुच्छूनावस्थां करोति ततस्तदनन्तरभाविनीं किसलयावस्थां नियमेनानन्तजीवाः कुर्वन्ति । पुनश्च तेषु स्थितिक्षयात्परिणतेष्वसावेव मूलजीवोऽनन्तजीवतनुं परिणम्य स्वशरीरतया तावद्वर्धते यावत्प्रथमपत्रमिति न विरोधः । अन्ये तु व्याचक्षते । प्रथमपत्रकमिह यासौ बीजस्य समुच्छूनावस्था नियमप्रदर्शनपरमेतदेवं किसलयादि सकलं तावन्मूलजीवपरिणामाविर्भावितमिति मन्तव्यम् । ततश्च "सव्वो वि किसलओ खलु, उग्गममाणो अणंतओ होइ ॥" इत्याद्यप्यविरुद्धम् । मूलप्रथमनिर्वर्तनारम्भकाले किसलयत्वाभावादिति गाथार्थः । एतदेवाह भाष्यकारः ॥ विद्धत्थाविद्धत्था, जोणी जीवाण होइ नायव्वा ॥ तत्थ अविद्धत्थाए, वुक्कमई सो य अन्नो वा ॥ १९३ ॥ व्याख्या ॥ विध्वस्ताविध्वस्ता अप्ररोहप्ररोहसमर्था योनिर्जीवानां भवति ज्ञातव्या । तत्राविध्वस्तायां योनौ व्युत्क्रामति स चान्यो वा जीव इति ग-

म्यत इति गाथार्थः ॥ जो पुण मूले जीवो, सो निव्वत्तइ जा पढमपत्तं ॥ कंदाइ जाव बीयं, सेसं अन्ने पकुव्वंति ॥ २७४ ॥ व्याख्या ॥ यः पुनर्मूले जीवो बीजगतोऽन्यो वा स निर्वर्तयति । यावत् प्रथमपत्रं तावदेक एवेति । अत्रापि भावार्थः पूर्ववदेव । कन्दादि यावद्बीजं शेषमन्ये प्रकुर्वन्ति । वनस्पतिजीवा एव । व्याख्याद्वयपक्षेऽप्येतदविरोधि । एकतः समुच्छूनावस्थाया एव प्रथमपत्रतया विवक्षितत्वात्तदनु कन्दादिभावतः । अन्यत्र कन्दादेर्वनस्पतिभेदत्वात्तस्य च प्रथमपत्रोत्तरकालमेव भावादिति गाथार्थः । अतिदेशमाह ॥ सेसं सुत्तप्फासं, काए काए अहक्कमं बूया ॥ अज्झयणत्था पंच य, पगरणपयवंजणविसुद्धा ॥ २७५ ॥ व्याख्या ॥ शेषं सूत्रस्पर्शं उक्तलक्षणम् । काये काये पृथिव्यादौ यथाक्रमं यथापरिपाटि ब्रूयात् । अनुयोगधर एव । न केवलं सूत्रस्पर्शमेव । किं तु अध्ययनार्थान्पञ्च च प्रागुपन्यस्तान् जीवाजीवाभिगमादीन् प्रकरणपदव्यञ्जनविशुद्धान् ब्रूयात् सूत्र एव । जीवाभिगमः काये काये इत्यनेनैव लब्ध इति । पञ्चग्रहणमन्यथा षडिहार्थाधिकारा इति । प्रक्रियन्तेऽर्था अस्मिन्निति प्रकरणम् अनेकार्थाधिकारवत्कायप्रकरणादि । पदं सुबन्तादि । कादीनि व्यञ्जनानि । एभिर्विशुद्धान् ब्रूयादिति गाथार्थः ॥

से जे पुण इमे अणेगे बहवे तसा पाणा । तं जहा । अंडया पोयया जराउया रसया संसेइमा समुच्छिमा उब्भिया उववाइया । जेसिं केसिं चि पाणाणं अभिक्कंतं पडिक्कंतं संकुचियं पसारियं रूयं भंतं तसियं पलाइयं आगइगइविन्नाया । जे य कीडपयंगा । जा य कुंथुपिपीलिया । सव्वे बेइंदिया सव्वे तेइंदिया सव्वे चउरिंदिया सव्वे पंचिंदिया सव्वे तिरिक्खजोणिया सव्वे नेरइया सव्वे मणुआ सव्वे देवा सव्वे पाणा परमाहम्मिआ । एसो खलु छट्ठो जीवनिकाउ तसकाउ त्ति पवुच्चइ ॥

(अवचूरिः) इदानीं त्रसाधिकारमाह । सेशब्दोऽथशब्दार्थः । ये पुनरमी बालादीनामपि प्रसिद्धा अनेके द्वीन्द्रियादिभेदेन । बहव एकैकस्यां जातौ त्रसन्तीति त्रसाः प्राणा विद्यन्ते उच्छ्वासादयो येषां ते प्राणाः । प्राणग्रहणं गतित्रसनिरासार्थम् । तद्यथा अण्डाज्जाता अण्डजाः । पक्षिगृहकोकिलादयः । जरायुरहितो गर्भः पोतः । पोताज्जायन्ते पोतजाः हस्तिवल्गुलीचर्मजलौकादयः । जरायुवेष्टिताङ्गा जायन्ते जरायुजा गोमहिष्यजानरादयः । रसाज्जाता रसजा आरनालदधितीमनादिषु कृमयोऽतिसूक्ष्माः । संस्वेदाज्जाताः संस्वेदजा मत्कुणयूकादयः । संमूर्छनाज्जाताः संमूर्छजाः शलभपिपीलि-

कादयः । उद्भेदाज्जन्म येषां ते उद्भेदजाः पतङ्गखञ्जरीटतिङ्गादयः । उपपाताज्जाता उपपातजाः । यद्वा उपपाते नवा औपपातिका देवनारकाः । तेषामेव लक्षणमाह । येषां केषांचित्सामान्येनैव प्राणिनामभिक्रान्तं नवतीति वाक्यशेषः । प्रज्ञापकं प्रत्यभिमुखक्रमणमभिक्रान्तं । प्रज्ञापकात्प्रतीपं क्रमणं प्रतिक्रान्तं । संकुचितं गात्रसंकोचकरणम् । प्रसारितं गात्रविततकरणम् । रवणं रुतं शब्दकरणम् । भ्रान्तमितस्ततो गमनम् । त्रस्तं दुःखोद्वेजनम् । पलायितं पलायनं कुतश्चिन्नाशनम् । आगतेर्गतेश्च विज्ञातारः । अभिक्रान्तप्रतिक्रान्ताभ्यामागतिगत्योरभेदेऽपि भेदेनाभिधानं विज्ञानविशेषज्ञापनार्थम् । य एव गत्यागतिविज्ञातारस्त एव त्रसाः । नतु धृतिं प्रत्यभिक्रमणवन्तोपि वह्न्यादयः । अत्रोघसंज्ञायाः प्रवृत्तेरिति । त्रसभेदानाह । ये च कीटपतङ्गाः । कीटाः कृमयः । एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति द्वीन्द्रियाः शङ्खादयोऽपि गृह्यन्ते । पतङ्गाः शलभा अत्रापि चतुरिन्द्रिया भ्रमरादयो गृह्यन्ते । या च कुन्थुपिपीलिका इति । अनेन त्रीन्द्रियाःसर्व एव गृह्यन्ते । अत एवाह । सर्वे द्वीन्द्रियाः कृम्यादयः । इत्यादि । कीटपतङ्गा इत्यत्रोद्देशव्यत्ययः विचित्रा सूत्रगतिरतन्त्रः क्रम इति ज्ञापनार्थं । सर्वे पञ्चेन्द्रिया इति सामान्यतः । विशेषतः सर्वे तिर्यग्योनयः । रत्नप्रभादिनारकभेदभिन्नाः । कर्म्माकर्म्मभूमिजादयः । नवनेशादयः । सर्वशब्दश्चात्र परिशेषभेदानां त्रसत्वख्यापनार्थः । सर्व एवैते त्रसा नतु एकेन्द्रिया एव । त्रसाः स्थावराश्च सर्वे प्राणिनः परमं सुखं तद्धर्माणः सुखाभिलाषिण इत्यर्थः । पृथिव्यादिपञ्चनिकायापेक्षयाऽस्य षष्ठत्वम् । अत्रान्तरे जीवाभिगमाधिकारः । स चायं ॥ डुविहा हुंति अजीवा, पुग्गल नो पुग्गला य ठत्तिविहा ॥ परमाणुमाइ पुग्गल, नोपुग्गलधम्ममाईअ ॥ १ ॥ सुहुमसुहुमा य सुहुमा, तहचेव य सुहुमवायरा नेया ॥ वायरसुहुमा वायर—वायर तह वायरा चेव ॥ २ ॥ परमाणुडुप्पएसा, रयाउ तह खंधपुग्गला हुंति ॥ ३ ॥ वाऊ ४ आउसरीरा, ५ तेऊमाई य चरमा य ६ ॥ ३ ॥ धम्मधम्मागासा, लोए नो पुग्गला तिहा हुंति ॥ जीवाणुग्गइ ठिइय, वग्गाह निमित्त मोणेया ॥ ४ ॥ उक्तो जीवाभिगमः । सांप्रतं चारित्रधर्मसंबद्धमेवेदं सूत्रम् । सर्वे प्राणिनः परमधर्माणः । एष खल्वनन्तरोदितः किटादिः षष्ठो जीवनिकायस्त्रसकाय इति प्रोच्यते ॥

(अर्थ.) हवे त्रस जीवनां लक्षणादिक कहे ठे. से जे त्ति । (से के०) अथ, ए शब्द त्रसजीववर्णननो अधिकार सूचवे ठे. (जे के०) ये एटले जे (इमे के०) ए प्रत्यक्ष (तसा पाणा के०) त्रसनामक जीवो ठे, ते (पुण के०) वली (अणेगे के०) अनेक

था (वहवे के०) वहवः एटले घणा. (तं जहा के०) ते जेम के, ते त्रसकायना
ः जेम छे तेम कहियें. ते आवी रीतें, एक तो (अंडया के०) अंडजाः
टले इंमाथी उत्पन्न थयेला ते कोकिलादिक पक्षी जाणवा. बीजा, (पोयया के०)
ोतजाः, जे पोत एटले वाल थकाज उत्पन्न थाय छे, ते हाथी तथा वल्गुली आ-
दिक जाणवा. त्रीजा (जराउया के०) जरायुजाः, जरायु जे गर्भनुं वेष्टन तेणे करी
ेष्टित एवा जे उत्पन्न थाय छे, ते मनुष्य तथा गोमहिष्यादिक जाणवा. चोथा
रसया के०) रसजाः एटले दधि प्रमुख चलित रसथी उत्पन्न थाय छे, ते हीं-
द्रिय जीव जाणवा. पांचमा (संसेइमा के०) संस्वेदजाः, एटले परसेवाथी जे
उत्पन्न थाय छे, एवा जू तथा लीख आदिक जाणवा. छठा (संमुछिमा के०) सं-
मूर्छिमाः एटले संमूर्छनथी उत्पन्न थयेला अर्थात् स्त्रीसंयोगविना उत्पन्न थाय छे ते श-
लनादिक जाणवा. सातमा, (उब्भिया के०) उद्भिदः एटले भूमि भेदीने उत्पन्न
थाय छे, ते तीड पतंगादिक जाणवा. आठमा, (उववाइया के०) औपपातिकाः, उ-
पपात एटले जे ठेकाणें अवतरवुं होय, ते ठेकाणें एकदम प्राप्त थइने जे उत्पन्न
थाय छे, ते देव तथा नारकी जाणवा. हवे, त्रसकाय जीवोनुं सामान्यथी लक्षण
कहे छे. जेसिं केसिं ति (जेसिं केसिं चि पाणाणं के०) येषां केषां चित् प्राणिनाम्
एटले जे कोइ प्राणियोने (अभिक्कंतं के०) अभिक्रांतं एटले सहामुं आववुं, (प-
डिक्कंतं के०) प्रतिक्रांतम् एटले पाछुं वलवुं, (संकुचियं के०) संकुचितम् एटले शरी-
रने संकोचवुं, (पसारियं के०) प्रसारितम् एटले हस्तपादादिक शरीरावयवनुं पसारवुं,
(रुयं के०) रुतं एटले शब्द करवो, (भंतं के०) भ्रान्तं एटले भ्रमण करवुं, (तसियं
के०) त्रसितं एटले त्रास पामवो, (पलाइयं के०) पलायितं एटले पलायन करवुं,
(आगइ के०) आगतिः एटले आववुं, (गइ के०) गतिः एटले गमन करवुं, (वि-
न्नाया के०) विज्ञाताः एटले पूर्वोक्त अभिक्रमणादि क्रिया जाणीने एटले हुं
सामो जावुं छुं अथवा पाछो वलुं छुं इत्यादि प्रकारें समजीने जे क्रिया करनारा, ते सर्व
त्रस जीव जाणवा. त्रसनां लक्षण तो कह्यां, पण त्रसजीव कोने कहियें ? ते कहे छे.
(जे य के०) ये च एटले वली जे (कीडपयंगा के०) कीटपतंगाः एटले कृमि,
पतंगिया, (जे य के०) ये च एटले जे (कुंथुपिपीलिया के०) कुंथुपिपीलिकाः एटले
कुंथुआ अने कीडियो (सव्वे बेइंदिया के०) सर्वे द्वीन्द्रियाः एटले सर्व द्वींद्रिय
जीव, (सव्वे तेइंदिया के०) सर्वे त्रींद्रियाः एटले सर्वे त्रींद्रिय जीव, (सव्वे च-
उरिंदिया के०) सर्वे चतुरिंद्रियाः एटले सर्व चतुरिंद्रिय जीव, (सव्वे पंचिंदिया
के०) सर्वे पंचेंद्रियाः एटले सर्वे पंचेंद्रिय जीव, (सव्वे तिरिक्खजोणिया के०) सर्वे

तिर्यग्योनयः, एटले सर्व तिर्यंच योनिना गाय प्रमुख जीव, (सव्वे नेरइया के०) सर्वे नारकाः एटले रत्नप्रभादि नरकभूमिने विषे अवतरेला ते सर्व नारकी जीव, (सव्वे मणुया के०) सर्वे मनुजाः एटले कर्मभूमि आदिकने विषे उत्पन्न थयेला सर्व मनुष्य (सव्वे देवा के०) सर्वे देवाः एटले भवनपति आदिक सर्व देव, (सव्वे पाणा के०) सर्वे प्राणाः एटले पूर्वे कह्या ए सर्व प्राणी (परमाहम्मिया के०) परमधर्माणः एटले परम सुखना अभिलाषी एवा छे. (एसो के०) एषः एटले आ (खलु के०) निश्चे (छठ्ठो के०) षष्ठः एटले छठ्ठो (जीवनिकाउ के०) जीवनिकायः एटले जीवनो समुदाय (तसकाउ त्ति के०) त्रसकाय इति एटले त्रसकाय एम (पवुच्चइ के०) प्रोच्यते एटले कहेवाय छे. ॥

(दीपिका.) इदानीं त्रसाधिकारमाह। सेशब्दः अथशब्दार्थः । अथ ये पुनरमी बालादीनामपि प्रसिद्धा अनेके द्वीन्द्रियादिभेदेन बहव एकैकस्यां जातौ त्रसाः प्राणिनः। त्रसन्तीति त्रसाः प्राणा उच्छ्वासादयो येषां ते प्राणिनः । ते के इत्याह । एष खलु षष्ठो जीवनिकायस्त्रसकाय इति प्रोच्यत इति योगः । तत्राण्डाज्जाता अण्डजाः पक्षिगृहकोकिलादयः । पोतादिवज्जायन्त इति पोतजाः । ते च हस्तिवल्गुलीचर्मजलौकादयः । जरायुभिर्वेष्टिता जायन्त इति जरायुजाः । गोमहिष्यजाविकमनुष्यादयः । रसाज्जाता रसजा आरनालदधितेमनादिषु प्रायः कृम्यादयोऽतिसूक्ष्मा भवन्ति । संस्वेदाज्जाता इति संस्वेदजा मत्कुणयूकादयः । संमूर्छनाज्जाताः संमूर्छिमाः शलभपिपीलिकामक्षिकाशालूकादयः । उद्भेदाज्जन्म येषां ते उद्भेदजाः पतङ्गखञ्जरीटपारिप्लवादयः । उपपाताज्जाता उपपातजा उपपाते वा भवा औपपातिका देवा नारकाश्च । एतेषामेव लक्षणमाह । येषां केषां चित् सामान्येनैव प्राणिनां जीवानामभिक्रान्तं भवतीति शेषः । अभिक्रमणमभिक्रान्तं प्रज्ञापकं प्रत्यभिमुखं क्रमणमित्यर्थः । एवं प्रतिक्रान्तं प्रज्ञापकात् प्रतीपं क्रमणमिति भावः । संकुचनं संकुचितं गात्रसंकोचकरणम् । प्रसारणं गात्रविततकरणम् । रवणं रुतं शब्दकरणम् । भ्रमणं भ्रान्तमितस्ततश्च गमनं, त्रसनं त्रस्तं दुःखोद्वेजनम्, पलायितं कुतश्चिन्नाशनं, तथा आगतेः कुतश्चित्कचिद्गतेश्च कुतश्चित्कंचिदेव विज्ञाया इति विज्ञातारः । ननु अभिक्रान्तप्रतिक्रान्ताभ्यामागतिगत्योर्न कश्चिद्भेदः । तदा किमर्थं भेदेनाभिधानमुच्यते । विज्ञानविशेषज्ञापनार्थम् । किमुक्तं भवति । य एवं विजानन्ति यथा वयमभिक्रमामः प्रतिक्रमामो वा त एवात्र त्रसाः । ननु वृत्तिं प्रत्यभिक्रमणवन्तोऽपि वह्न्यादय इति । ननु एवमपि द्वीन्द्रियादीनां त्रसत्वप्रसंगः । अभि-

क्रमणप्रतिक्रमणभावेऽप्येवंविधज्ञानस्याभावान्नैवमेतत् । हेतुसंज्ञाऽवगतेर्बुद्धिपूर्वकमिव गयात उण्णमुण्णाद्धा गयां प्रतिक्रमणादिभावात् । न चैवं वल्ल्यादीनामभिक्रमणेऽपि ओघसंज्ञायाः प्रवृत्तेः । अथ अधिकारागतत्रसभेदानाह । ये च कीटपतङ्गा इत्यत्र कीटाः कृमयः । एकग्रहणे तज्जातीयानामपि ग्रहणमिति द्वीन्द्रियाः शङ्खादयोऽपि गृह्यन्ते । पतङ्गाः शलभा अत्रापि पूर्ववत् चतुरिन्द्रिया भ्रमरादयोऽपि गृह्यन्ते।तथा यच्च कुन्थुपिपीलिका इत्यनेन त्रीन्द्रियाः सर्वेऽपि गृह्यन्ते। अतएव आह । सर्वे द्वीन्द्रियाः कृम्यादयः सर्वे त्रीन्द्रियाः कुन्थ्वादयः सर्वे चतुरिन्द्रियाः पतङ्गादयः । अत्राह । ननु ये च कीटपतङ्गा इत्यादौ उद्देशव्यत्ययः कथम् । उच्यते । विचित्रत्वात् सूत्रगतेः । अतन्त्रः सूत्रक्रम इति ज्ञापनार्थम् । सर्वे पञ्चेन्द्रियाः सामान्यतो विशेषतः पुनः सर्वे तिर्यग्योनयो गवादयः सर्वे नारका रत्नप्रभानारकादिभेदभिन्नाः सर्वे मनुजाः कर्मभूमिजादयः । सर्वे देवा भवनवास्यादयः । सर्वशब्दोऽत्र अन्यसमस्तदेवभेदानां सत्त्वख्यापनार्थः । सर्व एव एते त्रसा नतु एकेन्द्रिया इव त्रसाः स्थावराश्चेति । उक्तं च । पृथिव्यम्बुवनस्पतयः स्थावराः तेजोवायू द्वीन्द्रियादयश्च त्रसा इति । सर्वेऽपि प्राणिनः परमधर्माण इति सर्वे एते प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः पृथिव्यादयश्च परमधर्माणः परमं सुखं तद्धर्माणः दुःखद्वेषिणः सुखाभिलाषिण इत्यर्थः । यतः कारणादेवं ततो दुःखोदयादिपरिहारवाञ्छया एतेषां षण्णां जीवनिकायानां नैव स्वयं दण्डं समारभ इति योगः । षष्ठं जीवनिकायं पूर्णं कर्तुमाह । एसो खलु छठो जीवनिकाउ तसकाउ त्ति उच्चइ इच्चेसिं छण्हं जीवनिकायाणं नेव सयं दंडं समारंभिज्जा इत्यादि । एष खलु पूर्वं यः कथितः षष्ठो जीवनिकायः पृथिव्यादिपञ्चकापेक्षया षष्ठत्वमस्य त्रसकाय इति प्रोच्यते तैः सर्वैरेव तीर्थकरगणधरैरिति ॥

(टीका.) इदानीं त्रसाधिकार एतदाह । से जे पुण इमे इति । सेशब्दोऽथशब्दार्थः । असावप्युपन्यासार्थः । अथ प्रक्रियाप्रश्नानन्तर्यमङ्गलोपन्यासप्रतिवचनसमुच्चयेष्विति वचनात् । अथ पुनर्येऽमी बालादीनामपि प्रसिद्धा अनेके द्वीन्द्रियादिभेदेन बहव एकैकस्यां जातौ त्रसाः प्राणिनः । त्रस्यन्तीति त्रसाः । प्राणा उच्छ्वासादय एषां विद्यन्त इति प्राणिनः । तद्यथा । अंडजा इत्यादि । एष खलु षष्ठो जीवनिकायस्त्रसकायः प्रोच्यत इति योगः । तत्राण्डाज्जाता अण्डजाः पक्षिगृहकोकिलादयः । पोता एव जायन्त इति पोतजाः । अन्येष्वपि दृश्यते डप्रत्ययो जनेरिति वचनात् । ते च हस्तिवल्गुलीचर्मजलौकाप्रभृतयः । जरायुवेष्टिता जायन्त इति जरायुजा गोमहिष्यजाविकमनुष्यादयः । अत्रापि पूर्ववड्डप्रत्ययः । रसाज्जाता रसजास्तक्रा-

रनालदधितेमनादिपु पायुकृम्याकृतयोऽतिसूक्ष्मा भवन्ति । संस्वेदाज्जाता इति संस्वेदजा मत्कुणयूकाशतपदिकादयः । संमूर्छनाज्जाताः संमूर्छनजाः । शलभपिपीलिकामक्षिकाशालूकादयः। उद्भेदाज्जन्म येषां त उद्भेदाः। अथवा उद्भेदनमुद्भित्। उद्भिज्जन्म येषां त उद्भिज्जाः । पतङ्गखञ्जरीटपारिप्लवादयः । उपपाताज्जाता उपपातजाः। उपपाते भवा औपपातिका देवा नारकाश्च । एतेषामेव लक्षणमाह । येषां केषां चित्सामान्येनैव जीवानां प्राणिनामभिक्रान्तं भवतीति वाक्यशेषः । अभिक्रमणमभिक्रान्तं भावे निष्ठाप्रत्ययः । प्रज्ञापकं प्रत्यभिमुखं क्रमणमित्यर्थः । एवं प्रतिक्रमणं प्रतिक्रान्तं प्रज्ञापकात्प्रतीपं क्रमणमिति भावः। संकुचनं संकुचितं गात्रसंकोचकरणम्। प्रसारणं प्रसारितं गात्रवितलकरणम्। रवणं रुतं शब्दकरणम्। भ्रमणं भ्रान्तमितश्चेतश्च गमनम्। त्रसनं त्रस्तं दुःखादुद्वेजनं पलायनं पलायितं कुतश्चिन्नाशनम्। तथागतेः कुतश्चित्कचित् । गतेश्च कुतश्चित्कचिदेव। विषाया ज्ञातारः। आह । अभिक्रान्तप्रतिक्रान्ताभ्यां नागतिगत्योः कश्चिद्भेद इति किमर्थं भेदेनाभिधानम्। उच्यते। विज्ञानविशेषख्यापनार्थम्। एतदुक्तं भवति । य एव विजानन्ति यथा वयमभिक्रमामः प्रतिक्रमामो वा। त एव त्रसा नतु वृत्तिं प्रत्यभिक्रमणवन्तोऽपि पङ्कादय इति। आहैवमपि द्वीन्द्रियादीनामत्र सत्त्वप्रसङ्गः। अभिक्रमणप्रतिक्रमणभावेऽप्येयं विज्ञानाभावान्नैतदेवम् । हेतुसंज्ञाया अवगतेर्बुद्धिपूर्वकमिव छायात उष्णमुष्णाच्छायां प्रति तेषामभिक्रमणादिभावात्। नचैवं पङ्कादीनामभिक्रमणाद्योवसंज्ञायाः प्रवृत्तेरिति कृतं प्रसङ्गेन। अधिकृतत्रसभेदानाह। जे य इत्यादि। ये च कीटपतङ्गा इत्यत्र कीटाः कृमयः। एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति द्वीन्द्रियाः शङ्खादयोऽपि गृह्यन्ते। पतङ्गाः शलभा अत्रापि पूर्ववच्चतुरिन्द्रिया भ्रमरादयोऽपि गृह्यन्त इति। तथा याश्च कुन्थुपिपीलिका इत्यनेन त्रीन्द्रियाः सर्व एव गृह्यन्ते। अतएवाह सर्वे द्वीन्द्रियाः कृम्यादयः। सर्वे त्रीन्द्रियाः कुन्थ्वादयः। सर्वे चतुरिन्द्रियाः पतङ्गादयः। आह। ये च कीटपतङ्गा इत्यादावुद्देशव्यत्ययः किमर्थम्। उच्यते। विचित्रा सूत्रगतिरतन्त्रः क्रम इति ज्ञापनार्थम्। सर्वे पञ्चेन्द्रियाः सामान्यतो विशेषतः पुनः सर्वे तिर्यग्योनयो गवादयः। सर्वे नारका रत्नप्रभानारकादिभेदभिन्नाः। सर्वे मनुजाः कर्मभूमिजादयः। सर्वे देवा भवनवास्यादयः । सर्वशब्दश्चात्र परिशेषभेदानां त्रसत्वख्यापनार्थः। सर्व एवैते त्रसाः। नत्वेकेन्द्रिया इव त्रसाः स्थावराश्चेति। उक्तं च। पृथिव्यम्बुवनस्पतयः स्थावरास्तेजोवायू द्वीन्द्रियादयस्त्रसा इति। सर्वे प्राणिनः परमधर्माण इति । सर्वे एते प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः पृथिव्यादयश्च परमधर्माण इह परमं सुखं तद्धर्माणः सुखधर्माणः सुखाभिलाषिण इत्यर्थः । यतश्चैवमित्यतो

दुःखोत्पादपरिजिहीर्षया एतेषां षण्णां जीवनिकायानां नैव स्वयं दण्डं समारभेतेति योगः। षष्ठं जीवनिकायं निगमयन्नाह। एष खल्वनन्तरोदितः कीटादिः षष्ठो जीवनिकायः। पृथिव्यादिपञ्चकापेक्षया षष्ठत्वमस्य। त्रसकाय इति प्रोच्यते प्रकर्षेणोच्यते। सर्वैस्तीर्थंकरगणधरैरिति प्रयोगार्थः। प्रयोगश्च विद्यमानकर्तृकमिदं शरीरम् आदिमत्प्रतिनियताकारत्वात् घटवत्। आह। इदं त्रसकायनिगमनमनभिधायास्थाने सर्वे प्राणिनः परमधर्माण इत्यनन्तरसूत्रसंबन्धिसूत्राभिधानं किमर्थम्। उच्यते। निगमनसूत्रव्यवधानवदर्थान्तरेण व्यवधानख्यापनार्थम्। तथा हि। त्रसकायनिगमनसूत्रावसानो जीवाभिगमः। अत्रान्तरे अजीवाभिगमाधिकारस्तदर्थमभिधाय चारित्रधर्मो वक्तव्यः। तथा च वृद्धव्याख्या॥ एसो खलु छठो जीवनिकाउ तसकाउत्ति पवुच्चइ। एस ते जीवाभिगमो भणिउ। इयाणिं अजीवाभिगमो भणइ। अजीवा दुविहा। तं जहा। पुग्गला य नोपोग्गला य। पोग्गला छव्विहा। तं जहा। सुहुमसुहुमा, सुहुमा, सुहुमबायरा, बायरसुहुमा, बायरा, बायरबायरा। सुहुमसुहुमा परमाणुपोग्गला। सुहुमा दुपएसियाउ। आढत्तो जाव सुहुमपरिणउ अणंतपएसिउ खंधो। सुहुमबायरा गंधपोग्गला। बायरसुहुमा वाउक्कायसरीरा। बादरा आउक्कायसरीरा उस्सादीणं। बायरबायरा तेउवणस्सइपुढवितससरीराणि। अहवा। चउविहा पोग्गला। खंधा खंधदेसा खंधपएसा परमाणुपोग्गला। एस पोग्गलत्थिकाउ। गहणलक्खणो णोपोग्गलत्थिकाउ तिविहो। तं जहा। धम्मत्थिकाउ। अधम्मत्थिकाउ आगासत्थिकाउ। तत्थ धम्मत्थिकाउ गइलक्खणो। अधम्मत्थिकाउ ठिइलक्खणो। आगासत्थिकाउ अवगाहलक्खणो। तथा चैतत्संवाद्यार्षम्॥ दुविहा हुंति अजीवा, पोग्गलनोपोग्गला य छत्तिविहा॥ परमाणुमादिपोग्गल, णोपोग्गलधम्ममादीया॥ १॥ सुहुसुहुमा य सुहुमा, तह चेव य सुहुमबायरा णेया॥ बायरसुहुमा बायर, तह बायरबायरा चेव॥ २॥ परमाणुदुप्पएसा—दिगाउ तह गंधपोग्गला होन्ति॥ वाउआउसरीरा, तेउमादीए चरिमाउ॥ ३॥ धम्माधम्मागासा, लोए णोपोग्गला तिहा होंति॥ जीवाईण गइठिइ, अवगाहणिमित्तगा णेया॥ ४॥

इच्चेसिं छण्हं जीवनिकायाणं नेव सयं दंडं समारंभिज्जा। नेवन्नेहिं दंडं समारंभाविज्जा। दंडं समारंभंते वि अन्ने न समणुजाणामि। जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि। करंतं वि अन्ने न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि॥

(अवचूरिः) यतश्चैवमतएव सप्तम्यर्थे षष्ठी । एतेषु षट्सु जीवनिकायेषु दुःखरक्षार्थं नैव स्वयं दंडं समारभेत प्रवर्त्तयेत् । नेवान्यैः प्रेष्यादिभिर्दंडं समारंभयेत् कारयेत् । समारम्भमाणानप्यन्यान् न समनुजानीयान्नानुमोदयेत् । जीवनं जीवो यावज्जीवमाप्राणोपरमात् । त्रिविधं तिस्रो विधा विधानानि कृताकृतादिरूपाणि यस्येति त्रिविधो दण्डस्तं त्रिविधेन करणेन मनसा वाचा कायेन न करोमि स्वयं, न कारयामि अन्यैः । कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि । तस्य दण्डस्य संबन्धिनमतीतावयवं प्रतिक्रमामि । अतीतस्यैव प्रतिक्रमणात् । प्रत्युत्पन्नस्य संवरणात् । अनागतस्य प्रत्याख्यानात् । भदन्तेति गुरोरामन्त्रणम् । भदन्त भवान्त भयान्त इति साधारणा श्रुतिः । एतच्च गुरुसाक्षिक्येव व्रतप्रतिपत्तिः साध्वीति ज्ञापनार्थम् । प्रतिक्रमामीति भूतदंडान्निवृत्तोऽहमित्यर्थः । आत्मसाक्षिकी निन्दा परसाक्षिकी गर्हा । आत्मानमतीतदण्डकारिणमश्लाघ्यं व्युत्सृजामीति । अयं दण्डः सामान्यविशेषरूप इति ।

(अर्थ.) (इच्चेसिं के०) इत्येषां एटले एवी रीतें पूर्वे कहेला एवा, (छण्हं के०) षणाम् एटले छ एवा (जीवनिकायाणं के०) जीवनिकायानां एटले जीवसमुदायना (दंडं के०) हिंसारूप दंडने (सयं के०) स्वयं एटले पोते (न समारंभेज्जा के०) न समारभेत एटले संघट्टन, आतापनादिक आरंभ करे नहीं. तथा (अन्नेहिं के०) अन्यैः एटले बीजापासे (दंडं के०) दंडं एटले हिंसारूप दंडने (न समारंभाविज्जा के०) न समारंभयेत् एटले आरंभ करावे नहीं. तथा (दंडं समारंभंते वि के०) दंडं समारभमाणानपि एटले दंडने आरंभ करनार एवा (अन्ने के०) अन्यान् एटले बीजाने पण (न समणुजाणामि के०) न समनुजानीयात् एटले अनुमोदना दिये नहीं. एवी भगवंतनी आज्ञा छे, माटे साधु एवो निश्चय करे के, (जावज्जीवाए के०) यावज्जीवं एटले ज्यां सुधी मारो जीव आ देहमां छे, त्यांसुधी (तिविहं के०) त्रिविधं एटले कृत, कारित अने अनुमोदित रूप त्रण प्रकारना दंडने (तिविहेणं के०) त्रिविधेन एटले त्रिकरणेंकरी. ते त्रिकरणज कहेछे. (मणेणं के०) मनसा एटले मनेंकरी, (वायाए के०) वाचा एटले वाणीएकरी, (काएणं के०) कायेन एटले कायेंकरी, (न करेमि के०) न करोमि एटले न करुं, (न कारवेमि के०) न कारयामि एटले करावुं नहीं, तथा (करंतंवि अन्ने के०) कुर्वंतमप्यन्यं एटले आरंभ करनार एवा अनेराने पण (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले हुं अनुमोदना आपुं नहीं. तथा वर्तमानकालथी पूर्वकालनेविषे एटले अतीत कालनेविषे जे में हिंसारूप दंड कर्यो होय, (तस्स के०) तस्य एटले ते अतीत दंडने

(भंते के०) हे भदंत, भयांत अथवा भवांत, एटले हे गुरो ! (पडिक्कमामि के०) प्रतिक्रमामि एटले प्रतिक्रमुं छुं, अर्थात् पाछो वळुं छुं. (निंदामि के०) आत्मसाखें निंदुं छुं. (गरिहामि के०) गुरुनी साखें गर्हुं छुं. (अप्पाणं वोसिरामि के०) ते पापकारी आत्माने हुं ओवासिरावुं छुं. ॥

(दीपिका.) एतेषां षणां जीवनिकायानामिति । अत्र सप्तम्यर्थे षष्ठी । तत एतेषु षट्सु जीवनिकायेषु पूर्वं कथितस्वरूपेषु नैव स्वयं आत्मना दण्डं संघट्टनपरितापनादिलक्षणं समारभेत प्रवर्तयेत् । तथा नैव अन्यैः प्रेष्यादिभिः दण्डमुक्तरूपं समारंभयेत् कारयेदित्यर्थः । दंडं समारभमाणानपि अन्यान् प्राणिनो न समनुजानीयात् । न अनुमोदयेदिति विधायकं भगवद्वचनं । यतश्चैवं ततो जावज्जीवमित्यादि । यावत् व्युत्सृजामि यावज्जीवं यावत्प्राणधारणं तावदित्यर्थः। किमित्याह । त्रिविधं त्रिविधेनेति । तिस्रो विधाः कृतादिरूपा यस्येति त्रिविधो दण्ड इति गम्यते । तं त्रिविधेन करणेन । एतदेव दर्शयति । मनसा, वाचा, कायेन एतेषां स्वरूपमेव । अस्य च करणस्य कर्म उक्तलक्षणो दण्डः तं च वस्तुतो निषेधरूपतया सूत्रेणैव दर्शयति । न करोमि स्वयं, न कारयामि अन्यैः, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामीति । तस्य हे भदंत प्रतिक्रमामीति ।तस्य इति अधिकृतो योऽसौ त्रिकालविषयो दण्डस्तस्य संबन्धेन अतीतमवयवं प्रतिक्रमामि । न वर्तमानमनागतं वा । अतीतस्यैव प्रतिक्रमणात् । भदंतेति गुरोरामंत्रणम् । भदन्त भवान्त भयान्त इति साधारणा श्रुतिः । अनेन एवं ज्ञापितम् । व्रतप्रतिपत्तिर्गुरुसाक्षिक्येव । प्रतिक्रमामि इति भूतदण्डात् अहं निवर्ते इत्युक्तं भवति । तस्माच्च निवृत्तिर्यदनुमतेर्विरमणम् । तथा निन्दामि गर्हामि । तत्र निंदा आत्मसाक्षिकी गर्हा परसाक्षिकी जुगुप्सा च । आत्मानमतीतदण्डकारिणम् अश्लाघ्यं व्युत्सृजामीति विशेषेण भृशं च त्यजामि ॥

(टीका.) उक्तोऽजीवाभिगमः । सांप्रतं चारित्रधर्मः । तत्रोक्तसंबन्धमेवेदं सूत्रम्। सर्वे प्राणिनः परमधर्माण इत्यनेन हेतुना एतेषां षणां जीवनिकायानामिति सुपां सुपो भवन्तीति सप्तम्यर्थे षष्ठी । एतेषु षट्सु जीवनिकायेषु अनन्तरोदितस्वरूपेषु नैव स्वयमात्मना दण्डं संघट्टनपरितापनादिलक्षणं समारभेत प्रवर्तयेत्तथा नैवान्यैः प्रेष्यादिभिर्दण्डमुक्तलक्षणं समारंभयेत् कारयेदित्यर्थः । दण्डं समारभमाणानप्यन्यान्प्राणिनो न समनुजानीयात् नानुमोदयेदिति विधायकं भगवद्वचनम् । यतश्चैवमतो यावज्जीवमित्यादि । यावद्व्युत्सृजामीत्यादीत्येवमिदं सम्यक् प्रतिपद्येतेत्यैदंपर्यम् । पदार्थस्तु जीवनं जीवः यावज्जीवो यावज्जीवमाप्राणोपरमादित्यर्थः । किमित्याह ।

त्रिविधं त्रिविधेनेति। तिस्रो विधा विधानानि कृतादिरूपा अस्येति त्रिविधः। दण्ड इति गम्यते। तं त्रिविधेन करणेन। एतडुपन्यस्यति। मनसा वाचा कायेनेतेषां स्वरूपं प्रसिद्धमेव। अस्य च करणस्य कर्म उक्तलक्षणो दण्डस्तं वस्तुतो निराकार्यतया सूत्रेणैवोपन्यस्यन्नाह। न करोमि स्वयं, न कारयाम्यन्यैः, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामीति। तस्य नदंत प्रतिक्रमामीति। तस्येत्यधिकृतो दण्डः संबध्यते। संबन्धलक्षणा अवयवलक्षणा वा षष्ठी। योऽसौ त्रिकालविषयो दण्डस्तस्य संबन्धिनमतीतमवयवं प्रतिक्रमामि न वर्तमानमनागतं वा। अतीतस्यैव प्रतिक्रमणात्प्रत्युत्पन्नस्य संवरणादनागतस्य प्रत्याख्यानादिति। नदंतेति गुरोरामन्त्रणम्। नदंत नवान्त नयान्त इति साधारणा श्रुतिः। एतच्च गुरुसाक्षिक्यैव व्रतप्रतिपत्तिः साध्वीति ज्ञापनार्थम्। प्रतिक्रमामीति नूतदण्डान्निवर्तेऽहमित्युक्तं नवति। तस्माच्च निवृत्तिर्यन्नदनुमतेर्विरमणमिति। तथा निन्दामि गर्हामीत्यत्रात्मसाक्षिकी निन्दा, परसाक्षिकी गर्हा जुगुप्सोच्यते। आत्मानमतीतदण्डकारिणमश्लाघ्यं व्युत्सृजामीति। विविधार्थो विशेषार्थो वा विशब्दः। उच्छब्दो नृशार्थः। सृजामीति त्यजामि। ततश्च विविधं विशेषेण वा नृशं त्यजामि व्युत्सृजामीति। आह। यद्येवमतीतदण्डप्रतिक्रमणमात्रस्यैदंपर्यं न प्रत्युत्पन्नसंवरणमनागतप्रत्याख्यानं चेति। नैतदेवं न करोमीत्यादिना तडुनयसिद्धेरिति॥

पढमे नंते महव्वए पाणाइवायाउ वेरमणं। सव्वं नंते पाणाइवायं पच्चक्खामि। से सुहुमं वा बायरं वा तसं वा थावरं वा नेव सयं पाणे अइवाइज्जा। नेवन्नेहिं पाणे अइवायाविज्जा पाणे अइवायंते वि अन्ने न समणुजाणामि। जावज्जीवाए। तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्ने न समणुजाणामि। तस्स नंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि। पढमे नंते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वउ पाणाइवायाउ वेरमणं॥

(अवचूरिः) दण्डः सामान्येनोक्तः। सतु विशेषतः पञ्चमहाव्रतरूपतयाङ्गीकृत्य ज्ञेयः। तान्याह। प्रथमे नदन्त महाव्रते किं कार्यमिति शिष्योक्ते गुरुराह। प्राणातिपातमिति। प्राणा इन्द्रियादयस्तेषामतिपातस्तस्माद्विरमणमिति। यतश्चैवमतः सर्वं नदन्त प्राणातिपातं प्रत्याख्यामीति। महत्त्वमणुव्रतापेक्षया। प्रतिशब्दः प्रतिषेधे। से शब्दो मागधदेशप्रसिद्धस्तद्यथार्थः। स चोपन्यासे। अत्र सूक्ष्माः सूक्ष्मनामकर्मोद-

यवर्तिनः। तस्य सूक्ष्मत्वादेव कायिकीहिंसाया अनावेऽपि मनोवाग्भ्यां तत्संनवे ग्रहणं सार्थकमिति। यद्वा सूक्ष्मं कुन्थ्वादि। बादरोऽपि स्थूलः। स चैकैको द्विधा। त्रसः स्थावरश्च। सूक्ष्मत्रसः कुन्थ्वादिः। सूक्ष्म स्थावरो वनस्पत्यादिः। बादरत्रसो गवादिः। बादरः स्थावरः पृथिव्यादिः। प्राकृतत्वाद्विजक्तिव्यत्ययेन प्राणानतिपातयामीति आत्मनिर्देशः। एवं शेषमहाव्रतेष्वपि योज्यम्। सूक्ष्मं वा बादरं वेति वाशब्दोपलक्षित एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति चतुर्विधः प्राणातिपातो द्रष्टव्यः। द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतः जावतश्च। चतुर्जंगिका चात्र। दव्वर्ठ णामेगे पाणाइवाए नो जावर्ठ। जावर्ठ न दव्वर्ठ। दव्वर्ठ जावर्ठ वि। नो दव्वर्ठ नो जावर्ठ। आदिमध्यान्तेषु जदन्तग्रहणाकुलमनापृछय न किंचित्कार्यमिति। इत आरज्य मम सर्वस्मात्प्राणातिपाताद्विरमणमिति निगमनम्। नैव स्वयं प्राणिनोऽतिपातयामि। नैवान्यैः प्राणिनोऽतिपातयामि। प्राणिनोऽतिपातयतोऽप्यन्यान्न समनुजानामि। व्रतप्रतिपत्तिं निगमयन्नाह। उपस्थितोऽस्मि। उप सामीप्येन तत्परिणामापत्त्या स्थितः। इत आरज्य मम सर्वस्मात्प्राणातिपाताद्विरमणं प्रत्याख्यानमिति॥ १॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त प्रकारें साधुए करवानो त्रिविध दंमनो परित्याग सामान्यें करी कह्यो. तेनेज हवे विशेषेंकरी पंचमहाव्रतरूपें कहे छे. तेमां प्रथम पहेलुं महाव्रत कहे छे. (जंते के०) हे जदंत एटले हे गुरो (पढमे के०) प्रथमे एटले पहेला (महव्वए के०) महाव्रते एटले प्राणातिपातविरमणनामक महाव्रतने विषे (पाणाइवायार्ठ के०) प्राणातिपातात्, प्राण एटले एकेंद्रियादिक तेमनो जे अतिपात एटले अतिपीडा तेथी (वेरमणं के०) विरमणं एटले सम्यग्ज्ञानश्रद्धानपूर्वक विरमण करवुं. निवर्तवुं. एम जगवाने कह्युं छे, माटे (जंते के०) हे जदंत, गुरो, (सव्वं के०) सर्वं एटले सर्व प्रकारना (पाणाइवायं के०) प्राणातिपातं एटले प्राणातिपातने (पच्चक्कामि के०) प्रत्याख्यामि एटले पच्चक्कुं हुं. (से के०) तद्यथा ते जेम केः—(सुहुमं वा के०) सूक्ष्मं वा एटले सूक्ष्म ते न्हाना शरीरवाला (वायरं वा के०) बादरं वा एटले अथवा स्थूलशरीरवाला एवा जे (तसं वा के०) त्रसं वा एटले बेंद्रियादिक त्रसजीव, तेमां कुंथुआदिक जे छे ते सूक्ष्म त्रस जाणवा, अने गजादिक जे छे ते बादर त्रस जाणवा. तथा (थावरं वा के०) स्थावरं वा एटले पृथिव्यादिक स्थावर जीव तेमां वनस्पत्यादिक जे छे ते सूक्ष्म स्थावर जाणवा, अने पृथिव्यादिक जे छे, ते बादर स्थावर जाणवा. एवा (पाणे के०) प्राणिनः एटले जीवने (नेव सयं अइवाइज्जा के०) नैव स्वयं अतिपातयामि एटले हुं पोते हणीश नहि, (अन्नेहिं के०) अन्यैः एटले बीजा लोको पासें (पाणे के०) प्राणिनः एटले पूर्वोक्त जीवोने (नेव

अइवायाविद्या के०) नेव अतिपातयामि एटले हणावीश नहीं, तथा (पाणे के०) पूर्वोक्त प्राणियोने (अइवायंते वि अन्ने के०) अतिपातयतोऽप्यन्यान्, एटले हणनारा एवा बीजाप्रत्ये पण (ण समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदना आपीश नहि. जावज्जीवाए अहिंथी मांडीने ओसिरामि सुधीनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. हवे व्रतप्रतिपत्तिने पूर्ण करतो उतो कहे छे. (भंते के०) भदंत एटले हे गुरो ! (पढमे के०) प्रथमे एटले पहेला (महव्वए के०) महाव्रतनेविषे (सव्वाउं पाणाइवायाउं के०) सर्वप्राणातिपाततः एटले पूर्वोक्त सर्व प्राणातिपातथकी (वेरमणं के०) विरमणप्रत्यें (उवट्ठिउंमि के०) उपस्थितोऽस्मि एटले तेना परिणामनी प्राप्तिथी समीप रहेलो छुं. ॥ १ ॥

(दीपिका.) अयं च आत्मप्रत्ययो दण्डः सामान्यविशेषभेदात् द्वेधा । तत्र सामान्येन पूर्वं कथितः स एव विशेषेण महाव्रतरूपतया आह सूत्रक्रमेण । प्रथमे भदन्त हे गुरो ! महाव्रते महच्च तद्व्रतं च महाव्रतं महत्त्वं च अणुव्रतापेक्षया तस्मिन् महाव्रते प्राणातिपाताद्विरमणे प्राणा एकेन्द्रियास्तेषामतिपातः प्राणातिपातो जीवस्य महादुःखोत्पादनम् । नतु जीवातिपात एव तस्माद्विरमणं नाम सम्यग् ज्ञानश्रद्धानपूर्वकं सर्वथा निवर्तनं भगवता कथितमिति शेषः । यतश्चैवमत उपादेयमिति निश्चित्य सर्वं हे भदन्त प्राणातिपातं प्रत्याख्यामीति । सर्वं समस्तं नतु परिस्थूलमेव । हे भदन्त हे गुरो ! प्राणातिपातव्याख्यानं पूर्ववत् । प्रत्याख्यामि निषेधयामि । अथ प्राणातिपातं प्रत्याख्यामि इत्युक्तं तद्विशेषतो वक्तुमाह । से शब्दो मागधीभाषाप्रसिद्धः अथशब्दार्थः । तद्यथा सूक्ष्मं वा बादरं वा त्रसं वा स्थावरं वा । अत्र सूक्ष्मोऽल्पः परिगृह्यते । नतु सूक्ष्मनामकर्मोदयात्सूक्ष्मः । कथं, तस्य कायेन व्यापादनस्याभावात् । बादरोऽपि स चैकैको द्विधा त्रसः स्थावरश्च । तत्र त्रसः सूक्ष्मः कुन्थ्वादिः । स्थावरः सूक्ष्मो वनस्पत्यादिः । बादरस्त्रसो गवादिः । बादरः स्थावरः पृथिव्यादिः । एतान् नैव सयं पाणे अइवाइज्जत्ति नैव स्वयं प्राणिनोऽतिपातयामि । नैव अन्यैः प्राणिनोऽतिपातयामि । प्राणिनोऽतिपातयतोऽपि अन्यान् न समनुजानामि । यावज्जीवमित्यादि पूर्ववत् । व्रतप्रतिपत्तिं पूर्णां कुर्वन्नाह । प्रथमे भदन्त महाव्रते उपस्थितोऽस्मि । उप सामीप्येन तस्य परिणामस्य आपत्त्या स्थितः । इत आरभ्य मम सर्वस्मात् प्राणातिपाताद्विरमणम् ॥ १ ॥

(टीका.) अयं चात्मप्रतिपत्त्यर्हो दण्डनिक्षेपः सामान्यविशेषरूप इति सामान्येनोक्तलक्षण एव । स तु विशेषतः पञ्चमहाव्रतरूपतयाप्यङ्गीकर्तव्य इति महाव्रतान्या-

इ । पढमे भंते इत्यादि । सूत्रक्रमप्रामाण्यात् प्राणातिपातविरमणं प्रथमम् । भदंतेति गुरोरामन्त्रणम् । महाव्रत इति महच्च तद्व्रतं च महाव्रतम् । महत्त्वं चास्य श्रावकसंबन्ध्यणुव्रतापेक्षयेति । अत्रान्तरे सप्तचत्वारिंशदधिकप्रत्याख्यानभङ्गकशताधिकारः । तत्रेयं गाथा ॥ सीयालं भंगसयं, पच्चक्खाणंमि जस्स उवलद्धं ॥ सो पच्चक्खाणकुसलो, सेसा सव्वे अकुसलाउ ॥ २९६ ॥ एनां चासंमोहार्थमुपरिष्टाद्व्याख्यास्यामः । तस्मिन् महाव्रते प्राणातिपाताद्विरमणमिति । प्राणा इन्द्रियादयः तेषामतिपातः प्राणातिपातः । जीवस्य महादुःखोत्पादनं न तु जीवातिपात एव । तस्मात्प्राणातिपाताद्विरमणम् । विरमणं नाम ज्ञानश्रद्धानपूर्वं सर्वथा निवर्तनम् । भगवतोक्तमिति वाक्यशेषः । यतश्चैवमत उपादेयमेतदिति निश्चित्य सर्वं भदन्त प्राणातिपातं प्रत्याख्यामीति । सर्वमिति निरवशेषम् । नतु परिस्थूरमेव । भदंतेति गुर्वामन्त्रणम् । प्राणातिपातमिति पूर्ववत् । प्रत्याख्यामीति । प्रतिशब्दः प्रतिषेधे, आङाभिमुख्ये, ख्या प्रकथने, प्रतीपमभिमुखं ख्यापनं प्राणातिपातस्य करोमि प्रत्याख्यामि । अथवा प्रत्याचक्षे संवृतात्मा सांप्रतमनागतप्रतिषेधस्य आदरेणाभिधानं करोमीत्यर्थः । अनेन व्रतार्थपरिज्ञानादिगुणयुक्त उपस्थानार्ह इत्येतदाह । उक्तं च ॥ पढिए य कहिय अहिगय परिहरउवट्ठावणाइजोगोत्ति ॥ छक्कं तीहिं विसुद्धं, परिहरणवएण भेदेण ॥ पडपासाउरमादी, दिट्ठंता होंति वयसमारुहणे ॥ जह मलिणाइसु दोसा, सुद्धाइसु णेवमिहइंपीत्यादि ॥ एतेसिं लेसुद्देसेण सीसहियट्ठयाए अत्थो भन्नइ । पढियाए सत्थपरिन्नाए दसकालिए छज्जीवणिकाए वा । कहियाए अत्थउ अभिगयाए संमं परिक्खिऊण परिहरइ । छज्जीवणियाए मणवयणकाएहिं कयकारावियाणुमइभेदेण तउ ठाविज्जइ ण अन्नहा इमे य इत्थ पडादी दिट्ठंता । मइलो पडो ण रंगिज्जइ । असोहिए मूलपाए पासाउ ण किज्जइ । सोहिए किज्जइ । वमणाईहिं असोहिए आउरे ओसहं न दिज्जइ । सोहिए दिज्जइ । असंठविए रयणे पडबंधो न किज्जइ । संठविए किज्जइ । एवं पढियकहियाईहिं असोहिए सीसे ण वयारोवणं किज्जइ । सोहिए किज्जइ । असोहिए य करणे गुरुणो दोसा साहिया पालणे सिस्सदोसो त्ति । कयं पसंगेण । यदुक्तम् । सर्वं भदन्त प्राणातिपातं प्रत्याख्यामीति । तदेतद्विशेषेण अभिधित्सुराह । सुहुमं वेत्यादि । सेशब्दो मागधदेशीप्रसिद्धः । अथशब्दार्थः । स चोपन्यासे । तद्यथा सूक्ष्मं वा बादरं वा त्रसं वा स्थावरं वा । अत्र सूक्ष्मोऽल्पः परिगृह्यते । न तु सूक्ष्मनामकर्मोदयात्सूक्ष्मः । तस्य कायेन व्यापादनासंभवात् । तदेतद्विशेषतोऽभिधित्सुराह । बादरोऽपि स्थूरः । स चैकैको द्विधा । त्रसः स्थावरश्च । सूक्ष्मत्रसः कुन्थ्वादिः । स्थावरो वनस्पत्यादिः । बादरत्रसो गवादिः । बादरः स्थावरः पृथिव्यादिः । एतान्, णेव सयं पाणे अइवाएज्जत्ति प्राकृ-

तशेल्या ग्रान्दसत्वात्तिङां तिङो भवन्तीति न्यायान्नैव स्वयं प्राणिनः अतिपातयामि। नैवा-न्यैः प्राणिनोऽतिपातयामि। प्राणिनोऽतिपातयतोऽप्यन्यान्न समनुजानामि। यावज्जीवादि पूर्ववत्। इह च सूक्ष्मं वा बादरं वेत्यादिनोपलक्षित एक ग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति चतुर्विधः प्राणातिपातो द्रष्टव्यः। तद्यथा द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्चेति। तत्र द्रव्यतः षट्सु जीवनिकायेषु सूक्ष्मादिभिन्नेषु। क्षेत्रतो लोके तिर्यग्लोकादिभेदभिन्ने। कालतोऽतीतादौ रात्र्यादौ वा। भावतो रागेण वा द्वेषेण वा। मांसादिरागशत्रुद्वेषाभ्यां तदुपपत्तेरिति। चतुर्भङ्गिका चात्र। दव्वओ णामेगे पाणाइवाए ण भावओ इत्यादिरूपा यथा द्रुमपुष्पिकायां तथा द्रष्टव्येति। व्रतप्रतिपत्तिं निगमयन्नाह। प्रथमे भदन्त महाव्रत उप-स्थितोऽस्मि। उप सामीप्येन तत्परिणामापत्त्या स्थितः। इत आरभ्य मम सर्वस्मात्प्रा-णातिपाताद्विरमणमिति। भदंत इत्यनेन चादिमध्यावसानेषु गुरुमनापृछ्य न किंचित्कर्त-व्यं, कृतं च तस्मै निवेदनीयमेवं तदाराधितं भवतीत्येवमाह। उक्तं प्रथमं महाव्रतम् ॥१॥

अहावरे दुच्चे भंते महव्वए मुसावायाउ वेरमणं। सव्वं भंते मुसावायं पच्चक्खामि। से कोहा वा, लोहा वा भया वा, हासा वा, नेव सयं मुसं वइज्जा। नेवन्नेहिं मुसं वायाविज्जा। मुसं वयंते वि अन्ने न समणुजाणामि। जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कार-वेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि निंदा-मि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि। दुच्चे भंते महव्वए उवट्ठिउमि सव्वाउ मुसावायाउ वेरमणं ॥ २ ॥

(अवचूरिः) द्वितीयमाह। अथापरस्मिन् द्वितीये भदन्त महाव्रते मृषावादा-द्विरमणं सर्वं भदन्त मृषावादं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्। तद्यथा। क्रोधाद्वा लोभाद्वा इत्यनेन आद्यन्तग्रहणान्मानमायापरिग्रहः। भयाद्वा हासाद्वा इत्यनेन प्रेमद्वेषक-लहाभ्याख्यानादिपरिग्रहः। मृषा चतुर्धा। सद्भावप्रतिषेधः १। असद्भावोद्भावनम् २। अर्थान्तराभिधानम् ३। गर्हा च ४। तत्राद्यं नास्त्यात्मेत्यादि १। द्वितीयमस्त्यात्मा सर्वगतः श्यामाकतन्डुलमात्रो वा २। तृतीयं गामश्वमभिदधतः ३। चतुर्थं काणं काणम भिदधतः ४। पुनश्चतुर्धा द्रव्यक्षेत्रकालभावरूपतः। द्रव्यादिष्वन्यथाप्ररूपणात्। द्र-व्यादिचतुर्भङ्गी पुनरियम्। दव्वओ णामेगे मुसावाए नो भावओ इत्यादि। नैव स्वयं मृषा वदामि। नैवान्यैर्मृषा वादयामि। मृषा वदतोऽप्यन्यान्न समनुजानामि। द्वितीये भ-दन्त महाव्रते उपस्थितोऽस्मि। सर्वस्मान्मृषावादाद्विरमणं प्रत्याख्यामीति ॥ २ ॥

(अर्थः) हवे बीजुं मृषावाद विरमणरूप महाव्रत कहे छे. (अह के०) अथ एटले हवे पछी (भंते के०) हे भदंत, गुरो! (अवरे के०) अपरे एटले अनेरा (दुच्चे के०) द्वितीये एटले बीजा (महव्वए के०) महाव्रते एटले महाव्रतने विषे (मुसावायाउ के०) मृषावादात् एटले असत्य बोलवाथकी (वेरमणं के०) विरमणं एटले निवर्तवुं तीर्थ-करादिकें कह्युं छे, माटे (भंते के०) हे गुरो! (सव्वं के०) सर्व एटले सर्व (मुसा-वायं के०) मृषावादं एटले असत्य भाषण जे कह्युं होय, ते प्रत्ये (पच्चक्खामि के०) प्रत्याचक्षे एटले पच्चकुं छुं. (से के०) तद्यथा एटले ते जेम केः (कोहा वा के०) को-धाद्वा एटले क्रोधेंकरी, अथवा (लोहा वा के०) लोभाद्वा एटले लोभथी आहिं "आ-दिना तथा अंतना ग्रहणथी मध्यनुं पण ग्रहण करवुं" एवा न्यायथी मान अने माया ए बेहुनुं ग्रहण करवुं. अथवा (भया वा के०) भयाद्वा एटले भयथी, अथवा (हासा वा के०) हास्याद्वा एटले उपहास करवाना प्रसंगथी आहिं उपलक्षणथी प्रेम अने द्वेष ए बे शब्दनुं ग्रहण करवुं. (सयं के०) स्वयं एटले पोतें हुं (मुसं के०) मृषा एटले असत्य (नेव वइज्जा के०) न वदामि एटले नहिं बोलुं. अहीं मृषावाद छे ते, चार प्रकारनो जाणवो. ते एवी रीतेः—एक सद्भावप्रतिषेध, बीजो असद्भा-वोद्भावन, त्रीजो अर्थांतर अने चोथो गर्हा, ते चारमां सद्भावप्रतिषेध एटले आ-त्मा नथी, पुण्य नथी, पाप नथी एवीरीते शास्त्रसिद्ध सद्वस्तुनो प्रतिषेध करवो. बीजो असद्भावोद्भावन ते आत्मा सर्वगत छे, अथवा श्यामाकतंडुलप्रमाण छे, एम शास्त्रविरुद्ध असद्वस्तुनी कल्पना करवी. तथा त्रीजो अर्थांतर मृषावाद ते व-लदने अश्व कहेवो, तथा अश्वने बलद कहेवो इत्यादि. चोथो गर्हामृषावाद ते काणाने काणो केहेवो इत्यादि. एवीरीतें चार प्रकारनो मृषावाद जाणवो. वली द्रव्य, क्षेत्र, काल तथा भाव ए भेदथी पण चार प्रकारनो जाणवो. एमां कोइपण जातनो मृषावाद हुं करुं नहीं, तथा (अन्नेहिं के०) अन्यैः एटले बीजापासें (मुसं के०) मृषा एटले असत्य (नेव वायाविज्जा के०) नैव वादयामि एटले बोलावुं नहीं, (मुसं वयंते वि अन्ने के०) मृषा वदतोऽप्यन्यान्, एटले मृषावाद करता बीजा प्रत्ये (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदन आपुं नहीं. अहीं त्रिविधं त्रिविधेन जीवादिकनो अर्थ छे, जे ते पूर्ववत् जाणवो ॥ २ ॥

(टीका) उक्तं प्रथममथ द्वितीयं व्रतमाह। अथ अपरस्मिन् द्वितीये भदन्त महाव्रते मृषावादाद्विरमणम्। सर्वं हे भदन्त मृषावादं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्। त-द्यथा क्रोधाद्वा लोभाद्वा नैव मृषावादं वदामि इत्युक्तिः। एवं लोभाद्वा। आद्यन्तयोर्ग्रहणे मध्य-

स्यापि ग्रहणमिति न्यायात् मानमाययोर्ग्रहणम्। ततो मानाद्वा, मायाया वा, पुनर्भयाद्वा, हासाद्वा, उपलक्षणत्वात् प्रेमतो वा, द्वेषतो वा, अन्याख्यानादितो वा, नैव मृषा स्वयं वदामि। नैव मृषा अन्यैर्वादयामि। नैव मृषा वदतोऽपि अन्यान् समनुजानामि। यावज्जीवमित्यादि पूर्ववत्॥ २॥

(टीका) इदानीं द्वितीयमाह अहावरे इत्यादि। अथापरस्मिन् द्वितीये जदन्त महाव्रते मृषावादाद्विरमणं सर्वं जदन्त मृषावादं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्। तद्यथा। क्रोधाद्वा लोजाद्वेत्यनेनाद्यन्तग्रहणान्मानमायापरिग्रहः। जयाद्वा हास्याद्वा इत्यनेन तु प्रेमद्वेषकलहाज्याख्यानादिपरिग्रहः। णेव सयं मुसं वएज्जा त्ति। नैव स्वयं मृषा वदामि नैवान्यैर्मृषा वादयामि, मृषा वदतोऽप्यन्यान् न समनुजानामि। इत्येतद्यावज्जीवमित्यादि च जावार्थमविकृत्य पूर्ववत्। विशेषस्त्वयम्। मृषावादश्चतुर्विधः। तद्यथा। सद्भावप्रतिषेधः। असद्भावोद्भावनम्। अर्थान्तरम्। गर्हा च। तत्र सद्भावप्रतिषेधो यथा। नास्त्यात्मा नास्ति पुण्यं पापं चेत्यादि। असद्भावोद्भावनं यथा। अस्त्यात्मा सर्वगतः, श्यामाकतन्दुलमात्रो वेत्यादि। अर्थान्तरम् गामश्वमभिदधत इत्यादि। गर्हा काणं काणमभिदधत इत्यादिः। पुनरयं क्रोधादिजावोपलक्षितश्चतुर्धा। तद्यथा। ड्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो जावतश्च। ड्रव्यतः सर्वड्रव्येष्वन्यथाप्ररूपणात्। क्षेत्रतो लोकालोकयोः। कालतो रात्र्यादौ। जावतः क्रोधादिजिः। इति। ड्रव्यादिचतुर्भंगी पुनरियम्। दव्वउ णामेगे मुसावाए णो जावउ। जावउ णामेगे णो दव्वउ। एगे दव्वउ वि जावउ वि। एगे णो दव्वउ णो जावउ। तत्र कोइ कहिंवि हिंसुज्जउ जणइ। इउ तए पसुमिगाइणो दिठ्ठत्ति। सो दयाए दिठ्ठा वि जणइ ण दिठ्ठत्ति। एस दव्वउ मुसावाउ नो जावउ। अवरो मुसं जणीहामित्ति परिणउ सहसा सब्वं जणइ। एस जावउ नो दव्वउ। अवरो मुसं जणीहामित्ति परिणउ मुसं चेव जणइ। एस दव्वउ वि जावउ वि। चरमजंगो पुण सुखो॥ २॥

अहावरे तच्चे भंते महव्वए अदिन्नादाणाउ वेरमणं। सव्वं भंते अदिन्नादाणं पच्चक्खामि। से गामे वा नगरे वा रण्णे वा अप्पं वा बहु वा अणु वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा नेव सयं अदिन्नं गिण्हिज्जा। नेवन्नेहिं अदिन्नं गिण्हाविज्जा। अदिन्नं गिण्हंते वि अन्ने न समणुजाणामि। जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिकमामि।

निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि। तच्चे भंते महव्वए उवठिओमि सव्वाओ अदिन्नादाणाओ वेरमणं ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) तृतीयमाह । अथापरस्मिन् तृतीये भदन्त महाव्रते अदत्तादानाद्विरमणम्। सर्वं भदन्त अदत्तादानं प्रत्याख्यामीति। ग्रसति बुद्ध्यादीन् गुणान् ग्रामः । ग्रामादिग्रहणेन क्षेत्रपरिग्रहः। नगरे वा नास्मिन्करो नकरमिति। अरण्ये वा। अरण्यं काननादि। अल्पं वा। अल्पं मूल्यत एरण्डकाष्ठादि। बहु वा बहु वज्रादि। अणु वा। अणु प्रमाणतो वज्रादि। स्थूलमेरण्डकाष्ठादि। एतच्च चित्तवद्वा-चित्तवद्वा चेतनाचेतनमित्यर्थः। चतुर्धादत्तादानं द्रव्यतोऽल्पादौ क्षेत्रतो ग्रामादौ कालतो रात्र्यादौ भावतो रागद्वेषाभ्याम्। द्रव्यादि चतुर्भङ्गी पूर्ववत्। न स्वयमदत्तं गृह्णामि नान्यैरदत्तं ग्राहयामि अदत्तं गृह्णतो नान्यान्समनुजानामि ॥ ३ ॥

(अर्थ.) हवे त्रीजुं अदत्तादानविरमण नामक महाव्रत कहे छे. (अह के०) हवे पछी, (भंते के०) हे भदंत, हे गुरो! (अवरे के०) अपरे एटले पूर्वे कह्या तेथी अनेरा (तच्चे के०) तृतीये एटले त्रीजा (महव्वए के०) महाव्रते एटले महाव्रतने विषे (अदिन्नादाणाओ के०) अदत्तादानात् एटले अदत्तादानथी (वेरमणं के०) विरमणं एटले विरमवुं, निवर्तवुं, एम तीर्थकरादिकें कह्युं छे, माटे (भंते के०) हे भदंत, गुरो! (सव्वं के०) सर्व एटले सूक्ष्म, बादर, थोडुं, घणुं ए सर्व (अदिन्नादाणं के०) अदत्तादानं एटले आपदीधुं लेवुं ते प्रत्यें (पच्चक्खामि के०) प्रत्याचक्षे एटले पच्चखुं छुं. (से के०) तद्यथा ते जेम के, (गामे वा के०) ग्रामे वा एटले जे गुणवंतना गुणनो ग्रास करे छे, तेने ग्राम कहियें, ते गामनेविषे, अथवा (नगरे के०) नकरे एटले ज्यां कर नथी, एवा पुरनेविषे, अथवा (रण्णे वा के०) अरण्ये वा एटले अरण्यने विषे, एटला स्थानने विषे (अप्पं वा के०) अल्पं वा एटले जेनुं मूल्य अल्प होय, एवुं दांत खोतरवानुं तृणादिक पण (बहुं वा के०) बहु एटले जेनुं मूल्य घणुं छे, एवुं सुवर्णादिक अथवा (अणुं वा के०) अणु एटले न्हानुं हीरकादिक, अथवा (थूलं वा के०) स्थूलं वा एटले प्रमाणथी मोटुं एरंडकाष्ठादिक, अथवा (चित्तमंतं वा के०) चित्तवद्वा, एटले सचित्त एवुं शिष्यादिक, अथवा (अचित्तमंतं वा के०) अचित्तवद्वा एटले अचित्त एवुं सली प्रमुख, (अदिन्नं के०) अदत्तं एटले आपदीधुं छतां (नेव सयं गिण्हिज्जा के०) नेव स्वयं गृह्णामि एटले हुं पोते ग्रहण करुं नहिं, (अन्नेहिं के०) अन्यैः एटले बीजा पासे (अदिन्नं के०) अदत्तं एटले पूर्वोक्त वस्तुमां कोइ वस्तु आपदीधी होय तो तेने (नेव गिण्हाविज्जा

के०) नेव ग्राहयामि एटले ग्रहण करावुं नहीं, तथा (अदिन्नं गिएहंते वि अन्ने के०) अदत्तं गृह्णतोऽन्यानपि एटले अणदीधुं ग्रहण करता एवा बीजाने पण हुं (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदन आपुं नहिं. जावज्जीवाए इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. वली उपर कहेलुं अदत्तादान चार प्रकारनुं छे. ते एवीरीतेः–एक ड्रव्यतः, बीजुं क्षेत्रतः, त्रीजुं कालतः अने चोथुं नावतः तेमां ड्रव्यतः अदत्तादान ते थोडुं अथवा घणुं कोइ पण ड्रव्य लेवुं ते, बीजुं क्षेत्रतः अदत्तादान ते ग्रामादिकने विषे लेवुं ते, त्रीजुं कालतः अदत्तादान ते रात्रि आदिकने समयें लेवुं ते. चोथु नावतः अदत्तादान ते रागद्वेषथी लेवुं ते, एवा अदत्तादानना चार प्रकार जाणवा. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) उक्तं द्वितीयं व्रतम् । अथ तृतीयं व्रतमाह । अथ अपरस्मिंस्तृतीये हेनदन्त महाव्रते अदत्तादानात् विरमणम् । सर्वं हेनदन्त ! अदत्तादानं प्रत्याख्यामि । इत्यादि पूर्ववत् । तद्यथा ग्रामे वा, नगरे वा, अरण्ये वा, उपलक्षणत्वात् क्षेत्रे वा । प्रसिद्धानि एतानि । तथा अल्पं मूल्यत एरण्डकाष्ठादि ड्रव्यम् । बहु वा मूल्यतो वज्रादि ड्रव्यम्, अणु वा प्रमाणतो वज्रादि ड्रव्यं, स्थूलं वा एरण्डकाष्ठादि ड्रव्यं, एतच्च चित्तवद्वा सचेतनं, अचित्तवद्वा अचेतनं, नैव स्वयमदत्तं गृह्णामि नैव अन्यैः अदत्तं ग्राहयामि । नैव अदत्तं गृह्णतोऽप्यन्यान् समनुजानामि । यावज्जीवमित्यादि व्याख्यानं पूर्ववत् ॥ ३ ॥

(टीका.) उक्तं द्वितीयं महाव्रतम् । अधुना तृतीयमाह । अहावरे इत्यादि । अथापरस्मिंस्तृतीये नदन्त महाव्रते अदत्तादानाद्विरमणम् । सर्वं नदन्त अदत्तादानं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत् । तद्यथा । ग्रामे वा नगरे वा अरण्ये वा इत्यनेन क्षेत्रपरिग्रहः तत्र ग्रसति बुद्ध्यादीन् गुणानिति ग्रामः तस्मिन् । नास्मिन् करो विद्यत इति नकरम् । अरण्यं काननादि । अल्पं वा बहु वा । अणु वा । स्थूलं वा । चित्तवद्वा । अचित्तवद्वा इत्यनेन तु ड्रव्यपरिग्रहः । तत्राल्पं मूल्यत एरण्डकाष्ठादि । बहु वज्रादि । अणु प्रमाणतो वज्रादि । स्थूलमेरण्डकाष्ठादि । एतच्च चित्तवद्वाचित्तवद्वेति चेतनाचेतनमित्यर्थः । णेव सयमदिण्णं गेण्हिज्जा । नैव स्वयमदत्तं गृह्णामि । नैवान्यैरदत्तं ग्राहयामि । अदत्तं गृह्णतोऽप्यन्यान् न समनुजानामीत्यनेनयावज्जीवमित्यादि च नावार्थमधिकृत्य पूर्ववत् । विशेषस्त्वयम । अदत्तादानं चतुर्विधम् । ड्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो नावतश्च । ड्रव्यतोऽल्पादौ । क्षेत्रतो ग्रामादौ । कालतो राज्यादौ । नावतो रागद्वेषाभ्याम् । ड्रव्यादिचतुर्नङ्गी त्वियम् । दवउ णामेगे अदिण्णादाणे णोनावउ । नावउ णामेगे णो दवउ । एगे

दव्वउ वि नावउ वि । एगे णो दव्वउ णो नावउ। तह अरत्तडुठस्स साहुणो कहिं वि अ-णणुसवेजण तणाइ गेण्हउ दव्वउ अदिन्नादाणं णो नावउ। हरामीति अप्पुज्जयस्स तद-संपत्तीए नावउ नो दव्वउ। एवं चेव संपत्तीए नावउ दव्वउ वि।चरिमन्नंगो पुण सुन्नो ॥३॥

अहावरे चउत्थे नंते महव्वए मेहुणाउ वेरमणं। सव्वं नंते मेहुणं पच्चक्खा-मि। से दिव्वं वा माणुसं वा तिरिक्खजोणियं वा । नेव सयं मेहुणं से-विज्जा । नेवन्नेहिं मेहुणं सेवाविज्जा । मेहुणं सेवंते वि अन्ने न समणु-जाणामि । जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स नंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । चउत्थे नंते महव्वए उवठिउ मि सव्वाउ मेहुणाउ वेरमणं ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) तुर्यमाह । अथापरस्मिन् चतुर्थे नदन्त महाव्रते मैथुनाद्विरमणं सर्वं नदन्त मैथुनं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत् । दैवं वा देवानामिदं दैवम् । अप्सरोऽम-रसंबन्धि । मानुषं वा तैर्यग्योनिकं वा । दैवं नवनवास्यादि । अनेन डव्यपरिग्रहः । मैथुनं डव्यादिचतुर्विधम्।तत्र डव्येषु रूपेषु रूपसहगतेषु। रूपेषु निर्जीवेषु प्रतिमारू-पेषु । रूपसहगतेषु सजीवपुरुषस्त्रीरूपेषु । नूषणविकलानि वा रूपाणि । नूषणसहि-तानि रूपसहगतानि। क्षेत्रतस्त्रिषुलोकेषु । कालतो रात्र्यादौ । नावतो रागद्वेषाभ्यां। ड-व्यादिचतुर्नंगिकेयम् । अरत्तडुठाए वला जुज्जमाणीए दव्वउ मेहुणे नो नावउ । मे-हुणसन्नापरिणयस्स तदसंपत्तीए नावउ मेहुणे नो दव्वउ । एवं चेव संपत्तीए नावउ वि दव्वउ वि । चरिमन्नंगो सुन्नो । नैव स्वयं मैथुनं सेवे । नैवान्यैर्मैथुनं सेवयामि । सेवमानानन्यान् न समनुजानामि ॥ ४ ॥

(अर्थ.) हवे चोथुं मैथुनविरमणनामक महाव्रत कहे ले. (नंते के०) हे न-दंत, गुरो ! (अह के०) अथ एटले हवे पढी, (अवरे के०) अपरे एटले अनेरा (चउत्थे के०) चतुर्थे एटले चोथा (महव्वए के०) महाव्रते एटले महाव्रतने विषे, (मेहुणाउ के०) मैथुनात् एटले अब्रह्मविषयसेवनथी, (वेरमणं के०) विरमणं एटले विरमवुं, निवर्तवुं तीर्थंकरादिके कह्युं ले. माटे (नंते के०) नदंत, हे गुरो ! (सव्वं के०) सर्वं एटले औदारिकादिक सर्वे (मेहुणं के०) मैथुनं एटले मैथुनने (पच्चक्खामि के०) प्रत्याचक्षे एटले पच्चक्खाण करुं हुं. (से के०) तद्यथा ते आ प्र माणे (दिव्वं वा के०) दैवं वा, एटले देवता संबंधि, अथवा (माणुसं वा के०) मा-

दिचतुर्भङ्गी त्वियम्। दव्वउ णामेगे मेहुणे णो भावउ। भावउ णामेगे णो दव्वउ। एगे दव्वउ वि भावउ वि। एगे णो दव्वउ णो भावउ। तह अरत्तदुठाए इत्थियाए बला परिभुंजमाणीए दव्वउ मेहुणं णो भावउ। मेहुणसणापरिणयस्स तदसंपत्तीए भावउ णो दव्वउ। एवं चेव संपत्तीए दव्वउ वि भावउ वि। चरमभंगो पुण सुन्नो ॥ ४ ॥

अहावरे पंचमे भंते महव्वए परिग्गहाउ वेरमणं। सव्वं भंते परिग्गहं पच्चक्खामि। से अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा नेव सयं परिगिण्हिज्जा। नेवन्नेहिं परिग्गहं परिगिण्हाविज्जा। परिग्गहं परिगिण्हंतेवि अन्ने न समणुजाणिज्जा। जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि। पंचमे भंते महव्वए उवहिउमि सव्वाउ परिग्गहाउ वेरमणं ॥५॥

(अवचूरिः) इदानीं पञ्चममाह। अथापरस्मिन् पञ्चमे भदन्त महाव्रते परिग्रहाद्विरमणं। सर्वं भदंत परिग्रहं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्। तद्यथा। अल्पं वेत्यादि पूर्ववत्। चतुर्धा परिग्रहः द्रव्यक्षेत्रकालभावतः। द्रव्यादिचतुर्भङ्गिकेयम् ॥ अरत्तदुठस्स धम्मोवगरणं दव्वउ परिग्गहो नो भावउ। मुछियस्स तदसंपत्तीए भावउ नो दव्वउ। एवं चेव संपत्तीए दव्वउ वि भावउ वि। चरिमभंगो सुन्नो। द्रव्यत आकाशादिसर्वद्रव्येषु। यदाह चूर्णिकारः ॥ गामघरंगणाइ एएसुममकरणाउ। आगासपरिग्गहो ठाणनिसीयणतुयट्टणएसु ममकारकरणाउ अहवा जीवदव्वपरिग्गहो पुत्तभज्जाइसु ममकारो। अजीवदव्वपरिग्गहो हिरन्नसुवन्नाइसु ममकारो। पुग्गलदव्वपरिग्गहो सीउन्हवरिसकालेसु मुछियस्स कालदव्वपरिग्गहो। नैव स्वयं परिग्रहं परिगृह्णामि। नैवान्यैः परिग्रहं ग्राहयामि। परिग्रहं गृह्णतोऽप्यन्यान्न समनुजानामि ॥ ५ ॥

(अर्थ.) हवे पांचमुं परिग्रहविरमण नामक महाव्रत कहे छे. अहावरत्ति। (भंते के०) हे भदंत, गुरो ! (अह के०) अथ एटले हवे पछी, (अवरे के०) अपरे एटले पूर्वे कहेला चार व्रतथी अनेरा एवा (पंचमे के०) पांचमा (महव्वए के०) महाव्रते एटले महाव्रतनेविषे (परिग्गहाउ के०) परिग्रहात् एटले नव प्रकारना परिग्रहथी (वेरमणं के०) विरमणं एटले विरमवुं, निवर्तवुं एम तीर्थंकरादिकें कह्युं छे, माटे (भंते के०) भदंत हे गुरो ! (सव्वं के०) सर्वं एटले सर्व प्रकारना (परिग्गहं के०) परिग्रहं एटले परिग्रहने (पच्चक्खामि के०) प्रत्याचक्षे एटले पच्च-

नुषं वा एटले मनुष्यसंबंधि, अथवा (तिरिक्खजोणियं वा के०) तैर्यग्योनिकं वा एटले तिर्यग्योनिसंबंधि (मेहुणं के०)मैथुनं एटले मैथुनने (नेव सेविज्जा के०)नैव सेवे, एटले पोते नहींज सेवुं, तथा (अन्नेहिं के०) अन्यैः एटले बीजापासे (मेहुणं के०) मैथुनं एटले पूर्वोक्त मैथुनप्रत्ये (नेव सेवाविद्या के०) नैव सेवयामि एटले सेवन करावीश नहीं. तथा (मेहुणं के०) मैथुनं एटले मैथुनप्रत्ये (सेवंते वि अन्ने के०) सेवमानानन्यान् एटले सेवन करनारा बीजाप्रत्ये पण (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदन आपुं नहीं. 'जावज्जीवाए' इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. तेमां एटलुं विशेष छे, जे मैथुन चार प्रकारनुं छे. एक द्रव्यथी मैथुन ते दिव्यादि संबंधि जाणवुं. बीजुं क्षेत्रथी मैथुन त्रण लोक माहेला प्रदेशविषे जाणवुं. त्रीजुं कालथी मैथुन ते रात्र्यादिकनेविषे जाणवुं. चोथुं भावथी मैथुन ते रागद्वेषादिकें करी जाणवुं. ए मैथुनविरमणरूप चोथुं महाव्रत कह्युं. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) उक्तं तृतीयं व्रतमधुना चतुर्थं व्रतमाह । अथ अपरस्मिन् चतुर्थे हे भदन्त महाव्रते मैथुनाद्विरमणं, सर्वं हे भदन्त मैथुनं प्रत्याख्यामि । तद्यथा । मैथुनं त्रेधा दैवं वा, मानुषं वा, तैर्यग्योनं वा । तत्र देवानामिदं दैवं देवदेवीसंबन्धि १ एवं मानुषं २ तैर्यग्योनिकं च ३ ज्ञातव्यम् । न स्वयं मैथुनं सेवे । नच अन्यैः मैथुनं सेवयामि । नैव मैथुनं सेवमानान् अन्यान् समनुजानामि इति । यावज्जीवमित्यादि व्याख्यानं पूर्ववत् ॥ ४ ॥

(टीका.) उक्तं तृतीयं महाव्रतम् । इदानीं चतुर्थमाह । अहावरे इत्यादि । अथापरस्मिंश्चतुर्थे महाव्रते मैथुनाद्विरमणं सर्वं भदन्त मैथुनं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत् । तद्यथा दैवं वा मानुषं वा तैर्यग्योनं वा । अनेन द्रव्यपरिग्रहः । देवीनामिदं दैवम् । अप्सरोऽमरसंबन्धीतिभावः।एतच्च रूपेषु वा रूपसहगतेषु वा द्रव्येषु भवति । तत्र रूपाणि निर्जीवानि प्रतिमारूपाण्युच्यन्ते । रूपसहगतानि तु सजीवानि । भूषणविकलानि वा रूपाणि, भूषणसहितानि तु रूपसहगतानि । एवं मानुषं तैर्यग्योनं च वेदितव्यमिति । णेव सयं मेहुणं सेविद्या । नैव स्वयं मैथुनं सेवे । नैवान्यैर्मैथुनं सेवयामि । मैथुनं सेवमानानप्यन्यान्न समनुजानामि । इत्येतद्यावज्जीवमित्यादि च भावार्थमधिकृत्य पूर्ववत् । विशेषस्त्वयम् । मैथुनं चतुर्विधम् । द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च । द्रव्यतो दिव्यादौ । क्षेत्रतस्त्रिषु लोकेषु । कालतो रात्र्यादौ । भावतो रागद्वेषाभ्याम् । दोसेणमिमीए वयं भुंजेमि त्ति । दोसुप्पवं रागेण होइ । द्रव्या-

दिचतुर्नङ्गी त्वियम्। दवर्ज णामेगे मेहुणे णो नावर्ज। नावर्ज णामेगे णो दवर्ज। एगे दवर्ज वि नावर्ज वि। एगे णो दवर्ज णो नावर्ज। तठ अरत्तडुठाए इत्थियाए वला परिजुंजमाणीए दवर्ज मेहुणं णो नावर्ज। मेहुणसणापरिणयस्स तदसंपत्तीए नावर्ज णो दवर्ज। एवं चेव संपत्तीए दवर्ज वि नावर्ज वि। चरमनंगो पुण सुन्नो ॥ ४ ॥

अहावरे पंचमे नंते महव्वए परिग्गहाउ वेरमणं। सवं नंते परिग्गहं पच्चक्खामि। से अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा नेव सयं परिगिण्हिज्जा। नेवन्नेहिं परिग्गहं परिगिण्हाविज्जा। परिग्गहं परिगिण्हंतेवि अन्ने न समणुजाणिज्जा। जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स नंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि। पंचमे नंते महव्वए उवठिउमि सवाउ परिग्गहाउ वेरमणं ॥५॥

(अवचूरिः) इदानीं पञ्चममाह। अथापरस्मिन् पञ्चमे नदन्त महाव्रते परिग्रहाद्विरमणं। सर्वं नदंत परिग्रहं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्। तद्यथा। अल्पं वेत्यादि पूर्ववत्। चतुर्धा परिग्रहः ऊव्यक्षेत्रकालनावतः। ऊव्यादिचतुर्नङ्गिकेयम्॥ अरत्तडुठस्स धम्मोवगरणं दवर्ज परिग्गहो नो नावर्ज। मुछियस्स तदसंपत्तीए नावर्ज नो दवर्ज। एवं चेव संपत्तीए दवर्ज वि नावर्ज वि। चरिमनंगो सुन्नो। ऊव्यत आकाशादिसर्वऊव्येषु। यदाह चूर्णिकारः॥ गामघरंगणाइं एएसुममकरणार्ज। आगासपरिग्गहो ठाणनिसीयणतुयट्टणएसु ममकारकरणार्ज अहवा जीवदव्वपरिग्गहो पुत्तनज्जाइसु ममकारो। अजीवदव्वपरिग्गहो हिरन्नसुवन्नाइसु ममकारो। पुग्गलदव्वपरिग्गहो सीउन्हवरिसकालेसु मुछियस्स कालदव्वपरिग्गहो। नैव स्वयं परिग्रहं परिगृह्णामि। नैवान्यैः परिग्रहं ग्राहयामि। परिग्रहं गृह्णतोऽप्यन्यान्न समनुजानामि॥५॥

(अर्थ.) हवे पांचमुं परिग्रहविरमण नामक महाव्रत कहे ले. अहावरेत्ति। (नंते के०) हे नदंत, गुरो! (अह के०) अथ एटले हवे पडी, (अवरे के०) अपरे एटले पूर्वे कहेला चार व्रतथी अनेरा एवा (पंचमे के०) पांचमा (महव्वए के०) महाव्रते एटले महाव्रतनेविषे (परिग्गहाउ के०) परिग्रहात् एटले नव प्रकारना परिग्रहथी (वेरमणं के०) विरमणं एटले विरमवुं, निवर्तवुं एम तीर्थंकरादिके कह्युं ले, माटे (नंते के०) नदंत हे गुरो! (सवं के०) सर्वं एटले सर्व प्रकारना (परिग्गहं के०) परिग्रहं एटले परिग्रहने (पच्चक्खामि के०) प्रत्याचक्षे एटले पच्च-

स्कुं तुं. (से के०) तद्यथा एटले ते आवीरीतें के, (अप्पं वा के०) अल्पं वा एटले जेनुं मूल्य अल्प ठे, एवुं एरंडकाष्ठादिक, तथा (वहुं वा के०) जेनुं मूल्य घणुं ठे, एवा रत्नादिक, अथवा (अणुं वा के०) आकारथी न्हाना एवा रत्नादिक, अने (थूलं वा के०) स्थूलं वा एटले प्रमाणथी मोटा हाथी प्रमुख (चित्तमंतं वा के०) चित्तवंतं वा एटले सचित्त एवा, अथवा (अचित्तमंतं वा के०) अचित्तवंतं वा एटले अचित्त एवा, (परिग्गहं के०) परिग्रहं एटले परिग्रहने (सयं के०) स्वयं एटले पोतें (णेव परिगिण्हेज्जा के०) नैव परिगृह्णामि, स्वीकारुं नहि, तथा (अन्नेहिं के०) वीजा पासें (परिग्गहं के०) परिग्रहं एटले पूर्वोक्त परिग्रहने (नेव परिगिण्हाविज्जा के०) नैव परिग्राहयामि एटले स्वीकार करावुं नहि. तथा (परिग्गहं गिण्हंते वि अन्ने के०) परिग्रहं गृह्णतोप्यन्यान् एटले परिग्रहना ग्राहक एवा वीजाने पण (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदना आपुं नहि. 'जावज्जीवाए' इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. अहिं पण विशेष ए ठे के, पूर्वोक्त परिग्रह चार प्रकारनो ठे. एक द्रव्यथीः परिग्रह ते सर्वद्रव्यविषे जाणवो. वीजो क्षेत्रथी परिग्रह ते त्रण लोकनेविषे जाणवो. त्रीजो कालथी परिग्रह ते रात्र्यादिकनेविषे जाणवो. चोथो नावथी परिग्रह ते रागद्वेषादिकथी जाणवो. केटलाक ग्रंथकार परिग्रहना चार प्रकार जूदीज रीतें कहे ठे, ते आवीरीतेंः—एक तो केवल द्रव्यथी परिग्रह ते रागद्वेषरहित साधूनां उपकरण जाणवां. वीजो केवल नावथी परिग्रह एटले मूर्छित पुरुषने द्रव्यसंपत्ति न होवाथी जे केवल परिग्रहनो मानसिक नाव ते केवल नावथी परिग्रह जाणवो. त्रीजो संपन्न पुरुषनो जे द्रव्यथी तथा नावथी परिग्रह ते द्रव्यनावोनयपरिग्रह जाणवो. चोथो, जे द्रव्यथी पण परिग्रह नथी, अने नावथी पण नथी, ते शून्यनांगो जाणवो. ए परिग्रह विरमणनामक पांचमुं महाव्रत कह्युं. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) उक्तं चतुर्थं व्रतं सांप्रतं पञ्चमं महाव्रतमुच्यते । अथ अपरस्मिन् पञ्चमे हे नदन्त महाव्रते परिग्रहाद्विरमणम् । सर्वं हे नदन्त परिग्रहं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत् । तद्यथा । नैव स्वयं परिग्रहं परिगृह्णामि, नैव अन्यैः परिग्रहं परिग्राहयामि परिग्रहं परिगृह्णतोऽपि अन्यान् न समनुजानामि । इत्येतत् यावज्जीवमित्यादि च व्याख्यानं पूर्ववत् ॥ ५ ॥

(टीका.) उक्तं चतुर्थं महाव्रतं सांप्रतं पञ्चममाह । अहावरे इत्यादि । अथापरस्मिन् पञ्चमे नदन्त महाव्रते परिग्रहाद्विरमणम् । सर्वं नदन्त परिग्रहं प्रत्याख्यामी-

ति पूर्ववत्। तद्यथा। अल्पं वेत्याद्यवयवव्याख्यापि पूर्ववदेव। नैव स्वयं परिग्रहं परिगृह्णामि। नैवान्यैः परिग्रहं परिग्राहयामि। परिग्रहं परिगृह्णतोऽप्यन्यान्न समनुजानामीत्येतद्यावज्जीवमित्यादि भावार्थमधिकृत्य पूर्ववत्। विशेषस्त्वयम्। परिग्रहश्चतुर्विधः। तद्यथा, द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च। द्रव्यतः सर्वद्रव्येषु। क्षेत्रतो लोके। कालतो रात्र्यादौ। भावतो रागद्वेषाभ्याम्। अन्यद्वेषे परिग्रहोपपत्तेः। द्रव्यादिचतुर्भङ्गी पुनरियम्। दव्वउ नामेगे परिग्गहे णो भावउ। भावउ णामेगे णो दव्वउ। एगे दव्वउ वि भावउ वि। एगे णो दव्वउ णो भावउ। तछ अरत्तडुठस्स धम्मोवगरणं दव्वउ परिग्गहो णो भावउ। मुछियस्स तदसंपत्तीए भावउ ण दव्वउ। एवं चेव संपत्तीए दव्वउ वि भावउ वि। चरमभंगो उण सुन्नो ॥ ५ ॥

अहावरे छठे भंते वए राईभोयणाउ वेरमणं। सव्वं भंते राईभोयणं पच्चक्खामि। से असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा। नेव सयं राइं भुंजेज्जा। नेवन्नेहिं राइं भुंजाविज्जा। राइं भुंजंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा। जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्ने न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि। छठे भंते वए उवठिउ मि। सव्वाउ राईभोयणाउ वेरमणं ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) षष्ठं व्रतमाह। अथापरस्मिन् षष्ठे व्रते रात्रिभोजनाद्विरमणम्। सर्वं भदन्त रात्रिभोजनं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्। अशनं वा अश्यत इति अशनमोदनादि। पीयत इति पानं मृद्वीकापानादि। खाद्यत इति खादिमं खर्जूरनालिकेरादि। स्वाद्यत इति स्वाद्यं ताम्बूलादि। रात्रिभोजनं चतुर्विधम्। द्रव्यतोऽशनादौ। क्षेत्रतोऽर्धतृतीयद्वीपसमुद्रेषु। कालतो रात्र्यादौ। भावतो रागद्वेषाभ्याम्। स्वरूपतोऽस्य चातुर्विध्यम्। रात्रौ गृह्णाति रात्रौ भुङ्क्ते। रात्रौ गृह्णाति दिवा भुङ्क्ते। दिवा गृह्णाति रात्रौ भुङ्क्ते। दिवा गृह्णाति दिवा भुङ्क्ते। सन्निधिपरिभोगे द्रव्यादि चतुर्भङ्गीयम्। अरत्तडुठस्स अणुग्गए सूरिए उग्गउत्ति अछमिए वा अणछमिए वा अणछमिउत्ति कारणाउ वा रयणीए भुंजमाणस्स दव्वउ राइभोअणं नो भावउ। राइए भुंजामित्ति तदसंपत्तीए भावउ नो दव्वउ। एवं चेव संपत्तीए भावउ वि दव्वउ वि। चउछो भंगो सुन्नो ॥ ६ ॥

(अर्थ.) एवा पांच महाव्रत कहीने हवे छठुं रात्रिभोजन विरमणरूप व्रत कहे छे. अहावरत्ति । (भंते के०) हे भदंत, गुरो ! (अह के०) अथ एटले हवे पछी (अवरे के०) अपरे एटले पूर्वोक्त पांच महाव्रतोथी अनेरा एवा (छठ्ठे के०) षष्ठे एटले छठा (वए के०) व्रते, एटले व्रतनेविषे (राइभोयणाउ के०) रात्रिभोजनात् एटले चार प्रकारना रात्रिभोजनथी (वेरमणं के०) विरमणं एटले विरमवुं, निवर्तवुं तीर्थकरादिकें कह्युं छे, माटे (सव्वं के०) सर्वं, एटले थोडा घणा ए सर्व (राइभोयणं के०) रात्रिभोजनं एटले रात्रिभोजन प्रत्यें (पच्चक्खामि के०) प्रत्याचक्षे एटले पच्चरकुं हुं. (से के०) तद्यथा एटले ते आवीरीतें के, (असणं वा के०) अशनं वा, अश्यत इति अशनं एटले जेनुं भक्षण कराय छे, ते ओदन, पकान्न प्रमुख अथवा (पाणं वा के०) पानं, पीयत इति पानं एटले जेनुं पान कराय छे, एवुं द्राक्षापानकादिक ते, अथवा (खाइमं वा के०) खाद्यं वा एटले जे खातां दंतनी घणी जरूर लागे ते खाद्य, अथवा (साइमं वा के०) स्वाद्यं वा, एटले तांबूल, एलची, लविंग प्रमुख मात्र जेनी रुचिज लेवानी, पण जे उदरभरणार्थ नहि एवा पदार्थ ते स्वाद्य, ए पूर्वोक्त चार प्रकारना पदार्थने हुं (सयं के०) स्वयं एटले पोते (राइं के०) रात्रौ एटले रात्रिने विषे (नेव भुंजेज्जा के०) नैव भुंजे एटले भोजन करुंनहि. तथा (अन्नेहिं के०) अन्यैः एटले बीजा पासें (राइं के०) रात्रौ एटले रात्रिने विषे (नेव भुंजाविज्जा के०) नैव भोजमामि एटले भोजन करावुं नहीं. तथा (राइं भुंजंते वि अन्ने के०) रात्रौ भुञ्जानानप्यन्यान् एटले रात्रे भोजन करनारा एवा बीजाने पण (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदना आपुं नहिं 'जावज्जीवाए' इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. वली एटलुं अहीं विशेष जाणवुं के, रात्रिभोजन चार प्रकारनुं छे. एक द्रव्यथी रात्रिभोजन ते ओदनादिकनुं जाणवुं. क्षेत्रथी रात्रिभोजन ते अढी द्वीपना प्रदेशने विषे जाणवुं. त्रीजुं कालथी रात्रिभोजन ते रात्र्यादिकनेविषे जाणवुं. चोथुं भावथी रात्रिभोजन ते कटु, अम्ल इत्यादि भावथी अथवा रागद्वेषथी जाणवुं. वली रात्रिभोजनना स्वरूपथी पण चार प्रकार छे, एक रात्रें ग्रहण करेलुं रात्रेंज खावुं. बीजुं रात्रें ग्रहण करेलुं दिवसें खावुं. त्रीजुं दिवसें ग्रहण करेलुं रात्रें खावुं. चोथुं दिवसें ग्रहण करेलुं दिवसेंज खावुं. एमां पहेला त्रण भांगा छे ते साधुयें परिहार करवा लायक छे, अने चोथो भांगो छे ते विशुद्धिपूर्वक ग्राह्य छे. ए छठुं रात्रिभोजनविरमणनामक व्रत कह्युं. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) उक्तं च पञ्चमं महाव्रतमधुना षष्ठं व्रतमाह । अथ अपरस्मिन् षष्ठे

व्रते रात्रिभोजनाद्विरमणं सर्वं हे भदन्त ! रात्रिभोजनं प्रत्याख्यामि। तद्यथा। अश्यत इति अशनमोदनादि १ पीयते तत्पानं द्राक्षापानादि २ खाद्यत इति खाद्यं जम्बूकादि ३ स्वाद्यं ताम्बूलादि । नैव स्वयं रात्रौ भुञ्जे नैव अन्यैरात्रौ भोजयामि। रात्रौ भुञ्जानानपि अन्यान् न समनुजानामि। इत्येतत् यावज्जीवमित्यादि पूर्ववत्॥ ६॥

(टीका.) उक्तं पञ्चमं महाव्रतम्। अधुना षष्ठं व्रतमाह। अहावर इत्यादि। अथापरस्मिन् षष्ठे व्रते रात्रिभोजनाद्विरमणम्। सर्वं भदन्त रात्रिभोजनं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्। तद्यथा। अशनं वा पानं वा खाद्यं वा स्वाद्यं वा। अश्यत इत्यशनमोदनादि । पीयत इति पानं मृद्वीकापानादि । खाद्यं खर्जूरादि। स्वाद्यं ताम्बूलादि। णेव सयं भुंजेज्जा। नैव स्वयं रात्रौ भुञ्जे। नैवान्यै रात्रौ भोजयामि। रात्रौ भुञ्जानानप्यन्यान्नैव समनुजानामि । इत्येतद्यावज्जीवमित्यादि च भावार्थमधिकृत्य पूर्ववत्। विशेषस्त्वयम्। रात्रिभोजनं चतुर्विधम्। तद्यथा द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च । द्रव्यतस्त्वशनादौ । क्षेत्रतोऽर्धतृतीयेषु द्वीपसमुद्रेषु । कालतो रात्र्यादौ। भावतो रागद्वेषाभ्यामिति। स्वरूपतोऽप्यस्य चातुर्विध्यम्। तद्यथा । रात्रौ गृह्णाति रात्रौ भुङ्क्ते, रात्रौ गृह्णाति दिवा भुङ्क्ते, दिवा गृह्णाति रात्रौ भुङ्क्ते, दिवा गृह्णाति दिवा भुङ्क्ते। संनिधिपरिभोगे द्रव्यादिचतुर्भङ्गी पुनरियम् । दव्वउ णामेगे राइं भुंजइ णो भावउ। भावउ णामेगे णो दव्वउ। एगे दव्वउ वि भावउ वि। एगे णो दव्वउ। णो भावउ। तत्र अणुग्गए सूरिए उग्गउत्ति अत्थमिए वा अणत्थमिउत्ति अरत्तदुट्ठस्स कारणउ रयणीए वा भुंजाणस्स दव्वउ राईभोअणं णो भावउ । रयणीए भुंजामित्ति मुच्छियस्स तदसंपत्तीए भावउ णो दव्वउ । एवं चेव संपत्तीए दव्वउ वि भावउ वि। चउत्थभंगो उण सुन्नो। एतच्च रात्रिभोजनं प्रथमचरमतीर्थकरयोः ऋजुजडवक्रजडपुरुषापेक्षया मूलगुणत्वख्यापनार्थं महाव्रतोपरि पठितम् । मध्यमतीर्थकरतीर्थेषु पुनः ऋजुप्रज्ञपुरुषापेक्षयोत्तरगुणवर्ग इति ॥ ६ ॥

इच्चेयाइं पंचमहव्वयाइं राइभोयणवेरमणछट्ठाइं
अत्तहियट्ठियाए उवसंपज्जित्ता णं विहरामि ॥

(अवचूरिः) एतच्च रात्रिभोजनविरमणं प्रथमचरमार्हतोः ऋजुजडवक्रजडपुरुषापेक्षमूलगुणत्वख्यापनार्थम् पञ्चमहाव्रतोपरि पठितम् । मध्यमार्हत्तीर्थेषु पुनः ऋजुप्रज्ञपुरुषापेक्षयोत्तरगुण इति। समस्तव्रताभ्युपगमख्यापनायाह। इत्येतान्यनन्तरोदितानि पञ्च महाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणषष्ठानि। किमित्याह । आत्महितायात्महितो मोक्षस्तदर्थम्। अनेनान्यार्थम् तत्त्वतो व्रताभावमाह। तदभिलाषानुमि-

त्या हिंसादावनुमत्यादिभावात् । उपसंपद्य सामीप्येनाङ्गीकृत्य व्रतानि विहरामि। सुसाधुविहारेण तदभावेऽङ्गीकृतानामपि व्रतानामभावात् । दोषाश्च हिंसादिकर्तॄणामल्पायुर्जिह्वाछेददारिद्र्यक्लीबत्वदुःखितत्वादयो वाच्या इति । उक्तश्चारित्रधर्मः ॥

(अर्थ.) (इच्चेइयाइं के०) इत्येतानि एटले ए प्राणातिपातविरमणादिक (राइभोयणवेरमणछट्ठाइं के०) रात्रिभोजनविरमणषष्ठानि एटले रात्रिभोजनविरमण जेमां छठुं छे एवां साधुनां (पंच महव्वयाइं के०) पंच महाव्रतानि एटले पांच महाव्रतने (अत्तहिअट्ठयाए के०) आत्महिताय एटले आत्महित जे मोक्ष तेनी प्राप्ति थवाने अर्थे (उवसंपज्जित्ताणं के०) उपसंपद्य एटले रूडीरीते अंगीकार करीने (विहरामि के०) विचरामि एटले संयमनेविषे विचरुं छुं. ए चारित्रधर्म कह्यो. ॥

(दीपिका.) एतच्च रात्रिभोजनविरमणं प्रथमचरमतीर्थंकरतीर्थयोः ऋजुजडवक्रजडपुरुषापेक्षया मूलगुणत्वख्यापनार्थम् । पञ्चमहाव्रतोपरिपठितं मध्यमतीर्थंकरतीर्थेषु पुनः ऋजुप्राज्ञपुरुषापेक्षया उत्तरगुण इति । समस्तव्रतानामङ्गीकारकरणकथनार्थमाह । इत्येतानि पूर्वं कथितानि पञ्च महाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणषष्ठानि । किमित्याह । आत्महिताय आत्महितो मोक्षस्तदर्थमुसंपद्य सामीप्येन अङ्गीकृत्य व्रतानि विहारामि सुसाधुविहारेण ॥

(टीका.) समस्तव्रताभ्युपगमख्यापनायाह इच्चेयाइं इत्यादि। इत्येतान्यनन्तरोदितानि पञ्च महाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणषष्ठानि । किमित्याह । आत्महितायात्महितो मोक्षस्तदर्थम्। अनेनान्यार्थं तत्त्वतो व्रताभावमाह । तदभिलाषानुमित्याहिंसादावनुमत्यादिभावात् । उपसंपद्य सामीप्येनाङ्गीकृत्य व्रतानि विहरामि सुसाधुविहारेण । तदभावे चाङ्गीकृतानामपि व्रतानामभावात् । दोषाश्च हिंसादिकर्तॄणामल्पायुर्जिह्वाछेददारिद्र्यपण्डत्वदुःखितत्वादयो वाच्या इति । सांप्रतं प्राग्उपन्यस्तगाथा व्याख्यायते । सप्तचत्वारिंशदधिकभङ्गशतं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रत्याख्याने प्रत्याख्यानविषयं यस्योपलब्धं भवति । स इत्थंभूतः प्रत्याख्याने कुशलो निपुणः । शेषाः सर्वे अकुशलास्तदभिज्ञा इति गाथासमासार्थः । अवयवार्थस्तु भङ्गकयोजनाप्रधानः । स चैवं द्रष्टव्यः । तिन्नि तिया तिन्नि दुया, तिन्निकेक्का य होंति जोएसु ॥ तिदुएक्कं तिदुएक्कं, तिदुएक्कं चेव करणाइं ॥ १ ॥ त्रयस्त्रिकाः (३३३) त्रयोद्विकाः (२२२) त्रयश्चैकैका (१११) भवन्ति । योगेषु कायवाङ्मनोव्यापारलक्षणेषु त्रीणि द्वयमेकं त्रीणि द्वयमेकं त्रीणि द्वयमेकं चैवकरणानि मनोवाकायलक्षणानि इति पदघट-

ना । भावार्थस्तु स्थापनया निर्दिश्यते । सा चेयम् ।

३३३	२२२	१११
३२१	३२१	३२१
१३३	३९९	३९९

। कात्र भावना । न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । मणेणं वायाए काएणं एक्को भेओ । इयाणिं बिइओ । ण करेइ । ण कारवेइ । करंतं पि अन्नं न समणुजाणइ । मणेणं वायाए इक्को भंगो । तहा मणेणं काएणं बिइओ भंगो । तहा वायाए काएण य तइओ भंगो । बिइओ मूलभेओ गओ । इयाणिं तइओ । ण करेइ ण कारवेइ । करंतं पि अन्नं न समणुजाणइ । मणेणं एक्को वायाए बिइयो काएणं तइओ । गओ तइओ मूलभेओ । इयाणिं चउत्थो । ण करेइ । ण कारवेइ । मणेणं वायाए काएणं इक्को । न करेइ करंतं णाणुजाणइ बिइओ । ण कारवेइ करंतं णाणुजाणइ तइओ । गओ चउत्थो मूलभेओ । इयाणिं पंचमो । ण करेइ ण कारवेइ मणेणं वायाए एक्को । ण करेइ करंतं णाणुजाणइ बिइओ । ण करावेइ करंतं णाणुजाणइ तइओ । एए तिन्नि भंगा मणेणं वायाए लद्धा । अन्ने वि तिन्नि मणेणं काएण य लब्भंति । तहावरे वि वायाए काएण य लब्भंति तिन्नि । एव मेव सव्वे एए नव । पंचमोऽप्युक्तो मूलभेदः । इदानीं षष्ठः । ण करेइ ण कारवेइ मणेणं इक्को । तहा ण करेइ करंतं णाणुजाणइ मणेणं बिइओ । ण कारवेइ करंतं णाणुजाणइ मनसैव तृतीयः । एवं वायाए काएण वि तिन्नि तिन्नि भंगा लब्भंति । एए वि सव्वे णव । उक्तः षष्ठो मूलभेदः । सप्तमोऽभिधीयते । ण करेइ मणेणं वायाए काएणं एक्को । एवं ण कारवेइ मणादीहिं बिइओ । करंतं णाणुजाणइ तइओ । सप्तमोऽप्युक्तो मूलभेदः । इदानीमष्टमः । ण करेइ मणेणं वायाए एक्को । मणेणं काएण य बिइओ । तहा वायाए काएण य तइओ । एवं ण कारवेइ एत्थं पि तिन्नि भंगा । एवमेव करंतं णाणुजाणइ एत्थं पि तिन्नि भंगा । एए सव्वे णव । उक्तोऽष्टमः । इदानीं नवमः । ण करेइ मणेणं एक्को । ण कारवेइ बिइओ । करंतं णाणुजाणइ तइओ । एवं वायाए बिइयं कायेण वि होइ तइयमेवमेते सव्वे वि मिलिया णव । नवमोऽप्युक्तः । आगतगुणनमिदानीं क्रियते । लद्धफलमाणमेयं, भंगा उ हवंति अउणपन्नासं ॥ तीयाणागयसंपति, गुणियं कालेण होइ इमं ॥ १ ॥ सीयालं भंगसयं, कहकालतिएण होंति गुणणाओ ॥ तीतस्स पडिक्कमणं, पच्चुप्पन्नस्स संवरणं ॥ २ ॥ पच्चक्खाणं च तहा, होइय एयस्स एस गुणणाओ ॥ कालतिएणं भणियं, जिणगणधरवायएहिं च ॥ ३ ॥ इति गाथार्थः ॥

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा । से पुढविं वा भित्तिं वा सिलं वा लेलुं वा ससरक्खं वा कायं ससरक्खं वा वत्थं

हत्थेण वा पाएण वा कठेण वा किलिंचेण वा अंगुलियाए वा सिलागए वा सिलागहत्थेण वा न आलिहिया न विलिहिया न घट्टिया न भिंदिजा अन्नं न आलिहाविजा न विलिहाविजा न घट्टाविजा न भिंदाविजा। अन्नं आलिहंतं वा विलिहंतं वा घट्टंतं वा भिंदंतं वा न समणुजाणामि। जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ १ ॥

(अवचूरिः) संप्रति यतनामाह। से इति निर्देशे। स योऽसौ महाव्रतयुक्तो भिक्षुर्वा भिक्षुकी वा। आरम्भत्यागाद्धर्मकायपालनाय भिक्षणशीलः। पुरुषोत्तमो धर्म इति भिक्षुविशेषणानि भिक्षुक्या अपि द्रष्टव्यानि। संयतः संयमवान् सप्तदशप्रकारसंयमोपेतो विविधमनेकधा द्वादशविधे तपसि रतो निरतः। प्रतिहतं पूर्वकृतं स्थितिह्रासादिना प्रत्याख्यातमनागतं विरतिकरणेन पापकर्म ज्ञानावरणीयादि येन स तथाविधः। दिवा वा रात्रौ वा एकको वा परिषद्गतो वा सुप्तो वा जाग्रद्वा। रात्रौ सुप्तो दिवा जाग्रत्। एककः कारणिकः।शेषकालं परिषद्गतः। इदं वक्ष्यमाणमनाचारं न कुर्यात्कथमपि। सेशब्दस्तच्छब्दार्थः पूर्ववत्। पृथ्वी लोष्टादिरहिता। भित्तिर्नदीतटी। शिला विशालपाषाणः। लेष्टुर्मृत्खण्डादि। सह रजसारण्यपांशुना वर्तत इति सरजस्कस्तं कायं वा वस्त्रं वा चोलपट्टादिकम्। एकग्रहणात्तज्जातीयग्रहणमिति पात्रपरिग्रहः। एतत्किमित्याह। हस्तेन वा। पादेन वा। काष्ठेन वा। किलिंचेन वा क्षुद्रकाष्ठरूपेण। अंगुल्या च शलाकया वाऽयःशलाकादिरूपया। शलाकाहस्तेन वा शलाकासंघातरूपेण वा नालिखेत्। ईषत्सकृद्वालेखनम्। न विलिखेत्। निरन्तरमनेकशो वा विलेखनम् न घट्टयेत्। घट्टनं चालनम्। न भिन्द्यात्। भेदो विदारणम्। एतत्स्वयं न कुर्यात्। तथाऽन्यमन्येन वा नो लेखयेत्। न विलेखयेत्। न भेदयेत्। तथान्यं स्वत एवालिखन्तं वा विलिखन्तं वा घट्टयन्तं वा भेदयन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि ॥ १ ॥

(अर्थ.) हवे नेनी जयणा कहे छे. से इत्यादि। (से के०) सः एटले ते पूर्वोक्त पंच महाव्रतनो धारक एवो (भिक्खू वा के०) भिक्षुर्वा, एटले आरंभनो त्याग करीने धर्मकायनुं रक्षण करवा माटे जे निरवद्य भिक्षा मागे ते साधु, अथवा

(भिरकुणी वा के०) भिक्षुकी वा एटले भिक्षु जेवीज साध्वी ते साधु तथा साध्वी केवा छे तो के, (संजयविरयपडिहयपच्चरकायपावकम्मे के०) संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, संयत एटले सत्तर प्रकारना संयमेकरी युक्त तथा वि एटले विविध प्रकारना जे व्रत तेनेविषे रत एटले आसक्त तेने विरत कहिये वली प्रतिहत एटले स्थितिह्रासथी हण्यां छे, तथा प्रत्याख्यात एटले हेतुना अभावथी फरी वृद्धि पामे नहीं एवी रीतें पच्चख्यां छे पापकर्म ते अतीत, अनागत एवा ज्ञानावरणीयादिक जेणें तेने प्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा कहिये. ए संयतादि त्रण विशेषणे करी युक्त साधु तथा साध्वी (से दिआ वा के०) दिवा वा एटले दिवसनेविषे, अथवा (राउं वा के०) रात्रौ वा एटले रात्रिनेविषे, (एगउ वा के०) एकको वा एटले एकलो थको अथवा (परिसागउ वा के०) परिषद्गतो वा एटले सभामां बेठो थको, अर्थात् कोइ कारणथी एकलो, अने बाकी रहेला समयनेविषे सभामां रह्यो थको (सुत्ते वा के०) सुप्तो वा एटले सूतो छतो, अथवा (जागरमाणे वा के०) जाग्रन्वा एटले जागतो छतो, अर्थात् दिवसें जागतो अने रात्रें सूतो आगल केहवाशे ते न करे. हवे ते साधु तथा साध्वी शुं न करे, ते कहे छे. तेमां प्रथम पृथ्वीकाय समारंभनो निषेध कहे छे. (से के०) ते साधु अथवा साध्वी (पुढविं वा के०) पृथ्वीं वा एटले खाणथी उपजती माटी तेने, अथवा (भित्तिं वा के०) नदीतटनी माटीने, अथवा (सिलं वा के०) शिलां वा एटले मोटा पाषाणने, अथवा (लेलुं वा के०) लोष्टं वा एटले न्हाना पाषाणने अथवा (ससरक्खं वा कायं के०) सरजस्कं वा कायं, एटले सचित्तमाटीनी उडती आवेली रजेंकरी मलिन एवा शरीरने, अथवा (ससरक्खं वा वत्थं के०) सरजस्कं वा वस्त्रं, एटले सचित्तधूलथी मलिन थयेला चोलपट्टकादि वस्त्रने, " एकना ग्रहणथी तज्जातीयनुं ग्रहण थाय छे, " माटे वस्त्र शब्देकरी पात्रनुं पण ग्रहण करवुं. तेथी धूलथी मलिन थयेला पात्रने पण (हत्थेण वा के०) हस्तेन वा एटले हाथें करी, अथवा (पाएण वा के०) पादेन वा एटले पगेंकरी, तथा (कठेण वा के०) काष्ठेन वा एटले काष्ठेकरी, किंवा (किलिंचेण वा के०) किलिंचेन वा एटले काष्ठना खंडेकरी, किंवा खीलाये करी, अथवा (अंगुलियाए वा के०) अंगुलिकया वा एटले अंगुलियेंकरी. अथवा (सिलागाए वा के०) शलाकया वा एटले लोहनी शलाकाएकरी, अथवा (सिलागहत्थेण के०) शलाकाहस्तेन वा एटले शलाकाना समुदायेकरी, (नालिहिया के०) नालिखेत् एटले थोडुं पण लखवुं नहीं, अर्थात् पूर्वोक्त सचित्त पृथ्वीउपर कोइ पण वस्तुथी थोडुं पण लखवुं नहीं. अथवा (नवि-

लिहिज्जा के०) न विलिखेत् एटले पूर्वोक्त पृथ्वीउपर जाकुं लखवुं नहीं, तथा (न घट्टिज्जा के०) न घट्टयेत् एटले एक स्थानकथी बीजे स्थानके नाखवुं नहीं, तथा ,(न भिंदिद्या के०) न भेदयेत् एटले सचित्त पृथ्वीने भेद, विदारण करवुं नहीं, तथा (अन्नं के०) अन्यं एटले बीजा पासे (नालिहाविद्या के०) न आलेखयेत् एटले सचित्त पृथ्वीने थोडुं पण लखावुं नहीं, तथा बीजापासे सचित्त पृथ्वीने (न विलिहाविद्या के०) घणुं लखावुं नहीं, अथवा बीजापासे सचित्त पृथ्वीने (न घट्टाविद्या के०) न घट्टयेत् एटले चलाववुं नहीं, अथवा सचित्त पृथ्वीने बीजापासे (न भिंदाविद्या के०) न भेदयेत् एटले भेद, विदारण कराववुं नहीं; तथा (अन्नं आलिहंतं वा के०) अन्यमालिखंतं वा एटले थोडी लिटी काढता बीजाप्रते, अथवा (विलिहंतं वा के०) घणी लिटी काढतां प्रत्यें, अथवा (घट्टंतं वा के०) संघट्टन करनार प्रते, अथवा (भिंदंतं वा के०) भेद, विदारण करनार प्रत्यें (न समणुजाणिज्जा के०) न समनुजानीयात् एटले अनुमोदन आपवुं नहीं. ए जावज्जीव इत्यादिनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो पृथ्वीकायना आरंभनो निषेध कह्यो. ॥ १ ॥

(दीपिका.) उक्तश्चारित्रधर्मः । स च यतनया स्यात् । अतो यतनार्थमाह । से इति निर्देशे । स योऽसौ महाव्रतयुक्तो भिक्षुर्वा भिक्षुकी वा आरम्भत्यागात् । धर्मकायपालनाय भिक्षणशीलो भिक्षुरेव भिक्षुक्यपि। पुरुषोत्तमो धर्म इति भिक्षुर्विशेष्यते तद्विशेषणानि भिक्षुक्या अपि ज्ञेयानि । भिक्षुविशेषणान्याह । संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा । तत्र सामस्त्येन यतः संयतः सप्तदशप्रकारसंयमसहितः । पुनर्विविधमनेकप्रकारतया द्वादशविधे तपसि रतो विरतः । पुनः प्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा प्रतिहतं स्थितेर्ह्रासात् ग्रन्थिभेदेन प्रत्याख्यातं हेत्वभावतः पुनर्वृद्ध्यभावेन पापं पापकर्म ज्ञानावरणीयादि येन सः । ततः कर्मधारयः । स तथाविधो दिवा वा, रात्रौ वा, एकको वा, परिषद्गतो वा । सुप्तो वा, जाग्रद्वा । रात्रौ सुप्तो, दिवा जाग्रत् । कारणिक एकः शेषकालं परिषद्गत इदं वक्ष्यमाणं न कुर्यात् । किं तदित्याह । पृथिवी लोष्टादिरहिता । भित्तिर्नदीतटी । शिला विशालः पाषाणः । लेष्टुः प्रसिद्धः । सह रजसा आरण्यपांशुलक्षणेन वर्तते यः स सरजस्कः । कः । कायो देहस्तम् । सरजस्कं वा वस्त्रं चोलपट्टकादि । एकग्रहणेन तज्जातीयग्रहणमिति न्यायात् पात्रादिपरिग्रहः । एतानि किमित्याह । हस्तेन वा, पादेन वा, काष्ठेन वा, किलिञ्चेन वा, कुड्यरूपेण वा, अङ्गुल्या वा, शलाकया वा, लोहशलाकारूपया, शलाकाहस्तेन शलाकासमूहरूपेण वा । किं न कुर्यादित्याह । न आलिखेत् । आ ईषत् सकृद्वालेखनं

न स्वयं कुर्यात् । न विलिखेत् । नापि स्वयं नितरामनेकशो वा लेखनं कुर्यात् । न घट्टयेत् न स्वयं घट्टनं चालनं कुर्यात् । न भिन्द्यात् न स्वयं भेदं विदारणं कुर्यात् । तथा अन्यमन्येन वा न आलेखयेत्, न विलेखयेत्, न घट्टयेत्, न भेदयेत्, तथा अन्यं स्वत एव आलिखन्तं वा विलिखन्तं वा घट्टयन्तं वा भिन्दन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् ॥ १ ॥

(टीका.) उक्तश्चारित्रधर्मः । सांप्रतं यतनाया अवसरः । तथा चाह । से भिक्खू वा इत्यादि । से इति निर्देशे । स योऽसौ महाव्रतयुक्तो भिक्षुर्वा भिक्षुकी वा आरम्भत्यागाद्धर्मकायपालनाय भिक्षणशीलो भिक्षुः । एवं भिक्षुक्यपि । पुरुषोत्तमो धर्म इति भिक्षुर्विशेष्यते । तद्विशेषणानि च भिक्षुक्या अपि द्रष्टव्यानीत्याह । संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा । तत्र सामस्त्येन यतः संयतः । सप्तदशप्रकारसंयमोपेतः । विविधमनेकधा द्वादशविधे तपसि रतो विरतः । प्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मेति । प्रतिहतं स्थितिह्रासतो ग्रन्थिभेदेन प्रत्याख्यातं हेत्वभावतः पुनर्वृद्ध्यभावेन पापं कर्म ज्ञानावरणीयादि येन स तथाविधः । दिवा वा रात्रौ वा एको वा परिषद्गतो वा सुप्तो वा जाग्रद्वा । रात्रौ सुप्तो दिवा जाग्रत् । कारणिक एकः । शेषकालं परिषद्गतः । इदं च वक्ष्यमाणं न कुर्यात् । से पुढविं वा इत्यादि । तद्यथा पृथिवीं वा भित्तिं वा शिलां वा लोष्टं वा । तत्र पृथिवी लोष्टादिरहिता । भित्तिर्नदीतटी । शिला विशालः पाषाणः । लोष्टः प्रसिद्धः । तथा सह रजसा अरण्यपांशुलक्षणेन वर्तत इति सरजस्कं वा कायम् । कायमिति देहम् । तथा सरजस्कं वा वस्त्रम् । वस्त्रं चोलपट्टादि । एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति पात्रादिपरिग्रहः । एतत् किमित्याह । हस्तेन वा पादेन वा काष्ठेन वा । कलिञ्चेन वा क्षुद्रकाष्ठरूपेण अङ्गुल्या वा शलाकया वा अयःशलाकादिरूपया शलाकाहस्तेन वा शलाकासंघातरूपेण । णालिहिज्जत्ति । नालिखेत् न घट्टयेत् न भिन्द्यात् । तत्र ईषत्सकृद्वालेखनम् । नितरामनेकशो वा विलेखनम् । घट्टनं चालनम् । भेदो विदारणम् । एतत् स्वयं न कुर्यात् । तथा अन्यमन्येन वा नालेखयेत् न विलेखयेत् न घट्टयेत् न भेदयेत् । तथान्यं स्वत एव आलिखन्तं वा विलिखन्तं वा घट्टयन्तं वा भिन्दन्तं वा न समनुजानीयादित्यादिपूर्ववत् ॥ १ ॥

से भिक्खु वा भिक्खूणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ
वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से उदगं वा
ओसं वा हिमं वा महियं वा करगं वा हरतणुगं वा सुद्धोदगं वा उदउ-

ल्लं वा कायं उदउल्लं वा वत्थं ससिणिद्धं वा कायं ससिणिद्धं वा वत्थं न आमुसिज्जा। न संफुसिज्जा। न आविलिज्जा। न पविलिज्जा। न अक्खोडिज्जा। न पक्खोडिज्जा। न आयाविज्जा। न पयाविज्जा। अन्नं न आमुसाविज्जा। न संफुसाविज्जा। न आवीलाविज्जा। न पवीलाविज्जा। न अक्खोडाविज्जा। न पक्खोडाविज्जा। न आयाविज्जा। न पयाविज्जा। अन्नं आमुसंतं वा संफुसंतं वा आवीलंतं वा पविलंतं वा अक्खोडंतं वा पक्खोडंतं वा आयावंतं वा पयावंतं वा न समणुजणामि। जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि। न कारवेमि। करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि॥२॥

(अवचूरिः) उदकं शिरापानीयम्। अवश्यायः स्नेहः। हिमं स्त्यानोदकम्। मिहिका धूमरी। करकः कठिनोदकरूपः। हरितनुर्भुवमुद्भिद्य तृणाग्रादिषु भवति। शुद्धोदकमन्तरीक्षोदकम्। तथा उदकार्द्रं वा कायम्। उदकार्द्रं वा वस्त्रम् आर्द्रता चेह गलद्बिन्दुता अनन्तरोदितोदकभेदसंमिश्रता। सस्निग्धं वा इ..ादि। अत्र स्नेहनं स्निग्धमिति। सस्निग्धता चेह बिन्दुरहितानन्तरोदितोदकसंमिश्रता। एतत्किमित्याह नामृषेत्। न संस्पृशेत्। सकृदीषद्वा स्पर्शनमामर्षणमतोऽन्यत्संस्पर्शनम्। नापीडयेत् न प्रपीडयेत्। सकृदीषद्वापीडनं ततोऽन्यत्प्रपीडनम्। नास्फोटयेत् न प्रस्फोटयेत्। सकृदीषद्वास्फोटनमतोऽन्यत् प्रस्फोटनम्। नातापयेत् प्रतापयेत्। सकृदीषद्वातापनं विपरीतं प्रतापनम्। एतत्स्वयं न कुर्यात्। अन्यमन्येन वा नामर्षयेत् इत्यादि ज्ञेयम्॥२॥

(अर्थ.) हवे अप्कायना आरंभनो निषेध कहे छे. से भिक्खू वा इति (अहीं 'से भिक्खू' एथी मांडीने 'जागरमाणे' अहीं सुधी सूत्रनो अर्थ प्रथम कह्यो छे, ते प्रमाणेज जाणवो.) (से के०) तद्यथा, एटले ते अप्कायना आरंभनो निषेध करे छे ते आवीरीते. (उदगं वा के०) उदकं वा एटले शिरापानीय ते जमीनमांथी नीकळतुं एवुं वावी, कूप, तळाव, नदी इत्यादिकनुं पाणी जाणवुं, ते प्रते, अथवा (ओसं वा के०) अवश्यायं वा एटले पाछली रात्रे ठार पडे ते पाणीप्रते, अथवा (हिमं वा के०) हिमं वा, एटले जेने बरफ कहियें, ते पाणीप्रते, अथवा (महियं वा के०) मिहिकां वा एटले धूंअरी पडे ते पाणीप्रते, अथवा (करगं वा के०) करकां वा एटले वर्षादमां करा पडे छे, ते रूप पाणीप्रत्ये, अथवा (हरतणुं

वा के०) हरतनुं वा एटले तृण, डाभ प्रमुखने अग्रे जलना बिंदु पडे छे, तेप्रत्ये, अथवा (सुद्धोदगं वा के०) शुद्धोदकं वा एटले आकाशमांथी जे वर्सादनुं पाणी पडे छे, तेने शुद्धोदक कहियें ते प्रत्ये, अथवा (उदउल्लं वा कायं के०) उदकार्द्रं वा कायं एटले पाणीथी पलडेला शरीरप्रत्ये, अथवा (उदउल्लं वा वत्थं के०) उदकार्द्रं वा वस्त्रं, एटले उदकमां पलळेला वस्त्र प्रत्ये, अथवा (ससिणिद्धं वा कायं के०) सस्निग्धं वा कायं एटले जेथी बिंदु गलता नथी एवी सस्निग्ध काया प्रत्ये, अथवा (ससिणिद्धं वा वत्थं के०) सस्निग्धं वा वस्त्रं एटले जेथी बिंदु गलता नथी, एवा सस्निग्ध वस्त्र प्रत्ये, (नामुसिद्या के०) नामृषेत् एटले थोडुं अथवा वारंवार फरसे नहीं, (न संफुसिज्जा के०) न संस्पृशेत् एटले थोडुं अथवा एकवार फरसे नहीं. (न आवीलिद्या के०) नापीडयेत्, एटले थोडुं अथवा एकवार पीडे नहीं, (न पवीलिद्या के०) न प्रपीडयेत् एटले घणुं अथवा वारंवार पीडे नहीं. (न अक्खोडिद्या के०) नास्फोटयेत् एटले थोडुं अथवा एक वार वस्त्रादिक झाटके नहीं. (न पक्खोडिद्या के०) न प्रस्फोटयेत् एटले घणुं अथवा वारंवार वस्त्रादिक झाटके नहीं. (न आयाविद्या के०) न आतापयेत् एटले थोडुं अथवा एकवार तपावे नहीं. (न पयाविद्या के०) न प्रतापयेत् एटले घणुं अथवा वारंवार तपावे नहीं. तथा (अन्नं न मुसाविद्या के०) अन्यं न आमर्षयेत् एटले बीजापासे थोडो अथवा एकवार स्पर्श करावे नहीं. (न संफुसाविद्या के०) न संस्पर्शयेत् एटले घणो अथवा वारंवार स्पर्श करावे नहीं. (न आवीलाविद्या के०) न आपीडयेत् एटले थोडुं अथवा एकवार पीडावे नहीं. (न पवीलाविद्या के०) न प्रपीडयेत् एटले घणुं अथवा वारंवार पीडावे नहीं. (न अक्खोडाविद्या के०) न आस्फोटयेत् एटले थोडुं अथवा एकवार बीजापासे झटकावे नहीं. (न पक्खोडाविद्या के०) न प्रस्फोटयेत् एटले घणुं अथवा वारंवार बीजापासे झटकावे नहीं. (न आयाविद्या के०) न आतापयेत् एटले थोडुं अथवा एकवार बीजापासे तपावे नहीं. (न पयाविद्या के०) न प्रतापयेत् एटले घणुं अथवा वारंवार बीजापासे तपावे नहीं. तथा (अन्नं आमुसंतं वा के०) अन्यमामृशंतं एटले थोडुं अथवा एकवार स्पर्श करनार अनेरा प्रते, अथवा (संफुसंतं वा के०) संस्पृशंतं वा एटले घणुं अथवा वारंवार स्पर्श करनार अनेरा प्रते, अथवा (आवीलंतं वा के०) आपीडयंतं वा एटले थोडुं अथवा एकवार पीडन करनारा बीजा प्रते, अथवा (पवीलंतं वा के०) प्रपीडयंतं वा एटले घणुं अथवा वारंवार पीडन करता अनेरा प्रते, अथवा (अक्खोडंतं वा के०) आस्फोटयंतं वा एटले थोडुं अथवा एकवार झटकावता अनेरा प्रत्ये, अथवा (पक्खोडंतं वा के०) प्रस्फोटयंतं वा एटले

घणुं अथवा वारंवार कटकावता अनेरा प्रते, अथवा (आयावंतं वा के०) आतापयंतं वा एटले थोडुं अथवा एकवार तपावता अनेरा प्रते, अथवा (पयावंतं वा के०) प्रतापयंतं वा एटले घणुं अथवा वारंवार तपावता अनेरा प्रते, (न समणुजाणेद्या के०) न समनुजानीयात् एटले अनुमोदना आपे नहीं. 'जावज्जीवाए' एथी मांडीने 'अप्पाणं वोसिरामि' ए सुधीनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. ॥ २ ॥

(दीपिका.) तथा पुनः पूर्ववत् स किं न कुर्यादित्याह । स भिक्षुः उदकं वा शिरापानीयम्, अवश्यायं वा स्नेहम्, हिमं वा स्त्यानोदकं, मिहिकां वा धूमरिकां, करकां वा कठिनोदकरूपां, हरतनुकं वा भुवमुद्भिद्य तृणाग्रादिस्थितं, शुद्धोदकमाकाशोदकम् । उदकार्द्रं वा कायमुदकार्द्रं वा वस्त्रम् । उदकार्द्रता च गलद्बिन्दुरूपा ग्राह्या । सस्निग्धं वा कायं सह स्निग्धेन स्नेहनेन वर्तते यः स सस्निधः स चासौ कायश्च तमेवंविधं कायमेवं सस्निग्धं वा वस्त्रम् । सस्निग्धता चेह बिन्दुरहिता ज्ञेया। एतत्किमित्याह । नामुसिद्या, सकृत् ईषद्वा स्पर्शनमामर्षणम् न स्वयं कुर्यात् । न संफुसिज्जा, ततोऽन्यत् संस्पर्शनं न कुर्यात् । एवं नावीलिज्जा, सकृत् ईषद्वापीडनम् । न पवीलिज्जा ततोऽन्यत्प्रपीडनम् । न अक्कोडिज्जा । सकृत् ईषद्वास्फोटनम् । न पक्कोडिद्या । ततोऽन्यत् प्रस्फोटनम् । न आयाविद्या । एवं नावीलिज्जा । सकृत् ईषद्वातापनम् । न पयाविद्या । प्रकर्षेण तापनं प्रतापनम् । एतानि सर्वाणि स्वयं न कुर्यात् । तथा अन्यमन्येन वा नामर्षयेत् । न संस्पर्शयेत् । न आपीडयेत् । न प्रपीडयेत् । न आस्फोटयेत् । न प्रस्फोटयेत् । न आतापयेत् । न प्रतापयेत् । तथा अन्यं स्वत एव आमृषन्तं वा । संस्पृशन्तं वा । आपीडयन्तं वा । प्रपीडयन्तं वा अस्फोटयन्तं वा । प्रस्फोटयन्तं वा । आतापयन्तं वा । प्रतापयन्तं वा । न समनुजानीयात् । इत्यादि पूर्ववत् ॥ २ ॥

(टीका.) तथा से भिक्खू वा इत्यादि यावज्जागरमाणे वत्ति पूर्ववदेव । से उदगं वेत्यादि । तद्यथा । उदकं वा अवश्यायं वा हिमं वा मिहिकां वा करकां वा हरतनुं वा शुद्धोदकं वा । तत्रोदकं शिरापानीयम् । अवश्यायः स्नेहः । हिमं स्त्यानोदकम् । मिहिका धूमिका । करकः कठिनोदकरूपः । हरतनुः भुवमुद्भिद्य तृणादिषु भवति । शुद्धोदकमन्तरिक्षोदकम् । तथा उदकार्द्रं वा कायम् उदकार्द्रं वा वस्त्रम् । उदकार्द्रता चेह गलद्बिन्दुतुषारा अनन्तरोदकभेदसंमिश्रता । तथा सस्निग्धं वा कायं सस्निग्धं वा वस्त्रम् । अत्र स्नेहनं स्निग्धमिति भावे निष्ठाप्रत्ययः । सह स्निग्धेन वर्तत इति सस्निग्धः । सस्निग्धं वा । सस्निग्धता चेह बिन्दुरहितानन्तरोदितोदकभेदसंमिश्रता। एतत् किमित्याह । णामुसेज्जात्ति । नामृषेन्न संस्पृशेत् । नापीडयेन्न प्रपीडयेत् । ईष-

नास्फोटयेत् न प्रस्फोटयेत् । नातापयेत् न प्रतापयेत् । तत्र सकृदीषद्वा स्पर्शनमामर्षणम् । अतोऽन्यत्संस्पर्शनम् । एवं सकृदीषद्वापीडनमतोऽन्यत्प्रपीडनम् । एवं सकृदीषद्वा स्फोटनमास्फोटनमतोऽन्यत्प्रस्फोटनम् । एवं सकृदीषद्वातापनं विपरीतं प्रतापनम् । एतत्स्वयं न कुर्यात्तथान्यमन्येन वा नामर्षयेन्न संस्पर्शयेत् । नापीडयेत् । न प्रपीडयेत् । नास्फोटयेत् न प्रस्फोटयेत् । नातापयेत् न प्रतापयेत् । तथान्यं स्वत एव आमृषन्तं वा संस्पृशन्तं वा आपीडयन्तं वा प्रपीडयन्तं वा आस्फोटयन्तं वा प्रस्फोटयन्तं वा आतापयन्तं वा प्रतापयन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् ॥ २ ॥

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से अगणिं वा इंगालं वा मुम्मुरं वा अच्चिं वा जालं वा अलायं वा सुद्धागणिं वा उक्कं वा न उंजेज्जा न घट्टेज्जा न भिंदेज्जा न उज्जालेज्जा न पज्जालेज्जा न निव्वावेज्जा अन्नं न उंजावेज्जा न घट्टावेज्जा न भिंदावेज्जा न उज्जालावेज्जा न पज्जालावेज्जा न निव्वावेज्जा अन्नं उंजंतं वा घट्टंतं वा भिंदंतं वा उज्जालंतं वा पज्जालंतं वा निव्वावंतं वा न समणुजाणामि । जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) अयस्पिण्डानुगतोऽग्निः । ज्वालारहितोऽङ्गारः । विरलाग्निकणं भस्म मुर्मुरः । मूलाग्निविच्छिन्ना ज्वाला अर्चिः । प्रतिबद्धा ज्वाला । अलातमुल्मुकम् । निरिन्धनः शुद्धाग्निः । उल्का गगनाग्निः । न उंजेज्जा नोत्सिञ्चेत् । न घट्टयेत् । नोज्ज्वालयेत् । न निर्वापयेत् । तत्र उंजनं उत्सेचनमिन्धनादिना । घट्टनं सजातीयादिना चालनम् । उज्ज्वालनं व्यजनादिभिर्वृद्ध्युत्पादनम् । निर्वापणं विध्यापनम् । एतत्स्वयं न कुर्यादित्यादि ॥ ३ ॥

(अर्थ.) हवे, अग्निकायनी दया पालवी ते कहे छे. से इत्यादि. 'से भिक्खू वा' अहियी मांडीने 'जागरमाणे वा' ए सुधीनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. हवे अग्निकायना आरंभनो निषेध कहे छे. से इत्यादि. (से के०) तद्यथा ते अग्निकायना आरंभनो निषेध आवी रीते-(अगणिं वा के०) अग्नि वा एटले तपावेला लोहनानो

अग्नि ते प्रत्ये, अथवा (इंगालं वा के०) अंगारं वा एटले ज्वालारहित अग्नि जेने अंगारो कहे ठे ते प्रत्ये, अथवा (मुम्मुरं वा के०) मुर्मुरं वा एटले वकरी प्रमुखनी लींडिनो अग्नि जेमां नस्म घणुं थाय ठे, अने अग्निना जूदा जूदा कण थोका होयठे ते प्रत्ये, अथवा (अचिं वा के०) अर्चिर्वा एटले मूलअग्निथी वूटेलो दिवा प्रमुखनो ज्योतिरूप अग्नि ते प्रत्ये, अथवा (जालं वा के०) ज्वालां वा एटले वलता शुष्कतृणादिकनी मूल अग्निने वलगी रहेली ज्वाला नीकले ठे ते प्रत्ये, अथवा (अलायं वा के०) अलातं वा एटले उंबाडीयानो सांगानो मेरइया प्रमुखनो अग्नि ते प्रत्ये, अथवा (सुद्धागणिं वा के०) शुद्धाग्निं वा एटले काष्ठरहित शुद्ध अग्नि प्रत्ये, अथवा (उक्कं वा के०) उल्कां वा एटले आकाश संबंधी जे उल्कापात तथा वीजली प्रमुखनो अग्नि ते प्रत्ये, (सयं के०) पोते (न उंजेज्जा के०) नोत्सिंचेत् एटले इंधणादिक घाले नहीं. (न घट्टेज्जा के०) न घट्टयेत् एटले संघट्टन करे नही, अर्थात् हाथें करी संकोरे नहीं. (न जिंदेज्जा के०) नजिंद्यात् एटले धूल प्रमुख नाखीनि नेद पमाडे नहीं. (न उज्जालेज्जा के०) नोज्ज्वालयेत् एटले वींजणादिकें करी थोडो पवन नाखीने वधारे नहीं. (न पज्जालिज्जा के०) न प्रज्वालयेत् एटले विशेषे पवन नाखीने प्रज्वलित करे नहीं, अने (न निव्वावेज्जा के०) न निर्वापयेत् एटले उदक प्रमुख नाखीने ओलवे नहीं. तथा (अन्नं के०) अन्यं एटले अनेरा पासे (न उंजाविज्जा के०) न उत्सेचयेत् एटले इंधणादिक घलावे नहीं. (न घट्टाविज्जा के०) न घट्टयेत् एटले घट्टन करावे नहीं, अर्थात् हाथे करी संकोरावे नहीं. (न जिंदाविज्जा के०) न नेदयेत् एटले धूलि प्रमुख नखावीने नेद करावे नहीं. (न उज्जालाविज्जा के०) न उज्ज्वालयेत् एटले अनेरा पासे थोडो पवन नखावी वृद्धिवंत करावे नहीं. (न पज्जालाविज्जा के०) न प्रज्वालयेत् एटले घणो पवन नखावीने प्रज्ज्वलित करावे नहीं. (न निव्वाविज्जा के०) न निर्वापयेत् एटले उदकादि नखावीने ओलावे नहीं. तथा (अन्नं के०) अन्यं एटले अनेरो माणस (उंजंतं वा के०) उत्सिंचतं वा एटले पोतेज इंधणादिक नाखतो होय तो ते प्रत्ये, अथवा (घट्टंतं वा के०) घट्टयंतं वा एटले हस्तादिकें करी संकोरतो होय तो ते प्रत्ये, अथवा (जिंदंतं वा के०) धूलि प्रमुख नाखीने नेद करतो होय तो ते प्रत्ये, अथवा (उज्जालंतं वा के०) उज्ज्वालयंतं वा एटले थोडो पवन नाखीने वधारतो होय तो तेप्रत्यें, अथवा (पद्मालंतं वा के०) प्रज्वालयन्तं वा एटले घणो पवन नाखी प्रज्वलित करतो होय तो ते प्रत्ये, अथवा (निव्वावंतं वा के०) निर्वापयन्तं वा एटले उदकादिकें करी ओलवतो होय तो ते प्रत्ये (न समणुजाणामि के०) न स-

मनुजानामि एटले अनुमोदना आपुं नहीं. 'जावजीवाए' इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. इति ॥ ३ ॥

(दीपिका.) इह अग्निं लोहपिण्डानुगतं वा ज्वालारहितमङ्गारं विरलाग्निकणरूपं मुर्मुरं मूलाग्निविच्छिन्नां ज्वालामर्चिर्मूलाग्निप्रतिबद्धां ज्वालामलातमुल्मुकमिन्धनरहितं शुद्धाग्निं गगनाग्निरूपामुल्काम्। एतत्किमित्याह। भिक्षुरेतन्न कुर्यात्। किं तदाह। नो उंजेद्या न उत्सिंचेत् उंजनमुत्सेचनं नो कुर्यात्। नो घट्टिज्जा। घट्टनं सजातीयादीना चालनम्। न उज्जालिज्जा। उज्ज्वालनं व्यजनादिभिर्वृद्धापादनम्। न निव्वाविज्जा। निर्वापणं विध्यापनम्। एतानि न स्वयं भिक्षुः कुर्यात् तथा अन्यं अन्येन वा न उत्सेचयेत्, न घट्टयेत्, न उज्ज्वालयेत्, न निर्वापयेत्, तथा अन्यं स्वत एव उत्सिञ्चन्तं वा घट्टयन्तं वा, उज्ज्वालयन्तं वा, निर्वापयन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् ॥ ३ ॥

(टीका.) से भिक्खू वा इत्यादि जाव जागरमाणे वत्ति पूर्ववदेव। से अगणिं वेत्यादि। तद्यथा अग्निं वा अङ्गारं वा मुर्मुरमर्चिर्वा ज्वालां वा अलातं वा शुद्धाग्निं वा उल्कां वा। इह अयस्पिण्डानुगतोऽग्निः। ज्वालारहितोऽङ्गारः। विरलाग्निकणं भस्म मुर्मुरः। मूलाग्निविच्छिन्ना ज्वाला अर्चिः। प्रतिबद्धा ज्वाला। अलातमुल्मुकम्। निरिन्धनः शुद्धोऽग्निरुल्का गगनाग्निः। एतत् किमित्याह। न उंजेज्जा। नोत्सिंचेत्। न घट्टेद्या न घट्टयेत्। न उज्ज्वालयेत्। न निर्वापयेत्। तत्रोंजनमुत्सेचनं घट्टनं सजातीयादिना चालनं उज्ज्वालनं व्यजनादिभिर्वृद्धापादनं निर्वापणं विध्यापनम्। एतत्स्वयं न कुर्यात्तथान्यमन्येन वा नोत्सेचयेन्न घट्टयेन्नोज्ज्वालयेन्न निर्वापयेत्तथान्यं स्वत एव उत्सिञ्चन्तं वा घट्टयन्तं वा उज्ज्वालयन्तं वा निर्वापयन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् ॥ ३ ॥

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राउ वा एगउ वा परिसागउ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से सिएण वा विहुणेण वा तालिअंटेण वा पत्तेण वा पत्तभंगेण वा साहाए वा साहाभंगेण वा पिहुणेण वा पिहुणहत्थेण वा चेलेण वा चेलकन्नेण वा हत्थेण वा मुहेण वा अप्पणो वा कायं बाहिरं वा वि पुग्गलं न फुमेद्या न वीएद्या अन्नं न फुमावेद्या न वीआवेज्जा अन्नं फुमंतं वीअंतं वा न समणुजाणामि जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए

काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) सितं चामरम् । विधुवनं व्यजनम् । तालवृन्तं तदेव मध्यग्रहणछिद्रं त्रिपुटम् । पत्रं पद्मिनीपत्रादि । शाखा वृक्षशाखा । शाखाभङ्गस्तदेकदेशः । पेहुणं मयूरादिपिच्छम् । पेहुणहस्तस्तत्समूहः । चेलं वस्त्रम् । चेलकर्णस्तदेकदेशः । हस्तमुखे प्रतीते । एभिः किमित्याह । वाह्यं वा पुद्गलमुष्णोदकादि न फूत्कुर्यात् मुखेन । न व्यजेत् चामरादिना । तथान्यमन्येन वा न फूत्कारयेत् । न व्याजयेत् । तथान्यं फूत्कुर्वन्तं व्यजन्तं न समनुजानीयात् ॥ ४ ॥

(अर्थ.) हवे, वायुकायनी दया पालवी ते कहे छे. से इत्यादि 'से भिक्खू' अहींथी मांडीने 'जागरमाणे वा' ए सुधीनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. हवे, वायुकायना आरंभनो निषेध कहे छे. से इत्यादि (से के०) तद्यथा एटले ते वायुकायनो निषेध करे छे. ते एवी रीते-(सिएण वा के०) सितेन वा एटले श्वेत चामरें करी, अथवा (विहुवणेण के०) विधुवनेन वा एटले वासकादिकना वींजणें करी, अथवा (तालियंटेण वा के०) तालवृंतेन वा एटले वांसना किंवा तालपत्रादिकने वींजणें करी, अथवा (पत्तेण वा के०) पत्रेण वा एटले कमल आदिकना पत्रें करी, अथवा (पत्तभंगेण वा के०) पत्रभंगेन वा एटले केलिप्रमुखना पानडाना समुदायें करी, अथवा (साहाए वा के०) शाखया वा एटले वृक्षनी डालेंकरी, अथवा (साहाभंगेण वा के०) शाखाभंगेन एटले वृक्षनी डालना समुदायें करी, अथवा (पिहुणेण वा के०) पिहुणेन वा एटले मोर प्रमुखना पिछें करी, अथवा (पिहुणहत्थेण वा के०) पिहुणहस्तेन वा एटले मोर पिछनी पूंजणीयें करी, अथवा (चेलेण वा के०) चेलेन वा एटले वस्त्रेंकरी, अथवा (चेलकन्नेण वा के०) चेलकर्णेन वा एटले वस्त्रने छेडे करी, अथवा (हत्थेण वा के०) हस्तेन वा एटले हाथें करी, अथवा (मुहेण वा के०) मुखेन वा एटले मुखें करी, (अप्पणो वा कायं के०) आत्मनो वा कायं एटले पोताना शरीरने अथवा (बाहिरं वा वि पुग्गलं के०) बाह्यं वापि पुद्गलं एटले बाहिरनां जे उन्हुं पाणी तथा दूध प्रमुख पुद्गल ते प्रत्ये (न फुमिज्जा के०) न फूत्कुर्यात् एटले मुखें करी फूंक नहीं. (न वीइज्जा के०) न वीजयेत् एटले वींजे नहीं. तथा (अन्नं के०) अन्यं एटले बीजाथकी (न फुमाविज्जा के०) न फूत्कारयेत् एटले फुत्कार करावे नहीं. (न वीयाविज्जा के०) न वीज-

येत् एटले वींजावे नहीं. तथा (अन्नं के०) अन्यं एटले बीजो माणस पोते (फुमंतं वा के०) फूत्कुर्वंतं वा एटले फूंकतो होय तो ते प्रत्ये, अथवा (वीयंतं वा के०) वीजयन्तं वा एटले वींजतो होय तो ते प्रत्ये, (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदना आपुं नहीं. 'जावजीवाए' इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) सेनिरकू इत्यादि व्याख्या पूर्ववत्। पुनः सितेन वा चामरेण, विधुवनेन वा व्यजनेन, तालवृन्तेन वा तेनैव मध्यग्रहणछिद्रेण द्विपुटेन, पत्रेण वा पद्मिनीपत्रादिना, पत्रभङ्गेन तस्यैकदेशेन, शाखया वा वृक्षडालया, शाखाभङ्गेन वा शाखादेशेन, पिहुणेण वा मयूरादिपिछेन, पिहुणहत्थेण वा मयूरादिपिछसमूहेन, चैलेन वा वस्त्रेण, चेलकर्णेन वा वस्त्रैकदेशेन, हस्तेन वा करेण, मुखेन वा वदनेन। एभिः कृत्वा किमित्याह। आत्मनो वा कायं स्वदेहमित्यर्थः। बाह्यं वा पुद्गलमुष्णोदकादि। एतत्किमित्याह। न फुमिज्जा न स्वयं फूत्कुर्यात् मुखेन धमनं न कुर्यात्। न वीइज्जा न वीजयेत् चामरादिना। तथा अन्यमन्येन वा न फूत्कारयेत्। न वीजयेत्। तथा अन्यं स्वत एव फूत्कुर्वन्तं व्यजन्तं वा न समनुजानीयादिति पूर्ववत् ॥ ४ ॥

(टीका.) से भिक्कू वा इत्यादि जाव जागरमाणे वत्ति पूर्ववदेव । से सीएण वेत्यादि। तद्यथा सितेन वा विधुवनेन वा तालवृन्तेन वा पत्रेण वा शाखया वा शाखाभङ्गेन वा पेहुणेन वा पेहुणहस्तेन वा चेलेन वा चेलकर्णेन वा हस्तेन वा मुखेन वा। इह सितं चामरम्। विधुवनं व्यजनम्। तालवृन्तं तदेव मध्यग्रहणछिद्रम्। पत्रं पद्मिनीपत्रादि। शाखा वृक्षडालम्। शाखाभङ्गस्तदेकदेशः। पेहुणं मयूरादिपिछम्। पेहुणहस्तस्तत्समूहः। चेलं वस्त्रम्। चेलकर्णस्तदेकदेशः। हस्तमुखे प्रतीते। एभिः किमित्याह। आत्मनो वा कायं स्वदेहमित्यर्थः। बाह्यं वा पुद्गलमुष्णोदनादि। एतत् किमित्याह। न फुमेद्या इत्यादि। न फूत्कुर्यात् न व्यजेत्। तत्र फूत्करणं मुखेन धमनम्। व्यजनं चमरादिना वायुकरणम्। एतत्स्वयं न कुर्यात्। तथान्यमन्येन वा न फूत्कारयेन्न व्याजयेत्तथान्यं स्वत एव फूत्कुर्वन्तं व्यजन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववदेव ॥ ४ ॥

से भिक्कू वा भिक्कुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा। से बीएसु वा बीयपइट्ठेसु वा रूढेसु वा रूढपइट्ठेसु वा जाएसु वा जायपइट्ठेसु वा

हरिएसु वा हरियपइठेसु वा छिन्नेसु वा छिन्नपइठेसु वा सचित्तेसु वा सचित्तकोलपमिनिस्सिएसु वा न गछेया न चिठेया न निसीइया न तु-अटेजा अन्नं न गछावेया न चिठावेया न निसीयावेया न तुअट्टाविज्जा। अन्नं गछंतं वा चिठंतं वा निसीयंतं वा तुयट्टंतं वा न समणुजाणामि। तस्स भंते पमिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) वीजेषु वा वीजप्रतिष्ठितेषु वा। रूढेषु वा रूढप्रतिष्ठितेषु वा इत्यादि। वीजं शाल्यादि । तत्प्रतिष्ठितं चाशनशयनादि गृह्यते । एवं सर्वत्र वेदितव्यम्। रूढानि स्फुटितवीजानि जातानि स्तम्बीभूतानि। तत्प्रतिष्ठितेषु वा। हरितेषु दूर्वादिषु तत्प्रतिष्ठितेषु वा। छिन्नेषु कुठारादिना वृक्षात्तेषु पृथक्स्थापितेषु। तत्प्रतिष्ठितेषु शयनादिषु। आर्द्रेषु अपरिणतेषु सचित्तेष्वंकुकादिषु। कोलो घुणस्तत्प्रतिनिःसृतानि तदुपरिवर्त्तीनि दार्वादीनि गृह्यन्ते। एतेषु किमित्याह। न स्वयं गच्छेत्। न तिष्ठेत् न निषीदेत्। न त्वग्वर्त्तयेत्। तत्र गमनमन्यतोऽन्यत्र। स्थानमेकत्रैव। निषीदनमुपवेशनम्। त्वग्वर्त्तनं सुतम्। एतत्स्वयं न कुर्यात्। तथान्यमेतेषु न गमयेत्। न निषीदयेत् न त्वग्वर्त्तयेत् ॥ ५ ॥

(अर्थ.) हवे, वनस्पतिकायनी दया पालवाविषे कहे छे. से इत्यादि. अहींथी "जागरमाणे वा" सूधीनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. हवे, वनस्पतिकायना आरंजनो निषेध कहेछे. से बीएसु इत्यादि. (से के०) तद्यथा एटले ते वनस्पतिकायनो निषेध एवीरीते कहे छे, ते जेम केः—बीजेसु वा एटले शाल्यादिबीजने विषे, अथवा (बीयपइठेसु वा के०) बीजप्रतिष्ठेषु वा एटले ते शालिप्रमुख उपर नाखेला नक्षण शयन प्रमुखने विषे, अथवा (रूढेसु वा के०) रूढेषु वा एटले केवल बीज फोडीने अंकुरित थयेला शाल्यादिकनेविषे अथवा (रूढपइठेसु वा के०) रूढप्रतिष्ठेषु वा एटले ते सचित्त धान्यांकुर उपर मूकेला नक्षण शयन प्रमुखने विषे, अथवा (जाएसु वा के०) जातेषु वा एटले जे उगीने पत्रादिकें करी युक्त थयां, एवां धान्यना खेतरने विषे, अथवा (जायपइठेसु वा के०) जातप्रतिष्ठेषु वा एटले पूर्वोक्तरीतना खेतरउपर नक्षण शयन प्रमुखने विषे, अथवा (हरिएसु वा के०) हरितेषु वा एटले दूर्वादिकने विषे, अथवा (हरियपइठेसु वा के०) हरितप्रतिष्ठेषु वा एटले दूर्वादिकउपर नक्षण

१ अत्र " समनुजाणेज्जा " इति पाठान्तरं क्वचित् दृश्यते। परं बहुतरपुस्तकेषु " समणुजाणामि " इति पाठदर्शनात्स एवादृतः। एवमेव "पढमे भंते महव्वए" इत्यस्मादारभ्य प्रस्तुतालापकं यावत् दशस्वालापकेष्वपि ज्ञेयम्। विशेषस्तु टीकायां द्रष्टव्यः।

प्रमुखने विषे, अथवा (छिन्नेसु वा के०) छिन्नेषु वा एटले कुहारादिकेकरी छेदेला वृक्षनी डालीने विषे, अथवा (छिन्नपइठेसु वा के०) छिन्नप्रतिष्ठेषु वा एटले कुहारादिके छेदेला वृक्षनी डाल उपर मूकेला आसनादिकने विषे, अथवा (सचित्तेसु वा के०) सचित्तेषु वा एटले इंडाआदिकने विषे अथवा (सचित्तकोलपडिनिस्सिएसु वा के०) सचित्तकोलप्रतिनिश्रितेषु वा एटले सचित्त घुणादिके करी युक्त एवा आसनादिकनेविषे (न गछिज्जा के०) न गछेत् एटले गमन करे नहीं. (न चिट्ठिज्जा के०) न तिष्ठेत् एटले ते उपर उनो रहे नहीं. (न निसीइज्जा के०) न निषीदेत् एटले बेसे नहीं. (न तुअट्टिज्जा के०) न त्वग्वर्तयेत् एटले सुवे नहीं. तथा (अन्नं के०) अन्यं एटले बीजाने (न गछाविज्जा के०) न गमयेत् एटले चलावे नहीं. (न चिट्ठाविज्जा के०) न स्थापयेत्, एटले बीजाने त्यां उनो रखावे नहीं. (न निसीयाविज्जा के०) न निषीदयेत् एटले बीजाने बेसाडावे नहीं. (न तुअट्टाविज्जा के०) न त्वग्वर्तयेत् एटले सुवाडे नहीं. तथा पूर्वोक्त बीजादिकने विषे (अन्नं गछंतं वा के०) अन्यं गछंतं वा एटले बीजो पोतेज गमन करतो होय ते प्रत्ये, अथवा (चिठंतं वा के०) तिष्टंतं वा एटले उनो रहेतो होय ते प्रत्ये, अथवा (निसीयंतं वा के०) निषीदंतं वा एटले बेसतो होय ते प्रत्ये, अथवा (तुअट्टंतं वा के०) त्वग्वर्तयन्तं वा एटले सूतो होय तो ते प्रत्ये (न समणुजाणामि के०) न समनुजानामि एटले अनुमोदन आपुं नहीं जावजीवाए इत्यादिकनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो इति ॥ ५ ॥

(दीपिका.) तथा पूर्ववत् बीजेषु वा शाल्यादिषु बीजप्रतिष्ठितेषु वा आसनशयनादिषु रूढेषु स्फुटितबीजेषु अङ्कुरितेषु, रूढप्रतिष्ठितेषु आसनशयनादिषु, जातेषु वा स्तम्बीभूतेषु, जातप्रतिष्ठितेषु वा आसनशयनादिषु, हरितेषु वा दूर्वादिषु, हरितप्रतिष्ठितेषु वा आसनशयनादिषु, छिन्नेषु वा परशुप्रमुखप्रहरणछिन्नवृक्षात् पृथक् स्थापितेषु. आर्द्रेषु अपरिणतेषु, छिन्नप्रतिष्ठितेषु वा छिन्नप्रतिष्ठितासनशयनेषु, सचित्तेषु वा अण्डकादिषु, सचित्तकोलप्रतिनिश्रितेषु । सचित्तकोलो घुणस्तत्प्रतिनिश्रितेषु तदुपरिवर्तिषु दार्वादिषु । तेषु किमित्याह । न गच्छेत्, न तिष्ठेत्, न निषीदेत्, न त्वग्वर्तयेत् । एतत्सर्वं न कुर्यात् । तथान्यमेतेषु न गमयेत्, न स्थापयेत्, न निषीदयेत्, न स्वापयेत् । तथा अन्यं स्वत एव गच्छन्तं वा, तिष्ठन्तं वा, निषीदन्तं वा, स्वपन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् ॥ ६ ॥

(टीका.) से भिक्खू वा इत्यादि जाव जागरमाणेवत्ति पूर्ववदेव । सेबीएसु वेत्यादि । तद्यथा बीजेषु वा बीजप्रतिष्ठितेषु वा रूढेषु वा रूढप्रतिष्ठितेषु वा जातेषु वा जातप्रति-

ष्ठितेषु वा हरितेषु वा हरितप्रतिष्ठितेषु वा छिन्नेषु वा छिन्नप्रतिष्ठितेषु वा सचित्तेषु वा सचित्तकोलप्रतिनिश्रितेषु वा। इह बीजं शाल्यादि। तत्प्रतिष्ठितमाहारशयनादि गृह्यते। एवं सर्वत्र वेदितव्यम्। रूढानि स्फुटितबीजानि। जातानि स्तम्बीभूतानि। हरितानि दूर्वादीनि। छिन्नानि परश्वादिभिर्वृक्षात् पृथक्स्थापितान्यार्द्राणि अपरिणतानि तदङ्गानि गृह्यन्ते। सचित्तान्यण्डकादीनि। कोलो घुणस्तत्प्रतिनिश्रितानि तदुपरिवर्तीनि दार्वादीनि गृह्यन्ते। एतेषु किमित्याह। न गच्छेज्जा न गच्छेत्। न तिष्ठेत्। न निषीदेत्। न त्वग्वर्तेत। तत्र गमनमन्यतोऽन्यत्र। स्थानमेकत्रैव। निषीदनमुपवेशनम्। त्वग्वर्तनं स्वपनम्। एतत्स्वयं न कुर्यात्तथान्यमेतेषु न गमयेत्। न स्थापयेत्। न निषीदयेत्। न स्वापयेत्। तथान्यं स्वत एव गच्छन्तं वा तिष्ठन्तं वा निषीदन्तं वा स्वपन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् ॥ ५ ॥

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा। से कीडं वा पयंगं वा कुंथुं वा पिपीलियं वा हत्थंसि वा पायंसि वा बाहुंसि वा ऊरूंसि वा उदरंसि वा सीसंसि वा वत्थंसि वा पडिग्गहंसि वा कंबलंसि वा पायपुंछणंसि वा रयहरणंसि वा गोच्छगंसि वा उंडगंसि वा दंडगंसि वा पीढगंसि वा फलगंसि वा सेज्जंसि वा संथारगंसि व अन्नयरंसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयामेवा पडिलेहिअ पडिलेहिअ पमज्जिअ पमज्जिअ एगंतमवणेज्जा। नो णं संघायमावज्जेज्जा ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) से तथया कीटं वा पतङ्गं वा कुन्थुं वा पिपीलिकां वा किमित्याह। हस्ते वा पादे वा बाहौ वा ऊरौ वा उदरे वा शीर्षे वा वस्त्रे वा रजोहरणे वा गुच्छे वा उंडके वा पीठके वा फलके वा शय्यायां वा संस्तारके वा अन्यतरस्मिन्वा तथाविधे तथाप्रकारे साधुक्रियोपयोगिन्युपकरणजाते कीटादि सत्त्वे सति कथंचिदापतितं सन्तं संयत एव सन् प्रत्युपेक्ष्य प्रमृज्य पौनःपुन्येन एकान्ते अपनयेत्। नैनं सत्त्वं संघातं परस्परगात्रसंस्पर्शपीडारूपमापादयेत्। अनेन परितापनानिषेधः। एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणादन्यकारणानुमतिप्रतिषेधः। उक्तं सूत्रार्थः। स्पर्शनिकम्। सत्त्वा सर्वाङ्गिकी वर्तनिर्वा ॥ ६ ॥

(अर्थ.) हवे, त्रसकायनी दया पाळवाविषे कहे छे. से इत्यादि। से भिक्खू यतीर्

मांकीने जागरमाणे अहीं सूधीनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. हवे, त्रसक
रंजनो निषेध कहे छे. (से के०) तद्यथा एटले ते आवीरीते–
कीटं वा एटले कीटक जे बेंद्रियादिक ते प्रत्यें, अथवा (पयंगं वा
एटले पतंगियो ते चतुरिंद्रिय जीव ते प्रत्यें, अथवा (कुंथुं वा के०
कुंथुनामक तेरिंद्रिय जीव थाय छे, ते प्रत्यें, अथवा (पिपीलियं वा
एटले योजनगंधी ते कीडी प्रमुख जीव थाय छे ते प्रत्ये (हत्थंसि
वा एटले हाथने विषे, अथवा (पायंसि वा के०) पादे वा ए
अथवा (बाहुंसि वा के०) बाहौ वा एटले बाहुने विषे, अथवा (
ऊरौ वा एटले साथलने विषे (उदरंसि वा के०) उदरे वा एट
अथवा (सीसंसि वा के०) शीर्षे वा एटले मस्तकने विषे, अथ
के०) वस्त्रे वा एटले वस्त्रने विषे, अथवा (पडिग्गहंसि वा के०)
टले पात्रने विषे, अथवा (कंबलंसि वा के०) कंबले वा एटले कां
थवा (पायपुंछणंसि वा के०) पादप्रोञ्छनकेवा एटले दंमासणाने विषे
रणंसि वा के०) रजोहरणे वा एटले रजोहरणने विषे, अथवा (
गोछे वा एटले पात्राना गुच्छाने विषे, अथवा (उंमगंसि वा के०)
स्थंमिलने विषे, अथवा (दंमगंसि वा के०) दंमके वा एटले दां
(पीढगंसि वा के०) पीठके वा एटले बाजोठने विषे, अथवा (प
फलके वा एटले पाटियाने विषे, अथवा (सेज्जंसि वा के०) श
जेनुं लंबाइनुं प्रमाण एक पुरुषमात्र छे, एवी शय्याने विषे, अथवा
के०) संस्तारके वा एटले जेनुं लंबाइनुं प्रमाण अढी हाथ छे एवा
अथवा (अन्नयरंसि वा के०) अन्यतरस्मिन्वा वा एटले बीजा पण
तथाप्रकारे एटले पूर्वे कहेला प्रकारना (उवगरणजाए के०) उप
साधुना जे उपकरण तेना समूहने विषे, पूर्वोक्त त्रस जीव होय
के०) ततः एटले ते स्थानकथी (संजयामेव के०) संयतमेव एटले
पडिलेहिअ पडिलेहिअ के०) प्रत्युपेक्ष्य प्रत्युपेक्ष्य एटले वारंवार
(पमज्जिअ पमज्जिअ के०) प्रमृज्य प्रमृज्य एटले सारी रीते वारंवा
र्जीने (एगंतमवणेज्जा के०) एकांतमपनयेत् एटले ज्यां ते जीवने
उपद्रव थाय नहीं ते ठेकाणे मूके, पण (नो णं संघायमावज्जेज्जा

ष्ठितेषु वा हरितेषु वा हरितप्रतिष्ठितेषु वा छिन्नेषु वा छिन्नप्रतिष्ठितेषु वा सचित्तेषु वा सचित्तकोलप्रतिनिश्रितेषु वा। इह बीजं शाल्यादि। तत्प्रतिष्ठितमाहारशयनादि गृह्यते। एवं सर्वत्र वेदितव्यम्। रूढानि स्फुटितबीजानि। जातानि स्तम्बीभूतानि। हरितानि दूर्वादीनि। छिन्नानि परश्वादिनिर्वृक्णात् पृथक्स्थापितान्यार्द्राणि अपरिणतानि तदङ्गानि गृह्यन्ते। सचित्तान्यण्डकादीनि। कोलो घुणस्तत्प्रतिनिश्रितानि तदुपरिवर्तीनि दार्वादीनि गृह्यन्ते। एतेषु किमित्याह। न गच्छेज्जा न गच्छेत्। न तिष्ठेत्। न निषीदेत्। न त्वग्वर्तेत। तत्र गमनमन्यतोऽन्यत्र। स्थानमेकत्रैव। निषीदनमुपवेशनम्। त्वग्वर्तनं स्वपनम्। एतत्स्वयं न कुर्यात्तथान्यमेतेषु न गमयेत्। न स्थापयेत्। न निषीदयेत्। न स्वापयेत्। तथान्यं स्वत एव गच्छन्तं वा तिष्ठन्तं वा निषीदन्तं वा स्वपन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् ॥ ५ ॥

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा। से कीडं वा पयंगं वा कुंथुं वा पिपीलियं वा हत्थंसि वा पायंसि वा बाहुंसि वा ऊरुंसि वा उदरंसि वा सीसंसि वा वत्थंसि वा पडिग्गहंसि वा कंबलंसि वा पायपुंछणंसि वा रयहरणंसि वा गोच्छगंसि वा उंडगंसि वा दंडगंसि वा पीढगंसि वा फलगंसि वा सेज्जंसि वा संथारगंसि व अन्नयरंसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयामेवा पडिलेहिअ पडिलेहिअ पमज्जिअ पमज्जिअ एगंतमवणेज्जा। नो णं संघायमावज्जेज्जा ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) से तद्यथा कीटं वा पतङ्गं वा कुन्थुं वा पिपीलिकां वा किमित्याह। हत्थंसि वा हस्ते वा पादे वा बाहौ वा ऊरौ वा उदरे वा शीर्षे वा वस्त्रे वा रजोहरणे वा गुच्छे वा उंडके वा पीठके वा फलके वा शय्यायां वा संस्तारके वा अन्यतरस्मिन्वा तथाविधे तथाप्रकारे साधुक्रियोपयोगिन्युपकरणजाते कीटादिरूपं त्रसं कथंचिदापतितं सन्तं संयत एव सन् प्रत्युपेक्ष्य प्रमृज्य पौनःपुन्येन एकान्ते अपनयेत्। नेनं त्रसं संघातं परस्परगात्रसंस्पर्शपीडारूपमापादयेत्। अनेन एतावता निषेधः। एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणादन्यकारणानुमतिप्रतिषेधः। उक्तं स्थण्डिलम्। शय्या सर्वाह्निकी वसतिर्वा ॥ ६ ॥

(अर्थ.) हवे, त्रसकायनी दया पात्रवाविषे कहे छे. से इत्यादि। सेतिरहु अहीं

मांजीने जागरमाणे अहीं सूधीनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. हवे, त्रसकायजीवोना आरंजनो निषेध कहे ठे. (से के०) तद्यथा एटले ते आवीरीते– (कीडं वा के०) कीटं वा एटले कीटक जे बेंड्रियादिक ते प्रत्यें, अथवा (पयंगं वा के०) पतंगं वा एटले पतंगियो ते चतुरिंड्रिय जीव ते प्रत्यें, अथवा (कुंथुं वा के०) कुंथुं वा एटले कुंथुनामक तेंरिंड्रिय जीव थाय ठे, ते प्रत्यें, अथवा (पिपीलियं वा के०) पिपीलिकां एटले योजनगंधी ते कीडी प्रमुख जीव थाय ठे ते प्रत्ये (हत्थंसि वा के०) हस्ते वा एटले हाथने विषे, अथवा (पायंसि वा के०) पादे वा एटले पगने विषे, अथवा (बाहुंसि वा के०) बाहौ वा एटले बाहुने विषे, अथवा (ऊरुंसि वा के०) ऊरौ वा एटले साथलने विषे (उदरंसि वा के०) उदरे वा एटले उदरने विषे, अथवा (सीसंसि वा के०) शीर्षे वा एटले मस्तकने विषे, अथवा (वत्थंसि वा के०) वस्त्रे वा एटले वस्त्रने विषे, अथवा (पडिग्गहंसि वा के०) प्रतिग्रहे वा एटले पात्रने विषे, अथवा (कंबलंसि वा के०) कंबले वा एटले कांबलीने विषे, अथवा (पायपुछणंसि वा के०) पादप्रोञ्छनकेवा एटले दंमासणाने विषे, अथवा (रयहरणंसि वा के०) रजोहरणे वा एटले रजोहरणने विषे, अथवा (गोछगंसि वा के०) गोठे वा एटले पात्राना गुछाने विषे, अथवा (उंमगंसि वा के०) उंमके वा एटले स्थंमिलने विषे, अथवा (दंमगंसि वा के०) दंमके वा एटले दांमाने विषे, अथवा (पीढगंसि वा के०) पीठके वा एटले बाजोठने विषे, अथवा (फलगंसि वा के०) फलके वा एटले पाटियाने विषे, अथवा (सेज्जंसि वा के०) शय्यायां वा एटले जेनुं लंबाइनुं प्रमाण एक पुरुषमात्र ठे, एवी शय्याने विषे, अथवा (संथारगंसि वा के०) संस्तारके वा एटले जेनुं लंबाइनुं प्रमाण अढी हाथ ठे एवा संथाराने विषे, अथवा (अन्नयरंसि वा के०) अन्यतरस्मिन्वा वा एटले बीजा पण (तहप्पगारे के०) तथाप्रकारे एटले पूर्वे कहेला प्रकारना (उवगरणजाए के०) उपकरणजाते एटले साधुना जे उपकरण तेना समूहने विषे, पूर्वोक्त त्रस जीव होय तो ते प्रत्ये (तओ के०) ततः एटले ते स्थानकथी (संजयामेव के०) संयतमेव एटले मोटा प्रयत्नेकरी पमिलेहिअ पमिलेहिअ के०) प्रत्युपेक्ष्य प्रत्युपेक्ष्य एटले वारंवार पमिलेहीने तथा (पमज्जिअ पमज्जिअ के०) प्रमृज्य प्रमृज्य एटले सारी रीते वारंवार प्रमार्जीने प्रमार्जीने (एगंतमवणेज्जा के०) एकांतमपनयेत् एटले ज्यां ते जीवने कोइपण जातनो उपद्रव थाय नहीं ते ठेकाणे मूके, पण (नो णं संघायमावज्जेज्जा के०) नैनं संघातमापादयेत् एटले ए त्रस जीवने एकठा करीने पीडा पमाडे नहीं. इति ॥ ६ ॥

(दीपिका.) कीटं वा द्वीन्द्रियं पतङ्गं वा कुन्थुं वा त्रीन्द्रियं पिपीलिकां वा । किमित्याह । हस्ते वा, पादे वा, बाहौ वा, ऊरुणि वा, उदरे वा, शिरसि वा, वस्त्रे वा, पात्रे वा, कम्बलके वा, पादप्रोञ्छनके वा, रजोहरणे वा, गोच्छे वा, उण्डके मात्रके स्थण्डिले वा, दण्डके वा, पीठके वा, फलके वा, शय्यायां वा, संस्तारके वा, अन्यतरस्मिन् वा तथाप्रकारे साधुक्रियाया उपयोगिनि उपकरणजाते तेषु स्थानेषु कीटादिकं यदि कथंचित् आपतितं तदा संयत एव सम्यग्यत्नेन वा प्रत्युपेक्ष्य प्रत्युपेक्ष्य पौनःपुन्येन सम्यक् प्रमृज्य प्रमृज्य पौनःपुन्येन । सम्यक् किमित्याह । एकान्ते यत्र स्थाने तस्य कीटादेः उपघातो न भवति तत्र अपनयेत् परित्यजेत् । परं नैनं संघातमापादयेत् नैनं यथा संघातं परस्परगात्रसंस्पर्शपीडारूपमापादयेत् प्रापयेत् । अनेन ग्रहणपरितापनादिरपि निषिद्ध इत्थं ज्ञातव्यः । एकस्य ग्रहणस्य ग्रहणेन अन्यजातीयानामपि ग्रहणमिति प्रतिषेधः ॥ ६ ॥

(टीका.) से भिक्खू वा इत्यादि यावज्जागरमाणे वा इति पूर्ववत् । से कीडं वा इत्यादि । तद्यथा कीटं वा पतङ्गं वा कुन्थुं वा पिपीलिकां वा । किमित्याह । हस्ते वा पादे वा बाहौ वा ऊरुणि वा उदरे वा वस्त्रे वा रजोहरणे वा गुच्छे वा उण्डके वा दण्डके वा पीठे वा फलके वा शय्यायां वा संस्तारके वा अन्यतरस्मिन् वा तथाप्रकारे साधुक्रियोपयोगिनि उपकरणजाते कीटादिकं यदि कथंचिदापतितं संयत एव सावधानेन वा प्रत्युपेक्ष्य प्रत्युपेक्ष्य पौनःपुन्येन सम्यक् प्रमृज्य प्रमृज्य पौनःपुन्येन । सम्यक् किमित्याह । एकान्ते यत्रास्य बाधा न स्यात् तत्र अपनयेत् परित्यजेत् । नैनं यथा संघातमापादयेत् नैनं यथा संघातं परस्परगात्रसंस्पर्शपीडारूपमापादयेत् प्रापयेत् । अनेन परितापनादिरपि निषिद्ध इत्थं वेदितव्यः । एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणादन्यत्राप्यनुक्तमपि विज्ञेयं । तैजसप्रकाशकैलव नवरं उण्डकं स्थण्डिलं शय्या संस्तारिका वसतिर्वा । उक्ता यतना । गतश्चतुर्थोऽधिकारः ॥ ६ ॥

अजयं चरमाणो अ, पाणभूयाइं हिंसइ ॥
बंधइ पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥ १ ॥

(अवचूरिः) उक्ता यतना । सांप्रतमुपदेशमाह । ईर्यामुल्लङ्घ्य चरन् । तुशब्दा-
देवकार्थ । प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः । भूतान्येकेन्द्रियास्तानि हिनस्ति । हिंसन् बध्नाति
पापं कर्म । तस्य तस्य भवति कटुकफलं विपाकदारुणमशुभफलमित्यर्थः ॥ १ ॥

(अर्थ.) हवे रीति पूर्वक जीवनी दया पाळवानी कही. पण ते दया ईर्यासमिति शोधतां होय छे. माटे हवे साधुए जयणाए चालवुं एम कहे छे. अजयं ति

(अजयं के०) अयतं एटले ईर्यासमिति विना अर्थात् अजयणाए (चरमाणो अ के०) चरंश्च एटले चालतो थको (पाणभूयाइं के०) प्राणिभूतानि, प्राणि ते बेरिंद्रियादिक तथा भूत ते एकेंद्रियादिक जीव ते प्रत्ये (हिंसइ के०) हिनस्ति एटले हणे छे. तेने हणवाथी (पावयं कम्मं के०) पापकं कर्म एटले ज्ञानावरणीयादिक पाप कर्मने (बंधई के०) बध्नाति एटले बांधे छे. (से के०) तस्य एटले ते अजयणाए चालता साधुने (तं के०) तत् एटले ते पापकर्म (कडुअंफलं के०) कटुकफलं एटले कडवा फलने आपनार एवुं (होइ के०) भवति एटले थाय छे. ॥ १ ॥

(दीपिका.) सांप्रतमुपदेशमाह। अयतं चरन् यत्नं विना गच्छन् ईर्यासमितिमुल्लङ्घ्य। किमित्याह ।प्राणिभूतानि हिनस्ति, प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः भूतानि एकेन्द्रियास्तानि हिनस्ति प्रमादेन अनाभोगेन च व्यापादयति । तानि हिंसन् बध्नाति पापकं कर्म अकुशलपरिणामाददत्ते क्लिष्टं ज्ञानावरणीयादि । तत्पापकर्म से तस्य अयत्नचारिणो भवति कटुकफलमशुभफलं भवति । मोहादिहेतुत्वेन विपाकदारुणमित्यर्थः ॥ १ ॥

(टीका.) सांप्रतमुपदेशाख्यः पञ्चम उच्यते । अजयमित्यादि । अयतं चरन्नयतमनुपदेशेनासूत्राज्ञया इति । क्रियाविशेषणमेतत् । चरन् गच्छन् । तुरेवकारार्थः । अयतमेव चरन् ईर्यासमितिमुल्लङ्घ्य न त्वन्यथा । किमित्याह । प्राणिभूतानि हिनस्ति । प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः । भूतान्येकेन्द्रियास्तानि हिनस्ति । प्रमादानाभोगाभ्यां व्यापादयतीति भावः । तानि च हिंसन् बध्नाति पापं कर्म अकुशलपरिणामाददत्ते क्लिष्टं ज्ञानावरणीयादि । तत् से भवति कटुकफलम् । तत् पापं कर्म से तस्यायतचारिणो भवति कटुकफलमित्यनुस्वारोऽलाक्षणिकः । अशुभफलं भवति मोहादिहेतुतया विपाकदारुणमित्यर्थः ॥ १ ॥

अजयं चिट्ठमाणो अ, पाणभूयाइं हिंसइ ॥
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअंफलं ॥२॥

(अवचूरिः) अयतं तिष्ठन्नूर्ध्वस्थानेनासमाहितो हस्तपादादि विक्षिपन् शेषं पूर्ववत् ॥ २ ॥

(अर्थ.) तेमज (अजयं चिट्ठमाणो अ के०) अयतं तिष्ठंश्च एटले अजयणाए उभो रेहतो थको हाथ .पग आदिक पसारी जे साधु (पाणभूयाइं के०) प्राणिभूतानि एटले एकेंद्रियादिक तथा बेंद्रियादिक जीवप्रत्ये (हिंसइ के०) हिनस्ति एटले हणे छे. ते (पावयं कम्मं के०) पापकं कर्म एटले ज्ञा-

नावरणीयादि पापकर्मने (बंधई के०) बध्नाति एटले बांधे छे. (से के०) तस्य ए-टले ते साधुने (तं के०) तत् एटले ते पापकर्म (कडुअंफलं के०) कटुकफलं एटले कडवा फलने आपनारुं (होइ के०) नवति एटले थाय छे ॥ २ ॥

(दीपिका.) एवं अयतं तिष्ठन् ऊर्ध्वस्थानेन असमंजसं हस्तपादादिकं विक्षिपन् ॥२॥

(टीका.) एवमयतं तिष्ठन्नूर्ध्वस्थानेनासमाहितो हस्तपादादि विक्षिपन् शेषं पूर्ववत् ॥ २ ॥

अजयं आसमाणो अ, पाणनूयाइ हिंसइ ॥
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअंफलं ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) अयतमासीनो निषणतया अनुपयुक्तः आकुञ्चनादिनावेन ॥ ३ ॥

(अर्थ.) तथा जे साधु (अजयं आसमाणो अ के०) अयतमासीनः एटले अ-जयणाए बेसतो थको हस्तपादादिकना आकुंचनादिके करी (पाणनूयाइ के०) प्राणिनूतानि एटले एकेंडियादिक तथा बेंडियादिक जीव प्रत्ये (हिंसइ के०) हिनस्ति एटले हणे छे. ते साधु (पावयं कम्मं के०) पापकं कर्म एटले ज्ञानावर-णीयादि पाप कर्म प्रत्ये (बंधई के०) बध्नाति एटले बांधे छे. (से के०) तस्य ए-टले ते साधुने (तं के०) तत् एटले ते पापकर्म (कडुअंफलं के०) कटुकफलं एटले कडवा फलने आपनारुं एवुं (होइ के०) नवति एटले थाय छे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) एवमयतमासीनो निषणतया अनुपयुक्तः सन् आकुञ्चनादिना-वेन शेषं पूर्ववत् ॥ ३ ॥

(टीका.) एवमयतमासीनो निषणतया अनुपयुक्त आकुञ्चनादिनावेन शेषं पूर्ववत्॥३॥

अजयं सयमाणो अ, पाणनूयाइ हिंसइ ॥
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअंफलं ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) अयतं स्वपन्नसमाहितो दिवा प्रकामशय्यादिना शेषं पूर्ववत् ॥ ४ ॥

(अर्थ.) वली ते साधु (अजयं सयमाणो अ के०) अयतं स्वपंश्च एटले अजय-णाए शयन करतो थको (पाणनूयाइं के०) प्राणिनूतानि एटले एकेंडियादिक तथा बेंडियादिक जीव प्रत्ये (हिंसइ के०) हिनस्ति एटले हणे छे. तेथी ते पुरुष (पावयं कम्मं के०) पापकं कर्म एटले ज्ञानावरणीयादि पापकर्म प्रत्ये (बंधई के०) ब-ध्नाति-एटले बांधे छे. (से के०) तस्य एटले ते साधुने (तं के०) तत् एटले ते

पापकर्म (कडुयंफलं के०) कटुकफलं एटले कडवा फलने आपनारुं (होइ के०) भवति एटले थाय छे. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) एवमयतं स्वपन्नसमाहितो दिवसे प्रकामशय्यादिना। शेषं पूर्ववत् ॥४॥

(टीका.) एवमयतं स्वपन्नसमाहितो दिवा प्रकामशय्यादिना शेषं पूर्ववत् ॥ ४ ॥

अजयं भुंजमाणो अ, पाणभूयाइं हिंसइ ॥
बंधइ पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअंफलं ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) अयतं भुञ्जानो निःप्रयोजनं प्रणीतं काकशृगालभक्षितादिना । शेषं पूर्ववत् ॥ ५ ॥

(अर्थ.) तथा जे साधु (अजयं भुंजमाणो अ के०) अयतं भुञ्जानश्च एटले यतना विना अजयणाए भोजन करतो थको (पाणभूयाइं के०) प्राणिभूतानि एटले एकेंद्रियादिक तथा बेंरिंद्रियादिक जीव प्रत्यें (हिंसइ के०) हिनस्ति एटले हणे छे. तेथी ते साधु (पावयं कम्मं के०) पापकं कर्म एटले पापकर्मप्रत्ये (बंधइ के०) बध्नाति एटले बांधे छे. (से के०) तस्य एटले ते पुरुषने (तं के०) तत् एटले ते पापकर्म (कडुयंफलं के०) कटुकफलं एटले कडवा फलने आपनारुं (होइ के०) भवति एटले थाय छे. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) एवमयतं भुञ्जानो निःप्रयोजनं प्रणीतं काकशृगालभक्षितादिना । शेषं पूर्ववत् ॥ ५ ॥

(टीका.) एवमयतं भुञ्जानो निष्प्रयोजनं प्रणीतं काकशृगालभक्षितादिना शेषं पूर्ववत् ॥ ५ ॥

अजयं भासमाणो अ, पाणभूयाइं हिंसइ ॥
बंधइ पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअंफलं ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) भाषमाणो गृहस्थभाषया निष्ठुरमन्तरभाषादिना । शेषं पूर्ववत् ॥ ६ ॥

(अर्थ.) तथा जे साधु (अजयं भासमाणो अ के०) अयतं भाषमाणश्च एटले यतना विना अजयणाए अर्थात् सावद्य गृहस्थनी निष्ठुर एवी चकारमकारादिभाषा बोलतो थको (पाणभूयाइं के०) प्राणिभूतानि एटले एकेंद्रियादिक तथा बेंरिंद्रि-

यादिक जीव प्रत्ये (हिंसइ के०) हिनस्ति एटले हणे छे. तेथी ते साधु (पावयं कम्मं के०) पापकं कर्म एटले ज्ञानावरणीयादि पाप कर्म प्रत्ये (बंधई के०) बध्नाति एटले बांधे छे. (से के०) ते जीवने (तं के०) तत् एटले ते पापकर्म (कडुयंफलं के०) कटुकफलं एटले कमया फलने आपनारुं (होइ के०) जवति एटले थाय छे.॥६॥

(दीपिका.) एवमयतं जापमाणो गृहस्थजाषया निष्ठुरमन्तरजाषादिना शेषं पूर्ववत् ॥ ६ ॥

(टीका.) एवमयतं जापमाणो गृहस्थजाषया निष्ठुरमन्तरजाषादिना। शेषं पूर्ववत्॥६॥

कहं चरे कहं चिठे, कहमासे कहं सए ॥
कहं भुंजंतो जासंतो, पावं कम्मं न बंधइ ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) अत्राह । यद्येवं पापकर्म ततः कथं केन प्रकारेण चरेदित्यादि ॥ ७॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त वचन सांजलीने गुरुने शिष्य पूछे छे. कहमित्यादि । ते साधु (कहं चरे के०) कथं चरेत् एटले केवी रीते गमन करे, (कहं चिठे के०) कथं तिष्ठेत् एटले केवीरीते उनो रहे, (कहमासे के०) कथमासीत एटले केवी रीते बेसे, (कहं सए के०) कथं स्वपेत् एटले केवी रीते शयन करे, वली (कहं भुंजंतो जासंतो के०) कथं जुञ्जानो जापमाणश्च एटले ते साधु केवीरीतें जोजन करतो थको तथा बोलतो थको (पावं कम्मं के०) पापं कर्म एटले पापकर्मने (न बंधइ के०) न बध्नाति एटले बांधतो नथी. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) अथ शिष्य आह । यद्येवं पापकर्मबन्धस्तदा कथं चरेदित्याह। कथं केन प्रकारेण चरेत्, कथं तिष्ठेत्, कथमासीत, कथं स्वपेत्। कथं जुञ्जानोऽन्नं कथं जापमाणः पापकर्म न बध्नाति ॥ ७ ॥

(टीका.) अत्राह । यद्येवं पापकर्मबन्धस्ततः कहं चरे इत्यादि । कथं केन प्रकारेण चरेत्, कथं तिष्ठेत्, कथमासीत, कथं स्वपेत् । कथं जुञ्जानो जापमाणः पापं कर्म न बध्नातीति ॥ ७ ॥

जयं चरे जयं चिठे, जयमासे जयं सए ॥
जयं भुंजंतो जासंतो, पावं कम्मं न बंधइ ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) आचार्यस्त्वाह । यतं चरेत्सूत्रोपदेशेनेर्यासमितः । यतं तिष्ठेद्ध-स्तपादाविक्षेपेण । यतमासीत उपयुक्तमाकुञ्चनाद्यकरणेन । यतं स्वपेत् समाहितो रात्रौ प्रकामशय्यापरिहारेण । यतं भुञ्जानः सप्रयोजनमप्रणीतं प्रतरसिंहभक्षितादिना । यतं भाषमाणः साधुभाषया मृडु कालप्राप्तं च । पापं कर्म ज्ञानावरणीयादि न बध्नाति रुद्धाश्रवत्वाद्विहितानुष्ठानपरत्वादिति ॥ ८ ॥

(अर्थ.) एवो शिष्यनो प्रश्न सांभलीने आचार्य कहे छे. जयं चरे इति. हे शिष्य ! साधु जे छे, ते (जयं के०) यतं एटले जयणाये करी (चरे के०) चरेत् एटले चाले (जयं के०) यतं एटले जयणाये करी (चिठे के०) तिष्ठेत् एटले उभो रहे, (जयं के०) यतं एटले जयणाये करी (आसे के०) आसीत एटले वेसे, (जयं के०) यतं एटले जयणाये करी (सए के०) स्वपेत् एटले शयन करे, तथा (जयं के०) यतं एटले जयणाये करी (भुंजंतो के०) भुञ्जानः एटले भोजन करतो अने (जयं के०) यतं एटले जयणाये करी (भासंतो के०) भाषमाणः एटले भाषण करतो (पावं कम्मं के०) पापं कर्म एटले ज्ञानावरणीयादि पाप कर्म प्रत्ये (न बंधइ के०) न बध्नाति एटले बांधतो नथी. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) अत्र आचार्य उत्तरमाह । यतं चरेत् सूत्रस्य उपदेशेन ईर्यासमित्यादिसमितः सन्, यतं तिष्ठेत् समाहितः सन् हस्तपादादीनां विक्षेपेण विना, यतमासीत उपयुक्तः सन् आकुञ्चनादेः अकरणेन, यतं स्वपेत् समाधिमान् सन् रात्रौ प्रकामशय्यादिपरिहारेण । यतं भुञ्जानः अप्रणीतं सिंहभक्षितादिना, एवं यतं भाषमाणः साधुभाषया तदपि मृडु कालप्राप्तं च । एवं कुर्वन् साधुः पापं कर्म क्लिष्टमकुशलानुबन्धि ज्ञानावरणीयादि न बध्नाति।कथमाश्रवरोधनात्साध्वाचारतत्परत्वाच्च ॥ ८ ॥

(टीका.) आचार्य आह । जयं चरे इत्यादि । यतं चरेत् सूत्रोपदेशेनेर्यासमितः। यतं तिष्ठेत् समाहितो हस्तपाद्यविक्षेपेण । यतमासीत उपयुक्त आकुञ्चनाद्यकरणेन । यतं स्वपेत् समाहितो रात्रौ प्रकामशय्यादिपरिहारेण । यतं भुञ्जानः सप्रयोजनमप्रणीतं प्रतरसिंहभक्षितादिना । एवं यतं भाषमाणः साधुभाषया मृडु कालप्राप्तं च । पापं कर्म क्लिष्टमकुशलानुबन्धि ज्ञानावरणीयादि न बध्नाति नादत्ते निराश्रवत्वात् विहितानुष्ठानपरत्वादिति ॥ ८ ॥

सवभूयप्पभूअस्स, सम्मं भूयाइं पासउ ॥
पिहिआसवस्स दंतस्स, पावं कम्मं न बंधइ ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) सर्वनूतेषु आत्मनूतः सर्वनूतात्मनूतो य आत्मवत्सर्वनूतानि पश्यति सम्यक् वीतरागोक्तेन विधिना पृथ्व्यादीनि नूतानि पश्यतः, पिहिताश्रवस्य, दान्तस्येन्डियनोइन्डियदमनेन पापं कर्म न बध्यते । पापकर्मबन्धो न नवतीत्यर्थः ॥ ए ॥

(अर्थ.) हवे उपदेश कहे ठे. (सवनूयप्पनूअस्स के०) सर्वनूतात्मनूतस्य, सर्वनूत ते सर्व प्राणीने आत्मनूत एटले पोताना आत्मानी परे समजनारा एवा तथा (सम्मं नूयाइं पासर्ज के०) सम्यक् नूतानि पश्यतः, नूतानि एटले सर्व जीवोने सम्यक् एटले वीतरागे कह्या प्रमाणें रूडीरीतें पश्यतः एटले जोनारा एवा (पिहियासवस्स के०) पिहिताश्रवस्य एटले प्राणातिपातादिक आश्रवद्वार जेणें रोक्यां ठे,एवा अने (दंतस्स के०) दांतस्य एटले जेणें इंड्रियदमन कखुं ठे, एवा साधुने (पावं कम्मं के०) पापं कर्म एटले ज्ञानावरणीयादि पापकर्म (न बंधइ के०) न बध्नाति, बंधातुं नथी ॥ ए ॥

(दीपिका.) किंच एवंविधस्य साधोः पापं कर्म न बध्यते। तस्य साधोः पापकर्मबन्धो न नवतीत्यर्थः। किं० साधोः। सर्वनूतेषु आत्मनूतो य आत्मवत्सर्वनूतानि पश्यति। तस्य किं कुर्वतः साधोः। सम्यग्वीतरागकथितेन विधिना नूतानि पृथ्व्यादीनि पश्यतः। पुनः किं० साधोः। पिहितो निरुद्धः स्थगित आश्रवः प्राणातिपातादिरूपो येन स तस्य। पुनः किंनूतस्य साधोः। दान्तस्य दमितेन्डियनोइन्डियव्यापारस्य। एवं सति किं नवति। सर्वनूतदयावतः पापकर्मबन्धो न नवति ॥ ए॥

(टीका.) किंच सवनूय इत्यादि। सर्वनूतेष्वात्मनूतः सर्वात्मनूतो। य आत्मवत् सर्वनूतानि पश्यतीत्यर्थः। तस्यैवं सम्यग्वीतरागोक्तेन विधिना नूतानि पृथिव्यादीनि पश्यतः सतः। पिहिताश्रवस्य स्थगितप्राणातिपाद्याश्रवस्य दान्तस्येन्डियनोइन्डियदमेन पापं कर्म न बध्नाति, तस्य पापकर्म बन्धो न नवतीत्यर्थः॥ ए॥

पढमं नाणं तर्ज दया, एवं चिठइ सवसंजए ॥
अन्नाणी किं काही, किंवा नाही ठेअपावगं ॥ १०॥

(अवचूरिः.) एवं सति दयायामेव यतितव्यं अलं ज्ञानाभ्यासेनापीति मा नूदभ्युत्पन्नविनेयमतिविभ्रम इति तदपोहायाह। प्रथममादौ ज्ञानं ततो दया एवमनेन प्रकारेण ज्ञानपूर्वकक्रियाप्रतिपत्तिरूपेण तिष्ठत्यास्ते सर्वसंयतः। अज्ञानी किं करिष्यति। सर्वत्रान्धतुल्यत्वात् प्रवृत्तिनिमित्ताजावात् वा किं वा ज्ञास्यति

छेकं निपुणं हितं कालोचितं पापकमितो विपरीतं तत्करणं नावतोऽकरणमेव। अतो ज्ञानाभ्यासः कार्यः ॥ १० ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त उपदेशथी कोइ एम समजे के, सर्व प्राणिमात्र उपर दया राखनार जे पुरुष, तेने पापकर्मनो बंध थतो नथी, माटे सर्वप्रकारे प्रयत्न करीने दयाज पालवी. परंतु ज्ञाननो अभ्यास वगेरे कांइ करवानी जरूर नथी, एवा अज्ञानी शिष्यने मोह न थवो जोइयें, माटे कहे छे. पढमं ति (पढमं के०) प्रथमं एटले प्रथम (नाणं के०) ज्ञानं एटले जीवाजीवादिकनुं ज्ञान संपादन करे, (तओ के०) ततः एटले जीवाजीवादिज्ञान थया पछी (दया के०) दया एटले संयमरूप दया षड्जीवनिकायने विषे कराय. आ प्रकारथी ज्ञानपूर्वक दया सिद्ध थाय छे. (एवं के०) पूर्वोक्त ज्ञानपूर्वक दया पालवाथी ते साधु (सव्वसंजए के०) सर्वसंयतः एटले सर्व प्रकारे संयत थाय छे. वली एथी विपरीत जे पुरुष (अन्नाणी के०) अज्ञानी एटले जीवाजीवादिज्ञानरहित होय छे, ते (किं काही के०) किं करिष्यति एटले शुं करशे ? केमके, ज्ञान नहीं होवाथी ते अंधसमान छे, माटे ते अज्ञानी केवा कर्मने विषे प्रवृत्त थवुं, तथा केवा कर्मथी निवर्तवुं, ते कांइ जाणेज नहीं. वली यद्यपि ते पुरुष कांइ कर्म करवा प्रवृत्त थाय, तोपण ते (सेयपावगं के०) श्रेयःपापकं एटले पुण्य अने पापने (किंवा नाही के०) किंवा ज्ञास्यति एटले शुं जाणशे ? कांइज नहीं ॥ १० ॥

(दीपिका.) शिष्यः प्राह। इत्यनेन किमागतं सर्वप्रकारेण दयायामेव यतितव्यं किं प्रयोजनं ज्ञानाभ्यासेन। गुरुराह मा एवं भ्रमं कुरु। यतः प्रथममादौ ज्ञानं जीवस्वरूपरक्षणस्य उपायफलविषयं ततस्तथाविधज्ञानात्पश्चात् दया संयमः एवमनेन प्रकारेण ज्ञानपूर्वकदयाप्रतिपत्तिरूपेण तिष्ठत्यास्ते सर्वसंयतः सर्वोऽपि साधुवर्गः। परं यः पुनरज्ञानी ज्ञानरहितः स किं करिष्यति। सर्वत्रान्धतुल्यत्वात् प्रवृत्तिनिमित्तस्याभावात्। किं वा कुर्वन् ज्ञास्यति छेकं निपुणं हितं कालस्य उचितं पापकं वा छेकाद्विपरीतम्। तत्करणं भावतोऽकरणमेव समस्तनिमित्तानामभावात् अन्धप्रदीप्तपलायनघुणाक्षरवत्। अत एव अन्यत्राप्युक्तम् ॥ गीअत्थो अ विहारो, बीओ गीअत्थमीसिओ भणिओ ॥ इत्तो तइअविहारो, नाणुन्नाओ जिणवरेहिं ॥ १ ॥ अतो ज्ञानाभ्यासः कार्य एव ॥ १० ॥

(टीका.) एवं सति सर्वभूतदयावतः पापकर्मबन्धो न भवतीति सर्वात्मना दयायामेव यतितव्यम्। अलं ज्ञानाभ्यासेनापीति मा भूदव्युत्पन्नविनेयमतिविभ्रम इति तदपोहायाह। पढमं णाणमित्यादि। प्रथममादौ ज्ञानं जीवस्वरूपसंरक्षणोपा-

यफलविषयं ततस्तथाविधज्ञानसमनन्तरं दया संयमस्तदेकान्तोपादेयतया जावतत्प्रवृत्तेः । एवमनेन प्रकारेण ज्ञानपूर्वकक्रियाप्रतिपत्तिरूपेण तिष्ठत्यास्ते । सर्वसंयतः सर्वप्रव्रजितः । यः पुनरज्ञानी साध्योपायफलपरिज्ञानविकलः स किं करिष्यति सर्वत्रान्धतुल्यत्वात्प्रवृत्तिनिवृत्तिनिमित्ताजावात् । किं वा कुर्वन् ज्ञास्यति बेकं निपुणं हितं कालोचितं पापकं वा अतो विपतरीतमिति । ततश्च तत्करणं जावतोऽकरणमेव समग्रनिमित्ताजावात् अन्धप्रदीप्तपलायनघुणाक्षरकरणवत् । अत एवान्यत्राप्युक्तम् । गीअत्थो अ विहारो, बीओ गीअत्थमीसिओ जणिओ ॥ इत्यादि । अतो ज्ञानाभ्यासः कार्यः॥१०॥

सोच्चा जाणइ कल्लाणं, सोच्चा जाणइ पावगं ॥
उनयं पि जाणए सोच्चा, जं सेयं तं समायरे ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) श्रुत्वा जानाति । कल्यो मोक्षस्तमणति नयतीति कल्याणं दयाख्यं संयमस्वरूपं पापकमसंयमरूपमुजयं संयमासंयमस्वरूपं श्रावकोपयोगि जानाति । यत्श्रेयमत इत्थं विज्ञाय यछेकं निपुणं कालोचितं तत्समाचरेत् ॥ ११ ॥

(अर्थ.) माटे ज्ञानाभ्यास करवाथी जे थाय छे ते कहे छे. सोच्चा इत्यादि. पुरुष जे छे ते (सोच्चा के०) श्रुत्वा एटले सिद्धांत सांजलीने (कल्लाणं के०) कल्याणं एटले संयम प्रत्ये (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे छे. तेमज (सोच्चा के०) श्रुत्वा एटले सिद्धांत श्रवण करीने (पावगं के०) पापकं एटले असंयम प्रत्ये (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे छे. (सोच्चा के०) श्रुत्वा एटले सिद्धांत सांजलीने (उनयं पि के०) उनयमपि एटले संयम अने असंयम पाप ए बे प्रत्ये पण (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे छे. एवी रीतें सिद्धांतश्रवणथी पुण्य, पाप अने तउनय जाणीने पछी (जं के०) यत् एटले जे (सेयं के०) श्रेयः एटले हितकारि होय. (तं के०) तत् एटले ते (समायरे के०) समाचरेत् एटले आचरे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) पुन आह । श्रुत्वा जानाति कल्याणं दयाख्यं संयमस्वरूपं, श्रुत्वा च जानाति पापकं हिंसाख्यमसंयमस्वरूपम् । उनयमपि संयमासंयमस्वरूपं श्रावकोपयोगि श्रावकयोग्यं जानाति श्रुत्वा नाश्रुत्वा । यत्श्रेयमत इत्थं विज्ञाय यछेकं तत् समाचरेत् तत् कुर्यादित्यर्थः ॥ ११ ॥

(टीका.) तथा चाह सोच्चा इत्यादि । श्रुत्वा आकर्ण्य कार्यसाधनत्वात्समगारसारूपविस्तरं जानाति बुध्यते । कल्याणं कल्यो मोक्षस्तमणति प्रापयतीति कल्याणं दयाख्यं संयमस्वरूपम् । तथा श्रुत्वा जानाति पापकमसंयमस्वरूपम् । उनयमपि

संयमासंयमस्वरूपं श्रावकोपयोगि जानाति श्रुत्वा नाश्रुत्वा। यतश्चैवमत इत्थं विज्ञाय छेकं निपुणं हितं कालोचितं तत्समाचरेत्कुर्यादित्यर्थः ॥ ११ ॥

जो जीवे वि न याणेइ, अजीवे वि न याणइ ॥
जीवाजीवे अयाणंतो, कह सो नाहीइ संयमं ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) उक्तमेव स्पष्टयन्नाह। यो जीवान् पृथिवीकायिकादिभेदभिन्नान्न जानाति। अजीवान्संयमोपघातिनो हिरण्यादीन्न जानाति। जीवाजीवानजानन् कथमसौ ज्ञास्यति संयमम् ॥ १२ ॥

(अर्थ.) हवे, सिद्धांतना ज्ञान वगर संयमनुं ज्ञान थतुं नथी, एम कहे छे. जो जीवे इति. (जो के०) यः एटले जे पुरुष (जीवे वि के०) जीवानपि एटले पृथ्वीकायादि जीवने (न याणेइ के०) न जानाति एटले जाणतो नथी. तथा (अजीवे वि के०) अजीवानपि एटले हिरण्य रूप्य प्रमुख अजीवने पण (न याणइ के०) न जानाति एटले जाणतो नथी. (सो के०) सः एटले ते पुरुष (जीवाजीवे के०) जीवाजीवान् एटले जीवअजीव प्रत्ये (अयाणंतो के०) अजानन् एटले न जाणतो थको (संयमं के०) प्राणातिपातविरमणादिरूप सत्तर प्रकारना संयमने (कह के०) कथं एटले केवी रीते (नाहीइ के०) ज्ञास्यति एटले जाणशे. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) उक्तमेव स्पष्टीकुर्वन्नाह। यो जीवानपि पृथिवीकायादीन् न जानाति। अजीवानपि संयमस्य उपघातिनो मणिस्वर्णादीन् न जानाति। एवं जीवाजीवान् अजानन् कथमसौ ज्ञास्यति संयमं तत्संबन्धिज्ञानस्य अभावात् ॥ १२ ॥

(टीका.) उक्तमेवार्थं स्पष्टयन्नाह। जो जीवे इत्यादि। यो जीवानपि पृथिवीकायिकादिभेदभिन्नान् न जानाति। अजीवानपि संयमोपघातिनो मद्यहिरण्यादीन्न जानाति। जीवाजीवानजानन्कथमसौ ज्ञास्यति संयमं तद्विषयं तद्विषयोज्ञानादिति भावः ॥ १२॥

जो जीवे वि वियाणेइ, अजीवे वि वियाणइ ॥
जीवाजीवे वियाणंतो, सो हु नाहीइ संयमं ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) यदा जीवानजीवानपि विजानाति। तदा जीवानजीवांश्च विजानन्स खलु संयमं ज्ञास्यति ॥ १३ ॥

---

१ " तद्विषयज्ञानादीति " इति पाठान्तरम्।

(अर्थ.) हवे, जे पुरुष संयमने जाणे तेनुं लक्षण कहे छे. जो इति (जो के०) यः एटले जे पुरुष (जीवे वि के०) पृथ्वीकायादि जीव प्रत्ये पण (वियाणइ के०) वि-जानाति एटले सारीरीते जाणे, तथा (अजीवे वि के०) अजीवानपि एटले ध-र्मास्तिकायादिक तथा संयमना उपघातक एवा मद्य सुवर्णादि अजीव पदार्थ प्र-त्ये पण (वियाणइ के०) विजानाति एटले विशेषे करी जाणे. (सो के०) सः एटले ते पुरुष (जीवाजीवे के०) जीवाजीवान् एटले जीव तथा अजीव प्रत्ये (वि-याणंतो के०) विजानन् एटले जाणतो थको (संजमं के०) संयमं एटले सत्तर प्रकारना संयम प्रत्ये (हु के०) खलु एटले निश्चये करी (नाहीइ के०) ज्ञा-स्यति एटले जाणशे. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) ततश्च यो जीवानपि विजानाति । अजीवानपि विजानाति । जीवाजी-वान्विजानन् स एव ज्ञास्यति संयममिति । उपदेशाधिकारः समाप्तः ॥ १३ ॥

(टीका.) ततश्च यो जीवानपि जानात्यजीवानपि जानाति । जीवाजीवान् वि-जानन् स एव ज्ञास्यति संयममिति । प्रतिपादितः पञ्चम उपदेशार्थाधिकारः ॥ १३ ॥

जया जीवमजीवे अ, दो वि एए वियाणइ ॥
तया गइं बहुविहं, सबजीवाण जाणइ ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) सांप्रतं धर्मफलमाह । यदा यस्मिन् काले जीवानजीवांश्च द्वावप्येतौ विजानाति विविधं जानाति । तस्मिन् काले गतिं नरकगत्यादिरूपां बहुविधां जी-वानां सर्वेषां जानाति यथास्थितज्ञानमन्तरेण गतिपरिज्ञानाभावात् ॥ १४ ॥

(अर्थ.) हवे पूर्वोक्त ज्ञाननुं फल कहे छे. जया इति. (जया के०) यदा एटले ज्यारे (जीवमजीवे अ के०) जीवाजीवौ च एटले जीव तथा अजीव (एए दो वि के०) एतौ द्वावपि एटले ए बेहुने पण (वियाणइ के०) विजानाति एटले जाणे. (तया के०) तदा एटले त्यारे (सबजीवाणं के०) सर्वजीवानां एटले सर्व जीवोनी (बहुविहं के०) बहुविधां एटले देवतिर्यङ्नारकादि अनेकप्रकारनी (गइं के०) गतिं एटले गतिने (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) सांप्रतं धर्मस्य फलमाह । जया इत्यादि । यदा यस्मिन् काले जीवान-जीवांश्च द्वौ अपि एतौ विजानाति अनेकप्रकारेण जानाति । तदा तस्मिन् काले गतिं

नरकगत्यादिरूपां बहुविधामनेकप्रकारां सर्वजीवानां जानाति । यथावस्थितजीवाजिवादिपरिज्ञानं विना गतिपरिज्ञानस्य अजावात् ॥ १४ ॥

(टीका.) सांप्रतं षष्ठेऽधिकारे धर्मफलमाह । जया इत्यादि । यदा यस्मिन् काले जीवानजीवांश्च द्वावप्येतौ विजानाति विविधं जानाति । तदा तस्मिन् काले गतिं नरकगत्यादिरूपां बहुविधां स्वपरगतजेदेनानेकप्रकारां सर्वजीवानां जानाति । यथावस्थितजीवाजीवपरिज्ञानमन्तरेण गतिपरिज्ञानाजावात् ॥ १४ ॥

जया गइं बहुविहं, सवजीवाण जाणइ ॥
तया पुस्सं च पावं च, बंधं मुक्खं च जाणइ ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) उत्तरोत्तरफलवृद्धिमाह । तदा पुण्यं च पापं च बहुविधगतिनिबन्धनं बन्धं जीवकर्मयोगडुःखलक्षणं मोक्षं च तद्वियोगसुखलक्षणम् ॥ १५ ॥

(अर्थ.) (जया के०) यदा एटले ज्यारे (सवजीवाण के०) सर्व जीवोनी (बहुविहं के०) बहुविधां एटले चार प्रकारनी (गइं के०) गतिं एटले गतिने (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे. (तया के०) तदा एटले त्यारे चतुर्विध गतिना कारण एवा (पुस्सं च पावं च के०) पुण्यं च पापं च एटले पुण्यने अने पापने तथा (बंधं मुक्खं च के०) बंधं मोक्षं च एटले बंधने अने मोक्षने (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) अथ उत्तोरोत्तरफलवृद्धिमाह । यदा गतिं बहुविधां सर्वजीवानां जानाति । तदा पुण्यं च पापं च बहुविधगतिनिबन्धनं तथा बन्धं जीवकर्मयोगडुःखलक्षणं मोक्षं च जीवकर्मवियोगसुखलक्षणं जानाति ॥ १५ ॥

(टीका.) उत्तरोत्तरां फलवृद्धिमाह । जया इत्यादि । यदा यस्मिन्काले गतिं बहुविधां सर्वजीवानां जानाति । तदा पुण्यं च पापं च बहुविधगतिनिबन्धनं तथा बन्धं जीवकर्मयोगडुःखलक्षणं मोक्षं च तद्वियोगसुखलक्षणं जानाति ॥ १५ ॥

जया पुस्सं च पावं च, बंधं मुक्खं च जाणइ ॥
तया निविंदए जोए, जे दिवे जे अ माणुसे ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) तदा निर्विन्ते मोहाजावात् सम्यग् विचारयत्यसारदुःखरूपतया जोगान् शब्दादीन् ॥ १६ ॥

(अर्थ.) तथा जया इति. (जया के०) यदा एटले ज्यारे (पुन्नं च पावं च के०) पुण्यं च पापं च एटले पुण्य अने पाप प्रत्ये तथा (बंधं मुक्खं च के०) बंधं मोक्षं च एटले बंध अने मोक्ष प्रत्ये (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे. (तया के०) तदा एटले त्यारे, (जे के०) ये एटले जे (दिवे के०) दिव्याः एटले देव संबंधी तथा (जे अ माणुसे के०) ये च मानुषाः एटले मनुष्यना जे (भोए के०) भोगाः एटले भोग छे, ते भोगने (निविंदए के०) निर्विन्ते एटले असार करी जाणे छे. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) यदा पुण्यं च पापं च बन्धं च मोक्षं च जानाति । तदा निर्विन्ते मोहाभावात् सम्यग्विचारयति असारदुःखरूपतया । कान् भोगान् शब्दादीन् यान् दिव्यान् तथा यान् मानुषान् । तेभ्यो व्यतिरिक्ताः शेषाः परमार्थतो भोगा एव न भवन्ति ॥ १६ ॥

(टीका.) जया इत्यादि । यदा पुण्यं च पापं च बन्धं मोक्षं च जानाति । तदा निर्विन्ते मोहाभावात् सम्यग्विचारयत्यसारदुःखरूपतया भोगान् शब्दादीन् यान् दिव्यान् यांश्च मानुषान् । शेषास्तु वस्तुतो भोगा एव न भवन्ति ॥ १६ ॥

जया निविंदए भोगे, जे दिवे जे अ माणुसे ॥
तया चयइ संजोगं, सब्भिंतरबाहिरं ॥ १७ ॥

(अवचूरिः) तदा त्यजति संयोगं भावतः आभ्यन्तरं क्रोधादि बाह्यं हिरण्यादि ॥ १७ ॥

(अर्थ.) तथा (जया के०) यदा एटले ज्यारे (जे दिवे जे अ माणुसे के०) ये दिव्या ये च मानुषाः एटले जे देवना तथा माणसना भोग छे, ते (भोए के०) भोगान् एटले भोगने (निविंदए के०) निर्विन्ते एटले असार करी जाणे. (तया के०) तदा एटले त्यारे (सब्भिंतरबाहिरं के०) साभ्यंतरबाह्यं एटले रागद्वेषादिक अभ्यंतर तथा पुत्रकलत्रादिक बाह्य एवा (संजोगं के०) संयोगं एटले संयोगने (चयइ के०) त्यजति एटले छोडी दे छे. ॥ १७ ॥

(दीपिका.) यदा निर्विन्ते भोगान्दिव्यान्मानुषान् । तदा त्यजति संयोगं संबन्धं साभ्यन्तरबाह्यम् । क्रोधादिरूपमाभ्यन्तरं स्वर्णादिरूपं बाह्यं संबन्धमित्यर्थः ॥ १७ ॥

(टीका.) जया इत्यादि । यदा निर्विन्ते भोगान् यान् दिव्यान् यांश्च मानुषान् । तदा त्यजति संयोगं संबन्धं द्रव्यतो भावतः साभ्यन्तरबाह्यं क्रोधादिहिरण्यादि संबन्धमित्यर्थः ॥ १७ ॥

जया चयइ संजोगं, सप्भिंतरबाहिरं ॥
तया मुंडे भवित्ता णं, पव्वइए अणगारिअं ॥ १८ ॥

(अवचूरिः) तदा मुण्डो द्रव्यतो भावतश्च भूत्वा प्रव्रजति प्रकर्षेण व्रजति मोक्षं प्रत्यनगारम् ॥ १८ ॥

(अर्थ.) (जया के०) यदा एटले ज्यारे (सप्भिंतरबाहिरं के०) साभ्यंतरबाह्यं एटले बाह्य अने अभ्यंतर एवा बे प्रकारना (संजोगं के०) संयोगं एटले संबंधने (चयइ के०) त्यजति एटले त्याग करे छे. (तया के०) तदा एटले त्यारें (मुंडे भवित्ता णं के०) मुंडो भूत्वा एटले द्रव्यभावथी मुंड थइने (अणगारियं के०) अनगारं एटले आगाररहितपणें अर्थात् गृहनो त्याग करीने (पव्वइए के०) प्रव्रजति, प्रकर्षेकरी एटले द्रव्यथी लोचादिके करी तथा भावथी रागद्वेषादिकना त्यागे करी व्रजति एटले मोक्ष प्रत्यें जाय छे. ॥ १८ ॥

(दीपिका.) यदा त्यजति संयोगं साभ्यन्तरं बाह्यं तदा मुण्डो भूत्वा द्रव्यतो भावतश्च प्रव्रजति प्रकर्षेण व्रजति मोक्षमनगारं द्रव्यतो भावतश्च अविद्यमानागारमित्यर्थः ॥ १८ ॥

(टीका.) जया इत्यादि । यदा त्यजति संयोगं साभ्यन्तरबाह्यम् । तदा मुण्डो भूत्वा द्रव्यतो भावतश्च प्रव्रजति प्रकर्षेण व्रजत्यपवर्गं प्रत्यनगारं द्रव्यतो भावतश्चाविद्यमानागारमिति भावः ॥ १८ ॥

जया मुंडे भवित्ता णं, पव्वइए अणगारिअं ॥
तया संवरमुक्किट्ठं, धम्मं फासे अणुत्तरं ॥ १९ ॥

(अवचूरिः) तदा संवरमुक्किट्ठं ति प्राकृतशैल्या उत्कृष्टसंवरं प्राणातिपातादिनिवृत्तिरूपं चारित्रधर्मं स्पृशत्यनुत्तरम् ॥ १९ ॥

(अर्थ.) जया मुंडो इत्यादि. ज्यारें मुंड थइने इत्यादि (तया के०) तदा एटले त्यारें (अणुत्तरं के०) श्रेष्ट एवा (संवरमुक्किट्ठं के०) उत्कृष्टसंवररूप (धम्मं के०) धर्म एटले धर्मप्रत्ये (फासे के०) स्पृशति एटले स्पर्श करे. ॥ १९ ॥

(दीपिका.) यदा मुंडो भूत्वा प्रव्रजति अनगारं तदा उत्कृष्टं संवरधर्मं सर्वप्राणातिपातादिनिवृत्तिरूपं चारित्रधर्मं स्पृशति अनुत्तरं सम्यगासेवत इत्यर्थः ॥ १९ ॥

(टीका.) जया इत्यादि। यदा मुण्डो भूत्वा प्रव्रजत्यनगारम्। तदा संवरमुक्किठं ति प्राकृतशैल्या उत्कृष्टसंवरं धर्मं सर्वप्राणातिपातादिविनिवृत्तिरूपं चारित्रधर्ममित्यर्थः। स्पृशत्यनुत्तरं सम्यगासेवत इत्यर्थः ॥ १९ ॥

जया संवरमुक्किठं, धम्मं फासे अणुत्तरं ॥
तया धुणइ कम्मरयं, अबोहिकलुसंकडं ॥ २० ॥

(अवचूरिः) तदा धुनाति कर्मरजोऽबोधिकलुषकृतं अबोधिकलुषेण मिथ्यादृष्टिनोपात्तमित्यर्थः ॥ २० ॥

(अर्थ.) जया संवरं इत्यादि. ज्यारें उत्कृष्ट संवररूप श्रेष्ठ धर्मने आदरे छे, (तया के०) तदा एटले त्यारें (अबोहिकलुसंकडं के०) अबोधिकलुषकृतं एटले मिथ्यादृष्टिपणाथी करेला एवा (कम्मरयं के०) कर्मरजः एटले कर्मरूप रज प्रत्ये. कर्मने रज केहवानुं कारण ए छे के, कर्म जे छे ते पोताना फलरूप दुःखादिकथी आत्माने लेप करे छे, माटे कर्मने रज कहे छे. एवा कर्मरजने ते पूर्वोक्त साधु (धुणइ के०) धुनाति एटले काढी नाखें छे.॥ २० ॥

(दीपिका.) यदा संवरमुत्कृष्टं धर्मं स्पृशति अनुत्तरम्। तदा धुनाति। धातूनामनेकार्थत्वात्। पातयति। किम्। कर्मरजः कर्मैव आत्मरञ्जनात् रज इव कर्मरजः। किंभूतं कर्मरजः। अबोधिकलुषकृतं अबोधिकलुषेण मिथ्यादृष्टिना उपात्तमित्यर्थः ॥२०॥

(टीका.) जया इत्यादि। यदोत्कृष्टसंवरं धर्मं स्पृशत्यनुत्तरं तदा धुनात्यनेकार्थत्वात्पातयति कर्मरजः कर्मैव आत्मरञ्जनाद्रज इव रजः। किंविशिष्टमित्याह। अबोधिकलुषकृतम् अबोधिकलुषेण मिथ्यादृष्टिनोपात्तमित्यर्थः ॥ २० ॥

जया धुणइ कम्मरयं, अबोहिकलुसंकडं ॥
तया सव्वत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छइ ॥ २१ ॥

(अवचूरिः) तदा सर्वगं ज्ञानमशेषज्ञेयविषयं दर्शनं चाशेषदृश्यविषयं चाभिगच्छत्यावरणाभावादाधिक्येन प्राप्नोतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

(अर्थ.) जया धुणइ इत्यादि. ज्यारें मिथ्यादृष्टिपणे करी करेला कर्मरजने धुणय टाळे छे. (तया के०) तदा एटले त्यारें (सव्वत्तगं के०) सर्वत्रगं एटले सर्वलोकमां व्यापी रहे एवा (नाणं के०) ज्ञानं एटले केवलज्ञान प्रत्ये तथा (दंसणं च के०) दर्शनं

च एटले दर्शन प्रत्ये (अभिगछइ के०) अभिगछति एटले ज्ञानावरणीय कर्मना तथा दर्शनावरणीय कर्मना अभावथी सारी रीते पामे छे. ॥ २१ ॥

(दीपिका.) यदा धुनाति कर्मरजः अबोधिकलुषकृतम्। तदा सर्वत्रगं ज्ञानमशेषज्ञेयविषयमशेषं दर्शनं चाधिगछति आवरणस्य अभावात् आधिक्येन प्राप्नोति ॥२१॥

(टीका.) जया इत्यादि। यदा धुनाति कर्मरजः अबोधिकलुषकृतम्। तदा सर्वत्रगं ज्ञानमशेषज्ञेयविषयं दर्शनं चाशेषदृश्यविषयमधिगछत्यावरणाभावादाधिक्येन प्राप्नोतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

जया सव्वत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगछइ ॥
तया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली ॥ २२ ॥

(अवचूरिः) तदा लोकं चतुर्दशरज्ज्वात्मकमलोकं चानन्तं जिनो जानाति केवली। लोकालोकौ च सर्वौ नान्यतरमित्यर्थः ॥ २२ ॥

(अर्थ.) जया सव्वत्तगं इत्यादि. ज्यारे सर्वलोकव्यापी एवा ज्ञानने तथा दर्शनने जीव पामे छे, (तया के०) तदा एटले त्यारे (केवली के०) केवलज्ञानी थएलो (जिणो के०) जेनां कर्मबंधन तूटी गयां, एवो ते पुरुष (लोगमलोगं च के०) लोकमलोकं च एटले चतुर्दशरज्ज्वात्मक लोक प्रत्यें अने अनंता अलोक प्रत्यें (जाणइ के०) जानाति एटले जाणे छे. चउदरज्जु लोकना स्वर्ग, मृत्यु अने पाताल एवा त्रण भेद छे. ते चउदरज्जु लोक चउदरज्जुप्रमाण छे. रज्जु एटले शुं ? तो के जो कोइ कौतुकी देव हजार मणनो लोहकानो एक गोलो बनावीने तेने सौधर्मेंद्र देवलोकथी हेठे पृथ्वीउपर नाखे, तो तेने भूमीए, पडतां छ मास, छ दिन अने छ मुहूर्त एटलो काल लागे. ए एक रज्जु थइ. ए रज्जु त्रण प्रकारे छे. एक ऊर्ध्वरज्जु, बीजी अधोरज्जु, अने त्रीजी तिर्यग्रज्जु. तेमां एक ऊर्ध्वरज्जु मनुष्यलोकथी मांमीने सौधर्मेंद्र देवलोक सुधी छे. बीजी ऊर्ध्वरज्जु माहेंद्र देवलोकथी चोथा देवलोकसुधी छे. त्रीजी ऊर्ध्वरज्जु चोथा देवलोकथी छठा लांतक देवलोक सुधी छे. चोथी ऊर्ध्वरज्जु लांतक देवलोकथी सहस्रार देवलोक सुधी छे. पांचमी ऊर्ध्वरज्जु सहस्रार देवलोकथी अच्युत देवलोक सुधी छे. छठी ऊर्ध्वरज्जु नवग्रैवेयक सुधी छे. सातमी ऊर्ध्वरज्जु नवग्रैवेयकथी मांमीने सिद्धशिला सुधी छे. तेमज प्रत्येक नरकपृथ्वी एक एक रज्जुप्रमाणनी गणतां अधोरज्जु पण सात थई. एवं बे मलीने चौद रज्जु थइ. एवीरीतें तिर्यग्रज्जु पण जाणवी. उदाहरण—भरतक्षेत्रथी पूर्वपश्चिमना तथा दक्षिण उत्तरना स्वयंभू

रमणसमुद्र सुधीना प्रदेशनुं प्रमाण पण सिद्धांतथी जाणवुं. एवा चतुर्दशरज्जुरूप लोकने केवली हाथनी हाथेली उपर रहेला आमलानी परें जाणे छे. तथा अनंत अलोकने पण जाणे छे. ॥ २२ ॥

(दीपिका.) यदा सर्वत्रगं ज्ञानं दर्शनं च अधिगछति । तदा लोकं चतुर्दशरज्जुरूपमलोकं च अनन्तं जिनो जानाति केवली ॥ २२ ॥

(टीका.) जया इत्यादि । यदा सर्वत्रगं ज्ञानं दर्शनं चाधिगछति । तदा लोकं चतुर्दशरज्ज्वात्मकमलोकं चानन्तं जिनो जानाति केवली । लोकालोकौ च सर्वं नान्यतरमेवेत्यर्थः ॥ २२ ॥

जया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली ॥
तया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ ॥ २३ ॥

(अवचूरिः) तदोचितसमये योगान्निरुध्य मनोयोगादीन् शैलेशीं प्रतिपद्यते भवोपग्राहिकर्मांशक्षयाय ॥ २३ ॥

(अर्थ.) जया लोगं इत्यादि. ज्यारे पुरुष केवलज्ञानी थइने लोक तथा अलोक प्रत्यें जाणे छे. (तया के०) तदा एटले त्यारे (जोगे के०) योगान् एटले मन वचन कायाना व्यापार प्रत्यें (निरुंभित्ता के०) निरुध्य एटले रुंधीने भवोपग्राही कर्मना क्षयनेमाटे (सेलेसिं के०) शैलेशीं एटले पर्वतनी परें निश्चलपणाने (पडिवज्जइ के०) प्रतिपद्यते एटले प्राप्त थाय छे. ॥ २३ ॥

(दीपिका.) यदा लोकमलोकं च जिनो जानाति केवली । तदा उचितसमयेन योगान् निरुध्य मनोयोगादीन् शैलेशीं प्रतिपद्यते भवोपग्राहिकर्मांशक्षयार्थम् ॥ २३ ॥

(टीका.) जया इत्यादि । यदा लोकमलोकं च जिनो जानाति । तदोचितसमयेन योगान्निरुध्य मनोयोगादीन् शैलेशीं प्रतिपद्यते भवोपग्राहिकर्मांशक्षयाय ॥ २३ ॥

जया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ ॥
तया कम्मं खवित्ता णं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ ॥ २४ ॥

(अवचूरिः) तदा भवोपग्राह्यपि कर्म क्षपयित्वा सिद्धिं गछति लोकान्तक्षेत्ररूपां नीरजाः सकलकर्मरजोविप्रमुक्तः ॥ २४ ॥

(अर्थ.) जया जोगं इत्यादि. ज्यारे मन वचन कायाना व्यापार रुंधीने शैलेशी करणने पामे छे, (तया के०) त्यारे (नीरउं के०) नीरजाः एटले कर्मरूप रजे करी रहित थको (कम्मं के०) कर्म एटले नवोपग्राहि कर्मने (खवित्ता णं के०) क्षपयित्वा एटले खपावीने (सिद्धिं के०) लोकान्तक्षेत्ररूप सिद्धिने (गछइ के०) गछति एटले जाय छे. ॥ २४ ॥

(दीपिका.) यदा योगान्निरुध्य शैलेशीं प्रतिपद्यते। तदा कर्म क्षपयित्वा सिद्धिं लोकान्तक्षेत्ररूपां गछति। किंभूतः। नीरजाः कर्मरजोमुक्तः ॥ २४ ॥

(टीका.) जया इत्यादि । यदा योगान्निरुद्ध्य शैलेशीं प्रतिपद्यते । तदा कर्म क्षपयित्वा नावोपग्राह्यपि सिद्धिं गछति लोकान्तक्षेत्ररूपाम्। नीरजाः सकलकर्मरजोविनिर्मुक्तः ॥ २४ ॥

जया कम्मं खवित्ता णं, सिद्धिं गछइ नीरउ ॥
तया लोगमछयछो, सिद्धो हवइ सासउ ॥ २५ ॥

(अवचूरिः) तदा लोकमस्तकस्थः त्रिलोक्युपरिवर्त्ती नवति । शाश्वतः कर्मबीजानावात् अनुत्पत्तिधर्म्मा ॥ २५ ॥

(अर्थ.) ज्यारे कर्मरजेकरी रहित थको नवोपग्राहि कर्म खपावीने सिद्धि प्रत्ये पामे छे. (तया के०) तदा एटले त्यारे (लोगमछयछो के०) लोकमस्तकस्थः एटले चतुर्दशरज्जुलोकना मस्तक उपर एटले सिद्धक्षेत्रे रहेलो पुरुष (सासउं के०) शाश्वतः एटले कर्मरूप बीजना अनावथी उत्पत्त्यादिरहित माटे नित्य एवो (सिद्धो के०) सिद्ध (हवइ के०) नवति एटले थाय छे. ॥ २५ ॥

(दीपिका.) यदा कर्म क्षपयित्वा सिद्धिं गछति नीरजाः। तदा लोकमस्तकस्थत्रैलोक्यस्य उपरिवर्त्ती सिद्धो नवति शाश्वतः। कर्मबीजानावे न पुनरुत्पद्यते ॥ २५॥

(टीका.) जया इत्यादि। यदा कर्म क्षपयित्वा सिद्धिं गछति नीरजाः । तदा लोकमस्तकस्थः त्रैलोक्योपरिवर्त्ती सिद्धो नवति। शाश्वतः कर्मबीजानावादनुत्पत्तिधर्मेति नावः। उक्तो धर्मफलाख्यः षष्ठोऽधिकारः ॥ २५ ॥

सुहसायगस्स समणस्स, सायाउलगस्स निगामसाइस्स ॥
उछोलणापहोअस्स, झुल्लहा सुगइ तारिसगस्स ॥ २६ ॥

(अवचूरिः) उक्तो धर्मफलाख्यः षष्ठोऽधिकारः । सांप्रतं यस्य धर्मफलं दुर्लभं तमाह । सुखास्वादकस्य प्राप्तसुखोपभोगिनः श्रमणस्य द्रव्यप्रव्रजितस्य शाताकुलस्य भाविसुखार्थं व्याक्षिप्तचित्तस्य निकामशायिनः सूत्रार्थवेलामुल्लङ्घ्य उच्छोलनया उदकायतनया हस्तपादादिधाविनः उच्छोलनाप्रधाविनः दुर्लभा सुगतिस्तादृशस्य भगवदाज्ञालोपकारिणः ॥ २६ ॥

(अर्थ.) अहीं सुधी यतिधर्मनुं फल क्रमें करी कह्युं, हवे ए उक्त फल कोने दुर्लभ छे ते कहे छे. सुह इति (सुहसायगस्स के०) सुखास्वादकस्य एटले शब्द, स्पर्श, रूप, रस, गंध ए पांच विषयथी उत्पन्न थता सुखनो हमेशां उपभोग लेनार एवा, तथा (सायाउलगस्स के०) शाताकुलस्य एटले भविष्य काले सुख प्राप्तिने अर्थे चित्तमां आकुल व्याकुल थनारो एवा तथा (निगामसाइस्स के०) निकामशायिनः एटले सूत्रोक्त कालनुं उल्लंघन करीने सुई रहे एवा, तथा (उछोलनापहोयस्स के०) उत्सोलनाप्रधाविनः एटले घणुं उदक वापरीने हाथ पग प्रमुखनी शुद्धि राखनार एवा, (तारिसगस्स के०) तादृशस्य एटले पूर्वोक्त प्रकारे भगवदाज्ञानो लोप करनार एवा, (समणस्स के०) श्रमणस्य एटले द्रव्य साधुने (सुगइ के०) सुगतिः एटले लोकान्त क्षेत्ररूप गति (दुल्लहा के०) दुर्लभा एटले दुर्लभ छे. ॥ २६ ॥

(दीपिका.) उक्तो धर्मफलनामा षष्ठोऽधिकारः । अथ धर्मफलस्य दुर्लभत्वमाह । सुखास्वादकस्य प्राप्तेषु शब्दरसादिभोगेषु सुखोपभोगकर्तुः एवंविधस्य श्रमणस्य द्रव्यतः प्रव्रजितस्य । पुनः किंभूतस्य श्रमणस्य । शाताकुलस्य भाविसुखार्थं व्याक्षिप्तस्य । पुनः किंभूतस्य श्रमणस्य । निकामशायिनः । निकाममत्यर्थं सूत्रार्थवेलामतिक्रम्य शयानस्य । पुनः किंभूतस्य श्रमणस्य । उत्सोलनया उदकस्य अयतनया प्रकर्षेण धावति पादादिशुद्धिं करोति यः स तथा तस्य । किं स्यादित्याह । दुर्लभा दुष्प्रापा सुगतिः सिद्धिः । तादृशस्य भगवत आज्ञालोपकारिणः ॥ २६ ॥

(टीका.) सांप्रतमिदं धर्मफलं यस्य दुर्लभं तमभिधित्सुराह । सुहेति । सुखास्वादकस्य अभिष्वङ्गेण प्राप्तसुखभोक्तुः श्रमणस्य द्रव्यप्रव्रजितस्य शाताकुलस्य भाविसुखार्थं व्याक्षिप्तस्य निकामशायिनः सूत्रार्थवेलामप्युल्लङ्घ्य शयानस्य उत्सोलनाप्रधाविन उत्सोलनया उदकायतनया प्रकर्षेण धावति पादादिशुद्धिं करोति यः स तथा तस्य । किमित्याह । दुर्लभा दुष्प्रापा सुगतिः सिद्धिपर्यवसाना तादृशस्य भगवदाज्ञालोपकारिण इति सूत्रार्थः ॥ २६ ॥

तवोगुणपहाणस्स, उज्जुमइ खंतिसंजमरयस्स ॥
परीसहे जिणंतस्स, सुलहा सुगइ तारिसगस्स ॥ २७ ॥

(अवचूरिः) धर्मफलं यस्य सुलभं तमाह । षष्ठाष्टमादितपोगुणप्रधानस्य मार्गप्रवृत्तबुद्धेः क्षान्तिप्रधानसंयमरतस्य परीषहान् जयतोऽभिभवतः सुलभा सुगतिस्तादृशस्य भगवदाज्ञाकारिणः ॥ २७ ॥

(अर्थ.) हवे, पूर्वोक्त सुगति जेने सुलभ थाय ते कहे छे. (तवोगुणपहाणस्स के०) तपोगुणप्रधानस्य एटले छठ, अठम इत्यादि तपोगुणेकरी प्रधान, तथा (उज्जुमइ के०) ऋजुमतेः एटले जेनी मति मोक्षमार्गने विषे छे एवा तथा (खंतिसंजमरयस्स के०) क्षांतिसंयमरतस्य एटले जेमां क्षमा प्रधान छे, एवा सत्तर प्रकारना संयमने धारण करनार, तथा (परीसहे जिणंतस्स के०) परीषहान् जयतः एटले क्षुधातृषादिक परीषहने जीतनार एवा (तारिसगस्स के०) तादृशस्य एटले एवीरीते भगवंतनी आज्ञा पालन करनार एवा पुरुषने (सुगइ के०) सुगतिः एटले मोक्षरूप सुगति (सुलहा के०) सुलभा एटले सुखथी मळे एवी छे. ॥ २७ ॥

(दीपिका.) अथ धर्मफलस्य सुलभतामाह । तादृशस्य भगवत आज्ञाकारिणः सुगतिः सिद्धिः सुलभा सुप्रापा भवति । किंविधस्य तादृशस्य । तपोगुणप्रधानस्य षष्ठाष्टमादितपोगुणवतः । पुनः किंभूतस्य तादृशस्य । ऋजुमतेः मोक्षमार्गप्रवृत्तबुद्धेः । पुनः किंभूतस्य । क्षान्तिसंयमरतस्य । क्षान्तिप्रधानस्य संयमस्य सेविन इत्यर्थः । पुनः किंभूतस्य । परिषहान् क्षुत्पिपासादीन् जयतः पराभवतः ॥ २७ ॥

(टीका.) इदानीमिदं धर्मफलं यस्य सुलभं तमाह । तवोगुणेत्यादि । तपोगुणप्रधानस्य षष्ठाष्टमादितपोधनवत ऋजुमतेर्मार्गप्रवृत्तबुद्धेः क्षान्तिसंयमरतस्य क्षान्तिप्रधानसंयमोपसेविन इत्यर्थः । परीषहान् क्षुत्पिपासादीन् जयतोऽभिवतः सुलभा सुगतिरुक्तलक्षणा तादृशस्य भगवदाज्ञाकारिण इति गाथार्थः ॥ २७ ॥

पछा वि ते पयाया, खिप्पं गछंति अमरभवणाइं ॥
जेसिं पिउ तवो सं- जमो अ खंती अ बंभचेरं च ॥ २८ ॥
इच्चेअं छज्जीवणिअं, सम्मद्दिठी सया जए ॥
दुल्लहं लहित्तु सामन्नं, कम्मुणा न विराहिज्जासि त्तिबेमि ॥ २९ ॥

चउठं छज्जीवणिआ णामज्झयणं सम्मत्तं ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) वृद्धत्वे स्खलितचारित्रा अपि पुनस्तत्संधानतो ये सन्मार्गं प्रपन्ना-स्ते प्रकर्षेण याताः प्राप्ता अमरभवनानि। इत्येषा गाथा वद्दवृत्तौ नोक्ता॥ २८॥

(अवचूरिः) उपसंहरन्नाह इत्येतां षड्जीवनिकां न विराधयेत् इति योगः। सम्य-ग्दृष्टिः सदा यतो यत्नपरः सन् दुर्लभं लब्ध्वा श्रामण्यं कर्मणा मनोवाक्कायक्रियया प्रमादेन न विराधयेत् न खण्डयेत् इति ब्रवीमि ॥ २९॥
इति षड्जीवनिकाध्ययनावचूरिः ॥ ४ ॥

(अर्थ.) हवे, थोडो काल धर्म सेवे, ते पण देवलोकने विषे जाय ठे ते कहे ठे. पछावि इति. (जेसिं के०) येषां एटले जे पुरुषने (तवो के०) तपः एटले द्वादशविध तप, तथा (संजमो अ के०) संयमश्च एटले सत्तर प्रकारनो संयम, तथा वली (खंती अ के०) क्षांतिश्च एटले क्षमा, वली (बंजचेरं च के०) ब्रह्मचर्यं च एटले मैथुनविरमणरूप ब्रह्मचर्य(पिअं के०)प्रियः एटले प्रिय ठे. (ते के०) ते पुरुष (पछावि के०) पश्चादपि एटले पाठले वये पण दीक्षा लइने (पयाया के०) प्रयाताः एटले संयमनी विराधना न करता सन्मार्गे चालता थका (खिप्पं के०) क्षिप्रं एटले शीघ्र (अमरभवणाइं के०) अमरभवनानि एटले देवताना आवास प्रत्ये (गठंति के०) जाय ठे ॥ २८॥

(अर्थ.) हवे सूत्रकार ए चोथा षड्जीवनिका नामक अध्ययननो उपसंहार करता ठता कहे ठे. इच्चेइय निति. (सया के०) सदा एटले निरंतर (जए के०) यतः एटले जयणा राखनार एवो (सम्मद्दिठी के०) सम्यग्दृष्टिः एटले सम्यग्दृष्टि जीव (दुल्लहं के०) दुर्लभं एटले जे भवेभवे पामवुं दुर्लभ एवा (सामन्नं के०) श्रामण्यं एटले चारित्रने (लहित्तु के०) लब्ध्वा एटले पामीने (इच्चेयं के०) इत्येतां एटले ए चोथा अध्ययनने विषे कहेली (ठज्जीवणिअं के०) षड्जीवनिकां एटले षड्जीवनिकायनी जे जयणा तेने (कम्मुणा के०) कर्मणा एटले मन वचन कायानी क्रियाए करी प्रमादथी (न विराहिज्जासि के०) न विराधयेत् एटले विराधे नहीं, खंडे नहीं. ॥ २८ ॥ त्तिबेमि एनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. ॥ २९ ॥
इति षड्जीवनिकाध्ययननो बालावबोध संपूर्ण. ॥ ४ ॥

(दीपिका) महार्था षड्जीवनिकायिका इति विधिना उपसंहारमाह। पश्चादपि वृ-द्धावस्थायामपि ते प्रयाताः प्रकर्षेण याता अविराधितसंयमा अपि सन्मार्गं प्रपन्ना-

१:– अत्र "विराधितसंयमा अपि" इति पाठः साधीयानिति भाति। परं स विद्यमानपुस्तकेषु नोपलब्धः।

शीघ्रं गच्छन्ति अमरभवनानि देवविमानानि । ते के इत्याह । येषां प्रियं तपः संयमः क्षान्तिः ब्रह्मचर्यं च ॥ २८ ॥

(दीपिका.) इति पूर्वप्रकारेण एतां षड्जीवनिकायिकामधिकृताध्ययनप्रतिपादितार्थरूपां न विराधयेत् इति योगः । क इत्याह । सम्यग्दृष्टिर्जीवः सूत्रश्रद्धावान् । किंभूतः । सदा यतः सर्वकालं यतनापरः । किमित्याह । दुर्लभं लब्ध्वा श्रामण्यं साधुत्वं षड्जीवनिकायसंरक्षणैकरूपं कर्मणा मनोवाक्कायक्रियया प्रमादेन न विराधयेत् । अप्रमत्तस्य तु यद्यपि कथंचित् द्रव्यविराधना स्यात् तथापि असौ न विराधकः । एतेन "॥ जले जीवाः स्थले जीवा, आकाशे जीवमालिनि ॥ जीवमालाकुले लोके, कथं भिक्षुरहिंसकः ॥" इत्येतत् प्रत्युक्तम् । तथा सूक्ष्मजीवानां विराधनाया अभावाच्च । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ २९ ॥

इति श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां दशवैकालिकवृत्तौ षड्जीवनिकाध्ययनम् ॥४॥

(टीका.) महार्थां षड्जीवनिकायिकेति विधिनोपसंहरन्नाह । इच्चेयमित्यादि । इत्येतां षड्जीवनिकायिकामधिकृताध्ययनप्रतिपादितार्थरूपां न विराधयेदितियोगः । सम्यग्दृष्टिर्जीवस्तत्त्वश्रद्धावान् सदा यतः सर्वकालं प्रयत्नपरः सन् । किमित्याह । दुर्लभं लब्ध्वा श्रामण्यं दुष्प्रापं प्राप्य श्रमणभावं षड्जीवनिकायसंरक्षणैकरूपं कर्मणा मनोवाक्कायक्रियया प्रमादेन न विराधयेन्न खण्डयेत् । अप्रमत्तस्य तु द्रव्यविराधना यद्यपि कथंचिद् भवति । तथाप्यसावविराधनैवेत्यर्थः । एतेन '॥ जले जीवाः स्थले जीवा, आकाशे जीवमालिनि ॥ जीवमालाकुले लोके, कथं भिक्षुरहिंसकः ॥१॥' इत्येतत्प्रत्युक्तम् । तथासूक्ष्माणां विराधनाभावाच्च । ब्रवीमीति पूर्ववत् । अधिकृताध्ययनपर्यायशब्दप्रतिपादनायाह निर्युक्तिकारः ॥ जीवाजीवाभिगमो, आयारो चेव धम्मपन्नत्ती ॥ तत्तो चरित्तधम्मो, चरणे धम्मे अ एगट्ठा ॥ २०३ ॥ व्याख्या ॥ जीवाजीवाभिगमः सम्यग्जीवाजीवाभिगमहेतुत्वात् । एवमाचारश्चैवाचारोपदेशत्वात् । धर्मप्रज्ञप्तिर्यथावस्थितधर्मप्रज्ञापनात् । ततश्चारित्रधर्मस्तन्निमित्तत्वात् । चरणं चरणविषयत्वात् । धर्मश्च श्रुतधर्मस्तत्सारभूतत्वात् । एकार्थका एते शब्दा इति गाथार्थः । अन्ये त्विदं गाथासूत्रमनन्तरोदितसूत्रस्याधो व्याख्यानयन्ति । तत्राप्यविरुद्धमेव । उक्तोऽनुगमः । सांप्रतं नयास्ते च पूर्ववदेव । व्याख्यातं षड्जीवनिकाध्ययनम् ॥ २८ ॥

इति श्रीहरिभद्रसूरिकृतौ दशवैकालिकटीकायां चतुर्थाध्ययनम् ॥ ४ ॥

॥ अथ पञ्चमाध्ययनम् ॥

संपत्ते भिरककालंमि, असंभंतो अमुछिर्ड ॥
इमेण कमजोगेण, भत्तपाणं गवेसए ॥ १ ॥

(अवचूरिः) अथ पिण्डैषणाख्यपञ्चमाध्ययनावचूरिः। पूर्वाध्ययने साधोराचारः षड्जीवनिकायगोचरःप्राय इत्येतदुक्तम्। स धर्मः काये सति । स नाहारं विना । स च सावद्येतरभेद इत्यनवद्यो ग्राह्योऽतस्तमेवाह । संपत्ते इति । संप्राप्ते शोभनेन प्रकारेण स्वाध्यायकरणादिना प्राप्ते भिक्षाकाले । अनेनासंप्राप्ते भक्तपानैषणानिषेधः । अलाभाज्ञाखण्डनाभ्यां दृष्टादृष्टविरोधात् । असंभ्रान्तोऽनाकुलः । अमूर्छितः पिण्डे शब्दादौ वा। अनेन वक्ष्यमाणेन क्रमयोगेन परिपाटीव्यापारेण भक्तपानं यतियोग्यमोदनारनालादि गवेषयेदन्वेषयेत् ॥ १ ॥

॥ अथ पिंडेषणाध्ययन नामा पांचमा अध्ययननो बालावबोध प्रारंभ. ॥
(अर्थ.) पूर्वोक्त चोथा अध्ययनमां एम कह्युं के, साधुनो आचार जे छे ते पणुं करीने छकाय जीव आश्रयी छे. हवे ते आचार साधुनुं शरीर स्वस्थ, रोगोपद्रवरहित होय तो पाली शकाय, तथा साधुनुं शरीर स्वस्थ रोगरहित रहेवुं ए घणुं करुं साधुना आहार उपर आधार राखे छे. ते आहारना सावद्य अने निरवद्य एवा बे भेद छे. तेमां सावद्य आहार जे छे ते साधुने अत्यंत वर्जनीय छे, अने निरवद्य आहार यथोक्तरीते यथोक्त काले लेवो कल्पे छे. ते वर्जनीय अने ग्राह्य एवा बे आहारनुं पण साधुने ज्ञान होवुं जोइये, माटे ए पांचमा पिंडेषणा नामक अध्ययनमां तेज वात सूत्रकार कहे छे. पिंड एटले गुडादिक द्रव्ये करी तेयार करेला आहारनो गोलो तेनी एषणा ते शुद्धि जेमां कही छे, ते अध्ययनने पिंडेषणा नामक अध्ययन कहे छे. एवा संबंधथी प्राप्त थएला ए पांचमा पिंडेषणा नामक अध्ययनना प्रथम सूत्रनो अर्थ कहियें. संपत्ते इति. पूर्वोक्त साधु धर्मकायना रक्षण माटे (भिरककालंमि के०) भिक्षाकाले एटले केवलिनाथिन जे भिक्षानो समय हे (संपत्ते के०) संप्राप्ते एटले स्वाध्यायकरणादिकथी रूडी रीते प्राप्त थये छते, अहीं एचीरीने सिद्धांतमां कह्युं छे. जे, साधु पहेले पहोरे सज्झाय करे, बीजे पहोरे ध्यान धरे, त्रीजे पहोरे गांचोचरण पडिलेहीने नगर निर्धूम थए छते पाणी लावनारी स्त्रीओ नी गर गने, अशना दाता प्रमुख मावाने अर्थे काकादिक नीचारे आये छते,

एवां लक्षण होय तो भिक्षाकाल प्राप्त थयो जाणीने (असंभंतो के०) असंभ्रांतः एटले अनाकुल अर्थात् सारो उपयोग दइने आकुलव्याकुलपणुं मूकीने (अमुच्छिओ के०) अमूर्छितः एटले आहारनी वांछा अथवा शब्दादि विषय उपर आसक्ति न करतो (इमेण कमजोगेण के०) अनेन क्रमयोगेन एटले आगल कहेवाशे ते अनुक्रमे करी (भत्तपाणं के०) भक्तपानं एटले यतिने योग्य एवा ओदनादिक अन्ननी अने आरनालादिक पाननी (गवेसए के०) गवेषयेत् एटले गवेषणा करे.॥१॥

(दीपिका.) इह पूर्वाध्ययने साधोराचारः कथितः । स च आचारः कायस्य सति स्वास्थ्ये भवति । स्वस्थ्यं च आहारं विना न भवति । स च आहारः शुद्धो ग्राह्यः । ततोऽनेन संबन्धेन आयातमिदमध्ययनमाहारशुद्धिप्रतिपादकम् । व्याख्यातं तच्चेदम् । एवंविधः साधुर्भक्तपानं गवेषयेत् । यतीनां योग्यमोदनारनालमन्वेषयेत् इत्युक्तिः । क सति । भिक्षाकाले भिक्षासमये संप्राप्ते शोभनेन प्रकारेण स्वाध्यायकरणादिना प्राप्ते सति । किंभूतः साधुः । असंभ्रान्तः अनाकुलः । यथाविधि उपयोगादि कार्यं कृत्वा । पुनः किंभूतः साधुः । अमूर्छितो न शब्दादिविषयेषु पिण्डे वा मूर्छितः । पुनः किंभूतः साधुः । अगृद्धो न पिण्डादौ आसक्तः । अनेन वक्ष्यमाणलक्षणेन क्रमयोगेन परिपाटीव्यापारेण ॥ १ ॥

(टीका) अधुना पिण्डैषणाख्यमारभ्यते । अस्यायमभिसंबन्धः । इहानन्तराध्ययने साधोराचारः षड्जीवनिकायगोचरः प्राय इत्येतदुक्तम् । इह तु "धर्मकाये सत्यसौ स्वस्थे सम्यक्पाल्यते । स चाहारमन्तरेण प्रायः स्वस्थो न भवति । स च सावद्येतरभेद इत्यनवद्यो ग्राह्य" इत्येतदुच्यते।उक्तं च ॥ से संजए समक्खाए, निरवज्जाहारि जे विऊ ॥ धम्मकायठिए सम्मं, सुहजोगाण साहए ॥ इत्यनेनाभिसंबन्धेनायातमिदमध्ययनम् । भङ्ग्यन्तरेणैतदेवाह भाष्यकारः॥ मूलगुणा वक्काया, उत्तरगुणअवसरेण आयायं॥ पिंडेसणमियाणिं, निक्खेवे नामनिप्पन्ने॥ मूलगुणाः प्राणातिपातनिवृत्त्यादयः । व्याख्याताः सम्यक् प्रतिपादिता अनन्तराध्ययने । ततश्चोत्तरगुणप्रस्तावेनायातमिदमध्ययनम् इदानीं यत्प्रस्तुतम् । इह चानुयोगद्वारोपन्यासः पूर्ववत्तावद्यावन्नामनिष्पन्नो निक्षेपः । तथाचाह निक्खेपे नामनिप्पन्ने । किमित्याह ॥ पिंडो अ एसणा य, डुपयं नामं तु तस्स नायव्वं ॥ चउ चउ निक्खेवेहिं, परूवणा तस्स कायव्वा ॥ २ए ॥ व्याख्या ॥ पिण्डश्चैषणा च । द्विपदं नाम तु द्विपदमेव विशेषाभिधानम् । तस्योक्तसंबन्धस्याध्ययनस्य ज्ञातव्यम् । चतुश्चतुर्निक्षेपाभ्यां नामादिलक्षणाभ्यां प्ररूपणा तस्य पदद्वयस्य कर्तव्येति गाथार्थः । अधिकृतप्ररूपणामाह ।

॥ नामं ठवणा पिंमो, दव्वे भावे अ होइ नायव्वो ॥ गुलउंयणाइ दव्वे, भावे कोहाइया चउरो ॥ ३०० ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापनापिण्डो द्रव्ये भावे च भवति ज्ञातव्यः। पिण्डशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते। नामस्थापने क्षुण्णे। द्रव्यपिण्डं स्वाह। गुडौदनादिर्द्रव्यपिण्डः। भावे क्रोधादयश्चत्वारः पिण्डा इति गाथार्थः। अत्रैवान्वयर्थमाह॥ पि घाए जम्हा, ते उइया संघया य संसारे ॥ संघायंति जीवं, कम्मेण ठप्पगारे व्याख्या ॥ पिडि संघाते धातुरिति शब्दवित्समयः। यस्मात्ते क्रोधादयश्चत्वारः षड्सन्तो विपाकप्रदेशोदयाभ्यां संहता एव संसारिणं संघातयन्ति। जीवं स च सास्यर्थः। केनेत्याह। कर्मणाष्टप्रकारेण ज्ञानावरणीयादिना। अतः क्रोधादयः कारेण सागाथार्थः। प्ररूपितः पिण्डः। सांप्रतमेषणावसरः। तत्र क्षुण्णत्वान्नामस्थापने अनाभाव्य द्रव्यैषणामाह ॥ दव्वेसणा उ तिविहा, सचित्ताचित्तमीसदव्वाणं ॥ डुपयचउप्पयादौ वा। या, नरगयकरिसावणकुमाणं ॥ ३०२ ॥ व्याख्या ॥ द्रव्यैषणा तु त्रिविधा यमोदनार सचित्ताचित्तमिश्रद्रव्याणामेषणा द्रव्यैषणा। सचित्तानां द्विपदचतुष्पदाप थासंख्यं नरगजकुमाणामिति। कार्षापणग्रहणादचित्तद्रव्यैषणालंकृतद्वि चरमिश्रद्रव्यैषणा च द्रष्टव्येति गाथार्थः। भावैषणामाह॥ भावेसणा उ डुविहा ॥ अपसत्थगा य नायव्वा ॥ नाणाईण पसत्था, अपसत्था कोहमाईणं ॥ ३०३ ॥ व्या ते घ भावैषणा तु पुनर्द्विविधा। प्रशस्ता अप्रशस्ता च ज्ञातव्या। एतदेवाह। ज्ञाना रोगा मिति। ज्ञानादीनामेषणा प्रशस्ता। क्रोधादीनामप्रशस्तैषणेति गाथार्थः। प्रकृत हेतुं नामाह ॥ भावस्सुवगारित्ता, एत्थं दव्वेसणाइ अहिगारो ॥ तीइ पुण अत्थजुत्ती, वक्त पिंमनिज्जुत्ती ॥ ३०४ ॥ व्याख्या ॥ भावस्य ज्ञानादेरुपकारित्वादत्र प्रक्रमे द्रव्यैषणा धिकारः। तस्याः पुनर्द्रव्यैषणाया अर्थयुक्तिर्हेयेतररूपार्थयोजना वक्तव्या पिण्डनिर्युक्ति रिति गाथार्थः। सा च पृथक्स्थापनतो मया व्याख्यातेति नेह व्याख्यायते। अ ना प्रकृताध्ययनावतारप्रपञ्चमाह ॥ पिंमेसणा अ सव्वा, संखेवेणोयरइ नवसु कोसु ॥ न हणइ न पयइ न किणइ, कारवणअणुमईहिं नव ॥ ३०५ ॥ व्याख्या पिण्डैषणा च सर्वा उद्गमादिभेदभिन्ना संक्षेपेणावतरति नवसु कोटिषु। ताश्चेमाः न हन्ति, न पचति, न क्रीणाति स्वयम्। तथा न घातयति न पाचयति न क्रापयत्यन्येन। तथा घ्नन्तं वा पचन्तं वा क्रीणंतं वा न समनुजानात्यन्यमिति नव। एतदेवाह। कारणानुमतिभ्यां नवेति गाथार्थः ॥ सा नवहा डुह कीरइ, उग्गमकोमी विसोहिकोमी अ॥ छसु पढमा उयरइ, कीयतियम्मी विसोही उ ॥ ३०६ ॥ व्याख्या ॥ सा नवधा स्थिता पिण्डैषणा द्विविधा क्रियते। उद्गमकोटी विशोधिकोटी च। तत्र षट्सु हननघातनानुमोदनपचनपाचनानुमोदनेषु प्रथमोद्गमकोटी अविशोधिकोट्याम

वतरति । क्रीतत्रितये क्रयणक्रायणानुमतिरूपे विशोधिस्तु विशोधिकोटी द्वितीयेति गाथार्थः । एतदेव व्याचिख्यासुराह भाष्यकारः ॥ कोमीकरणं डुविहं, उग्गमकोमी विसोहिकोमी अ ॥ उग्गमकोमीछक्कं, विसोहिकोमी अणेगविहा ॥ ३०७ ॥ व्याख्या ॥ कि नेकरणमिति । कोट्येव कोटीकरणम् । द्विविधमुद्गमकोटी विशोधिकोटी च । उक्ते अनुक्तेपट्कं हननादिनिष्पन्नमाधाकर्मादि । विशोधिकोटी क्रीतत्रितयनिष्पन्ना । अनेअन्नती औद्देशिकादिन्नेदेनेति गाथार्थः । पट्कोव्याह ॥ कम्मुद्देसिअचरिमतिगं, पूइयं मपाहुमिआ ॥ अझोयरअविसोही, विसोहिकोमी नवे सेसा ॥३०८॥व्याख्या॥ (दीपि मिव । औद्देशिकचरमत्रितयं । कर्मौद्देशिकस्य । पाखएमश्रमणनिर्ग्रन्थविपयं । स्वास्थ्ये नः पानपूत्येव । मिश्रग्रहणात्पाखएमश्रमणनिर्ग्रन्थमिश्रजम् । चरमप्राभृतिका ततोऽनेन दम् । एवं ः । अध्यवपूरक इत्यविशोधिरित्येतत्पट्कं । विशोधिकोटी नवति शेषा ओघोक्तिः । क न्नेदनिन्नानेकविधेति गाथार्थः । इहेव रागादियोजनया कोटीसंख्यामाह ॥ दिना प्राप्ते अारसगा, सत्तावीसा तहेव चउपन्ना ॥ नउई दो चेव सया, सत्तरा हुंति दि कार्य ॥ ३०९ ॥ रागाई मिछाई, रागाई समणधम्मनाणाई ॥ नव नव सत्ताः तः । पुन्नवनउई एय गुणगारा ॥ ३१० ॥ व्याख्या ॥ नव चेव कोट्यस्तयाष्टादशकं कोक्रमयों तया सप्तविंशतिः कोटीनां तथैव चतुःपञ्चाशत्कोटीनां तथा नवतिः कोटीनां (व च शते सप्तत्यधिके कोटीनामिति गाथाक्षरार्थः । नावार्थस्तु वृद्धसंप्रदायादवध्ययः । सचायम् । एव कोमीउ दोहिं रागद्दोसेहिं गुणियाउ अघारस हवंति । ताउ लसो नवतिहिं मिछत्ताणाणअविरतीहिं गुणिताउ सत्तावीसं हवंति । सत्तावीसा येतगदोसेहिं गुणिया चउप्पन्ना हवंति । ताउ चेव एव दसविहेण समणधम्मेण गुणिरि ाउ विसुद्धाउ एउती नवंति । सा एउती तिहिं नाणदंसणचरित्तेहिं गुणिया दो सया मित्तरा नवंतीति गाथार्थः । उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः । सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नसे यावसरः । इत्यादि चर्चः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम् । तच्चेदम् ॥ संपत्ते सिक्खोगो । अस्य व्याख्या । संप्राते शोननेन प्रकारेण स्वाध्यायकरणादिना प्राप्ते निक्षाकाले निक्षासमये । अनेनासंप्राप्ते नक्तपानैपणाप्रतिपेधमाह । अलानाझाखएमनाभ्यां दृष्टादृष्टविरोधादिति । असंभ्रान्तोऽनाकुलो यथावडुपयोगादि कृत्वा नान्यथेत्यर्थः । अमूर्छितः पिण्मे शब्दादिषु वा अगृद्धो विहितानुष्ठानमिति कृत्वा न तु पिएमादावेवासक्त इति । अनेन वक्ष्यमाणलक्षणेन क्रमयोगेन परिपाटीव्यापारेण । नक्तपानं यतियोग्यमोदनारनालादि गवेपयेदन्वेपयेदिति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

से गामे वा नगरे वा, गोअरग्गगउ मुणी ॥
चरे मंदमणुविग्गो, अवक्खित्तेण चेअसा ॥ २ ॥

(अवचूरिः) यत्र यथा गवेषयेत्तदाह । स इत्यसंभ्रान्तोऽमूर्छितो ग्रामे वा नगरे वा । उपलक्षणत्वात्कर्बटादौ वा । गोचराग्रगतो मुनिः । गौरिव चरणं गोचर उत्तमाधममध्यमकुलेष्वरक्तद्विष्टस्याटनम् । अग्रः प्रधानः अन्याहृताधाकर्मादित्यागेन तद्गतस्तद्वर्ती गच्छेत् मन्दं । अलाभानिष्टलाभादावनुद्विग्नः प्रशान्तः परीषहादिभ्योऽविभ्यत् । अव्याक्षिप्तेन चेतसा ॥ २ ॥

(अर्थ.) हवे आहारनी गवेषणा केवीरीते अने क्यां करवी ते कहे छे. से गामे इति. (मुणी के०) मुनिः एटले पूर्वोक्त भावसाधु (गामे वा के०) ग्रामे वा एटले न्हाना गाममां अथवा (नगरे वा के०) मोटा नगरमां उपलक्षणथी खेट, कर्बट, द्रोणमुखादिकने विषे (गोयरग्गगउ के०) गोचराग्रगतः, गौरिव चरणं गोचरः एटले गायनी पेठे उत्तम, मध्यम, अधमकुलनो विचार न करतां तथा सरस आहार उपर प्रीति अने नीरस आहार उपर अप्रीति न करतां जे आहारार्थ गमन करवुं तेने गोचर कहिये. ते वली गायनी चर्याथी साधुनी चर्यामां आधाकर्मादिकना त्यागनो विचार वधारे छे, माटे ए गोचर जे छे ते अग्र एटले प्रधान छे. अर्थात् श्रेष्ठ गोचरीए गत एटले गएलो एवो (मुणी के०) मुनिः एटले पूर्वोक्त भावसाधु (अणुविग्गो के०) अनुद्विग्नः एटले प्रशांत छतो (अवक्खित्तेण के०) अव्याक्षिप्तेन एटले शब्दादि विषय उपर नहीं गएला एवा (चेअसा के०) चेतसा एटले मने करी युक्त छतो (मंदं के०) हलवे हलवे उपयोग दइने (चरे के०) चरेत् एटले गमन करे. ॥ २ ॥

(दीपिका.) यत्र यथा गवेषयेत्तथाह । सः असंभ्रान्तोऽमूर्छितो मुनिः चरेत् गच्छेत् । परं मन्दं शनैः न द्रुतम् । कुत्र चरेत् । ग्रामे वा नगरे वा । उपलक्षणत्वात् कर्बटादौ वा । किंभूतो मुनिः । गोचराग्रगतः । गौरिव चरणं गोचर उत्तममध्यमाधमकुलेषु रागद्वेषौ त्यक्त्वा भिक्षाटनम् । अग्रः प्रधान आधाकर्मादिदोषरहितस्तद्गतस्तद्वर्ती । किंभूतो मुनिः । अनुद्विग्नः न उद्विग्नः प्रशान्तः परीषहादिभ्यो न भयं कुर्वन्नित्यर्थः । केन । चेतसा चित्तेन । किंभूतेन चेतसा । अव्याक्षिप्तेनाहारस्यैषणायामुपयुक्तेनोपयोगवतेत्यर्थः ॥ २ ॥

(टीका.) यत्र यथा गवेषयेत्तदाह। से इत्यादि सूत्रम्। व्याख्या। से इत्यसंभ्रान्तोऽमूर्छितः। ग्रामे वा नगरे वा। उपलक्षणत्वादस्य कर्वटादौ वा। गोचराग्रगत इति। गौरिव चरणं गोचर उत्तमाधममध्यमकुलेष्वरक्तद्विष्टस्य भिक्षाटनम्। अग्रः प्रधानोऽभ्याहृताधाकर्मादिपरित्यागेन तद्गतस्तद्वर्ती मुनिर्भावसाधुश्चरेद्गच्छेत्। मन्दं शनैः शनैर्न द्रुतमित्यर्थः। अनुद्विग्नः प्रशान्तः परीषहादिभ्योऽबिभ्यत्। अव्याक्षिप्तेन चेतसा। वत्सवणिग्जायादृष्टान्तात् शब्दादिष्वगतेन चेतसान्तःकरणेन। एषणोपयुक्तेनेति सूत्रार्थः॥ २॥

पुरओ जुगमायाए, पेहमाणो महिं चरे॥
वज्जंतो बीअहरियाइं, पाणे अ दगमट्टिअं॥ ३॥

(अवचूरिः) यथा गवेषयेत्तदाह। पुरतोऽग्रतो युगमात्रया शरीरप्रमाणया शकटोर्ध्वस्थया। दृष्ट्येति शेषः। प्रेक्षमाणः प्रकर्षेण पश्यन् महीं भुवं चरेद्यायात्। वर्जयन् बीजहरितानि। प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन् उदकं मृत्तिकां च। चशब्दात्तेजोवायुपरिग्रहः॥३॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त सूत्रमां गोचरीए जवुं एम कह्युं. हवे ते केवी रीते गमन करवुं ते कहे छे. पुरओ इति. पूर्वोक्त भावसाधु (पुरओ के०) पुरतः एटले आगल (जुगमायाए के०) युगमात्रया एटले धूसरा प्रमाण, शरीरप्रमाण अर्थात् साडा त्रण हाथ प्रमाण दृष्टिए करी (पेहमाणो के०) प्रेक्षमाणः एटले जोतो छतो तथा (बीअहरियाइ के०) बीजहरितानि एटले बीज ते धान्य प्रमुख होय तेने अने हरित ते हरितकाय जीव होय तेने तथा (पाणे के०) प्राणिनः एटले कीडी प्रमुख त्रस जीव होय तेने तथा (दगमट्टिअं के०) उदकमृत्तिकां एटले उदक ते अप्कायजीव अने मृत्तिका ते पृथ्वीकाय जीव तेने (वज्जंतो के०) वर्जयन् एटले वर्जतो, परिहरतो छतो (महिं के०) महीं एटले पृथ्वीउपर (चरे के०) चरेत् एटले गमन करे. एरीते अहीं संयमविराधनानो परिहार कह्यो.॥ ३॥

(दीपिका.) अथ यथा चरेत्तथैवाह। एवंविधः सन् मुनिर्महीं चरेत् यायात्। परं न शेषदिशां विलोकनेनेति शेषः। किं कुर्वाणः। पुरतोऽग्रतो युगमात्रया शरीरप्रमाणया। दृष्ट्येति शेषः। प्रेक्षमाणः प्रकर्षेण पश्यन्। पृथिवीं प्रेक्षमाण एव केवलं न। किंतु बीजहरितानि परिहरन्। पुनः प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन् पुनरुदकमप्कायं पुनर्मृत्तिकां पृथ्वीकायम्। चशब्दात् तेजोवायू च परिहरन्। इति संयमविराधनायाः परिहारः कथितः॥ ३॥

टीका.) यथा चरेत्तथैवाह । पुरतो इति सूत्रम् । पुरतोऽग्रतो युगमात्रया श-
माणया शकटोर्ध्वसंस्थितया । दृष्ट्वेति वाक्यशेषः । प्रेक्षमाणः प्रकर्षेण पश्यन् ।
ध्रुवं चरेद्यायात् । केचिन्नेति योजयन्ति । न शेषदिगुपयोगेनेति गम्यते । न
माण एव । अपि तु वर्जयन् परिहरन् बीजहरितानीति । अनेनानेकभेदस्य वनस्पतेः
हारमाह । तथा प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन् । तथोदकमप्कायम् । मृत्तिकां च पृथिवी-
यम् । चशब्दात्तेजोवायुपरिग्रहः । इष्टिमानं त्वत्र लघुतरयोपलब्धावपि प्रवृत्तितो र-
णायोगान्महत्तरया तु देशविप्रकर्षेणानुपलब्धेरिति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

ओवायं विसमं खाणुं, विजलं परिवज्जए ॥
संकमेण न गछिज्जा, विज्जमाणे परक्कमे ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) उक्तः संयमविराधनापरिहारः । आत्मसंयमविराधनापरिहारमाह । अवपातं गर्त्तादिरूपं, विषमं निम्नोन्नतं, स्थाणुं कीलकं, विजलं विगतजलं कर्दमं परिवर्जयेत् । संक्रमेण जलगर्त्तादिपरिहाराय पाषाणकाष्ठादिरचितेन न गच्छेत् । विद्य-मानं पराक्रमे अन्यमार्गे । तदभावे कार्यमाश्रित्य यत्नेन तत्रापि गच्छेत् ॥ ४ ॥

(अर्थ.) हवे पोतानी अने संयमनी रक्षा कहे छे. पूर्वोक्त साधु (ओवायं के०) अवपातं एटले गर्तादिक, (विसमं के०) विषमं एटले उच्च नीच मार्गप्रत्ये (खाणुं के०) स्थाणुं एटले ऊंचा उभा राखेला स्तंभने अथवा खीलाने, तथा (विजलं के०) विजलं एटले जेमां जल नथी एवा कादवने (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले वर्जे, परिहरे. तेमज (परक्कमे के०) पराक्रमे एटले अन्य मार्ग (विज्जमाणे के०) विद्यमाने एटले विद्यमान होय तो (संकमेण के०) संक्रमेण एटले नदी विगेरे उतरी जवा माटे जे काष्ठ पाषाणादिक राखे छे, पाज बांधे छे, तेने संक्रम कहियें, ते संक्रमे करी (न गछिज्जा के०) न गच्छेत् एटले गमन करे नहीं. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) अथ आत्मसंयमयोर्द्वयोर्विराधनापरिहारमाह । साधुः एतत्सर्वं परि-वर्जयेत् परिहरेत् । एतत्किमित्याह । अवपातं गर्तादिरूपं, विषमं नीचोन्नतस्थानं, स्था-णुमूर्ध्वकाष्ठं, विजलं विगतजलं कर्दमम् । पुनः साधुः संक्रमेण जलगर्तादिपरिहारार्थं पाषाणकाष्ठरचितेन कृत्वा न गच्छेत् । कथमात्मसंयमयोर्द्वयोर्विराधनायाः संभ-वात् । अपवादमार्गमाह । विद्यमाने पराक्रमे अन्यमार्गे सतीत्यर्थः । असति तु तस्मिन् प्रयोजनमाश्रित्य यतनया गच्छेत् ॥ ४ ॥

(टीका.) उक्तः संयमविराधनापरिहारः। अधुनात्मसंयमविराधनापरिहारमाह। र्ओवायमिति सूत्रम्। अवपातं गर्तादिरूपं, विषमं निम्नोन्नतं, स्थाणुमूर्ध्वकाष्ठं, विजलं वि- गतजलं कर्दमं परिवर्जयेत्। एनत्सर्वं परिहरेत्। तथा संक्रमेण जलगर्तापरिहाराय पाषाणकाष्ठरचितेन न गच्छेत्। आत्मसंयमविराधनासंभवात्। अपवादमाह । विद्य- माने पराक्रमे अन्यमार्ग इत्यर्थः। असति तु तस्मिन् प्रयोजनमाश्रित्य यतनया गच्छे- दिति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

पवडंते व से तह, पक्खलंते व संजए ॥
हिंसेज पाणभूयाइं, तसे अडव थावरे ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) अवपातादौ दोषमाह। प्रपतंश्चासौ तत्रावपातादौ प्रस्खलन्वा सं- यतः साधुर्हिंस्यात् प्राणिभूतानि। प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः। भूतान्येकेन्द्रियाः। त्र- सानथ स्थावरान्वा प्रपातेनात्मानं चेत्येवमुभयविराधनेति ॥ ५ ॥

(अर्थ.) हवे, गर्तादिमार्गे जतां शुं दोष थाय ते कहे छे. पवडंते इति. (से के०) असौ एटले ए (संजए के०) संयतः एटले संयमी एवो भावसाधु (तह के०) तत्र एटले ते गर्तादिकने विषे (पवडंते व के०) प्रपतन् वा एटले पडतो छतो अथवा (पक्खलंते व के०) प्रस्खलन् वा एटले स्खलन पामतो छतो (पाण भूयाइं के०) प्राणभूतानि एटले प्राणी ते बेंद्रियादिक तथा भूत ते एकेंद्रियादिक अने (तसे के०) त्रसान् एटले त्रस जीव प्रत्ये (अडव के०) अथवा (थावरे के०) स्थावरान् एटले स्थावर जीव प्रत्ये (हिंसेज्ज के०) हिंस्यात् एटले हणे. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) अथ अवपातादौ दोषमाह। एवं कुर्वन् साधुः प्राणिभूतानि हिं- स्यात्। प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन् भूतानि एकेन्द्रियादीनिति। एतदेवाह । त्रसान् अथवा स्थावरान् प्रपातेनात्मानं चेत्येवमुभयविराधना ज्ञातव्या ॥ ५ ॥

(टीका.) अवपातादौ दोषमाह। पवडंतेति सूत्रम्। व्याख्या। प्रपतन्वासौ तत्राव- पातादौ गर्तादौ प्रस्खलन्वा संयतः साधुर्हिंस्याद्व्यापादयेत् प्राणिभूतानि। प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः भूतान्येकेन्द्रियाः । एतदेवाह। त्रसानथवा स्थावरान्प्रपातेनात्मानं चेत्येवमुभयविराधनेति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

तम्हा तेण न गछिज्जा, संजए सुसमाहिए ॥
सइ अन्नेण मग्गेण, जयमेव परक्कमे ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) तस्मात्तेनावपातादिमार्गेण न गछेत् । संयतः सुसमाहितो भगव-
ज्ञावर्ती । सत्यन्यस्मिन् समादो मार्गे । छान्दसत्वात् सप्तम्यर्थे तृतीया । असति
निव मार्गेण यतमेव पराक्रमेत् गछेत् ॥ ६ ॥

(अर्थ.) तम्हा इति. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे (संजए सु-
समाहिए के०) संयतः सुसमाहितः एटले समाधिवंत तथा भगवंतनी आज्ञा प्रमाणे
चालनारो एवो ते संयमी साधु (अन्नेण मग्गेण के०) अन्यस्मिन् मार्गे एटले बीजो
मार्ग (सइ के०) सति एटले छतां (तेण के०) तेन एटले ते पूर्वोक्त अवपातादि
मार्गे करी (न गछिज्जा के०) न गछेत् एटले गमन न करे. पण बीजो मार्ग नहीं
होय तो (जयमेव के०) यतमेव एटले जीवनी जयणा राखीनेज अवपातादिमार्गे
करी (परक्कमे के०) पराक्रमेत् एटले गमन करे. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) यतश्चैवं ततः किं कार्यमित्याह । संयतः साधुः तस्मात्कारणात् तेन
अवपातादिमार्गेण न गछेत् । किंभूतः संयतः । सुसमाहितो भगवत आज्ञावर्ती । क
सति । अन्यस्मिन् मार्गे सति । अत्र सूत्रत्वात् सप्तम्यर्थे तृतीया विभक्तिः । अपवाद-
माह । असत्यन्यस्मिन्मार्गे तु तेनैवावपातादिना यतमेव यत्नेन आत्मसंयमयोर्विरा-
धनायाः परिहारेण यायादिति ॥ ६ ॥

(टीका.) यतश्चैवम् तम्हा सूत्रम् । व्याख्या । तस्मात्तेनावपातादिमार्गेण न गछेत्
संयतः सुसमाहितो भगवदाज्ञावर्तीत्यर्थः । न गछेन्न यायात् । सत्यन्येनेत्यन्यस्मिन्
समादौ । मार्गेणेति मार्गे । छान्दसत्वात्सप्तम्यर्थे तृतीया । असति त्वन्यस्मिन्मार्गे तेनै-
वावपातादिना यतमेव पराक्रमेत् । यतमिति क्रियाविशेषणम् । यतमात्मसंयमविराध-
नापरिहारेण यायादिति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

इंगालं छारियं रासिं, तुसरासिं च गोमयं ॥
ससरक्खेहिं पाएहिं, संजओ तं नइक्कमे ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) विराधनो मार्गे पृथ्वीकायपतनामाह । अङ्गाराणामयमाङ्गारस्त
क्षारराशिं क्षारराशिं तुषराशिं गोमयराशिं च । राशिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते ।
रजस्कान्यां सचित्तपृथ्वीगुण्ठिताभ्यां पद्भ्यां संयतः साधुः तं राशिं नाक्रामेत् ॥

(अर्थ.) हवे, गोचरी जतां विशेषे करी पृथ्वीकायनी जयणा राखवी ते
... इति । (संजए के०) संयतः एटले पूर्वोक्त साधु (इंगालं

आंगारं एटले अंगारना (रासिं के०) राशिं एटले राशि प्रत्ये, (छारियं राशिं के०) क्षारराशिं एटले राखना राशि प्रत्ये, (तुसरासिं के०) तुषराशिं एटले तुष ते फोतरां, तेना राशि प्रत्ये, तथा (गोमयं के०) गोमयं एटले छाणना राशि प्रत्ये (ससरक्खेहिं के०) सरजस्काभ्यां एटले रजे करी सहित एवा (पाएहिं के०) पादाभ्यां एटले बे पगेकरी (नइक्कमे के०) नाक्रमेत् एटले आक्रमे नहीं, चांपे नहीं. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) अथात्रैव विशेषतः पृथिवीकाययतनामाह । संयतः साधुः । अङ्गाराणामयमाङ्गारः । आङ्गारं राशिं सरजस्काभ्यां सचित्तपृथिवीरजोगुण्ठिताभ्यां पादाभ्यां नाक्रमेत् । यतस्तस्याक्रमणे सचित्तपृथिवीरजोविराधना भवेत् । एवं राशिशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धात् क्षारराशिं तुषराशिं गोमयराशिं च सरजस्कपादाभ्यां नाक्रमेत् ॥ ७ ॥

(टीका.) अत्रैव विशेषतः पृथिवीकाययतनामाह । इंगालमिति सूत्रम् । आङ्गारमिति । अङ्गाराणामयमाङ्गारस्तमाङ्गारं राशिम् । एवं क्षारराशिं तुषराशिं च गोमयराशिं च । राशिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । सरजस्काभ्यां पद्भ्यां सचित्तपृथिवीरजोगुण्ठिताभ्यां पादाभ्यां संयतः साधुस्तमनन्तरोदितं राशिं नाक्रमेत् । माभूत्पृथिवीरजोविराधनेति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

न चरेज्ज वासे वासंते, महियाए पडंतिए ॥
महावाए व वायंते, तिरिच्छसंपाइमेसु वा ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) अप्कायतनां मार्गे आह । न चरेद्वर्षे वर्षति । भिक्षार्थं प्रविष्टो वर्षणे तु प्रछन्ने तिष्ठेत् । मिहिकायां वा पतन्त्यां महावाते वा सति वाति । तिर्यक् संपतन्तीति तिर्यक्संपाताः पतङ्गादयस्तेषु वा सत्सु ॥ ८ ॥

(अर्थ.) हवे, गोचरी जतां अप्कायनी रक्षा करवी, ते कहे छे. न चरेज्ज इति. पूर्वोक्त साधु (वासे के०) वर्षे एटले वर्साद (वासंते के०) वर्षति एटले वरसते छते तथा (व के०) वा एटले अथवा (महियाए के०) मिहिकायां एटले धूंअरी (पडंतीए के०) पतंत्यां एटले पडते छते, अथवा (महावाए व के०) महावाते वा एटले मोटो पवन (वायंते के०) वाति एटले वाते छते अर्थात् घणी रज उडते छते, अथवा (तिरिच्छसंपाइमे के०) तिर्यक्संपाते एटले तिरछी गति वाला पतंगादिक उडते छते (न चरेज्ज के०) न चरेत् एटले गोचरीने माटे गमन करे नहीं. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) अथाप्कायादियतनामाह । साधुर्वर्षे वर्षति न चरेत्। पूर्वं त्रिक्षार्थं प्रविष्टोऽपि वर्षे वर्षति प्रछन्नस्थाने तिष्ठेत्। तथा मिहिकायां वा पतन्त्यां न चरेत्। सा च मिहिका प्रायो गर्जमासेषु नवति। तथा महावाते वाति सति न चरेत्। अन्यथा महावातेन समुत्खातस्य सचित्तरजसो विराधना नवेत्। तथा तिर्यक् संपतन्तीति तिर्यक्संपाताः पतङ्गादयः। तेषु सत्सु वा न चरेत्॥ ८॥

(टीका.) अत्रैवाप्कायादियतनामाह। न चरेज्ञत्ति सूत्रम्। न चरेद्वर्षे वर्षति। त्रिक्षार्थं प्रविष्टो वर्षणे तु प्रछन्ने तिष्ठेत्। तथा मिहिकायां पतन्त्याम्। सा च प्रायो गर्जमासेषु पतति। महावाते वा वाति सति। तद्डुत्खातरजोविराधनादोषात्। तिर्यक्संपतन्तीति तिर्यक्संपाताः पतङ्गादयः। तेषु वा सत्सु क्वचिदन्यनिरूपेण न चरेदिति सूत्रार्थः॥ ८॥

न चरेज्ञ वेससामंते, बंनचेरवसाणुए॥
बंनयारिस्स दंतस्स, हुज्जा तब विसुत्तिआ॥ ए॥

(अवचूरिः) उक्ताद्यव्रतयतना। तुर्यव्रतयतनोच्यते। न चरेद्वेश्यासामन्ते गणिकागृहसमीपे ब्रह्मचर्यवशानयने। ब्रह्मचर्यं वशमानयत्यायत्तं करोति दर्शनाक्षेपादिना ब्रह्मचर्यवशानयनं तस्मिन्। दोषमाह। ब्रह्मचारिणः साधोर्दान्तस्येन्द्रियनोइन्द्रियदमाच्यां नवेत्तत्र वेश्यासामन्ते विस्रोतसिका तद्रूपदर्शनस्मरणापध्यानकचवरनिरोधतः। ज्ञानश्रद्धाजलोज्झनेन संयमसस्यशोषफला चित्तविक्रिया॥ ए॥

(अर्थ.) एम प्रथमव्रतनी यतना कही. हवे गोचरी जतां साधुए चतुर्थव्रत जे ब्रह्मचर्य तेनी रक्षा करवी ते कहे ठे. पूर्वोक्त साधु (बंनचेरवसाणुए के०) ब्रह्मचर्यावसानके एटले जेथी ब्रह्मचर्यनुं अवसान एटले अंत थाय एवा अथवा ब्रह्मचर्यवशानयने एटले जे ब्रह्मचर्यने दर्शनाक्षेपथी वश करे, अर्थात् ते ब्रह्मचर्यनो नाश करे एवा (वेससामंते के०) वेश्यासामंते एटले वेश्या ज्यां रहे ठे त्यांना आसपासना प्रदेशमां (न चरेज्ञ के०) न चरेत् एटले गमन करे नहीं. कारण के, (तब के०) तत्र एटले ते वेश्याना रहेवाना प्रदेशमां (दंतस्स के०) दांतस्य एटले जितेंद्रिय एवा तथा (बंनयारिस्स के०) ब्रह्मचारिणः एटले मैथुनविरमणरूप ब्रह्मचर्यना पालनार एवा साधुने (विसुत्तिआ के०) विस्रोतसिका एटले संयमरूप धान्यने सुकावनार एवो मनोविकार (हुज्जा के०) नवेत् एटले थाय ठे. एनुं तात्पर्यः–वेश्यानुं रूपादिक जोइने तेना अपध्यानथी ज्ञानश्रद्धारूप जल ग-

ली जाय छे, अने तेथी संयमरूप फलने सूकावनारो चित्तविकार रूप रोग थाय छे, माटे गोचरी जतां वेश्यानुं सांनिध्य अवश्य वर्जवुं. ॥ ए ॥

(दीपिका.) उक्तैवं प्रथमव्रतयतना । सांप्रतं चतुर्थव्रतस्य यतनोच्यते । एवंविधः साधुः वेश्यासामन्ते गणिकागृहसमीपे न चरेन्न गच्छेत्। किंविशिष्टे वेश्यासामन्ते । ब्रह्मचर्यवशानयने ब्रह्मचर्यं मैथुनविरतिरूपं वशमानयति आयत्तं करोति दर्शनाक्षेपादिनेति ब्रह्मचर्यवशानयनं तस्मिन्। को दोषस्तत्र गमनत इत्यत आह। ब्रह्मचारिणः साधोर्दान्तस्य इन्द्रियनोइन्द्रियदमाभ्यां भवेत्तत्र वेश्यासामन्ते विस्रोतसिका । कथम् । तद्रूपदर्शनस्मरणेन अशुभध्यानकचवरनिरोधतः ज्ञानश्रद्धाजलोज्झनेन संयमसस्यशोषफला चित्तविक्रिया भवति ॥ ए ॥

(टीका.) उक्ता प्रथमव्रतयतना । सांप्रतं चतुर्थव्रतयतनोच्यते। न चरेज्ञत्ति सूत्रम् । न चरेद्वेश्यासामन्ते न गच्छेद्गणिकागृहसमीपे । किंविशिष्ट इत्याह । ब्रह्मचर्यवशानयने. । ब्रह्मचर्यं मैथुनविरतिरूपं वशमानयत्यात्मायत्तं करोति दर्शनाक्षेपादिनेति ब्रह्मचर्यवशानयनं तस्मिन् । दोषमाह । ब्रह्मचारिणः साधोर्दान्तस्य इन्द्रियनोइन्द्रियदमाभ्यां भवेदत्र वेश्यासामन्ते विस्रोतसिका तद्रूपसंदर्शनस्मरणापध्यानकचवरनिरोधतः ज्ञानश्रद्धाजलोघ्नेन संयमस्यस्यशोषफला चित्तविक्रियेति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

अणायणे चरंतस्स, संसग्गीए अभिरकणं॥
हुज्ज वयाणं पीला, सामन्नंमि अ संसउ॥ १० ॥

(अवचूरिः) एष सक्तचङ्क्रमणदोषोऽसकृच्चरणे तमाह। अनायतनेऽस्थाने वेश्यासामन्तादौ चरतः संसर्गेण संबन्धेनाभीक्ष्णं पुनः पुनः भवेद्व्रतानां प्राणातिपातविरत्यादीनां पीडा । तदाक्षिप्तचेतसो भावविराधना । श्रामण्ये च संशयः । कदाचिन्निष्क्रामति । अनुपयोगपणाद्याणे हिंसनम् । गुरुप्रश्नेऽपलापादसत्यमननुज्ञातवेश्यादिदर्शनेनादत्तं, ममत्वे परिग्रहश्च ॥ १० ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त सूत्रमां कहेलो अर्थ दृढ करवा माटे कहे छे. अनायणे इति. (अनायणे के०) अनायतने एटले जे गोचरी जवानुं स्थान नथी एवा वेश्यासामंतादिकने विषे (चरंतस्स के०) चरतः एटले गोचरी लेवा माटे गमन करनार एवा साधुने (अभिरकणं) अभीक्ष्णं एटले वारंवार (संसग्गीए के०) संसर्गेण एटले संसर्गथी (वयाणं के०) व्रतानां एटले प्राणातिपातविरमणादिक व्रतोने

(पीला के०) पीडा (हुज्ज के०) नवेत् एटले थाय. (य के०) वली (सामन्नंमि के०) श्रामण्ये एटले चारित्रने विषे पण (संसर्ठ के०) संशयः एटले संशय थाय. एनुं तात्पर्य ए डे के, वेश्याने जोइने साधुने जोगनी इच्छा थाय, ते इच्छा पूरवाने ते वेश्या साधुने बोलावे, तेथी ते साधु त्यां वारंवार जाय, स्नेह बांधे, तेथी शीलने दूषण लागे, अने वली संयमथी पण भ्रष्ट थाय. ॥ १० ॥

(दीपिका.) अत्रैकवारं वेश्यासामन्तसंगतो दोष उक्तः । सांप्रतमिहान्यत्र च वारंवारगमने दोषमाह । साधोः अनायतनेऽस्थाने वेश्यासामन्तादौ चरतो गच्छतः संसर्गेण संबन्धेन अनीक्ष्णं पुनः पुनर्भवेत् व्रतानां प्राणातिपातविरत्यादीनां पीडा नावविराधना । कथम् । यतस्तदानीं स साधुस्तदाक्षिप्तचित्तो नवति । पुनः श्रामण्ये श्रमणनावे इव्यतो रजोहरणादिधारणरूपे नूयो नावतो व्रतप्रधानहेतौ संशयः । कदाचिडन्निष्क्रामत्येव ॥ १० ॥

(टीका.) एष सकृच्चरणदोषो वेश्यासामन्तसंगत उक्तः । सांप्रतमिहान्यत्र वासकृच्चरणदोषमाह । अणायणत्ति सूत्रम् । अनायतनेऽस्थाने वेश्यासामन्तादौ चरतो गच्छतः संसर्गेण संबन्धेन अनीक्ष्णं पुनः पुनः । किमित्याह । नवेद्व्रतानां प्राणातिपातविरत्यादीनां पीडा । तदाक्षिप्तचेतसो नावविराधना, श्रामण्ये श्रमणनावे च इव्यतो रजोहरणादिसंधारणरूपे नूयो नावतो व्रतप्रधानहेतौ संशयः । कदाचिडन्निष्क्रामत्येवेत्यर्थः । तथाच वृद्धव्याख्या । वेसादिगयनावस्स मेहुणं पीडिज्जइ, अणुवओगेणंएसणाकरणे हिंसा, पडुप्पायणे अन्नपुछणअवलवणासच्चवयणं, अणणुणायवेसाइदंसणे अदत्तादाणं. ममत्तकरणे परिग्गहो । एवं सव्ववयपीडा । दव्वसामन्ने पुण संसयो उणिक्खमणेण त्ति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं डुग्गइवड्ढणं ॥
वज्जए वेससामंतं, मुणी एगंतमस्सिए ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) तस्माद्विज्ञाय दोषमनन्तरोदितं डुर्गतिवर्द्धम् । वर्जयेद्वेश्यासामन्तं मुनिरेकान्तं मोक्षमार्गमाश्रितः ॥ ११ ॥

(अर्थ.) हवे सिद्धांत कहे डे. तम्हा इति । (तम्हा के०) तस्मात् एटले पूर्वोक्त हेतुथी (एगंतमस्सिए के०) एकांतमाश्रित एटले मोक्षमार्गनो जेणे आश्रय कर्यो डे, एवो (मुणी के०) मुनिः एटले साधु (एयं के०) एवं एटले पूर्वे कह्युं ते प्रकारे (डुग्गइवड्ढणं के०) डुर्गतिवर्धनं एटले डुर्गतिनी वृद्धि करनार एवा (दो

सं के०) दोषं एटले दोषने (वियाणित्ता के०) विज्ञाय एटले जाणीने (वेससामंतं के०) वेश्यासामन्तं एटले वेश्याना समीपजागने (वज्जए के०) वर्जयेत् एटले वर्ज करे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) अथ निगमयन्नाह । यस्मादेवं तस्मान्मुनिः वेश्यासामन्तं वेश्यागृह-समीपं वर्जयेत् । किं कृत्वा । दोषं पूर्वोक्तं विज्ञाय । किंभूतं दोषम् । दुर्गतेर्वर्धनम् । किंभूतो मुनिः । एकान्तं मोक्षमाश्रितः । शिष्यः प्राह । ननु प्रथमव्रतविराधनानन्तरं चतुर्थव्रतस्य विराधनायाः कथमुपन्यासः । उच्यते । अन्यव्रतविराधनाहेतुत्वेन चतु-र्थव्रतस्य विराधनायाः प्राधान्यख्यापनार्थम् । तच्च लेशतो दर्शितमेव ॥ ११ ॥

(टीका.) निगमयन्नाह । तम्हा इति सूत्रम् । यस्मादेवं तस्मादेतत् । विज्ञाय दोषमनन्तरोदितं दुर्गतिवर्धनं वर्जयेद्वेश्यासामन्तं मुनिरेकान्तं मोक्षमार्गमाश्रित इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

साणं सूइअं गाविं, दित्तं गोणं हयं गयं ॥
संडिब्भं कलहं जुद्धं, दूरउ परिवज्जए ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) मार्ग एव विधिशेषमाह । श्वानं, सूतां गां, दृप्तं गोणं, हयं, गजं, संडिब्भं बालक्रीडास्थानं, कलहं वाक्प्रतिबद्धं, युद्धं खड्गादिभिः । आत्म-संयमविराधनासंभवात् दूरतः परिवर्जयेत् ॥ १२ ॥

(अर्थ.) हवे, वळी आगळ केहवाशे तेटलां थानां होय त्यां साधु गोचरीए जाय-नहीं. ते कहे छे. प्रथम (साणं के०) श्वानं एटले श्वानने (सूइअं के०) सूतां एटले प्रसूत थएली [वीआणी] एवी (गाविं के०) गां एटले गायने (दित्तं के०) दृप्तं एटले मदोन्मत्त एवा (गोणं के०) बळदने, (हयं के०) हयं एटले अश्वने (गयं के०) गजं एटले हाथीने (संडिब्भं के०) बालकना क्रीडास्थानने, अर्थात् रेतीप्रमुखनुं घर तयार करीने बालक रमता होय एवा स्थानने (कलहं के०) ज्यां कलह चालतो होय एवा स्थानने तथा (जुद्धं के०) युद्धं एटले, नाली, गोळा, छूटता होय एवा प्रदेशने ए साधु (दूरउ के०) दूरतः एटले दूरथी (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले सर्व प्र-कारे वर्जे. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) अथ अत्रैव विशेषमाह । साधुः एतानि दूरतो दूरेण परिवर्जयेत् । कानि तानीत्यत आह । श्वानं प्रसिद्धं, सूतां गां नवप्रसूतां धेनुं, तथा दृप्तं दर्पितं गोणं बलीवर्दम् । दृप्तशब्दः सर्वत्र संबध्यते । ततो दृप्तं हयमश्वं, पुनर्दृप्तं गजं हस्ति-

नं, तथा संकिप्नं बालक्रीडास्थानं, कलहं वाक्प्रतिबद्धं, युद्धं खड्गादिजातम्। कथमेतानि वर्जयेदित्यत आह। श्वसूतगोप्रभृतिभ्य आत्मविराधना स्यात्। बालक्रीडास्थाने वन्दनागतपतनभण्डनलुठनादिना संयमविराधना स्यात्। सर्वत्र आत्मपात्रभेदादिना उभयविराधनापि स्यात्॥ १२॥

(टीका.) आह। प्रथमव्रतविराधनानन्तरं चतुर्थव्रतविराधनोपन्यासः किमर्थम्। उच्यते। प्राधान्यख्यापनार्थम्। अन्यव्रतविराधनाहेतुत्वेन प्राधान्यम्। तच्च लेशतो दर्शितमेवेति। अत्रैव विशेषमाह। साणं ति सूत्रम्। श्वानं लोकप्रतीतम्, सूतां गाम्। अभिनवप्रसूतामित्यर्थः। दृप्तं च दर्पितम्। किमित्याह। गोणं, हयं, गजम्। गोणो बलीवर्दो हयोऽश्वो गजो हस्ती। तथा किमित्याह। संडिब्भं बालक्रीडास्थानं, कलहं वाक्प्रतिबद्धम्, युद्धं खड्गादिभिः एतद्दूरतो दूरेण परिवर्जयेत्। आत्मसंयमविराधनासंभवात्। श्वसूतगोप्रभृतिभ्य आत्मविराधना। डिम्भस्थाने वन्दनाद्यागमनपतनभण्डनप्रलुठनादिना संयमविराधना। सर्वत्र चात्मपात्रभेदादिनोभयविराधनेति सूत्रार्थः॥ १२॥

अणुन्नए नावणए, अप्पहिट्ठे अणाउले॥
इंदिआणि जहाभागं, दमइत्ता मुणी चरे॥ १३॥

(अवचूरिः) अत्रैव विधिमाह। अनुन्नतो द्रव्यतो नाकाशदर्शी भावतो न जात्याद्यभिमानवान्। नावनतो द्रव्यतोऽनीचाङ्गः। भावतोऽलब्ध्यादिनादीनः। अप्रहृष्टोऽहसन्। अनाकुलः क्रोधादिरहितः। इन्द्रियाणि यथाभागं यथाविषयं दमयित्वा इष्टानिष्टेषु स्पर्शादिषु रागद्वेषरहितो मुनिः साधुश्चरेद् गच्छेत्। व्यत्यये दोषमाह। द्रव्योन्नतो लोकहास्यो भवति भावोन्नत ईर्यां न रक्षति। द्रव्यावनतो बकइव दृश्यते। भावावनतः क्षुद्रसत्त्व इति। प्रहृष्टः स्त्रीरक्तो लक्ष्यते। अदान्तो व्रतानर्हः॥ १३॥

(अर्थ.)तथा अणुन्नए इति. (मुणी के०) मुनिः एटले पूर्वोक्त भावसाधु (अणुन्नए के०) अनुन्नतः एटले जेने द्रव्यथी अने भावथी ऊंचापणुं नथी एवो. ऊंचापणुं द्रव्यभावथी बे प्रकारनुं छे. द्रव्यथी दृष्टि ऊंची करीने आकाश तरफ जोवुं, अने भावथी ऊंचापणुं ते अभिमानसहित रहेवुं. ए बे प्रकारना ऊंचापणानो त्याग करतो छतो; तथा (नावणए के०) नावनतः एटले जेने द्रव्यथी तथा भावथी नीचपणुं नथी एवो. द्रव्यथी नीचपणुं ते शरीर नम्र करवुं तथा भावथी नीचपणुं ते अन्नादिक न मले तो दीनपणे नीचुं जोवुं, एवा बे प्रकारना नीचपणा-

नो त्याग करतो ठतो, तथा (अप्पहिठ्ठे के०) अप्रहृष्टः एटले स्त्रियादिकने जोइने हर्ष न पामतो ठतो, तथा (अणाउले के०) अनाकुलः एटले आकुलता रहित, अर्थात् क्रोध प्रमुख विकारने न पामतो ठतो, (इंदियाइं के०) इंद्रियाणि एटले श्रवणेंद्रियादि पांच इंद्रियोने (जहाजागं के०) यथाजागं एटले जे इंद्रियनो जे जाग एटले विषय होय तेथी तेने (दमइत्ता के०) दमयित्वा दमीने, संवरीने, अर्थात् वश करीने (चरे के०) चरेत् एटले गोचरी माटे गमन करे. एनुं कारण ए ठे के, द्रव्यथी ऊंचुं जोतो चाले तो लोकमां हास्य थाय, जावथी ऊंचापणुं राखे तो ईर्या न शोधाय. द्रव्यथी नीचुं जुवे तो लोक कहे वकवृत्ति ठे. जावथी नीचपणुं राखे तो लोकमां क्षुद्र जन कहे स्त्रीरक्त ठे. इंद्रिय दमन न करे तो लोक कहे चारित्रने अयोग्य ठे. ॥१३॥

(दीपिका.) अथ अत्रैव विधिमाह। साधुः एवं चरेत् गठेत्। किंजूतो मुनिः। अनुन्नतः। न उन्नतः अनुन्नतः। द्रव्यतो न आकाशदर्शी। जावतस्तु न जात्यादीनामजिमानकर्ता। पुनः किंजूतो मुनिः। नावनतः। न अवनतः। द्रव्यतो न नीचकायः। जावतस्तु नालब्ध्यादिना दीनः। पुनः किंजूतो मुनिः। अप्रहृष्टो लाजादौ सति न हर्षवान्। पुनः किंजूतो मुनिः। अनाकुलः। न आकुलः। क्रोधादिना रहितः। किं कृत्वा मुनिश्चरेत् इत्यत आह। इन्द्रियाणि स्पर्शनादीनि यथाजागं यथाविषयमिष्टेषु स्पर्शादिषु प्रवर्तमानान्यनिष्टेभ्यः स्पर्शादिभ्यो निवर्तमानानि दमयित्वा रागद्वेषरहितश्चरेदित्यर्थः। विपरीते तु प्रजूता दोषाः प्रकटीजवेयुः ॥ १३ ॥

(टीका.) अत्रैव विधिमाह। अणुन्नएत्ति सूत्रम्। अनुन्नतो द्रव्यतो जावतश्च। द्रव्यतो नाकाशदर्शी। जावतो न जात्याद्यजिमानवान्। नावनतो द्रव्यजावाभ्यामेव। द्रव्यानवनतोऽनीचकायः। जावानवतः अलब्ध्यादिनादीनः। अप्रहृष्टः अहसन्। अनाकुलः क्रोधादिरहितः। इन्द्रियाणि स्पर्शनादीनि यथाजागं यथाविषयं दमयित्वा इष्टानिष्टेषु स्पर्शादिषु रागद्वेषरहितो मुनिः साधुश्चरेजठेत्। विपर्यये प्रजूतदोषप्रसङ्गात्। तथाहि द्रव्योन्नतो लोकहास्यः। जावोन्नत ईर्यां न रक्षति। द्रव्यावनतः बक इति संजाव्यते। जावावनतः क्षुद्रसत्त्व इति। प्रहृष्टो योषिद्दर्शनाद्रक्त इति लक्ष्यते। अदान्तः प्रव्रज्यानर्ह इति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

दवदवस्स न गठेज्जा, जासमाणो अ गोअरे ॥
हसंतो नाजिगठिज्जा, कुलं उच्चावयं सया ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) द्रुतं द्रुतं त्वरितं न गठेत्। जापमाणो वा गोचरे न गठेत्। हसन्न

गच्छेत् । कुलमुच्चावचं द्विधा। द्रव्योच्चं धवलगृहादि । भावोच्चं जात्यादियुक्तम्। द्रव्यावचं कुटीरादि । भावावचं जात्यादिहीनम् ॥ १४ ॥

(अर्थ.) हवे केवी रीते गोचरीए जाय, ते कहे छे. ते साधु (दवदवस्स के०) द्रुतं द्रुतं एटले घणो उतावळो (न गच्छेज्जा के०) न गच्छेत् एटले मार्गे गमन न करे, (य के०) च एटले वळी (भासमाणो के०) भाषमाणः एटले बोलतो छतो (गोअरे के०) गोचरे एटले गोचरीने विषे न जाय. तथा (हसंतो के०) हसन् एटले हसतो छतो न जाय (उच्चावयं कुलं के०) उच्चावचं कुलं, एटले उच्च कुल अने हीनकुल. तेमां उच्चकुल पण द्रव्य अने भावना भेदथी बे प्रकारनुं छे. तेमां द्रव्यथी ऊंचुं कुल ते धवल गृहमां वास करनारुं जाणवुं. भावथी ऊंचुं कुल ते श्रेष्ठ जातिनुं जाणवुं. हीन कुल पण द्रव्य भाव भेदें करी बे प्रकारनुं छे. तेमां द्रव्यथी हीन कुल ते पर्णकुटिकामां वास करनारुं जाणवुं. तथा भावथी हीन कुल ते नीच जातिनुं जाणवुं. ए सर्व कुलने विषे पूर्वोक्त रीते (सया के०) सदा एटले निरंतर (नाभिगच्छेज्जा के०) नाभिगच्छेत् एटले गमन न करे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) पुनराह। दवदवस्स त्ति । द्रुतं द्रुतं मुनिर्न गच्छेत् । तु पुनर्भाषमाणो गोचरे न गच्छेत् । तथा हसन् न अभिगच्छेत् । कुलमुच्चावचं सदा। उच्चं द्रव्यतो धवलगृहादि, भावतो जात्यादियुक्तम् । एवमवचं द्रव्यतः कुटीरकवासि, भावतो जात्यादिहीनम् । उभयविराधनालोकोपघातादयो दोषाः स्युः ॥ १४ ॥

(टीका.) किं च। दवदवस्स त्ति सूत्रम् । द्रुतं द्रुतम् । त्वरितमित्यर्थः । भाषमाणो वा न गोचरे गच्छेत् । तथा हसन्नाभिगच्छेत् । कुलमुच्चावचं सदा । उच्चं द्रव्यभावभेदाद्द्विधा । द्रव्योच्चं धवलगृहवासि । भावोच्चं जात्यादियुक्तम् । एवमवचमपि द्रव्यतः कुटीरकवासि। भावतो जात्यादिहीनमिति । दोषा उभयविराधनालोकोपघातादय इति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

आलोअं थिग्गलं दारं, संधिं दगभवणाणि अ ॥
चरंतो न विनिज्झाए, संकट्ठाणं विवज्जए ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) आलोकं गवाक्षादि, थिग्गलं चितं द्वारादि, संधिं चितं क्षात्रम्, उदकभवनानि च चरन् भिक्षार्थं न पश्येत् । शङ्कास्थानमेतत् । नष्टादौ तत्र शङ्का स्यादतो विवर्जयेत् ॥ १५ ॥

(अर्थ.) तथा आलोअं ति. (आलोअं के०) आलोकं एटले गोख विगेरेने तथा (थिग्गलं के०) चित एवा (दारं के०) द्वारं एटले द्वार प्रत्ये, (संधिं के०) खेला खात्रने (य के०) च एटले वली (दगभवणाणि के०) उदकभवनानि एटले पाणीयारादिकने (चरंतो के०) चरन् एटले गोचरीए गयो छतो (न विनिझाए के०) न विनिध्यायेत् एटले जुवे नहीं. कारण के, उपर कहेलुं (संकठाणं के०) शंकास्थानं एटले शंकानुं स्थानक छे, माटे साधुए (विवज्जाए के०) विवर्जयेत् एटले वर्जवुं. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) पुनरत्रैव विधिमाह । मुनिः चरन् भिक्षार्थं गच्छन् एतानि न विनिध्यायेत् विशेषेण न पश्येत् । कानि एतानीत्यत आह । आलोकं निर्यूहकादिरूपं, थिग्गलं भित्तिद्वारादि। संधिः क्षात्रम्। दकभवनानि पानीयगृहाणि।एतत् आलोकादीनामवलोकनं शङ्कास्थानमतो विवर्जयेत् । कथम् । नष्टादौ तत्र शङ्का उपजायते ॥१५॥

(टीका.) अत्रैव विधिमाह । आलोअं थिग्गलं ति सूत्रम् । अवलोकं निर्यूहकादिरूपम् । थिग्गलं चितं द्वारादि । संधिश्चितं क्षात्रम् । उदकभवनानि पानीयगृहाणि चरन् भिक्षार्थं न विनिध्यायेन्न विशेषेण पश्येत् । शङ्कास्थानमेतदवलोकादि । अतो विवर्जयेत् । तथा च नष्टादौ तत्राशङ्कोपजायत इति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

रन्नो गिहवईणं च, रहस्सारक्खियाण य ॥
संकिलेसकरं ठाणं, दूरउ परिवज्जए ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) राज्ञश्चक्रवर्त्यादेर्गृहपतीनां श्रेष्ठिप्रभृतीनां च रहःस्थानान्यपवरकमन्त्रगृहादीनि स्थानान्यारक्षकाणां दमनायकानां च । संक्लेशकरमसदिच्छामन्त्रभेदाभ्यां कर्षणादिना च । अतो दूरतः परिवर्जयेत् ॥ १६ ॥

(अर्थ.) वली शुं वर्जवुं ते कहेछे. रन्नो इति (रन्नो के०) राज्ञः एटले चक्रवर्ती आदिक राजानुं (च के०) वली (गिहवईणं के०) गृहपतीनां एटले श्रेष्ठी आदिकनुं (य के०) च एटले वली (आरक्खियाण के०) आरक्षकाणां एटले कोटवाल विगेरेना (रहस्स के०) रहस्यं एटले एकांत विचार, मसलत करवानुं स्थानक तथा (संकिलेसकरं ठाणं के०) संक्लेशकरं स्थानं एटले ज्यां घणा क्लेशनुं उपार्जन थतुं होय एवा स्थानकने (दूरउ के०) दूरतः एटले दूरथी (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले विशेषकरी वर्जे, टाले. ॥ १६ ॥

गच्छेत् । कुलमुच्चावचं छिधा । ड्रव्योच्चं धवलगृहादि । जावोच्चं जात्यादियुक्तम् । ड्रव्यावचं कुटीरादि । जावावचं जात्यादिहीनम् ॥ १४ ॥

(अर्थ.) हवे केवी रीते गोचरीए जाय, ते कहे ठे. ते साधु (दवदवस्स के०) डुतं डुतं एटले घणो उतावलो (न गछेज्जा के०) न गच्छेत् एटले मार्ग गमन न करे, (य के०) च एटले वली (जासमाणो के०) जापमाणः एटले बोलतो ठतो (गोअरे के०) गोचरे एटले गोचरीने विषे न जाय. तथा (हसंतो के०) हसन् एटले हसतो ठतो न जाय (उच्चावयं कुलं के०) उच्चावचं कुलं, एटले उच्च कुल अने हीनकुल. तेमां उच्चकुल पण ड्रव्य अने जावना जेदथी बे प्रकारनुं ठे. तेमां ड्रव्यथी ऊंचुं कुल ते धवल गृहमां वास करनारुं जाणवुं. जावथी ऊंचुं कुल ते श्रेष्ठ जातिनुं जाणवुं. हीन कुल पण ड्रव्य जाव जेदें करी बे प्रकारनुं ठे. तेमां ड्रव्यथी हीन कुल ते पर्णकुटिकामां वास करनारुं जाणवुं. तथा जावथी हीन कुल ते नीच जातिनुं जाणवुं. ए सर्व कुलने विषे पूर्वोक्त रीते (सया के०) सदा एटले निरंतर (नाजिगछेज्जा के०) नाजिगच्छेत् एटले गमन न करे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) पुनराह । दवदवस्स त्ति । डुतं डुतं मुनिर्न गच्छेत् । तु पुनर्जापमाणो गोचरे न गच्छेत् । तथा हसन् न अजिगच्छेत् । कुलमुच्चावचं सदा । उच्चं ड्रव्यतो धवलगृहादि, जावतो जात्यादियुक्तम् । एवमवचं ड्रव्यतः कुटीरकवासि, जावतो जात्यादिहीनम् । उजयविराधनालोकोपघातादयो दोषाः स्युः ॥ १४ ॥

(टीका.) किं च । दवदवस्स त्ति सूत्रम् । डुतं डुतम् । त्वरितमित्यर्थः । जापमाणो वा न गोचरे गच्छेत् । तथा हसन्नाजिगच्छेत् । कुलमुच्चावचं सदा । उच्चं ड्रव्यजावजेदाद्विधा । ड्रव्योच्चं धवलगृहवासि । जावोच्चं जात्यादियुक्तम् । एवमवचमपि ड्रव्यतः कुटीरकवासि । जावतो जात्यादिहीनमिति । दोषा उजयविराधनालोकोपघातादय इति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

आलोअं थिग्गलं दारं, संधिं दगजवणाणि अ ॥
चरंतो न विनिज्झाए, संकठाणं विवज्जए ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) आलोकं गवाक्षादि, थिग्गलं चितं द्वारादि, संधिं चितं क्षात्रम्, उदकजवनानि च चरन् जिक्षार्थं न पश्येत् । शङ्कास्थानमेतत् । नष्टादौ तत्र शङ्का स्यादतो विवर्जयेत् ॥ १५ ॥

(अर्थ.) तथा आलोअं ति. (आलोअं के०) आलोकं एटले गोख विगेरेने तथा (थिग्गलं के०) चित्त एवा (दारं के०) द्वारं एटले द्वार प्रत्ये, (संधिं के०) खेला खात्रने (य के०) च एटले वली (दगभवणाणि के०) उदकभवनानि एटले पणीयारादिकने (चरंतो के०) चरन् एटले गोचरीए गयो छतो (न विनिज्झाए के०) न विनिध्यायेत् एटले जुवे नहीं. कारण के, उपर कहेलुं (संकट्ठाणं के०) शंकास्थानं एटले शंकानुं स्थानक छे, माटे साधुए (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले वर्जवुं. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) पुनरत्रैव विधिमाह। मुनिः चरन् भिक्षार्थं गच्छन् एतानि न विनिध्यायेत् विशेषेण न पश्येत्। कानि एतानीत्यत आह। आलोकं निर्यूहकादिरूपं, थिग्गलं भित्तिद्वारादि। संधिः क्षात्रम्। दकभवनानि पानीयगृहाणि। एतत् आलोकादीनामवलोकनं शङ्कास्थानमतो विवर्जयेत्। कथम्। नष्टादौ तत्र शङ्का उपजायते ॥१५॥

(टीका.) अत्रैव विधिमाह। आलोअं थिग्गलं ति सूत्रम्। अवलोकं निर्यूहकादिरूपम्। थिग्गलं चितं द्वारादि। संधिश्चितं क्षात्रम्। उदकभवनानि पानीयगृहाणि चरन् भिक्षार्थं न विनिध्यायेन्न विशेषेण पश्येत्। शङ्कास्थानमेतदवलोकादि। अतो विवर्जयेत्। तथा च नष्टादौ तत्राशङ्कोपजायत इति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

रन्नो गिहवईणं च, रहस्सारक्खियाण य ॥
संकिलेसकरं ठाणं, दूरउ परिवज्जए ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) राज्ञश्चक्रवर्त्यादेर्गृहपतीनां श्रेष्ठिप्रभृतीनां च रहःस्थानान्यपवरकमन्त्रगृहादीनि स्थानान्यारक्षकाणां दमनायकानां च। संक्लेशकरमसदिच्छामन्त्रभेदाभ्यां कर्पणादिना च। अतो दूरतः परिवर्जयेत् ॥ १६ ॥

(अर्थ.) वली शुं वर्जवुं ते कहेछे. रन्नो इति (रन्नो के०) राज्ञः एटले चक्रवर्ती आदिक राजानुं (च के०) वली (गिहवईणं के०) गृहपतीनां एटले श्रेष्ठी आदिकनुं (य के०) च एटले वली (आरक्खियाण के०) आरक्षकाणां एटले कोटवाल विगेरेना (रहस्स के०) रहस्यं एटले एकांत विचार, मसलत करवानुं स्थानक तथा (संकिलेसकरं ठाणं के०) संक्लेशकरं स्थानं एटले ज्यां घणा क्लेशनुं उपार्जन थवुं होय एवा स्थानकने (दूरउ के०) दूरतः एटले दूरथी (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले विशेषकरी वर्जे, टाले. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) पुनः किंभूतो मुनिः । राज्ञश्चक्रवर्त्यादेः गृहपतीनां श्रेष्ठिप्रभृतीनां च रहस्यस्थानादि वर्जयेत् । आरक्षकाणां च दण्डनायकानां रहःस्थानं गुह्यापवरकमन्त्रगृहादि संक्लेशकरं असदिछाप्रवृत्त्या मंत्रभेदेर्वा कर्पणादिना दूरतः परिवर्जयेत् ॥१६॥

(टीका.) किंच रन्नोत्ति सूत्रम् । राज्ञश्चक्रवर्त्यादेर्गृहपतीनां श्रेष्ठिप्रभृतीनां रहस्सागणमिति योगः । आरक्षकाणां च दण्डनायकादीनां रहःस्थानं गुह्यापवरकमन्त्रगृहादि संक्लेशकरम् असदिछाप्रवृत्त्या मन्त्रभेदे वा कर्पणादिनेति दूरतः परिवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ १६ ॥

पडिकुठं कुलं न पविसे, मामगं परिवज्जए ॥
अचिअत्तं कुलं न पविसे, चिअत्तं पविसे कुलं ॥ १७ ॥

(अवचूरिः) प्रतिकुष्टं कुलमित्वरं सूतकयुक्तं यावत्कथिकमभोज्यं न प्रविशेत् । शासनलघुत्वप्रसङ्गात् । मा मम गृहं कश्चिदागादिति मामकं परिवर्जयेत् । भण्डनादिप्रसङ्गात् । अप्रीतिकुलं यत्र साधुभिः प्रविशद्भिरप्रीतिरुत्पद्यते तन्न प्रविशेत् संक्लेशभयात् । एतद्विपरीतं प्रविशेत् कुलं तदनुग्रहप्रसङ्गात् ॥ १७ ॥ .

(अर्थ.) साधुए जे घरे गोचरीए जवुं नहीं ते कहे छे. पडिकुठं इति. पूर्वोक्त साधु (पडिकुठं के०) प्रतिकुष्टं एटले निषिद्ध एवा (कुलं के०) कुल प्रत्ये (न पविसे के०) न प्रविशेत् एटले प्रवेश न करे. ते निषिद्ध कुल बे प्रकारनुं छे. एक इत्वर अने बीजुं यावत्कथिक. तेमां जेने जननाशौच अथवा मृताशौच छे, ते इत्वर निषिद्ध जाणवुं. कारण के, तेना सूतकनो काल पूरो थयाथी शुद्धि थाय छे बीजुं यावत्कथिक ते वावरी, चमार इत्यादिक आजन्म अभोज्य तेनां घर जाणवां. ए बन्ने कुल साधुने गोचरी जता वर्ज्य छे. कारण के, त्यां जाय तो जिनशासननी लघुता थाय छे. तथा (मामगं के०) मामकं एटले जे घरनो धणी एम कहे के, "हुं ए घरनो धणी छुं. मारे घेर कोइए आववुं नहीं." ते घरने पण (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले सर्वथा वर्जे, टाले. कारण के, त्यां जाय तो कजियो थवानो प्रसंग आवे. तथा (अचिअत्तं कुलं के०) अप्रीतिकुलं एटले ज्यां गये छते त्यांना माणसोने अप्रीति थाय एवा कुलने विषे पण (न पविसे के०) न प्रविशेत् एटले प्रवेश न करे. तिहां प्रवेश करे तो ते घरना माणसोने असंतोष थाय. तथा (चिअत्तं के०) प्रीतिकुलं एटले ज्यां गये छते सर्व लोकने संतोष थाय. एवे स्थानके (पविसे के०) प्रविशेत् एटले प्रवेश करे. ॥ १७ ॥

(दीपिका.) किंच साधुरेवंविधं कुलं न प्रविशेत्। किंभूतं कुलम्। प्रतिकुष्टं लोकनिषिद्धं मलिनादि। द्विविधमपि निषिद्धमित्वरं सूतकयुक्तं, यावत्कथिकं च निषिद्धमभोज्यम्। कुतो न प्रविशेत्। शासनलघुत्वप्रसङ्गात्। पुनर्मामकमत्राह गृहपतिर्माकश्चिन्मम गृहमागच्छतु एतद्गृहं वर्जयेत्। कुतः भण्डनादिप्रसङ्गात् पुनः अचियत्तकुलं अप्रीतिकुलं यत्र प्रविशद्भिः साधुभिर प्रीतिरुत्पद्यते न च निवारयति कुत श्चिन्निमित्तान्तरादेतन्न प्रविशेत्। तथा चियत्तं कुलं पूर्वोक्ताद्विपरीतं कुलं प्रविशेत्। तदनुग्रहप्रसङ्गात्॥१७॥

(टीका.) किंच पडिकुठ त्ति सूत्रम्। प्रतिकुष्टकुलं द्विविधमित्वरं यावत्कथिकं च। इत्वरं सूतकयुक्तं यावत्कथिकमभोज्यम्। एतन्न प्रविशेच्छासनलघुत्वप्रसङ्गात्। मामकम् यत्राह गृहपतिर्मा मम कश्चिद्गृहमागच्छेत्। एतद्वर्जयेत्। भण्डनादिप्रसंगात्। अचियत्तकुलमप्रीतिकुलम्। यत्र प्रविशद्भिः साधुभिरप्रीतिरुत्पद्यते। न च निवारयन्ति कुतश्चिन्निमित्तान्तरात्। एतदपि न प्रविशेत् तत्संक्लेशनिमित्तत्वप्रसङ्गात्। चियत्तमचियत्तविपरीतं प्रविशेत्कुलं तदनुग्रहप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः॥ १७॥

साणीपावारपिहिअं, अप्पणा नावपंगुरे॥
कवाडं नो पणुल्लिज्जा, उग्गहंसि अजाइआ॥ १८॥

(अवचूरिः) साणी अतसीवल्कजा पटी। प्रावार आछादनः। कम्बलाद्युपलक्षणमेतत्। एवमादिभिः स्थगितं। गृहमिति शेषः। आत्मना नापवृणुयात् नोद्घाटयेत् तदन्तर्गतभुजिक्रियादिकारिणां प्रद्वेषप्रसङ्गात्। कपाटं न प्रेरयेत् पूर्वोक्तदोषप्रसङ्गात्। से तस्यावग्रहमयाचित्वा विधिना धर्मलाभमकृत्वेत्यर्थः॥ १८॥

(अर्थ.) तथा गोचरी गएला साधु (साणीपावारपिहिअं के०) शाणीप्रावारपिहितं एटले शाणी ते टाड पटीनो पडदो अने प्रावार ते कंबलादि तेणे करी पिहित एटले ढाकेलुं एवुं जे गृह द्वार ते प्रत्ये (अप्पणा के०) आत्मना एटले पोते (नावपंगुरे के०) नापवृणुयात् एटले उघाडे नहीं. कारण के, ढाकेलुं द्वार उघाडीने प्रवेश करवो ते लोकविरुद्ध छे, वली तेथी घरमां जे माणस भोजनादि करता होय तेमने असंतोष थाय. तथा (कवाडं के०) कपाटं एटले घरनुं कमाड जो बंध करेलुं होय. तो ते प्रत्ये (नो पणुल्लिज्जा के०) न प्रेरयेत् एटले उघाडे नहीं. तेथी पण पूर्वोक्त दोषज उपजेछे. तथा (उग्गहंसि अजाइआ के०) अवग्रहमयाचित्वा एटले अवग्रह माग्याविना अर्थात् धर्मलाभ कस्या वगर प्रवेश करे नहीं.॥ १८॥

(दीपिका.) किंच साधुः एवंविधम् । गृहमिति शेषः । आत्मना स्वयं नापवृणुयात् नोद्घाटयेत् । किंभूतं गृहम् । शाणीप्रावारपिहितम् । शाणी शणातसीवल्कजा पटी । प्रावारः प्रतीतः । कम्बलादीनामुपलक्षणमेतत् । इत्यादिभिः पिहितं स्थगितम् । अलौकिकत्वेन च तदन्तर्गतभुजिक्रियादिकारिणां प्रद्वेषप्रसङ्गात् । तथा कपाटं द्वारस्थगनं न प्रेरयेत् । पूर्वोक्तदोषप्रसङ्गात् । किमविशेषतो नेत्याह । किं कृत्वा । अवग्रहमयाचित्वा गाढप्रयोजनेऽननुज्ञाप्य अवग्रहं विधिना धर्मलाभमकृत्वा ॥ १७ ॥

(टीका.) साणित्ति सूत्रम् । शाणीप्रावारपिहितमिति शाण्यतसीवल्कजा पटी । प्रावारः प्रतीतः । कम्बल्याद्युपलक्षणमेतत् । एवमादिभिः पिहितं स्थगितम् । गृहमिति वाक्यशेषः । आत्मना स्वयं नापवृणुयात् नोद्घाटयेदित्यर्थः । अलौकिकत्वेन तदन्तर्गतभुजिक्रियादिकारिणां प्रद्वेषप्रसङ्गात् । तथा कपाटं द्वारस्थगनं न प्रेरयेन्नोद्घाटयेत् । पूर्वोक्तदोषप्रसङ्गात् । किमविशेषेण । नेत्याह । अवग्रहमयाचित्वा आगाढप्रयोजनेऽननुज्ञाप्यावग्रहं विधिना धर्मलाभमकृत्वेति सूत्रार्थः ॥ १७ ॥

गोअरग्गपविठ्ठो अ, वच्चमुत्तं न धारए ॥
ओगासं फासुअं नच्चा, अणुन्नविअ वोसिरे ॥ १९ ॥

(अवचूरिः) विधिशेषमाह । गोचराग्रप्रविष्टस्तु वर्चो मूत्रं न धारयेत् । पूर्वमेव साधुना संज्ञाकायिकोपयोगं कृत्वा गोचरे प्रवेष्टव्यम् । अथ चेत्तत्र गतस्याबाधा स्यात् । तदा किं कार्यमित्यत आह । अवकाशं स्थण्डिलं ज्ञात्वानुज्ञाप्य व्युत्सृजेत् ॥ १९ ॥

(अर्थ.) वली ते साधु (गोअरग्गपविठ्ठो के०) गोचराग्रप्रविष्टः एटले गोचरी विषे गयो थको (वच्च के०) वर्चः एटले वडीनीतिने तथा (मुत्तं के०) मूत्र एटले लघुनीतिने (न धारए के०) न धारयेत् एटले धारण करे नहीं. गोचरीए जतां प्रथमज पोताना आचारने अनुसरीने मलमूत्रोत्सर्ग करे. एम छतां कदाचित् शरीरना धर्म स्वाधीन न होवाथी तेवो प्रसंग आवे तो (फासुयं के०) प्रासुकं एटले शुद्ध निरवद्य एवा (ओगासं के०) अवकाशं एटले स्थंडिलने (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने वली (अणुन्नविअ के०) अनुज्ञाप्य एटले गृहस्थादिकनी अनुज्ञा लइ (वोसिरे के०) व्युत्सृजेत् एटले मलमूत्रनो त्याग करे. ॥ १९ ॥

(दीपिका.) विधेः शेषमाह । साधुर्गोचराग्रप्रविष्टस्तु वर्चो मूत्रं वा न धारयेत् । किंतु अवकाशं प्रासुकं ज्ञात्वा अनुज्ञाप्य च व्युत्सृजेत् । अस्य वर्चोमूत्रत्यजनविधेर्विषय ओघनिर्युक्तितो वृद्धसंप्रदायाच्च ज्ञातव्यः ॥ १९ ॥

(टीका.) विधिशेषमाह । गोयरग्गत्ति सूत्रम् । गोचराग्रप्रविष्टस्तु वर्चो मूत्रं वा न धारयेत् । अवकाशं प्रासुकं ज्ञात्वानुज्ञाप्य व्युत्सृजेदिति । अस्य विषयो वृद्धसंप्रदायादवसेयः । स चायम् । पुव्वमेव साहुणा सन्नाकाइओवयोगं काऊण गोअरे पविसिअव्वं । कहिं वि ण कओ । कए वा पुणो होज्जा । ताहे वच्चमुत्तं ण धारेअव्वं । जओ मुत्तनिरोहे चक्खुवघाओ भवति । वच्चनिरोहे जीविओवघाओ असोहणा अ आयविराहणा । जओ भणिअं सव्वत्थ संजममित्यादि । अओ संघाडयस्स सयभायणाणि (?) समप्पिअ पडिस्सए पाणयं गहाय सन्नाभूमीए विहिणा वोसिरिज्जा । वित्थरओ जहा ओहणिज्जुत्तीए । इति सूत्रार्थः ॥ १९ ॥

णीअदुवारं तमसं, कुट्ठगं परिवज्जए ॥
अचक्खुविसओ जत्थ, पाणा दुप्पडिलेहगा ॥ २० ॥

(अवचूरिः) नीचद्वारं नीचनिर्गमनप्रवेशं तमोवन्तं कोष्टकमपवरकं परिवर्जयेत् । न तत्र भिक्षां गृह्णीयात् । न चक्षुषो व्यापारो यत्र । अत्र दोषमाह । प्राणिनो दुःप्रतिप्रेक्षणीयाः । ईर्या न स्यात् ॥ २० ॥

(अर्थ.) तथा गोचरीए गएलो साधु, (नीअं दुवारं के०) नीचं द्वारं एटले जेमांथी गमनागमन करतां घणुं नमवुं पडे, एवा द्वारने तथा (तमसं के०) तमसं एटले ज्यां घणो अंधकार होय एवा स्थानक प्रत्ये, तथा (कुट्ठगं के०) कोष्टकं एटले ज्यां ऊंडुं ओयरुं आदिक होय, ते प्रत्ये (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले वर्जे. कारण के, (जत्थ के०) यत्र एटले जे ठेकाणे (अचक्खुविसओ के०) अचक्षुर्विषयः एटले नेत्रनुं काम चाले नहीं. एवा अंधकारयुक्त प्रकाशरहित स्थलने विषे (पाणा दुप्पडिलेहगा के०) प्राणिनो दुष्प्रतिप्रेक्षणीयाः एटले बेंद्रियादिक जीव जोइ शकाय नहीं, अर्थात् ईर्यासमिति पाली न शकाय. माटे एवुं स्थान वर्जवुं ॥ २० ॥

(दीपिका.) पुनः किंच साधुर्नीचद्वारं नीचनिर्गमप्रवेशं परिवर्जयेत् । न तत्र भिक्षां गृह्णीयात् । एवं तमसं तमोवन्तं कोष्टकमपवरकं परिवर्जयेत् । सामान्यापेक्षया सर्व एवंविधो भवतीत्यत आह । अचक्षुर्विषयो यत्र न चक्षुर्व्यापारो भवेदित्यर्थः । तत्र को दोष इत्याह । प्राणिनो दुःप्रत्युपेक्षणीया भवन्ति । ईर्याशुद्धिर्न भवति ॥ २० ॥

(टीका.) तथा नीयदुवार त्ति सूत्रम् । नीचद्वारं नीचनिर्गमप्रवेशं तमसमिति तमोवन्तं कोष्ठकमपवरकं परिवर्जयेत् । न तत्र भिक्षां गृह्णीयात् । सामान्यापेक्षया सर्व एवंविधो भवत्यत आह । अचक्षुर्विषयो यत्र । न चक्षुर्व्यापारो यत्रेत्यर्थः । अत्र दोषमाह । प्राणिनो दुष्प्रत्युपेक्षणीया भवन्ति । ईर्याशुद्धिर्न भवतीति सूत्रार्थः ॥२०॥

जह पुप्फाइं बीआइं, विप्पइन्नाइं कुठए ॥
अहुणोवलित्तं उल्लं, दहूणं परिवज्जए ॥ २१ ॥

(अवचूरिः) यत्र जातिपुष्पादीनि बीजानि शालिबीजादीनि विप्रकीर्णान्यनेकधा विक्षिप्तानि परिहर्त्तुमशक्यानि कोष्ठके कोष्ठद्वारे वाधुनोपलिप्तमार्द्रं दृष्ट्वा परिवर्जयेत् ॥ २१ ॥

(अर्थ.) वली (जह के०) यत्र एटले जे (कुठए के०) कोष्ठके एटले घरना द्वारने विषे (पुप्फाइं के०) पुष्पाणि एटले फूल तथा (बीआइं के०) बीजानि एटले शालि प्रमुख बीज ते धान्य (विप्पइन्नाइं के०) विप्रकीर्णानि एटले विखेर्यां होय, एवा स्थान प्रत्ये तथा (अहुणोवलित्तं के०) अधुनोपलिप्तं एटले तत्काल लीपायलुं होवाथी (उल्लं के०) आर्द्रं एटले लीलुं एवुं स्थान होय ते प्रत्ये (दहूणं के०) दृष्ट्वा एटले जोइने दूरथीज (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले वर्जे, तिहां धर्मलाभ करे नहीं. कारण, त्यां जवाथी संयमनी अने पोताना आत्मानी विराधना थाय. ॥ २१ ॥

(दीपिका.) किंच साधुरेतानि परिवर्जयेद्दूरत एव । नतु तत्र धर्मलाभं कुर्यात् । संयमस्यात्मनश्च विराधनाप्राप्तेः । एतानि कानीत्याह । पुष्पाणि जातिपुष्पादीनि, बीजानि शालिबीजानि । किंविशिष्टानि । विप्रकीर्णानि अनेकधा विक्षिप्तानि । परिहर्तुमशक्यानीत्यर्थः । कुत्र । कोष्ठके कोष्ठकद्वारे वा । तथा । किं कृत्वा । अधुना उपलिप्तं सांप्रतमुपलिप्तमार्द्रकमशुष्कं कोष्ठकमन्यद्वा दृष्ट्वा ॥ २१ ॥

(टीका.) किंच जह त्ति सूत्रम् । यत्र पुष्पाणि जातिपुष्पादीनि, बीजानि शालिबीजानि, विप्रकीर्णानि अनेकधा विक्षिप्तानि परिहर्तुमशक्यानीत्यर्थः । कोष्ठके कोष्ठकद्वारे वा । तथाधुनोपलिप्तं सांप्रतोपलिप्तम् । आर्द्रमशुष्कम् । कोष्ठकमन्यद्वा दृष्ट्वा परिवर्जयेद्दूरत एव । नतु तत्र धर्मलाभं कुर्यात् संयमात्मविराधनापत्तेरिति सूत्रार्थः ॥२१॥

एलगं दारगं साणं, वछगं वा वि कुठए ॥
उल्लंघिआ न पविसे, विऊहित्ताण व संजए ॥ २२ ॥

(अवचूरिः) एलकं मेषं, दारकं बालकं, श्वानं, वत्सकं वापि, कुड्यपत्रं, कोष्ठके उल्लङ्घ्य पञ्चयां न प्रविशेत् व्यूह्य वा प्रेर्य वा संयतः साधुः ॥ २२ ॥

(अर्थ.) तथा गोचरीए गएलो साधु (कुठ्ठए के०) कोष्टके एटले जे घरमां प्रवेश करवो होय ते घरना द्वारमां (एलगं के०) एडकं एटले बकरो होय, तथा (दारगं के०) दारकं एटले बालक होय, तथा (साणं के०) श्वानं एटले कूतरो होय, तथा (वच्छगं वा वि के०) वत्सकं वापि एटले वाछडो होय, तेने पगथी (उल्लंघिआ के०) उल्लंघ्य एटले उल्लंघन करीने (व के०) वा एटले अथवा (विऊहित्ताणं के०) व्यूह्य एटले काढी मूकीने अथवा उगारीने (न पविसे के०) न प्रविशेत् एटले प्रवेश करे नहीं. कारण के, तेथी पोताना संयमनी विराधना थाय. वली लघुत्व पण पामे. ॥ २२ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच संयतः साधुः एलकं मेषं, दारकं बालकं, श्वानं मण्डलं, वत्सकं वापि कुड्यपत्रलक्षणं कोष्टके उल्लङ्घ्य पञ्चयां न प्रविशेत्। व्यूह्य वा प्रेर्य न प्रविशेत्। आत्मसंयमविराधनादोषाल्लाघवाच्चेति ॥ २२ ॥

(टीका.) किंच एलगं ति सूत्रम्। एलकं मेषं, दारकं बालं, श्वानं मण्डलं,वत्सकं वापि कुड्यपत्रलक्षणं कोष्टके उल्लङ्घ्य पञ्च्यां न प्रविशेत्। व्यूह्य वा प्रेर्य वेत्यर्थः। आत्मसंयमविराधनादोषाल्लाघवाच्चेति सूत्रार्थः ॥ २२ ॥

असंसत्तं पलोइज्जा, नाइदूरा वलोअए ॥
उप्फुल्लं न विनिज्झाए, निअट्टिज्ज अयंपिरो ॥ २३ ॥

(अवचूरिः) मार्ग एव विशेषमाह असंसक्तं प्रलोकयेत्। न स्त्रीदृष्टेर्दृष्टिं मीलयेत्। रागोत्पत्तिसंभवात्। नातिदूरं विलोकयेत्। दायकस्यागमनमात्रं प्रदेशं प्रलोकयेत्। परतश्चौरादिशङ्का स्यात्। उत्फुल्लं विकसितलोचनं न निरीक्षेत। निवर्तेतालब्धे सति साधुर्गृहादजल्पन् दीनवचनमनुच्चरन् ॥ २३ ॥

(अर्थ.) वली गोचरी जतां केवी रीते वर्ते ते कहे छे. (असंसत्तं के०) असंसक्तं एटले स्त्रीजाति उपर आसक्ति न राखता (पलोइज्जा के०) प्रलोकयेत् एटले अवलोकन करे, एटले स्त्री जातिनी दृष्टि सार्थे दृष्टि मेलवे नहीं. आसक्तपणें जुवे नहीं. कारण, तेथी गृहस्थने शंका उपजे, वली कामविकार पण थाय, अने लोकापवाद थाय. तथा (नाइदूरा वलोअए के०) नातिदूरादवलोकयेत् एटले अतिदूर गृहस्थनी वस्तु पडी होय तो ते प्रत्ये जुवे नहीं, गृहस्थना घरमां आगलपाछल जुवे

नहीं. कारण, तेथी गृहस्थने चोरपणानी शंका उपजे. तथा (उप्फुल्लं न विनिझाए के०)उत्फुल्लं न विनिध्यायेत् एटले गृहस्थनां जे उपकरणादिक पडेलां होय ते प्रत्ये दृष्टि विकाशीने जुवे नहीं. कारण, तेथी गृहस्थ एम जाणे के, एणें कांइ संपत्तिनो जोग लीधो नथी, तेथी एम जुवे ठे. तथा गोचरी न मले तो ते घरथी (अयंपिरो के०) अजल्पन् एटले गृहस्थना दोष अथवा दीन वचन अण बोलतो उतो (नि-अटिज्ज के०) निवर्तेत एटले पाठो वले. पण गृहस्थनी निंदा अथवा दीन वचन बोले नहीं. ॥ २३ ॥

(दीपिका.) अत्रैव विशेषदोषमाह असंसक्तं न प्रलोकयेत् योषिद्दृष्टेर्दृष्टिं न मीलयेत् । रागोत्पत्तिलोकोपघातदोषात् । तथा नातिदूरं प्रलोकयेत् । दायकस्य आगमनमात्रप्रदेशं प्रलोकयेत् । चोरादिकशङ्कादोषात् । तथा उत्फुल्लं विकसितलोचनं न विनिझाए न निरीक्षेत गृहपरिछदमपि । अदृष्टकल्याण इति लाघवोत्पत्तेः । तथा निवर्तेत अलब्धेऽपि सति । परं किं कुर्वन् । अजल्पन् दीनवचनमनुच्चरन्निति ॥ २३ ॥

(टीका.) इहेव विशेषमाह । असंसत्तं ति सूत्रम् । असंसक्तं प्रलोकयेत् । नो योषिद्दृष्टेर्दृष्टिं मेलयेदित्यर्थः । रागोत्पत्तिलोकोपघातदोषप्रसङ्गात् । तथा नातिदूरं प्रलोकयेत् । दायकस्यागमनमात्रदेशं प्रलोकयेत् । परतश्चोरादिशङ्कादोषः । तथा उप्फुल्लं विकसितलोचनं न विणिझाए त्ति न निरीक्षेत गृहपरिछदमपि । अदृष्टकल्याण इति लाघवोत्पत्तेः । तथा निवर्त्तेत गृहादलब्धेऽपि सति । अजल्पन् दीनवचनमनुच्चारयन्निति॥२३॥

अइभूमिं न गछेज्जा, गोअरग्गगउ मुणी ॥
कुलस्स नूमिं जाणित्ता, मिअं नूमिं परक्कमे ॥ २४ ॥

(अवचूरिः) अतिभूमिं न गछेत् । अननुज्ञातां गृहस्थैर्यत्रान्ये भिक्षाचरा न यान्तीत्यर्थः । गोचराग्रगतो मुनिः कुलस्य भूमिमुत्तमादिरूपामवस्थां ज्ञात्वा मितां भूमिं तैरनुज्ञातां पराक्रमेत् । यत्रैषामप्रीतिर्न जायते ॥ २४ ॥

(अर्थ.) तथा (गोयरग्गगउ मुणी के०) गोचराग्रगतो मुनिः गोचरीए गएलो साधु (अइभूमिं के०) अतिभूमिं एटले भूमिनी मर्यादा मूकीने गृहस्थनी आज्ञा विना (न गछेज्जा के०) न गछेत् एटले न जाय. एटले गृहस्थना घरमां बीजा भिक्षुक लोक ज्यां सुधी भूमि आक्रमीने जाय, ते मर्यादा मूकीने साधु जाय नहीं. पण (कुलस्स के०) कुलस्य एटले कुलवंत गृहस्थनी (भूमिं के०) भूमिनी मर्यादा प्रत्ये (जाणित्ता के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने

(मिश्रं भूमिं के०) मितां भूमिं एटले मर्यादित भूमि प्रत्ये (परक्कमे के०) पराक्रमेत् एटले आक्रमे. अर्थात् जवानी मर्यादा होय त्यां सुधी जइने उभो रहे. ॥ २४ ॥

(दीपिका.) पुनरपि मुनिरतिभूमिर्गृहस्थैर्या नानुज्ञाता, यत्रान्ये भिक्षाचरा न यान्ति, तामतिभूमिं न गच्छेत्। किंभूतो मुनिः। गोचराग्रप्रविष्टः । अनेन कथनेन अन्यदा गोचरीं विना तत्र गमननिषेधमाह । किं तर्हि कुर्यात्। कुलस्य भूमिमुत्तमादिरूपामवस्थां ज्ञात्वा मितां भूमिं गृहस्थैरनुज्ञातां पराक्रमेत्। यत्र तेषामप्रीतिर्न जायते ॥ २४ ॥

(टीका.) तथा अइभूमिं न गच्छिज्जा इति सूत्रम्। अतिभूमिं न गच्छेदननुज्ञातां गृहस्थैर्यत्रान्ये भिक्षाचरा न यान्तीत्यर्थः। गोचराग्रगतो मुनिः। अनेनान्यदा तद्गमनासंभवमाह । किं तर्हि । कुलस्य भूमिमुत्तमादिरूपामवस्थां ज्ञात्वा मितां भूमिं तैरनुज्ञातां पराक्रमेत्। यत्रैषामप्रीतिर्नोपजायत इति सूत्रार्थः ॥ २४ ॥

तत्थेव पडिलेहिज्जा, भूमिभागं विअक्खणो ॥
सिणाणस्स य वच्चस्स, संलोगं परिवज्जए ॥ २५ ॥

(अवचूरिः) तत्रैव तस्यां मितायां भूमौ प्रत्युपेक्षेत । सूत्रोक्तेन विधिना भूमिभागमुचितभूमिप्रदेशं विचक्षणः । अनेनागीतार्थस्य भिक्षाटनप्रतिषेधः। तत्र च तिष्ठन् स्नानस्य वर्चसश्च संलोकं परिवर्जयेत्। प्रवचनलाघवात्, अप्रावृतस्त्रीदर्शने रागोत्पत्तेश्च ॥ २५ ॥

(अर्थ.) तथा (तत्थेव के०) तत्रैव एटले तेज मर्यादित भूमिने विषे उभो रहीने (विअक्खणो के०) विचक्षण एवो ते साधु (भूमिभागं के०) उभा रहेला भूमिकाना भागप्रत्ये (पडिलेहिज्जा के०) प्रतिलेखयेत् एटले पडिलेहे. तथा ते ठेकाणे (सिणाणस्स के०) स्नानस्य एटले नाहवाना स्थानकनुं तेमज (वच्चस्स के०) वर्चसः एटले वडीनीति करवाना स्थानकनुं (संलोगं के०) संलोकं एटले जोवुं (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले परिहरे. एनुं तात्पर्य ए छे केः–साधु गृहस्थने घरे गोचरीए जइने ज्यां मर्यादित भूमिकाने विषे उभो रह्यो होय, त्यांथी जो स्नान करवानुं स्थान अथवा वडीनीति करवानुं स्थानक जोवामां आवे तो ते स्थानक परिहरीने बीजे स्थानके उभो रहे. कारण, त्यां उभो रहे तो शासनने लघुता आवे, तथा कदाचित् नग्न स्त्रीना दर्शनथी रागनी उत्पत्ति थाय. ॥ २५ ॥

(दीपिका.) विधिशेषमाह । मुनिस्तत्रैव तस्यामेव मितायां नूमौ सूत्रोक्तविधिना नूमिजागमुचितनूमिप्रदेशं प्रत्युपेक्षेत तत्र च तिष्ठेत् । किंनूतो मुनिः । विचक्षणो विद्वान् । एतद्विशेषणेन केवलागीतार्थस्य निक्षाटननिषेधमाह । पुनः स्नानस्य तथा वर्चसः संलोकं परिवर्जयेत् । अयं परमार्थः । स्नानजूमिकायिक्यादिजूमिसंदर्शनं परिहरेत् । कुतः प्रवचनलाघवप्रसङ्गात्, अप्रावृतस्त्रीदर्शनाच्च रागादिसंजावात् ॥२५॥

(टीका.) विधिशेषमाह । तत्थेव त्ति सूत्रम् । तत्रैव तस्यामेव मितायां जूमौ प्रत्युपेक्षेत सूत्रोक्तेन विधिना जूमिजागमुचितं जूमिदेशं विचक्षणो विद्वान् । अनेन केवलागीतार्थस्य निक्षाटनप्रतिषेधमाह । तत्र च तिष्ठन् स्नानस्य तथा वर्चसो विष्ठायाः संलोकं परिवर्जयेत् । एतडुक्तं जवति । स्नानजूमिकायिकादिजूमिसंदर्शनं परिहरेत् । प्रवचनलाघवप्रसंगात् । अप्रावृतस्त्रीदर्शनाच्च रागादिजावादिति सूत्रार्थः ॥ २५ ॥

दगमट्टिअआयाणे, बीआणि हरिआणि अ ॥
परिवज्जंतो चिट्ठिज्जा, सव्विंदिअसमाहिए ॥ २६ ॥

(अवचूरिः) उदकमृत्तिकादानम् । आदीयतेऽनेनेति आदानं मार्गः । उदकमृत्तिकानयनमार्गमित्यर्थः । चाइन्यानि सचित्तानि परिवर्जयंस्तिष्ठेदनन्ततरोदितदेशे सर्वेन्द्रियसमाहितः शब्दादावव्याहृतः ॥२६॥

(अर्थ.) वळी गोचरीए गएलो साधु (दगमट्टिअआयाणे के०) उदकमृत्तिकादानं एटले पाणी तथा माटी आणवानो जे मार्ग होय ते प्रत्ये, तेमज (बीआणि के०) बीजानि एटले शालिप्रमुख बीज प्रत्ये, (अ के०) च एटले वळी (हरिआणि के०) हरितानि एटले दूर्वादि हरित जीव प्रत्ये (परिवज्जंतो के०) परिवर्जयन् एटले परिहरतो थको थको (सव्विंदिअसमाहिए के०) सर्वेन्द्रियसमाहितः एटले जेणे पांचे इंद्रियोना विकार जीत्या छे, एवो थको एटले इंद्रियना जे शब्दादिक विषय तेमांथी चित्तने दूर राखनो थको (चिट्ठिज्जा के०) तिष्ठेत् एटले उनो रहे. ॥ २६ ॥

(दीपिका.) पुनः किंनूतो मुनिः । एतानि परिवर्जयंस्तिष्ठेत् पूर्वोक्त उचितप्रदेशे । कानि । उदकमृत्तिकयोरानयनमार्गं, पुनर्बीजानि शाल्यादीनि, हरितानि दूर्वादीनि च । केषांचिदन्यान्यपि सचेतनानि । किंनूतो मुनिः । सर्वेन्द्रियसमाहितः शब्दादिविषयव्याहृतः ॥ २६ ॥

(टीका.) किंच दगमि सूत्रम् । उदकमृत्तिकादानम् । आदीयतेऽनेनेत्यादानं मार्गः । उदकमृत्तिकानयनमार्गमित्यर्थः । बीजानि शाल्यादीनि, हरितानि च दूर्वा-

नि। चशब्दादन्यानि च सचेतनानि परिवर्जयंस्तिष्ठेदनन्तरोदिते देशे सर्वेन्द्रियससाहितः शब्दादिभिरनाक्षिप्तचित्त इति सूत्रार्थः॥ २६॥

तत्थ से चिट्ठमाणस्स, आहारे पाणभोअणं॥
अकप्पिअं न गेण्हिज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पिअं॥ २७॥

(अवचूरिः) तत्रकुलोचितभूमौ से तस्य साधोस्तिष्ठतः सत आहरेत्पानभोजनमानीय दायाद्गृहीति गम्यते। अकल्पमनेषणीयं नेच्छेत्। परिगृह्णीयात् कल्पिकम्। एतच्चार्थापन्नमपि कल्पिकग्रहणं द्रव्यतः शोभनमशोभनमप्येतदविशेषेण ग्राह्यमिति दर्शनार्थं साक्षादुक्तमिति॥ २७॥

(अर्थ.) तत्थ त्ति। (तत्थ के०) तत्र एटले पूर्वोक्त उचित भूमिकाने विषे (से के०) तस्य एटले ते साधु (चिट्ठमाणस्स के०) तिष्ठतः एटले उभो रहेतो छतो गृहस्थनी स्त्री (पाणभोअणं के) पानभोजनं, एटले पान ते ओसामण प्रमुख अने भोजन ते ओदन प्रमुख ते प्रत्ये (आहारे के०) आहरेत् एटले लावे. त्यारे ते साधु (अकप्पिअं के०) अकल्पिकं एटले सदोष, न कल्पे एवुं अन्न होय तो (न इच्छेज्जा के०) नेच्छेत् एटले इच्छे नहीं, ग्रहण करे नहीं. अने जो (कप्पिअं के०) कल्पिकं, खपतुं निर्दोष एवुं अन्नपान होय तो (पडिगाहिज्ज के०) प्रतिगृह्णीयात् एटले ग्रहण करे. इहां भिक्षा आपनारी गृहस्थनी स्त्री कही छे, तेनुं कारण ए छे के प्रायः श्रावकनी स्त्रीज साधुने भिक्षा आपे छे.॥ २७॥

(दीपिका.) तत्रोचितभूमौ से तस्य साधोस्तिष्ठतः सतो गृहीतिशेषः। पानभोजनमाहरेत् आनयेत्। तत्रायं विधिः। अकल्पिकमनेषणीयं न गृह्णीयात् न इच्छेत्। प्रतिगृह्णीयात् कल्पिकम्। एतच्च अर्थापन्नमपि कल्पिकग्रहणं द्रव्यतः शोभनमशोभनमपि एतदविशेषेण ग्राह्यमिति दर्शनार्थं साक्षादुक्तमिति॥ २७॥

(टीका.) तत्थ त्ति सूत्रम्। तत्र कुलोचितभूमौ से तस्य साधोस्तिष्ठतः सत आहरेदानयेत्पानभोजनं गृहीति गम्यते। तत्रायं विधिः। अकल्पिकमनेषणीयं न गृह्णीयात्। प्रतिगृह्णीयात् कल्पिकमेषणीयम्। एतच्चार्थापन्नमपि कल्पिकग्रहणं द्रव्यतः शोभनमशोभनमप्येतदविशेषेण ग्राह्यमिति दर्शनार्थं साक्षादुक्तमिति सूत्रार्थः॥ २७॥

आहारंती सिआ तत्थ, परिसाडिज्ज भोअणं॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं॥ २८॥

१:-अत्र "इच्छेज्जा" इति पाठान्तरं दृश्यते।

(अवचूरिः) आनयन्ती भिक्षामगारीति गम्यते। स्यात्कदाचित् परिशाटयेदित-स्ततो विक्षिपेत् भोजनं पानं वा। ततः किम्। ददतीं प्रत्याचक्षीत प्रतिषेधयेत्। न मे मम कल्पते तादृशम्। स्त्र्येव प्रायो भिक्षां ददातीति स्त्रीग्रहणम्। दोषांश्च भावं च ज्ञात्वा कथयेन्मधुबिन्दूदाहरणादिना ॥ २८ ॥

(अर्थ.) हवे जे आहार साधुने कल्पे नहीं, ते कहे छे. आहरंतीति. (आहारंती के०) आहरंती एटले साधुने आपवा सारु भिक्षा लइने आवनारी श्राविका (सिआ के०) स्यात् एटले कदाचित् आवतां (तच्च के०) तत्र एटले ते स्थानमां (भोअणं के०) भोजनं एटले अन्नपानरूप भोजन प्रत्ये (परिसाडिज्ज के०) प्रतिशाटयेत् एटले अरहुं परहुं नांखे, तो ते साधु (दिंतिअं के०) ददतीं एटले पूर्वोक्त रीते भिक्षा आपनारी श्राविकाने (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले प्रतिषेध करे. केवी रीतें प्रतिषेध करे, ते कहे छे. (न मे कप्पइ तारिसं के०) न मे कल्पते तादृशं एटले तेवुं अन्नपान मने कल्पे नहीं. एवी रीतें असूझता अन्नपाननो प्रतिषेध करे. आगल पण प्रत्येक गाथामां एवीज अर्धी गाथा आवशे तेनो अर्थ ए प्रमाणे ज जाणवो. ॥ २८ ॥

(दीपिका.) अगारी। भिक्षामिति शेषः। आहरन्ती आनयन्ती स्यात् कदाचित् तत्र देशे परिशाटयेत् सिक्थादि इतश्चेतश्च विक्षिपेत् भोजनं वा पानं वा। ततः किमित्याह। ददतीं तां स्त्रियं प्रत्याचक्षीत। कथं प्रत्याचक्षीतेत्यत आह। न मे मम कल्पते तादृशं परिशाटनासहितं सिद्धान्तोक्तदोषप्रसङ्गात्। दोषांश्च भावं च ज्ञात्वा कथयेद् मधुबिन्दूदाहरणादिना ॥ २८ ॥

(टीका.) आहरंति त्ति सूत्रम्। आहरन्ती आनयन्ती भिक्षामगारीति गम्यते। स्यात्कदाचित्तत्र देशे परिशाटयेदितश्चेतश्च विक्षिपेद् भोजनं वा पानं वा। ततः किमित्याह। ददतीं प्रत्याचक्षीत प्रतिषेधयेत्तामगारीम्। स्त्र्येव प्रायो भिक्षां ददातीति स्त्रीग्रहणम्। कथं प्रत्याचक्षीतेत्यत आह। न मम कल्पते तादृशं परिशाटनावत्समयोक्तदोषप्रसङ्गात्। दोषांश्च भावं च ज्ञात्वा कथयेद् मधुबिन्दूदाहरणादिनेति सूत्रार्थः॥२८॥

संमद्दमाणी पाणाणि, बीआणि हरिआणि अ ॥
असंजमकरिं नच्चा, तारिसिं परिवज्जए ॥ २९ ॥

(अवचूरिः) संमर्दयन्ती पद्भ्यां प्राणान्, बीजानि, हरितानि च असंयमकरीं साधुनिमित्तमसंयमकरणशीलां ज्ञात्वा तादृशीं परिवर्जयेत् ॥ २९ ॥

(अर्थ.) संमद्दमाणित्ति. वली जे भिक्षा आपनारी श्राविका (पाणाणि के०) प्राणिनः एटले बेंद्रियादिक जीव प्रत्ये तथा (बीआणि के०) बीजानि एटले शालि-प्रमुख बीज प्रत्ये, तथा (अ के०) च एटले वली (हरिआणि के०) हरितानि एटले दूर्वा प्रमुख हरित जीव प्रत्ये (संमद्दमाणी के०) संमर्दयंती एटले संमर्दन करती, पगें चांपती आवे, तो (असंजमकरिं के०) असंयमकरीं एटले पूर्वोक्त रीतें साधुने माटे असंयम ते जीवहिंसा विगेरे तेने करी एटले करनारी एवी श्राविकाने (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (तारिसिं के०) तादृशीं एटले तेवुं सदोष अन्नपान आपनारी श्राविकाने साधु (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले परिहरे अर्थात् तेवुं अन्नपान ले नहीं. ॥ २९ ॥

(दीपिका.) संमर्दयन्ती पद्भ्यां समाक्रामन्तीं । कानित्यत आह । प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन्, बीजानि शालिबीजादीनि, हरितानि दूर्वादीनि असंयमकरीं साधुनिमित्तमसंयमकरणशीलां ज्ञात्वा तादृशीं परिवर्जयेत् ददतीं प्रत्याचक्षीतेति ॥ २९ ॥

(टीका.) किंच संमद्दत्ति सूत्रम् । संमर्दयन्ती पद्भ्यां समाक्रामन्ती । कानित्याह । प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन्, बीजानि शाल्यादीनि, हरितानि दूर्वादीनि । असंयमकरीं साधुनिमित्तमसंयमकरणशीलां ज्ञात्वा तादृशीं परिवर्जयेत् । ददतीं प्रत्याचक्षीत इति सूत्रार्थः ॥ २९ ॥

साहट्टु निक्खिवित्ता णं, सचित्तं घट्टियाणि य ॥
तहेव समणट्ठाए, उदगं संपणुल्लिया ॥ ३० ॥

(अवचूरिः) संहृत्यान्यस्मिन् भाजने ददातीति । तथा फासुए फासुअं, फासुए अफासुअं, अफासुए फासुअं, अफासुए अफासुअं साहरइ । तत्थ जं फासुए फासुअं साहरइ तं थेवे थेवं, थेवे बहुअं, बहुए थेवं,बहुए बहुअं साहरइ । एवमादि यथापिण्डनिर्युक्तौ तथा ज्ञेयम् । सचित्तोपरि निक्षिप्य भाजनगतमदेयं षड्जीवनिकायेषु ददाति । सचित्तं पृथ्व्यादि संघट्टयित्वा संचाल्य च ददाति । तथैव श्रमणार्थमुदकं संप्रणुद्य भाजनस्थं प्रेरयित्वा दत्ते ॥ ३० ॥

(अर्थ.) साहट्टु इति. (साहट्टु के०) संहृत्य एटले अचित्त वस्तु होय तो पण सचित्तनी साथे एकठी करी तथा (निक्खिवित्ताणं के०) निक्षिप्य एटले रहेली अदेयवस्तु षड्जीवनिकाय उपर मूकीने (य के०) च एटले वली (सचित्तं के०) सचित्त अंगारादि प्रत्ये (घट्टिआणि के०) घट्टयित्वा एटले संघट्टीने हलावीने (तहेव

के०) तथैव एटले तेमज वली (समणठाए के०) श्रमणार्थं एटले साधुने अर्थे (उदगं के०) उदकं एटले उदक प्रत्ये (संपणुल्लिश्र के०) संप्रणुद्य एटले पात्रमांनुं सचित्त उदक हलावीने अन्नपान आपनारी श्राविकाने साधु परिहरे, वर्जे, अर्थात् तेवुं अन्नपान लिये नहीं. अहीं एक नाजनथी काढीने बीजा नाजनमां घालीने दिये. तेना नांगा ठे, ते एवी रीतेः—फासुए फासुश्रं साहरइ १ अफासुए फासुश्रं साहरइ २ फासुए अफासुश्रं साहरइ ३ अफासुए अफासुश्रं साहरइ ४ तथा थेवे थेवं १, थेवे बहुश्रं २, बहुए थेवं ३, बहुए बहुश्रं ४ एवा चार चार नांगा जाणवा. ॥ ३० ॥

(दीपिका.) संहृत्य अन्यस्मिन् नाजने ददाति । तथा अदेयं नाजनगतं षड्जीवनिकायेषु निक्षिप्य ददाति । तथा सचित्तमलातपुष्पादि घट्टयित्वा संचाल्य च ददाति । तथैव श्रमणार्थं यतिनिमित्तमुदकं पानीयं संप्रणुद्य नाजनस्थं प्रेर्य ददाति । तदा साधुः किं करोति तद्विधिं अग्रगाथायां वक्ष्यति ॥ ३० ॥

(टीका.) तथा साहट्टु त्ति सूत्रम् । संहृत्यान्यस्मिन् नाजने ददाति तं फासुगमवि वज्जए । तत्र फासुए फासुयं साहरइ । फासुए अफासुश्रं साहरइ । अफासुए फासुयं साहरइ । अफासुए अफासुश्रं साहरइ । तत्र जं फासुश्रं फासुए साहरइ तत्र वि थेवे थेवं साहरइ । थेवे बहुश्रं साहरइ । बहुए थेवं साहरइ । बहुए बहुश्रं साहरइ । एवमादि यथा पिण्डनिर्युक्तौ । तथा निक्षिप्य नाजनगतमदेयं षट्सु जीवनिकायेषु ददाति । सचित्तमलातपुष्पादि घट्टयित्वा संचाल्य च ददाति । तथैव श्रमणार्थं प्रव्रजितनिमित्तमुदकं संप्रणुद्य नाजनस्थं प्रेर्य ददातीति सूत्रार्थः ॥ ३० ॥

आगहइत्ता चलइत्ता, आहारे पाणनोअणं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ३१ ॥

(अवचूरिः) वर्षासु गृहाङ्गणस्थितं जलमवगाह्य उदकमेवात्मनोऽभिमुखमाकृष्य चालयित्वोदकमेव आहारदायिनी दद्यात् । पूर्वं सचित्तादानेऽप्युदकादानं प्राधान्येनोक्तम् । तत्रावश्यमनन्तवनस्पतित्वात्प्राधान्यमुदकस्य ॥ ३१ ॥

(अर्थ.) तथा आगहइत्ता इति । साधुने उंहोरावनारी श्राविका (आगहइत्ता के०) अवगाह्य एटले विचाले सचित्त पाणी नरायुं होय तेमांहे पेसीने अथवा (चलइत्ता के०) चालयित्वा एटले आघुं पाछुं काढीने (पाणनोअणं के०) पाननोजनं एटले पान ते उसामण प्रमुख अने नोजन ते ओदन प्रमुख प्रत्ये (आहारे के०) आहरेत् एटले साधुने आहार आपे, तो ते (दिंतिअं के०) ददतीं एटले पूर्वोक्त उंहो-

रावनारी स्त्रीप्रत्ये गोचरीए गयेलो साधु (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले प्रतिषेधे, परिहरे. ते केवीरीते प्रतिषेधे ते कहे छे. (न मे कप्पइ तारिसं के०) न मे कल्पते तादृशं एटले म्हारे तेवुं सदोष अन्नपान खपतुं नथी. ॥ ३१ ॥

(दीपिका.) तथा वर्षासु गृहाङ्गणस्थितं जलमवगाह्य उदकमेव आत्मनोऽभिमुखमाकृष्य करादिभिः चालयित्वा उदकमेव ददाति। उदके नियमादनन्तवनस्पतिरिति प्राधान्यख्यापनार्थं सचित्तं घट्टइत्ताणं इत्युक्तेऽपि भेदेनोपादानम्। अस्ति चायं न्यायः। यदुत सामान्यग्रहणेऽपि प्राधान्यख्यापनार्थं भेदेनोपादानम्। यथा ब्राह्मणा आयाता वशिष्ठोऽप्यायात इति। ततश्च उदकं चालयित्वा आहरेत् आनीय दद्यात्। किं तदित्याह। पानभोजनमोदनारनालादि। तदिभंभूतं ददतीं प्रत्याचक्षीत। न मे मम कल्पते तादृशम्॥ ३१ ॥

(टीका.) आगहइत्ता सूत्रम्। तथा चावगाह्य उदकमेवात्माभिमुखमाकृष्य ददाति वर्षासु गृहाङ्गणादिनिहितं जलं स्वाभिमुखं कृत्वा दत्ते। तथा चालयित्वा उदकमेव ददाति। उदके नियमादनन्तवनस्पतिरिति प्राधान्यख्यापनार्थं सचित्तं घट्टयित्वेत्युक्तेऽपि भेदेनोपादानम्। अस्ति चायं न्यायो यदुत सामान्यग्रहणेऽपि प्राधान्यख्यापनार्थं भेदेनोपादानम्। यथा ब्राह्मणा आयाता वशिष्ठोऽप्यायात इति। ततश्चोदकं चालयित्वा आहरेदानीय दद्यादित्यर्थः। किं तदित्याह। पानभोजनमोदनारनालादि। तदिभंभूतां ददतीं प्रत्याचक्षीत निराकुर्यान्न मम कल्पते तादृशमिति पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः ३१

पुरेकम्मेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ३२ ॥

(अवचूरिः) पुरःकर्मणा हस्तेन प्राकृतजलोज्झनव्यापारेण साध्वर्थं दर्व्या कोवसदृशया। भाजनेन वा कांस्यभाजनादिना ॥ ३२ ॥

(अर्थ.) पुरेकम्मेण त्ति. (पुरेकम्मेण के०) पुरःकर्मणा एटले साधुने वहोरावबा माटे प्रथम धोइ नाखेला एवा (हत्थेण के०) हस्तेन एटले हाथे करी (वा के०) अथवा (दव्वीए के०) दर्व्या एटले कडछीए करी किंवा (भायणेण वा के०) भाजनेन वा एटले वाटकी प्रमुख भाजने करी (दिंतिअं के०) ददतीं एटले वहोरावनारी स्त्री प्रत्ये गोचरीए गएलो साधु (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले प्रतिषेधे, परिहरे. केवी रीते प्रतिषेध करे, ते कहे छे. (न मे कप्पइ तारिसं के०) म्हारे तेवुं सदोष अन्न कल्पे नहि एम कहे. ॥ ३२ ॥

(दिपिका.) पुरःकर्मणा हस्तेन साधुनिमित्तं पूर्वं कृतसचित्तपानीयत्यजनव्यापारेण, तथा दर्व्या डोवसदृशया, भाजनेन वा कांस्यभाजनादिना ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशम् ॥ ३२ ॥

(टीका.) पुरे कम्मत्ति सूत्रम् । पुरःकर्मणा हस्तेन साधुनिमित्तं प्राकृतजलोज्झनव्यापारेण तथा दर्व्या डोवसदृशया भाजनेन वा कांस्यभाजनादिना ददतीं प्रत्याचक्षीत प्रतिषेधयेत् । न मम कल्पते तादृशमिति पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः ॥ ३२ ॥

(एवं) उदउल्ले ससिणिद्धे, ससरक्खे मट्टिआउसे ॥
हरिआले हिंगुलए, मणोसिला अंजणे लोणे ॥ ३३ ॥

(अवचूरिः) एवमुदकार्द्रेण गलद्बिन्दुना हस्तेन सस्निग्धेन ईषत्क्लिन्नेन, सरजस्केन सचित्तमृद्गुण्डितेन । मृत्तेन सकर्दमेन । एवं भूपादिष्वपि योज्यम् । ऊपः पांशुक्षारः । हरितालहिंगुलमनःशिलाः पार्थिवा भेदाः । अञ्जनादि । लवणं सामुद्रादि॥३३॥

(अर्थ.) एवमिति (एवं के०) एमज वली (उदउल्ले के०) उदकार्द्रेण एटले उदकेकरी आर्द्र ते भीना एवा एटले जेमांथी पाणीना बिंडु गलता होय एवा, अथवा (ससिणिद्धे के०) सस्निग्धेन एटले पाणीमां भीजायलो खरो, पण जेमांथी पाणीना बिंडु गलता नथी एवा, किंवा (ससरक्खे के०) सरजस्केन एटले पृथिवीनी सचित्त धूलिए करी युक्त एवा अथवा (मट्टिआउसे के०) मृत्तिकोपाभ्यां एटले माटी अथवा क्षारे करी युक्त एवा. अहीं मृत्तिका पंकरूप लेवी, कारण के पूर्वे ' सरजस्केन ' एम जे कह्युं छे, तेनी साथे पुनरुक्ति दोष आवे नहीं. तथा (हरिआले के०) हरितालेन एटले हरिताले करी, (हिंगलए के०) हिंगुलेन एटले सचित्त हिंगुले करी, (मणोसिला अंजणे के०) मनःशिलांजनाभ्यां एटले मणसील अने अंजन जे सूरमो तेणेकरी, (लोणे के०) लवणेन एटले सचित्त लवणे करी. ॥ ३३ ॥

(दीपिका.) पुनरप्येवमुदकार्द्रेण गलत्पानीयबिन्दुयुक्तेन हस्तेन एवं सस्निग्धेन ईषत्पानीययुक्तेन हस्तेन २ एवं सरजस्केन पृथिवीरजोवगुण्डितेन हस्तेन ३ एवं मृत्तेन कर्दमयुक्तेन हस्तेन ४ एवं ऊपः पांशुक्षारस्तद्युक्तेन हस्तेन तथा हरितालहिंगुलकमनःशिला एते सर्वे पार्थिवा वर्णकभेदाः । अञ्जनं रसाञ्जनादि । लवणं सामुद्रादि । ततो हरितालादियुक्तेन हस्तेन ॥ ३३ ॥

(टीका.) एवंति सूत्रम् । एवमुदकार्द्रेण हस्तेन करेण उदकार्द्रो नाम गलदुदकबिन्दुयुक्तः । एवं सस्निग्धेन हस्तेन । सस्निग्धो नाम ईषदुदकयुक्तः । एवं सरजस्केन

हस्तेन। सरजस्को नाम पृथिवीरजोगुण्ठितः। एवं मृक्षतेन हस्तेन। मृक्षतो नाम कर्दमाक्तः। एवमूषादिष्वपि योजनीयम्। एतावन्त्येवैतानि सूत्राणि। नवरमूषः पांशुक्षारः। हरिहरितालहिङ्गुलकमनःशिलाः पार्थिवा वर्णकभेदाः। अञ्जनं रसाञ्जनादि। लवणं सामुद्रादि ॥ ३३ ॥

गेरुअवन्निअसेढिअ-सोरठिअपिठकुकुसकए ॥
उक्किठमसंसठे, संसठे चेव वोधवे ॥ ३४ ॥

(अवचूरिः) गैरिको धातुः। वर्णिका पीतमृत्तिका। सेटिका खटिका। सौराष्ट्रिका तुवरिका। पिष्टमामतन्डुलक्षोदः। कुकुसाः प्रतीताः। कृतेनेति एभिः कृतेन। हस्तेनेति गम्यते। उत्कृष्टशब्देन कालिङ्गालाबुत्रपुसफलादीनां शस्त्रकृतानि श्लक्ष्णखण्डानि जण्यन्ते। चिञ्चिणिकादिपत्रसमुदाय उलूखलकण्डित इति वा। असंसृष्टो व्यञ्जनादिनालिप्तः। तद्विपरीतश्च संसृष्ट एव वोद्धव्यो हस्तः ॥ ३४ ॥

(अर्थ.) तथा (गेरुअवन्निअसेढिअसोरठिअपिठकुकुसकए के०) गैरिकवर्णिकासेटिकासौराष्ट्रिकापिष्टकुकुसकृतेन एटले गैरिक ते सोनागेरु, वर्णिका ते पीली माटी, सेटिका ते श्वेत मृत्तिका जेने खडी तथा चाक कहे छे, सौराष्ट्रिका ते फटकडी, पिष्ट ते चोखा वगेरेनो आटो, कुकुस ते तुरतना खांड्या कुशका एमांथी एकपण पदार्थें करी खरड्या एवा हाथे करी (उक्किठमसंसठे के०) उत्कृष्टासंसृष्टे एटले उत्कृष्ट जे तुंवडां कालिंगडादिक मोटां फल तेना शाक, व्यंजनादिके करी नहीं खरड्यो एवो हाथ तथा (संसठे चेव के०) संसृष्टश्चैव एटले व्यंजनादिके करी खरड्यो हाथ (वोधवो के०) वोद्धव्यः एटले जाणवो. एथी उपरांतनो विधि आगल कहेशे. ॥ ३४ ॥

(दीपिका.) तथा गैरिको धातुः, वर्णिका पीतमृत्तिका, सेटिका खटिका, सौराष्ट्रिका तुवरिका, पिष्टमामतन्डुलक्षोदः, कुकुसाः प्रतीताः। कृतेनेति एभिः कृतेन एभ्यः खरंटितेन। हस्तेनेति शेषः। तथा उत्कृष्ट इति। उत्कृष्टशब्देन कालिङ्गालाबुत्रपुसफलादीनां शस्त्रकृतानि श्लक्ष्णखण्डानि जण्यन्ते। चिञ्चिणिकादिपत्रसमुदायो वा उदूखलकण्डित इति। तथा असंसृष्टो व्यञ्जनादिनालिप्तः। संसृष्टश्चैवं व्यञ्जनादिना लिप्तो वोद्धव्यो हस्त इति। विधिं पुनरत्रोर्ध्वं स्वयमेव वक्ष्यतीति ॥ ३४ ॥

(टीका.) तथा गेरुअत्ति सूत्रम्। गैरिको धातुः। वर्णिका पीता मृत्तिका। श्वेतिका शुक्लमृत्तिका। सौराष्ट्रिका तुवरिका। पिष्टमामतण्डुलक्षोदः। कुकुसाः प्रतीताः। कृतेनेति एभिः कृतेन। हस्तेनेति गम्यते। तथोत्कृष्ट इत्युत्कृष्टशब्देन कालिङ्गालाबुत्रपुषफला-

दीनां शस्त्रकृतानि श्लक्ष्णखण्डानि नण्यन्ते । चिञ्चिणिकादिपत्रसमुदायो वा उदूखल-कण्डित इति । तथा असंसृष्टो व्यञ्जनादिना अलिप्तः । संसृष्टश्चैव व्यञ्जनादिलिप्तो बोद्धव्यो हस्त इति । विधिं पुनरत्रोर्ध्वं वक्ष्यति स्वयमेवेति सूत्रार्थः ॥ ३४ ॥

असंसठेण हत्थेण, दवीए नायणेण वा ॥
दिज्जमाणं न इछिज्जा, पछा कम्मं जहिं नवे ॥३५॥

(अवचूरिः) असंसृष्टेन हस्तेनान्नादिभिरनालिप्तेन, दर्व्या, नाजनेन वा दीयमानं नेछेत् । किं सामान्येन । नेत्याह । पश्चात्कर्म यत्र नवति दर्व्यादो । शुष्कमण्डकादि तदन्यदोषरहितं गृह्णीयात् ॥ ३५ ॥

(अर्थ.) असंसठेणेति । (असंसठेण के०) असंसृष्टेन एटले अणखरड्या एवा (हत्थेण के०) हस्तेन एटले हाथे करी (वा के०) अथवा (दवीए के०) दर्व्या एटले कडछीए करी किंवा (नायणेण के०) नाजनेन एटले वाडकी प्रमुख नाजनेकरी (दिज्जमाणं के०) दीयमानं एटले आपेलुं एवुं जे अन्नपान ते प्रत्ये (न इछिज्जा के०) नेछेत् एटले वांछे नहीं. केवुं होय तो वांछे नहीं, ते कहे छे. (जहिं के०) यत्र एटले जे ठेकाणे (पछाकम्मं के०) पश्चात्कर्म एटले नोजन कस्या पछी जे कर्म सचित्त पाणीए करी हस्त, कडछी प्रमुख धोवुं तेने पश्चात्कर्म कहिये. ते पश्चात्कर्म (नवे के०) नवेत् एटले होय तो लेवुं कल्पे नहि. अर्थात् ज्यां पश्चात्कर्म न लागे ते रोटली निर्दोष होय तो कल्पे.

संसृष्ट असंसृष्ट उपर आठ नांगा थाय छे तेनुं कोष्टक.

(भंगसंख्या.)	(हाथ.)	(कडछी.)	(द्रव्य.)
१	१	१	१
२	१	१	ऽ
३	१	ऽ	१
४	१	ऽ	ऽ
५	ऽ	१	१
६	ऽ	१	ऽ
७	ऽ	ऽ	१
८	ऽ	ऽ	ऽ

१:-नीचेना कोष्टकमां (१) ए खरडेलानी तथा सावद्येपनी अने (ऽ) एवी निशाणी अणखरडेलानी तथा निरवद्येपनी समजवी.

अन्ने करी लिप्त हाथ, कडछी अने वासण होय, आपवानुं ओदनादि द्रव्य पण सावशेष होय, एटले साधुने आपीने शेष थालीमां रह्युं होय तो प्रथम भांगो थाय.(१) हाथ तथा वासण अन्नेकरी लिप्त होय, अने थालीमां शेष द्रव्य कांइ न रह्युं होय, तो बीजो भांगो थाय.(२)हाथ अन्नेकरी लिप्त होय, थाली अलिप्त होय, अने ओदनादि द्रव्य साधुने आपीने शेष बाकी रह्युं होय, तो त्रीजो भांगो थाय. (३)हाथ अन्नेकरी लिप्त होय, वासण लिप्त न होय, अने ओदनादि द्रव्य जो साधुने आपीने अवशेष न रहे, तो चोथो भांगो थाय. (४) अन्नेकरी हाथ लिप्त न होय, वासण लिप्त होय, अने साधुने आपीने अवशेष अन्न रह्युं होय तो पांचमो भांगो थाय.(५)अन्नेकरी हाथ लिप्त न होय, कडछी अने वासण लिप्त होय, अने साधुने आपतां अवशेष कांइ न रहे, तो छठो भांगो थाय. (६) हाथ अन्ने करी लिप्त न होय, वासण लिप्त न होय, अने साधुने आपतां जो अवशेष रहे, तो सातमो भांगो थाय.(७) तथा अन्नेकरी हाथ, कडछी तथा वासण लिप्त न होय, अने साधुने आपतां अवशेष द्रव्य रह्युं न होय तो आठमो भांगो थाय. (८) तेमां पहेलो भांगो सर्वथा शुद्ध, छेल्लो सर्वथा अशुद्ध, अने बीजा सर्व मध्यम जाणवा. ॥ ३५ ॥

(दीपिका.) आह च। असंसृष्टेन हस्तेन अन्नादिभिरलिप्तेन तथा दर्व्या भाजनेन वा दीयमानं नेच्छेत् न गृह्णीयात्। किं सामान्येन। नेत्याह। पश्चात्कर्म यत्र भवति दर्व्यादौ, शुष्कमण्डकादि तदन्यदोषरहितं गृह्णीयादिति ॥ ३५ ॥

(टीका.) आह च। असंसट्ठेण त्ति सूत्रम्। असंसृष्टेन हस्तेन अन्नादिभिरलिप्तेन दर्व्या भाजनेन वा दीयमानं नेच्छेत्। किं सामान्येन। नेत्याह। पश्चात्कर्म भवति यत्र दर्व्यादौ। शुष्कमण्डकादिवत् तदन्यदोषरहितं गृह्णीयादिति सूत्रार्थः ॥ ३५ ॥

संसट्ठेण य हत्थेण, दवीए भायणेण वा ॥
दिज्जमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणियं भवे ॥ ३६ ॥

(अवचूरिः) संसृष्टेन हस्तेन प्रतीच्छेद्गृह्णीयात्। यदेषणीयं भवति। अत्र वृद्धोक्तिः। संसट्ठे हत्थे संसट्ठे मत्ते सावसेसे दव्वे। संसट्ठे हत्थे संसट्ठे मत्ते निरवसेसे दव्वे। इच्चाइणो भंगा। एत्थ पढमभंगो सव्वुत्तमो अन्नेसु वि जत्थ सावसेसं दव्वं तत्थ घिप्पइ ण इयरेसु पच्छाकम्मदोसाउ त्ति ॥ ३६ ॥

(अर्थ.) संसट्ठेणत्ति। गोचरीए गएलो साधु (संसट्ठेण हत्थेण के०) संसृष्टेन हस्तेन एटले अन्नादिके करी लिप्त एवा हाथे करी (वा के०) अथवा (दवीए के०)

दर्व्या एटले कडछी अथवा चाटुडं तेणे करी किंवा (भायणेण के०) भाजनेन प
टले थाली प्रमुख पात्रे करी (दिज्जमाणं के०) दीयमानं एटले आपेला एवा अन्नपान
ने (पडिच्छेज्जा के०) प्रतीछेत् एटले ग्रहण करे. केवुं होय तो ग्रहण करे
कहे छे. (जं के०) यत् एटले जे (तछ के०) तत्र एटले साधु ज्यां गोचरीए गय
होय त्यां अथवा साधुने वोहोरावत्रा सारु जे अन्नपान आण्युं होय, तेमां (एसणीयं के०
एषणीयं एटले सूझतुं एवुं (भवे के०) भवेत् एटले होय, ते ग्रहण करे. ॥ ३६

(दीपिका.) संसृष्टेन हस्तेन अन्नादिलिप्तेन तथा दर्व्या भाजनेन वा दीयमानं प्रत
छेद्गृह्णीयात्। किं सामान्येन। नेत्याह। यत्तत्र एषणीयं भवति तदन्यदोषरहितमित्यर्थः॥३

(टीका.) संसट्ठेण त्ति सूत्रम्। संसृष्टेन हस्तेनान्नादिलिप्तेन तथा दर्व्या भाजनेन व
दीयमानं प्रतीछेद्गृह्णीयात्। किं सामान्येन। नेत्याह। यत्तत्रैषणीयं भवति। तदन्यदोषरहि
तमित्यर्थः। इह च वृद्धसंप्रदायः। संसट्ठे हत्थे संसट्ठे मत्ते सावसेसे दव्वे। संसट्ठे ह
संसट्ठे मत्ते णिरवसेसे दव्वे। एवं अट्ठ भंगा। एत्थ पढमभंगो सव्वुत्तमो। अन्नेसु वि ज
सावसेसं दव्वं तह विप्पइ। ण इयरेसु। पच्छाकम्मदोसाउ त्ति सूत्रार्थः ॥ ३६ ॥

दुण्हं तु भुंजमाणाणं, एगो तछ निमंतए ॥
दिज्जमाणं न इछिज्जा, छंदं से पडिलेहए ॥ ३७ ॥

(अवचूरिः) एकवस्तुनायकयोर्द्वयोर्भुञ्जतोरेको निमन्त्रयेत्। छंदं से तस्याभिप्रा
प्रत्युपेक्षेत नेत्रवक्त्रविकारैः। किमस्य दीयमानमिष्टं नवेति ॥ ३७ ॥

(अर्थ.) दुण्हं तु इति। (दुण्हं के०) द्वयोः एटले बे जण (भुंजमाणाणं के०)भुञ्जानयो
एटले एक वस्तुना मालिक भोजन करतां छतां (तछ के०) तत्र एटले तेमां(एग
के०) एकः एटले एकज वहोरवा आवेला साधुने वहोरावत्रा सारु(निमंतए के०)निमंत्र
येत् एटले निमंत्रे, अने बीजो निमंत्रे नहीं अर्थात् बेमांथी एक कहे आवो वहोरो
अने बीजो कांइज बोले नहीं तो एवी रीते (दिज्जमाणं के०) दीयमानं एटले अ
पाता एवा अन्नपानने (न इछेज्जा के०) नेछेत् एटले ते साधु वांछे नहीं, लि
नहीं. तो त्यां शुं करे ते कहे छे. (से के०) तस्य एटले ते बेमांथी जे कांइ बोल्य
नहीं तेना (छंदं के०) अभिप्राय प्रत्ये (पडिलेहए के०) प्रत्युपेक्षेत एटले प्रति
लेखे, तेनी वाट जुवे. एटले ते पुरुषना मुखनेत्रादि विकारथी कल्पना करे, ब
मने वहोरावे छे ते एने इष्ट छे के नथी. नेत्रादिकथी इष्ट छे एम जो जणाय, तो
आपेलुं लिये, नहीं तो लिये नहीं. ॥ ३७ ॥

(दीपिका.)किं च द्वयोर्भुञ्जतोः पालनं कुर्वतोः एकस्य वस्तुनो नायकयोरित्यर्थः। एकस्तत्र निमन्त्रयेत् तद्दानं प्रत्यामन्त्रयेत् । तद्दीयमानं नेच्छेदुत्सर्गतः । अपितु छन्दमभिप्रायं से तस्य द्वितीयस्य प्रत्युपेक्षेत नेत्रवक्त्रविकारैः । किमस्येदं दीयमानमिष्टं न वेति । इष्टं च गृह्णीयात् नो चेन्नेति । एवं भुञ्जानयोरभ्यवहार उद्यतयोरपि योजनीयम् । यतो भुजिधातुः पालनेऽभ्यवहारे च वर्तत इति ॥ ३७ ॥

(टीका.) दुण्हं ति सूत्रम् । द्वयोर्भुञ्जतोः पालनां कुर्वतोरेकस्य वस्तुनः स्वामिनोरित्यर्थः । एकस्तत्र निमन्त्रयेत्तद्दानं प्रत्यामन्त्रयेत्तद्दीयमानं नेच्छेदुत्सर्गतः । अपितु छन्दमभिप्रायं से तस्य द्वितीयस्य प्रत्युपेक्षेत नेत्रवक्त्रादिविकारैः । किमस्येदमिष्टं दीयमानं नवेति । इष्टं चेद्गृह्णीयान्न चेन्नैवेति । एवं भुञ्जानयोरभ्यवहारोद्यतयोरपि योजनीयम् । यतो भुजिः पालनेऽभ्यवहारे च वर्तत इति सूत्रार्थः ॥ ३७ ॥

दुण्हं तु भुंजमाणाणं, दो वि तत्थ निमंतए ॥
दिज्जमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणियं भवे ॥ ३८ ॥

(अवचूरिः) भुञ्जतोर्भुञ्जानयोर्वा द्वावपि निमन्त्रयेयाताम् । दीयमानं प्रतीच्छेद्गृह्णीयात् । यदेषणीयं भवेत् ॥ ३८ ॥

(अर्थ.) तथा दुण्हं इति. (दुण्हं के०) द्वयोः एटले बन्ने जण (भुंजमाणाणं के०) भुंजानयोः एटले एक वस्तुना धणी छतां अथवा भोजन करतां छतां, (तत्थ के०) तिहां (दो वि के०) द्वावपि एटले ते बे जण पण (निमंतए के०) निमंत्रयेताम् एटले देवा सारु निमंत्रे, तो (दिज्जमाणं के०) दीयमानं एटले ते आपाता अन्नपानने (पडिच्छेज्जा के०) प्रतिगृह्णीयात् एटले ग्रहण करे, लिये. (जं के०) यत् एटले जे (तत्थ के०) तत्र एटले तिहां (एसणियं के०) एषणीयं एटले प्रासुक सूझतुं एवुं (भवे के०) भवेत् एटले होय. अर्थात् जो बीजा कांइपण दोष नहीं होय तो लिये. ॥ ३८ ॥

(दीपिका.) तथा द्वयोस्तु पूर्ववद्भुञ्जतोर्भुञ्जानयोर्द्वावपि तत्रातिप्रसादेन निमन्त्रयेयाताम् । तत्रायं विधिः । दीयमानं प्रतीच्छेद्गृह्णीयात् यत्तत्रैषणीयं भवेत्तदन्यदोषरहितमिति ॥ ३८ ॥

(टीका.) ततो दुण्हं ति सूत्रम् । द्वयोस्तु पूर्ववत् भुञ्जतोर्भुञ्जानयोर्वा द्वावपि तत्रातिप्रसादेन निमन्त्रयेयाताम् । तत्रायं विधिः । दीयमानं प्रतीच्छेद्गृह्णीयात् । यत्तत्रैषणीयं भवेत्तदन्यदोषरहितमिति सूत्रार्थः ॥ ३८ ॥

गुव्विणीए उवणत्थं, विविहं पाणनोअणं ॥
भुंजमाणं विवज्जिज्जा, भुत्तसेसं पडिछए ॥ ३९॥

(अवचूरिः) विशेषमाह । गुर्विण्या गर्जवत्या उपन्यस्तमुपकल्पितं विविधमनेकप्रकारं भुज्यमानं तया विवर्जयेत् । मा भूत्तस्या अल्पत्वेनेछानिवृत्त्या गर्भपातादिदोषः। अतो भुक्तशेषं भुक्तोद्धरितं प्रतीछेत् ॥ ३९ ॥

(अर्थ.) हवे विशेषविधि कहे छे. गुव्विणीए इति. वली ते गोचरीए गएलो साधु (गुव्विणीए के०) गुर्विण्या एटले गर्भवती स्त्रीए (उवणत्थं के०) उपन्यस्तं एटले तैयार करेलुं एवुं (विविहं के०) विविधं एटले घणा प्रकारनुं (भुंजमाणं के०) भुज्यमानं एटले ते गर्भिणीए पोताने खावा सारु लीधुं एवुं (पाणनोअणं के०) पानभोजनं एटले पान ते द्राक्षापानकादि अने जोजन ते ओदनादि ते प्रत्ये (विवज्जिज्जा के०) विवर्जयेत् एटले विशेषे करी वर्जे. कारण के, तेम करे तो कदाचित् गर्भिणीने ओछो आहार होवाथी इछा पूर्ण न थवाने लीधे कदाचित् गर्भपातादि दोष उपजे, अने तेने अंशतः कारण साधु थाय, माटे तेवुं अन्नपान लिये नहीं. (भुत्तसेसं के०) भुक्तशेषं एटले ते गर्भिणी जम्या पछी अवशेष रहेला अन्नपान प्रत्ये (पडिछए के०) प्रतीछेत् एटले ग्रहण करे, लिये. ॥ ३९ ॥

(दीपिका.) विधिविशेषमाह गुर्विण्या गर्भवत्या उपन्यस्तमुपकल्पितम्। किं तदित्याह । विविधमनेकप्रकारं पानजोजनं द्राक्षापानखण्डखाद्यादि तत्र भुज्यमानं तया विवर्जयेत् । मा जवतु तस्य जोजनग्रहणेऽल्पत्वेन तस्या अनिवृत्तिः । अनिवृत्तौ च गर्भपातदोषः स्यात् । अथ च भुक्तशेषं भुक्तोद्धरितं तु प्रतीछेत् । यत्र पानजोजने तस्या अभिलाषो निवृत्तो जवेत् ॥ ३९ ॥

(टीका.) विशेषमाह । गुव्विणीए त्ति सूत्रम् । गुर्विण्या गर्भवत्या उपन्यस्तमुपकल्पितम् । किं तदित्याह । विविधमनेकप्रकारं पानजोजनं द्राक्षापानखण्डखाद्यकादि । तत्र भुज्यमानं तया विवर्ज्यम् । मा भूत्तस्या अल्पत्वेनाभिलाषानिवृत्त्या गर्भपतनादिदोष इति । भुक्तशेषं भुक्तोद्धरितं प्रतीछेद्यत्र तस्या निवृत्तोऽभिलाष इति सूत्रार्थः ॥ ३९ ॥

सिआ य समणछाए, गुव्विणी कालमासिणी ॥
उछिआ वा निसीइज्जा, निसन्ना वा पुणुछए ॥ ४० ॥

(अवचूरिः) स्यात् कदाचित् श्रमणार्थं गुर्विणी कालमासवती । गर्भाधानान्नवम

मासवतीत्यर्थः । उत्थिता ऊर्ध्वस्था सती दानाय वा निषीदेत् । निषण्णा वा पुनरुत्तिष्ठेत् ॥ ४० ॥

(अर्थ.) सिआ इति. (कालमासिणी के०) कालमासिनी एटले जेमां प्रसूति थाय छे एवो नवमो मास जेने छे एवी (गुव्विणी के०) गुर्विणी एटले गर्भिणी स्त्री (सिआ य के०) स्याच्च एटले जो कदाचित् (समणट्ठाए के०) श्रमणार्थं एटले साधुने अर्थे (उट्ठिआ के०) उत्थिता एटले उभी होय तो साधुने हुं दान आपुं एवी बुद्धिथी (निसीइज्जा के०) निषीदेत् एटले अन्नादिक लेवा माटे बेसे, (वा के०) अथवा (निसण्णा के०) निषण्णा एटले प्रथम बेठेली होय तो पछी साधुने अर्थे (पुणुट्ठए के०) पुनरुत्तिष्ठेत् एटले फरी उठे, अने साधुने वहोरावे. (तो ते न कल्पे.) ॥ ४० ॥

(दीपिका.) किंच, एवंविधा गुर्विणी स्त्री स्यात् कदाचिच्छ्रमणार्थं साधुनिमित्तं साधवे दानं ददामीति बुद्ध्या उत्थिता सती नीषीदेत् । वाथवा निषण्णा सती स्वकायव्यापारेण पुनरुत्तिष्ठेत् । तदा साधुस्तदीयहस्तादाहारं न गृह्णीयादिति । किंविशिष्टा गुर्विणी । कालमासिणी कालमासवती । गर्भाधानान्नवममासवतीत्यर्थः ॥ ४० ॥

(टीका.) किंच, सिआ य त्ति सूत्रम् । स्याच्च कदाचिच्च श्रमणार्थं साधुनिमित्तं गुर्विणी पूर्वोक्ता कालमासवती गर्भाधानान्नवममासवतीत्यर्थः । उत्थिता वा यथाकथंचिन्निषीदेन्निषण्णा ददामीति साधुनिमित्तम् । निषण्णा वा स्वव्यापारेण पुनरुत्तिष्ठेद् ददामीति साधुनिमित्तमेवेति सूत्रार्थः ॥ ४० ॥

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, नमे कप्पइ तारिसं ॥ ४१ ॥

(अवचूरिः) तद्भवेद्भक्तपानं तु निषीदनोत्थानाभ्यां दीयमानं संयतानामकल्पिकम् । स्थविरकल्पिकानामनिषीदनोत्थानाभ्यां यथावस्थितया दीयमानं कल्पिकम् । जिनकल्पिकानां तु आपन्नसत्त्वाद्यदिवसादारभ्य सर्वथा दीयमानमकल्पिकमेव ॥ ४१ ॥

(अर्थ.) (तं के०) तत् एटले ते (भत्तपाणं तु के०) भक्तपानं तु एटले अन्नपान (संजयाणं के०) संयतानां एटले संयमी साधुने (अकप्पिअं के०) अकल्पिकं एटले लेवाने अयोग्य छे. (दिंतिअं के०) ददतीं एटले एवुं असूझतुं अन्नपान आपनारी श्राविकाने (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले कहे के, (न मे कप्पइ तारिसं के०) न मे कल्पते तादृशं एटले महारे तेवुं अन्नपान लेवुं कल्पे नहि.

कारण के, ते भात पाणी गर्भिणी स्त्रीए बेसवाथी तथा ऊठवाथी दीधेलुं साधुने अकल्पिक छे. अहीं एवो संप्रदाय छे के, जो ते गर्भिणी स्त्री साधुने वहोराबा माटे ऊठवुं, बेसवुं न करतां जेवी बेठी होय अथवा उभी होय तेवी रहीने वहोरावे, तो ते आहार स्थविरकल्पिक साधुने कल्पे, परंतु ते जिनकल्पी साधुने तो कल्पेज नहीं. जिनकल्पिक साधुओ तो जे दिवसे गर्भ रहे ते दिवस मांडीने प्रसूति थाय त्यां सुधी गर्भिणीए वहोरावेलो आहार ग्रहण करे नहीं. कारण के, तेमनो एवोज आचार छे. ॥ ४१ ॥

(दीपिका.) तादृशो दीयमान आहारः साधूनामकल्पिकः । अतस्तादृशमाहारं ददतीं च गुर्विणीं प्रति साधु किंवदेत्तदाह । तद्भक्तपानं तु निषीदनेनोत्थानेन च दीयमानं संयतानां साधूनामकल्पिकं भवेदग्राह्यं स्यात् । इह च अयं संप्रदायः । यदि सा गुर्विणी निषीदनमुत्थानं च न करोति, यथावस्थिता च सती आहारं ददाति । तत्स्थविरकल्पिकानां साधूनां कल्पते । जिनकल्पिकानां साधूनां तु न कल्पते । यतो जिनकल्पिकः प्रथमदिवसादारभ्य गुर्विण्या दीयमानमाहारं न गृह्णातीति । यतश्चैवमाचारस्ततो गुर्विणीं तादृशमाहारं दीयमानां प्रत्याचक्षीत वदेत् । किं वदेत् । तादृशं भक्तपानं मम न कल्पते ॥ ४१ ॥

(टीका.) तं भवे त्ति सूत्रम् । तद्भवेद्भक्तपानं तु तथा निषीदनोत्थानाभ्यां दीयमानं संयतानामकल्पिकम् । इह च स्थविरकल्पिकानामनिषीदनोत्थानाभ्यां यथावस्थितया दीयमानं कल्पिकम् । जिनकल्पिकानां त्वापन्नसत्त्वया प्रथमदिवसादारभ्य सर्वथा दीयमानमकल्पिकमेवेति संप्रदायः । यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमित्येतत्पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः॥ ४१ ॥

थणगं पिज्जमाणी, दारगं वा कुमारिअं ॥
तं निक्खिवित्तु रोअंतं, आहारे पाणभोअणं ॥ ४२ ॥

(अवचूरिः) स्तन्यं पाययन्ती दारकं कुमारिकां वा । वा शिब्दक्रमः । ततो नपुंसकं वा । तं निक्षिप्य रुदन्तं भूम्यादौ आहरेदानयेत् पानभोजनम् । अत्रायं वृद्धसंप्रदायः । गच्छवासी जइ थणजीवी णिक्खित्तो तो न गिण्हइ । रोवउ वा मा वा । अह अन्नं पि आहारेइ । तो जइ ण रोवइ तो गिण्हइ । अह रोवति तो न गिण्हइ । अह अपियंतो निक्खित्तो थणजीवी रोवइ य तो न गिण्हंति । अह न रोवइ तो गिण्हंति । गच्छनिग्गया उण जाव य थणजीवी ताव रोवउ वा मा वा पियंतं वा अपियंतं वा न गिण्हंति ।

जाहे अन्नं पि आहारेउमाढत्तो नवइ। ताहे जइ पिअंतउं रोवउ वा मा वा। ण गिएहंति। अह अपिअंतउं जइ रोवइ तो परिहरंति। अरोविए गिएहंति। सीसो आह। तह को दोसो। आयरिया नणंति। तस्स निक्खिप्पमाणस्स खरेहिं हत्थेहिं घिप्पमाणस्स अथिरत्तणेण परितावणादोसो। मज्जाराइ वा अवहरेज्जत्ति ॥ ४२ ॥

(अर्थ.) तथा (दारगं के०) दारकं एटले बालकने (वा के०) अथवा (कुमारिअं के०) कुमारिकां एटले कुमारिकाने वाशब्दनुं ग्रहण कर्युं छे माटे नपुंसकने (थणगं के०) स्तनकं स्तनने अर्थात् स्तनमांहेला दूधने (पिज्जमाणी के०) पाययंती एटले पिवरावती थकी (तं के०) तत् एटले ते बालक, कुमारिका अथवा नपुंसकने (रोअंतं के०) रुदंतं एटले रुदन करता एवा (निक्खिवित्तु के०) निक्षिप्य एटले मूकीने साधुने (पाणनोअणं के०) पानभोजनं एटले अन्नपान (आहारे के०) आहरेत् एटले वोहोरावे. तो ते न कल्पे. अहीं एवो वृद्धसंप्रदाय छे के, स्थविर कल्पी साधुनो आचार एवो छे. जे बालकनी स्तनना दूध उपरज आजीविका होय एटले जे अन्न खातो न होय एवा बालकने स्तनपान करतां मूकीने जो श्राविका वहोराववा आवे; तो ते आहार साधु लेता नथी. पछी ते बालक रोतो होय, अथवा न रोतो होय ते कांइ जोता नथी. तथा जे बालक अन्ननो तथा स्तनना दूधनो पण आहार करे छे, एवा उभयजीवी पोताना बालकने मूकीने जो स्त्री अन्नपान वहोरावती होय, अने बालकपण मूकवाथी रुवे नहीं, तो स्थविरकल्पीने ते अन्नपान कल्पे. पण ते बालकने मूकवाथी जो ते रुदन करे, तो ते अन्नपान न कल्पे. वली केवल स्तनना दूध उपरज जीवनारो बालक होय, पण साधुने वहोराववा उठती वखते ते स्तनपान करतो नहीं होय, तो तेवा पोताना बालकने मूकीने पण आपेलुं अन्नपान सूजतुं होय तो ते स्थविरकल्पीने कल्पे. पण ते बालक वहोरावनारी स्त्रीए मूकवाथी रुवे नहीं तो कल्पे, अने रुवे तो न कल्पे. जिनकल्पीनो तो एवो आचार छे, के केवल माना दूधनो आहार लेनार बालकने मूकीने स्त्री वहोराववा उठे तो ते अन्नपान न कल्पे. पछी ते बालक मूकवानी वखते धावतो होय, अथवा रोतो होय के नहीं होय ते कांइ जोवानुं नथी. इहां शिष्य पूछे छे के,उपर कहेली रीते अन्नपान केम साधु लेता नथी ? तिहां आचार्य कहे छे के, तेम करवाथी दोष उपजे छे. ते केवा दोष तो के, कदाचित् कठोर हाथे त्यां मूकेला बालकने अस्थिरपणाथी परितापना उपजे, अथवा बिलाडी विगेरे आवीने तेने उपद्रव करे. ॥ ४२ ॥

(दीपिका.) पुनः कथं न गृह्णीयादित्याह । एवंविधा स्त्री यदि पानभोजनमाहरेद्दद्यात्तदा साधुर्न गृह्णीयात् । किं कुर्वती दारकं बालकं, दारिकां च बालिकां, वा शब्दान्नपुंसकं स्तनं पाययन्ती । किं कृत्वा । तद्दारकादि रुदत्सद्भूम्यादौ निक्षिप्य। अयमत्र संप्रदायः। गछवासी साधुर्यदि बालकादिः स्तनजीवी भवति । स्तनं च पिबन् वर्तते । स रुदन्नरुदन् वा भवतु । परं तं बालकादिकं भूम्यादौ निक्षिप्याहारं दद्यात्तदा न गृह्णीयात् । अथ बालकादिः स्तन्यं पिबति। अन्यद्भोजनमपि करोति । परं निक्षिप्यमाणो रोदिति । तदापि आहारं दीयमानं न गृह्णीयात्। अथ नो रोदनं करोति। तदा गृह्णीयात्। अथ स्तनजीवी वर्तते परं तत्समये निक्षिप्यमाणः स्तन्यपानं न कुर्वाणोऽस्ति। परं निक्षिप्यमाणो रोदनं करोति । तदापि स्त्रिया दीयमानमाहारं नो गृह्णीयात्। अथ न कुर्वाणोऽस्ति तदा गृह्णीयात् । अथ अन्नमाहर्तुमारब्धोऽस्ति, परं स्तन्यं पिबन्नस्ति। तदा रोदनं करोतु वा मा वा। साधुर्न गृह्णीयात् । अथापिबन्नपि यदि रोदिति तदापि न गृह्णीयात् । अत्र शिष्यः आह । एवमाहारग्रहणे को दोषः । गुरुराह। खरहस्तैर्बालकादेर्भूम्यादौ निक्षिप्यमाणस्य अस्थिरत्वेन परितापनादोषो भवेत्। मार्जारो वा तं बालादिकमपहरेत् ॥ ४२ ॥

(टीका.) किं च, थणगं ति सूत्रम् । स्तनं पाययन्ती । किमित्याह । दारकं वा कुमारिकाम् । वाशब्दस्य व्यवहितः संबन्धः । अतएव नपुंसकं वा । तद्दारकादि निक्षिप्य रुदद्भूम्यादौ आहरेत्पानभोजनम् । अत्रायं वृद्धसंप्रदायः । गछवासी जइ थणजीवी पिअंतो णिक्खित्तो तो न गिण्हंति। रोवउ वा मा वा। अह अन्नं पि आहारेइ।तो जति ण रोवइ तो गिण्हंति । अह रोवइ तो न गिण्हंति अह अपिअंतो णिक्खित्तो थणजीवी रोयइ तओ ण गिण्हंति । अह ण रोवइ तो गिण्हंति । गछणिग्गया पुण जाव थणजीवी ताव रोवउ वा मा वा, पिवंतओ अपिवंतओ वा ण गिण्हंति । जाहे अन्नं पि आहारेउं आढत्तो भवति। ताहे जइ पियंतओ तो रोवउ वा मा वा ण गेण्हंति।अह अपियंतओ तो जइ रोवति तो परिहरंति । अरोविए गेण्हंति । सीसो आह । को तत्र दोसो त्ति । आयरिओ भणइ । तस्स णिक्खिप्पमाणस्स खरेहिं हत्थेहिं विप्पमाणस्स अथिरत्तणेण परितावणादोसा मज्जारादि वा अवहरेज्ज त्ति सूत्रार्थः ॥ ४२ ॥

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४३ ॥

(अवचूरिः) तं भवे इत्यादि गाथा पूर्ववत् ॥ ४३ ॥

(अर्थ.) (तं नवे इत्यादि गाथानो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. तथापि तेनो जावार्थ अहिं लखिये ठियें.) तेवुं असूजतुं अन्नपान साधुने कल्पे नहीं. ॥ ४३ ॥

(दीपिका.) एवं दीयमानां स्त्रियं प्रति प्रत्याचक्षीत साधुः। किंवदेदित्याह । तद्भक्तपानं तु पूर्वोक्तं संयतानामकल्पिकमकल्पनीयम् । यतः कारणादेवं ततो ददतीं स्त्रियं प्रति प्रत्याचक्षीत वदेत् । न मम कल्पते तादृशमिति ॥ ४३ ॥

(टीका.) तं नवे त्ति सूत्रम् । तद्भवेद्भक्तपानं त्वनन्तरोदितं संयतानामकल्पिकम् । यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ ४३ ॥

जं नवे जत्तपाणं तु, कप्पाकप्पंमि संकिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४४ ॥

(अवचूरिः) यद्भवेद्भक्तपानं तु कल्पाकल्पविषये शङ्कितं न विद्मः किमिदमुद्गमादिदोषयुक्तं किं वा नेत्याशङ्कास्पदीभूतम् । असति कल्पनिश्चये ददतीं प्रत्याचक्षीत न मे कल्पते तादृशमिति ॥ ४४ ॥

(अर्थ.) जं नवे जत्तपाणं तु इति (जं के०) यत् एटले जे (जत्तपाणं तु के०) जक्तपानं तु एटले अन्नपान (कप्पाकप्पंमि के०) कल्पाकल्पे एटले कल्पे एवुं ठे के अकल्पनीक ठे, अर्थात् उद्गमादि दोषयुक्त ठे, एवी (संकिअं के०) शंकितं एटले शंकाए करी युक्त होय तो, तेने (दिंतिअं के०) ददतीं एटले आपनारी एवी श्राविकाने (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले ना कहे. केवी रीते ना कहे ते कहे ठे. (न मेकप्पइ तारिसं के०) न मे कल्पते तादृशं एटले मने तेवुं अन्नपान कल्पे नहि, एम कहे. ॥ ४४ ॥

(दीपिका.) किं बहुना, उपदेशस्य सर्वरहस्यमाह । यद्भक्तपानं तु कल्पाकल्पयोः कल्पनीयाकल्पनीययोर्विषये शङ्कितं नवेद् न वयं विद्मः किमिदमुद्गमादिदोषयुक्तं किंवा नेति शङ्कास्थानं स्यात् । तदित्थंभूतं कल्पनीयनिश्चयेऽजाते सति अशनादि दीयमानां स्त्रियं प्रति साधुरिति प्रत्याचक्षीतेति वदेत् । किम् । न मम कल्पते तादृशमिति ॥ ४४ ॥

(टीका.) किं बहुनेत्युपदेशसर्वस्वमाह । जं नवे त्ति सूत्रम् । यद्भवेद्भक्तपानं तु कल्पाकल्पयोः कल्पनीयाकल्पनीयधर्मविषय इत्यर्थः । किम् । शङ्कितं न विद्मः किमिदमुद्गमादिदोषयुक्तं किंवा नेत्याशङ्कास्पदीभूतम् । तदित्थंभूतमसति कल्पनीयनिश्चये ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ ४४ ॥

दगवारेण पिहिअं, नीसाए पीढएण वा ॥
लोढेण वा वि लेवेण, सिलेसेण वि केणइ ॥ ४५ ॥

(अवचूरिः) दकवारेणोदककुम्भेन, नीसाए निस्सारिकापेषण्या, पीठकेन काष्ठपीठादिना, लोष्टकेन शिलापुत्रकेण, लेपेन मृल्लेपादिना, श्लेषेण वा केनचिज्जतुसिक्थादिना पिहितम् ॥ ४५ ॥

(अर्थ.) वली केवो आहार न लेवो ते कहे छे. दगवारेण त्ति. (दगवारेण के०) दकवारेण एटले पाणीना घडाए करी (पिहिअं के०) पिहितं एटले ढांकेलुं, (वा के०) अथवा (नीसाए के०) निःसारिकया एटले पछरनी लीहाए करी, किंवा (पीढएण के०) पीठकेन एटले बाजोठे करी वा (लोढेण के०) लोष्टेन एटले नीसातरे करी ढांकेलुं (वा के०) अथवा (विलेवेण के०) विलेपेन एटले मृत्तिकादिकना लेपे करी मुद्रा दइने जे अन्नपानना भाजननुं मोढुं बंध कर्युं छे एवुं, किंवा (सिलेसेण वा के०) श्लेषेण वा एटले लाखे करी बीडेली मुद्रादिक होय, तथा कोठी प्रमुखे दाटो दीधो होय, पेटी प्रमुखे तालुं दीधुं होय, अथवा (केण इ के०) केनचित् एटले कोइ पण वस्तुए करी ढांकेलुं एवुं अन्नपान साधुने वहोराववाने राखेलुं होय, तो(ते न कल्पे.) ॥ ४५ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशमाहारं न गृह्णीयादित्याह । यदशनादि भाजनस्थं दकवारेण पानीयकुम्भेन पिहितं स्थगितं भवेत् । तथा नीसाएत्ति निस्सारिकया पेषण्या, पीठकेन काष्ठपीठादिना, लोढेन वापि शिलापुत्रकेण तथा लेपेन वा मृल्लेपादिना, श्लेषेण वा केनचिज्जतुसिक्थादिना पिहितं भवेत् ॥ ४५ ॥

(टीका.) किं च दगवारेण त्ति सूत्रम् । दकवारेणोदककुम्भेन पिहितं भाजनस्थं स्थगितम् । तथा नीसाएत्ति पेषण्या, पीठकेन वा काष्ठपीठादिना, लोढेन वापि शिलापुत्रकेण तथा लेपेन मृल्लेपनादिना श्लेषेण वा केनचिज्जतुसिक्थादिनेति सूत्रार्थः ॥४५॥

तं च उब्भिंदिआ दिज्जा, समणट्ठा एव दावए ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४६ ॥

(अवचूरिः) तद्भाजनं स्थगितं क्षिप्तं सदुद्भिंद्यात् श्रमणार्थं दायकः ॥ ४६ ॥

(अर्थ.) तं चेति. (तं के०) तत् एटले ते ढांकेलुं, लीपेलुं अथवा मुद्रित करेलुं एवुं अन्नपानादिक भाजन (समणट्ठा एव के०) श्रमणार्थमेव एटले साधुने अर्थेज पण पोताने अर्थे नहीं. (उब्भिंदिआ के०) उद्भिद्य एटले ते मुद्रा फोडी नाखीने अथवा ढांकण उघाडीने (दावए के०) दायकः एटले साधुने वहोरा

वनारो गृहस्थ (दिज्जा के०) दद्यात् एटले पूर्वोक्त प्रकारनुं अन्नपान आपे, तो तेवा अन्नपानने (दिंतिअं के०) ददतं एटले आपनार एवा गृहस्थ प्रत्ये (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले प्रतिषेधे. केवी रीते प्रतिषेधे ते कहे छे. (न मे कप्पइ तारिसं के०) न मे कल्पते तादृशं एटले मने तेवुं अन्नपान कल्पे नहीं. ॥ ४६ ॥

(दीपिका.) सा किं कुर्यादित्याह । पुनः तच्चैतैः पूर्वोक्तैः स्थगितं लिप्तं वा श्रमणार्थं नात्मार्थं सकृदुज्झित्य दायको दद्यात् । तदित्थंभूतं ददतीं स्त्रियं साधुर्वदेन्न मम कल्पते तादृशमिति ॥ ४६ ॥

(टीका.) तं च त्ति सूत्रम् । तच्च स्थगितं लिप्तं वा सत् उज्झित्य दद्याच्छ्रमणार्थं दायकः । नात्माद्यर्थम् । तदित्थंभूतं ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ४६

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥
जं जाणिज्ज सुणिज्जा वा, दाणठा पगडं इमं ॥ ४७ ॥

(अवचूरिः) अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा ओदनारनालादि सक्तुकहरीतक्यादि यज्जानीयादामन्त्रणादिना शृणुयाद्वान्यतो यथा दानार्थं प्रकृतमिदं साधुवादार्थं देशान्तरादागतो यो दत्ते ॥ ४७ ॥

(अर्थ.) असणमिति. (असणं के०) अशनं एटले ओदनादिक वस्तु, (वा के०) अथवा (पाणगं वि के०) पानकमपि एटले द्राक्षपाणी आरनालादिप्रमुख पीवाना पदार्थ (तहा के०) तथा (खाइमं के०) खाद्यं एटले सक्कु, मेवा, सुखडी प्रमुख खावाना पदार्थ अने (साइमं के०) स्वाद्यं एटले हरीतकी मुखवास प्रमुख पदार्थ. ए मांहेला (जं के०) यत् एटले जे पदार्थने आमंत्रणादिके करी पोते जाणे, (वा के०) अथवा (सुणिज्जा के०) शृणुयात् एटले बीजाना कहेवाथी सांभळे. ते केवी रीते जाणे, अथवा सांभळे, ते कहे छे. (दाणठा पगडं इमं के०) दानार्थं प्रकृतमिदं, इदं एटले ए फलाणुं अशनादिक कोइ देशांतरथी आवेला वाणियाए साधुने अथवा पाखंडीओने आपवा माटे प्रकृत एटले नीपजाव्युं छे. ॥ ४७ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न गृह्णीयादित्याह । अशनं सुक्तादि, पानकं वा आरनालादि, खादिमं सक्त्वादि. स्वादिमं हरीतक्यादि साधुर्यज्जानीयात्स्वयमामन्त्रणादिना वाथवा अन्यतः शृणुयात् । किम् । यदिदमशनादिकं दाणठा पगडं । कोऽर्थः । कोऽपि वणिक् देशान्तरादागतः साधुनिमित्तं ददाति । अथवा अन्यपाखण्डिभ्यो ददाति । तदप्यशनादिकं न गृह्णीयात् ॥ ४७ ॥

(टीका.) किं च असणत्ति सूत्रम् । अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यम् । अशनमोदनादि । पानकं वारनालादि, खाद्यं सक्तुकादि, स्वाद्यं हरीतक्यादि । यज्जानीयादामन्त्रणादिना । शृणुयाद्वा अन्यतः । यथा दानार्थं प्रकृतमिदम् । दानार्थं प्रकृतं नाम साधुवादनिमित्तं यो ददात्यव्यापारपाखण्डिभ्यो देशान्तरादेरागतो वणिक्प्रभृतिरिति सूत्रार्थः ॥ ४७ ॥

तारिसं भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दितिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४८ ॥

(अवचूरिः) तं भवे० इत्यादि स्पष्टम् ॥ ४८ ॥

(अर्थ.) (तं भवे इत्यादि गाथानो अर्थ प्रथम कह्यो छे तेम जाणवो.) तेवुं असूझतुं अन्नपान होय तो संयमी साधुने कल्पे नहीं. माटे एवा अन्नपानने आपनारी श्राविकाने साधु भने ए कल्पे नहि, एवी रीते कहे. ॥ ४८ ॥

(दीपिका.) तत्किं कुर्यादित्यत आह । तादृशमशनादिकं ददतीं स्त्रियं प्रति साधुः । किं वदेदित्याह । तद्भक्तपानं साधुपाखण्डिदानार्थं यत्प्रकल्पितं तत्संयतानामकल्पिकं न कल्पते ग्रहीतुम् । यतः कारणादेवं तद्ददतीं स्त्रियं प्रत्याचक्षीत वदेत्साधुर्यन्न मम कल्पते तादृशमिति ॥ ४८ ॥

(टीका) तारिसं ति सूत्रम्। तादृशं भक्तपानं दानार्थं प्रवृत्तव्यापारं संयतानामकल्पिकम्।यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः॥ ४८॥

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥
जं जाणिज्ज सुणिज्जा वा, पुण्णठा पगडं इमं ॥ ४९ ॥

(अवचूरिः) पुण्यार्थं प्रकृतं साधुवादानङ्गीकरणेन ॥ ४९ ॥

(अर्थ.) असणमिति. (आ गाथाना पूर्वार्धनो अर्थ पूर्वे कह्यो छे, ते प्रमाणेज जाणवो.) वळी अशनादि चतुर्विध पदार्थ माहेलुं (जं के०) यत् एटले जे ओदनादि उत्पन्न (जाणिज्ज के०) जानीयात् एटले आमंत्रणादिके करी जाणे, (वा के०) अथवा (सुणिज्जा के०) शृणुयात् एटले बीजानी पासेथी सांभळे. केवीरीते जाणे अथवा सांभळे ते कहे छे. (इमं के०) इदं एटले ए अमुक अन्न (पुण्णठा के०) पुण्यार्थं एटले साधुवादने अर्थे नहीं, पण पुण्यने अर्थे (पगडं के०) प्रकृतं एटले तैयार कर्युं छे. एम जाणे अथवा सांभळे तो ते न कल्पे. ॥ ४९ ॥

(दीपिका.) तादृशं अशनादिकं ददतीं स्त्रियं प्रति साधुः किंवदेदित्याह। तदन्नकपानं साधुपापण्डिदानार्थं यत्प्रकल्पितं तत्संयतानामकल्पिकं न कल्पते गृहीतुं। यतः कारणादेवं ततो ददतीं स्त्रियं प्रति वदेत् साधुर्यन्न मम कल्पते तादृशमिति ॥ ४९ ॥

(टीका.) असणं ति सूत्रम्। एवं पुण्यार्थं प्रकृतं नाम साधुवादानङ्गीकरणेन यत्पुण्यार्थं कृतमिति। अत्राह। पुण्यार्थप्रकृतपरित्यागे शिष्टकुलेषु वस्तुतो भिक्षाया अग्रहणमेव। शिष्टानां पुण्यार्थमेव पाकप्रवृत्तेः। तथाहि। न पितृकर्मादिव्यपोहेनात्मार्थमेव क्षुद्रसत्त्ववत्प्रवर्तन्ते शिष्टा इति। नैतदेवम्। अभिप्रायापरिज्ञानात् स्वभोग्यातिरिक्तस्य देयस्यैव पुण्यार्थकृतस्य निषेधात्। स्वभृत्यभोग्यस्य पुनरुचितप्रमाणस्येत्वरयदृच्छादेयस्य कुशलप्रणिधानकृतस्याप्यनिषेधादिति। एतेनादेयदानाभावः प्रत्युक्तः। देयस्यैव यदृच्छादानानुपपत्तेः। कदाचिदपि वा दाने यदृच्छादानोपपत्तेः। तथा व्यवहारदर्शनात्। अनीदृशस्यैव प्रतिषेधात्। तदारम्भदोषेण योगात्। यदृच्छादाने तु तदभावेऽप्यारम्भप्रवृत्तेः नासौ तदर्थ इत्यारम्भदोषायोगात्। दृश्यते च कदाचित्सूतकादाविव सर्वेभ्य एव प्रदानविकला शिष्टाभिमतानामपि पाकप्रवृत्तिरिति। विहितानुष्ठानत्वाच्च तथाविधग्रहणान्न दोष इत्यलं प्रसङ्गेन। गमनिकामात्रफलत्वात्प्रयासस्येति ॥ ४९ ॥

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५० ॥

(अवचूरिः) तं भवे इत्यादि पूर्ववत् ॥ ५० ॥

(अर्थ.) (तं भवे इत्यादि गाथानो अर्थ पूर्ववत् जाणवो.) तेवुं असूझतुं अन्नपान साधुने कल्पे नहि. माटे तेवा अन्नपानने आपनारी श्राविकाने साधु " मने ए कल्पे नहि " एम कहे. ५० ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न गृह्णीयादित्यत आह। साधुः पुण्यार्थं प्रकृतं न गृह्णीयात्। कोऽर्थः। साधुवादानङ्गीकारेण यत्पुण्यार्थं प्रकृतम्। शेषं गाथाद्वयव्याख्यानं पूर्ववज्ज्ञेयम् ॥ ५० ॥

(टीका.) तं भवे त्ति सूत्रम्। प्रतिषेधः पूर्ववत् ॥ ५० ॥

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥
जं जाणिज्ज सुणिज्जा वा, वणिमट्ठा पगडं इमं ॥ ५१ ॥

(अवचूरिः) वनीपकार्थम्। वनीपकाः कृपणाः ॥ ५१ ॥

(अर्थ.) तथा असणमिति । (पूर्वार्धनो अर्थ पूर्ववत्.) अशनादिक चार प्रकारना अन्नपान माहेलुं (जं के०) यत् एटले जे वस्तुने (जाणिज्ज के०) जानीयात् एटले आमंत्रणादिक उपरथी पोते जाणे, (वा के०) अथवा (सुणिज्जा के०) शृणुयात् एटले बीजा पासेथी सांजले. केवी रीते जाणे, अथवा सांजले ते कहे ठे (इमं के०) इदं एटले ए चतुर्विध अन्नपान पित्रादिकना उद्देशथी (वणिमठा के०) वनीपकार्थं एटले याचकने, जिक्षाचरने आपवा सारु (पगडं के०) प्रकृतं एटले तैयार कर्युं ठे एम जाणे, अथवा सांजले तो (ते न कल्पे.) ॥ ५१ ॥

(टीका.) असणंति सूत्रम् । एवं वनीपकार्थम् । वनीपकाः कृपणाः ॥ ५१ ॥

तं जवे जत्तपाणं तु संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पमिआइस्के, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५२ ॥

(अवचूरिः) तं जवे इत्यादि गाथा पूर्ववत् ॥ ५२ ॥

(अर्थ.) (तं जवे एनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो.) तेवुं असूजतुं अन्नपान संयमी साधुने कल्पे नहीं, माटे तेवा अन्नपान प्रत्ये वहोरावनारी श्राविकाप्रत्ये साधु मने ए कल्पे नहि एम कहे. अहिं कोइ शंका करे के, साधु जो पुण्यार्थ करेला अन्नपाननो त्याग करे तो, श्रेष्ठ श्रावकने घेर अन्नपान साधुए लेवुंज नहीं एम थाय. कारण के, श्रेष्ठ श्रावक ठे ते अज्ञान पुरुषनी पेठे क्यारें पण केवल पोताने अर्थे अन्नपान तैयार करेज नहीं. तो हमेश पोताने अर्थे अन्नपान तैयार करतां तेमां पितृकर्मादि पुण्यनो पण हेतु होय ठे. ए शंकानो उत्तर आचार्य कहे ठे. एनो अभिप्राय एवो के, श्रेष्ठ श्रावक ज्यारे केवल पितृकर्मादिरूप पुण्यना हेतुथीज पोताने तथा पोताना कुटुंबना माणसने जेटलुं खपतुं होय तेथी पण वधारे अन्नपान करे तो, ते अन्नपान साधुने कल्पे नहीं, परंतु जो श्रेष्ठ श्रावक हमेशना धारा मुजब पोताने अर्थे तथा शुजपरिणामथी अन्नपान तैयार करे, अने वाली ते नित्य जेटलुं जोइये तेटलुंज तैयार करे, तेमां जो यदृच्छाथी ए साधु आवे तो तेने पण वहोरावे, तो ते अन्नदोषरहित होय, तो साधुने कल्पे ठे. ॥ ५२ ॥

(टीका.) तं जवे त्ति सूत्रम् । प्रतिषेधः पूर्ववत् ॥ ५२ ॥

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥
जं जाणिज्ज सुणिज्जा वा, समणठा पगडं इमं ॥ ५३ ॥

(अवचूरिः) असणमिति । श्रमणार्थम् । श्रमणा निर्ग्रन्थाः शाक्यादयः ॥ ५३ ॥

(अर्थ.) असणमिति. (पूर्वार्धनो अर्थ पूर्ववत्.) तथा अशन, पान, खाद्य अने स्वाद्य ए चार प्रकारना अन्नपान माहेला (जं के०) यत् एटले जे वस्तुने (जाणिज्जा के०) जानीयात् एटले आमंत्रणादिके करी पोते जाणे, अथवा (सुणिज्जा के०) शृणुयात् एटले वीजा तरफथी श्रवण करे. केवी रीते जाणे, अथवा श्रवण करे ते कहे छे. (इमं के०) इदं एटले ए अन्नपान (समणठा के०) श्रमणार्थं एटले शाक्यादिकने अर्थे (पगडं के०) प्रकृतं एटले तैयार कर्युं छे. एम जाणे, अथवा सांजले, तो ते न कल्पे. ॥ ५३ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न गृह्णीयादित्याह। साधुः श्रमणार्थं प्रकृतमशनादि न गृह्णीयात्। श्रमणा निर्ग्रन्थाः शाक्यादयस्तन्निमित्तं कृतम्। शेषं गाथाद्वयव्याख्यानं पूर्ववत् ॥ ५३ ॥

(टीका.) असणं ति सूत्रम् । एवं श्रमणार्थम्।श्रमणा निर्ग्रन्थाः शाक्यादयः॥ ५३ ॥

तं जवे जत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं॥ ५४॥

(अवचूरिः) तं जवे इत्यादिगाथा पूर्ववत् ॥ ५४ ॥

(अर्थ.) (तं जवे एनो अर्थ पूर्ववत्.) तेवुं असूझतुं अन्नपान संयमी साधु लिये नहीं. माटे तेवा अन्नपानने आपनारी श्राविका प्रत्ये पूर्वोक्त साधु कहे के, मने तेवुं कल्पे नहि. ॥ ५४ ॥

(दीपिका.) तं जवेत्ति । स्पष्टम् ॥ ५४ ॥

(टीका.) तं जवे त्ति सूत्रम् । प्रतिषेधः पूर्ववत् ॥ ५४ ॥

उद्देसिअं कीअगडं, पूइकम्मं च आहडं ॥
अज्झोअरपामिच्चं, मीसजायं विवज्जए ॥ ५५ ॥

(अवचूरिः) उद्दिश्य कृतमौद्देशिकं साधूद्देशेन दत्र ओदनस्य मीलनेन करम्बककरणम् सखण्डिकोद्धृत्तमोदकचूर्णेन गुडपानादि क्षित्वा मोदककरणं च । क्रीतकृतं द्रव्यभावकयक्रीतमेदम्। पूतिकर्म संभाव्यमानाधाकर्मावयवसंमिश्रम् । आहृतं स्वग्रामाहृतादि । अध्यवपूरकं स्वार्थमूलाद्रहणप्रक्षेपरूपम् । प्रामित्यं साध्वर्थमुद्धिय दानलक्षणम् । मिश्रजातं चादित एव गृहिसंयतमिश्रोपस्कृतरूपम् ॥ ५५ ॥

(अर्थ.) तथा उद्देसिअंति । (उद्देसिअं के०) ओदेशिकं एटले साधुने आपवाना उद्देशथी तैयार करेलुं, अथवा (कीअगडं) क्रीतकृतं एटले वेचातुं आणेलुं, किंवा (पूइकम्मं के०) पूतिकर्म एटले सूजता आहारमां आधाकर्मीनो जाग जेलो होय एवुं, तथा (आहडं के०) आहृतं एटले ग्रामादिकथी लावेलुं, तेमज(अज्झोयर के०) अध्यवपूरकं एटले साधु आव्या जाणी मूल आहार माहे उमेरेलुं एवुं अथवा (पामिच्चं के०) प्रामित्यं एटले उठीनुं आणी आपेलुं, (च के०) वली (मीसजायं के०) मिश्रजातं एटले गृहने अने साधुने अर्थे जेलुं नीपजाव्युं, ते मिश्रजात एवुं अन्नपान होय तो ते प्रत्ये (वज्जए के०) वर्जयेत् एटले वर्जे. ॥५५॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न गृह्णीयात् इत्याह। उद्दिश्य साधुनिमित्तं कृतमौद्देशिकं १ क्रीतकृतं द्रव्यजावक्रयक्रीतजेदं २ पूतिकर्म च संजाव्यमानाधाकर्मावयवैः संमिश्रम् ३ अन्याहृतं साधुनिमित्तं ग्रामादेरानीयमानं ४ तथा अध्यवपूरकं स्वार्थमूलाद्रहणे साधुनिमित्तं प्रक्षेपरूपं ५ प्रामित्यं साधुनिमित्तमुछिद्य दानलक्षणं ६ मिश्रजातं च आदित एव गृहस्थसंयतयोर्निमित्तं मिश्रमुपसंस्कृतम् ७ एतादृशं सर्वमशनादि साधुर्वर्जयेत् परं न गृह्णीयात् ॥ ५५ ॥

(टीका.) किंच । उद्देसिअं ति सूत्रम् । उद्दिश्य कृतमौद्देशिकमुद्दिष्टकृतकर्मादिजेदम्। क्रीतकृतं द्रव्यजावक्रयक्रीतजेदम् । पूतिकर्म संजाव्यमानाधाकर्मावयवसंमिश्रचतुष्कम् । आहृतं स्वग्रामाद्याहृतादि । तथाध्यवपूरकं स्वार्थमूलाद्रहणप्रक्षेपरूपम् । प्रामित्यं साध्वर्थमुछिद्य दानलक्षणम् ॥ मिश्रजातं चादित एव गृहिसंयतमिश्रोपस्कृतरूपं वर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ ५५ ॥

उग्गमं से अ पुच्छिज्ञा, कस्सठा केण वा कडं ॥
मुच्चा निस्संकिअं सुद्धं, पडिगाहिज्ज संजए ॥५६॥

(अवचूरिः) संशयव्यपोहोपायमाह । उज्ञमं तत्प्रसूतिरूपं से तस्य शङ्कितस्याशनादेः पृछेत् कस्यार्थमेतत् केन वा कृतमिति श्रुत्वा तद्वचो न जवदर्थं किंत्वन्यार्थमेवं निःशंकितं प्रतिगृह्णीयात् ॥ ५६ ॥

(अर्थ.) हवे संशय टालवाने अर्थे कहे छे. (य के०) वली पूर्वोक्त साधुने आहार चोहारनी शंका उपजे तो (संजए के०) संयतः एटले संयमी साधु (से अ के०) तस्य च एटले ते अन्नपाननी वली (उग्गमं के०) उज्ञमं एटले उत्पत्तिप्रत्ये (पुछिज्जा के०) पृछेत्. एटले पूछे. केवी रीतें पूछे ते कहे छे.(कस्सठा के०) कस्यार्थम् एटले

ोने वास्ते ए आहार तैयार कस्यो छे, तथा (केण वा कडं के०) केन वा कृतं टले कोणे ए अन्नपान तैयार कर्युं छे. एम पूछीने ते श्राविकाना वचन उपरथी ते ान्नपान (निस्संकिअं के०) निःशंकितं एटले उद्गमादि शंकारहित छे, अतएव सुद्धं के०) निर्दोष छे एवुं (सुच्चा के०) श्रुत्वा एटले सांजलीने (पडिगाहिज्ज के०) ्तिगृह्णीयात् एटले ग्रहण करे. ॥ ५६ ॥

(दीपिका.) अथ उद्गमादिदोषस्य संदेहदूरीकरणाय उपायमाह। संयतः साधुः शुद्ध- ाशनादि निर्दोषं सत्प्रतिगृह्णीयात्। कथम्। पूर्वं तत्स्वामिनं कर्मकरं वा से तस्य अशनादेः ाङ्कितस्य उद्गमं तन्निष्पत्तिरूपं पृच्छेत्। यथा कस्यार्थमेतत्केन वा कृतम् एतत्। ततः कें कृत्वा। इति तद्वचः श्रुत्वा। इतीति किम्। न जवदर्थमिदमशनादि कृतं। किंतु अन्यार्थमिति निःशंकितं शंकारहितम् ॥ ५६ ॥

(टीका.) संशयव्यपोहायोपायमाह। उग्गमं ति सूत्रम्। उद्गमं तत्प्रसूतिरूपम् े तस्य शङ्कितस्याशनादेः पृच्छेत् तत्स्वामिनं परिचरं वा। यथा कस्यार्थमिदं केन वा कृतमेतदिति। श्रुत्वा तद्वचो न जवदर्थं किंत्वन्यार्थमेवंजूतं निःशङ्कितं शुद्धं सत्तदृजु- वादिनावगत्य प्रतिगृह्णीयात्संयतो विपर्ययग्रहणे दोषादिति सूत्रार्थः॥ ५६ ॥

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥
पुप्फेसु हुज्ज उम्मीसं, वीएसु हरिएसु वा ॥ ५७ ॥

(अवचूरिः) पुष्पैर्जातिपुष्पादिजिः जवेत्तैरुन्मिश्रं वीजैर्हरितैर्वा। तृतीयार्थे सप्तमी ॥ ५७ ॥

(अर्थ.) असणमिति. वली (पूर्वार्धनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो.) अशनादि चतु- र्विध अन्नपान (पुप्फेसु के०) पुष्पैः एटले जाति पाटलादिक पुष्पोए करी (वा के०) अथवा (वीएसु के०) वीजैः एटले शालि प्रमुख धान्ये करी अथवा (हरिएसु के०) हरितैः एटले दूर्वादिक हरितकाये करी (उम्मीसं के०) उन्मिश्रं एटले अर्थात् ते पुष्पादिके करी संयुक्त एवुं (हुज्ज के०) जवेत् एटले होय. ॥ ५७ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न गृह्णीयात्तदाह। अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा पुष्पैर्जातिपाटलादिजिर्वीजैर्हरितैर्वा यदि उन्मिश्रं जवेत्तदा संयतो न गृह्णीयात् ददतीं च किं वदेत्तदाह। दिंतिअमिति ॥ ५७ ॥

(टीका.) तथा असणं ति सूत्रम्। अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा पुष्पै- र्जातिपाटलादिजिः जवेदुन्मिश्रं वीजैर्हरितैर्वेति सूत्रार्थः ॥ ५७ ॥

तं जवे जत्तपाणं तु, संजयाए अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५८ ॥

(अवचूरिः) तं० जवे इत्यादि स्पष्टम् ॥ ५८ ॥

(अर्थ.) (तु के०) पुनः (तं जत्तपाणं के०) तद्भक्तपानं एटले तेवुं असूजतुं अन्नपान (संजयाए के०) संयतानां एटले संयमी साधुने (अकप्पिअं के०) अकल्पिकं एटले अकल्पनीक असूजतुं छे, माटे तेवा अन्नपानने (दिंतिअं के०) ददतीं एटले आपनारी एवी श्राविकाने, एवी रीतें (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले कहे, जे मने ते कल्पे नहि. ॥ ५८

(दीपिका.) तं जवे जत्त० व्याख्या पूर्ववत् ॥ ५८ ॥

(टीका.) तं जवेत्ति सूत्रम् । तादृशं जक्तपानं तु संयतानामकल्पिकं यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमेवं सूत्रार्थः ॥ ५८ ॥

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥
उदगंमि हुज्ज निक्खित्तं, उत्तिंगपणगेसु वा ॥ ५९ ॥

(अवचूरिः) उदके जवेन्निक्षिप्तमुत्तिंगपनकेषु वा कीटिकानगरादिषु चेत्यर्थः ॥५९॥

(अर्थ.) असणमिति । (पूर्वार्धनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो.) तथा अशनादि चतुर्विध अन्नपान (उदगंमि के०) उदके एटले जलनेविषे (वा के०) अथवा (उत्तिंगपणगेसु के०) कीडी प्रमुखना नगरपर (निक्खित्तं के०) निक्षिप्तं एटले मूक्युं एवुं (हुज्ज के०) जवेत् एटले थाय. उदकमां निक्षेप करवो तेना बे जेद छे. एक अनंतरनिक्षेप अने बीजो परंपरानिक्षेप. ॥ ५९ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न गृह्णीयात् इत्याह । अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा यदि उदके सचित्तपानीयोपरि अथवा उत्तिंगपनकेषु कीटिकानगरेषु निक्षिप्तं जवेत् । तदा साधुर्न गृह्णीयात् ॥ ५९ ॥

(टीका.) तथा असणं ति सूत्रम् । अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा उदके जवेन्निक्षिप्तमुत्तिंगपनकेषु वा कीटिकानगरोल्लीपु वेत्यर्थः । उदयनिक्खित्तं दुविहं । अणंतरं परंपरं च । अणंतरं णवणीतपोग्गलियमादि । परोप्परं जलघमोवरि जायणं दधिमादि । एवं उत्तिंगपणएसु जावनीयमिति सूत्रार्थः ॥ ५९ ॥

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दितिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ६० ॥

(अवचूरिः) तं० पूर्ववत् ॥ ६० ॥

(अर्थ.) तेवुं असूझतुं अन्नपान साधुओने कल्पे नहीं. माटे तेवा अन्नपानने आपनारी श्राविकाने "साधु मने ए आहार पाणी कल्पे नहि" एवी रीतें कहे.॥६०॥

(दीपिका.) ददतीं च किं वदेदित्याह । पूर्ववत् ॥ ६० ॥

(टीका.) तं भवेत्ति सूत्रम् । तद्भवेद्भक्तपानं तु संयतानामकल्पिकं यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ ६० ॥

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥
तेउम्मि हुज्ज निक्खित्तं, तं च संघट्टिआ दए ॥ ६१ ॥

(अवचूरिः) तेजसि भवेन्निक्षिप्तं दुग्धादि तन्मम भिक्षां ददत्या माभूत्तापातिशय इत्यग्निं संघट्याशनादि दद्यात् ॥ ६१ ॥

(अर्थ.) असणमिति । (पूर्वार्धनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो.) तथा अशनादि चतुर्विध अन्नपान (तेउंमि के०) तेजसि एटले तेजस्कायने विषे (निक्खित्तं के०) निक्षिप्तं एटले मूक्युं एवुं (हुज्ज के०) भवेत् एटले होय, (च के०) अने (तं के०) ते अग्निने (संघट्टिआ के०) संघट्य एटले संघट्टीने (दए के०) दद्यात् एटले आपे. ॥ ६१ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न गृह्णीयात्तदाह । अशनं पानकं खाद्यं स्वाद्यं यदि तेजसि अग्नौ निक्षिप्तं भवेत् तं संघट्य भिक्षां दद्यात् तदा साधुर्न गृह्णीयात् । कुतः दात्री संघट्टनं कुर्यात्तत्रोच्यते अहं यावद्भिक्षां ददामि तावता माभूत्तापातिशयेन उद्वर्तिष्यत इति ॥ ६१ ॥

(टीका) तथा असणंति सूत्रम् । अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा तेजसि भवेन्निक्षिप्तं तेजसीत्यग्नौ तेजस्काय इत्यर्थः । तच्च संघट्य यावद्भिक्षां ददामि तावत्तापातिशयेन माभूदुद्वर्तिष्यत इत्याघट्य दद्यादिति सूत्रार्थः ॥ ६१ ॥

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दितिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ६२ ॥

(अवचूरिः) तं० ॥ ६२ ॥

(अर्थ.) (तु के०) तो तेवुं असूझतुं अन्नपान साधुने कल्पे नहीं, माटे तेवा अन्नपानने आपनारी श्राविकाने पूर्वोक्त साधु कहे जे ते अन्नपान मने कल्पे नहि॥६२॥

(दीपिका.) तदा ददतीं प्रति साधुः किं वदेदित्याह। पूर्ववत् ॥ ६२ ॥

(टीका.) तं जवेत्ति सूत्रम्। तद्भवेद्भक्तपानं तु संयतानामकल्पिकमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ ६२ ॥

एवं उस्सिक्किया, उसक्किया, उज्जालिआ, पज्जालिआ, निव्वाविया,
उस्सिंचिया, निस्सिंचिया, उव्वत्तिया, उयारिया दए ॥ ६३ ॥

(अवचूरिः) यावद्भिक्षां दास्यामि तावद्विध्यास्यतीत्युत्सिच्य अवसर्प्य दाहभयात् उल्मुकान्युत्सार्य उज्ज्वाल्यार्धविध्यातं सकृदेधःक्षेपेण प्रज्वाल्य पुनः पुनः दाहभयादेव उत्सिच्यातिभृताडुज्झनभयेन ततो वा दानार्थं तीमनादि निषिच्य तद्भाजनाडहितं द्रव्यमन्यत्र भाजने तेन दद्यात् उद्वर्तनभीत्या वाडहितमुदकेन निषिच्य अपवर्त्य तेनैवाग्निनिक्षिप्तेन भाजनेनान्येन वा दद्यात् अवतार्य दाहभयाद्दानार्थं वा तदन्यच्च साध्वर्थयोगे न कल्पते. ॥ ६३ ॥

(अर्थ.) (एवं के०) एमज कोइ श्राविका (उस्सिक्किया के०) उत्सिच्य एटले चूलामांहे इंधण नाखीने अथवा (उस्सक्किया के०) अवसर्प्य एटले अधिक बळवानी भीतिथी इंधण चूलामांथी पाछां काढी लइने अथवा (उज्जालिआ के०) उज्ज्वाल्य एटले थोडा इंधण नाखीने किंवा (पज्जालिया के०) प्रज्वाल्य एटले घणां इंधणां नाखीने अथवा (निव्वाविया के०) निर्वाप्य एटले अन्नादिक दाझवाना भयथी अग्नि उल्हवीने अथवा (उस्सिंचिआ के०) उत्सिच्य एटले उभरावाना भयथी कांइक अन्न काढीने अथवा (निस्सिंचिआ के०) निषिच्य एटले उभरातुं जाणी तेमाहे पाणी छाटीने किंवा (उव्वत्तिआ के०) अपवर्त्य अग्निउपरनुं अन्न अन्यपात्रमां नाखीने अथवा (उयारिआ के०) अवतार्य एटले दाहना भयथी वासण हेठे उतारीने साधुने (दए के०) वोहोरावे ते न कल्पे. ॥ ६३ ॥

(दीपिका.)पुनः कीदृशं अशनादि न गृह्णीयात् इत्याह। एवं उस्सिक्किआइति। यावद्भिक्षां ददामि तावत् माभूद्विध्यासतीत्युत्सिच्य दद्यात् १ एवं उस्सक्किआ इति अवसर्प्य अतिदाहभयात् उल्मुकानि उत्सार्य इत्यर्थः २ एवं उज्जालिआ पज्जालिआ उज्ज्वाल्य अर्धविध्यातं सकृदिंधनप्रक्षेपेण ३ प्रज्वाल्य पुनः पुनः एवं निव्वाविआ निर्वाप्य दाहभया

दिनेति जावः ४ एवं उस्सिंचिआ निस्सिंचिआ उत्सिच्य अतिजृतात् उफ्नजयेन ततो वा दानार्थं तीमनादि निषिच्य तद्भाजनादुद्धृतं द्रव्यमन्यत्र जाजनेन दद्यात् उद्वर्तनाजयेन वाद्धहितमुदकेन निषिच्य दद्यात् ५ एवं उवत्तिआ उंआरिया अपवर्त्य तेनैव अग्निनिक्षिप्तेन जाजनेन अन्येन वा दद्यात् तथा अवतार्य दाहजयाद्दानार्थं वा दद्यात्। तत् अन्यच्च साधुनिमित्तयोगे न कल्पते॥ ६३ ॥

(टीका.) एवं उस्सिक्कियत्ति। यावद्भिक्षां ददामि तावन्माजूद्धिध्यास्यतीत्युत्सिच्य दद्यादेवं उंसक्किया अवसर्प्य अतिदाहजयादुल्मुकान्युत्सार्येत्यर्थः। एवं उज्जालिया पज्जालिया उज्ज्वाल्यार्धविध्यातं सकृदिंधनप्रक्षेपेण। प्रज्वाल्य पुनः पुनः। एवं निव्वाविया निर्वाप्य दाहजयादेवेति जावः। एवं उस्सिंचिया निस्सिंचिया। उत्सिच्यातिजृतादुफ्नजयेन ततो वा दानार्थं तीमनादीनि निषिच्य तद्भाजनादुद्धृतं द्रव्यमन्यत्र जाजने तेन दद्यात्। उद्वर्तनजयेन वाद्धहितमुदकेन निषिच्य। एवं उंवत्तिया उंयारिया। अपवर्त्य तेनैवाग्निनिक्षिप्तेन जाजनेनान्येन वा दद्यात्। तथा अवतार्य दाहजयाद्दानार्थं वा दद्यात्। अत्र तदन्यच्च साधुनिमित्तयोगे न कल्पते ॥ ६३ ॥

तं जवे जत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ६४ ॥

(अवचूरिः) तं० पूर्ववत् ॥ ६४ ॥

(अर्थ.) तो तेवुं अन्नपान साधुने कल्पे नहीं. माटे तेवुं अन्नपान आपनारी श्राविकाने पूर्वोक्त साधु 'मने तेवुं कल्पे नहि' एम कहे. ॥ ६४ ॥

(दीपिका.) अथ कदाचित् पूर्वोक्तप्रकारेण तादृशं काचिद्ददाति। तदा तां प्रति साधुः किं कथयेदित्याह। पूर्ववत् ॥ ६४ ॥

(टीका.) तं जवे त्ति सूत्रम्। पूर्ववत्। गोचराधिकार एव गोचरप्रविष्टस्य ॥६४॥

हुज्ज कठं सिलं वा वि, इट्टालं वा वि एकया ॥
ठविअं संकमठाए, तं च होज्ज चलाचलं ॥ ६५ ॥

(अवचूरि.) गोचराधिकार एव गोचरप्रविष्टस्य यद्भवेत्तदाह। जवेत्काष्ठं शिला वापि इष्टकाशकलमेकदा एकस्मिन्काले प्रावृडादौ स्थापितं संक्रमार्थं तच्च जवेच्चलाचलमप्रतिष्ठितम् ॥ ६५ ॥

(अर्थ.) हुज्ज इति। तथा (कठं के०) काष्ठ एटले काष्ट, (वा के०) अथवा

(सिलं के०) शिला एटले पाषाण अथवा (इट्टालं के०) इष्टकाशकलं एटले इटनो कटको ते (एगया के०) एकदा एटले एकवार चोमासादिकने विषे (संकमट्ठाए के०) संक्रमार्थं एटले उलंघवाने माटे (ठवियं के०) स्थापितं एटले मूकेलुं (हुज्जा के०) नवेत् एटले होय; (च के०) वली (तं के०) तत् एटले ते काष्ठादिक (चलाचलं के०) कांइ चल कांइ अचल एटले डगमगतुं एवुं (हुज्जा के०) नवेत् एटले होय. ॥६५॥

(दीपिका.) पुनर्गोचराधिकार एव गोचरीप्रविष्टस्य साधोः को विधिरित्याह । एवंविधं काष्ठं शिला वा २ इष्टकाशकलं वा नवेत् किंविशिष्टं काष्ठादि । एकदा एकस्मिन् काले वर्षाकालादौ संक्रमार्थं सुखेन चलनार्थं स्थापितं तदपि च चलाचलमप्रतिष्ठितं नवेत् न तु नवेत् स्थिरमेव ॥ ६५ ॥

(टीका.) होज्ज त्ति सूत्रम् । नवेत् काष्ठं शिला वापि इट्टालं वाप्येकदा एकस्मिन् काले प्रावृडादौ स्थापितं संक्रमार्थं तच्च नवेच्चलाचलमप्रतिष्ठितं न तु स्थिरमेवेति सूत्रार्थः ॥ ६५ ॥

ण तेण निक्खू गच्छिज्जा, दिठ्ठो तत्थ असंजमो॥
गंनीरं झुसिरं चेव, सव्विंदिअसमाहिए ॥ ६६ ॥

(अवचूरिः) तेन काष्ठादिना निक्षुर्न गच्छेत् । दृष्टस्तत्रासंयमः । तच्चलने प्राण्युपमर्दसंनवात् । गंनीरमप्रकाशं सुषिरमंतःसाररहितम् । अतः सर्वेंद्रियसमाहितो निक्षुस्तस्मिन् परिहरेदिति ॥ ६६ ॥

(अर्थ.) तो (तेण के०) ते काष्ठादिक उपर थइने(निक्खू के०) निक्षुः एटले पूर्वोक्त साधु (न गच्छिज्जा के०) न गच्छेत् एटले गमन करे नहीं. कारण के, (तत्र के०) तत्र एटले ते काष्ठादिकना उपरथी गमन करता थका (असंजमो के०) असंयमः एटले जीवोपमर्दादि असंयम (दिठ्ठो के०) दृष्टः एटले दीठो छे. तथा (सव्विंदिए के०) सर्वेंद्रियैः एटले सर्व इंद्रियें करी (समाहिए के०) समाहित एटले समाधिमान् एटले रागद्वेष रहित एवो साधु बीजा पण (गंनीरं के०) गंनीर एटले अप्रकाश अने वली (झुसिरं के०) सुषिरं एटले अंदर पोलाणवालुं एवा जे काष्ठादि तेनो त्याग करे. ॥ ६६ ॥

(दीपिका.) तादृशेन चलाचलेन काष्ठादिना साधुः किं न कुर्यात् इत्याह । तेन काष्ठादिना निक्षुर्न गच्छेत् । कथमित्याह । तत्र काष्ठादौ गमनेऽसंयमो दृष्टः । कथं काष्ठादिचलने प्राणिनामुपमर्दसंनवात् । तथा एवंविधमन्यदपि काष्ठादि परिहरेत् साधुः । किं

विशिष्टं काष्ठादि। गम्भीरमप्रकाशं पुनः शुषिरमन्तःसाररहितम्। किं० साधुः। सर्वेन्द्रियसमाहितः शब्दादिषु रागद्वेषावकुर्वाणः ॥ ६६ ॥

(टीका.) ण तेण त्ति सूत्रम्। न तेन काष्ठादिना भिक्षुर्गच्छेत्। किमित्यत्राह। दृष्टस्तत्रासंयमः। तच्चलने प्राण्युपमर्दसंभवात्। तथा गम्भीरमप्रकाशं शुषिरं चैवान्तःसाररहितम्। सर्वेन्द्रियसमाहितः शब्दादिषु रागद्वेषावगच्छन् परिहरेदिति सूत्रार्थः॥६६॥

निस्सेणिं फलगं पीढं, उस्सवित्ता णमारुहे ॥
मंचं कीलं च पासायं, समणठा एव दावए ॥ ६७ ॥

(अवचूरिः) निश्रेणिं फलकं पीठमुत्सृत्योर्ध्वीकृत्य मञ्चं कीलं चोत्सृत्य प्रासादमारोहेत् श्रमणार्थं दायकः ॥ ६७ ॥

(अर्थ.) हवे घरमाहेलां दोषो टालवा, ते कहेछे. तथा (दावए के०) दायकः एटले साधुने वहोरावनारो पुरुष (समणठा के०) श्रमणार्थं एटले साधुने आहारपाणी वहोराववाने अर्थे (निस्सेणिं के०) निश्रेणिं एटले नीसरणीने अथवा (फलगं के०) फलकं एटले पाटीयाने (पीढं के०) पीठं एटले बाजोठने, (मंचं के०) मंचं एटले माचाने (कीलं के०) कीलकने (उस्सवित्ता णं के०) उत्सृत्य एटले ऊंचो करीने (पासायं के०) प्रासादं एटले प्रासादउपर (आरुहे के०) आरोहेत् एटले चढे. ॥ ६७ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशे प्रकारे न गृह्णीयात् इत्याह। दाता श्रमणार्थं साधुनिमित्तं प्रासादं यदि आरोहेत्। तदा साधुर्भिक्षां न गृह्णीयात्। किं कृत्वा प्रासादमारोहेत्। निश्रेणिं १ फलकं २ पीठं ३ मंचं ४ कीलं ५ च उत्सृत्य ऊर्ध्वं कृत्वा ॥ ६७ ॥

(टीका.) किं च णिस्सेणिं ति सूत्रम्। निश्रेणिं फलकं पीठं उस्सवित्ता उत्सृत्य ऊर्ध्वं कृत्वा इत्यर्थः। आरोहेन्मञ्चं कीलकं च उत्सृत्य। कमारोहेदित्याह। प्रासादं श्रमणार्थं साधुनिमित्तं दायको दाता आरोहेत्। एतदप्यग्राह्यमिति सूत्रार्थः ॥ ६७ ॥

दुरूहमाणी पडिवज्जा, हत्थं पायं व लूसए ॥
पुढविजीवे वि हिंसिज्जा, जे अ तन्निस्सिया जगे ॥ ६८ ॥

(अवचूरिः) दोषमाह। दुःखेनारोहन्ती प्रपतेत्। हस्तं पादं च लूपयेत् खण्डयेत्। यानि च तत्पृथिवीनिःश्रितानि जगन्ति प्राणिनस्तानि हिंस्यात् ॥ ६८ ॥

(अर्थ.) हवे तेनो दोष कहे छे. (डुरूहमाणी के०) आरोहन्ती एटले अन्नादिक लेवा जणी ते उपर चढती थकी कदाचित् (पडिवज्जा के०) प्रपतेत् एटले पडे, अथवा (हत्थं के०) हस्तं एटले पोताना हाथने (च के०) वली पोताना (पायं के०) पादं एटले पगने (लूसए के०) लूषयेत् एटले पोतेज जांगे, तथा (पुढवीजीवेवि के०) पृथ्वीजीवानपि एटले पृथ्वीकायजीवोने पण (हिंसिज्जा के०) हिंस्यात् एटले हणे. (अ के०) च एटले वली (जे के०) यानि एटले जे (तन्निसिया के०) तन्निश्रितानि एटले ते पृथ्वीने आश्रय करी रहेलां एवां (जगे के०) जगन्ति एटले प्राणियो होय तेने पण हणे. ॥ ६८ ॥

(दीपिका.) कथं न गृह्णीयात् ? तथा ग्रहणे दोषमाह । निश्रेणिप्रमुखमारोहन्ती स्त्री प्रपतेत्।प्रपतन्ती च हस्तं वा पादं वा लूषयेत् स्वकीयं स्वत एव खण्डयेत् । पुनरपि कथंचित्तत्र स्थाने पृथिवीजीवान् विहिंस्यात् । पुनरपि यानि तन्निश्रितानि पृथ्वीनिश्रितानि जगंति प्राणिनः तानपि हिंस्यात् ॥ ६८ ॥

(टीका.) अत्रैव दोषमाह । डुरूहमाणि त्ति सूत्रम् । आरोहन्ती प्रपतेत् । प्रपतन्ती च हस्तं पादं वा लूषयेत् स्वकं स्वत एव खण्डयेत् । तथा पृथ्वीजीवान् विहिंस्यात् । कथंचित्तत्रस्थान् । तथा यानि च तन्निश्रितानि जगन्ति प्राणिनस्तांश्च हिंस्यादिति सूत्रार्थः ॥ ६८ ॥

एआरिसे महादोसे, जाणिऊण महेसिणो ॥
तम्हा मालोहडं भिक्खं, न पडिगिण्हंति संजया ॥ ६ए ॥

(अवचूरिः) ईदृशान्महादोषान् ज्ञात्वा महर्षयः साधवः । यस्माद्दोषकारिणी तस्मान्मालापहृतां मालादानीतां भिक्षां न प्रतिगृह्णन्ति ॥ ६ए ॥

(अर्थ.) हवे गोचरीचर्याना दोषोनो उपसंहार करे छे. एयारिसे इति (संजया के०) संयताः एटले संयमी एवा (महेसिणो के०) महर्षयः एटले महोटा रूषियो (एयारिसे के०) एतादृशान् एटले ए पूर्वे कह्या ते प्रकारना (महादोसे के०) महादोषान् एटले मोटा दोषोने (जाणिऊण के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (तम्हा के०) तस्मात् एटले तेमाटे (मालोहडं के०) मालाहृतां एटले उपरना माल थकी, एटले मेडाउपरथी उतारीने आणेली एवी (भिक्खं के०) भिक्षां एटले भिक्षाने (न पडिगिण्हंति के०) न प्रतिगृह्णंति एटले ग्रहण करता नथी. ॥ ६ए ॥

(दीपिका.) ततः साधवः किं कुर्वते इत्याह। एतादृशान् पूर्वोक्तान् महादोषान् ज्ञात्वा महर्षयः साधवः। यस्माद्दोषकारिणीयं भिक्षा। तस्मात् मालापहृतां मालोपनीतां भिक्षां न प्रतिगृह्णन्ति। किंविशिष्टा महर्षयः। संयताः सम्यक्संयमे यतनां कुर्वाणाः॥ ६ए॥

(टीका.) एआरिस त्ति सूत्रम्। ईदृशाननन्तरोदितरूपान्महादोषान् ज्ञात्वा महर्षयः साधवः। यस्माद्दोषकारिणीयं तस्मान्मालापहृतां मालादानीतां भिक्षां न प्रतिगृह्णन्ति संयताः। पाठान्तरं वा। इंदि मालोहडं ति। इंदीत्युपप्रदर्शन इति सूत्रार्थः॥ ६ए॥

कंदं मूलं पलंबं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं॥
तुंबागं सिंगबेरं च, आमगं परिवज्जये॥ ७०॥

(अवचूरिः) सूरणादि कन्दम्। मूलं विदारिकादिरूपम्। प्रलम्बं तालफलादि। आमं छिन्नं च सन्निरं पत्रशाकम्। तुम्बकं प्रतीतं त्वग्मज्जान्तर्वर्त्ति। आर्द्रां तुलसीमित्यन्ये। शृङ्गवेरं चार्द्रकमामगं परिवर्जयेदिति॥ ७०॥

(अर्थ.) हवे केटलीक वहोरवामां निषिद्ध वस्तु छे, ते कहे छे, कंदमिति. तथा (कंदं के०) सूरण विगेरे कंद, (मूलं के०) विदारिकादि मूल, (वा के०) अथवा (पलंबं के०) प्रलंबं एटले तालादिकनां फल अने (आमं के०) काचुं, अथवा (छिन्नं के०) छेद्युं एवुं (सन्निरं के०) पत्रशाक तथा (तुंबागं के०) तूंबडुं, दुधियुं, तेने तथा (सिंगबेरं के०) शृंगवेरं एटले आदूं एटलां वानां (आमगं के०) आमकं एटले काचां सचित्त होय तो तेने (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले त्याग करे.॥ ७०॥

(दीपिका.) पुनः किं किं कीदृशं कीदृशं न गृह्णन्ति तदाह। साधुः कन्दं सूरणादि "वर्जयेत्" इत्युक्तिः सर्वत्र लापनीया १ तथा मूलं पिण्डादिरूपं २ प्रलंबं वा तालफलादि ३ आमं छिन्नं च सन्निरम्। सन्निरमिति पत्रशाकं ४ तुंबाकं त्वग्मज्जान्तर्वर्त्यार्द्रम्। तुलसीमित्यन्ये ५ शृंगवेरं च आर्द्रकं ६ च आमकं सचित्तम्॥ ७०॥

(टीका.) प्रतिषेधाधिकार एवाह। कंदं मूलं ति सूत्रम्। कन्दं सूरणादिलक्षणम्। मूलं विदारिकारूपम्। प्रलंबं वा तालफलादि। आमं छिन्नं वा सन्निरम्। सन्निरमिति पत्रशाकम्। तुम्बाकं त्वग्मज्जान्तर्वर्ति। आर्द्रां वा तुलसीमित्यन्ये। शृङ्गवेरं चार्द्रकम्। आमं परिवर्जयेदिति सूत्रार्थः॥ ७०॥

तहेव सत्तुचुन्नाइं, कोलचुन्नाइं आवणे ॥
सक्कुलिं फाणिअं पूअं, अन्नं वा वि तहाविहं ॥ ७१ ॥

(अवचूरिः) तथैव सक्तुचूर्णान् सक्तून् कोलचूर्णान् बदरसक्तून् आपणे वीथ्याम्। शष्कुलिं तिलपर्पटिकां फाणितं द्रवगुडं पूपं कणिकादिमयम्। अन्यद्वा तथाविधं मोदकादि ॥ ७१ ॥

(अर्थ.) हवे (तहेव के०) तथैव एटले तेमज वली (सत्तुचुन्नाइ के०) सक्तुचूर्णानि एटले सत्तुआ (कोलचुन्नाइ के०) कोलचूर्णानि एटले बोरनो चूको तेमज (आवणे के०) आपणे एटले वीथीमां तथा (सक्कुलिं के०) तिल सांकळी, अथवा (फाणिअं के०) फाणितं एटले पातलो गोल (पूअं के०) पूपं एटले पुडला तथा (अन्नं वा वि के०) अन्यद्वापि एटले अनेरुं पण (तहाविहं के०) तथाविधं एटले तेवा प्रकारनुं जे मोदकादि अन्नपान होय तो तेने साधु त्याग करे. ॥ ७१ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं परिवर्जयेदित्याह । तथैव सक्तुचूर्णान् सक्तून् १ कोलचूर्णान् बदरचूर्णान् २ आपणे वीथ्यां तथा शष्कुलिं तिलपर्पटिकां ३ फाणितं द्रवगुडं ४ पूपकं कणिकादिमयम् ५ अन्यद्वा तथाविधं मोदकादि. ॥ ७१ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव सक्तुचूर्णान् कोलचूर्णान् बदरसक्तून् आपणे वीथ्यां तथा शष्कुलीं तिलपर्पटिकां फाणितं द्रवगुडं पूपं कणिकादिमयम्। अन्यद्वा तथाविधं मोदकादि ॥ ७१ ॥

विक्कायमाणं पसढं, रएणं परिफासिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ७२ ॥

(अवचूरिः) विक्रीयमाणमापण इति शेषः । प्रसह्यकमनेकदिनस्थापनेन प्रकटम्। अतएव रजसा पार्थिवेन परिस्पृष्टं व्याप्तम् ॥ ७२ ॥

(अर्थ.) तथा (विक्कायमाणं के०) विक्रीयमाणं एटले दुकानमां वेचातुं एवुं, तथा (पसढं के०) प्रसह्यं एटले बहु दिवस राखीने प्रकट करेलुं एवुं माटेज (रएण के०) रजसा एटले सचित्त रजें करी (परिफासिअं के०) परिस्पृष्टं एटले खरडुं एवुं अन्नपान तेने (दिंतिअं के०) ददतीं एटले आपनारीने (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले वर्जे. केवीरीतें परिहरे ते कहे छे. (न मे कप्पइ तारिसं के०) न मे कल्पते तादृशं एटले मने तेवुं असूझतुं खपतुं नथी. ॥ ७२ ॥

(दीपिका.) तत्किमित्याह। एवंभूतं सक्तुचूर्णादिकं दीयमानमपि साधुर्नगृह्णीयादित्यर्थः ॥ ७२ ॥

(टीका.) किमित्याह। विक्कायमाणं ति सूत्रम्। विक्रीयमाणमापणे इति वर्तते। प्रसह्य अनेकदिवसस्थापनेन प्रकटम्। अतएव रजसा पार्थिवेन परिस्पृष्टं व्याप्तम्। तदित्थंभूतं तत्र ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ ७२ ॥

वहुअट्ठियं पुग्गलं, अणिमिसं वा वहुकंटयं ॥
अत्थियं तिंडुयं बिल्लं, उच्छुखंडं व सिंबलिं ॥ ७३ ॥

(अवचूरिः) वह्वस्थिकं पुद्गलं मांसमनिमिषं वा मत्स्यं वहुकंटकम्। अयं किल कालाद्यपेक्षया ग्रहणे निषेधः। अन्ये त्वाहुः। वनस्पत्यधिकारात्तथाविधफलाख्ये एते। तथा चाह अस्थिकं अस्थिकवृक्षफलं तिंदुकं तिंदुरूकीफलं बिल्वमिक्षुखंडं शाल्मलिं वल्लादिफलिम्। वाच्दशस्य व्यवहितः संवन्धः ॥ ७३ ॥

(अर्थ.) (वहुअट्ठियं के०) वह्वस्थि एटले जेमां ठलिया घणा छे, एवा (पुग्गलं के०) पुद्गलं एटले पोगल वृक्षनुं फल अथवा सीताफल (वा के०) अथवा (अणिमिसं के०) अनिमिषं एटले अनिमिष नामक फलने अथवा (वहुकंटयं के०) वहुकंटकं एटले कांटा जेने घणा छे, एवा फलने अथवा (अत्थियं के०) अस्थिकं एटले अस्थिकवृक्षनुं फल अथवा (तिंडुयं के०) तिंडुकं एटले तिंडुकवृक्षनुं फल तथा (बिल्लं के) बिल्वं एटले बिल्वनामक वृक्षनुं फल तथा (उच्छुखंडं के०) इक्षुखंडं एटले शेलडीना कटका ते प्रत्ये (च के०) वली (संबिलिं के०) शाल्मलिं एटले शाल्मलीना फल प्रत्ये ॥ ७३ ॥

(दीपिका.) पुनः किं किं कीदृशं कीदृशं दीयमानमपि न गृह्णीयात् तदाह। साधुः पुद्गलादिकं दीयमानमपि न गृह्णीयात् इत्युक्तिः। पुद्गलं मांसम्। किंभूतं पुद्गलम्। वह्वस्थिकं १ तथा अनिमिषं वा मत्स्यम्। किं० अनिमिषम्। वहुकंटकम्। अयं किल कालाद्यपेक्षया ग्रहणे प्रतिषेधः। अन्ये तु अभिदधति वनस्पत्यधिकारात् तथाविधफलाभिधाने एते इति। तथा च आह। अस्थिकं अस्थिकवृक्षफलं तिंडुकं तिंडुरुकीफलम्। बिल्वं इक्षुखंडं च एतद्वयमपि प्रसिद्धम्। शाल्मलीं वा वल्लादि फलिं च ॥ ७३ ॥

(टीका.) किंच वहुअट्ठियं ति सूत्रम्। वह्वस्थिपुद्गलं मांसमनिमिषं वा मत्स्यं वा वहुकण्टकम्। अयं किल कालाद्यपेक्षया ग्रहणे प्रतिषेधः। अन्ये त्वभिदधति वनस्पत्यधिकारात्तथाविधफलाभिधाने एते इति। तथा चाह। अत्थिकं अत्थिकवृक्षफलम्।

तेंडुकं तेंडुरुकीफलम् । बिल्वमिक्षुखण्डमिति च प्रतीते ।·शाल्मलिं वा वल्लादिफलिं वा । वाशब्दस्य व्यवहितः संबन्ध इति सूत्रार्थः ॥ ७३ ॥

अप्पे सिआ भोअणजाए, बहुउज्झियधम्मिए ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥७४॥

(अवचूरिः) अत्रैव दोषमाह । अल्पं स्याद्भोजनजातम् । बहूज्झनधर्मकम् । एतद् ददतीम् ॥ ७४ ॥

(अर्थ.) तथा (भोअणजाए के०) भोजनजातं एटले जे पदार्थमां खावायोग्य भाग जे ठे ते (अप्पे के०) अल्पं एटले थोडो (सिआ के०) स्यात् एटले होय, अने (बहु उज्झिय धम्मिए के०) बहूज्झनधर्मकं एटले नांखवा योग्य पुद्गल घणा एवो ठे धर्म ते स्वभाव जेनो एवा अर्थात् खावुं थोडुं अने परठवुं घणुं जेमां ठे, एवा फलादिकने (दिंतिअं के०) ददतीं एटले आपनारी एवी श्राविकाने (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले परिहरे, वर्जे, ते एवीरीतें के, (न मे कप्पइ तारिसं के०) मने तेवुं असूझतुं अन्नपान खपतुं नथी. ॥ ७४ ॥

(दीपिका.) एतद्ग्रहणे दोषमाह । बहुअस्थिपुद्गलादिके भक्षिते सति अल्पं स्यात् भोजनजातं तथा एतत् बहूज्झनधर्मकं च । यतश्चैवं ततो ददतीं प्रति साधुर्वदेत् न मम कल्पते तादृशमिति ॥ ७४ ॥

(टीका.) अत्रैव दोषमाह । अप्पत्ति सूत्रम् । अल्पं स्याद्भोजनजातमत्रापि तु बहूज्झनधर्मकमेतत् । यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ ७४ ॥

तहेवुच्चावयं पाणं, अडुवावारधोअणं ॥
संसेइमं चाउलोदगं, अहुणाधोअं विवज्जए ॥ ७५ ॥

(अवचूरिः) उक्तोऽशनविधिः संप्रति पानविधिमाह । तथैव यथाशनमुच्च(म् । उच्चं वर्णाद्युपेतं द्राक्षापानादि अवचं वर्णादिहीनं पूत्यारनालादिकम् । तथा (·वारकधावनं गुडघटधावनम् । अथवा धान्यस्थालीक्षालनाद्यपि । संस्वेदजं (रणए केदि । एतदशनवदुत्सर्गापवादाभ्यां गृह्णीयादिति शेषः । तन्डुलोदमधुनाक्षालितं एवं नं विवर्जयेत् ॥ ७५ ॥

के०) प्रत्याच अहिंसुधी अन्न लेवानो विधि कह्यो, हवे पाणी लेवानो विधि कहे
के०) न मे कप्पदेव के०) तथैव एटले जेम अन्न लेवानो विधि कह्यो, तेमज (उच्चा-

वयं के०) उच्चावचं, एटले जेने केशरादिकनो सुगंध छे ते द्राखवाणी, साखरवाणी प्रमुख अने अवच ते जेने सारो गंध अथवा वर्ण नथी एवुं कांजीनुं पाणी विगेरे (पाणं के०) पानं एटले पीवानो पदार्थ, (अडुवा के०) अथवा (वारधोअणं के०) गोलनो घडो धोइने काढीनाखेलुं पाणी, सेलडीने रसें खरड्या घडानुं धोवण, अथवा थाली प्रमुखनुं धोवण, अथवा (संसेइमं के०) संस्वेदजं एटले कथरोटनुं धोयण ले. तथा (चाउलोदगं के०) तंडुलोदकं एटले चोखानुं धोयण ते (अहुणाधोअं के०) अधुनाधौतं एटले तत्कालनुं धोएलुं जेनो फरस परिणम्यो नथी तेवा पीवाना पदार्थने पूर्वोक्त साधु (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले विशेषें करी वर्जे. ॥ ७५ ॥

(दीपिका.) उक्तोऽशनविधिः । अथ पानविधिमाह । एवंविधं पानं गृह्णीयात् । किंविधं पानम् । तथैव उच्चावचं तथैव यथा अशनमुच्चावचम् । उच्चं वर्णाद्युपेतं द्राक्षापानादि अवचं वर्णादिहीनं पूत्यारनालादि । अथ वा वारकधावनं गुडघटधावनादि धान्यस्थालीक्षालनादि संस्वेदजं पिष्टोदकादि । एतत् अशनवत् उत्सर्गापवादाभ्यां साधुर्गृह्णीयात् इति वाक्यशेषः । तन्डुलोदकमधुनाधौतमपरिणतं साधुर्विवर्जयेत् ॥ ७५ ॥

(टीका.) उक्तोऽशनविधिः । सांप्रतं पानविधिमाह । तहेव त्ति सूत्रम् । तथैव यथाशनमनन्तरमुच्चावचं तथा पानमुच्चं वर्णाद्युपेतं द्राक्षापानादि । अवचं वर्णादिहीनं पूत्यारनालादि । अथवा वारकधावनं गुडघटधावनमित्यर्थः । संस्वेदजं पिष्टोदकादि । एतदशनवदुत्सर्गापवादाभ्यां गृह्णीयादिति वाक्यशेषः । तन्डुलोदकमचिरकं अधुनाधौतमपरिणतं विवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ ७५ ॥

जं जाणेज्ज चिरा धोयं, मईए दंसणेण वा ॥
पडिपुच्छिऊण सुच्चा वा, जं च निस्संकिअं भवे ॥ ७६ ॥

(अवचूरिः) अत्रैव विधिमाह । यज्जानीयात्तन्डुलोदकं चिराद्धौतम् । कथम् । मत्या दर्शनेन वा । वाशब्दश्चकारार्थः । सूत्रानुसारमत्या दर्शनेन च वर्णापरिणतेन । प्रतिपृछ्य श्रुत्वा च तत्प्रतिवचः यच्च निःशङ्कितं तत् गृह्णीयादिति शेषः ॥ ७६ ॥

(अर्थ.) वली (जं के०) यत् एटले जे चोखानुं पाणी (चिराधोअं के०) चिरधौतं एटले घणी वखतनुं धोयुं छे एम (जाणिज्ज के०) जानीयात् एटले जाणे. शाथी जाणे तो के, (मईए के०) मत्या एटले पोतानी सूत्रानुसारी बुद्धिए करी (वा के०) अथवा (दंसणेण के०) दर्शनेन एटले प्रत्यक्ष दृष्टिए करी, (वा के०)

किंवा (पडिपुच्छिऊण के०) प्रतिपृछ्य एटले गृहस्थने पूछीने तथा (सुचा के०) श्रुत्वा एटले घणी वेलानुं धोयुं छे एवुं गृहस्थना मुखथी सांजलीने (जं के०) यद् एटले जे पूर्वोक्त पाणी (निस्संकियं के०) निःशंकितं एटले शंकारहित एवं (नवे के०) नवेत् एटले होय तो ते साधु ग्रहण करे. ॥ ७६ ॥

(दीपिका.) अत्रैव विधिमाह । साधुर्यत्तन्डुलोदकमेवं जानीयात्तद् गृह्णीयादिति शेषः। किंविशिष्टं तन्डुलोदकं चिराद्धौतम्। कथं जानीयादित्याह । मत्या तद्रूपादिकर्मजया तया दर्शनेन वा वर्णादिपरिणतसूत्रानुसारेण वा । किं कृत्वा । इति गृहस्थं पृष्ट्वा । इतीति किम्। कियती वेला अस्य धौतस्य जाता इति। च पुनः इति श्रुत्वा गृहस्थात्। इतीति किम्। महती वेला जाता अस्य धौतस्य इति। एवं च यन्निःशंकितं नवति तद्गृह्णीयादिति ॥ ७६ ॥

(टीका.) अत्रैव विधिमाह ।जं जाणिज्ज त्ति सूत्रम्। यत्तन्डुलोदकं जानीयाच्चिराद्धौतम्। कथं जानीयादित्यत आह । मत्या दर्शनेन वा। मत्या तद्ग्रहणादिकर्मजया। दर्शनेन वा वर्णादिपरिणतसूत्रानुसारेण। चकारो वाशब्दार्थः। तदप्येवं नूतं चिरधौतं वेलास्य धौतस्येति पृष्ट्वा गृहस्थम्। श्रुत्वा वा महती वेलेति श्रुत्वा च प्रतिवचनम्। यदेति यदैव निःशङ्कितं नवति निरवयवप्रशान्ततया तन्डुलोदकं तदा प्रति गृह्णीयादिति। विशेषः पिण्डनिर्युक्त्यादुक्त इति सूत्रार्थः ॥ ७६ ॥

अजीवं परिणयं नच्चा, पडिगाहिज्ज संजए ॥
अह संकियं नविज्जा, आसाइत्ता ण रोअए ॥ ७७ ॥

(अवचूरिः) उष्णोदकमजीवं परिणतं ज्ञात्वा त्रिदण्डपरिवर्त्तनादिरूपं मत्या दर्शनेन चेति वर्त्तते। तदित्थंनूतं प्रतिगृह्णीयात् संयतः। आरनालमपि पूत्यादिदोषरहितं देहोपकारकं मत्यादिना ज्ञात्वा इति। अथ शङ्कितं नवेत् पूत्यादिदोषेण। तत् आस्वाद्य रोचयेत् विनिश्चयं कुर्यात् ॥ ७७ ॥

(अर्थ.) हवे वली उष्णोदक लेवानो विधि कहे छे. अजीवमिति (संजए के०) संयतः एटले साधु जे उदक लेवानुं होय तेने (अजीवं के०) जीवरहित एटले प्रासुक थयेलुं (परिणयं के०) केटली वेला परिणमी छे एवुं (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने अथवा त्रिदंडपरिवर्त्तनादिके करी शुद्ध छे, एम सूत्रानुसारी बुद्धिथी जाणीने (पडिगाहिज्जा के०) प्रतिगृह्णीयात् एटले ग्रहण करे, वहोरे. (अह के०) अथ. वली जल प्रमुखे करी बीजो एम ग्रहण करवो. ते एवी रीते के, जो पूर्वोक्तरीते ग्रहण

उदक प्रासुक नहीं होय, अने (संकियं के०) शंकितं एटले कोइ प्रकारना दोषनी शंकासहित (जविज्जा के०) जवेत् एटले होय तो (आसाइत्ता णं के०) आस्वाद्य एटले हाथे लइ जीजे चाखी (रोअए के०) रोचयेत् एटले निश्चय करे, अर्थात् जीज पर मूकीने तेनो निश्चय करे के, ए प्रासुक लेवा जोग छे के नथी. ॥ ७७ ॥

(दीपिका.) अथ उष्णोदकादिविधिमाह । संयतः साधुः एवंविधमुष्णोदकं गृह्णीयादिति उक्तिः । किं कृत्वा । अजीवं प्रासुकं तथा परिणतं त्रिदण्डोत्कलितम्। चतुर्थरसमपि अपूत्यादि देहोपकारकं मत्वा दर्शनेन वा ज्ञात्वा अथ शङ्कितं जवेत्पूत्यादिजावेन । ततः तत्पानीयमास्वाद्य रोचयेद्विनिश्चयं कुर्यात् ॥ ७७ ॥

(टीका.) उष्णोदकादिविधिमाह । अजीवं ति सूत्रम् । उष्णोदकमजीवं परिणतं ज्ञात्वा त्रिदण्डपरिवर्तनादिरूपं मत्वा दर्शनेन वेत्यादि वर्तते। तदित्थंजूतं प्रतिगृह्णीयात्संयतः । चतुर्थरसमपूत्यादि देहोपकारकं मत्यादिना ज्ञात्वेत्यर्थः । अथ शङ्कितं जवेत्पूत्यादिजावेन तत आस्वाद्य रोचयेन्निश्चयं कुर्यादिति सूत्रार्थः ॥ ७७ ॥

थोवमासायणठाए, हत्थगंमि दलाहि मे ॥
मामे अच्चंबिलं पूअं, नालं तिन्हं विणित्तए ॥ ७८ ॥

(अवचूरिः) स्तोकमास्वादनार्थं प्रथमं तावत् हस्ते देहि । यदि साधुप्रायोग्यं ततो ग्रहीष्ये । मामे अत्यम्लं पूति तृष्णापनोदाय नालम् । ततः किमनेनानुपयोगिनेति । आस्वादितं चेत्साधुप्रायोग्यं गृह्यते ॥ ७८ ॥

(अर्थ.) केवी रीतें निश्चय करे, ते कहे छे. वली संयमी साधु पाणी वहोरतां गृहस्थने कहे के, (थोवं के०) स्तोकं एटले थोडुं पाणी (आसायणठाए के०) आस्वादनार्थं एटले चाखवाने अर्थे (मे के०) मुजने (हत्थगंमि के०) हस्ते एटले हाथने विषे (दलाहि के०) देहि एटले आप. जो प्राशुक हशे तो हुं लइश, (अच्चंबिलं के०) अत्यम्लं एटले अतिशय खाटुं अथवा (पूअं के०) पूतं एटले कोहुं एवुं (तिन्हं के०) तृष्णां एटले तृषाने (विणित्तए के०) विनेतुं एटले निवारण करवाने (नालं के०) समर्थ नथी, माटे एवुं पाणी (मे के०) मने (मा के०) नहीं खपे. ॥ ७८ ॥

(दीपिका.) अथ केन विधिना विनिश्चयं कुर्यादित्याह साधुर्दातारं प्रति एवं वदेत् । एवं किम्। मे मम हस्ते आस्वादनार्थं स्तोकं पानीयं प्रथमं देहि।यदि साधोरुप-

ोग्यं ततो ग्रहीष्ये । मा मे मम अत्यम्लं पूति तृषापनोदाय न अलं समर्थं । ततः कि-
ानेन अप्रयोजनेनेति । तत अस्वादितं सच्च तत्साधुयोग्यं चेद्भवति तदा ग्राह्यत एव
ो चेत्तदाग्राह्यम् ॥ ७८ ॥

(टीका.) तचेवं थोवं ति सूत्रम् । स्तोकमास्वादनार्थं प्रथमं तावत् हस्ते देहि
। यदि साधुप्रायोग्यं ततो ग्रहीष्ये । मा मे अत्यम्लं पूति नालं तृडपनोदाय । ततः
कमनेनानुपयोगिनेति सूत्रार्थः ॥ ७८ ॥

तं च अच्चंबिलं पूयं, नालं तिन्हं विणित्तए ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ७९ ॥

(अवचूरिः) तं च० । नालं तृष्णापनोदाय ॥ ७९ ॥

(अर्थ.) माटे तं च इति. (तं के०) तत् एटले ते (अच्चंबिलं के०) अत्यम्लं
ःटले अतिशय खाटुं अथवा (पूयं के०) पूतं एटले कोह्युं एवुं जल (तिन्हं विणि-
ाए के०) तृष्णां विनेतुं एटले तृषानुं निवारण करवाने अर्थे (नालं के०) समर्थ
ाथी. एवा पाणीने (दिंतिअं के०) ददतीं एटले आपनारी एवी श्राविकाने (पडिआ-
ःखे के०) प्रत्याचक्षीत एटले कहे के, मने तेवुं असूझतुं पाणी कल्पे नहि. ॥ ७९ ॥

(दीपिका.) अथ कदाचित् स्त्री तदत्यम्लमपि ददाति तदा तां ददतीं प्रति साधुः
कं वक्ति तदाह । तच्च अत्यम्लं पूति न अलं समर्थं तृष्णां विनेतुं ततो ददतीं प्रति
ाक्ति न मम कल्पते तादृशमिति ॥ ७९ ॥

(टीका.) तं च त्ति सूत्रम् । सुगमम् ॥ ७९ ॥

तं च होज्ज अकामेणं, विमणेण पडिच्छिअं ॥
तं अप्पणा न पिबे, नो वि अन्नस्स दावए ॥ ८० ॥

(अवचूरिः) तच्चात्यम्लादि भवेदकामेनोपरोधशीलतया विमनस्केनान्यचित्तेन
प्रतीच्छितं गृहीतं तदात्मना कायापकारकमित्यनाभोगधर्मश्रद्धया न पिबेत्। नाप्यन्ये-
भ्यो दापयेत् । रत्नाधिकेनापि स्वयं दानस्य प्रतिषेधज्ञापनार्थं दापनग्रहणमिति ॥ ८० ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्त जल कदाचित् देनार [illegible] वहो-
राव्युं तो तेनुं शुं करवुं ते कहे छे. तं च इति. [illegible] (तं
के०) तत् एटले उपर कहेलुं एवुं अत्यम्लादि

एटले इछा नहीं छतां पण आपनारना आग्रहथी अथवा (विमणेण के०) विमनस्केन एटले मन ठेकाणें नहीं होवाथी (पडिछिअं हुज्ञा के०) प्रतीछितं जवेत् एटले ग्रहण कर्खु होय तो (तं के०) ते जल (अप्पणा के०) आत्मना एटले पोते (ण पिवे के०) न पिवेत् एटले पिए नहि. तथा (अन्नस्स वि के०) अन्यस्यापि एटले बीजाने पण (नो दावए के०) न दापयेत् एटले अपावे नहीं. कारण ते पीवा योग्य नथी. ॥ ८० ॥

(दीपिका.) अथ अकामादिना कदाचित् तदत्यम्लादिकं गृहीतं तदा को विधिस्तदाह। एवंविधमत्यम्लादि साधुना कदाचित् अकामेन आग्रहवशेन विमनस्केन अन्यचित्तेन प्रतीछितं गृहीतं जवेत्। तदापि तत् साधुर्न पिवेत् कायस्यापकारकमिति अनाजोगधर्मश्रद्धयापि नापि। अन्येज्यो दापयेत्। रत्नाधिकेनापि स्वयं दानस्य प्रतिषेधज्ञापनार्थं दापनग्रहणम्। इह च इयं जावना। सव्वठ संजमं संजमाउ अप्पाणं चेव रक्खिज्जा इति ॥ ८० ॥

(टीका.) आस्वादितं च सत्साधुप्रायोग्यं चेद्गृह्यत एव नो चेदग्राह्यम्। तं च त्ति सूत्रम्। तच्चात्यम्लादि जवेदकामेन उपरोधशीलतया विमनस्केनान्यचित्तेन प्रतीप्सितं गृहीतम्। तदात्मना कायापकारकमित्यनाजोगधर्मश्रद्धया न पिवेत्। नाप्यन्येज्यो दापयेत्। रत्नाधिकेनापि स्वयं दानस्य प्रतिषेधज्ञापनार्थं दापनग्रहणम्। इह च सव्वठ संजमं संजमाउ अप्पाणमेवेत्यादि जावनचेति सूत्रार्थः ॥ ८० ॥

एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिआ ॥
जयं परिठविज्ञा, परिठप्प पडिक्कमे ॥ ८१ ॥

(अवचूरिः) अस्यैव विधिमाह। एकान्तमवक्रम्याचित्तं दग्धप्रदेशादि प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा प्रमृज्य च रजोहरणेन स्थण्डिलमिति गम्यम्। यतं परिष्ठापयेत्। विधिना त्रिवाक्यपूर्वं व्युत्सृजेत्। प्रतिष्ठाप्य वसतिमागतः प्रतिक्रामेदीर्यापथिकीम् ॥ ८१ ॥

(अर्थ.) त्यारे ते साधु पोते पीये नहि, अने बीजाने आपे नहि, ते पाणीनुं शुं करे ते कहे छे. एगंतमिति (एगंतं के०) एकांतस्थानके (अवक्कमित्ता के०) अवक्रम्य एटले जइने तथा (अचित्तं के०) जीवरहित जग्याने (पडिलेहिआ के०) प्रतिलेख्य एटले दृष्टिए करी जोइने तथा रजोहरणेकरी पडिलेहीने (जयं के०) यतं एटले शीघ्रतायी नहि, पण जयणाए करी (परिठविज्ञा के०)

प्रतिष्ठापयेत् एटले ते पाणीने परठवे अने (परिठप्प के०) प्रतिष्ठाप्य एटले परठवीने (पडिक्कमे के०) प्रतिक्रामेत् एटले इरियावहि प्रतिक्रमण करे. ॥ ८१ ॥

(दीपिका.) ननु स्वयं तादृशं न पिबेत् अन्यस्य न पाययेत्तर्हि किं कुर्यादित्याह। साधुस्तत्पूर्वं गृहीतमत्यम्लादिकं प्रतिष्ठापयेत् विधिना व्युत्सृजेत्। किंकृत्वा। एकान्तं स्थानमवक्रम्य गत्वा अचित्तं दग्धप्रदेशादि स्थानं प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा, प्रमृज्य च रजोहरणेन स्थण्डिलमिति शेषः। कथं प्रतिष्ठापयेत्। यतमत्वरितम् न शीघ्रम्। प्रतिष्ठापनानन्तरं किं कुर्यादित्याह। प्रतिष्ठाप्य वसतिमुपाश्रयमागतः सन् प्रतिक्रामेदीर्यापथिकीम्। एतच्च बहिरागतनियमकरणसिद्धम् प्रतिक्रमणमबहिरपि प्रतिष्ठाप्य प्रतिक्रमणनियमज्ञापनार्थमिति ॥ ८१ ॥

(टीका.) अस्यैव विधिमाह । एगंतं ति सूत्रम् । एकान्तमवक्रम्य गत्वा अचित्तं दग्धदेशादि प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा, प्रमृज्य रजोहरणेन । स्थण्डिलमिति गम्यते । यतमत्वरितं प्रतिष्ठापयेद्विधिना त्रिर्वाक्यपूर्वं व्युत्सृजेत् । प्रतिष्ठाप्य वसतिमागतः प्रतिक्रामेदीर्यापथिकाम्। एतच्च बहिरागतनियमकरणसिद्धम् प्रतिक्रमणमबहिरपि प्रतिष्ठाप्य प्रतिक्रमणनियमज्ञापनार्थमिति सूत्रार्थः ॥ ८१ ॥

सिआ अ गोयरग्गगओ, इच्छिज्जा परिभुत्तुअं ॥
कुठगं भित्तिमूलं वा, पडिलेहित्ता ए फासुअं ॥ ८२ ॥

(अवचूरिः) अन्नपानविधिमभिधाय भोजनविधिमाह । स्याद्गोचराग्रगतो ग्रामान्तरं भिक्षां प्रविष्ट इच्छेत्परिभोक्तुं बालादिः पिपासाद्यभिभूतः सन्। तत्र साधुवसत्यभावे कोष्ठकं शून्यगृहमठादि भित्तिमूलं कुड्यैकदेशादि प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा, प्रमृज्य च रजोहरणेन। प्रासुकं बीजादिरहितम् ॥ ८२ ॥

(अर्थ.) एवी रीते अन्न पान लेवानो विधि कह्यो. हवे भोजननो विधि कहेछे. ते संयमी साधु (गोयरग्गगओ के०) गोचराग्रगतः एटले गोचरीए गयो थको तिहां (सिआ अ के०) स्यात् कदाचित् एटले जो कदाचित् (परिभुत्तुअं के०) परिभोक्तुं,एटले भोजन करवाने (इच्छिज्जा के०) इच्छेत् एटले इच्छे. तो त्यां साधुनी वसति नहि होवाथी (कुठगं के०) एटले शून्य घर मठादिकने विषे (वा के०) अथवा (भित्तिमूलं के०) मठ आगल (फासुअं के०) प्रासुक एटले मूकती शुद्ध एवी भू ...ए करी जोइने ॥ ८२ ॥

(दीपिका.) एवमन्नपानग्रहणविधिं कथयित्वा भोजनविधिमाह । बालादिः साधुः पिपासाद्यभिभूतः स्यात् कदाचिद्गोचराग्रगतो ग्रामान्तरं भिक्षार्थं प्रविष्टः सन् परिभोक्तुमिच्छेत् । तदा तत्र वसतिर्नास्ति । तदा कोष्ठकं शून्यं च मठादि भित्तिमूलं वा कुड्यैकदेशादीत्याह ॥ ८२ ॥

(टीका.) एवमन्नपानग्रहणविधिमभिधाय भोजनविधिमाह । सिआ अ त्ति सूत्रम् । स्यात् कदाचिद्गोचराग्रगतो ग्रामान्तरे भिक्षां प्रविष्ट इच्छेत्परिभोक्तुं पानादि पिपासाद्यभिभूतः सन् । तत्र साधुवसत्यभावे कोष्ठकं शून्यवदमठादि भित्तिमूलं वा कुड्यैकदेशादि प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा, प्रमृज्य च रजोहरणेन प्रासुकं बीजादिरहितं चेति सूत्रार्थः ॥ ८२ ॥

अणुन्नवित्तु मेहावी, पडिछन्नंमि संवुडे ॥
हत्थगं संपमज्जित्ता, तछ भुंजिज्ज संजए ॥ ८३ ॥

(अवचूरिः) अनुज्ञाप्य तत्स्वामिनं मेधावी साधुः प्रतिछन्ने कोष्ठकादौ संवृत उपयुक्तः साधुरीर्याप्रतिक्रमणं कृत्वा तदनु हस्तकं मुखवस्त्रिकारूपमादायेति वाक्यशेषः । संप्रमृज्य विधिना तेन कायं तत्र भुञ्जीत संयतः ॥ ८३ ॥

(अर्थ.) पछी (मेहावी के०) मेधावी एटले बुद्धिमंत एवो (संजए के०) संयतः एटले ते साधु (अणुन्नवित्तु के०) अनुज्ञाप्य एटले गृहस्थनी अनुज्ञा लइने (पडिछन्नंमि के०) प्रतिछन्ने एटले तृणादिके करी ढाकेला एवा गमने विषे (संवुडे के०) संवृतः एटले उपयुक्त थको इरियावही पडिक्कमीने (हत्थगं के०) हस्तकं एटले मुहपत्ति लइने हस्तपादादि अवयवने (संपमज्जित्ता के०) संप्रमृज्य एटले सारीरीते पूंजीने (तछ के०) ते स्थलने विषे (भुंजिज्ज के०) भुंजीत एटले रागद्वेष मूकीने भोजन करे. ॥ ८३ ॥

(दीपिका.) संयतः साधुस्तत्र स्थाने वक्ष्यमाणेन विधिना रागद्वेषरहितः सन् भुञ्जीत । किं कृत्वा । तत्स्वामिनमवग्रहमनुज्ञाप्य आदेशं गृहीत्वा सागारिकपरिहारतो विश्रामणव्याजेन । किंभूतः संयतः । मेधावी साधुसामाचारीविधिज्ञः । किंभूते कोष्ठकादिस्थाने । प्रतिछन्ने उपरि तृणादिभिराछादिते न आकाशे । किंभूतः संयतः । संवृत उपयुक्तः सन्नीर्याप्रतिक्रमणं कृत्वा ततो हस्तकं मुखवस्त्रिकारूपमादाय इति शेषः । तेन विधिना कायं संप्रमृज्य भुञ्जीत ॥ ८३ ॥

(टीका.) तत्र अणुन्नविति सूत्रम् । अनुज्ञाप्य सागारिकपरिहारतो विश्रमण-व्याजेन तत्स्वामिनमवग्रहं मेधावी साधुः प्रतिछन्ने तत्र कोष्ठकादौ संवृत उपयुक्तः सन् साधुरीर्याप्रतिक्रमणं कृत्वा तदनु हस्तकं मुखवस्त्रिकारूपम् । आदायेति वाक्यशेषः । संप्रमृज्य विधिना तेन कार्यं तत्र भुञ्जीत संयतो रागद्वेषावपाकृत्येति सूत्रार्थः ॥ ७३॥

तत्थ से भुंजमाणस्स, अठिअं कंटओ सिआ ॥
तणकठसक्करं वा वि, अन्नं वा वि तहाविहं ॥ ७४ ॥

(अवचूरिः) तत्र कोष्ठकादौ से तस्य साधोर्भुञ्जानस्यास्थिकं कण्टको वा स्यात् । कथंचिद्गृहिणां प्रमाददोषात् कारणगृहीते पुद्गल एवेत्यन्ये । तृणकाष्ठशर्करं वापि । अन्यद्वापि तथाविधं बदरकर्कटकादीति ॥ ७४ ॥

(अर्थ.) त्यां जोजन करनार मुनिने आहारमां जो अस्थ्यादिक आवे तो ते शु करे, ते कहेछे. (तत्थ के०) तत्र एटले तिहां (भुंजमाणस्स के०) भुंजानस्य एटले जोजन करता एवा (से के०) तस्य एटले ते साधुने आहार मांहे कदाचित् (अठियं के०) अस्थिकं एटले हाडकुं तथा (कंटओ के०) कंटकः एटले कांटो गृहस्थना प्रमादथी (सिआ के०) स्यात् आव्यो होय, (वा के०) अथवा (तण-कठसक्करंवि के०) तृणकाष्ठशर्करमपि एटले तृण, काष्ठ तथा शर्करा ते कांकरो आव्यो होय, (अन्नं वा वि के०) अन्यद्वापि एटले बीजुं पण (तहाविहं के०) तथाविधं एटले तेवुंज कांइ आव्युं होय तो ॥ ७४ ॥

(दीपिका.) अथ तत्र भुञ्जानस्य साधोः अस्थि वा कण्टकादि वा स्यात् तदा साधुः किं कुर्यादित्याह।तत्र कोष्ठकादौ से तस्य साधोः भुञ्जानस्य अस्थि वा १ कण्टको वा २ स्यात् । अन्ये वदन्ति कथंचित् गृहिणां प्रमाददोषात् कारणगृहिते पुद्गल एव । तृणं वा ३ काष्ठं वा ४ शर्करा वा ५ स्यात् । अन्यद्वापि तथाविधं बदरकण्टका-दि वा स्यात् ॥ ७४ ॥

(टीका.) तत्थ त्ति सूत्रम् । तत्र कोष्ठकादौ से तस्य साधोर्भुञ्जानस्य अस्थिकण्टको वा स्यात् । कथंचिद्गृहिणां प्रमाददोषात् कारणगृहीते पुद्गल एवेत्यन्ये । तृण-काष्ठशर्करादि चापि स्यात् । उचितभोजनेऽन्यद्वापि तथाविधं बदरकर्कटकादीति सूत्रार्थः ॥ ७४ ॥

तं उक्किवित्तु न निक्खिवे, आसएण न छड्डए ॥
हत्थेण तं गहेऊण, एगंतमवक्कमे ॥ ८५ ॥

(अवचूरिः) तदस्थ्यादि उत्क्षिप्य हस्तेन यत्रकुत्रचिन्न क्षिपेत्। आस्येन मुखेन नोज्झेत् मा भूद्विराधनेति। अपि तु हस्तेन गृहीत्वा तदस्थ्यादि एकान्तमवक्रामेत्॥८५॥

(अर्थ). (तं के०) तत् एटले ते अस्थिप्रमुख पदार्थने जमता हाथे करी (उक्किवित्तु के०) उत्क्षिप्य एटले उपाडीने (न निक्खिवे के०) न निक्षिपेत् एटले ज्यां त्यां दूर्द नाखे नहीं. तथा (आसएण के०) आस्येन एटले मुखें करी (न छड्डए के०) नोज्झेत् एटले थुंकी पण नाखे नहीं. तो शुं करे तो के, (हत्थेण के०) हस्तेन एटले हाथे करी (तं के०) ते अस्थि प्रमुखने (गहेऊणं के०) गृहीत्वा एटले ग्रहण करीने (एगंतं के०) एकांतस्थलने विषे (अवक्कमे के०) अवक्रामेत् एटले जाय. ॥ ८५ ॥

(दीपिका.) साधुः तदस्थ्यादिकमुत्क्षिप्य हस्तेन यत्र क्वचिन्न निक्षिपेत्। तथा आस्येन मुखेन न उज्झेत् माभूद्विराधना इति हेतोः। अपि तु किं कुर्यात्। हस्तेन तदस्थ्यादिकं गृहीत्वा एकान्तं निर्व्यञ्जनं स्थानमवक्रामेद्गच्छेत् ॥ ८५ ॥

(टीका.) तं उक्किवित्तु इति सूत्रम्। तदस्थ्यादि उत्क्षिप्य हस्तेन यत्र क्वचिन्न निक्षिपेत्। तथास्येन मुखेन नोज्झेत्। अपितु हस्तेन गृहीत्वा तदस्थ्यादि एकान्तमवक्रामेदिति सूत्रार्थः ॥ ८५ ॥

एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिआ ॥
जयं परिठविज्जा, परिठ्ठप्प पडिक्कमे ॥ ८६ ॥

(अवचूरिः) एकान्तमवक्रम्य अचित्तं प्रत्युपेक्ष्य तं यतं परिष्ठापयेत्। परिष्ठाप्य प्रतिक्रामेत् ॥ ८६ ॥

(अर्थ.) उपरनी गाथामां कह्या प्रमाणे (एगंतं के०) एकांतस्थलने विषे (अवक्कमित्ता के०) अवक्रम्य एटले जइने (जयं के०) यतं एटले जयणासहित (परिठविज्जा के०) परठवे, (परिठ्ठप्प के०) परठवीने पठी (पडिक्कमे के०) प्रतिक्रामेत् एटले इरियावही पडिक्कमे. ॥ ८६ ॥

(दीपिका.) तत्र गत्वा किं कुर्यादित्याह। साधुस्तदस्थ्यादिकं यतमत्वरितं

प्रतिष्ठापयेत् । किंकृत्वा । एकान्तमवक्रम्य गत्वा । पुनः किं कृत्वा । अचित्तं प्राशुकं प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा, रजोहरणेन प्रमार्ज्य च परिष्ठाप्य च प्रतिक्रामेदीर्यापथिकीमिति ॥ ७६ ॥

(टीका.) एगंत त्ति सूत्रम् । एकान्तमवक्रम्य अचित्तं प्रत्युपेक्ष्य यतं प्रतिष्ठापयेत् । प्रतिष्ठाप्य प्रतिक्रामेदिति । जावार्थः पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः ॥ ७६ ॥

सिआ य भिक्खू इच्छिज्जा, सिज्जमागम्म भुत्तुअं ॥
सपिंडपायमागम्म, उंडुअं से पडिलेहिआ ॥ ७७ ॥

(अवचूरिः) वसतिमधिकृत्य जोजनविधिमाह । स्याद्भिक्षुरिच्छेच्छय्यां वसतिमागम्य परिजोक्तुम् । सपिण्डपातेन विशुद्धभिक्षया सहागम्य । वसतिमिति गम्यते । उन्डुकं स्थानं प्रत्युपेक्ष्य तत्रस्थो भिक्षां शोधयेत् ॥ ७७ ॥

(अर्थ.) हवे पोताने स्थानकने विषे आहार लेवानो विधि कहे छे. (सिआ के०) स्यात् कदाचित् एटले जो कदाजित् बीजा कोइपण कारणना अजावथी (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु (सिज्जं के०) शय्याम् एटले उपाश्रय प्रत्ये (आगम्म के०) आगम्य एटले आवीने (भुत्तुअं के०) जोक्तुं एटले जोजन करवा (इच्छिया के०) इच्छेत् एटले इच्छे. तो (सपिंडपायं के०) सपिंडपातं एटले शुद्ध भिक्षाए सहित एवो ते साधु (आगम्म के०) आगम्य एटले उपासरानी पासें आवीने बाहर उनो थकोज (उंडुअं के०) उन्डुकं एटले जोजननी भूमि प्रत्ये (पडिलेहिआ के०) पडिलेहे. ॥ ७७ ॥

(दीपिका.) अथ वसतिमधिकृत्य जोजनविधिमाह । स्यात् कदाचित् तदन्यकारणाजावे सति भिक्षुः इच्छेत् शय्यां वसतिम् । किं कृत्वा । आगम्य तत्र आगत्य । किमर्थं परिजोक्तुं जोजननिमित्तम् । तत्रायं विधिः । सपिण्डपायं पिण्डपातेन विशुद्धसमुदानेन आगम्य । वसतिमिति शेषः बहिरेव उन्डुकं स्थानं प्रत्युपेक्ष्य विधिना तत्रस्थः पिण्डपातं विशोधयेत् ॥ ७७ ॥

(टीका.) वसतिमधिकृत्य जोजनविधिमाह । सिआ य त्ति सूत्रम् । स्यात् कदाचित् तदन्यकारणाजावे सति भिक्षुरिच्छेत् । शय्यां वसतिमागम्य परिजोक्तुं तत्रायं विधिः । सह पिण्डपातेन विशुद्धसमुदानेनागम्य । वसतिमिति गम्यते । तत्र बहिरेवोन्डुकं स्थानं प्रत्युपेक्ष्य विधिना तत्रस्थः पिण्डपातं विशोधयेदिति सूत्रार्थः ॥ ७७ ॥

विणएणं पविसित्ता, सगासे गुरुणो मुणी ॥
इरियावहियमायाय, आगओ अ पडिक्कमे ॥ ७८ ॥

(अवचूरिः) विनयेन नैषेधिकीनमःक्षमाश्रमणेभ्योऽञ्जलिकरणलक्षणेन प्रविश्य वसतिमिति सकाशे गुरोर्मुनिः ईर्यापथिकामादाय तत्सूत्रं पठित्वा आगतश्च गुरुसमीपं प्रतिक्रामेत् कायोत्सर्गं कुर्यादिति ॥ ८८ ॥

(अर्थ.) पछी; (मुणी के०) मुनिः एटले संयमी साधु (विणयेण के०) विनयेन एटले; निसिही केहवी, करांजलि रचीने 'नमः क्षमाश्रमणेभ्यः' एम केहवुं ए रूप जे विनय ते विनय करी उपासराने विषे (पविसित्ता के०) प्रविश्य एटले प्रवेश करीने (गुरुणो के०) गुरोः एटले गुरुना (सगासे के०) सकाशे एटले समीप भागमां (इरियावहियं के०) ईरियापथिकां एटले इरियावहियाए ए सूत्रने (आयाए के०) आदाय एटले पठन करीने पछी (आगउ के०) आगतः एटले गुरुनी पासे प्राप्त थयो थको (पडिक्कमे के०) प्रतिक्रामेत् एटले कायोत्सर्ग करे. ॥ ८८ ॥

(दीपिका) ततः पश्चात्किं कुर्यादित्याह । साधुस्तत्र आगतो गुरुसमीपं प्रतिक्रामेत् कायोत्सर्गं कुर्यात् । किं कृत्वा । गुरुसगासे इरियावहिअं आयाय गुरुसमीपे ईर्यापथिकां "इच्छामि पडिक्कमिउं" इत्यादि पाठरूपां आदाय पठित्वा । पुनः किं कृत्वा । विणएण पविसित्ता । पूर्वं पिण्डं विशोध्य वहिर्विनयेन नैषेधिकीनमःक्षमाश्रमणेभ्योऽञ्जलिकरणलक्षणेन । वसतिमिति शेषः । प्रविश्य ॥ ८८ ॥

(टीका.) तत ऊर्ध्वं विणएण त्ति सूत्रम् । विशोध्य पिण्डं वहिर्विनयेन नैषेधिकीनमःक्षमाश्रमणेभ्योऽञ्जलिकरणलक्षणेन प्रविश्य वसतिमिति गम्यते । सकाशे गुरोः मुनिर्गुरुसमीप इत्यर्थः । ईर्यापथिकामादाय "इच्छामि पडिक्कमिउं इरियावहियाए" इत्यादि पठित्वा सूत्रम् । आगतश्च गुरुसमीपं प्रतिक्रामेत्कायोत्सर्गं कुर्यादिति सूत्रार्थः ॥ ८८ ॥

आभोइत्ता ण नीसेसं, अइआरं जहक्कमं ॥
गमणागमणे चेव, भत्ते पाणे च संजए ॥ ८९ ॥

(अवचूरिः) तत्र कायोत्सर्गे आभोगयित्वा ज्ञात्वा निःशेषमतीचारं यथाक्रमं गमनागमनयोश्चैव भक्तपानयोश्च संयतः कायोत्सर्गस्थो हृदि स्थापयेत् ॥ ८९ ॥

(अर्थ.) आभोइत्ता णमिति. पछी (संजए के०) संयतः एटले ते पूर्वोक्त साधु काउसग्गने विषे रह्यो थको (गमणागमणे के०) गमनागमनयोः एटले जतां अने आवतां उपजेला (चेव के०) वली (भत्तपाणे के०) भक्तपानयोः एटले भात पाणी वोहोरतां उपजेला (नीसेसं के०) निःशेषं एटले संपूर्ण (अइयारं के०)

अतिचारं एटले अतिचारने (जहक्कमं के०) यथाक्रमं एटले अनुक्रमें (आ-लोइत्ता के०) आलोगयित्वा एटले जाणीने स्मरण करीने हृदयने विषे स्थापे. ॥ ८९ ॥

(दीपिका.) ततः किं कुर्यादित्याह । साधुः कायोत्सर्गस्थः तमतिचारं हृदये स्थापयेत्। किंभूतमतिचारम् । निःशेषम् । यथाक्रमं परिपाट्या । किं कृत्वा । तत्र कायोत्सर्गे आलोगयित्वा ज्ञात्वा । कुत्रेत्याह । गमनागमनयोः । गमने गछत आगमन आगछतः । पुनः भक्तपानयोः भक्ते पाने च ॥ ८९ ॥

(टीका.) अलोइत्ता णं ति सूत्रम् । तत्र कायोत्सर्गे आलोगयित्वा ज्ञात्वा निःशेषमतिचारं यथाक्रमं परिपाट्या । केत्याह । गमनागमनयोश्चैव । गमने गछत आगमन आगछतो योऽतिचारः। तथा भक्तपानयोश्च । भक्ते पाने च योऽतिचारः । तं संयतः साधुः कायोत्सर्गस्थो हृदये स्थापयेदिति सूत्रार्थः ॥ ८९ ॥

उज्जुपन्नो अणुव्विग्गो, अव्वखित्तेण चेअसा ॥
आलोए गुरुसगासे, जं जहा गहिअं भवे ॥ ९० ॥

(अवचूरिः) विधिनोत्सारिते च तस्मिन् ऋजुप्रज्ञोऽनुद्विग्नः । क्षुदादिजयात्प्रशान्तः । अव्याक्षिप्तेन चेतसा आलोचयेद्गुरुसकाशे । गुरोर्निवेदयेदिति भावः। यदशनादि यथा येन प्रकारेण हस्तप्रदानादिना गृहीतं भवेत् ॥ ९० ॥

(अर्थ.) पछी, (उज्जुप्पन्नो के०) ऋजुप्रज्ञः एटले ऋजु ते सरल, कपटरहित एवी छे प्रज्ञा बुद्धि जेनी एवो, तथा (अणुव्वग्गो के०) अनुद्विग्नः एटले जेने उद्विग्नपणुं, व्यग्रपणुं नथी एवो ते पूर्वोक्त साधु (अव्वक्खित्तेण के०) अव्याक्षिप्तेन एटले जेने विक्षेप ते चंचल पणुं नथी, एवा (चेअसा के०) चेतसा एटले अंतःकरणे करी (गुरुसगासे के०) गुरुसकाशे एटले गुरुनी समीपे (आलोए के०) आलोचयेत् एटले आलोचे, कहे. शुं कहे तो के, (जं के०) यत् एटले जे आहारादिक (जहा के०) यथा एटले जे प्रकारे (गहिअं के०) गृहीतं एटले ग्रहण्युं (भवे के०) भवेत् एटले होय ते सर्व गुरुनी पासें आलोचे. ॥ ९० ॥

(दीपिका.) कायोत्सर्गं पारिते च किं कुर्यादित्याह । साधुरशनादि यथा येन प्रकारेण हस्तप्रदानादिना गृहीतं भवेत्, तद्गुरुसमीपे आलोचयेद्गुरोर्निवेदयेदिति भावः । केन । अव्याक्षिप्तेन चेतसा । किंभूतेन चेतसा । अव्याक्षिप्तेन अन्यस्मिन् अन्यत्र उपयोगमगछता । किंभूतः साधुः । ऋजुप्रज्ञः अकुटिलमतिः । पुनः किंभूतः साधुः । अनुद्विग्नः सर्वत्र क्षुदादिजयात् प्रशान्तः ॥ ९० ॥

(टीका.) विधिनोत्सारिते चेतस्मिन् उज्जुप्पन्नत्ति सूत्रम् । ऋजुप्रज्ञः अकुटिलमतिः सर्वत्र अनुद्विग्नः क्षुदादिजयात्प्रशान्तः अव्याक्षिप्तेन चेतसान्यत्रोपयोगमगच्छतेत्यर्थः । आलोचयेद्गुरुसकाशे गुरोर्निवेदयेदिति जावः । यदशनादि यथा येन प्रकारेण हस्तदानादिना गृहीतं जवेदिति सूत्रार्थः ॥ ए० ॥

न सम्ममालोइअं हुज्जा, पुविं पच्छा व जं कडं ॥
पुणो पडिक्कमे तस्स, वोसट्ठो चिंतए इमं ॥ ए१ ॥

(अवचूरिः) न सम्यगालोचितं सूक्ष्ममज्ञानात् अनाजोगेनाननुस्मरणाद्वा पूर्वं पश्चाद्वा यत्कृतं पुरःकर्म वा पश्चात्कर्म वा पुनरालोचनानन्तरं प्रतिक्रामेत् । तस्य सूक्ष्मातिचारस्य "इच्छामि पडिक्कमिउं गोअरचरिआए" इत्यादि पठित्वा व्युत्सृष्टः कायोत्सर्गस्थश्चिन्तयेदिदं वक्ष्यमाणलक्षणम् ॥ ए१ ॥

(अर्थ.) पछी शुं करे ते कहे छे. ते साधु, (जं के०) यत् एटले जे सूक्ष्म अज्ञानथी (सम्मं के०) सम्यक् एटले सारी रीते (आलोइअं के०) आलोचितं एटले आलोयुं (न हुज्जा के०) न होय. हवे शुं ते कहे छे. (व के०) अथवा (जं के०) यत् एटले जे (पुवं कडं के०) पूर्वकर्म अने (पच्छा कडं के०) पश्चात् कर्म होय, (तस्स के०) तेने (पुणो के०) पुनः एटले फरी (पडिक्कमे के०) प्रतिक्रमण करे. पछी (वोसट्ठो के०) व्युत्सृष्टः एटले कायोत्सर्गमां रह्यो थको (इमं के०) इदं एटले आगल केहेशे ते (चिंतए के०) चिंतयेत् एटले चिंतवे.॥ ए१ ॥

(दीपिका.) ततः किं कुर्यादित्याह साधुस्तस्य सूक्ष्मातिचारस्य यत्पूर्वं कृतं तत् पुरः कर्म यत्पश्चात्कृतं तत् पश्चात्कर्म सूक्ष्मं न सम्यगालोचितं जवेत् । कुतः । अज्ञानादनाजोगेनाननुस्मरणाद्वा । तत्सर्वं पुनरालोचनानन्तरकालं प्रतिक्रामेत् । किं कृत्वा । "इच्छामि पडिक्कमिउं गोअरचरिआए" इत्यादि सूत्रं पठित्वा । ततो व्युत्सृष्टः कायोत्सर्गस्थ इदं वक्ष्यमाणं गाथारूपं चिन्तयेत् ॥ ए१ ॥

(टीका.) तदनु च न संमं ति सूत्रम् । न सम्यगालोचितं जवेत् सूक्ष्ममज्ञानात् । अनाजोगेनाननुस्मरणाद्वा पूर्वं पश्चाद्वा यत्कृतं पुरःकर्म पश्चात्कर्म वेत्यर्थः । पुनरालोचनोत्तरकालं प्रतिक्रामेत्तस्य सूक्ष्मातिचारस्य इच्छामि पडिक्कमिउं गोअरचरिआए " इत्यादि सूत्रम् । पठित्वा व्युत्सृष्टः कायोत्सर्गस्थश्चिन्तयेदिदं वक्ष्यमाणलक्षणमिति सूत्रार्थः ॥ ए१ ॥

अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ ॥
मुक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥ ए२ ॥

(अवचूरिः) अहो विस्मये । जिनैस्तीर्थकरैरसावद्यापापा वृत्तिर्वर्त्तना साधूनां द- र्शिता मोक्षसाधनहेतोः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रसाधनस्य साधुदेहस्य धारणाय ॥ए२॥

(अर्थ.) (अहो के०) अहो इति विस्मये (जिणेहिं के०) जिनैः एटले राग- द्वेषादिके रहित एवा तीर्थंकरोए (साहूण के०) साधूनां एटले साधु लोकोने (असावज्जा के०) असावद्या एटले दोषरहित पापरहित एवी (वित्ती के०) वृत्तिः एटले गोचरीरूप वृत्ति (देसिआ के०) देशिता अथवा दर्शीता एटले केवी सारी कही छे, अथवा देखाडी छे! जूओ, के जे गोचरी वृत्ति (मुक्खसाहणहेउस्स के०) मोक्षसाधनहेतोः एटले मोक्ष साधवाने कारणभूत एवा (साहुदेहस्स के०) साधुदेहस्य एटले साधुना देहने (धारणा के०) धारणाय एटले धारण, पोषण, सं यमनो निर्वाह करवो तेने अर्थे छे.॥ ए२ ॥

(दीपिका.) किं चिन्तयेत्तदाह । अहो इति विस्मये जिनैस्तीर्थकरैः साधूनां वृत्तिर्दर्शिता देशिता वा।किंभूता वृत्तिः । असावद्या अपापा । कस्मै ।साधुदेहस्य धा- रणायं धारणार्थं । किंभूतस्य साधुदेहस्य । मोक्षसाधनहेतोः मोक्षसाधनं ज्ञानदर्श- नचारित्ररूपं तस्य हेतोः ॥ ए२ ॥

(टीका.) अहो जिणेहिं सूत्रम् । अहो इत्याश्चर्ये । जिनैस्तीर्थकरैरसावद्यापापा वृत्तिर्वर्त्तना साधूनां दर्शिता देशिता वा । मोक्षसाधनहेतोः सम्यग्दर्शनज्ञानचा- रित्रसाधनस्य साधुदेहस्य धारणाय संधारणार्थमिति सूत्रार्थः ॥ ए२ ॥

णमुक्कारेण पारित्ता, करित्ता जिणसंथवं ॥
सज्झायं पठवित्ता णं, वीसमेज्ज खणं मुणी ॥ ए३ ॥

(अवचूरिः) नमस्कारेण पारयित्वा नमो अरिहंताणमिति कृत्वा जिनसंस्तवं लोगस्सेत्यादि स्वाध्यायं प्रस्थाप्य विश्राम्येत्क्षणं कालं मुनिः ॥ ए३ ॥

(अर्थ.) पठी, (नमुक्कारेण के०) "नमो अरिहंताणं" एवा उच्चारे करी (पा- रित्ता के०) पारयित्वा एटले पूर्वोक्त काउस्सग्ग पारीने तथा (जिणसंथवं के०) जिन जे तीर्थंकर तेमनो जे संस्तव एटले. 'लोगस्सुज्जोअगरे' इत्यादि स्तवन तेने (करित्ता के०) कृत्वा एटले एकवार संपूर्ण पठन करीने पठी (सज्झायं के०) स्वाध्यायं एटले सिद्धांतनी गाथाने (पठवित्ता णं के०) प्रस्थाप्य एटले पूर्ण करीने

(मुणी के०) मुनि. एटले पूर्वोक्त साधु (खणं के०) क्षणं एटले क्षणमात्र (वीसमिज्ज के०) विश्राम्येत् एटले विश्रांति लिये. ॥ ए३ ॥

(दीपिका.) ततः किं कुर्यादित्याह। मुनिः क्षणं स्तोककालं विश्राम्येत्। किं कृत्वा। नमस्कारेण नमो अरिहंताणमिति कथनरूपेण कायोत्सर्गं पारयित्वा। पुनः किं कृत्वा। जिनसंस्तवं लोगस्सुज्जोयगरे इत्यादिरूपं कृत्वा। अतो यदि न पूर्वं प्रस्थापितः ततः स्वध्यायं प्रस्थाप्य मंडल्युपजीवकः तं स्वाध्यायमेव कुर्यात्। यावदन्ये आगच्छन्ति। यः पुनस्तदन्यः क्षपकादिः सोऽपि प्रस्थाप्य विश्राम्येत् ॥ ए३ ॥

(टीका.) ततश्च णमोक्कारेणत्ति सूत्रम्। नमस्कारेण पारयित्वा नमो अरिहंताणमित्यनेन कृत्वा जिनसंस्तवं "लोगस्सुज्जोअगरे" इत्यादिरूपं। ततो न यदि पूर्वं प्रस्थापितस्ततः स्वाध्यायं प्रस्थाप्य मंडल्युपजीवकस्तमेव कुर्यात्। यावदन्य आगच्छन्ति। यः पुनस्तदन्यः सोऽपि प्रस्थाप्य विश्राम्येत् क्षणं स्तोककालं मुनिरिति सूत्रार्थः ॥ ए३ ॥

वीसमंतो इमं चिंते, हियमठं लाभमठिउ ॥
जइ मे अणुग्गहं कुज्जा, साहू हुज्जामि तारिउ ॥ ए४ ॥

(अवचूरिः) विश्राम्यन्निदं चिन्तयेत्परिणतचेतसा हितं कल्याणप्रापकमर्थं वक्ष्यमाणं लाभेन निर्जरादिनार्थोऽस्येति लाभार्थिकः। यदि मे [illegible] प्रासुकपिण्डग्रहणेन ततः स्यामहं तारितो भवसमुद्रात् ॥ ए४ ॥

(अर्थ.) साधु विश्रामानंतर शुं करे ते कहे छे. पछी, (लाभमठिउ के०) लाभार्थी एटले कर्मनिर्जरारूप लाभनो अर्थी एवो पूर्वोक्त साधु (वीसमंतो के०) विश्राम्यन् एटले विश्रांति लेतो थको (इमं के०) इमं एटले आ केहशे ते (हियमठं के०) हितमर्थं एटले हित जे कल्याण तेने पमाडनार एवा अर्थप्रत्ये (चिंते के०) चिंतयेत् एटले चिंतन करे. ते एवी रीतेः-(जइ के०) यदि एटले जो (साहू के०) साधु (मे के०) मारा उपर एटले मे आणेला प्रासुक पिंडने ग्रहण करीने (अणुग्गहं के०) अनुग्रहम् एटले प्रसादने (कुज्जा के०) कुर्यात् एटले करे. तो तेनो हुं (तारिउ के०) तारितः एटले भवसमुद्रथी तारेलो एवो (हुज्जामि के०) भवामि एटले थाउं. ॥ ए४ ॥

(दीपिका.) पुनः साधुर्विश्रामानन्तरं किं कुर्यादित्याह। साधुर्विश्राम्यन् इदं हितं कल्याणप्रापकमर्थं वक्ष्यमाणलक्षणं चिन्तयेत्। केन। चेतसा परिणतेन मनसा। किंभूतः

अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ ॥
मुक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥ ९२ ॥

(अवचूरिः) अहो विस्मये । जिनैस्तीर्थकरैरसावद्यापापा वृत्तिर्वर्त्तना साधूनां दर्शिता मोक्षसाधनहेतोः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रसाधनस्य साधुदेहस्य धारणाय ॥९२॥

(अर्थ.) (अहो के०) अहो इति विस्मये (जिणेहिं के०) जिनैः एटले रागद्वेषादिके रहित एवा तीर्थंकरोए (साहूण के०) साधूनां एटले साधु लोकोने (असावज्जा के०) असावद्या एटले दोषरहित पापरहित एवी (वित्ती के०) वृत्तिः एटले गोचरीरूप वृत्ति (देसिआ के०) देशिता अथवा दर्शिता एटले केवी सारी कही छे, अथवा देखाडी छे ! जूओ, के जे गोचरी वृत्ति (मुक्खसाहणहेउस्स के०) मोक्षसाधनहेतोः एटले मोक्ष साधवाने कारणभूत एवा (साहुदेहस्स के०) साधुदेहस्य एटले साधुना देहने (धारणा के०) धारणाय एटले धारण, पोषण, संयमनो निर्वाह करवो तेने अर्थे छे. ॥ ९२ ॥

(दीपिका.) किं चिन्तयेत्तदाह । अहो इति विस्मये जिनैस्तीर्थकरैः साधूनां वृत्तिर्दर्शिता देशिता वा। किंभूता वृत्तिः । असावद्या अपापा । कस्मै । साधुदेहस्य धारणाय धारणार्थं । किंभूतस्य साधुदेहस्य । मोक्षसाधनहेतोः मोक्षसाधनं ज्ञानदर्शनचारित्ररूपं तस्य हेतोः ॥ ९२ ॥
हीत सांपजागदानेन ॥ ९५ ॥ रसावद्यापाप

(अर्थ.) एम चिंतवीने पछी योग्य वेलाने विषे आचार्यने आहार लेवाने विनंति करे. जो ते आचार्य आहार लिये, तो सारुं, नहीं तो तेने वली केहवुं के, जे हे भगवन् ! आप ए आहार कोइने आपो. पछी ते आचार्य जो ते आहार कोइ पुरुषने आपे, तो सारुं, अने जो ते आचार्य एम कहे के, तुंज कोइने आप. त्यारे आगल केहवाशे तेप्रमाणे करे. साहवोत्ति सूत्र. (तउ के०) ततः एटले आचार्यनी आज्ञा लीधा पछी (साहवो के०) साधुः एटले ते साधु (चियत्तेणं के०) मनः प्रणिधाने करी पोताना धर्मबांधव एवा बीजा साधुओने (जहक्कमं के०) यथाक्रमं एटले योग्यताने अनुक्रमे करी अर्थात् जे श्रेष्ठ होय तेने प्रथम ते पछी बीजाने एवे अनुक्रमेकरी (निमंतिज्ज के०) निमंत्रयेत् एटले आमंत्रण करे. पछी, (जइ के०) यदि एटले जो (तत्थ के०) तत्र एटले ते साधुमां (केइ के०) कश्चित् एटले कोइ पण साधु आहार लेवाने (इच्छिज्जा के०) इच्छेत् एटले इच्छे. तो (तेहिं सद्धिं के०) तैः सार्धं एटले तेमनी साथे (भुंजए के०) भुंजीत एटले भोजन करे. ॥९५॥

(मुणी के०) मुनि. एटले पूर्वोक्त साधु (खणं के०) क्षणं एटले क्षणमात्र (वीसमिज्ज के०) विश्राम्येत् एटले विश्रांति लिये. ॥ ९३ ॥

(दीपिका.) ततः किं कुर्यादित्याह। मुनिः क्षणं स्तोककालं विश्राम्येत्। किं कृत्वा। नमस्कारेण नमो अरिहंताणमिति कथनरूपेण कायोत्सर्गं पारयित्वा। पुनः किं कृत्वा। जिनसंस्तवं लोगस्सुज्जोयगरे इत्यादिरूपं कृत्वा। अतो यदि न पूर्वं प्रस्थापितः ततः स्वाध्यायं प्रस्थाप्य मंडल्युपजीवकः तं स्वाध्यायमेव कुर्यात्। यावदन्ये आगच्छन्ति। यः पुनस्तदन्यः क्षपकादिः सोऽपि प्रस्थाप्य विश्राम्येत् ॥ ९३ ॥

(टीका.) ततश्च णमोक्कारेणत्ति सूत्रम्। नमस्कारेण पारयित्वा नमो अरिहंताणमित्यनेन कृत्वा जिनसंस्तवं "लोगस्सुज्जोअगरे" इत्यादिरूपं। ततो न यदि पूर्वं प्रस्थापितस्ततः स्वाध्यायं प्रस्थाप्य मंडल्युपजीवकस्तमेव कुर्यात्। यावदन्य आगच्छन्ति। यः पुनस्तदन्यः सोऽपि प्रस्थाप्य विश्राम्येत् क्षणं स्तोककालं मुनिरिति सूत्रार्थः ॥ ९३ ॥

वीसमंतो इमं चिंते, हियमठं लाभमठिउ ॥
जइ मे अणुग्गहं कुज्जा, साहू हुज्जामि तारिउ ॥ ९४ ॥

(अवचूरिः) विश्राम्यन्निदं चिन्तयेत्परिणतचेतसा हितं कल्याणप्रापकमर्थं वक्ष्यमाणं लाभेन[illegible] (कोइ के०) कोऽपि [illegible] कोइ पण प्रासुकपिण्डम् के०) न इच्छेत् एटले आहार लेवाने इच्छे नहीं. (तउ के०) ततः तो पछी (एकउ के०) एककः एटले एकभोज (भुंजिज्ज के०) भुंजीत एटले भोजन करे. शामां भोजन करे ते कहे छे. (साहु के०) पूर्वोक्त साधु (आलोए के०) आलोके एटले प्रकाशसहित, ज्यां प्रकाश घणो छे, एवा (भायणे के०) भाजने एटले पात्रमां (जयं के०) जयणाए करी तथा (अपरिसाडियं के०) अपरिशातयन् एटले हाथमांथी अथवा मुखमांथी कणमात्र न पडे तेवीरीते भोजन करे. ॥ ९६ ॥

(दीपिका.) अथ कोपि नेच्छत्तदा किं कुर्यादित्याह। अथ कोपि साधुर्नेच्छत्तदा साधुरेकाकी रागादिरहितो भुञ्जीत। कथं भुञ्जीतेत्याह। आलोकभाजने मक्षिकादीनामपोहाय प्रकाशप्रधाने भाजने इत्यर्थः। यतः प्रयत्नेन तत्रोपयुक्तः। किं कुर्वन्। अपरिशातयन्। हस्तमुखाभ्यां कणमात्रमपि न त्यजन् ॥ ९६ ॥

(टीका.) अह के इत्ति सूत्रम्। अथ कश्चिन्नेच्छेत् साधुस्ततो भुञ्जीत एकको रागादिरहित इति। कथं भुञ्जीतेत्यत्राह। आलोके भाजने मक्षिकाद्यपोहाय प्र-

अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ ॥
मुक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥ ९२ ॥

(अवचूरिः) अहो विस्मये । जिनैस्तीर्थंकरैरसावद्यापापा वृत्तिर्वर्त्तना साधूनां दर्शिता मोक्षसाधनहेतोः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रसाधनस्य साधुदेहस्य धारणाय ॥९२॥

(अर्थ.) (अहो के०) अहो इति विस्मये (जिणेहिं के०) जिनैः एटले रागद्वेषादिके रहित एवा तीर्थंकरोए (साहूण के०) साधूनां एटले साधु लोकोने (असावज्जा के०) असावद्या एटले दोषरहित पापरहित एवी (वित्ती के०) वृत्तिः एटले गोचरीरूप वृत्ति (देसिआ के०) देशिता अथवा दर्शिता एटले केवी सारी कही छे, अथवा देखाडी छे ! जूओ, के जे गोचरी वृत्ति (मुक्खसाहणहेउस्स के०) मोक्षसाधनहेतोः एटले मोक्ष साधवाने कारणभूत एवा (साहुदेहस्स के०) साधुदेहस्य एटले साधुना देहने (धारणा के०) धारणाय एटले धारण, पोषण, संयमनो निर्वाह करवो तेने अर्थे छे. ॥ ९२ ॥

(दीपिका.) किं चिन्तयेत्तदाह । अहो इति विस्मये जिनैस्तीर्थंकरैः साधूनां वृत्तिर्दर्शिता देशिता वा। किंभूता वृत्तिः । असावद्या अपापा । कस्मै ।साधुदेहस्य धारणार्थं । किंभूतस्य साधुदेहस्य । मोक्षसाधनहेतोः मोक्षसाधनं ज्ञानदर्

पोताना देहनिर्वाहार्थ पूर्वोक्त पदार्थने (संजए के०) संयतः एटले रागद्वेषरहित एवो साधु (महु घयं व के०) मधुघृतमिव एटले सरस घीसरखा जाणीने (भुंजिज्ज के०) भुञ्जीत एटले भोजन करे. ॥ ९७ ॥

(दीपिका.) अथ भोज्यमाश्रित्य विशेषमाह । संयत एवंविधमपि अशनादि मधुघृतमिव मधुघृतसमानं मृष्टमिति ज्ञात्वा भुञ्जीत । किंविशिष्टमशनादि । तिक्तं वा एलुकवालुकादि १ कटुकमार्द्रकतीमनादि २ कषायं वल्लादि ३ अंबिलं वा अम्लं तक्रारनालादि ४ मधुरं क्षीरदध्यादि ५ लवणं वा प्रकृतिक्षारं तथाविधशाकादि अन्यद्वा लवणोत्कटं एतत् लब्धं आगमे उक्तेन विधिना प्राप्तं । पुनः कीदृशं अन्यार्थं प्रयुक्तं अन्यार्थं अक्षोपांगन्यायेन देहार्थं परमार्थतो हि तत्साधकमिति कृत्वा मोक्षार्थं प्रयुक्तं परं न वर्णाद्यर्थम् ॥ ९७ ॥

(टीका.) भोज्यमधिकृत्य विशेषमाह । तित्तगंवत्ति सूत्रम् । तिक्तकं वा एलुवालुकादि । कटुकं वा आर्द्रकतीमनादि । कषायं वल्लादि । अम्लं तक्रारनालादि।

प्राणा गता निर्जीवं जातम्। अन्येत्वाचार्या इत्थं व्याख्यां कुर्वन्ति। अल्पशब्दाद्विरसादि वा बहु प्रासुकं सर्वथा शुद्धं नातिहीलयेत्। अपि त्वेवं भावयेत्। यदेव इह लोका ममानुपकारिणः प्रयच्छन्ति तदेव शोभनमिति। किंभूतमशनम्। मुधा लब्धं मन्त्रतन्त्रादिना अप्राप्तम्। किंभूतः साधुः। मुधाजीवी सर्वथा अनिदानजीवी। अन्ये वदन्ति जात्यादिना न जीवी। एवंविधमशनादि दोषवर्जितं संयोजनादिदोषवर्जितं साधुर्भुञ्जीत ॥ ९९ ॥

(टीका.) एतद्भोजनं किमित्याह। उप्पसं ति सूत्रम्। उत्पन्नं विधिना प्राप्तं नातिहीलयेत्सर्वथा न निन्देत्। अल्पमात्रमेतन्न देहपूरकमिति किमनेन। बहु वा असारप्रायमिति। वाशब्दस्य व्यवहितः संबन्धः। किंविशिष्टं तदित्याह। प्रासुकं प्रगतासु निर्जीवमित्यर्थः। अन्ये तु व्याचक्षते, अल्पं वा। वाशब्दाद्विरसादि वा। बहुप्रासुकं सर्वथा शुद्धं नातिहीलयेदिति। अपि त्वेवं भावयेत्। यदेवेह लोका ममानुपकारिणः प्रयच्छन्ति तदेव शोभनमिति। एवं मुधालब्धं कोंटलादिव्यतिरेकेण प्राप्तं मुधाजीवी सर्वथा अनिदानजीवी। जात्याद्यनाजीवक इत्यन्ये। भुञ्जीत दोषवर्जितं संयोजनादिरहितमिति सूत्रार्थः ॥ ९९ ॥

दुल्लहाउ मुहादाई, मुहाजीवी वि दुल्लहा ॥
मुहादाई मुहाजीवी, दो वि गच्छंति सुग्गइं ति बेमि ॥ १०० ॥
पिंडेसणाए पढमो उद्देसो सम्मत्तो ॥ १ ॥

(अवचूरिः.) दुर्लभा एव मुधादातारः। मुधाजीविनोऽपि दुर्लभास्तथाविधचेल्लकवत्। अमीषां फलमाह। मुधादातारो मुधाजीविनश्च द्वावप्येतौ गच्छतः सुगतिं सिद्धिगतिं कदाचिदनन्तरमेव कदाचिद्देवलोकसुमानुष्यप्रत्यागमपरंपरया। ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ १०० ॥

इति पिण्डैषणाध्ययने प्रथमोद्देशकावचूरिः ॥ १ ॥

(अर्थ.) हवे, गुरुनुं वचन कहे छे. (मुहादाई के०) मुधादायी एटले प्रत्युपकार बुद्धिविना आहार आपनारा एवा लोको ए संसारमांहे (दुल्लहाउ के०) दुर्लभाः एटले दुर्लभ छे. तथा (मुहाजीवी वि के०) मुधाजीव्यपि एटले मुधा एटले मंत्रयंत्रादिक देखाड्या विना आहारना लेनारा पण (दुल्लहा के०) दुर्लभाः एटले दुर्लभ छे. ए (मुहादाई के०) मुधादायी एवो श्रावक तथा (मुहाजीवी के०) मुधाजीवी एवो साधु ए (दो वि के०) बन्ने जण (सुगइं के०) सुगतिं

मंथुकुम्मासजोजनं । मंथु बदरचूर्णादि । कुल्मापाः सिरूमापाः । केचिद्व-दन्ति कुल्मापा यवमापाः ॥ ए७ ॥

(टीका.) किंच अरसं ति सूत्रम् । अरसमसंप्राप्तरसं हिंग्वादिभिरसंस्कृतमित्य-र्थः । विरसं वापि विगतरसमतिपुराणौदनादि । सूचितं व्यञ्जनादियुक्तम् । असूचितं वा तद्रहितं वा । कथयित्वा अकथयित्वा वा दत्तमित्यन्ये । आर्द्रं प्रचुरव्यञ्जनम् । यदि वा शुष्कं स्तोकव्यञ्जनं वा । किं तदित्याह । मन्थुकुल्मापजोजनम् । मन्थु बदर-चूर्णादि । कुल्मापाः सिरूमापाः । यवमापा इत्यन्ये । इति सूत्रार्थः ॥ ए७ ॥

उप्पएणं नाइ हीलिज्जा, अप्पं वा बहु फासुअं ॥
मुहालद्धं मुहाजीवी, भुंजिज्जा दोसवज्जिअं ॥ एए ॥

(अवचूरिः) उत्पन्नं विधिना प्राप्तं नातिहीलयेत्, अल्पं वा न देहपूरकमिति, बहु वासारप्रायं किमाज्याम् । प्रासुकं निर्जीवं मुधालब्धं खरिकाचप्पटिकाव्यति-रेकेण मुधाजीवी न जात्याद्याजीवी भुञ्जीत संयोजनारहितम् ॥ एए ॥

(अर्थ.) (उप्पएणं के०) उत्पन्नं एटले सिद्धांतमां कहेली रीतप्रमाणे मळेलो जे पूर्वोक्त आहार तेने (नाइहीलिज्जा के०) नातिहीलयेत् एटले निंदे नहि. एज वात प्रकट करे छे. (अप्पं के०) अल्पं एटले एम न अल्प होय तो कहे जे देहपूरक पण आहार मळ्यो नथी, एथी शुं पूरुं थवानुं ? अथवा (बहु के०) घणो होय, तो एम न कहे के, असार प्राय आहार मळ्यो, तेथी शुं थाय ? (फासुअं के०) प्रासुकं एटले सूजतो होय तेने निंदे नहीं. तेनुं कारण कहे छे, के ते आहार (मुहालद्धं के०) मुधालब्धं एटले मंत्रतंत्रादिक उपकार कीधा विना तथा माया आलाप विना मळेलो छे, माटे निंदे नहीं. बीजुं कारण कहे छे के, ते साधु केवो छे तो के, (मुहाजीवी के०) मुधाजीवी एटले जात्यादिक देखा-ड्या विना आहारनो लेनार छे, तथा सर्वथा अनिदानजीवी छे, माटे आहारने निंदे नहीं. तो शुं करे ते कहे छे. (दोसवज्जिअं के०) दोषवर्जितं एटले संयोजनादि दो-परहित एवा आहार प्रत्ये (भुंजिज्जा के०) भुंजीत एटले जोजन करे. ॥ एए ॥

(दीपिका.) एतद्भोजनं किमित्याह । एवं पूर्वोक्तमरसादिकमशनादि साधुर्भु-ञ्जीत । परं नाति हीलयेत् सर्वथा न निन्देत् । किंभूतमशनम् । विधिना प्राप्तमसं-भवेत् तदा नैवं ज्ञातव्यं वक्तव्यं वा । यत् किमेतदल्पमात्रं न देहपूरकमपि । तथा बहु वा असारप्रायं किमनेनासारेण । किंभूतमशनम् । फासुअं प्रासुकं यस्माद

प्राणा गता निर्जीवं जातम्। अन्येत्वाचार्या इत्थं व्याख्यां कुर्वन्ति। अल्पशब्दाद्विरसादि वा बहु प्रासुकं सर्वथा शुद्धं नातिहीलयेत्। अपि त्वेवं भावयेत्। यदेव इह लोका ममानुपकारिणः प्रयच्छन्ति तदेव शोभनमिति। किंभूतमशनम्। मुधा लब्धं मन्त्रतन्त्रादिना अप्राप्तम्। किंभूतः साधुः। मुधाजीवी सर्वथा अनिदानजीवी। अन्ये वदन्ति जात्यादिना न जीवी। एवंविधमशनादि दोषवर्जितं संयोजनादिदोषवर्जितं साधुर्भुञ्जीत॥ ९९॥

(टीका.) एतद्भोजनं किमित्याह। उप्पण्णं ति सूत्रम्। उत्पन्नं विधिना प्राप्तं नातिहीलयेत्सर्वथा न निन्देत्। अल्पमात्रमेतन्न देहपूरकमिति किमनेन। बहु वा असारप्रायमिति। वाशब्दस्य व्यवहितः संबन्धः। किंविशिष्टं तदित्याह। प्रासुकं प्रगतासु निर्जीवमित्यर्थः। अन्ये तु व्याचक्षते, अल्पं वा। वाशब्दाद्विरसादि वा। बहुप्रासुकं सर्वथा शुद्धं नातिहीलयेदिति। अपि त्वेवं भावयेत्। यदेवेह लोका ममानुपकारिणः प्रयच्छन्ति तदेव शोभनमिति। एवं मुधालब्धं कोंटलादिव्यतिरेकेण प्राप्तं मुधाजीवी सर्वथा अनिदानजीवी। जात्याद्यनाजीवक इत्यन्ये। भुञ्जीत दोषवर्जितं संयोजनादिरहितमिति सूत्रार्थः॥ ९९॥

दुल्लहाउ मुहादाई, मुहाजीवी वि दुल्लहा॥
मुहादाई मुहाजीवी, दो वि गच्छंति सुग्गइं ति बेमि॥ १००॥
पिंडेसणाए पढमो उद्देसो सम्मत्तो॥ १॥

(अवचूरिः.) दुर्लभा एव मुधादातारः। मुधाजीविनोऽपि दुर्लभास्तथाविधचेल्लकवत्। अमीषां फलमाह। मुधादातारो मुधाजीविनश्च द्वावप्येतौ गच्छतः सुगतिं सिद्धिगतिं कदाचिदनन्तरमेव कदाचिद्देवलोकसुमानुष्यप्रत्यागमपरंपरया। ब्रवीमीति पूर्ववत्॥ १००॥

इति पिण्डैषणाध्ययने प्रथमोद्देशकावचूरिः॥ १॥

(अर्थ.) हवे, गुरुनुं वचन कहे छे. (मुहादाई के०) मुधादायी एटले प्रत्युपकार बुद्धिविना आहार आपनारा एवा लोको ए संसारमांहे (दुल्लहाउ के०) दुर्लभाः एटले दुर्लभ छे. तथा (मुहाजीवी वि के०) मुधाजीव्यपि एटले मुधा एटले मंत्रयंत्रादिक देखाड्या विना आहारना लेनारा पण (दुल्लहा के०) दुर्लभाः एटले दुर्लभ छे. ए (मुहादाई के०) मुधादायी एवो श्रावक तथा (मुहाजीवी के०) मुधाजीवी एवो साधु ए (दो वि के०) बन्ने जण (सुग्गइं के०) सुगतिं

एटले सन्नति जे मोक्ष ते प्रत्ये (गछंति के०) जाय छे. (त्ति वेमि के०) इति ब्रवीमि एटले एम हुं तीर्थंकरना उपदेशथी कहुं छुं.

हवे मुधाजीवी साधु उपर दृष्टांत कहे छेः— एक राजा धर्मनी परीक्षा करवा माटे कहेतो हतो के, जे कोइ उपर उपकार करीने तेना वदलामां तेनी पासेथी अन्नपान लेवुं, ए कांइ धर्म नथी. माटे शुद्धधर्म कोण पाले छे, तेनी हुं परीक्षा करुं छुं. एम विचारी तेणे मोदक आपवा सारु घणा साधुउने तेडया. त्यारे कार्पटिकादिक अनेक लोको एकठा थया. ते जोइ राजा तेमने पूछवा लाग्यो के, तमे कया साधनथी निर्वाह करो छो ? त्यारे एके कह्युं के, हुं मुखेकरी निर्वाह करुं छुं, बीजाए कह्युं, हुं पगे करी, त्रीजाए कह्युं हुं हाथे करी, चोथाए कह्युं हुं लोकना अनुग्रहथी, पांचमाए कह्युं, हुं मुधाजीवी छुं. ते सांजली राजाएं तेनो खुलासो ते जुदा जुदा सर्वने पूछ्यो, त्यारे पेहलो मुखथी आजीविका चलावनारो केहवा लाग्यो के, हुं संदेशो केहनार छुं माटे मारी उपजीविका मुखउपरज छे. वीजो पगथी आजीवका चलावनारो केहवा लाग्यो के, हुं लेखवाहक छुं, माटे मारी उपजीविका पग उपर छे. त्रीजो हस्तजीवी केहवा लाग्यो के, हुं लेखक छुं माटे मारी उपजीविका हाथउपर छे, चोथो परिव्राजक केहवा लाग्यो के, हुं प्रव्रजित छुं. माटे मारी जीविका लोको उपर छे. पांचमो जैनी साधु हतो तेणे कह्युं के, मे संवेगथी दीक्षा लीधी छे माटे हुं मुधाजीवी एटले जात्यादि आलंबनविना तथा प्रत्युपकार बुद्धिविना मलेल आहार वडे निर्वाह करनार छुं. ते सांजली राजाए जाण्युं के, ए पांचमो साधु कहे छे,ते खरो धर्म छे. एम जाणी राजा साधुने लइने आचार्य पासे गयो, अने दीक्षा लेतो हवो. एमां जे साधुए कह्युं हुं मुधा वृत्तिए जीवमान छुं. ते साधु मुधाजीवी जाणवो.

हवे मुधादायी उपर कथा कहे छेः— एक परिव्राजक हशे, ते एक जागवतनी पासे आव्यो, अने केहवा लाग्यो के, हुं तमारे घेर चोमासुं रहुं, तमे मारो निर्वाह चलावो. त्यारे जागवत केहवा लाग्यो के, तमे जो मारुं कांइपण काम न करो, अने केवल निःस्पृहपणे जो रहो, तो हुं तमारो निर्वाह चलावीश. ते परिव्राजके तहत्ति कह्युं, अने ते जागवतने घेर चोमासुं रह्यो. हवे ते जागवत परिव्राजकनो निर्वाह चलावे छे. एक वखत शुं थयुं के, ते जागवतनो घोडो चोरोए हरण कर्यो हतो, अने सवार थइ गयेली जाणी एक ठेकाणे तलावपर बांधी राख्यो हतो, ते वामां ते परिव्राजक तलाव उपर नाहवा गयो, त्यां तेणे ते घोडो जोयो. जोइने पछी ते आवीने जागवतने केहवा लाग्यो के, तलावना तीर उपर मारां वस्त्र हुं वीसरी आव्यो, त्यारे जागवते तलाव उपर माणस मोकल्यो. ते माणसे आवीने जा-

गवतने कह्युं के, त्यां में तमारो घोडो जोयो. तेवां वचन दूतना मुखथी सांभली भागवते जाण्युं जे ए वात परिव्राजके कही. पछी ते भागवत केहवा लाग्यो, जे हे परिव्राजक ! तमे अहींथी वीजे ठेकाणे जाउ, हुं तमारो हवेथी निर्वाह चलावीश नहीं. कारण के, तमे अमारुं काम करीने अमारी पासेथी अन्नपान ल्यो, ते कांई शास्त्रमां सूझतुं कह्युं नथी. एवुं दान आपवाथी दातारने पूर्ण फल मलतुं नथी, अने तेवुं दान लेवाथी लेनारने पण अतिचार दोष लागे छे. एम कही परिव्राजकने अन्नपान आपवानुं बंध कह्युं. पछी ते परिव्राजक वीजे ठेकाणे गयो. ए दाता मुधादायी जाणवो. ॥ १०० ॥

इति पिंडेषणाध्ययनना प्रथम उद्देशनो बालावबोध संपूर्ण ॥ १ ॥

(दीपिका.) मुधाजीवीति । दुर्लभमेतद्दर्शयति । दुर्लभा एवंविधा दातारः तथाविधभागवतवत् । मुधाजीविनोऽपि दुर्लभास्तथाविधचेल्लकवत् । एतयोः कथानके वृत्तितो ज्ञेये । अमीषां फलमाह । मुधा दातारो मुधाजीविनश्च द्वावप्येतौ सुगतिं सिद्धिगतिं गच्छन्ति । कदाचित् तस्मिन्नेव भवे कदाचिद्देवलोकसुमानुषत्वप्रत्यागमनपरंपरया । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ १०० ॥

इति श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य शब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां पिण्डैषणाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः समाप्तः ॥ १ ॥

(टीका.) दुल्लह त्ति । दुर्लभा एव मुधादातारस्तथाविधभागवतवत् । मुधाजीविनोऽपि दुर्लभास्तथाविधचेल्लकवत् । अमीषां फलमाह । मुधदातारो मुधाजीविनश्च द्वावप्येतौ गच्छतः सुगतिं सिद्धिगतिं कदाचिदनन्तरमेव कदाचिद्देव लोकसुमानुष प्रत्यागमनपरंपरया । ब्रवीमीति पूर्ववत् । अत्र भागवतोदाहरणम् । जहा एगो परिव्वायगो । सो एगं भागवयं उवठिउ । अहं तव गिहे वरिसारत्तं करेमि । मम उदंतं वहाहि । तेण भणिउं जइ मम उदंतं न वहसि । एवं हवउ त्ति । सो से भागवउ सेज्जाभत्तपाणादिणा उदंतं वहति । अन्नया य तस्स घोडउ चोरेहिं हिउं । अतिप्पभायं ति काऊण जालीए बद्धो । सो अ परिव्वायगो तलाए ण्हायउं गउं । तेण सो घोडउं दिठ्ठो । आगंतुं भणइ मम पाणीयतडे पोत्ती विस्सरिया । गोहो विसज्जिउं । तेण घोडउं दिठ्ठो । आगंतुं कहियं तेण । भागवएण णायं जहा परिवायगेण कहियं । तेण परिव्वायगो भणति । जाहि णाहं तव णिव्विठ्ठं उदंतं वहामि । णिव्विठ्ठं अप्पफलं भवति । एरिसो मुधादाई । मुधाजीविंमि उदाहरणं । एक्को राया धम्मं परिक्खई । को धम्मो । जो अणिविठ्ठं भुंजइ त्ति । तो तं परिक्खामि त्ति काऊण मणुस्सा संदिठ्ठा । राया मो-

एटले सद्गति जे मोक्ष ते प्रत्ये (गछंति के०) जाय छे. (त्ति बेमि के०) इति ब्रवीमि एटले एम हुं तीर्थंकरना उपदेशथी कहुं छुं.

हवे मुधाजीवी साधु उपर दृष्टांत कहे छेः– एक राजा धर्मनी परीक्षा करवा माटे कहेतो हतो के, जे कोइ उपर उपकार करीने तेना बदलामां तेनी पासेथी अन्नपान लेवुं, ए कांइ धर्म नथी. माटे शुद्धधर्म कोण पाले छे, तेनी हुं परीक्षा करुं छुं. एम विचारी तेणे मोदक आपवा सारु घणा साधुउने तेड्या. त्यारे कार्पटिकादिक अनेक लोको एकठा थया. ते जोइ राजा तेमने पूछवा लाग्यो के, तमे कया साधनथी निर्वाह करो छो ? त्यारे एके कह्युं के, हुं मुखेकरी निर्वाह करुं छुं, बीजाए कह्युं, हुं पगे करी, त्रीजाए कह्युं हुं हाथे करी, चोथाए कह्युं हुं लोकना अनुग्रहथी, पांचमाए कह्युं, हुं मुधाजीवी छुं. ते सांभली राजाए तेनो खुलासो ते जुदा जुदा सर्वने पूछ्यो, त्यारे पेहलो मुखथी आजीविका चलावनारो केहवा लाग्यो के, हुं संदेशो केहनार छुं माटे मारी उपजीविका मुखउपरज छे. बीजो पगथी आजीवका चलावनारो केहवा लाग्यो के, हुं लेखवाहक छुं, माटे मारी उपजीविका पग उपर छे, त्रीजो हस्तजीवी केहवा लाग्यो के, हुं लेखक छुं माटे मारी उपजीविका हाथउपर छे, चोथो परिव्राजक केहवा लाग्यो के, हुं प्रव्रजित छुं, माटे मारी जीविका लोको .... हतो तेणे कह्यं के मे संवेगथी दीक्षा लीधी छे माटे हुं

(अर्थ.) पिंडेषणाध्ययनना प्रथम उद्देश कह्यो, तेमां कहेवानुं ... रह्युं ते हवे आ बीजा उद्देशमां कहे छे. पडिग्गहत्ति. (संजए के०) संयतः एटले साधु आहार करीने पछी (पडिग्गहं के०) प्रतिग्रहं एटले पात्रादिकने (लेवमायाए के०) लेपमर्यादया एटले लेप सुधी (संलिहित्ता णं के०) संलिह्य एटले आंगुलीए करी रूडी परे लूहीने (दुगंधं के०) दुर्गंधं एटले जेने खराब गंध आवे छे, एवा तथा (वा के०) अथवा (सुगंधं के०) सुगन्धि एटले जेने सारो गंध आवे छे, एवा पण आहारने (सव्वं के०) निरवशेषपणे किंचित् पण शेष न राखतां (भुंजे के०) भोजन करे. परंतु (न छड्डए के०) नोझेत् एटले छांडे नहि. एटले सरस अन्न जिमे, अने नीरस छांडे, एम करे नहीं. ॥ १ ॥

(दीपिका.) अथ पिंडैषणायाः प्रथम उद्देशे यत् उपयोगि नोक्तं तत् द्वितीयोद्देशके दर्शयन्नाह । संयतः साधुः दुर्गन्धि वा सुगन्धि वा भोजनजातं सर्वं समस्तं भुञ्जीताश्नीयात् परं नोझेत् । अत्र गन्धग्रहणं रसादीनामुपलक्षणम् । कुतो नोझेत् ? उच्यते । संयमविराधनाभयात् । किं कृत्वा । प्रतिग्रहं पात्रं संलिह्य प्रदेशिन्या निरवयवं कृत्वा । कया । लेपमर्यादया आलेपं संलिह्य ॥ १ ॥

भागवतने कह्युं के, त्यां में तमारो घोडो जोयो. तेवां वचन दूतना मुखथी सांजली जागवते जाण्युं जे ए वात परिव्राजके कही. पठी ते जागवत केहवा लाग्यो, जे हे परिव्राजक ! तमे अहींथी बीजे ठेकाणे जाउ, हुं तमारो हवेथी निर्वाह चलावीश नहीं. कारण के, तमे अमारुं काम करीने अमारी पासेथी अन्नपान ल्यो, ते कांई शास्त्रमां सूऊतुं कह्युं नथी. एवुं दान आपवाथी दातारने पूर्ण फल मलतुं नथी, अने तेवुं दान लेवाथी लेनारने पण अतिचार दोष लागे छे. एम कही परिव्राजकने अन्नपान आपवानुं बंध कर्युं. पठी ते परिव्राजक बीजे ठेकाणे गयो. ए दाता मुधादायी जाणवो. ॥ १०० ॥

इति पिंडेषणाध्ययनना प्रथम उद्देशनो बालावबोध संपूर्ण ॥ १ ॥

(दीपिका.) मुधाजीवीति। दुर्लजमेतद्दर्शयति। दुर्लजा एवंविधा दातारः तथाविधजागवतवत्। मुधाजीविनोऽपि दुर्लजास्तथाविधचेल्लकवत्। एतयोः कथानके वृत्तितो ज्ञेये। अमीषां फलमाह। मुधा दातारो मुधाजीविनश्च द्वावप्येतौ सुगतिं सिद्धिगतिं गच्छन्ति। कदाचित् तस्मिन्नेव जवे कदाचिद्देवलोकसुमानुषत्वप्रत्यागमनपरंपरया। ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ १०० ॥

इति श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य शब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्द[illegible]

[illegible] तथा (सेज्जा के०) शय्या एटले उपाश्रयने विषे, अथवा (निसीहिआए के०) नैषेधिक्याम् एटले स्वाध्याय करवानी जूमिकाने विषे बेठेलो एवो साधु (गोअरे के०) गोचरीने विषे (समावन्नो के०) प्राप्त थयो थको (अयावयठा के०) अयावदर्थं एटले संयमनो निर्वाह करवाने जेटलुं जोइये तेटलुं पूरुं नहीं एवुं (जुच्चा णं के०) जुक्त्वा एटले जोजन करीने (जइ के०) यदि एटले जो (तेणं के०) तेटला आहारे करी (न संथरे के०) न संस्तरेत् एटले निर्वाहने पामे नहीं. अर्थात् क्षुधानो उपशम करी शके नहीं. ॥ २ ॥

(दीपिका.) विशेषमाह। यदि क्षपको ग्लानादिर्वा तेन जुक्तेन न संस्तरेत् न यापयितुं समर्थः। तदा द्वितीयवेलामपि गोचरे जक्तपानं गवेषयेत् इत्यग्रिमगाथायाः संबन्धः। किंजूतः क्षपकादिः। सेज्जानिसीहिआए समावन्नो। शय्यायां वसतौ नैषेधिक्यां स्वाध्यायजूमौ। अथवा शय्यैवासन्नजलनिषेधान्नैषेधिकी तस्यां समापन्नः सन्। किं कृत्वा। अयावदर्थं जुक्त्वा। न यावदर्थमपरिसमाप्तमित्यर्थः। णं वाक्यालंकारे ॥ २ ॥

(टीका.) विधिविशेषमाह। सेज्जा नि सूत्रम्। शय्यायां वसतौ नैषेधिक्यां स्वाध्यायजूमौ शय्यैव वासमंजसनिषेधान्नैषेधिकी तस्यां समापन्नो वा गोचरे क्षपकादि-

सइ काले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं ॥
अलाभु त्ति न सोइज्जा, तवु त्ति अहिआसए ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) यस्मादयं दोषः संभाव्यते तस्मादकालाटनं न कुर्यादित्याह । सइ त्ति। सति विद्यमाने भिक्षाकाले चरेद्भिक्षुः । स्मर्यन्ते यत्र भिक्षुकाः स स्मृतिकालस्तस्मिन् चरेद्यायाद्भिक्षुरित्यन्ये। कुर्यात् पुरुषकारं जङ्घाबले सति वीर्याचारं न लङ्घयेत्। अलाभे सति भिक्षाया इति न शोचयेत् । वीर्याचाराराधनस्य निष्पन्नत्वात्तदर्थं च भिक्षा नाहारार्थमेव ॥ ६ ॥

(अर्थ.) माटे (भिक्खू के०) हे साधो ! (काले के०) भिक्षायोग्य काल (सइ के०) सति एटले थये छते (चरे के०) चरेत् एटले गोचरी माटे गमन करे. अथवा (सइकाले के०) स्मृतिकाले एटले गृहस्थ लोको जे वेलाए साधु लोकोनुं स्मरण करे छे, ते कालने विषे गोचरी माटे गमन करे. अने (पुरिसकारिअं के०) पुरुषकारं एटले उद्यमने (कुज्जा के०) कुर्यात् एटले करे. वीर्याचारनुं रक्षण करे.गोचरी करतां कदाचित् जो आहार न मले, तो (अलाभु त्ति के०) अलाभ इति एटले शुद्ध भिक्षानो लाभ थयो नहि माटे (न सोइज्जा के०) न शोचेत् एटले शोक करे नहि. तो (तवुत्ति के०) तप इति एटले अनशनादिलक्षण तप थाय छे, एम जाणी (अहिआसए के०) अधिसहेत एटले क्षुधा परिषहनुं सहन करे. अर्थात् साधुए गोचरी जतां एवो विचार करवो के, जो आहार मलशे तो धर्मकायनुं पोषण थशे, अने नहि मलशे, तो तपनी वृद्धि थशे. अहीं ढंढण कुमारनुं दृष्टांत छे, ते एवी रीतेः– ढंढण कुमार पूर्व भवे पांचसें हल खेडनार लोको उपर राजा तरफथी अधिकारी हता. मध्यान्ह वेलाए भात पाणी आव्या पछी एकेको चास पोताना क्षेत्रे देवराव्या पछी तेमने खावा दे. पांचशे खेडुत अने हजार बलद मली पनरसे जीवने नित्य प्रत्ये अंतराय करे. एम चालतां एक वखते ते ढंढण कुमारनो जीव मरण पामीने श्रीकृष्ण महाराजनी ढंढणा नामे राणीनी कूखे पुत्रपणे उपज्यो. पूर्ण मास थये जन्म पाम्यो. पछी मानुं नाम ढंढणा होवाथी तेनुं पण नाम ढंढणकुमार पाड्युं. केटलोक काल वीती जतां ते कुमार भोग समर्थ थयो एम जाणी तेने मातापिताए उत्तम कन्याउ परणावी. पछी एक समये श्रीनेमनाथजीनो उपदेश सांभली वैराग्य पामी मातापितानी आज्ञा लइ तेणे दीक्षा लीधी. पछी पूर्व भवनुं अंतराय कर्म उदय आव्युं, त्यारे नव वार द्वारिका नगरीमांहे वहोरवा गया, पण निर्दोष आहार मल्यो नहि. ते जाणी ढंढणकुमारे

सेज्यं भिक्षाकालो न वेत्ति। अकालचरणेनात्मानंच क्लामयसि दीर्घाटनोनोदरताबेन। संनिवेशं च गर्हसि भगवदाज्ञालोपतो दैन्यं प्रतिपद्येति ॥ ५ ॥

(अर्थ.) हवे अकालने विषे गोचरीए जवामां दोष कहे छे. अकाल त्ति. एक वखते एम थयुं के, अकालने विषे गोचरीए जनार कोइ एक साधुने भिक्षा नहि मळवाथी ते दीन थयो, अने ते गामनी निंदा करवा लाग्यो के, शून्य जंगल सरखा ए गाममां भिक्षा क्यांथी मळे ? ते सांजळी बीजो साधु तेने कहेवा लाग्यो के, (भिक्खू के०) हे भिक्षो, साधो ! तुं (अकाले के०) ज्यारे भिक्षा मळे नहि एवा अकालने विषे (चरसि के०) गोचरीए जाय छे; पण तुं (कालं के०) भिक्षायोग्य कालने (न पडिलेहसि के०) न प्रत्युपेक्षसे एटले देखतो नथी, बरावर जोतो नथी. तेथी (अप्पाणं के०) पोताना आत्माने (किलामेसि के०) क्लामयसि एटले किलामणाने पमाडे छे, अर्थात् दीर्घ भ्रमणथी तथा ऊनोदरताना दुःखथी (च के०) वली भगवदाज्ञानो लोप करीने दैन्य पाम्याथी (संनिवेशं के०) ग्रामप्रत्ये (गरिहसि के०) गर्हसि एटले निंदे छे. जे आ गामना लोको दातार नथी, साधुने वहोरावता नथी, इत्यादि निंदा करी तुं भगवानना आज्ञानो लोप करेछे, अने दैन्य पामे छे. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) अकाले गोचरीगमने दोषमाह । कोऽपि साधुरकाले भिक्षार्थं प्रविष्टः । अप अकालचारित्वेन भिक्षा न लब्धा । तदान्येन केनापि साधुना पृष्टः, को भिक्षा त्वया प्राप्ता न वेति । तदा स वदति कुतोऽत्र स्थण्डिलसंनिवेशे भिक्षाप्राप्तिः । तदान्यः साधुः पृच्छाकृत्तमकालचारिणं वदति । हे भिक्षो ! त्वम् काले चरसि । कस्मात् । प्रमादात् स्वाध्यायलोभाद्वा । पुनस्त्वं कालं किमयं भिक्षाकालो नवेत्यादिरूपं न प्रत्युपेक्षसे न जानासि । च पुनस्त्वमकालचरणेनात्मानं क्लामयसि दीर्घभ्रमणेन ऊनोदरताभावेन च । च पुनः संनिवेशं ग्रामादिकमवर्णवादेन गर्हसि । ततो भगवत आज्ञालोपेन दैन्यप्रतिपत्त्या च तत्र महान्दोषः संजायते तस्मादकालाटनं न श्रेय इति ॥ ५ ॥

(टीका.) अकालचरणे दोषमाह । अकाल त्ति सूत्रम् । अकालचारी कश्चित् साधुरलब्धभैक्षः केनचित् साधुना प्राप्ता भिक्षा नवेत्यभिहितः सन्नेवं ब्रूयात्। कुतोऽत्र स्थण्डिलसंनिवेशे भिक्षा । स तेनोच्यते । अकाले चरसि भिक्षो प्रमादात्स्वाध्यायलोभाद्वा । कालं न प्रत्युपेक्षसे । किमयं भिक्षाकालो नवेति । अकालचरणेनात्मानं क्लामयसि दीर्घाटनन्यूनोदरताभावेन । संनिवेशं च निन्दसि गर्हसि भगवदाज्ञालोपलक्षणं दैन्यं प्रतिपद्यत इति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

सइ काले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं ॥
अलाभु त्ति न सोइज्जा, तवु त्ति अहिआसए ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) यस्मादयं दोषः संभाव्यते तस्मादकालाटनं न कुर्यादित्याह । सइ त्ति। सति विद्यमाने भिक्षाकाले चरेद्भिक्षुः । स्मर्यन्ते यत्र भिक्षुकाः स स्मृतिकालस्तस्मिन् चरेद्यायाद्भिक्षुरित्यन्ये । कुर्यात् पुरुषकारं जङ्घाबले सति वीर्याचारं न लङ्घयेत्। अलाभे सति भिक्षाया इति न शोचयेत् । वीर्याचाराराधनस्य निष्पन्नत्वात्तदर्थं च भिक्षा नाहारार्थमेव ॥ ६ ॥

(अर्थ.) माटे (भिक्खू के०) हे साधो ! (काले के०) भिक्षायोग्य काल (सइ के०) सति एटले थये छते (चरे के०) चरेत् एटले गोचरी माटे गमन करे. अथवा (सइकाले के०) स्मृतिकाले एटले गृहस्थ लोको जे वेलाए साधु लोकोनुं स्मरण करे छे, ते कालने विषे गोचरी माटे गमन करे. अने (पुरिसकारिअं के०) पुरुषकारं एटले उद्यमने (कुज्जा के०) कुर्यात् एटले करे. वीर्याचारनुं रक्षण करे.गोचरी करतां कदाचित् जो आहार न मले, तो (अलाभु त्ति के०) अलाभ इति एटले शुद्ध भिक्षानो लाभ थयो नहि माटे (न सोइज्जा के०) न शोचेत् एटले शोक करे नहि. तो (तवुत्ति के०) तप इति एटले अनशनादिलक्षण तप थाय छे, एम जाणी (अहिआसए के०) अधिसहेत एटले क्षुधा परिषहनुं सहन करे. अर्थात् साधुए गोचरी जतां एवो विचार करवो के, जो आहार मलशे तो धर्मकायनुं पोषण थशे, अने नहि मलशे, तो तपनी वृद्धि थशे. अहीं ढंढण कुमारनुं दृष्टांत छे, ते एवी रीतेः– ढंढण कुमार पूर्व भवे पांचसें हल खेडनार लोको उपर राजा तरफथी अधिकारी हता. मध्यान्ह वेलाए भात पाणी आव्या पछी एकेको चास पोताना क्षेत्रे देवराव्या पछी तेमने खावा दे. पांचशे खेडुत अने हजार बलद मली पनरसें जीवने नित्य प्रत्ये अंतराय करे. एम चालतां एक वखते ते ढंढण कुमारनो जीव मरण पामीने श्रीकृष्ण महाराजनी ढंढणा नामे राणीनी कूखे पुत्रपणे उपज्यो. पूर्ण मास थये जन्म पाम्यो. पछी मानुं नाम ढंढणा होवाथी तेनुं पण नाम ढंढणकुमार पाड्युं. केटलोक काल वीती जतां ते कुमार भोग समर्थ थयो एम जाणी तेने मातापिताए उत्तम कन्याओ परणावी. पछी एक समये श्रीनेमनाथजीनो उपदेश सांभली वैराग्य पामी मातापितानी आज्ञा लइ तेणे दीक्षा लीधी. पछी पूर्व भवनुं अंतराय कर्म उदय आव्युं. त्यारे नव वार द्वारिका नगरीमांहे वहोरवा गया, पण निर्दोष आहार मल्यो नहि. ते जाणी ढंढणकुमारे

अभिग्रह लीधो. जे बीजा साधुनुं आणेलुं आहार पाणी माहरें लेवुं नहि, आपणी लब्धिए सूझतो आहार जो मले, तो जमवुं; नहीं तो तपस्या करवी. एम करतां घणा दिवस गया, एकदा प्रस्तावे श्रीकृष्ण महाराजे श्रीनेमिनाथजीने पूछ्युं, के अढार हजार साधु मांहे हाल कोण महा दुष्कर करणीनो करनार छे, ते कहो. त्यारे श्रीनेमीश्वर भगवाने कह्युं, के ताहरो पुत्र ढंढणकुमार उग्र करणीनो करनार छे. एम सांभली भगवंतने वांदी श्रीकृष्ण महाराज पाछा वल्या. अटलामां ढंढणकुमारने सामाज आवता दीठा. त्यारे श्रीकृष्ण महाराजे हाथी थकी हेठे उतरीने त्रण प्रदक्षिणा दइ भक्तिसहित ते ढंढणकुमारने वांद्या. ए कृत्य एक व्यवहारीए जोइने मनमां विचार कर्यो, के ए कोइ महोटा मुनिराज लागे छे. जेथी एने श्रीकृष्ण महाराजे पण वंदना करी. एम विचारी ते व्यवहारिये ढंढणकुमारने मोटा मोदक वहोराव्या. ते निर्दोष जोइने ढंढणकुमारे वोहोरया. पछी ते ढंढणकुमारे नेमीश्वर भगवान् पासे आवीने पूछ्युं. हे स्वामिन्! महारुं अंतराय कर्म क्षय पाम्युं? ते सांभली भगवंते कह्युं. आ कृष्णनी लब्धि छे. ताहरी लब्धि नथी. एम सांभली ढंढणकुमारे कुंभारना नीमाडा मांहे ते मोदकनुं चूर्ण करी परठव्युं, अने परठवतां थकां एम विचार्युं, जे अहो प्राणी! अंतराय कीधानां केवां माठां फल छे! एहवुं शुभ ध्यान ध्यातां जेम जेम मोदक खूटे, तेम तेम कर्मनां दल त्रूटे. एवीरीते कर्मबंधनो छेद थयो त्यारे, ते कुमारने केवल ज्ञान थयुं. पछी ते कुमार मोक्षे पहोच्यो. एम ए ढंढणकुमारनी परे महात्मा साधुने कदाचित् जो भिक्षा न मले, तो शोक न करवो. पण मन दृढ राखीने क्षुधानो परीषह खमवो. इति ढंढणकुमारदृष्टांत. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) ततः साधुः किं कुर्यादित्याह। भिक्षुः काले सति भिक्षाकाले जाते सति चरेद्भिक्षार्थं गच्छेत्। अन्ये पुनः सइकाले इत्यस्य एवमर्थं कुर्वन्ति। स्मृतिकालो भिक्षाकालो यत्र भिक्षुः स्मर्यते। तस्मिन् पुनर्भिक्षुः पुरुषकारं जङ्घाबले सति वीर्याचारं न लङ्घयेत्। तत्र च अलाभे सति भिक्षाया अप्राप्तौ सत्यां भिक्षुर्न शोचयेत्। किंतु एवं भावयेत्। मया भिक्षा न लब्धा परं वीर्याचारस्त्वाराधितः। वीर्याचारार्थमपि भिक्षाटनं न केवलमाहारार्थमेव। अतो न शोचयेत्। अपि तु तप इत्यधिसहेत अनशनमूनोदरतादि वा तपोऽपि भविष्यतीति सम्यग्विचिन्तयेत् ॥ ६ ॥

(टीका.) यस्मादयं दोषः संभाव्यते तस्मादकालाटनं न कुर्यादित्याह। सइ त्ति सूत्र। सति विद्यमाने काले भिक्षासमये चरेद्भिक्षुः। अन्ये तु व्याचक्षते। स्मृतिकाल इ भिक्षाकालोऽभिधीयते। स्मर्यन्ते यत्र भिक्षुकाः स स्मृतिकालस्तस्मिन् चरेद्भिक्षु

भिक्षार्थं यायात्। कुर्यात् पुरुषकारं सति जङ्घाबले वीर्याचारं न लङ्घयेत् । तत्र चालाभेऽपि भिक्षाया अलाभ इति न शोचयेद्वीर्याचाराराधनस्य निष्पन्नत्वात् । तदर्थं च भिक्षाटनं नाहारार्थमेवातो न शोचेत्। अपितु तप इत्यधिसहेत। अनशनन्यूनोदरतालक्षणं तपो भविष्यतीति सम्यग्विचिन्तयेदिति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

तहेवुच्चावया पाणा, भत्तठाए समागया ॥
तंउज्जुअं न गछिज्जा, जयमेव परक्कमे ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) उक्ता कालयतना। क्षेत्रयतनामाह। तहेव त्ति। तथैवोच्चावचाः शोभनाशोभनभेदेन नानाप्रकाराः प्राणिनो भक्तार्थं समागता बलिप्राभृतकादिष्वागता भवन्ति । तदृजुकं तेषामभिमुखं न गछेत् । तत्संत्रासेनान्तरायाधिकरणदोषात् । किंतु यतमेवोद्वेगमनुत्पादयन्पराक्रामेत् ॥ ७ ॥

(अर्थ.) ए कालयतना कही. हवे क्षेत्रयतना कहे छे. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज गोचरी जतां मार्गमांहे (उच्चावया पाणा के०) उच्चावचाः प्राणिनः एटले शुभ तथा अशुभ एवा हंस कागडा प्रमुख प्राणीउं (भत्तठाए के०) भक्तार्थं एटले भातपाणीने अर्थे (समागया के०) समागताः एटले आव्या होय तो ते साधु (तंउज्जुअं के०) तदृजुकं एटले ते प्राणीने सामो (न गछिज्जा के०) न गछेत् एटले जाय नहीं. कारण के, ते जीवने त्रास उपजे अथवा तेने अंतराय थाय, माटे (जयमेव के०) यतमेव एटले जयणा राखीने जेम ते प्राणी दुःख उद्वेग न पामे तेम (परक्कमे के०) पराक्रामेत् एटले गमन करे. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) कालयतनोक्ता। अथ क्षेत्रयतनामाह। भिक्षुस्तदृजुकं तेषां प्राणिनामभिमुखं संमुखं न गछेत् । तेषां केषाम्। ये प्राणाः प्राणिनो भक्तार्थं बलिप्राभृतकादिषु समागता भवन्ति। कथम्। तेषां संत्रासेन अन्तरायदोषो भवेत्। तर्हि किं कुर्यात्।यतमेव पराक्रामेत् तेषामुद्वेगमनुत्पादयन् । किंभूताः प्राणिनः । तथैव उच्चा हंसादयः अवचाः काकादयः शोभनाशोभनभेदेन नानाप्रकाराः ॥ ७ ॥

(टीका.) उक्ता कालयतना। अधुना क्षेत्रयतनामाह। तहेव त्ति । तथैवोच्चावचाः शोभनाशोभनभेदेन नानाप्रकाराः प्राणिनो भक्तार्थं समागता बलिप्राभृतिकादिष्वागता भवन्ति । तदृजुकं तेषामभिमुखं न गछेत्तत्संत्रासनेनान्तरायाधिकरणादिदोषात्। किंतु यतमेव पराक्रामेत् तदुद्वेगमनुत्पादयन्निति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

गोअरग्गपविठो अ, न निसीइज्ज कत्थई ॥
कहं च न पबंधिज्जा, चिठित्ता ए व संजए ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) गोचराग्रप्रविष्टस्तु न निषीदेत्कचिद्देवकुलादौ संयमोपघातादिदोषप्रसंगात्। कथां च न प्रबध्नीयात् स्थित्वा कालविलंबे संयत इत्यनेषणादिप्रसङ्गात् ॥ ८ ॥

(अर्थ.) हवे गोचरीगत साधु शुं न करे ते कहे छे. (संजए के०) पूर्वोक्त संयत साधु (गोअरग्गपविठो के०) गोचराग्रप्रविष्टः एटले प्रधान गोचरीए गयो थको (कत्थइ के०) कचित् एटले क्याय पण (न निसीइज्ज के०) न निषीदेत् एटले बेसे नहीं. (च के०) वली (चिठित्ता ण के०) स्थित्वा एटले बेसीने (कहं के०) कथां एटले धर्मकथाने (न पबंधिज्जा के०) न प्रबध्नीयात् एटले विस्तारथी कहे नहीं. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) पुनर्गोचरीगतः साधुः किं न कुर्यादित्याह । साधुर्गोचराग्रप्रविष्टस्तु भिक्षार्थं प्रविष्टः सन् न निषीदेन्नोपविशेत् कचिद्देवकुलादौ । यतस्तत्र निषीदने संयमस्य घातो भवति । च पुनः कथां धर्मकथादिरूपां न प्रबध्नीयात् प्रबन्धेन न कुर्यात्। अनेन एकव्याकरणे एकदृष्टान्तकथने च अनुज्ञामाह। अतएवाह। किं कृत्वा । स्थित्वा। कालपरिग्रहेण संयतो यतिः एवं च क्रियमाणे अनेषणारूपादिदोषप्रसंगो भवेत् ॥ ८ ॥

(टीका.) गोअरग्ग त्ति सूत्रम्। गोचराग्रप्रविष्टस्तु भिक्षार्थं प्रविष्ट इत्यर्थः। न निषीदेन्नोपविशेत् । कचिद्गृहदेवकुलादौ संयमोपघातादिप्रसंगात् । कथां च धर्मकथादिरूपां न प्रबध्नीयात् प्रबन्धेन कुर्यात् । अनेनैकव्याकरणैकज्ञातानुज्ञामाह । अतएवाह। स्थित्वा । कालपरिग्रहेण संयत इत्यनेषणारूपादिदोषप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ ८ ॥

अग्गलं फलिहं दारं, कवाडं वा वि संजए ॥
अवलंबिआ न चिठिज्जा, गोअरग्गगओ मुणी ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) उक्ता काययतना । इत्ययतनामाह । अर्गलां गोपुरकपाटादेः, परिघं कपाटकादेः, द्वारं शाखामयं, कपाटं द्वारमात्रं वापि संयतोऽवलम्ब्य न तिष्ठेत् । आत्मविराधनादोषात् । गोचराग्रगतो भिक्षाप्रविष्टो मुनिः ॥ ९ ॥

(अर्थ.) हवे इत्ययतना कहे छे. वली (संजए के०) संयतः एटले संयमी एवो (मुणी के०) मुनिः एटले पूर्वोक्त साधु (गोअरग्गगओ के०) गोचराग्रगतः एटले गोचरीने विषे गयो थको (अग्गलं के०) अर्गलां एटले भूंगल (वा के०) अथवा (फलिहं के०) परिघं एटले कपाटना ढांकवाना फलकने अथवा (दारं के०) द्वारं एटले शाखाने अथवा (कवाडं वि के०) कपाटमपि एटले कमाडने पण (अवलं-

वेश्या के०) अवलंब्य एटले उलिंगण दइने (न चिठिज्जा के०) न तिष्ठेत् एटले ऊनो रहे नहीं. ॥ ए ॥

(दीपिका.) क्षेत्रयतना उक्ता। अथ इव्ययतनामाह। संयतो यतिरर्गलां गोपुरकपाटादिसंबंधिनीं, परिघं कपाटकादिस्थगनं, द्वारं शाखामयं, कपाटं द्वारयंत्रं वा अवलंब्य न तिष्ठेत्। कथम्। एवमवलम्बने लाघवविराधनादोषो जवेत्। किंभूतः संयतः। गोचराग्रगतो जिक्षायां प्रविष्टः ॥ ए ॥

(टीका.) उक्ता क्षेत्रयतना। इव्ययतनामाह। अग्गलं ति सूत्रम्। अर्गलं गोपाटादिसंबन्धिनं, परिघं नगरद्वारादिसंबन्धिनं, द्वारं शाखामयं, कपाटं द्वारयन्त्रं वापि संयतः। अवलम्ब्य न तिष्ठेल्लाघवविराधनादोषात्। गोचराग्रगतो जिक्षाप्रविष्टः। मुनिः संयत इति पर्यायौ तदुपदेशाधिकारादडुष्टावेवेति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

समणं माहणं वा वि, किविणं वा वणीमगं ॥
उवसंकमंतं जत्तठा, पाणठा एव संजए ॥ १० ॥

(अवचूरिः) उक्ता इव्ययतना। जावयतनामाह। श्रमणं निर्ग्रन्थादिं, ब्राह्मणं धिग्वर्णं वापि, कृपणं वा पिंमोलकं वनीपकं, दरिद्रं चतुर्णामन्यतममुपसंक्रामन्तं सामीप्येन गछन्तमागछन्तं वा पानार्थं वा जिक्षार्थं संयतः ॥ १० ॥

(अर्थ.) हवे जावयतना कहे ठे. समणमिति (समणं के०) श्रमणं एटले साधुने (वा के०) अथवा (माहणं के०) ब्राह्मणं एटले ब्राह्मणने अथवा (किविणं के०) कृपणं एटले पोतानुं धन संची जीख मागे ते कृपणने (वणीमगं के०) वनीपकं एटले दरिद्री पुरुष ए चार पुरुष मांहेलो कोइ पण (जत्तठा के०) जक्तार्थं एटले आहारने अर्थे (व के०) अथवा (पाणठाए के०) पाणीने अर्थे (उवसंकमंतं के०) उपसंक्रामन्तं एटले सामो आवतो होय तो ॥ १० ॥

(दीपिका.) उक्ता इव्यविराधना। जावविराधनामाह। संयतः साधुः श्रमणं निर्ग्रन्थादिरूपं, ब्राह्मणं धिग्जातीयं, कृपणं वा पिंडोलकं, वनीपकं दरिद्रं एतेषां चतुर्णां मध्येऽन्यतममुपसंक्रामन्तं सामीप्येन गछंतमागछंतं वा। किमर्थं। जक्तार्थं पानार्थं वा १०

(टीका.) उक्ता इव्ययतना। जावयतनामाह। समणं ति सूत्रम्। श्रमणं निर्ग्रन्थादिरूपं, ब्राह्मणं धिग्वर्णं वापि कृपणं वा पिएफोलकं वनीपकं पञ्चानामप्यन्यतमम् उपसंक्रामन्तं सामीप्येन गछन्तं गतं वा जक्तार्थं पानार्थं वा संयतः साधुरिति सूत्रार्थः १०

तमइक्कमित्तु न पविसे, न वि चिट्ठे चक्खुगोअरे॥
एगंतमवक्कमित्ता, तत्थ चिट्ठिज्ज संजए॥ ११ ॥

(अवचूरिः) तं श्रमणादिमतिक्रम्य न प्रविशेन्न तिष्ठेच्चक्षुर्गोचरे । एकान्तमवक्रम्य तत्र तिष्ठेत्संयतः ॥ ११ ॥

(अर्थ.) (तं के०) तेने (अइक्कमित्तु के०) अतिक्रम्य एटले अतिक्रमण करीने (न पविसे के०) न प्रविशेत् एटले गोचरीने अर्थे प्रवेश करे नहीं. तथा (चक्खुगोअरे के०) चक्षुर्गोचरे एटले तेहनी दृष्टिए (न चिट्ठे के०) न तिष्ठेत् एटले उभो रहे नहीं. तो शुं करे ते कहे छे. (संजए के०) संयतः एटले पूर्वोक्त साधु (एगंतं के०) एकांतं एटले एकांतस्थानके (अवक्कमित्ता के०) अवक्रम्य एटले जइने (तत्थ के०) ते स्थानकने विषे (चिट्ठिज्ज के०) तिष्ठेत् एटले उभो रहे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) उक्तां योजनामभिमगाथयाह । संयतः पूर्वगाथायां य उक्तस्तं श्रमणादिकं चतुर्भेदं पूर्वोक्तमतिक्रम्य उल्लंघ्य न प्रविशेत् । नापि तेभ्यः समुदाने दीयमाने चक्षुर्गोचरे तिष्ठेत् । तर्हि किं कुर्यादित्याह । एकान्तमवक्रम्य तत्र तिष्ठेत्संयतः ॥ ११ ॥

(टीका.) तमिति सूत्रम् । तं श्रमणादिमतिक्रम्योल्लङ्घ्य न प्रविशेत् । दीयमाने च समुदाने तेभ्यो न तिष्ठेच्चक्षुर्गोचरे । कस्तत्र विधिरित्याह । एकान्तमवक्रम्य तत्र तिष्ठेत् संयत इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

वणीमगस्स वा तस्स, दायगस्सुभयस्स वा ॥
अप्पत्तिअं सिआ हुज्जा, लहुत्तं पवयणस्स वा॥ १२ ॥

(अवचूरिः) अन्यथामी दोषाः । वनीपकस्य वा तस्यैतच्छ्रमणादेरुपलक्षणं दातुर्वा उभयोर्वा अप्रीतिः स्यात्कदाचिद्भवेत् । अहो अलोकज्ञतैषामिति । लघुत्वं प्रवचनस्यान्तरायदोषश्च ॥ १२ ॥

(अर्थ.) पूर्वे कह्या प्रमाणे न करे तो (सिआ के०) स्यात् एटले कदाचित् (तस्स के०) ते (वणीमगस्स के०) वनीपकस्य एटले दरिद्रिने (वा के०) अथवा (दायगस्स के०) दायकस्य एटले दातारने (वा के०) अथवा (उभयस्स के०) उभयस्य एटले दातारने अने लेनारने (अप्पत्तिअं के०) अप्रीतिः एटले अप्रीति (हुज्जा के०) भवेत् एटले थाय. (वा के०) अथवा (पवयणस्स के०) प्रवचनस्य एटले सिद्धांतने (लहुत्तं के०) लघुत्वं एटले लघुता आवे, तथा ते भिक्षाचरने अंतराय थाय, तथा ते दाता मनमां जाणे, के शुं एने अन्नादिक खावा मळतुं नथी ? जे अटली दोडादोड

करे छे. इत्यादि दोष उपजे छे, माटे पूर्वोक्त वणीमगादि ज्यां आवीने उभा रहेला होय त्यां जवुं नहि. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) अन्यथैते दोषा भवन्ति। तानाह । वनीपकस्य वा तस्य। उपलक्षणत्वात् पूर्वोक्तस्य श्रमणादेश्च दातुर्वा उभयोर्वा। अप्रीतिः कदाचित् स्यात्। काप्रीतिः अहो एते लौकिकव्यवहारस्याज्ञातार इत्यादिरूपा। तथा प्रवचनस्य लघुत्वं स्यात्। अन्तरायदोषोऽपि स्यात्॥ १२ ॥

(टीका.) अन्यथैते दोषा इत्याह । वणीमगस्स त्ति सूत्रम् । वनीपकस्येत्येतच्छ्रमणाद्युपलक्षणम्। दातुर्वा उभयोर्वा अप्रीतिः कदाचित् स्यात्। अहो अलोकज्ञा एते-तेषामिति। लघुत्वं प्रवचनस्य चान्तरायदोषश्चेति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

पडिसेहिए व दिन्ने वा, तउ तम्मि नियत्तिए॥
उवसंकमिज्ज भत्तठा, पाणठाए व संजए ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) प्रतिषिद्धे वा दत्ते वा ततः स्थानात् तस्मिन्वनीपकादौ निवर्त्तिते सत्युपसंक्रामेद्भक्तार्थं पानार्थं वा संयतः॥ १३ ॥

(अर्थ.) हवे पूर्वोक्त प्रसंग आवे त्यारे शुं करवुं ते कहे छे. जे वणीमगादि आपणा पहेलां गृहस्थने घेर आवीने उभो रह्यो होय, तेने ते गृहस्थे आहार (दिन्ने के०) दत्ते एटले आपे छते (वा के०) अथवा (पडिसेहिए के०) प्रतिषिद्धे एटले ना कहे छते (तउ के०) ततः एटले ते पछी (तम्मि के०) तस्मिन् एटले ते (नियत्तए के०) निवृत्ते एटले गये छते (संजए के०) संयतः एटले पूर्वोक्त साधु (भत्तठा के०) भक्तार्थं एटले भातने अर्थे (व के०) अथवा (पाणठाए के०) पानार्थे एटले पाणीने अर्थे (उवसंकमिज्जा के०) उपसंक्रामेत् एटले जाय. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) तस्मादेवं पूर्वोक्तं न कुर्यात्। तर्हि किं कुर्यादित्याह। संयतः साधुः प्रतिषिद्धे वा दत्ते वा ततः स्थानात् तस्मिन् वनीपकादौ निवर्तिते सति उपसंक्रामेद् भक्तार्थं पानार्थं वा ॥ १३ ॥

(टीका.) तस्मान्नैवं कुर्यात् किंतु पडिसेहिअ त्ति सूत्रम्। प्रतिषिद्धे वा दत्ते वा ततः स्थानात्तस्मिन् वनीपकादौ निवर्त्तिते सति उपसंक्रामेद्भक्तार्थं पानार्थं वापि संयत इति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

उप्पलं पउमं वा वि, कुमुअं वा मगदंतिअं ॥
अन्नं वा पुप्फसच्चित्तं, तं च संलुंचिआ दए ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) परपीडाप्रतिपेधाधिकारादिदमाह । उत्पलं नीलोत्पलादि । पद्म- मरविन्दम् । कुमुदं गर्दभकम् । मगदन्तिकां मेत्तिकां मल्लिकां च अन्यत्पुष्पं सचित्तं शाल्मलीपुष्पादि । तच्च संलुंच्य छित्वा दद्याद्दाता ॥ १४ ॥

(अर्थ.) हवे परपीडा टालवाना अधिकारथी वली आ सूत्र कहे छे. (उप्पलं के०) उत्पलं एटले नील कमल, (पउमं के०) पद्मं एटले रातुं कमल (वा वि के०) अथवा (कुमुअं के०) कुमुदं एटले चंद्रविकासी धोलुं कमल, (वा के०) अथवा (मगदंतिअं के०) मगदंतिकां एटले मालतीनुं अथवा मोगरानुं फूल, कोइ टीकाकार मगदंतिका- शब्देकरी मेंदीना पानडानुं ग्रहण करे छे. (वा के०) अथवा (अन्नं के०) अन्यत् ए- टले वीजुं (पुप्फसचित्तं के०) सचित्तपुष्पं एटले सचित्त फूल जे होय, (तं के०) तेने (संलुंचिआ के०) संलुंच्य एटले छेदीने वोहोरावनार जो जातपाणी प्रत्ये (दए के०) दे. आपे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) परपीडाधिकारात् पुनरिदमाह । उत्पलं नीलोत्पलादि, पद्ममरवि- न्दं, कुमुदं वा गर्दभकं वा, मगदन्तिकां मेत्तिकाम् । मल्लिकामित्यन्ये । तथा अन्यत्त पुष्पं सचित्तं शाल्मलीपुष्पादि । तच्च संलुंच्य अपनीय छित्वा दद्यात् ॥ १४ ॥

(टीका.) परपीडाप्रतिपेधाधिकारादिदमाह । उप्पलं ति सूत्रम् । उत्पलं नीलोत्पला- दि । पद्ममरविन्दं वापि । कुमुदं वा गर्दभकं वा। मगदंतिकां मेत्तिकाम् । मल्लिकामित्य- न्ये । तथान्यत्त पुष्पं सचित्तं शाल्मलीपुष्पादि । तच्च संलुंच्यापनीय छित्वा दद्यादि- ति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) तं भ० सुगमम् ॥ १५ ॥

(अर्थ.) तो (तं के०) ते (भत्तपाणं तु के०) भात पाणी (संजयाणं के०) सं- यमी साधुने (अकप्पिअं के०) अकल्पिकं एटले असूझतुं (भवे के०) भवेत् एटले थाय. ते माटे तेने (दिंतिअं के०) ददतीं एटले आपनारी श्राविकाप्रत्ये (न मे कप्पइ ता- रिसं के०) मने तेवुं न कल्पे एवीरीते (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले कहे. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) तदा किमित्याह । ततः संयतो ददतीं प्रतीदं वदेत् । हे श्रि तादृशं भक्तपानं संयतानामकल्पनीयं ततो मे मम न कल्पते ॥ १५ ॥

१ — — — — रिक्ष्यामि त्रयाह्यम् ।

(टीका.) तारिसं ति सूत्रम् । तादृशं भक्तपानं तु संयतानामकल्पिकम् । यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

उप्पलं पउमं वा वि, कुमुअं वा मगदंतिअं॥
अन्नं वा पुप्फसच्चित्तं, तं च संमद्दिआ दए ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) एवं च तच्च संमृद्य दद्यात् । संमर्दनं नाम पूर्वछिन्नानामेवापरिणतानां मर्दनं संमर्दनम् । " सम्मद्दमाणी पाणाणि वीआणि हरिआणि अ " इत्यत्रैत उक्तमेवात्रोच्यते । उक्तं सामान्येन विशेषाभिधानाददोषः ॥ १६ ॥

(अर्थ.) तथा ' उप्पलं ' इत्यादिनो अर्थः– नीलकमलने, राता कमलने, अथवा मालतीना, मोगराना फूलने किंवा बीजां पण धातकी आदिकनां सचित्त फूल जे होय, (तं के०) तेने (संमद्दिआ के०) संमृद्य एटले मर्दीने जे श्राविका अन्न पानने (दए के०) दद्यात् एटले आपे. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशं न कल्पत इत्याह । तच्च उत्पलादिकं पूर्वोक्तं संमृद्य दाता दद्यात् । तदापि संयतो न गृह्णीयात् । संमर्दनं नाम पूर्वछिन्नानामेवापरिणतानां मर्दनम् ॥ १६ ॥

(टीका.) एवं तच्च संमृद्य दद्यात् । संमर्दनं नाम पूर्वछिन्नानामेवापरिणतानां मर्दनम् । शेषं सूत्रद्वयेऽपि तुल्यम् । आह्तत्पूर्वमप्युक्तमेव । संमद्दमाणी पाणाणि वीआणि हरिआणि अ इत्यत्र । उच्यते । सामान्येनोक्तस्य विशेषाभिधानान्न दोषः ॥१६॥

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥
दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७ ॥

(अवचूरिः) तं० पूर्ववत् ॥ १७ ॥

(अर्थ.) (तं भत्तपाणं तु के०) तेवुं असूझतुं भातपाणी तो (संजयाणं के०) संयमी साधुने (अकप्पिअं के०) अकल्पिकं एटले असूझतुं (भवे के०) भवेत् एटले थाय, अर्थात् कल्पे नहीं. माटे तेवा भात पाणीने (दिंतिअं के०) ददतीं एटले आपनारीने (न मे कप्पइतारिसं के०) मने तेवुं कल्पे नहि एवीरीतें (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले कहे. ॥ १७ ॥

(दीपिका.) ततः किमित्याह । अर्थलापनिका पूर्ववत् ॥ १७ ॥

सालुअं वा विरालिअं, कुमुअं उप्पलनालिअं ॥
मुणालिअं सासवनालिअं, उच्छुखंडं अनिव्वुडं ॥ १८ ॥

(अवचूरिः) शालूकं वा उत्पलकन्दम्, विरालिकां पलाशकन्दरूपां, पर्ववल्लिप्रतिपर्वकन्दमित्यन्ये । कुमुदोत्पलनालौ प्रतीतौ । मृणालिकां पद्मिनीकन्दोत्थां, सर्षपनालिकां सिद्धार्थमञ्जरीम् । इक्षुखंडमनिर्वृतं सचित्तम् । अनिर्वृतग्रहणं सर्वत्र संबध्यते ॥ १८ ॥

(अर्थ.) तथा (अनिव्वुडं के०) अनिर्वृतं एटले शस्त्रपरिणत नथी, एटले काचो सचित्त एवा (सालुअं के०) शालूकं एटले कमलनो कंद, (वा के०) अथवा (विरालिअं के०) विरालिकां एटले पलाशनो कंद, (कुमुअं के०) कुमुदं एटले धोला चंद्रविकासी कमलनी अथवा (उप्पलनालिअं के०) उत्पलनालिकां एटले नीलकमलनी नालिका, किंवा (मुणालिअं के०) मृणालिकां एटले कमलना तंतुआ अथवा (सासवनालिअं के०) सर्षपनालिकां एटले सरशवनी मांकली, अथवा (उच्छुखंडं के०) इक्षुखण्डं एटले सेलडीना कटका ॥ १८ ॥

(दीपिका.) पुनः किं किं वर्जयेदित्याह । शालूकं वा उत्पलकन्दम्, विरालिकां पलाशकन्दरूपां, पर्ववल्लिप्रतिपर्वकंदमित्यन्ये । कुमुदोत्पलनालौ प्रसिद्धौ । तथा मृणालिकां पद्मिनीकन्दोत्थाम् । सर्षपनालिकां सिद्धार्थमञ्जरीम् । तथा इक्षुखण्डम् । एतत् शालूकादि सप्तकं किंभूतम् । अनिर्वृतं सचित्तम् ॥ १८ ॥

(टीका.) तथा सालुअं ति सूत्रम् । शालूकं वा उत्पलकन्दं । विरालिकां पलाशकन्दरूपाम् । पर्ववल्लिप्रतिपर्ववल्लिप्रतिपर्वकन्दमित्यन्ये । कुमुदोत्पलनालौ प्रतीतौ । तथा मृणालिकां पद्मिनीकन्दोत्थां । सर्षपनालिकां सिद्धार्थकमञ्जरीं । तथा इक्षुखण्डमनिर्वृतं सचित्तम् । एतद्यानिर्वृतग्रहणं सर्वत्राभिसंबध्यत इति सूत्रार्थः ॥ १८ ॥

तरुणगं वा पवालं, रुक्खस्स तणगस्स वा ॥
अन्नस्स वा वि हरिअस्स, आमगं परिवज्जए ॥ १९ ॥

(अवचूरिः) तरुणकं वा प्रवालं । वृक्षस्य चिञ्चिणिकादेः । तृणस्य वा मधुरतृणादेः । अन्यस्य वापि हरितस्यार्जकादेः । आममपरिणतं परिवर्जयेत् ॥ १९ ॥

(अर्थ.) तथा (वा के०) अथवा (रुक्खस्स के०) वृक्षस्य एटले आमली आदिक वृक्षनो (वा के०) अथवा (तणगस्स के०) तृणकस्य एटले तृणना (वा वि के०) अथवा (अन्नस्स के०) अन्यस्य एटले बीजा कोइ (हरिअस्स के०) हरितस्य एटले हरितकाय जीवना (तरुणगं वा पवालं के०) तरुणं वा प्रवालं एटले

तरुण एवा प्रवाल (आमगं के०) अशस्त्रपरिणत अणपरिणम्या होय, तेने (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले त्याग करे. ॥ १९ ॥

(दीपिका.) पुनः किं किं तदाह। वृक्षस्य चिञ्चिणिकादेर्वा, तृणस्य वा मधुरतृणादेः, अन्यस्यापि हरितस्यार्जकादेश्च, तरुणकं वा प्रवालमामकमपरिणतं सचित्तम्। संयतः पूर्वगाथोक्तं शालूरादि सप्तकं चिंचिणिकादित्रयस्य तरुणप्रवालं च सचित्तं परिवर्जयेत् ॥ १९ ॥

(टीका.) किंच तरुणयं ति सूत्रम्। तरुणं वा प्रवालं पल्लवं वृक्षस्य चिञ्चिणिकादेस्तृणस्य वा मधुरतृणादेः अन्यस्य वापि हरितस्यार्यकादेराममपरिणतं परिवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ १९ ॥

तरुणिअं वा छिवाडिं, आमिअं भज्जिअं सइं ॥
दितिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ २० ॥

(अवचूरिः) तरुणां वासंजातामनिष्पन्नां छिवाडि मुद्गादिफलिमामामसिद्धां भर्जितां भ्रष्टां सकृदेकवारम् ॥ २० ॥

(अर्थ.) वलि संयमी साधु (तरुणिअं वा के०) तरुणां एटले जेमां दाणो हजी बंधाणो नथी एवी (छिवाडिं के०) मगप्रमुखनी फली ते केवी तो के (आमिअं- के०) आमिकां एटले काची अपक्व तथा (सयं के०) सकृत् एटले एकवार (भज्जियं के०) भर्जितां एटले पकावेली तेने (दिंतियं के०) ददतीं एटले वहोरावनार एवी श्राविकाने (पडिआइक्खे के०) प्रत्याचक्षीत एटले कहे के, (तारिसं के०) तादृशं एटले तेवो आहार (मे के०) मुने (न कप्पइ के०) न कल्पते एटले कल्पे नहि. ॥२०॥

(दीपिका.) पुनः संयतः किं कुर्यात्तदाह। भिक्षुः एवंविधां स्त्रियं प्रति इति वदेत्। इतीति किम्। न मे मम एतादृशं भोजनं कल्पते। किं कुर्वतीं स्त्रियम्। छिवाडिं मुद्गादिफलिम्। किंविशिष्टां छिवाडिम्। तरुणां वा असंजातां, तथा पुनः भर्जितां। पुनः किंभूताम्। आमामसिद्धां सचेतनां सकृदेकवारं ददतीम् ॥ २० ॥

(टीका.) तथा तरुणिअं ति सूत्रम्। तरुणां वा असंजातां, छिवाडिमिति मुद्गादिफलिम्, आमामसिद्धां, सचेतनां तथा भर्जितां सकृदेकवारं ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशं भोजनमिति सूत्रार्थः ॥ २० ॥

तहा कोलमणुस्सिन्नं, वेलुअं कासवनालिअं ॥
तिलपप्पडगं नीमं, आमगं परिवज्जए ॥ २१ ॥

(अवचूरिः) तया कोलं वदरमस्विन्नमम्बुदकाग्न्यामनापादितविकारान्तरं, वेणुकं वंशकरिल्लं,कासवनालिकां श्रीपर्णीफलं, तिलपर्पटकं तिलपिष्टमयं, नीपम् नीपः कदंबकस्तत्फलम् । अस्विन्नं सर्वत्र योज्यम् ॥ २१ ॥

(अर्थ.) (तहा के०) तथा एटले तेमज वली (अणुस्सिन्नं के०) अस्विन्नं एटले नहिं रांधेला एवा (कोलं के०) वोर अणुस्सिन्न ए पद सर्वत्र जोडवुं. तथा (वेलुअं के०) वेणुकं एटले वंशकारेलां तथा (कासवनालियं के०) काश्यपनालिकां एटले श्रीपर्णवृक्षनुं फल (तिलपप्पडगं के०) तिलनी पापडी (नीमं के०) नीमवृक्षनां फल, ते (आमगं के०) आमकं एटले काचां सचित्त अशस्त्रपरिणत एहवां ते सर्वने (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले त्याग करे. ॥ २१ ॥

(दीपिका.) पुनः साधुः किं वर्जयेत्तदाह । साधुः कोलं वदरं परिवर्जयेत् । किंभूतं कोलम् । अस्विन्नम् । अस्विन्नमिति पदस्य अर्थः सर्वत्र योज्यः । पुनः तिलपर्पटकं पिष्टतिलमयं तथा नीमं नीमफलम् । एतत् सर्वमामं परिवर्जयेत् साधुः ॥ २१ ॥

(टीका.) तहा कोलं ति सूत्रम् । तथा कोलं वदरम् । अस्विन्नं वह्न्युदकयोगेनानापादितविकारान्तरम्, वेणुकं वंशकरिल्लम्; कासवनालिअं श्रीपर्णीफलम् । अस्विन्नमिति सर्वत्र योज्यम् । तथा तिलपर्पटं पिष्टतिलमयम्, नीमं नीमफलमामं परिवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ २१ ॥

तहेव चाउलं पिठं, विअडं वा तत्तनिबुडं ॥
तिलपिठपूइपिन्नागं, आमगं परिवज्जए ॥ २२ ॥

(अवचूरिः) तान्डुलं पिष्टं लोटमित्यर्थः । विकटं वा शुद्धोदकं, तप्तानिर्वृतममवृत्तत्रिदण्डं तिलपिष्टं तिललोटं, पूतिपिण्याकं सर्षपखलम् ॥ २२ ॥

(अर्थ.) (तहेव के०) तेमज (चाउलं के०) चावलनो (पिठं के०) पिष्टं एटले आटो तथा (विअडं के०) शुद्धोदक (वा के०) अथवा (तत्तनिबुडं के०) तप्तनिर्वृतं एटले तपावीने टाढुं पाडेलुं जल (तिलपिठं के०) तिलपिष्ट ते तलनो लोट तथा (पूति पिन्नागं के०) पूतिपिण्याकं एटले सरसवनो खोल (आमं के०) काचो होय तो तेने (परिवज्जए के०) वर्जे. ॥ २२ ॥

(दीपिका.) पुनः किं वर्जयेत् साधुस्तदाह। संयतः तथैव तान्डुलं पिष्टं लोट्टमित्यर्थः। तथा विकटं वा शुद्धोदकं, तथा तप्तनिर्वृतं क्वथितं। सच्छीतीभूतं तप्तानिर्वृतं वा यत्त्रिदण्डोत्कलितं न जातं तथा तिलपिष्टं तिललोट्टं, तथा पूति पिण्याकं सर्षपखलम्। एतत्तांडुललोष्टादि पञ्चकं कीदृशम्। आमकमपक्कम्। तत्सर्वं परिवर्जयेत् ॥ २२ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव तान्डुलं पिष्टं लोट्टमित्यर्थः। विकटं वा शुद्धोदकं, तप्तनिर्वृतं क्वथितं सत् शीतीभूतम्, तप्तानिर्वृतं वा अप्रवृत्तत्रिदण्डं, तिलपिष्टं तिललोट्टं, पूति पिण्याकं सर्षपखलमामं परिवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ २२ ॥

कविट्ठं माउलिंगं च, मूलगं मूलगत्तिअं ॥
आमं असत्थपरिणयं, मणसा वि न पत्थए ॥ २३ ॥

(अवचूरिः) कपिट्ठं कपित्थफलं, मातुलिङ्गं बीजपूरकं, मूलकं सपत्रजातं, मूलकर्त्तिकां मूलकंदचक्कलिम्, आमामपक्कामशस्त्रपरिणतां स्वकायशस्त्रादिनाविध्वस्ताम्। अनंतकायत्वाद्गुरुत्वख्यापनार्थमुच्चयम् ॥ २३ ॥

(अर्थ.) हवे साधु मनथी पण जेनी इच्छा न करे ते कहे छे. (आमां के०) अपक्क तथा (असत्थपरिणयां के०) अशस्त्रपरिणतां एटले स्वपरकाय शस्त्रादिके करी जेनो विध्वंस कर्यो नथी एवा (कविट्ठं के०) कपित्थं एटले कोठ, (च के०) वली (माउलिंगं के०) मातुलिंगं एटले बीजोरुं (च के०) वली (मूलगं के०) मूलकं एटले मूलो तथा (मूलकत्तिअं के०) मूलकर्त्तिकां एटले मूलकर्त्तिकाने (मणसा के०) मनथी पण (न पत्थए के०) न प्रार्थयेत् एटले न प्रार्थना करे. अर्थात् ते वस्तुमां अनंतकायकपणुं छे ते माटे साधु मनथी पण ते पूर्वोक्त वस्तुनी इच्छा करे नहि. ॥२३॥

(दीपिका.) पुनः साधुः प्रार्थयेन्मनसापि न। तदेवाह। साधुः एतदग्रे वक्ष्यमाणं मनसापि न प्रार्थयेत्। किं तदाह। कपित्थं कपित्थफलं, मातुलिंगं च बीजपूरकं, मूलकं सपत्रजालकं, मूलकर्त्तिकां मूलकंद चक्क, आमां अपक्कां। पुनः कीदृशीं। अशस्त्रपरिणतां स्वकायशस्त्रादिना अविध्वस्तां, अनंतकायकत्वात् गुरुत्वख्यापनार्थमुच्चयं मनसापि न प्रार्थयेत् ॥ २३ ॥

(टीका.) कविट्ठं ति सूत्रम्। कपिट्ठं कपित्थफलं, मातुलुङ्गं च बीजपूरकं, मूलकं सपत्रजालकं मूलवर्त्तिकां मूलकन्दचक्कलिम्, आमामपक्कामशस्त्रपरिणतां स्वकायशस्त्रादिनाविध्वस्ताम्। अनन्तकायत्वाद्गुरुत्वख्यापनार्थमुच्चयं मनसापि न प्रार्थयेदिति सूत्रार्थः ॥ २३ ॥

तहेव फलमंथूणि, वीअमंथूणि जाणि अ ॥
विहेलगं पियालं च, आमगं परिवज्जए ॥ २४ ॥

(अवचूरिः) तथैव फलमन्थून् बदरचूर्णान्, बीजमन्थून् यवादिचूर्णान् ज्ञात्वा । बिहेलगं बिभीतकं, प्रियालं च राजादनफलम् ॥ २४ ॥

(अर्थ.) वली साधु शुं वर्जे ते कहे छे. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज वली (आमगं के०) आमकं एटले कांचा सचित्त (फलमंथूणि के०) फलमंथून् एटले बदरीफलनुं चूर्ण एटले बोरकूट तथा (वीअमंथूणि के०) बीजमंथून् एटले जव प्रमुखनो लोट तथा (विहेलगं के०) बिभीतकं एटले बहेडानुं फल, (च के०) वली (पियालं के०) प्रियालं एटले रायणनां फल तेने (जाणिआ के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले त्याग करे. ॥ २४ ॥

(दीपिका.) पुनः साधुः किं वर्जयेत्तदाह । तथैव फलमंथून् बदरचूर्णान्, बीजमंथून् यवादिचूर्णान् ज्ञात्वा सिद्धांतवचनात् तथा बिभीतकं बिभीतकफलम्, प्रियालं च प्रियालफलम् । एतत् फलमंथुप्रमुखचतुष्टयमपि आममपरिणतं साधुर्वर्जयेत् ॥ २४ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम् । तथैव फलमन्थून् बदरचूर्णान्, बीजमंथून् यवादिचूर्णान् ज्ञात्वा प्रवचनतो बिभीतकं प्रियालं वा प्रियालफलं च आममपरिणतं परिवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ २४ ॥

समुआणं चरे भिक्खू, कुलमुच्चावयं सया ॥
नीयं कुलमइक्कम्म, ऊसढं नाभिधारए ॥ २५ ॥

(अवचूरिः) विधिमाह । समुदानं भावभैक्षमाश्रित्य चरेद्भिक्षुः कुलमुच्चावचं विभवापेक्षया नतु गर्हितत्वे सति । नीचकुलमतिक्रम्य दरिद्रकुलमुल्लङ्घ्य उच्छ्रितमृद्धिमत्कुलं नाभिधारयेत् यायात् ॥ २५ ॥

(अर्थ.) हवे साधुने गोचरीनो विधि कहे छे. (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु (समुआणं के०) समुदानं एटले शुद्धभिक्षाने आश्रय करीने (चरे के०) चरेत् एटले वहोरवा जाय. क्यां वहोरवा जाय ? तो के (उच्चावयं के०) उच्चावचं एटले धनकरी प्रधान ते इक्ष्वाकु कुलादि तथा अवचं एटले धननी अपेक्षाथी तुच्छ कुल एवां बेहु पण कुल प्रत्ये (सया के०) सदा एटले निरंतर गमन करे. परंतु (नीयं कुलं के०) नीचं कुलं एटले धनरहित कुलने (अइक्कम्म के०) अतिक्रम्य एटले उल्लं-

घीने बहु लाभनी वांछाथी (ऊसढं के०) उत्सृतं एटले धनथी पूर्ण एवा कुल प्रत्ये (नाभिधारए के०) नाभिधारयेत् एटले जाय नहि. ॥ २५ ॥

(दीपिका.) अथ गोचरणविधिमाह । साधुः समुदानं शुद्धं भैक्ष्यं समाश्रित्य चरेद्गच्छेत् । कुत्रेत्याह । कुलमुच्चावचं परं सदा अगर्हितत्वे सति । उच्चं प्रभूतधनापेक्षया प्रधानम् । अवचं तुच्छधनापेक्षयाप्रधानं यथापरिपाट्येव चरेत् सदा सर्वकालम् । परं नीचं कुलमतिक्रम्य उल्लंघ्य विभवापेक्षया प्रभूततरलाभार्थमुत्सृतमृद्धिमत् कुलं नाभिधारयेत् न निषीदेत् न यायात् । कस्मात् । अभिष्वङ्गलोकलाघवात् ॥ २५ ॥

(टीका.) विधिमाह । समुआणं ति सूत्रम् । समुदानं भावभैक्ष्यमाश्रित्य चरेद्भिक्षुः । क्वेत्याह । कुलमुच्चावयं सया । कुलमुच्चावचं सदा । अगर्हितत्वे सति विभवापेक्षया प्रधानमप्रधानं च । यथापरिपाट्येव चरेत्सदा सर्वकालम् । नीचं कुलमतिक्रम्य विभवापेक्षया प्रभूततरलाभार्थमुत्सृतमृद्धिमत्कुलं नाभिधारयेन्न यायात् । अभिष्वङ्गलोकलाघवादिप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः ॥ २५ ॥

अदीणो वित्तिमेसिज्जा, न विसीइज्ज पंडिए ॥
अमुच्छिउ भोअणंमि, मायसे एसणारए ॥ २६ ॥

(अवचूरिः) अदीनां वृत्तिं वर्त्तनामेषयेत् । न विषीदेदलाभे सति पण्डितः । अमूर्छितोऽगृद्धो भोजने मात्राज्ञ आहारमात्रां प्रति एषणारत उद्गमोत्पादनैषणापक्षपातीति ॥ २६ ॥

(अर्थ.) हवे साधु शुं करे ते कहे छे. (पंडिए के०). पंडितः एटले बुद्धिमान् (अदीणो के०) अदीनः एटले आहार न मलवाथी अम्लानमुखवालो एवो साधु (वित्तिं के०) वृत्तिं एटले प्राणनिर्वाहकवृत्ति प्रत्ये (एसिज्जा के०) एषयेत् एटले गवेषणा करे. परंतु (न विसीइज्ज के०) न विषीदेत् एटले आहार न मलवाथी विषाद करे नहि. वली ते साधु (भोअणंमि के०) सरस मलेला भोजनने विषे (अमुच्छिउ के०) अमूर्छितः एटले मूर्छा न करतो तथा वली (मायसे के०) मात्राज्ञः एटले आहारना प्रमाणने जाणनारो वली (एसणारए के०) एषणारतः एटले दोषरहित सूजता अशनादिक लेवाने विषे सावधान एवो होय. ॥ २६ ॥

(दीपिका.)अथ कीदृशः किं कुर्यात्साधुस्तदाह । पंडितः साधुः वृत्तिं प्राणवर्त्तनमेषयेत् । परं न विषीदेदलाभे सति न विषादं कुर्यात् । किंभूतः पंडितः । अदीनः द्रव्य-

दैन्यमङ्गीकृत्य अम्लानवदनः । पुनः किंभूतः पंमितः । जोजने अमूर्छितः अगृद्धः । पुनः किंभूतः पंमितः । लाभे सति मात्राज्ञ आहारमात्रां प्रति । पुनः किंभूतः । एषणारत उद्गमोत्पादनैषणापक्षपाती ॥ २६ ॥

(टीका.) किंच अदीण त्ति सूत्रम् । अदीनो ऽव्यदैन्यमङ्गीकृत्याम्लानवदनः । वृत्तिर्वर्त्तनम् । एषयेऽजवेषयेत् । न विषीदेदलाभे सति विषादं न कुर्यात् । पण्डितः साधुरमूर्छितोऽगृद्धो जोजने । लाभे सति मात्राज्ञ आहारमात्रां प्रत्येषणारत उद्गमोत्पादनैषणापक्षपातीति सूत्रार्थः ॥ २६ ॥

बहुं परघरे अत्थि, विविहं खाइमसाइमं ॥
न तब पंडिते कुप्पे, इछा दिज्ज परो न वा ॥ २७ ॥

(अवचूरिः) एवं च परिजावयेत् । बहु प्रमाणतः प्रजूतं खाद्यं स्वाद्यं च न तत्र पण्डितः कुप्येत् सदपि न ददातीति । इछा चेद्दद्यात्परो न वा । इछा परस्य न तत्रान्यत्किंचिच्चिन्तयेत् ॥ २७ ॥

(अर्थ.) हवे ते साधु आ प्रकारे जावना करे. (परघरे के०) परगृहे एटले गृहस्थ श्रावकने घरे अथवा अन्यमतीने घरे (बहुं के०) घणुं (विविहं के०) विविधं एटले विविध प्रकारनुं (खाइमं के०) खादिमं ते फलादिक तथा (साइमं के०) स्वादिमं ते लवंगादिक मुखवास अने उपलक्षणथी उत्तम अशनादिक (अत्थि के०) अस्ति एटले छे, परंतु ते गृहस्थ जो साधुने आपे नहि तो ते (पंमिते के०) पंमितः एटले जाण एवो साधु (तब के०) तत्र एटले ते गृहस्थ उपर (न कुप्पे के०) न कुप्येत् एटले कोपायमान थाय नहि. अर्थात् रोष करे नहि. परंतु ते साधु एम जाणे के, (परो के०) पर जे गृहस्थ छे, तेनी जो आपणने आपवानी (इछा के०) इछा होय तो (दिज्ज के०) दद्यात् एटले आपे, अने (वा के०) जो एनी इछा न होय तो (न के०) न आपे. एम विचारे; पण बीजुं कांइ विचारे नहि. शा माटे, के सामायिकने बाध आवे. ॥ २७ ॥

(दीपिका.) तत एवं च परिजावयेत्तदाह । परगृहेऽसंयतादिगृहे बहु प्रमाणतः प्रजूतमस्ति । किं तत् । खाद्यं स्वाद्यं च । किंजूतम् । विविधमनेकप्रकारम् । उपलक्षणादशनादिकमपि प्रजूतमस्ति । तत्सर्वं सदस्ति । परं न ददाति तदा पंमितो न कुप्येत् रोषं कुर्याद्दातुरुपरि । किंतु एवं चिंतयेत् । यदि इछा स्यात्तदा परो दद्यात् । न स्यात्तदा न दद्यात् । परमन्यत् किमपि न चिन्तयेत् । कुतः । सामायिकबाधात् ॥ २७ ॥

(टीका.) एवं च भावयेत्। बहुं ति सूत्रम्। बहु प्रमाणतः प्रभूतं परगृहेऽसंयता-
गृहेऽस्ति विविधमनेकप्रकारं खाद्यं स्वाद्यम्। एतच्चाशनाद्युपलक्षणम्। न तत्र पण्डितः
येत् सदपि न ददातीति न रोषं कुर्यात्। किंतु इच्छा चेद्दद्यात् परो न वेति। इच्छा
स्य न तत्रान्यत् किंचिदपि चिन्तयेदिति सामायिकबाधनादिति सूत्रार्थः ॥ २७ ॥

सयणासणवत्थं वा, भत्तं पाणं व संजए ॥
अदिंतस्स न कुप्पिज्जा, पच्चक्खे वि अ दीसउ ॥ २८ ॥

(अवचूरिः) एतदेव विशेषेणाह। शयनासनवस्त्रं चेत्येकवद्भावः। भक्तं पानकं वा
यतोऽददतो न कुप्येत्प्रत्यक्षेऽपि च दृश्यमाने शयनासनादौ ॥ २८ ॥

(अर्थ.) हवे तेज विशेषे करी कहे छे. (संजए के०) संयतः एटले संयत
साधु (सयण के०) शयन (आसण के०) आसन (वत्थं के०) वस्त्रं एटले वस्त्र, (वा के०)
अथवा (भत्तं के०) भक्तं एटले भात अन्न (पाणं के०) पानं एटले जल प्रमुख तेने (अ-
दिंतस्स के०) अददतः एटले न आपता एवा गृहस्थ उपर (न कुप्पिज्जा के०) न
कुप्येत् एटले कोप करे नहि. वली ते पूर्वोक्त वस्तु (पच्चक्खे वि के०) प्रत्यक्षेऽपि एटले
प्रत्यक्षपणे (दीसउ के०) दृश्यमाने एटले देखाय तोपण साधु तेनाउपर क्रोधायमान
थाय नहि. कषाय प्रकट न करे. ॥ २८ ॥

(दीपिका.) एतदेव विशेषेणाह। संयतः शयनम्, आसनं, वस्त्रं, भक्तं, पान-
कं वाददतः तत्स्वामिनो न कुप्येददातुरुपरि न कोपं कुर्यात्। क सति। तत्स्वामिनः
शयनासनादौ प्रत्यक्षेऽपि च दृश्यमाने ॥ २८ ॥

(टीका.) एतदेव विशेषेणाह। सयण त्ति सूत्रम्। शयनासनवस्त्रं चेत्येकवद्भावः।
भक्तं पानं वा संयतोऽददतो न कुप्येत्तत्स्वामिनः प्रत्यक्षेऽपि च दृश्यमाने शयनासना-
दाविति सूत्रार्थः ॥ २८ ॥

इत्थिअं पुरिसं वा वि, डहरं वा महल्लगं ॥
वंदमाणं न जाइज्जा, नो अणं फरुसं वए ॥ २९ ॥

(अवचूरिः) स्त्रियं पुरुषं वा। अपिर्नपुंसकं वा। तरुणं वृद्धं वा। वा शब्दान्मध्यमम्।
वन्दमानं सन्तं भद्रकोऽयमिति न याचेत। अकल्याणाय याचितादाने न चैनं परुषं
वदेत्, वृथा ते वन्दनमिति ॥ २९ ॥

(अर्थ.) वली साधु पोताने (वंदमाणं के०) वंदन करतो एवो। (इत्थिअं
के०) स्त्रियं एटले स्त्रीप्रत्ये (वा के०) अथवा (पुरिसं के०) पुरुषं एटले पुरुष प्रत्ये तथा

वली (मह्दरं के०) तरुणप्रत्ये. वाशब्द छे तेथी मध्यवयवालाने पण तथा (महल्लगं के०) महल्लकं एटले वृद्ध प्रत्ये (न जाइज्जा के०) न याचेत एटले याचना करे नहि. केम के, जो वंदना करनारने याचना करे तो ते वंदना करनारना मनमां अवला परिणाम थाय. तेथी तेनी भावना भंग पामे. वली सूजता अन्नादिकना अभावथी याचना करनार साधुने अन्न आपे नहि तो पण ते साधु (अणं के०) एनम् एटले एने (फरुसं के०) परुषं एटले कठोर वचन (न वए के०) न वदेत् एटले बोले नहि. अर्थात् एम न कहे, जे अमने अन्न आपतो नथी, तेथी तारुं करेलुं वंदनादिक सर्व वृथा छे. ॥ २ए ॥

(दीपिका.) पुनः किंच साधुः स्त्रियं वा, पुरुषं वा, अपिशब्दात् नपुंसकं वा, डहरं तरुणं वा, महल्लकं वृद्धं वा, वाशब्दाद् मध्यमं वा, वन्दमानं सन्तं भद्रकोऽयमिति ज्ञात्वा न याचेत । कथम् ।याचने तेषां विपरिणामो भवति । यतीनामुपरि भावभङ्गो भवति । अन्नादीनामभावे याचितस्यादाने न चेनं परुषं कठोरं ब्रूयात् । किं परुषम् । वृथा ते वन्दनं यदि न ददासीत्यादि । पाठान्तरं वा । वन्दमानो न याचेत लब्धिव्याकरणेन । शेषं पूर्ववत् ॥ २ए ॥

(टीका.) इत्थिअं ति सूत्रम् । स्त्रियं वा पुरुषं वापि । अपिशब्दात्तथाविधं नपुंसकं वा । डहरं तरुणं, महल्लकं वा वृद्धं वा । वाशब्दान्मध्यमं वा । वन्दमानं सन्तं भद्रकोऽयमिति न याचेत विपरिणामदोषात् । अन्नाद्यभावेन याचितादाने न चैनं परुषं मृषाकृया ते वन्दनमित्यादि।पाठान्तरं वा । वन्दमानो न याचेत लब्धिव्याकरणेन। शेषं पूर्ववदिति सूत्रार्थः ॥ २ए ॥

जे न वंदे न से कुप्पे, वंदिउ न समुक्कसे ॥
एवमन्नेसमाणस्स, सामण्णमणुचिठइ ॥ ३० ॥

(अवचूरिः) यो न वन्दते न तस्य कुप्येत् । वन्दितो नृपादिना न समुत्कर्षेत् । एवमन्वेषमाणस्य भगवदाज्ञामनुपालयतः श्रामण्यमनुतिष्ठत्यखण्डितम् ॥ ३० ॥

(अर्थ.) वली साधु जे छे ते (जे के०) यः एटले जे कोइ गृहस्थादिक होय ते पण जो पोताने (न वंदे के०) न वन्देत एटले न वांदे, तो पण (से के०) तस्मै एटले ते गृहस्थ उपर (न कुप्पे के०) न कुप्येत् एटले कोपायमान थाय नहि. तेमज वली राजादिक महोटा लोकोए (वंदिउ के०) वंदितः एटले वंदन करेलो साधु (न समुक्कसे के०) न समुत्कर्षेत् एटले अभिमान न करे. (एवं के०) उपर कहे-

ला वे प्रकारे (अन्नेसमाणस्स के०) अन्वेषमाणस्य एटले जिनाज्ञा प्रमाणे चालनारा साधुनुं । (सामन्नं के०) श्रामण्यं ए साधुपणुं (अणुचिठ्ठइ के०) अनुतिष्ठति एटले अखंड रहे छे. ॥ ३० ॥

(दीपिका.) तथा पुनः किंभूतः। यः साधुर्यो गृहस्थादिकोऽपि न वन्दते तदा न कुप्येत् नावन्दमानस्योपरि कोपं कुर्यात्। तथा केनापि राजादिना यदि वन्दितस्तदा न समुत्कर्षेणोत्कर्षं कुयात् । एवमुक्तप्रकारद्वयेनान्वेषमाणस्य भगवदाज्ञयानुपालयतः श्रामण्यं यतित्वमनुतिष्ठत्यखण्डम् ॥ ३० ॥

(टीका.) तथा जे ण -वंदि त्ति सूत्रम् । यो न वन्दते कश्चिद्गृहस्थादिः । न तस्मै कुप्येत् । तथा वन्दितः केनचिन्नृपादिना न समुत्कर्षेत् । एवमुक्तेन प्रकारेणान्वेषमाणस्य भगवदाज्ञामनुपालयतः श्रामण्यमनुतिष्ठत्यखण्डमिति सूत्रार्थः ॥ ३० ॥

सिआ एगइउ लद्धुं, लोभेण विणिगूहइ ॥
मामेयं दाइयं संतं, दठूणं सयमायए ॥ ३१ ॥

(अवचूरिः) स्वपक्षस्तेयप्रतिषेधमाह । स्यादेकको लब्ध्वोत्कृष्टमाहारं लोभेनाभिष्वङ्गेण विनिगूहते । मा ममेदं भोजनजातं दर्शितं सत् दृष्ट्वा स्वयमाचार्यादिराददयात् ॥ ३१ ॥

(अर्थ.) हवे पोताना पक्षने विषे चोरीनो प्रतिषेध कहेछे. (सिआ एगइउ के०) स्यादेकः कश्चित् एटले जो कदाचित् कोइ एक जघन्य साधु (लद्धुं के०) लब्ध्वा एटले गोचरीए प्राप्त थयेला उत्तम आहारने पामीने (लोभेण के०) लोभेन एटले लोभथी (विणिगूहइ के०) विनिगूहते एटले नीरस आहार उपर राखी उत्तम आहारने ढांकी दे. कारण के, ते एम जाणे के (मेयं के०) ममेदं एटले आ प्रत्यक्ष मने मलेलो मारो आहार जो गुरुने (दाइअं संतं के०) दर्शितं सत् देखाड्यो तो ते आहारने गुरु (दठूण के०) दृष्ट्वा एटले जोइने (मा सयमायए के०) मा स्वयमादद्यात् एटले रखे पोते ग्रहण करे. अर्थात् घणी महेनतथी मारा आणेला आहारने गुरु जो देखे तो लइले तो मने सारुं अन्न खावा मले नहि. तेमाटे प्रछन्न राखुं एम मानीने सरस आहारने नीरस आहारथी ढांके. ॥ ३१ ॥

(दीपिका.) अथ स्वपक्षस्तेयस्य प्रतिषेधमाह। स्यात् कदाचित् साधुरेकः कश्चिदत्यन्तजघन्यो लब्धमुत्कृष्टमाहारं लोभेन आहारगृद्ध्या विनिगूहते अंतप्रांतादिनाहारेण तमुत्कृष्टमाहारमाछादयेत् । कथम् । अहमेव भोक्ष्य इति । कि-

मित्यतआह । मा मम इदं भोजनजातं दर्शितं सत् दृष्ट्वा आचार्यादिः स्वयमादद्यात् आत्मनैव गृह्णीयात् ॥ ३१ ॥

(टीका.) स्वपक्षस्तेयप्रतिषेधमाह । सिआ त्ति सूत्रम् । स्यात्कदाचिदेकः कश्चिदत्यन्तजघन्यो लब्ध्वोत्कृष्टमाहारं लोभेनाभिष्वङ्गेण विनिगूहते । अहमेव भोक्ष्य इत्यन्तप्रान्तादिनाच्छादयति । किमित्यत आह । मा मम इदं भोजनजातं दर्शितं सद्दृष्ट्वाचार्यादिः स्वयमादद्यादात्मनैव गृह्णीयादिति सूत्रार्थः ॥ ३१ ॥

अत्तठागुरुओ लुद्धो, बहुं पावं पकुव्वइ ॥
दुत्तोसओ अ सो होइ, निव्वाणं च न गच्छइ ॥ ३२ ॥

(अवचूरिः) अस्य दोषमाह । आत्मार्थ एव गुरुः प्रधानं यस्य स लुब्धः सन् क्षुद्रभोजने बहु पापं प्रकरोति मायया दारिद्रं कर्म । अयं परलोकदोषः । इहलोकदोषमाह । दुस्तोषश्च भवति । येन केनचिदाहारेण तुष्टिरस्य कर्तुं न शक्यते । निर्वाणं च न गच्छति ॥ ३२ ॥

(अर्थ.) एवे ए साधुने दोष कहे छे. ते (लुद्धो के०) लुब्धः एटले लोभियो अर्थात् अतिक्षुद्र तथा (अत्तठागुरुओ के०) आत्मार्थगुरुकः एटले पोतानो स्वार्थज जेने मोटो लागे छे एवो ते साधु (बहुं पावं के०) बहु पापम् घणा पापने (पकुव्वइ के०) प्रकरोति एटले करे छे. अने (से के०) ते साधु, (दुत्तोसओ के०) दुस्तोषकः एटले जेवा तेवा पण आहारे ते क्षुद्रनी तुष्टि थाय नहि. (च के०) वली (निव्वाणं के०) मोक्ष प्रत्ये (न गच्छइ के०) न गच्छति एटले जातो नथी. ॥ ३२ ॥

(दीपिका.) अस्य साधोर्दोषमाह । स साधुः एवं पूर्वोक्तभोजने बहु पापकर्म करोति । किंभूतः साधुः । अत्तठागुरुओ । आत्मनोर्थं एव जघन्यो गुरुः पापप्रधानो यस्य स आत्मार्थगुरुकः । पुनः किंभूतः स साधुः । लुब्धः क्षुद्रः सन् । अयं परलोकदोष उक्तः । अथ इहलोकदोषमाह । पुनः दुस्तोषश्च भवति येन केनचिदाहारेणास्य क्षुद्रस्य तुष्टिः कर्तुं न शक्यते । अतएव हेतोः स साधुः निर्वाणं तु मोक्षं न गच्छति । इह लोके च धृतिं न लभते । अनन्तसंसारिकत्वाद् वा मोक्षं न गच्छति ॥ ३२ ॥

(टीका.) अस्य दोषमाह । अत्तठ ति सूत्रम् । आत्मार्थ एव जघन्यो गुरुः पापप्रधानो यस्य स आत्मार्थगुरुर्लुब्धः सन् क्षुद्रभोजने बहु प्रभूतं पापं करोति । मायया दारिद्रं कर्मेत्यर्थः । अयं परलोकदोषः । इहलोकदोषमाह । दुस्तोषश्च भवति । येन केनचिदाहारेणास्य क्षुद्रसत्वस्य तुष्टिः कर्तुं न शक्यते । अत एव नि-

र्वाणं च न गच्छति । इह लोक एव धृतिं न लभते । अनन्तसंसारिकत्वाद्वा मोक्षं न गच्छतीति सूत्रार्थः ॥ ३१ ॥

सिआ एगइउ लद्धुं, विविहं पाणभोअणं ॥
भद्दगं भद्दगं भुच्चा, विवन्नं विरसमाहरे ॥ ३३ ॥

(अवचूरिः) एवं यः प्रत्यक्षमपहरति स उक्तोऽधुना यः परोक्षमपहरति स उच्यते। स्यादेको लब्ध्वेति पूर्ववत्। विविधं पानभोजनं भिक्षाचर्यां गत एव भद्रकं भद्रकं घृतपूर्णादि भुक्त्वा विवर्णं अम्लखलादि, विरसं शीतोदनादि। आहरेदानयेत् ॥ ३३ ॥

(अर्थ.) (सिआ के०) स्यात् एटले कदाचित् (एगइउ के०) एककः एटले एकलो साधु (विविहं के०) विविधं एटले विविध प्रकारनुं (पाणभोअणं के०) पान भोजनं एटले पानभोजनने (ल के०) लब्ध्वा एटले पामीने (भद्दगं भद्दगं के०) भद्रकं भद्रकं एटले सारुं घेवर प्रमुख (भुच्चा के०) भुक्त्वा एटले भक्षण करीने (विवन्नं के०) विवर्णं एटले वर्णरहित तथा विरसं एटले रसरहित आहार प्रत्ये (आहरे के०) उपासरे लावे. ॥ ३३ ॥

(दीपिका.) एवं च यः प्रत्यक्षमपहरति स प्रत्यक्षहर उक्तः । अधुना यः परोक्षमपहरति स परोक्षहर उच्यते । एकः कोऽपि लुब्धः सन् स्यात् कदाचित् विविधमनेकप्रकारं पानभोजनं तत्र भिक्षाचार्यायां गत एव भद्रकं भद्रकं भव्यं घृतपूरादिकं भुक्त्वा वहिरेव क्वापि यत् विवर्णमम्लखलादि विरसं विगतरसं शीतोदनाद्याहरेत् ॥ ३३ ॥

(टीका.) एवं यः प्रत्यक्षः प्रत्यक्षमपहरति स उक्तः । अधुना यः परोक्षः परोक्षमपहरति स उच्यते। सिअ त्ति सूत्रम् । स्यादेकोऽपि लब्ध्वेति पूर्ववत् । विविधमनेकप्रकारं पानभोजनं भिक्षाचर्यागत एव। भद्रकं भद्रकं घृतपूर्णादि भुक्त्वा विवर्णं विगतवर्णमम्लखलादि विरसं विगतरसं शीतोदनाद्याहरेदानयेदिति सूत्रार्थः ॥ ३३ ॥

जाणं तु ता इमे समणा, आययठी अयं मुणी ॥
संतुठो सेवए पंतं, लूहवित्ती सुतोसउ ॥ ३४ ॥

(अवचूरिः) किमर्थमेवं कुर्यादित्याह । जानंतु मां तावच्छ्रमणाः शेषसाधवः । आयतार्थी मोक्षार्थ्ययं मुनिः संतुष्टो लाभालाभयोः समः सेवते प्रान्तमसारं रूक्षवृत्तिः संयमवृत्तिः सुतोष्यो येन केनचित्तोषं नीयत इति ॥ ३४ ॥

(अर्थ.) ते साधु शामाटे एम करे छे ते कहे छे. (इमे के०) इमे एटले आ (समणा के०) श्रमणाः एटले साधुउ (तु के०) निश्चये (ता के०) तावत् एटले

प्रथम (जाणंतु के०) जानन्तु एटले जाणो. शीरीते जाणो ते कहे छे. (श्रयं के०) अयं एटले आ (मुणी के०) मुनिः एटले साधु जे ते (आययठी के०) अयतार्थी एटले मोक्षनो अर्थी छे. माटे (संतुठो के०) संतुष्टः एटले लाज थाय न थाय तो पण संतोषवालो, (सुतोसर्ठ के०) सुतोष्यः एटले अंतप्रांत वस्तुवडे पण संतोष पामनार तथा (लूहवित्ती के०) रूक्षवृत्तिः एटले संयमनेविषे रहेलो एवो ए साधु (पंतं के०) प्रान्तं एटले असारवस्तुने (सेवए के०) सेवते एटले सेवे छे.॥ ३४ ॥

(दीपिका.) किमर्थमेवं कुर्यादित्याह। स लुब्धः साधुः । एवं जानाति। एवं किं। श्रमणाः शेषसाधवः तावत् आदौ मां जानन्तु यथा अयं मुनिः साधुः आयतार्थी मोक्षार्थी। पुनः कीदृशः । संतुष्टः लाभेऽलाभे च समः सन् प्रान्तमसारं सेवते । किं० मुनिः। रूक्षवृत्तिः संयमवृत्तिः। पुनः किं भूतः। सुतोष्यो येन केनचित्तोषं नीयत इति॥३४॥

(टीका.) स किमर्थमेवं कुर्यादित्यत आह । जाणंतु त्ति सूत्रम्। जानन्तु तावन्मां श्रमणाः शेषसाधवो यथा आयतार्थी मोक्षार्थी अयं मुनिः साधुः संतुष्टो लाभालाभयोः समः सेवते प्रान्तमसारं रूक्षवृत्तिः संयमवृत्तिः सुतोष्यः येन केनचित्तोषं नीयत इति सूत्रार्थः ॥ ३४ ॥

पूअणठा जसोकामी, माणसम्माणकामए ॥
बहुं पसवई पावं, मायासल्लं च कुव्वइ ॥ ३५ ॥

(अवचूरिः) एतदपि किमर्थं कुर्यादित्याह। पूजनार्थं स्वपक्षपरपक्षाभ्यां सामान्येन पूजा भविष्यति । यशःकामी अहो अयमिति प्रवादार्थी । वन्दनाभ्युत्थानादिर्मानः। वस्त्रपात्रादिभिः संमानः । तत्कामः । स चैवंभूतः प्रसूते निर्वर्त्तयति । तद्गुरुत्वादेव । सम्यगनालोचयन् मायाशल्यं भावशल्यं करोति ॥ ३५ ॥

(अर्थ.) हवे एनो दोष कहे छे. ए प्रमाणे ते साधु पूर्वोक्त भोजनने विषे जे बहु पाप कर्म करे छे, ते शामाटे करे छे ते कहे छे. (पूअणठा के०) पूजनार्थं एटले पोतानां पूजनने अर्थे (जसोकामी के०) यशःकामी एटले यशनी इछा राखनार अर्थात् स्वपक्ष परपक्षथी सामान्य पणाए करी मारी पूजा थाशे, अने वली लोको कहेशे के, आ उत्तम साधु छे एवा धन्य वादने इछनार (माणसम्माणकामए के०) मानसंमानकामुकः एटले मान जे वंदनाभ्युत्थान अने सन्मान ते वस्त्र पात्रादि लाजते बेहुने इछनार एवो साधु (बहु पसवई पावं के०) बहु प्रसूते पावं एटले क्लेशना योगथी घणुंज पाप उत्पन्न करे, (च के०) वली ते पापनुं गुरुत्व होवाथी तथा रूडी रीते आलो-

चना न करवाथी (मायासल्लं के०) मायाशल्यं एटले मायाशल्यने (कुव्वइ के०) करोति एटले करे छे. ॥ ३५ ॥

(दीपिका.) एतदपि किमर्थमेवं कुर्यादित्याह। एवंविधः साधुर्बहुतिप्रचुरं पापं प्रधानक्लेशयोगात् प्रसूते निर्वर्त्तयति तद्गुरुत्वादेव सम्यग् नालोचयति। ततो मायाशल्यं च भावशल्यं करोति । किंभूतः साधुः। पूजार्थं यशःकामी एवं कुर्वतो मम स्वपक्षपरपक्षाभ्यां सामान्येन पूजा भविष्यतीति यशःकामी। अहो अयमिति प्रवादार्थी वा। पुनः किंभूतः साधुः। मानसंमानकामुकः। मानो वन्दनाभ्युत्थानलाभनिमित्तः संमानश्च वस्त्रपात्रादिलाभनिमित्तः तयोः कामुको वाञ्छकः ॥ ३५ ॥

(टीका.) एतदपि किमर्थमेवं कुर्यात्तत्राह। पूअणठ्ठत्ति सूत्रम्। पूजार्थमेवं कुर्वतः स्वपक्षपरपक्षाभ्यां सामान्येन पूजा भविष्यतीति यशस्कामी। अहो अयमिति प्रवादार्थं वा। तथा मानसंमानकाम एवं कुर्यात्। तत्र वन्दनाभ्युत्थानलाभनिमित्तो मानः। वस्त्रपात्रादिलाभनिमित्तः संमानः। स चैवंभूतः बहुतिप्रचुरं प्रधानक्लेशयोगात्। प्रसूते निर्वर्त्तयति पापम्। तद्गुरुत्वादेव सम्यगनालोचयन्। मायाशल्यं च भावशल्यं करोतीति सूत्रार्थः॥ ३५ ॥

सुरं वा मेरगं वा वि, अन्नं वा मज्जगं रसं ॥
ससक्खं न पिबे भिक्खू, जसं सारक्खमप्पणो ॥ ३६ ॥

(अवचूरिः) प्रतिषेधान्तरमाह। सुरां पिष्टादिनिष्पन्नां मेरकं प्रसन्नाख्यं सुराप्रायोग्यद्रव्यनिष्पन्नमन्यं वा मद्यगामिनं रसमिक्षुरसादिकं धातकीपुष्पवासितम्। सदा परित्यागे केवल्यादयः साक्षिणो यस्य तत् ससाक्षि केवलिप्रतिषिद्धं न पिबेद्भिक्षुः। अनेनात्यन्तिक एव तत्प्रतिषेधः सदा साक्षिभावात्। यशःशब्देन संयमोऽभिधीयते अन्ये तु ग्लानापवादविषयमेतत्सूत्रमल्पसागारिकविधानेन व्याचक्षत इति॥ ३६ ॥

(अर्थ.) वली साधुये जे आहार छानो अथवा प्रगट न करवो ते कहे छे. (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले निर्ग्रंथ साधु (अप्पणो के०) आत्मनः एटले पोताना (जसं के०) यशः एटले यशने वा संयमने (सारक्खं के०) संरक्षन् एटले रक्षण करतो छतो (ससक्खं के०) ससाक्षि एटले जेना त्यागने केवली प्रमुख साक्षी छे एवी अर्थात् जेनो केवलीये सर्वथा सदा प्रतिषेध कर्यो छे एवा (सुरं के०) पिष्टादिकथी थएली मदिराने (वा के०) तथा (मेरगं वा वि के०) मेरकं वापि एटले महुडानी मदिराने अपिशब्दथकी गोलनी मदिरा पण लेवी. तेने (वा के०) तथा (अन्नं

के०) अन्यं एटले मदिराप्रायोग्यरसथी बनेला बीजा पण (मज्जगं रसं के०) माद्यकं रसं एटले मद्यसंबंधी रस ते सीधु प्रमुख तेने पण (न पिवे के०) न पिबेत् एटले पीए नहि. बीजा आचार्यो कहे ठे के, आ सूत्र ग्लानापवादविषयक ठे. ॥ ३६ ॥

(दीपिका.) पुनः प्रतिषेधान्तरमाह। भिक्षुः सुरादि न पिबेत् । तत्र सुरां वा पिष्टादिनिष्पन्नां, मेरकं वापि प्रसन्नाख्यम्, अन्यं वा सुराप्रायोग्यद्रव्यनिष्पन्नं मद्यसंबधिनं रसं सीध्वादिरूपं न पिबेत् । यतः कीदृक् तत् । ससाक्षि सदा परित्यागे साक्षिणः केवल्यादयो यस्य तत् ससाक्षि केवलिप्रतिषिद्धमित्यर्थः । अनेन सर्वथा प्रतिषेध उक्तः सदा साक्षिजावात् । किमिति न पिबेदित्याह । स भिक्षुः किं कुर्वन् । आत्मनो यशः संयमं संरक्षन् । अन्ये तु आचार्या एतत् सूत्रं ग्लानापवादविषयमल्पसागारिकविधानेन व्याचक्षते ॥ ३६ ॥

(टीका.) प्रतिषेधान्तरमाह । सुरं व त्ति सूत्रम् । सुरां वा पिष्टादिनिष्पन्नां, मेरकं वापि प्रसन्नाख्यं, सुराप्रायोग्यद्रव्यनिष्पन्नमन्यं वा माद्यं रसं सीध्वादिरूपं ससाक्षिकं सदापरित्यागसाक्षिकेवलिप्रतिषिद्धं न पिबेद्भिक्षुः । अनेनात्यन्तिक एव तस्प्रतिषेधः सदासाक्षिजावात् । किमिति न पिबेदित्याह । यशः संरक्षन्नात्मनः । यशःशब्देन संयमोऽभिधीयते । अन्ये तु ग्लानापवादविषयमेतत्सूत्रमल्पसागारिकविधानेन व्याचक्षत इति सूत्रार्थः ॥ ३६ ॥

पियए एगउ तेणो, न मे कोइ वियाणइ ॥
तस्स पस्सह दोसाइ, निअडिं च सुणेह मे ॥ ३७ ॥

(अवचूरिः) अत्रैव दोषमाह । पिबत्येको धर्मसहायरहितश्चौरोऽसौ जगवददत्तग्रहणादन्योपदेशयाचनाद्या । न मां कश्चिद्विजानातीति जावयन् । पश्यतेहिकपारत्रिकांस्तस्य साधोर्दोषान् । निकृतिं मायां शृणुत मे मम कथयतः ॥ ३७ ॥

(अर्थ.) सुरादिकना पानथी अहिज दोष थाय ठे, ते कहे ठे. (एगउ के०) एककः एटले धर्मसहायरहित अथवा एकांतमां रह्यो एवो (तेणो के०) स्तेनः एटले चोर अर्थात् जगवाने जे न दीधेलुं ते अन्यने उपदेशादि करी ग्रहण कर्युं माटे चोर एवो पुरुष अधर्ममां रह्यो थको (पिया के०) पिबति एटले पूर्वोक्त मदिरानुं पान करे, अने मनमां जाणे जे हुं एकांतमां रह्यो थको मदिरानुं पान करुं ढुं, तेथी (मे के०) मने (कोइ वि के०) कश्चिदपि एटले कोइ पण (न याणइ के०) न जानाति एटले जाणतुं नथी. एम विजावना करे. तो हे शिष्यो (तस्स के०) तस्य एटले तेना (दोसाइं के०)

दोषान् एटले इहलोकसंबंधी अने परलोकसंबंधी दोषोने (पस्सह के०) पश्यत एटले जुवो. (निअडिं के०) निकृतिं एटले मायाने अर्थात् कोइ पूछे के तमोए मदिरापान कर्युं के,तो ते कपटथी जूठुं बोले,जे मे पीधुं नथी इत्यादि मायाने (च के०) वली बीजा अवगुणने पण कथन करनार एवा (मे के०) मम एटले माराथकी (सुणेह के०) शृणुत एटले सांभलो॥३७॥

(दीपिका.) सुरादिपानेऽत्रैव दोषमाह । एको धर्मसहायरहित एकान्तस्थितो वा कोऽप्यधर्मी पिबति । किंभूत एकः । चौरः भगवता यन्न दत्तं तस्य ग्रहणादन्योपदेशयाचनाद्वा । पुनः किं कुर्वन् । न मां कोऽपि जानातीति विभावयन्निति शेषः । तस्येत्थंभूतस्य भो शिष्या यूयं दोषानिहलोकसंबन्धिनः परलोकसंबन्धिनश्च पश्यत । च पुनर्निकृतिं मायारूपां शृणुत मम कथयत इति शेषः ॥ ३७ ॥

(टीका.) अत्रैव दोषमाह पियएत्ति सूत्रम् । पिबत्येको धर्मसहायविप्रमुक्तोऽल्पसागारिकस्थितो वा स्तेनश्चौरोऽसौ भगवददत्तग्रहणात् । अन्यापदेशयाचनाद्वा । न मां कश्चिज्जानातीति भावयन् तस्येत्थंभूतस्य पश्यत दोषानैहिकान् पारलौकिकांश्च । निकृतिं च मायारूपां शृणुत ममेति सूत्रार्थः ॥ ३७ ॥

वड्ढई सुंडिआ तस्स, मायामोसं च भिक्खुणो ॥
अयसो अ अनिव्वाणं, सययं च असाहुआ ॥ ३८ ॥

(अवचूरिः) वर्द्धते शौण्डिका तदत्यन्ताभिष्वङ्गरूपा । मायामृषावादं च प्रत्युपलब्धापलापेन वर्द्धते । तस्य भिक्षोः अयशश्च स्वपक्षपरपक्षयोः । अनिर्वाणमतृप्तिः । सततं चासाधुता लोके व्यवहारतश्चरणबाधनेन परमार्थतः ॥ ३८ ॥

(अर्थ.) वली ते मदिरापान करनारा भिक्षुने शुं थाय ते कहे छे. (तस्स के०) ते मदिरापान करनार (भिक्खुणो के०) भिक्षोः एटले साधुनुं (सुंडिआ के०) शौण्डिका एटले आसक्तपणुं लोलुपपणुं (वड्ढइ के०) वर्द्धते एटले वृद्धि पामे छे. वली (मायामोसं के०) माया मृषा एटले माया अने मृषावाद पण वधे छे. कारण के, वारंवार मद प्राप्तिथी बकवाद थाय, तेथी निंदा थाय, भवपरंपरा वधे, वली (अयसः के०) अयशः एटले स्वपक्षपरपक्षमां तेनी अपकीर्त्ति थाय, (च के०) वली ते मदिराना अलाभथी (अनिव्वाणं के०) अनिर्वाणं एटले अतृप्ति ते दुःख वधे छे, अने (सययं के०) सततं एटले निरंतर (असाहुआ के०) असाधुता एटले लोकनेविषे व्यवहारथी तथा चारित्र परिणामना बाधवडे परमार्थ थकी असाधुता वधे छे. तेने व्यवहारथी लोक साधु जाणे, पण परमार्थे तो ते असाधुज होय छे. ॥ ३८ ॥

. (दीपिका.) पुनस्तस्य किं नवति तदाह । तस्य जिक्षोः शौण्डिकत्वं
ङ्गरूपा वर्द्धते । पुनः मायामृषावादं च माया च मृषावादश्च तस्य वर्द्धते ।
स्यापलापेनेदं च नवपरंपराहेतुः अनुवन्धदोषात् । तथा अयशश्च स्वपक्षपरपक्षयोर्वर्ध
तथा तस्य अलाने अनिर्वाणमतृप्तिः डुःखं सततं वर्द्धते । च पुनः असाधुता वर्द्ध
लोके व्यवहारतः चारित्रपरिणामबाधनेन परमार्थतः ॥ ३० ॥

(टीका.) वड्ढइ त्ति सूत्रम् । वर्धते - शौण्डिका तदत्यन्ताभिष्वङ्गरूपा तस्य माया
मृषावादं चेत्येकवद्भावः । प्रत्युपलब्धापलापेन वर्धते तस्य जिक्षोरिदं च नवपरंपरा
हेतुर्बन्धदोषात् । तथा अयशश्च स्वपक्षपरपक्षयोः । तथा अनिर्वाणं तदलाने सततं
चासाधुता लोके व्यवहारतः चरणपरिणामबाधनेन परमार्थत इति सूत्रार्थः॥ ३०॥

निच्चुविग्गो जहा तेणो, अत्तकम्मेहिं डुम्मई ॥
तारिसो मरणंते वि, न आराहेहि संवरं ॥ ३ए ॥

(अवचूरिः) स इत्थंनूतो सदाप्रशान्तो यथा स्तेनः स्वडुश्चरितैर्डुर्मतिस्तादृशः
क्लिष्टचित्तो मरणान्तेऽपि नाराधयति संवरं चारित्रम् ॥ ३ए ॥

(अर्थ.) वली पण ते मद्यपान करनारने शुं थाय ते कहे छे. (जहा के०)
यथा एटले जेम (तेणो के०) स्तेनः एटले चोर (सदा के०) निरंतर (निच्चु
विग्गो के०) नित्योद्विग्नः एटले निरंतर उद्विग्नचित्त थको डव्यने ताके छे, तेम
(डुम्मई के०) डुर्मतिः एटले डुर्बुद्धिवालो जिक्षु (अत्तकम्मेहिं के०) आ
त्मकर्मनिः एटले पोताना मद्यपान प्रमुख कर्मोए करी घणुंज डुःख पामे छे. (तारि
सः के०) तादृशः एटले तेवो डुष्टचित्तवालो जिक्षु (मरणंते वि के०) मरणांतेऽपि
एटले मरणना अवसरने विषे पण (संवरं के०) संवरने (न आराहेइ के०) न आराध
यति एटले आराधे नहीं. सदैव अकुशलबुद्धि होवाथी तेने संवरबीजनो अनाव छे.॥३ए॥

(दीपिका.) पुनस्तस्य किं स्यादित्याह । स इत्थंनूतो जिक्षुः नित्योद्विग्नः सदाप्र
शान्तः स्यात् । यथा स्तेनश्चोरः । कैः । आत्मकर्मनिः स्वकीयडुश्चरितैः । किंनूतो जिक्षुः
डुर्मतिः डुर्बुद्धिः । तादृशः सन् संक्लिष्टचित्तो मरणान्तेऽपि संवरं चारित्रं नाराधयति
सदैवाकुशलबुद्ध्या तस्य संवरबीजानावात् ॥ ३ए ॥

. (टीका.) किंच । निच्चुविग्गत्ति सूत्रम् । स इत्थंनूतो नित्योद्विग्नः सदाप्रशान्तो
यथा स्तेनश्चोर आत्मकर्मनिः स्वडुश्चरितैर्डुर्मतिर्डुष्टबुद्धिः । तादृशः क्लिष्टसत्वो म

रणान्तेऽपि चरमकालेऽपि नाराधयति संवरं चारित्रं सदैवाकुशलबुद्ध्या तद्बीजाभावादिति सूत्रार्थः ॥ ३९ ॥

आयरिए नाराहेइ, समणे आवि तारिसो ॥
गिहत्था वि णं गरिहंति, जेण जाणंति तारिसं ॥ ४० ॥

(अवचूरिः) आचार्यान्नाराधयति श्रमणांश्चापि तादृशः। गृहस्था अप्येनं दुष्टशीलं गर्हन्ति कुत्सन्ति। येन जानन्ति तादृशं दुष्टशीलमिति ॥ ४० ॥

(अर्थ.) वली पण तेनुं शुं थाय छे ते कहे छे. (तारिसो के०) तादृशः एटले तेवो दुराचारने सेवनार मद्यपान करनार एवो ते भिक्षु (आयरिआए के०) आचार्यान् एटले आचार्योने (न आराहेइ के०) न आराधति एटले आराधन करे नहि. अशुद्धभाव छे तेमाटे तथा (समणे आवि के०) श्रमणानपि एटले श्रमण जे साधुओ तेने पण आराधन करे नहि. ते अशुद्ध भाव छे माटे एने (गिहत्था वि के०) गृहस्था अपि गृहस्थो पण (एणं के०) एनं एटले ए भिक्षुने (गरिहंति के०) गर्हंति एटले निंदा करे छे. (जेण के०) येन एटले जे कारणे करी (तारिसं के०) तादृशं एटले तेवा दुष्टशीलवालाने (जाणंति के०) जानंति एटले जाणे छे.॥ ४० ॥

(दीपिका.) पुनस्तस्य किं स्यादित्याह। तादृशो भिक्षुराचार्यान्नाराधयति अशुद्धभावत्वात्। तथा श्रमणानपि नाराधयति अशुद्धभावादेव। गृहस्था अपि एनं दुष्टशीलं गर्हन्ति कुत्सन्ति। किमिति। येन कारणेन जानन्ति तादृशं दुष्टशीलमिति ॥४०॥

(टीका.) तथा आयरिए त्ति सूत्रम्। आचार्यान्नाराधयति अशुद्धभावत्वात्। श्रमणांश्चापि तादृशान्नाराधयत्यशुद्धभावत्वादेव। गृहस्था अप्येनं दुष्टशीलं गर्हन्ते कुत्सन्ति। किमिति। येन जानन्ति तादृशं दुष्टशीलमिति सूत्रार्थः ॥ ४० ॥

एवं तु अगुणप्पेही, गुणाणं च विवज्जए ॥
तारिसो मरणंते वि, ण आराहेइ संवरं ॥ ४१ ॥

(अवचूरिः) एवं सूत्रोक्तप्रकारेणागुणप्रेक्षी अगुणानां प्रमादादीनां प्रेक्षको गुणानां स्वगतानामननुष्ठानेन परगतानां च प्रद्वेषेण विवर्जकः ॥ ४१ ॥

(अर्थ.) वली पण तेनुं शुं थाय ते कहे छे. (एवं के०) ए उक्त प्रकारे करी (अगुणप्पेही के०) अगुणप्रेक्षी एटले गुणरहित अवगुणना स्थानकने जोनार अने (गुणाणं च के०) गुणानां एटले गुणोना स्थानकने (विवज्जए के०) विवर्जकः एटले

क्षमा दया विनयादिक गुणोनो त्याग करनार एवो (तारिसो के०) तादृशः एटले तेवो दुष्टपरिणामवालो वेषधारी साधु (मरणंते वि के०) मरणांतेऽपि एटले मरण काळने विषे पण (संवरं के०) संवरने एटले चारित्रने (ण आराहेइ के०) नाराधयति एटले आराधे नहि ॥ ४१ ॥

(दीपिका.) पुनस्तस्य किं स्यादित्याह । एवमुक्तप्रकारेण अगुणप्रेक्षी अगुणान् प्रेक्षत इत्येवंशीलः । पुनः किं० । गुणानां चाप्रमादादीनां स्वगतानामनासेवनेन परगतानां च प्रद्वेषकरणेन विवर्जकस्त्यागी । तादृशः क्लिष्टचित्तपरिणामो मरणान्तेऽपि नाराधयति संवरं चारित्रम् ॥ ४१ ॥

(टीका.) एवं तु त्ति सूत्रम् । एवं तूक्तेन प्रकारेण अगुणप्रेक्षी अगुणान् प्रमादादीन् प्रेक्षते तच्छीलश्च य इत्यर्थः । तथा गुणानां चाप्रमादादीनां स्वगतानामनासेवनेन परगतानां च प्रद्वेषेण विवर्जकः त्यागी । तादृशः क्लिष्टचित्तो मरणान्तेऽपि नाराधयति संवरं चारित्रमिति सूत्रार्थः ॥ ४१ ॥

तवं कुवइ मेहावी, पणीअं वज्जए रसं ॥
मज्जप्पमायविरओ, तवस्सी अइउक्कसो ॥ ४२ ॥

(अवचूरिः) यतश्चैवं तद्दोषत्यागेन तपः करोति मेधावी मर्यादावर्ती प्रणीतं स्निग्धं वर्जयति रसं घृतादिं । मद्यप्रमादविरतः । नास्ति क्लिष्टसत्त्वानामहमस्य । अहं तपस्वी उत्कर्षमतिक्रान्तोऽत्युत्कर्षः । मरणान्तेऽपि अहं तपस्वीत्युत्कर्षरहितः ॥ ४२ ॥

(अर्थ.) हवे मद्यत्यागनो गुण कहे छे. (मेहावी के०) मेधावी बुद्धिमान् मर्यादावर्ती साधु. (तवं के०) तपः एटले बार प्रकारना तपने (कुवइ के०) करोति एटले करे छे. तथा (पणीअं के०) प्रणीतं एटले स्निग्ध एवा (रसं के०) घृतादिक रसने छोडी दइने (वज्जए के०) वर्जयेत् एटले त्याग करे. केवल घृतादिकनो त्याग करे. परंतु (मज्जप्पमायविरओ के०) मद्यप्रमादविरतः एटले मद्यपानना प्रमादे रहित थने (तवस्सी के०) तपस्वी (अइउक्कसो के०) अत्युत्कर्षः एटले [illegible] हुं एवा उत्कर्षे रहित एवो जे साधु होय छे. ॥ ४२ ॥

(दीपिका.) यतश्चैवमतस्तद्दोषपरिहारेण साधुः कीदृशः स्यादित्याह । [illegible] साधुस्तपः करोति । प्रणीतं स्निग्धं रसं घृतादि वर्जयति । न केवलं [illegible] मद्यप्रमादविरतो भवति । किंभूतो मेधावी । तपस्वी । पुनः किं[illegible] तपस्वीत्युत्कर्षरहितः ॥ ४२ ॥

(टीका.) तवं ति सूत्रम् । तपः करोति मेधावी मर्यादावर्ती प्रणीतं स्निग्धं वर्जयति रसं घृतादिकम् । न केवलमेतत्करोत्यपितु मद्यप्रमादादिविरतो नास्ति क्लिष्टसत्त्वानामकृत्यमित्येवं प्रतिषेधः । तपस्वी साधुरत्युत्कर्षोऽहं तपस्वीत्युत्कर्षरहित इति सूत्रार्थः ॥ ४२ ॥

तस्स पस्सह कल्लाणं, अणेगसाहुपूइअं ॥
विउलं अत्थसंजुत्तं, कित्तइस्सं, सुणेह मे ॥ ४३ ॥

(अवचूरिः) तस्यैवंभूतस्य पश्यतः । कम् । गुणसंपद्रूपं संयमम् । किंभूतम् । अनेकसाधुपूजितम् । विपुलं मोक्षावहत्वात् । अर्थस्तत्त्वतः कर्मनिर्जरारूपस्तेन संयुक्तम् । कीर्त्तयिष्येऽहं शृणुत मे मम सकाशात् ॥ ४३ ॥

(अर्थ.) ए पूर्वोक्त प्रकारना साधुने शुं थाय ते कहे छे. (अणेगसाहुपूइअं के०) अनेकसाधुपूजितं एटले मदिरापाननो त्याग कर्यो छे माटे घणा साधुए पूजित अर्थात् सेवित, तथा वली (विउलं के०) विपुलं एटले मोक्षावगाहथी विपुल अने (अत्थसंजुत्तं के०) अर्थसंयुक्तं एटले मोक्षसाधक पणुं छे माटे तुच्छतादिकना परिहारथी निरुपम सुखरूप अर्थसहित एवा (कल्लाणं के०) कल्याणं एटले गुणसंपदारूप संयमने (पस्सह के०) पश्यत एटले जुवो. हवे गुरु कहे छे. तेहना गुण हुं (कित्तइस्सं के०) कीर्त्तयिष्ये एटले कहीश. (मे के०) मम एटले महारायकी (सुणेह के०) शृणुत एटले सांजलो. ॥ ४३ ॥

(दीपिका.) एवंभूतस्य तस्य किं स्यादित्याह । तस्य साधोरित्थंभूतस्य यूयं कल्याणं गुणानां संपद्रूपमर्थात्संयमं पश्यत । किंभूतं कल्याणम् । अनेकैः साधुभिः पूजितम् । कोऽर्थः । सेवितमाचरितम् । पुनः किंभूतं कल्याणम् । विपुलं विस्तीर्णं विपुलमोक्षावहत्वात् । पुनः किंभूतं कल्याणम् । अर्थसंयुक्तं तुच्छतादिपरिहारेण निरुपमसुखरूपम् । कथम् । मोक्षसाधकत्वात् । अहं तं साधुं कीर्तयिष्ये । यूयं शृणुत मम कथयत इति शेषः ॥ ४३ ॥

(टीका.) तस्स त्ति सूत्रम् । तस्यैवंभूतस्य पश्यत कल्याणं गुणसंपद्रूपं संयमम् । किंविशिष्टमित्याह । अनेकसाधुपूजितम् । पूजितमिति सेवितमाचरितम् । विपुलं विस्तीर्णं विपुलमोक्षावहत्वात् । अर्थसंयुक्तं तुच्छतादिपरिहारेण निरुपंमसुखरूपं मोक्षसाधनत्वात् । कीर्तयिष्येऽहम् । शृणुत मे ममेति सूत्रार्थः॥ ४३ ॥

एवं तु गुणप्पेही, अगुणाणं च विवज्जए ॥
तारिसो मरणंते वि, आराहेइ संवरं ॥ ४४ ॥

(अवचूरिः) स्पष्टम् ॥ ४४ ॥

(अर्थ.) ए प्रकारनो साधु शुं करे ते कहेछे. (एवं के०) ए प्रकारे (तु के०) वली (गुणप्पेही के०) गुणप्रेक्षी एटले गुण जे अप्रमादादि रूप तेने जोनारो, (च के०) तथा (अगुणाणं के०) अगुणानां एटले पोताने विषे रहेला प्रमाद, क्रोध, हिंसा, प्रमुख दोष तेने (विवज्जई के०) विवर्जकः एटले तेवा अगुणोनो त्यागी एवो (तारिसो के०) तादृशः एटले तेवो गुणवान् साधु (मरणंते वि के०) मरणांतेऽपि मरणने अवसरे पण (संवरं के०) चारित्रने (आराहेइ के०) सेवन करे. अर्थात् शुद्ध निरतिचारपणे पंच महाव्रत पाले. ॥ ४४ ॥

(दीपिका.) एवंविधश्च स साधुः किं करोतीत्यत आह। एवं तूक्तप्रकारेण स साधुः तादृशः सन् शुद्धाचारः सन् मरणान्तेऽपि चरमकालेऽपि संवरं चारित्रमाराधयति सदैव कुशलबुद्ध्या तद्बीजपोषणात्। किंभूतः साधुः। गुणप्रेक्षी गुणान् अप्रमादादीन् प्रेक्षत इत्येवंशीलो यः स गुणप्रेक्षी। तथा पुनः किंभूतः। अगुणानां च प्रमादादीनां स्वगतानामनासेवनेन विवर्जकस्त्यागी ॥ ४४ ॥

(टीका.) एवं तूक्तेन प्रकारेण स साधुर्गुणप्रेक्षी गुणानप्रमादादीन् प्रेक्षते तच्छीलश्च य इत्यर्थः। तथागुणानां च प्रमादादीनां स्वगतानामनासेवनेन परगतानां चाननुमत्या विवर्जकः त्यागी। तादृशः शुद्धवृत्तो मरणान्तेऽपि चरमकालेऽप्याराधयति संवरं चारित्रं सदैव कुशलबुद्ध्या बीजपोषणादिति सूत्रार्थः ॥ ४४ ॥

आयरिए आराहेइ, समणे आवि तारिसो ॥
गिहत्था वि णं पूयंति, जेण जाणंति तारिसं ॥ ४५ ॥

(अवचूरिः) आय० ॥ ४५ ॥

(अर्थ.) वली तेवो साधु शुं करे तथा ते साधुने गृहस्थो शुं करे ते कहे छे. (तारिसो के०) तादृशः एटले तेवो गुणवान् साधु (आयरिए के०) आचार्यान् एटले आचार्योने शुद्धभावथी (आराहेइ के०) आराधयति एटले आराधे छे. तथा शुद्ध भावथीज (समणे के०) श्रमणान् एटले साधुने पण आराधे, सेवा भक्ति करे, तथा (गिहत्था वि के०) गृहस्था अपि एटले गृहस्थो पण (णं के०) एनं

एटले ए साधुने (पूअंति के०) पूजयंति एटले पूजन करे छे, वंदना नमस्कार करे छे, तथा आदर संमान करी वस्त्रपात्रादि आपे छे. (जेण के०) येन एटले जे कारण माटे ते गृहस्थो (तारिसं के०) तादृशं एटले तेवा शुद्ध धर्मने (जाणंति के०) जाणे छे. ॥ ४५ ॥

(दीपिका.) पुनः स किं करोति। तं च गृहस्थाः किं कुर्वन्तीत्याह। तादृशो गुणवान् साधुराचार्यानाराधयति शुद्धभावत्वात्। अपि पुनः श्रमणानाराधयति शुद्धभावत्वादेव। तथा गृहस्था अप्येनं पूजयन्ति। कथम्। येन कारणेन ते जानन्ति तादृशं शुद्धं धर्मम् ॥ ४५ ॥

(टीका.) तथा आयरिअ त्ति सूत्रम्। आचार्यानाराधयति शुद्धभावत्वात्। श्रमणांश्चापि तादृश आराधयति शुद्धभावत्वादेव। गृहस्था अपि शुद्धवृत्तमेनं पूजयन्ति। किमिति। येन जानन्ति तादृशं शुद्धवृत्तमिति सूत्रार्थः ॥ ४५ ॥

तवतेणे वयतेणे, रूवतेणे अ जे नरे ॥
आयारभावतेणे अ, कुव्वई देवकिव्विसं ॥ ४६ ॥

(अवचूरिः) स्तेनाधिकार एवेदमाह। तपस्तेनः क्षपकवत् कश्चित्कृशः केनचित्पृष्टः क्षपकस्त्वम्। स स्वपूजाद्यर्थमाह। अहम्। अथवा वक्ति, साधव एव क्षपकास्तूष्णीं वास्ते। एवं वाक्स्तेनो धर्मकथकादितुल्यरूपः कश्चित्केनचित्पृष्ट इत्याह। रूपस्तेनो राजपुत्रतुल्यादिरूपः पृष्टः। आचारस्तेनः सदाचारो भवान् श्रूयत इत्युक्तः स आह सदाचारास्तपोधनाः। भावस्तेनः शुभभावरूपः। एवमीदृशः पालयन्नपि क्रियां देवकिल्विषिकं कर्म करोति निर्वर्त्तयतीत्यर्थः ॥ ४६ ॥

(अर्थ.) हवे ए चोरना अधिकारमांज कहे छे. एटले आ प्रकारे जे होय ते चोर कहेवाय एम कहे छे. (तवतेणे के०) तपस्तेनः एटले तपनो चोर अर्थात् कोइ पूछे जे तमो तपस्वी छो? त्यारे ते कहे, जे हां, हुं तपस्वी छुं. एटले ते तप न करे, ने कहे जे हुं तप करनारो छुं. एने तपस्तेन कहियें. वली पोताना स्वभावेज तप विना शरीर दुबलुं थइ गयुं होय तेने देखीने गृहस्थ पूछे, जे तमे खमाखी प्रमुख तप करो छो? त्यारे ते पोतानो महिमा वधारवाने अर्थे गृहस्थने कहे जे साधु सदाय तपस्वी होय. अथवा मौन करी रहे. त्या गृहस्थ जाणे जे ए महोटा पुरुष पोताने मुखे पोतानुं वखाण केम करे? पण ए महोटा तपस्वी देखाय छे. तेमाटे उत्तर देता नथी. आ रीते तपनो चोर जाणवो. तथा (वयतेणे के०) वचःस्तेनः एटले वचननो चोर ते शास्त्रनी वार्त्ता न जाणे, पण वचन कलाए करी सभाने रीझवे. तेने लोको पूछे,

जे तमे आचारांगादि अग्यार अंग अने बार उपांग प्रमुख सर्व सिद्धांत जाणो हो? त्यारे कहे,जे साधु तो जणेज़ एमां शुं पूछवुं ? त्यारे लोक जाणे जे ए महोटो पंडित देखाय ले. आरीते वचननो चोर जाणवो. (व के०) तथा (रूवतेणे के०) रूपस्तेनः एटले रूपनो चोर, ते राजपुत्र समानरूप जोइ कोइ गृहस्थ पूछे जे तमे राजाना पुत्र हो? त्यारे मौन करी रहे. ते रूपनो चोर जाणवो. तथा (आयार के०) आचारस्तेनः एटले कोइक वैराग्य विना बाह्य क्रिया करता देखीने पूछे के, हे स्वामिन्! जे महा आचारवंत अमुक आचार्यना शिष्य सांजव्या हे, ते तमेज हो ? त्यारे ते कहे, जे हा. ते हुं पोतेज बुं. तथा (च के०) वली (जावतेणे के०) जावस्तेनः एटले जेम कोइ सूत्रार्थना संदेह कोइ गीतार्थने पूछे, अने ते गीतार्थना मुखथी सांजलीने पछी कहे. जे हुं पण एमज जाणुं तुं. पण तमारी परीक्षा जोवा पूछ्युं. एम कहे, परंतु पाधरुं न बोले. तेने जावचोर कहियें. ए प्रकारे शोजानो अर्थी जीव (देवकिब्बिसं के०) देवकिल्बिषं एटले किल्बिपिया देवतापणाने पामे. ॥ ४६ ॥

(दीपिका.) पुनस्तेनाधिकार एवेदमाह। एवंविधः साधुः देवकिल्बिषं कर्म करोति निर्वर्त्तयतीत्यर्थः । किंजूतः साधुः । तपस्तेनः, वाक्स्तेनः, तथा रूपस्तेनश्च, यो नरः, तथा आचारस्तेनः, तथा जावस्तेनश्च। तत्र तपस्तेनो नाम यः क्षपकरूपसदृशः । केनचित् पृष्टस्त्वमसौ क्षपक इति। तदा पूजाद्यर्थमाह अहमिति। अथवा वक्ति साधवः क्षपका एव। अथवा तूष्णीमास्ते। एवं वाक्स्तेनो धर्मकथकादिसदृशरूपः कोऽपि केनचित् पृष्टस्तथैवाह। एवं रूपस्तेनो राजपुत्रादिसदृशरूपः पृष्टस्तथैवाह । एवमाचारस्तेनो विशिष्टाचारवर्त्तिसदृशरूपस्तथैवाह । जावस्तेनस्तु परोत्प्रेक्षितं कथंचित् श्रुत्वा स्वयमनुत्प्रेक्षितमपि मया तत्प्रपञ्चेनेदं चर्चितमित्याद्याह। स इत्थंजूतः साधुर्डुष्टजावदोषात् क्रियां पालयन्नपि देवकिल्बिषं निर्वर्त्तयति ॥ ४३ ॥

(टीका.) स्तेनाधिकार एवेदमाह। तवत्ति सूत्रम्। तपस्तेनो वाक्स्तेनो रूपस्तेनस्तु यो नरः कश्चित् आचारजावस्तेनश्च पालयन्नपि क्रियां तथा जावदोषात्किल्बिषं करोति। किल्बिषिकं कर्म निर्वर्त्तयतीत्यर्थः। तपस्तेनो नाम क्षपकरूपकतुल्यः कश्चित् केनचित् पृष्टस्त्वमसौ क्षपक इति। स पूजाद्यर्थमाहाहम्। अथवा वक्ति साधव एव क्षपकास्तूष्णीं वास्ते। एवं वाक्स्तेनो धर्मकथकादितुल्यरूपः कश्चित्केनचित् पृष्ट इति। एवं रूपस्तेनो राजपुत्रादितुल्यरूपः। एवमाचारस्तेनो विशिष्टाचारवतुल्यरूप इति। जावस्तेनस्तु परोत्प्रेक्षितं कथंचित् किंचित् श्रुत्वा स्वयमनुत्प्रेक्षितमपि मयैतत्प्रपञ्चेन चर्चितमित्यादीति सूत्रार्थः ॥ ४६ ॥

लद्धूण वि देवत्तं, उववन्नो देवकिव्विसे ॥
तत्था वि से न याणाइ, किं मे किच्चा इमं फलं ॥ ४७ ॥

(अवचूरिः) अयमित्थंभूतो लब्ध्वापि देवत्वमुपपन्नो देवकिल्बिषिके काये तत्राप्यसौ न जानाति विशुद्धावधिज्ञानाभावात्। किं मे मम कृत्वेदं फलं किल्बिषदेवत्वमिति ॥ ४७ ॥

(अर्थ.) वली पण ते पूर्वोक्त साधुने शुं थाय छे ते कहे छे. (देवत्तं के०) देवत्वं एटले तथाविध क्रियाना पालनथकी देवपणाने (लद्धूण वि के०) लब्ध्वापि एटले पामीने पण (देवकिव्विसे के०) देवकिल्बिषे एटले किल्बिषकाय देवतामां अवतरीने (तत्थावि के०) तत्रापि एटले ते भवमां पण विशुद्ध एवा अवधिज्ञानना अभावथकी (से के०) सः एटले ते (न याणाइ के०) न जानाति एटले जाणे नहि जे (मे के०) मम एटले मने (किं किच्चा के०) किं कृत्वा एटले कइ क्रिया करवाथी (इमं फलं के०) इदं फलं एटले आ किल्बिषिया देवपणानुं फल मल्युं. ते न जाणे. ॥ ४७ ॥

(दीपिका.) पुनस्तस्य किं स्यात्तदाह। असौ साधुर्लब्ध्वापि देवत्वं तथाविधक्रियापालनवशेन उपपन्नो देवकिल्बिषे देवकिल्बिषकाये तत्रापि स न जानाति विशुद्धस्यावधेरभावेन। किं न जानाति। तदाह। किं कृत्वा ममेदं फलं किल्बिषदेवत्वं जातमिति ॥ ४७ ॥

(टीका.) अयं चेत्थंभूतः। लद्धूण त्ति सूत्रम्। लब्ध्वापि देवत्वं तथाविधक्रियापालनवशेन उपपन्नो देवकिल्बिषे देवकिल्बिषिकाये। तत्राप्यसौ न जानात्यविशुद्धावधिना। किं मम कृत्वा इदं फलं किल्बिषिकदेवत्वमिति सूत्रार्थः ॥ ४७ ॥

तत्तो वि से चइत्ताणं, लब्भिही एलमूअयं ॥
नरगं तिरिक्खयोणिं वा, बोही जत्थ सुदुल्लहा ॥ ४८ ॥

(अवचूरिः) अस्यैव दोषान्तरमाह। ततो देवलोकादसौ च्युत्वा। लप्स्यते एलमूकतामजभाषानुकारित्वं मनुष्यत्वेऽपि। यत्र बोधिर्दुर्लभा। तथा नरकं तिर्यग्योनिं वा पारंपर्येण लप्स्यते। बोधिर्यत्र सुदुर्लभः सकलसंपन्निबन्धना यत्र जिनधर्मप्राप्तिर्दुरापा इति भविष्यत्कालनिर्देशः ॥ ४८ ॥

(अर्थ.) वली पण ते साधु दोषांतरने पामे छे. ते कहे छे (से के०) सः एटले ते (तत्तो वि के०) ततोऽपि एटले त्यांथी पण एटले देवलोकथकी पण (चइत्ताणं के०)

च्युत्वा एटले च्यवीने (एलमूअगं के०) एलमूकतां एटले मेषजापानुकारिपणाने (लभिही के०) लप्स्यते एटले पामशे. त्यांथी पण च्यवीने जवपरंपराए (नरगं के०) नरकने (वा के०) तथा (तिरिक्खजोणिं के०) तिर्यग्योनिं एटले तिर्यंच योनिने पण पामशे. (जह के०) यत्र एटले ज्यां (बोही के०) बोधिः एटले सकल संपत्तिकारिणी एवी जिनधर्मनी प्राप्ति (सुडुल्लहा के०) सुदुर्लजा एटले दुर्लज डे. ॥४७॥

(दीपिका.) पुनरस्यैव साधोर्दोषान्तरमाह । ततोऽपि देवलोकाच्च्युत्वापि स मनुष्यत्वे एलमूकतामजजापानुकारित्वं लप्स्यते । पुनस्ततोऽपि परंपरया नरकं तिर्यग्योनिं वा लप्स्यते। तत्र च बोधिः सकलसंपत्तिकारिणी जिनधर्मप्राप्तिः सुदुर्लजा दुरापा दुःखेन प्राप्या जविष्यतीति ॥ ४७ ॥

(टीका.) अत्रेव दोषान्तरमाह । तत्तो वि त्ति सूत्रम् । ततोऽपि देवलोकाच्च्युत्वा लप्स्यत एलमूकतामजजापानुकारित्वं मानुषत्वे । तथा नरकं तिर्यग्योनिं वा पारंपर्येण लप्स्यते । बोधिर्यत्र सुडुर्लजः सकलसंपन्निबन्धना यत्र जिनधर्मप्रा[illegible]मूकतामिति वाच्ये असकृज्जावप्राप्तिख्यापनाय लप्स्य[illegible]

सूत्रार्थः ॥ ४७ ॥

[illegible]दोसं दहूणं, नायपुत्तेण जासिअं ॥

[illegible]मायं पि मेहावी, मायामोसं विवज्जए ॥ ४९ ॥

[illegible]प्रकृतमुपसंहरति । एनं च दोषमनन्तरोदितं सत्यपि श्रामण्ये [illegible]प्तिरूपं दृष्ट्वागमतो ज्ञातपुत्रेण जाषितमणुमात्रमपि मायामृषावादं [illegible] मर्यादावर्ती ॥ ४९ ॥

[illegible]) हवे चालती वातनो उपसंहार करे डे. (मेहावी के०) मेधावी एटले [illegible]वर्ती साधु (एअं के०) एनं एटले पूर्वोक्त प्रकारना (दोसं के०) दोषं एटले श्रा[illegible] [illegible] थकी पण किल्बिषदेवत्वप्राप्तिरूप दोषने (दहूणं के०) दृष्ट्वा एटले देखीने (ना[illegible] [illegible] ए के०) ज्ञातपुत्रेण एटले महावीर स्वामीए (जासिअं के०) जाषितं एटले [illegible], जे (अणुमायं पि के०) अणुमात्रमपि एटले अणुमात्र पण (मायामोसं के०) [illegible]मृषावादं एटले मायाए करीने जे जूतुं बोलवुं, तेने (विवज्जए के०) विवर्जयेत [illegible], त्याग करे. ॥ ४९ ॥

[illegible]) अथ प्रकृतस्य उपसंहारमाह । मेधावी मर्यादावर्ती साधुः एनं पू[illegible] [illegible] श्रामण्ये किल्बिषदेवत्वप्राप्तिरूपं दृष्ट्वा मायामृषावादं पूर्वोक्तं विव[illegible]

र्जयेत् परित्यजेत्। किंभूतं दोषम्। आगमतो ज्ञातपुत्रेण भगवता वर्द्धमानस्वामिना भापितमुक्तम्। किंभूतं मायामृषावादं अणुमात्रमपि स्तोकमात्रमपि किं पुनः प्रभूतम्।

(टीका.) प्रकृतमुपसंहरति। एअं च त्ति सूत्रम्। एतं च दोषमनन्तरोदितं सत्यपि श्रामण्ये किल्बिषिकत्वादिप्राप्तिरूपं दृष्ट्वागमतो ज्ञातपुत्रेण भगवता वर्द्धमानेन भापितमुक्तम्। अणुमात्रमपि स्तोकमात्रमपि किमुत प्रभूतं मेधावी मर्यादावर्त्ती मायामृषावादमन्तरोदितं वर्जयेत्परित्यजेदिति सूत्रार्थः॥ ४९ ॥

सिक्खिऊण भिक्खेसणसोहिं, संजयाण बुद्धाण सगासे ॥
तत्थ भिक्खु सुप्पणिहिइंदिए, तिव्वलज्जगुणवं विहरिज्जासि त्ति बेमि ॥ ५० ॥
संमत्तं पिंडेषणानामज्झयणं पंचमं ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) अध्ययनार्थमुपसंहरन्नाह। शिक्षित्वा भिक्षैषणाशुद्धिं संयतेभ्यो बुद्धेभ्यो साधुभ्योऽवगततत्त्वेभ्यः। न द्रव्यसाधुभ्यः सकाशात्। तत्र भिक्षैषणायां भिक्षुः सुप्रणिहितेन्द्रियः श्रोत्रादिभिर्वा तदुपयुक्तः । तीव्रो लज्जागुणोऽसंयमकरणे यस्य स उत्कृष्टसंयम इत्यर्थः। अनेन प्रकारेण गुणवान्विहरेत् ॥ ५० ॥

इत्यवचूरिकायां पिण्डैषणाध्ययनं पञ्चमम् ॥ ५० ॥

(अर्थ.) हवे अध्ययननो उपसंहार करता थका जे करवुं ते कहे छे. (बुद्धाणं के०) बुद्धानां एटले बुद्ध, तत्त्वना जाण एटले द्रव्यसाधु नहि एवा (संजयाणं के०) संयतेभ्यः एटले संयत एवा गुर्वादि साधुना (सगासे के०) सकाशात् एटले पासेथी (भिक्खेसणसोहिं के०) भिक्षैषणाशुद्धि एटले भिक्षैषणानी शुद्धिने (सिक्खिऊणं के०) शिक्षित्वा एटले शीखीने, भणीने (तत्थ के०) तत्र एटले ते एषणा समितिने विषे (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु (सुप्पणिहिइंदिए के०) सुप्रणिहितेंद्रियः एटले निश्चल समताभावे राख्या छे पांचे इंद्रियो जेणे एवो थयो थतो (तिव्वलज्ज के०) तीव्रलज्जः एटले अनाचार करवामां तीव्र लज्जावालो तथा (गुणवं के०) गुणवान् एटले पूर्वोक्त साधुगुणसहित एवो ते साधु (विहरिज्जा के०) विहरेत् एटले विचरे. (त्ति बेमि के०) इति ब्रवीमि एटले श्रीवीरभगवाने एम कहेल छे तेप्रमाणे हुं कहुं छुं. ॥ ५० ॥

इति श्रीदशवैकालिकबालावबोधे पंचमाध्ययन संपूर्ण ॥ ५ ॥

(दीपिका.) अथाध्ययनार्थमुपसंहरन्नाह। तत्र भिक्षैषणायां भिक्षुर्विहरेत् सामाचारीपालनं कुर्यात्। किं कृत्वा। भिक्षैषणाशुद्धिं पिण्डमार्गणशुद्धिमुद्गमादिरूपां शिक्षित्वाधीत्य। केभ्यः सकाशादित्याह । संयतेभ्यः साधुभ्यः। किंविशिष्टेभ्यः संयतेभ्यः।

च्युत्वा एटले च्यवीने (एलमूश्रगं के०) एलमूकतां एटले मेषजापानुकारिपणाने (लप्तिही के०) लप्स्यते एटले पामशे. त्यांथी पण च्यवीने जवपरंपराए (नरगं के०) नरकने (वा के०) तथा (तिरिक्खजोणिं के०) तिर्यग्योनिं एटले तिर्यग्योनिने पण पामशे. (जत्थ के०) यत्र एटले ज्यां (बोही के०) बोधिः एटले सकलसंपत्तिकारिणी एवी जिनधर्मनीप्राप्ति (डुल्लहा के०) डुर्लजा एटले डुर्लज वे.॥४८॥

(दीपिका.) पुनरस्यैव साधोर्दोषान्तरमाह । ततोऽपि देवलोकाच्च्युत्वापि स मानुषत्वे एलमूकतामजजापानुकारित्वं लप्स्यते । पुनस्ततोऽपि परंपरया नरकं तिर्यग्योनिं वा लप्स्यते। तत्र च बोधिः सकलसंपत्तिकारिणी जिनधर्मप्राप्तिः डुर्लजा डुरापा डुःखेन प्राप्या जविष्यतीति ॥ ४८ ॥

(टीका.) अत्रैव दोषान्तरमाह । तत्तो वि त्ति सूत्रम् । ततोऽपि देवलोकाच्च्युत्वा लप्स्यत एलमूकतामजजापानुकारित्वं मानुषत्वे । तथा नरकं तिर्यग्योनिं वा पारंपर्येण लप्स्यते । बोधिर्यत्र सुडुर्लजः सकलसंपन्निबन्धना यत्र जिनधर्मप्राप्तिर्डुरापा । इह च प्राप्नोत्येलमूकतामिति वाच्ये असकृद्भावप्राप्तिख्यापनाय लप्स्यते इति जविष्यत्कालनिर्देश इति सूत्रार्थः ॥ ४८ ॥

एअं च दोसं दठ्ठूणं, नायपुत्तेण जासिअं ॥
अणुमायं पि मेहावी, मायामोसं विवज्जए ॥ ४९ ॥

(अवचूरिः) प्रकृतमुपसंहरति । एनं च दोषमनन्तरोदितं सत्यपि श्रामण्ये किल्बिषिकादिप्राप्तिरूपं दृष्ट्वागमतो ज्ञातपुत्रेण जाषितमणुमात्रमपि मायामृषावादं वर्जयेन्मेधावी मर्यादावर्ती ॥ ४९ ॥

(अर्थ.) हवे चालती वातनो उपसंहार करे वे. (मेहावी के०) मेधावी एटले मर्यादावर्त्ती साधु (एअं के०) एनं एटले पूर्वोक्त प्रकारना (दोसं के०) दोषं एटले श्रामण्य थकी पण किल्बिषदेवत्वप्राप्तिरूप दोषने (दठ्ठूणं के०) दृष्ट्वा एटले देखीने (नायपुत्तेण के०) ज्ञातपुत्रेण एटले महावीर स्वामीए (जासिअं के०) जाषितं एटले कह्युं वे, जे (अणुमायं पि के०) अणुमात्रमपि एटले अणुमात्र पण (मायामोसं के०) मायामृषावादं एटले मायाए करीने जे जूठुं बोलवुं, तेने (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले वर्जे, त्याग करे. ॥ ४९ ॥

(दीपिका.) अथ प्रकृतस्य उपसंहारमाह । मेधावी मर्यादावर्त्ती साधुः एनं पूर्वोक्तं दोषं सत्यपि श्रामण्ये किल्बिषदेवत्वप्राप्तिरूपं दृष्ट्वा मायामृषावादं पूर्वोक्तं ति-

र्जयेत् परित्यजेत् । किंभूतं दोषम् । आगमतो ज्ञातपुत्रेण भगवता वर्द्धमानस्वामिना भाषितमुक्तम् । किंभूतं मायामृषावादं अणुमात्रमपि स्तोकमात्रमपि किं पुनः प्रभूतम् ।

(टीका.) प्रकृतमुपसंहरति । एअं च त्ति सूत्रम् । एतं च दोषमनन्तरोदितं सत्यपि श्रामण्ये किल्बिपिकत्वादिप्राप्तिरूपं दृष्ट्वागमतो ज्ञातपुत्रेण भगवता वर्द्धमानेन भाषितमुक्तम् । अणुमात्रमपि स्तोकमात्रमपि किमुत प्रभूतं मेधावी मर्यादावर्त्ती मायामृषावादमनन्तरोदितं वर्जयेत्परित्यजेदिति सूत्रार्थः ॥ ४९ ॥

सिक्खिऊण भिक्खेसणसोहिं, संजयाण बुद्धाण सगासे ॥
तत्थ भिक्खु सुप्पणिहिइंदिए, तिव्वलज्जगुणवं विहरिज्जासि त्ति बेमि ॥ ५० ॥
संमत्तं पिंडेपणानामज्झयणं पंचमं ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) अध्ययनार्थमुपसंहरन्नाह । शिक्षित्वा भिक्षैपणाशुद्धिं संयतेभ्यो बुद्धेभ्यो साधुभ्योऽवगततत्त्वेभ्यः । न द्रव्यसाधुभ्यः सकाशात् । तत्र भिक्षैपणायां भिक्षुः सुप्रणिहितेन्द्रियः श्रोत्रादिभिर्वा तदुपयुक्तः । तीव्रो लज्जागुणोऽसंयमकरणे यस्य स उत्कृष्टसंयम इत्यर्थः । अनेन प्रकारेण गुणवान्विहरेत् ॥ ५० ॥

इत्यवचूरिकायां पिण्डैपणाध्ययनं पञ्चमम् ॥ ५० ॥

(अर्थ.) हवे अध्ययननो उपसंहार करता थका जे करवुं ते कहे छे. (बुद्धाणं के०) बुद्धानां एटले बुद्ध, तत्त्वना जाण एटले द्रव्यसाधु नहि एवा (संजयाणं के०) संयतेभ्यः एटले संयत एवा गुर्वादि साधुना (सगासे के०) सकाशात् एटले पासेथी (भिक्खेसणसोहिं के०) भिक्षैपणाशुद्धिं एटले भिक्षैपणानी शुद्धिने (सिक्खिऊणं के०) शिक्षित्वा एटले शीखीने, भणीने (तत्थ के०) तत्र एटले ते एषणा समितिने विषे (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु (सुप्पणिहिइंदिए के०) सुप्रणिहितेंद्रियः एटले निश्चल समताभावे राख्या छे पांचे इंद्रियो जेणे एवो थयो थको (तिव्वलज्ज के०) तीव्रलज्जः एटले अनाचार करवामां तीव्र लज्जावाळो तथा (गुणवं के०) गुणवान् एटले पूर्वोक्त साधुगुणसहित एवो ते साधु (विहरिज्जा के०) विहरेत् एटले विचरे. (त्ति बेमि के०) इति ब्रवीमि एटले श्रीवीरभगवाने एम कहेल छे तेप्रमाणे हुं कहुं छुं. ॥ ५० ॥

इति श्रीदशवैकालिकबालावबोधे पंचमाध्ययन संपूर्ण ॥ ५ ॥

(दीपिका.) अथाध्ययनार्थमुपसंहरन्नाह । तत्र भिक्षैपणायां भिक्षुर्विहरेत् सामाचारीपालनं कुर्यात् । किं कृत्वा । भिक्षैपणाशुद्धिं पिण्डमार्गणशुद्धिमुद्गमादिरूपां शिक्षित्वाधीत्य । केभ्यः सकाशादित्याह । संयतेभ्यः साधुभ्यः । किंविशिष्टेभ्यः संयतेभ्यः।

बुद्धेभ्यो ज्ञाततत्त्वेभ्यः ज्ञातार्थेभ्यो न द्रव्यसाधुभ्यः सकाशात्। किंभूतो भिक्षुः। सुप्रणिहितेंद्रियः श्रोत्रादिभिरिंन्द्रियैर्गाढं तदुपयुक्तः। पुनः किंभूतो भिक्षुः। तीव्रलज्जः। तीव्रा लज्जानाचारकरणे यस्य स तीव्रलज्ज उत्कृष्टसंयम इत्यर्थः।पुनः किंभूतो भिक्षुः। गुणवान् पूर्वोक्तप्रकारेण साधुगुणैः सहितः। ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ ५० ॥

इति पिण्डैषणाध्ययने द्वितीयोद्देशकः ॥ २ ॥ समाप्तं पिण्डैषणाध्ययनम् ॥ ५ ॥

(टीका.) अध्ययनार्थमुपसंहरन्नाह। सिक्खिऊण त्ति सूत्रम्। शिक्षित्वाधीत्य भिक्षैषणाशुद्धिमुद्गमादिरूपाम्। केभ्यः सकाशादित्याह। संयतेभ्यः साधुभ्यो बुद्धेभ्योऽवगततत्त्वेभ्यः सकाशात्। ततः किमित्याह। तत्र भिक्षैषणायां भिक्षुः साधुः सुप्रणिहितेन्द्रियः श्रोत्रादिभिर्गाढं तदुपयुक्तः तीव्रलज्ज उत्कृष्टसंयमः सन्। अनेन प्रकारेण गुणवान् विहरेत् सामाचारीपालनं कुर्यादिति ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः।उक्तोऽनुगमः। सांप्रतं नयास्ते च पूर्ववदेव। व्याख्यातं पिंडैषणाध्ययनम् ॥ ५० ॥

इति श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ पिण्डैषणाध्ययनं समाप्तम् ॥ ५ ॥

अथ महाचारकथाख्यं षष्ठमध्ययनम्।

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं ॥
गणिमागमसंपन्नं, उज्जाणम्मि समोसढं ॥ १ ॥
रायाणो रायमच्चा य, माहणा अदुवखत्तिआ ॥
पुछंति निहुअप्पाणो, कहं भे आयारगोयरो ॥ २ ॥

(अवचूरिः) अथ महाचारकथाख्यं षष्ठमध्ययनमारभ्यतेऽस्यायं संबन्धः। इह पूर्वाध्ययने भिक्षाशोधिरुक्ता। इह तु गोचरगतेन राता स्वाचारं पृष्टेन तद्विदापि महाजनसमक्षं न तत्रैव विस्तरतः कथयितव्यमित्यपिवालये गुरवो वा कथयन्तीति वाच्यम्।इत्येतदुच्यते।ज्ञानं मतिश्रुतज्ञानादि, दर्शनं क्षायोपशमिकादि, ताभ्यां संपन्नं युक्तम्। संयमे पञ्चाश्रवविरमणादौ तपसि चानशनादौ रतमासक्तम्। गणोऽस्याऽस्तीति गणी तं गणिनमाचार्यं गणसंपन्नं विशिष्टश्रुतधरम्। बह्वागमत्वेन प्राधान्यख्यापनार्थमेतत्। उद्याने समवसृतं स्थितं धर्मदेशनार्थं वा प्रवृत्तम् ॥ १ ॥ राजानो नरपतयो मन्त्रिणो ब्राह्मणाः। अदुवत्ति तथा। क्षत्रियाः श्रेष्ठ्यादयः पृछन्ति निभृतात्मानोऽसंभ्रान्ताः कृताञ्जलयः। कथं भे भवतामाचारगोचरःक्रियाकलापः स्थितः ॥ २ ॥

(अर्थ.) हवे वहु महाचारकथानाम अध्ययन कहे छे. आ अध्ययननो संबंध आ

प्रमाणे छे के:—पूर्वे पांचमा अध्ययनमां साधुए निर्दोष आहार लेवो एम कह्युं. हवे ते आहार जे संयमवंत होय तेज लहे, माटे छठा अध्ययनमां अढार स्थानकरूप संयमनो आचार कहेछे. हवे ते पूर्वोक्त अध्ययनमां निर्दोष आहारने अर्थे साधु गोचरीये गयो होय तिहां राजा विगेरे पूछे के, हे साधो! तमारो आचार केवो छे. त्यारे ते कहे, जो साधुनो आचार सांभलवानो तमारो भाव होय, तो उद्यानमां आचार्य समोसस्या छे. तिहां जइ साधुनो आचार पूछो. ते सर्व कहेशे. ते आचार्य केवा छे ते कहे छे. (नाण के०) ज्ञान ते श्रुतज्ञानादिक (दंसण के०) दर्शन ते सम्यक्त्व श्रद्धारूप, तेणे करी (संपन्नं के०)संपन्नं एटले सहित (संजमेणके०) संयमे एटले सत्तरभेद संयमनेविषे तथा (तवे के०)तपसि एटले बारभेदवाला तपने विषे (रयं के०) रतं एटले रक्त एवा अने (आगमसंपन्नं के०) आगमसंपन्नं एटले आगम जे सिद्धांत तेवडे संपूर्ण भरेला अर्थात् द्वादशांगीना जाणनार एवा(उज्जाणम्मि के०) उद्याने एटले ग्रामानुग्राम ते एक गामथी बीजे गाम एम अनुक्रमे विहार करता थका उद्यानने विषे (समोसढं के०) समवसृतं एटले समोसस्या एवा आचार्य प्रत्ये राजादिक लोको पूछे.॥ १ ॥ (रायाणो के०) राजानः एटले राजाउ (य के०) च एटले वली (रायमच्चा के०) राजामात्याः एटले राजाउना अमात्य जे मंत्रीउ (माहणा के०) ब्राह्मणाः एटले ब्राह्मणो (अडुव के०) अथवा (खत्तिआ के०) क्षत्रियाः एटले जातिवंत सूर्यवंशी प्रमुख क्षत्रियो ते (निहुअप्पाणो के०) निभृतात्मानः एटले असंभ्रांत थका निश्चल मनथी हाथ जोडीने (पुच्छंति के०) पृछंति एटले पूछे. शुं पूछे तो के, हे भगवन्! (भे के०) भवतां एटले तमारो (आयारगोअरो के०) आचारगोचरः एटले जे क्रियाकलापनो आश्रय करी तमे रहेला छो ते क्रियाकलाप (कहं के०) कथं एटले केवी रीते छे ते कहो. ॥ २ ॥

(दीपिका.) व्याख्यातं पिंडैषणाध्ययनमधुना महाचारकथाख्यमध्ययनमारभ्यते । अस्य चाध्ययनस्यायमभिसंबन्धः । इह इतः पूर्वाध्ययने साधोर्भिक्षाविशुद्धिरुक्ता । इह तु गोचरप्रविष्टेन सता स्वस्य आचारं पृष्टेन आचारज्ञेनापि महाजनसमक्षं तत्रैव स्थाने विस्तरतो न कथयितव्यम् । अपितूपाश्रये गुरवः कथयिष्यन्तीति वक्तव्यम् । इत्येतदुच्यते। इत्यनेन संबन्धेन आयातमिदमध्ययनमिति । तथाहि गाथात्रयेणोक्तिमेलनम् । राजानो नरपतयः, राजामात्याश्च मंत्रिणः, ब्राह्मणाः प्रसिद्धाः, अथवेति तथा क्षत्रियाः श्रेष्ठ्यादयः, साधुं प्रतीति पृच्छन्ति । इतीति किम् । कथं भे भवतामाचारगोचरः क्रियाकलापः । यं प्रति त्वं स्थितोऽसि । किंभूता राजादयः । निभृता-

रमानोऽसंभ्रान्ता धर्मावसर इति द्वितीयगाथाया व्याख्यानम् । किंभूतं साधुम् । नाणदंसणसंपन्नं । ज्ञानं श्रुतज्ञानादि, दर्शनं च क्षायोपशमिकादि ताभ्यां संपन्नं संयुक्तं । पुनः किंभूतं साधुं । संयमे पञ्चानामाश्रवाणां विरमणादौ तपसि च अनशनादौ रतमासक्तम् । पुनः किंभूतं साधुम् । उद्याने क्वचित्साधूनामुपभोगयोग्यस्थाने समवसृतं स्थितं धर्मदेशनार्थं वा प्रवृत्तमिति प्रथम गाथार्थः ॥ १ ॥ २ ॥

(टीका.) अधुना महाचारकथाख्यमारभ्यते। अस्य चायमभिसंबन्धः । इहानन्तराध्ययने साधोर्भिक्षाविशुद्धिरुक्ता । इह तु गोचरप्रविष्टेन सता स्वाचारं पृष्टेन तद्विदापि न महाजनसमक्षं तत्रैव विस्तरतः कथयितव्य इत्यपि त्वालये गुरवो वा कथयिष्यन्तीति वक्तव्यमित्येतदुच्यते । उक्तं च ॥ गोअरग्गपविठ्ठो उ, न निसीएज्ज कच्छए॥ कहं च न पबंधेज्जा, चिठित्ता ण व संजए ॥१॥ इत्यनेनाभिसंबन्धेनायातमिदमध्ययनम् । अस्य चानुयोगद्वारोपन्यासः पूर्ववत्तावद्यावन्नामनिष्पन्नो निक्षेपः । तत्र च महाचारकथेति नाम । एतच्च तत्त्वतः प्राग्निरूपितमेवेत्यतिदिशन्नाह ॥ जो पुव्विं उद्दिठ्ठो, आयारो सो अहीणमइरित्तो ॥ सच्चेव य होइ कहा, आयारकहाए महईए ॥ व्याख्या ॥ यः पूर्वं क्षुल्लकाचारकथायां निर्दिष्ट उक्त आचारो ज्ञानाचारादिः । असावहीनातिरिक्तो वक्तव्यः । सैव च भवति कथा आक्षेपण्यादिलक्षणा वक्तव्या । यस्मात्तदेव क्षुल्लकप्रतिपक्षोक्तं महत्कथ्यम् । आचारकथायां महत्यां प्रस्तुतायामिति गाथार्थः । उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेप इत्यादि चर्चः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम् । तच्चेदं नाणदंसणमित्यादि । अस्य व्याख्या । ज्ञानदर्शनसंपन्नम् । ज्ञानं श्रुतज्ञानादि, दर्शनं क्षायोपशमिकादि, ताभ्यां संपन्नं युक्तं संयमे पञ्चाश्रवविरमणादौ तपसि चानशनादौ रतमासक्तं गणोऽस्यास्तीति गणी तं गणिनमाचार्यमागमसंपन्नं विशिष्टश्रुतधरम् । बह्वागमत्वेन प्राधान्यख्यापनार्थमेतत् । उद्याने क्वचित्साधुप्रायोग्ये समवसृतं स्थितं धर्मदेशनार्थं वा प्रवृत्तमिति सूत्रार्थः ॥ १ ॥ तमित्यादि । रायाणो त्ति सूत्रम् । राजानो नरपतयः । राजामात्याश्च मन्त्रिणः । ब्राह्मणाः प्रतीताः । तथैव क्षत्रियाः श्रेष्ठ्यादयः पृच्छन्ति निभृता असंभ्रान्ता रचिताञ्जलयः कथं भे भवतामाचारः क्रियाकलापः स्थित इति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

तेसिं सो निहुओ दंतो, सव्वभूअसुहावहो ॥
सिक्खाए सुसमाउत्तो, आयक्खइ विअक्खणो ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) तेभ्यो राजादिभ्योऽसौ गणी निभृतोऽसंभ्रान्तो दान्त इन्द्रियनो

इन्द्रियदमाभ्यां सर्वप्राणिगणहितः शिक्षया ग्रहणासेवनरूपया सुसमायुक्त आख्याति कथयति विचक्षणः ॥ ३ ॥

(अर्थ.) (निहुर्ड के०) निभृतः एटले असंभ्रांत एवा तथा (दंतो के०) दान्तः एटले इंद्रियनो इंद्रियने जीतनार एवा तथा (सवभूअसुहावहो के०) सर्वभूतसुखावहः एटले सर्व प्राणियोना हितकारी एवा तथा (सिरकाए) शिक्षया एटले ग्रहणासेवनरूप शिक्षा वडे करी (सुसमाउत्तो के०) सुसमायुक्तः एटले युक्त एवा तथा (विअरकणो के०) विचक्षणः एटले पंडित एवा (सो के०) सः एटले ते आचार्य जे ते (तेसिं के०) तेभ्यः एटले ते राजादिक लोको प्रत्ये (आयरकइ के०) आख्याति एटले कथन करे, प्रश्ननो उत्तर कहे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) अथ स साधूराजादिभ्यः पृच्छकेभ्यः किं वदेदित्याह । स गणी साधुः तेभ्यो राजादिभ्य आख्याति कथयति । किं० साधुः। निभृतोऽसंभ्रांत उचितधर्मकथास्थित्या। किंभूतः साधुः। दान्त इंद्रियनोइंद्रियदमनेन। पुनः किंभूतः साधुः। सर्वभूतसुखावहः सर्वप्राणिहित इत्यर्थः। पुनः किंभूतः साधुः। शिक्षया ग्रहणासेवनारूपया सुष्ठु भव्यरीत्या समायुक्तः। पुनः किंभूतः साधुः। विचक्षणः पण्डित इति गाथात्रयार्थः॥३॥

(टीका.) तेसिं ति सूत्रम्। तेभ्यो राजादिभ्योऽसौ गणी निभृतोऽसंभ्रान्त उचितधर्मकायस्थित्या। दान्त इन्द्रियनोइन्द्रियाभ्याम्। सर्वभूतसुखावहः सर्वप्राणिहित इत्यर्थः। शिक्षया ग्रहणासेवनरूपया सुसमायुक्तः सुष्ठु एकीभावेन युक्तः। आख्याति कथयति। विचक्षणः पण्डित इति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

हंदि धम्मत्थकामाणं, निग्गंथाणं सुणेह मे ॥
आयारगोअरं भीमं, सयलं डुरहिट्ठिअं ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) तमेनं धर्मार्थकामानां मुमुक्षूणां निर्ग्रन्थानां बाह्यान्तरग्रन्थिरहितानां शृणुत मम समीपादाचारगोचरं क्रियाकलापं भीमं कर्मशत्रुत्वापेक्षया सकलं डुरधिष्ठं डुराराध्यम् ॥ ४ ॥

(अर्थ.) आचार्य शुं कहे ठे (हंदि के०) संबोधने हे राजादिको ! तमे (धम्मत्थकामाणं के०) धर्मार्थकामानाम् एटले धर्म जे श्रुतधर्म तेज ठे प्रयोजन जेमनुं एवा (निग्गंथाणं के०) निर्ग्रंथानां एटले बाह्याभ्यंतर ग्रंथिरहित एवा साधुर्डनो (भीमं के०) भीमं एटले कर्म शत्रुप्रत्ये भयंकर अर्थात् कर्मरूप अरिने नाश करनार अने (डुरहिट्ठियं के०) डुरधिष्ठितं एटले संपूर्ण क्षुद्र जीवोने डुराश्रय एवो अर्थात् कायर पुरुषोने पालता

दोहिलो एवो (आयारगोअरं के०) आचारगोचरं एटले क्रियाकलाप जे तेने (मे के०) मम सकाशात् एटले मारायकी (सुणेह के०) शृणुत एटले सांभलो. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) किं वदेदित्याह । हंदीत्युपप्रदर्शने । हे राजादयः यूयं धर्मार्थकामानामाचारगोचरं क्रियाकलापं मत्समीपाच्छृणुत इत्युक्तिः । धर्मश्चारित्रधर्मादिस्तस्य अर्थः प्रयोजनं मोक्षः तं कामयन्ते वांछन्ति विशुद्धविहितानुष्ठानकरणेनेति धर्मार्थकामा मुमुक्षवस्तेषाम् । किंभूतानां धर्मार्थकामानाम् । निर्ग्रन्थानां बाह्याभ्यन्तरग्रन्थिरहितानाम् । किंभूतमाचारगोचरं । भीमं कर्मशत्रूणामपेक्षया रौद्रम् । पुनः किंभूतमाचारगोचरम् । सकलं संपूर्णं दुरधिष्ठितं क्षुद्रसत्त्वैर्दुराश्रयमिति ॥ ४ ॥

(टीका.) हंदि त्ति सूत्रम् । हंदीत्युपप्रदर्शने । तमेनम् । धर्मार्थकामानामिति । धर्मश्चारित्रादिस्तस्यार्थः प्रयोजनं मोक्षस्तं कामयन्तीच्छन्तीति विशुद्धविहितानुष्ठानकरणेनेति धमार्थकामा मुमुक्षवस्तेषां निर्ग्रन्थानां बाह्याभ्यन्तरग्रन्थरहितानां शृणुत मम समीपादाचारगोचरं क्रियाकलापं भीमं कर्मशत्रुवपेक्षया रौद्रं सकलं संपूर्णं दुरधिष्ठं क्षुद्रसत्त्वैर्दुराश्रयमिति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

नन्नछ एरिसं वुत्तं, जं लोए परमदुच्चरं ॥
विउलट्ठाणभाइस्स, न भूअं न भविस्सइ ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) यस्तु यल्लोके प्राणिलोके परमदुश्चरमत्यन्तदुःकरं विपुलं मोक्षहेतुत्वात् संयमस्थानं तद्भजनशीलस्य तस्य न भूतं न भविष्यत्यन्यत्र जिनमतादिति ॥ ५ ॥

(अर्थ.) हवे पाछली गायाउंमां निर्ग्रंथोना आचारनुं जे कथन तेनो उपन्यास कर्यो छे, तो हवे आ गाथाए करी ते आचार गोचरनुं अर्थ थकी गौरव कहे छे. हे राजादिको (अन्नछ के०) अन्यत्र एटले जिनमत शिवायना कापिलादिक मतोने विषे कोइ ठेकाणे पण आ प्रकारनो शुद्ध आचार (न एरिसं वुत्तं के०) नेदृशमुक्तं एटले एवो कह्यो नथी. वली (लोए के०) लोके एटले सामान्य लोकने विषे (परमदुच्चरं के०) परमदुष्करं एटले जेनुं पालवुं घणुं कठिन छे एवो ते आचारगोचर छे. तेथीज (विउलट्ठाणभाइस्स के०) विपुलस्थानभाजः एटले मोक्षना हेतुरूप एवा संयमस्थानने भजनारा साधुउंने पूर्वे (न भूअं के०) न भूतं एटले तेवुं बीजुं कंइ थयुं नथी, तथा (न भविस्सइ के०) न भविष्यति एटले तेवुं बीजुं थनार पण नहीं. तेम उपलक्षणथी वर्त्तमान काले पण तेवुं बीजुं नथी. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) इह अनंतरसूत्रे निर्ग्रन्थानामाचारगोचरस्य यत्कथनं तस्योपन्यासः

कृतः। अथ तस्यैवार्थतो गुरुतामाह । जो राजादयः जिनमतादन्यत्र कपिलादिमत ईदृशं यत् पूर्वमुक्तं आचारगोचरं वस्तु यल्लोके प्राणिलोके परमदुश्चरमत्यन्तदुष्करं वस्तु। विपुलस्थानजाजिनः कोऽर्थः। विपुलस्थानं विपुलमोक्षहेतुत्वात् संयमस्थानं तद्भजते सेवत इत्येवंशीलः विपुलस्थानभाजी तस्य विपुलस्थानभाजिनः साधोः न नूनं न जविष्यति ॥ ५ ॥

(टीका.) धर्मार्थकामानित्युक्तम् । तदेतत्सूत्रस्पर्शनिर्युक्त्या निरूपयति । तत्र धर्मनिक्षेपो यथा प्रथमाध्ययने । नवरं लोकोत्तरमाह ॥ धम्मो बावीसविहो, अगारधम्मोणगारधम्मो अ ॥ पढमो अ बारसविहो, दसहा पुण बीयउ होइ ॥ १२ ॥व्याख्या॥ धर्मो द्वाविंशतिविधः सामान्येन द्वाविंशतिप्रकारः। अगारधर्मो गृहस्थधर्मः। अनगारधर्मश्च साधुधर्मः । प्रथमश्चागारधर्मो द्वादशविधः । दशधा पुनर्द्वितीयोऽनगारधर्मो जवतीति गाथासमासार्थः॥१२॥व्यासार्थं चाह ॥ पंचय अणुवयाइं गुणव्वयाइं च होंति तिन्नेव॥ सिक्खावयाइं चउरो, गिहिधम्मो बारसविहो अ ॥ १३ ॥ व्याख्या ॥ पंचाणुव्रतानि स्थूलप्राणातिपातविरत्यादीनि गुणव्रतानि च जवन्ति त्रीण्येव दिग्व्रतादीनि । शिक्षापदानि चत्वारि सामायिकादीनि । गृहिधर्मो द्वादशविधस्तु एष एवाणुव्रतादिः । अणुव्रतादिस्वरूपं चावश्यके चर्चितत्वान्नोक्तमिति गाथार्थः ॥ १३ ॥ साधुधर्ममाह । खंती अ मद्दवज्जव, मुत्ती तवसंजमे अ बोधव्वे॥सच्चं सोचं आकिं–चणं च बंभं च जइधम्मो॥१४॥व्याख्या॥क्षान्तिश्च मार्दवम् आर्जवं मुक्तिः तपःसंयमौ च बोद्धव्यौ सत्यं शौचमाकिंचन्यं ब्रह्मचर्यं च यतिधर्म इति गाथाक्षरार्थः । जावार्थः पुनर्यथा प्रथमाध्ययने॥१४॥धम्मो एसुवइठो, अठस्स चउव्विहो उ निक्खेवो॥उहेण छव्विहठो, चउसठिविहो विज्ञागेणं ॥ १५॥ व्याख्या॥ धर्म एष उपदिष्टो व्याख्यातः ।अधुनात्वर्थावसरस्तत्रेदमाह । अर्थस्य चतुर्विधस्तु निक्षेपो नामादिजेदात् । तत्रौघेन सामान्यतः षड्विधोऽर्थ आगमनोआगमव्यतिरिक्तो द्रव्यार्थः । चतुःषष्टिविधो विजागेन विशेषेणेति गाथासमुदायार्थः ॥ १५ ॥ अवयवार्थं त्वाह ॥ धन्नाणि रयणथावर, दुपयचउप्पय तहेव कुविअं च ॥ उहेण छव्विहठो, एसो धीरेहिं पन्नत्तो॥ १६॥व्याख्या॥धान्यानि यवादीनि, रत्नं सुवर्णं,स्थावरं जूमिगृहादि, द्विपदं गन्त्र्यादि, चतुष्पदं गवादि, तथैव कुप्यं च ताम्रकलशाद्यनेकविधम् । उघेन षड्विधोऽर्थ एषोऽनन्तरोदितः धीरैस्तीर्थंकरगणधरैः प्रज्ञप्तः प्ररूपित इतिगाथार्थः ॥१६॥ एनमेव विजागतोऽजिधित्सुराह ॥ चउवीसा चउवीसा, तिगदुगदसहा अणेगविह एव॥सव्वेसिं पि इमेसिं,विज्ञागमहयं पवरकामि॥१७॥व्याख्या चतुर्विंशति चतुर्विंशतीति चतुर्विंशतिविधो धान्यार्थो रत्नार्थश्च। त्रिद्विदशधेति। त्रिविधः

स्थावरार्थः। द्विविधो द्विपदार्थः। दशविधश्चतुष्पदार्थः। अनेकविध एवेत्यनेकविधः कुप्यार्थः। सर्वेषामप्यमीषां चतुर्विंशत्यादिसंख्याभिहितानां धान्यादीनां विभागं विशेषमथानन्तरं संप्रवक्ष्यामीत्यर्थः॥ १७॥ धन्नाइं चउवीसं, जवगोहुमसालिवीहि-सट्ठीश्रा॥ कोद्दवश्रणुया कंगू, रालग तिल मुग्गं मासा य॥ १८॥ श्रयसिहरिमिंथति-उडग–निप्फावसिलिंद रायमासा श्र॥ इक्खूमसूर तुवरी, कुलत्थ तह धन्नगकलाया॥१९॥ व्याख्या॥ धान्यानि चतुर्विंशतिः। यवगोधूमशालिव्रीहिषष्टिकाः। कोद्रवाणुकाः। कंगुरालकतिलमुद्गमाषाश्च। श्रतसीहरिमन्थत्रिपुटकनिष्पावसिलिन्दराजमाषाश्च। इक्षुमसूरतुवर्यः। कुलत्था धान्यककलायाश्चेति। एतानि प्रायो लौकिकसिद्धान्येव। नवरं षष्टिकाः शालिभेदाः। कङ्गुदकङ्गुः। तद्भेदो रालकः। हरिमन्थाः कृष्णचणकाः। निष्पावा वल्लाः। राजमाषाश्चवलकाः। शिलिन्दा मकुष्ठाः। धान्यकं कुस्तुंबरी। कलायका वृत्तचणका इति गाथात्रयार्थः॥ १८॥ १९॥ उक्तो धान्यविभागः। अधुना रत्नविभागमाह॥ रयणाणि चउवीसं, सुवन्नतउतंबरययलोहाइं॥ सीसगहिरन्नपासा– णवइरमणिमोत्तिश्रपवालं॥ ॥२०॥ संखो तिणिसा गुरु–चंदणाणि वत्थामिलाणि कट्ठाणि॥ तह चम्मदंतवाला। गंधा दव्वोसहाइं च॥ २१॥ व्याख्या॥ रत्नानि चतुर्विंशतिः। सुवर्णत्रपुताम्ररजतलोहानि। सीसकहिरण्यपाषाणवज्रमणिमौक्तिकप्रवालानि। शङ्खतिनिशागरुचन्दनानि। वस्त्रामिलानि काष्ठानि। तथा चर्मदन्तवाला गन्धाः। द्रव्यौषधानि च। एतान्यपि प्रायो लोकप्रसिद्धान्येव। नवरं रजतं रूप्यम्। हिरण्यं रूपकादि। पाषाणा विजातिरत्नानि। मणयो जात्यानि। तिनिशो वृक्षविशेषः। अमिलानि ऊर्णावस्त्राणि। काष्ठानि श्रीपर्ण्यादिफलकादीनि। चर्माणि सिंहादीनाम्। दन्ता गजादीनाम्। वालाश्चमर्यादीनाम्। द्रव्यौषधानि पिप्पल्यादीनीति गाथाद्वयार्थः॥ २०॥ २१॥ उक्तो रत्नविभागः। स्थावरादिविभागमाह॥ भूमी घरा य तरुगण, तिविहं पुण थावरं मुणेयव्वं॥ चक्कारबद्धमाणुस, तिविहं पुण होइ दुपयं तु॥ २२॥ व्याख्या॥ भूमिर्गृहाणि तरुगणाश्च। चशब्दस्य व्यवहित उपन्यासः। त्रिविधं पुनः पुनः स्थावरं मन्तव्यम्। पुनः शब्दो विशेषणार्थः। किं विशिनष्टि। स्वगतान् भेदान्। तद्यथा। भूमिः क्षेत्रम्। तच्च त्रिधा। सेतु केतु सेतुकेतु च। गृहाणि प्रासादाः। तेऽपि त्रिविधाः खातोच्छ्रितोभयरूपाः। तरुगणा नालिकेर्यारामा इति। चक्रारबद्धमानुषमिति। चक्रारबद्धं गन्त्र्यादि। मानुषं दासादि। एवं द्विपदं पुनर्भवति त्रिविधमिति गाथार्थः॥२२॥ उक्तं स्थावरादि। चतुष्पदमाह॥ गावी महिसी उट्टा, श्रयएलगश्रासश्रासतरगा य। घोडग गद्दह हत्थी, चउप्पयं होइ दसहा उ॥२३॥ व्याख्या॥ गौर्महिषी उष्ट्री श्रजा एडका

अश्वा अश्वतराश्च घोटका गर्दभा हस्तिनश्चतुष्पदं भवति दशधा तु । एते गवादयः प्रतीता एव । नवरमश्वा बाल्हीकादिदेशोत्पन्ना जात्याः । अश्वतरा वेगसरा अजात्या घोटका इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ उक्तं चतुष्पदं कुप्यमाह ॥ नाणाविहोवगरणं, णेगविहं कुप्पलक्खणं होइ ॥ एसो अत्थो भणिओ, छव्विह चउसट्ठिभेओ उ ॥२४॥ व्याख्या ॥ नानाविधोपकरणं ताम्रकलशकडिल्लादिजातितः अनेकविधं व्यक्तितः कुप्यलक्षणं भवति । एषोऽनन्तरोदितोऽर्थो भणित उक्तः षड्विधः । चतुःषष्टिभेदस्तु उभयविभागाभ्यां प्रकृतोपयोगो द्रव्यार्थ इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ उक्तोऽर्थः सांप्रतं काममाह ॥ कामो चउवीसविहो, संपत्तो खलु तहा असंपत्तो ॥ संपत्तो चउदसहा, दसहा पुण होअसंपत्तो ॥२५॥ व्याख्या ॥ कामश्चतुर्विंशतिविधः । ओघतः संप्राप्तः खलु तथा असंप्राप्तो वक्ष्यमाणस्वरूपः । संप्राप्तश्चतुर्दशधा चतुर्दशप्रकारः । दशधा पुनर्भवत्यसंप्राप्त इति गाथासमासार्थः । व्यासार्थं त्वाह । तत्राप्यल्पतरवक्तव्यत्वादसंप्राप्तमाह ॥ तत्थ असंपत्तोत्थो, चिंता तह सद्ध संसरणमेव ॥ विक्कवय लज्ज नासो पमाय उम्माय तब्भावो ॥२६॥ व्याख्या ॥ तत्रासंप्राप्तोऽयं कामः । अर्थेति । अर्थनमर्थः । अदृष्टेऽपि वलयादौ श्रुत्वा तदभिप्रायमात्रमित्यर्थः । तत्रैवाहो रूपादिगुणा इत्यभिनिवेशेन चिन्तनं चिन्ता । तथा श्रद्धा तत्संगमाभिलाषः । संस्मरणमेव संकल्पिकतद्रूपस्यालेख्यादिदर्शनम् । वियोगतो वा पुनःपुनरतिविक्लवता तच्छोकातिरेकेणाहारादिष्वपि निरपेक्षता । लज्जानाशो गुर्वादिसमक्षमपि तद्गुणोत्कीर्तनम् । प्रमादस्तदर्थमेव सर्वारम्भेष्वपि प्रवर्तनम् । उन्मादो नष्टचित्ततया आलजालभाषणम् । तद्भावना स्तम्भादीनामपि तद्बुद्ध्यालिङ्गनादिचेष्टेति गाथार्थः ॥२६॥ मरणं च होइ दसमो, संपत्तं पिअ समासओ वोच्छं ॥ दिट्ठीए संपाओ, दिट्ठीसेवा य संभासो ॥ २७ ॥ व्याख्या ॥ मरणं च शोकाद्यतिरेकेण क्रमेण भवति दशमः असंप्राप्तकामभेदः । संप्राप्तमपि च कामं समासतो वक्ष्य इति । तत्र दृष्टेः पुनः संपातः स्त्रीणां कुचाद्यवलोकनम् । दृष्टिसेवा च भावसारं तद्दृष्टेर्दृष्टिमेलनम् । संभाषणमुचितकाले स्मरकथाभिर्जल्प इति गाथार्थः ॥२७॥ हसिअललिअउवगूहिअ, दंतनहनिवायचुंबणं होइ ॥ आलिंगणमासेवण, करणमणंगस्स किड्डा अ ॥२८॥ व्याख्या ॥ हसितं वक्रोक्तिगर्भं प्रतीतम् । ललितं पाशकादिक्रीडा । उपगूहितं परिष्वक्तम् । दन्तनिपातो दशनच्छेद्यविधिः । नखनिपातो नखरदनजातिः । चुम्बनं चेवेति चुम्बनविकल्पः । आलिङ्गनमीषत्स्पर्शनम् । आदानं कुचादिग्रहणम् । करसेवणं ति प्राकृतशैल्या करणासेवने । तत्र करणं नाम नागरकादि प्रारंभयन्त्रम् । आसेवनं मैथुनक्रिया । अनंगक्रीडा चास्यादावर्थक्रियेति गाथार्थः ॥ २८ ॥ उक्तः कामः । सांप्रतं धर्मादीनामेव संपन्नतासंपन्नते अभिधित्सुराह ॥ धम्मो अत्थो कामो, भिन्ने ते पिंडिया पडिसवत्ता ॥ जिणवयणं उत्तिन्ना, असवत्ता होंति नायव्वा ॥ २९ ॥ व्याख्या ॥ धर्मोऽर्थः

कामः त्रय एते पिण्डिता युगपत्संपातेन प्रतिसपत्नाः परस्परविरोधिनः लोके कुप्रवचनेषु च । यथोक्तम् । अर्थस्य मूलं निकृतिः क्षमा च, कामस्य वित्तं च वपुर्वयश्च ॥ धर्मस्य दानं च दया दमश्च, मोक्षस्य सर्वोपरमः क्रियासु ॥ १ ॥ इत्यादि । एते च परस्परविरोधिनोऽपि सन्तो जिनप्रवचनमवतीर्णाः । ततः कुशलाशययोगतो व्यवहारेण धर्मादितत्त्वस्वरूपतो वा निश्चयेन असपत्नाः परस्पराविरोधिनो भवन्ति ज्ञातव्या इति गाथार्थः ॥२९॥ तत्र व्यवहारेणाविरोधमाह ॥ जिणवयणंमि परिणए, अवत्थविहियाणुठाणर्ठ धम्मो ॥ सच्छासयप्पयोगा, अत्थो वीसंजर्ठ कामो ॥ ३० ॥ व्याख्या ॥ जिनवचने यथावत्परिणते सति अवस्थोचितविहितानुष्ठानात् स्वयोग्यतामपेक्ष्य दर्शनादिश्रावकप्रतिमाङ्गीकरणे निरतिचारस्तत्पालनाद्भवति धर्मः । स्वच्छाशयप्रयोगाद्विशिष्टलोकतः पुण्यबलाच्चार्थः । विश्रम्भत उचितकलत्राङ्गीकरणतापेक्षो विश्रम्भेण काम इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ अधुना निश्चयेनाविरोधमाह । धम्मस्स फलं मोक्खो, सासयमउलं सिवं अणाबाहं ॥ तमभिप्पेया साहू, तम्हा धम्मत्थकाम त्ति ॥ ३१ ॥ व्याख्या ॥ धर्मस्य निरतिचारस्य फलं मोक्षो निर्वाणम् । किंविशिष्टमित्याह । शाश्वतं नित्यमतुलमनन्यतुलं शिवं पवित्रमनाबाधं बाधावर्जितमेतदेवार्थः । तं धर्मार्थं मोक्षमभिप्रेतं कामयन्ति साधवो यस्मात्तस्माद्धर्मार्थकामा इति गाथार्थः ॥ ३१ ॥ एतदेव दृढयन्नाह ॥ परलोगु मुत्तिमग्गो, नथि हु मोक्खो त्ति विंति अविहिन्नू ॥ सो अथि अवितहो जिण- मयंमि पवरो न अन्नत्थ ॥३२॥ व्याख्या ॥ परलोको जन्मान्तरलक्षणो मुक्तिमार्गो ज्ञानदर्शनचारित्राणि नास्त्येव मोक्षः सर्वकर्मक्षयलक्षण इत्येवं ब्रुवते अविधिज्ञा न्यायमार्गाप्रवेदिनः । अत्रोत्तरम् । स परलोकादिः अस्त्येवावितथः सत्यो जिनमते वीतरागवचने प्रवरः पूर्वापराविरोधेन नान्यत्रैकान्तनित्यादौ हिंसादिविरोधादिति गाथार्थः ॥३२॥ व्याख्याता काचित्सूत्रस्पर्शनिर्युक्तिः । अधुना सूत्रान्तरावसरः । अस्य चायमभिसंबन्धः । इहानन्तरसूत्रे निर्ग्रन्थानामाचारगोचरकथनोपन्यासः कृतः । सांप्रतमस्यैवार्थस्य गुरुतामाह । णन्नत्ति सूत्रम् । नान्यत्र कपिलादिमते ईदृशमुक्तमाचारगोचरं वस्तु यल्लोके प्राणिलोके परमदुश्चरमत्यन्तदुष्करमित्यर्थः । ईदृशं च विपुलस्थानभाजिनः विपुलस्थानं विपुलमोक्षहेतुत्वात् संयमस्थानं तद्भजते सेवते नान्यस्य च भूतं न भविष्यति अन्यत्र जिनमतादिति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

सखुड्डगविअत्ताणं, वाहिआणं च जे गुणा ॥

अखंडफुडिआ कायवा, तं सुणेह जहा तहा ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) एतदेव जावयन्नाह। सह क्षुल्लकैर्द्रव्यजाववालैर्वर्त्तन्ते ये व्यक्ता द्रव्यजाववृद्धास्तेषां सक्षुल्लकव्यक्तानां सवालवृद्धानां व्याधिमतां चाव्याधिमतां च ये गुणा वक्ष्यमाणलक्षणास्तेऽखंडास्फुटिताः कर्तव्याः । अखण्डा देशविराधनापरित्यागेन अस्फुटिताः सर्वविराधनापरित्यागेन। तच्छृणुत यथा कर्तव्यास्तथा ॥ ६ ॥

(अर्थ.) हवे सहुने पूर्वोक्त धर्म सरखो पालवो ते कहे छे. (सखुड्डगविअत्ताणं के०) सक्षुल्लकव्यक्तानां एटले द्रव्यजावे करी वाल ते क्षुल्लक कहियें, अने द्रव्यजावथी जे वृद्ध तेने वृद्ध कहियें. ते वालक सहित वृद्धोना तथा (वाहिआणं के०) व्याधितानां एटले व्याधिवालाउंना तथा (च के०) वली व्याधिरहितलोकोना (जे गुणा के०) ये गुणाः एटले जे गुणो छे ते (अखंडफुडिआ के०) अखंडास्फुटिताः एटले देशखंडना अने सर्वखंडना वडे रहित एवा (कायवा के०)कर्त्तव्याः एटले करवा. ते गुणो(जहातहा के०) यथा तथा एटले जेवा छे तेवा कहुं छुं.ते (सुणेह के०) शृणुत एटले सांजलो. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) पुनः एतदेव जावयन्नाह। सक्षुल्लकव्यक्तानां ये गुणा वक्ष्यमाणलक्षणास्ते अखण्डास्फुटिताः कर्तव्याः । कोऽर्थः । सह क्षुल्लकैर्द्रव्यजाववालैर्ये वर्त्तन्ते ते सक्षुल्लकाः व्यक्ताश्च द्रव्यजाववृद्धाः तेषां सक्षुल्लकव्यक्तानां सवालवृद्धानामित्यर्थः। किंभूतानां सक्षुल्लकव्यक्तानां व्याधिमतां च शब्दादव्याधिमतां च सरोगाणामरोगाणां चेति जावः। किंभूता गुणाः अखण्डास्फुटिताः अखण्डा देशविराधनापरित्यागेन अस्फुटिताश्च सर्वविराधनात्यागेन। तत् शृणुत यथा कर्तव्यास्तथेति ॥६॥

(टीका.) एतदेव संजावयन्नाह । सखुड्डुत्ति सूत्रम् । सह क्षुल्लकैर्द्रव्यजाववालैर्ये वर्त्तन्ते ते व्यक्ता द्रव्यजाववृद्धास्तेषां सक्षुल्लकव्यक्तानां सवालवृद्धानामित्यर्थः । व्याधिमतां चशब्दादव्याधिमतां च सरुजानां नीरुजानां चेति जावः । ये गुणा वक्ष्यमाणलक्षणास्तेऽखण्डास्फुटिताः कर्तव्याः । अखण्डा देशविराधनापरित्यागेन अस्फुटिताः सर्वविराधनापरित्यागेन तत् शृणुत यथा कर्तव्यास्तथेति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

दस अठ य ठाणाइं, जाइं वालो वरज्झइ ॥
तठ अन्नयरे ठाणे, निग्गंथत्ताउ नस्सइ ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) तेचाऽगुणत्यागेनाऽखण्डिता अस्फुटिता जवन्तीत्यगुणास्तावडुच्यन्ते। दशाष्टौ स्थानानि यान्याश्रित्य वालोऽपराध्यति तत्सेवनयापराधमाप्नोति। तत्रान्यतरे स्थाने वर्तमानः प्रमादेन नैर्ग्रन्थ्याद्भ्रश्यति ॥ ७ ॥

(अर्थ.) हवे ते पूर्वोक्त गुणो अवगुणना त्यागथी अखंड अस्फुटित थाय छे. अने

तेम थवाथी देशविराधना तथा सर्वविराधनारहित थाय ठे, ते माटे प्रथम अवगुणो कहेठे. (जाइं के०) यानि एटले जे (दस अठय ठाणाइं के०) दशाष्टकस्थानानि एटले दस अने आठ मली अढार स्थानकोने आश्रय करीने (वालो के०) बालः एटले बालक (अवरज्झई के०) अपराध्यति एटले अपराध करे ठे. ते केवी रीते अपराध करे ठे तो के, (तठ के०) तत्र एटले ते अढार स्तानकमाहेलुं (अन्नयरे ठाणे के०)अन्यतरस्मिन् स्थाने एटले हर कोइ एक स्थानकनेविषे प्रमादथी जे वर्त्ते, ते (निग्गंथत्ताउ के०) निर्ग्रंथत्वतः एटले निर्ग्रंथ पणा थकी (नस्सइ के०) भ्रश्यति एटले भ्रष्ट थाय ठे, एटले साधुनां व्रत भांगे ठे.॥ ७ ॥

(दीपिका.) ते च गुणा अगुणपरिहारेण अखण्डा अस्फुटिताश्च भवन्तीति प्रथममगुणा उच्यन्ते । बालोऽज्ञानी यानि दशाष्टौ अष्टादश स्थानानि असंयमस्थानानि वक्ष्यमाणलक्षणानि आश्रित्य अपराध्यति तत्सेवनया अपराधं प्राप्नोति । कथमपराध्यतीत्याह । तत्र अन्यतरे अष्टादशानामसंयमस्थानानां मध्ये एकतरस्मिन्नपि स्थाने वर्तमानः प्रमादेन निर्ग्रन्थत्वान्निर्ग्रन्थभावाद् भ्रश्यति निश्चयनयेन अपैति । कः प्रयोगो भाव इति ॥ ७ ॥

७ पृथ्वीकाय, ८ अप्काय, ९ तेजस्काय, १० वायुकाय, ११ वनस्पतिकाय अने १२ त्रसकाय तेनी विराधना तथा (अकप्पो के०) अकल्पः एटले १३ अकल्प आचारादिक, (गिहिनायणं के०) गृहिनाजनं एटले १४ गृहस्थनुं नाजन कांस्यपात्रादिक तथा (पलिअंक के०) १५ पर्यंकः एटले ढालीयो तथा (निसज्जा के०) निषद्या एटले १६ वेसवानां अनेक प्रकारनां आसन (सिणाणं के०) स्नानं एटले १७ स्नान करवुं ते (सोन्ना के०) १८ शोना ए अढार स्थानक (वज्जणं के०) वर्जनं एटले वर्जवां. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) कानि पुनस्तानि स्थानानीत्याह । व्रतषट्कं प्राणातिपातविरमणमृषावादविरमणादत्तादानविरमणब्राह्मविरमण परिग्रहविरमणरात्रिनोजनविरमणरूपम् । तथा कायषट्कं पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसकायरूपम् । अकल्पकः शिक्षकस्थापनाकल्पादिर्वक्ष्यमाणः । १३ गृहिनाजनं गृहस्थसंबन्धिकांस्यनाजनादि प्रतीतम् । १४ पर्यङ्कः शयनीयविशेषः प्रतीतः । १५ निषद्या च गृहे एकानेकरूपा । १६ स्नानं देशतः सर्वतश्च द्वेधा । १७ शोनावर्जनं च विनूषापरित्यागः । १८ वर्जनशब्दः प्रत्येकमनिसंबध्यते । स्नानवर्जनमित्यादि ॥ ८ ॥

(टीका.) अमुमेवार्थं सूत्रस्पर्शनिर्युक्त्या स्पष्टयति । अढारस ठाणाइं, आयारकहाए जाइं नणियाइं ॥ तेसिं अन्नतरागं, सेवंतु न होइ सो समणो ॥३३॥व्या०॥ अष्टादश स्थानान्याचारकथायां प्रस्तुतायां यानि नणितानि तीर्थकरैः । तेषामन्यतरस्थानं सेवमानो न नवत्यसौ श्रमण आसेवक इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ कानि पुनस्तानि स्थानानीत्याह निर्युक्तिकारः ॥ वयछक्कं कायछक्कं, अकप्पो गिहिनायणं ॥ पलियंकनिसेज्जा य सिणाणं सोहवज्जणं॥३४॥व्या०॥ व्रतषट्कं प्राणातिपातनिवृत्त्यादीनि रात्रिनोजनविरतिषष्ठानि षड् व्रतानि । कायषट्कं पृथिव्यादयः षड् जीवनिकायाः । अकल्पः शिक्षकस्थापनाकल्पादिर्वक्ष्यमाणः । गृहिनाजनं गृहस्थसंबन्धि कांस्यनाजनादि प्रतीतम् । पर्यङ्कः शयनीयविशेषः प्रतीतः । निषद्या च गृहे एकानेकरूपा । स्नानं देशसर्वनेदनिन्नम् । शोनावर्जनं विनूषापरित्यागः । वर्जनमिति च प्रत्येकमनिसंबध्यते । शोनावर्जनं स्नानवर्जनमित्यादीति गाथार्थः ॥ ८ ॥

तहिमं पढमं ठाणं, महावीरेण देसिअं ॥
अहिंसा निउणा दिठा, सव्वनूएसु संजमो ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) तत्राष्टादशविधस्थानगणे व्रतषट्के वा अनासेवनद्वारेणेदं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रथमं गुणस्थानं महावीरेण देशितं कथितम् । अहिंसा निपुणा आ-

तेम थवाथी देशविराधना तथा सर्वविराधनारहित थाय छे, ते माटे प्रथम अ-वगुणो कहेछे. (जाइं के०) यानि एटले जे (दस अठय ठाणाइं के०) दशाष्टकस्थानानि एटले दस अने आठ मली अढार स्थानकोने आश्रय करीने (वालो के०) बालः एटले बालक (अवरज्झई के०) अपराध्यति एटले अपराध करे छे. ते केवी रीते अपराध करे छे तो के, (तत्थ के०) तत्र एटले ते अढार स्तानकमांहेलुं (अन्नयरे ठाणे के०)अन्यतरस्मिन् स्थाने एटले हर कोइ एक स्थानकनेविषे प्रमादथी जे वर्ते, ते (निग्गंथत्ताउ के०) निर्ग्रंथत्वतः एटले निर्ग्रंथ पणा थकी (जस्सइ के०) भ्रश्यति एटले भ्रष्ट थाय छे, एटले साधुनां व्रत भांगे छे.॥ ७ ॥

(दीपिका.) ते च गुणा अगुणपरिहारेण अखण्डा अस्फुटिताश्च भवन्तीति प्रथममगुणा उच्यन्ते । बालोऽज्ञानी यानि दशाष्टौ अष्टादश स्थानानि असंयमस्थानानि वक्ष्यमाणलक्षणानि आश्रित्य अपराध्यति तत्सेवनया अपराधं प्राप्नोति । कथमपराध्यतीत्याह । तत्र अन्यतरे अष्टादशानामसंयमस्थानानां मध्ये एकतरस्मिन्नपि स्थाने वर्तमानः प्रमादेन निर्ग्रन्थत्वान्निर्ग्रन्थभावाद् भ्रश्यति निश्चयनयेन अपैति । कः पूर्वोक्तो बाल इति ॥ ७ ॥

(टीका.) ते चागुणपरिहारेणाखंडास्फुटिताभवन्तीति अगुणास्तावदुच्यन्ते । दसत्ति सूत्रम् । दशाष्टौ च स्थानान्यसंयमस्थानानि वक्ष्यमाणलक्षणानि यान्याश्रित्य बालोऽज्ञोऽपराध्यति तत्सेवनयापराधमाप्नोति । कथमपराध्यतीत्याह । तत्रान्यतरे स्थाने वर्तमानः प्रमादेन निर्ग्रन्थत्वान्निर्ग्रन्थभावाद्भ्रश्यति निश्चयनयेनापैति बाल इति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

वयछक्कं कायछक्कं, अकप्पो गिहिभायणं ॥
पलियंकनिसज्जा य, सणाणं सोहवज्जणं ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) कानि पुनस्तानि स्थानानीत्याह । व्रतषट्कं प्राणातिपातविरत्यादीनि रात्रिभोजनविरतिपर्यन्तानि । कायषट्कं पृथिव्यादयः । अकल्पः शिक्षकस्थापनाकल्पादि वक्ष्यमाणः। गृहिभाजनं गृहस्थसंबन्धिकांस्यभाजनादि। पर्यङ्कः शयनीयविशेषः। निषद्या स्नानं देशसर्वभेदभिन्नं शोभावर्जनं विभूषणपरित्यागः वर्जनमिति सर्वत्र योज्यम् ॥८॥

(अर्थ.) हवे ते अढार स्थानकनां नाम कही तेने वर्जवानो उपदेश कहे छे (वयछक्कं के०) व्रतषट्कं एटले १ प्राणातिपात, २ मृषावाद, ३ अदत्तादान, ४ ब्रह्मचर्य, ५ परिग्रह, ६ रात्रिभोजन ए छ तथा (कायछक्कं के०) कायषट्कं एटले

७ पृथ्वीकाय,८ अप्काय,९ तेजस्काय,१० वायुकाय, ११ वनस्पतिकाय अने १२ त्रसकाय तेनी विराधना तथा (अकप्पो के०) अकल्पः एटले १३ अकल्प आचारादिक, (गिहिभायणं के०) गृहिभाजनं एटले १४ गृहस्थनुं भाजन कांस्यपात्रादिक तथा (पलिअंक के०) १५ पर्यंकः एटले ढालीयो तथा (निसज्जा के०) निषद्या एटले १६ वेसवानां अनेक प्रकारनां आसन (सिणाणं के०) स्नानं एटले १७ स्नान करवुं ते (सोभा के०) १८ शोभा ए अढार स्थानक (वज्जणं के०) वर्जनं एटले वर्जवां. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) कानि पुनस्तानि स्थानानीत्याह । व्रतषट्कं प्राणातिपातविरमणमृषावादविरमणादत्तादानविरमणब्रह्मविरमण परिग्रहविरमणरात्रिभोजनविरमणरूपम् । तथा कायषट्कं पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसकायरूपम् । अकल्पकः शिक्षकस्थापनाकल्पादिर्वक्ष्यमाणः । १३ गृहिभाजनं गृहस्थसंबन्धिकांस्यभाजनादि प्रतीतम् । १४ पर्यङ्कः शयनीयविशेषः प्रतीतः । १५ निषद्या च गृह एकानेकरूपा । १६ स्नानं देशतः सर्वतश्च द्वेधा । १७ शोभावर्जनं च विभूषापरित्यागः । १८ वर्जनशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । स्नानवर्जनमित्यादि ॥ ८ ॥

(टीका.) अमुमेवार्थं सूत्रस्पर्शनिर्युक्त्या स्पष्टयति । अठारस ठाणाइं, आयारकहाए जाइं भणियाइं ॥ तेसिं अन्नतरागं, सेवंतु न होइ सो समणो ॥३३॥व्या०॥ अष्टादश स्थानान्याचारकथायां प्रस्तुतायां यानि भणितानि तीर्थकरैः । तेषामन्यतरस्थानं सेवमानो न भवत्यसौ श्रमण आसेवक इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ कानि पुनस्तानि स्थानानीत्याह निर्युक्तिकारः ॥ वयछक्कं कायछक्कं, अकप्पो गिहिभायणं ॥ पलियंकनिसेज्जा य सिणाणं सोहवज्जणं ॥३४॥ व्या०॥ व्रतषट्कं प्राणातिपातनिवृत्त्यादीनि रात्रिभोजनविरतिषष्ठानि षड् व्रतानि । कायषट्कं पृथिव्यादयः षड् जीवनिकायाः । अकल्पः शिक्षकस्थापनाकल्पादिर्वक्ष्यमाणः । गृहिभाजनं गृहस्थसंबन्धि कांस्यभाजनादि प्रतीतम् । पर्यङ्कः शयनीयविशेषः प्रतीतः । निषद्या च गृह एकानेकरूपा । स्नानं देशसर्वभेदभिन्नम् । शोभावर्जनं विभूषापरित्यागः । वर्जनमिति च प्रत्येकमभिसंबध्यते । शोभावर्जनं स्नानवर्जनमित्यादीति गाथार्थः ॥ ८ ॥

तत्थिमं पढमं ठाणं, महावीरेण देसिअं ॥
अहिंसा निउणा दिठा, सव्वभूएसु संजमो ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) तत्राष्टादशविधस्थानगणे व्रतषट्के वा अनासेवनद्वारेणेदं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रथमं गुणस्थानं महावीरेण देशितं कथितम् । अहिंसा निपुणा आ-

धाकर्माद्यपरिभोगाद् दृष्टा साक्षात्कर्मसाधकत्वेनोपलब्धा । अस्यामेव महावीरदेशितायां सर्वभूतेषु सर्वभूतविषयः संयमो नान्यत्र ॥ ए ॥

(अर्थ.) (तहिमं के०) तत्रेदं एटले ते अढारस्थानकमाहेलुं आ (पढमं के०) प्रथमं एटले प्रथम (ठाणं के०) स्थानं एटले स्थानक (महावीरेण के०) महावीरस्वामीए (देसिअं के०) देशितं एटले अनासेवनद्वारे करी कहेलुं छे. ते केम तथा शुं कहेलुं छे तो के, (अहिंसा के०) जीवदया (निउणा के०) निपुणा एटले भली घणा सुखनी देनारी एवी(दिठा के०) दृष्टा एटले दीठी छे. ते कारण माटे (सव्वभूएसु के०) सर्वभूतेषु एटले प्राणिमात्रने विषे (संजमो के०) संयमः एटले संयम राखवो. अर्थात् दया राखवी. ॥ए॥

(दीपिका.) गुणा अष्टादशस्थानेषु अखण्डास्फुटिताः कर्तव्यास्तत्र विधिमाह । तत्र अष्टादशविधस्थानगणे व्रतषट्के वा महावीरेण भगवता इदं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रथमं स्थानमनासेवनद्वारेण देशितं कथितम् । किं तदित्याह । अहिंसा न हिंसा अहिंसा जीवदया । इयं च सामान्यतः प्रभूतैर्दर्शितेत्यत आह । किंभूताहिंसा । निपुणा आधाकर्माद्यपरिभोगतः कृतकारितादिपरिहारेण सूक्ष्मा न आगमद्वारेण देशिता । अपि तु दृष्टा साक्षात्कर्मसाधनत्वेनोपलब्धा । किमिति इयमेव निपुणा इत्याह । यतोऽस्यामेव महावीरदेशितायां सर्वभूतेषु सर्वभूतविषयः संयमो नान्यत्र उद्दिश्य कृतादिभोगविधानादिति ॥ ए ॥

(टीका.) व्याख्याता सूत्रस्पर्शनिर्युक्तिरधुना सूत्रान्तरं व्याख्यायते । अस्य चायमभिसंबन्धः। गुणा अष्टादशसु स्थानेषु अखण्डास्फुटिताः कर्तव्यास्तत्र विधिमाह। तहिमं ति सूत्रम् । तत्राष्टादशविधे स्थानगणे व्रतषट्कं वा अनासेवनाद्वारेणेदं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रथमं स्थानं महावीरेण भगवतापश्चिमतीर्थकरेण देशितं कथितम् । यदुताहिंसेति। इयं च सामान्यतः प्रभूतैर्दर्शितेत्यत आह । निपुणा आधाकर्माद्यपरिभोगतः कृतकारितादिपरिहारेण सूक्ष्मा । नो आगमद्वारेण देशिता । अपितु दृष्टा साक्षात्कर्मसाधनत्वेनोपलब्धा । किमितीयमेव निपुणेत्यत आह । यतोऽस्यामेव महावीरदेशितायां सर्वभूतेषु सर्वभूतविषयः संयमो नान्यत्रोद्दिश्यकृतादिभोगविधानादिति सूत्रार्थः॥ए॥

जावंति लोए पाणा, तसा अडुव थावरा ॥
ते जाणमजाणं वा, न हणे णो विघायए ॥ १० ॥

(अवचूरिः) यावन्तो लोके प्राणास्त्रसास्तथा स्थावराश्च तान् रागाद्यभिभूतो

व्यापादनबुद्ध्या जानन्वा पारतन्त्र्येण वा न हन्यात् । नापिघातयेदन्यैः । एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणाद् घ्नतोऽप्यन्यान्न समनुजानीयात् ॥ १० ॥

(अर्थ.) ए पूर्वोक्त जीवहिंसानिषेधने स्पष्ट करी कहे छे. (जावंति के०) यावन्ति एटले जेटला (लोए के०) लोके एटले लोकने विषे (तसा के०) त्रसाः एटले त्रस एवा (अडुव के०) अथवा (थावरा के०) स्थावराः एटले स्थावर एवा (पाणा के०)प्राणिनः एटले जीवो छे. (ते के०) तान् एटले ते जीवने (जाणमजाणं वा के०) जानन्नजानन्वा एटले जाणते प्रयोजने अने अजाणते प्रमादे करी (न हणे के०) न हन्यात् एटले हणे नहि. तेम (णोविघायए के०) नापिघातयेत् एटले अनेरा पासे विघात करावे नहि. अने विघात करनार वीजाने अनुमोदे नहिं. ॥ १० ॥

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह । यतो हि जगवत इयमाज्ञा यावन्तो लोके केचन प्राणिनस्त्रसा द्वीन्द्रियादयः । अथवा स्थावराः पृथिव्यादयस्तान् जानन् रागाद्यभिभूतो व्यापादनबुद्ध्या अजानन् वा प्रमादपारतन्त्र्येण साधुस्तान् जीवान् न हन्यात् स्वयम् । नचाभिघातयेदन्यैर्नच घ्नतोऽप्यन्यान् समनुजानीयात् । अतो निपुणदृष्टेति ॥ १० ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह । जावंति सूत्रम् । यतो हि भागवत्याज्ञा । यावन्तः केचन लोके प्राणिनस्त्रसा द्वीन्द्रियादयः । अथवा स्थावराः पृथिव्यादयः । तान् जानन् रागाद्यभिभूतो व्यापादनबुद्ध्या अजानन्वा प्रमादपातन्त्र्येण न हन्यात् स्वयम् । नापि घातयेदन्यैः । एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणाद् घ्नतोऽप्यन्यान्न समनुजानीयादतो निपुणा दृष्टेति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

सवे जीवा वि इछंति, जीविउं न मरिज्जिउं ॥
तम्हा पाणिवहं घोरं, निग्गंथा वज्जयंति णं ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) सर्वे जीवा अपि इच्छन्ति जीवितुं न मर्तुं प्राणस्य वल्लभत्वात् । यस्मादेवं तस्मात्प्राणिवधं घोरं रौद्रं दुःखहेतुत्वान्निर्ग्रन्था वर्जयन्ति । णमलंकारे ॥ ११ ॥

(अर्थ.) जीव अहिंसाथीज केम जव्य कहेवाय ते कहे छे. (सवे वि के०) सर्वेऽपि एटले सर्वे पण (जीवा के०) जीवो (जीविउं के०) जीवितुं एटले जीववाने (इछंति के०) इछा करे छे. परंतु (मरिज्जिउं के०) मर्तुं एटले मरवाने इछा करता नथी. कारण के, सर्व प्राणीने जीववानी आशा परिपूर्ण रहे छे. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे (निग्गंथा के०) निर्ग्रन्थाः एटले निर्ग्रंथ एवा साधुर्ज (घोरं के०)

धाकर्माद्यपरिभोगाद् दृष्टा साक्षात्कर्मसाधकत्वेनोपलब्धा । अस्यामेव महावीरदेशितायां सर्वभूतेषु सर्वभूतविषयः संयमो नान्यत्र ॥ ए ॥

(अर्थ.) (तत्थिमं के०) तत्रेदं एटले ते अढारस्थानकमाहेलुं आ (पढमं के०) प्रथमं एटले प्रथम (ठाणं के०) स्थानं एटले स्थानक (महावीरेण के०) महावीरस्वामीए (देसियं के०) देशितं एटले अनासेवनद्वारे करी कहेलुं छे. ते केम तथा शुं कहेलुं छे तो के, (अहिंसा के०) जीवदया (निउणा के०) निपुणा एटले भली घणा सुखनी देनारी एवी (दिठ्ठा के०) दृष्टा एटले दीठी छे. ते कारण माटे (सव्वभूएसु के०) सर्वभूतेषु एटले प्राणिमात्रने विषे (संजमो के०) संयमः एटले संयम राखवो. अर्थात् दया राखवी. ॥ए॥

(दीपिका.) गुणा अष्टादशस्थानेषु अखण्डास्फुटिताः कर्तव्यास्तत्र विधिमाह । तत्र अष्टादशविधस्थानगणे प्रतपट्टे वा महावीरेण भगवता इदं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रथमं स्थानमनासेवनद्वारेण देशितं कथितम् । किं तदित्याह । अहिंसा न हिंसा अहिंसा जीवदया । इयं च सामान्यतः प्रभूतैर्दर्शितेत्यत आह । किंभूताहिंसा । निपुणा आधाकर्माद्यपरिभोगतः कृतकारितादिपरिहारेण सूक्ष्मा न आगमद्वारेण देशिता । अपि तु दृष्टा साक्षात्कर्मसाधनत्वेनोपलब्धा । किमिति इयमेव निपुणा इत्याह । यतोऽस्यामेव महावीरदेशितायां सर्वभूतेषु सर्वभूतविषयः संयमो नान्यत्र अहिंसा कृतादियोगविधानादिति ॥ ए ॥

(टीका.) व्याख्याता सूत्रस्पर्शनिर्युक्तिरधुना सूत्रान्तरं व्याख्यायते । अस्य चाभिसंबन्धः । गुणा अष्टादशसु स्थानेषु अखण्डास्फुटिताः कर्तव्यास्तत्र विधिमाह । तत्थिमं ति सूत्रम् । तत्राष्टादशविधे स्थानगणे व्रतपट्के वा अनासेवनाद्वारेणेदं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रथमं स्थानं महावीरेण भगवता पश्चिमतीर्थकरेण देशितं कथितम् । यदुताहिंसेति । इयं च सामान्यतः प्रभूतैर्दर्शितेत्यत आह । निपुणा आधाकर्माद्यपरिभोगतः कृतकारितादिपरिहारेण सूक्ष्मा । नो आगमद्वारेण देशिता । अपितु दृष्टा साक्षात्कर्मसाधनत्वेनोपलब्धा । किमितीयमेव निपुणेत्यत आह । यतोऽस्यामेव महावीरदेशितायां सर्वभूतेषु सर्वभूतविषयः संयमो नान्यत्रोद्दिश्यकृतादियोगविधानादिति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

जावंति लोए पाणा, तसा अदुव थावरा ॥
ते जाणमजाणं वा, न हणे णो विघायए ॥ १० ॥

(अवचूरिः) यावन्तो लोके प्राणास्त्रसास्तथा स्थावराश्च तान् रागादिभिर

व्यापादनबुद्ध्या जानन्वा पारतन्त्र्येण वा न हन्यात्। नापिघातयेदन्यैः। एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणाद् घ्नतोऽप्यन्यान्न समनुजानीयात्॥ १०॥

(अर्थ.) ए पूर्वोक्त जीवहिंसानिषेधने स्पष्ट करी कहे छे. (जावंति के०) यावन्ति एटले जेटला (लोए के०) लोके एटले लोकने विषे (तसा के०) त्रसाः एटले त्रस एवा (अडुव के०) अथवा (थावरा के०) स्थावराः एटले स्थावर एवा (पाणा के०)प्राणिनः एटले जीवो छे. (ते के०) तान् एटले ते जीवने (जाणमजाणं वा के०) जानन्नजानन्वा एटले जाणते प्रयोजने अने अजाणते प्रमादे करी (न हणे के०) न हन्यात् एटले हणे नहि. तेम (णोविघायए के०) नापिघातयेत् एटले अनेरा पासे विघात करावे नहि. अने विघात करनार बीजाने अनुमोदे नहिं.॥ १०॥

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह। यतो हि भगवत इयमाज्ञा यावन्तो लोके केचन प्राणिनस्त्रसा द्वीन्द्रियादयः। अथवा स्थावराः पृथिव्यादयस्तान् जानन् रागाद्यभिभूतो व्यापादनबुद्ध्या अजानन् वा प्रमादपारतन्त्र्येण साधुस्तान् जीवान् न हन्यात् स्वयम्। नचाभिघातयेदन्यैर्नच घ्नतोऽप्यन्यान् समनुजानीयात्। अतो निपुणदृष्टेति॥ १०॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह। जावंति सूत्रम्। यतो हि भागवत्याज्ञा। यावन्तः केचन लोके प्राणिनस्त्रसा द्वीन्द्रियादयः। अथवा स्थावराः पृथिव्यादयः। तान् जानन् रागाद्यभिभूतो व्यापादनबुद्ध्या अजानन्वा प्रमादपातन्त्र्येण न हन्यात् स्वयम्। नापि घातयेदन्यैः। एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणाद् घ्नतोऽप्यन्यान्न समनुजानीयादतो निपुणा दृष्टेति सूत्रार्थः॥ १०॥

सव्वे जीवा वि इछंति, जीविउं न मरिज्जिउं॥
तम्हा पाणिवहं घोरं, निग्गंथा वज्जयंति णं॥ ११॥

(अवचूरिः) सर्वे जीवा अपि इछन्ति जीवितुं न मर्तुं प्राणस्य वल्लभत्वात्। यस्मादेवं तस्मात्प्राणिवधं घोरं रौद्रं दुःखहेतुत्वान्निर्ग्रन्था वर्जयन्ति। णमलंकारे॥ ११॥

(अर्थ.) जीव अहिंसाथीज केम भव्य कहेवाय ते कहे छे. (सव्वे वि के०) सर्वेऽपि एटले सर्वे पण (जीवा के०) जीवो (जीविउं के०) जीवितुं एटले जीववाने (इछंति के०) इछा करे छे. परंतु (मरिज्जिउं के०) मर्तुं एटले मरवाने इछा करता नथी. कारण के, सर्व प्राणीने जीववानी आशा परिपूर्ण रहे छे. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे (निग्गंथा के०) निर्ग्रन्थाः एटले निग्रंथ एवा साधुउ (घोरं के०)

घोरं एटले जयंकर एवा (पाणवहं के०) प्राणवधं एटले प्राणिवधने (
के०) वर्जयंति एटले त्याग करे ठे. णं ठे ते वाक्यालंकारने अर्थे ठे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) ननु अहिंसैव कथं नव्येत्यत आह । तस्मात्कारणाद् निग्रन्थाः
धवः प्राणवधं वर्जयन्ति । किंभूतं प्राणवधम् । घोरं रौद्रं दुःखहेतुत्वात् । तस्माद्
स्मात् । यतः सर्वे जीवा अपि सुखितादिभेदभिन्ना जीवितुमिछन्ति न मर्तुम् । कथ
प्राणवल्लभत्वात्तेषां सर्वेषाम् । णमिति वाक्यालंकारे ॥ ११ ॥

(टीका.) अहिंसैव कथं साध्वीत्येतदेवाह । सव त्ति सूत्रम् । सर्वे जीवा अ
दुःखितादिभेदभिन्ना इछन्ति जीवितुं न मर्तुं प्राणवल्लभत्वात् । यस्मादेवं तस्मात्प्रा
णवधं घोरं रौद्रं दुःखहेतुत्वाद् निग्रन्थाः साधवो वर्जयन्ति भावतः । णमिति वा
क्यालंकार इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

अप्पणठा परठा वा, कोहा वा जइ वा नया ॥
हिंसगं न मुसं बूआ, नो वि अन्नं वयावए ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) उक्तः प्रथमस्थानविधिः । द्वितीयस्थानमाह । आत्मार्थमात्मनिमित्तं
मग्लान एव ग्लानोऽहं ममानेन कार्यं परार्थमेव वा क्रोधाद्वा त्वं दास इति । एकमहणे
तज्जातीयमहणम् । मानाद्बहुश्रुतोऽहम् । मायातो भिक्षाटनासमर्थोऽहम् । लोभाल्लोभन
तरामलाभे सति प्रान्तस्य शुद्धस्याप्यशुद्धमिदमित्यादि । नयात्किंचिद्वितथं कृत्वा प्रा
यश्चित्तनयात्र कृतम् । हिंसकं परपीडाकारि न ब्रूयात् । नाप्यन्यं वादयेदन्यं वदन्त
मपि न समनुजानीयात् ॥ १२ ॥

(अर्थ.) हवे बीजुं व्रत कहे ठे. (अप्पणठा के०) आत्मार्थं एटले पोताने
अर्थे तथा (परठं के०) परार्थं एटले पारके अर्थे (कोहा वा के०) क्रो
धाद्वा एटले क्रोध थकी एटले तुं दास ठे इत्यादि वाक्योए करी (जइ वा के०)
यदि वा एटले अथवा मानमायादिकोने करी तथा (नया के०) नयाद्वा एटले नये
करी (हिंसगं के०) हिंसकं एटले हिंसा जेथी थाय तेवुं (मुसं के०) मृषा एटले खोटुं
(न बूआ के०) न ब्रूयात् एटले बोले नहि. अने (अन्नं वि के०) अन्यमपि एटले
बीजाने पण (नो वयावए के०) नो वादयेत् एटले बोलावे नहि. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) उक्तः प्रथमस्थानविधिः । अथ द्वितीयस्थानविधिमाह । साधुर्मृषा
वचनं न वदेत् स्वयमात्मना । नापि मृषा अन्यं वादयेत् । एकग्रहणे तज्जातीय
ग्रहणमिति न्यायेन अन्यान् मृषा ब्रुवतो न समनुजानीयात् । किंभूतं मृषा । हिंसकं

परपीडाकारि। सर्वमेव किमर्थं न वदेत्। आत्मार्थमात्मनिमित्तम्। कथम्। अग्लान एव ग्लानोऽहं ममानेन कार्यमित्यादिरूपम्। तथा परार्थं वा परनिमित्तं वा एवमेव पूर्ववत्। तथा क्रोधाद्वा त्वं दास इत्यादिरूपम्। एकग्रहणेन तज्जातीयानां ग्रहणमिति न्यायात्। मानात्। कथम्। अबहुश्रुत एवाहं बहुश्रुत इत्यादिरूपम्। मायातो वा। कथम्। भिक्षाटनस्यालस्येन मम पादपीडा वर्त्तत इत्यादिरूपम्। लोभाद्वा। कथम्। शोभनतरस्यान्नस्य लाभे सति अन्तप्रान्तस्याहारस्य एषणीयत्वेऽप्यनेषणीयमिदमित्यादिरूपम् ७ यदि वा भयात्। कथम्। किंचित् पापं कृत्वा प्रायश्चित्तभयान्न कृतं मयेति वदति। एवं हास्यादिष्वपि योजना कार्या॥ १२॥

(टीका.) उक्तः प्रथमस्थानविधिः। अधुना द्वितीयस्थानविधिमाह। अप्पणठ त्ति सूत्रम्। आत्मार्थमात्मनिमित्तमग्लान एव ग्लानोऽहं ममानेन कार्यमित्यादि। परार्थं वा परनिमित्तं वा। एवमेव तथा क्रोधाद्वा त्वं दास इत्यादि। एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति मानाद्वाबहुश्रुत एवाहं बहुश्रुत इत्यादि। मायातो भिक्षाटनपरिजिहीर्षया पादपीडा ममेत्यादि। लोभाच्छोभनतरान्नलाभे सति प्रान्तस्यैषणीयत्वेऽप्यनेषणीयमिदमित्यादि। यदि वा भयात् किंचिद्वितथं कृत्वा प्रायश्चित्तभयान्न कृतमित्यादि। एवं हास्यादिष्वपि वाच्यम्। अतएवाह। हिंसकं परपीडाकारि सर्वमेव न मृषा ब्रूयात् स्वयम्। नाप्यन्यं वादयेत्। एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणाच्च ब्रुवतोऽप्यन्यान्न समनुजानीयादित्यादीति सूत्रार्थः॥ १२॥

मुसावाउ उ लोगम्मि, सव्वसाहूहिं गरिहिउ॥
अविस्सासो अ भूआणं, तम्हा मोसं विवज्जए॥ १३॥

(अवचूरिः) मृषावादो हि लोके सर्वसाधुभिर्गर्हितो निन्दितः सर्वव्रतापकारित्वात् प्रतिज्ञातापालनात्। अविश्वास्यश्चाविश्वसनीयश्च भूतानां मृषावादी स्यात्। यस्मादेवं तस्मान्मृषावादं विवर्जयेत्॥ १३॥

(अर्थ.) वली पण ते मृषावाद वर्जवो एम कहे छे. (सव्वलोअम्मि के०) सर्वलोके एटले सर्व लोकने विषे (मुसावाउ के०) मृषावादः एटले मृषावाद (सव्वसाहूहिं के०) सर्वसाधुभिः एटले सर्व साधुउए (गरिहिउ के०) गर्हितः एटले जगत्मां निंदित छे. कारण के, ते सर्वने तापकारक छे. तेथी प्रतिज्ञा पालन करातो नथी (च के०) तथा वली मृषावाद करनार पुरुष (भूआणं के०) भूतानां एटले प्राणिमात्रोने (अविस्सासो के०) अविश्वास्यः एटले विश्वास करवा अयोग्य एवो

थाय छे. (तम्हा के०) तस्मात् एटले तेमाटे (मोसं के०) मृषा एटले मृषावादने (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले त्याग करे. अर्थात् मृषावाद न करे. ए बीजुं स्थानक कह्युं. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) किमित्येतदेव मृषावदनं नेत्याह । मृषावादो हि लोके सर्वस्मिन्नेव सर्वसाधुनिर्गर्हितो निन्दितोऽस्ति । सर्वत्र तापकारित्वात्प्रतिज्ञातस्यापरिपालनात् । पुनर्मृषावादादविश्वास्योऽविश्वसनीयश्च भूतानां प्राणिनां मृषावादी भवेत् । यस्मादेवं तस्मात्साधुर्मृषावादं विवर्जयेत् ॥ १३ ॥

(टीका.) किमित्येतदेवमित्याह । मुसावाओ त्ति सूत्रम् । मृषावादो हि लोके सर्वस्मिन्नेव सर्वसाधुनिर्गर्हितो निन्दितः । सर्वव्रतापकारित्वात् । प्रतिज्ञातापालनात् । अविश्वास्यश्चाविश्वसनीयश्च भूतानां मृषावादी भवति । यस्मादेवं तस्मान्मृषावादं विवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

चित्तमंतमचित्तं वा, अप्पं वा जइ वा बहुं ॥
दंतसोहणमित्तं वि, उग्गहंसि अजाइया ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) उक्तो द्वितीयस्थानविधिः । तृतीयस्थानमाह । चित्तवद् द्विपदादि । अचित्तवद्धिरण्यादि । अल्पं वा मूल्यतः प्रमाणतश्च । यदि वा बहु मूल्यप्रमाणान्यां दन्तशोधनमात्रमपि तथाविधं तृणाद्यवग्रहे यस्य यत्तत्तमयाचित्वा न गृह्णन्ति ॥१४॥

(अर्थ.) हवे त्रीजुं स्थान कहे छे. (चित्तमंतं के०) चित्तवत् एटले द्विपदादि (वा के०) वली (अचित्तं के०) अचित्तवत् एटले हिरण्यादि (अप्पं के०) अल्पं एटले अल्पमूल्यवालुं (जइवा के०) यदिवा एटले अथवा (बहुं के०) बहु एटले मूल्यथी अथवा प्रमाणथी मोटुं (दंतसोहणमित्तं पि के०) दन्तशोधनमात्रमपि एटले दंतशोधनमात्र तेवुं तृणमात्र पण (अजाइया के०) अयाचित्वा एटले माग्या विना (उग्गहंसि के०) अवग्रहे एटले गृहस्थना अवग्रहमां पडेली वस्तुने साधु ग्रहण न करे. ॥१४॥

(दीपिका.) उक्तो द्वितीयस्थानविधिः । सांप्रतं तृतीयस्थानविधिमाह । साधवो याचित्वा कदाचनापि न किमपि गृह्णन्ति । यतः साधूनां सर्वमवग्रहयाचनेन दत्तं ग्राह्यं नान्यथा । किं तदाह । चित्तवद् द्विपदादि । अचित्तवद् वा हिरण्यादि । अल्पं वा मूल्यतः प्रमाणतश्च । यदि वा बहु मूल्यप्रमाणाभ्यामेव । किं बहुना । दन्तशोधनमात्रमपि तथाविधं तृणादपि । एतावता साधवस्तृणाद्यप्यदत्तं न गृह्णन्ति किमन्यत् ॥१४॥

(टीका.) उक्तो द्वितीयस्थानविधिः । तृतीयस्थानविधिमाह । चित्तमंत त्ति सूत्रम् ।

चित्तवद्द्विपदादि वा । अचित्तवद्वा हिरण्यादि । अल्पं वा मूल्यतः प्रमाणतश्च । यदि वा बहु मूल्यप्रमाणाभ्यामेव । किं बहुना । दन्तशोधनमात्रमपि तथाविधं तृणादि । अवग्रहे यस्य तत्तमयाचित्वा न गृह्णन्ति साधवः कदा चनेति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

तं अप्पणा न गिण्हंति नो वि गिण्हावए परं ॥
अन्नं वा गिण्हमाणं वि, नाणुजाणंति संजया ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) तच्चित्तवदादि आत्मना न गृह्णन्ति विरतत्वात् । नापि ग्राहयन्ति परं विरतत्वादेव । अन्यं वा गृह्णन्तमपि स्वयमेव न समनुजानन्ति संयताः ॥ १५ ॥

(अर्थ.) फरीने पण तेज वात कहे छे.(संजया के०)संयताः एटले संयत जे साधुओ ते (तं के०) ते पूर्वोक्त सचित्त अने अचित्त वस्तुने (अप्पणा के०) आत्मना एटले पोते (न गिण्हंति के०) न गृह्णंति एटले ग्रहण करता नथी. तथा (परं के०) बीजापासे (नो वि गिण्हावए के०) नापि ग्राहयन्ति एटले ग्रहण करावे पण नहि. (वा के०) वळी (गिण्हमाणं पि के०) गृह्णन्तमपि एटले ग्रहण करतो होय तेने पण पोते (नाणुजाणं-ति के०) नानुजानंति एटले अनुमोदना आपे नहि. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) पुनस्तदेवाह । संयताः तमिति तत्पूर्वोक्तं चित्तवदचित्तवदादि आत्मना स्वयं न गृह्णंति विरतत्वात् । नापि परं प्रति ग्राहयन्ति विरतत्वादेव । तथा अन्यं वा गृह्णन्तमपि स्वयमेव न समणुजाणंति नानुमन्यन्ते ॥ १५ ॥

(टीका.) एतदेवाह । तं ति सूत्रम् । तच्चित्तवदादि आत्मना न गृह्णन्ति विरतत्वान्नापि ग्राहयन्ति परं विरतत्वादेव । तथान्यं वा गृह्णन्तमपि स्वयं नानुजानन्ति नानुमन्यन्ते संयता इति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

अबंभचरिअं घोरं, पमायं दुरहिठ्ठिअं ॥
नायरंति मुणी लोए, भेआययणवज्जिणो ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) उक्तस्तृतीयस्थानविधिः । चतुर्थस्थानविधिमाह । अब्रह्मचर्यं घोरं दुर्गतिहेतुत्वात् प्रमादमूलत्वाद् दुराश्रयं दुस्सेवमनन्तभवहेतुत्वाद् नाचरन्ति पुनर्ये लोके भेदश्चारित्रभेदस्तदायतनं तत्स्थानं तद्वर्जिनः ॥ १६ ॥

(अर्थ.) चतुर्थ स्थानविधि कहे छे. (भेआययणवज्जिणो के०) भेदायतनवर्जिनः एटले भेद जे चारित्रभेदना स्थानक तेने वर्जता अर्थात् चारित्रातिचारथी भय पामता एवा (मुणी के०)मुनयः एटले मुनियो (लोए के०) लोके एटले मनुष्य लोकने विषे (दुरहिठ्ठिअं के०) दुरधिष्ठितं एटले दुराराध्य एवा तथा (पमायं के०) प्रमादं एटले

प्रमादनुं मूलकारण एवा अने (घोरं के०) घोरं एटले रौद्रगतिनुं हेतुरूप एवा (अबंभचरिअं के०) अब्रह्मचर्यं एटले अब्रह्मने (नायरंति के०) नाचरंति एटले आचरण करता नथी. अर्थात् अब्रह्मसेवन करता नथी. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) तृतीयस्थानविधिरुक्तः । अथ चतुर्थस्थानविधिमाह । मुनयो लोके मनुष्यलोकेऽब्रह्मचर्यं प्रतीतं नाचरन्ति न सेवन्ते । किंभूतमब्रह्म । घोरं रौद्रानुष्ठानहेतुत्वात् । पुनः किंभूतमब्रह्म। प्रमादं प्रमादवत्। कथम्। सर्वदा प्रमादमूलत्वात्। पुनः किंभूतमब्रह्म। दुरधिष्ठितं दुराश्रयं दुःसेवं विदितजिनवचनेन अनन्तसंसारहेतुत्वात् । यतश्चैवमतएव मुनयोऽब्रह्म न सेवन्त इत्यर्थः । किंभूता मुनयः । भेदायतनवर्जिनः । भेदश्चारित्रभेदस्तस्यायतनं स्थानमिदमब्रह्मचर्यमेव । उक्तन्यायात्तद्वर्जिनश्चारित्रातिचारभीरव इत्यर्थः ॥ १६ ॥

(टीका.) उक्तस्तृतीयस्थानविधिः । चतुर्थस्थानविधिमाह । अबंभ त्ति सूत्रम् । अब्रह्मचर्यं प्रतीतं घोरं रौद्रं रौद्रानुष्ठानहेतुत्वात् । प्रमादं प्रमादवत् सर्वप्रमादमूलत्वात् । दुराश्रयं दुस्सेव्यं विदितजिनवचनेनानन्तसंसारहेतुत्वात् । यतश्चैवमतो नाचरन्ति नासेवन्ते मुनयो लोके मनुष्यलोके । किंविशिष्टा इत्याह । भेदायतनवर्जिनो भेदश्चारित्रभेदस्तदायतनं तत्स्थानमिदमेवोक्तन्यायात्तद्वर्जिनश्चारित्रातिचारभीरव इति सूत्रार्थः ॥ १६ ॥

मूलमेयमहम्मस्स, महादोससमुस्सयं ॥
तम्हा मेहुणसंसग्गं, निग्गंथा वज्जयंति णं ॥ १७ ॥

(अवचूरिः) बीजमधर्मस्य पापस्य महतां दोषाणां चौर्यप्रवृत्त्यादीनां समुच्छ्रयं संघातं विदित्वेहिकापायाः तस्मात् मैथुनसंसर्गं संबन्धं योषिदालापाद्यपि निर्ग्रन्था वर्जयन्ति । णं वाक्यालंकारे ॥ १७ ॥

(अर्थ.) वळी पण (अहम्मस्स के०) अधर्मस्य एटले अधर्मनुं (मूलं के०) मूळ तथा (महादोससमुस्सयं के०) महादोषसमुच्छ्रयं एटले चोरी प्रमुख महोटा दोषोनी उत्पत्तिनुं स्थानक छे, तेमां महादोषनो संचय छे, (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे (निग्गंथा के०) निर्ग्रंथाः एटले निर्ग्रंथ एवा साधुउं (एयं के०) एतत् एटले आ (मेहुणसंसग्गं के०) मैथुनसंसर्गं एटले मैथुनना संसर्गने (वज्जयंति के०) वर्जयंति एटले त्याग करे छे. णं ए वाक्यालंकारार्थ छे. ॥१७॥

(दीपिका:) अथ एतदेव निगमयति। णं इति वाक्यालंकारे। निर्ग्रन्थाः साधवः तस्मात् कारणात् मैथुनसंसर्गं मैथुनसंबन्धं योपित आलापाद्यपि वर्जयन्ति। तस्मात् कस्मात्। यत एतदब्रह्मसेवनमधर्मस्य पापस्य मूलं बीजमिति परलोकसंबन्धी अपायः। कष्टं पुनरेतद् महादोपसमुच्छ्रयं महतां दोपाणां चौर्यप्रवृत्त्यादीनां समुच्छ्रयं संघातवदिति इहलोकसंबन्धी अपायः। कष्टमिति उभयलोककष्टदातृत्वाद् मैथुनवर्जनं युक्तं साधूनाम् ॥ १७ ॥

(टीका.) एतदेव निगमयति। मूलं ति सूत्रम्। मूलं बीजमेतदधर्मस्य पापस्येति पारलौकिकोऽपायः। महादोपसमुच्छ्रयं महतां दोपाणां चौर्यप्रवृत्त्यादीनां समुच्छ्रयं संघातवदित्यैहिकोऽपायः। यस्मादेवं तस्मान्मैथुनसंसर्गं मैथुनसंबन्धं योपिदालापाद्यपि निर्ग्रन्था वर्जयन्ति। णमिति वाक्यालङ्कार इति सूत्रार्थः ॥ १७ ॥

विडमुब्भेइमं लोणं, तिल्लं सप्पिं च फाणिअं॥
न ते संनिहिमिछंति, नायपुत्तवऊरया ॥ १८ ॥

(अवचूरिः) उक्तश्चतुर्थस्थानविधिः। पञ्चमस्थानविधिमाह। विडं गोमूत्रादिपकमुद्भेद्यं सामुद्रादि। यद्वा। विडं प्रासुकमुद्भेद्यमप्रासुकमेवं द्विधा लवणम्। तैलं सर्पिश्च। फाणितं द्रवगुड एतल्लवणाद्येवमन्यच्च न ते साधवः संनिधिं कुर्वन्ति पर्युषितं न स्थापयन्ति ज्ञातपुत्रवचोरताः ॥ १८ ॥

(अर्थ.) हवे पंचम स्थानविधि कहे छे. (नायपुत्तवऊरया के०) ज्ञातपुत्रवचोरताः एटले महावीर स्वामीना वचनमां रक्त एवा अर्थात् महावीर स्वामीना वचन प्रमाणे चालनार एवा साधुउ (विडं के०) विडलवण अथवा गोमूत्रादिपक एवुं (लोणं के०) लवण तथा (उब्भेइमं के०) उद्भेद्यं एटले समुद्रना जलथी थतुं लवण अथवा विड एटले प्रासुक अने उद्भेद्य एटले अप्रासुक लवण कह्युं तथा (तिल्लं के०) तैलं एटले तेल (सप्पिं के०) सर्पिः एटले घृत (फाणिअं के०) फाणितं एटले गोलनी राव (ते के०) ते सर्व वस्तुउने (संनिहिं के०) संनिधिं एटले रात्रिवास राखवाने (न इछंति के०) इछता नथी. ॥ १८ ॥

(दीपिका.) चतुर्थस्थानविधिः प्रोक्तः। अथ पञ्चमस्थानविधिमाह। साधव एतेपां सन्निधिं न कुर्वंति पर्युपितम्। कोऽर्थः। रात्रौ रक्षितं न स्थापयन्ति। किंविशिष्टाः साधवः। ज्ञातपुत्रवचोरताः। ज्ञातपुत्रः श्रीवर्द्धमानस्वामी तस्य वचने निस्संगताप्रतिपादनतत्परे रता आसक्ताः। केपां सन्निधिं न कुर्वन्ति तान्याह। विडं गोमू-

आदिपकम् १ उद्भेद्यं सामुद्रादि २ विडं प्रासुकमुद्भेद्यमप्रासुकमित्येवं द्विप्रकार
तथा तैलं ३ सर्पिश्च घृतं ४ फाणितं द्रवगुडः ५ एतच्च लवणाद्यपि एवं वि
मन्यच्च रात्रौ न रक्षन्तीत्यर्थः ॥ १८ ॥

(टीका.) प्रतिपादितश्चतुर्थस्थानविधिः । इदानीं पञ्चमस्थानविधिमाह । वि
सूत्रम् । विडं गोमूत्रादिपक्वं, उद्भेद्यं सामुद्रादि । यद्वा विडं प्रासुकमुद्भेद्यमप्रा
मप्येवं द्विप्रकारं लवणम् । तथा तैलं सर्पिश्च फाणितम् । तत्र तैलं प्रतीतं, सर्पि
फाणितं द्रवगुडः । एतल्लवणाद्येवंप्रकारमन्यच्च न ते साधवः संनिधिं कुर्वन्ति प
पितं स्थापयन्ति । ज्ञातपुत्रवचोरता जगवद्वर्धमानवचसि निःसंगताप्रतिपादनप
सक्ता इति सूत्रार्थः ॥ १८ ॥

लोहस्सेसणुफासे, मन्ने अन्नयरामवि ॥
जे सिआ सन्निहिं कामे, गिही पव्वइए न से ॥ १९ ॥

(अवचूरिः) संनिधिदोषमाह । लोजस्यैपोऽनुस्पर्शोऽनुजावः । यदेतत्संनिधिकरण
म् । मन्ये मन्यन्ते प्राकृतत्वादेकवचनम् । एवमाहुस्तीर्थकरगणधरा अन्यतरामपि यः
स्यात्संनिधिं कामयते सेवते । गृहस्थोऽसौ न प्रव्रजितः। प्रव्रजितस्य दुर्गतेरजावात्॥ १९॥

(अर्थ.) हवे संनिधि राखवाना दोष कहे छे. जे संनिधिनुं करवुं छे, ते (एस
के०) एषः एटले आ चारित्रने विघ्न करनार चतुर्थ कषाय एवा (लोजस्स के०)
लोजस्य एटले लोजनो (अणुफास के०) अनुस्पर्शः एटले महिमा छे. ते कारण माटे हुं
(मन्ने के०) मन्ये एटले मानुं छुं के (जे के०) ये एटले जे साधुओ (अन्नयरामवि के०) अ
न्यतरामपि एटले थोडी पण (संनिहिं के०) सनिधिं एटले संनिधिने (सिआ के०)
स्यात् कदाचित् एटले जो कदाचित् (कामे के०) कामयते एटले सेवन करे, तो ते
साधु (गिही के०) गृही एटले गृहस्थ जाणवो. पण (से के०) ते (पव्वइए के०)
प्रव्रजितः एटले प्रव्रजित (न के०) नथी. संनिधि एटले संनिधीयते एटले नजीक
कराय छे आत्माने नरकादिकने विषे जेथी तेने संनिधि कहियें. ॥ १९ ॥

(दीपिका.) अथ सन्निधिदोषमाह । लोजस्य चारित्रविघ्नकारिणश्चतुर्थकषा
स्य एषोऽनुस्पर्श एषोऽनुजावो यदुत संनिधीकरणमिति । यतश्चैवमतो मन्ये मन्यन्ते
प्राकृतशैल्या एकवचनम् । एवं तीर्थकरगणधरा आहुः । अन्यतरां स्तोकामपि यः स्यात्
कदाचित् संनिधिं कामयते सेवते कामी । अतः स जावतो गृही गृहस्थः । नासौ

प्रव्रजितः । कस्माद्दुर्गतिनिमित्तानुष्ठानप्रवृत्तेः । संनिधीयते नरकादिषु आत्मा अनेनेति संनिधिरिति शब्दार्थात् । प्रव्रजितस्य च दुर्गतिगमनाभावादिति ॥ १९ ॥

(टीका.) संनिधिदोषमाह । लोभस्स त्ति सूत्रम् । लोभस्य चारित्रविघ्नकारिणश्चतुर्थकषायस्य एसणुफासत्ति । एषोऽनुस्पर्श एषोऽनुभावो यदेतत्संनिधिकरणमिति । यत एवमतो मन्ये मन्यन्ते । प्राकृतशैल्या एकवचनम् । एवमाहुस्तीर्थकरगणधराः । अयतरामपि स्तोकामपि यः स्यात् यः कदाचित्संनिधिं कामयते सेवते । गृही गृहस्थोऽसौ भावतः प्रव्रजितो नेति दुर्गतिनिमित्तानुष्ठानप्रवृत्तेः । संनिधीयते नरकादिष्वात्मानयेति संनिधिरिति शब्दार्थात्प्रव्रजितस्य च दुर्गतिगमनाभावादिति सूत्रार्थः ॥ १९ ॥

जं पि वत्थं व पायं वा, कंबलं पायपुंछणं ॥
तं पि संजमलज्जठा, धारंति परिहरंति अ ॥ २० ॥

(अवचूरिः) यद्येवं तदा वस्त्रादिधारणे कथं साधूनामसंनिधिरित्याह । यद्यप्यागमोक्तं वस्त्रं वा पात्रं वा कम्बलं वर्षाकल्पादि । पादप्रोंछनं रजोहरणं तदपि संयमलज्जार्थं पात्रादि तदभावे गृहिभाजने षट्कायवधः । लज्जार्थं वस्त्रं धारयन्ति परिहरन्ति च परिभुञ्जते पुष्टालम्बनेन ॥ २० ॥

(अर्थ.) आहिं कोइ शंका करे के, साधुओ वस्त्रादिक राखे छे, तो तेनो ते साधुओने संनिधि दोष केम न लागे? त्यांक कहे छे के, साधुओ (जं पि के०) यदपि एटले जे पण आगमोक्त एवा (वत्थं के०) वस्त्रं एटले चोलपट्टादि (च के०) वली (पायं के०) पात्रं एटले पात्रां (वा के०) वा एटले वली (कंबलं के०) कंबलं एटले वर्षाकल्पादि तथा (पायपुंछणं के०) पादप्रोञ्छनं एटले रजोहरण (तं पि के०) तदपि ते सर्वने पुष्टालंबनथी (संयमलज्जठा के०) संयमलज्जार्थं एटले संयमनी लाज पालवाने (धारयंति के०) धारण करे छे. (च के०) तथा वली (परिहरंति के०) परिभुंजते एटले भोगवे छे. पात्रादि विना संयमनुं रक्षण थाय नहि. कारण के, गृहस्थना पात्रमां संयमी जो भोजन करे, तो षट्कायनो वध थाय. अने जे वस्त्र छे, ते लज्जाने अर्थे छे. अथवा एम पण अर्थ थाय के, संयम तेज लज्जा कहियें. ते संयमरूप लज्जाना रक्षण माटे वस्त्रपात्रादि धारण करे छे.॥ २० ॥

(दीपिका.) अत्राह । यद्येवं वस्त्रादि धारयतां साधूनां कथं न संनिधिरित्याह । साधवो यद्यपि आगमोक्तं वस्त्रं वा । चोलपट्टादि वा १ पात्रं वालाब्वादि २ कंबलं वर्षा-

कल्पादि ३ पादप्रोञ्छनं ४ रजोहरणं धारयन्ति पुष्टालम्बनविधानेन। परिहरन्ति च परिभुञ्जते च मूर्छारहिताः । तदपि किमर्थम्। संयमलज्जार्थं संयमार्थं पात्रादि । तद्व्यतिरेकेण पुरुषमात्रेण गृहस्थाजने सति संयमपालनाभावात् । लज्जार्थं वस्त्रम्। तद्व्यतिरेकेण अंगनादौ विशिष्टश्रुतपरिणत्यादिरहितस्य निर्लज्जताया उत्पत्तेः । अथवा संयम एव संयमलज्जा तदर्थं सर्वमेव वस्त्रादि धारयन्तीत्यादि ॥ २० ॥

(टीका.) आह । यद्येवं वस्त्रादि धारयतां साधूनां कथमसंनिधिरित्यत आह । जं पि त्ति सूत्रम्। यदप्यागमोक्तं वस्त्रं वा चोलपट्टकादि, पात्रं वालाबुकादि, कम्बलं वर्षाकल्पादि, पादपुंछनं रजोहरणम्। तदपि संयमलज्जार्थमिति संयमार्थं पात्रादि। तद्व्यतिरेकेण पुरुषमात्रेण गृहस्थभाजने सति संयमपालनाभावात् । लज्जार्थं वस्त्रं, तद्व्यतिरेकेणाङ्गनादौ विशिष्टश्रुतपरिणत्यादिरहितस्य निर्लज्जतोपपत्तेः । अथवा संयम एव लज्जा तदर्थं सर्वमेतद्वस्त्रादि धारयन्ति । पुष्टालम्बनविधानेन परिहरन्ति च परिभुञ्जते च मूर्छारहिता इति सूत्रार्थः ॥ २० ॥

न सो परिग्गहो वुत्तो, नायपुत्तेण ताइणा ॥
मुच्छा परिग्गहो वुत्तो, इअ वुत्तं महेसिणा ॥ २१ ॥

(अवचूरिः) यतश्चैवं ततो न सोत्ति । नासौ निरभिष्वङ्गस्य वस्त्रधारणादिलक्षण परिग्रह उक्तः । बन्धहेतुत्वाभावात् । केन । ज्ञातपुत्रेण वर्द्धमानेन त्रात्रा स्वपरत्राण समर्थेन अपि तु मूर्छा आसक्तिरपि वस्त्रादिष्वभिष्वङ्गः परिग्रह उक्तो बन्धहेतुत्वात्। ए वमुक्तं महर्षिणा गणधरेण शय्यंभवस्वामिना ॥ २१ ॥

(अर्थ.) (इइ के०) इति एटले आ प्रकारे (महेसिणा के०) महर्षिणा एटले शय्यंभव स्वामीए सूत्रमां (वुत्तं के०) उक्तं एटले कहेलुं छे के, (ताइणा के०) त्रात्रा एटले जीवनुं रक्षण करनार एवा (नायपुत्तेण के०) ज्ञातपुत्रेण एटले ज्ञात जे प्रधान क्षत्रिय सिद्धार्थ तेमना पुत्र एवा वर्द्धमान स्वामीए (सो के०) सः एटले ते संयमपालनार्थे धोवस्त्रादिक साधु जे राखे छे, ते (परिग्गहो के०) परिग्रहः एटले परिग्रह (न वुत्तो के०) न उक्तः एटले कह्यो नथी. अने (मुच्छा परिग्गहो के०) मूर्छा परिग्रहः एटले अविद्यमान वस्त्रादिकने विषे मूर्छा राखवी तेज परिग्रह (वुत्तो के०) उक्तः एटले कह्यो छे. ॥ २१ ॥

(दीपिका.) यतश्चैवं ततो महर्षिणा शय्यंभवेन गणधरेण सूत्र उक्तम् । इतीति किम् । ज्ञातपुत्रेण ज्ञातः प्रधानः क्षत्रियः सिद्धार्थः तस्य पुत्रेण वर्द्धमानस्वामिना त्रात्रा निरभिष्वङ्गेन वस्त्रधारणादिलक्षणः परिग्रह उक्तोऽनेन । कस्मात् । बन्धहेतु

स्याभावात्। किंभूतेन ज्ञातपुत्रेण। तादृशा त्रात्रा। स्वपरत्राणसमर्थेन। अपितु कः परिग्रहो महावीरेणार्थतः प्रोक्त इत्याह। मूर्छा परिग्रह उक्तः। असत्स्वपि वस्त्रादिषु लौल्यम्। कुतः। बन्धहेतुत्वात्। शिष्यः प्राह। ननु वस्त्रादीनामभावेऽपि यदि मूर्छा तदा वस्त्रादि सद्भावे सति कथं न मूर्छा। उच्यते। साधूनां सम्यग्बोधेन मूर्छाया बीजभूतस्याबोधस्योपघातात् ॥ २१ ॥

(टीका.) यतश्चैवमतो एसो त्ति सूत्रम्। नासौ निरभिष्वङ्गस्य वस्त्रधारणादिलक्षणः परिग्रह उक्तो बन्धहेतुत्वाभावात्। केन। ज्ञातपुत्रेण ज्ञात उदारक्षत्रियः सिद्धार्थः तत्पुत्रेण वर्धमानेन त्रात्रा स्वपरपरित्राणसमर्थेन। अपि तु मूर्छासत्स्वपि वस्त्रादिष्वभिष्वङ्गः परिग्रह उक्तो बन्धहेतुत्वादर्थतस्तीर्थंकरेण। ततोऽवधार्य इत्येवमुक्तो महर्षिणा गणधरेण। सूत्रे सेज्जंभव आहेति सूत्रार्थः ॥ २१ ॥

सवत्थुवहिणा बुद्धा, संरक्खणपरिग्गहे ॥
अवि अप्पणो वि देहंमि, नायरंति ममाइयं ॥ २२ ॥

(अवचूरिः) वस्त्राद्यभावे मूर्छा स्यात्। तद्भावे कथं नेत्याह। सर्वत्रोचितक्षेत्रकाले चोपधिनागमोक्तेन सहिता अपि बुद्धा ज्ञाततत्त्वाः संरक्षणाय षण्णां कायानां वस्त्रादिपरिग्रहे सत्यपि नाचरन्ति। ममत्वमिति योगः। अप्यात्मनो देहेऽपि ममाइयं ममत्वं न चरन्ति ॥ २२ ॥

(अर्थ.) (बुद्धा के०) बुद्धाः एटले यथावत् जाणी लीधुं छे वस्तुतत्त्व जेणे एवा साधुओ (सवत्थुवहिणा के०) सर्वत्रोपाधिना एटले सर्वत्र योग्य एवा क्षेत्रकालने विषे आगमोक्त उपाधि जे वस्त्रादि तेणे करी (संरक्खणपरिग्गहे के०) संरक्षणपरिग्रहे एटले षट्जीवनिकायोना संरक्षणने अर्थे परिग्रह जे छे तेने विषे (अवि के०) अपि एटले पण (अप्पणो वि के०) आत्मनोऽपि एटले पोताना पण (देहंमि के०) देहे एटले देहने विषे पण (ममाइयं के०) ममत्वं एटले ममत्वादिकने (नायरंति के०) नाचरंति एटले आचरण करता नथी. ॥ २२ ॥

(दीपिका.) बुद्धा यथावज्ज्ञाततत्त्वाः साधवः संरक्षणपरिग्रहे संरक्षणाय षण्णां जीवनिकायानां परिग्रहे सत्यपि न आचरन्ति ममत्वमिति उक्तियोजना। केन। सर्वत्र उपधिना सर्वत्र योग्ये क्षेत्रे काले च उपधिना आगमोक्तेन वस्त्रादिना। कुतः। ते परिग्रहे वस्त्रादिरूपे ममत्वं न कुर्वन्तीत्याह। यतस्ते भगवन्त आत्मनोऽपि देह आत्मनो धर्मकायेऽपि ममत्वमात्मीयाभिमानं विशिष्टप्रतिबन्धसंगतिं न कुर्वन्ति।

नस्तत्त्वस्य ज्ञानात् किमनेन वस्त्रादिना तिष्ठतु दूरे तावत् अन्यत् सर्वम्। देहवत् प·
हेऽपि न ममत्वमात्मीयाभिमानं विशिष्टप्रतिबन्धसंगतिं कुर्वन्ति ॥ २२ ॥

(टीका.) आह। वस्त्राद्यभावनाविन्यपि मूर्छा कथं वस्त्रादिभावे साधूनां न भवि·
ति। उच्यते। सम्यग्बोधेन तद्बीजभूताबोधोपघातादाह च। सबढति सूत्रम्। सर्वत्रो·
ति क्षेत्रे काले चोपधिना आगमोक्तेन वस्त्रादिना सहापि बुद्धा यथावद्विदितवस्तुतत्वाः
धवः संरक्षणपरिग्रह इति संरक्षणाय षण्णां जीवनिकायानां वस्त्रादिपरिग्रहे सत्यपि
चरन्ति ममत्वमिति योगः। किंवानेन ते हि भगवन्तः अप्यात्मनोऽपि देह इत्या·
मनो धर्मकायेऽपि विशिष्टप्रतिबन्धसंगतिं न कुर्वन्ति। ममत्वमात्मीयाभिधानं वस्तुत·
त्वावबोधात्। तिष्ठतु तावदन्यत्। ततश्च देहवदपरिग्रह एव तदिति सूत्रार्थः ॥ २२ ॥

अहो निच्चं तवो कम्मं, सव्वबुद्धेहिं वन्निअं ॥
जा य लज्जासमा वित्ती, एगभत्तं च भोअणं ॥ २३ ॥

(अवचूरिः) उक्तः पञ्चमस्थानविधिः। अथ षष्ठस्थानविधिमाह। अहो नित्यं तप·
कर्म। अहो इति विस्मये। अपायाभावेन तदन्यगुणवृद्धिसंभवादप्रतिपाति तपःकर्म
तपोऽनुष्ठानं सर्वबुद्धैस्तीर्थकरैर्वर्णितं देशितम्। किंविशिष्टम्। या च लज्जासमा वृत्तिः
आर्मयमस्तत्समा तुल्या संयमाविरोधिनी वृत्तिर्देहपालना। एकभक्तं द्रव्यत एकं
स्थम्। भावतः कर्मबन्धाभावादद्वितीयं भोजनं यत्र ॥ २३ ॥

(अर्थ.) हवे षष्ठ स्थान कहे छे. (अहो के०) अहो इति आश्चर्य (निच्चं के०) नि
त्यम्। ... (सव्वबुद्धेहिं के०) सर्वबुधैः एटले ... एटले निरंतर (तवोकम्मं के०) तपःकर्म ते (वण्णिअं के०) वर्णितं एटले वर्णन करेलु
एटले निरंतर (तवोकम्मं के०) तपःकर्म ते (वण्णिअं के०) वर्णितं एटले वर्णन करेलुं
पुण्यभागी एटले विरुद्धाभाव (वित्ती के०) वृत्तिः एटले देहपालन रूप वृत्ति
(जा य के०) या च एटले वळी जे (वित्ती के०) वृत्तिः एटले देहपालन रूप वृत्ति
(लज्जासमा के०) लज्जासमा एटले संयम समान छे, ते शुं तो के (एगभत्तं च
भोअणं के०) एकभक्तंच भोजनं एटले ते एक भक्त भोजन छे. ॥ २३ ॥

(दीपिका.) उक्तः पञ्चमः स्थानविधिः। अधुना षष्ठस्थानविधिमाह। अहो इति
आश्चर्ये। तपःकर्म तपोऽनुष्ठानं सर्वतीर्थंकरैर्वर्णितं देशितम्। किंविशिष्टं तपःकर्म। नित्य·
मनापद्य अभावेन गुणवृद्धिसंभवात् अप्रतिपात्येव। किंविशिष्टं तप इत्याह। या च वृ·
त्तिर्देहपालना। किंभूता वृत्तिः। लज्जासमा लज्जा संयमः तेन समा सदृशी तुल्या।
संयमाविरोधिनीत्यर्थः। च पुनः एकं भक्तं भोजनं एकभक्तं द्रव्यतो भावतश्च यस्मि·
न्भोजने तथा। तत्र द्रव्यत एकं एकसंख्यानुगतं भावत एकं कर्मबन्धस्याभावेन·

द्वितीयं तद्दिवस एव रागादिरहितस्य अन्यथा भावत एकत्वस्य अभावादिति ॥ २३ ॥

(टीका.) उक्तः पञ्चमस्थानविधिरधुना षष्ठमधिकृत्याह । अहो त्ति सूत्रम्। अहो नित्यं तपः कर्मेति। अहो विस्मये। नित्यं नामापायाभावेन तदन्यगुणवृद्धिसंभवादप्रतिपात्येव तपःकर्म तपोऽनुष्ठानं सर्वबुद्धैः सर्वतीर्थकरैर्वर्णितं देशितम्। किंविशिष्टमित्याह। यावल्लज्जासमावृत्तिः। लज्जा संयमस्तेन समा सदृशी तुल्या संयमाविरोधिनीत्यर्थः। वर्तनं वृत्तिर्देहपालना एकभक्तं च भोजनम्। एकं भक्तं द्रव्यतो भावतश्च एकस्मिन् भोजने तत्तथा। द्रव्यत एकमेकसंख्यानुगतं, भावत एकं कर्मबन्धाभावाद्द्वितीयम्। तद्दिवस एव रागादिरहितस्यान्यथा भावत एकत्वाभावादिति सूत्रार्थः ॥ २३ ॥

संति मे सुहुमा पाणा, तसा अदुव थावरा ॥
जाइं राउ अपासंतो, कहमेसणिअं चरे ॥ २४ ॥

(अवचूरिः) रात्रिभोजने प्राणातिपातसंभवेन कर्मबन्धं द्वितीयं दर्शयति। संत्येते प्रत्यक्षोपलभ्यमानस्वरूपाः सूक्ष्माः प्राणिनस्त्रसा अथवा स्थावराः पृथिव्यादयः। यान् प्राणिनो रात्रावपश्यन् कथमेषणीयं चरिष्यते सत्त्वानुपरोधेन भोक्ष्यते असंभव एवैषणीयस्य ॥ २४ ॥

(अर्थ.) हवे रात्रिभोजनमां प्राणियोनो अतिपात छे तेथी कर्मबंध साथे सद्वितीयता बतावे छे. (इमे के०) आ प्रत्यक्ष उपलभ्यमानस्वरूप एवा (तसा के०) त्रसाः एटले त्रस जीवो (अदुव के०) अथवा (थावरा के०) स्थावराः एटले स्थावरो तथा (सुहुमा के०) सूक्ष्माः एटले सूक्ष्म (पाणा के०) प्राणाः एटले प्राणीयो (संति के०) छे, (जाइं के०) यान् एटले जे प्राणियोने (राउ के०) रात्रौ एटले रात्रिने विषे, (अपासंतो के०) अपश्यंतः एटले न जोता एवा साधुउ (कहं के०) कथं एटले केम (एसणिअं के०) एषणीयं एटले एषणीयने (चरे के०) चरेत् एटले भोगवशे ॥ २४ ॥

(दीपिका.) अथ रात्रिभोजने प्राणानामतिपातसंभवेन कर्मबन्धेन सह सद्वितीयतां दर्शयति। इमे एते प्रत्यक्षमुपलभ्यमानस्वरूपाः प्राणिनः संन्ति जीवा वर्तन्ते। किंविशिष्टाः प्राणिनः। सूक्ष्माः श्लक्ष्णाः। के ते। त्रसा द्वीन्द्रियादयः। अथवा स्थावराः पृथिव्यादयः। यान् प्राणिनो रात्रौ चक्षुषा अपश्यन् साधुः कथमेषणीयं चरिष्यति भोक्ष्यते। असंभव एषणीयस्य रात्रौ। कथम्। सत्वानां घातात् ॥ २४ ॥

(टीका.) रात्रिभोजने प्राणातिपातसंभवेन कर्मबन्धसद्वितीयतां दर्शयति। संति मे त्ति सूत्रम्। सन्त्येते प्रत्यक्षोपलभ्यमानस्वरूपाः सूक्ष्माः प्राणिनो जीवा-

त्रसा द्वीन्द्रियादयः अथवा स्थावराः पृथिव्यादयः। यान् प्राणिनो रात्रावपश्यन् चक्षुषा कथमेषणीयं सत्त्वानुपरोधेन चरिष्यति नोद्यते च। असंनव एव रात्रावेषणीयचरणस्येति सूत्रार्थः ॥ २४ ॥

उदउल्लं बीअसंसत्तं, पाणा निवडिया महिं ॥
दिआ ताइं विवज्जिज्जा, राउ तळ कहं चरे ॥ २५ ॥

(अवचूरिः) रात्रिनोजनदोषमनिधाय ग्रहणगतमाह । उदकार्द्रमेकग्रहणे तज्जातीयानां ग्रहणात् सस्निग्धादिग्रहः। बीजसंसक्तमोदनादि । अथवा बीजानि पृथग्भूतान्येव । संसक्तं चारनालाद्यपरेणेति। प्राणिनः संपातिमादयो निपतिता मह्यां नवन्ति । दिवा तान्युदकार्द्राणि विवर्जयेत् । रात्रौ तत्र कथं चरेत् ॥ २५ ॥

(अर्थ.) हवे रात्रिनोजनना दोष ग्रहण करवाने माटे सूत्र कहे छे. (उदउल्लं के०) पाणीए करी नीना एवा अने (बीअसंसत्तं के०) बीजसंसक्तं एटले बीजे करी संसक्त एटले जेमां बीज पड्या होय एवो आहार होय तथा (महिं के०) मह्यां एटले पृथ्वीपर (पाणा के०) प्राणाः एटले प्राणियो (निवडिया के०) निपतिताः एटले पड्या होय, (दिआ के०) दिवा एटले दिवसे (ताइं के०) तान् एटले ते जीवोने (विवज्जिआ के०) विवर्जयेत् एटले वर्जे, पण (राउ के०) रात्रिप (तळ के०) तत्र एटले ते ठेकाणे (कहं चरे के०) कथं चरेत् एटले केम संयम रक्षण पूर्वक चाले ॥ २५ ॥

(दीपिका.) एवं रात्रिनोजने दोषं कथयित्वा ग्रहणगतं दोषमाह। एतानि उदकार्द्रादीनि दिवा पापनीरुश्चक्षुषा पश्यन् विवर्जयेत्। परं रात्रौ तु तत्र कथं चरति संयमस्य अनुपरोधेन । असंनव एव शुद्धचरणस्य। कानि तानि उदकार्द्रादीनीत्याह। उदकार्द्र पूर्ववत्। एकग्रहणेन तज्जातीयानां सस्निग्धादीनां ग्रहणं। तथा बीजसंसक्तं बीजेन संसक्तं मिश्रं तदोदनादिकमिति शेषः। अथवा बीजानि पृथग्भूतान्येव। संसक्तं चरनालादिपरेण मिश्रम्। तथा प्राणिनः संपातिमप्रनृतयो मह्यां पृथिव्यां निपतिताः संनवन्ति। तत उदकार्द्रादीनि रात्रौ अनवलोकनेन वर्जयितुमशक्यत्वेन विशेषतः साधोश्चरणानावः ॥ २५ ॥

(टीका.) एवं रात्रौ नोजने दोषमनिधायाधुना ग्रहणगतमाह। उदउल्लं ति सूत्रम्। उदकार्द्रं पूर्ववदेकग्रहणे तज्जातीयग्रहणात्सस्निग्धादिपरिग्रहः। तथा बीजसंसक्तं बीजैर्मिश्रमोदनादीति गम्यते । अथवा बीजानि पृथग्भूतान्येव। संसक्तं

चारनालाद्यपरेणेति तथा । प्राणिनः संपातिमप्रभृतयो निपतिता मह्यां पृथिव्यां संभवन्ति । ननु दिवाप्येतत्संभवत्येव । सत्यम् । किंतु परलोकभीरुश्चक्षुषा पश्यन् दिवा तान्युदकार्द्रादीनि विवर्जयेत् । रात्रौ तु तत्र कथं चरति संयमानुपरोधेनासंभव एव शुद्धचरणस्येति सूत्रार्थः ॥ २५ ॥

एअं च दोसं दहूणं, नायपुत्तेण भासिअं ॥
सवाहारं न भुंजंति, निग्गंथा राइभोअणं ॥ २६ ॥

(अवचूरिः) उपसंहरन्नाह । एतं चानंतरोदितं प्राणिहिंसादिरूपं वान्यमात्मनिधनादिलक्षणं दोषं दृष्ट्वा मतिचक्षुषा ज्ञातपुत्रेण भाषितम् । सर्वाहारं चतुर्विधमप्यशनादिलक्षणं न भुञ्जते निर्ग्रन्था रात्रिभोजनम् ॥ २६ ॥

(अर्थ.) हवे आ अधिकारने पूर्ण करता थका कहे छे. (निग्गंथा के०) निर्ग्रंथाः एटले निर्ग्रंथ एवा साधुओ, (नायपुत्तेण के०) ज्ञातपुत्रेण एटले महावीरस्वामीए (भासिअं के०) भाषितं एटले कह्यो एवो (एअं के०) एतं एटले आ पूर्वोक्त प्राणिहिंसारूप (दोसं के०) दोषं एटले दोषने (च के०) बीजा आत्मविराधनादि लक्षण एवा दोषने पण चक्षुए करी (दहूणं के०) दृष्ट्वा एटले जोइने (सवाहारं के०) सर्वाहारं एटले चतुर्विध अशनादिकने आश्रीने (राइभोअणं के०) रात्रिभोजनं एटले रात्रिभोजनने (न भुंजंति के०) न भुञ्जते एटले करता नथी. ए छठुं व्रत कह्युं. ॥ २६ ॥

(दीपिका.) अथैनमधिकारं पूर्णं कुर्वन्नाह । निर्ग्रन्थाः साधवः सर्वाहारं चतुर्विधमप्यशनादिकमाश्रित्य रात्रिभोजनं न भुञ्जते । किं कृत्वा । एतं पूर्वोक्तं प्राणिहिंसारूपं । चशब्दादन्यमात्मविराधनादिलक्षणं दोषं चक्षुषा दृष्ट्वा । किंभूतं दोषम् । ज्ञातपुत्रेण श्रीमहावीरदेवेन भगवता भाषितं कथितम् ॥ २६ ॥

(टीका.) उपसंहरति । एअं चत्ति सूत्रम् । एतं चानन्तरोदितं प्राणिहिंसारूपमन्यं चात्मविराधनादिलक्षणं दोषं दृष्ट्वा मतिचक्षुषा ज्ञातपुत्रेण भगवता भाषितमुक्तं सर्वाहारं चतुर्विधमप्यशनादिलक्षणमाश्रित्य न भुञ्जते निर्ग्रन्थाः साधवो रात्रिभोजनमिति सूत्रार्थः ॥ २६ ॥

पुढविकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा ॥
तिविहेणं करणजोएणं, संजया सुसमाहिआ ॥ २७ ॥

(अवचूरिः) उक्तं व्रतषट्कमिदानीं कायषट्कमाह । पृथ्वीकायं न हिंसन्त्यालेख-

नादिना । मनसा वाचा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन मनःप्रभृतिकरणादिरूपेण संयताः सुसमाहिता उपयुक्ताः ॥ २७ ॥

(अर्थ.) हवे छकाय कहे छे. (सुसमाहिआ के०) सुसमाहिताः एटले सुसमाधिवंत एवा (संयता के०) संयताः एटले साधुर्ज (पुढविकायं के०) पृथ्वीकायं एटले पृथ्वीकायने (मणसा के०) मनसा एटले मने करी (वयसा के०) वाचा एटले वचने करी अने (कायसा के०) कायेन एटले कायाए करी (तिविहेण के०) त्रिविधेन एटले त्रण प्रकारना (करणजोएणं के०) करणयोगेन एटले करण करावण अनुमोदन वडे करीने (न हिंसंति के०) हणता नथी. ॥ २७ ॥

(दीपिका.) एवं व्रतषट्कं कथितम् । अथ कायषट्कं कथ्यते । तत्र पूर्वं पृथिवीकायमाश्रित्याह । संयताः साधवः पृथिवीकायं न हिंसन्ति आलेखनादिप्रकारेण । केन। मनसा वाचा कायेन । उपलक्षणमेतदित्याह । त्रिविधेन करणयोगेन मनःप्रभृतिभिः करणकारणानुमोदनारूपेण । किंभूताः संयताः । सुसमाहिता उद्युक्ताः ॥ २७ ॥

(टीका.) उक्तं व्रतषट्कमधुना कायषट्कमुच्यते । तत्र पृथिवीकायमधिकृत्याह । पुढवि त्ति सूत्रम् । पृथ्वीकायं न हिंसन्त्यालेखनादिना प्रकारेण मनसा वाचा कायेन । उपलक्षणमेतदत एवाह । त्रिविधेन करणयोगेन मनःप्रभृतिभिः । करणादिरूपेण । किं न हिंसन्तीत्याह । संयताः साधवः सुसमाहिता उद्युक्ता इति सूत्रार्थः ॥२७॥

पुढविकायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिए ॥
तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥२८॥

(अवचूरिः) अत्रैव हिंसादोषमाह । पृथ्वीकायं हिंसन् हिनस्त्येव । तुरेवार्थे । तदाश्रितान् पृथ्व्याद्याश्रितान् त्रसान् विविधान् प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन् वा स्थावरांश्च चाक्षुषान् चक्षुरिन्द्रियग्राह्यान् अग्राह्यांश्च ॥ २८ ॥

(अर्थ.) (पुढविकायं के०) पृथ्वीकायं एटले पृथ्वीकायने (विहिंसंतो के०) विहिंसन् एटले विशेषे करी हणतो थको (तयस्सिए के०) तदाश्रितान् एटले ते पृथ्वीकायने आश्रयी रहेला एवा (तसे के०) त्रसान् एटले त्रस प्राणीउंने (य के०) च एटले वली (विविहे पाणे के०) विविधान् प्राणान् एटले अनेक प्राणीउंने तथा (चक्खुसे के०) चाक्षुषान् एटले चक्षुए देखाय एवा जीवने तथा (अचक्खुसे के०) अचाक्षुषान् एटले चक्षुथी नहि देखाय एवा जीवोने एटले सूक्ष्म अने बादर एवा जीवोने (हिंसइ के०) हिनस्ति एटले हणे छे. ॥ २८ ॥

(दीपिका) अत्रैव हिंसादोषमाह । साधुः पृथिवीकायमालेखनादिना प्रकारेण हिंसन् तु निश्चयेन हिनस्त्येव। कानित्याह। प्राणान्द्वीन्द्रियादीन्। किंविधान्। अनेकप्रकारान्। त्रसान् चशब्दात् स्थावरान् अप्कायादीन्। किंभूतान् प्राणान्। तदाश्रितान् पृथिवीसमाश्रितान्। पुनः किंभूतान् प्राणान्। चाक्षुपान् चक्षुर्ग्राह्यान् कांश्चित्। पुनः किंभूतान् प्राणान्। अचाक्षुपान् चक्षुरिंद्रियेण अग्राह्यान् ॥ २७ ॥

(टीका.) अत्रैव हिंसादोषमाह। पुढवि त्ति सूत्रम्। पृथिवीकायं हिंसन्नालेखनादिना प्रकारेण हिनस्त्येव। तुरवधारणार्थे। व्यापादयत्येव तदाश्रितान् पृथिवीश्रितान् त्रसांश्च विविधान् प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन्। चशब्दात्स्थावरांश्चाप्कायादीन् चाक्षुपांश्चाचाक्षुपांश्च चक्षुरिन्द्रियग्राह्यानग्राह्यांश्चेति सूत्रार्थः ॥ २७ ॥

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं डुग्गइवट्टणं ॥
पुढविकायसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ २९ ॥

(अवचूरिः) तस्मादेतं विज्ञाय दोषं तत्तदाश्रितजीवहिंसादिलक्षणं डुर्गतिवर्धनं पृथ्वीकायसमारंभं यावज्जीवमेव वर्जयेत् ॥ २९ ॥

(अर्थ.) एम छे, त्यारें साधुए शुं करवुं ते कहे छे. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे (एअं के०) एतं एटले आ (दोसं के०) दोषं एटले पूर्वोक्त दोषने (विआणित्ता के०) विज्ञाय एटले जाणीने (डुग्गइवट्टणं के०) डुर्गतिवर्द्धनं एटले डुर्गतिने वधारनार एवा (पुढविकायसमारंभं के०) पृथिवीकायसमारम्भं एटले पृथ्वीकायना समारंभने (जावजीवाइ के०) यावज्जीवं एटले यावज्जीव पर्यंत (वज्जए के०) वर्जयेत् एटले त्याग करे. ॥ २९ ॥

(दीपिका.) यस्मादेवं ततः किं साधुना कर्तव्यमित्याह । यस्मादेवं तस्मात्पृथिवीकायसमारंभमालेखनादिना यावज्जीवं साधुर्वर्जयेत्। किं कृत्वा। एतं पूर्वोक्तं दोषं विज्ञाय पृथिव्याश्रितजीवहिंसालक्षणं दूषणं ज्ञात्वा। किंभूतं दोषम्। डुर्गतिवर्द्धनं संसारवर्द्धनम् ॥ २९ ॥

(टीका.) यस्मादेवं तम्ह त्ति सूत्रम्। तस्मादेतं विज्ञाय दोषं तत्तदाश्रितजीवहिंसालक्षणं डुर्गतिवर्धनं संसारवर्धनं पृथिवीकायसमारंभमालेखनादि यावज्जीवं यावज्जीवमेव वर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ २७ ॥

आउकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा ॥
तिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥ ३० ॥
आउकायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिए ॥
तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ ३१ ॥
तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवढणं ॥
आउकायसमारंभं जावजीवाइ वज्जए ॥ ३२ ॥

(अवचूरिः) उक्तः सप्तमस्थानविधिः । अथाष्टममाह । स्पष्टम् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

(अर्थ.) हवे अष्टम स्थानविधि कहे छे. आ त्रीशमी, एकत्रीशमी अने बत्रीशमी गाथानो अर्थ अनुक्रमे सत्तावीसमी, अठ्ठावीसमी, ओगणत्रीसमी गाथाना अर्थ समान करवो. मात्र फेर एटलो छे के, जे ठेकाणे त्रणे गाथामां पुढवीकाय एवुं पद छे, ते ठेकाणे आ त्रणे गाथामां अप्काय एवुं पद छे, तेनो अर्थ अप्काय जीवो करवो. ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

(दीपिका.) सप्तमस्थानविधिरुक्तः । अथाष्टमस्थानविधिः कथ्यते । इदं गाथात्रयं पृथिवीकायगाथात्रयं यथा पूर्वं व्याख्यातं तथा व्याख्येयम् । नवरं तत्र पृथिवीनाम्ना अत्राप्कायनाम्ना ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

(टीका.) उक्तः सप्तमस्थानविधिः । अधुनाष्टमस्थानविधिमधिकृत्योच्यते । आउकायं ति सूत्रम् । सूत्रत्रयमप्कायाभिलापेन नेयम् । ततश्चायमप्युक्त एव ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

जायतेअं न इच्छंति, पावगं जलइत्तए ॥
तिक्खमन्नयरं सत्थं, सवओ वि दुरासयं ॥ ३३ ॥

(अवचूरिः) नवमस्थानमाह । जाततेजसमग्निं नेच्छन्ति मनःप्रभृतिभिरपि पापमेव पापकं प्रभूतसत्त्वापकारित्वेनाशुभम् । किं नेच्छन्तीत्याह । ज्वलयितुं वृद्धिं नेतुं तीक्ष्णं छेदकरणात्मकमन्यतरत्सर्वतोधारं शस्त्रं सर्वतोऽपि दुराश्रयं सर्वतोधारत्वेन नानाश्रयणीयम् ॥ ३३ ॥

(अर्थ.) हवे नवमस्थान कहे छे. यती साधुओ (पावगं के०) पापकं एटले पापरूप (तिक्खं के०) तीक्ष्णं एटले तीक्ष्ण (अन्नयरं के०) अन्यतरत् एटले सर्वतो धारायुक्त (सत्थं के०) शस्त्र समान अने (सवओ के०) सर्वतः एटले सर्वस्थले (दुरासयं के०)

कोइनी पासे न जवाय एवा (जायतेअं के०) जाततेजसं एटले अग्निने (जलइत्तए के०) ज्वलयितुं एटले ज्वलन करवाने (न इच्छंति के०) इच्छता नथी ॥ ३३ ॥

(दीपिका.) सांप्रतं नवमस्थानविधिं कथयति। साधवः जाततेजसमग्निकायं मनःप्रभृतिभिरपि ज्वलयितुमुत्पादयितुं वृद्धिं प्रापयितुं न इच्छन्ति। किंभूतं जाततेजसम्। पापकं पाप एव पापकस्तम्। कथम्। प्रभूतजीवसंहारकारकत्वात्। पुनः किंभूतम्। जाततेजसम् तीक्ष्णं छेदकरणस्वरूपमन्यतरं शस्त्रमेकधारादिशस्त्ररूपं न। किंतु सर्वतोधारशस्त्रम् अत एव सर्वतोऽपि दुराश्रयं सर्वतोधारत्वेनानाश्रयणीयमित्यर्थः ॥ ३३ ॥

(टीका.) सांप्रतं नवमस्थानविधिमाह। जायतेअं ति सूत्रम्। जाततेजा अग्निः तं जाततेजसं नेच्छन्ति। मनःप्रभृतिभिरपि पापकं पाप एव पापकस्तं प्रभूतसत्त्वापकारित्वेनाशुभमित्यर्थः। किं नेच्छन्तीत्याह। ज्वलयितुमुत्पादयितुं वृद्धिं वा नेतुम्। किंविशिष्टमित्याह। तीक्ष्णं छेदकरणात्मकमन्यतरत् शस्त्रं सर्वशस्त्रम्। एकधारादिशस्त्रव्यवच्छेदेन सर्वतोधारशस्त्रकल्पमिति भावः। अत एव सर्वतोऽपि दुराश्रयं सर्वतोधारत्वेनानाश्रयणीयमिति सूत्रार्थः ॥ ३३ ॥

पाईणं पडिणं वा वि, उड्ढं अणुदिसामवि ॥
अहे दाहिणओ वा वि, दहे उत्तरओ वि अ ॥ ३४ ॥

(अवचूरिः) प्राच्यां प्रतीच्यां वापि ऊर्ध्वमनुदिक्ष्वपि। सप्तम्यर्थे षष्ठी। अधो दक्षिणतश्चापि दहति भस्मीकरोति उत्तरतोऽपि च ॥ ३४ ॥

(अर्थ.) एज वली स्पष्ट करता थका कहे छे. ते अग्नि (पाईणं के०) प्राच्यां एटले पूर्वदिशामां तथा (पडिणं के०) प्रतीच्यां एटले पश्चिम दिशामां (उड्ढं के०) ऊर्ध्वम् एटले ऊर्ध्व दिशामां अने (अणुदिसामवि के०) अनुदिक्ष्वपि एटले विदिशिमां (अहे के०) अधः एटले अधोदिशिमां तथा (दाहिणओ वा वि के०) दक्षिणतो वापि एटले दक्षिण दिशामां पण (उत्तरओ वि अ के०) उत्तरतोऽपि च एटले उत्तर दिशामां पण दाह्य वस्तुने (दहे के०) दहति एटले बाले छे. ॥ ३४ ॥

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टं कुर्वन्नाह। अग्निरिति शेषः। प्राच्यां पूर्वस्यां दिशि, तथा प्रतीच्यां पश्चिमायां दिशि, ऊर्ध्वं, अनुदिशामपि। सप्तम्यर्थे षष्ठी। अध इति अधोदिशि. पुनर्दक्षिणतश्चापि, दाह्यं वस्तु दहति भस्मसात् करोति। सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च जीवसंहारं करोतीत्यर्थः ॥ ३४ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह। पाईणं ति सूत्रम्। प्राच्यां प्रतीच्यां वापि पू-

चीयां पश्चिमायां चेत्यर्थः । ऊर्ध्वमनुदिक्ष्वपि । सुपां सुपो भवन्तीति सप्तम्यर्थे ष-ष्ठी । विदिक्ष्वपीत्यर्थः । अधो दक्षिणतश्चापि दहति दाह्यं भस्मीकरोत्युत्तरतोऽपि च। सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च दहतीति सूत्रार्थः ॥ ३४ ॥

भूआणमेसमाघाउ, हव्ववाहो न संसउ ॥
तं पईवपयावठा, संजया किंचि नारभे ॥ ३५ ॥

(अवचूरिः) भूतानामेष आघातहेतुत्वात् आघातः । हव्यवाडग्निर्न संशयः । तं हव्यवाहं प्रदीपप्रतापनार्थमालोकशीतापनोदार्थं किंचित्संघट्टनादिना नारभन्ते ॥ ३५ ॥

(अर्थ.) ए कारण माटे (भूआणं के०) भूतानां एटले भूतप्राणिमात्रने (एस के०) एषः एटले आ (हव्ववाहो के०) हव्यवाट् एटले अग्नि (आघाउ के०) आ-घातः एटले आघातनो करनारो छे. तेमां (न संसउ के०) न संशयः. एटले संशय नथी. ते कारण माटे (तं के०) ते अग्निने (पईव के०) प्रदीप एटले प्रदीपने अर्थे दीवाने अर्थे तथा (पयावठा के०) प्रतापार्थं एटले तापने अर्थे (संजया के०) संयताः एटले साधुउ (किंचि के०) किंचित् एटले कांइक पण (नारभे के०) नारभन्ते आरंभ करता नथी. ॥ ३५ ॥

(दीपिका.) यत एवं ततः किं कर्तव्यमित्याह । भूतानां स्थावरत्रसानामेष हव्य-वाहो वन्हिः आघातो न संशयः। एवमेव तदाघात एवेति भावः। ततः कारणात् संयताः तं वह्निं प्रदीपार्थं प्रकाशकरणाय प्रतापनार्थं च शीतनाशाय किंचित् संघट्टनादिनापि न आरभन्ते साधुधर्मनाशनभीत्या ॥ ३५ ॥

(टीका.) यतश्चैवमतो भूआण त्ति सूत्रम् । भूतानां स्थावरादीनामेष आघात आघातहेतुत्वादाघातः । हव्यवाहोऽग्निर्न संशय इत्येवमेवैतदाघात एवेति भावः । येनैवं तेन तं हव्यवाहं प्रदीपप्रतापनार्थमालोकशीतापनोदार्थं संयताः साधवः। किंचित्संघट्टनादिनापि नारभन्ते । संयतत्वापगमनप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः ॥ ३५ ॥

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं डुग्गइवड्ढणं ॥
तेउकायसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ ३६ ॥

(अवचूरिः) तम्हा इति । सुगमम् ॥ ३६ ॥

(अर्थ.) (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे, साधुउ (डुग्गइ वड्ढणं के०) डुर्गतिवर्धनं एटले डुर्गतिने वधारनार एवा (एअं के०) एतं एटले आ (दोसं) दोषं एटले दोषने (विआणित्ता के०) विज्ञाय एटले जाणीने (तेउकायं के०)

तेउक्कायं एटले अग्निकायना (समारंभं के०) समारंभने (जावज्जीवाइ के०) यावज्जीवमेव एटले जावजीव पर्यंत (वज्जए के०) वर्जयेत् एटले त्याग करे. ॥ ३६ ॥

(दीपिका.) यस्मादेवं ततः किं कर्तव्यमित्याह । पूर्ववत् उक्तिलापनिका अर्थश्च कार्यः । नवरमग्निकायनाम ग्राह्यम् ॥ ३६ ॥

(टीका.) यस्मादेवं तम्ह त्ति सूत्रम् । व्याख्या पूर्ववत् ॥ ३६ ॥

अणिलस्स समारंभं, बुद्धा मन्नंति तारिसं ॥
सावज्जबहुलं चेअं; नेअं ताईहिं सेविअं ॥ ३७ ॥

(अवचूरिः) उक्तं नवमस्थानमधुना दशमस्थानमाह । अनिलस्य समारम्भं तालवृन्तादिभिः करणं बुद्धा मन्यन्ते तादृशमग्निसमारंभसदृशं सावद्यबहुलं पापभूयिष्ठं चैवमिति कृत्वा नैनं त्रातृभिः सुसाधुभिः सेवितम् ॥ ३७ ॥

(अर्थ.) हवे दशम स्थानविधि कहे छे. (बुद्धा के०) बुद्धाः एटले तीर्थंकरो (एवं के०) आ प्रकारे (सावज्जबहुलं के०) सावद्यबहुलं एटले सावद्ये करी बहुल एवा (अनिलस्स के०) अनिलस्य एटले वायुकायना (समारंभं के०) समारंभने (तारिसं के०) तादृशं एटले पूर्वोक्त जेवो अग्निकायनो संमारंभ कह्यो छे तेवा ने (मन्नंति के०) मन्यन्ते एटले माने छे. ते माटे (ताइहिं के०) त्रातृभिः एटले षट्कायरक्षक साधुउए (न सेविअं के०) न सेवितं एटले सेवन करेलो नथी. अर्थात् साधुयें ते सेवन करवो नहि. ॥ ३७ ॥

(दीपिका.) इति नवमस्थानविधिः कथितः । अथ दशमस्थान विधिः कथ्यते। बुद्धास्तीर्थंकरा अनिलस्य वायुकायस्य समारंभं व्यजनादिभिः करणं तादृशमग्निकायसमारंभसदृशं मन्यन्ते जानन्ति । तथा एवं वायुकायसमारंभं सावद्यबहुलं पापभूयिष्ठमिति कृत्वा सर्वकालमेव न एनं तादृग्भिर्जीवरक्षाकारकैः साधुभिः सेवितमाचरितमिति मन्यन्ते बुद्धा एव ॥ ३७ ॥

(टीका.) उक्तो नवमस्थानविधिः । सांप्रतं दशमस्थानविधिमधिकृत्याह । अणिलस्स त्ति । अनिलस्य वायोः समारम्भं तालवृन्तादिभिः करणं बुद्धास्तीर्थंकरा मन्यन्ते जानन्ति । तादृशं जाततेजःसमारम्भसदृशं सावद्यबहुलं पापभूयिष्ठं चैतमिति कृत्वा सर्वकालमेव नैनं त्रातृभिः सुसाधुभिः सेवितमाचरितं मन्यन्ते बुद्धा एवेति सूत्रार्थः ॥ ३७ ॥

तालिअंटेन पत्तेण, साहाविहुअणेण वा ॥
न ते वीइउमिछंति, वेआवेऊण वा परं ॥ ३८ ॥

(अवचूरिः) तालवृंतेन पत्रेण शाखाविधूननेन वा न ते वीजितुमिछंति आत्मानमात्मना । नापि वीजापयितुं वा परम् ॥ ३८ ॥

(अर्थ.) हवे वली ते पूर्वोक्त वात स्पष्ट करता छता कहे छे. (ते के०) ते उत्तम साधुउं (तालिअंटेण के०) तालवृंतेन एटले तालना विंजणायें करी (पत्तेण के०) पत्रेण एटले पांदडायें करी (वा के०) वली (साहाविहुअणेण के०) शाखाविधूननेन एटले वृक्षनी शाखाना हलाववे करी (वीइउं के०) वीजितुं एटले वींजवाने अर्थात् पवन नाखवाने (न इछंति के०) इछता नथी. तेम (वा के०) वली (परं के०) परने एटले बीजापासे वायु नखावे नहीं, अने नाखताने अनुमोदे नहि. ॥ ३८ ॥

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टीकुर्वन्नाह । ते साधवः तालवृन्तेन १ पत्रेण २ शाखाविधूननेन वा ३ कृत्वा आत्मनात्मानं वीजितुं नेछन्ति । नापि तालवृन्तादिभिः परैः आत्मानं वीजयंति । नापि वीजयन्तं परमनुमन्यन्ते । तालवृन्तादीनां स्वरूपं यथा षड्जीवनिकायां व्याख्यातं तथा ज्ञेयम् ॥ ३८ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयति । तालियंटेण त्ति सूत्रम् । तालवृन्तेन पत्रेण शाखाविधूननेन वेत्यमीषां स्वरूपं यथा षड्जीवनिकायिकायाम्। न ते साधवो वीजितुमिछन्त्यात्मानमात्मना । नापि वीजयन्ति परैरात्मानं तालवृन्तादिभिरेव । नापि वीजयन्तं परमनुमन्यन्त इति सूत्रार्थः ॥ ३८ ॥

जं पि वत्थं व पायं वा, कंबलं पायपुंछणं ॥
न ते वायमुईरंति, जयं परिहरंति अ ॥ ३९ ॥

(अवचूरिः) यदपि वस्त्रं वा पात्रं वा कंबलं वा पादपुंछनममीषां पूर्वोक्तधर्मोपकरणं तेनापि न वातमुदीरयन्ति अयतप्रत्युपेक्षणादिक्रियया । किंतु तं परिहरन्ति परिभोगपरिहारेण धारणपरिहारेण वा ॥ ३९ ॥

(अर्थ.) हवे साधुने पोताना उपकरणोए करी वायुनी विराधना थाय तेनो परिहार करता थका कहे छे. (जं पि के०) यदपि एटले जे पण (वत्थं के०) वस्त्रं एटले वस्त्र (व के०) वली (पायं के०) पात्रं एटले पात्र, वली (कंबलं के०) कंबलं एटले कांबलो (पायपुंछणं के०) पादपुंछनं एटले पायपुंछण. (ते के०) ते पूर्वोक्त साधुउं आ उपकरणोए करी (वायं के०) वातं एटले वायुने

(न उइरयंति के०) न उदीरयंति एटले उदीरणा करे नहि. त्यारे केम करे तो के (जयं के०) यतं एटले यतनाए वस्त्र पहेरे. झाटके नहि. जयणासहित पडिलेहणादिक क्रिया करे. परंतु वायुकायनी विराधना थाय तेम न करे. ॥ ३ए ॥

(दीपिका.) अथोपकरणात् या विराधना जवति तां परिहरन्नाह । यदपि वस्त्रं वा १ पात्रं वा २ कम्बलं वा ३ पादप्रोंछनं वा ४ एतेषां पूर्वव्याख्यातार्थानां यद्धर्मोपकरणं तेनापि धर्मोपकरणेन ते साधवो न वातमुदीरयन्ति । कया । अयतनया प्रतिक्रियया । किंतु यतं परिहरन्ति परिजोगपरिहारेण धारणापरिहारेण च ॥ ३ए ॥

(टीका.) उपकरणात्तद्विराधनेत्येतदपि परिहरन्नाह । जं पित्ति सूत्रम् । यदपि वस्त्रं वा पात्रं वा कंबलं वा पादपुंछनममीषां पूर्वोक्तं धर्मोपकरणं तेनापि न ते वातमुदीरयन्ति । अयतप्रत्युपेक्षणादिक्रियया । किंतु यतं परिहरंति परिजोगपरिहारेण रणापरिहारेण चेति सूत्रार्थः ॥ ३ए ॥

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं डुग्गइवहणं ॥
वाउकायसमारंजं, जावजीवाइ वज्जए ॥ ४० ॥

(अवचूरिः) तम्ह त्ति सूत्रं पूर्ववत्। नवरं, वायुकायाजिलापेन नेयम् ॥ ४० ॥

(अर्थ.) (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते माटे (एअं के०) एतं एटले आ (डुग्गइवहणं के०) डुर्गतिवर्द्धनं एटले डुर्गतिने वधारनार एवा (दोसं के०) दोषं टले दोषने (विआणित्ता के०) विज्ञाय एटले जाणीने (जावजीवाइ के०) यावज्जीवमेव एटले जावजीव पर्यंत (वायुकायसमारंजं के०) वायुकायना समारंजने (वज्जए के०) वर्जयेत् एटले त्याग करे. ॥ ४० ॥

(दीपिका.) यत एवायं सुसाधुवर्जितोऽनिलसमारम्नः ततः किं कार्यमित्याह । पूर्ववत् । नवरम् । वायुकायनाम ग्राह्यम् ॥ ४० ॥

(टीका.) यत एवं सुसाधुवर्जितोऽनिलसमारम्नः । तम्ह त्ति सूत्रम्। व्याख्या पूर्ववत् । उक्तो दशमस्थानविधिः ॥ ४० ॥

वणस्सइं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा ॥
तिविहेण करणजोएणं, संजया सुसमाहिआ ॥ ४१ ॥
वणस्सइं विहिंसंतो, हिंसई अ तयस्सिए ॥
तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ ४२ ॥

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं डुग्गइवड्ढणं ॥
वणस्सइसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ ४३ ॥

(अवचूरिः) उक्तं दशमस्थानमधुना एकादशस्थानमाह वणस्सइ इत्यादि । गाथात्रयं पूर्ववद्व्याख्येयम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

(अर्थ.) हवे अग्यारमुं स्थान कहे छे. हवे वणस्सइकायं ए एकतालीशमी गाथाथी आरंभीने त्रेतालीशमी गाथा पर्यंत अर्थ आज अध्ययननी सत्तावीशमी, अठावीशमी अने ओगणत्रीशमी गाथाना अर्थ समान जाणवो. पण सत्तावीशमी गाथामां पुढवीकाय एवो पाठ छे तेने बदले एकतालीशमी गाथामां मात्र वणस्सइ कायं एवो पाठ कहेवो. अहिं वणस्सइ एटले वनस्पतिकाय एवो अर्थ छे बाकी अर्थ गाथाओनो समान छे. ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

(दीपिका.) एवमुक्तो दशमस्थानविधिः । अथैकादशस्थानविधिः कथ्यते । एत ग्गाथात्रयव्याख्यानमपि पूर्ववत् ज्ञेयम् । नवरं वनस्पतिनाम ग्राह्यम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

(टीका.) वणस्सइ इत्यादि सूत्रत्रयं वनस्पतेरभिलापेन ज्ञेयम् । ततश्चैकादशस्थानविधिरप्युक्त एव ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

तसकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा ॥
तिविहेण करणजोएणं, संजया सुसमाहिआ ॥ ४४ ॥
तसकायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिए ॥
तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ ४५ ॥
तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं डुग्गइवड्ढणं ॥
तसकायसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ ४६ ॥

(अवचूरिः) अथ द्वादशस्थानमाह । तसकायमित्यादि गाथात्रयं पूर्ववत् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

(अर्थ.) हवे बारमुं स्थान कहे छे. तसकायं न हिंसंति ए चुम्मालीशमी गाथाथी छेतालीशमी गाथा पर्यंत चालीशमी गाथाथी त्रेतालीश गाथा पर्यंत जेवो अर्थ छे तेवो जाणवो. मात्र ते एकतालीशमी गाथामां वणस्सइ एवो पाठ छे तेने बदले अहीं तसकायं एवो पाठ कहेवो. मात्र एटलोज फेर छे तेथी तसकायं एनो अर्थ त्रसकाय एवो करवो. ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

(दीपिका.) अथ द्वादशस्थानविधिरुच्यते । एतद्गाथात्रयस्यापि व्याख्यानं पूर्ववत् कार्यम् । नवरं त्रसनाम ग्राह्यम् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

(टीका.) सांप्रतं द्वादशस्थानविधिरुच्यते । तसकायं ति सूत्रम् । त्रसकायं द्वीन्द्रियादिरूपं न हिंसन्त्यारम्भप्रवृत्त्या मनसा वाचा कायेन तदहितचिन्तनादिना त्रिविधेन करणयोगेन मनःप्रभृतिभिः करणादिना प्रकारेण संयताः साधवः सुसमाहिताः । उद्युक्ता इति सूत्रार्थः ॥ ४४ ॥ तत्रैव हिंसादोषमाह । तसकायं ति सूत्रम् । त्रसकायं विहिंसन्नारम्भप्रवृत्त्यादिना प्रकारेण हिनस्त्येव । तुरवधारणार्थे । व्यापादयत्येव । तदाश्रितांस्त्रसान् विविधांश्च प्राणिनः तदन्यद्वीन्द्रियादीन् । चशब्दात्स्थावरांश्च पृथिव्यादीन् चाक्षुपानचाक्षुपांश्चक्षुरिन्द्रियग्राह्यानग्राह्यांश्चेति सूत्रार्थः ॥ ४५ ॥ यस्मादेवं तम्हा त्ति सूत्रम् । तस्मादेतं विज्ञाय दोषं तदाश्रितजीवहिंसालक्षणं दुर्गतिवर्धनं त्रसकायसमारम्भं तेन तेन विधिना यावज्जीवया यावज्जीवमेव वर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ ४६ ॥

जाइं चत्तारि भुज्जाइं, इसिणा हारमाइणि ॥
ताइं तु विवज्जंतो, संजमं अणुपालए ॥ ४७ ॥

(अवचूरिः) उक्तो द्वादशस्थानविधिः । प्रतिपादितं कायषट्कम् । तत्प्रतिपादनाद्युक्ता मूलगुणाः । अधुनैतद्वृतिभूतोत्तरगुणास्ते चाकल्पादयः षडुत्तरगुणाः । यथोक्तम् । अकप्पो गिहिभायणं ति । तत्राकल्पो द्विविधः । शिष्यकस्थापनाकल्प अकल्पस्थापनाकल्पश्च । तत्राद्योऽनधीतपिण्डनिर्युक्त्यादिना आनीतमपि आहारादि न कल्पते । यत उक्तम् । अणहीआ खलु जेणं, पिंडेसणसिज्जवत्थपाएसा ॥ तेणाणिआणि जइणो, कप्पंति न पिंडमाईणि ॥१॥ उउबद्धंमि न अणला, वासावासेसु दो वि णो सेहा ॥ दिक्खिज्जंती पायं, ठवणाकप्पो इमो होइ ॥ २ ॥ अकल्पस्थापनाकल्पं त्वाह जाइं ति । यानि चत्वारि अभोज्यानि ऋषीणां साधूनामाहारादीनि आहारशय्यावस्त्रपात्राणि । तानि तु विवर्जयन् संयमं सप्तदशप्रकारमनुपालयेत् ॥ ४७ ॥

(अर्थ.) ए प्रकारे द्वादश स्थाननो विधि कह्यो. अने ते द्वादश स्थानना प्रतिपादन थकी कायषट्क कह्युं, अने कायषट्कना कथन थकी साधुना मूल गुणो कह्या. हवे मूलगुणना वाडसरखा आगल उत्तर गुणो छे, तेमना प्रतिपादननो अवसर आव्यो. वली ते उत्तर गुणो अकल्पादिक छे. ते तेरमुं स्थानक छे, तेमां अकल्प जे छे, ते बे प्रकारनो छे. तेमां एक शिष्यकस्थापनाकल्प अने बीजो अकल्पस्थापनाकल्प.

तेमां जे नवीन शिष्य पिण्डनिर्युक्त्यादि सूत्र नणेो नथी, ते शिष्य आहारना दोषो जाणतो नथी. तेणे आणेलो आहार साधुने अकल्प छे. तेनुं नाम शिष्यकस्थापना कल्प. कहेलुं छे के, अणहीआ खलु जेणं, पिंडेसणसिज्जवत्थपाएसा ॥ तेणाणिआणि जइणो, कप्पंति न पिंडमाईणि ॥ १ ॥ उउवद्धंमि न अणला, वासावासेसु दो वि णो सेहा ॥ दिक्खिज्जंती पायं, ठवणाकप्पो इमो होइ ॥ २ ॥ ते अकल्प स्थापना कल्प तो पोते सूत्रकारज कहे छे. (जाइं चत्तारि के०) चत्वारि यानि एटले जे चार (इसिणा के०) ऋषिणा एटले साधुए (आहारमाईणि के०) आहारादीनि एटले आहार, शय्या, वस्त्र अने पात्र (तु के०) वली (ताइं के०) तानि एटले ते चारने (विवज्जंतो के०) विवर्जयन् एटले त्याग करतो एवो साधु (संयमं के०) सत्तर प्रकारना संयमने (अणुपालए के०) अनुपालयेत् एटले पालन करे. ॥ ४७ ॥

(दीपिका.) इत्युक्तो द्वादशस्थानविधिः । तत्प्रतिपादनेन कायषट्कं कथितम् । कायषट्ककथनेन साधूनां मूलगुणा उक्ताः । अधुना मूलगुणानां वृतिभूता ये उत्तरगुणास्तेषां प्रतिपादनावसरः । ते च उत्तरगुणा अकल्पादयः षट् । तत्र अकल्पो द्विविधः । शिष्यकस्थापनाकल्पः अकल्पस्थापनाकल्पश्च । तत्र येन नवीनशिष्येण पिंडनिर्युक्त्यादि पठितं नास्ति स आहारदोषान् न जानाति । तेन आनीत आहारपिंडो ग्रहीतुं साधूनामकल्पः । स शिष्यकस्थापनाकल्पः । अकल्पस्थापनाकल्पं तु सूत्रकार आह । यानि चत्वार्यभोज्यानि संयमस्य नाशकारित्वेन साधूनामकल्पनीयानि आहारादीनि आहारशय्यावस्त्रपात्ररूपाणि । तानि तु साधुर्विवर्जयेत् संयमं सप्तदशप्रकारमनुपालयेत् । अकल्पनीयस्याहारादिचतुष्टयस्यात्यागे संयमस्यानावो नवेत् ॥ ४७ ॥

(टीका.) उक्तो द्वादशस्थानविधिः । प्रतिपादितं कायषट्कम् । एतत्प्रतिपादनाडुक्ता मूलगुणाः । अधुनैतद्वृतिभूतोत्तरगुणावसरः । ते चाकल्पादयः षडुत्तरगुणाः । यथोक्तम् । अकप्पो गिहिनायणमित्यादि । तत्राकल्पो द्विविधः । शिष्यकस्थापनाकल्पः । अकल्पस्थापनाकल्पश्च । तत्र शिष्यकस्थापनाकल्पः, अनधीतपिण्डनिर्युक्त्यादिनानीतमाहारादि न कल्पत इति । उक्तं च । अणहीआ खलु जेणं, पिंडेसणसेज्जवत्थपाएसा ॥ तेणाणियाणि जतिणो, कप्पंति ण पिंडमाईणि ॥ उउवद्धंमि न अणला, वासावासेउ दो वि णो सेहा ॥ दिक्खिज्जंती पायं, ठवणाकप्पो इमो होइ ॥ २ ॥ अकल्पस्थापनाकल्पमाह । जाइं ति सूत्रम् । यानि चत्वार्यजोज्यानि संयमापकारित्वेनाकल्पनीयानि

रूपीणां साधूनामाहारादीन्याहारशय्यावस्त्रपात्राणि तानि तु विधिना वर्जयन् संयमं सप्तदशप्रकारमनुपालयेत् । तदत्यागे संयमाजावादिति सूत्रार्थः ॥ ४७ ॥

पिंडं सिज्जं च वत्थं च, चउत्थं पायमेव य ॥
अकप्पिअं न इछिज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पिअं ॥ ४८ ॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयति । पिंम त्ति सूत्रम् ॥ ४८ ॥

(अर्थ.) हवे तेज वात स्पष्ट रीते कहे छे. (पिंमं के०) पिंमं एटले जे अशनादिक आहार (सिज्जं के०) शय्यां एटले शय्या (च के०) वली (वत्थं के०) वस्त्रं एटले वस्त्र (च के०) वली (चउत्थं के०) चतुर्थं एटले चोथुं (पायमेव य के०) पात्रमेव च एटले पात्र. आ सर्व (अकप्पिअं के०) अकल्पिकं एटले अकल्पनीय एवुं होय तो (न इछिज्जा के०) नेछेत् एटले न इछे. तथा (कप्पिअं के०) कल्पिकं एटले निर्दोष होय तो (पडिगाहिज्ज के०) प्रतिगृह्णीयात् एटले ग्रहण करे. कल्पनीक निर्दोष जाणे. ॥ ४८ ॥

(दीपिका.) अथैतदेव स्पष्टं कुर्वन्नाह । साधुः पिण्डं, शय्यां च, वस्त्रं, चतुर्थं पात्रमेव च । एतच्चतुष्टयं प्रकटार्थम् । अकल्पिकं नेछेत् । कल्पिकं तु यथोचितं प्रतिगृह्णीयादिति विधिः ॥ ४८ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयति । पिंड त्ति सूत्रम् । पिण्डं शय्यां च वस्त्रं च चतुर्थं पात्रमेव च । एतत्स्वरूपं प्रकटार्थम् । अकल्पिकं नेछेत् । प्रतिगृह्णीयात् कल्पिकं यथोचितमिति सूत्रार्थः ॥ ४८ ॥

जे निआगं ममायंति, कीअमुद्देसिआहडं ॥
वहं ते समणुजाणंति, इअ उत्तं महेसिणा ॥ ४९ ॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयति । अकल्पिके दोषमाह । केचन द्रव्यसाधवः । निआगं ति नित्यमामन्त्रितपिण्डं ममायंति मामकीनोऽयं पिण्ड इति कृत्वा गृह्णन्ति । क्रीतमौद्देशिकाहृतम् । वधं स्थावरादिघातं ते द्रव्यसाध्वादयः समनुजानन्ति । इत्युक्तं महर्षिणा श्रीवीरेण ॥ ४९ ॥

(अर्थ.) हवे अकल्पिकने विषे दोष कहे छे. (जे के०) ये एटले जे कोइ द्रव्यलिंगी (निआगं के०) नियागं एटले नित्य पिंम जे निमंत्रियो पिंम तेने (ममायं ति के०) ग्रहण करे छे .एटले जे कोइ श्रावक साधुने आमंत्री मूके जे महारा घरथी एटलो पिंम ले जो. तेने ते साधु जो ग्रहण करे, तथा (कीअं के०) क्रीतं एटले वेचाथी

लावेला आहारने तथा (उद्देसिअं के०) औद्देशिकं एटले साधुने अर्थे उद्देशीने करेला आहारने वली (आहडं के०) आहृतं एटले सामो आणेलो आहार तेने ग्रहण करे. (ते के०) ते एटले ते साधुउ (वहं के०) वधं एटले षट्कायना वधने (समणुजाणंति के०) समनुजानन्ति एटले अनुमोदना करता जाणवा. आ वात कोणे कही तो के, (इयं के०) इदं एटले आ (महेसिणा के०) महर्षिणा एटले तीर्थंकरे (वुत्तं के०) उक्तं एटले कहेलुं ढे. ॥ ४ए ॥

(दीपिका.) अथाकल्पिके दोषं कथयति । ये केचन द्रव्यलिङ्गिनः नियागं नित्यामन्त्रितपिंडं ममायंति प्रतिगृह्णन्ति । पुनः क्रीतमौद्देशिकमाहृतं च गृह्णन्ति । ते वधं स्थावरादिजीवघातमनुजानन्ति । दातुः प्रवृत्तेरनुमोदनेन । केनेदं कथितमित्याह । इत्युक्तं महर्षिणा महामुनिना श्रीवर्धमानस्वामिना ॥ ४ए ॥

(टीका.) अकल्पिके दोषमाह जे त्ति सूत्रम् । ये केचन द्रव्यसाध्वादयो द्रव्यलिङ्गधारिणो नियागं ति नित्यमामन्त्रितं पिण्डं ममायंतीति परिगृह्णन्ति । तथा क्रीतमौद्देशिकाहृतम् । एतानि यथा क्षुल्लकाचारकथायाम् । वधं त्रसस्थावरादिघातं ते द्रव्यसाध्वादयः अनुजानन्ति दातृप्रवृत्त्यनुमोदनेन इत्युक्तं च महर्षिणा वर्धमानेनेति सूत्रार्थः ॥ ४ए ॥

तम्हा असणपाणाइं, कीअमुद्देसिआहडं ॥
वज्जयंति ठिअप्पाणो, निग्गंथा धम्मजीविणो ॥ ५० ॥

(अवचूरिः) तस्मादशनपानादि चतुर्विधमपि यथोदितं क्रीतमौद्देशिकमाहृतं वर्जयन्ति स्थितात्मानो महासत्वा निर्ग्रन्था धर्मजीविनः संयमैकजीविनः ॥ ५० ॥

(अर्थ.) पूर्वोक्तरीते ढे, तो हवे केम करवुं ते कहे ढे. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे (ठिअप्पाणो के०) स्थितात्मानः एटले निश्चलपणाए करी रह्यो ढे धर्मने विषे आत्मा जेनो एवा तथा (धम्मजीविणो के०) धर्मजीविनः एटले संयम रूप जीवितव्यना धणी एवा (निग्गंथा के) निर्ग्रंथाः एटले निर्ग्रंथ साधुउ (कीअं के०) क्रीतं एटले वेचातुं आणेलुं तथा (उद्देसिअं के०) औद्देशिकं एटले साधुना ज उद्देशथी बनावेल तथा (आहडं के०) आहृतं एटले साधुने माटे मालादिकथी सामुं आणेलुं एवुं (असणपाणाइं के०) अशनपानादि एटले अशन, पान, खादिम, स्वादिम एवा चतुर्विध अन्नने (वज्जयंति के०) वर्जयंति एटले त्याग करे ढे. ॥ ५० ॥

(दीपिका.) यस्मादेवं तस्मात्किं कर्तव्यमित्याह। तस्मात्कारणात् निर्ग्रन्थाः साधवः अशनादिकं चतुर्विधमपि सदोषं क्रीतं, औद्देशिकम्, आहृतं च वर्जयन्ति। किंभूता निर्ग्रन्थाः। स्थितात्मानः स्थितो निश्चलत्वेन आत्मा धर्मे येषां ते स्थितात्मानः संयमैकजीविन इत्यर्थः। उक्तोऽकल्पः। अकल्पकथनाच्च त्रयोदशः स्थानविधिरप्युक्तः ॥ ५० ॥

(टीका.) यस्मादेवं तम्हा त्ति सूत्रम्। तस्मादशनपानादि चतुर्विधमपि यथोदितं क्रीतमौद्देशिकमाहृतं वर्जयन्ति स्थितात्मानो महासत्त्वा निर्ग्रन्थाः साधवो धर्मजीविनः संयमैकजीविन इति सूत्रार्थः ॥ ५० ॥

कंसेसु कंसपाएसु, कुंडमोएसु वा पुणो ॥
भुंजंतो असणपाणाइं, आयारा परिभस्सइ ॥ ५१ ॥

(अवचूरिः) उक्तोऽकल्पः। तदभिधानादुक्तं त्रयोदशस्थानमधुनोच्यते चतुर्दशस्थानम्। कंसेषु कचोलादिषु कंसपात्रेषु स्थालादिषु कुंडमोदेषु हस्तिपादाकारेषु मृन्मयभाजनेषु। भुञ्जानोऽशनपानादि साध्वाचारात् परिभ्रश्यति ॥ ५१ ॥

(अर्थ.) हवे चौदमुं स्थानक कहे छे, तेमां पण गृहस्थना भाजन आश्रयी कहे छे. (कंसेसु के०) कांस्येषु एटले कांसाना वाटका प्रमुखने विषे (पुणो के०) पुनः एटले वली (कंसपाएषु के०) कांस्यपात्रेषु एटले कांसानी थालीयोने विषे तथा (कुंडमोएसु के०) कुंडमोदेषु एटले हस्तीना पादना आकार वाला मृत्तिकाना कुंभाने विषे (भुंजानः के०) भोजन करता एवा यति (आयारा परिभस्सइ के०) आचारात् परिभ्रश्यति एटले साधुना आचार थकी भ्रष्ट थाय छे. ॥ ५१ ॥

(दीपिका.) इदानीं चतुर्दशस्थानविधिमाह। साधुः आचारात् साधुसंबन्धिनः परिभ्रश्यति भ्रष्टाचारो भवति। किं कुर्वन् साधुः। अशनपानादिकमन्यदोषरहितमपि भुञ्जानः। केषु भाजनेषु भुञ्जान इत्याह। कांस्येषु कटोरिकादिषु, पुनः कांस्यपात्रीषु तिलकादिषु, कुंडमोदेषु हस्तिनः पादाकारेषु मृन्मयादिषु भुञ्जानः ॥ ५१ ॥

(टीका.) उक्तोऽकल्पस्तदभिधानात्त्रयोदशस्थानविधिः। इदानीं चतुर्दशविधिमाह। कंसेसु त्ति सूत्रम्। कंसेषु करोटकादिषु, कंसपात्रेषु तिलकादिषु, कुण्डमोदेषु हस्तिपादाकारेषु मृन्मयादिषु भुञ्जानोऽशनपानादि तदन्यदोषरहितमपि आचारात् श्रमणसंबन्धिनः परिभ्रश्यति अपैतीति सूत्रार्थः ॥ ५१ ॥

सीओदगसमारंभे, मत्तधोअणछड्डणे ॥
जाइं छंनंति भूआइं, दिठो तत्थ असंजमो ॥ ५२ ॥

(अवचूरिः) अनन्तरोद्दिष्टभाजनेषु श्रमणा नोद्यन्ते भुक्तं चैभिरिति शीतोदकेन धावनं कुर्वन्ति। तदाह। शीतोदकसमारंभे सचेतनोदकेन भाजनधावनारम्भे मात्रकधावनोज्झने यानि क्षिप्यंते हिंस्यन्ते भूतान्यप्कायादीनि। अत्र गृहिभाजनभोजने दृष्टः असंयमस्तस्य भोक्तुः ॥ ५२ ॥

(अर्थ.) हवे ते पूर्वोक्त पात्रमां जमवाथी जे दोष उपजे, ते कहे छे. (सीओदगं के०) शीतोदकं एटले टाढुं जल तेनो (समारंभे के०) समारंभे एटले ते गृहस्थना कांस्यादिक पात्रमां जमतां विशेष आरंभ थाय त्यां,तथा(मत्तधोयणछड्डणे के०)मात्रकधावनोज्झने एटले मात्र धोयन छंडने अर्थात् पात्र धोवाना धोवणनो त्याग करे, नाखे त्यां (जाइं के०) यानि एटले जे (भूआइं के०) भूतानि एटले प्राणिमात्र होय ते (छंनंति के०) छेदाय छे. माटे (तत्र के०) तत्र एटले ते गृहस्थना भाजनने विषे जमनार साधुनो (असंजमो के०) असंयमः एटले संयमत्याग थाय छे. ॥ ५२ ॥

(दीपिका.) कथं तेषु भुञ्जानो भ्रष्टाचारो भवेदित्याह। गृहिभाजनं कांस्यादिकं तत्र भोजने भोजनकर्तुः साधोः केवलिना सोऽसंयमो दृष्टः। स कः। यानि तत्र भूतान्यप्कायादीनि छिद्यन्ते हिंस्यन्ते। क्व। शीतोदकसमारम्भे सचेतनेनोदकेन भाजनस्य धावनारम्भे क्षालनारम्भे। कथम्। कांस्यादिभाजनेषु श्रमणा भोद्यंते, अथवा श्रमणैरेषु भुक्तमिति हेतोः भाजनक्षालनं कुर्वन्ति गृहस्थाः। पुनः कुत्र। मात्रकधावनोज्झने कुण्डमोदकादिषु भाजनेषु क्षालनजलत्यागेऽसंयमो भवेत् ॥ ५२ ॥

(टीका.) कथमित्याह। सीओदगं ति सूत्रम्। अनंतरोद्दिष्टभाजनेषु श्रमणा भुंज्यन्ते भुक्तं चैभिरिति शीतोदकेन धावनं कुर्वन्ति। तदा शीतोदकसमारंभे सचेतनोदकेन भाजनधावनारंभे तथा मात्रकधावनोज्झने कुंडमोदादिषु क्षालनजलत्यागे यानि क्षिप्यन्ते हिंस्यन्ते भूतान्यप्कायादीनि। सोऽत्र गृहिभाजनभोजने दृष्ट उपलब्धः केवलज्ञानभास्वता असंयमस्तस्य भोक्तुरिति सूत्रार्थः ॥ ५२ ॥

पच्छाकम्मं पुरेकम्मं, सिआ तत्र न कप्पइ ॥
एअमठं न भुंजंति, निग्गंथा गिहिभायणे ॥ ५३ ॥

(अवचूरिः) पश्चात्कर्म पुरःकर्म स्यात् कदाचित् भवेद्गृहिभाजनभोजने। पश्चात्पुरःकर्मभावस्तूक्तवदित्येके। अन्ये भुजन्तु तावत्साधवो वयं तु पश्चाद्भोदयाम इति पश्चात्कर्मव्यत्ययेन तु पुरःकर्म व्याचक्षते। एतच्च साधूनां न कल्पते। एतदर्थं पश्चात्कर्मपरिहारार्थं न भुञ्जन्ति निर्ग्रंथा गृहिभाजने ॥ ५३ ॥

(अर्थ.) पात्रने अन्नावे साधुने (तत्र के०) तत्र एटले ते गृहस्थना पात्रने विषे जमवुं (न कप्पइ के०) न कल्पते एटले न कल्पे. कारणके गृहस्थ जम्या पहेला जो पात्रमां साधु जमे तो तेने (सिआ के०) स्यात् एटले कदाचित् (पछाकम्मं के०) पश्चात्कर्म लागे, अने गृहस्थ जम्या पछी जो गृहस्थना पात्रमां जमे, तो तेने (पुरेकम्मं के०) पुरःकर्म लागे (एअमठं के०) एतदर्थं एटले पश्चात् कर्म पुरःकर्म टालवाने अर्थे (निग्गंथा के०) निर्ग्रंथाः एटले साधुउ (गिहिनायणे के०) गृहिजाजने एटले गृहस्थना पात्रने विषे (न जुंजंति के०) जोजन करे नहि. ॥ ५३ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच निर्ग्रंथाः साधव एतदर्थं पश्चात्कर्मपुरःकर्मपरिहारार्थं गृहिजाजने कांस्यादिके न जुञ्जते । कथम् । यतः पश्चात्कर्म पुरःकर्म च धर्मव्रतां साधूनां न कल्पते । पश्चात्कर्मपुरःकर्मजावस्तु उक्तवदित्येके । अन्ये त्वेवं व्याख्यानयन्ति । जुंजंतु तावत् साधवो वयं तु पश्चाज्ञोदयाम इति पश्चात्कर्म तस्माद्विपरीतं तु पुराकर्म इति ॥ ५३ ॥

(टीका.) किंच पछाकम्मं ति सूत्रम् । पश्चात्कर्म पुरःकर्म स्यात् तत्र कदाचिन्नवेद्गृहिजाजनजोजने पश्चात्पुरःकर्म जावस्तूक्तवदित्येके । अन्ये तु जुञ्जन्तु तावत्साधवो वयं पश्चाज्ञोदयाम इति । पश्चात्कर्मव्यत्ययेन तु पुरःकर्म व्याचक्षते । एतच्च न कल्पते धर्मचारिणाम् । यतश्चैवमत एतदर्थं पश्चात्कर्मादिपरिहारार्थं न जुञ्जते निर्ग्रंथाः । केत्याह । गृहिजाजनेऽनंतरोदित इति सूत्रार्थः ॥ ५३ ॥

आसंदीपलिअंकेसु, मंचमासालएसु वा ॥
अणायरिअमज्जाणं, आसइत्तु सइत्तु वा ॥ ५४ ॥

(अवचूरिः) उक्तो गृहिजाजने दोषस्तदजिधानाद्युक्तं चतुर्दशस्थानम् । इदानीं पञ्चदशस्थानमुच्यते । आसंदीपर्यंकौ प्रतीतौ । मंचश्च प्रतीतः । आशालकस्त्ववष्टम्जसमन्वित आसनविशेषः । एतेष्वनाचरितमार्याणामासितुं स्वपितुं वा शुषिरदोषात् ॥ ५४ ॥

(अर्थ.) हवे पन्नरमुं स्थानक कहे ठे. (अज्जाणं के०) आर्याणां एटले आर्य साधुउने (आसंदीपलिअंकेसु के०) आसंदीपर्यंकेषु एटले नद्रासन रूप आसंदी अने ढोलीयाने विषे (मंच के०) मंचेषु एटले खाटलाने विषे (वा के०) वली (आसालएसु के०) आशालकेषु एटले उंठिगणसहित सांगा मांची तथा सिंहासन कुरसीनेविषे (आसइत्तु के०) आसितुं एटले बेसवाची (वा के०) तथा (सइत्तु

के०) खसुं एटले सुवाथी (अणायरिअं के०) अनाचरितं एटले अनाचरणनो दोष लागे. ॥ ५४ ॥

(दीपिका.) गृहिभाजनदोष उक्तः । तस्याभिधानाचतुर्दशस्थानविधिरपि उक्तः। सांप्रतं पंचदशस्थानगतं विधिमाह। आसन्दी १ पर्यङ्कः २ मंचश्च एते त्रयोऽपि प्रसिद्धाः। आशालकस्तु सर्वाङ्गसमन्वित आसनविशेषः । एतेष्वासितुमुपवेष्टुं स्वपुं वा निद्रां कर्तुं वा आर्याणां साधूनामनाचरितम् । कथम् । सुषिरदोषात् ॥ ५४ ॥

(टीका.) उक्तो गृहिभाजनदोषः । तदभिधानाचतुर्दशस्थानविधिः । सांप्रतं पञ्चदशस्थानविधिमाह । आसंदि त्ति सूत्रम् । आसंदीपर्यंको प्रतीतौ । तयोरासंदीपर्यंकयोः प्रतीतयोः । मंचाशालकयोश्च । मंचः प्रतीतः । आशालकस्त्ववष्टंभसमन्वित आसनविशेषः । एतयोरनाचरितमनासेवितमार्याणां साधूनामासितुमुपवेष्टुं स्वपुं वा । निद्रातिवाहनं वा कर्तुं शुषिरदोषादिति सूत्रार्थः ॥ ५४ ॥

नासंदीपलिअंकेसु, न निसिज्जा न पीढए ॥
निग्गंथा पडिलेहाए, बुद्धवुत्तमहिट्ठगा ॥ ५५ ॥

(अवचूरिः) अपवादमाह । नासंदीपर्यंकयोः प्रतीतयोः न निषद्यायां गद्दिकायां न पीठके वेत्रमयादौ वा निर्ग्रंथा अप्रतिलेख्य राजकुलादिषु निषीदनादि कुर्वन्तीति वाक्यशेषः । बुद्धोक्ताधिष्ठातारो जिनोक्तानुष्ठानपराः ॥ ५५ ॥

(अर्थ.) हवे वली एज स्थानकने विषे अपवाद मार्ग कहे छे. (बुद्धवुत्तमहिट्ठगा के०) बुद्धोक्ताधिष्ठातारः एटले बुद्ध जे तीर्थंकर तेमना कहेलां वचन पालनारा तथा (निग्गंथा के०) निर्ग्रंथाः एटले साधुओ (आसंदीपलिअंकेसु के०) आसंदीपर्यंकयोः एटले आसंदीपर्यंकने विषे (अप्पडिलेहाए के०) अप्रतिलेख्य एटले पडिलेहण कर्या विना (न के०) न एटले बेसवुं प्रमुख करता नथी. तथा (निसिज्जा के०) निषद्यायां एटले सांगा मांची खुरशी प्रमुखने विषे पण पडिलेहण कर्या विना (न के०) न एटले बेसवुं प्रमुख करता नथी. तथा (पीढए के०) पीठ एटले चित्रामणयुक्त आसनपर तथा नेतरना भरेला आसनपर (न के०) न एटले बेसवुं प्रमुख करता नथी. ॥ ५५ ॥

(दीपिका.) अत्रैव स्थानेऽपवादमार्गमाह । निर्ग्रन्थाः साधवः न आसन्दीपर्यंकयोः. न निषद्यायामेकादिकल्पपायां, न पीठके वेत्रमयादौ, बुद्धादिभिरप्रत्युपेक्ष्य निषीदनादि न कुर्वन्तीति वाक्यशेषः । किंभूता निर्ग्रन्थाः । बुद्धोक्त

धिष्ठातारः। बुद्धेन तीर्थंकरेण यत्कथितमनुष्ठानं तत्र तत्पराः। इह चाप्रत्युपेक्षितेषु आसंदीपर्यंकनिषद्यादिपीठेषु निषीदनस्य निषेधात् धर्मकथादौ राजकुलादौ प्रत्युपेक्षितेषु निषीदनादि कुर्वन्त्यपि। अन्यथा अप्रत्युपेक्षितेष्विति विशेषणस्यामिलनं स्यात्॥ ५५॥

(टीका.) अत्रैवापवादमाह। नासंदि त्ति सूत्रम्। नासंदीपर्यङ्कयोः प्रतीतयोः। न निषद्यायामेकादिकल्परूपायां न पीठके वेत्रमयादौ निर्ग्रन्थाः साधवोऽप्रत्युपेक्ष्य चक्षुरादिना निषीदनादि न कुर्वन्तीति वाक्यशेषः। नञ् सर्वत्राभिसंबध्यते। न कुर्वन्तीति। किंविशिष्टा निर्ग्रन्थाः। बुद्धोक्ताधिष्ठातारः। तीर्थंकरोक्तानुष्ठानपरा इत्यर्थः। इह चाप्रत्युपेक्षितासंद्यादौ निषीदनानिषेधात् धर्मकथादौ राजकुलादिषु प्रत्युपेक्षितेषु निषीदनादिविधिमाह। विशेषणान्यथानुपपत्तेरिति सूत्रार्थः॥ ५५॥

गंभीरविजया एए, पाणा दुप्पडिलेहगा॥
आसंदी पलिअंको अ, एअमठं विवज्जिआ॥ ५६॥

(अवचूरिः) गंभीरविजया अप्रकाशाश्रयाः। विजयशब्देनाश्रयोऽभिधीयते। एते आसन्द्यादयः। एतेषु प्राणा दुःप्रत्युपेक्ष्या भवन्ति। आसन्दी पर्यङ्कश्च। चशब्दान्मञ्चकादयश्च। एतदर्थं वर्जिताः साधुभिः॥ ५६॥

(अर्थ.) हवे एम पडिलेहीने पण पूर्वोक्त आसंदीप्रमुख उपर बेसे तो पण दोष लागे ते कहे छे. (एए के०) एते एटले ए पूर्वोक्त आसंदी पर्यंक मंचादिक (गंभीरविजया के०) गम्भीरविजयाः गंभीर एटले अप्रकाश छे विजय एटले आश्रय जेनो अर्थात् आसंद्यादिक प्राणियोनां गुप्त स्थानक रूप छे तेथी (दुप्पडिलेहगा के०) दुःखे करीने छे प्रातिलेखन जेनुं एवा होय छे. (एअमठं के०) एतदर्थं एटले ए माटे साधुउंए (आसंदी पलिअंको अ के०) आसंदीपर्यंकश्च एटले आसंदी अने पर्यंक च शब्दथी मंचादिक पण (विवज्जिआ के०) विवर्जिताः एटले वर्जित करेला छे.॥५६॥

(दीपिका.) अत्रैव दोषमाह। एते आसंदीपर्यंकमंचादयः। गंभीरविजयाः गंभीरः अप्रकाशः विजय आश्रयो येषां ते गंभीरविजया अप्रकाशाश्रयाः प्राणिनां भवंति। तेन प्राणिन एतेषु दुःप्रत्युपेक्ष्या भवन्ति। पीड्यंते च तेषामुपवेशनादिना। तेन एतदर्थं साधुभिः आसंद्यादयो विवर्जितास्त्यक्ताः॥ ५६॥

(टीका.) तत्रैव दोषमाह। गंभीरं ति सूत्रम्। गंभीरमप्रकाशं विजय आश्रयः अप्रकाशाश्रया एते प्राणिनामासंद्यादयः। एवं च प्राणिनो दुःप्रत्युपेक्षणीया एतेषु

नवन्ति । पीड्यंते चेतडुपवेशनादिना । आसंदः पर्यंकः। चशब्दान्मंचादयश्च । एतदर्थं विवर्जिताः साधुनिरिति सूत्रार्थः ॥ ५६ ॥

गोअरग्गपविठ्ठस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ ॥
इमेरिसमणायारं, आवज्जइ अबोहिअं ॥ ५७ ॥

(अवचूरिः) उक्तः पर्यङ्कस्थानविधिः । तदनिधानात्पञ्चदशस्थानमुक्तमिदानीं षोडशस्थानविधिमाह । गोचराग्रप्रविष्टस्य निषद्या यस्य कल्पते गृह एव निषीदनं समाचरति यः साधुः । स खलु एवमीदृशं वक्ष्यमाणलक्षणमनाचारमापद्यते प्राप्नोति अबोधिकं मिथ्यात्वफलम् ॥ ५७ ॥

(अर्थ.) आ रीते पर्यंकस्थानविधि कह्यो. तेथी ए पन्नरमुं स्थानक कह्युं. हवे सोलमुं स्थानक कहे छे. (गोअरग्गपविठ्ठस्स के०) गोचराग्रप्रविष्टस्य एटले गोचरीए गयो एवा (जस्स के०) यस्य एटले जे साधुने (निसज्जा के०) निषद्या एटले वेसवुं (कप्पइ के०) कल्पते एटले कल्पे छे. अर्थात् गोचरीए गयेलो साधु गृहस्थने घेर जइ वेसे तो ते साधु (इमेरिसं के०) एवमीदृशं एटले हवे कहीशुं ए प्रकारना (अबोहिअं के०) अबोधिकं एटले वोधिवीज सम्यक्त्वरहित मिथ्यात्वरूप फलने (आवज्जइ के०) आपद्यते एटले पामे छे. ॥ ५७ ॥

(दीपिका.) उक्तः पर्यङ्कस्थानविधिः । तस्य कथनेन पञ्चदशस्थानमप्युक्तम् । अथ षोडशस्थानमुच्यते । गोचराग्रप्रविष्टस्य भिक्षार्थं प्रविष्टस्य साधोर्निषद्या कल्पते । गृह एव नीषीदनं समाचरति यः साधुरिति नावः । स साधुः खलु एवमीदृशं वक्ष्यमाणलक्षणमनाचारमापद्यते प्राप्नोति । किंनूतमनाचारम् ।अबोधिकम् । अबोधिर्मिथ्यात्वं तदेव फलं यस्य स तम् ॥ ५७ ॥

(टीका.) उक्तः पर्यंकस्थानविधिस्तदनिधानात्पंचदशस्थानमिदानीं षोडशस्थानमधिकृत्याह । गोअरग्ग त्ति सूत्रम् । गोचराग्रप्रविष्टस्य भिक्षाप्रविष्टस्येत्यर्थः । निषद्या यस्य कल्पते गृह एव निषीदनं समाचरति यः साधुरिति नावः । स खलु एवमीदृशं वक्ष्यमाणलक्षणमनाचारमापद्यते प्राप्नोति । अबोधिकं मिथ्यात्वफलमिति सूत्रार्थः ॥ ५७ ॥

विवत्ती बंनचेरस्स, पाणाणं च वहे वहो ॥
वणीमगपडिग्घाउ, पडिकोहो अगारिणं ॥ ५८ ॥

(अवचूरिः) अनाचारमाह। विपत्तिर्ब्रह्मचर्यस्य ततः स्त्रियाश्चिरसंगादाधाकर्मादिकरणेन प्राणानां वधे वधो नवति आद्यव्रतस्य। साधौ गृहोपविष्टे वनीपकप्रतिघातः प्रतिक्रोधश्चागारिणां तत्स्वजनानां तस्यास्तथाक्षेपदर्शनात् ॥ ५८ ॥

(अर्थ.) हवे आ गाथाथी पहेली कहेली गाथामां कह्युं हतुं के गृहस्थने घरे साधु वेसे तेने हवे कहीशुं एवा अनाचार थाय तो हवे ते अनाचारो कहे छे. के जो साधु गोचरीए गयो थको गृहस्थने घेर वेसे तो (वंनचेरस्स के०) ब्रह्मचर्यस्य एटले ब्रह्मचर्यनो (विवत्ती के०) विपत्तिः एटले नाश थाय. तथा वली (पाणाणं के०) प्राणिनां एटले प्राणियोना (वहे के०) वधे एटले चिरपरिचयने लीधे आधाकर्मादिक गृहस्थ करे. अने तेथी साधुना संयमनो (वहो के०) वधः एटले वध थाय. तथा (वणीमग के०) वनीपक एटले निक्षाचर मनुष्यो तेने (पडिग्घाउ के०) प्रतिघातः एटले प्रतिघात थाय. अर्थात् ते निक्षाचर आवतो नय पामे. जे एक छे त्यां हुं क्यां जाउं ? तथा वली(अगारिणं के०) अगारिणां एटले गृहस्थने (पडिक्कोहो के०) प्रतिक्रोधः एटले क्रोध उपजे. ते पोतानी स्त्री उपर तथा ते साधुनी उपर. ॥५८॥

(दीपिका.) तमेवानाचारमाह । गृहस्थगृहे निपद्याकरण एतेऽनाचारा इति संनावनया ब्रह्मचर्यस्य विपत्तिर्नाशो नवति । कुतः । आज्ञाखण्मनदोपात् । प्राणिनां च वधे वधो नवति तथासंवन्धादाधाकर्मादिकरणेन । तथा वनीपकप्रतिघातो नवेत् । तदाक्षेपेणादित्साभिधानादिना च। पुनरगारिणः प्रतिक्रोधो नवेत् । तत्स्वजनानां निपद्यायास्तस्याश्च तथाक्षेपदर्शनेन ॥ ५८ ॥

(टीका.) अनाचारमाह । विवत्ति त्ति सूत्रम् । विपत्तिर्ब्रह्मचर्यस्याज्ञाखण्मनादोपतः । साधुसमाचरणस्य प्राणिनां च वधे वधो नवति । तथा संवन्धादाधाकर्मादिकरणेन वनीपकप्रतीघातः । तदाक्षेपेणादित्साभिधानादिना प्रतिक्रोधश्चागारिणां तत्स्वजनानां च स्यात्तदाक्षेपदर्शनेनेति सूत्रार्थः ॥ ५८ ॥

अगुत्ती वंनचेरस्स, इत्थीउ वा वि संकणं ॥
कुसीलवहृणं ठाणं, दूरउ परिवक्कए ॥ ५ए ॥

(अवचूरिः) अगुप्तिर्ब्रह्मचर्यस्य तदिन्द्रियावलोकनेन स्त्रीतश्चापि शङ्का नवति । तत्प्रफुल्ललोचनदर्शनादिनानुभूतगुणायाः कुशीलवर्द्धनं स्थानं तडुक्तेन प्रकारेणासंयमकरं दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ५ए ॥

(अर्थ.) वली पण साधुने गृहस्थने घेर वेसवाथी केवा दोपो उत्पन्न थाय छे

ते कहे छे. गोचरीए जतां गृहस्थने घेर बेसतां साधुने (बंजचेरस्स के०) ब्रह्मचर्यस्य एटले ब्रह्मचर्यनो (अगुत्ति के०) अगुप्तिः एटले नाश थाय छे. (वा के०) वली (इत्थीओ वि के०) स्त्रीतोऽपि एटले प्रथम अनुजवेली उत्फुल्लगल्लवाली स्त्रीना सकाशथी (संकणं के०) शंकनं एटले शंका थाय. ते माटे (कुसीलवडुणं के०) कुशीलवर्द्धनं एटले कुशीलने वधारनार एवा (स्थानं के०) स्थानकने (दूरओ के०) दूरतः एटले दूरथी (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले त्याग करे. ॥ ५९ ॥

(दीपिका.) तथा पुनः किं जवेत् साधोस्तया निषद्याकरणेन ब्रह्मचर्यस्यागुप्तिर्जवेत्। पुनः उत्फुल्लगल्ललोचनाया अनुजूतगुणायाः स्त्रियाः सकाशात् शंका जवति। ततः कुशीलवर्द्धनं स्थानमुक्तेन प्रकारेण असंयमवृद्धिकारकं दूरतः परिवर्जयेत् परित्यजेत् साधुः ॥ ५९ ॥

(टीका.) तथा अगुत्ति त्ति सूत्रम् । अगुप्तिर्ब्रह्मचर्यस्य तदिन्द्रियाद्यवलोकनेन स्त्रीतश्चापि शङ्का जवति । तदुत्फुल्ललोचनदर्शनादिनानुजूतगुणायाः कुशीलवर्धनं स्थानमुक्तेन प्रकारेणासंयमवृद्धिकारकं दूरतः परिवर्जयेत्परित्यजेदिति सूत्रार्थः ॥ ५९ ॥

तिन्हमन्नयरागस्स, निसिज्जा जस्स कप्पई ॥
जराए अनिजूअस्स, वाहिअस्स तवस्सिणो ॥ ६० ॥

(अवचूरिः) सूत्रेणैवापवादमाह । त्रयाणां वक्ष्यमाणलक्षणानामन्यतरस्यैकस्य निषद्या गृहे यस्य कल्पते तस्य तदासेवने न दोष इति शेषः । कस्य पुनः कल्पत इत्याह । जरयाजिनूतस्यात्यन्तवृद्धस्य व्याधिमतोऽत्यन्तमशक्तस्य तपस्विनो विशिष्टक्षपकस्यैते च निक्षाटनं न कार्या एव। आत्मलब्धिकाद्यपेक्षया तु सूत्रविषयाः। न चैतेषां प्राय उक्तदोषाः संजवन्ति ।परिहरन्ति च वनीपकप्रतिघातादीनि ॥ ६० ॥

(अर्थ.) हवे वली जे साधुने गृहस्थने घरे बेसतां दोष न लागे ते कहे छे. (तिन्हं के०) त्रयाणां एटले आगल जे आज गाथामां कहेवाशे ए त्रण जणनी मध्ये (अन्नयरागस्स के०) अन्यतरस्य एटले कोइ पण एक (जस्स के०) जस एटले गोचरीए गयेला एवा जे साधुने (निसिज्जा के०) निषद्या एटले बेसवुं (कप्पइ के०) कल्पे एटले कल्पे छे. हवे ते कया प्रकारना साधु ते कहे छे. (जराए के०) जरा एटले वृद्धावस्थाए (अनिजूअस्स के०) अनिजूतस्य एटले पराजय पामेला अर्थात् अतिवृद्ध थएला तथा (वाहिअस्स के०) व्याधितस्य एटले रोगयुक्त थएला तप

(तवस्सिणो के०) तपस्विनः एटले तपस्वी एवा साधुने गोचरीए गया छतां गृहस्थने घेर वेसवुं कल्पे. ॥ ६० ॥

(दीपिका.) अथ सूत्रेण अपवादमाह। त्रयाणामग्रे वक्ष्यमाणानां मध्ये अन्यतरस्य एकस्य यस्य गोचरप्रविष्टस्य गृहस्थगृहनिषद्या कल्पते। औचित्येन तस्य निषद्यायाः सेवने न दोष इति वाक्यशेषः। कथं पुनः कल्पत इत्याह । जरया अभिभूतस्य अत्यन्तं वृद्धस्य तथा व्याधितस्य रोगवतोऽत्यन्तमसमर्थस्य तथा तपस्विनो विकृष्टक्षपकस्य । प्राय एते भिक्षाटनं न कार्यन्ते। परमात्मलब्धिकाद्यास्तु भिक्षाटनं कुर्वन्ति, तद्विषयं चैतत् सूत्रम्। तत एतेषां प्रायो दोषा न संभवन्ति। परिहरन्ति च वनीपकप्रतिघातादीनि ॥ ६० ॥

(टीका.) सूत्रेणैवापवादमाह। तिण्ह त्ति सूत्रम्। त्रयाणां वक्ष्यमाणलक्षणानामन्यतरस्यैकस्य निषद्या गोचरप्रविष्टस्य यस्य कल्पत औचित्येन । तस्य तदासेवने न दोष इति वाक्यशेषः। कस्य पुनः कल्पत इत्याह । जराभिभूतस्यात्यन्तवृद्धस्य व्याधिमतोऽत्यन्तमशक्तस्य तपस्विनो विकृष्टक्षपकस्य। एते च भिक्षाटनं न कार्यंत एव। आत्मलब्धिकाद्यपेक्षया तु सूत्रविषयः। न चैतेषां प्राय उक्तदोषाः संभवंति। परिहरंति च वनीपकप्रतिघातादीति सूत्रार्थः॥ ६० ॥

वाहिउ वा अरोगी वा, सिणाणं जो उ पत्थए॥
वुकंतो होइ आयारो, जढो हवइ संजमो ॥ ६१ ॥

(अवचूरिः) उक्तो निषद्यास्थानविधिः। तदभिधानादुक्तं षोडशस्थानमिदानीं सप्तदशस्थानमाह । व्याधिमान् व्याधिग्रस्तो अरोगी वा स्नानमङ्गक्षालनं यस्तु प्रार्थयते सेवते। तेनेत्थंभूतेन व्युत्क्रांतो भवत्याचारो बाह्यतपोरूपोऽस्नानपरीषहासहनात्। जढः परित्यक्तो भवति संयमः सत्त्वरक्षादिः उदकादिविराधनात् ॥ ६१ ॥

(अर्थ.) हवे सत्तरमुं स्थानक कहे छे. (वाहिउ के०) व्याधितः एटले व्याधियुक्त (वा के०) अथवा (अरोगी के०) अरोगी एटले रोगरहित एवो (जो उ के०) यस्तु एटले जे कोइ साधु (सिणाणं के०) स्नानं एटले स्नानने (पत्थए के०) प्रार्थयते एटले इछा करे छे, ते साधुनो (आयारो के०) आचारः एटले आचार (वुकंतो के०) व्युत्क्रांतः एटले भ्रष्ट थाय छे. तथा तेनो (संजमो के०) संयमः एटले संयम जे छे ते (जढो के०) परित्यक्तः एटले भ्रष्ट जाय छे. ॥ ६१ ॥

(दीपिका.) उक्तो निषद्यास्थानविधिः। तस्य कथनाच्च षोडशस्थानमप्युक्तम्। अथ

सप्तदशस्थानमाह । यस्तु साधुः स्नानमङ्गप्रक्षालनं प्रार्थयते सेवते । तेन साधुना आचारो बाह्यतपोरूपो व्युत्क्रांतो भवति । कथम् । अस्नानपरीषहस्य असहनात् । पुनः संयमः प्राणिरक्षणादिकः जढः परित्यक्तो भवति । कस्मात् । अप्कायादिविराधनात् । किंभूतः साधुर्व्याधितो वा व्याधिग्रस्तो वा, पुनः अरोगी वा रोगरहितो वा । केनापि स्नानं न कर्तव्यमित्यर्थः ॥ ६१ ॥

(टीका.) उक्तो निषद्यास्थानविधिः । तदभिधानात्षोडशस्थानम् । सांप्रतं सप्तदशस्थानमाह । वाहिर्ड त्ति सूत्रम् । व्याधिमान् वा व्याधिग्रस्तः । अरोगी वा रोगविप्रमुक्तो वा । स्नानमङ्गप्रक्षालनं यस्तु प्रार्थयते सेवत इत्यर्थः । तेनेत्थंभूतेन व्युत्क्रान्तो भवत्याचारो बाह्यतपोरूपः । अस्नानपरीषहानतिसेवनात् । जढः परित्यक्तो भवति संयमः प्राणरक्षणादिकः अप्कायादिविराधनादिति सूत्रार्थः ॥ ६१ ॥

संतिमे सुहुमा पाणा, घसासु भिलगासु अ ॥
जे अ भिक्खू सिणायंतो, विअडेणुप्पिलावए ॥ ६२ ॥

(अवचूरिः) प्रासुकस्नानेन कथं संयमपरित्याग इत्याह । संतीमे सूक्ष्माः प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः घसासु उपरभूमिषु भिलगासु तथाविधभूमिराजिषु यांस्तु भिक्षुः स्नानजलोत्प्लवक्रियया विकटेन प्रासुकोदकेन उत्प्लावयति ॥ ६२ ॥

(अर्थ.) हवे स्नान कीधाना दोष देखाडे छे. (घसासु के०) उपरभूमिने विषे एटले क्षार भूमिने विषे (अ के०) च एटले वली (भिलगासु के०) भूमिनी राजिउं एटले फाटोने विषे (इमे के०) आ (सुहुमा के०) सूक्ष्माः एटले सूक्ष्म एवा (पाणा के०) प्राणिनः एटले प्राणीयो (संति के०) छे. (जे अ के०) येच एटले जे जीवोने (सिणायंतो के०) स्नान् एटले स्नान करतो एवो (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु (विअडेण के०) विकृतेन एटले विकृतजले करी (उप्पिलावए के०) उत्प्लावयति एटले पलाळे छे. तेथी ते जीवोनी विराधना थाय. ॥ ६२ ॥

(दीपिका.) संति एते प्रत्यक्षमुपलभ्यमानाः सूक्ष्माः श्लक्ष्णाः प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः । कासु । घसासु सुषिरभूमिषु च । पुनः भिलगासु तथाविधभूमिराजीषु । के । यान् सूक्ष्मप्राणान् स्नानं कुर्वन् स्नानजलोप्लनक्रियया विकृतेन प्रासुकेन जलेन उत्प्लावयति । तथा च सति प्राणिविराधना भवेत् ततश्च संयमपरित्यागः ॥ ६२ ॥

(टीका.) प्रासुकस्नानेन कथं संयमपरित्याग इत्याह । संतिमे त्ति सूत्रम् । संत्येते प्रत्यक्षोपलभ्यमानस्वरूपाः सूक्ष्माः श्लक्ष्णाः प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः । घसासु

शुषिरभूमिषु बिलगासु च तथाविधभूमिराजीषु च यांस्तु भिक्षुः स्नानजलोज्झनक्रियया विकृतेन प्रासुकोदकेनोत्प्लावयति । तथा च तद्विराधनाच्च संयमपरित्याग इति सूत्रार्थः ॥ ६२ ॥

तम्हा ते न सिणायंति, सीएण उसिणेण वा ॥
जावज्जीवं वयं घोरं, असिणाणमहिट्ठगा ॥ ६३ ॥

(अवचूरिः) निगमयन्नाह । यस्मादेवमुक्तदोषप्रसंगस्तस्मात्ते साधवो न स्नांति । शीतोदकेनोष्णोदकेन वा । यावज्जीवं व्रतं घोरं दुरनुचरम् । अस्नानमाश्रित्याधिष्ठातारोऽस्यैव कर्त्तारः ॥ ६३ ॥

(अर्थ.) (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारणमाटे (ते के०) ते साधुउ (सीएण के०) शीतेन एटले टाढे जले (वा० के०) अथवा(उसिणेण के०) उष्णेन एटले उष्ण जले (न सिणायंति के०) न स्नांति एटले स्नान करता नथी. (घोरं के०) घोर एवा (असिणाणं के०) अस्नानं एटले स्नान न करवुं ते रूप (वयं के०) व्रतं एटले व्रतने (जावजीवं के०) यावज्जीवं एटले जावजीवपर्यंत (अहिट्ठगा के०) अधिष्ठातारः एटले आश्रय करनारा होय छे. ॥ ६३ ॥

(दीपिका.) अथ निगमयन्नाह । यस्मादेवं दोषा उक्तास्तस्मात्ते साधवो न स्नानं कुर्वन्ति । केन कृत्वा । शीतोदकेन वा उष्णोदकेन वा । प्रासुकाप्रासुकेन वेत्यर्थः । यतस्ते साधवो यावज्जीवमाजन्म घोरं दुरनुचरमस्नानमाश्रित्य व्रतमधिष्ठातारः अस्यैव व्रतस्य कर्तारः ॥ ६३ ॥

(टीका.) निगमयन्नाह । तम्ह त्ति सूत्रम् । यस्मादेवमुक्तदोषप्रसंगस्तस्मात्ते साधवो न स्नान्ति । शीतेन वोष्णेनोदकेन प्रासुकेनाप्रासुकेन वेत्यर्थः । किंविशिष्टास्त इत्याह । यावज्जीवमाजन्म व्रतं घोरं दुरनुचरमस्नानमाश्रित्याधिष्ठातारः अस्यैव कर्तार इति सूत्रार्थः ॥ ६३ ॥

सिणाणं अदुवा कक्कं, लुद्धं पउमगाणि अ ॥
गायस्सुव्वट्टणट्ठाए, नायरंति कया इ वि ॥ ६४ ॥

(अवचूरिः) स्नानं पूर्वोक्तमथवा कल्कं चन्दनादि गन्धद्रव्यम् । पद्मकानि च कुङ्कुमकेसराणि चादन्यवंविधं गात्रस्योद्वर्तनार्थमुद्वर्तननिमित्तं नाचरन्ति कदाचिदपि ॥ ६४ ॥

(अर्थ.) वली साधु शुं करे ते कहे छे. (सिणाणं के०) स्नानं एटले पूर्वे कहेलुं स्नान ते (अडुवा के०) अथवा (कक्कं के०) कल्कं एटले चंदनादि कल्क (लुद्धं के०) लोध्रं एटले लोध्र नामक सुगंधि द्रव्य (पउमगाणि के०) पद्मकानि एटले कुंकुम केसर (अ के०) च एटले चकारनुं ग्रहण छे माटे बीजुं पण सुगंधि द्रव्य ग्रहण करवुं. ते सर्वने (गायस्सुव्वट्टणट्ठाए के०) गात्रस्योद्वर्त्तनार्थाय एटले पोताना शरीरना उद्वर्त्तन निमित्ते (कया इ वि के०) कदाचिदपि एटले कोइ समये पण एटले यावज्जीवपर्यंत (नायरंति के०) नाचरंति एटले आचरण करता नथी. अर्थात् जेम स्नान न करवुं, तेम उवटणुं प्रमुख पण न लगाडवुं. ॥ ६४ ॥

(दीपिका.) स्नानं पूर्वोक्तम् । अथवा कल्कं चन्दनादि । लोध्रं गन्धद्रव्यम् । पद्मकानि च कुङ्कुमकेसराणि । चशब्दादन्यदपि एवंविधं गात्रस्य उद्वर्त्तनार्थमुद्वर्त्तननिमित्तं कदाचिदपि यावज्जीवमेव साधवो नाचरन्ति ॥ ६४ ॥

(टीका.) सिणाणं ति सूत्रम् । स्नानं पूर्वोक्तम्, अथवा कल्कं चन्दनकल्कादि लोध्रं गन्धद्रव्यम्, पद्मकानि च कुङ्कुमकेसराणि। चशब्दादन्यच्चैवंविधं गात्रस्योद्वर्त्तनार्थमुद्वर्त्तननिमित्तं नाचरन्ति कदाचिदपि यावज्जीवमेव साधव इति सूत्रार्थः॥६४॥

नगिणस्स वा वि मुंडस्स, दीहरोमनहंसिणो ॥
मेहुणाउ उवसंतस्स, किं विभूसाइ कारिअं ॥ ६५ ॥

(अवचूरिः) उक्तः स्नानविधिस्तदभिधानात्सप्तदशस्थानमुक्तमिदानीमष्टादशस्थानमुच्यते । नग्नस्य कुचेलवतोऽप्युपचारनग्नस्य जिनकल्पस्य वा मुण्डस्य द्रव्यभावाभ्यां दीर्घरोमनखवतः जिनकल्पकस्येतरस्य तु प्रमाणयुक्ता एव स्युः । मैथुनादुपशान्तस्योपरतस्य किं विभूषया कारिअं कार्यम् ॥ ६५ ॥

(अर्थ.) एम स्नानविधि कह्यो. तेथी सत्तरमुं स्थान पण कहेवाणुं. हवे अढारमुं शोभावर्जन नामा स्थान कहे छे. (नगिणस्स के०) नग्नस्य एटले नग्न प्रमाणोपेत वस्त्रधारी अथवा नग्न एवा जिनकल्पी (वा वि के०) वापि एटले वली पण (मुंडस्स के०) मुंडस्य एटले द्रव्य भावथी मुंड एवा (दीहरोमनहंसिणो के०) दीर्घरोमनखवतः एटले मोटामोटा काख प्रमुखना रोम तथा नख वध्या छे जेना एवा एटले जिनकल्पीने सर्वथा नख उतारवा नहि, अने स्थविरकल्पी प्रमाणयुक्त राखे, एवा साधु तथा (मेहुणाउ के०) मैथुनतः एटले मैथुन थकी (उवसंतस्स के०) उपशान्तस्य एटले शांति पामेला एवा साधुने (विभूसाइ के०) विभूषया एटले शो-

नूपादिके करी (किं कारिअं के०) किं कार्यं एटले शुं करवुं ठे ? अर्थात् कांइ पण नहि. ॥ ६५ ॥

(दीपिका.) उक्तः स्नानविधिः । तस्य कथनेन सप्तदशस्थानमप्युक्तम् । सांप्रतमष्टादशं स्थानमुच्यते शोजावर्जननाम । शोजायां दोषो नास्ति । यतः अलंकृतश्चापि धर्ममाचरेत् इत्यादि वचनादिति पराजिप्रायमाशंक्य आह । एवंविधस्य साधोः विनूषया शोजया किं कार्यं न किंचिदित्यर्थः । किं० साधोः। नग्नस्य वापि कुचेलवतोऽप्युपचारनग्नस्य । निरुपचरितनग्नस्य वा जिनकल्पिकस्येति सामान्यविषयमेव सूत्रम् । तथा मुण्मस्य द्रव्यतो जावतश्च । पुनः दीर्घरोमनखवतः कक्षादिषु दीर्घनखवतो जिनकल्पिकस्य । इतरस्य तु प्रमाणयुक्ता एव नखा जवन्ति । पुनः मैथुनाउपशान्तस्योपरतस्येति ॥ ६५ ॥

(टीका.) उक्तोऽस्नानविधिः । तदजिधानात्सप्तदशस्थानम् । सांप्रतमष्टादशं शोजावर्जनास्थानमुच्यते । शोजायां नास्ति दोषोऽलंकृतश्चापि चरेद्धर्ममित्यादिवचनात्पराजिप्रायमाशंक्याह । नगिणस्स त्ति सूत्रम् । नग्नस्य वापि कुचैलवतोऽप्युपपचारनग्नस्य निरुपचरितस्य नग्नस्य वा जिनकल्पिकस्येति सामान्यविषयमेव सूत्रम् । मुण्मस्य द्रव्यजावाज्याम् । दीर्घरोमनखवतः। दीर्घरोमवतः कक्षादिषु, दीर्घनखवतो हस्तादौ जिनकल्पिकस्य । इतरस्य तु प्रमाणयुक्ता एव नखा जवन्ति । मैथुनाउपशान्तस्योपरतस्य किं विनूपया राढया कार्यं न किंचिदिति सूत्रार्थः ॥ ६५ ॥

विनूसावत्तिअं जिक्कू, कम्मं वंधइ चिक्कणं ॥
संसारसायरे घोरे, जेणं पडइ दुरुत्तरे ॥ ६६ ॥

(अवचूरिः) प्रयोजनाजावमजिधायापायमाह । विनूषाप्रत्ययं विनूषानिमित्तं जिक्षुः कर्म वध्नाति । चिक्कणं दारुणं संसारसागरेऽपारे रौद्रे । येन कर्मणा पतति उुरुत्तरेऽत्यन्तदीर्घे ॥ ६६ ॥

(अर्थ.) (जिक्कू के०) जिक्षुः एटले साधु (विनूसावत्तिअं के०) विनूषाप्रत्ययं एटले आजूषण निमित्त (चिक्कणं के०) चिक्कणं एटले चीकणा एवा (कम्मं के०) कर्म एटले कर्मने (वंधइ के०) वध्नाति एटले बांधे ठे. (जेणं के०) येन एटले जे विनूषाए करी (उुरुत्तरे के०) उुरुत्तारे एटले उुःखे उतरी शकाय एवा तथा (घोरे के०) घोरे एटले बीहामणा एवा (संसारसायरे के०) संसारसागरे एटले संसाररूप सागरने विषे (पडइ के०) पतति एटले पडे ठे. ॥ ६६ ॥

(दीपिका.) इत्थं प्रयोजनस्याभावं कथयित्वापायमाह । साधुस्तत्कर्म बध्नाति । किंभूतं कर्म । विभूषाप्रत्ययं विभूषानिमित्तम् । पुनः किंभूतं कर्म । चिक्कणं दारुणम् । तत्किम् । येन कर्मणा साधुः संसारसागरे भवसमुद्रे पततिं । किंभूते संसारे । घोरे रौद्रे । पुनः किंभूते संसारे । दुरुत्तारेऽकुशलानुबन्धतोऽत्यन्तदीर्घे ॥ ६६ ॥

(टीका.) इत्थं प्रयोजनाभावमभिधायापायमाह । विभूस त्ति सूत्रम् । विभूषाप्रत्ययं विभूषानिमित्तं भिक्षुः साधुः कर्म बध्नाति चिक्कणं दारुणम् । संसारसागरे घोरे रौद्रे येन कर्मणा पतति । दुरुत्तारे अकुशलानुबंधतोऽत्यंतदीर्घ इति सूत्रार्थः ॥ ६६ ॥

विभूसावत्तिअं चेअं, बुद्धा मन्नंति तारिसं ॥
सावज्जं बहुलं चेअं, नेयं ताईहिं सेविअं ॥ ६७ ॥

(अवचूरिः) बाह्यविभूषापायमभिधाय संकल्पविभूषापायमाह । विभूषाप्रत्ययं चेतो मनो बुद्धास्तीर्थकरा मन्यन्ते तादृशं रौद्रकर्मबन्धहेतुभूतं विभूषाक्रियया सदृशं सावद्यबहुलं चैतदार्तध्यानानुगतं चेतो नेतत्त्रातृभिः सेवितम् ॥ ६७ ॥

(अर्थ.) ए प्रमाणे प्रथमनी गाथामां बाह्य विभूषाना दोषो कह्या. हवे संकल्परूप विभूषाना दोषो कहे छे. (बुद्धा के०) बुद्धाः एटले तीर्थंकरो साधुना (विभूसावत्तिअं के०) विभूषाप्रत्ययं एटले आभूषणना संकल्पसहित एवा (चेअं के०) चेतः एटले चित्तने (तारिसं के०) तादृशं एटले रौद्रकर्मबंधनहेतुभूत एवाने (मन्नंति के०) मन्यंते एटले माने छे. (च के०) वली (एअं के०) एतत् एटले ए चित्त आर्त्तध्याने करी (सावज्जबहुलं के०) सावद्यबहुलं एटले सावद्यदोषसहित एटले घणा पापनुं कारण छे तेमाटे (ताईहिं के०) त्रातृभिः एटले संसारमां दुःखी थता जीवनुं रक्षण करनार एवा आर्य साधुउए (न सेविअं के०) न सेवितं एटले सेवन करेलुं नथी. ॥ ६७ ॥

(दीपिका.) एवं बाह्यविभूषायामपायमुक्त्वा संकल्पविभूषायामपायमाह । बुद्धास्तीर्थंकरा एवंविधं चेतः तादृशं मन्यन्ते । रौद्रं कर्मबन्धहेतुभूतं विभूषाक्रियासदृशं जानन्ति । किं० चेतः । विभूषाप्रत्ययं विभूषानिमित्तम् । कोऽर्थः । एवं च यदि मम विभूषा संपद्यत इति तत्प्रवृत्तमित्यर्थः । सावद्यबहुलं च एतत् आर्तध्यानेन अनुगतं चेतो न इत्थंभूतं त्रातृभिः आत्मारामैः आर्यैः साधुभिः सेवितमाचरितं कुशलचित्तत्वात्तेषां साधूनाम् ॥ ६७ ॥

(टीका.) एवं बाह्यविभूषापायमभिधाय संकल्पविभूषापायमाह । विभूस त्ति सूत्र

म् । विभूषाप्रत्ययं विभूषानिमित्तं चेत एवं चैवं च यदि मम विभूषा संपद्यत इति । तत्प्रवृत्त्यङ्गं चित्तमित्यर्थः । बुद्धास्तीर्थकरा मन्यन्ते जानन्ति । तादृशं रौद्रकर्मबन्धहेतुभूतं विभूषाक्रियासदृशं सावद्यबहुलं चेतदार्तध्यानानुगतं चेतः नैतदिष्टंभूतं त्रातृभिरात्मारामैः साधुभिः सेवितमाचरितम् । कुशलचित्तत्वात्तेषामिति सूत्रार्थः ॥ ६७ ॥

खवंति अप्पाणममोहदंसिणो, तवे रया संजमअज्जवेगुणे ॥
धुणंति पावाइं पुरेकडाइं, नवाइं पावाइं न ते करंति ॥ ६८ ॥

(अवचूरिः) उक्ता उत्तरगुणाः । सांप्रतं फलदर्शनेनोपसंहरन्नाह । क्षपयन्ति शोधयन्त्यात्मानममोहदर्शिनः । यथावस्थितार्थदर्शिनः । तपसि रताः । किंभूते । संयमार्जवगुणे । त एवंभूता धुन्वन्ति कम्पयन्ति पापानि पुराकृतानि । नवानि प्रत्यग्राणि पापानि ते न कुर्वन्ति साधवः ॥ ६८ ॥

अर्थः—शोभावर्जननामा अढारमुं स्थानक कह्युं. तेथी अढारे पापस्थानक कह्यां. ते कहेवाथी उत्तरगुणो कह्या. हवे ते अढार पापस्थानकनो उपसंहार करता थका कहे छे. (अमोहदंसिणो के०) अमोहदर्शिनः एटले मोह रहित वस्तुने जोनारा अर्थात् वस्तुने यथार्थ पणे जाणनारा एवा साधुउं पोताना (अप्पाणं के०) आत्मानं एटले आत्माने (खवंति के०) क्षपयंति एटले खपावे, शोधे. (संजमअज्जवेगुणे के०) संयमार्जवगुणे एटले संयम अने आर्जव छे गुण जेमां एवा(तवे के०)तपसि एटले तपने विषे(रया के०) रताः एटले रक्त सावधान अर्थात् क्षमा दयाए करी युक्त एवा साधुउं (पुरेकडाइं के०) पुराकृतानि एटले पूर्वे घणा भवना करेला एटले जन्मांतरना संचेला ज्ञानावरणादिक अशुभ एवा आठ कर्मो तेने (धुणंति के०) धुन्वंति एटले खपावे, अने वली (ते के०) ते साधुउं (नवाइं के०) नवानि एटले नवीन एटले नवां (पावाइं के०) पापानि एटले पापोने अर्थात् अशुभ कर्मोने (न करंति के०) न कुर्वन्ति एटले करे नहि. अप्रमत्त होवाथी बांधे नहि. ॥ ६८ ॥

(दीपिका.) उक्तः शोभावर्जनास्थानविधिः । तस्याभिधानेन चाष्टादशपदमप्युक्तम् । अष्टादशपदकथनेन च उत्तरगुणा उक्ताः । सांप्रतमुक्तफलदर्शनेनोपसंहारमाह । य एवंविधाः साधव आत्मानं जीवं तेन चित्तयोगेन अनुपस्थानं शमयोजनेन क्षपयंति । किंभूताः साधवः । अमोहदर्शिनः । अमोहं ये पश्यन्ति यथावत् पश्यंति इत्यर्थः । त एव विशेष्यंते । पुनः किं० साधवः । तपसि अनशनादिकदर्पे रता आसक्ताः । किंभूते तपसि इत्याह । संयमार्जवगुणे संयमार्जवे गुणौ यस्य तपसः तस्मिन् संयमऋजुतावगुणप्रधान इत्यर्थः । त एवंभूताः साधवः पापानि धुन्वन्ति कंपयंति । किंभूतानि पापानि । पुरेकडाइं

पुराकृतानि जन्मांतरेपूपार्जितानि । पुनस्ते साधवो नवानि पापानि न कुर्वंति । तथा-प्रमत्तत्वादिति ॥ ६० ॥

(टीका.) उक्तः शोजावर्जनास्थानविधिः । तदजिधानादष्टादशं पदम् । तदजिधानाच्चोत्तरगुणाः। सांप्रतमुक्तफलप्रदर्शनेनोपसंहरन्नाह् । खवंति त्ति सूत्रम् । क्षपयन्त्यात्मानं तेन तेन चित्तयोगेनानुपशांतं शमयोजनेन जीवम् । किंविशिष्टा इत्याह् । अमोहदर्शिनः। अमोहं ये पश्यन्ति यथावत्पश्यन्तीत्यर्थः । त एव विशेष्यन्ते । तपस्यनशनादिलक्षणे रताः सक्ताः । किंविशिष्टे तपसीत्याह् । संयमार्जवगुणे संयमार्जवे गुणो यस्य तपसस्तस्मिन् । संयमकजुजावप्रधाने शुद्ध इत्यर्थः । त एवंजूता धुन्वन्ति कम्पयन्त्यपनयन्ति पापानि पुराकृतानि जन्मान्तरोपात्तानि । नवानि प्रत्यग्राणि पापानि न ते साधवः कुर्वन्ति । तथाप्रमत्तत्वादिति सूत्रार्थः ॥ ६० ॥

सउवसंता अममा अकिंचणा, सविज्ञविज्ञाणुगया जसंसिणो ॥
उउप्पसन्ने विमलेव चंदिमा, सिद्धिं विमाणाइं उवंति ताइणो त्ति बेमि ६९

॥ धम्मत्थकामज्ययणं उठं ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) सदोपशान्ताः साधवः अममाः ममत्वशून्या अकिंचनाः स्वर्णमिथ्यात्वरहिताः। स्वात्मीया विद्या स्वविद्या परलोकोपकारिणी केवलश्रुतरूपा तया स्वविद्यविद्यया अनुगता युक्ताः । न पुनः परविद्यया इहलोकोपकारिण्येति । यशस्विनः शुद्धपारलौकिकयशोवन्तः। त एवंजूता ऋतौ परिणते शरत्काल इव चन्द्रमा चन्द्रमा इव विमला जावमलरहिताः सिद्धिं निर्वृतिं तथा साधवःशेषकर्माणो विमानानि सौधर्मावतंसकादीन्युपयन्ति गच्छन्ति त्रातारः स्वपरापेक्षया साधव इति ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥६९॥
इति षष्ठाध्ययनावचूरिः ॥ ६ ॥

(अर्थः) वली ते साधु केहेवा ठे, तथा कया पदने पामे ठे ते कहे ठे. (सउवसंता के०) सदोपशांताः एटले निरंतर उपशांत क्रोधरहित क्षमावंत, (अममा के०) अममाः एटले द्रव्यथी वस्तु उपर अने जावथी शरीर उपर नथी ममता जेने एवा (अकिंचणा के०) अकिंचनाः एटले परिग्रहरहित, (सविज्ञविज्ञाणुगया के०) स्वविद्यविद्यानुगताः एटले पोतानी जे परलोकोपकारिणी केवलज्ञान अथवा श्रुतज्ञानरूप विद्या तेणे करी युक्त तथा (जसंसिणो के०)यशस्विनः एटले जावथी संयमरूप अने द्रव्यथी कीर्त्तिरूप यश तेणे करी युक्त तथा (उउप्पसन्ने के०) ऋतुप्रसन्ने एटले प्रसन्नऋतुमां एटले शारदीय ऋतुए एटले शरत्कालमां आसोकार्त्तिकनी पूनमनी रात्रे सोलकलासहित

(विमले के०)निर्मल वादलरहित(चंदिमा व के०)चंद्रमा इव एटले चंद्रमा शोभे तेम साधुना सत्तावीश गुण ते रूप कला सहित अने आठ कर्मरूप वादल तेणे रहित निर्मल एवा अने(ताइणो के०)त्रातारः एटले ठ कायना जीवने रक्षण करनार एवा साधुर्ज (सिद्धिं के०) सिद्धि एटले मुक्तिने(उवंति के०)उपयंति एटले पामे ठे, अने कदाचित् जो शेष कर्म रह्या होय तो(विमाणाइं के०)विमानानि एटले सौधर्मावतंसक प्रमुख विमान प्रत्ये पामे ठे. एटले वैमानिक देवता थाय.(तिवेमि के०)इति ब्रवीमि एटले एम शिष्यप्रत्ये गुरु कहे ठे.॥६९॥

इति श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य षष्ठाध्ययने वालाववोधः समाप्तः ॥ ६ ॥

(दीपिका.) किं च । ताइणो त्ति त्रातारः स्वस्य परस्य चापेक्षया साधवः सिद्धिं मुक्तिं व्रजन्ति । तथा केऽपि साधवः शेषकर्माणो विमानानि सौधर्मावतंसकादीन्युपयान्ति सामीप्येन गठंति । किं० साधवः । सदा उपशान्ताः सर्वकालमेव क्रोधरहिताः । पुनः किं० साधवः । अममाः सर्वत्र ममत्वशून्याः । पुनः किं० साधवः । अकिंचना हिरण्यादिद्रव्येण मिथ्यात्वादिनावेन च किंचनेन मुक्ताः । पुनः किं० साधवः । स्वात्मीया विद्या स्वविद्या परलोकोपकारिणी केवलश्रुतरूपा । स्वविद्या चासौ विद्या च स्वविद्यविद्या तया स्वविद्यविद्यया अनुगता युक्ताः । न पुनः परविद्यया इहलोकोपकारिण्या । पुनः किं० साधवः । यशस्विनः शुद्धेन परलोकसंवन्धिना यशसा सहिताः । पुनः किं० साधवः । ऋतौ प्रसन्ने परिणते शरत्कालादौ विमल इव चंद्रमाः चंद्रमा इव विमला इत्येवंकल्पास्ते नावमलरहिता इत्यर्थः । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ ६९ ॥

इति दशवैकालिकसूत्रे धर्मार्थकामाख्ये षष्ठेऽध्ययने श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचिता शब्दार्थवृत्तिः समाप्ता ॥ ६ ॥

(टीका.) किं च सदोवसंत त्ति सूत्रम् । सदोपशान्ताः सर्वकालमेव क्रोधरहिताः । सर्वत्राममा ममत्वशून्याः । अकिंचना हिरण्यादिमिथ्यात्वादिद्रव्यनावकिंचनविनिर्मुक्ताः । स्वा आत्मीया विद्या स्वविद्या परलोकोपकारिणी केवलश्रुतरूपा तया स्वविद्यया विद्ययानुगता युक्ता न पुनः परविद्यया इहलोकोपकारिण्येति । त एव विशेष्यन्ते । यशस्विनः शुद्धपारलौकिकयशोवन्तः । त एवंनूता ऋतौ प्रसन्ने परिणते शरत्कालादौ विमल इव चन्द्रमाः । चन्द्रमा इव विमलाः । इत्येवंकल्पास्ते नावमलरहिताः सिद्धिं निर्वृतिं तथा सावशेषकर्माणो विमानानि सौधर्मावतंसकादीन्युयान्ति सामीप्येन गठन्ति । त्रातारः स्वपरापेक्षया साधव इति ब्रवीमीति पूर्ववत् । उक्तोऽनुगमः सांप्रतं नयास्तेच पूर्ववत् । व्याख्यातं षष्ठाध्ययनम् ॥ ६९ ॥

इति श्रीहरिनद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकवृत्तौ षष्ठमध्ययनम् ॥ ६ ॥

अथ वाक्यशुद्धाख्यं सप्तममध्ययनम् ।

चउन्हं खलु भासाणं, परिसंखाय पन्नवं ॥
दुन्हं तु विणयं सिक्खे, दो न भासिज्ज सवसो ॥ १ ॥

(अवचूरिः) अथ सप्तमं वाक्यशुद्ध्यध्ययनमारभ्यते । पूर्वाध्ययन आचारः कथितः । स च निरवद्यवचसा वाच्यः । अतो वाक्यशुद्धिमाह । चतसृणां खलु जाषाणां खलुशब्दोऽवधारणे चतसृणामेव ज्ञातव्यानां जाषाणां सत्यादीनां परिसंख्याय ज्ञात्वा सर्वैः स्वरूपं प्रकारैरिति वाक्यशेषः । प्रज्ञावान् प्राज्ञः सत्यासत्यामृषाभ्यां द्वाभ्यामेव । तुरवधारणे। आभ्यां विनयं शुद्धप्रयोगं विनीयतेऽनेन कर्मेति कृत्वा शिक्षेत जानीयात् । द्वे असत्यासत्यामृषे न जाषेत सर्वशः सर्वैः प्रकारैरिति ॥१॥

(अर्थ.) हवे वाक्यशुद्धि नामक अध्ययन शरू कराय छे. तेनो पूर्वाध्ययननी साथे आ रीते संबंध छे. पूर्वाध्ययनमां कह्युं के, गोचरीए गएला साधुने कोइ कांइ धर्म संबंधी प्रश्न करे तो त्यांज विस्तरथी धर्मकथा न कहेवी, तो उपासरे कहीश, अथवा मारा गुरु कहेशे, एम कहेवुं. एटली वात कही. हवे ते साधु अथवा तेना गुरु उपासराने विषे पृछकने विस्तरथी धर्मकथा कहे, ते वचनना गुण दोष जाणी निरवद्य वचनथीज कहेवी. ए वात आ अध्ययनमां कहेवानी छे. आ संबंधथी आवेला ए सातमा अध्ययननुं चउन्हं इत्यादि प्रथम सूत्र छे. (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिशाली पुरुष (चउन्हं खलु के०) चतसृणामेव एटले चारज (जासाणं के०) जाषाणाम् एटले जाषाउंनुं स्वरूप (परिसंखाय के०) परिसंख्याय एटले सर्वे प्रकारे जाणीने; (दुन्हंतु के०) द्वाभ्यां तु एटले बेज जाषावडे अर्थात् सत्या अने असत्यामृषा ए बे जाषावडे करीने ज (विणयं के०) विनयं एटले शुद्ध प्रयोग करवाने (सिक्खे के०) शिक्षेत एटले शीखे, जाणे. अने बाकी रहेली (दो के०) द्वे एटले बे जाषाउं (सवसो के०) सर्वशः एटले सर्व प्रकारे (न जासिज्ज के०) न जाषेत एटले न बोले. ॥ १ ॥

(दीपिका.) व्याख्यातं धर्मार्थकामकथानामकं षष्ठमध्ययनम् । अथ वाक्यशुद्धिनामकं सप्तमध्यायनं व्याख्यायते । अस्य अध्ययनस्य पूर्वाध्ययनेन अयं संबंधः । पूर्वाध्ययन एवमुक्तं गोचरीप्रविष्टस्य साधोः केनापि पृष्टं त्वं स्वकीयमाचारं कथय । तदा तेन स्वाचारं जानतापि महाजनसमक्षं विस्तरतस्तत्रैव न वक्तव्य आचारः । किं तु उपाश्रये गुरवः कथयिष्यन्तीति वक्तव्यम् । इह सप्तमेऽध्ययने तु उपाश्रयगतेनापि तेन गुरुणा वचनदोषगुणाभिज्ञेन निरवद्यवचनेन कथयितव्यमित्येतदुच्यते । उक्तं च

सावज्जाणवज्जाणं वयणाणं जो न याणइ विसेसं ॥ वोत्तुं पि तस्स न खमं, किमंग पुण देसणं काउं ॥ १ ॥ इत्यनेन संबंधेना यातमिदमध्ययनम् । तत्र सूत्रम् । प्रज्ञावान् बुद्धिमान् साधुः द्वाभ्यां सत्यासत्यामृषाभ्यां भाषाभ्यां विनयं शुद्धप्रयोगं शिक्षेत जानीयात् । तुः अवधारणे । द्वाभ्यामेवाभ्याम् । तत्र विनय इति कोऽर्थः । विनीयतेऽनेन कर्म इति विनयस्तं विनयं पुनर्द्वे असत्यासत्यामृषे न भाषेत सर्वशः सर्वैः प्रकारैः । किं कृत्वा । चतसृणां भाषाणां सत्यादीनां परिसंख्याय सर्वैः प्रकारैः ज्ञात्वा । किम् । स्वरूपमिति शेषः । खलुशब्दोऽवधारणार्थे । भाषाचतुष्टयमेवास्ति नान्या भाषा वर्तते ॥ १ ॥

(टीका.) सांप्रतं वाक्यशुद्ध्याख्यमध्ययनं प्रारभ्यते । अस्य चायमभिसंबन्धः । इहानन्तराध्ययने गोचरप्रविष्टेन सता स्वाचारं पृष्टेन तद्विदापि न महाजनसमक्षं तत्रैव विस्तरतः कथयितव्य इत्यपित्वालये गुरवो वा कथयन्तीति वक्तव्यमित्येतदुक्तम् । इह स्वालयगतेनापि तेन गुरुणा वा वचनदोषगुणाभिज्ञेन निरवद्यवचसा कथयितव्य इत्येतदुच्यते । उक्तं च । सावज्जाणवज्जाणं, वयणाणं जो न याणइ विसेसं ॥ वोत्तुं पि तस्स ण खमं, किमंग पुण देसणं काउं ॥१॥ इत्यनेनाभिसंबन्धेनायातमिदमध्ययनम् । अस्य चानुयोगद्वारोपन्यासः पूर्ववत्तावद्यावन्नामनिष्पन्नो निक्षेपः । तत्र वाक्यशुद्धिरिति द्विपदं नाम । तत्र वाक्यनिक्षेपाभिधानार्थमाह ॥ निक्खेवो अ चउक्को, वक्के दवं तु भासदवाइं ॥ भावे भासासद्दो, तस्स य एगट्ठिआ इणमो ॥३५॥ व्याख्या ॥ निक्षेपस्तु चतुष्को नामस्थापनाद्रव्यभावलक्षणो वाक्ये वाक्यविषयः । तत्र नामस्थापने क्षुण्णे । द्रव्यं तु द्रव्यवाक्यं पुनर्ज्ञशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तम् । भाषाद्रव्याणि भाषकेण गृहीतान्यनुच्चार्यमाणानि । भाव इति भाववाक्यं भाषाशब्दः । भाषाद्रव्याणि शब्दत्वेन परिणतान्युच्चार्यमाणानीत्यर्थः । तस्य तु वाक्यस्य एकार्थिकान्यमूनि वक्ष्यमाणलक्षणानीति गाथार्थः ॥ वक्कं वयणं च गिरा, सरस्सई भारही अ गो वाणी ॥ भासा पन्नवणी दे–सणी अ वयजोग जोगे अ ॥३६॥ व्याख्या ॥ वाक्यं वचनं च गीः सरस्वती भारती च गौर्वाक् भाषा प्रज्ञापनी देशनी च वाग्योगो योगश्च एतानि निगदसिद्धान्येवेति गाथार्थः ॥ ॥ ॥ पूर्वोद्दिष्टां द्रव्यादिभाषामाह ॥ दवे तिविहा गहणे, अ निसग्गे तह भवे पराघाए ॥ भावे दवे अ सुए, चरित्तमाराहणी चेव॥३७॥ व्याख्या॥ द्रव्य इति द्वारपरामर्शः । द्रव्यभाषा त्रिविधा । ग्रहणे च निसर्गे च तथा भवेत्पराघाते । तत्र ग्रहणं भाषाद्रव्याणां काययोगेन यत् । सा ग्रहणद्रव्यभाषा । निसर्गस्तेषामेव भाषाद्रव्याणां वाग्योगेनोत्सर्गक्रिया । पराघातस्तु निसृष्टभाषाद्रव्यैस्तद-

न्येषां तथात्मपरिणामापादनक्रियावत्प्रेरणम्। एषा त्रिप्रकारापि क्रिया द्रव्ययोगस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वात् द्रव्यभाषेति। भाव इति द्वारपरामर्शः। भावभाषा त्रिविधैव। द्रव्ये च श्रुते चारित्रे इति। द्रव्यभावभाषा श्रुतभावभाषा चारित्रभावभाषा च। तत्र द्रव्यं प्रतीत्योपयुक्तैर्या भाष्यते सा द्रव्यभावभाषा। एवं श्रुतादिष्वपि वाच्यम्। इयं त्रिप्रकारापि वक्रभिप्रायात्तद्रव्यभावप्राधान्यापेक्षया भावभाषा। इयं चोधत एवाराधनी चेति। द्रव्याराधनत्वाच्चशब्दाद्विराधनी चोभयं वानुभयं च भवति द्रव्याद्याराधनादिभ्य इति। आहेह द्रव्यभाववाक्यस्वरूपमभिधातव्यं तस्य प्रस्तुतत्वात्तत्किमनया भाषयेत्युच्यते। वाक्यपर्यायत्वाद्भाषाया न दोषः। तत्त्वतस्तस्यैवाभिधानादिति गाथासमुदायार्थः॥ अवयवार्थं तु वक्ष्यति । तत्र द्रव्यभावभाषामधिकृत्याराधन्यादिभेदयोजनामाह ॥ आराहणी उ दव्वे, सच्चा मोसा विराहणी होइ ॥ सच्चामोसा मीसा, असच्चमोसा य पडिसेहो ॥ ३७ ॥ व्याख्या ॥ आराध्यते परलोकापीडया यथावदभिधीयते वस्त्वनयेत्याराधनी तु द्रव्य इति द्रव्यविषया भावभाषा सत्या। तुशब्दात् द्रव्यतो विराधन्यपि काचित्सत्या परपीडासंरक्षणफलभावाराधनादिति । मृषा विराधनी भवति। तद्रूव्यान्यथाभिधानेन तद्विराधनादिति भावः। सत्यामृषा मिश्रा। मिश्रेत्याराधनी विराधनी च। असत्यामृषा च प्रतिषेध इति नाराधनी नापि विराधनी तद्वाच्यद्रव्ये तथोभयाभावादित्यासां च स्वरूपमुदाहरणैः स्पष्टीभविष्यतीति गाथार्थः॥ ॥ तत्र सत्यामाह ॥ जणवयसम्मयठवणा, नामे रूवे पडुच्च सच्चे अ ॥ ववहारभावजोगे, दसमे ओवम्मसच्चे अ ॥३९॥व्याख्या॥ सत्यं तावद्वाक्यं च दशप्रकारं भवति। जनपदसत्यादिभेदात्। तत्र जनपदसत्यं नाम नानादेशभाषारूपमप्यविप्रतिपत्त्या यदेकार्थप्रत्यायनव्यवहारसमर्थमिति। यथोदकार्थे कोंकणकादिषु पयः पिच्चमुदकं नीरमित्याद्यदुष्टविवक्षाहेतुत्वान्नानाजनपदेष्विष्टार्थप्रतिपत्तिजनकत्वाद्व्यवहारप्रवृत्तेः सत्यमेतदित्येवं शेषेष्वपि भावना कार्या। संमतसत्यं नाम कुमुदकुवलयोत्पलतामरसानां समाने पङ्कसंभवे गोपालादीनामपि संमतमरविन्दमेव पङ्कजमिति। स्थापनासत्यं नाम अक्षरमुद्राविन्यासादिषु यथा माषकोऽयं, कार्षापणोऽयं, शतमिदं, सहस्रमिदमिति। नामसत्यं नाम कुलवमर्धयन्नपि कुलवर्द्धन इत्युच्यते, धनमवर्धयन्नपि धनवर्द्धन इत्युच्यते, अयक्षश्च यक्ष इति। रूपसत्यं नाम अतद्गुणस्य तथारूपधारणं रूपसत्यम्। यथा प्रपञ्चयतेः प्रव्रजितरूपधारणमिति। प्रतीत्यसत्यं नाम यथा अनामिकाया दीर्घत्वं ह्रस्वत्वं चेति। तथाहि तस्यानन्तपरिणामस्य द्रव्यस्य तत्सहकारिकारणसंनिधानेन तत्तद्रूपमभिव्यज्यत इति सत्यता। व्यवहारसत्यं नाम दह्यते गिरिर्गलति भाजनमनुदरा कन्या अलोमा एडकेति गिरिगततृणादिदाहे व्यवहारः प्रवर्तते, तथोदके च गलति

सति, तथा संजोगवीजप्रभवोदराभावे च सति, तथा लवनयोग्यलोमाभावे सति । भावसत्यं नाम शुक्ला बलाका । सत्यपि पञ्चवर्णसंभवे शुक्लवर्णोत्कटत्वाच्छुक्लेति । योगसत्यं नाम छत्रयोगाच्छत्री दण्डयोगाद्दण्डी चेत्येवमादि । दशममौपम्यसत्यं च । तत्रौपम्यसत्यं नाम समुद्रवत्तडाग इति गाथार्थः ॥ ॥ उक्ता सत्याधुना मृषावादमाह । कोहे माणे माया, लोभे पेज्जे तहेव दोसे अ ॥ हासभए अक्खाइय, उवधाए निस्सिआ दसमा ॥४०॥ व्याख्या॥ क्रोध इति।क्रोधनिःसृता यथा । क्रोधाभिभूतः पिता पुत्रमाह । न त्वं मम पुत्रः । यद्वा क्रोधाभिभूतो वक्ति तदाशयविपत्तितः सर्वमेवासत्यमिति । एवं माननिःसृता मानाध्मातः कश्चित्केनचिदल्पधनोऽपि पृष्ट आह महाधनोऽहमिति । मायानिःसृता मायाकारप्रभृतय आहुर्नष्टो गोलक इति । लोभनिःसृता वणिक्प्रभृतीनामन्यथाक्रीतमेवेत्थमिदं क्रीतमित्यादि । प्रेमनिःसृता अतिरक्तानां दासोऽहं तवेत्यादिः । द्वेषनिःसृता मत्सरिणां गुणवत्यपि निर्गुणोऽयमित्यादिः । हास्यनिःसृता कान्दर्पिकानां किंचित्कस्यचित्संबन्धि गृहीत्वा पृष्टानां न दृष्टमित्यादि । भयनिःसृता तस्करादिगृहीतानां तथा तथा असमञ्जसाभिधानम् । आख्यायिकानिःसृता तत्प्रतिबद्धोऽसत्प्रलापः । उपघातनिःसृता अचौरे चौर इत्यभ्याख्यानवचनमिति गाथार्थः । उक्ता मृषा सांप्रतं सत्यामृषामाह॥ उप्पन्नविगयमीसग, जीवमजीवेअजीवअजीवे ॥ तहणंतमीसगा खलु, परित्तअद्धा अ अद्धद्धा ॥४१॥ व्याख्या॥ उत्पन्नविगतमिश्रकेति उत्पन्नविषया सत्यामृषा यथैकं नगरमधिकृत्यास्मिन्नद्य दश दारका उत्पन्ना इत्यभिदधतस्तन्न्यूनाधिकभावे व्यवहारतोऽस्याः सत्यामृषात्वात् । श्वस्ते शतं दास्यामि इत्यभिधाय पञ्चाशत्स्वपि दत्तेषु लोके मृषात्वादर्शनात् । अनुत्पन्नेष्वेवादत्तेष्वेव मृषात्वसिद्धेः। सर्वथा क्रियाभावेन सर्वथा व्यत्ययादित्येवं विगतादिष्वपि भावनीयमिति । तथाच विगतविषया सत्यामृषा यथैकं ग्राममधिकृत्यास्मिन्नद्य दश वृद्धा विगता इत्यभिदधतस्तन्न्यूनाधिकभावे । एवं मिश्रका सत्यामृषा उत्पन्नविगतोभयसत्यामृषा । यथैकं पत्तनमधिकृत्याहास्मिन्नद्य दश दारका जाता दश च वृद्धा विगता इत्यभिदधतस्तन्न्यूनाधिकभावे । जीवमिश्रा जीवविषया सत्यामृषा यथा जीवन्मृतकृमिराशौ जीवराशिरिति ।अजीवमिश्रा च अजीवविषया सत्यामृषा यथा तस्मिन्नेवप्रभूतमृतकृमिराशावजीवराशिरिति ।जीवाजीवमिश्रेति जीवाजीवविषया सत्यामृषा यथा तस्मिन्नेव जीवन्मृतकृमिराशौ प्रमाणनियमेनैतावन्तो जीवन्त्येतावन्तश्च मृता इत्यभिदधतस्तन्न्यूनाधिकभावे । तथानन्तमिश्रा खल्विति अनन्तविषया सत्यामृषा यथा मूलकन्दादौ परीतपत्रादिमत्यनन्तकायोऽयमित्यभिदधतः । परीतमिश्रा परीतविषया सत्यामृषा यथानन्तकायलेशवति परीतम्लानमूलादौ परीतोऽयमित्यभिदधतः । अद्धामिश्रा कालविषया सत्यामृषा

यथा कश्चित् कस्मिंश्चित् प्रयोजने सहायांस्त्वरयन् परिणतप्राये वासर एव रजनी वर्तत इति ब्रवीति । अद्धाद्धमिश्रा च दिवसरजन्येकदेशः अद्धाद्धोऽच्यते । तद्विषया सत्यामृषा यथा कश्चित् कस्मिंश्चित् प्रयोजने त्वरयन् प्रहरमात्र एव मध्याह्न इत्याह। एवं मिश्रशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यत इति गाथार्थः ॥ ॥ उक्ता सत्यामृषा सांप्रतमसत्यामृषामाह ॥आमंतणि आणवणी, जायणि तह पुच्छणी अ पन्नवणी॥पच्चक्खाणी भासा, भासा इच्छाणुलोमा अ॥४२॥व्याख्या॥आमंत्रणी यथा हे देवदत्त इत्यादिः। एषा किलाप्रवर्तकत्वात्सत्यादिभाषात्रयलक्षणवियोगतस्तथाविधदलोत्पत्तेरसत्यामृषेति।एवमाज्ञापनी यथेदं कुरु। इयमपि तस्य करणाकरणभावतः परमार्थेनैकत्राप्यनियमात्तथाप्रतीतेः अदुष्टविवक्षाप्रसूतत्वादसत्यामृषेत्येवं स्वबुद्ध्यान्यत्रापि भावना कार्येति। याचनी यथा भिक्षां प्रयच्छेति। तथा प्रच्छनी यथा कथमेतदिति। प्रज्ञापनी यथा हिंसादिप्रवृत्तो दुःखितादिर्भवति। प्रत्याख्यानी भाषा यथादित्सेति भाषा। इच्छानुलोमा च यथा केनचित्कश्चिदुक्तः साधुसकाशं गच्छाम इति स आह शोभनमिदमिति गाथार्थः ॥४२॥ अणभिग्गहिआ भासा, भासा अ अभिग्गहंमि बोधव्वा ॥ संसयकरणी भासा, वायडअव्वायडा चेव ॥४३॥व्याख्या॥ अनभिगृहीता भाषा अर्थमनभिगृह्य योच्यते डित्थादिवत्। भाषा चाभिगृहे बोद्धव्या अर्थमभिगृह्य योच्यते घटादिवत्। तथा संशयकरणी च भाषा अनेकार्थसाधारणा योच्यते। सैन्धवमित्यादिवत्। व्याकृता स्पष्टा प्रकटार्था देवदत्तस्यैष भ्रातेत्यादिवत् । अव्याकृता चैवास्पष्टाप्रकटार्था बालकल्पादीनां यपनिकेत्यादिवदिति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ उक्ता सत्यामृषा । सांप्रतमोघत एवास्याः प्रविभागमाह ॥ सव्वावि अ सा दुविहा, पज्जत्ता खलु तहा अपज्जत्ता ॥ पढमा दो पज्जत्ता, उवरिल्ला दो अपज्जत्ता ॥ ४४ ॥ व्याख्या ॥ सर्वापि च सा सत्यादिभेदभिन्ना भाषा द्विविधा। पर्याप्ता खलु तथापर्याप्ता। पर्याप्ताया एकपक्षे निक्षिप्यते सत्या वा मृषा वेति । तद्व्यवहारसाधनी तद्विपरीता पुनरपर्याप्ता अतएवाह। प्रथमे द्वे भाषे सत्यामृषे पर्याप्ते। तथा स्वविषयव्यवहारसाधनात्तथा उपरितने द्वे सत्यामृषासत्यामृषाभाषे अपर्याप्ते। तथा स्वविषयव्यवहारासाधनादिति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ उक्ताऽन्यभावभाषा। सांप्रतं श्रुतभावभाषामाह ॥ सुअधम्मे पुण तिविहा, सच्चा मोसा असच्चमोसाअ ॥ सम्मद्दिठी उ सुअउवउत्तो सो भासई सच्चं ॥ ४५ ॥ व्याख्या ॥ श्रुतधर्म इति श्रुतधर्मविषया पुनस्त्रिविधा भवति भावभाषा। तद्यथा सत्या मृषा सत्यामृषा चेति। तत्र सम्यग्दृष्टिस्तु सम्यग्दृष्टिरेव श्रुतोपयुक्त इत्यागमे यथावदुपयुक्तो यः स भाषते सत्यमागमानुसारेण वक्तीति गाथार्थः ॥ सम्मद्दिठी उ सुअंमि, अणउत्तो अहेउगं चेव॥ जं भासइ सा मोसा, मिछादिठी वि अ तहेव ॥ ४६ ॥ व्याख्या ॥ सम्मद्दिठी सम्य-

ग्दृष्टिरेव सामान्येन श्रुते आगमे अनुपयुक्तः प्रमादाद्यत्किंचिदहेतुकं चैव यद्भाषते । तन्तुभ्यः पट एव भवतीत्येवमादि सा मृषा विज्ञानादेरपि तत एव भावादिति । मिथ्यादृष्टिरपि तथैवेत्युपयुक्तोऽनुपयुक्तो वा यद्भाषते सा मृषैव घुणाक्षरन्यायसंवादेऽपि सदसतोरविशेषाद्यदृच्छोपलब्धेरुन्मत्तवदिति गाथार्थः ॥ हवइ उ असच्चमोसा, सुअंमि उवरिल्लए तिनाणंमि ॥ जं उवउत्तो भासइ, एत्तो वोछं चरित्तंमि ॥ ४७ ॥ व्याख्या ॥ हवइ भवति तु असत्यामृषा श्रुते आगम एव परावर्तनादि कुर्वतः प्रायस्तस्यामंत्रणादि भाषारूपत्वात्तथोपरितनेऽवधिमनःपर्यायकेवललक्षणे त्रिज्ञान इति ज्ञानत्रयेऽपि यदुपयुक्तो भाषते सा असत्यामृषा आमंत्रणादिवत् तथाविधाध्यवसायप्रवृत्तेरित्युक्ता श्रुतभावभाषा । अत ऊर्ध्वं वक्ष्ये चारित्र इति चारित्रविषयां भावभाषामिति गाथार्थः ॥ पढमबिइआ चरित्ते, भासा दो चेव होंति नायव्वा ॥ सचरित्तस्स उ भासा, सच्चामोसा उ इअरस्स ॥ ४८ ॥ व्याख्या ॥ प्रथमद्वितीये सत्यामृषे चारित्र इति चारित्रविषये भाषे द्वे एव भवतो ज्ञातव्ये । स्वरूपमाह । सचरित्रस्य चारित्रपरिणामवतः । तुशब्दात्तद्वृद्धिनिबन्धनभूता च भाषा द्रव्यतस्तथान्यथाभावेऽपि सत्या सतां हितत्वादिति । मृषा त्वितरस्याचारित्रस्य तद्वृद्धिनिबन्धनभूता चेति गाथार्थः ॥ ॥ उक्तं च वाक्यमधुना शुद्धिमाह ॥ णामं ठवणा सुद्धी, अ दव्वसुद्धी अ भावसुद्धी अ ॥ एएसिं पत्तेअं, परूवणा होइ कायव्वा ॥ ४९ ॥ व्याख्या ॥ नामशुद्धिः स्थापनाशुद्धिर्द्रव्यशुद्धिश्च भावशुद्धिश्च । एतेषां नामशुद्ध्यादीनां प्रत्येकं प्ररूपणा भवति कर्तव्येति गाथार्थः ॥ तत्र नामस्थापने क्षुण्णत्वादनङ्गीकृत्य द्रव्यशुद्धिमाह ॥ तिविहा उ दव्वसुद्धी, तद्दव्वादेसओ पहाणे अ ॥ तद्दव्वगमाएसो, अणण्णमीसा हवइ सुद्धी ॥ ५० ॥ व्याख्या ॥ त्रिविधा तु द्रव्यशुद्धिर्भवति । तद्द्रव्यत इति तद्द्रव्यशुद्धिरादेशत इति आदेशद्रव्यशुद्धिः । प्राधान्यतश्चेति प्राधान्यद्रव्यशुद्धिश्च । तत्र तद्द्रव्यशुद्धिः । अनन्येत्यनन्यद्रव्यशुद्धिर्यद्द्रव्यमन्येन द्रव्येण सदासंयुक्तं सच्छुद्धं भवति क्षीरं दधि वासौ तद्द्रव्यशुद्धिः । आदेशे मिश्रा भवति शुद्धिरन्यानन्यविषया । एतदुक्तं भवत्यादेशतो द्रव्यशुद्धिर्द्विविधा । अन्यत्वेनानन्यत्वेन च । अन्यत्वे यथा शुद्धवासा देवदत्तः । अनन्यत्वे शुद्धदन्त इति गाथार्थः ॥ ॥ प्रधानद्रव्यशुद्धिमाह । वणरसगंधफासे, समणुणा सा पहाणओ सुद्धी ॥ तत्थ उ सुक्किल महुरा, उ समया चेव पुक्कोसा ॥ ५१ ॥ व्याख्या ॥ वर्णरसगन्धस्पर्शेषु या मनोज्ञता सामान्येन कमनीयता । अथवा मनोज्ञता यथाभिप्रायमनुकूलता सा प्राधान्यतः शुद्धिरुच्यते । तत्र चैवंभूतचिन्ताव्यतिकरे शुक्लमधुरौ वर्णरसौ । तुशब्दात्सुरभिमृदू गन्धस्पर्शौ च संमतौ । यथाभिप्रायमपि प्रायो मनोज्ञौ बहूनामिति प्रवृत्तिसिद्धेः । उत्कृष्टौ च कमनीयौ च ।

चशब्दस्य व्यवहित उपन्यास इति गाथार्थः ॥ ॥ उक्ता द्रव्यशुद्धिरधुना भावशुद्धिमाह ॥ एमेव भावसुद्धी, तब्भावाएसओ पहाणे अ ॥ तब्भावगमाएसो, अणण्णमीसा हवइ सुद्धी ॥ ५२ ॥ व्याख्या ॥ एवमेवेति यथा द्रव्यशुद्धिस्तथा भावशुद्धिरपि त्रिविधेत्यर्थः । तद्भाव इति । तद्भावशुद्धिः । आदेशत इति आदेशभावशुद्धिः । प्राधान्येन चेति प्राधान्यभावशुद्धिश्च । तत्र तद्भावशुद्धिः । अनन्येत्यनन्यभावशुद्धिस्तद्भावशुद्धिः । यो भावोऽन्येन भावेन सहासंयुक्तः सन् शुद्धो भवति । बुभुक्षितादेराद्यभिलाषादिवदसौ तद्भावशुद्धिः । आदेशो मिश्रा भवति शुद्धिस्तदन्यानन्यविषयेत्यर्थः । एतदुक्तं भवत्यादेशभावशुद्धिर्द्विविधा अन्यत्वेऽनन्यत्वे च । अन्यत्वे यथा शुद्धभावस्य साधोर्गुरुः । अनन्यत्वे शुद्धभाव इति गाथार्थः ॥ ॥ प्रधानभावशुद्धिमाह ॥ दंसणनाणचरित्ते, तवो विसुद्धी पहाणमाएसो ॥ जम्हा उ विसुद्धमलो, तेण विसुद्धो हवइ सुद्धो ॥५३॥व्याख्या॥ दर्शनज्ञानचारित्रेषु दर्शनज्ञानचारित्रविषया तथा तपोविशुद्धिः प्राधान्यादेश इति। यद्दर्शनादीनामादिश्यमानानां प्रधानं सा प्रधानभावशुद्धिर्यथा दर्शनादिषु क्षायिकाणि ज्ञानदर्शनचारित्राणि। तपःप्रधानभावशुद्धिरान्तरतपोऽनुष्ठानाराधनमिति। कथं पुनरियं प्रधानभावशुद्धिरिति । उच्यते । एभिर्दर्शनादिभिः शुद्धैर्यस्माद्विशुद्धमलो भवति साधुः कर्ममलरहित इत्यर्थः। तेन च मलेन विशुद्धो मुक्तो भवति सिद्ध इत्यतः प्रधानभावशुद्धिर्यथोक्तान्येव दर्शनादीनीति गाथार्थः ॥ ॥ उक्ता शुद्धिरिह च भावशुद्ध्याधिकारः । सा च वाक्यशुद्धेर्भवतीत्याह ॥ जं वक्कं वयमाणस्स, संजमो सुज्झई न पुण हिंसा ॥ न य अत्तकलुसभावो, तेण इहं वक्कसुद्धित्ति ॥ ५४ ॥ व्याख्या ॥ यद्यस्माद्वाक्यं शुद्धं वदतः सतः संयमः शुद्ध्यति शुद्ध्यतीति निर्मल उपजायते । न पुनर्हिंसा भवति कौशिकादेरिव। न चात्मनः कलुषभावः कालुष्यं दुष्टाभिसंधिरूपं जायते । तेन कारणेन इह प्रवचने वाक्यशुद्धिरपेक्षिता। वाक्यशुद्धिर्भावशुद्धेर्निमित्तमित्यतोऽत्र यतितव्यमिति गाथार्थः ॥ ॥ ततश्चैतदेवं कर्तव्यमित्याह ॥ ॥ वयण विभत्ती कुसल—स्स संजमंमी उ कयमइस्स ॥ दुब्भासिएण हुजाहु, विराहणा तह जइअवं ॥ ५५ ॥ व्याख्या ॥ वचनविभक्तिकुशलस्य वाच्येतरवचनप्रकाराभिज्ञस्य न केवलमित्थंभूतस्यापितु संयम उद्यतमतेरहिंसायां प्रवृत्तचित्तस्येत्यर्थः । तस्याप्येवंभूतस्य कथंचिद्दुर्भाषितेन कृतेन भवेद्विराधना परलोकपीडा । अतस्तत्र दुर्भाषितवाक्यपरिज्ञाने यतितव्यं प्रयत्नः कार्य इति गाथार्थः ॥ ॥ आह । यद्येवमलमनेनैव प्रयासेन मौनमेव श्रेय इति । न । अज्ञस्य तत्रापि दोषादाह च ॥ वयणविभत्तिअकुसलो, वओगयं बहुविहं अयाणंतो ॥ जइ वि न भासइ किं ची, नचेव वयगुत्तयं पत्तो ॥५६॥ व्याख्या॥ वचनविभक्त्यकुशलो

वाच्येतरप्रकारानभिज्ञः। वाग्गतं बहुविधमुत्सर्गादिभेदभिन्नमजानानः यद्यपि न भाषते किंचित्। मौनेनैवास्ते नचैव वाग्गुप्ततां प्राप्तः। तथाप्यसौ अवाग्गुप्त एवेति गाथार्थः॥ ॥ व्यतिरेकमाह ॥ वयणविभत्तीकुसलो, वओगयं बहुविहं वियाणंतो॥ दिवसं पि भासमाणो,तहा वि वइगुत्तयं पत्तो ॥५७॥व्याख्या॥ वचनविभक्तिकुशलो वाच्येतरप्रकाराभिज्ञः वाग्गतमुत्सर्गादिभेदभिन्नं विजानन् दिवसमपि भाषमाणः सिद्धान्तविधिना तथापि वाग्गुप्ततां प्राप्तः। वाग्गुप्त एवासाविति गाथार्थः॥ ॥ सांप्रतं वचनविभक्तिकुशलस्यौघतो वचनविधिमाह॥पुव्वं बुद्धीए पेहित्ता, पच्छावयमुयाहरे॥ अचक्खुओव नेतारं बुद्धिमन्नेउ ते गिरा॥५८॥व्याख्या॥ पूर्वं प्रथममेव वचनोच्चारणकाले बुद्ध्या प्रेक्ष्य वाच्यम्। दृष्ट्वा पश्चाद्वाक्यमुदाहरेत्। अर्थापत्त्यापि कस्यचिदपीडाकरमित्यर्थः। दृष्टान्तमाह। अचक्षुष्मानिवान्ध इव नेतारमाकर्षकं बुद्धिमन्वेतु गीर्बुद्ध्यनुसारेण वाक्प्रवर्तितामिति श्लोकार्थः॥ ॥ उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः। सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नस्यावसर इत्यादिचर्चः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम्। तच्चेदं चउण्हं सूत्रम्। चतसृणां खलु भाषाणां। खलुशब्दोऽवधारणे। चतसृणामेव। नातोऽन्या भाषा विद्यत इति। भाषाणां सत्यादीनां परिसंख्याय सर्वैः प्रकारैर्ज्ञात्वा। स्वरूपमिति वाक्यशेषः। प्रज्ञावान् प्राज्ञो बुद्धिमान् साधुः। किमित्याह। द्वाभ्यां सत्यासत्यामृषाभ्याम्। तुरवधारणे। द्वाभ्यामेवाभ्यां विनयं शुद्धप्रयोगं। विनीयतेऽनेन कर्मेति कृत्वा शिक्षेत जानीयात्। द्वे असत्यासत्यामृषे न भाषेत सर्वशः सर्वैः प्रकारैरिति सूत्रार्थः॥ १॥

जा अ सच्चा अवत्तव्वा, सच्चामोसा अ जा मुसा॥
जा अ बुद्धेहिं नाइन्ना, न तं भासिज्ज पन्नवं॥ २॥

(अवचूरिः) या च सत्या परमवक्तव्या सावद्यत्वेनामुत्र स्थिता पल्लीति कौशिकभाषावत्। सत्यामृषा चात्र नगरे दश दारका जाता इति प्रभृति या बुद्धैरनाचीर्णा। असत्यामृषा आमन्त्रण्याज्ञापन्यादिका न तां भाषेत प्रज्ञावान्॥ २॥

(अर्थ.) (जा च के०) या च एटले जे (सच्चा के०) सत्या एटले सत्य एवी पण भाषा सावद्य होवाथी (अवत्तव्वा के०) अवक्तव्या एटले बोलवा लायक नथी. (जा अ के०) या च एटले जे (सच्चामोसा के०) सत्यामृषा एटले सत्यामृषा एवी भाषा (अ के०) च एटले तथा (मुसा के०) मृषा एटले असत्यभाषा ए बन्ने भाषाओ सर्वथा बोलवा योग्य नथी. (अ के०) च एटले तथा (जा के०) या ए-

टले जे आमंत्रणादि असत्यामृषा भाषा (बुद्धेहिं के०) बुद्धैः एटले तीर्थंकरोए (नाइन्ना के०) नाचरिता एटले आचीर्ण नथी. (तं के०) तां एटले ते भाषाने (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् साधु (न भासिज्ज के०) न भाषेत एटले बोले नहि. ॥२॥

(दीपिका.) विनयमेवाह । प्रज्ञावान् बुद्धिमान् साधुः तां भाषां न भाषेत। न इत्थंभूतां वाचमुदाहरेत् । तां कामित्याह । या च सत्या भाषा सा पदार्थतत्त्वमङ्गीकृत्यावक्तव्या सावद्यत्वेनानुच्चारणीया । यथा अमुत्र स्थिता पल्लीति कौशिकनामतापसभाषावत् । तत्सत्यमपि न ब्रूयात् परपीडाकरं वचः॥ तत्सत्यस्य प्रसादेन कौशिको नरकं गतः ॥ या च सत्यामृषा साप्यवक्तव्या न वक्तव्या । यथा दश दारका जाताः। मृषा च भाषा सर्वैव न वक्तव्या । या च भाषा बुद्धैस्तीर्थंकरैर्गणधरैश्च नाचीर्णा । असत्यामृषा आमन्त्रणाज्ञापन्यादिलक्षणा अविधिपूर्वकं खरादिना प्रकारेण तामपि न भाषेत इति गाथार्थः ॥ २ ॥

(टीका.) विनयमेवाह । जा अ सच्च त्ति सूत्रम् । या च सत्या पदार्थतत्त्वमंगीकृत्यावक्तव्यानुच्चारणीया सावद्यत्वेन अमुत्र स्थिता पल्लीति कौशिकभाषावत् । सत्यामृषा वा यथा दश दारका जाता इत्यादिलक्षणा । मृषा च संपूर्णैव । च शब्दस्य व्यवहितः संबन्धः। या च बुद्धैस्तीर्थंकरगणधरैरनाचरिता असत्यामृषा आमन्त्रणाज्ञापन्यादिलक्षणा अविधिपूर्वकं खरादिना प्रकारेण नैनां भाषेत नेत्थंभूतां वाचं समुदाहरेत् । प्रज्ञावान् बुद्धिमान् साधुरिति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

असच्चमोसं सच्चं च, अणवज्जमककसं ॥
समुप्पेहमसंदिद्धं, गिरं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) उक्तावाच्या । वाच्यामाह । असत्यामृषां सत्यां च। इयं सावद्यापि सकर्कशापि भवतीत्याह । असावद्यामकर्कशां समुत्प्रेक्ष्य विचार्य स्वपरोपकारिणीमसन्दिग्धां स्पष्टां गिरं भाषेत ब्रूयात् ॥ ३ ॥

(अर्थ.) बोलवा अयोग्य भाषा कही. हवे बोलवा योग्य जे भाषा ते कहे छे. (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिमान साधु (अणवज्जं के०) अनवद्यां एटले पापरहित एवी तथा (अककसं के०) अकर्कशां एटले जे कठोर नहि अर्थात् जेथी मत्सर विगेरे उत्पन्न न थाय एवी (असच्चमोसं के०) असत्यामृषां एटले असत्यामृषा भाषा (च के०) अने (सच्चं के०) सत्यां एटले सत्य भाषा (समुप्पेहं के०) समुत्प्रेक्ष्य एटले परोपकार करनारी छे एवो निश्चय करीने (असंदिद्धं

के०) असंदिग्धां एटले स्पष्ट, कोइने संशय न रहे तेवी रीते (जासिज्ज के०) जा-
पेत एटले बोले. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) यथाजूता च जाषा न वाच्या सोक्ता। अथ यथाजूता वाच्या तामाह। प्रज्ञावान् बुद्धिमान्। कः। साधुः। एवमसत्यामृषामुक्तलक्षणां गिरं जाषां जापेत ब्रूयात्। किंजूतां गिरम्। सत्याम्। इयं च जाषा सावद्यापि कर्कशापि जवत्यत आह। किंजूतां गिरम्। अनवद्याम्। अवद्यं पापं तेन रहिताम्। पुनः किंजूतां गिरम्। अकर्कशां कठोरवचनरहिताम्। किं कृत्वा जापेत। समुत्प्रेक्ष्य स्वस्य परस्य चोपकारकारिणीति बुद्ध्या पर्यालोच्य। पुनः किंजूतां गिरम्। असंदिग्धां स्पष्टां तत्कालं प्रतिपत्तिहेतुम् ॥३॥

(टीका.) यथाजूतावाच्या जाषा तथाजूतोक्ता। सांप्रतं यथाजूता वाच्या तथाजूतामाह। असच्चमोसं ति सूत्रम्। असत्यामृषामुक्तलक्षणां सत्यां चोक्तलक्षणामेव। इयं च सावद्यापि कर्कशापि जवत्यत आह। अनवद्यामपापामकर्कशामतिशयोक्त्या ह्यमत्सरपूर्वां संप्रेक्ष्य स्वपरोपकारिणीति बुद्ध्यालोच्य असंदिग्धां स्पष्टामक्षेपेण प्रतिपत्तिहेतुं गिरं वाचं जापेत ब्रूयात्। प्रज्ञावान् बुद्धिमान् साधुरिति सूत्रार्थः ॥३॥

एअं च अठमन्नं वा, जं तु नामेइ सासयं ॥
स जासं सच्चमोसं च, तं पि धीरो विवज्जए ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) सांप्रतं सत्यामृषानिषेधार्थमाह। एतं चार्थमनन्तरप्रतिषिद्धं सावद्यकर्कशविषयमन्यं वा एवंजातीयम्। एतन्मध्याद्य एव कश्चिदर्थो नामयत्यननुगुणं प्रतिकूलं करोति शाश्वतं मोक्षम्। तमाश्रित्य स साधुः पूर्वोक्तजाषाजाषकत्वेनाधिकृतो जाषां सत्यामृषामपि पूर्वोक्ताम्। अपिशब्दात् सत्यापि या तथाजूता तामपि धीरो धीमान् वर्जयेत् ॥ ४ ॥

(अर्थ.) हवे सत्यजाषा अने सत्यामृषा जाषानो प्रतिषेध कहे छे. (जं तु के०) यस्तु एटले जे अर्थ निश्चयथी (सासयं के०) शाश्वतं एटले शाश्वत एवा मोक्षने (नामेइ के०) नामयति एटले प्रतिकूल करे, अर्थात् मोक्षने हरकत उत्पन्न करे, ते (एअं के०) एतं एटले आ उपर कहेला सावद्य तथा कर्कश जाषारूप (अठं के०) अर्थं एटले बोलवाना विषयने (च के०) तथा (अन्नं वा के०) अन्यं वा एटले एवाज बीजा विषयने आश्रयीने (धीरो के०) धीरः एटले धीर एवो (स के०) सः एटले ते पूर्वोक्त साधु (सच्चमोसं जासं के०) सत्यामृषां जाषां एटले सत्यामृषा

नापा प्रत्ये(च के०) वली अपि शब्दथी ते प्रकारनी जे सत्यनापा (तं पि के०) तामपि एटले ते नापाने पण (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले विशेषेकरीने वर्जे. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) सांप्रतं सत्यामृपानापाप्रतिषेधार्थमाह । धीरो बुद्धिमान् साधुः एतं च अर्थं पूर्वं प्रतिषिद्धं सावद्यकर्कशवचनविषयं च एतज्जातीयमेतत्सदृशं प्राकृतत्वात् यस्तु नामयति शाश्वतं । अत्र य एव कश्चिदर्थो नामयति । कोऽर्थः । अननुगुणं करोति । कोऽर्थः । मोक्षमनुकूलं न करोति । स शाश्वतं मोक्षमाश्रित्य पूर्वोक्तनापानापकत्वेन अधिकृतो नापां सत्यामृषामपि पूर्वोक्ताम् । अपिशब्दात् सत्यापि या तथानूता तामपि नापां विवर्जयेत् ॥ ४ ॥

(टीका.) सांप्रतं सत्यासत्यामृषाप्रतिषेधार्थमाह । एअं च त्ति सूत्रम् । एतं चार्थमनन्तरप्रतिषिद्धं सावद्यकर्कशविषयमन्यं वा एवंजातीयं प्राकृतशैल्या यस्तु नामयति शाश्वतं य एव कश्चिदर्थो नामयत्यननुगुणं करोति शाश्वतं मोक्षं तमाश्रित्य स साधुः पूर्वोक्तनापानापकत्वेनाधिकृतो नापां सत्यामृषामपि पूर्वोक्ताम् । अपिशब्दात्सत्यापि या तथानूता तामपि धीरो बुद्धिमान्विवर्जयेदिति नावः । आह । सत्यामृषानापाया उंघत एव प्रतिषेधात्तथाविधसत्यायाश्च सावद्यत्वेन गतार्थं सूत्रमित्युच्यते । मोक्षपीडाकरं सूक्ष्ममप्यर्थमंगीकृत्यान्यतरनापानापणमपि न कर्तव्यमित्यतिशयप्रदर्शनपरमेतदृष्टव्यमेवेति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

वितहं पि तहामुत्तिं, जं गिरं नासए नरो ॥
तम्हा सो पुठो पावेणं, किं पुणं जो मुसं वए ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) मृषानापारक्षार्थमाह । वितथमतथ्यम् । अपिर्निन्नक्रमेण । तथामूर्त्यपि कथंचित्तत्स्वरूपमपि वस्तु पुरुषनेपथ्यस्थितस्त्र्याद्यप्यङ्गीकृत्य यां गिरं नाषते नरः इयं स्त्री आगछति गायति वा । तस्मान्नाषणादेवंनूतात्पूर्वमेवासौ स्पृष्टो बद्धः पापेन । किं पुनर्यो मृषा वक्ति ॥ ५ ॥

(अर्थ.) हवे मृषा नापाथी रक्षण करवाने अर्थे कहे ठे. (नरो के०) नरः एटले मनुष्य (वितहं के०) वितथं एटले असत्य ठतां कोइपण रीते (तहामुत्तिं के०) तथामूर्त्ति एटले सत्यवस्तु जेवुं स्वरूप पामेली वस्तु जेम के पुरुषनो वेष धारण करवाथी पुरुषपणाने पामेली स्त्रीने आश्रयीने पण (जं के०) यां एटले जे (गिरं के०) गिरं एटले वचन प्रत्ये (नासए के०) नाषते एटले बोले. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते वचन थकी (सो के०) सः एटले ते बोलनार पुरुष पूर्वोक्त वचन बोल्या-

नो विचार मनमां आणे ठे, तेज समये (पावेणं के०) पापेन एटले पाप कर्मवडे (पुठो के०) स्पृष्टः एटले फर्साय ठे, अर्थात् कर्मबंधन पामे ठे. एम ठे तो (जो के०) यः एटले जे पुरुष (मुसं के०) मृषा एटले जेथी प्राणीनो उपघात थाय एवी असत्य नाषाने (वए के०) वदेत् एटले बोले, ते पुरुष (किं पुण के०) किं पुनः एटले पाप कर्मवडे बंधाय एमां शुं कहेवुं? ॥ ५ ॥

(दीपिका.) सांप्रतं मृषानाषायाः संरक्षणार्थमाह । यो नरो वितथमसत्यं तथामूर्त्यपि कथंचित्तत्स्वरूपं वस्तु पुरुषनेपथ्यस्थितवनितायपि अङ्गीकृत्य यां गिरं नाषते यथा इयं स्त्री आगछति गायति वा इत्यादिरूपाम्। असौ अपि नरः तस्मात् नाषणादेवंनूतात् नाषणात् पूर्वमेव नाषणानिसंधिकाले पापेन कर्मणा स्पृष्टो बद्धः। किं पुनर्यो मृषा प्राणघातकारिणीं वाचं वदेत्। स वक्ता अतिशयेन पापकर्मणा बध्यत इत्यर्थः ॥ ५ ॥

(टीका.) सांप्रतं मृषानाषासंरक्षणार्थमाह । वितहं पि त्ति सूत्रम् । वितथमतथ्यं तथामूर्त्यपि कथंचित्तत्स्वरूपमपि वस्तु अपिशब्दस्य व्यवहितः संबन्धः । एतडुक्तं नवति । पुरुषनेपथ्यस्थितवनिताद्यप्यङ्गीकृत्य यां गिरं नाषते नरः । इयं स्त्री आगछति गायति वेत्यादिरूपां तस्मान्नाषणादेवंनूतात्पूर्वमेवासौ वक्ता नाषणानिसंधिकाले स्पृष्टः पापेन बद्धः कर्मणा । किं पुनर्यो मृषा वक्ति नूतोपघातिनीं वाचं स सुतरां बध्यत इति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

तम्हा गछामो वस्कामो, अमुगं वा णे नविस्सइ ॥
अहं वा णं करिस्सामि, एसो वा णं करिस्सइ ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) यस्मादेवं तस्माद्गमिष्यामः श्व इतोऽन्यत्र वक्ष्याम एवश्चस्तनदोषघहेतुम्। अमुकं वा नः कार्यं वस्त्वादिकं नविष्यत्येव । अहं वेदं लोचं करिष्याम्येव नियमेन । एष एवास्माकं विश्रामणादि करिष्यत्येव ॥ ६ ॥

(अर्थ.) जे कारण माटे असत्य बतां सत्य जेवुं स्वरूप पामेली वस्तु आश्रयी वचनथी कर्मबंध थाय ठे, (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे आवती काले अहिंथी बीजे स्थानके (गछामो के०) गमिष्यामः एटले अवश्य जइशुंज, आवतीकाले अमुक औषध प्रमुख (वस्कामो के०) वक्ष्यामः एटले अवश्य कहीशुंज (वा के०) अथवा (णे के०) नः एटले अमारुं (अमुगं के०) अमुकं एटले अमुक वसति प्रमुख कार्य (नविस्सइ के०) नविष्यति एटले थशेज. (वा के०) अथवा

(अहं के०) अहं एटले हुं (णं के०) इदम् एटले आ कार्य (करिस्सामि के०) करिष्यामि एटले अवश्य करीश. (वा के०) अथवा (एसो के०) एषः एटले आ साधु (णं के०) इदम् एटले आ मारुं विश्रामणादि कार्य (करिस्सइ के०) करिष्यति एटले करशेज. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशीं भाषां साधुर्न वदेदित्याह । यस्माद्वितयं तथामूर्तमपि वस्तु अङ्गीकृत्य भाषमाणो बध्यते पापकर्मणा तस्माद्वयं गमिष्याम एव श्व इतोऽन्यत्र । वक्ष्याम एव अस्तत्तद्दोषधनिमित्तं अमुकं वा नोऽस्माकं वसत्यादि कार्यं भविष्यत्येव । अहं च इदं लोचादि करिष्यामि नियमेन । एष वा साधुरस्माकं विश्रामणादिकं करिष्यत्येव ॥ ६ ॥

(टीका.) तम्हा त्ति सूत्रम् । यस्माद्वितयं तथामूर्त्यपि वस्त्वङ्गीकृत्य भाषमाणो बध्यते । तस्माद्गमिष्याम एव श्व इतोऽन्यत्र । वक्ष्याम एव अस्तत्तद्दोषधनिमित्तमिति । अमुकं वा नः कार्यं वसत्यादि भविष्यत्येव । अहं चेदं लोचादि करिष्यामि नियमेन । एष वा साधुरस्माकं विश्रामणादि करिष्यत्येवेति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

एवमाइ उ जा भासा, एसकालंमि संकिआ ॥
संपयाइअमट्ठे वा, तं पि धीरो विवज्जए ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) एवमाद्या तु या भाषा एष्यत्काले शंकिता बहुविघ्नत्वान्मुहूर्तादीनां सांप्रतातीतयोरपि या शंकिता । सांप्रतार्थे स्त्रीनरानिश्चय एष पुरुष इति । अतीतार्थेऽप्येवमेव । बलीवर्दतरुण्याद्यनिश्चये तदा च गौरस्माभिर्दृष्टेति । याप्येवंभूता भाषा शङ्किता । तामपि धीरो विवर्जयेत् ॥ ७ ॥

(अर्थ.) (एवमाइ उ के०) एवमाद्या तु एटले इत्यादिक (एसकालंमि के०) एष्यत्काले एटले भविष्य काल संबंधी अर्थात् भावी कालमां बनवानी जे वात ते वात संबधी (वा के०) अथवा (संपयाइअमट्ठे के०) सांप्रतातीतार्थयोः एटले वर्तमान कालमां बनती वात संबधी तथा अतीतकालमां थइ गएल वात संबंधी (जा के०) या एटले जे (भासा के०) भाषा एटले भाषा (संकिआ के०) शंकिता एटले शंकायुक्त होय, (तं पि के०) तामपि एटले ते भाषाने पण (धीरो के०) धीरः एटले धीर एवो साधु (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले वर्जे, बोले नहि. भाविकालमां बनवानी जे वस्तु तेनो कांइज निश्चय कही शकाय नहि. कारण के, क्षणे क्षणे अंतराय ताकी रह्या छे, माटे भावि वात शंकित होय छे. तेम

वर्तमान कालनी वात पण शंकित होय छे, जेम कोइ माणसने दूरथी देखियें तो तेना स्त्रीपुरुषपणानो निश्चय थतो नथी. तथा अतीतकालनी वस्तु पण शंकित होय छे, जेमके स्थूलदृष्टिए देखवाथी गाय छे के बलद छे तेनो निर्णय कर्या विना मात्र आपणे व्यक्ति जोइ होय तो तेना स्त्रीपुरुषपणानो संशय रहे छे. आ रीते भूत, भावी अने वर्तमान काले शंकित वात होय ते साधुए निश्चित न बोलवी. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) तर्हि किं कर्तव्यमित्याह । धीरः पंडितः साधुरेवमाद्या या भाषा । आदिशब्दात् पुस्तकं ते दास्याम्येवेत्यादिग्रहणम् । एष्यत्काले भविष्यत्कालविषया बहुविघ्नत्वान्मुहूर्तादीनां शंकिता किमिदमित्थमेव भविष्यति उतान्यथेति अनिश्चितगोचरा । तथा सांप्रतातीतार्थयोरपि या शंकिता । सांप्रतार्थे स्त्रीपुरुषयोरनिश्चये सति एष पुरुष इति । अतीतार्थेऽपि एवमेव बलीवर्दतत्स्थ्याद्यनिश्चये तदा गौरस्माभिर्दृष्ट इति याप्येवंभूता भाषा शंकिता तामपि विवर्जयेत् । तथाभावनिश्चयाभावेन व्यभिचारतो मृषात्वस्योपपत्तेः विघ्नतो गमनादौ गृहस्थमध्ये लाघवादिप्रसंगात् सर्वमेव सावसरं वक्तव्यमिति रहस्यम् ॥ ७ ॥

(टीका.) एवमाइ त्ति सूत्रम् । एवमाद्या तु या भाषा । आदिशब्दात् पुस्तकं ते दास्याम्येवेत्येवमादिपरिग्रहः । एष्यत्काले भविष्यत्कालविषया बहुविघ्नत्वात् मुहूर्तादीनां शङ्किता किमिदमित्थमेव भविष्यत्युतान्यथेत्यनिश्चितगोचरा । तथा सांप्रतातीतार्थयोरपि या शङ्किता । सांप्रतार्थे स्त्रीपुरुषाविनिश्चये एष पुरुष इति । अतीतार्थेऽप्येवमेव बलीवर्दतत्स्थ्याद्यनिश्चये तदात्र गौरस्माभिर्दृष्ट इति । याप्येवंभूता भाषा शङ्किता तामपि धीरो विवर्जयेत् । तथाभावनिश्चयाभावेन व्यभिचारतो मृषात्वोपपत्तेर्विघ्नतो गमनादौ गृहस्थमध्ये लाघवादिप्रसंगात् सर्वमेव सावसरं वक्तव्यमिति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

अइअंमि अ कालंमि, पच्चुप्पन्नमणागए ॥
जमठं तु न जाणिज्जा, एवमेअं ति नो वए ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) अतीतकाले प्रत्युत्पन्ने च वर्तमानेऽनागते च यमर्थं तु न जानी-यात्सम्यक् एवमेवायं तमङ्गीकृत्य एवमेतदिति न ब्रूयात् ॥ ८ ॥

(अर्थ.) वली पूर्वोक्त साधु (अइअंमि के०) अतीते एटले अतीत कालसंबं-धी (अ के०) च एटले पुनः (पच्चुप्पन्नमणागए के०) प्रत्युत्पन्नानागते एटले वर्त-मान अने भावी एवा (कालंमि के०) काले एटले कालसंबंधी (जं के० , यं ए-टले जे (अठं के०) अर्थम् एटले वस्तुने (न जाणिज्जा के०) न जाणतो होय

जाणता न होय. ते वस्तुने आश्रयी (एवमेअं तु के०) एवमेतत्तु एटले आ वस्तु आ रीतेज छे एम (नो वए के०) नो वदेत् एटले कहे नहि. अर्थात् जे वस्तु बराबर जाणे नहि, ते एवीज छे एम निश्चयथी न कहेवी. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच साधुरतीते च काले तथा प्रत्युत्पन्ने वर्तमानेऽनागते च काले यमर्थं तु न जानीयात् सम्यग् एवमयमिति । तमर्थमङ्गीकृत्य एवमेतदिति न वदेत् न ब्रूयात् अयमज्ञातस्यार्थस्य जाषणे निषेध उक्तः. ॥ ७ ॥

(टीका.) अइयंमि त्ति सूत्रम् । अतीते च काले तथा प्रत्युत्पन्ने वर्तमानेऽनागते च यमर्थं तु न जानीयात् सम्यगेवमयमिति तमङ्गीकृत्य एवमेतदिति न ब्रूयादिति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

अइअंमि अ कालंमि, पच्चुप्पन्नमणागए ॥
जत्थ संका जवे तं तु, एवमेअं ति नो वए ॥ ए ॥

(अवचूरिः) यत्रार्थे शंका जवेत्तमपीत्यर्थः ॥ ए ॥

(अर्थ.) उपरली गाथामां अज्ञात वात न कहेवी एम कह्युं. हवे शंकित वातनो प्रतिषेध कहे छे.(अइअंमि अ पच्चुप्पन्नमणागए कालंमि के०)अतीते च प्रत्युत्पन्नानागते काले एटले अतीत अने वर्तमान अने जावी काळसंबंधी (जत्थ के०) यत्र एटले जे वस्तुने विषे (संका के०) शंका एटले 'आ वात आ रीते छे के नहि' एवी शंका (जवे के०) जवेत् एटले होय. (तं तु के०) तं तु एटले ते वस्तुने आश्रयीने ज (एवमेअं तु के०) एवमेतत्तु एटले 'आ वस्तु आ रीतेज छे. एम (नो वए के०) नो वदेत् एटले बोले नहि. ॥ ए ॥

(दीपिका.) साधुरतीते काले च प्रत्युत्पन्नेऽनागते यत्र अर्थे शंका संदेहो जवेत् तं शंकितमर्थमाश्रित्य एवमेतदिति निश्चयं न वदेत् । अयमपि निषेधः शंकितस्य जाषणे प्रतिषेधरूपः ॥ ए ॥

(टीका.) अयमज्ञातजाषणप्रतिषेधस्तथा अइयम्मि त्ति सूत्रम् । अतीते च काले प्रत्युत्पन्नेऽनागते यत्रार्थे शङ्का जवेन्न तमर्थमाश्रित्यैवमेतदिति न ब्रूयादिति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

अइयंमि अ कालंमि, पच्चुप्पन्नमणागए ॥
निस्संकिअं जवे जं तु, एवमेअं तु निद्दिसे ॥ १० ॥

(अवचूरिः) निःशंकितं भवेद्यदर्थजातं तु शब्दाच्चानवद्यं तत् एवमिति निर्दिशेत् ॥ १० ॥

(अर्थ.) (अइअंमि अ पच्चुप्पन्नमणागए कालंमि के०) अतीते च प्रत्युत्पन्नानागते काले एटले भूत, भावी अने वर्तमान कालने विषे (जं तु के०) यंतु एटले जे वस्तु तो (निस्संकिअं के०) निःशङ्कितं एटले शंकारहित, निश्चित होय, ते वस्तुने (एवमेअं ति के०) एवमेतदिति एटले आ वात एमज छे आरीते (निद्दिसे के०) निर्दिशेत् एटले कहे. ॥ १० ॥

(दीपिका.) तर्हि कीदृशं वचनं वदेदित्याह । साधुरतीते च काले, प्रत्युत्पन्ने वर्तमानकाले, अनागते च काले यमर्थजातं निःशंकितं शंकारहितं निस्संदेहं भवेत्। तुशब्दात् यन्निःपापं च भवेत् । तदेवमेतदिति निर्दिशेत् । अन्ये त्वाचार्या इत्थं वदन्ति स्तोकं स्तोकमिति परिमितया वाचा निर्दिशेत् ॥ १० ॥

(टीका.) अयमपि विशेषतः शङ्कितभाषणप्रतिषेधस्तथा । अइयंमि त्ति सूत्रम्। अतीते च काले प्रत्युत्पन्नेऽनागते निःशङ्कितं भवेत् । तुशब्दादनवद्यं तदेवमेतदिति निर्दिशेत् । अन्ये पठन्ति स्तोकमिति । तत्र परिमितया वाचा निर्दिशेदिति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

तहेव फरुसा भासा, गुरुभूओवघाइणी ॥
सच्चा वि सा न वत्तव्वा, जओ पावस्स आगमो ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) तथैव परुषा भाषा निष्ठुरा कठोरा भावस्नेहरहिता गुरुभूतोपघातिनी महाभूतोपघातवती यथा कश्चित्कुलपुत्रत्वेन प्रतीतस्तं दासमित्यभिदधतः । सत्यापि सा न वक्तव्या यतो यस्या भाषायाः पापागमोऽकुशलबन्धो भवति ॥ ११ ॥

(अर्थ.) वली केवी भाषा न बोलवी ते कहे छे. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (भासा के०) भाषा एटले जे भाषा (फरुसा के०) परुषा एटले कठोर होय, भावस्नेह विनानी होय, तथा (गुरुभूओवघाइणी के०) गुरुभूतोपघातिनी एटले घणा प्राणिओनो घात करनारी एवी होय, जेम के, कोइ पुरुष कोइनो कुलपुत्र कहेवातो होय तो तेने दास कहेवुं. इत्यादि जे भाषा (सा के०) सा एटले ते भाषा (सच्चा वि के०) सत्यापि एटले बाह्य स्वरूपथी सत्य देखाय छे तो पण ते (न वत्तव्वा के०) न वक्तव्या एटले भावने आश्रयीने न बोलवी. कारण के, (जओ के०) यतः एटले जे

कगोर अने गुरुनूतोपघातिनी नाषाथी (पावस्स के०) पापस्य एटले अशुनकर्मबंधनो (आगमो के०) आगमः एटले प्राप्ति थाय छे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशीं नाषां न वदेदित्याह । तथैव साधुना परुषा कगोरा नाषा नावस्नेहरहिता न वक्तव्या । पुनर्या किंनूता नाषा । गुरुनूतोपघातिनी बहुप्राणघातकारिणी नवति । सा सर्वथा सत्यापि बाह्यार्थतया नावमङ्गीकृत्य यथा कश्चित् क्वचित् कुलपुत्रत्वेन प्रतीतस्तं प्रति अयं दास इति न वदेत्। यतो यस्या नाषायाः सकाशात् पापस्य आगमो नवेत् ॥ ११ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम् । तथैव परुषा नाषा निष्ठुरा नावस्नेहरहिता गुरुनूतोपघातिनी महानूतोपघातवती यथा कश्चित्कस्यचित् कुलपुत्रत्वेन प्रतीतस्तदा तं दासमित्यनिदधतः सर्वथा सत्यापि सा बाह्यार्थतया नावमंगीकृत्य न वक्तव्या । यतो यस्या नाषायाः सकाशात्पापस्यागमः अकुशलबन्धो नवतीति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

तहेव काणं काण त्ति, पंडगं पंडग त्ति वा ॥
वाहिअं वा वि रोगित्ति, तेणं चोरत्ति नो वए ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) तथैव काणं निन्नाक्षं पंमगं नपुंसकं पंमगमिति व्याधिमंतं वापि रोगीति स्तेनं चोर इति न वदेत् ॥ १२ ॥

(अर्थ.) (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (काणं के०) काणं एटले जेनी एक आख नकामी छे एवा काणा पुरुषने (काण त्ति के०) काण इति एटले 'तुं काणो छे' आ रीते तेमज (पंडगं के०) पण्रुकं एटले नपुंसकने (पंडग त्ति के०) पण्रुक इति एटले 'तुं नपुंसक छे.' आरीते (वा के०) वा एटले तथा (वाहिअं के०) व्याधितं एटले रोगी पुरुषने (रोगि त्ति के०) रोगीति एटले 'तुं रोगी छे' आ रीते तेमज (तेणं के०) स्तेनं एटले चोरने (चोर त्ति के०) चोर इति एटले 'तुं चोर छे' आ रीते साधु (नो वए के०) नो वदेत् एटले कहे नहि. कारणके, काणने काण कहेवाथी कदाच अप्रीति उत्पन्न थाय, नपुंसकने नपुंसक कहेवाथी ते शरमाय, रोगीने रोगी कहेवाथी तेनो रोग स्थिर थाय, तथा चोरने चोर कहेवाथी तेनुं मन डुखाय, माटे तेम न कहेवुं. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशीं नाषां न वदेदित्याह । साधुस्तथैव काणं निन्नाक्षं पुरुषं प्रति अयं काण इति नो वदेत् । तथा पंमकं प्रति अयं पण्रुको नपुंसक इति न वदेत् । तथा व्याधिमंतं प्रति अयं रोगी इति नो वदेत् । तथा स्तेनं चोरं प्रति

अयं चौर इति नो वदेत् । कुतः । अप्रीतिलज्जानाशस्थिररोगवृद्धिविराधनादिदोषा अनुक्रमेण भवन्ति ॥ १२ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम् । तथैवेति पूर्ववत् । काणं भिन्नाक्षं काण इति तथा पण्डकं नपुंसकं पण्डक इति वा । व्याधिमन्तं वापि रोगीति । स्तेनं चौरं चौर इति नो वदेत् । अप्रीतिलज्जानाशस्थिररोगवृद्धिविराधनादिदोषप्रसङ्गादिति गाथार्थः ॥ १२ ॥

एएणन्नेण अट्ठेणं, परो जेणुवहम्मइ ॥
आयारभावदोसन्नू, न तं भासिज्ज पन्नवं ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) एतेनान्येन वा येनार्थेनोक्तेन परो नोपहन्यते । केनचित्प्रकारेणाचारभावदोषज्ञो यतिर्न भाषेत तं प्रज्ञावान् ॥ १३ ॥

(अर्थ.) (एएण के०) एतेन एटले आ अथवा (अन्नेण के०) अन्येन एटले बीजा (जेण के०) येन एटले जे (अट्ठेण के०) अर्थेन एटले वस्तु वडे करीने (परो के०) परः एटले अन्य पुरुष (उवहम्मइ के०) उपहन्यते एटले हणाय, दुःखी थाय. (तं के०) तं एटले ते भाषाप्रत्ये (आयारभावदोसन्नू के०) आचारभावदोषज्ञः एटले साधु सामाचारीमांना भावदोषनो जाण अने (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिशाली एवो साधु (न भासिज्ज के०) न भाषेत एटले न बोले. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) ततः किं कर्तव्यमित्याह । प्रज्ञावान् बुद्धिमान् साधुस्तमर्थं न भाषेत । किंभूतः साधुः । बुद्धिमान् आचारभावदोषज्ञः आचारभावस्य दोषान् जानातीति आचारभावदोषज्ञः । तमर्थं कम् । येन एतेन अन्येन वा उक्तेन कथितेन अर्थेन केन चित् प्रकारेण परोऽन्य उपहन्यते पीडावान् भवति ॥ १३ ॥

(टीका.) एएण त्ति सूत्रम् । एतेनान्येन वार्थेनोक्तेन सता परो येनोपहन्यते । येन केनचित्प्रकारेण । आचारभावदोषज्ञो यतिर्न तं भाषेत प्रज्ञावांस्तमर्थमितिसूत्रार्थः ॥ १३ ॥

तहेव होले गोलित्ति, साणे वा वसुलित्ति अ ॥
दुम्मए दुहए वा वि, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) तहेव तथैव होल रे मूर्ख हालिक । गोलो जारजातः । देशान्तररूढ्या नैष्ठुर्यसंबोधने होलादयो वाच्याः । श्वानो वा विसुल इति (ठीनाव) द्रुमको दुर्भगोऽपि वा नैवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ १४ ॥

(अर्थ.) (तहेव के०) तथैव) एटले तेमज फलाणो पुरुष (होले के०) होलः एटले होल छे, (गोलित्ति के०) गोल इति एटले गोल छे ए प्रकारे, (वा के०) वा एटले अथवा (साणो के०) श्वा एटले श्वान छे, (अ के०) च एटले वली (वसुलित्ति के०) वसुल इति एटले वसुल छे ए प्रकारे तथा (डुम्मए के०) द्रमकः एटले द्रमक छे, (वा के०) वा एटले अथवा (दुहए त्ति के०) डुर्जगोऽपि एटले डुर्जग छे एम पण (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिशाली साधु (नो वए के०) नो वदेत् एटले न बोले. गोल प्रमुखशब्दो ते ते जापानी रूढी प्रमाणे कठोर पणुं प्रकाशित करे छे. माटे अहिं तेनो निषेध कर्यो. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) पुनः साधुः कीदृशीं जापां न जापेत इत्याह । बुद्धिमान् साधुस्तथैव तां जापां न जापेत। तां कामित्याह । होल १ गोल २ इति श्वा ३ वसुल ४ इति द्रमक ५ इति डुर्जग इति । इह होलादिशब्दाः तत्तद्देशेषु प्रसिद्धनिष्ठुरतादिवाचका अप्रीत्युत्पादकाश्च । अतस्तेषां प्रतिषेधः प्रोक्तः ॥ १४ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम् १ तथैवति पूर्ववत् । होलो गोल इति श्वा वा। वसुल इति वा द्रमको वा डुर्जगश्चापि नैवं जापेत प्रज्ञावान् । इह होलादिशब्दास्तत्तद्देशीप्रसिद्धितो नैष्ठुर्यादिवाचका अतस्तत्प्रतिषेध इति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

अज्जिए पज्जिए वा वि, अम्मो माउसिअत्ति अ ॥
पिउस्सिए जायणिज्जत्ति, धूए णत्तुणिअ त्ति अ ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) स्त्रीपुरुषयोः सामान्येन जाषणप्रतिषेधमुक्त्वा स्त्रियमाश्रित्याह । आर्जिके प्रार्जिके वापि अंब मातृष्वसः इति पितृष्वसः जागिनेयीति डुहितर्नप्त्रीति च । तत्र पितुर्वा मातुर्वा मातार्यिका । तस्यापि या माता सा प्रार्यिका । शेषाजिधानानि प्रकटानि ॥ १५ ॥

(अर्थ.) स्त्रीनी साथे अथवा पुरुषनी साथे सामान्य रीते शीरीते न बोलवुं ते कह्युं. हवे स्त्रीनी साथे शीरीते न बोलवुं ते कहे छे. पूर्वोक्त साधु जे ते (इत्थिं के०) स्त्रियम् एटले स्त्रीने (एवं के०) एवं एटले आ प्रकारे (ण आलवे के०) नाजपेत् एटले न बोले. कये प्रकारे न बोले ते कहे छे. (अज्जिए के०) आर्जिके एटले हे आर्जिके (मानी अथवा पितानी माता) (पज्जिए के०) प्रार्जिके एटले हे प्रार्जिके (मानी अथवा पितानी मातानी माता) (वा के०) वा एटले अथवा (अम्मो वि के०) अम्बापि एटले हे अंब आ रीते पण (अ के०) च एटले वली (मा-

उसिअत्ति के०) मातृष्वसरिति एटले हे माशी आ प्रकारे, तथा (पिउस्सिए के०) पितृष्वसः एटले हे फइ, तथा (नाइणिज्जत्ति के०) नागिनेयीति एटले हे नाणेजी ए प्रकारे, तथा (धूए के०) डुहितः एटले हे कन्ये, (अ के०) च एटले वली (णत्तुणिअत्ति के०) नप्त्रीति एटले हे पुत्रनी पुत्री ए प्रकारे वचन न कहेवुं. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) इति स्त्रीपुरुषयोः सामान्येन नाषणनिषेधः कृतः । अथ स्त्रियमाश्रित्य आह । साधुः एतानि वचनानि न वदेत्तानि कानि तदाह । हे आर्यिके १ हे प्रार्यिके वा २ हे अंब ३ हे मातृष्वसः ४ हे पितृष्वसः ५ हे नागिनेयि ६ हे डुहितः ७ हे नप्त्रि । एतानि वचनानि स्त्रिया आमंत्रणे वर्तते तत्र एषां शब्दानामर्थस्त्वेवम् । तत्र मातुः पितुर्वा माता सा आर्यिका । तस्या अपि माता अन्या सा प्रार्यिका । अन्येषां पदार्थः सुगम एव ॥ १५ ॥

(टीका.) एवं स्त्रीपुरुषयोः सामान्येन नाषणप्रतिषेधं कृत्वाधुना स्त्रियमधिकृत्याह । अज्जिए त्ति सूत्रम् । आर्जिके प्रार्जिके वापि अम्ब मातृष्वस इति च पितृष्वसः नागिनेयीति डुहितः नप्त्रीति च । एतान्यामन्त्रणवचनानि वर्तते । तत्र मातुः पितुर्वा मातार्यिका तस्या अपि यान्या माता सा प्रार्जिका । शेषाजिधानानि प्रकटार्थान्येवेति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

हले हलित्ति अन्नि त्ति, नट्टे सामिणि गोमिअ ॥
होले गोले वसुलित्ति, इत्थिअं नेवमालवे ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) हले हले इति सख्यामंत्रणे । अन्ने इति । नट्टे स्वामिनि गोमिनि वा। एतानि पूज्यामंत्रणे । होलादयो हीनत्वेऽपि नानादेशापेक्षया क्यामंत्रणवचनानि । होलादिशब्दैः स्त्रियं नेवालपेत् । अनुरागाप्रीतिवचनलाघवदोषाः ॥ १६ ॥

(अर्थ.) (हलेहलित्ति के०) हले हले इति एटले हले हले आ प्रकारे, (अन्नि त्ति के०) अन्ने इति एटले हे अन्ने ए प्रकारे (नट्टे के०) नट्टे एटले हे नट्टे, (सामिणि के०) स्वामिनि एटले हे स्वामिनि, (गोमिणि के०) गोमिनि एटले हे गोमिनि, (होले के०) होले एटले हे होले, (गोले के०) गोले एटले हे गोले, तथा (वसुलि त्ति के०) वसुले इति हे वसुले, ए प्रकारे स्त्रीने आमंत्रण वचन न कहे. आ गाथामां कहेला हलादिक तथा होलादि शब्दो नानादेशनी अपेक्षाए निंदा गौरव इत्यादि वाचक छे, एम जाणवुं. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच साधुः स्त्रियं प्रति नैवं होलादिशब्दैः आलपेत् । कथ-

मेवमालपनं कुर्वतः साधोः स्वगर्हातत्प्रद्वेषप्रवचनलाघवादयो दोषा भवंति। के ते हो-लादि शब्दा इत्याह। पूर्वं ये उक्ताः पुनः हलेहले इत्येवमन्ने इति तथा भट्टे स्वामिनि गोमिनि होले गोले वसुले इति। एतान्यपि नानादेशापेक्षया स्त्रीणामामन्त्रणवचनानि गौरवकुत्सादिगर्भाणि वर्तन्ते ॥ १६ ॥

(टीका.) किं च हले हले त्ति सूत्रम्। हले हले इत्येवमन्ने इत्येवं तथा भट्टि-नि स्वामिनि गोमिनि। तथा होले गोले वसुले इत्येतान्यपि नानादेशापेक्षया आ-मन्त्रणवचनानि गौरवकुत्सादिगर्भाणि वर्तन्ते । यतश्चैवमतः स्त्रियं नैवं हला-दिशब्दैरालपेदिति । दोषाश्चैवमालपनं कुर्वतः संगगर्हातत्प्रद्वेषप्रवचनलाघवादय इति सूत्रार्थः ॥ १६ ॥

नामधिज्जेण णं बूआ, इत्थीगुत्तेण वा पुणो ॥
जहारिहमभिगिज्झ, आलविज्ज लविज्ज वा ॥ १७ ॥

(अवचूरिः) यदि नैवमालपेत् तर्हि कथमालपेदित्याह । नामधेयेन णं एनां ब्रूयात् । नामास्मृतौ स्त्रीगोत्रेण वा पुनः ब्रूयात्। यथा काश्यपगोत्र इति। यथार्हं वयोदेशैश्वर्याद्यपेक्षयाभिगृह्य गुणानालोच्य बालां युवतीं वृद्धां बाले वृद्धे धर्मशीले इत्येवमालपेत् स्तोकं बहुतरं वा लपेत् ॥ १७ ॥

(अर्थ.) एम न बोलवुं तो शीरीते बोलवुं ते कहे छे. पूर्वोक्त साधु कंइ कारण पडवाथी (णं के०) एनां एटले आ स्त्री प्रत्ये (नामधिज्जेण के०) नामधेयेन एटले देवदत्ता प्रमुख नामवडे करीने (बूआ के०) ब्रूयात् एटले बोले. अर्थात् स्त्रीनुं जे नाम प्रसिद्ध होय ते नामथीज तेने बुलाववुं. कदाच नाम यादमां न होय तो (वा पुणो के०) वा पुनः एटले अथवा (इत्थीगुत्तेण के०) स्त्रीगोत्रेण एटले काश्यप प्रमुख स्त्रीगोत्रवडे करीने बोले. (जहारिहं के०) यथार्हं एटले वय, देश, ऐश्वर्य इत्यादिकनी अपेक्षाथी (अभिगिज्झ के०) अभिगृह्य एटले गुण दोषनो विचार करीने (आलविज्ज के०) आलपेत् एटले थोडुं अथवा एकवार बोले. (वा के०) पुनः (लविज्ज के०) लपेत् एटले वारंवार अथवा घणुं बोले. तात्पर्य जेम कोइनुं मन न दुखाय तेम बोलवुं. ॥ १७ ॥

(दीपिका.) अथैवं पूर्वोक्तप्रकारेणालपनं न कुर्यात् तर्हि कथं कुर्यादित्याह। साधुः नामधेयेन इति नाम्नैव कस्मिंश्चित्कारणे एतां स्त्रियं ब्रूयात्। यथा हे देवदत्ते इति। नाम नाम्नोऽस्मरणे गोत्रेण वा ब्रूयात् स्त्रियम्। यथा हे काश्यपगोत्रे इति। परं यथा-

योग्यं यथार्हमभिगृह्य वयोदेशैश्वर्याद्यपेक्षया गुणदोषानालोच्य तदालपेत् लपेत् वा । ईषत् सकृद्वा लपनमालपनं लपनं वारं वारम् अतोऽन्यथा। तत्र च या वृद्धा मध्यदेशे ईश्वरा धर्मप्रिया अन्यथोच्यते धर्मशीला इत्यादिना । अन्यथा च यथा न लोकोपघात इति ॥ १७ ॥

(टीका.) नामधिज्जेणं ति सूत्रम्। नामधेयेनेति नाम्नैव एनां ब्रूयात्स्त्रियं कचित्कारणे यथा देवदत्ते इत्येवमादि। नामास्मरणादौ गोत्रेण वा पुनर्ब्रूयात् स्त्रियं यथा काश्यपगोत्रे इत्येवमादि । यथार्हं यथायथं वयोदेशैश्वर्याद्यपेक्षयाभिगृह्य गुणदोषानालोच्यालपेल्लपेद्वा ईषत्सकृद्वा लपनमालपनमतोऽन्यथा लपनम्। तत्र वयोवृद्धा मध्यदेश ईश्वरा धर्मप्रियान्यत्रोच्यते । धर्मशील इत्यादिनान्यथा च यथा न लोकोपघात इति सूत्रार्थः॥ १७ ॥

अज्जए पज्जए वा वि, वप्पो चुल्लपिउ त्ति अ ॥
माउला भाइणिज्ज त्ति, पुत्ते णत्तुणिअ त्ति अ ॥ १८ ॥

(अवचूरिः) नरमाश्रित्य प्रतिषेधमाह। आर्यकः पितामहो मातामहश्च। प्रार्यकः प्रपितामहश्च। वप्पः पिता। चुल्लकपितेति पितृव्यः। मातुल भागिनेयेति पुत्र नप्तृ इति वचनम्। नप्ता पौत्रः प्रपौत्रो वा ॥ १८ ॥

(अर्थ.) स्त्रीने आश्रयीने शीरीते बोलवुं तथा न बोलवुं ते कह्युं. हवे पुरुषने आश्रयीने कहे छे. (अज्जए के०) आर्यकः एटले आर्यक (पज्जए के०) प्रार्यकः एटले प्रार्यक (वा के०) अथवा (वि के०) अपि एटले पुनः (वप्पो के०) वप्पः एटले पिता (चुल्लपिउ के०) चुल्लपिता एटले चुल्लपिता (काको) (माउला के०) मातुलः एटले मातुल (मामो) (भाउणिज्ज के०) भागिनेयः एटले भागिनेय(भाणेज) (पुत्ते के०) पुत्रः एटले पुत्र(णत्तुणिअत्तिअ) नप्तेतिच एटले नप्ता(पोत्रो) ए प्रकारे पुरुषने उद्देशीने साधुए न बोलवुं.॥ १८ ॥

(दीपिका.) उक्तः स्त्रियमधिकृत्यालपननिषेधो विधिश्च। सांप्रतं पुरुषमधिकृत्याह। साधुरिति न वदेत्। इतीति किम्। आर्यकः प्रार्यकश्चापि वप्पचुल्लकपितेति च तथा मातुल भागिनेयेति पुत्र नप्ता इति च । इह भावार्थः स्त्रियामिव द्रष्टव्यः । नवरं चुल्लवप्पः पितृव्योऽभिधीयते ॥ १८ ॥

(टीका.) उक्तः स्त्रियमधिकृत्यालपनप्रतिषेधो विधिश्च। सांप्रतं पुरुषमाश्रित्याह। अज्जए त्ति सूत्रम्। आर्यकः प्रार्यकश्चापि वप्पचुल्लपितेति च तथा मातुलभागिनेयेति

पुत्रनत्तेति च । इह भावार्थः स्त्रियामिव द्रष्टव्यः । नवरं चुल्लवप्पः पितृव्योऽभिधीयत इति सूत्रार्थः ॥ १८ ॥

हेभो हलित्ति अन्नित्ति, भट्टे सामिअ गोमिअ ॥
होल गोल वसुलि त्ति, पुरिसं नेवमालवे ॥ १९ ॥

(अवचूरिः) किंच हे भो हलेति अन्नेति भट्टेति स्वामिन् गोमिक होल गोल वसुलेति पुरुषं नैवमालपेत् ॥ १९ ॥

(अर्थ.) (हे के०) हे एटले हे (भो के०) भोः एटले भो (हलित्ति के०) हलेति एटले हल ए प्रकारे (अन्नित्ति के०) अन्नेति एटले अन्न ए प्रकारे (भट्ट के०) भर्ता एटले भर्ता (सामिअ के०) स्वामी एटले स्वामी (गोमी के०) गोमी एटले गोमी (होलगोल वसुलित्ति के०) होलगोलवसुल इति एटले होल गोल वसुल ए प्रकारे पुरुषने उद्देशीने साधुए न बोलवुं. ॥ १९ ॥

(दीपिका.) किंच हे अन्न हे भट्ट हे स्वामिन् हे होल हे गोल हे वसुलेति साधुः पुरुषं नैवमालपेदिति ॥ १९ ॥

(टीका.) किंच हेभोत्ति सूत्रम् । हे भो हलेत्यन्नेति भर्तः स्वामिन् गोमिन् होल गोल वसुल इति पुरुषं नैवमालपेदित्यत्रापि भावार्थः पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः ॥ १९ ॥

नामधिज्जेण णं बूआ, पुरिसगुत्तेण वा पुणो ॥
जहारिहमभिगिज्झ, आलविज्ज लविज्ज वा ॥ २० ॥

(अवचूरिः) तर्हि कथमालपेत् । पुरुषाभिलापेन योजना कार्येति ॥ २० ॥

(अर्थ.) एम न बोलवुं तो शीरीते बोलवुं ते कहे छे. नाम धिज्जेणं इत्यादि सूत्र. आ गाथानो भावार्थ आज अध्ययननी सत्तरमी गाथामाफक जाणवो. एटलोज फेर के, तेमां स्त्री आश्रयी वात कही छे ते अहिं पुरुष आश्रयी जाणवी. ॥ २० ॥

(दीपिका.) यदि नैवमालपेत् तर्हि कथमालपेदित्याह । व्याख्या पूर्ववत् । नवरं पुरुषाभिलापेनार्थयोजना कार्या ॥ २० ॥

(टीका.) यदि नैवमालपेत्कथं तर्ह्यालपेदित्याह । नामधिज्जेण त्ति सूत्रम् । व्याख्या पूर्ववदेव । नवरं पुरुषाभिलापेन योजना कार्येति ॥ २० ॥

पंचिंदिआण पाणाणं, एस इत्थी अयं पुमं ॥
जाव णं न विजाणिज्जा, ताव जाइ त्ति आलवे॥ २१ ॥

(अवचूरिः) उक्तः पुरुषमाश्रित्यालपने प्रतिषेधो विधिश्च। अधुना पञ्चेन्द्रियतिर्यग्गतं विधिमाह । पंचेन्द्रियाणां प्राणिनां गवादीनां कचिद्दूरे देशे स्थितानामेषा स्त्री गौः। अयं पुमान् बलीवर्दः। यावदेतद्विशेषेण न जानीयात् तावन्मार्गप्रश्नादौ प्रयोजन उत्पन्ने सति जाइत्ति जातिमाश्रित्य आलपेत् । अस्मात्पशुटोलकात्कियद्दूरे पन्था इत्येवमादि। अन्यथा लिंगव्यत्ययसंभवान्मृषावादापत्तिः। अत्राह परः। एकेन्द्रियविकलेन्द्रियनारकाणां नपुंसकत्वे सत्यपि मृत्तिका पाषाणो घनरस आपो जलं ज्वलनः पवनस्तरुर्लता शंखः शुक्तिका कीटिका मत्कोटको भृंगी नारक इत्यादीनां लिंगव्यत्ययेनोच्यमानत्वात् किं न मृषादोषः। गुरुराह। व्यवहारसत्येन सत्यमेवैतत्। यथा दह्यते गिरिर्गलति भाजनमनुदरा कन्येति न मृषादोषः ॥ २१॥

(अर्थ.) पुरुषने उद्देशीने पण वचननो विधि तथा प्रतिषेध कह्यो. हवे तिर्यंच पंचेंद्रिय आश्रयी वचनविधि कहे छे. पंचिंदिआण इत्यादि सूत्र. (पंचिंदिआण के०) पंचेन्द्रियाणां एटले पंचेंद्रिय एवा (पाणाण के०) प्राणिनाम् एटले गायप्रमुख तिर्यंच जीवो क्यांय दूर प्रदेशे रह्या होय तो तेमनामां (एस के०) एषा एटले आ (इत्थी के०) स्त्री एटले स्त्री छे, (अयं के०) अयं एटले आ (पुमं के०) पुमान् एटले पुरुष छे, आ रीते (जाव के०) यावत् एटले ज्यांसुधी (णं के०) एनं एटले एने (नविजाणिज्जा के०) न विजानीयात् एटले न जाणे. (ताव के०) तावत् एटले त्यांसुधी मार्गादिकमां कोइ प्रश्न विगेरे करे तो (जाइ त्ति के०) जातिमिति एटले जातिने आश्रयीने (आलवे के०) आलपेत् एटले बोलवुं. मार्गादिक कोइ पूछे तो एम कहेवुं के, आ फलाणी जातनुं तिर्यंच बेठुं छे तेथी थोडे छेटे फलाणो मार्ग छे इत्यादि. ॥ २१ ॥

(दीपिका.) उक्तः पुरुषमप्याश्रित्यालपनप्रतिषेधो विधिश्च। अधुना पञ्चेन्द्रियतिर्यक्संबन्धिनं वचनविधिमाह। पंचेन्द्रियाणां प्राणिनां गवादीनां कचिद्दूरदेशे स्थितानामेषा स्त्री गौरयं पुमान् बलीवर्दः यावदेतद्विशेषेण न विजानीयात् तावन्मार्गे प्रश्नादौ प्रयोजने समुत्पन्ने सति जातिं निमित्तमाश्रित्यालपेत् । अस्मात् गोरूपजातात् कियद्दूरेण इत्येवमादि। अन्यथा लिङ्गव्यत्ययसंभवात् मृषावादस्योत्पत्तिःस्यात्। बालगोपालादीनामपि विपरिणाम इत्येवमादयो दोषा भवन्ति ॥ २१ ॥

जातिमाश्रित्यालपनप्रतिषेधो विधिश्च । अधुना पञ्चेन्द्रियतिर्य-
(टीका.) उक्तः पुरुषमप्याश्रित्यालपनप्रतिषेधो विधिश्च । अधुना पञ्चेन्द्रियतिर्य-
ग्गतं वाग्विधिमाह।पंचिंदिआण त्ति सूत्रम् । पञ्चेन्द्रियाणां गवादीनां प्राणिनां क्वचि-
द्विप्रकृष्टदेशावस्थितानामेषा स्त्री गौरयं पुमान् बलीवर्दः । यावदेतद्विशेषेण न
जानीयात् । तावन्मार्गप्रश्नादौ प्रयोजन उत्पन्ने सति जातिमिति जातिमाश्रित्या-
लपेत् । अस्माद्गोरूपजातात्कियद्दूरेणेत्येवमादि । अन्यथा लिङ्गव्यत्ययसंभवान्मृषावा-
दापत्तिर्गोपालादीनामपि विपरिणाम इत्येवमादयो दोषाः। आक्षेपपरिहारौ तु वृद्धवि-
वरणादवसेयौ।तच्चेदम्।जइ लिंगवच्चए दोसो ता कीस पुढवादिनपुंसगत्तेवि पुरिसित्थि-
निद्देसो पयट्टइ।जहा पत्थरो मट्टिआ करउ उस्सा मुम्मुरो जाला वाउ वालीली अंबउ
अंबिलिआ किमिउ जलूया मक्कोडउ कीडिआ भमरउ मछिया एवमादि । आयरिउ
आह । जणवयसच्चेण ववहारसच्चेण य एवं पयट्टइ त्ति ण एत्थ दोसो । पंचिदिएसु पु-
ण ण एयमंगीकीरइ । गोवालादीण वि ण सुदिट्ठधम्म. त्ति विपरिणामसंभवाउ पुत्ति-
असामायारिकहणे वा गुणसंभवादिति इति सूत्रार्थः ॥ २१ ॥

तहेव माणुसं पसुं, पक्खिं वा वि सरीसवं ॥
थूले पमेइले वज्झे, पायमित्ति अ नो वए ॥ २२ ॥

(अवचूरिः) तथैव यथोक्तं प्राग् मनुष्यं नार्यादिकं पशुमजादिकं पक्षिणं वापि
हंसादिकं सरीसृपमजगरादिकं स्थूलोऽत्यंतमांसलोऽयं मनुष्यादिः । तथा प्रमेदुरः प्रक-
र्षमेदःसंपन्नः । वध्यो व्यापादनीयः । पाक्य इति च पाकयोग्य इति च नो वदेत्
तदप्रीतिवधाशंकादिदोषात् ॥ २२ ॥

(अर्थ.) वली (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (माणुसं के०) मानुषं एटले
मनुष्यने (पसुं के०) पशुं एटले गाय, बलद प्रमुख पशुने (पक्खिं के०) पक्षि
एटले हंस प्रमुख पक्षीने (वा के०) अथवा (सरीसवं वि के०) सरीसृपम्
एटले सर्प इत्यादिकने पण आ (थूले के०) स्थूलः एटले घणो जाडो छे, (पमे-
के०) प्रमेदिलः एटले घणो मेदवालो छे, (वज्झे के०) वध्यः एटले वध करवाय-
छे, (अ के०) च एटले वली (पायमित्ति के०) पाक्य इति एटले पाक करवाय-
छे ए प्रकारे (नो वए के०) नो वदेत् एटले न बोलवुं. ॥ २२ ॥

(दीपिका.) किंच साधुस्तथैव उक्तपूर्वं मनुष्यमार्यादिकं पशुमजादिकं प-
वापि हंसादिकं सरीसृपमजगरादिकं प्रति इति न वदेत् । इतीति किम् । अयं म-
ऽत्यन्तमांसलो मनुष्यादिः । तथा अयं प्रमेदुरः प्रकर्षेण मेदःसंपन्नः । तथा

वध्यो मारणीयः। अयं पाक्यः पाकप्रायोग्यः। केचिद्वदन्ति पाक्यः कालप्राप्त इत्येवं वचनं न वदेत्। कथम्। अप्रीतिव्यापत्त्याशङ्कादिदोषप्रसङ्गात्॥ २२॥

(टीका.) किंच तहेवत्ति सूत्रम्। तथैव यथोक्तं प्राक् मनुष्यमार्यादिकं पशुमजादिकं पक्षिणं वापि हंसादिकंसरीसृपमजगरादिकम्। स्थूलोऽत्यन्तमांसलोऽयं मनुष्यादिः। तथा प्रमेदुरः प्रकर्षेण मेदःसंपन्नः। तथा वध्यो व्यापादनीयः। पाक्य इति च नो वदेत्। पाक्यः पाकप्रायोग्यः। कालप्राप्त इत्यन्ये। नो वदेत् नो ब्रूयात्। तदप्रीतिव्यापत्त्याशङ्कादिदोषप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः॥ २२॥

परिवूढ त्ति एं बूआ, बूआ उवचिअ त्ति अ॥
संजाए पीणिए वा वि, महाकाय त्ति आलवे॥ २३॥

(अवचूरिः) कारणे पुनरुत्पन्न एवं वदेदित्याह। परि समन्तात् वृढः परिवृढ इत्येवं स्थूलं मनुष्यादिकं ब्रूयात्। ब्रूयादुपचित इति संजातः प्रीणितश्चापि निष्पन्नो महाकाय इति चालपेत्॥ २३॥

(अर्थ.) कारण पडे तो शीरीते कहेवुं ते कहे छे. परिवूढ इत्यादि सूत्र. (एं के०) एनं एटले ते स्थूल प्राणीने (परिवूढ त्ति के०) परिवृढ इति एटले परिवृढ ए प्रकारे (बूआ के०) ब्रूयात् एटले बोलवुं. (अ के०) च एटले वली (उवचिअ त्ति के०) उपचितं इति एटले उपचित ए प्रकारे (बूआ के०) ब्रूयात् एटले कहेवुं. (वा के०) अथवा (संजाए के०) संजातः एटले संजात, (पीणिए के०) प्रीणितः एटले प्रीणित, (महाकाय त्ति वि के०) महाकाय इत्यपि एटले महाकाय ए प्रकारे पण (आलवे के०) आलपेत् एटले कहेवुं.॥ २३॥

(दीपिका.) कारणे तु उत्पन्न एवं वदेदित्याह। साधुः स्थूलं मनुष्यादिकं प्रति इति वदेत्। इतीति किम्। अयं परिवृढो बलोपेतः। अयमुपचितः। अयं संजातः। अयं प्रीणितः। अयं महाकाय इति ब्रूयादालपेत्॥ २३॥

(टीका.) कारणे पुनरुत्पन्न एवं वदेदित्याह। परिवूढ त्ति सूत्रम्। परिवृढ इत्येनं स्थूलं मनुष्यादिं ब्रूयात्तथा ब्रूयादुपचित इति च। संजातः प्रीणितश्चापि महाकाय इति चालपेत्। परिवृढं पलोपचितं परिहरेदित्यादाविति सूत्रार्थः॥ २३॥

तहेव गाउ दुज्झाउ, दम्मा गोरहग त्ति अ॥
वाहिमा रहजोगित्ति, नेवं भासिज्ज पन्नवं॥ २४॥

(अवचूरिः) तथैव गावो दोह्या दोहार्हा दम्या दमनयोग्या गोरथकाः क
डका इति च वाह्या रथयोग्या इति नेवं नापेत प्रज्ञावान् ॥ २४ ॥

(अर्थ.) वली (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (गाउ के०) गावः ए
गायो (डुप्राउ के०) दोह्याः एटले दोहवा योग्य ठे, अर्थात् एमनो दोहवानो
मय थयो ठे. (अ के०) च एटले वली (गोरहगा के०) गोरथकाः एटले व
(दम्मा के०) दम्याः एटले दमवा योग्य ठे, (ति के०) इति एटले आ प्र
तथा (वाहिमा के०) वाह्याः एटले नार प्रमुख वहेवा योग्य ठे, तथा (रह
गित्ति के०) रथयोग्या इति एटले रथयोग्य ठे ए प्रकारे (पनवं के०) प्रज्ञा
एटले बुद्धिशाली साधु (नेवं नासिज्ज के०) नैवं नापेत एटले एम न बोले. ॥ २

(दीपिका.) पुनः कीदृशीं नापां न वदेदित्याह । प्राज्ञावान् साधुः न एवं न
नापेत । एवं किमित्याह । एता गावो दोह्या दोहार्हाः । आसां गवां दोहनसम
वर्तत इत्यर्थः। एते गोरथकाः कल्होडका दम्याः।तथा एते वाह्याः सामान्येन ये केचि
तानाश्रित्य रथयोग्याः । कुतो न नापेत । उच्यते । अधिकरणलाघवादिदोषा जननि
प्रयोजने तु कचित् एवं नापेत इत्याह ॥ २४ ॥

(टीका.) किं च तहेवत्ति सूत्रम् । तथैव गावो दोह्या दोहार्हा दोहसमय आ
वर्तत इत्यर्थः । दम्या दमनीया गोरथका इति च । गोरथकाः कल्होडाः। तथा वाह
सामान्येन ये कचित्तानाश्रित्य रथयोग्याश्चैत इति नेवं नापेत । प्रज्ञावान् साधुरधि
रणलाघवादिदोषादिति सूत्रार्थः ॥ २४ ॥

जुवं गवित्ति णं बूत्रा, धेणुं रसदयत्ति अ ॥
रहस्से महल्लए वा वि, वए संवहणित्ति अ ॥ २५ ॥

(अवचूरिः) कार्ये त्वेवं ब्रूयात् । युवा गौरिति दम्यो गोर्युवेति ब्रूयात् । धेनुं रस
देति च ब्रूयात् । गोरथकं ह्रस्वं वाह्यं महल्लकं वापि वदेत् संवहनमिति च रथयो
संवहनं धुर्यं वदेत् ॥ २५ ॥

(अर्थ.) कोइ वखते काम पडे तो आरीते बोलवुं एम कहे ठे. जुवं इत्यादि सू
(णं के०) एनं एटले ए दमवायोग्य एवाने. (जुवं गवित्ति के०) युवा गौरिति एट
जुवान बलद ठे ए प्रकारे (बूत्रा के०) ब्रूयात् एटले कहेवुं. (अ के०) वली (धे
णुं के०) धेनुं एटले थोडादिवस उपर प्रसव पामेली गायने (रसदत्ति के०) रसद
इति एटले रस (दूध) आपनारी ठे आरीते कहेवुं. तथा (रहस्से के०) ह्रस्व

एटले टृको एवा (वा के०) अथवा (महल्लए त्ति०) महल्लकमपि एटले मोटा एवा पण जोतरवा योग्य बलदने (संवहण त्ति अ के०) संवहन इति च एटले संवहन आ प्रकारे (वए के०) वदेत् एटले बोलवुं. ॥ २५ ॥

(दीपिका.) साधुः युवा गौरिति दम्यो गौर्युवा इति ब्रूयात्। धेनुं गां रसदा इति ब्रूयात्। रसदा गौरिति। तथा ह्रस्वं महल्लकं वापि गोरथकं ह्रस्वं वाह्यं महल्लकं वदेत् संवहनमिति च रथयोग्यं संवहनं धुर्यं वदेत् ॥ २५ ॥

(टीका.) प्रयोजने तु क्वचिदेवं भाषेतेत्याह जुवं ति सूत्रम्। युवा गौरिति दम्यो गौर्युवेति ब्रूयात्। धेनुं गां रसदेति ब्रूयात्। रसदा गौरिति। तथा ह्रस्वं महल्लकं वापि गोरथकं ह्रस्वं वाह्यं महल्लकं वदेत्। संवहनमिति रथयोग्यं संवहनं वदेत्। क्वचिद्दिगुपलक्षणादौ प्रयोजन इति सूत्रार्थः ॥ २५ ॥

तहेव गंतुमुज्जाणं, पव्वयाणि वणाणि अ ॥
रुक्खा महल्ल पेहाए, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ २६ ॥

(अवचूरिः) किंच तथैव गत्वोद्यानं जलक्रीडास्थानं पर्वतान् वनानि च वृक्षान् महतः प्रेक्ष्य नैवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ २६ ॥

(अर्थ.) (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (उज्जाणं के०) उद्यानं एटले क्रीडा करवाना बगीचामां (पव्वयाणि के०) पर्वतान् एटले पर्वतो उपर (अ के०) च एटले वली (वणाणि के०) वनानि एटले जंगलोमां (गंतुं के०) गत्वा एटले जइने (महल्ल के०) महतः एटले मोटा (रुक्खा के०) वृक्षान् एटले वृक्षोने (पेहाए के०) प्रेक्ष्य एटले जोइने (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिशाली साधु (एवं के०) कहीशुं ते प्रकारे (न भासिज्ज के०) न भाषेत एटले न बोले. ॥ २६ ॥

(दीपिका.) पुनः कीदृशीं भाषां साधुर्न वदेदित्याह। प्रज्ञावान् साधुः एवं भाषां न भाषेत। किं कृत्वा। तथैव पूर्ववत् उद्यानं जलक्रीडास्थानं गत्वा। तथा पर्वतान् प्रतीतान् तथा वनानि च तत्र वृक्षान् महतो महाप्रमाणान् उत्प्रेक्ष्य दृष्ट्वा ॥ २६ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम्। तथैवेति पूर्ववत्। गत्वोद्यानं जनक्रीडास्थानं तथा पर्वतान् प्रतीतान् गत्वा। तथा वनानि च। तत्र वृक्षान् महतो महाप्रमाणान् प्रेक्ष्य दृष्ट्वा नैवं भाषेत प्रज्ञावान् साधुरिति सूत्रार्थः ॥ २६ ॥

अलं पासायखंभाणं, तोरणाणि गिहाणि अ ॥
फलिहग्गलनावाणं, अलं उदगदोणिणं ॥ २७ ॥

(अवचूरिः) किमित्याह । समर्थाः प्रासादस्तंभयोः तोरणानां नगरतोरणादीनां गृहाणां च परिघार्गलानावां तत्र परिघो नगरद्वारे, अर्गला गोपाटादौ नौः प्रतीता । आसामिति योज्यम् । अलमुदकद्रोणीनां अरघट्टजलधारिणीनाम् ॥ २७ ॥

(अर्थ.) शीरीते न बोलवुं ते कहेछे. अलं इत्यादि सूत्र. आ वृक्षो (पासायखंभाणं के०) प्रासादस्तंभानां एटले एक स्तंभ प्रासाद (महेल) बनाववाने तथा बीजा पण घर कामने योग्य एवा स्तंभ बनाववाने (अलं के०) अलं एटले योग्य छे. (अ के०) च एटले वली आ वृक्षो (तोरणानि के०) तोरणानाम् एटले नगर प्रमुखना दरवाजा तथा (गिहाणि के०) गृहाणां एटले विविध प्रकारनां घरो बनाववा योग्य छे. तथा आ वृक्षो (फलिहग्गलनावाणं के०) परिघार्गलानावाम् एटले परिघ (नगरनी भूंगल), अर्गला (घरप्रमुखनी भूंगल) अने नौ (नौका होडी प्रमुख) बनाववा योग्य छे. तथा आ वृक्षो (उदगदोणीणं के०) उदकद्रोणीनां एटले रहेंट पासे पाणी भरवा माटे मूकाती लाकडानी मोटी कुंडीओ बनाववा योग्य छे.एम न कहेवुं२७

(दीपिका.) एवं किं न भाषेत इत्याह । एते वृक्षाः प्रासादस्तंभानां तथा परिघार्गलानावां तत्र नगरद्वारे परिघो, गोपाटादिषु अर्गला, नौस्तु प्रसिद्धा । आसामलमेते वृक्षाः । तथा उदकद्रोणीनां उदकद्रोण्योऽरघट्टजलधारिकाः । एतेषां प्रासादस्तंभादीनामेते वृक्षा योग्या इति साधुर्न वदेत् ॥ २७ ॥

(टीका.) किमित्याह । अलं ति सूत्रम् । अलं पर्याप्ता एते वृक्षाः प्रासादस्तम्भयोः । अत्रैकस्तंभः प्रासादः । स्तंभस्तु स्तंभ एव तयोरलम् । तथा तोरणानां नगरतोरणादीनां गृहाणां च कुटीरकादीनाम् । अलमिति योगः । तथा परिघार्गलानावां वा । तत्र नगरद्वारे परिघः । गोपाटादिष्वर्गला । नौः प्रतीतेति । आसामलमेते वृक्षाः । तथोदकद्रोणीनामलम् । उदकद्रोण्योऽरहट्टजलधारिका इति सूत्रार्थः ॥ २७ ॥

पीढए चंगबेरे अ, नंगले मइयं सिआ ॥
जंतलठी व नाभी वा, गंडिआ व अलं सिआ ॥ २८ ॥

(अवचूरिः) चतुर्थ्यर्थे प्रथमा । पीठकाय काष्ठासनाय । चंगबेरं च काष्ठपात्री । नांगलाय हलाय, मतिकाय समाराय स्यात् । यंत्रयष्टये वा । यन्त्र यष्टिः प्रसिद्धा । नाभिः शकटचक्रतुंबम् । गंडिकायै वालं स्युरेते वृक्षाः ॥ २८ ॥

(अर्थ.) तथा आ वृक्षो (पीढए के०) पीठकाय एटले पीठक (आसनविशेष) बनाववा, (अ के०) च एटले वली (चंगबेरे के०) चंगबेराय एटले चंगबेर नामा काष्ठपात्र बनाववा, (अ के०) च एटले वली (नंगले के०) लांगलाय एटले हल बनाववा, (अ के०) च एटले वली (मइअं के०) मयिकाय वटले मयिकनामनी वावेलां बीज ढांकवाना काममां आवती वस्तु बनाववाने, (व के०) अथवा (जंतलट्टी के०) यंत्रयष्टये एटले कोइ यंत्रनी लाकडी बनावाने (वा के०) अथवा (नाभी के०) नाभये एटले पइडानी नाभि बनाववाने (व के०) अथवा (गंमिआ के०) गंमिकाये एटले सुवर्णकारनी सोनुं टीपवानी एरण बनाववाने (अलं सिआ के०) अलं स्युः एटले योग्य छे. आ रीते न बोलवुं. ॥ २८ ॥

(दीपिका.) पुनराह। पीठकाय अलमेते वृक्षाः। अत्र पीठकादिशब्देषु सर्वत्र चतुर्थ्यर्थे प्रथमास्ति। परमर्थस्तु चतुर्थ्येव कार्यः। तथा च चंगबेरं काष्ठपात्री तस्मै अलम्। तथा लांगलं हलं तस्मै, तथा मयिकाय मयिकमुप्तबीजाछादनं। तथा यंत्रयष्टये वा। तथा नाभये वा। नाभिः शकटरथांगम्। गंडिकायै वा। गंडिका सुवर्णकाराधिकरणस्थापनी। एते वृक्षा अलं समर्था एवं भाषां साधुर्न भाषेत ॥ २८ ॥

(टीका.) तथा पीढए त्ति सूत्रम्। पीठकायालमेते वृक्षाः। पीठकं प्रतीतं तदर्थम्। सुपां सुपो भवन्तीति चतुर्थ्यर्थे प्रथमा। एवं सर्वत्र योजनीयम्। तथा चंगबेरायेति। चंगबेरं काष्ठपात्री। तथा नंगलेत्ति। लाङ्गलं हलं। तथा अलं मयिकाय स्यात्। मयिकमुप्तबीजाछादनम्। तथा यंत्रयष्टये वा। यंत्रयष्टिः प्रतीता। तथा नाभये वा। नाभिः शकटरथाङ्गम्। गंडिकायै वालं स्युरेते वृक्षा इति नैवं भाषेत प्रज्ञावानिति वर्तते। गंडिका सुवर्णकाराणामधिकरणी (अहिरणी) स्थापनी भवतीति सूत्रार्थः ॥२८॥

आसणं सयणं जाणं, हुज्जा वा किंचुवस्सए ॥
भूओवघाइणिं भासं, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ २९ ॥

(अवचूरिः) आसनमासंदकादि, शयनं पर्यंकादि, यानं वाहनादि, भवेद्वा किंचिदुपाश्रये द्वारकपाटादि एतेषु वृक्षेष्विति भूतोपघातिनीं भाषां नैवं भाषेत प्रज्ञावान् २९

(अर्थ.) तेमज (आसणं के०) आसनं एटले आसन (सयणं के०) शयनं एटले खाट पलंग प्रमुख शयन. (जाणं के०) यानं एटले रथ प्रमुख यान, (वा के०) अथवा (किंच के०) किंच एटले वली एवीज बीजी कांइपण वस्तु (उवस्सए के०) उपाश्रये एटले उपासराने विषे (हुज्जा के०) भवेत् एटले होय. तो उपर कह्या

अलं पासायखंभाणं, तोरणाणि गिहाणि अ ॥
फलिहग्गलनावाणं, अलं उदगदोणिणं ॥ २७ ॥

(अवचूरिः) किमित्याह । समर्थाः प्रासादस्तंभयोः तोरणानां नगरतोरणादीनां गृहाणां च परिघार्गलानावां तत्र परिघो नगरद्वारे, अर्गला गोपाटादो नौः प्रतीता । प्रासामिति योज्यम् । अलमुदकद्रोणीनां अरघट्टजलधारिणीनाम् ॥ २७ ॥

(अर्थ.) शीरीते न बोलवुं ते कहेछे. अलं इत्यादि सूत्र. आ वृक्षो (पासाय-खंभाणं के०) प्रासादस्तंभानां एटले एक स्तंभ प्रासाद (महेल) बनाववाने तथा बीजा पण घर कामने योग्य एवा स्तंभ बनाववाने (अलं के०) अलं एटले योग्य छे. (अ के०) च एटले वली आ वृक्षो (तोरणानि के०) तोरणानाम् एटले नगर प्रमुखना दरवाजा तथा (गिहाणि के०) गृहाणां एटले विविध प्रकारनां घरो बनाववा योग्य छे. तथा आ वृक्षो (फलिहग्गलनावाणं के०) परिघार्गलानावाम् एटले परिघ (नगरनी भूंगल), अर्गला (घरप्रमुखनी भूंगल) अने नौ (नौका होडी प्रमुख) बनाववा योग्य छे. तथा आ वृक्षो (उदगदोणीणं के०) उदकद्रोणीनां एटले रहेंट पासे पाणी भरवा माटे मूकाती लाकडानी मोटी कुंडीओ बनाववा योग्य छे.एम न कहेवुं॥२७

(दीपिका.) एवं किं न भाषेत इत्याह । एते वृक्षाः प्रासादस्तंभानां तथा परिघार्गलानावां तत्र नगरद्वारे परिघो, गोपाटादिषु अर्गला, नौस्तु प्रसिद्धा । आसामलमेते वृक्षाः । तथा उदकद्रोणीनां उदकद्रोण्योऽरघट्टजलधारिकाः । एतेषां प्रासादस्तंभादीनामेते वृक्षा योग्या इति साधुर्न वदेत् ॥ २७ ॥

(टीका.) किमित्याह । अलं ति सूत्रम् । अलं पर्याप्ता एते वृक्षाः प्रासादस्तंभयोः । अत्रैकस्तंभः प्रासादः।स्तंभस्तु स्तंभ एव तयोरलम्।तथा तोरणानां नगरतोरणादीनां गृहाणां च कुटीरकादीनाम्।अलमिति योगः। तथा परिघार्गलानावां वा तत्र नगरद्वारे परिघः।गोपाटादिष्वर्गला । नौः प्रतीतेति। आसामलमेते वृक्षाः। योदकद्रोणीनामलम् । उदकद्रोण्योऽरहट्टजलधारिका इति सूत्रार्थः ॥ २७ ॥

पीढए चंगबेरे अ, नंगले मइयं सिआ ॥
जंतलठी व नाभी वा, गंडिआ व अलं सिआ॥ २८॥

(अवचूरिः) चतुर्थ्यर्थे प्रथमा । पीठकाय काष्ठासनाय। चंगबेरं च काष्ठपात्री लाय दसाय, मदिकाय सजाराय स्यात् । यंत्रलष्ट्ये वा । यन्त्र यष्टिः प्रसिद्धा। नाभ्कटचक्रतुंबम् । गंडिकाय वालं स्युरेते वृक्षाः ॥ २८ ॥

(अर्थ.) तथा आ वृक्षो (पीढए के०) पीठकाय एटले पीठक (आसनविशेष) बनाववा, (अ के०) च एटले वली (चंगबेरे के०) चंगवेराय एटले चंगवेर नामा काष्ठपात्र बनाववा, (अ के०) च एटले वली (नंगले के०) लांगलाय एटले हल बनाववा, (अ के०) च एटले वली (मइयं के०) मयिकाय वटले मयिकनामनी वावेलां बीज ढांकवाना काममां आवती वस्तु बनाववाने, (व के०) अथवा (जंतलट्टी के०) यंत्रयष्टये एटले कोइ यंत्रनी लाकडी बनावाने (वा के०) अथवा (नाभी के०) नाभये एटले पइडानी नाभि बनाववाने (व के०) अथवा (गंमिआ के०) गंमिकाये एटले सुवर्णकारनी सोनुं टीपवानी एरण बनाववाने (अलं सिआ के०) अलं स्युः एटले योग्य छे. आ रीते न बोलवुं. ॥ २८ ॥

(दीपिका.) पुनराह । पीठकाय अलमेते वृक्षाः । अत्र पीठकादिशब्देषु सर्वत्र चतुर्थ्यर्थे प्रथमास्ति । परमर्थस्तु चतुर्थ्यैव कार्यः । तथा च चंगवेरं काष्ठपात्री तस्मै अलम् । तथा लांगलं हलं तस्मै, तथा मयिकाय मयिकमुप्तबीजाछादनं । तथा यंत्रयष्टये वा । तथा नाभये वा । नाभिः शकटरथांगम् । गंडिकाये वा । गंडिका सुवर्णकाराधिकरणस्थापनी । एते वृक्षा अलं समर्था एवं भाषां साधुर्न भाषेत ॥ २८ ॥

(टीका.) तथा पीढए त्ति सूत्रम् । पीठकायालमेते वृक्षाः । पीठकं प्रतीतं तदर्थम् । सुपां सुपो भवन्तीति चतुर्थ्यर्थे प्रथमा । एवं सर्वत्र योजनीयम् । तथा चंगवेरायेति । चंगवेरं काष्ठपात्री । तथा नंगलेत्ति । लाङ्गलं हलं । तथा अलं मयिकाय स्यात् । मयिकमुप्तबीजाछादनम् । तथा यंत्रयष्टये वा । यंत्रयष्टिः प्रतीता । तथा नाभये वा । नाभिः शकटरथाङ्गम् । गंडिकायै वालं स्युरेते वृक्षा इति नैवं भाषेत प्रज्ञावानिति वर्तते । गंडिका सुवर्णकाराणामधिकरणी (अहिरणी) स्थापनी भवतीति सूत्रार्थः ॥२८॥

आसणं सयणं जाणं, हुज्जा वा किंचुवस्सए ॥
भूओवघाइणिं भासं, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ २९ ॥

(अवचूरिः) आसनमासंदकादि, शयनं पर्यंकादि, यानं वाहनादि, भवेद्वा किंचिदुपाश्रये द्वारकपाटादि एतेषु वृक्षेष्विति भूतोपघातिनीं भाषां नेवं भाषेत प्रज्ञावान् २९

(अर्थ.) तेमज (आसणं के०) आसनं एटले आसन (सयणं के०) शयनं एटले खाट पलंग प्रमुख शयन, (जाणं के०) यानं एटले रथ प्रमुख यान, (वा के०) अथवा (किंच के०) किंच एटले वली एवीज बीजी कांइपण वस्तु (उवस्सए के०) उपाश्रये एटले उपासराने विषे (हुज्जा के०) भवेत् एटले होय. तो उपर कह्या

प्रमाणे वृक्ष आश्रयी (जूउवघाइणिं के०) जूतोपघातिनीं एटले प्राणीने पीडाकरां नारी एवी (एवं के०) एवं एटले उपर कही ते प्रकारनी (जासं के०) जाषां एटले जाषा प्रत्ये (पण्णवं के०) प्रज्ञावान् एटले जाण साधु (न जासिज्ज के०) न जाषेत एटले न बोले. ॥ २९ ॥

(दीपिका.) पुनराह । प्रज्ञावान् साधुः एवंविधां जूतोपघातिनीं प्राणिसंहारकारिणीं जाषां न जाषेत । एवं कामित्याह । एतेषु वृक्षेषु आसनमासंदकादि, शयनं पर्यंकादि, यानं युग्यादि, जवेत् वा किंचित् उपाश्रये वसतौ । अन्यद्वा द्वारपात्रादि । दोषाश्चात्र तद्वनस्वामी व्यंतरादिर्वा कुप्येत्, सलक्षणो वा वृक्ष इति गृह्णीयात् । अनियमितजाषिणो लाघवं चेत्यादयः ॥ २९ ॥

(टीका.) तथा आसणं ति सूत्रम् । आसनमासंदकादि शयनं पर्यंकादि यानं युग्यादि जवेद्वा किंचिदुपाश्रये वसतावन्यद् द्वारपात्राद्य तेषु वृक्षेष्वपि जूतोपघातिनीं सत्वपीडाकारिणीं जाषां नेवं जाषेत प्रज्ञावान् साधुरिति सूत्रार्थः । दोषाश्चात्र तद्वनस्वामी व्यन्तरादिः कुप्येत् । सलक्षणो वा वृक्ष इत्यनियगृह्णीयात् । अनियमितजाषिणो लाघवं चेत्येवमादयो योज्याः ॥ २९ ॥

तहेव गंतुमुज्जाणं, पव्वयाणि वणाणि अ ॥
रुक्खा महल्ल पेहाए, एवं जासिज्ज पन्नवं ॥ ३० ॥

(अवचूरिः) विधिमाह । तहेव त्ति पूर्ववत् । नवरमेवं जाषेत ॥ ३० ॥

(अर्थ.) कारण पडे तो शी रीते बोलवुं ते कहे छे. तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (उज्जाणं के०) उद्यानं एटले उद्यान प्रत्ये, (पव्वयाणि के०) पर्वतान् एटले पर्वत प्रत्ये तथा (वणाणि के०) वनानि एटले वन प्रत्ये (गंतु के०) गत्वा एटले जइने अने (महल्ल के०) महतः एटले मोटा एवा (रुक्खे के० वृक्षान् एटले वृक्ष प्रत्ये (पेहाए के०) प्रेक्ष्य एटले जोइने (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले जाण साधु (एवं के०) आ प्रकारे (जासिज्ज के०) जाषेत एटले बोले. ॥ ३० ॥

(दीपिका.) अत्रैव विधिमाह । वस्तुनः पूर्ववदेव । नवरं महतो वृक्षान् दृष्ट्वा प्रज्ञावान् साधुः एवं जाषेत ॥ ३० ॥

(टीका.) अत्रैव विधिमाह । तहेव त्ति सूत्रम् । वस्तुतः पूर्ववदेव । नवरमेवं जाषेत ॥ ३० ॥

जाइमंता इमे रुक्खा, दीहवट्टा महालया ॥
पयायसाला वडिमा, वए दरिसणित्ति अ ॥ ३१ ॥

(अवचूरिः) जातिमन्त उत्तमजातय एतेऽशोकाद्या वृक्षाः दीर्घवृत्ता महालया वटादयः संजातशाखा उत्पन्नटाला विटपिनो वदेत् । दर्शनीया इति च विश्रमणतदासन्नमार्गकथनादौ वदेत् ॥ ३१ ॥

(अर्थ.) मार्ग देखाडवा प्रमुख कारण पडे तो साधुए आ रीते बोलवुं. जाइमंत इत्यादि सूत्र. (जाइमंत के०) जातिमन्तः एटले ऊंची जातना अशोकप्रमुख, (दीह के०) दीर्घाः एटले दीर्घ एवा नालियरी प्रमुख, (वट्टा के०) वृत्ताः एटले गोल आकारना नंदीवृक्ष प्रमुख (अ के०) च एटले तथा (महालया के०) महालयाः एटले मोटा विस्तारवाला वडप्रमुख, (इमे के०) आ (रुक्खा के०) वृक्षाः एटले वृक्षो (पयायसाला के०) प्रजातशाखाः एटले उत्पन्न थइ छे घणी शाखाउं जेमने एवा तथा (विडिमा के०) विटपिनः एटले शाखाउंथी नीकलेली शाखावाला तथा (दरिसणित्ति के०) दर्शनीया इति एटले दर्शनीय छे आ प्रकारे (वए के०) वदेत् एटले बोलवुं. ॥ ३१)

(दीपिका.) एवं किमित्याह । साधुः इति वदेत् । इतीति किम् । एते वृक्षा जातिमन्त उत्तमजातीया अशोकादयोऽनेकप्रकारा वा उपलभ्यमानस्वरूपाः । पुनः दीर्घा नालिकेरीप्रभृतयः । पुनर्वृत्ता नन्दिवृक्षादयः । पुनः महालया वटादयः । पुनः एते प्रजातशाखा उत्पन्नडाला विटपिनः प्रशाखावन्तः । पुनः एते दर्शनीया इति वदेत् । एवमपि कदा वदेत् । प्रयोजने विश्रमणतदासन्नमार्गकथनादौ उत्पन्ने सति अन्यदा नेति ॥३१॥

(टीका.) जाइमंत त्ति सूत्रम् । जातिमन्त उत्तमजातयोऽशोकादयः । अनेकप्रकारा एत उपलभ्यमानस्वरूपा वृक्षा दीर्घवृत्ता महालया । दीर्घा नालिकेरीप्रभृतयः । वृत्ता नन्दिवृक्षादयः । महालया वटादयः । प्रजातशाखा उत्पन्नडाला विटपिनः प्रशाखावन्तो वदेद्दर्शनीया इति च । एतदपि प्रयोजन उत्पन्ने विश्रमणतदासन्नमार्गकथनादौ वदेन्नान्यदेति सूत्रार्थः ॥ ३१ ॥

तहा फलाइं पक्काइं, पायखज्जाइं नो वए ॥
वेलोइयाइं टालाइं, वेहिमाइ त्ति नो वए ॥ ३२ ॥

(अवचूरिः) तथा फलानि आम्रादीनि पक्वानि पाकेन गर्त्ताप्रक्षेपकोद्रवपलालादिना विपाच्य भक्ष्याणीति नो वदेत् । वेलोचितानि ग्रहणकालप्राप्तानि अतःपरं कालं

तहेवोसहिउ पक्काउ, नीलिआउ छवीइ अ ॥
लाइमा जज्जिमाउ त्ति, पिहुखज्ज त्ति नो वए ॥ ३४ ॥

(अवचूरिः) तथैवौपधयः शाल्यादयः पक्का नीलिकाश्छवय इति वल्लचणकादि लक्षणाः । लवनवत्यो लवनयोग्याः । भर्जनवत्यो भर्जनयोग्यास्तथा पृथुकजक्ष्या इ वा वदेत् ॥ ३४ ॥

(अर्थ.) (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (उसहिउ के०) उपध्यः एटले शाली, गहूं प्रमुख उपधीउ (पक्काउ के०) पक्काः एटले पाकेली छे, (अ के०) च एटले वली (नीलिआउ छवीइ के०) नीलाश्छवयः एटले वाल, चोला प्रमुख क गोल (लाइमा के०) लवनवत्यः एटले लणवा योग्य छे, (जज्जिआउ के०) ज जनवत्यः एटले भुंजवा योग्य छे, (त्ति के०) इति एटले आ प्रकारे तथा (पिहुखज त्ति के०) पृथुकजक्ष्या इति एटले पोक करीने जक्षण करवा योग्य छे आ प्रकारे (नो वए के०) नो वदेत् एटले न कहेवुं. ॥ ३४ ॥

(दीपिका.) पुनराह । तथैव तेनैव प्रकारेण उपधयः शाल्यादिलक्षणाः पक्का इति नो वदेत् । तथा नीलाः छवय इति वल्लचवलकादिफललक्षणाः । तथा लवनवत्यो ल नयोग्याः । भर्जनवत्य इति भर्जनयोग्याः । तथा पृथुकजक्ष्या इति नो वदेत् । पृथु कनक्षणयोग्या इति नो वदेदिति पदं सर्वत्र संबध्यते । पृथुका अर्द्धपक्वशाल्यादि क्रियन्ते । अभिधानदोषाः पूर्ववत् ॥ ३४ ॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम् । तथौपधयः शाल्यादिलक्षणाः पक्का इति । तथा नीला श्छवय इति वा । वल्लचवलकादिफललक्षणाः । तथा लवनवत्यो लवनयोग्याः । भर्ज नवत्य इति भर्जनयोग्याः । तथा पृथुकजक्ष्या इति पृथुकनक्षणयोग्याः । नो वदे दिति सर्वत्राभिसंबध्यते । पृथुका अर्धपक्वशाल्यादिषु क्रियन्ते । अभिधानदोषाः पूर्ववदिति सूत्रार्थः ॥ ३४ ॥

रूढा बहुसंभूआ, थिरा ऊसढा वि अ ॥
गप्रिआउ पसूआउ, संसाराउ त्ति आलवे ॥ ३५ ॥

(अवचूरिः) कार्ये मार्गदर्शनादावेवमालपेत् । रूढाः प्रादुर्भूता बहुसंभूता नि ष्पन्नप्रायाः स्थिरा निष्पन्ना उत्सृता इति वा उपघातेभ्यो निर्गता वा । गर्भिता अ निर्गतशीर्षकाः । प्रसूता निर्गतशीर्षकाः । संसारा: संजाततन्दुला इत्यालपेत् । पक्वा संयोजना कार्या स्वधिया ॥ ३५ ॥

(अर्थ.) एम न बोलवुं तो कारण पडे शीरीते बोलवुं ते कहे छे. पूर्वोक्त उषधीउं (रूढा के०) रूढाः एटले उत्पन्न थएली छे, (बहुसंभूआ के०) बहुसंभूताः एटले घणे भागे निष्पन्न थएली, (थिरा के०) स्थिराः एटले निष्पन्न थएली छे, (विअ के०) अपिच एटले वली (ऊसढा के०) उत्सृताः एटले उपघातथी नीकलेली छे, तेमज (गब्भिआउ के०) गर्भिताः एटले जेना डोडा बहार नीकल्या नथी एवी (पसूआउ के०) प्रसूताः एटले जेना डोडा बहार नीकल्या छे एवी तथा (संसाराउ के०) संसाराः एटले डांगर प्रमुख सार वस्तु जेने माथे तैयार थइ रही छे एवी छे, (त्ति के०) इति एटले आ प्रकारे (आलवे के०) आलपेत् एटले कहेवुं. ॥ ३५ ॥

(दीपिका.) प्रयोजने पुनर्मार्गदर्शनादौ एवमालपेदित्याह । साधुः एवमालपेत् । एवं किमित्याह । रूढाः प्रादुर्भूताः बहुसंभूता निष्पन्नप्रायाः । स्थिरा निष्पन्नाः । उत्सृता इति वा उपघातेभ्यो निर्गता इति वा । तथा गर्भिता अनिर्गतशीर्षकाः । प्रसूता निर्गतशीर्षकाः । संसाराः संजाततन्डुलादिसारा इत्येवमालपेत् । पक्वाद्यर्थयोजना स्वधिया कार्या ॥ ३५ ॥

(टीका.) प्रयोजने पुनर्मार्गदर्शनादावेवमालपेदित्याह । रूढ त्ति सूत्रम् । रूढाः प्रादुर्भूताः । बहुसंभूता निष्पन्नप्रायाः । स्थिरा निष्पन्नाः । उत्सृता इति उपघातेभ्यो निर्गता इति वा । तथा गर्भिता अनिर्गतशीर्षकाः । प्रसूता निर्गतशीर्षकाः । संसाराः संजाततन्डुलादिसारा इत्येवमालपेत् । पक्वाद्यर्थयोजना स्वधिया कार्येति सूत्रार्थः॥३५॥

तहेव संखडिं नच्चा, किच्चं कज्जं ति नो वए ॥
तेणगं वावि वज्झित्ति, सुतित्थित्ति अ आवगा ॥ ३६ ॥

(अवचूरिः) तथैव संखडिं ज्ञात्वा करणीयेति पित्रादिनिमित्तं सांवत्सरिका कार्यैवेति नो वदेत् । मिथ्यात्वोपबृंहणादोषात् । स्तेनकं वा वध्य इति नो वदेत् । सुतीर्था इति च । चशब्दाद्दुस्तीर्था इति च । आपगा नद्यः । केनचित्पृष्टः सन् नो वदेत् । अधिकरणादिदोषात् ॥ ३६ ॥

(अर्थ.) साधुए वाणी शीरीते बोलवी तथा न बोलवी ए अधिकारमां आ बीजुं कहे छे. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (संखडिं के०) संखडिं एटले जेने विषे प्राणियोनां आयुष्यो खंडित थाय छे एवी क्रियाने (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (करणिज्जं ति के०) करणीयति एटले पित्रादिकनी तृप्तिने अर्थे आ अवश्य करवीज आ रीते (नो वए के०) नो वदेत् एटले न बोलवुं. (वा के०) वा एटले

अथवा (तेणगं वा वि के०) स्तेनकं वापि एटले चोरने पण (वज्झित्ति के०) वध्य इति एटले वध करवा योग्य छे आ प्रकारे (अ के०) च एटले वली (आपगा के०) आपगाः एटले नदीओने (सुतित्थित्ति के०) सुतीर्था इति एटले सुखे तरवा योग्य छे आ रीते न कहेवुं. ॥ ३६ ॥

(दीपिका.) वाग्विधिप्रतिषेधाधिकारेऽनुवर्तमान इदमपरमाह । साधुः संखडिं ज्ञात्वा एषा पित्रादिनिमित्तं करणीया एव इति नो वदेत्। मिथ्यात्वस्य उपबृंहणादोषात् । ननु संखडि इति कः शब्दार्थः । उच्यते संखंड्यंते प्राणिनामायूंषि यस्यां प्रकरणक्रियायां सा संखडी।तथा स्तेनकं चोरं ज्ञात्वा अयं वध्य इति नो वदेत्।तदनुमतेस्तेननिश्चयादिदोषप्रसंगात् । तथा आपगा नद्यः सुतीर्थाः । चशब्दाद्दुस्तीर्था एता इति केनापि पृष्टः सन् नो वदेत् । अधिकरणविघातादिदोषप्रसंगात् ॥ ३६ ॥

(टीका.) वाग्विधिप्रतिषेधाधिकारेऽनुवर्तमात इदमपरमाह । तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव संखडिं ज्ञात्वा । संखंड्यन्ते प्राणिनामायूंषि यस्यां प्रकरणक्रियायां सासंखडी तां ज्ञात्वा करणीयेति पित्रादिनिमित्तं कृत्यैवैषेति नो वदेत् । मिथ्यात्वोपबृंहणदोषात् । तथा स्तेनकं वापि वध्य इति नो वदेत् । तदनुमतत्वेन निश्चयादिदोषप्रसंगात् । सुतीर्था इति च । चशब्दाद्दुस्तीर्था इति वा । आपगा नद्यः केनचित्पृष्टः सन्नो वदेत् । अधिकरणविघातादिदोषप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ ३६ ॥

संखडिं संखडिं बूआ, पणिअट्ठ त्ति तेणगं ॥
बहुसमाणि तित्थाणि, आवगाणं विआगरे ॥ ३७ ॥

(अवचूरिः) कार्ये एवं वदेत् संखडिं संखडी इति ब्रूयात । पणितार्थ इति स्तेनकं ब्रूयात् । शिक्षकादिविपाकदर्शनादौ । पणितेनाऽर्थोऽस्य पणितार्थः । प्राणिद्यूतप्रयोजन इत्यर्थः । बहुसमानि तीर्थानि आपगानां नदीनां व्यागृणीयात् ॥ ३७ ॥

(अर्थ.) कारण पडे तो आ रीते कहेवुं एम कहे छे. संखडिं इत्यादि सूत्र. (संखडिं के०) संखडिं एटले संखडी प्रत्ये (संखडिं के०) संखडिं एटले संकीर्णा संखडी एमज (बूआ के०) ब्रूयात् एटले कहेवुं. अर्थात् साधुए साधुने कहेवुं पडे, अथवा बीजुं कांइ काम पडे तो संखडिने संखडि शब्द वडेज कहेवी. (तेणगं के०) स्तेनकं एटले चोरने (पणिअट्ठ त्ति के०) पणितार्थ इति एटले पोताना जीवने जोखममां नाखीने स्वार्थ साधनारो आरीते (बूआ के०) ब्रूयात् एटले कहेवुं. तेमज (आवगाणं के०) आपगानां एटले नदीओनां (तित्थाणि के०) तीर्थानि एटले उतरी जवानां

नागोंने (वहुसमा के०) वहुसमानि एटले घणा खरा सम छे, विपम नथी, एम (विआगरे के०) व्यागृणीयात् एटले कहेवुं. ॥ ३७ ॥

(दीपिका.) प्रयोजन उत्पन्ने सति पुनः साधुरेवं वदेदित्याह । साधुः संखडिं इति ब्रूयात् साधुकथनादौ संकीर्णा संखडीत्येवमादि । पणितार्थ इति तथा स्तेनकं वदेत् शैक्षकादिकर्मविपाकदर्शनादौ । पणितेनार्थोऽस्येति पणितार्थः । प्राणद्यूतप्रयोजन इत्यर्थः । तथा वहु समानि तीर्थानि आपगानां नदीनामिति व्यागृणीयात् । साध्वादिविपय इति ॥ ३७ ॥

(टीका.) प्रयोजने पुनरेवं वदेदित्याह । संखडि त्ति सूत्रम् । संखडिं संखडिं ब्रूयात् । साधुकथनादौ संकीर्णा संखडीत्येवमादि । पणितार्थ इति स्तेनकं वदेत् । शैक्षकादिकर्मविपाकदर्शनादौ पणितेनार्थोऽस्येति पणितार्थः । प्राणद्यूतप्रयोजन इत्यर्थः । तथा वहुसमानि तीर्थानि आपगानां नदीनां व्यागृणीयात् । साध्वादिविपय इति सूत्रार्थः ॥ ३७ ॥

तहा नईउ पुन्नाउ, कायतिज्ज त्ति नो वए ॥
नावाहिं तारिमाउ त्ति, पाणिपिज्ज त्ति नो वए ॥ ३८ ॥

(अवचूरिः) वाग्विधिप्रतिपेधाधिकार एवेदम् । तथा नद्यः पूर्णा इति नो वदेत् प्रवृत्तिदोपात् । कायतरणीयाः शरीरतरणयोग्या इति नो वदेत् । नौभिस्तरणीयास्तरणयोग्या इति नो वदेत् । तटस्थप्राणिपेया इति नो वदेत् ॥ ३८ ॥

(अर्थ.) वाणीना विधिना तथा प्रतिपेधना अधिकारमांज वली कहे छे. तहा इत्यादि सूत्र. (तहा के०) तथा एटले तेमज पूर्वोक्त साधुए (नईउ के०) नद्यः एटले नदीउ (पुन्नाउ के०) पुर्णाः एटले परिपूर्ण भरेली छे, तेमज (कायतिज्जाउ के०) कायतरणीयाः एटले शरीरवडे तरवा योग्य छे, (त्ति के०) इति एटले आ रीते (नो वए के०) नो वदेत् न कहेवुं. तथा (नावाहिं के०) नौभिः एटले नौका (होडी) वडे करीने (तारिमाउ त्ति के०) तरणीया इति एटले तरवा योग्य छे आ रीते तथा (पाणिपिज्ज त्ति के०) प्राणिपेया इति एटले तट उपर रहेला प्राणिथी जेमना जल पीवाय एवा छे आ रीते (नोवए के०) नोवदेत् एटले न वोलवुं. ॥ ३८ ॥

(दीपिका.) वाग्विधिप्रतिपेधाधिकार एवेदमाह । साधुरिति नो वदेत् । इतीति किम् । नद्यः पूर्णा भृताः । कथम् । प्रवृत्तश्रवणनिर्वर्चनादिदोपात् । तथा कायतरणीयाः शरीरतरणयोग्या इत्येवं नो वदेत । साधवचनेन नो विघ्न इति [illegible]

प्रसंगात् । तथा नौभिर्द्रोणीभिस्तरणीयास्तरणयोग्या इत्येवं नो वदेत् । अन्यथाविघ्न-शङ्कया तत्प्रवर्त्तनात् । तथा प्राणिपेया इति नो वदेत् । तटस्थप्राणिपेया इति नो वदेत् । तथैव प्रवर्तनादिदोषादिति ॥ ३८ ॥

(टीका.) वाग्विधिप्रतिषेधाधिकार एवेदमाह । तहा नइन त्ति सूत्रम् । तथा नद्यः पूर्णा भृता इति नो वदेत् । प्रवृत्तश्रवणनिवर्त्तनादिदोषात् । तथा कायतरणीयाः शरीरतरणयोग्या इति नो वदेत् । साधुवचनतोऽविघ्नमिति प्रवर्त्तनादिप्रसङ्गात् । तथा नौभिर्द्रोणीभिस्तरणीयास्तरणयोग्या इत्येवं नो वदेत् । अन्यथाविघ्नशङ्कया तत्प्रवर्त्तनात् । तथा प्राणिपेयास्तटस्थप्राणिपेया नो वदेदिति । तथैव प्रवर्तनादिदोषादिति सूत्रार्थः॥३८

बहुवाहडा अगाहा, बहुसलिलुप्पिलोदगा ॥
बहुविछडोदगाआवि, एवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३९ ॥

(अवचूरिः) कथं वदेदित्याह । बहुधा भृताः प्रायशो भृताः । बहुगाधाः प्राये गम्भीराः । बहुसलिलोत्पीलोदकाः प्रतिश्रोतोवाहितापरसरितः । बहुविस्तीर्णो-दकाश्चापि स्वतीरप्लावनविस्तृतजला एवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ ३९ ॥

(अर्थ.) कारण पडे तो आ रीते कहेवुं एम कहे छे. बहु इत्यादि सूत्र. (पन्न०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिशाली पुरुष पूर्वोक्त नदीउने (बहुवाहडा के०) बहुभृत एटले प्राये भरेली छे, तथा (अगाहा के०) अगाधाः एटले प्राये ऊंडी छे. तेमः (बहुसलिलुप्पिलोदगा के०) बहुसलिलोत्पीडोदकाः एटले बीजी नदीउना प्रवाहो पाछल हटावनारी एवी (बहुविछडोदगा आवि के०) बहुविस्तीर्णोदका अपि एटः पोताना तीरने पखली नाखे एवा जलने धारण करनारी छे. (एवं के०) आरीः (भासिज्ज के०) भाषेत एटले बोले. ॥ ३९ ॥

(दीपिका.) प्रयोजने साधुमार्गकथनादावेवं भाषेत इत्याह । प्रज्ञावान साधुः एवं भाषेत वक्ष्यमाणं परं ननु तदागतपृष्टोऽहं न जानामीति ब्रूयात् कथम् । प्रत्यक्षमृषावादित्वेन तत्प्रद्वेषादिदोषप्रसंगात् । एवं किमित्याह । बहुधा भृताः प्रायशो भृता इत्यर्थः । तथा अगाहा इति बहुगाधाः प्रायोगंभीराः । बहु सलिलोत्पीलोदकाः प्रतिस्रोतोवाहितापरसरित इत्यर्थः । तथा बहुधा विस्तीर्णोदका-श्च स्वतीरप्लावनप्रवृत्तजलाश्च इति । वाग्विधिप्रतिषेधाधिकार एवेदमाह ॥ ३९ ॥

(टीका.) प्रयोजने तु साधुमार्गकथनादावेवं भाषेतेत्याह । बहुवाहड त्ति सू-त्रम् । बहुभृताः प्रायशो भृता इत्यर्थः । तथागाधा इति बहुगाधाः प्रायोगम्भीराः ।

बहुसलिलोत्पीडोदकाः प्रतिस्रोतोवाहितापरसरित इत्यर्थः। तथा विस्तीर्णोदकाश्च स्वतीरप्लावनप्रवृत्तजलाश्च। एवं न्नाषेत प्रज्ञावान् साधुर्नतु तदागतपृष्टो न वेद्म्यहमिति ब्रूयात् । प्रत्यक्षमृषावादित्वेन तत्प्रद्वेषादिदोषप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ ३ए ॥

तहेव सावज्जं जोगं, परस्सठा अ निठिअं ॥
कीरमाणं ति वा नच्चा, सावज्जं न लवे मुणी ॥ ४० ॥

(अवचूरिः) तथैव सावद्यं योगं व्यापारमधिकरणं सन्नादिविषयं परस्यार्थाय परनिमित्तं निष्पन्नं क्रियमाणं वा वर्त्तमानम्। वाशब्दाद्भविष्यत्कालन्नाविनं वा ज्ञात्वा सावद्यं नालपेत् ॥ ४० ॥

(अर्थ.) वाणीना विधि प्रतिषेध अधिकारमां वली कहे छे. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (सावज्जं के०) सावद्यं एटले पाप सहित एवो (जोगं के०) योगं एटले व्यापार (परस्सछाए के०) परार्थं एटले परने अर्थे (निठिअं के०) निष्ठितं एटले पूर्वे थइ रहेलो छे, (कीरमाणं के०) क्रियमाणं एटले वर्तमान काले थाय छे, (वा के०) अथवा न्नविष्य काले थशे, (ति के०) इति एटले आ प्रकारे (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (मुणी के०) मुनिः एटले साधु जे ते (सावज्जं के०) सावद्यं एटले पापसहित न्नाषा प्रत्ये (न लवे के०) नालपेत् एटले न कहे. ॥ ४० ॥

(दीपिका.) तथैव मुनिः साधुः सावद्यं योगं सपापं व्यापारमधिकरणसन्नादिविषयं परस्यार्थाय परनिमित्तं निष्ठितं निष्पन्नं न ब्रूयात्। तथा क्रियमाणं। वाशब्दात् न्नविष्यत्कालन्नाविनं वा ज्ञात्वा सावद्यं नालपेत् सपापं न ब्रूयात् ॥ ४० ॥

(टीका.) वाग्विधिप्रतिषेधाधिकार एवेदमाह। तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव सावद्यं सपापं योगं व्यापारमधिकरणं सन्नादिविषयं परस्यार्थाय परनिमित्तं निष्ठितं निष्पन्नं तथा क्रियमाणं वा वर्त्तमानम्। वाशब्दाद्भविष्यत्कालन्नाविनं वा ज्ञात्वा सावद्यं नालपेत्। सपापं न ब्रूयात्। मुनिः साधुरिति सूत्रार्थः ॥ ४० ॥

सुकडित्ति सुपक्कित्ति, सुछिन्ने सुहडे मडे ॥
सुनिठिए सुलठित्ति, सावज्जं वज्जए मुणी ॥ ४१ ॥

(अवचूरिः) सावद्यं वर्जयेत् निरवद्यं न्नाषेते तत्सावद्यनिरवद्यमाह । सुष्टु कृतं सन्नादि। सुष्टु पक्कं सहस्रपाकादि। सुष्टु छिन्नं वनादि सुष्टु हृतं क्षुद्रस्य वित्तम्। सुष्टु मृतः प्रत्यनीकः। अत्रापि सुशब्दोऽनुवर्त्तते। सुनिष्ठितं वित्ताभिमानिनो वित्तम्। सुलष्टा सुन्द-

रा कन्येति सावद्यं वर्जयेत् । अनुमत्यादिदोषप्रसङ्गात् । निरवद्यं भाषेत । वैयावृत्त्यादि । सुपक्वं ब्रह्मचर्यं साधोः । सुछिन्नं स्नेहबन्धनं । सुहृतमात्मानं सजनादेः । सुमृतं पंडितमरणेन । सुनिष्ठितं कर्म अप्रमत्तसाधोः । सुलष्टा क्रियेति ब्रूयात् ॥४१॥

(अर्थ.) उपरली गाथामां कहेला अर्थनुंज वधारे स्पष्टीकरण करे छे. सुकडित्ति इत्यादि सूत्र. (मुणी के०) मुनिः एटले साधु (सावज्जं के०) सावद्यं एटले सावद्य वचन प्रत्ये (वज्जए के०) वर्जयेत् एटले वर्जे. शीरीते वर्जे ते कहे छे. (सुकडित्ति के०) सुकृतमिति एटले कोइ झगडा टंटाना फेसला वास्ते सजा ठीक करी एम न कहेवुं. (सुपक्कित्ति के०) सुपक्वमिति एटले सहस्रपाक प्रमुख तेलनो पाक सारी पेठे कर्यो एम न कहेवुं. (सुछिन्ने के०) सुछिन्नं एटले जंगल प्रमुख कापी नाख्युं ते ठीक कर्युं, एम न कहेवुं. (सुहडे के०) सुहृतं एटले कोइ क्षुद्र माणसनुं धन चोराइ गयुं ते ठीक थयुं, एम न कहेवुं. (मडे के०) मृतः एटले फलाणो दुस्मन मरी गयो ते ठीक थयुं, एम न कहेवुं. (सुनिठ्ठिे के०) सुनिष्ठितं एटले हुं पैसावालो छवो अहंकार राखनार फलाणानुं धन नाश पाम्युं ते ठीक थयुं एम न कहेवुं. तथा (सुलठ्ठित्ति के०) सुलष्टेति एटले फलाणी कन्या सुंदर छे एम कहेवुं. एवा सावद्य वचन न कहेवा. पण निरवद्य वचन तो कहेवा. जेम के, फलाणा साधुए वैयावच्च सुकृतं एटले सारुं कर्युं. फलाणा साधुनुं ब्रह्मचर्य सुपक्वं एटले सारुं परिपक्व थयुं. फलाणा साधुए पोताना संबंधीओने विषे रहेलुं स्नेहबंधन सुछिन्नं एटले सारीपेठे कापी नाख्युं. शिष्यना उपकरण उपसर्गमां सुहृतं एटले लुप्त थया ते ठीक थयुं. फलाणो साधु के मृतः एटले पंडित मरण पाम्यो ते ठीक थयुं. कोइ प्रमाद रहित साधुनुं कर्म सुनिष्ठितं एटले सारीपेठे खपाइ गयुं. फलाणा साधुनी क्रिया सुलष्टा एटले बहु सारी छे आ रीते निरवद्य वचन कहेवुं. ॥ ४१ ॥

(दीपिका.) तत्र निष्ठितं न एवं ब्रूयादित्याह । मुनिः साधुः इति सावद्यं सपापमिति वक्ष्यमाणप्रकारेण वर्जयेत् । इतीति किम् । तदाह । सुकृतमिति सुष्ठु कृतं सजादि । सुपक्वेति । सुष्ठु पक्वं सहस्रपाकादि । सुछिन्नमिति सुष्ठु छिन्नं वनादि । सुहृतमिति सुष्ठु हृतं क्षुद्रस्य वित्तम् । मडेति सुष्ठु मृतः प्रत्यनीक इति । अत्रापि सुशब्दोऽनुवर्तते । सुनिष्ठितमिति सुष्ठु निष्ठितं वित्ताभिमानिनो वित्तम् । सुलष्टेति सुष्ठु सुन्दरा कन्या इति सावद्यमालपनं वर्जयेत् मुनिः । अनुमत्यादिदोषप्रसंगात् । निरवद्यं निःपापं तु वदेत् । इममेव पदमर्यान्तरेण व्याख्यानयति सुकृतमिति । सुष्ठु कृतं वैयावृत्त्यमनेन । सुपक्वमिति । सुष्ठु पक्वं ब्रह्मचर्यं साधोः । सुछिन्नमिति । सुष्ठु छिन्नं स्नेहबन्धनमनेन । सुहृतमिति सुष्ठु हृतं

कोपरणम् उपसर्गं। सुमृतमिति सुष्ठु मृतः पंमितमरणेन साधुरिति। अत्र सुशब्दोऽनुवर्तते। सुनिष्ठितं कर्म अप्रमत्तसंयतस्य। सुलठित्ति सुन्दरा साधुक्रिया इत्येवमादिरिति॥४१॥

(टीका.) तत्र निष्ठितं नैवं ब्रूयादित्याह। सुकड त्ति सूत्रम्। सुकृतमिति सुष्ठु कृतं सत्त्रादि। सुपक्वमिति सुष्ठु पक्वं सहस्रपाकादि। सुछिन्नमिति सुष्ठु छिन्नं तद्वनादि। सुहृतमिति सुष्ठु हृतं क्षुद्रस्य वित्तम्। सुमृतइति सुष्ठु मृतः प्रत्यनीक इत्यत्रापि सुशब्दोऽनुवर्तते। सुनिष्ठितमिति सुष्ठु निष्ठितं वित्ताभिमानिनो वित्तम्। सुलठित्ति सुष्ठु सुन्दरा कन्या इत्येवं सावद्यमालपनं वर्जयेद् मुनिरनुमत्यादिदोषप्रसङ्गात्। निरवद्यं तु न वर्जयेत्। यथा सुकृतमिति सुष्ठु कृतं वैयावृत्त्यमनेन। सुपक्वमिति सुष्ठु पक्वं ब्रह्मचर्यं साधोः। सुछिन्नमिति सुष्ठु छिन्नं स्नेहबंधनमनेन। सुहृतमिति सुष्ठु हृतं शिष्यकोपकरमुपसर्गं। सुमृत इति सुष्ठु मृतः पंमितमरणेन साधुरिति। अत्रापि सुशब्दोऽनुवर्त्तते। सुनिष्ठितमिति सुष्ठु निष्ठितं कर्माप्रमत्तसंयतस्य। सुलठ त्ति सुष्ठु सुन्दरा साधुक्रियेत्येवमादीति सूत्रार्थः॥ ४१॥

पयत्तपक्क त्ति व पक्कमालवे, पयत्तछिन्न त्ति व छिन्नमालवे॥
पयत्तलठित्ति व कम्महेउअं, पहारगाढ त्ति व गाढमालवे॥ ४२॥

(अवचूरिः) उक्तानुक्तापवादविधिमाह। प्रयत्नपक्वमिति वा पक्वमालपेत्। प्रयत्नपक्वं सहस्रपाकादि ग्लानार्थम्। प्रयत्नछिन्नमिति वा छिन्नमालपेत्। प्रयत्नछिन्नं वनादि। प्रयत्नलष्टेति वा लष्टा सुन्दरा कन्या दीक्षिता सती सम्यक्पालनीया। कर्महेतुकमिति सर्वमेव कृतादि सत्कर्मकमालपेत्। प्रहारगाढं ब्रूयात्॥ ४२॥

(अर्थ.) हवे अपवादमार्ग कहे छे. पयत्त इत्यादि सूत्र. सहस्रपाकादि तेलनुं ग्लान विगेरेने प्रयोजन होय तो साधु (पक्कं के०) पक्वं एटले पाकसिद्ध थएल एवा सहस्रपाकादि तेलने (पयत्तपक्कित्ति के०) प्रयत्नपक्वमिति एटले घणी महेनतथी पकावेलुं छे ए प्रकारे (आलवे के०) आलपेत् एटले कहे. तेमज साधु प्रसंगथी साधुउने कहेवुं होय तो (छिन्नं के०) छिन्नं एटले कापी नाखेला वन विगेरेने (पयत्तछिन्नं के०) प्रयत्नछिन्नं एटले प्रयत्ने करी कापेलुं छे ए प्रकारे (आलवे के०) आलपेत् एटले कहे. (व के०) वा एटले अथवा सुंदर कन्याने (पयत्तलठित्ति के०) प्रयत्नलष्टेति एटले आ कन्या दीक्षा ले तो एनुं प्रयत्नथी पालन करवुं जोइयें आ रीते सर्वने (कम्महेउअं के०) कर्महेतुकं एटले कर्म छे हेतु जेनो एवुं कहे. (व के०) वा एटले अथवा (गाढं के०) गाढने (पहार

गाढ त्ति के०) प्रहारगाढ मिति एटले प्रहारगाढ ए प्रकारे (आलवे के०) आल पेत् एटले कहे. ॥ ४२ ॥

(दीपिका.) उक्तानुक्तविधिमाह । साधुर्ग्लानप्रयोजने प्रयत्नपक्वमिति वा प्रयत्नपक्वमेतत् । पक्वं सहस्रपाकादि एवमालपेत् । तथा प्रयत्नछिन्नमिति वा प्रयत्नछिन्नमेतत् वनादि । साधुनिवेदनादावेवमालपेत् । तथा पयत्तलछित्ति वा प्रयत्नसुन्दरा कन्या दीक्षिता सती सम्यक् पालनीयेति । कर्महेतुकमिति सर्वमेव कृतादिकर्मनिमित्तमालपेदिति योगः । गाढप्रहारमिति वा कंचन गाढमालपेत् । गाढप्रहारं ब्रूयात् कचित्प्रयोजने। एवं हि तदप्रीत्यादयो दोषाः परिहृता जवन्तीति ॥ ४२ ॥

(टीका.) उक्तानुक्तापवादविधिमाह । पयत्त त्ति सूत्रम् । प्रयत्नपक्वमिति वा प्रयत्नपक्वमेतत् । पक्वं सहस्रपाकादि ग्लानप्रयोजन एवमालपेत् । तथा प्रयत्नछिन्नमिति वा प्रयत्नछिन्नमेतत् छिन्नं वनादि । साधुनिवेदनादौ एवमालपेत् । तथा प्रयत्नलष्टेति वा । प्रयत्नसुन्दरा कन्या दीक्षिता सती सम्यक् पालनीयेति । कर्महेतुकमिति सर्वमेव वा कृतादि कर्मनिमित्तमालपेदिति योगः । तथा गाढप्रहारमिति वा । कंचन गाढमालपेत् । गाढप्रहारं ब्रूयात्कचित्प्रयोजन एवं हि तदप्रीत्यादयो दोषाः परिहृता नवन्तीति सूत्रार्थः ॥ ४२ ॥

सबुक्कसं परग्घं वा, अउलं नत्थि एरिसं ॥
अविक्किअमवत्तवं, अचिअत्तं चेव नो वए ॥ ४३ ॥

(अवचूरिः) व्यवहारे पृष्टोऽपृष्टो वा नैवं वदेदित्याह । एतन्मध्ये इदं सर्वोत्कृष्टं स्वजावेन सुन्दरमित्यर्थः । परार्घं वा बहुमूल्यक्रीतमिति जावः । अतुलं नास्तीदृशं कचिदपि । अविक्किअं ति । असुकृतं सुलजमीदृशं सर्वत्रापि । अवक्तव्यमनन्तगुणमेतत् । अप्रीतिकरं चैतदित्येवं नो वदेत् ॥ ४३ ॥

(अर्थ.) कोइ व्यवहार चालतो होय त्यारे कोइ पूछे अथवा न पूछे तो ए आ रीते न कहेवुं एम कहे छे. सबुक्कसं इत्यादि सूत्र. आ वस्तुउमां आ वस्तु (सबुक्कसं के०) सर्वोत्कृष्टं एटले स्वजावथीज सारी सुंदर छे, (वा के०) अथवा आ वस्तु (परग्घं के०) परार्घं एटले घणी मोंघी छे, तथा आ वस्तु (अउलं के०) अतुलं एटले बीजे क्यां ए जोडो न मले एवी छे, (नत्थि एरिसं के०) नास्तीदृशं एटले एवी बीजे वेकाणे न मले, तेमज आ वस्तु (अविक्किअं के०) असंस्कृतं एटले बराबर सांस्की करेली नथी, तथा आ वस्तु (अवत्तवं के०) अवक्तव्यं एटले एनामां घणा

गुण होवाथी वर्णन करी शकाय एवी नथी. (वा के०) अथवा आ वस्तु (अविअत्तं के०) अप्रीतिकरं एटले अप्रीति उत्पन्न करनारी छे, आ प्रकारे साधु (नो वए के०) नो वदेत् एटले न कहे. ॥ ४३ ॥

(दीपिका.) कचिद्व्यवहारे प्रक्रान्ते पृष्टोऽपृष्टो वा नैवं वदेदित्याह । साधुः एवं वक्ष्यमाणं नो वदेत् । एवं किमित्याह । एतन्मध्य इदं सर्वोत्कृष्टं स्वभावेन सुन्दरमित्यर्थः । परार्घं वा उत्तमार्घं वा महार्घं क्रीतमित्यर्थः । अतुलं नास्तीदृगन्यत्रापि क्वचित् । अविक्किअंति असंस्कृतं सुलभमीदृशमन्यत्रापि । अवक्तव्यमिति अनंतगुणमेतदेव । अविअत्तं वा अप्रीतिकरं च एतत् । इति एवं नो वदेत् साधुः । अधिकरणान्तरायादिदोपप्रसंगादिति ॥ ४३ ॥

(टीका.) कचिद्व्यवहारे प्रक्रान्ते पृष्टोऽपृष्टो वा नैवं ब्रूयादित्याह । सवुक्कसं ति सूत्रम् । एतन्मध्य इदं सर्वोत्कृष्टं स्वभावेन सुन्दरमित्यर्थः । परार्घं वोत्तमार्घं वा महार्घं क्रीतमिति भावः । अतुलं नास्तीदृशमन्यत्रापि क्वचित् । अविक्किअं ति । असंस्कृतं सुलभमीदृशमन्यत्रापि । अवक्तव्यमित्यनन्तगुणमेतत् । अविअत्तं वा प्रीतिकरं चैतदिति नो वदेत् । अधिकरणान्तरायादिदोपप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ ४३ ॥

सवमेअं वइस्सामि, सवमेअं ति नो वए ॥
अणुवीइ सवं सवछ, एवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ४४ ॥

(अवचूरिः) सर्वमेतद्वक्ष्यामीति केनचित्कस्यचित्संदिष्टे सर्वमेतत्त्वया वक्तव्यमिति सर्वमेतद्वक्ष्यामीति नो वदेत् । सर्वस्य स्वरव्यञ्जनाद्युपेतस्य वक्तुमशक्यत्वात् । कस्यचित्संदेशं प्रयच्छन् सर्वमिति नो वदेत् । अतोऽनुचिन्त्यालोच्य सर्वं वाच्यं सर्वेषु कार्येषु यथासंभवाद्यभिधानादिना मृषावादो न भवत्येवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ ४४ ॥

(अर्थ.) सवमेअं इत्यादि सूत्र, ज्यारे साधुने कोइ कहे के, आ मे कहेली सर्व वात फलाणाने कहेजो. त्यारे साधु (सवमेअं वइस्सामि के०) सर्वमेतद्वक्ष्यामि एटले आ सर्व वात कहीश एम (नो वए के०) नो वदेत् एटले न कहे. तेमज कोइने संदेशो कहेवराववो होय तो संदेशो कहेनारने तुं (सवमेअं के०) सर्वमेतत् एटले आ सर्व वात फलाणाने कहे जे. आ प्रकारे (नो वए के०) नो वदेत् एटले न कहेवुं. कारण के, एकना मुखमांथी नीकलेला तेना तेज शब्द स्वरव्यंजनसहित वीजो कोइ कही शके तेम नथी. माटे (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिमान् साधु (सवछ के०) सर्वत्र एटले सर्व ठेकाणे (सवं के०) सर्वं एटले सर्व (अणुवीइ

के०) अनुचिन्त्य एटले विचारीने (एवं के०) दोष न लागे एवी रीते (जासिज्ज के०) जापेत एटले बोले. ॥ ४४ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच सर्वमेतद् वक्ष्यामीति केनचित्कस्यचित् संदिष्टे सर्वमेतत् त्वया वक्तव्यमिति सर्वमेतद्द वक्ष्यामीति साधुर्नो वदेत्। सर्वस्य तथास्वरव्यञ्जनाद्युपेतस्य वक्तुमशक्यत्वात्। तथा सर्वमेतदिति नो वदेत्। कस्य चित् संदेहं प्रयछन् सर्वमेतदित्येवं वक्तव्यमिति नो वदेत्। सर्वस्य तथास्वरव्यञ्जनाद्युपेतस्य वक्तुमशक्यत्वात्। असंजवाजिधाने मृषावादादयो यतश्च दोषा जवन्ति । एवमतोऽनुचिन्त्यालोच्य सर्वं वाच्यं सर्वेषु कार्येषु । यथासंजवाद्यजिधानादिना मृषावादो न जवत्येवम् ॥ ४४ ॥

(टीका.) किं च सव्वमेअं ति सूत्रम् । सर्वमेतद्वक्ष्यामीति केन चित् कस्य चित् संदिष्टे सर्वमेतत्त्वया वक्तव्यमिति सर्वमेतद्वक्ष्यामीति नो वदेत् । सर्वस्य तथास्वरव्यञ्जनाद्युपेतस्य वक्तुमशक्यत्वात् । तथा सर्वमेतदिति नो वदेत् । कस्य चित्संदेशं प्रयछन् सर्वमेतदित्येवं वक्तव्य इति नो वदेत् । सर्वस्य तथास्वरव्यञ्जनाद्युपेतस्य वक्तुमशक्यत्वात् । असंजवाजिधाने मृषावादः । यतश्चैवमतोऽनुचिन्त्यालोच्य सर्वं वाच्यं सर्वत्र कार्येषु । यथा असंजवाद्यजिधानादिना मृषावादो न जवत्येवं जापेत प्रज्ञावान् साधुरिति सूत्रार्थः ॥ ४४ ॥

सुक्कीअं वा सुविक्कीअं, अकिज्जं किज्जमेव वा ॥
इमं गिएह इमं मुंच, पणीअं नो विआगरे ॥ ४५ ॥

(अवचूरिः) सुक्रीतं वेति । केन चित्क्रीतं दर्शितं सत् सुक्रीतं इति नो वदेत्। किंचित्केनचिद्विक्रीतं दृष्ट्वा पृष्टः सन् सुविक्रीतमिति नो वदेत् । केनचित्क्रीते पृष्टे मैवं क्रयार्हमेव न जवतीति नो वदेत् । तथैव क्रेयमेव वा इदं पण्यं गृहाण महार्घं जविष्यति । इदं मुञ्च समर्घं जविष्यतीति पणितं पण्यं न व्यागृणीयात् ॥ ४५ ॥

(अर्थ.) वली सुक्कीअं इत्यादि सूत्र. कोइ माणस कइ वस्तु वेचाथी लइने साधुने देखाडे तो ते साधु (सुक्कीअं के०) सुक्रीतं एटले ठीक वेचाथी लीधी एम (नविआगरे के०) न व्यागृणीयात् एटले न कहे. तेमज कोइ कइ वस्तु वेचीने साधुने पूछे तो साधु (सुविक्कीअं के०) सुविक्रीतं एटले जली वेची नाखी एम न कहे. तेमज कोइ कइ वस्तु वेचीने साधुने पूछे तो साधु (अकिज्जं के०) अक्रेयं एटले खरीदवा लायक नथी. (वा के०) अथवा (किज्जमेव के०) क्रेयमेव एटले खरीदवा योग्य छे आ रीते न कहे. तेमज (इमं के०) आ (पणिअं के०) पणितं एटले करियाणुं

(गिण्ह के०) गृहाण एटले जरी राख. कारण आगल जतां आ मोंघुं थशे. तथा (इमं के०) आ करियाणुं (मुंच के०) काढी नाख. कारण ए थोडा कालमां सोंघुं थशे. आ रीते साधु न कहे. ॥ ४५ ॥

(दीपिका.) किंच साधुः एवं न व्यागृणीयात्। एवमिति किम्। यदाह सुक्कीअमिति। केनचित् किंचित् क्रीतं दर्शितं सत्सुक्रीतमिति योगः। तथा सुविक्कीअमिति। किंचित् केनचित् विक्रीतं दृष्ट्वा पृष्टः सन् सुविक्रीतमिति न व्यागृणीयात्। तथा केनचित्क्रीते पृष्टे अक्रेयं क्रयार्हमेव वा न जवतीति न व्यागृणीयात्। तथैवमेव क्रेयमेव वा क्रयार्हमिति। तथेदं गुडादि गृहाण, आगामिनि काले महार्घं जविष्यतीति। तथेदं मुञ्च घृतादि आगामिनि काले समर्घं जविष्यतीति, पणितं पण्यं क्रयाणकं नेवं व्यागृणीयात्। अप्रीत्यधिकरणादिदोपप्रसंगादिति ॥ ४५ ॥

(टीका.) किंच सुक्कीअं वत्ति सूत्रम्। सुक्रीतं वेति। किंचित् केन चित् क्रीतं दर्शितं सत्सुक्रीतमिति न व्यागृणीयात् इति योगः। तथा सुविक्रीतमिति । किंचित्केनचिद्विक्रीतं दृष्ट्वा पृष्टः सन् सुविक्रीतमिति न व्यागृणीयात्। तथा केन चित् क्रीते पृष्टोऽक्रेयं क्रयार्हमेव न जवतीति न व्यागृणीयात्। तथैवमेव क्रेयमेव वा क्रयार्हमेवेति। तथेदं गुडादि गृहाणागामिनि काले महार्घं जविष्यति। तथेदं मुञ्च घृतायागामिनि काले समर्घं जविष्यतीति कृत्वा पणितं पण्यं नैव व्यागृणीयात्। अप्रीत्यधिकरणादिदोपप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ ४५ ॥

अप्पग्घे वा महग्घे वा, कए वा विक्कए वि वा ॥
पणिअट्ठे समुप्पन्ने, अणवज्जं विआगरे ॥ ४६ ॥

(अवचूरिः) अल्पार्घे वा महार्घे वा क्रये वा विक्रयेऽपि वा पणितार्थे पण्यवस्तुनि समुत्पन्ने केनचित्पृष्टः सन् अनवद्यमपापं व्यागृणीयात्। यथा नाधिकारोऽत्रसाधूनां व्यापाराजावात् ॥ ४६ ॥

(अर्थ.) आ विषयमांज विधि कहे ठे. अप्पग्घे इत्यादि सूत्र. (अप्पग्घे के०) अल्पार्घे एटले थोडा मूल्यनुं (वा के०) अथवा (महग्घे के०) महार्घे एटले घणा मूल्यनुं (पणिअट्ठे के०) पणितार्थे एटले करियाणुं (कए के०) क्रये एटले खरीदनी बाबदमां (वा के०) अथवा (विक्कए के०) विक्रये एटले वेचाणनी बाबदमां (समुप्पन्ने के०) समुत्पन्ने एटले आवी पड्युं होय, अने साधुने कोइ पूठे तो ते साधु

(अणवज्जं के०) अनवद्यं एटले निरवद्य वचन (वियागरे के०) व्यागृणीयात् एटले बोले. अर्थात् एम कहे के, अमे साधु छियें, माटे आ बाबदमां कंइ पण बोलवानो अमने अधिकार नथी. ॥ ४६ ॥

(दीपिका.) अत्रैव विधिमाह । अल्पार्घे वा महार्घे वा । कस्मिन् । इत्यादि । क्रये वा विक्रये वापि पणितार्थे वा पण्यवस्तुनि समुत्पन्ने केनचित्पृष्टः सन् साधुः अनवद्यमपापं व्यागृणीयात् । यथा नाधिकारः तपस्विनां व्यापारस्य अभावादिति ॥ ४६ ॥

(टीका.) तत्रैव विधिमाह । अप्पग्घे व त्ति सूत्रम् । अल्पार्घे वा महार्घे वा । कस्मिन्नित्याह । क्रये वा विक्रयेऽपि वा पणितार्थे पण्यवस्तुनि समुत्पन्ने केनचित् पृष्टः सन्ननवद्यमपापं व्यागृणीयात् । यथा नाधिकारोऽत्र तपस्विनां व्यापाराभावादिति सूत्रार्थः ॥ ४६ ॥

तहेवासंजयं धीरो, आस एहि करेहि वा ॥
सयं चिठ वयाहि त्ति, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ४७ ॥

(अवचूरिः) तथैवासंयतं गृहस्थं धीरो यतिः आस्व इहैव, एहि अत्र, कुरु वा कार्यं, शेष्व निद्रया, तिष्ठ क्षणं, व्रज ग्राममिति नैवं भाषेत ॥ ४७ ॥

(अर्थ.) तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (पन्नवं के०) प्रज्ञावान् एटले बुद्धिशाली अने (धीरो के०) धीरः एटले संयम पालवामां धीर एवो साधु (असंजयं के०) असंयतं एटले अविरत एवा गृहस्थने (आस के०) आस्व एटले बेस, (एहि के०) एहि एटले आव, (वा के०) अथवा (करेहि के०) कुरु एटले आ काम कर, (सयं के०) शेष्व एटले सुइ रहे, (चिठ के०) तिष्ठ एटले उनो रहे, तथा (वयाहि के०) व्रज एटले फलाणे ठेकाणे जा, (त्ति के०) इति एटले आ प्रकारे (नेवं भासिज्ज के०) नैवं भाषेत एटले दोष लागे एवी रीते न बोले. ॥ ४७ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच प्रज्ञावान् बुद्धिमान् धीरः पण्डितो यतिः असंयतं गृहस्थं प्रति इति न भाषेत । इतीति किम् । त्वमिहैव आस्व उपविश, त्वमेहि अत्र, हलादि संपदादि कुरु, तथा निद्रया त्वं शेष्व, तथा त्वमत्र तिष्ठ ऊर्ध्वस्थानेन, तथा त्वं व्रज ग्राममिति ॥ ४७ ॥

(टीका.) किंच तहेव त्ति सूत्रम् । तथैवासंयतं गृहस्थं धीरः संयतः आस्वेह

गृहीतोऽत्र, कुरु वेदं संचयादि, तथा शेष्व निद्रया, तिष्ठोर्ध्वस्थानेन, व्रज ग्राममिति । नैवं लापेत प्रज्ञावान् साधुरिति सूत्रार्थः ॥ ४७ ॥

बहवे इमे असाहू, लोए वुच्चंति साहुणो ॥
न लवे असाहु साहु त्ति, साहुं साहु त्ति आलवे ॥ ४८ ॥

(अवचूरिः) बहव एते उपलभ्यमानस्वरूपा आजीवकादयोऽसाधवो निर्वाणसाधकयोगापेक्षया लोके तु प्राणिलोके प्राणिसंघात उच्यन्ते साधवः सामान्येन । तत्र नालपेदसाधुं साधुम् । साधुं साधुमित्यालपेत् ॥ ४८ ॥

(अर्थ.) बहवे इत्यादि सूत्र. (बहवे के०) बहवः एटले घणा (इमे के०) आ (असाहू के०) असाधवः एटले खरेखर साधु नथी एवा लोको (लोए के०) लोके एटले आ लोकने विषे (साहुणो के०) साधवः एटले साधु छे एम (वुच्चंति के०) उच्यन्ते एटले कहेवाय छे. पण पूर्वोक्त साधु (असाहुं के०) असाधुं एटले खरेखर साधु न होय तेने (साहु त्ति के०) साधुमिति एटले आ साधु छे ए प्रकारे (न लवे के०) नालपेत् एटले न कहे. अने (साहुं के०) साधुं एटले साधुने (साहु त्ति के०) साधुमिति एटले साधु ए प्रकारे (आलवे के०) आलपेत् एटले कहे. ॥ ४८ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच लोके प्राणिलोके प्राणिसंघात एते बहव उपलभ्यमानस्वरूपा आजीवकादयो मोक्षसाधकयोगमाश्रित्य साधव उच्यन्ते सामान्येन । परमसाधुं साधुं न आलपेत् । मृषावादप्रसङ्गात् । अपितु साधुं प्रति साधुमालपेत् । नतु तमपि ना लपेत् । उपबृंहणा प्रशंसा गुणानां तस्या अकरणेऽतिचारदोषः स्यात् ॥ ४८ ॥

(टीका.) किंच बहव त्ति सूत्रम् । बहव एते उपलभ्यमानस्वरूपा आजीवकादयः असाधवः निर्वाणसाधकयोगापेक्षया लोके तु प्राणिसंघात उच्यन्ते साधवः सामान्येन । तत्र नालपेदसाधुं साधुं मृषावादप्रसङ्गात् । अपितु साधुं साधुमित्यालपेत् । नतु तमपि नालपेत् । उपबृंहणातिचारदोषप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ ४८ ॥

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं ॥
एवं गुणसमाउत्तं, संजयं साहुमालवे ॥ ४९ ॥

(अवचूरिः) किंविशिष्टं साधुमित्यालपेदित्याह । ज्ञानदर्शनसंपन्नं संयमे तपसि च रतं एवंगुणसमायुक्तं संयतं साधुमालपेत् । न तु द्रव्यलिङ्गधारिणमिति ॥ ४९ ॥

(अर्थ.) हवे केवाने साधु कहेवुं ते कहे छे. नाण इत्यादि सूत्र. (नाणदंसणसंपन्नं के०) ज्ञानदर्शनसंपन्नं एटले ज्ञान अने दर्शन वडे करीने जे युक्त होय, तथा (संजमे के०) संयमे एटले संयमने विषे (अ के०) च एटले वली (तवे के०) तपसि एटले तपस्याने विषे (रयं के०) रतं एटले आसक्त होय. (एवंगुणसमाउत्तं के०) एवंगुणसमायुक्तं एटले एवा गुणे करीने जे युक्त होय ते (संजयं के०) संयतं एटले संयमधारीने (साहुं के०) साधुं एटले साधु ए रीते (आलवे के०) आलपेत् एटले कहेवुं. ॥ ४९ ॥

(दीपिका.) किंविशिष्टं साधुं साधुमालपेदित्याह । एवंविधं संयतं साधुमालपेत्। किंभूतं संयतम्। ज्ञानदर्शनसंपन्नं ज्ञानदर्शनाभ्यां संपूर्णं समृद्धम्। पुनः किंभूतं संयतम्। संयमे सप्तदशभेदे च पुनः तपसि द्वादशभेदे रतं यथाशक्ति तत्परम्। एवं पूर्वोक्तगुणसमायुक्तं न तु द्रव्यलिङ्गधारिणम् ॥ ४९ ॥

(टीका.) किंविशिष्टं साधुं साधुमित्यालपेदित्यत आह । नाण त्ति सूत्रम्। ज्ञानदर्शनसंपन्नं समृद्धं संयमे तपसि च रतं यथाशक्ति । एवंगुणसमायुक्तं संयतं साधुमालपेत् । न तु द्रव्यलिङ्गधारिणमपीति सूत्रार्थः ॥ ४९ ॥

देवाणं मणुआणं च, तिरिआणं च वुग्गहे ॥
अमुगाणं जओ होउ, मा वा होउ त्ति नो वए ॥ ५० ॥

(अवचूरिः) देवानां सुराणां मनुजानां नृपादीनां तिरश्चां महिषादीनां विग्रहे संग्रामे सत्यमुकानां जयो भवतु मा वा भवतु इति वा नो वदेत्। अधिकरणतत्स्वामिद्वेषात्॥५०॥

(अर्थ.) वली देवाणं इत्यादि सूत्र. (देवाणं के०) देवानां एटले देवताओंना (च के०) वली (मणुआणं के०) मनुष्याणां एटले मनुष्योनो (च के०) वली (तिरिआणं के०) तिरश्चां एटले पाडा प्रमुख तिर्यंचोनो (वुग्गहे के०) विग्रहे एटले संग्राम थए छते (अमुआणं के०) अमुकानां एटले देवादिकोमां फलाणाना (जओ के०) जयः एटले जय (होउ के०) भवतु एटले थाओ. (वा के०) अथवा (अमुगाणं के०) अमुकानां एटले फलाणानो (जओ के०) जयः एटले जय (मा होउ के०) मा भवतु एटले न थाओ. (त्ति के०) इति एटले आ प्रकारे साधु (नो वए के०) नो वदेत् एटले न कहे. कारण तेथी अधिकरण दोष लागे छे, तथा द्वेष उत्पन्न थाय छे. ॥ ५० ॥

(दीपिका.) किंच साधुरिति नो वदेत् । इतीति किम्। अमुकानां देवानां जयो भ

वतु वा मा नवतु इति नो वदेत् । कथम् । अधिकरणतत्स्वाम्यादिद्वेपप्रसङ्गात् । क सति । देवानां देवासुराणां मनुजानां च नरेन्द्रादीनां तिरश्चां च महिपादीनां विग्रहे संग्रामे सति ॥ ५० ॥

(टीका.) किंच देवाणं ति सूत्रम् । देवानां देवासुराणां मनुजानां नरेन्द्रादीनां तिरश्चां महिपादीनां च विग्रहे संग्रामे सति अमुकानां देवादीनां जयो नवतु मा वा नवत्विति नो वदेदधिकरणतत्स्वाम्यादिद्वेपदोपप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः ॥ ५० ॥

वाउ वुठं च सीउन्हं, खेमं धायं सिवं ति वा ॥
कया णु हुज्ज एआणि, मा वा होउ त्ति नो वए ॥ ५१ ॥

(अवचूरिः) वातो मलयमारुतादिः, वृष्टं वर्पणं वा, शीतोष्णं प्रतीतं, क्षेमं राजविज्वरशून्यं, धान्यं सुनिक्षं, शिवमुपसर्गरहितं । कदा नु नवेयुरेतानि वातादीनि मा वा नवेयुरिति नो वदेत् । अधिकरणवातादिसत्त्वपीडाप्रसङ्गात् । तथा अनवने आर्त्तध्यानादिदोपात् ॥ ५१ ॥

(अर्थ.) वली वाउ इत्यादि सूत्र. (वाउ के०) वायुः एटले ठंडक आपनारो दक्षिण दिशा प्रमुखनो पवन, (वुठं के०) वृष्टं एटले वरसाद, (सीउन्हं के०) शीतोष्णं एटले शीत अने उन्ह, (खेमं के०) क्षेमं एटले उपद्रवनी शांति, (धायं के०) ध्रातं एटले सुनिक्ष (सुकाल), (वा के०) अथवा (सिवं के०) शिवं एटले सर्व उपसर्गनी शांति (एआणि के०) एतानि एटले आ उपर कहेला वायु प्रमुख (कया णु के०) कदा नु एटले क्यारे (हुज्ज के०) नवेयुः एटले थशे. (वा के०) अथवा पूर्वोक्त वायु प्रमुख (मा होउ के०) मा नवन्तु एटले न थाउ, (त्ति के०) इति एटले आ प्रकारे साधु (नो वए के०) नो वदेत् एटले न कहे. कारण के, साधुना कहेवा प्रमाणे कदाच थशे तो जीवोने पीडा विगेरे थाय, अने कदाच न थशे तो साधुने आर्तध्यान थाय. ॥ ५१ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच धर्मादिना अनिनूतो यतिरेवं नो वदेत् । अधिकरणादिदोपप्रसङ्गात् । वातादिपु सत्सु सत्त्वपीडाप्राप्तेः । तद्वचनतस्तथानवनेऽपि आर्तध्यानजावादिति एवं नो वदेत् । तत्किम् । वातो मलयमारुतादिः, वृष्टं वा वर्पणं, शीतोष्णं प्रतीतम्, क्षेमं राजविज्वरशून्यं, पुनः ध्रातं सुनिक्षं, शिवमिति वा उपसर्गरहितं कदा नु नवेयुरेतानि वातादीनि मा वा नवेयुरिति ॥ ५१ ॥

(टीका.) किंच वाउ त्ति सूत्रम् । वातो मलयमारुतादिः, वृष्टं वा वर्पणं, शीतोष्णं

प्रतीतं, क्षेमं विज्वरशून्यं, ध्रातं सुभिक्षं, शिवमिति चोपसर्गरहितं कदा नु भवेयुरेतानि वातादीनि मा वा भवेयुरिति धर्माद्यभिभूतो नो वदेदधिकरणादिदोषप्रसङ्गाद्वातादिषु सत्सु सत्त्वपीडापत्तेः। तद्वचनतस्तथाभवनेऽप्यार्तध्यानभावादिति सूत्रार्थः॥५१॥

तहेव मेहं व नहं व माणवं, न देवदेव त्ति गिरं वइज्जा॥
समुच्छिए उन्नए वा पओए, वइज्ज वा वुठ्ठ बलाहय त्ति॥ ५२॥

(अवचूरिः) तथैव मेघं वा नभो वा मानवं वाश्रित्य देवदेव इति गिरं नो वदेत्। एवं नभ आकाशं मानवं राजानं देवमिति नो वदेत्। मिथ्यालाघवादिप्रसंगात्। कथं तर्हि वदेदित्याह। मेघमुन्नतं दृष्ट्वा संमूर्छित इति उन्नतो वा पयोद इति वदेद्वा वृष्टो बलाहक इति॥ ५२॥

(अर्थ.) तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (मेहं के०) मेघं एटले मेघने (वादलाने) (व के०) अथवा (नहं के०) नभः एटले आकाशने (व के०) अथवा (माणवं के०) मानवं एटले मनुष्यने आश्रयीने (देवदेव त्ति के०) देवदेव इति एटले आ देवदेव छे आ प्रकारे (गिरं के०) गिरं एटले वाणी प्रत्ये साधु (ण वइज्जा के०) न वदेत् एटले न बोले. तात्पर्य चढेलुं वादलुं जोइने देव चढ्यो एम न बोले, तथा आकाशने अने मनुष्यने पण देव न कहे. त्यारे शीरीते बोलवुं ते कहे छे. चढेलुं वादलुं जोइने (पओए के०) पयोदः एटले मेघ (समुच्छिए के०) संमूर्छितः एटले चढ्यो छे, (वा के०) अथवा (उन्नए के०) उन्नतः एटले ऊंचो थएल छे, (वा के०) अथवा (वुठ्ठ बलाहय के०) वृष्टो बलाहकः एटले आ मेघ वरस्यो (त्ति के०) इति एटले आ प्रकारे (वइज्जा के०) वदेत् एटले बोले. ॥ ५२॥

(दीपिका.) किं नो वदेदित्याह। साधुः तथैव मेघं वा नभो वा आकाशं मानवं वा आश्रित्य नो देवदेव इति गिरं वदेत्। मेघमुन्नतं दृष्ट्वा उन्नतो देव इति नो वदेत्। एवं नभ आकाशं मानवं राजानं दृष्ट्वा देव इति नो वदेत्। कथम्। मिथ्यालाघवादिप्रसङ्गात्। कथं तर्हि वदेदित्याह। मेघमुन्नतं दृष्ट्वा संमूर्छित उन्नतो वा पयोद इति वदेत्। अथवा वृष्टो बलाहक इति वदेत्॥ ५२॥

(टीका.) तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव मेघं वा नभो मानवं वाश्रित्य नो देवदेव इति गिरं वदेत्। मेघमुन्नतं दृष्ट्वा उन्नतो देव इति नो वदेत्। एवं नभ आकाशं मानवं राजानं

वा देवमिति नो वदेत् मिथ्यावादलाघवादिप्रसङ्गात्। कथं तर्हि वदेदित्याह । उन्नतं दृष्ट्वा संमूर्छित उन्नतो वा पयोद इति वदेद्वा वृष्टो वलाहक इति सूत्रार्थः ॥ ५२ ॥

अंतलिक्ख त्ति णं बूआ, गुज्झाणुचरिअ त्ति अ ॥
रिद्धिमंतं नरं दिस्स, रिद्धिमंतं ति आलवे ॥ ५३ ॥

(अवचूरिः) नभ आश्रित्याह । नभोन्तरीक्षमिति ब्रूयात् गुह्यकानुचरितं सुरैः सेवितमिति वा । ऋद्धिमन्तं संपदुपेतं नरं दृष्ट्वा । किमित्याह । ऋद्धिमन्तमिति ऋद्धिमानयमित्यालपेत् ॥ ५३ ॥

(अर्थ.) हवे आकाश आश्रयी शी रीते बोलवुं ते कहे छे. अंतलिक्ख इत्यादि सूत्र. (णं के०) एनत् एटले ए आकाश प्रत्ये (अंतलिक्खं ति के०) अंतरिक्षमिति एटले अतरिक्ष ए प्रकारे (वा के०) अथवा (गुज्झाणुचरिअ त्ति के०) गुह्यानुचरितमिति एटले देवताए सेवित छे आ प्रकारे कहेवुं. ए रीतेज मेघने पण कहेवुं. तेमज (रिद्धिमंतं के०) ऋद्धिमन्तं एटले ऋद्धिशाली एवा (नरं के०) नरं एटले माणसने (दिस्स के०) दृष्ट्वा एटले जोइने (रिद्धिमंतं ति के०) ऋद्धिमन्तमिति एटले आ माणस ऋद्धिमंत छे आ रीते (आलवे के०) आलपेत् एटले कहेवुं. ॥ ५३ ॥

(दीपिका.) पुनः आकाशमाश्रित्याह । साधुः इह नभः अंतरिक्षमिति ब्रूयात् । गुह्यानुचरितमिति वा । सुरसेवितमित्यर्थः। एवं किल मेघोऽपि तदुभयशब्दवाच्य एव । तथा ऋद्धिमन्तं संपदा सहितं नरं दृष्ट्वा । किमित्याह । ऋद्धिमंतमिति ऋद्धिमानयमिति एवमालपेत् । कथम् । व्यवहारतो मृषावादादिपरिहारार्थम् ॥ ५३ ॥

(टीका.) नभ आश्रित्याह । अंतलिक्ख त्ति सूत्रम् । इह नभोऽन्तरिक्षमिति ब्रूयाद्गुह्यकानुचरितमिति वा। सुरसेवितमित्यर्थः । एवं किल मेघोऽप्येतदुभयशब्दवाच्य एव। तथा ऋद्धिमन्तं संपदुपेतं नरं दृष्ट्वा किमित्याह । रिद्धिमंतमिति। ऋद्धिमानयमित्येवमालपेत् । व्यवहारतो मृषावादादिपरिहारार्थमिति सूत्रार्थः ॥ ५३ ॥

तहेव सावज्जणुमोअणी गिरा, ओहारिणी जा य परोवघाइणी ॥
से कोह लोह भय हास माणवो, न हासमाणो वि गिरं वइज्जा ॥ ५४ ॥

(अवचूरिः) तथैव सावद्यानुमोदिनी गीर्वाक् सुष्टु हतो ग्राम इत्यादिः । अवधारिणी इदमित्थमेवेति । संशयकारिणी वा। या च परोपघातिनी यथा मांसं न दोषाय । से इति ताम् । क्रोधाल्लोभाद्भयाद्वा मानाद्वा । प्रमादादीनामुपलक्षणमेतन्मानवः पुमान्साधुर्न हसन्नपि गिरं वदेत् । प्रभूतकर्मबन्धहेतुत्वात् ॥ ५४ ॥

(अर्थ.) वली तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (या के०) जे (गिरा के०) गीः एटले वाणी (सावज्जाणुमोअणी के०) सावद्यानुमोदिनी एटले ग्राम हणायो ते ठीक थयुं इत्यादि सावद्य क्रियाने अनुमोदना आपनारी होय, (अ के०) तथा जे वाणी (उंहारिणी के०) अवधारिणी एटले आ वात आ रीतेज ठे, एम निश्चयथी कहेनारी होय, तथा जे वाणी (परोवघाइणी के०) परोपघातिनी एटले मांस भक्षण करवामां दोष नथी इत्यादि परपीडा करनारी होय. (से के०) तां एटले ते वाणी प्रत्ये (माणवो के०) मानवः एटले साधु जे ते (कोह लोज जय हास के०) क्रोध लोजजयहासात् एटले क्रोधथी, लोजथी, जयथी अथवा हासथी (हासमाणो वि के०) हसन्नपि एटले मस्करी करता पण (न वइज्जा के०) न वदेत् एटले न बोले. कारण के, तेथी कर्मबंध विगेरे थाय ठे. ॥ ५४ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच मानवः पुमान् साधुः हसन्नपि एवं गिरं न वदेत्। कलात्[1] प्रजूतकर्महेतुत्वात्। एवं कामित्याह। तथैव पूर्वोक्तप्रकारेण सुष्ठु हतो ग्राम इति सावद्यानुमोदिनी गीर्वाणी जाषा तां नो वदेत्। तथा इत्थमेवेति असंशयकारिणी अवधारिणी जाषा तामपि नो वदेत्। पुनर्या च परोपघातिनी यथा मांसं न दोषाय। से इति तामेवंजूतामपि नो वदेत्। कस्माद् मानश्च एवंजूतां सपापां जाषां वदतीत्याह। क्रोधाद्वा लोजाद्वा जयाद्वा। उपलक्षणत्वात् प्रमादादेर्वा ॥ ५४ ॥

(टीका.) किंच तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव सावद्यानुमोदिनी गीर्वाग् यथा सुष्ठु हतो ग्राम इति। तथावधारिणीदमित्थमेवेति। संशयकारिणी वा। या च परोपघातिनी यथा मांसम दोषाय। से इति तामेवंजूतां क्रोधाल्लोजाद्भयाद्धासाद्वा। मानप्रमादादीनामुपलक्षणमेतत्। मानवः पुमान् साधुर्न हसन्नपि गिरं वदेत्। प्रजूतकर्मबन्धहेतुत्वादिति सूत्रार्थः॥५४॥

सुवक्कसुद्धिं समुपेहिआ, मुणी गिरं च दुट्ठं परिवज्जए सया ॥
मिअं अदुट्ठं अणुवीइ जासए, सयाणमज्जे लहई पसंसणं ॥ ५५ ॥

(अवचूरिः) वाक्यशुद्धिमाह। सद्वाक्यशुद्धिं स्ववाक्यशुद्धिं स वाक्यशुद्धिं वा। सतां शोजनां, स्वामात्मीयां, स इति वक्ता। वाक्यशुद्धिं संप्रेक्ष्य सम्यग् दृष्ट्वा मुनिः गिरं तु डुष्टामुक्तलक्षणां परिवर्जयेत्सदा। मितामडुष्टामनुचिन्त्य पर्यालोच्य जाषमाणः सन् सतां साधूनां मध्ये लजते प्रशंसनम् ॥ ५५ ॥

(अर्थ.) हवे वाक्यशुद्धिनुं फल कहे ठे. सुवक्क इत्यादि सूत्र. (मुणी के०)

१ प्रतिबंधकर्मबन्धहेतुत्वादिति पाठान्तरम्।

मुनिः एटले साधु जे ते (सुवक्कसुद्धिं के०) सुवाक्यशुद्धिं एटले वचननी सारी शुद्धिप्रत्ये (समुप्पेहिआ के०) समुत्प्रेक्ष्य एटले जोइने (सया के०) सदा एटले निरंतर (दुठ्ठं के०) दुष्टां एटले दुष्ट एवी (गिरं के०) वाणी प्रत्ये (तु के०) निश्चये (परिवज्जए के०) परिवर्जयेत् एटले वर्जे. तथा (मिअं के०) मितं एटले परिमित अने अदुठ्ठं के०) अदुष्टं एटले दोपरहितं एवुं वचन (अणुवीइ के०) अनुचिन्त्य एटले विचारीने (भासए के०) भाषेत एटले बोले. एम करवाथी (सयाण मज्झे के०) सतां मध्ये एटले सत्पुरुषोमां (पसंसणं के०) प्रशंसां एटले प्रशंसा प्रत्ये (लहइ के०) लभते एटले पामे छे. ॥ ५५ ॥

(दीपिका.) अथ वचनशुद्धिफलमाह। मुनिः दुष्टां गिरं परिवर्जयेत्। किं कृत्वा। स्ववाक्यशुद्धिं स्वकीयवाक्यशुद्धिं सद्वाक्यशुद्धिं शोभनां वाक्यशुद्धिं वा संप्रेक्ष्य सम्यक् दृष्ट्वा सदा सर्वदा। तर्हि कीदृशीं वदेदित्याह। मितं स्वरतः परिणामतश्च अदुष्टं देशकालोपपन्नादि विचिन्त्य पर्यालोच्य भाषमाणः सतां साधूनां मध्ये प्रशंसनं प्रशंसां प्राप्नोतीत्यर्थः ॥ ५५ ॥

(टीका.) वाक्यशुद्धिफलमाह। सुवक्क त्ति सूत्रम्। सद्वाक्यशुद्धिं स्ववाक्यशुद्धिं वा स वाक्यशुद्धिं वा। सतीं शोभनां, स्वामात्मीयां, स इति वक्ता। वाक्यशुद्धिं संप्रेक्ष्य सम्यग् दृष्ट्वा मुनिः साधुः गिरं तु दुष्टां यथोक्तलक्षणां परिवर्जयेत् सदा। किंतु। मितं स्वरतः परिणामतश्च, अदुष्टं देशकालोपपन्नादि अनुविचिन्त्य पर्यालोच्य भाषमाणः सन् सतां साधूनां मध्ये लभते प्रशंसनं प्राप्नोति प्रशंसामिति सूत्रार्थः ॥ ५५ ॥

भासाइ दोसे अ गुणे अ जाणिआ, तीसे अ दुठ्ठे परिवज्जए सया ॥
छसु संजए सामणिए सया जए, वइज्ज बुद्धे हिअमाणुलोमिअं ॥ ५६ ॥

(अवचूरिः) यतश्चैवमतो भाषाया दोषांश्च गुणांश्च ज्ञात्वा तस्याश्च दुष्टायाः परिवर्जकः सदा एवंभूतः सन् पट्सु जीवनिकायेपु संयतः तथा श्रामण्ये श्रमणभावे सदा यत उद्युक्तो वदेद्बुद्धो हितं परिणामसुंदरमनुलोमं मनोहरमिति ॥ ५६ ॥

(अर्थ.) जे कारण माटे एम छे ते कारण माटे भासाइ इत्यादि सूत्र. (छसु के०) पट्सु एटले पट् जीवनिकायने विपे (संजए के०) संयतः एटले सारी पेठे यतना राखनार तथा (सामणिए के०) श्रामण्ये एटले श्रमण भावमां अर्थात् चारित्रना चढता परिणाम राखवामां (सया के०) सदा एटले निरंतर (जए के०) यतः एटले उद्यमवान् एवो (बुद्धे के०) बुद्धः एटले ज्ञानी साधु (भासाइ के०)

जापायाः एटले जापाना (दोसे के०) दोषान् एटले दोषोने (श्र के०) च एटले वली (गुणे के०) गुणान् एटले गुणोने (जाणिश्रा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (श्र के०) च एटले वली (तीसे के०) तस्याः एटले ते (डुठे के०) डुष्टायाः एटले डुष्ट जापाने (सया के०) सदा एटले निरंतर) परिवजाए के०) परिवर्जक एटले वर्जनार एवो थइ (हिअमाणुलोमिअं के०) हितानुलोमं एटले परिणामे हितकारी अने मधुर एवुं वचन (वइज्ज के०) वदेत् एटले बोले. ॥ ५६ ॥

(दीपिका.) यतश्चैवं ततः साधुः किंकुर्यादित्याह । साधुः एवंविधः सन् हितानुलोमं हितं परिणामसुंदरमनुलोमं मनोहारि वचनं वदेत् । किं कृत्वा । जाषायाः पूर्वकथिताया दोषान् गुणांश्च ज्ञात्वा। किं० साधुः। तस्या डुष्टायाजापायाः परिवर्जकः किं० साधुः।ठसु संजए।षट्सु जीवनिकायेषु संयतः। पुनः किं०साधुः।श्रामख्ये श्रमणभावे चारित्रपरिणामजेदे सदा सर्वकालमुद्युक्तः। पुनः किं० साधुः। बुद्धः ज्ञाततत्त्वः ॥५६॥

(टीका.) यतश्चैवमतो जासाइ त्ति सूत्रम् । जाषाया उक्तलक्षणाया दोषांश्च गुणांश्च ज्ञात्वा यथावदवेत्य तस्याश्च डुष्टाया जाषायाः परिवर्जकः सदा एवंभूतः सन् पड्जीवनिकायेषु संयतः तथा श्रामण्ये श्रमणजावे चरणपरिणामगर्भे चेष्टिते इति यतः सर्वकालमुद्युक्तः सन् वदेद् बुद्धो हितानुलोमं हितं परिणामसुन्दरमनुलोमं मनोहारीति सूत्रार्थः ॥ ५६ ॥

परिक्कजासी सुसमाहिइंदिए, चउक्कसायावगए अणिस्सिए ॥
स निधुणे धुन्नमलं पुरेकमं, आराहए लोगमिणं तहा परं ति बेमि॥५७॥
सुवक्कसुद्धी अप्रयणं सम्मत्तं ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) उपसंहरन्नाह। परीक्ष्यजापी आलोचितवक्ता सुसमाहितेन्द्रियः अपगतचतुःकषायः अनिश्रितो डव्यजावनिश्रारहितः स इत्थंजूतो निर्धूय प्रस्फोट्य धुन्नमलं पापमलं पुराकृतं जन्मान्तरकृतम्। आराधयति । लोकमेनं मनुष्यलोकं वाक्संयततत्वेन । तथा परमिति परलोकं निर्वाणं पारंपर्येण अनन्तरे वा इति ब्रवीमि ॥ ५७ ॥

इति दशवैकालिकावचूरिकायां सुवाक्यशुद्ध्यध्ययनम् ॥ ७ ॥

(अर्थ.) हवे अध्ययननो उपसंहार करता थका कहे डे. परिक्क इत्यादि (परिक्कजासी के०) परीक्ष्य जापी एटले सावद्य निरवद्यनो विचार करीने बोलनार एवो तथा (सुसमाहिइंदिए के०) सुसमाहितेन्द्रियः एटले सर्व इंद्रियोने वश राखनार एवो तेमज (चउकसायावगए के०) अपगतचतुःकषायः एटले क्रोध, मान

इत्यादि कषायोने रोकनार एवो, तथा (अणिस्सिए के०) अनिश्रितः एटले द्रव्य भाव निश्रा रहित अर्थात् कोइ ठेकाणे पण प्रतिबंध रहित एवो (स के०) ते साधु (पुरेकडे के०) पुराकृतं एटले पूर्वभवे करेला एवा (धुन्नमलं के०) धूनमलं एटले पाप रूप मलने (निद्धुणे के० (निर्धूय काढी नाखीने (इणं के०) इमं एटले आ (लोगं के०) लोकं एटले लोकने (तहा के०) तथा एटले तेमज (परं के०) परलोक प्रत्ये (आराहए के०) आराधयति एटले आराधे छे. एटले संयम पाली आ लोकने तथा अनंतर अथवा परंपराए निर्वाण पामी परलोकने आराधे छे. (ति बेमि के०) इति ब्रवीमि एटले भगवनना उपदेशथी एम कहुं छुं, पण स्वमतिथी कहेतो नथी ॥ ५७ ॥

इति श्री दशवैकालिकना बालावबोधनुं सप्तमाध्यन संपूर्ण ॥ ७ ॥

(दीपिका.) अथ उपसंहरन्नाह । स एवंविधः साधुः एनं मनुष्यलोकं वाक्संयतत्वेन आराधयति प्रगुणीकरोति । किं कृत्वा । धूनमलं पापमलं पुराकृतं जन्मान्तरे कृतं निर्धूय प्रस्फोट्य तथा परलोकमाराधयति निर्वाणलोकं यथासंभवमनंतरं पारंपर्येण वा । किं० साधुः । परिक्ष्यभाषी आलोच्यभाषी । पुनः किं० साधुः । सुसमाहितेन्द्रियः सुप्रणिहितेंद्रिय इत्यर्थः । पुनः किं० साधुः । अपगतचतुष्कषायः क्रोधादिकषायनिरोधकर्ता इति भावः । पुनः किंभूतः साधुः । अनिश्रितः द्रव्यभावनिश्रारहितः प्रतिबन्धविप्रमुक्तः । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ ५७ ॥

इति श्रीसमयसुंदरोपाध्यायविरचितायां दशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ वाक्यशुद्ध्यध्ययनं समाप्तम् ॥ ७ ॥

(टीका.) उपसंहरन्नाह । परिक्ख त्ति सूत्रम् । परीक्ष्यभाषी आलोचितवक्ता । तथा सुसमाहितेन्द्रियः सुप्रणिहितेन्द्रिय इत्यर्थः । अपगतचतुष्कषायः क्रोधादिनिरोधकर्तेति भावः । अनिश्रितो द्रव्यभावनिश्रारहितः । प्रतिबन्धविमुक्त इति हृदयम् । स इत्थंभूतो निर्धूय प्रस्फोट्य धूनमलं पापमलं पुराकृतं जन्मान्तरकृतम् । किमित्याराधयति । प्रगुणीकरोति लोकमेनं मनुष्यलोकं वाक्संयतत्वेन तथा परमिति परलोकमाराधयति निर्वाणलोकं यथासंभवमनन्तरं पारंपर्येण वेति गर्भः । ब्रवीमीति पूर्ववत् । नयाः पूर्ववदेव ॥ ५७ ॥

इति श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकटीकायां वाक्यशुद्ध्यध्ययनस्य व्याख्यानं समाप्तम् ॥ ७ ॥

॥ अथाचारप्रणिधिनामाध्ययनं प्रारज्यते ॥

आयारप्पणिहिं लद्धुं, जहा कायव भिक्खुणा ॥
तं भे उदाहरिस्सामि, आणुपुर्व्विं सुणेह मे ॥ १ ॥

(अवचूरिः) पूर्वाध्ययने सुवाक्यशुद्धिरुक्ता। सा चाचारे प्रणिहितस्य जवतीति अ यत्नवता जवितव्यमत एतदुच्यते। आचारेत्यादि । आचारस्य प्रकृष्टो निधिः प्रणिधि तं लब्ध्वा यथा कर्तव्यमनुष्ठेयं निक्षुणा तं प्रकारं भे जवन्नय उदाहरिष्यामि। आ पूर्व्या परिपाट्या शृणुत मे मम सकाशादिति गौतमाद्याः स्वशिष्यानाहुः ॥ १ ॥

(अर्थ.) सातमा अध्ययनमां वाक्यशुद्धि कही, एटले साधुए वचनना दोष जाणी निरवद्य वचन बोलवुं, एम कह्युं. हवे आ आचार प्रणिधिनामक यनमां कहेवानुं एम छे के, आचारने विषे तत्पर रहेला साधुथीज निरवद्य व बोलाय छे, माटे आचार पालवामां घणोज प्रयत्न करवो. एवा संबंधथी आवेला अध्ययननुं आयारप्पणिहिं इत्यादि प्रथम सूत्र छे. तेनो अर्थ. (भिक्खुणा के०) क्षुणा एटले साधुए (आयारप्पणिहिं के०) आचारप्रणिधिं एटले उत्कृष्ट निधिप्रत्ये (लद्धुं के०) लब्ध्वा एटले पामीने (जहा के०) यथा जेम (कायव के०) कर्तव्यं एटले पोतानी क्रिया करवी. (तं के०) ते प्रकार (के०) जवन्नयः एटले तमने (उदाहरिस्सामि के०) उदाहरिष्यामि एटले ते तमे (आणुपुर्व्विं के०) आनुपूर्व्या एटले अनुक्रमे (मे के०) मम एटले माराथकी (सुणेह के०) शृणुत एटले सांजलो. एम गौतमादिक पोताना शिष्योने कहे छे. ॥ १ ॥

(दीपिका.) व्याख्यातं वाक्यशुद्ध्यध्ययनं नाम सप्तममध्ययनम्। अथ णिधिनामकमष्टममध्ययनं प्रारज्यते। अस्य चायमनिसंबन्धः। इतः पूर्वाध्ययने धुना वचनगुणदोषान् जानता निःपापं वचनं वक्तव्यमित्युक्तम्। इह तु निःपापं माचारे स्थितस्य जवतीति आचारे यत्नः कार्य इत्येतदुच्यत इति। अनेन यातमिदमध्ययनं व्याख्यायते। तथाहि श्रीमहावीरदेवः स्वकीयशिष्यान् गौतमादि वमाह। तमाचारप्रणिधिं भे जवन्नय उदाहरिष्यामि कथयिष्याम्यानुपूर्व्या प यूयं शृणुत मे मम। कथयत इति शेषः। तं कम्। यमाचारप्रणिधिं लब्ध्वा भिक्षुणा साधुना यथा येन प्रकारेण विहितानुष्ठानं कर्तव्यम् ॥ १ ॥

(टीका.) व्याख्यातं वाक्यशुद्ध्यध्ययनम्। इदानीमाचारप्रणिध्याख्यमारज्य

अस्य चायमभिसंबन्धः। इहानन्तराध्ययने साधुना वचनगुणदोषाभिज्ञेन निरवद्यवचना वक्तव्यमित्येतदुक्तम् । इह तु तन्निरवद्यं वच आचारे प्रणिहितस्य भवतीति तत्र यलवता भवितव्यमित्येतदुच्यते ॥ उक्तं च ॥ पणिहाणरहिअस्सेह, निरवज्जं पि भासिअं ॥ सावज्जतुल्लं विन्नेअं, अज्झप्पेणेहसंवुममित्यनेनाभिसंबन्धेनायातमिदमध्ययनम् । अस्य चानुयोगद्वारोपन्यासः पूर्ववत्तावद्यावन्नामनिष्पन्नो निक्षेपः । तत्र चाचारप्रणिधिरिति द्विपदं नाम। तत्राचारनिक्षेपमतिदिशन् प्रणिधिं च प्रतिपादयन्नाह ॥ जो पुव्विं उद्दिट्ठो, आयारो सो अहीणमइरित्तो ॥ दुविहो अ होइ पणिही, दव्वे भावे अ नायव्वो ॥ ५९ ॥ व्याख्या ॥ यः पूर्वं क्षुल्लकाचारकथायामुद्दिष्ट आचारः सोऽहीनातिरिक्तस्तदवस्थ एवेहापि । द्रष्टव्य इति वाक्यशेषः । क्षुण्णत्वान्नामस्थापने अनादृत्य प्रणिधिमधिकृत्याह । द्विविधश्च भवति प्रणिधिः । कथमित्याह । द्रव्य इति द्रव्यविषयो भाव इति भावविषयश्च ज्ञातव्य इति गाथार्थः ॥ तत्र ॥ दव्वे निहाणमाई, मायपउत्ताणि चेव दव्वाणि ॥ भाविंदिअनोइंदिअ, दुविहो उ पसत्थ अपसत्थो ॥ ६० ॥ व्याख्या ॥ द्रव्य इति द्रव्यविषयः प्रणिधिर्निधानादि प्रणिहितं निधानं निक्षिप्तमित्यर्थः । आदिशब्दः स्वभेदप्रख्यापकः । मायाप्रयुक्तानि चेह द्रव्याणि द्रव्यप्रणिधिः । पुरुषस्य स्त्रीवेषेण पलायनादिकरणं स्त्रिया वा पुरुषवेषेण चेत्यादि । तथा भाव इति । भावप्रणिधिर्द्विविधः । इन्द्रियप्रणिधिर्नोइन्द्रियप्रणिधिश्च । तत्रेन्द्रियप्रणिधिर्द्विविधः। प्रशस्तोऽप्रशस्तश्चेति गाथार्थः ॥ प्रशस्तमिन्द्रियप्रणिधिमाह ॥ सद्देसु अ रूवेसु अ, गंधेसु रसेसु तह य फासेसु ॥ न वि रज्जइ न वि दुस्सइ, एसा खलु इंदिअप्पणिही ॥६१॥ व्याख्या ॥ शब्देषु च रूपेषु च गन्धेषु रसेषु तथा च स्पर्शेषु एतेष्विन्द्रियार्थेष्विष्टानिष्टेषु चक्षुरादिभिरिन्द्रियैर्नापि रज्यते नापि द्विष्यते । एष खलु माध्यस्थ्यलक्षण इन्द्रियप्रणिधिः प्रशस्त इति गाथार्थः ॥ अन्यथा त्वप्रशस्तस्तत्र दोषमाह॥ सोइंदिअरस्सीहि उ, मुक्काहिं सद्दमुच्छिउं जीवो ॥ आइअइ अणाउत्तो, सद्दगुणसमुट्ठिए दोसे ॥६२॥ व्याख्या ॥ श्रोत्रेन्द्रियरश्मिभिः श्रोत्रेंद्रियरज्जुभिः मुक्ताभिरुच्छृंखलाभिः । किमित्याह । शब्दमूर्छितः शब्दगृद्धो जीव आदत्ते गृह्णात्यनुपयुक्तः सन् । कानित्याह । शब्दगुणसमुत्थितान् दोषान् । शब्द एवेंद्रियगुणः, तत्समुत्थितान् दोषान् बन्धवधादीन् श्रोत्रेन्द्रियरज्जुभिरादत्त इति गाथार्थः ॥ शेषेंद्रियातिदेशमाह ॥ जह एसो सद्देसु, एसेव कमो उ सेसएहिं पि ॥ चउहिं पि इंदिएहिं, रूवे गंधे रसे फासे ॥६३॥ व्याख्या ॥ यथैष शब्देषु शब्दविषयः श्रोत्रेन्द्रियमधिकृत्य दोष उक्तः । एष एव क्रमः शेषैरपि चक्षुरादिभिश्चतुर्भिरपीन्द्रियैर्दोषाभिधाने द्रष्टव्यस्तथथा । चक्खिन्दिअरस्सीहिं उ, इत्यादि । अतएवाह । रूपे गन्धे रसे स्पर्शे । रूपादिविषय इति गाथार्थः ॥ अमुमेवार्थं दृष्टान्ताभि-

धानेनाह ॥ जस्स खलु डुप्पणिहिआ–णि इंदिआइं तवं चरंतस्स ॥ सो हीरइ अ सहीणेहिं, सारही वा तुरंगेहिं ॥ ६४ ॥ व्याख्या ॥ यस्य खल्विति यस्यापि डुःप्रणिहितानीन्द्रियाणि विश्रोतोगामीनि तपश्चरत इति । तपोऽपि कुर्वतः स तथाजूतो ह्रियतेऽपनीयते । इंड्रियैरेव निर्वाणहेतोश्चरणात् । दृष्टान्तमाह । अस्वाधीनैरसंयतैः सारथिरिव रथनेतेव तुरंगमैरश्वैरिति गाथार्थः ॥ ॥ उक्त इंड्रियप्रणिधिर्नोइंडियप्रणिधिमाह ॥ कोहं माणं मायं, लोहं च महप्पयाणि चत्तारि ॥ जो रुंजइ सुधप्पा, एसो नोइंदिअप्पणिही ॥ ६५ ॥ व्याख्या ॥ क्रोधं मानं मायां लोजं चैतेषां स्वरूपमनंतानुबंध्यादिजेदजिन्नं पूर्ववत् । अत एव च महाजयानि चत्वारि सम्यग्दर्शनादिप्रतिबंधरूपत्वात् । एतानि यो रुणद्धि शुद्धात्मा उदयनिरोधादिना एष निरोध तद्रोधपरिणामानन्यत्वान्नोइंड्रियप्रणिधिः कुशलपरिणामत्वादिति गाथार्थः ॥ एतद निरोधे दोषमाह ॥ जस्स वि अ डुप्पणिहिआ, होंति कसाया तवं चरंतस्स ॥ सो बालतवस्सी विव, गयण्हाणपरिस्समं कुणइ ॥ ६६ ॥ व्याख्या ॥ यस्यापि कस्य चि द्व्यवहारतपस्विनो डुःप्रणिहिता अनिरुद्धा जवन्ति कषायाः क्रोधादयस्तपश्चरतस्तपः कुर्वत इत्यर्थः । स बालतपस्वीव उपवासपारणकप्रजूततरारम्जको जीवो गजस्नानपरिश्रमं करोति । चतुर्थषष्ठादिनिमित्ताजिध्यानतः प्रजूततरकर्मबन्धोपपत्तेरिति गाथार्थः ॥ अमुमेवार्थं स्पष्टतरमाह ॥ सामन्नमणुचरंत–स्स कसाया जस्स उक्कडा होंति मन्नामि उच्छुफुल्लं, व निप्फलं तस्स सामन्नं ॥ ६७ ॥ व्याख्या ॥ श्रामण्यमनुचरतः श्रमणजावमपि ड्व्यतः पालयत इत्यर्थः । कषाया यस्योत्कटा जवन्ति क्रोधादयः मन्ये इक्षुपुष्पमिव निष्फलं निर्जराफलमधिकृत्य तस्य श्रामण्यमिति गाथार्थः ॥ उपसंहरन्नाह ॥ एसो डुविहो पणिही, सुद्धो जइ दोसु तस्स तेसिं च ॥ एत्तो पसत्थमपसत्थ लक्खणमप्पत्तनिप्फन्नं ॥ ६८ ॥ व्याख्या ॥ एषोऽनन्तरोदितो द्विविधः प्रणिधिरिन्द्रियनोइन्द्रियलक्षणः शुद्ध इति निर्दोषो जवति । यदि द्वयोर्बाह्याभ्यन्तरचेष्टयोस्तस्येंद्रियकषायवतः तेषां चेन्द्रियकषायाणां सम्यग्योगो जवति । एतडुक्तं जवति । यदि बाह्यचेष्टायामभ्यन्तरचेष्टायां च तस्य प्रणिधिमत इंड्रियाणां कषायाणां च निग्रहो जवति । ततः शुद्धप्रणिधिरितरथा त्वशुद्ध एवमपि तत्वनीत्याभ्यन्तरैव चेष्टेह गरीयसीत्याह । अत एवमपि तत्वे प्रशस्तं चारु, तथाप्रशस्तमचारु लक्षणं प्रणिधेरध्यात्मनिष्पन्नमध्यवसानोत्थमिति गाथार्थः ॥ एतदेवाह ॥ मायागारवसहिओ, इंदिअनोइंदिएहिं अपसत्थो ॥ धम्मत्था अ पसत्थो, इंदिअनोइंदिअप्पणिही ॥ ६९ ॥ व्याख्या ॥ मायागारवसहितो मातृस्थानयुक्त ऋद्ध्यादिगारवयुक्तश्चेन्द्रियनोइन्द्रिययोर्निग्रहं करोति । मातृस्थानत ईर्यादिप्रत्युपेक्षणं डव्यक्षान्त्यायासवेन तथा इ

द्व्यादिगारवाद्धेत्यप्रशस्त इत्ययमप्रशस्तः प्रणिधिः। तथा धर्मार्थं प्रशस्त इति। मायागारवरहितो धर्मार्थमेवेन्द्रियनोइन्द्रियनिग्रहं करोति । यः स तद्भेदोपचारात्प्रशस्तः सुन्दर इन्द्रियनोइन्द्रियप्रणिधिर्निर्जराफलत्वादिति गाथार्थः ॥ सांप्रतमप्रशस्तेतरप्रणिधेर्दोषगुणावाह ॥ अठविहं कम्मरयं, बंधइ अपसत्थपणिहिमाउत्तो ॥ तं चेव खवेइ पुणो, पसत्थपणिहीसमाउत्तो ॥ ३० ॥ व्याख्या ॥ अष्टविधं ज्ञानावरणीयादिभेदात् कर्मरजो बध्नात्यादत्ते। क इत्याह। अप्रशस्तप्रणिधिसमायुक्तः अप्रशस्तप्रणिधौ व्यवस्थित इत्यर्थः। तदेवाष्टविधं कर्मरजः क्षपयति पुनः। कदेत्याह। प्रशस्तप्रणिधिसमायुक्त इति गाथार्थः॥ संयमार्थं च प्रणिधिः प्रयोक्तव्य इत्याह ॥ दंसणनाणचरित्ता–णि संजमो तस्स साहणठाए ॥ पणिही पउंजिअव्वो, अणायणाइं च वज्जाइं ॥ ३१ ॥ व्याख्या ॥ दर्शनज्ञानचारित्राणि संयमः संपूर्णः। तस्य संपूर्णसंयमस्य साधनार्थं प्रणिधिः प्रशस्तः प्रयोक्तव्यः। तथा अनायतनानि च विरूद्धस्थानानि वर्जनीयानि इति गाथार्थः ॥ एवमकरणे दोषमाह ॥ दुप्पणिहिअजोगी पुण, लंघिज्जइ संजमं अयाणंतो ॥ वीसठनिसठंगो–व्व कंटइल्ले जह पडंतो ॥ ३२ ॥ व्याख्या ॥ दुःप्रणिहितयोगी पुनः। सुप्रणिधिरहितः प्रव्रजित इत्यर्थः । लंघ्यते खंड्यते संयममजानानः। संयत एवेति। दृष्टान्तमाह। विष्टब्धो निसृष्टाङ्गस्तथा अयत्नपरः कंटकवति श्वभ्रादौ यथा पतन् कश्चिल्लंघ्यते तद्वदसौ संयम इति गाथार्थः॥ व्यतिरेकमाह ॥ सुप्पणिहिअजोगी पुण, न लिप्पई पुव्वभणिअदोसेहिं ॥ निद्दहइ अ कम्माई, सुक्कतणाई जहा अग्गी ॥ ३३ ॥ व्याख्या ॥ सुप्रणिहितयोगी पुनः सुप्रणिहितः प्रव्रजितः न लिप्यते पूर्वभणितदोषैः कर्मबन्धादिभिः संवृताश्रवद्वारत्वात्। निर्दहति च कर्माणि प्राक्तनानि। तपःप्रणिधिभावेन। दृष्टान्तमाह। शुष्कतृणानि यथा अग्निर्दहति तद्वदिति गाथार्थः ॥ तम्हा उ अप्पसत्थं, पणिहाणं उज्झिऊण समणेणं ॥ पणिहाणंमि पसत्थे, भणिउं आयारपणिहि त्ति ॥३४॥व्याख्या॥ यस्मादेवमप्रशस्तप्रणिधिर्दुःखद इतरस्तु सुखदस्तस्मादप्रशस्तं प्रणिधानमप्रशस्तं प्रणिधिमुज्झित्वा परित्यज्य श्रमणेन साधुना प्रणिधाने प्रणिधौ प्रशस्ते कल्याणे यत्नः कार्य इति वाक्यशेषः। निगमयन्नाह। भणित आचारप्रणिधिरिति गाथार्थः॥ उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नस्यावसर इत्यादि चर्चः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम्। तच्चेदम्। आयार इत्यादि सूत्रम्। अस्य व्याख्या। आचारप्रणिधिमुक्तलक्षणं लब्ध्वा प्राप्य यथा येन प्रकारेण कर्तव्यं विहितानुष्ठानं भिक्षुणा साधुना तं प्रकारं भे भवद्भ्य उदाहरिष्यामि कथयिष्यामि। आनुपूर्व्या परिपाट्या शृणुत ममेति गोतमादयः स्वशिष्यानाहुरिति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

पुढविदगअगणिमारुअ, तणरुक्खस्स बीयगा ॥
तस्सा अ पाणा जीव त्ति, इइ वुत्तं महेसिणा ॥ २ ॥

(अवचूरिः) तं प्रकारमाह। पृथिव्युदकाग्निवायवः तृणवृक्षसबीजका एते पंचके न्द्रियाः त्रसाश्च प्राणिनो द्वीन्द्रियादय एते जीवा इत्युक्तं महर्षिणा वीरेण गौतमेन वा

(अर्थ.) हवे तेज प्रकार कहे छे. पुढवि इत्यादि सूत्र. (पुढवि दग अगणि रुअ के०) पृथिव्युदकाग्निमारुताः एटले पृथ्वीकाय, अप्काय, तेउकाय अने वाउक तथा (तणरुक्खस्सबीअगा के०) तृणवृक्षसबीजाः एटले बीजसहित तृण अने वृ अर्थात् वनस्पतिकाय ए पांच एकेंद्रिय (अ के०) च एटले वली (तसा पाणा के०) त्रसाः प्राणिनः एटले त्रस प्राणी ए सर्व (जीवत्ति के०) जीवा इति एटले जीव (इइ के०) इति एटले आ प्रकारे (महेसिणा के०) महर्षिणा एटले श्री महावी स्वामीए अथवा श्रीगौतमस्वामीए (वुत्तं के०) उक्तं एटले कह्युं छे. ॥ २ ॥

(दीपिका.) अथ तं प्रकारमाह महर्षिणा श्रीवर्धमानेन गौतमेन वा इति प्र उक्तम् । एवं किमित्याह । एते जीवाः। एते क इत्याह । पृथिव्युदकाग्निवायवः। स्तृणवृक्षाः सबीजाः । एते पंचैकेंद्रियाः पूर्ववत् । त्रसाश्च प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः। सर्वेऽपि जीवा ज्ञेयाः । यतश्चैते जीवास्ततः किं कर्तव्यमित्याह ॥ २ ॥

(टीका.) तं प्रकारमाह। पुढवि त्ति सूत्रम् । पृथिव्युदकाग्निवायवस्तृणवृक्षसबी एते पञ्चैकेन्द्रियकायाः पूर्ववत् । त्रसाश्च प्राणिनो द्वीन्द्रियादयो जीवा इत्युक्तं महर्षि णा वर्धमानेन गौतमेन वेति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

तेसिं अछणजोएण, निच्चं होअव्वयं सिआ ॥
मणसा कायवक्केणं, एवं हवइ संजए ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) यतश्चैवमतस्तेषां पृथिव्यादीनामक्षणयोगेन अहिंसाव्यापारेण भ वितव्यं वर्तितव्यं स्याद्भिक्षुणा मनसा कायेन वाक्येन एवं वर्तमानोऽहिंसकः सं भवति संयतः नान्यथा ॥ ३ ॥

(अर्थ.) जे माटे उपर कहेला जीव छे ते माटे तेसिं इत्यादि सूत्र. (भिक्खु के०) भिक्षुणा एटले साधुए (मणसा के०) मनसा एटले मनवडे (काय के०) का येन एटले कायावडे तथा (वक्केणं के०) वाक्येन एटले वचनवडे (तेसिं के०) तेषां एटले उपर कहेला जीवोनो (अछणजोएण के०) अक्षणयोगेन एटले हिंसाना

यापारने वर्जनार एवाए (निच्चं के०) नित्यं एटले हमेशां (होअव्वयं सिआ के०) वितव्यं स्यात् होवुं जोइये. कारण के, (एवं के०) आरीते अहिंसकपणे वर्तवाथीज ाधु जे ते (संजए के०) संयतः एटले संयत एवो (हवइ के०) जवति एटले थाय छे. ॥३॥

(दीपिका.) जिक्षुणा एतेषां पृथिव्यादिजीवानां अक्षणयोगेनाहिंसाव्यापारेण नित्यं जवितव्यं वर्त्तितव्यं स्यात्। केन । मनसा कायेन वाक्येन । एजिः कारणैरित्यर्थः। एवं वर्त्तमानोऽहिंसकः सन् संयतः संजवति नान्यः ॥ ३ ॥

(टीका.) यतश्चैवमतः तेसिं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । तेषां पृथिव्यादीना-क्षणयोगेनाहिंसाव्यापारेण नित्यं जवितव्यं वर्त्तितव्यं स्यात् जिक्षुणा मनसा कायेन वाक्येनैजिः कारणैरित्यर्थः । एवं वर्तमानोऽहिंसकः सन् जवति संयतो नान्यथे-ति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

पुढविं जित्तिं सिलं लेलुं, नेव जिंदे न संलिहे ॥
तिविहेण करणजोएण, संजए सुसमाहिए ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) षड्जीवाहिंसा सामान्येनोक्त्वा विशेषेणाह । पृथ्वीं शुद्धां जित्तिं तटीं शिलां पाषाणात्मिकां लेष्टुमिष्टालखंडं नेव जिंद्यात् न संलिखेत् । तत्र जेदनं द्वैधी-जावः । संलेखनमीषल्लेखनं त्रिविधेन करणयोगेन संयतः सुसमाहितः । शुद्धजाव इति ४

(अर्थ.) पूर्वोक्त प्रकारे सामान्य पणे सर्व जीवोनी हिंसा वर्जवाथी साधुनुं सं-यतपणुं कहीने हवे तेज विषय सविस्तर कहे छे. पुढवि इत्यादि सूत्र. (संजए के०) संयतः एटले संयत एवो तथा (सुसमाहिए के०) सुसमाहितः एटले शुद्ध जाव-वालो एवो साधु जे ते (तिविहेण करणजोएण के०) त्रिविधेन करणयोगेन एटले मन वचन कायाए न करवुं, न कराववुं, न अनुमोदवुं ए रूप त्रण योग वडे (पुढविं के०) पृथिवीं एटले शुद्ध पृथ्वी प्रत्ये, (जित्तिं के०) जित्तिं एटले जींत प्रत्ये, (सिलं के०) शिलां एटले पाषाण रूप शिला प्रत्ये तथा (लेलुं के०) लोष्टं एटले ईंट विगे-रेना कटका प्रत्ये (नेव जिंदे के०) नैव जिन्द्यात् एटले एकना बे कटका न करे, तथा (न संलिहे के०) न संलिखेत् एटले घर्षणादिक न करे. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) एवं सामान्येन षड्जीवनिकायस्याहिंसायां संयतत्वं कथयित्वा त-द्गतविधिं विधानतो विशेषेणाह । संयतः साधुः । पृथ्वीं शुद्धां जित्तिं तटीं शिलां पाषा-णरूपां लेष्टुमिष्टालखंडं नेव जिंद्यान्न संलिखेत् । तत्र जेदनं द्वैधीजावापादनं, संले-

खनमीपल्लेखनम्। त्रिविधेन त्रिकरणयोगेन न करोति मनसा वचसा कायेन यतः। सुसमाहितः समाधिमान् शुरू इत्यर्थः ॥ ४ ॥

(टीका.) एवं सामान्येन षड्जीवनिकायाहिंसया संयतत्वमनिधायाधु तविधिं विशेषेणाह। पुढवि त्ति सूत्रम्। पृथिवीं शुरूां निर्त्तिं तटीं शिलां प तिमकां लेष्टुमिष्टालखंडं नैव जिंयात् नो संलिखेत्। तत्र नेदनं रूधीजावोत्पा लेखनमीपल्लेखनं त्रिविधेन करणयोगेन न करोति मनसेत्यादिना संयतः साधु समाहितः शुरूनाव इति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

सुरुपुढवीं न निसीए, ससरक्कंमि अ आसणे ॥
पमज्जित्तु निसीइज्जा, जाइत्ता जस्स उग्गहं ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) शुरूपृथ्व्यामचित्तायामनन्तरितायां न निषीदेत्। निषीदनग्रह णात्स्थानत्वग्वर्तनादिग्रहः। सरजस्के पृथिवीरजोगुण्ठित आसने पीठकादौ। अ चेतनायां तु संमृज्य तां रजोहरणेन निषीदेत्। याचित्वा। यस्यावग्रहमिति। यस्य संबंधिनी तमवग्रहमनुज्ञाप्येत्यर्थः ॥ ५ ॥

(अर्थ.) सुरू इत्यादि सूत्र. साधु जे तेणे (सुरूपुढवीं के०) शुरूपृथिवीं ए टले शस्त्रथी हणायली नहि एवी सचित्त नूमिउपर वच्चे कांइ पण आंतरुं न होय तो (न निसीए के०) न निषीदेत् एटले न बेसवुं. तथा (ससरक्कंमि के०) सरजस्के एटले नूमिना सचित्त रजथी वींटायला (आसणे के०) आसने एटले पीठक प्रमुख आस नने विषे पण न बेसवुं. तेमज अचित्त नूमि होय तो (जस्स के०) यस्य एटले जे नी नूमि होय तेनी पासे (उग्गहं के०) अवग्रहं एटले अवग्रह प्रत्ये (जाइत्ता के०) या चित्वा एटले मागीने तथा (पमज्जित्तु के०) प्रमार्ज्य एटले रजोहरणवडे प्रमार्जीने (निसीइज्जा के०) निषीदेत् एटले बेसवुं. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच संयतः शुरूपृथिव्यां शस्त्रेण या न उपहृता तस्यां पृ थिव्यां न निषीदेत्। तथा पुनः आसने पीठकादौ न निषीदेत् निषीदनग्रहणात् स्थानत्वग्वर्तपरिग्रहः। किंभूत आसने। सरजस्के पृथिवीरजोवगुंफिते वा। तर्हि कथं कुर्यात्। अचेतनां पृथिवीं ज्ञात्वा रजोहरणेन प्रमृज्य निषीदेत्। किं कृत्वा अवग्रहं याचित्वा। कोऽर्थः। यस्य गृहस्थादेः संबंधिनी पृथिवी वर्त्तते, तं गृहस्थमनुज्ञाप्य आदेशं लात्वा इत्यर्थः ॥ ५ ॥

(टीका.) तथा सुरू त्ति सूत्रम्। शुरूपृथिव्यामशस्त्रोपहतायामनन्तरितायां न

निषीदेत्। तथा सरजस्के वा पृथ्वीरजोवगुण्ठिते वासने पीठकादौ न निषीदेत्। निषीदनग्रहणात्स्थानत्वग्वर्तनपरिग्रहः। अचेतनायां तु प्रमृज्य तां रजोहरणेन निषीदेज्ज्ञात्वेत्यचेतनां ज्ञात्वा याचयित्वावग्रहमिति। यस्य संबंधिनी पृथिवी तमवग्रहमनुज्ञाप्येति सूत्रार्थः॥ ५॥

सीओदगं न सेविज्जा, सिलावुठं हिमाणि अ॥
उसिणोदगं तत्तफासुअं, पडिगाहिज्ज संजए॥ ६॥

(अवचूरिः) उक्तः पृथिवीकायविधिः। इदानीमप्कायविधिमाह। शीतोदकं सचित्तोदकं न सेवेत। तथा शिलाः करकाः। वृष्टं वर्षणं हिमानि च न सेवेत। उष्णोदकं कथितोदकं तप्तप्रासुकं तप्तं सत्प्रासुकं त्रिदंडोकृतं। नोष्णोदकमात्रं प्रतिगृह्णीत संयतः साधुरेतच्च सौवीराद्युपलक्षणमिति॥ ६॥

(अर्थ.) पृथ्वीकायनो विधि कह्यो. हवे अप्कायनो विधि कहे छे. सीओदगं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (सीओदगं के०) शीतोदकं एटले सचित्त जल प्रत्ये (न सेविज्जा के०) न सेवेत एटले न सेवे. तेमज (सिलावुठं के०) शिलावृष्टं एटले वर्सादमां पडता करा प्रत्ये (अ के०) च एटले वली (हिमानि के०) हिमानि एटले बरफ प्रत्ये पण न सेवे. एम न करे तो पोतानो निर्वाह शी रीते करे ते कहे छे. (तत्तफासुअं के०) तप्तप्रासुकं एटले तपावी अचित्त करेलुं एवा (उसिणोदगं के०) उष्णोदकं एटले उष्ण जल प्रत्ये (संजए के०) संयतः एटले साधु जे ते (पडिग्गाहिज्ज के०) प्रतिगृह्णीयात् एटले निर्वाहने अर्थे ग्रहण करे.॥ ६॥

(दीपिका.) इति पृथिवीकायविधिरुक्तः। अथ अप्कायविधिमाह। संयतः साधुः शीतोदकं पृथिवीतदुद्भवं सच्चित्तोदकं सचित्तपानीयं न सेवेत। तथा शिलावृष्टिं हिमानि च न सेवेत। अत्र शिलाग्रहणेन करकाः परिगृह्यन्ते। वृष्टं वर्षणं, हिमं प्रसद्धं प्राय उत्तरापथे भवति। आह। यद्येवं तर्हि कथं साधुर्वर्तेत इत्याह। उष्णोदकं कथितोदकं तप्तप्रासुकं तप्तं सत्प्रासुकं त्रिदंडोकृत्तं नोष्णोदकमात्रं प्रतिगृह्णीयात् वृत्त्यर्थम्। एतच्च सौवीरादीनामुपलक्षणम्॥ ६॥

(टीका.) उक्तः पृथिवीकायविधिरधुना अप्कायविधिमाह। सीओदगं ति सूत्रम्। शीतोदकं पृथिव्युद्भवं सच्चित्तोदकं न सेवेत। तथा शिलावृष्टं हिमानि च न सेवेत। अत्र शिलाग्रहणेन करकाः परिगृह्यन्ते। वृष्टं वर्षणं, हिमं प्रतीतं प्राय उत्तरापथे भवति। यद्येवं कथमयं वर्त्तेतेत्याह। उष्णोदकं कथितोदकं तप्तप्रासुकं तप्तं

सत्प्रासुकं त्रिदंडोद्धृत्तम्। नोष्णोदकमात्रम्। प्रतिगृह्णीयाद्धृत्यर्थं संयतः साधुः। एवं सौवीराद्युपलक्षणमिति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

उदउल्लं अप्पणो कायं, नेव पुंछे न संलिहे ॥
समुप्पेह तहाभूयं, नो णं संघट्टए मुणी ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) नदीमुत्तीर्णः भिक्षाप्रविष्टो वा वृष्टिहतमुदकार्द्रमुदकबिंदुचित्रमात्मनः कायं नैव पुंछयेत् वस्त्रादिना न संलिखेत्पाणिना। अपि तु संप्रेक्ष्य निरीक्ष्य तथाभूतमुदकार्द्रादिरूपं नैनं कायं संघट्टयेन्मुनिर्मनागपि न संस्पृशेदिति ॥ ७॥

(अर्थ.) तेमज (मुणी के०) मुनिः एटले मुनि जे ते (अप्पणो के०) आत्मनः एटले पोतानुं (कायं के०) कायं एटले शरीर (उदउल्लं के०) उदकार्द्र एटले कोइ पण रीते जलथी पलली गयुं होय तो तेने (नेव पुंछे के०) नैव पुंछयेत् एटले वस्त्र, तृण इत्यादि वस्तुवडे लुवे नहि, अथवा हाथवडे (नसंलिहे के०) न संलिखेत् एटले स्पर्श करे नहि. तो शुं करे ते कहे छे. (तहाभूयं के०) तथाभूतं एटले तेवा जलथी लखेला एवा (णं के०) एनं एटले ते शरीरने (न घट्टए के०) न घट्टयेत् एटले ईषत् घट्ट न करे, थोडो पण स्पर्श न करे. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) पुनः मुनिः नदीमुत्तीर्णः भिक्षायां प्रविष्टो वा वृष्टिहत उदकार्द्रमुदकबिंदुव्याप्तमात्मनः कायं शरीरं सस्निग्धं वा नैव पुंछयेत्। वस्त्रतृणादिभिर्न संलिखेत् पाणिना हस्तेनापि। किं कृत्वा। समुत्प्रेक्ष्य निरीक्ष्य। तथाभूतमुदकार्द्रादिरूपं कायं न एनं संघट्टयेत् मनागपि न संस्पृशेत् ॥ ७ ॥

(टीका.) तथा उदउल्लं ति सूत्रम्। नदीमुत्तीर्णो भिक्षाप्रविष्टो वा वृष्टिहत उदकार्द्रमुदकविन्दुचितमात्मनः कायं शरीरं स्निग्धं वा नैव पुंछयेद्वस्त्रतृणादिभिर्न संलिखेत्पाणिनापितु संप्रेक्ष्य निरीक्ष्य तथाभूतमुदकार्द्रादिरूपं नैव कायं संघट्टयेन्मुनिर्मनागपि न स्पृशेदिति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

इंगालं अगणिं अच्चिं, अलायं वा स जोइअं ॥
न उंजिज्जा न घट्टिज्जा, नो णं निव्वावए मुणी ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) उक्तोऽप्कायविधिः। अथ तेजःकायविधिमाह। अंगारं ज्वालारहितमग्निमयःपिंडानुगमर्चिश्छिन्नज्वाला। अलातमुल्मुकं वा सज्योतिः साग्निकमित्यर्थः। किमित्याह। नोत्सिंचेन्न घट्टयेत्। तत्रोंजनमुत्सेचनं प्रदीपादेः घट्टनं मिथश्चालनेनमग्निं निर्वापयेत् ॥ ८ ॥

(अर्थ.) अप्कायनी यतना कही, हवे तेजस्कायनी कहे छे. (मुणी के०) मुनिः एटले साधु जे ते (इंगालं के०) अंगारं एटले ज्वालारहित अग्नि प्रत्ये, (अगणिं के०) अग्निं एटले तपायला लोहडाना गोलामां रहेल अग्नि प्रत्ये, (अच्चिं के०) अर्चिः एटले अग्निथी तूटी पडेली ज्वाला प्रत्ये (वा के०) अथवा (सजोइअं के०) सज्योतिः एटले अग्निसहित एवा (अलायं के०) अलातं एटले काष्ठादिक प्रत्ये (न उंजिज्जा के०) नोत्सिंचेत् एटले दिवा प्रमुखने उंलवी नाखे नहि, (न घट्टिज्जा के०) न घट्टयेत् एटले माहोमाहे घर्षण न करे, तेमज (एणं के०) एनं एटले आ अग्नि प्रत्ये (नो निव्वावए के०) नो निर्वापयेत् एटले उंलवी नाखे नहि. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) उक्तोऽप्कायविधिः । अथ तेजःकायविधिमाह । मुनिः अग्निंप्रति एवं न कुर्यात् । एवं किमित्याह । अंगारं ज्वालारहितम् । अग्निमियःपिंमानुगं तथार्चिः प्रदीपादेः छिन्नज्वाला । तथा अलातमुल्मुकं वा सज्योतिः साग्निकमित्यर्थः । किमित्याह । न उत्सिंचेत् न घट्टयेत् । तत्र उत्सिंचनं उत्सेचनं प्रदीपादेर्घट्टनं मिथश्चालनं तथा न एनमग्निं निर्वापयेत् अभावमापादयेत् ॥ ८ ॥

(टीका.) उक्तोऽप्कायविधिः । तेजस्कायविधिमाह । इंगालं ति सूत्रम् । अङ्गारं ज्वालारहितमग्निमयःपिण्डानुगतमर्चिश्छिन्नज्वालमलातमुल्मुकं वा । सज्योतिः साग्निकमित्यर्थः । किमित्याह । नोत्सिंचेत् न घट्टयेत् तत्रोंजनमुत्सेचनं प्रदीपादेः घट्टनं मिथश्चालनम् । तथा नैनमग्निं निर्वापयेदभावमापादयेन्मुनिः साधुरिति सूत्रार्थः ॥ ८ ॥

तालिअंटेण पत्तेण, साहाए विहुणेण वा ॥
न वीइज्ज अप्पणो कायं, बाहिरं वा वि पुग्गलं ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) प्रतिपादितस्तेजस्कायः वायुकायविधिमाह । तालवृन्तेन व्यजनविशेषेण पत्रेण पद्मिनीपत्रादिना शाखया वृक्षडालरूपया विधूननेन वा व्यजनेनैव वा न वीजयेदात्मनः कायं स्वशरीरमित्यर्थः । बाह्यं वापि पुद्गलमुष्णोदकादि ॥ ९ ॥

(अर्थ.) तेजस्कायनी यतना कही. हवे वायुकायनी यतना कहे छे. साधु जे ते (अप्पणो के०) आत्मनः एटले पोताना (कायं के०) कायं एटले शरीर प्रत्ये (वा के०) अथवा (बाहिरं के०) बाह्यं एटले पोताना शरीरथी बाहर रहेला एवा (पुग्गलं वि के०) पुद्गलमपि एटले उष्ण जल प्रमुख पुद्गल प्रत्ये पण (तालिअंटेण के०) तालवृन्तेन एटले ताडपत्रना पंखावडे, (पत्तेण के०) पत्रेण एटले कमलपत्रादिकवडे, (साहाए के०) शाखया एटले वृक्षादिकनी शाखावडे (वा के०) अथवा

(विहुणेण के०) विधुवनेन एटले मोरपीछ विगेरेना पंखावडे (न वीइज्जा के०) वीजयेत् एटले वीजावे नहि. पवन नाखे नहि. ॥ ए ॥

(दीपिका.) इति तेजस्काय उक्तः। अथ वायुकायविधिमाह। मुनिः कायं न वीजयेत् बाह्यं वापि पुद्गलमुष्णोदकादिं। केन न वीजयेदित्याह। व्यजनविशेषेण तथा पत्रेण पद्मिनीपत्रादिना तथा शाखया वृक्षस्य धूपनेन व्यजनेन वा ॥ ए ॥

(टीका.) प्रतिपादितस्तेजःकायविधिः। वायुकायविधिमाह। तालियंटेण सूत्रम्। तालवृन्तेन व्यजनविशेषेण, पत्रेण पद्मिनीपत्रादिना। शाखया वृक्षस्य विधूपनेन वा व्यजनेन वा। किमित्याह। न वीजयेदात्मनः कायं स्वशरीरमित्यर्थः बाह्यं वापि पुद्गलमुष्णोदकादीति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

तणरुक्खं न छिंदिज्जा, फलं मूलं च कस्स ई ॥
आमगं विविहं बीअं, मणसा वि ए पत्थए ॥ १० ॥

(अवचूरिः) उक्तो वायुकायविधिः। अथ वनस्पतिकायविधिमाह। तृणानि जादीनि वृक्षाः कदंबादयः। एतन्न छिन्द्यात्। फलं मूलं वा कस्यचिद्वृक्षादेः। मशस्त्रोपहतं विविधमनेकप्रकारं मनसापि बीजं न प्रार्थयेत्किं पुनरश्नीयात् ॥

(अर्थ.) वायुकायनी यतना कही. हवे वनस्पतिकायनी यतना कहे छे. इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (तणरुक्खं के०) तृणवृक्षं एटले दर्भ प्रमुख तृण अने कदंब, आम्र प्रमुख वृक्ष प्रत्ये (न छिंदिज्जा के०) न छिन्द्यात् एटले तोडे तेमज (कस्स इ के०) कस्यचित् एटले कोइ पण वृक्षना (फलं के०) फल फल प्रत्ये (व के०) वा एटले अथवा (मूलं के०) मूलं एटले मूल प्रत्ये हि. तेमज (आमगं के०) आमकं एटले शस्त्रथी न हणायला एवा (विविहं विविधं एटले अनेक प्रकारना (बीअं के०) बीजं एटले बीज प्रत्ये (मणसा वि मनसापि एटले मनवडे पण (न पत्थए के०) न प्रार्थयेत् एटले इछे नहि. ॥ १०

(दीपिका.) इति वायुकाय विधिः प्रतिपादितः। अथ वनस्पति साधुः तृणवृक्षं न छिन्द्यात्। तत्र तृणानि दर्भादीनि। वृक्षाः कदम्बादयः। तथा देः कस्यचित्फलं मूलकं वा न छिन्द्यात्। तथा आमकं शस्त्रेण यन्न उपहतं विविधमनेकप्रकारं बीजं साधुर्मनसापि न प्रार्थयेत्। कथं पुनर्भक्षयेत् ॥ १० ॥

(टीका.) प्रतिपादितो वायुकायविधिर्वनस्पतिकायविधिमाह। तण त्ति सूत्रम्।
ावृक्षमित्येकवद्भावः। तृणानि दर्भादीनि, वृक्षाः कदम्बादयः, एतान्न छिन्द्यात्।
तं मूलं वा कस्य चिद्वृक्षादेर्न छिन्द्यात्। तथा आममशस्त्रोपहतं विविधमनेकप्र-
रं बीजं न मनसापि प्रार्थयेत्, किमुत नाश्नीयादिति सूत्रार्थः॥ १०॥

गहणेसु न चिट्ठिज्जा, बीएसु हरिएसु वा॥
उदगंमि तहा निच्चं, उत्तिंगपणगेसु वा॥ ११॥

(अवचूरिः) तथा गहनेषु वननिकुञ्जादिषु न तिष्ठेत् संघट्टनादिदोषात्। बीजेषु
ारितशाल्यादिषु, हरितेषु दूर्वादिषु च न तिष्ठेत्। उदके तथा नित्यम्। तत्रोदक-
ान्तवनस्पतिविशेषः। उत्तिंगाः सर्पछत्ररूपाः। पनक उल्लिः वनस्पतिविशेषः॥११॥

(अर्थ.) तेमज गहणेसु इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (गहणेसु के०) गहनेषु ए-
े वृक्षना कुंजने विषे (न चिठ्ठिज्जा के०) न तिष्ठेत् एटले उन्ना न रहे. कारण के,
ी संघट्टन प्रमुख दोष लागवानो संजव छे. तेमज (बीएसु के०) बीजेषु एटले
मिउपर पथरायला शालि प्रमुख धान्यने विषे (वा के०) अथवा (हरिएसु के०)
रेतेषु एटले दूर्वा प्रमुख हरित कायने विषे (तहा के०) तथा एटले तेमज (नि-
के०) नित्यं एटले कोइ पण समये (उदगंमि के०) उदके एटले उदक नामक
ास्पतिकायने विषे (वा के०) अथवा (उत्तिंगपणएसु के०) उत्तिंगपनकयोः ए-
े बिलाडाना टोपने नामे उंलखाता वनस्पतिकायने विषे अने पनक एटले लीलन
ानने विषे पण उन्ना न रहे.॥ ११॥

(दीपिका.) पुनः किं न कुर्यादित्याह। साधुर्गहनेषु वनेषु निकुञ्जेषु न तिष्ठेत्।
ाट्टनादिदोषप्रसंगात्। तथा बीजेषु प्रसारितशाल्यादिषु वा, तथा हरितेषु वा दूर्वा-
षु न तिष्ठेत्। उदके तथा नित्यम्। तत्र उदकमनन्तवनस्पतिविशेषः। यथोक्तम्।
ाए अवए पणए इत्यादि। उदकमेवेत्यन्ये। तत्र नियमतो वनस्पतिजावात्। तथा
त्तिङ्गपनकयोर्वा न तिष्ठेत्। तत्र उत्तिंगः सर्पछत्रादिः। पनक उल्लिवनस्पतिरिति॥११॥

(टीका.) तथा गहणेसु त्ति सूत्रम्। गहनेषु वननिकुञ्जेषु न तिष्ठेत्। संघट्टना-
दोषप्रसंगात्। तथा बीजेषु प्रसारितशाल्यादिषु हरितेषु वा दूर्वादिषु न तिष्ठेत्।
ाके तथा नित्यम्। अत्रोदकमनन्तवनस्पतिविशेषः। यथोक्तम्। उदए अवए प-
ए इत्यादि। उदकमेवान्ये। तत्र नियमतो वनस्पतिजावात्। उत्तिङ्गपनकयोर्वा न
ष्ठेत्। तत्रोत्तिङ्गः सर्पछत्रादिः। पनक उल्लिवनस्पतिरिति सूत्रार्थः॥ ११॥

तसे पाणे न हिंसिजा, वाया अडुव कम्मुणा ॥
उवरउ सवनूएसु, पासेज विविहं जगं ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) उक्तो वनस्पतिविधिस्त्रसकायविधिमाह । त्रसान् प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन्न हिंस्यात् । वाचाथवा कर्मणा कायेन । मनसस्तदन्तर्गतत्वादग्रहणम् । उपरतो हिंसानिवृत्तः सर्वनूतेपु पश्येद्विविधं जगत् कर्मपरतन्त्रं नरकादिगतिरूपं निर्वेदायेति ॥

(.अर्थ.) वनस्पतिकायनी यतना कही. हवे त्रस कायनी यतना कहेछे. तसे इत्यादि सूत्र. (सवनूएसु के०) सर्वनूतेपु एटले सर्व प्राणीयोने विपे (उवरउ के०) उपरतः एटले दंडनो त्याग करनार एवो साधु जे ते (वाया के०) वाचा एटले वाणीवडे (अडुव के०) अथवा (कम्मुणा के०) कर्मणा एटले कायावडे (तसे पाणे के०) त्रसान् प्राणिनः एटले त्रस जीव प्रत्ये (न हिंसिजा के०) न हिंस्यात् एटले हणे नहीं. पण (विविहं के०) विविधं एटले नानाविध एवा (जगं के०) जगत् एटले जीव समुदायरूप जगत् प्रत्ये कर्मना वशथी नरकादिगतिने विपे भ्रमण करनारुं छे एम (पासिजा के०) पश्येत् एटले जुवे, कारण के, एम करवाथी वैराग्य उत्पन्न थाय. ॥१२॥

(दीपिका.) उक्तो वनस्पतिविधिः । अथ त्रसविधिमाह । साधुः त्रसान् प्राणिनः द्वीन्द्रियादीन् न हिंस्यात् । कथमित्याह । वाचा वचनेन, अथवा कर्मणा कायेन । मनसोऽपि ग्रहणं कार्यं तस्य तयोरन्तर्गतत्वात् । पुनः साधुरुपरतः सन् । केपु ? सर्वनूतेपु । दूरीकृतदण्डः सन् पश्येत् विविधं जगत् कर्मपरतन्त्रं नरकादिगतिरूपं निर्वेदायेति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

(टीका.) उक्तो वनस्पतिकायविधिः । त्रसविधिमाह । तस त्ति सूत्रम् । त्रसान् प्राणिनो द्वीन्द्रियादीन् न हिंस्यात् । कथमित्याह । वाचा अथवा कर्मणा कायेन मनसस्तदन्तर्गतत्वादग्रहणम् । अपि चोपरतः सर्वनूतेपु निक्षिप्तदण्डः सन् पश्येद्विविधं जगत् कर्मपरतन्त्रं नरकादिगतिरूपं निर्वेदायेति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

अठ सुहुमाइ पेहाए, जाइं जाणित्तु संजए ॥
दयाहिगारी नूएसु, आस चिठ सएहि वा ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) उक्तः स्थूलविधिः । सूक्ष्मविधिमाह । अष्टौ सूक्ष्माणि वक्ष्यमाणलक्षणानि प्रेक्ष्योपयोगत आसीत तिष्ठेत् शयीत वा इति योगः । यानि ज्ञात्वा दयाधिकारी नूतेपु नवत्यन्यथा दयाधिकार्येव नेति तानि प्रेक्ष्य तद्रहित एवासनादि कुर्यादन्यथा तेषां विराधनेन सातिचारतेति ॥ १३ ॥

(अर्थ.) स्थूल जीवनी यतना कही. हवे सूक्ष्म जीवनी कहे छे. अठ इत्यादि
[illegible]. (संजए के०) संयतः एटले साधु जे ते (अठ के०) आठ (सुहुमाइ के०)
[illegible]माणि एटले सूक्ष्म वस्तु प्रत्ये (पेहाइ के०) प्रेक्ष्य एटले जाणीने (आस के०)
[illegible]सीत एटले बेसे, (चिठ के०) तिष्टेत् एटले उन्ना रहे, (वा के०) अथवा (सए-
के०) शयीत एटले सुइ रहे. ते आठ वस्तु कइ ते लक्षणथी कहे छे. साधु जे
(जाइ के०) यानि एटले जे आठ वस्तु प्रत्ये (जाणित्तु के०) ज्ञात्वा एटले जा-
[illegible]ने (नूएसु के०) नूतेपु एटले जीव संबंधी (दयाहिगारी के०) दयाधिकारी
[illegible]ले दयानो अधिकारी थाय छे. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) उक्तः स्थूलविधिः । सूक्ष्मविधिमाह । संयतः साधुः अष्टौ सूक्ष्माणि
[illegible] वक्ष्यमाणानि प्रेक्ष्य निरीक्ष्य उपयोगत आसीत तिष्टेत् शयीत वेति योगः ।
[illegible]नूतानि सूक्ष्माणि इत्याह । यानि ज्ञात्वा संयतो ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञ-
[illegible] च नूतेपु दयाधिकारी नवति । अन्यथा दयाधिकार्येव न स्यात् । तानि प्रेक्ष्य
[illegible]रहित एव आसनादि कुर्यात् । अन्यथा तेषां सातिचारतेति ॥ १३ ॥

(टीका.) उक्तः स्थूलविधिः । सूक्ष्मविधिमाह । अठत्ति सूत्रम् । अष्टौ सूक्ष्माणि
[illegible]यमाणानि प्रेक्ष्योपयोगत आसीत्तिष्टेच्छयीत वे ति योगः । किंविशिष्टानीत्याह । यानि
[illegible]त्वा संयतो ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया च दयाधिकारी नूतेपु नवत्यन्यथा द-
[illegible]धिकार्येव नेति तानि प्रेक्ष्य तद्रहित एवासनादीनि कुर्यादन्यथा तेषां सातिचा-
[illegible]ति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

कयराइं अठ सुहुमाइं, जाइं पुछिज्ज संजए ॥
इमाइं ताइं मेहावी, आइक्खिज्ज विअक्खणो ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) कतराणि तान्यष्टौ सूक्ष्माणि । यानि दयाधिकारित्वाह्नवकयाछा पृछेत्
[illegible]यतः । अमूनि तान्यग्रे वक्ष्यमाणानि मेधावी मर्यादावर्त्ती आचक्षीत विचक्षणः ॥ १४ ॥

(अर्थ.) हवे शिष्य गुरुने प्रश्न करे छे. कयराणि इत्यादि सूत्र. (संजए के०)
[illegible]यतः एटले साधु जे ते दयानो अधिकारी थवाने अर्थे (जाइं के०) यानि एटले
आठ सूक्ष्मने (पुछिज्ज के०) पृछेत् एटले पूछे. गुरु कहे छे. (मेहावी के०)
[illegible]धावी एटले बुद्धिशाली एवो (विअक्खणो के०) विचक्षणः एटले विचक्षण पुरुष
ते (इमाइं के०) इमानि एटले आ (ताइं के०) तानि एटले ते आठ वस्तु प्र-
(आइक्खिज्ज के०) आचक्षीत एटले कहे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) कानि पुनस्तानि अष्टौ इत्याह । कतराणि तानि अष्टौ सूक्ष्माणि। यानि दयाधिकारित्वस्य अभावजयात् पृछेत् संयतः । अनेन दयाधिकारिण एवंविधेपु प्रयत्नविधिमाह । स हि अवश्यं तदुपकारकाण्यपकारकाणि च पृछति त त्रैव भावप्रतिबन्धादिति । अमूनि च तानि अनन्तरवक्ष्यमाणानि आचक्षीत विचक्षण इत्यनेनापि एतदेवाह । मर्यादावर्तिना तज्ज्ञेन तत्प्ररूपणा कार्या । एवं हि श्रोतुः तदुपादेयबुद्धिर्भवति । अन्यथा तु विपर्यय इति ॥ १४ ॥

(टीका.) आह। कयराणि त्ति सूत्रम् । कतराण्यष्टौ सूक्ष्माणि, यानि दयाधिकारित्वाभावजयात् पृछेत्संयतः । अनेन दयाधिकारिण एव एवंविधेपु यत्नमाह । सह्यवश्यं तदुपकारकाण्यपकारकाणि च पृछति। तत्रैव भावप्रतिबन्धादिति । अमूनि तानि अनन्तरं वक्ष्यमाणानि मेधावी आचक्षीत विचक्षण इत्यनेनाप्येतदेवाह । मर्यादावर्तिना तज्ज्ञेन तत्प्ररूपणा कार्या। एवं हि श्रोतुस्तत्रोपादेयबुद्धिर्भवत्यन्यथा विपर्ययः॥सूत्रार्थः१४

सिणेहं पुप्फसुहुमं च, पाणुत्तिंगं तहेव य ॥
पणगं बीअहरिअं च, अंडसुहुमं च अठमं ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) स्नेहसूक्ष्ममवश्यायहिममिहिकाकरकहरतनुरूपम् ।पुप्पसूक्ष्मं वटोडुम्बराणां पुप्पाणि । तानि तद्वर्णानि सूक्ष्माणि इति नालक्ष्यन्ते । प्राणसूक्ष्ममनुद्धरिः कुंथुः । स हि चलन्नेव विभाव्यते न स्थितः । सूक्ष्मत्वात् । उत्तिंगसूक्ष्मं कीटिकानगरम्। तत्र कीटिकाः सूक्ष्मत्वादन्येऽपि च स्युः ।पनकसूक्ष्मं पञ्चवर्णा फुल्लिर्भूकाष्ठादिपु । बीजसूक्ष्मं शाल्यादिसूक्ष्मबीजस्य मुखमूले कणिका । या लोके तुपमुखमुच्यते । नहीति प्रसिद्धिः। हरितसूक्ष्मं नवोत्पन्नं पृथिवीसमानमेव। अण्डसूक्ष्मं चाष्टममिति । मक्षिकाकीटिकागृहोलिकाब्राह्मणीकृकलासाद्यण्डकम्। अत्राह परः । पड्जीवनिकाध्ययने विस्तरेण महाचारकथायां संक्षेपेण पड्जीवनिकायरक्षा उक्ता । साधुना किंपुनरुक्तेरुच्यते। चारित्रं च पड्जीवनिकायरक्षैवातोऽत्रापि तत्प्रख्यापनार्थं पुनरुक्तेऽपि न दोपः ॥१५॥

(अर्थ.) हवे ते आठ सूक्ष्मजीवरूप वस्तु नामनिर्देश वडे कहे छे. सिणेह इत्यादि सूत्र. १ (सिणेह के०) स्नेहसूक्ष्मम् एटले स्नेह सूक्ष्म ते धूंअर, हिम, करा विगेरे. २ (पुप्फसुहुमं के०) पुप्पसूक्ष्मम् एटले पुप्पसूक्ष्म ते वड, उंबर इत्यादिकनां फूल के जे तद्वर्ण अने सूक्ष्म होवाथी देखाता नथी ते, ३ (पाण के०) प्राणी एटले प्राणि सूक्ष्म ते चालता जणातो अने वेग न जणातो एवो कुंथु नामक सूक्ष्म जीव, ४ (उत्तिंगं के०) उत्तिंग एटले जेमां कीडियो अने बीजा पण जीव होय छे,

एवा कीडीना घर; (तहेवय के०) तथैवच एटले तेमज ५ (पणगं के०) पनकं एटले चोमासामां भूमि काष्ट इत्यादि वस्तुने विषे पंच वर्णी लीलन फूलन चडे छे ते, ६ (बीअ के०) बीजं एटले बीज सूक्ष्म ते जेमांथी अंकुर उत्पन्न थाय छे, ते बीजनुं मुख, ७ (हरिअं के०) हरितं एटले हरित सूक्ष्म ते अतिशय नवुं उत्पन्न थएलुं भूमिसमानवर्णवालुं होय छे ते, (च के०) पुनः ८ (अठमं के०) अष्टमं एटले आठमुं (अंडसुहुमं के०) अंडसूक्ष्मं एटले अंडसूक्ष्म ते माखी, कीडी, काकिंडो इत्यादिकनां इंडां ते जाणवुं. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) स्नेहमिति । स्नेहसूक्ष्ममवश्यायहिममिहिकाकरकहरतनुरूपम् । पुष्पाणि तानि तद्वर्णानि सूक्ष्माणीति न लक्ष्यन्ते । पाणीति । प्राणिसूक्ष्मअनुद्धरिः कुन्थुः । स हि चलन् विभाव्यते न स्थितः सूक्ष्मत्वात् उत्तिंगसूक्ष्मं कीटिकानगरम् । तत्र कीटिका अन्ये च सूक्ष्मसत्वा भवन्ति । तथा पनकमिति पनकसूक्ष्मं प्रायः प्रावृट्काले भूमिकाष्ठादिषु पञ्चवर्णस्तद्द्रव्यलीनः पनक इति । तथा बीजसूक्ष्मं शाल्यादिबीजस्य मुखमूले कणिका । या लोकेषु तुषमुखमित्युच्यते । हरितं चेति हरितसूक्ष्मं च । तथा अत्यन्तमभिनवमुद्भिन्नं पृथिवीसमानवर्णमेव अण्डसूक्ष्मं च अष्टममिति । एतच्च मक्षिकाकीटिकागृहकोकिलाब्राह्मणीकृकलासादीनामण्डमिति ॥ १५ ॥

(टीका.) सिणेहं ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या । स्नेहमिति । स्नेहसूक्ष्ममवश्यायहिममिहिकाकरकहरतनुरूपम् । पुष्पसूक्ष्मं चेति वटोडुंबराणां पुष्पाणि । तानि तद्वर्णानि सूक्ष्माणीति न लक्ष्यन्ते । पाणीति । प्राणिसूक्ष्ममनुद्धरिः कुंथुः । स हि चलन् विभाव्यते न स्थितः । सूक्ष्मत्वात् । उत्तिंगं तथैव चेत्युत्तिंगसूक्ष्मं कीटिकानगरं, तत्र कीटिका अन्ये च सूक्ष्मसत्त्वा भवन्ति । तथा पनकमिति पनकसूक्ष्मं प्रायः प्रावृट्काले भूमिकाष्ठादिषु पञ्चवर्णस्तद्द्रव्यलीनः पनक इति । तथा बीजसूक्ष्मं शाल्यादिबीजस्य मुखमूले कणिका । या लोके तुषमुखमित्युच्यते । हरितं चेति । हरितसूक्ष्मं तच्चात्यन्ताभिनवोद्भिन्नं पृथिवीसमानवर्णमेवेति । अण्डसूक्ष्मं चाष्टममिति । एतच्च मक्षिकाकीटिकागृहकोकिलाब्राह्मणीकृकलासाद्यण्डमिति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

एवमेआणि जाणित्ता, सव्वभावेण संजए ॥
अप्पमत्तो जए निच्चं, सव्विंदिअसमाहिए ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) एवमुक्तप्रकारेण एतानि सूक्ष्माणि ज्ञात्वा सूत्रादेशेन सर्वभावेन शक्त्यनुरूपेण स्वरूपसंरक्षणादिना संयतः साधुः अप्रमत्तो निद्रादिप्रमादरहितो यतेत संरक्षणं प्रति नित्यं एकेन्द्रियसमाहितः शब्दादिषु रागद्वेषावगच्छन् ॥ १६ ॥

(अर्थ.) एवमेआणि इत्यादि सूत्र. (सविंदिअसमाहिउ के०) सर्वेन्द्रियसमाहितः एटले शब्द, स्पर्श प्रमुख इंद्रिय विषयने विषे राग द्वेष न करनारो एवो (संजउ के०) संयतः एटले साधु जे ते (अप्पमत्तो के०) अप्रमत्तः एटले प्रमादरहित थतो (एवं के०) एवं एटले पूर्वोक्त प्रकारे (एआणि के०) एतानि एटले आ आठ सूक्ष्म वस्तु प्रत्ये (जाणित्ता के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (सव्वभावेण के०) सर्वभावेन एटले यथा शक्ति सर्व प्रकारे (निच्चं के०) नित्यं एटले नित्य (जए के०) यतेत एटले यतना करे. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) पुनः सूत्रम् । साधुर्नित्यं सर्वकालं यतेत मनोवचनकायेन कृत्वा जीवानां संरक्षणं प्रति । किं कृत्वा । एवं पूर्वोक्तप्रकारेण एतानि अष्टौ सूक्ष्माणि ज्ञात्वा । केन सर्वभावेन सूत्रादेशेन शक्तेरनुरूपेण । किंभूतः संयतः । संयमवान् । पुनः किंभूतः साधुः । अप्रमत्तः प्रमादनिद्रारहितः । पुनः किंभूतः साधुः । सर्वेन्द्रियसमाहितः सर्वेषामिन्द्रियाणां विषयेषु रागद्वेषावगच्छन् ॥ १६ ॥

(टीका.) एवमेआणि त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । एवमनेन प्रकारेण एतानि सूक्ष्माणि ज्ञात्वा सूत्रादेशेन सर्वभावेन शक्त्यनुरूपेण स्वरूपसंरक्षणादिना संयतः साधुः । किमित्याह । अप्रमत्तो निद्रादिप्रमादरहितः यतेत मनोवाक्कायैः संरक्षणं प्रति नित्यं सर्वकालं सर्वेन्द्रियसमाहितः शब्दादिषु रागद्वेषावगच्छन्निति सूत्रार्थः॥१६॥

धुवं च पडिलेहिज्जा, जोगसापायकंबलं ॥
सिज्जमुच्चारभूमिं च, संथारं अडवासणं ॥ १७ ॥

(अवचूरिः) ध्रुवं च यो यस्य कालः तस्मिन् प्रत्युपेक्षते । योगे सति सति सामर्थ्ये । पात्रग्रहात्पात्रोपधिः । कम्बलग्रहणादूर्णासूत्रमयपरिग्रहः । शय्यां वसतिं द्विकालं त्रिकालं वर्षासु उच्चारभूमिं संस्तारकं तृणमयादिरूपम् । अथवासनं काष्ठासनं पादप्रोंछनं वा ॥ १७ ॥

(अर्थ.) तेमज धुवं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (धुवं के०) ध्रुवं एटले नित्य अर्थात् जे वस्तुनो जे पडिलेहणाकाल सिद्धांतमां कह्यो होय ते प्रमाणे हमेशां (जोगसा के०) योगे सति एटले शक्ति होय तो न्यूनाधिक न थाय तेवी रीते (पडिलेहिज्जा के०) प्रत्युपेक्षेत एटले पडिलेहे. शुं पडिलेहे ते कहे छे. (पायकंबलं के०) पात्रकंबलं एटले पात्र ते तुंबडुं अथवा काष्ठमय पात्र प्रत्ये तथा कंबल एटले ऊननी कांबल प्रमुख प्रत्ये (सिज्जं के०) शय्यां एटले वसति उपाश्रय प्रत्ये बे टंक

तथा त्रण टंक (उच्चारनूमिं के०) उच्चारनूमिं एटले स्थंडिल प्रत्ये (च के०) पुनः (संथारं के०) संस्तारकं एटले तृणमय अथवा बीजो संथारो होय ते प्रत्ये (अडुवा के०) अथवा (आसणं के०) आसनं एटले अपवाद मार्गे ग्रहण करेला पीठ प्रमुख आसन प्रत्ये पडिलेहे. ॥ १७ ॥

(दीपिका.) पुनः साधुः किं कुर्यादित्याह। ध्रुवं च नित्यं च यो यस्य काल उक्तः अनागतः परिज्ञोगे च तस्मिन् प्रत्युपेक्षेत। केन। सिद्धान्तविधिना। क्व सति। योगे सति सामर्थ्ये सति। किं प्रत्युपेक्षेत इत्याह। पात्रकम्बलं। पात्रग्रहणात् अलाबुदारुमयादिपरिग्रहः। कंबलग्रहणादूर्णासूत्रमयपरिग्रहः। तथा शय्यां वसतिं द्विकालं त्रिकालमुच्चारज्जुवं च अनापातवदादि स्थंडिलं तथा आसनमपवादेन गृहीतं पीठफलकादि साधुः सर्वं यतनया प्रत्युपेक्षेत इत्यर्थः ॥ १७ ॥

(टीका.) तथा धुव त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। तथा ध्रुवं च नित्यं च यो यस्य काल उक्तोऽनागतः परिज्ञोगे च तस्मिन् प्रत्युपेक्षेत सिद्धान्तविधिना योगे सति सति सामर्थ्ये अन्यूनातिरिक्तम्। किं तदित्याह। पात्रकम्बलम्। पात्रग्रहणादलाबुदारुमयादिपरिग्रहः। तथा शय्यां वसतिं द्विकालं त्रिकालं च उच्चारज्जुवं चानापातवदादि स्थंडिलं तथा संस्तारकं तृणमयादिरूपमथवासनमपवादगृहीतं पीठकादि प्रत्युपेक्षेतेति सूत्रार्थः ॥ १७ ॥

उच्चारं पासवणं, खेलं सिंघाणजल्लिअं ॥
फासुअं पडिलेहित्ता, परिछाविज्ज संजए ॥ १८ ॥

(अवचूरिः) उच्चारं प्रस्रवणं श्लेष्म सिंघाणं जल्लं एतानि प्रासुकं प्रत्युपेक्ष्य स्थंडिलं परिष्ठापयेत् संयतः ॥ १८ ॥

(अर्थ.) तेमज उच्चारं इत्यादि सूत्र. (संजए के०) संयतः एटले साधु जे ते (फासुअं के०) प्रासुकं एटले अचित्त एवा स्थंडिलने (पडिलेहित्ता के०) प्रत्युपेक्ष्य एटले पडिलेहीने तेने विषे (उच्चारं के०) उच्चारं एटले वडीनीति प्रत्ये, (पासवणं के०) प्रस्रवणं एटले लघु नीति प्रत्ये, (खेलं के०) श्लेष्म एटले खासी विगेरेथी नीकलता कफ प्रत्ये, तथा (सिंघाणजल्लिअं के०) सिंघाणजल्लं एटले नाकना अने कानना मल प्रत्ये (परिछाविज्ज के०) परिस्थापयेत् एटले परठवे. ॥१८॥

(दीपिका.) पुनः साधुः किं कुर्यादित्याह। संयतः साधुः एतानि परिष्ठापयेदुत्सृजेत्। किं कृत्वा। प्रासुकं स्थंडिलमिति शेषः। प्रत्युपेक्ष्य। एतानि कानीत्याह। उच्चारं १ प्रस्रवणं २ श्लेष्म ३ सिंहाणजाल्लं च एतानि सर्वाणि प्रसिद्धानि ॥ १८ ॥

(टीका.) तथा उच्चारं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । उच्चारं प्रस्रवणं श्लेष्म सिंघाणजल्लमिति प्रतीतानि । एतानि प्रासुकं प्रत्युपेक्ष्य । स्थंडिलमिति वाक्यशेषः । परिस्थापयेदुत्सृजेदिति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

पविसित्तु परागारं, पाणठा जोअणस्स वा ॥
जयं चिट्ठे मिअं जासे, न य रूवेसु मणं करे ॥ १ए ॥

(अवचूरिः) वसतिविधिरुक्तः । अथ गोचरप्रवेशविधिमधिकृत्याह । प्रविश्य परागारं परगृहं पानार्थं जोजनार्थं वा ग्लानादेरौषधार्थं वा यतं तिष्ठेत् । गवाक्षादीनि नावलोकयेत् । मितं जापेतागमनकार्यादि यतनया । न च रूपेषु मनः कुर्यात् । रूपग्रहणं रसाद्युपलक्षणम् ॥ १ए ॥

(अर्थ.) उपाश्रयमां शीरीते रहेवुं ते कह्युं. हवे गोचरीए जता साधवानो विधि कहे डे. पविसित्तु इत्यादि सूत्र. गोचरीए गएल साधु जे ते (पाणठा के०) पानार्थं एटले जलादिकने अर्थे (वा के०) अथवा (जोअणस्स के०) जोजनस्य एटले जोजनने अर्थे अथवा ग्लान प्रमुख साधुना औषधने अर्थे (परागारं के०) परागारं एटले पारका गृहस्थना घर प्रत्ये (पविसित्तु के०) प्रविश्य एटले प्रवेश करीने (जयं के०) यतं एटले यतनाए (चिट्ठे के०) तिष्ठेत् एटले उजा रहे, (मिअं के०) मितं एटले परिमित (जासे के०) जापेत एटले बोले, (च के०) तथा (रूवेसु के०) रूपेषु एटले गृहस्थनी स्त्रीप्रमुखना रूपने विषे (मणं के०) मनः एटले मन प्रत्ये (न करे के०) न कुर्यात् एटले न करे. ॥ १ए ॥

(दीपिका.) इति उपाश्रयस्थानविधिरुक्तः । अथ गोचरप्रवेशनमाश्रित्य आह । साधुः यतं यतनया गवाक्षादिविलोकनेन विना उचितदेशे तिष्ठेत् । किं कृत्वा । परस्य गृहस्थस्य अगारं गृहं पानार्थं जोजनस्य वा ग्लानादेरौषधार्थं वा प्रविश्य पुनः साधुर्मितं यतनया जापेत आगमनप्रयोजनादि । परं न च रूपेषु दातृकान्तादिषु मनः कुर्यात् । एवंजूतानि एतानि इति न मनो निवेशयेत् । रूपग्रहणेन रसादयोऽपि ग्राह्याः ॥१ए॥

(टीका.) उपाश्रयस्थानविधिरुक्तो गोचरप्रवेशमधिकृत्याह । पविसित्तु सूत्रम् । प्रविश्य परागारं परगृहं पानार्थं जोजनस्य ग्लानादेरौषधार्थं वा यतं गवाक्षकादीन्यनवलोकयन् तिष्ठेदुचितदेशे । मितं यतनया जापेत आगमनप्रयोजनादीति । न च रूपेषु दातृकान्तादिषु मनः कुर्यात् । एवंजूतान्येतानीति न मनो निवेशयेत् । रूपग्रहणं रसाद्युपलक्षणमिति सूत्रार्थः ॥ १ए ॥

बहुं सुणेहि कन्नेहिं, बहुं अच्छीहिं पिच्छइ ॥
नय दिठं सुअं सवं, भिरकू अरकाउमरिहइ ॥ २० ॥

(अवचूरिः) गोचरगतः केनचित्पृष्टः सन्नित्येवं ब्रूयात्। किमित्याह। बहु अनेकप्रकारं शोजनाशोजनं शृणोति कर्णाभ्याम्। शब्दजातमिति गम्यते। बहु शोजनाशोजनमक्षिभ्यां पश्यति रूपजातम्। न च दृष्टं श्रुतं सर्वं स्वपरोजयाहितं। श्रुता ते पत्नी रुदतीत्येवमादि। भिक्षुराख्यातुमर्हति। चारित्रोपघातित्वादर्हति च स्वपरोजयहितं दृष्टस्ते राजानमुपशमयन् शिष्य इत्यादि ॥ २० ॥

(अर्थ.) गोचरी प्रमुख कार्यने अर्थे गृहस्थने घरे गएल साधुने कोइ एवो प्रश्न करे तो आरीते उत्तर आपवो, एम कहे छे. बहुं इत्यादि सूत्र, (भिरकू के०) भिक्षुः एटले साधु जे ते (कन्नेहिं के०) कर्णैः एटले कानवडे (बहुं के०) बहु एटले घणुं शुज तथा अशुज (सुणेइ के०) शृणोति एटले सांजले. तेमज (बहुं के०) बहु एटले घणुं शुज तथा अशुज (अच्छीहिं के०) अक्षिभिः एटले आखवडे (पिच्छइ के०) पश्यति एटले जुवे, पण (दिठं के०) दृष्टं एटले दीठेलुं तथा (सुअं के०) श्रुतं एटले सांजलेलुं (सवं के०) सर्वं एटले सर्व शुजाशुज प्रत्ये (अरकाउं के०) आख्यातुं एटले प्रकट कहेवाने (न अरिहइ के०) नार्हति एटले योग्य नथी. ॥ २० ॥

(दीपिका.) अथ गोचरादिगत एव साधुः केनचित् तथाविधं पृष्टः किं ब्रूयादित्याह। अथवा साधुः उपदेशस्य अधिकारे सामान्येन एवमाह। बहु अनेकप्रकारं शोजनमशोजनं च साधुः शृणोति कर्णाभ्यां शब्दसमूहमिति शेषः। तथा बहु अनेकप्रकारमेव शोजनमशोजनं च अक्षिभ्यां पश्यति। रूपसमूहमिति शेषः। परं न च दृष्टं श्रुतं सर्वं स्वस्य परस्य उजयस्य च अहितमपि तत्र पत्नी रुदतीत्येवमादिकं भिक्षुराख्यातुं कथयितुं न अर्हति चारित्रस्य घातात्। अर्हति च स्वपरोजयहितं दृष्टस्ते शिष्यो राजानमुपशामयन्। एतादृशं तु वचनं कथयेत् ॥ २० ॥

(टीका.) गोचरादिगत एव केनचित्तथाविधं पृष्ट एवं ब्रूयादित्याह। बहु त्ति सूत्रम्। अथवा उपदेशाधिकारे सामान्येनाह। बहु त्ति सूत्रम्। बह्वनेकप्रकारं शोजनाशोजनं शृणोति कर्णाभ्यां शब्दजातमिति गम्यते। तथा बह्वनेकप्रकारमेव शोजनाशोजनभेदेनाक्षिभ्यां पश्यति रूपजातमिति गम्यते। एवं न च दृष्टं श्रुतं सर्वं स्वपरोजयाहितमपि श्रुता ते रुदती पत्नीत्येवमादि भिक्षुराख्यातुमर्हति चारित्रोपघातात्। अर्हति च स्वपरोजयहितं दृष्टस्ते राजानमुपशामयञ्शिष्य इति सूत्रार्थः ॥२०॥

सुश्रं वा जइ वा दिठ्ठं, न लविज्जोवघाइश्रं ॥
न य केण उवाएणं, गिहिजोगं समायरे ॥ २१ ॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयन्नाह । श्रुतमन्यतो वा यदि वा दृष्टं स्वयमेव न लपेन्न जापेतौपघातिकमुपघातनिर्वृत्तं तत्फलं वा श्रौपघातिकं यथा चौरस्त्वमित्यादिरूपम् । न च केनचिदुपायेनोपरोधादिना गृहियोगं समाचरेत् २१ ॥

(अर्थ.) उपर कही तेज वात स्पष्ट कहे छे. सुश्रं इत्यादि सूत्र. (उवघाइअं के०) श्रौपघातिकं एटले उपघातथी थएली अथवा उपघात जेथी थाय एवी वात (सुश्रं के०) श्रुतं एटले सांजली होय, (जइवा के०) यदिवा एटले अथवा (दिठ्ठं के०) दृष्टं एटले दीठी होय, तो पण साधु जे ते ते वात प्रत्ये (न लविज्ज के०) नालपेत् एटले न बोले, तेमज (केण उवाएण के०) केनचिदुपायेन एटले कोइ पण प्रकारे सूक्ष्म जंगथी पण (गिहिजोगं के०) गृहियोगं एटले गृहस्थनी साथे तेना बालकने रमाडवा प्रमुख संबंध अथवा आरंज समारंजरूप गृहस्थनो व्यापार पण साधु जे ते (नय समायरे के०) नच समाचरेत् एटले न करे. ॥ २१ ॥

(दीपिका.) पुनरेतदेव स्पष्टयन्नाह । साधुः श्रुतं वा अन्यतः यदि वा दृष्टं वा स्वयं वा एतादृशं वचनं न आलपेत् न जापेत । कीदृशं वचनमौपघातिकमुपघातेन निर्वृत्तं तत्फलं वा श्रौपघातिकं यथा त्वं चोर इत्यादि । अतोऽन्यत् लपेदपीति गम्यते । तथा नच केनचिदुपायेन सूक्ष्मयापि जंग्या गृहियोगं गृहिसंबंधं तद्बालग्रहणादिरूपं गृहिव्यापारं प्रारम्नरूपं समाचरेत् कुर्यात् नचेति ॥ २१ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह । सुश्रं ति सूत्रम् । श्रुतं वा अन्यतः यदि वा दृष्टं स्वयमेव नालपेन्न जापेत । श्रौपघातिकमुपघातेन निर्वृत्तम् । तत्फलं वा । यथा चौरस्त्वमित्यादि । अतो नालपेदपीति गम्यते । तथा नच केनचिदुपायेन सूक्ष्मयापि जंग्या गृहियोगं गृहिसंबन्धं तद्बालग्रहणादिरूपं गृहिव्यापारं वा प्रारम्नरूपं समाचरेत् कुर्यान्नैवेति सूत्रार्थः ॥ २१ ॥

निठाणं रसनिज्जूढं, जद्दगं पावगं ति वा ॥
पुठो वा वि अपुठो वा, लाजालाजं न निद्दिसे ॥ २२ ॥

(अवचूरिः) निष्ठानं सर्वगुणोपेतं संजृतमन्नं । रसनिर्व्यूढं तद्विपरीतं कदशनमित्यर्थः । एतदाश्रित्याद्यं जद्रकं द्वितीयं पापकमिति पृष्टः परेण अपृष्टो वा स्वयमेव लाजालाजं न निर्दिशेदद्य साधु लब्धमसाधु वा शोजनमिदं नगरमशोजनमिति वा २२

(अर्थ.) वली निठाणं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (पुठो के०) पृष्टः एटले कोइ पूछे तो पण (वावि के०) वापि एटले अथवा (अपुठो के०) अपृष्टः एटले कोइ न पूछे तो पण (निठाणं के०) निष्टानं एटले सर्व गुण वडे युक्त एवा सरस आहार प्रत्ये (नइगं के०) भद्रकं एटले सारो एम न कहे, (वा के०) अथवा (रसनिजूढं के०) रसनिर्यूढं एटले नीरस आहार प्रत्ये (पावगं के०) पापकं एटले खराब छे एम न कहे. तथा आजे केवो लाभ थयो, एम कोइ पूछे अथवा न पूछे तो पण (लाभालाभं के०) लाभालाभं एटले मिष्टान्न प्रमुखनी प्राप्ति तथा प्राप्तिनो अभाव ए बन्नेने (न निद्दिसे के०) न निर्दिशेत् एटले न कहे. अर्थात् आजे सारो आहार मल्यो, अथवा नहि मल्यो इत्यादि वचन न बोले. ॥ २२ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच साधुर्निष्टानादेर्लाभमलाभं च न निर्दिशेत् । किमाश्रित्य । निष्टानं सर्वगुणैः सहितं रसनिर्यूढमेतद्विपरीतं कदशनमेतदाश्रित्याद्यं भद्रकं द्वितीयं पापकमिति वा । किं० साधुः । पृष्टः केनापि कीदृग् लब्धमिति पृष्टो न निर्दिशेत् । अद्य साधु लब्धमसाधु वा कथं शोभनमिदमशोभनं वा इदं नगरम् ॥ २२ ॥

(टीका.) किं च णिठाणं ति सूत्रम् । निष्टानं सर्वगुणोपेतं संभृतमन्नरसं निर्यूढमेतद्विपरीतं कदशनम् । एतदाश्रित्याद्यं भद्रकं द्वितीयं पापकमिति वा । पृष्टो वापि परेण कीदृग् लब्धमिति । अपृष्टो वा स्वयमेव लाभालाभं निष्टानादेर्न निर्दिशेदद्य साधु लब्धमसाधु वा शोभनमिदमपरमशोभनं चेति सूत्रार्थः ॥ २२ ॥

न य भोअणंमि गिद्धो, चरे उंछं अयंपिरो ॥
अफासुअं न भुंजिज्जा, कीअमुद्देसिआहडं ॥ २३ ॥

(अवचूरिः) नच भोजने गृद्धः सन् विशिष्टवस्तुलाभायेश्वरादिकुलेषु मुखमंगलिकया चरेत् । अपितु उंछं ज्ञाताज्ञातकुलेषु अजल्पन् धर्मलाभमात्राभिधायी चरेत् । तत्रापि अप्रासुकं सचित्तमिश्रादि कथं चिद्गृहीतमपि न भुञ्जीत । क्रीतमौद्देशिकाहृतं प्रासुकमपि न भुञ्जीत ॥ २३ ॥

(अर्थ.) न य इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (भोअणंमि के०) भोजने एटले भोजनने विषे (गिद्धो के०) गृद्धः एटले घणी गृद्धिवालो, लावनू घडने सारी वस्तुना लाभने अर्थे धनवंत श्रावकोनाज घरे (न चरे के०) न चरेत् एटले न जाय. तो (अयंपिरो के०) अजल्पनशीलः एटले वृथा बकवानुं मूकी देनारा एवा साधु जे ते (उंछं के०) उंछं एटले भावथी कांइक ज्ञान अने कांइक अज्ञान कुल प्रत्ये (चरे के०)

स्वपक्षादौ श्रुत्वा जिनशासनं क्रोधविपाकप्रतिपादकंवीतरागवचनम्। जहा चउहिं ठाणेहिं, जीवा असुरत्ताए कम्मं करेंति। तं जहा। कोहसीलयाए पाहुडसीलयाए जहा ठाणे जाव जंसं भए एस पुरिसे अन्नाणी मिछादिठी अक्कोसइ हणइ वा तं ण मे एस किंचि अवरझइ त्ति। किंतु मम एयाणि वयणिज्जाणि कम्माणि अवरझंति त्ति। सम्ममहियासमाणस्स निज्जरा एवं भविस्सइ त्ति सूत्रार्थः ॥ २५ ॥

कन्नसुखेहिं सद्देहिं, पेमं नाभिनिवेसए ॥
दारुणं कक्कसं फासं, काएण अहिआसए ॥ २६ ॥

(अवचूरिः) कर्णसौख्यहेतवः कर्णसौख्याः शब्दा वेणुवीणादिसंबंधिनस्तेषु प्रेम रागं नाभिनिवेशयेत्। दारुणमनिष्टं कर्कशं कठिनस्पर्शमुपनतं। कायेनाधिसहेत। न तत्र द्वेषं कर्यात्। अनेनाद्यंतयो रागद्वेषनिराकरणेन सर्वेन्द्रियविषयेषु रागद्वेष प्रतिषेधो वक्तव्यः ॥ २६ ॥

(अर्थ.) तेमज कन्नसुखेहिं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (कन्नसुखेहिं के०) कर्णसौख्यैः एटले श्रवणेंद्रियने सुख उपजावनारा एवा (सद्देहिं के०) शब्दैः एटले वेणु वीणा प्रमुख वाद्यादिकना शब्द सांभली तेना उपर (पेमं के०) प्रेम एटले प्रेमराग प्रत्ये (नाभिनिवेसए के०) नाभिनिवेशयेत् एटले न करे. तथा (दारुणं के०) दारुणं एटले अनिष्ट एवा तथा (कक्कसं के०) कर्कशं एटले कठिन एवा (फासं के०) स्पर्शं एटले प्राप्त थएल स्पर्शादिक प्रत्ये (अहिआसए के०) अधिसहेत एटले सहन करे. अर्थात् इष्ट अथवा अनिष्ट इंद्रिय विषय उपर रागद्वेष न करे. ॥ २६ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच। साधुः शब्देषु वेणुवीणासंबंधिषु न प्रेम अभिनिवेशयत्। न तेषु रागं कुर्यादित्यर्थः। किंभूतेषु शब्देषु। कर्णयोः सौख्यहेतुषु। पुनः किं० साधुः। स्पर्शं प्राप्तं सन्तं कायेन अतिसहेत न तत्र द्वेषं कुर्यात्। किंभूतं स्पर्शम्। दारुणं रौद्रमनिष्टमित्यर्थः। पुनः किं० स्पर्शम्। कर्कशं कठिनम्। अनेन आद्यंतयोर्द्वयो रागद्वेषयोः निवारणेन सर्वेन्द्रियविषयेषु रागद्वेषप्रतिषेधो वक्तव्यः ॥ २६ ॥

(टीका.) तथा कण्ण त्ति सूत्रम्। कर्णसौख्यहेतवः कर्णसौख्याः शब्दा वेणुवीणादिसंबन्धिनस्तेषु प्रेम रागं न अभिनिवेशयेत् न कुर्यादित्यर्थः। तथा दारुणमनिष्टं कर्कशं कठिनं स्पर्शमुपनतं सन्तं कायेनातिसहेत न तत्र द्वेषं कुर्यादित्यनेनाद्यन्तयोरागद्वेषनिराकरणेन सर्वेन्द्रियविषयेषु रागद्वेषप्रतिषेधो वेदितव्य इति सूत्रार्थः ॥ २६ ॥

खुहं पिवासं डुस्सिज्जं, सीउन्हं अरइं नयं ॥
अहिआसे अवहिउ, देहडुक्खं महाफलं ॥ २७ ॥

(अवचूरिः) क्षुधम् । शीतोष्णौ प्रतीतौ । अरतिं मोहनीयोद्भवां नयं व्याघ्रादिसमुद्भमतिसहेताव्यथितोऽदीनमनाः सन् देहडुःखं महाफलमिति संचिन्त्येति शेषः॥२७॥

(अर्थ.) वली खुहं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (अवहिउ के०) अवहितः एटले जेना मनमां दैन्य नथी एवो थयो छतो (खुहं के०) क्षुधं एटले नूख प्रत्ये, (पिवासं के०) पिपासां एटले तृषा प्रत्ये, (डुस्सिज्जं के०) डुःशय्यां एटले विषम नूमिने विषे सुवा रूप डुःशय्या प्रत्ये, (सीउन्हं के०) शीतोष्णं एटले शीत अने उष्ण प्रत्ये, (अरइं के०) अरतिं एटले मोहनीय कर्मना उदयथी उत्पन्न थएली अरति प्रत्ये, तथा (नयं के०) नयं एटले व्याघ्र विगेरेथी उत्पन्न थएल नय प्रत्ये, (अहिआसे के०) अधिसहेत एटले सहन करे, खमे. कारण के, (देहडुक्खं के०) देहडुःखं एटले देह छतां देहथी उत्पन्न थतुं डुःख सहन करवुं ते (महाफलं के०) महाफलं एटले मोटुं मोक्ष रूप फल आपनारुं एवुं छे. ॥ २७ ॥

(दीपिका.) किंच संसारे तत्सर्वमधिसहेत । तत् किमित्याह । क्षुधं बुभुक्षां, पिपासां तृषं, डुःशय्यां विषमनूम्यादिरूपां, शीतोष्णं प्रसिद्धम्, अरतिं मोहनीयकर्मोद्भवां, नयं व्याघ्रादिसमुद्भवम् । किंनूतः साधुः । अव्यथितः अदीनमनाः सन् देहडुःखं महाफलं संचिन्त्य इति शेषः । तथा च शरीरे सति एतत् डुखं शरीरं वा सम्यक् अतिसह्यमानं च मोक्षफलमेवेदमिति ॥ २७ ॥

(टीका.) किं च खुहं पि त्ति सूत्रम् । क्षुधं बुभुक्षां पिपासां तृषं डुःशय्यां विषमनूम्यादिरूपां शीतोष्णं प्रतीतमरतिं मोहनीयोद्भवां नयं व्याघ्रादिसमुत्थमतिसहेदेतत्सर्वमेव । अव्यथितोऽदीनमनाः सन् देहडुःखं महाफलं संचिन्त्येति वाक्यशेषः । तथा च शरीरे सत्येतद्दुःखं शरीरं वा सारं सम्यगतिसह्यमानं च मोक्षफलमेवेदमिति सूत्रार्थः ॥ २७ ॥

अत्थं गयंमि आइच्चे, पुरत्था अ अणुग्गए ॥
आहारमाइयं सव्वं, मणसा वि ण पत्थए ॥ २८ ॥

(अवचूरिः) अस्तं गत आदित्ये संध्यायां पुरस्ताच्चानुद्गते प्रत्यूषसि आहारात्मकं सर्वं न प्रार्थयेद् मनसापि ॥ २८ ॥

ह्यमात्मनोऽन्यं परिभवेत् । तथा आत्मानं न समुत्कर्षयेत् । सामान्येनेत्थंभूतोऽह मिति । श्रुतलाभाभ्यां न माद्येत पण्डितो लब्धिमानहमित्येवं । तथा जात्या तपस्वित्वेन बुद्ध्या वा न माद्येतेति वर्त्तते । जातिसंपन्नस्तपस्वी बुद्धिमानहमित्येवमु पलक्षणं चैतत्कुलबलरूपाणाम् । कुलसंपन्नोऽहं बलसंपन्नोऽहं रूपसंपन्नोऽहमित्येवं न माद्येतेति सूत्रार्थः ॥ ३० ॥

से जाणमजाणं वा, कट्टु आहम्मिअं पयं ॥
संवरे खिप्पमप्पाणं, बीअं तं न समायरे ॥ ३१ ॥

(अवचूरिः) स साधुर्ज्ञात्वाज्ञात्वा भोगतोऽनाभोगतश्च कृत्वाऽधार्मिकं पदं रागद्वे षाभ्यां मूलोत्तरगुणविराधनां संवरेत् क्षिप्रमात्मानं भावतो निवर्त्यालोचनादिना । द्वितीयं पुनस्तन्न समाचरेत् ॥ ३१ ॥

(अर्थ.) आभोगथी अथवा अनाभोगथी विराधना सेवे तो शुं करवुं ते कहेछे. ते इत्यादि सूत्र. (से के०) सः एटले ते साधु जे ते (जाणं के०) जानन् एटले जाणता (वा के०) अथवा (अजाणं के०) अजानन् एटले अजाणता (आहम्मिअं पयं के०) अधार्मिकं पदं एटले कोइ पण प्रकारे राग द्वेषथी मूल गुणनी अथवा उत्तर गुणनी विराधना प्रत्ये (कट्टु के०) कृत्वा एटले सेवीने (खिप्पं के०) क्षिप्रं एटले शीघ्र (अप्पाणं के०) आत्मानं एटले पोताना आत्माने (संवरे के०) संवरेत् एटले भावथी निवृत थइ आलोचना प्रमुख करी संवरे, तथा (बीअं के०) द्वितीयं एटले बीजी (तं के०) तत् एटले ते विराधना प्रत्ये (न समायरे के०) न समाचरेत् एटले सेवे नहि ॥ ३१ ॥

(दीपिका.) अथ उक्त आभोगानाभोगसेवितमर्थमाह । साधुः जानन् अजानन् वा आभोगतोऽनाभोगतश्चेत्यर्थः । आत्मानं क्षिप्रं भावतो निवृत्य आलोचनादिप्रकारेण संवरेत् । किं कृत्वा अधार्मिकं पदं कथंचिद् रागद्वेषाभ्यां मूलोत्तरगुणविराधनामिति भावः । परं न पुनर्द्वितीयं तत् समाचरेदनुबन्धदोषात् ॥ ३१ ॥

(टीका.) उक्त आभोगानाभोगसेवितार्थमाह । सेत्ति सूत्रम् । स साधुर्जानन् अजानन् वा आभोगतोऽनाभोगतश्चेत्यर्थः । कृत्वाधार्मिकं पदं कथंचिद्रागद्वेषाभ्यां मूलोत्तरगुणविराधनामिति भावः । संवरेत् क्षिप्रमात्मानं भावतो निवर्त्यालोचनादिना प्रकारेण तथा द्वितीयं पुनस्तन्न समाचरेत् । अनुबन्धदोषादिति सूत्रार्थः ॥ ३१ ॥

अणायारं परक्कम्मं,नेव गूहे न निन्हवे ॥
सुई सया वियडभावे, असंसत्ते जिइंदिए ॥ ३२ ॥

(अवचूरिः) अनाचारं सावद्ययोगं पराक्रम्यासेव्य गुरूणामन्त आलोचयेन्न निगूहेत् न निह्नुवीत। तत्र निगूहनं किंचित्कथनं निह्नवः सर्वथापलापः। शुचिरकलुषमतिः। सदा विकटभावः। असंसक्तोऽप्रतिबद्धः ॥ ३२ ॥

(अर्थ.) हवे एज कहे छे. अणायार इत्यादि सूत्र. (सुई के०) शुचिः एटले जेनी मति मलिन नथी एवा, (सया के०) सदा एटले निरंतर (वियडभावे के०) विकटभावः एटले प्रकट भावने धारण करनारा एवा, (असंसत्ते के०) असंसक्तः एटले कोइपण ठेकाणे प्रतिबंध न राखनारा एवा तथा (जिइंदिए के०) जितेन्द्रियः एटले इंद्रियोने पोताना वशमां राखनारा एवा साधु जे ते (अणायारं के०) अनाचारं एटले सावद्य व्यापार प्रत्ये (परक्कम्म के०) पराक्रम्य एटले सेवीने गुरुनी पासे आलोए, पण (नेव गूहे के०) नैव गूहयेत् एटले आलोयणा करता किंचित्मात्र कहीने बाकी सर्व गुप्त न राखे. तेमज (न निन्हवे के०) न निह्नुवीत एटले सेवेला अनाचरने सर्वथा गुप्त पण न राखे. ॥ ३२ ॥

(दीपिका.) पुनः एतदेवाह। साधुः अनाचारं सपापयोगं पराक्रम्य आसेव्य गुरुसमीप आलोचयन्न निगूहेन्न निन्हुवीतेति। तत्र निगूहनं किंचित्कथनं निन्हवः सर्वथापलापः। किंभूतः साधुः। शुचिः। न कलुषमतिः। सदा विकटभावः प्रकटभावः। पुनः किंभूतः साधुः। असंसक्तः अप्रतिबद्धः कुत्रापि। पुनः किंभूतः साधुः। जितेन्द्रियः अप्रमादः सन् ॥ ३२ ॥

(टीका.) एतदेवाह अणायारं ति सूत्रम्। अनाचारं सावद्ययोगं पराक्रम्यासेव्य गुरुसकाश आलोचयन्नेव गूहयेन्न निह्नुवीत। तत्र गूहनं किंचित्कथनं निन्हव एकान्ततोऽपलापः। किंविशिष्टः सन्नित्याह। शुचिरकलुषितमतिः सदा विकटभावः प्रकटभावः। असंसक्तोऽप्रतिबद्धः। क्वचिज्जितेन्द्रियो जितेन्द्रियप्रमादः सन्निति सूत्रार्थः ॥ ३२ ॥

अमोहं वयणं कुज्जा, आयरिअस्स महप्पणो ॥
तं परिगिज्झ वायाए, कम्मुणा उववायए ॥ ३३ ॥

(अवचूरिः) अमोघमवन्ध्यं वचनं कुर्यात् आचार्यस्य महात्मनः। तत्परिगृह्य वाचा ॐमित्यभ्युपगम्य कर्मणा उपपादयेत् क्रियया संपादयेत् ॥ ३३ ॥

(अर्थ.) तेमज अमोहं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (महप्पणो के०) महात्मनः एटले श्रुतादि गुणे करी श्रेष्ठ एवा (आयरिअस्स के०) आचार्यस्य एटले आचार्यना (वयणं के०) वचनं एटले 'फलाणं काम कर. इत्यादि वचन प्रत्ये (अमोहं के०)

अमोघं एटले फोगट नहि अर्थात् फलवालुं एवुं (कुज्जा के०) कुर्यात् एटले करे. आचार्यनुं वचन फोगट नहि जवा देवुं, फलवालुं करवुं एम कह्युं. ते शी रीतें ते क हेछे. (वायाए के०) वाचा एटले वाणीवडे (तं के०) तत् एटले ते आचार्यना व चन प्रत्ये (परिगिज्झ के०) परिगृह्य एटले 'हाजी' कही अंगीकार करीने (कम्मु णा के०) कर्मणा एटले हस्तपादादिकनी क्रियावडे (उववायए के०) उपपादयेत् एटले संपादन करे, अर्थात् आचार्यजीए कह्युं होय ते प्रमाणे करे. ॥ ३३ ॥

(दीपिका.) पुनराह । साधुः आचार्याणां वचनमिदं कुर्वित्यादिरूपममोघं सफलं कुर्यात्। एवमित्यङ्गीकारेण । किंभूतानामाचार्याणां महात्मनां श्रुतादिनिर्गुणैस्तद्व चनं परिगृह्य वाचा एवमिति अङ्गीकारेण कर्मणा उपपादयेत् क्रियया संपादयेत् ॥३३॥

(टीका.) तथा अमोहं ति सूत्रम् । अमोघमवन्ध्यं वचनमिदं कुर्वित्यादिरूपं कु र्यादित्येवमभ्युपगमेन । केषामित्याह । आचार्याणां महात्मनां श्रुतादिनिर्गुणैस्तत्परिगृह्य वाचा एवमित्यभ्युपगमेन कर्मणोपपादयेत्। क्रियया संपादयेदिति सूत्रार्थः ॥ ३३ ॥

अधुवं जीविअं नच्चा, सिद्धिमग्गं विआणिआ ॥
विणिअट्टिज्ज नोगेसु, आउं परिमिअप्पणो ॥ ३४ ॥

(अवचूरिः) अध्रुवमनित्यं जीवितं ज्ञात्वा सिद्धिमार्गं सम्यग्विज्ञानादिरूपं विज्ञाय विनिवर्तेत नोगेज्य एवमप्यायुः परिमितं शतवर्षाणमात्मनो विज्ञाय निवर्तेत ॥ ३४ ॥

(अर्थ.) अधुवं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते पोताना (जीविअं के०) जीवीतं ए टले आयुष्यप्रत्ये (अधुवं के०) अध्रुवं एटले क्षणिक, घडी एकमां विनाश पामे एवुं (नचा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने तथा (सिद्धिमग्गं के०) सिद्धिमार्गं एटले ज्ञानदर्शनचारित्ररूप मोक्षमार्ग प्रत्ये (विआणिआ के०) विज्ञाय एटले जाणीने तेमज कदाच (अप्पणो के०) आत्मनः एटले पोतानुं (आउं के०) आयुः एटले आयुष्य पूरुं होय तो पण ते (परिमिअं के०) परिमितं एटले सो वर्ष प्रमुख प्र माणवालुंज छे एवुं जाणीने (नोगेसु के०) नोगेज्यः एटले कर्मबंधना हेतु एवा विषयना नोगथी (विणिअट्टिज्ज के०) विनिवर्तेत एटले निवृत्त थाय, दूर रहे. ॥३४॥

(दीपिका.) पुनराह साधुः । नोगेज्यः कर्मबन्धस्य हेतुज्यः निवर्तेत । किं कृत्वा । जीवितमध्रुवमनित्यं मरणाऽसन्नं ज्ञात्वा । पुनः किं कृत्वा । सिद्धिमार्गं सम्यग्दर्शन चारित्रलक्षणं विज्ञाय । तथा अध्रुवमपि आयुः परिमितं संवत्सरशतादिमानेन वि ज्ञाय आत्मनो निवर्तेत नोगेज्य इत्यर्थः ॥ ३४ ॥

(टीका.) तथा अधुवं ति सूत्रम् । व्याख्या । अध्रुवमनित्यं मरणाशङ्कि जीवितं सर्वैज्ञावनिबन्धनं ज्ञात्वा । तथा सिद्धिमार्गं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रलक्षणं विज्ञाय विनिवर्तेत भोगेभ्यो बन्धैकहेतुभ्यः । तथाध्रुवमप्यायुः परिमितं संवत्सरशतादिमानेन विज्ञायात्मनो विनिवर्तेत भोगेभ्य इति सूत्रार्थः ॥ ३४ ॥

बलं थामं च पेहाए, सद्धामारुग्गमप्पणो ॥
खित्तं कालं च विन्नाय, तहप्पाणं निजुंजए ॥ ३५ ॥
जरा जाव न पीडेई, वाही जाव न वड्ढई ॥
जाविंदिआ न हायंति, ताव धम्मं समायरे ॥ ३६ ॥

(अवचूरिः) उपदेशाधिकारे प्रक्रान्त इदमेव समर्थयन्नाह बलं मानसं, स्थाम शारीरं । इयं गाथा लघुवृद्धवृत्तौ नोक्ता ॥ ३५ ॥ जरा यावन्न पीडयति । व्याधिर्यावन्न वर्द्धते । यावदिन्द्रियाणि न हीयन्ते । तावदत्रान्तरे धर्मं समाचरेत् ॥ ३६ ॥

अर्थः-तेमज बलं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (अप्पणो के०) आत्मनः एटले पोतानी (बलं के०) बलं एटले इंद्रियनी शक्ति (थामं के०) स्थाम एटले शरीरनी शक्ति (सद्दां के०) श्रद्धां एटले श्रद्धा (च के०) अने (आरुग्गं के०) आरोग्यं एटले आरोग्य अर्थात् तनडुरुस्ती प्रत्ये (पेहाए के०) प्रेक्ष्य एटले जोइने (च के०) वली (तह के०) तथा एटले तेमज (खित्तं के०) क्षेत्रं एटले क्षेत्र प्रत्ये, (कालं के०) कालं एटले कालप्रत्ये (विन्नाय के०) विज्ञाय एटले जाणीने (अप्पाणं के०) आत्मानं एटले पोताने (निजुंजए के०) नियुञ्जीत एटले कर्तव्यने विषे जोडे. ॥ ३५ ॥ जरा इत्यादि सूत्र. (जरा के०) जरा एटले वयनी हानि ते वृद्धपणुं जे ते (जाव के०) यावत् एटले ज्यां सुधी (न पीडेइ के०) न पीडयति एटले पीडा, दुःख देतुं नथी, अर्थात् ज्यांसुधी बुढापुं आव्युं नथी. तेमज (वाही के०) व्याधिः एटले कामकाज करवानी शक्तिने क्षीण करनार एवो रोग जे ते (जाव के०) यावत् एटले ज्यांसुधी (न वड्ढइ के०) न वर्धते एटले वृद्धि पामतो नथी, अर्थात् ज्यांसुधी रोग शरीर उपर जोर करतो नथी. तेमज (इंदिया के०) इंद्रियाणि एटले कामकाज करवानी शक्तिने साहाय्य करनार चक्षु प्रमुख इंद्रियो जे ते (जाव के०) यावत् एटले ज्यांसुधी (न हायंति के०) न हीयंते एटले क्षीण, शक्ति विनाना थता नथी. अर्थात् ज्यांसुधी इंद्रियोनी शक्ति क्षीण थइ नथी. (ताव के०) तावत् एटले त्यां सुधी (धम्मं के०) धर्मं एटले धर्मप्रत्ये (समायरे के०) समाचरेत् एटले आचरे ३६

(दीपिका.) उपदेशाधिकारे प्रक्रान्त इदमेव समर्थयन्नाह । साधुरात्मानं नियोज-येत् । किं कृत्वा। बलं मानसं स्थाम शारीरं प्रेक्ष्य विचार्य । पुनः श्रद्धामारोग्यमात्मनः पुनः क्षेत्रं कालं च विज्ञाय ॥ ३५ ॥ किं ज्ञात्वा आत्मानं नियोजयेत् इत्याह। साधु-स्तावन्तं कालं धर्मं चारित्रधर्मं समाचरेत् । तावन्तं कियन्तं कालमित्याह । याव-जरा वयोहानिरूपा न पीडयति । पुनर्यावत् व्याधिः क्रियासामर्थ्यशत्रुर्न वर्द्धते। पुन-र्यावत् इन्द्रियाणि क्रियासामर्थ्यस्य उपकारीणि श्रोत्रादीनि न हीयन्ते । तावत् द-त्रान्तरे प्रस्ताव इति कृत्वा धर्मं समाचरेत् ॥ ३६ ॥

(टीका.) उपदेशाधिकारे प्रक्रान्तमेव समर्थयन्नाह ।बलं ति सूत्रम् ।जर ति सूत्र' अस्य व्याख्या । जरा वयोहानिलक्षणा यावन्न पीडयति, व्याधिः ... या... ... र्यावन्न वर्द्धते । यावदिन्द्रियाणि क्रियासामर्थ्योपकारीणि श्रोत्रादीनि न हीयन्ते।- वदत्रान्तरे प्रस्ताव इति कृत्वा धर्मं समाचरेच्चारित्रधर्ममिति सूत्रार्थः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

कोहं माणं च मायं च, लोजं च पाववहृणं ॥
वमे चत्तारि दोसे उ, इच्छंतो हिअमप्पणो ॥ ३७ ॥

(अवचूरिः) धर्मोपायमाह । क्रोधं मानं मायां च लोजं च पापवर्द्धनम् एते पापहेतव इति पापवर्द्धनत्वव्यपदेशः । यतश्चैवमतो वमेच्चतुरो दोषानेतानेव दीन् इच्छन्नात्मनो हितम् ॥ ३७ ॥

(अर्थ.) हवे धर्मनो उपाय कहे ले. कोहं इत्यादि सूत्र. (अप्पणो के०) नः एटले पोताना (हिअं के०) हितं एटले हितप्रत्ये (इछंतो के०) इछन् इछा करतो एवो साधु जे ते (पाववहृणं के०) पापवर्द्धनं एटले पापनी करनार एवा (कोहं के०) क्रोधं एटले क्रोध, (च के०) वली (माणं के०) एटले मान, (च के०) वली (मायं के०) मायां एटले माया (च के०) वली नं के०) लोजं एटले लोज ए (चत्तारि के०) चतुरः एटले चार (दोसे के०) पान् एटले दोष प्रत्ये (वमे के०) वमेत् एटले वमे, त्याग करे. कारण के, ग करवाथी सर्व संपदा प्राप्त थाय ले. ॥ ३७ ॥

(दीपिका.) अथ धर्मस्य उपायमाह । साधुः क्रोधं, मानं, मायां, लोजं च वर्द्धनं पापस्य हेतवः । यतश्च एवं तत एतान् चतुरो दोषान् क्रोधादीन् वमेत् किं कुर्वन् । आत्मनो हितमिछन् । एतद्वमने हि सर्वसंपदिति ॥ ३७ ॥

(टीका) तदुपायमाह । कोहं गाहा व्याख्या । क्रोधं मानं च मायां च ए

पवर्धनं सर्वे एते पापहेतव इति पापवर्द्धनत्वव्यपदेशः । यतश्चैवमतो वमेच्चतुरो दो-
ानेतान् क्रोधादीन् हितमिच्छन्नात्मनः । एतद्वमने हि सर्वसंपदिति सूत्रार्थः ॥ ३७ ॥

कोहो पीइं पणासेइ, माणो विणयनासणो ॥
माया मित्ताणि नासेइ, लोभो सव्वविणासणो ॥ ३८ ॥

(अवचूरिः) एतद्वमने हि सर्वसंपत् । अवमने त्विहलोकापायमाह । क्रोधः प्रीतिं
प्रणाशयति, मानो विनयनाशनः, माया मित्राणि नाशयति, लोभः सर्वविनाशकः । त-
त्वतस्त्रयाणामपि तद्भावभावितत्वात् ॥ ३८ ॥

(अर्थ.) उपर कहेला चार दोषोनो त्याग न करे तो आ लोकमांज जे अपाय
ाय छे ते कहे छे. कोहो इत्यादि सूत्र. (कोहो के०) क्रोधः एटले क्रोध जे ते
पीइं के०) प्रीतिं एटले प्रीति प्रत्ये (पणासेइ के०) प्रणाशयति एटले नाश करेछे.
क्रोध चढेला मनुष्यना वचनथी प्रीतिनो नाश थायछे, ए वात अनुभवसिद्ध छे. (मा-
णो के०) मानः एटले मद, अहंकार जे ते (विणयनासणो के०) विनयनाशनः ए-
टले विनयनो नाश करनार छे. अहंकारी मनुष्य मूर्खताथी कोइनो विनय साचवतो
नथी, ए प्रत्यक्ष देखाय छे. (माया के०) माया एटले वक्रतारूप माया जे ते (मि-
त्ताणि के०) मित्राणि एटले मित्र प्रत्ये (नासेइ के०) नाशयति एटले नाश पमाडे
छे. वक्रता (वांकाइ) करनार मनुष्यने तेना मित्र छोडी दे छे, एवो अनुभव छे. (लो-
भो के०) लोभः एटले लोभ जे ते (सव्वविणासणो के०) सर्वविनाशनः एटले प्रीति,
विनय, मित्र विगेरे सर्वेनो नाश करनारो छे. कारण लोभथीज क्रोध, मान अने माया
थाय छे, माटे लोभज सर्व दोषोनुं मूल कहेवाय छे. ॥ ३८ ॥

(दीपिका.) अवमने तु इह लोक एव कष्टमाह । क्रोधः प्रीतिं प्रणाशयति । क्रो-
धान्धस्य वचनतः प्रीतेर्विच्छेददर्शनात् । मानो विनयनाशनः । गर्वेण विनयकरणस्य
अदर्शनात् । माया मित्राणि नाशयति । कौटिल्यवतः मित्रत्यागदर्शनात् । लोभः सर्व-
विनाशनः । परमार्थतः त्रयाणामपि प्रीत्यादीनां नाशदर्शनात् ॥ ३८ ॥

(टीका.) अवमने त्विह लोक एवापायमाह । कोह त्ति सूत्रम् । क्रोधः प्रीतिं
प्रणाशयति । क्रोधान्धवचनतस्तद्विच्छेददर्शनात् । मानो विनयनाशनः । अवलेपेन मू-
र्खतया तदकरणोपलब्धेर्माया मित्राणि नाशयति । कौटिल्यवतस्तत्त्यागदर्शनात् ।
लोभः सर्वविनाशनः । तत्त्वतस्त्रयाणामपि तद्भावभावितत्वादिति सूत्रार्थः ॥ ३८ ॥

उवसमेण हणे कोहं, माणं मद्दवया जिणे ॥
मायमज्जवनावेन, लोनं संतोसउ जिणे ॥ ३ए ॥

(अवचूरिः) उपशमेन हन्यात्क्रोधं, मानं मार्दवेनानुत्सृततया, मायां च ऋजुजावेनाशठतया जयेडुदयनिरोधादिना, लोनं संतोषतो निःस्पृहत्वेन जयेत्तडुदयनिरोधोदयप्राप्ताफलीकरणेन ॥ ३ए ॥

(अर्थ.) माटे उवसमेण इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (उवसमेण के०) उपशमेन एटले क्षमारूप उपशमवडे (कोहं के०) क्रोधं एटले क्रोध प्रत्ये (हणे के०) हन्यात् एटले हणे, (माणं के०) मानं एटले अहंकाररूप मानप्रत्ये (मद्दवया के०) मार्दवेन एटले मृडुतावडे (जिणे के०) जयेत् एटले जीते, नाश करे, (मायां के०) मायां एटले वक्रतारूप मायाप्रत्ये (अज्जवनावेण के०) ऋजुनावेन एटले सरलतावडे नाश करे, (लोनं के०) लोनं एटले लोन प्रत्ये (संतोसउ के०) संतोषतः एटले संतोषवडे (जिणे के०) जयेत् एटले जीते, नाश करे. उपर कहेला उपशम प्रमुख उपाय वडे क्रोधादिकना उदयने रोकवो, अने उदय आवेला क्रोधादिकने निष्फल करवा. ॥ ३ए ॥

(दीपिका.) यत एवं ततः किं कर्तव्यमित्याह। साधुः क्रोधमुपशमेन क्षांतिरूपेण हन्यात्। कथम्। उदयनिरोधोदयप्राप्ताफलीकरणेन। एवं मानं मार्दवेनानुत्सिक्ततया जयेत्। उदयनिरोधादिनैव।मायां च ऋजुनावेनाशठतया जयेत्। उदयनिरोधादिना। एवं लोनं संतोषतो निस्पृहत्वेन जयेत्। तडुदयनिरोधोदयप्राप्ताफलीकरणेनेति ॥३ए॥

(टीका.) यत एवमत उवसमेण त्ति सूत्रम्। उपशमेन शान्तिरूपेण हन्यात् क्रोधमुदयनिरोधोदयप्राप्ताफलीकरणेन। एवं मानं मार्दवेनानुत्सृततया जयेत्। उदयनिरोधादिनैव। मायां च ऋजुनावेन अवक्रतया जयेत्। उदयनिरोधादिनैव। एवं लोनं संतोषेण निस्पृहत्वेन जयेत्। उदयनिरोधोदयप्राप्ताफलीकरणेनेति सूत्रार्थः ॥ ३ए॥

कोहो अ माणो अ अणिग्गहीआ, माया अ लोनो अ पवट्ठमाणा ॥
चत्तारि एए कसिणा कसाया, सिंचंति मूलाइ पुणप्नवस्स ॥ ४० ॥

(अवचूरिः) एषां परलोकापायमाह। क्रोधश्च मानश्चानिगृहीतावुग्रूरूपौ माया च लोनश्च प्रवर्द्धमानौ। चत्वार एते क्रोधादयः। कृत्स्नाः संपूर्णाः कृष्णाः क्लिष्टाः कषायाः सिञ्चन्ति अशुजनावजलेन मूलानि तयाविधकर्मरूपाणि पुनर्जवस्य पुनर्जन्मतरोरिति ॥ ४० ॥

(अर्थ.) हवे क्रोध प्रमुख चार कषाय परलोकने विषे पण अनर्थ उत्पन्न करेछे एम कहेछे. कोहो इत्यादि सूत्र. (अणिग्गहीआ के०) अनिगृहीतौ एटले पोताना वशमां (तावामां) न राखेला एवा (कोहो के०) क्रोधः एटले क्रोध (अ के०) च एटले अने (माणो के०) मानः एटले अहंकाररूप मान तथा (पवड्ढमाणा के०) प्रवर्द्धमानौ एटले वृद्धि पामता एवा (माया के०) माया एटले वक्रतारूप माया (अ के०) च एटले अने (लोभो के०) लोभः एटले लोभ मली (चत्तारि के०) चत्वारः एटले चार (कसिणा के०) कृत्स्नाः एटले संपूर्ण, अथवा कृष्णाः एटले अशुभ कर्मना कारणरूप होवाथी काला, अथवा क्लिष्टाः एटले क्लेशवाला एवा (एए कसाया के०) एते कषायाः एटले आ कषाय जे ते (पुणब्भवस्स के०) पुनर्भवस्य एटले पुनर्जन्मरूप वृक्षना (मूलाइं के०) मूलानि एटले मूल प्रत्ये. (सिंचंति के०) सिञ्चन्ति एटले सिंचे छे. अर्थात् चारे कषाय परलोकने विषे जन्ममरणरूप संसारना कारण छे. ॥४०॥

(दीपिका.) क्रोधादीनामेव परलोके कष्टमाह। एते कषायाः चत्वारोऽपि पुनर्भवस्य पुनर्जन्मवृक्षस्य मूलानि तथाविधकर्मरूपाणि सिञ्चन्ति। अशुभभावजलेनेति शेषः। किंभूताः कषायाः। कृत्स्नाः संपूर्णाः कृष्णा वा क्लिष्टाः। के। कषायाः क्रोधश्च मानश्च एतौ द्वावनिगृहीतौ उच्छृंखलौ। माया च लोभश्च एतौ द्वौ विवर्द्धमानौ वृद्धिं गच्छन्तौ सन्तौ ॥ ४० ॥

(टीका.) क्रोधादीनामेव परलोकापायमाह। कोहो त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। क्रोधश्च मानश्चानिगृहीतौ उच्छृंखलौ माया च लोभश्च विवर्धमानौ च वृद्धिं गच्छन्तौ चत्वार एते क्रोधादयः कृत्स्नाः संपूर्णाः कृष्णा वा क्लिष्टाः कषायाः सिञ्चन्ति अशुभभावजलेन मूलानि तथाविधकर्मरूपाणि पुनर्भवस्य पुनर्जन्मतरोरिति सूत्रार्थः ४०

रायणिएसु विणयं पउंजे, धुवसीलयं सययं न हावइज्जा ॥
कुम्मुव्व अल्लीणपल्लीणगुत्तो,परक्कमिज्जा तवसंजमंमि॥ ४१ ॥

(अवचूरिः) यत एवमतस्तन्निग्रहार्थमिदं कुर्यात्। रत्नाधिकेषु चिरदीक्षितेषु विनयमभ्युत्थानादिकं प्रयुञ्जीत। ध्रुवशीलतामष्टादशसहस्रशीलाङ्गरूपां न हापयेत्सततं कूर्म इव आलीनप्रलीनगुप्तः। अङ्गोपाङ्गानि संयम्येत्यर्थः। पराक्रमेत प्रवर्त्तेत तपःसंयमे तपःप्रधाने संयमे ॥ ४१ ॥

(अर्थ.) एम छे माटे कषायोने जितवाने अर्थे आ उपाय करवो, एम कहे छे. रायणिए इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (रायणिएसु के०) रत्नाधिकेषु एटले दीक्षार्थी अ-

थवा ज्ञान विगेरेथी पोताना करतां अधिक एवा आचार्य प्रमुखने विषे (विणयं के०) विनयं एटले अभ्युत्थान प्रमुख विनय प्रत्ये (पयुंजे के०) प्रयुञ्जीत एटले करे. तथा (धुवसीलयं के०) ध्रुवशीलतां एटले अढारसहस्रशीलांगपालनरूप जे शीलने विषे दृढता ते प्रत्ये (सययं के०) सततं एटले निरंतर (न हावइज्जा के०) न हापयेत् एटले छोडे नहि. तेमज (कुम्मु व्व के०) कूर्म इव एटले काछवानी पेठे (अल्लीणपल्लीणगुत्तो के०) आलीनप्रलीनगुप्तः एटले पोताना अंगोपांग प्रत्ये सम्यक्प्रकारे गुप्त राखीने (तवसंजमम्मि के०) तपःसंयमे एटले तपस्या जेमां प्रधान छे एवा संयमने विषे (परक्कमिज्जा के०) पराक्रमेत एटले प्रवृत्त थाय. ॥ ४१ ॥

(दीपिका.) यतश्चैवमतः कषायनिग्रहार्थमिदं कुर्यादित्याह । साधुः रत्नाधिकेषु चिरदीक्षितादिषु विनयमभ्युत्थानादिरूपं प्रयुञ्जीत । पुनः ध्रुवशीलतामष्टादशशीलाङ्गसहस्रपालनरूपां सततं निरन्तरं यथाशक्ति न हापयेत् । पुनः कूर्म इव कच्छपवत् आलीनप्रलीनगुप्तः अङ्गानि उपांगानि च सम्यक् संयम्य इत्यर्थः । पराक्रमेत प्रवर्तेत तपःसंयमे तपःप्रधाने संयम इति ॥ ४१ ॥

(टीका.) यत एवमतः कषायनिग्रहार्थमिदं कुर्यादित्याह । रायणिए त्ति । रत्नाधिकेषु चिरदीक्षितादिषु विनयमभ्युत्थानादिरूपं प्रयुञ्जीत । तथा ध्रुवशीलतामष्टादशशीलाङ्गसहस्रपालनरूपां सततमनवरतं यथाशक्ति न हापयेत्। तथा कूर्म इव कच्छप इवालीनप्रलीनगुप्तः अङ्गोपाङ्गानि सम्यक् संयम्येत्यर्थः । पराक्रमेत प्रवर्त्तेत तपःसंयमे तपःप्रधाने संयम इति सूत्रार्थः ॥ ४१ ॥

निद्दं च न बहु मन्निज्जा, सप्पहासं विवज्जए ॥
मिहो कहाहिं न रमे, सज्झायंमि रओ सया ॥ ४२ ॥

(अवचूरिः) निद्रां च न बहु मन्येत न प्रकामशायी स्यात् । स प्रहासमतीव हसरूपं विवर्जयेत्। मिथःकथासु राहस्यिकीषु न रमेत। स्वाध्याये रतः सदा भवेत् ॥४२॥

(अर्थ.) वली निद्दं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (निद्दं के०) निद्रां एटले निद्रा प्रत्ये (न बहु मन्निज्जा के०) न बहु मन्येत एटले घणुं मान आपे नहि, अर्थात् घणी निद्रा (ऊंघ) लिये नहि. तथा (सप्पहासं के०) सप्रहासं एटले जेमां हसी (मस्करी) घणी होय एवा वचन प्रत्ये (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले वर्जे. तेमज (मिहो कहाहिं के०) मिथः कथासु एटले माहोमाहे एकांतमां छानी वातो करवामां (न रमे के०) न रमेत एटले रमी रहे नहि. तो शुं करे ते कहे छे. (स-

के०) सदा एटले निरंतर (सज्झायंमि के०) स्वाध्याये एटले स्वाध्यायने (सज्झायने) विषे (रउ के०) रतः एटले आसक्त एवो थाय. ॥ ४२ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच साधुः निद्रां च न बहु मन्येत न प्रकामशायी स्यात्। पुनः स साधुः प्रहासमतीवहासरूपं विवर्जयेत्। पुनः परस्परं कथासु राहस्यिकीषु न रमेत। तर्हि किं कुर्यादित्याह। स्वाध्याये वाचनादौ रतः तत्परः स्यात् सदा ॥ ४२ ॥

(टीका) किंच निद्दं च त्ति सूत्रमस्य व्याख्या। निद्रां च न बहु मन्येत। न प्रकामशायी स्यात्। स प्रहासं चातीवहासरूपं विवर्जयेत्। मिथःकथासु राहस्यिकीषु न रमेत। स्वाध्याये वाचनादौ रतः सदा एवंभूतो भवेदिति सूत्रार्थः ॥ ४२ ॥

जोगं च समणधम्मंमि, जुंजे अनलसो धुवं ॥
जुत्तो अ समणधम्मंमि, अहं लहइ अणुत्तरं ॥ ४३ ॥

(अवचूरिः) योगं त्रिविधं मनोवाक्कायव्यापारं क्षान्त्यादिलक्षणे युञ्जीत। अनलस उत्साहवान् ध्रुवं नित्यमौचित्येन कालादौ अनुप्रेक्षायां मनोयोगमध्ययने वाग्योगं प्रत्युपेक्षणायां काययोगमिति युक्त एवं व्यापृतः श्रमणधर्मे दशविधे अर्थं लभतेऽनुत्तरं केवलज्ञानरूपमिति ॥ ४३ ॥

(अर्थ.) तथा जोगं च इत्यादि सूत्र. (धुवं के०) ध्रुवं एटले नित्य, सदाकाल (अनलसो के०) अनलसः एटले आलस्यरहित अर्थात् उत्साहवाला एवा साधु जे ते (समणधम्मम्मि के०) श्रमणधर्मे एटले दश प्रकारना साधुधर्मनेविषे (जोगं के०) योगं एटले पोताना मन वचन कायाना योग प्रत्ये (जुंजे के०) युञ्जीत एटले जोडे. कारण के, (समणधम्मंमि के०) श्रमणधर्मे एटले क्षांतिप्रमुख दश प्रकारना साधुधर्मने विषे (जुत्तो के०) युक्तः एटले जोडेला एवा साधु जे ते (अणुत्तरं के०) अनुत्तरं एटले सर्वोत्कृष्ट एवा (अहं के०) अर्थं एटले ज्ञान प्रमुख वस्तु प्रत्ये (लहइ के०) लभते एटले पामे छे. ॥ ४३ ॥

(दीपिका.) एवं योगं च त्रिविधं मनोवाक्कायव्यापारं श्रमणधर्मे क्षान्तिप्रमुखलक्षणे युञ्जीत। किंभूतः साधुः। अनलस उत्साहवान् ध्रुवं कालादीनामौचित्येन नित्यं संपूर्णं सर्वत्र प्रधानोपसर्जनभावेन वा अनुप्रेक्षाकाले मनोयोगम्, अध्ययनकाले वाग्योगं, प्रत्युपेक्षणाकाले काययोगमिति। फलमाह। युक्त एवं व्यापृतः कुत्र श्रमणधर्मे दशविधे लभते अर्थं प्राप्नोत्यनुत्तरं भावार्थं ज्ञानादिरूपमिति ४३

(टीका.) तथा जोगं च त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । योगं च त्रिविधं मनो-
कायव्यापारं श्रमणधर्मे क्षान्त्यादिलक्षणे युञ्जीतानलस उत्साहवान् । ध्रुवं कालो-
चित्येन नित्यं संपूर्णं सर्वत्र प्रधानोपसर्जनजावेन वा अनुप्रेक्षाकाले मनोयोगमध्य-
यनकाले वाग्योगं प्रत्युपेक्षणाकाले काययोगमिति । फलमाह । युक्त एवं श्रमण-
धर्मे दशविधेऽर्थं लजते प्राप्नोत्यनुत्तरं जावार्थं ज्ञानादिरूपमिति सूत्रार्थः ॥ ४३ ॥

इहलोगपारत्तहिअं, जेणं गच्छइ सुग्गइं ॥
बहुस्सुअं पज्जुवासिज्जा, पुच्छिज्जत्थविणिच्छयं ॥ ४४ ॥

(अवचूरिः) एतदेवाह । इह लोके परत्र हितं । येनार्थेन ज्ञानादिना या
सुगतिं पारंपर्येण सिद्धिमित्यर्थः । उपदेशाधिकार उक्तस्वरूपसाधनोपायम
बहुश्रुतमागमवृद्धं पर्युपासीत सेवेत । सेवमानश्च पृच्छेदर्थविनिश्चयम् ॥ ४४ ॥

(अर्थ.) एज कहे छे. इहलोग इत्यादि सूत्र. (जेण के०) येन एटले जे
प्रमुख वस्तु वडे (इहलोगपारत्तहिअं के०) इहलोकपरत्रहितं एटले आ
कर्मनो बंध रोकवाथी आ लोकने विषे अने शुज कर्मना अनुबंधथी परलोकने
पण हित थाय. तथा जे ज्ञानादिक वडे साधु जे ते (सुग्गइं के०) सुगतिं एटले
रंपराए सिद्धिरूप गति प्रत्ये (गच्छइ के०) गच्छति एटले जाय छे. हवे ज्ञान
फनो उपाय कहे छे. साधु जे ते (बहुस्सुअं के०) बहुश्रुतं एटले आगमवृद्ध
आगमना पूर्ण जाण एवा आचार्य प्रमुखनी (पज्जुवासिज्जा के०) पर्युपासीत
टले सेवा करे. तथा सेवा करता (अत्थविणिच्छयं के०) अर्थविनिश्चयं एटले अर्थ
रक्षण करनार अने कल्याणने पमाडनार एवा साधनना निर्णय प्रत्ये (पुच्छि
पृच्छेत् एटले पूछे. ॥ ४४ ॥

(दीपिका.) पुनरेतदेवाह । इह लोके परत्र लोके च हितम् । कथम् । इह
अकुशलप्रवृत्तिदुःखनिरोधेन परलोके च कुशलानुबन्धत उजयलोकहितमिति
येन अर्थेन ज्ञानादिना करणनूतेन साधुः सुगतिं पारंपर्येण सिद्धिमित्यर्थः । अ
अथ उपदेशाधिकार उक्तव्यतिकरसाधनस्य उपायमाह । बहुश्रुतमागमवृद्धं
पर्युपासीत सेवेत । तं सेवमानश्च साधुः पृच्छेदर्थविनिश्चयमपायरक्षकं क
बहुं वा अर्थविनिश्चयजावमिति ॥ ४४ ॥

(टीका.) एतदेवाह । इह लोग त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । इह लोके
त्र हितम् । इहाकुशलप्रवृत्तिदुःखनिरोधेन परत्र कुशलानुबन्धन उजयलोक

ेत्यर्थः । येनार्थेन ज्ञानादिना करणभूतेन गच्छति सुगतिं पारंपर्येण सिद्धिमि-
ार्थः । उपदेशाधिकार उक्तव्यतिकरसाधनोपायमाह । बहुश्रुतमागमवृद्धं पर्युपा-
ीत सेवेत । सेवमानश्च पृच्छेदर्थविनिश्चयमपायरक्षकं कल्याणावहं वार्यावितथ-
ावमिति सूत्रार्थः ॥ ४४ ॥

हत्थं पायं च कायं च, पणिहाय जिइंदिए ॥
अल्लीणगुत्तो निसिए, सगासे गुरुणो मुणी ॥ ४५ ॥

(अवचूरिः) हस्तं पादं च कायं च प्रणिधाय संयम्य । जितेन्द्रियो निभृतो भूत्वा ालीनगुप्तो निषीदेदीषल्लीन उपयुक्त इत्यर्थः । गुरूणां सकाशे मुनिः ॥ ४५ ॥

(अर्थ.) आचार्य प्रमुखनी सेवा करे त्यारे केवी रीते रहे ते कहे छे. हत्थं इ-ादि सूत्र. (जिइंदिए के०) जितेंद्रियः एटले जेणे पोतानी इंद्रियो वशमां राखी एवा (मुणी के०) मुनिः एटले साधु जे ते (हत्थं के०) हस्तं एटले पोताना हा-ने (च के०) पुनः (पायं के०) पादं एटले पगने (च के०) वली (कायं के०) ायं एटले शरीरने (पणिहाय के०) प्रणिधाय एटले विनय सचवाय एवी रीते कोची राखीने (अल्लीणगुत्तो के०) आलीनगुप्तः एटले उपयोग राखता छता गुरुणो के०) गुरोः एटले गुरुनी (सगासे के०) सकाशे एटले समीप भागने विषे निसिए के०) निषीदेत् एटले बेसे. ॥ ४५ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । मुनिः गुरोः सकाशे समीपे निषीदेत् । कीदृशः सन् । आ-ीनगुप्त ईषल्लीन उपयुक्त इत्यर्थः । किं कृत्वा निषीदेत् । हस्तं च पादं च कायं च ्रणिधाय संयम्य । पुनः किं कृत्वा । जितेन्द्रियो निभृतो भूत्वा ॥ ४५ ॥

(टीका.) पर्युपासीनश्च हत्थं ति सूत्रम् । हस्तं पादं च कायं च प्रणिधायेति ंयम्य जितेन्द्रियो निभृतो भूत्वा आलीनगुप्तो निषीदेत् । ईषल्लीन उपयुक्त इत्यर्थः । ाकाशे गुरोर्मुनिरिति सूत्रार्थः ॥ ४५ ॥

न पक्खओ न पुरओ, नेव किच्चाण पिट्ठओ ॥
न य ऊरुं समासिज्ज, चिट्ठिज्जा गुरुणंतिए ॥ ४६ ॥

(अवचूरिः) किंच न पक्षतः पार्श्वतो न पुरतो नैव कृत्यानामाचार्याणां पृष्ठतो ेपीदेदिति वर्त्तते । अविनयवन्दमानान्तरायादर्शनादिदोषात् । न च ऊरुं समा-श्रित्य ऊरोरुपर्यूरुं कृत्वा तिष्ठेद्गुर्वन्तिके । अविनयादिदोषप्रसंगात् ॥ ४६ ॥

(अर्थ.) वली न पक्खओ इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (किच्चाण के०) कृत्यानां ए-

टले आचार्य जे तेमना (पक्खओ के०) पक्षतः एटले पार्श्वभागने विषे (न निसिए के०) न निषीदेत् एटले बेसे नहि. कारण के, तेथी अविनय प्रमुख थाय छे. तथा (पुरओ के०) पुरतः एटले अग्रभागने विषे (न निसिए के०) न निषीदेत् एटले बेसे नहि. कारण के, तेथी वंदना करनार लोकोने अंतराय थवानो संभव रहे छे. तेमज (पिछओ के०) पृष्ठतः एटले आचार्य प्रमुखना पृष्ठ भागने विषे (नेव निसिए के०) नैव निषीदेत् एटले नहिज बेसे. कारण के, तेथी आचार्यनी दृष्टि आपणा उपर न रहे. तेमज साधु जे ते (गुरुणंतिए के०) गुरोरन्तिके एटले गुरुना समीप भागने विषे (ऊरुं समासिज्ज के०) ऊरुं समाश्रित्य एटले साथल उपर साथल चढावीने (नय चिठिज्ज के०) न च तिष्ठेत् एटले बेसे नहि. कारण के, तेथी अविनय प्रमुख दोष थाय छे. ॥ ४६ ॥

(दीपिका.) पुनः किम् । साधुः कृत्यानामाचार्याणां न पक्षतः पार्श्वतो निषीदेत् । एवं न पुरतोऽग्रतः । नापि पृष्ठ तो मार्गतः । यथासंख्यमविनयवंदमानांतरायादर्शनादिदोषाः प्रभवंति । पुनः तत्र ऊरुं समाश्रित्य ऊरोरुपर्यूरुं कृत्वा न तिष्ठेत् । गुरोऽन्तिके अविनयादिदोषप्रसंगात् ॥ ४६ ॥

(टीका.) न पक्खओ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । न पक्षतः पार्श्वतः न पुरतोऽग्रतः । नैव कृत्यानामाचार्याणां पृष्ठतो मार्गतो निषीदेदिति वर्त्तते । यथासंख्यमविनयवन्दमानान्तरायादर्शनादिदोषप्रसंगात् । न चोरुं समाश्रित्य ऊरोरुपर्यूरुं कृत्वा तिष्ठेद्गुर्वन्तिके । अविनयादिदोषप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ ४६ ॥

अपुछिओ न भासिज्जा, भासमाणस्स अंतरा ॥
पिठिमंसं न खाइज्जा, मायामोसं विवज्जए ॥ ४७ ॥

(अवचूरिः) उक्तः कायप्रणिधिः । वाक्प्रणिधिमाह । अपृष्टो निःकारणं न भाषेत । भाषमाणस्यान्तरा न भाषेत । पृष्ठिमांसं परोक्षदोषकीर्तनरूपं न खादेदतो मायाप्रधानां मृषां वाचं विवर्जयेत् ॥ ४७ ॥

(अर्थ.) गुरुनी सेवा करता कायनो संयम कह्यो. हवे वाणीनो कहे छे. अपुछिओ इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (अपुछिओ के०) अपृष्टः एटले गुरुए पूछया विना (न भासिज्जा के०) न भाषेत एटले बोले नहि. (भासमाणस्स के०) भाषमाणस्य एटले गुरु कांइ वात करता होय तो तेमनी (अंतरा के०) अंतरा एटले वचे (न भासिज्जा के०) न भाषेत एटले बोले नहि. (पिठिमंसं के०) पृष्ठिमांसं एटले पीठना मांस प्रत्ये (न खाइज्जा के०) न खादेत् एटले खाय नहि, अर्थात् गुरुनी परपूठे

निंदा प्रमुख करे नहि. तेमज (मायामोसं के०) मायामृषां एटले माया (कपट) प्रधान जेमां ते एवा असत्य वचन प्रत्ये (विवज्जए के०) विवर्जयेत् एटले वर्जे. ॥ ४७ ॥

(दीपिका.) इति उक्तः कायप्रणिधिः । अथ वाक्प्रणिधिमाह । साधुरपृष्टः सन् निःकारणं न भाषेत । पुनर्भाषमाणस्य अन्तरापि न भाषेत। नचेदमित्थं तर्ह्येवमिति । तथा पृष्टिमांसं परोक्तदोपकीर्तनरूपं न खादेत् न भाषेत । पुनर्मायामृषां मायाप्रधानं मृषावादं विवर्जयेदिति ॥ ४७ ॥

(टीका.) उक्तः कायप्रणिधिर्वाक्प्रणिधिमाह । अपुछिउ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । अपृष्टो निष्कारणं न भाषेत । भाषमाणस्य चान्तरेण न भाषेत । नेदमित्थं किं तर्ह्येवमिति । तथा पृष्टिमांसं परोक्तदोपकीर्तनरूपं न खादेन्न भाषेत । मायामृषां मायाप्रधानां मृषावाचं विवर्जयेदिति सूत्रार्थः ॥ ४७ ॥

अप्पत्तिअं जेण सिआ, आसु कुप्पिज्ज वा परो॥
सवसो तं न भासिज्जा, भासं अहिअगामिणिं ॥ ४८ ॥

(अवचूरिः) अप्रीतिर्येन स्यात्। प्राकृतत्वाल्लिङ्गव्यत्ययः । यया भाषया आशु शीघ्रं कुप्येद्वा परो रोपं दर्शयेत्। सर्वशः सर्वास्ववस्थासु तामित्थंभूतां भाषामहितगामिनीमुभयलोकविरुद्धां न भाषेत ॥ ४८ ॥

(अर्थ.) वली अप्पत्तिअं इत्यादि सूत्र. (जेण के०) यया एटले जे भाषाए करीने (अप्पत्तिअं के०) अप्रीतिः एटले अप्रीति (सिआ के०) स्यात् एटले थाय. (वा के०) अथवा जे वचने करीने (परो के०) परः एटले पारको कोइ पुरुष (आसु के०) आशु एटले शीघ्र (कुप्पिज्ज के०) कुप्येत् एटले रोप पामे. (तं के०) तां एटले ते (अहिअगामिणिं के०) अहितगामिनीं एटले अहितने करनारी एवी (भासं के०) भाषां एटले भाषाप्रत्ये (सव्वसो के०) सर्वशः एटले सर्व प्रकारे सर्वे अवस्थाने विषे साधु जे ते (न भासिज्जा के०) न भाषेत एटले बोले नहि.॥४८॥

(दीपिका.) पुनः किंच । साधुः इत्थंभूतां भाषां न भाषेत । इत्थं कीदृशीम् । प्राकृतशैल्या येनेति यया भाषया अप्रीतिः अप्रीतिमात्रं भवेत् । तथा आशु शीघ्रं कुप्येद् वा परो रोपकार्यं दर्शयेत् । सर्वत्र सर्वास्ववस्थासु तामीदृशीं भाषां न भाषेत। पुनः अहितगामिनीमुभयलोकविरुद्धां न भाषेत ॥ ४८ ॥

(टीका.) किंच । अप्पत्तिअं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । अप्रीतिर्येन स्यादिति । प्राकृतशैल्या येनेति यया भाषया भाषितया अप्रीतिरित्यप्रीतिमात्रं भवेत् । तथा

आशु शीघ्रं कुप्येद्धा परो रोषकार्यं दर्शयेत् । सर्वशः सर्वास्ववस्थासु तामित्थंभूतां न नाषेत नाषामहितगामिनीमुनयलोकविरुद्धामिति सूत्रार्थः ॥ ४७ ॥

दिठं मिअं असंदिद्धं, पडिपुन्नं विअं जिअं ॥
अयंपिरमणुव्विग्गं, नासं निसिर अत्तवं ॥ ४९ ॥

(अवचूरिः) नाषणोपायमाह । दृष्टामिति दृष्टार्थविषयां स्तोकामसंदिग्धां स्फुटां प्रतिपूर्णां स्वरादिनिः । व्यक्तामलल्लां जितां परिचितामजल्पनशीलां नोच्चैर्नातिनीचैः । अनुद्विग्नां नोद्वेगकारिणीं निसृजेद्ब्रूयाद् आत्मवान् सचेतनः ॥ ४९ ॥

(अर्थ.) हवे केवुं वचन बोलवुं ते कहे ले. दिठं इत्यादि सूत्र. (अत्तवं के०) आत्मवान् एटले सचेतन एवा साधु जे ते (दिठं के०) दृष्टां एटले पोते जे वात दीठी होय ते संबंधी, (मिअं के०) मितां एटले परिमित, (असंदिद्धं के०) असंदिग्धां एटले संशयरहित अर्थात् जे सांजलवाथी कोइने शंका उत्पन्न न थाय एवी, (पडिपुन्नं के०) प्रतिपूर्णां एटले जेमांना स्वरव्यंजनादिकनो उच्चार स्पष्ट होवाथी प्रकट एवी, (जिअं के०) जितां एटले परिचित एवी, (अयंपिरं के०) अजल्पनशीलां एटले ऊंचे अथवा नीचे न वलगनारी एवी तथा (अणुव्विग्गं के०) अनुद्विग्नां एटले उद्वेग न उपजावनारी एवी (नासं के०) नाषां एटले नाषा प्रत्ये (निसिरे के०) निसृजेत् एटले बोले. ॥ ४९ ॥

(दीपिका.) नाषणस्य उपायमाह । आत्मवान् सचेतनः साधुः ईदृशीं नाषां निसृजेत् ब्रूयाद् । ईदृशीं कीदृशीमित्याह । दृष्टां दृष्टार्थविषयां, पुनर्मितां स्वरूपप्रयोजनाज्यां स्तोकां, पुनः असंदिग्धां शङ्कारहितां, पुनः प्रतिपूर्णां स्वरादिनिः, व्यक्तां प्रकटां, पुनः जितां परिचितां, पुनः अजल्पनशीलां न उच्चैर्न नीचैर्लग्नविलग्नां पुनरनुद्विग्नां न उद्वेगकारिणीमेवंनूतां नाषां साधुर्ब्रूयात् ॥ ४९ ॥

(टीका.) नाषणोपायमाह । दिठं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । दृष्टां दृष्टार्थविषयां मितां स्वरूपप्रयोजनाज्यामसंदिग्धां निःशङ्कितां प्रतिपूर्णां स्वरादिनिर्व्यक्तामलल्लां जितां परिचितामजल्पनशीलां नोच्चैर्लग्नविलग्नामनुद्विग्नां नोद्वेगकारिणीमेवंनूतां नाषां निसृजेद्ब्रूयादात्मवान् सचेतन इति सूत्रार्थः ॥ ४९ ॥

आयारपन्नत्तिधरं, दिठिवायमहिज्जगं ॥
वायविक्खलिअं नच्चा, न तं उवहसे मुणी ॥ ५० ॥

(अवचूरिः) आचार आचाराङ्गं प्रज्ञप्तिर्भगवत्यङ्गं । तथा दृष्टिवादस्य च धरमधीयानं वाक्स्खलितं ज्ञात्वा न तमाचारादिधरमुपहसेन्मुनिः ॥ ५० ॥

(अर्थ.) उपदेशना अधिकारमांज आ कहे छे. आयार इत्यादि सूत्र. (मुणी के०) मुनिः एटले साधु जे ते (आयारपन्नत्तिधरं के०) आचारप्रज्ञप्तिधरं एटले आचारना धारण करनार होवाथी स्त्रीलिंगादिकना जाण अने पन्नत्तिना धारण करनार होवाथी विशेषणसहित स्त्रीलिंगादिकना जाण एवा तेमज (दिठिवायमहिज्जगं के०) दृष्टिवादमधीयानं एटले दृष्टिवादनुं अध्ययन करनार होवाथी प्रकृति, प्रत्यय, लोप, आगम, वर्णविकार, काल, कारक विगेरेना जाण एवा साधु प्रत्ये (वायविरकलियं के०) वाग्विस्खलितं एटले वचन बोलता लिंग, वचन, विजक्तिमां अनुपयोगथी विविध प्रकारे स्खलना पामेला एवाने (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (तं के०) तं एटले ते साधु प्रत्ये (न उपहसे के०) न उपहसेत् एटले हसे नहि. "आचारादिकना जाण एवा ए साधुनी वाक्चातुरी केवी छे ?" एवी रीते उपहास (मस्करी) न करे. ॥ ५० ॥

(दीपिका.) अथ प्रस्तुतस्य उपदेशस्य अधिकारेण इदमाह । मुनिः तमाचारादिधरं न उपहसेत् । किंजूतं तम् । आचारप्रज्ञप्तिधरम् । आचारधरः स्त्रीलिंगादीनि जानाति । प्रज्ञप्तिधरस्तान्येव सविशेषणानि । इत्येवंजूतम् । पुनः किंजूतम् । दृष्टिवादमधीयानं प्रकृतिप्रत्ययलोपागमवर्णविकारादिविज्ञम् । किं कृत्वा न उपहसेत् । तं तादृशं वाग्विस्खलितं ज्ञात्वा विविधमनेकप्रकारैः लिङ्गजेदादिजिः स्खलितं विज्ञाय नोपहसेत् । किंतु एवं जानाति वदति च । अहो खलु आचारादिधरस्य वचन एवं कौशलम् । इह च दृष्टिवादमधीयानमित्युक्तम् । अत इदं गम्यते नाधीतदृष्टिवादं तस्य ज्ञानाप्रमादातिशयतः स्खलनासंजवात् । यदि एवंजूतस्यापि स्खलितं संजवति । नच एवमुपहसेदिति उपदेशः । ततोऽन्यस्य सुतरां संजवति न चासौ हसितव्य इति ॥ ५० ॥

(टीका.) प्रस्तुतोपदेशाधिकार एवेदमाह । आयार त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । आचारप्रज्ञप्तिधरमित्याचारधरः स्त्रीलिङ्गादीनि जानाति । प्रज्ञप्तिधरस्तान्येव सविशेषाणीत्येवंजूतम् । तथा दृष्टिवादमधीयानं प्रकृतिप्रत्ययलोपागमवर्णविकारकालकारकादिवेदिनं वाग्विस्खलितं ज्ञात्वा विविधमनेकैः प्रकारैर्लिङ्गजेदादिजिः स्खलितं विज्ञाय न तमाचारादिधरमुपहसेन्मुनिः । अहो नु खल्वाचारादिधरस्य वाचि कौशलमित्येवम् । इह च दृष्टिवादमधीयानमित्युक्तमत इदं गम्यते । नाधीतदृष्टिवादम् । तस्य ज्ञानाप्रमादाति-

शयतः स्खलनासंजवाद्येवंजूतस्यापि स्खलितं संजवति । न चैनमुपहसेदित्युपदेशः। ततोऽन्यस्य सुतरां संजवति । नासौ हसितव्य इति सूत्रार्थः ॥ ५० ॥

नक्खत्तं सुमिणं जोगं, निमित्तं मंतजेसजं ॥
गिहिणो तं न आइक्खे, जूआहिगरणं पयं ॥ ५१ ॥

. (अवचूरिः) गृहिणा पृष्टः नक्षत्रमश्विन्यादि स्वप्नं शुजाशुजफलं योगं वशीकरणादिं निमित्तमतीतादि । मन्त्रं वृश्चिकमन्त्रादिं जेषजमतिसाराद्यौषधं गृहिणामसंयतानां तदेतन्नाचक्षीत । किंविशिष्टं जूताधिकरणं पदं जूतान्येकेन्द्रियादीन्यधिक्रियन्ते व्यापाद्यन्ते यस्मिन्निति। ततश्चैषां प्रश्न एवं ब्रूयात्। नाधिकारोऽत्रसाधूनां कथने ॥५१॥

(अर्थ.) वली नक्खत्तं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (नक्खत्तं के०) नक्षत्रं एटले अश्विनी प्रमुख नक्षत्र, (सुमिणं के०) स्वप्नं एटले शुज अशुज प्रमुख स्वप्न, (जोगं के०) योगं एटले वशीकरण, आकर्षण प्रमुख योग (निमित्तं के०) निमित्तं एटले अतीत अनागत कथन रूप निमित्त, तथा (मंतजेसजं के०) मंत्रजेषजं एटले वीठी प्रमुखना मंत्र अने अतिसार प्रमुख रोगोनुं औषध (तं के०) तत् एटले उपर कहेली सर्व वस्तु (गिहिणं के०) गृहिणां एटले गृहस्थोने (न आइक्खे के०) न आचक्षीत एटले न कहे. कारण के, उपर कहेली सर्व वस्तु (जूयाहिगरणं पयं के०) जूताधिकरणं पदं एटले प्राणिना संघट्टन आतापन विगेरेनुं स्थानक ठे. माटे गृहस्थ नक्षत्रादि पूछे तो साधुए कहेवुं के, आ वातमां अमारो अधिकार नथी. ॥५१॥

(दीपिका.) पुनः किंच साधुर्गृहिणा पृष्टः सन्नेतानि गृहिणामसंयतानां नाचक्षीत न ब्रूयात् । एतानि कानीत्याह । नक्षत्रमश्विन्यादि १ स्वप्नं शुजाशुजफलमनुजूतादिं, योगं वशीकरणादिं, निमित्तमतीतादि । मंत्रं वृश्चिकमंत्रादिं । जेषजमतिसारादीनां रोगाणामौषधम् । एतत् पदं किंविशिष्टमित्याह । जूताधिकरणं पदम्। जूतानि एकेन्द्रियादीनि संघट्टनादिनाधिक्रियन्ते व्यापाद्यन्ते अस्मिन्निति । ततश्च तदप्रीतिपरिहारार्थमिदं ब्रूयात् । यतस्तपस्विनामत्र नक्षत्रादौ नाधिकारः ॥ ५१ ॥

(टीका.) किं च नक्खत्तं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । गृहिणा पृष्टः सन्नक्षत्रमश्विन्यादि । स्वप्नं शुजाशुजफलमनुजूतादिम् । योगं वशीकरणादिम् । निमित्तमतीतादि । मन्त्रं वृश्चिकमन्त्रादिम् । जेषजमतीसाराद्यौषधं गृहिणामसंयतानां तदिदं नाचक्षीत । किंविशिष्टमित्याह । जूताधिकरणं पदमिति । जूतान्येकेन्द्रियादीनि संघट्टनादिनाधिक्रियन्तेऽस्मिन्निति । ततश्च तदप्रीतिपरिहारार्थमिदं ब्रूयादनधिकारोऽत्र तपस्विनामिति सूत्रार्थः ॥ ५१ ॥

अन्नठं पगडं लयणं, नइज्ज सयणासणं ॥
उच्चारभूमिसंपन्नं, इत्थी पसुविवज्जिअं ॥ ५१ ॥

(अवचूरिः) अन्यार्थं प्रकृतं न साध्वर्थं निर्वर्त्तितं लयनं स्थानं वसतिरूपं भजेत् सेवेत । शयनासनमित्यन्यार्थप्रकृतसंस्तारकपीठकादि सेवेत । उच्चारप्रस्रवणभूमिसंयुक्तम् । तद्रहितेऽसकृत्तदर्थं निर्गमनादिदोपात् । स्त्रीपशुविवर्जितमिति ॥ ५१ ॥

(अर्थ.) वली अन्नठं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (अन्नठं के०) अन्यार्थं एटले वीजाने अर्थे (पगडं के०) प्रकृतं एटले करेलुं एवुं अर्थात् साधुने निमित्ते नहि करेलुं एवुं, (उच्चारभूमिसंपन्नं के०) उच्चारभूमिसंपन्नं एटले स्थंडिल, मात्र प्रमुखना स्थानक वडे युक्त एवुं तथा (इत्थीपसुविवज्जिअं के०) स्त्रीपशुविवर्जितं एटले स्त्री, पशु तथा नपुंसक विगेरेनी ज्यां वसति तथा दृष्टि पण नथी एवुं (लयणं के०) लयनं एटले वसति प्रत्ये (नइज्ज के०) भजेत् एटले सेवे. तथा वीजाने अर्थे करेली एवी (सयणासणं के०) शयनासनं एटले संथारो, आसन प्रमुख वस्तु प्रत्ये (भइज्ज के०) भजेत् एटले सेवे. ॥ ५१ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । साधुः एवं लयनं स्थानं वसतिरूपं भजेत्सेवेत । किं० लयनम् । अन्यार्थं प्रकृतं न साधुनिमित्तं कृतम् । तथा शयनासनमपि अन्यार्थं प्रकृतं संस्तारकपीठकादि सेवेत । किं० लयनम् । उच्चारभूमिसंपन्नमुच्चारप्रस्रवणादिभूम्या संयुक्तम् । कथम् । उच्चारादिभूमिरहिते स्थाने वारंवारमुच्चारादिनिर्गमने दोपा भवन्ति । पुनः किंभूतं लयनं । स्त्रीपशुविवर्जितमेकग्रहणेन तज्जातीयानां ग्रहणमिति न्यायात् । स्त्रीपशुपण्डकविवर्जितम् । स्त्रीप्रमुखालोकनादिरहितमित्यर्थः । तदित्थंभूतं लयनं सेवमानस्य साधोः धर्मकथाविधिमाह ॥ ५१ ॥

(टीका.) किं च अन्नठं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । अन्यार्थं प्रकृतं न साधुनिमित्तमेव निर्वर्त्तितं लयनं स्थानं वसतिरूपं भजेत् सेवेत । शयनासनमित्यन्यार्थं प्रकृतं संस्तारकपीठकादि सेवेतेत्यर्थः । एतदेव विशेष्यते । उच्चारभूमिसंपन्नमुच्चारप्रस्रवणादिभूमियुक्तम् । तद्रहितेऽसकृत्तदर्थं निर्गमनादिदोपात् । तथा स्त्रीपशुविवर्जितमित्येकग्रहणे तज्जातीयग्रहणात् स्त्रीपशुपण्डकविवर्जितं तच्छायालोकनादिरहितमिति सूत्रार्थः ॥

विवित्ता अ भवे सिज्जा, नारीणं न लवे कहं ॥
गिहिसंथवं न कुज्जा, कुज्जा साहूहिं संथवं ॥ ५२ ॥

(अवचूरिः) तदित्थंभूतं शयनं सेवमानस्य धर्मकथाविधिमाह । विविक्ता च अन्यसाधुभिर्विरहिता । च शब्दात्कुजङ्गप्रायैकपुरुषयुक्ता वा चेद्भवेद्वसतिस्ततो नारीणां न लपेत् कथां शंकादिदोषप्रसङ्गात् । औचित्यं विज्ञाय पुरुषाणां कथयेत् । अविविक्तायां स्त्रीणामपि कथयेत् । गृहिसंस्तवं गृहस्थपरिचयं न कुर्यात् । स्नेहादिदोषात् । कुर्यात्साधुभिः सह संस्तवम् ॥ ५३ ॥

(अर्थ.) वली विवित्ता इत्यादि सूत्र. (सिज्जा के०) शय्या एटले वसति जे ते (विवित्ता के०) विविक्ता एटले बीजा साधुथी रहित तथा एकाद अनाचारी जेवा पुरुष वडे सहित एवी जो (भवे के०) भवेत् एटले होय. तो साधु जे ते (नारीणं के०) नारीणां एटले स्त्रियोनी (कहं के०) कथां एटले कथा प्रत्ये (न लवे के०) न लपेत् एटले न कहे. तथा (गिहिसंथवं के०) गृहिसंस्तवं एटले गृहस्थनी साथे परिचय प्रत्ये (न कुज्जा के०) न कुर्यात् एटले करे नहि. पण (साहूहिं के०) साधुभिः एटले साधुउनी साथे (संथवं के०) संस्तवं एटले परिचय प्रत्ये (कुज्जा के०) कुर्यात् एटले करे. ॥ ५३ ॥

(दीपिका.) साधुर्यदि एवंविधा शय्या वसतिर्भवेत् । तदा नारीणां स्त्रीणां कथां न कथयेत् । कथम् । शंकादिदोषप्रसंगात् । योग्यतां विज्ञाय पुरुषाणां कथयेत् । नारीणां तु अविविक्तायां वसतौ कथयेदपि । किंभूता शय्या वसतिः । विविक्ता तदन्यसाधुभिर्वर्जिता । यत्र अन्ये साधवो न सन्ति । चशब्दात् तथाविधभुजङ्गप्रायैकपुरुषसंयुक्ता भवेत् । तथापि न नारीणां कथां कथयेत् । तथा पुनः साधुर्गृहिसंस्तवं न कुर्यात् । स्नेहादिदोषसंभवात् । साधुभिस्तु समं संस्तवं परिचयं काले कल्याणमित्रयोगेन कुशलपक्षवृद्धिभावं कुर्यादिति ॥ ५३ ॥

(टीका.) तदित्थंभूतं शयनं सेवमानस्य धर्मकथाविधिमाह । विवित्ता य त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । विविक्ता च तदन्यसाधुभीरहिता च । चशब्दात्तथाविधभुजङ्गप्रायैकपुरुषयुक्ता च भवेच्छय्या वसतिर्यदि ततो नारीणां स्त्रीणां न कथयेत्कथां शंकादिदोषप्रसंगात् । औचित्यं विज्ञाय पुरुषाणां तु कथयेत् । अविविक्तायां नारीणामपीति । तथा गृहिसंस्तवं गृहिपरिचयं न कुर्यात् । तत्स्नेहादिदोषसंभवात् । कुर्यात्साधुभिः सह संस्तवं परिचयं कल्याणमित्रयोगेन कुशलपक्षादिवृद्धिभावत इति सूत्रार्थः ॥५३॥

जहा कुक्कुडपोअस्स, निच्चं कुललउ भयं ॥
एवं खु बंभयारिस्स, इत्थीविग्गहउ भयं ॥ ५४ ॥

(अवचूरिः) कथंचिद्गृहिसंस्तवेऽपि स्त्रीसंस्तवो न कार्य एव । तत्र कारणमाह । यथा कुक्कुटपोतस्य कुक्कुटशिशोर्नित्यं कुललान्मार्जाराद्भयम् । एवमेव ब्रह्मचारिणः साधोः स्त्रीविग्रहात् । विग्रहग्रहणं मृतविग्रहादपि भयख्यापनार्थम् ॥ ५४ ॥

(अर्थ.) कोइ प्रसंगथी साधु गृहस्थनी साथे परिचय करे तो पण तेणे गृहस्थ स्त्रीनी साथे तो कोइ काले पण परिचय न करवो. तेनुं कारण छे. जहा इत्यादि सूत्र. (जहा के०) यथा एटले जेम (कुक्कुडपोअस्स के०) कुक्कुटपोतस्य एटले कुकडीना बच्चाने (निच्चं के०) नित्यं एटले निरंतर, हमेशां (कुललउ के०) कुललतः एटले बिलाडाथी (नयं के०) भयं एटले भय छे. (एवं खु के०) एवं खलु एटले एमज (बंभयारिस्स के०) ब्रह्मचारिणः एटले ब्रह्मचारी एवा साधुने (इत्थीविग्गहउ के०) स्त्रीविग्रहात् एटले स्त्रीना शरीरथी नित्य (नयं के०) भयं एटले भय छे. केवल जीवती स्त्रीथीज भय छे एम नथी, पण मृत स्त्रीना कलेवरथी पण भय छे एम जणाववाने अर्थे सूत्रमां स्त्रीथी भय छे, एम न कहेतां स्त्रीशरीरथी भय छे एम कह्युं.५४

(दीपिका.) कथंचित् गृहिसंस्तवभावेऽपि स्त्रीसंस्तवो नैव कर्तव्य इत्यत्र कारणमाह । यथा कुक्कुटपोतस्य कुक्कुटबालस्य नित्यं सर्वकालं कुललतो मार्जारात् भयम् । एवं ब्रह्मचारिणः साधोः स्त्रीविग्रहात् स्त्रीशरीरात् भयम् । विग्रहग्रहणं मृतशरीरादपि भयख्यापनार्थम् ॥ ५४ ॥

(टीका.) कथंचिद्गृहिसंस्तवभावेऽपि स्त्रीसंस्तवो न कर्तव्य एवेत्यत्र कारणमाह । जह त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । यथा कुक्कुटपोतस्य कुक्कुटचेल्लकस्य नित्यं सर्वकालं कुललतो मार्जारतो भयम् । एवमेव ब्रह्मचारिणः साधोः स्त्रीविग्रहात्स्त्रीशरीराद्भयम् । विग्रहग्रहणं मृतविग्रहादपि भयख्यापनार्थमिति सूत्रार्थः ॥ ५४ ॥

चित्तभित्तिं न निज्झाए, नारिं वा सुअलंकिअं ॥
भक्खरं पिव दहूणं, दिट्ठिं पडिसमाहरे ॥ ५५ ॥

(अवचूरिः) यतश्चैवमतः चित्रभित्तिं चित्रगतां स्त्रीं न निध्यायेन्न निरीक्षेत।नारीं वा सचेतनां स्वलंकृतामुपलक्षणमेतदनलंकृतां वा । कथंचिदालोकेऽपि । भास्करमिव दृष्ट्वा दृष्टिं प्रतिसमाहरेत् निवर्त्तयेदित्यर्थः ॥ ५५ ॥

(अर्थ.) एम छे माटे चित्तभित्तिं इत्यादि सूत्र.साधु जे ते (चित्तभित्तिं के०) चित्रभित्तिं एटले चित्रामणमां चितारेली स्त्रीने (वा के०) वा एटले तेमज (सुअलंकिअं के०) स्वलंकृतां एटले सम्यक् प्रकारे अलंकार प्रमुख पहेरेली एवी (नारिं के०) नारीं

एटले स्त्रीने (न निझाए के०) न निध्यायेत् एटले जुवे नहि. एम करतां पण कदाच स्त्री जोवामां आवे तो साधु जे ते (जस्करं पिव के०) जास्करमिव एटले सूर्यने जोइने जेम तेम स्त्रीने (दहूणं के०) दृष्ट्वा एटले जोइने (दिर्हि के०) दृष्टिं एटले पोतानी दृष्टिने (पडिसमाहरे के०) प्रतिसमाहरेत् एटले शीघ्र पाछी वाले. ॥ ५५ ॥

(दीपिका.) यतश्च एवं ततः किं कार्यमित्याह । एवंविधामपि नारीं साधुर्न निध्यायेत् न पश्येत् । किंजूतां नारीम् । चित्रगताम् । पुनः किंजूतां नारीम्। स्वलंकृताम् अलंकारैः शोजिताम् । उपलक्षणत्वादनलंकृतामपि न निरीक्षेत । कथंचिद्दर्शनयोगेऽपि जास्करमिव सूर्यमिव दृष्ट्वा दृष्टिं प्रतिसमाहरेत् शीघ्रमेव निवर्तयेदिति ॥ ५५ ॥

(टीका.) यतश्चैवमतः चित्त त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । चित्रजित्तिं चित्रगतां स्त्रियं न निरीक्षेत न पश्येत् । नारीं वा सचेतनामेव स्वलंकृतामुपलक्षणमेतदनलंकृतां च न निरीक्षेत । कथं चिद्दर्शनयोगेऽपि जास्करमिवादित्यमिव दृष्ट्वा दृष्टिं प्रतिसमाहरेद्द्रागेव निवर्तयेदिति सूत्रार्थः ॥ ५५ ॥

हत्थपायपलिछिन्नं, कन्ननासविगप्पिअं ॥
अवि वाससयं नारिं, बंजयारी विवज्जए ॥ ५६ ॥

(अवचूरिः) किं बहुना हस्तपादप्रतिछिन्नां विकृत्तकर्णनासामपि वर्षशतिकां नारीमेवंविधामपि किं पुनस्तरुणीम्। ब्रह्मचारी चारित्रधनो महाधनीव तस्करान् विवर्जयेत्॥

(अर्थ.) हवे बहु शुं कहियें. हत्थ इत्यादि सूत्र. (बंजयारी के०) ब्रह्मचारी एटले परिपूर्ण ब्रह्मव्रतना धारण करनार एवा साधु जे ते (हत्थपायपलिछिन्नं के०) प्रतिछिन्न हस्तपादां एटले जेना हाथ पग कपाइ गया छे एवी तथा (कन्ननासविगप्पिअं के०) विकृत्तकर्णनासां एटले जेना नाक कान पण कपाइ गया छे, एवी तेमज (वाससयं अवि के०) वर्षशतिकामपि एटले सो वर्षनी उमरे पूगेली एवी पण (नारिं के०) नारीं एटले स्त्रीने (विवज्जए के०) वर्जयेत् एटले वर्जे. अर्थात् एवी स्त्रीनी साथे पण परिचय विगेरे राखे नहि. ॥ ५६ ॥

(दीपिका.) किं बहुना ब्रह्मचारी साधुः ईदृशीमपि नारीं विवर्जयेत्। किमङ्ग पुनः तरुणीं नारीम्। सुतरामेव विवर्जयेत्। किंविशिष्टां नारीं। हस्तपादपरिछिन्नां यस्या हस्तौ पादौ छिन्नौ वर्त्तेते। पुनः किंजूतां नारीम् कर्णनासाविकृत्तां कर्णौ नासा च विकृत्ता यस्यास्ताम्। पुनः किंजूतां नारीम् । वर्षशतिकाम्। एतादृशीं वृद्धामपि विर्जयेत्। काकानिव। महाधनो यथा चौरान् वर्जयेत् ॥ ५६ ॥

(टीका.) किं वहुना इत्थ त्ति सूत्रम्। व्याख्या। हस्तपादप्रतिछिन्नामिति प्रतिछिन्नहस्तपादाम्। कर्णनासाविकृत्तामिति विकृत्तकर्णनासामपि वर्षशतिकां नारीमेवंविधामपि किमङ्ग पुनस्तरुणीं तां तु सुतरामेव ब्रह्मचारी चारित्रधनो महाधन इव तस्करान् विवर्जयेदिति सूत्रार्थः॥ ५६ ॥

विभूसा इत्थिसंसग्गो, पणीअं रसभोअणं ॥
नरस्सत्तगवेसिस्स, विसं तालउडं जहा ॥ ५७ ॥

(अवचूरिः) अपिच। विभूषा नखादिसंस्काररूपा। स्त्रीसंसर्गः। स्निग्धरसभोजनं नरस्यात्मगवेषिण आत्महितचिन्तनपरस्यैतद्विषमिव तालपुटम्। तालमात्रव्यापत्तिकरविषकल्पम् ॥ ५७ ॥

(अर्थ.) वली विभूसा इत्यादि सूत्र. (अत्तगवेसिस्स के०) आत्मगवेषिणः एटले आत्माना कल्याणना अर्थी एवा (नरस्स के०) नरस्य एटले मनुष्यने अर्थात् साधुने (विभूसा के०) विभूषा एटले वस्त्र, आभूषण इत्यादिवडे शरीरने सणगारवुं ते, (इत्थिसंसग्गो के०) स्त्रीसंसर्गः एटले कोइ पण प्रकारे स्त्रीनो संबंध तथा (पणीअंरसभोअणं के०) प्रणीतरसभोजनम् एटले जेमांथी घी, तेल प्रमुख स्नेह झरे छे एवो आहार करवो ते (तालवुडं विसं जहा के०) तालपुटं विषं यथा एटले तालपुट विष सरखो छे. अर्थात् उपर कहेली त्रणे वस्तु विषसरखी होवाथी साधुए वर्जवी.५७

(दीपिका.) अपिच। नरस्य आत्मगवेषिण एतत्सर्वं विभूषादि तालपुटविषं यथा तालमात्रव्यापत्तिकरविषकल्पम्। तत्किमित्याह। विभूषा वस्त्रादिराढा शोभा। स्त्रीसंसर्गो येन केन चित्प्रकारेण स्त्रीसंवन्धः। प्रणीतरसभोजनं गलत्स्नेहरसभक्षणम्५७

(टीका.) अपिच। विभूस त्ति सूत्रम्। विभूषा वस्त्रादिराढा, स्त्रीसंसर्गः येन केन चित्प्रकारेण स्त्रीसंवन्धः। प्रणीतरसभोजनं गलत्स्नेहरसाभ्यवहारः। एतत्सर्वमेव विभूषादि नरस्यात्मगवेषिण आत्महितान्वेषणपरस्य विषं तालपुटं यथा तालमात्रव्यापत्तिकरविषकल्पमहितमिति सूत्रार्थः ॥ ५७ ॥

अंगपच्चंगसंठाणं, चारुल्लविअपेहिअं ॥
इत्थीणं तं न निज्झाए, कामरागविवड्ढणं ॥ ५८ ॥

(अवचूरिः) अङ्गानि शिरःप्रभृतीनि। प्रत्यङ्गानि नयनादीनि। एषां संस्थानं विन्यासविशेषं, चारु लपितं जल्पितं प्रेक्षितं निरीक्षितं स्त्रीणां संबन्धि तदङ्गप्रत्यङ्गसं-

स्थानादीनि न निध्यायेत् न निरीक्षेत । एतन्निरीक्ष्यमाणं कामरागविवर्द्धनं मैथु- नाभिलापजनकमित्यर्थः ॥ ५७ ॥

(अर्थ.) वली अंगपच्चंग इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (कामरागविवड्ढणं के कामरागविवर्द्धनम् एटले कामरागनी वृद्धि करनार अर्थात् स्त्रीना कामोपभोगनी इ वधारनार एवुं (तं के०) तत् एटले ते (इत्थीणं के०) स्त्रीणां एटले स्त्रियोनी (अ पच्चंगसंठाणं के०) अंगप्रत्यंगसंस्थानं एटले मस्तक विगेरे अंगनी, तथा क नेत्र विगेरे उपांगनी रचना प्रत्ये तेमज (चारुल्लवियपेहियं के०) चारुल प्रेक्षितं एटले स्त्रियोनाज सुंदर आलाप अने दृष्टि प्रत्ये (न निज्झाए के० न निध्यायेत् एटले जुवे नहि. ॥ ५७ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । साधुः स्त्रीणामेतानि न निध्यायेत्, न निरीक्षेत, न श्येत् । कुत इत्याह । कामरागविवर्द्धनमिति । एतन्निरीक्ष्यमाणं मोहदोषात् मैथुन भिलाषं वर्द्धयति । अत एव अस्य प्राक् स्त्रीणां निरीक्षणप्रतिषेधात् गतार्थतायाम प्राधान्यख्यापनार्थं भेदेन उपन्यासः कृतः । एतानि कानि इत्याह । अङ्गानि शिरः भृतीनि । प्रत्यङ्गानि नयनादीनि । एतेषां संस्थानं विन्यासविशेषम् । तथा चारु शोभ लपितं जल्पितं प्रेक्षितं निरीक्षितं स्त्रीणां संबन्धि सर्वम् ॥ ५७ ॥

(टीका.) अंग त्ति सूत्रम् । व्याख्या । अङ्गप्रत्यङ्गसंस्थानमित्यङ्गानि शिरःप्र तीनि । प्रत्यङ्गानि नयनादीनि । एतेषां संस्थानं विन्यासविशेषं, तथा चारु शोभनं ल पितप्रेक्षितं, लपितं जल्पितं, प्रेक्षितं निरीक्षितं स्त्रीणां संबन्धि तदङ्गप्रत्यङ्गसंस्थानादि न निरीक्षेत न पश्येत् । किमित्यत आह । कामरागविवर्द्धनमिति । एतद्धि निरीक्ष्यमाण मोहदोषात् मैथुनाभिलाषं वर्द्धयति । अत एवास्य प्राक् स्त्रीणां निरीक्षणप्रतिषेधाद तार्थतायामपि प्राधान्यख्यापनार्थो भेदेनोपन्यास इति सूत्रार्थः ॥ ५७ ॥

विसएसु मणुन्नेसु, पेमं नाभिनिवेसए ॥
अणिच्चं तेसिं विन्नाय, परिणामं पुग्गलाण य ॥ ५८ ॥

(अवचूरिः) विषयेषु शब्दादिषु मनोज्ञेषु प्रेम नाभिनिवेशयेत् न कुर्यात् । एवम मनोज्ञेषु द्वेषम् । अनित्यं परिणामानित्यतया तेषां शब्दादिषु पुद्गलानां विज्ञाय परि णामं पर्यायान्तरापत्तिरूपम् । ते हि मनोज्ञा अपि क्षणेनामनोज्ञतया एवममनोज्ञा अपि मनोज्ञतया परिणमन्तीति तुच्छो रागद्वेषयोर्हेतुः ॥ ५८ ॥

(अर्थ.) वली विसएसु इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (तेसिं के०) तेषां एटले ते (पुग्

साणं के०) पुजलानां एटले शब्दादिरूपे परिणमेला पुजलोना (परिणामं के०) परिणामं एटले परिणाम प्रत्ये (अणिच्चं के०) अनित्यं एटले अनित्य एवाने (विन्नाय के०) विज्ञाय एटले जाणीने (मणुन्नेसु के०) मनोज्ञेषु एटले सुंदर, मनोहर एवा (विसएसु के०) विषयेषु एटले शब्द स्पर्शादि विषयोने विषे (पेमं के०) प्रेम एटले प्रेमरागप्रत्ये (नाभिनिवेसए के०) नाभिनिवेशयेत् एटले न करे. अर्थात् मनने गमता विषय होय ते घडीमां अणगमता थाय छे, अने अणगमता होय ते घडीमां मनगमता थाय छे माटे ते उपर रागद्वेष न राखवा. ॥ ५९ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । साधुः विषयेषु शब्दादिषु प्रेम रागं न अभिनिवेशयेत् न कुर्यात् । किंभूतेषु विषयेषु । मनोज्ञेषु । इन्द्रियाणामनुकूलेषु । अमनोज्ञेषु च द्वेषं न कुर्यात् । किं कृत्वा । तेषां पुजलानां तुशब्दाच्छब्दादिविषयसंबन्धिनामनित्यतया परिणामं विज्ञाय जिनवचनानुसारेण । कथम् । विज्ञायते हि मनोज्ञा अपि क्षणाद् अमनोज्ञतया परिणमन्ति । अमनोज्ञा अपि क्षणाद् मनोज्ञतया परिणमन्ति । ततस्तयोरुपरि रागद्वेषकरणं निरर्थकमिति ॥ ५९ ॥

(टीका.) किं च । विसएसु त्ति सूत्रम् । विषयेषु शब्दादिषु मनोज्ञेष्विन्द्रियानुकूलेषु प्रेम रागं नाभिनिवेशयेन्न कुर्यात् । एवममनोज्ञेषु द्वेषम् । आह । उक्तमेवेदं प्राक् कण्णसोक्खेहीत्यादौ । किमर्थं पुनरुपन्यास इति । उच्यते । कारणविशेषाभिधानेन विशेषोपलम्भार्थमिति । आह च । अनित्यमेव परिणामानित्यतया तेषां पुजलानां तुशब्दाच्छब्दादिविषयसंबन्धिनामिति योगः । विज्ञायावेत्य जिनवचनानुसारेण । किमित्याह । परिणामं पर्यायान्तरापत्तिलक्षणम् । ते हि मनोज्ञा अपि सन्तो विषयाः क्षणादमनोज्ञतया परिणमन्ति । अमनोज्ञा अपि मनोज्ञतया इति तुच्छं रागद्वेषयोर्निमित्तमिति सूत्रार्थः ॥ ५९ ॥

पोग्गलाणं परीणामं, तेसिं नच्चा जहा तहा ॥
विणीअतिण्हो विहरे, सीईभूएण अप्पणा ॥ ६० ॥

(अवचूरिः) एतदेवाह । पुजलानां शब्दादिविषयान्तर्गतानां परिणाममुक्तलक्षणं तेषां ज्ञात्वा यथा मनोज्ञेतररूपतया भवन्ति तथा ज्ञात्वा विनीततृष्णोऽपेताभिलाषो विहरेत् । शीतीभूतेन क्रोधाद्यभावेन प्रशान्तेनात्मना ॥ ६० ॥

(अर्थ.) एज प्रकट कहे छे. पोग्गलाणं इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (तेसिं के०) तेषाम् एटले ते (पोग्गलाणं के०) पुजलानां एटले पुजलोना (परीणामं के०) परि-

एवले परिणाम प्रत्ये (जहा तहा के०) यथा तथा एटले जेवो ठे ते प्रकारे (न
के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (विणीअतिण्हो के०) विनीततृष्णः एटले शब्दादि
मोने विषे रहेला अनिलापने ठोडतो ठतो (सीईजूएण के०) शीतीजूतेन एटले
प्रमुख अग्नि उलवाइ गयाथी शीतल थएला एवा (अप्पणा के०) आत्मना ए·
आत्मावडे करीने (विहरे के०) विहरेत् एटले विचरे. ॥ ६० ॥

(दीपिका.) एतदपि स्पष्टयन्नाह। शीतीजूतेन क्रोधादीनां त्यागात् प्रशान्तेन आ·
त्मना विहरेत् । किं कृत्वा । तेषां पूर्वोक्तानां पुजलानां परिणामं यथा मनोज्ञामनो·
ज्ञतया जवन्ति। तथा ज्ञात्वा । किंजूतः साधुः । विनीततृष्णो गताजिलापः शब्दादिषु॥६०

(टीका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह । पोग्गलाणं ति सूत्रम् । पुजलानां शब्दादिविषया·
न्तर्गतानां परिणाममुक्तलक्षणं तेषां ज्ञात्वा विज्ञाय यथा मनोज्ञेतररूपतया जवन्ति।
तथा ज्ञात्वा विनीततृष्णोऽपेताजिलापः शब्दादिषु विहरेत् । शीतीजूतेन क्रोधाद्यप·
गमात्प्रशान्तेनात्मनेति सूत्रार्थः ॥ ६० ॥

जाइ सद्धाइ निक्खंतो, परिआयठाणमुत्तमं ॥
तमेव अणुपालिज्जा, गुणे आयरिअसंमए ॥ ६१ ॥

(अवचूरिः) यया श्रद्धया संयमगुणस्वीकरणरूपया निष्क्रान्तो गृहवासात् पर्याय·
स्थानमुत्तमं प्राप्तः । तामेव श्रद्धामनुपालयेत् प्रवर्द्धमानां कुर्यात् । क । मूलगुणादि
आचार्यसंमतेषु । उपलक्षणत्वादर्हदादिसंमतेषु ॥ ६१ ॥

(अर्थ.) वली जाइ इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (जाइ के०) यया एटले जे (स·
द्धाइ के०) श्रद्धया एटले श्रद्धा वडे (निक्खंतो के०) निष्क्रान्तः एटले अविरतिरू
कादथी नीकल्या, अने (उत्तमं के०) उत्तमं एटले प्रधान एवा (परिआयठाणं के०)
पर्यायस्थानं एटले सर्वविरतिस्वीकाररूप उत्तम स्थानकप्रत्ये पाम्या. (तमेव के०
तामेव एटले तेज (आयरिअसंमए गुणे के०) आचार्यसंमतेषु गुणेषु एटले तीर्थं·
कर प्रमुखने बहु संमत एवा मूलगुण प्रमुख गुणोने विषे रहेली श्रद्धा प्रत्ये (अ
पालिज्जा के०) अनुपालयेत् एटले रक्षण करे. ॥ ६१ ॥

(दीपिका.) पुनः किं च । साधुः तामेव श्रद्धामप्रतिपातितया प्रवर्द्धमान
तेषु मूलगुणादिलक्षणेषु पालयेत् । किंजूतेषु गुणेषु । आचार्यसंमतेषु तीर्थंकर
तेषु । नां काम् । यया श्रद्धया प्रधानगुणस्वीकाररूपया निष्क्रान्तोऽविरतिक
र्दी स्थानमुत्तमं प्रधानं प्राप्तः ॥ ६१ ॥

(टीका.) किं च जाइ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या । यया श्रद्धया प्रधानगुणस्वीकरणरूपया निष्क्रान्तोऽविरतिजम्बालात्पर्यायस्थानं प्रव्रज्यारूपमुत्तमं प्रधानं प्राप्त इत्यर्थः। तामेव श्रद्धामप्रतिपातितया प्रवर्द्धमानामनुपालयेद्यत्नेन। क इत्याह। गुणेषु मूलगुणादिलक्षणेष्वाचार्यसंमतेषु तीर्थंकरादिबहुमतेषु । अन्ये तु श्रद्धाविशेषणमेतदिति व्याचक्षते। तामेव श्रद्धामनुपालयेद्गुणेषु। किंभूताम्। आचार्यसंमताम्। न तु स्वाग्रहकलङ्कितामिति सूत्रार्थः॥ ६१॥

तवं चिमं संजमजोगयं च, सज्झायजोगं च सया अहिट्ठिए॥
सुरे व सेणाइ समत्तमाउहे, अलमप्पणो होइ अलं परेसिं॥ ६२॥

(अवचूरिः) आचारप्रणिधिफलमाह । तपश्चेदमनशनादिरूपं, संयमयोगं पृथ्व्यादिविषयं संयमव्यापारं, स्वाध्याययोगं च वाचनादिकं सदाधिष्ठाता तपःप्रभृतीनां कर्त्तेत्यर्थः। स एवंभूतः शूर इव सुभट इव सेनया-चतुरङ्गया कषायादिरूपया रुद्धः सन् समाप्तायुधः संपूर्णतपःप्रभृतिखड्गाद्यायुधः। अलमत्यर्थमात्मनो भवति संरक्षणाय परेषां च। निराकरणायालम्॥ ६२॥

(अर्थ.) हवे आचारप्रणिधिनुं फल कहे छे. तवं चिमं इत्यादि सूत्र. (इमं के०) इदं एटले आ अर्थात् साधु लोकमां प्रसिद्ध एवा (तवं के०) तपः एटले अनशन प्रमुख तपस्या प्रत्ये (च के०) च एटले वली (संजमजोगं च के०) संयमयोगं एटले षट्काय जीवरक्षारूप संयमव्यापार प्रत्ये (च के०) च एटले वली (सज्झायजोगं के०) स्वाध्याययोगं एटले वाचना प्रमुख व्यापार प्रत्ये (सया के०) सदा एटले निरंतर (अहिट्ठिए के०) अधिष्ठाता एटले करनार एवा साधु जे ते (सेणाइ के०) सेनया एटले चतुरंग सेनावडे (सूरे व के०) शूर इव एटले शूरवीर पुरुष जेम रोकाय छे, तेम इंद्रिय कषाय रूप सेना वडे रोकाय त्यारे (समत्तमाउहे के०) समाप्तायुधः एटले तपस्या प्रमुख आयुधो जेनी पासे पूरेपूरां छे एवो थयो छतो (अप्पणो के०) आत्मनः एटले पोतानी रक्षा करवाने अर्थे (अलं के०) अलं एटले समर्थ (होइ के०) भवति एटले थाय छे. तेमज (परेसिं के०) परेषां एटले बीजा शत्रुओने वारवाने अर्थे पण (अलं के०) समर्थः एटले समर्थ थाय छे. ॥ ६२॥

(दीपिका.) अथ आचारप्रणिधिफलमाह। साधुः एवंविधः सन् शूर इव विक्रान्तसुभट इव । अलमत्यर्थमात्मनः संरक्षणाय अलं च परेषां निवारणाय भवति। किंभूतः साधुः। तपश्च इदमनशनादि द्वादशभेदरूपं सर्वसाधुप्रसिद्धं संयम-

ोगं च पृथिव्यादिविषयसंयमव्यापारं च स्वाध्याययोगं च वाचनादिव्यापारं च सदा
सर्वकालमधिष्ठाता तपःप्रभृतीनां कर्ता इत्यर्थः । किंभूतः शूरः । सेनया चतुरङ्गरू·
पया इन्द्रियकषायादिसेनया निरुद्धः सन् समाप्तायुधः संपूर्णतपःप्रभृतिखड्गायुधः॥६२॥

(टीका.) आचारप्रणिधिफलमाह । तवं चिमं ति सूत्रम् । तपश्चेदमनशना·
दिरूपं साधुलोकप्रतीतं संयमयोगं च पृथिव्यादिविषयं संयमव्यापारं च स्वाध्याययोगं
च वाचनादिव्यापारं सदा सर्वकालमधिष्ठाता तपःप्रभृतीनां कर्तेत्यर्थः । इह च तपो·
ऽभिधानात्तद्ग्रहणेऽपि स्वाध्याययोगस्य प्राधान्यख्यापनार्थं भेदेनाभिधानमिति।स एवं·
भूतः शूर इव विक्रान्तभट इव सेनया चतुरङ्गरूपया इन्द्रियकषायादिरूपया निरुद्ध
सन् समाप्तायुधः संपूर्णतपःप्रभृतिखड्गाद्यायुधः अलमत्यर्थमात्मनो भवति संरक्ष·
णाय अलं च परेषां निराकरणायेति सूत्रार्थः ॥ ६२ ॥

सज्झायसज्झाणरयस्स ताइणो, अपावभावस्स तवे रयस्स ॥
विसुज्झई जं सि मलं पुरे कडं, समीरिअं रुप्पमलं व जोइणा ॥ ६३ ॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयन्नाह । स्वाध्याय एव सद्ध्यानं तत्र रतस्य त्रातुः स
न्ययोः।अपापभावस्य लब्ध्याद्यपेक्षारहिततया शुद्धचित्तस्य विशुध्यते अपैति यद
साधोर्मलं कर्ममलं पुराकृतं जन्मान्तरोपात्तम् । दृष्टान्तमाह । समीरितं प्रेरितं रु
मलमिव ज्योतिषाग्निना ॥ ६३ ॥

(अर्थ.) एज प्रकट करवाने अर्थ कहे छे. सज्झाय इत्यादि सूत्र. (सज्
झाणरयस्स के०) स्वाध्यायसद्ध्यानरतस्य एटले स्वाध्यायरूप शुभ ध्यानने वि
सक्त एवा (ताइणो के०) तायिनः एटले पोतानी तथा परनी रक्षा करना
(अपावभावस्स के०) अपापभावस्य एटले लब्धि प्रमुखनी इच्छा न होवा
चित्तवाला एवा तथा (तवे के०) तपसि एटले तपस्याने विषे (रयस्स के०
एटले आसक्त एवा (सि के०) अस्य एटले ए साधुनुं (जं के०) यत् एटले
रेकडं के०) पुराकृतं एटले पूर्वभवे उपार्जेलुं एवुं (मलं के०) मलं एटले
कर्म जे छे (जोइणा के०) ज्योतिषा एटले अग्निवडे (समीरिअं के०)
एटले प्रेरित एवुं अर्थात् अग्निथी तपावेलुं (रुप्पमलं व के०) रूप्यम
अग्निना तापथी रूपानुं मल जेम नीकली जाय छे तेम (विसुज्झइ के०)
एटले शुद्ध थाय छे. निर्मल पामे छे. ॥ ६३ ॥

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह। अस्य साधोः यत् मलं कर्ममलं तत् विशुध्यते अपैति दूरे यातीत्यर्थः। किंभूतं मलम्। पुराकृतं जन्मान्तरेषु उपात्तमुपार्जितम्। केन किंवत्। यथा रूप्यमलम्। किंभूतं रूप्यमलम्। समीरितं प्रेरितं। केन। ज्योतिषाग्निना। किंभूतस्य साधोः। स्वाध्यायसद्ध्यानरतस्य स्वाध्याय एव सद्ध्यानं स्वाध्यायसद्ध्यानं तत्र रतस्य आसक्तस्य। पुनः किंभूतस्य साधोः। त्रातुः स्वस्य परस्य जन्तूनां च रक्षणशीलस्य। पुनः किंभूतस्य साधोः। अपापभावस्य लब्ध्यादीनां या अपेक्षा तया रहिततया शुद्धचित्तस्य। पुनः किंभूतस्य साधोः। तपसि अनशनादौ द्वादशविधे रतस्य। एवंविधस्य शुद्धस्य साधोः पापं दूरे यातीति परमार्थः॥ ६३॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयन्नाह। सज्झाय त्ति सूत्रम्। स्वाध्याय एव सद्ध्यानं तत्र रतस्य सक्तस्य त्रातुः स्वपरोभयत्राणशीलस्य अपापभावस्य लब्ध्याद्यपेक्षारहिततया शुद्धचित्तस्य तपस्यनशनादौ यथाशक्ति रतस्य विशुध्यतेऽपैति। यदस्य साधोर्मलं कर्ममलं पुराकृतं जन्मान्तरोपात्तम्। दृष्टान्तमाह। समीरितं प्रेरितं रूप्यमलमिव ज्योतिषाग्निनेति सूत्रार्थः॥ ६३॥

से तारिसे दुक्खसहे जिइंदिए, सुएण जुत्ते अममे अकिंचणे॥
विरायई कम्मघणंमि अवगए, कसिणब्भपुडावगमे व चंदिमित्ति वेमि॥६४॥

आयारपणिही णाम अज्झयणं संमत्तं॥ ८॥

(अवचूरिः) ततश्च। स तादृशः पूर्वोदितगुणयुक्तः साधुः दुःखसहः परीषहजेता। श्रुतेन युक्तः। अममो ममत्वरहितः। अकिंचनो द्रव्यकिंचनरहितः। विराजते कर्मघने ज्ञानावरणादिकर्मघने अपगते सति केवलज्ञानलाभात्। कृत्स्नाभ्रपुटापगमे चन्द्रमा इवेति ब्रवीमीति॥ ६४॥ इत्याचारप्रणिध्यध्ययनावचूरिः॥ ८॥

(अर्थ.) माटे से इत्यादि सूत्र. (तारिसे के०) तादृशः एटले पूर्वोक्त गुणयुक्त एवा (दुक्खसहे के०) दुःखसहः एटले परीषहना जितनार एवा (जिइंदिए के०) जितेन्द्रियः एटले पोतानां इंद्रिय जेणे जीत्यां छे एवा (सुएण के०) श्रुतेन एटले श्रुतवडे (जुत्ते के०) युक्तः एटले युक्त एवा, (अममे के०) अममः एटले सर्वत्र ममतारहित एवा तथा (अकिंचणे के०) अकिंचनः एटले द्रव्य भाव परिग्रह रहित एवा (से के०) सः एटले ते पूर्वोक्त साधु जे ते (कसिणब्भपुडावगमे के०) कृत्स्नाभ्रपुटापगमे एटले संपूर्ण अभ्रमंडल (वादलानो समुदाय) विखराइ गये छते जेम (चंदिमा के०)

चंद्रमाः एटले चंद्रमा शोभे छे तेम (कम्मघणम्मि के०) कर्मघने एटले कर्मरूप मेघ (अवगए के०) अपगते एटले नाश पामे छते (विरायइ के०) विराजते एटले शोभे छे. इति ब्रवीमि एनो अर्थ पूर्वे कहेल छे ते माफक जाणवो. ॥ ६४ ॥

इति श्री दशवैकालिकसूत्रना आचारप्रणिधिनामा अध्ययननो बालावबोध संपूर्ण ॥८॥

(दीपिका.) ततश्च साधुः कीदृशो भवेदित्याह। स तादृशः पूर्वोक्तगुणयुक्तः साधुर्विराजते। क इव। चन्द्रमा इव। क सति। कृत्स्नाभ्रपुटापगमे समस्तानामभ्रपुटानामपगमे नाशे सति। अयं भावः। यथा शरत्काले चंद्रमाः शोभते तथा साधुरपि अपगतकर्मघनः समासादितकेवलालोको विराजत इत्यर्थः। किंभूतः साधुः। दुःखसहः परीषहपीडासहः। पुनः किंभूतः साधुः जितेन्द्रियः पराजितश्रोत्रादिपञ्चेन्द्रियविषयः। पुनः किंभूतः साधुः। श्रुतज्ञानेन युक्तः विद्यावानित्यर्थः। पुनः किंभूतः साधुः। अममः सर्वत्र ममतारहितः। पुनः किंभूतः साधुः। अकिंचनः किंचनरहितः। ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ ६४ ॥

इति श्रीदशवैकालिके सूत्रे श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां दीपिकायामष्टमाध्ययनं संपूर्णम् ॥ ८ ॥

(टीका.) ततः से तारिसे त्ति सूत्रम्। व्याख्या। स तादृशोऽनन्तरोदितगुणयुक्तः साधुः दुःखसहः परीषहजेता जितेन्द्रियः पराजितश्रोत्रेन्द्रियादिः। श्रुतेन युक्तो विद्यावानित्यर्थः। अममः सर्वत्र ममत्वरहितः। अकिंचनो द्रव्यभावकिंचनरहितः विराजते शोभते। कर्मघने ज्ञानावरणीयादिकर्ममेघे अपगते सति। निदर्शनमाह। कृत्स्नाभ्रपुटापगम इव चन्द्रमा इति। यथा कृत्स्ने कृष्णे वा अभ्रपुटे अपगते सति चन्द्रो विराजते शरदि तद्वदसावपि अपगतकर्मघनः समासादितकेवलालोको विराजत इति सूत्रार्थः ॥ ६४ ॥

ब्रवीमीति पूर्ववत्। उक्तोऽनुगमः सांप्रतं नयास्ते च पूर्ववदेव। व्याख्यातमाचारप्रणिध्यध्ययनम् ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकवृहद्वृत्तावष्टमाध्ययनम् ॥ ८ ॥

अष्टमाध्ययनं संपूर्णम् ॥ ८ ॥

थंत्रा व कोहा व मयप्पमाया, गुरुस्सगासे विणयं न सिक्के ॥
सो चेव उ तस्स अनूइत्रावो, फलं व कीअस्स वहाय होइ ॥ १ ॥

(अवचूरिः) अथ विनयसमाध्यध्ययनावचूरिः। पूर्वाध्ययने साधुनाचारे यत्नवता नाव्यमित्युक्तम्। इह च आचारवानेव विनयसंपन्नो नवति। अतोऽत्र विनय उच्यते। स्तम्नाद्वा मानाद्वा जात्यादिनिरुत्तमोऽहमिति। अहं गुरुनिराकुष्ट इति क्रोधादक्षान्तिलक्षणात्। मायाप्रमादात्। शूलं मे वाधत इत्यादिमायातः। प्रमादान्निद्रादेः। गुरोः सकाशे विनयं ग्रहणासवेनशिक्षारूपं न शिक्षेत। स एव तु स्तम्नादिर्विनयशिक्षाविघ्नहेतुस्तस्य जडमतेः। अनूतेर्नावोऽनूतिनावोऽसंपन्नाव इत्यर्थः। किमित्याह। वधाय गुणलक्षणनावप्राणनाशाय नवति। दृष्टान्तमाह। फलमिव कीचकस्य। कीचको वंशस्तस्य यथा फलं वधाय नवति। सति तस्मिंस्तस्य विनाशात्तद्वदिति ॥ १ ॥

(अर्थ.) आचारप्रणिधिनामा अध्ययन कह्युं. हवे विनयसमाधिनामक अध्ययननो आरंन करे बे. आ अध्ययननो पूर्व अध्ययननी साथे संवंध आ रीते बे. आगमा अध्ययनमां सामाचारीने सम्यक् प्रकारे पालनार साधुनुं वचन निरवद्य होय बे, माटे निरवद्य वचन वोलवाने विषे साधुए यतना राखवी एम कह्युं. हवे आ विनयसमाधिनामा अध्ययनने विषे 'सामाचारीने अनुसरीने चालनार साधु विनयसंपन्न ज होय बे' एम कहेवानुं बे. आ संवंधे आवेल आ अध्ययननुं थंत्रा व इत्यादि प्रथम सूत्र. जे साधु (थंत्रा के०) स्तम्नात् एटले जातिहीन (हलकी जातना) तथा कुलहीन एवानी पासे हुं शी रीते शिखवा जाउं? एवा अहंकारथी, (व के०) वा एटले अथवा (कोहा के०) क्रोधात् एटले कंइ पण कारणथी उत्पन्न थएल रोषथी (व के०) वा एटले अथवा (मयप्पमाया के०) मायाप्रमादात् एटले कपटथी अथवा निद्रा प्रमुख प्रमादथी (गुरुस्सगासे के०) गुरोः सकाशे एटले आचार्य प्रमुख गुरुनी पासे (विणयं के०) विनयं एटले आसेवन प्रमुख विनय प्रत्ये (न सिक्के के०) न शिक्षते एटले शिखतो नथी. (सो चेव के०) स चेव एटले ते स्तंन, क्रोध प्रमुख जे ते ज (उ के०) तु एटले निश्चये करीने (तस्स के०) तस्य एटले ते साधुनो (अनूइत्रावो के०) अनूतिनावः एटले ज्ञानरूप संपदानो नाश करनारो एवो (कीअस्स के०) कीचकस्य एटले वांसना (फलं व के०) फलमिव एटले फलनी पेठे पोताना (वहाय के०) वधाय एटले गुणरूप नाव प्राणना

नाशने अर्थे (होइ के०) भवति एटले थाय छे. वांसने फल आवे तो तेनो नाश थाय छे, ए वात प्रसिद्ध छे. ॥ १ ॥

(दीपिका.) अथ विनयसमाध्याख्यं नवममध्ययनं व्याख्यायते। तस्य नवमाध्ययनस्य चत्वार उद्देशाः। तत्र प्रथमोद्देशकमाह। इह च अयं संबन्धः। पूर्वाध्ययने निःपापं वचनमाचारे प्रणिहितस्य सम्यक् स्थितस्य भवतीति तत्र यत्नवता भाव्यम्। इत्येतत् उक्तम्। इह तु आचारप्रणिहितो यथायोग्यविनयसंपन्न एव भवति। इत्येतडुच्यते। तथाहि शिष्यः गुरोः सकाश आचार्यादेः समीपे विनयमासेवनारूपं शिक्षारूपं च न शिक्षते, न उपादत्ते, न गृह्णातीत्यर्थः। कस्मात्। स्तम्भात्। कथमहं जात्यादिमान् जात्यादिहीनस्य गुरोः समीपे शिक्षे। तथा क्रोधात् कथंचिदसत्यकरणप्रेरितो रोषाद् वा। तथा मायातः शूलं मे बाधत इत्यादिकपटेन। तथा प्रमादात् प्रक्रान्तमुचितमजानन् निद्रादीनां व्यासङ्गेन। स्तम्भादीनां क्रमेण उपन्यासश्च इत्थमेव अमीषां विनयस्य विघ्नतामाश्रित्य ख्यापनार्थः। तदेवं स्तम्भादिभ्यो गुरोः समीपे विनयं न शिक्षते। अन्ये तु आचार्या एवं पठन्ति। गुरोः समीपे विनये न तिष्ठति, विनये न वर्तते, विनयं न आसेवत इत्यर्थः। इह स एव स्तम्भादिर्विनयशिक्षाविघ्नहेतुस्तस्य जडमतेः अभूतिभाव इति। अभूतेर्भावः अभूतिभावः असंपद्भाव इत्यर्थः। किमित्याह। वधाय भवति। गुणलक्षणभावप्राणविनाशाय भवति। दृष्टान्तमाह। फलमिव कीचकस्य। कीचको वंशस्तस्य फलं यथा वधाय भवति। तस्मिन्सति तद्विनाशनात्। तद्वत् इति ॥ १ ॥

(टीका.) अधुना विनयसमाध्याख्यमारभ्यते। अस्य चायमभिसंबन्धः। इहानन्तराध्ययने निरवद्यं वच आचारे प्रणिहितस्य भवतीति तत्र यत्नवता भवितव्यमित्येतडुक्तम्। इह त्वाचारप्रणिहितो यथोचितविनयसंपन्न एव भवतीत्येतडुच्यते। उक्तं च॥ आयारपणिहाणंमि, से सम्मं वट्टई बुहे ॥ णाणादीण विणीए जे, मोक्खठ्ठा निव्विगिछए ॥ इत्यनेनाभिसंबन्धेनायातमिदमध्ययनम्। अस्य चानुयोगद्वारोपन्यासः पूर्ववत्तावद्यावन्नामनिष्पन्नो निक्षेपः। तत्र च विनयसमाधिरिति द्विपदं नाम। तन्निक्षेपायाह ॥ विनयस्स समाहीए, निक्खेवो होइ दोण्ह वि चउक्को ॥ दव्वविणयंमि तिणिसो, सुवण्णमिच्चेवमाईणि ॥ ७६ ॥ व्याख्या ॥ विनयस्य प्रसिद्धतत्त्वस्य समाधेश्च प्रसिद्धतत्त्वस्यैव। न्यासो भवति द्वयोरपि चतुष्को नामादिभेदात्। तत्र नामस्थापने क्षुण्णत्वादनादृत्य द्रव्यविनयमाह। द्रव्यविनये ज्ञशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्ते तिनिशो वृक्षविशेष उदाहरणम्। स रथाङ्गादिषु यत्र यत्र यथा विनीयते तत्र

तत्र तथा परिणमति योग्यत्वादिति। तथा सुवर्णमित्यादीनि कटककुण्डलादिप्रकारेण विनयनाद् द्रव्याणि द्रव्यविनयः। आदिशब्दात्तत्तद्योग्यरूप्यादिपरिग्रह इति गाथार्थः॥ सांप्रतं भावविनयमाह॥ लोगोवयारविणओ, अत्थनिमित्तं च कामहेउं च॥ भयविणयमुक्खविणओ, विणओ खलु पंचहा होइ॥ ७७॥ व्याख्या॥ लोकोपचारविनयो लोकप्रतिपत्तिफलोऽर्थनिमित्तं चार्थप्राप्त्यर्थं च कामहेतुश्च कामनिमित्तश्च। तथा भयविनयो भयनिमित्तो मोक्षविनयो मोक्षनिमित्तः। एवमुपाधिभेदाद्विनयः खलु पञ्चधा पञ्चप्रकारो भवतीति गाथासमासार्थः॥ ॥ व्यासार्थाभिधित्सया तु लोकोपचारविनयमाह॥ अप्भुट्ठाणं अंजलि, आसणदाणं अइहिपूआ य॥ लोगोवयारविणओ, देवपूआ य विहवेण॥ ७८॥ व्याख्या॥ अभ्युत्थानं तदुचितस्यागतस्याभिमुखमुत्थानम्। अंजलिर्विज्ञापनादौ। आसनदानं च गृहागतस्य प्रायेण। अतिथिपूजा चाहारादिदानेन। एष इत्थंभूतो लोकोपचारविनयः। देवतापूजा च यथाशक्ति बल्याद्युपचाररूपा विभवेनेति यथाविभवं विभवोचितेति गाथार्थः॥ ॥ उक्तो लोकोपचारविनयोऽर्थविनयमाह॥ अप्भासवित्तिछंदा–णुवत्तणं देसकालदाणं च॥ अप्भुट्ठाणं अंजलि–आसणदाणं च अत्थकए॥ ७९॥ व्याख्या॥ अभ्याशवृत्तिर्नरेन्द्रादीनां समीपावस्थानं, छन्दोऽनुवर्तनमभिप्रायाराधनं, देशकालदानं च कटकादौ विशिष्टनृपतेः। प्रस्तावदानं च तथाभ्युत्थानमञ्जलिरासनदानं च नरेन्द्रादीनामेव कुर्वन्त्यर्थकृतेऽर्थार्थमिति गाथार्थः॥ ४॥ उक्तोऽर्थविनयः। कामादिविनयमाह॥ एमेव कामविणओ, भए अ नेअव्वमाणुपुव्वीए॥ मोक्खंमि वि पंचविहो, परूवणा तस्सिमा होइ॥ ८०॥ व्याख्या॥ एवमेव यथार्थविनय उक्तोऽभ्याशवृत्त्यादिः। तथा कामविनयः। भये चेति। भयविनयश्च ज्ञातव्यो विज्ञेयः। आनुपूर्व्या परिपाट्या। तथाहि। कामिनो वेश्यादीनां कामार्थमेवाभ्यासवृत्त्यादि यथाक्रमं सर्वं कुर्वन्ति। प्रेष्याश्च भयेन स्वामिनामित्युक्तौ कामभयविनयौ। मोक्षविनयमाह। मोक्षेऽपि मोक्षविषयो विनयः पञ्चविधः पञ्चप्रकारः। प्ररूपणा निरूपणा तस्यैषा भवति वक्ष्यमाणेति गाथार्थः॥ ॥ दंसणनाणचरित्ते, तवे अ तह ओवयारिए चेव॥ एसो अ मोक्खविणओ, पंचविहो होइ नायव्वो॥ ८१॥ व्याख्या॥ दर्शनज्ञानचारित्रेषु दर्शनज्ञानचारित्रविषयः। तपसि च तपोविषयश्च तथा औपचारिकश्चैव प्रतिरूपयोगव्यापारश्चैव। एष तु मोक्षविनयो मोक्षनिमित्तः पञ्चविधो भवति ज्ञातव्य इति गाथासमासार्थः॥ व्यासार्थेन दर्शनविनयमाह॥ दव्वाण सव्वभावा, उवइट्ठा जे जहा जिणवरेहिं॥ ते तह सद्दहइ नरो, दंसणविणओ हवइ तम्हा॥ ८२॥ व्याख्या॥ द्रव्याणां धर्मास्तिकायादीनां सर्वभावाः सर्वपर्याया उपदिष्टाः कथिता येऽगुरुलघ्वादयो यथा येन प्रकारेण

जिनवरैस्तीर्थकरैस्तान् नावांस्तथा तेन प्रकारेण श्रद्धत्ते नरः। श्रद्दधानश्च कर्म विनयति यस्माद्दर्शनविनयो नवति तस्माद्दर्शनाद्विनयो दर्शनविनय इति गाथार्थः ॥ ज्ञानविनयमाह ॥ नाणं सिरकइ नाणं, गुणेइ नाणेण कुणइ किच्चाइ ॥ नाणी नवं न बंधइ, नाणविणीर्ज हवइ तम्हा ॥ ७३ ॥ व्याख्या ॥ ज्ञानं शिक्षयत्यपूर्वं ज्ञानमादत्ते। ज्ञानं गुणयति गृहीतं सत्प्रत्यावर्त्तयति । ज्ञानेन करोति कृत्यानि संयमकृत्यानि। एवं ज्ञानी नवं कर्म न बध्नाति । प्राक्तनं च विनयति यस्माज्ज्ञानविनीतो ज्ञानेनापनीतकर्मा नवति तस्मादिति गाथार्थः ॥ चारित्रविनयमाह ॥ अठविहं कम्मचयं, जम्हा रित्तीकरेइ जयमाणो ॥ नवमन्नं च न बंधइ, चरित्तविणीर्ज हवइ तम्हा ॥७४॥ व्याख्या ॥ अष्टविधमष्टप्रकारं कर्मचयं कर्मसंघातं प्राग्बद्धं यस्माद्रिक्तं करोति, तुछतापादनेनापनयति । यतमानः क्रियायां यत्नपरः । तथा नवमन्यं च कर्मचयं न बध्नाति । यस्माच्चारित्रविनय इति, चारित्राद्विनयश्चारित्रविनयश्चारित्रेण विनीतकर्मा नवति तस्मादिति गाथार्थः ॥ तपोविनयमाह ॥ अवणेइ तवेण तमं, उवणेइ अ सग्गमोरकमप्पाणं ॥ तवविणयनिछयमई, तवोविणीर्ज हवइ तम्हा ॥ ७५ ॥ व्याख्या॥ अपनयति तपसा तमोऽज्ञानमुपनयति च स्वर्गं मोक्षमात्मानं जीवम् । तपोविनयनिश्चयमतिर्यस्मादेवंविधस्तपोविनीतो नवति तस्मादिति गाथार्थः ॥ उपचारविनयमाह ॥ अह उवयारिर्ज पुण, डुविहो विणर्ज समासर्ज होइ ॥ पडिरूवजोगजुंजण, तहय अणासायणाविणर्ज ॥ ७६ ॥ व्याख्या ॥ अथौपचारिकः पुनर्द्विविधो विनयः समासतो नवति । द्वैविध्यमेवाह । प्रतिरूपयोगयोजनम् । तथानाशातनाविनय इति गाथासमासार्थः ॥ व्यासार्थमाह ॥ पडिरूवो खलु विणर्ज, काइअजोएअवाइमाणसिर्ज॥ अठचउविहडुविहो, परूवणा तस्सिमा होइ ॥ ७७ ॥ प्रतिरूप उचितः खलु विनयस्त्रिविधः । काययोगे च वाचि मनसि कायिको वाचिको मानसिकश्च अष्टचतुर्विधद्विविध इत्यर्थः । कायिकोऽष्टविधः, वाचिकश्चतुर्विधः, मानसो द्विविधः । प्ररूपणा तस्य कायिकाष्टविधादेरियं नवति वक्ष्यमाणलक्षणेति गाथार्थः ॥ कायिकमाह ॥ अप्नुट्ठण अंजलि, आसणदाणं अजिग्गहकिई अ ॥ सुस्सूसणमणुगछण, संसाहण काय अठविहो ॥ ७८ ॥ व्याख्या ॥ अन्युत्थानमर्हस्य, अञ्जलिः प्रश्नादौ, आसनदानं पीठकायुपनयनमजिग्रहो गुरुनियोगकरणाजिसंधिः, कृतिश्चेति कृतिकर्म वन्दनमित्यर्थः । शुश्रूषा विधिवददूरासन्नतया सेवनं, अनुगमनमागछतः प्रत्युद्गमनं, संसाधनं च गछतोऽनुव्रजनं चाष्टविधः कायविनय इति गाथार्थः ॥ वागादिविनयमाह ॥ हिअमिअअफरुसवाई, अणुवाई नासिवाइर्ज विणर्ज ॥ अकुसलचित्तनिरोहो, कुसलमणउदीरणा चेव ॥ ७९ ॥व्याख्या॥ हितमितापरुषवागिति । हितवाग्धितंवक्ति परिणामसुन्दरं, मितवा-

ग्मितं स्तोकैरक्षरैः, अपरुषवागपरुषमनिष्ठुरं तथा अनुविचिन्त्यजाषी स्वालोचितवक्तेति वाचिको विनयः। तथा अकुशलमनोनिरोधः। आर्तध्यानादिप्रतिषेधेन कुशलमनउदीरणं चैव धर्मध्यानादिप्रवृत्त्येति मानस इति गाथार्थः॥ आह। किमर्थमयं प्रतिरूपविनयः कस्य चैष इत्युच्यते॥ पडिरूवो खलु विणउं, पराणुअत्तिमइउं मुणेअव्वो॥ अप्पडिरूवो विणउं नायव्वो केवलीणं तु॥ ए०॥व्याख्या॥ प्रतिरूप उचितः खलु विनयः परानुवृत्त्यात्मकः तत्तद्रूस्त्वपेक्षया प्राय आत्मव्यतिरिक्तप्रधानानुवृत्त्यात्मको मन्तव्यः। अयं च बाहुल्येन उद्मस्थानाम्। तथाप्रतिरूपो विनयः अपरानुवृत्त्यात्मकः स च ज्ञातव्यः केवलिनामेव। तेषां तेनैव प्रकारेण कर्मविनयनात्। तेषामपीत्वरः प्रतिरूपोऽज्ञातकेवलजावानां जवत्येवेति गाथार्थः॥ उपसंहरन्नाह॥ एसो जे परिकहिउं, विणउं पडिरूवलरकणो तिविहो॥ बावन्नविहिविहाणं, बेंति अणासायणाविणयं॥ ए१॥व्याख्या॥ एषोऽनन्तरोदितो जे जवतां परिकथितो विनयः प्रतिरूपलक्षणस्त्रिविधः कायिकादिः। द्विपञ्चाशद्विधिविधानमेतावत्प्रजेदमित्यर्थः। ब्रुवतेऽजिदधति। तीर्थंकरा अनाशातनाविनयं वक्ष्यमाणमिति गाथार्थः॥ एतदेवाह॥ तिछगरसिद्धकुलगण-संघकियाधम्मनाणनाणीणं॥ आयरिअ थेर उआ, गणीणं तेरस पयाणि॥ए२॥ तीर्थंकरसिद्धकुलगणसंघक्रियाधर्मज्ञानज्ञानिनां तथा आचार्यस्थविरोपाध्यायगणिनां संबन्धीनि त्रयोदश पदानि। अत्र तीर्थंकरसिद्धौ प्रसिद्धौ। कुलं नागेन्द्रकुलादि। गणः कोटिकादिः। संघः प्रतीतः। क्रियास्तिवादरूपा। धर्मः श्रुतधर्मादिः। ज्ञानं मत्यादि। ज्ञानिनस्तद्वन्तः। आचार्यः प्रतीतः। स्थविरः सीदतां स्थिरीकरणहेतुः। उपाध्यायः प्रतीतः। गणाधिपतिर्गणिरिति गाथार्थः॥ एतानि त्रयोदश पदानि अनाशातनादिजिश्चतुर्जिर्गुणितानि द्विपञ्चाशद्भवन्तीत्याह॥ अणासायणा य जत्ती, बहुमाणा वन्नसंजलणा य॥ तिछगराई तेरस, चउग्गुणा होंति बावन्ना॥ ए३॥व्याख्या॥ अनाशातना च तीर्थंकरादीनां। सर्वथा अहीलनेत्यर्थः। तथा जक्तिस्तेष्वेवोचितोपचाररूपा। तथा बहुमानस्तेष्वेवान्तरजावप्रतिबन्धरूपः। तथा च वर्णसंज्वलना तीर्थंकरादीनामेव सद्भूतगुणोत्कीर्तना। एवमनेन प्रकारेण तीर्थंकरादयस्त्रयोदश चतुर्गुणा अनाशातनाद्युपाधिजेदेन जवन्ति द्विपञ्चाशद्भेदा इति गाथार्थः॥ उक्तो विनयः। सांप्रतं समाधिरुच्यते। तत्रापि नामस्थापने क्षुण्णत्वादनादृत्य द्रव्यादिसमाधिमाह॥ दव्वं जेण व दव्वेण, समाही आहिअं च जं दव्वं॥ जावसमाहि चउविह, दंसणनाणे तवचरित्ते॥ ए४॥व्याख्या॥ द्रव्यमिति। द्रव्यमेव समाधिः द्रव्यसमाधिः यथामात्रकमविरोधि वा क्षीरगुडादि। तथा येन वा द्रव्येणोपयुक्तेन समाधिस्त्रिफलादिना तद् द्रव्यसमाधिरिति। तथा आहितं वा यद्द्रव्यं समतां तुलारोपितपलशतादिचरमस्थाने। तद् द्रव्यं समा-

धिरित्युक्तो द्रव्यसमाधिः । जावसमाधिमाह । जावसमाधिः प्रशस्तजावाविरोधलक्षणश्चतुर्विधः । चातुर्विध्यमेवाह । दर्शनज्ञानतपश्चारित्रेषु । एतद्विषयो दर्शनादीनां व्यस्तानां समस्तानां वा सर्वथाविरोध इति गाथार्थः ॥ उक्तः समाधिः । तदभिधानान्नामनिष्पन्नो निक्षेपः । सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नस्यावसर इत्यादि चर्चः पूर्ववत् । तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणयुतं सूत्रमुच्चारणीयम् । तच्चेदम् । थंजा व त्ति । अस्य व्याख्या । स्तम्जाद्वा मानाद्वा जात्यादिनिमित्तात्क्रोधाद्वा अक्षान्तिलक्षणान्मायाप्रमादादिति । मायातो निकृतिरूपायाः प्रमादान्निद्रादेः सकाशात् । किमित्याह । गुरोः सकाश आचार्यादेः समीपे विनयमासेवनाशिक्षाभेदभिन्नं न शिक्षते नोपादत्ते । तत्र स्तम्जात्कथमहं जात्यादिमान् जात्यादिहीनसकाशे शिक्षामीत्येवं क्रोधात्कचिद्वितथकरणचोदितो रोषाद्वा मायातः शूलं मे क्रियत इत्यादिव्याजेन, प्रमादात्प्रक्रान्तोचितमनवबुध्यमानो निद्रादिव्यासङ्गेन । स्तम्जादिक्रमोपन्यासश्चेत्थमेवामीषां विनयविघ्नहेतुतामाश्रित्य प्राधान्यख्यापनार्थः । तदेवं स्तम्जादिभ्यो गुरोः सकाशे विनयं न शिक्षते। अन्ये तु पठन्ति। गुरोः सकाशे विनये न तिष्ठति, विनये न वर्त्तते । विनयं नासेवत इत्यर्थः । इह च स एव तु स्तम्जादिर्विनयशिक्षाविघ्नहेतुः । तस्य जडमतेरजूतिजाव इत्यजूतेर्जावोऽजूतिजावः । असंपन्नाव इत्यर्थः । किमित्याह । वधाय जवति गुणलक्षणजावप्राणविनाशाय जवति । दृष्टान्तमाह । फलमिव कीचकस्य । कीचको वंशस्तस्य यथा फलं वधाय जवति । सति तस्मिंस्तस्य विनाशात्तद्वदिति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

जे आवि मंदित्ति गुरुं वइत्ता, डहरे इमे अप्पसुअत्ति नच्चा ॥
हीलंति मिछं पडिवज्जमाणा, करंति आसायण ते गुरूणं ॥ २ ॥

(अवचूरिः) ये चापि केचन द्रव्यसाधवो मन्दः सत्प्रज्ञाविकल इति गुरुं विदित्वा । डहरोऽयमप्राप्तवयाः स्थापितः अल्पश्रुत इति ज्ञात्वा मन्दादिशब्दैर्हीलयन्ति । असूयया महाप्रज्ञस्त्वमित्यादि । मिथ्यात्वं प्रतिपद्यमाना-गुरुर्न हीलनीय इति तत्त्वमनवगछन्तः । कुर्वन्त्याशातनां ते गुरूणाम् । अतो हीलना न कार्या ॥ २ ॥

(अर्थ.) वली जे आवि इत्यादि-सूत्र. (जे आवि के०) ये चापि एटले जे द्रव्य साधुर्ड (गुरुं के०) गुरुं एटले पोताना गुरुप्रत्ये (मंदित्ति के०) मन्द इति एटले मंद डे, बुद्धिशाली नथी, आगमनी वात युक्तिथी जाणवाने. समर्थ नथी ए प्रकारे (वइत्ता के०) विदित्वा एटले जाणीने तेमज तेवा कंइ कारणथी न्हानी अवस्थामांज पाटे स्थापन करेल गुरुने (इमे के०) इमे एटले आ (डहरे के०) डहराः एटले काची वयरना डे, तथा (अप्पसुअ त्ति के०) अल्पश्रुता इति एटले अल्पश्रुतना

जाण छे ए प्रकारे (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (हीलंति के०) हीलयन्ति एटले गुरुनो तिरस्कार, निंदा प्रमुख करे छे. (ते के०) ते एटले ते साधुओ (मिछं के०) मिथ्यात्वं एटले मिथ्यात्व प्रत्ये (पडिवज्जमाणा के०) प्रतिपद्यमानाः एटले पामता थता (गुरूणं के०)गुरूणां एटले गुरुनी (आसायण के०) आशातनां एटले आशातना प्रत्ये (करंति के०) कुर्वन्ति एटले करे छे. ॥ २ ॥

(दीपिका.) किं च । ये चापि केवलद्रव्यसाधवः अगम्भीरा भवन्ति । ते द्रव्यसाधवो गुरूणामाचार्याणामाशातनां लघुतापादनरूपां तत्स्थापनाया अबहुमानेन कुर्वन्ति । एकस्य गुरोराशातनायां सर्वेषां गुरूणामाशातना इति हेतोर्गुरूणामिति बहुवचनम् । मन्द इति ज्ञात्वा । सत्प्रज्ञाविकल इति ज्ञात्वा । तथा पुनः कारणान्तरस्थापितमप्राप्तवयसं गुरुं प्रति अयं डहरः अप्राप्तवयाः खलु अयम् । तथा अयं गुरुः अल्पश्रुतः अनधीतसिद्धान्त इति ज्ञात्वा । हीलयन्ति । किं कुर्वन्तो हीलयन्ति । मिथ्यात्वं प्रतिपद्यमानाः । गुरुर्न हीलनीय इति तत्त्वम् अन्यथा जानन्तः । अतो गुरोर्हीलना न कार्या इत्याह ॥ २ ॥

(टीका) किं च । जे आवि त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । ये चापि के चन द्रव्यसाधवोऽगम्भीराः । किमित्याह । मन्द इति गुरुं विदित्वा क्षयोपशमवैचित्र्यात्तन्त्रयुक्त्यालोचनासमर्थः सत्प्रज्ञाविकल इति स्वमाचार्यं ज्ञात्वा । तथा कारणान्तरस्थापितमप्राप्तवयसं डहरोऽयमप्राप्तवयाः खल्वयं तथा अल्पश्रुत इत्यनधीतागम इति विज्ञाय । किमित्याह । हीलयन्ति सूययासूयया वा खिंसयन्ति । सूययातिप्रज्ञस्त्वं वयोवृद्धो बहुश्रुत इति । असूयया तु मन्दप्रज्ञस्त्वमित्याद्यभिदधति । मिथ्यात्वं प्रतिपद्यमाना इति गुरुर्न हीलनीय इति तत्त्वमन्यथावगच्छन्तः कुर्वन्त्याशातनां लघुतापादनरूपां ते द्रव्यसाधवः गुरूणामाचार्याणां तत्स्थापनाया अबहुमानेन एकगुर्वाशातनायां सर्वेषामाशातनेति बहुवचनम् । अथवा कुर्वन्त्याशातनां स्वसम्यग्दर्शनादिभावापह्रासरूपां ते गुरूणां संबन्धिनीं तन्निमित्तत्वादिति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

पगईइ मंदा वि भवंति एगे, डहरा वि अ जे सुअबुद्धोववेआ ॥
आयारमंतो गुणसुट्ठिअप्पा, जे हीलिआ सिहिरिव भास कुज्जा ॥३॥

(अवचूरिः) प्रकृत्या स्वभावेन मन्दा अपि सद्बुद्धिरहिता अपि वयोवृद्धा अपि चान्येऽमन्दाः सत्प्रज्ञा अपि । भवन्ति इति वाक्यशेषः । किंविशिष्टाः । ये श्रुतबुद्ध्युपेता ज्ञानाद्याचारवन्तः । गुणसुस्थितात्मानः संग्रहादिषु गुणेषु सुष्टु सारं स्थित आत्मा ये-

यां ते तथा । तथाविधा न हीलनीयाः । ये हीलिताः खिंसिताः शिखीवाग्निरिन्धनसंघातं भस्मसात् कुर्युः । ज्ञानादिगुणसंघातमपनयेयुः ॥ ३ ॥

(अर्थ.) माटे गुरुनी हीलना विगेरे न करवी एम कहे छे. पगइ इत्यादि सूत्र. (एगे के०) एके एटले केटला एक वयोवृद्ध साधुओ (पगईइ के०) प्रकृत्या एटले कर्मनी विचित्रताथी बनेला स्वभाव वडे (मंदा वि के०) मन्दा अपि एटले सारी बुद्धिथी रहित एवा पण (भवंति के०) भवन्ति एटले होय छे. तेमज (जे के०) ये एटले जे केटला एक साधुओ (डहरा वि के०) डहरा अपि एटले वयथी न्हाना होय तो पण (सुअबुद्धोववेआ के०) श्रुतबुद्ध्युपेताः एटले श्रुत अने बुद्धिवडे युक्त एवा (भवंति के०) भवन्ति एटले होय छे. (आयारमंता के०) आचारवन्तः एटले ज्ञानाचार प्रमुखने सम्यक् प्रकारे पालनारा एवा तथा (गुणसुट्ठिअप्पा के०) गुणसुस्थितात्मानः एटले गुणोने विषे स्थिर रह्यो छे आत्मा जेमनो एवा (जे के०) ये एटले उपर कहेला जे साधुओ (हीलिआ के०) हीलिताः एटले हीलना कर्या छता (सिहिरिव के०) शिखीव एटले अग्निनी पेठे अर्थात् अग्नि जेम काष्ठसमुदायनुं भस्म करे छे, तेम ते साधुओ हीलना करनार शिष्यना ज्ञानादि गुण समुदायनुं (भास के०) भस्म एटले भस्म (कुज्जा के०) कुर्युः एटले करे छे. माटे तेमनी हीलना न करवी. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) ये साधवस्ते गुरून् प्रति एवं जानन्ति प्ररूपयन्ति । परं न तु हीलयन्ति । एवं किमित्याह । एके केचन वयोवृद्धाः प्रकृत्या स्वभावेन कर्मवैचित्र्यात् मन्दा अपि सद्बुद्धिरहिता अपि भवन्ति । तथा अन्ये केचन डहरा अपि अपरिणता अपि वयसा अमन्दा भवन्ति वाक्यशेषः । किंविशिष्टा इत्याह । ये श्रुतबुद्ध्या उपेताः सहिताः । तथा सत्प्रज्ञावन्तः । श्रुतेन बुद्धिभावेन वा भाविनीं वृत्तिमाश्रित्य अल्पश्रुता अपि सर्वथा आचारवन्तो ज्ञानाद्याचारसहिताः । पुनः किंविशिष्टाः । गुणसुस्थितात्मानः। गुणेषु सुष्ठु भावसारं स्थित आत्मा येषां ते तथाविधा न हीलनीयाः । ये हीलिताः खिंसिताः शिखीव अग्निरिव इन्धनसमूहं भस्मसात् कुर्युः। ज्ञानादिगुणसमूहमपनयेयुरिति ॥ ३ ॥

(टीका.) अतो न कार्या हीलनेत्याह च । पगइ त्ति सूत्रम् । प्रकृत्या स्वभावेन कर्मवैचित्र्यान्मन्दा अपि सद्बुद्धिरहिता अपि भवन्त्येके केचन वयोवृद्धा अपि। तथा डहरा अपि चापरिणता अपि च वयसान्येऽमन्दा भवन्तीति वाक्यशेषः । किंविशिष्टा इत्याह । ये च श्रुतबुद्ध्युपेतास्तथा सत्प्रज्ञावन्तः । श्रुतेन बुद्धिभावेन वा भा-

विनीं वृत्तिमाश्रित्याल्पश्रुता इति सर्वथा आचारवन्तो ज्ञानाद्याचारसमन्विता गुणसुस्थितात्मानो गुणेषु संग्रहोपग्रहादिषु सुष्ठु भावसारं स्थित आत्मा येषां ते तथाविधा न हीलनीयाः। ये हीलिताः खिंसिताः शिखीवाग्निरिवेन्धनसंघातं भस्मसात्कुर्युर्ज्ञानादिगुणसंघातमपनयेयुरिति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

जे आवि नागं महरं ति नच्चा, आसायए से अहिआय होइ ॥
एवायरिअंपि हु हीलयंतो, निअच्छई जाइपहं खु मंदो ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) विशेषेण डहरहीलनादोषमाह। अत्रैव दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोर्महदन्तरमाह। यश्चापि कश्चिदपि नागं डहरं बालमिति ज्ञात्वा आशातयति किलिश्चादिना कदर्थयति। स कदर्थ्यमानो नागः से तस्य कदर्थकस्याहिताय भवति। भक्षणेन प्राणनाशाय स्यात्। एवमाचार्यमपि कारणतोऽपरिणतमेव स्थापितं हीलयन् निर्गछति जातिपन्थानं द्वीन्द्रियादिजातिमार्गम्। मन्दोऽज्ञः संसारं भ्रमतीत्यर्थः ॥ ४ ॥

(अर्थ.) हवे कांइ तेवाज कारणथी पाटे बेठेला न्हानी वयना साधुनी हीलना करवामां बहु दोष छे एम कहे छे. जे आवि इत्यादि सूत्र. (जे आवि के०) यश्चापि एटले जे कोइ अज्ञ पुरुष (नागं के०) नागं एटले सर्पने (डहरत्ति के०) डहर इति एटले न्हानो छे एम (नच्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (आसायए के०) आशातयति एटले सली प्रमुखथी तेने पीडा करे, (स के०) सः एटले ते पीडा पामेलो सर्प (से के०) तस्य एटले ते पीडा आपनार पुरुषने (अहिआय के०) अहिताय एटले अहितने अर्थे (होइ के०) भवति एटले थाय छे, अर्थात् ते सर्प ते पुरुषने दंशादिक करे छे. (एव के०) एवं एटले आ रीते (आयरिअं पि के०) आचार्यमपि एटले कारणथी न्हानी उमरे पाटे बेसाडेला आचार्यनी पण (हीलयंतो के०) हीलयन् एटले हीलना करनार एवो (मंदे के०) मन्दः एटले अज्ञ पुरुष जे ते (खु के०) खलु एटले निश्चये करीने (जाइपहं के०) जातिपथं एटले बेरिंद्री प्रमुख प्राणिनी जातिना मार्ग प्रत्ये (निअछइ के०) निर्गच्छति एटले जाय छे. अर्थात् संसारमां परिभ्रमण करे छे. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) अथ विशेषेण डहरस्य हीलने दोषमाह। यश्चापि कश्चिदज्ञो नागं सर्पं डहर इति बाल इति ज्ञात्वा आशातयति क्षुद्रकाष्ठादिना कदर्थयति। स नागः कदर्थ्यमानः से तस्य कदर्थनाकारकस्य अहिताय भवति। भक्षणेन प्राणनाशनात्। एष दृष्टान्तः। अथोपनयः। एवमाचार्यमपि कारणतः अपरिणतमेव स्थापितं हीलयन्

तदाशातनया मिथ्यात्वबन्धात्। यतश्च एवमतः गुरोः आशातनया नास्ति मोक्षः। अबोधिसंतानबन्धेन अनन्तसंसारिकत्वादिति ॥ ५ ॥

(टीका.) अत्रैव दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोर्महदन्तरमित्येतदाह। आसि त्ति सूत्रम्। आशीविषश्चापि सर्पोऽपि परं सुरुष्टः सुकुद्धः सन् किं जीवितनाशान्मृत्योः परं कुर्यान्न किंचिदपीत्यर्थः। आचार्यपादाः पुनरप्रसन्ना हीलनयाननुग्रहे प्रवृत्ताः। किं कुर्वन्तीत्याह। अबोधिं निमित्तहेतुत्वेन मिथ्यात्वसंहृतिं तदाशातनया मिथ्यात्वबन्धात्। यतश्चैवमत आशातनया गुरोर्नास्ति मोक्ष इति। अबोधिसंतानानुबन्धेनानन्तसंसारिकत्वादिति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

जो पावगं जलिअमवक्कमिज्जा, आसीविसं वा वि हु कोवइज्जा ॥
जो वा विसं खायइ जीविअट्ठी, एसोवमासायणया गुरूणं ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) पावकं ज्वलितं सन्तमवक्रामेत अवष्टभ्य तिष्ठेत्। आशीविषं वापि हि कोपयेत्। रोषं ग्राहयेद्यो वा विषं खादति जीवितार्थी एषोपमापायप्राप्तिं प्रत्येतदुपमानमाशातनया कृतया गुरूणां संबन्धिन्या तद्वदपायो भवतीति ॥ ६ ॥

(अर्थ.) वली जो पावगं इत्यादि सूत्र. (जो के०)यः एटले जे पुरुष (जलिअं के०) ज्वलितं एटले देदीप्यमान एवा (पावगं के०) पावकं एटले अग्नि प्रत्ये (अवक्कमिज्जा के०) अपक्रामेत् एटले वलगी रहे. (वा के०) वा एटले अथवा जे पुरुष (आसीविसं वि के०) आशीविषमपि एटले सर्पने पण (हु के०) खलु एटले निश्चये करीने (कोवइज्जा के०) कोपयेत् एटले क्रोध पमाडे, खीजावे. (वा के०) वा एटले अथवा (जीविअट्ठी के०) जीवितार्थी एटले जीववानी इच्छा करनार एवो (जो के०) यः एटले जे पुरुष (विसं के०) विषं एटले विष प्रत्ये (खायइ के०) खादति एटले खाय. (गुरूणं के०) गुरूणां एटले गुरुओनी (आसायणया के०) आशातनया एटले आशातना करी होय तो (एसोवमा के०) एषोपमा एटले आ उपर कहेल उपमा (दाखलो) जाणवी. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) पुनराह। यः कोऽपि पावकमग्निं ज्वलितं सन्तमपक्रामेत् अवष्टभ्य तिष्ठति। आशीविषं वापि भुजंगमं वापि कोपयेत् रोषं ग्राहयेत्। यो वा विषं खादति जीवितार्थी जीवितुकामः। एषा उपमा अपायस्य कष्टस्य प्राप्तिं प्रति एतदुपमानमाशातनया गुरूणां संबन्धिन्या कृतया। तद्वत् कष्टं भवतीति ॥ ६ ॥

(टीका.) किं च। जो पावगं त्ति सूत्रम्। यः पावकमग्निं ज्वलितं सन्तमपक्रा-

निर्गछति जातिपन्थानं द्वीन्द्रियादिजातिमार्गं मन्दोऽज्ञः संसारे परिभ्रमति ॥ ४ ॥

(टीका.) विशेषेण गुरुहीलनादोषमाह । जे आवि त्ति सूत्रम् । यथापि कश्चिदज्ञो नागं सर्पं दहर इति बाल इति ज्ञात्वा विज्ञाय आशातयति किञ्चिद्बाधिनां कदर्थयति । स कदर्थ्यमानो नागः से तस्य कदर्थकस्य अहिताय भवति । भक्षणेन प्राणनाशाय भवति । एष दृष्टान्तोऽयमर्थोपनय एवमाचार्यमपि कारणतोऽपरिणतमेव स्थापितं हीलयन् निर्गछति जातिपन्थानं द्वीन्द्रियादिजातिमार्गम् । मन्दोऽज्ञः संसारे परिभ्रमतीति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

आसीविसो वा वि परं सुरुठो, किं जीवनासाउ परं नु कुज्जा ॥
आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना, अबोहिआसायण नत्थि मुक्खो ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) आशीविषश्चापि सर्पः परं सुरुष्टः सन् किं जीवितनाशात्परं कुर्यात् । न किंचिदपि । आचार्यपादाः पुनरप्रसन्नाः । किं कुर्वन्तीत्याह । अबोधिं मिथ्यात्वम् । यतश्चेवमत आशातनया गुरोर्नास्ति मोक्षः ॥ ५ ॥

(अर्थ.) उपर कहेल दृष्टांतमां अने दार्ष्टांतिकमां घणो फेर छे एम कहे छे. आसीविसो इत्यादि सूत्र. (परं के०) परं एटले अतिशय (सुरुठो के०) सुरुष्टः एटले घणो रोष (क्रोध) पामेलो एवो (आसीविसो वा वि के०) आशीविषो वापि एटले सर्प पण (जीवनासाउ के०) जीवनाशात्तु एटले प्राणना नाश करतां (परं के०) परं एटले वधारे (किं नु कुज्जा के०) किं नु कुर्यात् एटले शुं करे ? अर्थात् सर्प घणो क्रोधी थाय तो प्राण लिये, पण ए करता वधारे शुं करे ? (पुण के०) पुनः एटले परंतु (आयरिअपाया के०) आचार्यपादाः एटले परम पुज्य एवा आचार्य जे ते (अप्पसन्ना के०) अप्रसन्नाः एटले हीलना करवाथी खपा थया होय तो (अबोहि के०) अबोधिं एटले मिथ्यात्वनी परंपरा प्रत्ये करे छे. माटे (आसायण के०) आशातनया एटले गुरुनी आशातना करे तो (मुक्खो के०) मोक्षः एटले मोक्ष जे ते (नत्थि के०) नास्ति एटले नथी. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) अत्र दृष्टान्तस्य दार्ष्टान्तिकस्य च महदन्तरमिति एतदेवाह । आ(शीविषोऽ)पि सर्पोऽपि परं सुरुष्टः सन् क्रुद्धः सन् । किं जीवितनाशात् मृत्योः परं नु कुर्यात् । न कि(ंचिदपी)त्याह । अबोधिं निमित्तहेतुत्वेन मिथ्यात्वसंतति कुर्वन्ति । कथं ... शीविषश्चि(ंचि)दपीत्यर्थः । आचार्यपादाः पुनः अप्रसन्ना हीलनया अनुग्रहाय अना... ना: । किं कुर्वन्तो

तदाशातनया मिथ्यात्वबन्धात्। यतश्च एवमतः गुरोः आशातनया नास्ति मोक्षः। अबोधिसंतानबन्धेन अनन्तसंसारिकत्वादिति ॥ ५ ॥

(टीका.) अत्रैव दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोर्महदन्तरमित्येतदाह। आसि त्ति सूत्रम्। आशीविषश्चापि सर्पोऽपि परं सुरुष्टः सुकुद्धः सन् किं जीवितनाशान्मृत्योः परं कुर्यान्न किंचिदपीत्यर्थः। आचार्यपादाः पुनरप्रसन्ना हीलनयाननुग्रहे प्रवृत्ताः। किं कुर्वन्तीत्याह। अबोधिं निमित्तहेतुत्वेन मिथ्यात्वसंहतिं तदाशातनया मिथ्यात्वबन्धात्। यतश्चैवमत आशातनया गुरोर्नास्ति मोक्ष इति। अबोधिसंतानानुबन्धेनानन्तसंसारिकत्वादिति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

जो पावगं जलिअमवक्कमिज्जा, आसीविसं वा वि हु कोवइज्जा ॥
जो वा विसं खायइ जीविअट्ठी, एसोवमासायणया गुरूणं ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) पावकं ज्वलितं सन्तमवक्रामेत अवष्टभ्य तिष्ठेत्। आशीविषं वापि हि कोपयेत्। रोषं ग्राहयेद्यो वा विषं खादति जीवितार्थी एषोपमापायप्राप्तिं प्रत्येतदुपमानमाशातनया कृतया गुरूणां संबन्धिन्या तद्वदपायो भवतीति ॥ ६ ॥

(अर्थ.) वली जो पावगं इत्यादि सूत्र. (जो के०)यः एटले जे पुरुष (जलिअं के०) ज्वलितं एटले देदीप्यमान एवा (पावगं के०) पावकं एटले अग्नि प्रत्ये (अवक्कमिज्जा के०) अपक्रामेत् एटले वलगी रहे. (वा के०) वा एटले अथवा जे पुरुष (आसीविसं वि के०) आशीविषमपि एटले सर्पने पण (हु के०) खलु एटले निश्चये करीने (कोवइज्जा के०) कोपयेत् एटले क्रोध पमाडे, खीजावे. (वा के०) वा एटले अथवा (जीविअट्ठी के०) जीवितार्थी एटले जीववानी इच्छा करनार एवो (जो के०) यः एटले जे पुरुष (विसं के०) विषं एटले विष प्रत्ये (खायइ के०) खादति एटले खाय. (गुरूणं के०) गुरूणां एटले गुरुजनी (आसायणया के०) आशातनया एटले आशातना करी होय तो (एसोवमा के०) एषोपमा एटले आ उपर कहेल उपमा (दाखलो) जाणवी. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) पुनराह। यः कोऽपि पावकमग्निं ज्वलितं सन्तमपक्रामेत् अवष्टभ्य तिष्ठति। आशीविषं वापि भुजंगमं वापि कोपयेत् रोषं ग्राहयेत्। यो वा विषं खादति जीवितार्थी जीवितुकामः। एषा उपमा अपायस्य कष्टस्य प्राप्तिं प्रति एतदुपमानमाशातनया गुरुणां संबन्धिन्या कृतया। तद्वत् कष्टं भवतीति ॥ ६ ॥

(टीका.) किं च। जो पावगं ति सूत्रम्। यः पावकमग्निं ज्वलितं सन्तमपक्रा-

निर्गछति जातिपन्थानं द्वीन्द्रियादिजातिमार्गं मन्दोऽज्ञः संसारे परिभ्रमति ॥ ४ ॥

(टीका.) विशेषेण गुरुहीलनादोषमाह । जे आवि त्ति सूत्रम् । यथापि कश्चिदज्ञो नागं सर्पं गुरुर इति बाल इति ज्ञात्वा विज्ञाय आशातयति किञ्चिद्वित्ता कदर्थयति । स कदर्थ्यमानो नागः से तस्य कदर्थकस्य अहिताय जवति । जदणेन प्राणनाशाय जवति । एष दृष्टान्तोऽयमर्थोपनय एवमाचार्यमपि कारणतोऽपरिणतमेव स्थापितं हीलयन् निर्गछति जातिपन्थानं द्वीन्द्रियादिजातिमार्गम् । मन्दोऽज्ञः संसारे परिभ्रमतीति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

आसीविसो वा वि परं सुरुठो, किं जीवनासाउ परं नु कुज्जा ॥
आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना, अबोहिआसायण नत्थि मुक्को ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) आशीविषश्चापि सर्पः परं सुरुष्टः सन् किं जीवितनाशात्परं कुर्यात् । न किंचिदपि । आचार्यपादाः पुनरप्रसन्नाः । किं कुर्वन्तीत्याह । अबोधिं मिथ्यात्वम् । यतश्चैवमत आशातनया गुरोर्नास्ति मोक्षः ॥ ५ ॥

(अर्थ.) उपर कहेल दृष्टांतमां अने दार्ष्टांतिकमां घणो फेर छे एम कहे छे. आसीविसो इत्यादि सूत्र. (परं के०) परं एटले अतिशय (सुरुठो के०) सुरुष्ट एटले घणो रोष (क्रोध) पामेलो एवो (आसीविसो वा वि के०) आशीविषो वापि एटले सर्प पण (जीवनासाउ के०) जीवनाशात्तु एटले प्राणना नाश करतां (परं के०) परं एटले वधारे (किं नु कुज्जा के०) किं नु कुर्यात् एटले शुं करे? अर्थात् सर्प घणो क्रोधी थाय तो प्राण लिये, पण ए करता वधारे शुं करे? (पुण के०) पुनः एटले परंतु (आयरिअपाया के०) आचार्यपादाः एटले परम पुज्य एवा आचार्य जे ते (अप्पसन्ना के०) अप्रसन्नाः एटले हीलना करवाथी खपा थया होय तो (अबोहि के०) अबोधिं एटले मिथ्यात्वनी परंपरा प्रत्ये करे छे. माटे (आसायण के०) आशातनया एटले गुरुनी आशातना करे तो (मुक्को के०) मोक्षः एटले मोक्ष जे ते (नत्थि के०) नास्ति एटले नथी. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) अत्र दृष्टान्तस्य दार्ष्टान्तिकस्य च महदन्तरमिति एतदेवाह । आशीविषश्चापि सर्पोऽपि परं सुरुष्टः सन् क्रुद्धः सन् । किं जीवितनाशात् मृत्योः परं तु कुर्यात् । न किंचिदपीत्यर्थः । आचार्यपादाः पुनः अप्रसन्ना हीलनया अनुग्रहाय अप्रसन्नाः । किं कुर्वन्तीत्याह । अबोधिं निमित्तहेतुत्वेन मिथ्यात्वसंहतिं कुर्वन्ति । कस्मात्

न मारयेत्। न प्राणानां त्यागं कारयेत्। एवमेतत्कदाचिद्भवति। नचापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया कृतया भवतीति सूत्रार्थः॥ ७॥

जो पव्वयं सिरसा भित्तुमिछे, सुत्तं व सीहं पडिबोहइज्जा॥
जो वा दए सत्तिअग्गे पहारं, एसोवमासायणया गुरूणं॥ ८॥

(अवचूरिः) यः पर्वतं शिरसा मस्तकेन भेत्तुमिच्छेत्। सुप्तं वा सिंहं प्रतिबोधयेत्। यो वा ददाति शक्त्यग्रे प्रहरणविशेषाग्रे प्रहारं हस्तेन। एषोपमाशातनया गुरूणामिति॥ ८॥

(अर्थ.) वली जो पव्वयं इत्यादि सूत्र. (जो के०) यः एटले जे पुरुष (पव्वयं के०) पर्वतं एटले पर्वत प्रत्ये (सिरसा के०) शिरसा एटले पोताना मस्तक वडे (भेत्तुं के०) भेत्तुं एटले भांगी नाखवाने (इछे के०) इछेत् एटले इछे. अर्थात् कोइ पुरुष माथानी टक्करथी पर्वतना कटका करवाने चाहे. (व के०) वा एटले अथवा कोइ पुरुष (सुत्तं के०) सुप्तं एटले सुतेला एवा (सीहं के०) सिंहं एटले सिंह प्रत्ये (पडिबोहइज्जा के०) प्रतिबोधयेत् एटले जाग्रत करे. (वा के०) अथवा (जो के०) यः एटले जे कोइ पण पुरुष (सत्तिअग्गे के०) शक्त्यग्रे एटले शक्ति नामक आयुधनी धाराउपर (पहारं के०) प्रहारं एटले पोताना हाथनो प्रहार करे. अर्थात् पोतानो हाथ जोरथी पछाडे. ते, (गुरुणं के०) गुरुणां एटले गुरुउनी (आसायणया के०) आशातनया एटले आशातना करी होय तो (एसोवमा के०) एषोपमा एटले आ उपर कहेली उपमा (दृष्टांत) जाणवी.॥ ८॥

(दीपिका.) पुनः किंच। यः पर्वतं शिरसा मस्तकेन भेत्तुंमिछेत्। सुप्तं वा सिंहं गिरिगुहायां प्रतिबोधयेत्। यो वा ददाति शक्तेः अग्रे प्रहरणविशेषाग्रे प्रहारं हस्तेन एषा उपमा आशातनया गुरूणाम्॥ ८॥

(टीका.) किंच। जो पव्वयं ति सूत्रम्। यः पर्वतं शिरसोत्तमाङ्गेन भेत्तुमिच्छेत्। सुप्तं वा सिंहं गिरिगुहायां प्रतिबोधयेत्। यो वा ददाति शक्त्यग्रे प्रहरणविशेषाग्रे प्रहारं हस्तेन। एषोपमाशातनया गुरूणामिति पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः॥ ८॥

सिआ हु सीसेण गिरिं पि भिंदे, सिआ हु सीहो कुविउ न भक्खे॥
सिआ न भिंदिज्ज व सत्तिअग्गं, न आवि मुक्खो गुरुहीलणाए॥ ९॥

(अवचूरिः) अत्रापि विशेषमाह। स्यात्कदाचिद्वासुदेवादिः प्रभावातिशयात् शिरसा गिरिमपि भिन्द्यात्। स्यान्मन्त्रादिसामर्थ्यात्सिंहः कुपितो न भक्षयेत्। स्या-

मेदवष्टन्य तिष्ठति । आशीविषं वापि हि भुजंगमं वापि हि कोपयेत् । रोषं ग्राहयेत् । यो वा विषं खादति । जीवितार्थी जीवितुकामः । एषोपमापायप्राप्ति प्रत्येतदुपमानम् । आशातनया कृतया गुरूणां संबन्धिन्या । तद्वदपायो भवतीति सूत्रार्थः ॥ ६॥

सिआ हु से पावय नो डहिज्जा, आसीविसो वा कुविओ न भके ॥
सिआ विसं हालहलं न मारे, न आ वि मुक्खो गुरुहीलणाए ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) अत्र विशेषमाह । स्यात्कदाचित् मन्त्रादिप्रतिबन्धादसौ पावको न दहेत् । आशीविषो वा कुपितो न भक्षयेत् । स्यात्कदाचिद्विषं हालाहलं न मारयेत् । नचापि मोक्षो गुरोर्हीलनयाशातनया कृतया भवतीति ॥ ७ ॥

(अर्थ.) हवे एमां पण विशेष कहे छे. सिआ इत्यादि सूत्र. (सिआ के०) स्यात् एटले कदाच (से के०) सः एटले ते (पावय के०) पावकः एटले अग्नि जे ते मंत्रादिकना प्रभावथी (हु के०) खलु एटले निश्चये करीने (नो डहिज्जा के०) नो दहेत् एटले बाले नहि. (वा के०) वा एटले अथवा (कुविओ के०) कुपितः एटले क्रोध पामेलो एवो (आसीविसो के०) आशीविषः एटले सर्प जे ते (न भके के०) न भक्षयेत् एटले भक्षण करे नहि. (वि के०) अपि एटले तेमज (से के०) तत् एटले ते घणुं आकरुं एवुं (हालहलं के०) हालाहलं एटले हालाहल नामक विष जे ते (मंत्रादिकना प्रभावथीज) (सिआ के०) स्यात् एटले कदाच (न मारे के०) न मारयेत् एटले मरण आपे नहि. उपर कहेली वात कदाच बने, पण (गुरुहीलणाए के०) गुरुहीलनया एटले गुरुमहाराजनी हीलना करी होय तो तेनुं फल भोगव्या विना (न आवि मुक्खो के०) न चापि मोक्षः एटले छुटको नथी. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) तत्र विशेषमाह । स्यात्कदाचिन्मन्त्रादिप्रतिबन्धात् असौ पावकः अग्निः न दहति न भस्मसात् कुर्यात् । आशीविषो वा भुजङ्गो वा कुपितो न भक्षयेत् न खादयेत् । तथा कदाचिन्मन्त्रादिप्रतिबन्धादेव विषं हालाहलसंज्ञितं न मारयेत् न प्राणान् त्याजयेत् । एवमेतत्कदाचिद्भवति परं नापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोः आशातनया भवतीति ॥ ७ ॥

(टीका.) अत्र विशेषमाह । सिआ हु त्ति सूत्रम् । स्यात् कदाचिन्मन्त्रादिप्रतिबन्धादसौ पावकोऽग्निर्नदहेत् न भस्मसात्कुर्यात् । आशीविषो वा भुजंगो वा कुपितो न भक्षयेत् न खादयेत् । तथा स्यात्कदाचिन्मन्त्रादिप्रतिबन्धादेव विषं हालाहलसंज्ञितं

न मारयेत् । न प्राणानां त्यागं कारयेत् । एवमेतत्कदाचिद्भवति । नचापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया कृतया भवतीति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

जो पव्वयं सिरसा भित्तुमिछे, सुत्तं व सीहं पडिबोहइज्जा ॥
जो वा दए सत्तिअग्गे पहारं, एसोवमासायणया गुरूणं॥ ८ ॥

(अवचूरिः) यः पर्वतं शिरसा मस्तकेन भेत्तुमिछेत् । सुप्तं वा सिंहं प्रतिबोधयेत् । यो वा ददाति शक्त्यग्रे प्रहरणविशेषाग्रे प्रहारं हस्तेन । एपोपमाशातनया गुरूणामिति ॥ ८ ॥

(अर्थ.) वली जो पव्वयं इत्यादि सूत्र. (जो के०) यः एटले जे पुरुष (पव्वयं के०) पर्वतं एटले पर्वत प्रत्ये (सिरसा के०) शिरसा एटले पोताना मस्तक वडे (भेत्तुं के०) भेत्तुं एटले भांगी नाखवाने (इछे के०) इछेत् एटले इछे. अर्थात् कोइ पुरुष माथानी टक्करथी पर्वतना कटका करवाने चाहे. (व के०) वा एटले अथवा कोइ पुरुष (सुत्तं के०) सुप्तं एटले सुतेला एवा (सीहं के०) सिंहं एटले सिंह प्रत्ये (पडिबोहइज्जा के०) प्रतिबोधयेत् एटले जागृत करे. (वा के०) अथवा (जो के०) यः एटले जे कोइ पण पुरुष (सत्तिअग्गे के०) शक्त्यग्रे एटले शक्ति नामक आयुधनी धाराउपर (पहारं के०) प्रहारं एटले पोताना हाथनो प्रहार करे. अर्थात् पोतानो हाथ जोरथी पछाडे. ते, (गुरुणं के०) गुरुणां एटले गुरुउनी (आसायणया के०) आशातनया एटले आशातना करी होय तो (एसोवमा के०) एपोपमा एटले आ उपर कहेली उपमा (दृष्टांत) जाणवी. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । यः पर्वतं शिरसा मस्तकेन भेत्तुमिछेत् । सुप्तं वा सिंहं गिरिगुहायां प्रतिबोधयेत् । यो वा ददाति शक्तेः अग्रे प्रहरणविशेपाग्रे प्रहारं हस्तेन एपा उपमा आशातनया गुरूणाम् ॥ ८ ॥

(टीका.) किंच । जो पव्वयं ति सूत्रम् । यः पर्वतं शिरसोत्तमाङ्गेन भेत्तुमिछेत् । सुप्तं वा सिंहं गिरिगुहायां प्रतिबोधयेत् । यो वा ददाति शक्त्यग्रे प्रहरणविशेपाग्रे प्रहारं हस्तेन । एपोपमाशातनया गुरूणामिति पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः ॥ ८ ॥

सिआ हु सीसेण गिरिं पि भिंदे, सिआ हु सीहो कुविओ न भखे ॥
सिआ न भिंदिज्ज व सत्तिअग्गं, न आवि मुरको गुरुहीलणाए॥ ९ ॥

(अवचूरिः) अत्रापि विशेपमाह । स्यात्कदाचिद्वासुदेवादिः प्रभावातिशयात् शिरसा गिरिमपि भिन्द्यात् । स्यान्मन्त्रादिसामर्थ्यात्सिंहः कुपितो न भक्षयेत् । स्या-

हेवतानुग्रहादेर्न भिन्द्याद्वा शक्त्यग्रं प्रहारे दत्तेऽप्येवमेतत्कदाचिद्भवति। न चापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया भवतीति ॥ ए ॥

(अर्थ.) एमां विशेष कहे ले. सिआ इत्यादि सूत्र. वासुदेव प्रमुख पुरुष जे ते (सिआ के०) स्यात् एटले कदाच (हु के०) खलु एटले निश्चये करीने (सीसेण के०) शीर्षेण एटले मस्तक वडे (गिरिं पि के०) गिरिमपि एटले पर्वतने पण पो-ताना प्रभावथी (भिंदे के०) भिन्द्यात् एटले भांगी नाखे. तथा (सिआ के०) स्यात् एटले कदाचित् अर्थात् मंत्रादिकना सामर्थ्यथी (कुविओ के०) कुपितः ए-टले क्रोधी थएलो एवो (सीहो के०) सिंहः एटले सिंह जे ते (हु के०) खलु एटले निश्चये करीने (न भक्खे के०) न भक्षयेत् एटले भक्षण न करे. (वा के०) अथवा (सिआ के०) स्यात् एटले कदाच देवतादिकना अनुग्रहथी (सत्तिअग्ग के०) शक्त्यग्रं एटले शक्ति नामक आयुधनी धारा प्रहार करे उते पण (नभिंदि-आ के०) न भिन्द्यात् एटले शरीरादिकने भेदे नहि. आ वात कदाच बने. पण (न या वि मुक्खो गुरुहीलणाए के०) न चापि मोक्षो गुरुहीलनया एटले गुरुनी हीलना करी होय तो तेनुं फल भोगव्या विना बुटको नथी. ॥ ए ॥

(दीपिका.) अत्र विशेषमाह । स्यात्कदाचित् कश्चिद् वासुदेवादिः प्रभावा-तिशयात् शिरसा मस्तकेन गिरिमपि पर्वतमपि भिन्द्यात् । स्यात्कदाचित् मन्त्रादि-सामर्थ्यात्सिंहः कुपितो न भक्षयेत् । स्यात्कदाचित् देवतानुग्रहादिना शक्त्यग्रं प्रहारे दत्तेऽपि न भिंयात् । एवमेतत् कदाचिद् भवति । परं न चापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया भवतीति ॥ ए ॥

(टीका.) अत्र विशेषमाह । सिआ हु त्ति सूत्रम् । स्यात्कदाचित्कश्चिद्वासुदेवादिः प्रभावातिशयाच्छिरसा गिरिमपि पर्वतमपि भिन्द्यात् स्यान्मन्त्रादिसामर्थ्यात्सिंहः कु-पितो न भक्षयेत् । स्याद्देवतानुग्रहादेर्न भिन्द्याद्वा शक्त्यग्रं प्रहारे दत्तेऽपि । एवमेतत्क-दाचिद्भवति । न चापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया भवतीति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना, अबोहिआसायण नत्थि मुक्खो ॥
तम्हा अणाबाहसुहाभिकंखी, गुरुप्पसायाभिमुहो रमिज्जा ॥ १० ॥

(अवचूरिः) एवं पावकाद्याशातनाल्पा । गुर्वाशातना तु महतीति प्रदर्शना-र्थमाह । आचार्यपादाः पुनरप्रसन्ना इत्यादि पूर्ववत् । यस्मादेवं तस्यादेवानाबा-

धसुखाभिकाङ्क्षी मोक्षसुखाभिलाषी स साधुर्गुरुप्रसादाभिमुखः आचार्यादिप्रसाद उद्यक्तः सन् रमेत वर्त्तेत ॥ १० ॥

(अर्थ.) अग्नि प्रमुखनी आशातना करतां गुरुनी आशातना मोटी छे. एज दे-खाडवाने अर्थे कहे छे. आयरिअ इत्यादि सूत्र. "आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना अबोहि आसायण नत्थि मोक्खो" एनो अर्थ पांचमी गाथाना उत्तरार्ध माफक जा-णवो. (तम्हा के०) तस्मात् एटले जे कारण माटे एम छे ते कारण माटे (अणा-बाहसुहाभिकंखी के०) अनाबाधसुखाभिकाङ्क्षी एटले मोक्षसुखनी इच्छा करनार पुरुष जे ते (गुरुप्पसायाभिमुहो के०) गुरुप्रसादाभिमुखः एटले गुरुनी प्रसन्नता राखवाने उद्यमवंत एवो (रमिज्जा के०) रमेत एटले रहे. ॥ १० ॥

(दीपिका.) एवं पावकाशातना अल्पा । गुर्वाशातना महतीति अतिशयप्रदर्शनार्थमाह । आचार्यपादाः पुनः अप्रसन्ना इत्यादि पदत्रयव्याख्या पूर्ववत् । यस्मात् एवं तस्मात् अनाबाधसुखाभिकाङ्क्षी मोक्षसुखाभिलाषी । साधुर्गुरुप्रसादाभिमुखः आचार्यादीनां प्रसाद उद्यक्तः सन् रमेत ॥ १० ॥

(टीका.) एवं पावकाद्याशातनाया गुर्वाद्याशातना महतीत्यतिशयप्रदर्शनार्थमाह । आयरिअ त्ति सूत्रम् । आचार्यपादाः पुनरप्रसन्ना इत्यादिः पूर्वार्धः पूर्ववत् । यस्मादेवं तस्मादनाबाधसुखाभिकाङ्क्षी मोक्षसुखाभिलाषी साधुः गुरुप्रसादाभिमुखः । आचार्यादिप्रसाद उद्युक्तः सन् रमेत वर्तेत इति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

जहाहिअग्गीजलणं नमंसे, नाणाहुईमंतपयाभिसित्तं ॥
एवायरिअं उवचिठइज्जा, अणंतनाणोवगओ वि संतो ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) केन प्रकारेणेत्याह । यथाहिताग्निर्ज्वलनोपस्कारी ब्राह्मणो ज्वलनं नमस्यति । नानाहुतयो घृताद्याः । मन्त्रपदानि 'अग्नये स्वाहा' इत्यादीनि । तैरभिसंस्कृतं दीक्षाभिषिक्तमित्यर्थः । एवमग्निमिवाचार्यमुपतिष्ठेत् सेवेत । अनन्तज्ञानोपगतोऽपि सन् ॥ ११ ॥

(अर्थ.) हवे शी रीते उद्यमवंत रहे ते कहे छे. जहा इत्यादि सूत्र. (जहा के०) यथा एटले जेम (आहिअग्गी के०) आहिताग्निः एटले स्थापन कर्या छे अग्नि जेणे एवो ब्राह्मण जे ते (नाणाहुइमंतपयाभिसित्तं के०) नानाहुतिमन्त्रपदाभिषिक्तं एटले घृतादिकनी नानाविध आहुति अने मंत्रना पद वडे संस्कारवालो करेलो एवा (अग्गिं के०) अग्निं एटले अग्नि प्रत्ये (नमंसे के०) नमस्यति एटले

देवतानुग्रहादेर्न भिन्द्याद्वा शक्त्यग्रं प्रहारे दत्तेऽप्येवमेतत्कदाचिद्भवति। न चापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया भवतीति ॥ ए ॥

(अर्थ.) एमां विशेष कहे छे. सिआ इत्यादि सूत्र. वासुदेव प्रमुख पुरुष जे ते (सिआ के०) स्यात् एटले कदाच (हु के०) खलु एटले निश्चये करीने (सीसेण के०) शीर्षेण एटले मस्तक वडे (गिरिं पि के०) गिरिमपि एटले पर्वतने पण पोताना प्रभावथी (भिंदे के०) भिन्द्यात् एटले भांगी नाखे. तथा (सिआ के०) स्यात् एटले कदाचित् अर्थात् मंत्रादिकना सामर्थ्यथी (कुविओ के०) कुपितः एटले क्रोधी थएलो एवो (सीहो के०) सिंहः एटले सिंह जे ते (हु के०) खलु एटले निश्चये करीने (न भक्खे के०) न भक्षयेत् एटले भक्षण न करे. (वा के०) अथवा (सिआ के०) स्यात् एटले कदाच देवतादिकना अनुग्रहथी (सत्तिअग्गं के०) शक्त्यग्रं एटले शक्ति नामक आयुधनी धारा प्रहार करे छते पण (न भिंदिज्जा के०) न भिन्द्यात् एटले शरीरादिकने भेदे नहि. आ वात कदाच बने. पण (न आ वि मुक्खो गुरुहीलणाए के०) न चापि मोक्षो गुरुहीलनया एटले गुरुनी हीलना करी होय तो तेनुं फल भोगव्या विना छुटको नथी. ॥ ए ॥

(दीपिका.) अत्र विशेषमाह । स्यात्कदाचित् कश्चिद् वासुदेवादिः प्रभावातिशयात् शिरसा मस्तकेन गिरिमपि पर्वतमपि भिन्द्यात् । स्यात्कदाचित् मन्त्रादिसामर्थ्यात्सिंहः कुपितो न भक्षयेत् । स्यात्कदाचित् देवतानुग्रहादिना शक्त्यग्रं प्रहारे दत्तेऽपि न भिंद्यात् । एवमेतत् कदाचिद् भवति । परं न चापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया भवतीति ॥ ए ॥

(टीका.) अत्र विशेषमाह । सिआ हु त्ति सूत्रम् । स्यात्कदाचित्कश्चिद्वासुदेवादिः प्रभावातिशयाच्छिरसा गिरिमपि पर्वतमपि भिन्द्यात् स्यान्मन्त्रादिसामर्थ्यात्सिंहः कुपितो न भक्षयेत् । स्याद्देवतानुग्रहादेर्न भिन्द्याद्वा शक्त्यग्रं प्रहारे दत्तेऽपि । एवमेतत्कदाचिद्भवति । न चापि मोक्षो गुरुहीलनया गुरोराशातनया भवतीति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना, अबोहिआसायण नत्थि मुक्खो ॥
तम्हा अणाबाहसुहाभिकंखी, गुरुप्पसायाभिमुहो रमिज्जा ॥ १० ॥

(अवचूरिः) एवं पावकाद्याशातनाल्पा । गुर्वाशातना तु महतीति प्रदर्शनार्थमाह । आचार्यपादाः पुनरप्रसन्ना इत्यादि पूर्ववत् । यस्मादेवं तस्मादेवानाबा-

धसुखाभिकाङ्क्षी मोक्षसुखाभिलाषी स साधुर्गुरुप्रसादाभिमुखः आचार्यादिप्रसाद उद्यक्तः सन् रमेत वर्त्तेत ॥ १० ॥

(अर्थ.) अग्नि प्रमुखनी आशातना करतां गुरुनी आशातना मोटी छे. एज देखाडवाने अर्थे कहे छे. आयरिअ इत्यादि सूत्र. " आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना अबोहि आसायण नत्थि मोक्खो " एनो अर्थ पांचमी गाथाना उत्तरार्ध माफक जाणवो. (तम्हा के०) तस्मात् एटले जे कारण माटे एम छे ते कारण माटे (अणाबाहसुहाभिकंखी के०) अनाबाधसुखाभिकाङ्क्षी एटले मोक्षसुखनी इच्छा करनार पुरुष जे ते (गुरुप्पसायाभिमुहो के०) गुरुप्रसादाभिमुखः एटले गुरुनी प्रसन्नता राखवाने उद्यमवंत एवो (रमिज्जा के०) रमेत एटले रहे. ॥ १० ॥

(दीपिका.) एवं पावकाशातना अल्पा। गुर्वाशातना महतीति अतिशयप्रदर्शनार्थमाह । आचार्यपादाः पुनः अप्रसन्ना इत्यादि पदद्वयव्याख्या पूर्ववत्। यस्मात् एवं तस्मात् अनाबाधसुखाभिकाङ्क्षी मोक्षसुखाभिलाषी । साधुर्गुरुप्रसादाभिमुखः आचार्यादीनां प्रसाद उद्यक्तः सन् रमेत ॥ १० ॥

(टीका.) एवं पावकाद्याशातनाया गुर्वाद्याशातना महतीत्यतिशयप्रदर्शनार्थमाह। आयरिअ त्ति सूत्रम् । आचार्यपादाः पुनरप्रसन्ना इत्यादिः पूर्वार्धः पूर्ववत्। यस्मादेवं तस्मादनाबाधसुखाभिकाङ्क्षी मोक्षसुखाभिलाषी साधुः गुरुप्रसादाभिमुखः। आचार्यादिप्रसाद उद्युक्तः सन् रमेत वर्तेत इति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

जहाहिअग्गीजलणं नमंसे, नाणाहुईमंतपयाभिसित्तं ॥
एवायरिअं उवचिठइज्जा, अणंतनाणोवगउ वि संतो ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) केन प्रकारेणेत्याह । यथाहिताग्निर्ज्वलनोपस्कारी ब्राह्मणो ज्वलनं नमस्यति। नानाहुतयो घृताद्याः। मन्त्रपदानि ' अग्नये स्वाहा ' इत्यादीनि। तैरभिसंस्कृतं दीक्षाभिषिक्तमित्यर्थः । एवमग्निमिवाचार्यमुपतिष्ठेत् सेवेत । अनन्तज्ञानोपगतोऽपि सन् ॥ ११ ॥

(अर्थ.) हवे शी रीते उद्यमवंत रहे ते कहे छे. जहा इत्यादि सूत्र. (जहा के०) यथा एटले जेम (आहिअग्गी के०) आहिताग्निः एटले स्थापन कर्या छे अग्नि जेणे एवो ब्राह्मण जे ते (नाणाहुइमंतपयाभिसित्तं के०) नानाहुतिमन्त्रपदाभिषिक्तं एटले घृतादिकनी नानाविध आहुति अने मंत्रना पद वडे संस्कारवालो करेलो एवा (अग्गिं के०) अग्निं एटले अग्नि प्रत्ये (नमंसे के०) नमस्यति एटले

पूजा करे छे. (एव के०) एवं एटले उपर कहेलो ब्राह्मण जेम अग्निनी पूजा क
छे, तेम साधु जे ते (अणंतनाणोवगओ वि संतो के०) अनन्तज्ञानोपगतोऽपि स
एटले स्वपरपर्यायसहित वस्तुने विषय करनारुं माटे ज अनंत एवा ज्ञाने क
युक्त होय तो पण (आयरिअं के०) आचार्य एटले आचार्य प्रत्ये (उवचिठ्ठइ
के०) उपतिष्ठेत् एटले विनयथी सेवे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) केन प्रकारेण रमेत इत्याह । आहिताग्निः कृतावसथादिर्ब्राह्मण
येन प्रकारेण ज्वलनमग्निं नमस्यति । किंभूतं ज्वलनम् । नानाहुतिमन्त्रपदाभि
षिक्तम् । तत्र आहुतयो घृतप्रक्षेपादिरूपाः । मन्त्रपदानि 'अग्नये स्वाहा' इत्येवमादीनि
तैः आहुतिमन्त्रपदैः अभिषिक्तं दीक्षालंकृतमित्यर्थः । एवमग्निमिव आचा
विनीतः साधुः उपतिष्ठेत् विनयेन सेवेत । किंभूतः साधुः । अनन्तज्ञानोपगतोऽपि
अनन्तं स्वपरपर्यायापेक्षया वस्तु ज्ञायते येन तत् अनन्तं तेन उपगतः सहितोऽ
सन् किमङ्ग पुनः अन्य इति ॥ ११ ॥

(टीका) केन प्रकारेणेत्याह । जहाहिअग्गि त्ति सूत्रम् । यथाहिताग्निः कृत
वसथादिर्ब्राह्मणो ज्वलनमग्निं नमस्यति । किंविशिष्टमित्याह । नानाहुतिमन्त्रपदाभि
षिक्तम् । तत्राहुतयो घृतप्रक्षेपादिलक्षणा मन्त्रपदान्यग्नये स्वाहेत्येवमादीनि । तैरभिषि
दीक्षासंस्कृतमित्यर्थः । एवमग्निमिवाचार्यमुपतिष्ठेत् विनयेन सेवेत । किंविशिष्ट इत्या
ह । अनन्तज्ञानोपगतोऽपीत्यनन्तं स्वपरपर्यायापेक्षया वस्तु ज्ञायते येन तदनन्तज्ञा
नमुपगतोऽपि सन् । किमङ्ग पुनरन्य इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

जस्संतिए धम्मपयाइ सिक्खे, तस्संतिए वेणइयं पउंजे ॥
सक्कारए सिरसा पंजलीउ, कायग्गिरा भो मणसा अ निच्चं ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) एतदेवाह । यस्यान्तिके धर्मपदानि सिद्धान्तपदानि शिक्षेत । त
स्यान्तिके तत्समीपे । किमित्याह । वैनयिकं प्रयुञ्जीत । विनय एव वैनयिकं तत्कुर्या
दिति भावः । कथमित्याह । सत्कारयेत् । अभ्युत्थानादिना शिरसोत्तमाङ्गेन प्राञ्जलि
प्रोञ्जताञ्जलिः कायेन, वाचा मस्तकेन वन्द इत्यादिरूपया, मनसा भावप्रतिबन्धरूपे
नित्यं सत्कारयेत् न तु सूत्रग्रहणकाल एव ॥ १२ ॥

(अर्थ.) एज स्पष्ट करे छे. जस्संतिए इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (जस्संतिए के०
यस्यान्तिके एटले जेनी पासे (धम्मपयाइं के०) धर्मपदानि एटले सिद्धांतनां पद
(सिक्खे के०) शिक्षेत एटले शीखे. (तस्संतिए के०) तस्यान्तिके एटले तेनी पासे (वे

इअं के०) वैनयिकं एटले विनय प्रत्ये (पउंजे के०) प्रयुञ्जीत एटले करे. शीरीते विनय करवो ते कहे छे. (जो के०) अरे शिष्य (पंजलीउ के०) प्राञ्जलिः एटले बे हाथ जोडीने (सिरसा के०) शिरसा एटले मस्तकवडे तथा (कायग्गिरा के०) कायेन गिरा एटले कायावडे अने "मत्थएण वंदामि" इत्यादि वाणीवडे तेमज (य के०) च एटले वली (मणसा के०) मनसा एटले भावयुक्त मनवडे (णिच्चं के०) नित्यं एटले नित्य अर्थात् केवल पाठ लेवाने समयेज नहि, तो सर्व कालनेविषे अध्यापक गुरुनो (सक्कारए के०) सत्कारयेत् एटले सत्कार करवो.॥ १२ ॥

(दीपिका.) एतदेव पुनः स्पष्टयति। साधुर्यस्य आचार्यादेः समीपे धर्मपदानि धर्मफलानि सिद्धान्तपदानि शिक्षेत आददधात्। तस्य आचार्यादेः अन्तिके समीपे विनयं प्रयुञ्जीत। विनय एव वैनयिकं तत्कुर्यादिति भावः। कथं विनयं कुर्यादित्याह। गुरुं सत्कारयेत्। केन। अभ्युत्थानादिना पूर्वोक्तेन युक्तः। पुनः शिरसा मस्तकेन प्राञ्जलिः सन्। तथा कायेन शरीरेण तथा गिरा वाचा 'मस्तकेन वन्द' इत्यादिरूपया। भो इति शिष्यस्य आमन्त्रणे। मनसा भावप्रतिबन्धरूपेण। नित्यं सदैव सत्कारयेत्। न तु सूत्रग्रहणकाल एव। कुशलानुबन्धछेदनप्रसंगात्। एवं च मनसि कुर्यात् ॥ १२ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयति। जस्स त्ति सूत्रम्। यस्यान्तिके यस्य समीपे धर्मपदानि धर्मफलानि सिद्धान्तपदानि शिक्षेतादद्यात्। तस्यान्तिके तत्समीपे। किमित्याह। वैनयिकं प्रयुञ्जीत। विनय एव वैनयिकं तत्कुर्यादिति भावः। कथमित्याह। सत्कारयेदभ्युत्थानादिना पूर्वोक्तेन। शिरसोत्तमाङ्गेन प्राञ्जलिः प्रोन्नताञ्जलिः सन् कायेन देहेन गिरा वाचा 'मस्तकेन वन्द' इत्यादिरूपया। भो इति शिष्यामन्त्रणम्। मनसा च भावप्रतिबन्धरूपेण नित्यं सदैव सत्कारयेत्। न तु सूत्रग्रहणकाल एव। कुशलानुबन्धव्यवछेदप्रसंगादिति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

लज्जा दया संजमबंभचेरं, कल्लाणभागिस्स विसोहिठाणं ॥
जे मे गुरू सययमणुसासयंति, तेहिं गुरू सययं पूअयामि ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) एवं मनसि कुर्यादित्याह। लज्जापवादभयरूपा, दयानुकम्पा, संयमः पृथ्व्यादिविषयः। ब्रह्मचर्यं च। एतल्लज्जादि कल्याणभाजिनो मोक्षभाजिनो जीवस्य विशोधिस्थानं कर्ममलापनयनस्थानं वर्त्तते। अनेन ये मां गुरवः सततमनुशासयन्ति शिक्षयन्ति। तानहं गुरून् सततं पूजयामि ॥ १३ ॥

(अर्थ.) गुरुनी सेवा करता मनमां परिणाम केवा राखवा ते कहे छे. लज्जा इ-

त्यादि सूत्र. (कल्लाणनागिस्स के०) कल्याणनागिनः एटले शुनमार्गे चालनार होवाथी कल्याणनो नागी एवा साधुने (लज्जा के०) लज्जा एटले लोकापवादनय रूप लज्जा, (दया के०) दया एटले दया. (संजम के०) संयमः एटले पड्जीवनिकायनी यतना रूप संयम तथा (बंनचेरं के०) ब्रह्मचर्यं एटले विशुद्ध तपस्या प्रमुखनुं आचरण करवुं ते. आ सर्व (विसोहिगणं के०) विशोधिस्थानं एटले कर्मरूप मलने धोइ नाखनार एवुं ठे. (जे के०) ये एटले जे (गुरू के०) गुरवः एटले गुरु जे ते (मे के०) मां एटले मने (सययं के०) सततं एटले निरंतर (अणुसासयंति के०) अनुशासयन्ति एटले कल्याण प्राप्तिने अर्थे शिखामण दे ठे, (तेहिं के०) तान् एटले ते (गुरू के०) गुरुन् एटले गुरु प्रत्ये (सययं के०) सततं एटले निरंतर (पूअयामि के०) पूजयामि एटले पूजुं हुं. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) लज्जा, दया, संयमो, ब्रह्मचर्यं च एतच्चतुष्टयं कल्याणनागिनो मोक्षानिलाषिणो जीवस्य विपक्षव्यावृत्त्या कुशलपक्षप्रवर्त्तकत्वेन च विशोधिस्थानं कर्ममलापनयनस्थानं वर्त्तते। तत्र लज्जा अपवादनयरूपा। दया अनुकम्पा। संयमः पृथिव्यादिविषयः। ब्रह्मचर्यं विशुद्धतपोऽनुष्ठानम्। एतत्कथनेन एतज्ज्ञातं। ये गुरवो मां सततं निरन्तरमनुशासयन्ति कल्याणयोग्यतां नयन्ति। तान् अहमेतादृशान् गुरून् सततं पूजयामि। न तेन्यः अन्यः पूजायोग्य इति ॥ १३ ॥

(टीका.) एवं च मनसि कुर्यादित्याह। लज्जा दय त्ति सूत्रम्। लज्जा अपवादनयरूपा। दयानुकम्पा। संयमः पृथिव्यादिजीवविषयः। ब्रह्मचर्यं विशुद्धतपोऽनुष्ठानम्। एतल्लज्जादि विपक्षव्यावृत्त्या कुशलपक्षप्रवर्त्तकत्वेन कल्याणनागिनो जीवस्य विशोधिस्थानं कर्ममलापनयनस्थानं वर्त्तते। अनेन ये मां गुरव आचार्याः सततमनवरतमनुशासयन्ति कल्याणयोग्यतां नयन्ति। तानहमेवंनूतान् गुरून् सततं पूजयामि। न तेन्योऽन्यः पूजार्ह इति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

जहा निसंते तवणच्चिमाली, पनासई केवलनारहं तु ॥
एवायरिज सुअसीलबुद्धिए, विरायई सुरमज्ज्ने व इंदो ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) यथा निशान्ते रात्र्यवसाने दिवस इत्यर्थः। तपन्नर्चिर्माली सूर्यः प्रनासयत्युद्द्योतयति। केवलं संपूर्णं नारतम्। तुशब्दादन्यच्च। एवमाचार्यः। श्रुतेन, शीलेन परद्रोहविरतिरूपेण, बुद्ध्या च युक्तः सन् प्रकाशयति जीवादीन्। एवं वर्तमानः स साधुनिः परिवृतो विराजते सुरमध्य इवेन्द्रः ॥ १४ ॥

(अर्थ.) आ कारणथी पण ए गुरु अतिशय पूज्य छे, एम कहे छे. जहा इत्यादि सूत्र. (जहा के०) यथा एटले जेम (निसंते के०) निशान्ते एटले रात्रिनो अंत थए छते अर्थात् दिवसने विषे (तवणच्चिमाली के०) तपन्नर्चिर्माली एटले प्रकाश करतो एवो सूर्य जे ते (तु के०) निश्चये करीने (केवलभारहं के०) केवलभारतं एटले संपूर्ण भरत क्षेत्र प्रत्ये (पभासए के०) प्रभासयेत् एटले प्रकाशित करे छे. (एव के०) एवं एटले ए प्रकारे (आयरिउ के०) आचार्यः एटले आचार्य जे ते (सुअसीलबुद्धिए के०) श्रुतशीलबुद्ध्या एटले श्रुत ते आगम, शील ते पारकानुं मातुं करवानी इच्छा न राखवी ते अने बुद्धि ते स्वाभाविकबुद्धि ए त्रण वस्तुवडे, जीवादिपदार्थोने यथार्थपणे प्रकाशित करे छे. तथा (व के०) वा एटले जेम (सुरमज्झे के०) सुरमध्ये एटले देवताउमां (इंदो के०) इन्द्रः एटले इन्द्र शोभे छे, तेम साधुसमुदायमां (विराय के०) विराजते एटले शोभे छे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) अतः कारणाद् एते पूज्या इत्याह । अर्चिर्माली सूर्यः निशान्ते रात्रेः अन्ते दिवस इत्यर्थः। केवलं संपूर्णं भारतं भरतक्षेत्रम्।तुशब्दादन्यच्च । क्रमेण प्रभासयति उद्योतयति । किं कुर्वन् अर्चिर्माली । तपन् । एवमाचार्यो जीवादिभावान् प्रकाशयति । किंभूत आचार्यः । श्रुतशीलबुद्धिकः। श्रुतेन आगमेन शीलेन परद्रोहविरमणेन बुद्ध्या च स्वाभाविक्या युक्तः सन् । एवं च वर्त्तमान आचार्यः साधुभिः परिवृतो विराजते । क इव । सुरमध्ये सामानिकादिदेवमध्ये गत इन्द्र इव ॥ १४ ॥

(टीका.) इतश्चैते पूज्या इत्याह । जह त्ति सूत्रम् । यथा निशान्ते रात्र्यवसाने दिवस इत्यर्थः । तपन्नर्चिर्माली सूर्यः प्रभासयत्युद्द्योतयति । केवलं संपूर्णं भारतं भरतक्षेत्रम्।तुशब्दादन्यच्च।क्रमेणैवमर्चिर्मालीवाचार्यःश्रुतेनागमेन शीलेन परद्रोहविरतिरूपेण बुद्ध्या च स्वाभाविक्या युक्तः सन् प्रकाशयति जीवादिभावानिति। एवं च वर्त्तमानः सुसाधुभिःपरिवृतो विराजते। सुरमध्य इव सामानिकादिमध्यगत इव इन्द्र इति १४

जहा ससी कोमुइजोगजुत्तो, नक्खत्ततारागणपरिवुडप्पा ॥
खे सोहई विमले अब्भमुक्के, एवं गणी सोहइ भिक्खुमज्झे ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) किंच । यथा शशी कौमुदीयोगयुक्तः । कार्त्तिकपौर्णमास्यामुदित इत्यर्थः । नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मा तारादिभिर्वृत इत्यर्थः । ख आकाशे शोभते विमलेऽभ्रमुक्ते । एवं गणी आचार्यः शोभते भिक्षुमध्ये ॥ १५ ॥

(अर्थ.) वली जहा इत्यादि सूत्र. (जहा के०) यथा एटले जेम (कोमुइजो-

गजुत्तो के०) कौमुदीयोगयुक्तः एटले चंडिकाना (चन्नीना) योगे करीने यु अर्थात् कार्त्तिकी पूर्णिमानी रात्रिए उगेलो एवो (नरकत्तरागणपरिवुरुप्पा के० नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मा एटले नक्षत्रोना तथा ताराउना समुदाय रूप परिवा वीटायलो एवो (ससी के०) शशी एटले चंड्रमा जे ते (अप्रमुक्के के०) अव्रमु एटले निर्मल एवा (खे के०) खे एटले आकाशने विषे (सोहइ के०) शोजते एट शोजे ठे. (एवं के०) एवं एटले ए प्रकारे (गणी के०) गणिः एटले आचार्य जे ते (ि रकुमझे के०) जिक्षुमध्ये एटले साधुउमां (सोहइ के०) शोजते एटले शोजे ठे.॥१५

(दीपिका.) पुनराह। यथा चन्द्रः ख आकाशे शोजते। किंजूतः। कौमुदीयोगयुक्त कार्त्तिकपौर्णमास्यामुदितः। पुनः किंजूतः चन्द्रः। नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मा। नक्ष ताराणां गणैर्वृन्दैर्युक्त इति जावः। किंजूते खे। अत्रमुक्ते। पुनः किंजूते खे। विम निर्मले। अत्रमुक्तमाकाशमत्यन्तं निर्मलं जवतीति ख्यापनार्थम्। तदेवं चन्द्र इव गए आचार्यः शोजते जिक्षुमध्ये। अतोऽयं गुरुः महत्त्वात्पूज्य इति ॥ १५ ॥

(टीका.) किंच। जह त्ति सूत्रम्। यथा शशी चन्द्रः कौमुदीयोगयुक्तः कार्त्ति कपौर्णमास्यामुदित इत्यर्थः। स एव विशेष्यते। नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मा नक्षत्रादि जिर्युक्त इति जावः। ख आकाशे शोजते। किंविशिष्टे खे। विमलेऽत्रमुक्ते। अत्रमु क्तमेवेदं विमलं जवतीति ख्यापनार्थमेतत्। एवं चन्द्र इव गणाचार्यः शोजते जिक्षुमध्ये साधुमध्ये। अतोऽयं महत्त्वात्पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

महागरा आयरिआ महेसी, समाहिजोगे सुअसीलबुध्दिए॥
संपाविउकामे अणुत्तराइं, आराहए तोसइ धम्मकामी॥ १६॥

(अवचूरिः) महाकरा ज्ञानादिजावरत्नाकरा महैषिणो मोक्षैकाजिलाषिणः। के।स माधियोगश्रुतशीलबुद्धिजिः। समाधियोगैः। ध्यानविशेषैः। श्रुतेन द्वादशाङ्गाज्यासेन। शीलेन सदाचाररूपेण। बुद्ध्या चौत्पत्तिक्यादिरूपया। अन्ये तु व्याचक्षते। श्रुतशीलबु बुद्धीनां महाकरा इति। तान् आचार्यान् संप्राप्तुकामोऽनुत्तराणि ज्ञानादीनि आरा धयेद्विनयकरणेन। न सकृदेव। अपितु तोषयेदसकृत्करणेन धर्मकामो निर्जरार्थम्॥१६॥

(अर्थ.) वली महागरा इत्यादि सूत्र. (अणुत्तराइ के०) अनुत्तराणि एटले स र्वोत्कृष्ट एवा ज्ञानादि रत्नोनी (संपाविउकामे के०) संप्राप्तुकामः एटले प्राप्तिनी इ छा करनार एवा साधु जे ते (महागरा के०) महाकरान् एटले ज्ञानादि रत्नोनी खा-

णरूप एवा तथा (समाहिजोगेसुअसीलबुद्धिए के०) समाधियोगश्रुतशीलबुद्धिभिः समाधियोग एटले समाधियोग नामक ध्यानवडे, श्रुत एटले द्वादशांगी रूप श्रुत वडे, शील एटले पारकुं मारुं करवानी इच्छा न राखवी तेवडे तथा बुद्धि एटले औत्पत्तिकी प्रमुख बुद्धिवडे (महेसि के०) महेषिणः एटले मोक्ष प्राप्तिने अर्थे उद्यमवंत एवा (आयरिआ के०) आचार्यान् एटले आचार्यप्रत्ये (आराहए के०) आराधयेत् एटले विनय प्रमुख करीने आराधे. केवल ज्ञान मेलववानी इच्छाथीज थोडीवार आचार्यनी आराधना करवी एम नथी. तो (धम्मकामि के०) धर्मकामी एटले कर्मनिर्जरानो हेतुभूत एवा धर्मनी इच्छा करनार साधु जे ते (तोसय के०) तोषयेत् एटले सतत सेवा करी आचार्यजीने प्रसन्न करे. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच। धर्मकामो निर्जरार्थं। नतु ज्ञानफलापेक्षयापि। साधुः तान् आचार्यान् संप्राप्तुकामोऽनुत्तराणि ज्ञानादीनि आराधयेद् विनयकरणेन। न एकवारमेव। किंतु तोषयेद् वारंवारं विनयकरणेन संतोषं ग्राहयेत्। तान् कान् आचार्यान्। ये महाकराः। ज्ञानादिभावरत्नानामाकराः। पुनः किंभूता आचार्याः। महेषिणः मोक्षेषिणः। कथं महेषिणः। इत्याह। समाधियोगश्रुतशीलबुद्धिभिः। समाधियोगैर्ध्यानविशेषैः श्रुतेन द्वादशाङ्गाभिधानेन शीलेन परद्रोहविरतिरूपेण बुद्ध्या च औत्पत्तिक्यादिरूपया। अन्य आचार्या इत्थं व्याख्यानयन्ति। समाधियोगश्रुतशीलबुद्धीनामाकरा इति ॥ १६ ॥

(टीका.) किंच। महागर त्ति सूत्रम्। महाकरा ज्ञानादिभावरत्नापेक्षया आचार्या महेषिणो मोक्षेषिणः। कथं महेषिण इत्याह। समाधियोगश्रुतशीलबुद्धिभिः। समाधियोगैर्ध्यानविशेषैः, श्रुतेन द्वादशाङ्गाभ्यासेन, शीलेन परद्रोहविरतिरूपेण, बुद्ध्या चौत्पत्तिक्यादिरूपया। अन्ये तु व्याचक्षते। समाधियोगश्रुतशीलबुद्धीनां महाकरा इति। तानेवंभूतानाचार्यान् संप्राप्तुकामोऽनुत्तराणि ज्ञानादीनि आराधयेद्विनयकरणेन। न सकृदेवापि तु तोषयेदसकृत्करणेन तोषं ग्राहयेत्। धर्मकामो निर्जरार्थं न तु ज्ञानादिफलापेक्षयापीति सूत्रार्थः ॥ १६ ॥

सुच्चा ण मेहावि सुभासिआइं, सुस्सूसए आयरिअप्पमत्तो ॥
अराहइत्ता ण गुणे अणेगे, से पावई सिद्धिमणुत्तरं ति बेमि ॥ १७ ॥
विणयसमाहीए पढमो उद्देसो संमत्तो ॥ १ ॥

(अवचूरिः) श्रुत्वा मेधावी सुभाषितानि शुश्रूषयेदाचार्यमप्रमत्तः । एवं गुरुशुश्रूषापरः स आराध्य गुणाननेकान् ज्ञानादीन् प्राप्नोति सिद्धिमनुत्तरां मुक्तिमनन्तसौख्यामित्यर्थः ॥ १७ ॥

इति विनयसमाध्यवचूरावुक्तः प्रथम उद्देशः ॥ १ ॥

(अर्थ.) सोच्चा णं इत्यादि सूत्र. (मेहावि के०) मेधावी एटले बुद्धिशाली एवा साधु जे ते (सुत्रासिआइ के०) सुभाषितानि एटले गुरुनी आराधनाना फल कहेनारा एवा सारा वचनो प्रत्ये (सोच्चा के०) श्रुत्वा एटले सांभलीने (अप्पमत्तो के०) अप्रमत्तः एटले निद्रादि प्रमादनो त्याग करतो छतो (आयरिअ के०) आचार्यान् एटले आचार्यप्रत्ये (सुस्सूसए के०) शुश्रूषयेत् एटले सेवे; अर्थात् आचार्यनी आज्ञामां रहे. आ रीते जे वर्ते, (से के०) सः एटले ते साधु जे ते (अणेगे के०) अनेकान् एटले घणा (गुणे के०) गुणान् एटले ज्ञानादि गुणो प्रत्ये (आराहइत्ता के०) आराधयित्वा एटले आराधना करीने (अणुत्तरं के०) अनुत्तरां एटले सर्वोत्कृष्ट एवी (सिद्धिं के०) सिद्धिं एटले मुक्तिरूप सिद्धि प्रत्ये (पावइ के०) प्राप्नोति एटले पामे छे. (तिवेमि) एनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. आ गाथामां बे णकार छे ते वाक्यालंकारने अर्थे जाणवा ॥ १७ ॥

इति विनयसमाधि अध्ययनना बालावबोधनो प्रथम उद्देश संपूर्ण ॥ १ ॥

(दीपिका.) पुनराह । मेधावी पण्डितः साधुः सदा आचार्यान् शुश्रूषयेत् । किं कृत्वा । सुभाषितानि गुर्वाराधनफलाभिधायकानि श्रुत्वा । किंविशिष्टो मेधावी । अप्रमत्तः निद्रादिप्रमादरहितः । य एवं गुरुशुश्रूषापरः स गुणान् अनेकान् ज्ञानादिरूपान् आराध्य सिद्धिमनुत्तरां मुक्तिमनन्तरं सुकुलादिपरम्परया वा प्राप्नोति । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ १७ ॥

इति श्रीदशवैकालिके शब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां नवमाध्ययने प्रथमोद्देशकः समाप्तः ॥ १ ॥

(टीका.) सोच्चा णं ति सूत्रम् । श्रुत्वा मेधावी सुभाषितानि गुर्वाराधनफलाभिधायीनि । किमित्याह । शुश्रूषयेदाचार्यानप्रमत्तो निद्रादिरहितस्तदाज्ञां कुर्वीतेत्यर्थः । य एवं गुरुशुश्रूषापरः स आराध्य गुणाननेकान् ज्ञानादीन् प्राप्नोति सिद्धिमनुत्तराम् । मुक्तिमित्यर्थः । अनन्तरं सुकुलादिपरंपरया वा । ब्रवीमीति पूर्ववदयं सूत्रार्थः ॥ १७ ॥

इति श्रीदशवैकालिकटीकायां श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां नवमाध्ययने प्रथम उद्देशकः

अथ द्वितीय उद्देशः।

मूलाउ खंधप्पनवो दुमस्स, खंधाउ पछा समुविंति साहा ॥
साहप्पसाहा विरुहंति पत्ता, तउ सि पुप्फं च फलं रसो अ ॥ १ ॥

(अवचूरिः) अथ द्वितीय उद्देश उच्यते। मूलाद् आदिप्रबन्धात् स्कन्धोत्पत्तिर्द्रुमस्य। स्कन्धात्पश्चात्समुपयान्ति शाखाः। शाखाभ्यः प्रशाखा विरोहन्ति जायन्ते। ताभ्योऽपि पत्राणि। ततः से तस्य द्रुमस्य पुष्पं च फलं च रसश्च फलगत एव। एते क्रमेण भवन्तीति ॥ १ ॥

(अर्थ.) हवे विनयना अधिकारमांज बीजो उद्देश कहे छे. मूलाउ इत्यादि सूत्र. (मूलाउ के०) मूलात् एटले मूलथी (जडथी) (दुमस्स के०) द्रुमस्य एटले वृक्षना (खंधप्पनवो के०) स्कन्धप्रभवः थडनी उत्पत्ति थाय छे. (पछा के०) पश्चात् एटले थड उत्पन्न थया पछी (खंधाउ के०) स्कन्धात् एटले थडथकी (साहा के०) शाखाः एटले शाखाउ जे ते (समुविंति के०) समुपयान्ति एटले उत्पन्न थाय छे. (साहप्पसाहा के०) शाखाभ्यः प्रशाखाः एटले शाखाउथकी नानी शाखाउ (विरुहंति के०) विरोहन्ति एटले उत्पन्न थाय छे. (तउ के०) ततः एटले ते नानी शाखाउ थकी (पत्ता के०) पत्राणि एटले पात्रां उत्पन्न थाय छे. ते पात्राथकी (सि के०) तस्य एटले ते वृक्षने (पुप्फं के०) पुष्पं एटले पुष्प (च के०) च एटले पुनः (फलं के०) फलं एटले फल (अ के०) च एटले अने (रसो के०) रसः एटले रस अनुक्रमे थाय छे. ॥ १ ॥

(दीपिका.)अथ नवमाध्ययने विनयाधिकार एव द्वितीयोद्देशकः प्रारभ्यते। पूर्वं प्रथमोद्देशके विनयसमाधिरुक्तः। द्वितीयोऽपि विनयाधिकारवान् उच्यते। तत्र सूत्रम्। द्रुमस्य वृक्षस्य मूलादादिप्रबन्धात् स्कन्धप्रभवः स्थुमोत्पादः। ततः स्कन्धात्पश्चात् शाखास्तस्य भुजाकल्पाः समुपयान्ति आत्मानं प्राप्नुवंति उत्पद्यन्त इत्यर्थः। तथा शाखाभ्य उक्तस्वरूपाभ्यः प्रशाखास्तासामंशभूता विरोहन्ति जायन्ते। तथा ताभ्योऽपि प्रशाखाभ्यः पत्राणि पर्णानि विरोहन्ति। ततस्तदनन्तरं से तस्य द्रुमस्य पुष्पं च फलं च रसश्च ॥१॥

(टीका.) विनयाधिकारवानेव द्वितीय उच्यते। तत्रेदमादिमं सूत्रम्। मूलाउ इत्यादि। अस्य व्याख्या। मूलादादिप्रबन्धात् स्कन्धप्रभवः स्थुडोत्पादः। कस्येत्याह। द्रुमस्य वृक्षस्य। ततः स्कन्धात् सकाशात् पश्चात्तदनु समुपयान्त्यात्मानं प्राप्नुवंत्युत्पद्यंत इत्यर्थः। कास्ता इत्याह। शाखास्तद्भुजाकल्पाः। तथा शाखाभ्य उक्तलक्षणाभ्यः

शाखास्तदंशभूता विरोहन्ति जायन्ते । तथा तेभ्योऽपि पत्राणि पर्णानि विरोहन्ति। तस्तदनन्तरं से तस्य द्रुमस्य पुप्फं च फलं च रसश्च फलगत एवैते क्रमेण भव तीति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

एवं धम्मस्स विणओ, मूलं परमो अ से मुक्खो ॥
जेण कित्तिं सुअं सिग्घं, नीसेसं चाभिगछइ ॥ २ ॥

(अवचूरिः) एवं दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकयोजनामाह । एवं धर्मकल्पद्रुम स्य विनयो मूलम् । परमः प्रधानो रसः से तस्य मोक्षः । स्कन्धप्रातानि सुरासुरनरसु खानि । येनेति तृतीया पञ्चम्यर्था ।यतो विनयात्पत्रकल्पां कीर्त्तिं पुष्पकल्पं श्रुतं श्लाघ्यं प्रशंसास्पदभूतं च निःशेषमधिगछति प्राप्नोति ॥ २ ॥

(अर्थ.) उपर कहेल दृष्टांत दार्ष्टांतिकने विषे जोडे छे. एवमित्यादि सूत्र.(एवं के०) एवं एटले जेम वृक्षना मूल प्रमुख उपर कह्यां तेम (धम्मस्स के०) धर्मस्य एटले धर्म रूप कल्पवृक्षनुं (विणओ के०) विनयः एटले विनयरूप (मूलं के०) मूलं एटले मूल जाणवुं. (अ के०) च एटले अने (से के०) तस्य एटले ते धर्मरूप कल्पवृक्षनो (मुक्खो के०) मोक्षः एटले मोक्षरूप (परमो के०) परमः एटले फलमांनो उत्कृष्ट रस जाणवो. तथा एना खंध विगेरेने स्थानके देवलोकनी प्राप्ति, सारा कुलमां उत्पत्ति प्रमुख जाणवां. हवे विनय केवो ते कहे छे. (जेण के०) येन एटले जे विनयवडे सर्वत्र (कित्तिं के०) कीर्त्तिं एटले यश कीर्ति, (सुअं के०) श्रुतं एटले अंगप्रविष्टादि श्रुत अने (नीसेसं के०) निःशेषं एटले संपूर्ण (सिग्घं के०) श्लाघ्यं एटले श्रेष्ठ वस्तु प्रत्ये (अहिगछइ के०) अधिगछति एटले पामे छे. ॥ २ ॥

(दीपिका.) एवं दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकयोजनामाह। एवं धर्मस्य परमकल्प वृक्षस्य विनयो मूलमादिप्रबन्धरूपं परम इति अग्रो रसः। से तस्य फलरस न्मोक्षः । स्कन्धादिकल्पानि तु देवलोकगमनसुकुलागमादीनि।अतो विनयः कर्तव्यः। येन विनयेन कृत्वा साधुः कीर्तिं सर्वत्र शुभप्रवादरूपामधिगछति प्राप्नोति । पुनः श्रुतम् । अङ्गप्रविष्टादि । श्लाघ्यं प्रशंसास्पदीभूतं निःशेषं संपूर्णं च प्राप्नोति॥ २॥

(टीका.)एवं दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकयोजनामाह । एवं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या। एवं द्रुममूलवत्। धर्मस्य परमकल्पवृक्षस्य विनयो मूलमादिप्रबन्धरूपम्।परम इत्यग्रो रसः। से तस्य फलरसवन्मोक्षः स्कन्धादिकल्पानि तु देवलोकगमनसुकुलागमना दीनि।अतो विनयः कर्तव्यः। किंविशिष्ट इत्याह। येन विनयेन कीर्तिं सर्वत्र शुभप्रवादरूपां

तथा श्रुतमङ्गप्रविष्टादि। श्लाघ्यं प्रशंसास्पदभूतं निःशेषं संपूर्णमधिगछति प्राप्नोतीति २

जे अ चंमे मिए थद्धे, डुवाई नियमी सढे ॥
वुझइ से अविणीअप्पा, कठ्ठं सोअगयं जहा ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) अविनयवतो दोपमाह। यश्च चंमो रोपणः, मृगो मूर्खः, स्तब्धो जात्यादिमदोन्मत्तः। डुर्वादी अप्रियवक्ता। निकृती मायी। शठः संयमयोगेष्वनादृतः। एतेभ्यो दोषेभ्यो योऽविनयं करोति। स उह्यते संसारस्रोतसा अविनीतात्मा काष्टं स्रोतोगतं प्रवाहपतितं यथा ॥ ३ ॥

(अर्थ.) जे विनय साचवतो नथी तेनो दोप कहे ठे. जे इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे पुरुष (चंमे के०) चएमः एटले क्रोधी, (मिए के०) मृगः एटले अज्ञ (थद्धे के०) स्तब्धः एटले जातिप्रमुखना अहंकारथी उन्मत्त थएलो, (डुवाई के०) डुर्वादी एटले अप्रिय नापण करनारो, (निअडी के०) निकृतिमान् एटले कपटी (अ के०) च एटले अने (सढे के०) शठः एटले संयम व्यापारने विषे निष्कालजी एवो होवाथी विनय न करे. (से के०) सः एटले ते (अविणयप्पा के०) अविनीतात्मा एटले सर्व कल्याणनुं साधन एवा विनयने न साचवनार पुरुष जे ते (सोअगयं के०) स्रोतोगतं एटले जलना प्रवाहमां पडेलुं (कठ्ठं के०) काष्टं एटले काष्ट (लाकडुं) (जहा के०) यथा एटले जेम तणाइ जाय ठे तेम (वुझइ के०) उह्यते एटले संसार समुद्रना प्रवाहमां तणाइ जाय ठे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) अथ अविनयदोपमाह। साधुः एतेभ्यो दोषेभ्यो विनयं न करोति। स संसारस्रोतसा उह्यते। किंवत्। काष्टमिव। किंभूतं काष्टम्। स्रोतोगतं नद्यादिवहनीपतितम्। किंभूतः साधुः। चएमो रोपणः। पुनः किंभूतः साधुः। मृगोऽज्ञो हितमपि उक्तो रुष्यति। पुनः स्तब्धः जात्यादिमदोन्मत्तः। पुनः डुर्वादी अप्रियवक्ता। पुनः निकृतिमान् मायासहितः। पुनः शठः संयमयोगेषु आदररहितः। पुनः अविनीतात्मा सकलकल्याणकारणेन विनयेन रहितः ॥ ३ ॥

(टीका.) अविनयवतो दोपमाह। जे अ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। यश्चएमो रोपणो मृगोऽज्ञः हितमप्युक्तो रुष्यति। तथा स्तब्धो जात्यादिमदोन्मत्तः। डुर्वागप्रियवक्ता। निकृतिमान् मायोपेतः। शठः संयमयोगेष्वनादृत एभ्यो दोषेभ्यो विनयं न करोति यः। उह्यतेऽसौ पापः संसारस्रोतसा अविनीतात्मा सकलकल्याणैकनिबन्धनविनयविरहितः। किमिवेत्याह। काष्टं स्रोतोगतं नद्यादिवहनीपतितं यथा तद्वदिति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

विणयंमि जो उवाएणं, चोइउ कुप्पई नरो ॥
दिव्वं सो सिरिमिज्जंतिं, दंमेण पम्सिेहए ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) विनय उपायेन एकान्तमृदुजणनादिरूपेण चोदित उक्तः कुप्यति नरो योऽत्र। निदर्शनमाह । दिव्याममानुषीमसौ श्रियमागच्छन्तीमात्मनो जवन्तीं दण्डेन काष्ठमयेन प्रतिषेधयति निवारयति ॥ ४ ॥

(अर्थ.) वली विणयंमि इत्यादि सूत्र. (जो के०) यः एटले जे (नरो के०) नरः एटले मनुष्य जे ते (उवाएण के०) उपायेन एटले मिष्ट वचन प्रमुख उपाय वडे (विणयंमि के०) विनये एटले विनयने विषे (चोइउ के०) चोदितः एटले प्रेर्यो उतो अर्थात् मीठा वचनथी विनय साचववाने अर्थे कोइ कंइ कहे तो (कुप्पई के०) कुप्यति एटले क्रोध करे. (सो के०) सः एटले ते पुरुष (इज्जंतिं के०) आयान्तीं एटले पोतानी मेले आवती एवी (दिव्वं के०) दिव्यां एटले अलौकिक, श्रेष्ठ एवी (सिरिं के०) श्रियं एटले लक्ष्मीप्रत्ये (दंडेण के०) दंडेन एटले दंड (लाकडी) वडे (पडिसेहए के०) प्रतिषेधयति एटले पाछी वाले छे. तात्पर्य, विनय संपदानुं मूल छे, माटे ते अवश्य करवो. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । यो नरः विनयमुक्तलक्षणं प्रति उपायेन एकान्तमृदुजणनादिलक्षणेनापि संबन्धेन चोदित उक्तः सन् कुप्यति रुप्यति । स किं करोतीत्याह । स दिव्याममानुषीं श्रियं लक्ष्मीमागच्छन्तीमात्मनो जवन्तीं दण्डेन काष्ठमयेन प्रतिषेधयति निवारयति । अयं परमार्थः । विनयः संपदां निमित्तं । तत्रस्खलितं यदि कश्चिन्नोदयति स गुणः । तत्रापि रोषकरणे वस्तुतः संपदां निषेधः ॥ ४ ॥

(टीका.) किं च विणयंमीति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । विनयमुक्तलक्षणे य उपायेनाप्येकान्तमृदुजणनादिलक्षणेनाप्यपिशब्दस्य व्यवहितः संबन्धः । चोदित उक्तः कुप्यति रुप्यति नरः । अत्र निदर्शनमाह । दिव्याममानुषीमसौ नरः श्रियं लक्ष्मीमागच्छन्तीमात्मनो जवन्तीं दण्डेन काष्ठमयेन प्रतिषेधयति निवारयति । एतदुक्तं जवति । विनयः संपदो निमित्तम् । तत्र स्खलितं यदि कश्चिचोदयति । स गुणस्तत्रापि रोषकरणेन वस्तुतः संपदो निषेधः । उदाहरणं चात्र दशारादयः कुरूपागतश्रीप्रार्थनाप्रणयजंगकारिणस्तद्रहितास्तदजङ्गकारी च तद्युक्तः कृष्ण इति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

तहेव अविणीअप्पा, उववज्ञा हया गया ॥
दीसंति दुहमेहंता, आनिउगमुवठिआ ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) अविनयदोषमाह । तथैव ते अविनीतात्मानः अनात्मज्ञा उपवाह्यानां राजादिवल्लभानामेते कर्मकरा इत्यौपवाह्या हया अश्वा गजा हस्तिनः। उपलक्षणं चैतन्महिषादीनाम्। दृश्यन्ते तृणादिवोढारः । दुःखं संक्लेशलक्षणमेधमाना अनेकार्थत्वादनुभवन्त आभियोग्यं कर्मकरत्वमुपस्थिताः प्राप्ताः ॥ ५ ॥

(अर्थ.) वली अविनयना दोष देखाडवाने अर्थे कहे छे. तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (अविणीअप्पा के०) अविनीतात्मानः एटले विनयरहित एवा (उववज्झा के०) औपवाह्याः एटले प्रधान सेनापति प्रमुख लोकोना (हया के०) हयाः एटले अश्व तथा (गया के०) गजाः एटले गज प्रमुख जे ते (दुहं के०) दुःखं एटले दुःख प्रत्ये (एहंता के०) एधमानाः एटले भोगवता एवा तथा (आभिओगं के०) आभियोग्यं एटले सेवक पणा प्रत्ये (उवट्ठिआ के०) उपस्थिताः एटले पामेला एवा अर्थात् भारवाहक (भार उपाडनार थएला) एवा (दीसंति के०) दृश्यन्ते एटले देखाय छे. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) अविनयदोषस्य उपदर्शनार्थमेवाह । तथैव ते अविनीतात्मानो विनयरहिता अनात्मज्ञा उपवाह्यानां राजादिवल्लभानामेते कर्मकरा इत्यौपवाह्या हया अश्वा गजा हस्तिन उपलक्षणत्वात् महिषादयश्च एते । किमित्याह । दृश्यन्त उपलभ्यन्त एव मन्दुरादौ अविनयदोषेण उभयलोकवर्त्तिना यवसादिवोढारः दुःखं संक्लेशलक्षणमेधमाना अनेकार्थत्वादनुभवन्त आभियोग्यं कर्मकरभावमुपस्थिताः ॥ ५ ॥

(टीका.) अविनयदोषोपदर्शनार्थमेवाह । तहेव त्ति सूत्रम्। तथेवेति तथैवते- ऽविनीतात्मानो विनयरहिता अनात्मज्ञा उपवाह्यानां राजादिवल्लभानामेते कर्मकरा इत्यौपवाह्याः । हया अश्वाः । गजा हस्तिनः । उपलक्षणमेतन्महिषकादीनामिति । एते। किमित्याह। दृश्यन्त उपलभ्यन्त एव मन्दुरादौ अविनयदोषेण उभयलोकवर्त्तिना यवसादिवोढारः । दुःखं संक्लेशलक्षणमेधयन्तोऽनेकार्थत्वादनुभवन्त आभियोग्यं कर्मकरभावमुपस्थिताः प्राप्ता इति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

तहेव सुविणीअप्पा, उववज्झा हया गया ॥
दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिं पत्ता महायसा ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) एतेष्वेव विनयगुणमाह । तथैवेते सुविनीतात्मान उववज्झा हया गया इति पूर्ववत् । दृश्यन्ते सुखमाह्लादलक्षणमेधमाना ऋद्धिं प्राप्ता विशिष्टभूषणा- लयभोजनादिप्राप्तर्द्धयो महायशसो विख्यातगुणाः॥ ६ ॥

(अर्थ.) हवे ए अश्वादिकमांज विनय करनारनी स्थिति कहेछे. तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (सुविणीअप्पा के०) सुविनीतात्मानः एटले सम्यक् प्रकारे विनयवंत एवा (उववज्झा के०) ओपवाह्याः एटले प्रधान, सेनापति प्रमुख लोकोना (हया के०) हयाः एटले अश्व तथा (गया के०) गजाः एटले गज प्रमुख जे ते (सुहं के०) सुखं एटले सुख प्रत्ये (एहंतो के०) एधमानाः एटले भोगवता, (इड्ढिं पत्ता के०) ऋद्धिं प्राप्ताः एटले ऋद्धि पामेला अने (महायसा के०) महायशसः एटले मोटी जसकीर्ति पामेला एवा (दीसंति के०) दृश्यन्ते एटले देखाय छे॥६॥

(दीपिका.) एतेष्वेव विनयगुणमाह। तथैव एते सुविनीतात्मानो विनयवन्त आसह्या ओपवाह्या राजादीनां हया गजा इति पूर्ववत्। एते। किमित्याह। दृश्यन्त उपलक्ष्यन्ते सुखमाह्लादलक्षणमेधमाना अनुभवन्त ऋद्धिं प्राप्ता इति विशिष्टभूषणालयभोजनादिभावतः प्राप्तर्द्धयो महायशसो विख्यातसद्गुणाः ॥ ६ ॥

(टीका.) एतेष्वेव विनयगुणमाह । तहेव त्ति सूत्रम् । तथैवेति तथैवैते सुविनीतात्मानो विनयवन्त आसह्या ओपवाह्या राजादीनां हया गजा इति पूर्ववत् । एते। किमित्याह । दृश्यन्त उपलक्ष्यन्त एव सुखमाह्लादलक्षणमेधमाना अनुभवन्त ऋद्धिं प्राप्ता इति । विशिष्टभूषणालयभोजनादिभावतः प्राप्तर्द्धयो महायशसो विख्यातसद्गुणा इति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

तहेव अविणीअप्पा, लोगंमि नरनारिउ॥
दीसंति डुहमेहंता, गाया ते विगलिंदिआ ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) एतदेव विनयाविनयफलं मनुष्यानधिकृत्याह । तथैव तिर्यञ्च इत्यादि नीतात्मानः पूर्ववत् । अत्रास्मिन् मनुष्यलोके नरनार्यः दृश्यन्ते दुःखमेधमानाः पूर्ववत्। गाताः कशाघातव्रणाङ्किताः। विकलेन्द्रिया अपनीतनासिकादीन्द्रियाः पारदारिकादयः

(अर्थ.) तिर्यंच आश्रयी विनयनुं तथा अविनयनुं फल कह्युं. हवे मनुष्य आश्रयी कहे छे. तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले जेम तिर्यंचमां तेमज (लोगंमि के०) लोके एटले लोकने विषे (अविणीअप्पा के०) अविनीतात्मानः एटले विनयने न साचवनारा एवा (ते के०) ते एटले ते (नरनारिउ के०) नरनार्यः एटले पुरुषो अने स्त्रियो जे ते (डुहमेहंता के०) दुःखमेधमानाः एटले दुःखने भोगवता एवा (गाया के०) गाताः एटले चाबक प्रमुखना प्रहारथी जेमने शरीर घा प्रमुख पडेला छे एवा तथा (विगलिंदिआ के०) विकलेन्द्रियाः एटले जेमना

नाक, कान प्रमुख कपाया छे एवा (दीसंति के०) दृश्यन्ते एटले देखाय छे. अर्थात् परस्त्रीगमन, चोरी प्रमुख अपराध करनार लोकोनी हालत एवी देखाय छे. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) अथ एतदेव विनयाविनयफलं मनुष्यान् अधिकृत्याह । तथैव तिर्यञ्च इव अविनीतात्मानः। पूर्ववत्। लोकेऽस्मिन् मनुष्यलोके । नरनार्य इति प्रकटार्थम् । दृश्यन्ते दुःखमेधमानाः । पूर्ववत् । छाताः कशाघातव्रणाङ्कितशरीरा विकलेन्द्रिया अपनीतनासिकादीन्द्रियाः पारदारिकादय इति सूत्रार्थः॥ ७ ॥

(टीका.) एतदेव विनयाविनयफलं मनुष्यानधिकृत्याह । तहेव त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । तथैव तिर्यञ्च इव अविनीतात्मान इति पूर्ववत्। लोकेऽस्मिन्मनुष्यलोके। नरनार्य इति प्रकटार्थम्। दृश्यन्ते दुःखमेधमाना इति पूर्ववत्। छाताः कषघातव्रणाङ्कितशरीरा विगलितेन्द्रिया अपनीतनासिकादीन्द्रियाः पारदारिकादय इति सूत्रार्थः॥ ७॥

दंडसत्थपरिजुन्ना, असब्भवयणेहि अ ॥
कलुणा विवन्नछंदा, खुप्पिवासपरिग्गया ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) दण्डा वेत्रदण्डादयः। शस्त्राणि खड्गादीनि ताभ्यां परिजीर्णाः समन्ततो दुर्बलभावमापादिता असभ्यवचनैश्च खरकर्कशादिभिः । एवंभूताः करुणाहेतुत्वात्ततां करुणा दीना व्यापन्नछन्दसः गतस्वेच्छाः क्षुधा पिपासया परिगता व्याप्ताः॥ ८ ॥

(अर्थ.) वली उपर कहेला पुरुषो अने स्त्रियो केवा छे ते कहेछे. दंडसत्थ इत्यादि सूत्र. (दंडसत्थपरिजुन्ना के०) दंडशस्त्रपरिजीर्णाः एटले वेत्र प्रमुख दंडना अने खड्ग प्रमुख शस्त्रना प्रहारथी दुर्बल थएला, (अ के०) च एटले अने (असब्भवयणेहि के०) असभ्यवचनैः एटले कठोर वचनो सांभलीने पण दुर्बल थएला एवा माटेज (कलुणा के०) करुणाः एटले सत्पुरुषोने दया उपजावे एवा तथा (विवन्नछंदा के०) व्यापन्नछन्दसः एटले पोतानी इच्छा साफक जेमनाथी चलातुं नथी, अर्थात् बीजाना तावामां रहेला एवा तेमज (खुप्पिवासपरिग्गया के०) क्षुत्पिपासापरिगताः एटले क्षुधा तृषाथी पीडायला एवा देखाय छे. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) एवंविधाः साधव इह लोके पूर्वमविनयेन गृहीतानां कर्मणामनुभावेन एवंभूताः परलोके तु कुशलस्य अप्रवृत्तेर्दुःखिततरा विजायन्ते । कीदृशाः। दण्डा वेत्रदण्डादयः शस्त्राणि खड्गादीनि तैः परिजीर्णाः परि समन्ततो दुर्बलभावमापादिताः। तथा पुनः कीदृशाः।असभ्यवचनैश्च खरकर्कशादिभिः परिजीर्णाः पुनः कीदृशाः।करुणाः। करुणाहेतुत्वात्। पुनः कीदृशाः । व्यापन्नछन्दसः परायत्ततया गतस्वाभिप्रायाः । पुनः

किंजूताः। क्षुधा बुजुक्षा पिपासा तृषा ताभ्यां परिगता व्याप्ताः। अन्नादिनिरोधस्तोकदानाभ्याम् ॥ ८ ॥

(टीका.) तथा दंड त्ति सूत्रम्। दण्डा वेत्रदण्डादयः, शस्त्राणि खड्गादीनि, ताभ्यां परिजीर्णाः समन्ततो दुर्बलजावमापादिताः। तथा असज्यवचनेश्च खरकर्कशादिभिः परिशीर्णास्त एवंजूताः सतां करुणाहेतुत्वात्करुणा दीना व्यापन्नछन्दसः परायत्ततयाऽपेतस्वाभिप्रायाः क्षुधा बुजुक्षया पिपासया तृषा परिगता व्याप्ता अन्नादिनिरोधस्तोकदानाभ्यामिति। एवमिह लोके प्रागविनयोपात्तकर्मानुजावत एवंजूताः परलोके तु कुशलाप्रवृत्तेर्दुःखिततरा विज्ञेया इति सूत्रार्थः ॥ ८ ॥

तहेव सुविणीअप्पा, लोगंसि नरनारिउ ॥
दीसंति सुहमेहंता, इहिं पत्ता महायसा ॥ ए ॥

(अवचूरिः) विनयफलमाह। तथैव सुविनीतात्मानो लोकेऽस्मिन् नरनार्यः। सुखमेधमाना ऋद्धिं प्राप्ता महायशसः। पूर्ववत्। न वरं स्वाराधितनृपगुरुजना उजयलोकसाफल्यकारिणः ॥ ए ॥

(अर्थ.) हवे विनय साचवनारा मनुष्योनी स्थिति कहे छे. तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले जेम विनय साचवनारा तिर्यंचो सुखी देखाय छे तेम (लोगंसि के०) लोके एटले लोकने विषे (सुविणीअप्पा के०) सुविनीतात्मानः एटले सम्यक्प्रकारे विनयने साचवनारा एवा (नरनारिउ के०) नरनार्यः एटले पुरुषो अने स्त्रियो जे ते (सुहमेहंता के०) सुखमेधमानाः एटले सुखने जोगवता एवा, (इहिं पत्ता के०) ऋद्धिं प्राप्ताः एटले ऋद्धि पामेला एवा तथा (महायसा के०) महायशसः एटले घणा जसकीर्तिवाला एवा (दीसंति के०) दृश्यन्ते एटले देखाय छे. ॥ए॥

(दीपिका.) अथ विनयफलमाह। अस्मिँल्लोके नरनार्यस्तथैव विनीततिर्यञ्च इव सुविनीतात्मानो दृश्यन्ते। कीदृश्यो नरनार्यः। सुखमेधमाना ऋद्धिं प्राप्ताः। पुनः कीदृश्यः। महायशस इति पूर्ववत्। नवरं, स्वाराधितगुरुजना उजयलोकसाफल्यकारिण्य एत इति

(टीका.) विनयफलमाह तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव विनीततिर्यञ्च इव सुविनीतात्मानो लोकेऽस्मिन्नरनार्य इति पूर्ववत्। दृश्यन्ते सुखमेधमाना ऋद्धिं प्राप्ता महायशस इति पूर्ववदेव। नवरं, स्वाराधितनृपगुरुजना उजयलोकसाफल्यकारिण्य एत इति सूत्रार्थः

तहेव अविणीअप्पा, देवा जक्खा अ गुज्जगा ॥
दीसंति सुहमेहंता, आभिउगमुवट्ठिआ ॥ १० ॥

(अवचूरिः) विनयाविनयफलं देवानधिकृत्याह । देवा वैमानिका ज्योतिष्काश्च यक्षाश्च व्यन्तरा गुह्यका भवनवासिन एते दृश्यन्त आगमचक्षुषा दुःखमेधमानाः परर्द्धिदर्शनादिना आभियोग्यमुपस्थिताः ॥ १० ॥

(अर्थ.) हवे देवताउने विषे अविनयनुं फल कहेछे. तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले जेम मनुष्यो तेमज (अविणीअप्पा के०) अविनीतात्मानः एटले विनयने न साचवनारा एवा (देवा के०) देवाः एटले ज्योतिषी अने वैमानिक देवताउ (जक्खा के०) यक्षाः एटले व्यंतरो (अ के०) च एटले अने (गुज्झगा के०) गुह्यकाः एटले भवनपतिउ जे ते (दुहमेहंता के०) दुःखमेधमानाः एटले पारकी ऋद्धि प्रमुख जोवाथी दुःखने भोगवता एवा तथा (आभिउगं के०) आभियोग्यं एटले दासपणाने (चाकरपणाने) (उवट्ठिआ के०) उपस्थिताः एटले पामेला एवा आगमरूप नेत्रवडे (दीसंति के०) दृश्यन्ते एटले देखाय छे. ॥ १० ॥

(दीपिका.) एतदेव विनयाविनयफलमाह देवानधिकृत्य । तथैव यथा नरनार्योऽविनीतात्मानः । तथैव जन्मान्तरेऽकृतविनया देवा वैमानिका ज्योतिष्का यक्षाश्च व्यन्तराश्च गुह्यका भवनवासिनस्त एते दृश्यन्ते। केन। आगमभावचक्षुषा। किं कुर्वाणाः। दुःखमेधमानाः । परेषामाज्ञया परेषां ऋद्ध्यादिदर्शनेन च । कीदृशाः सन्तः । आभियोग्यमुपस्थिताः । अभियोग आज्ञादानलक्षणः सोऽस्यास्तीत्यभियोगी । तस्य भाव आभियोग्यं कर्मकरभावमुपस्थिताः प्राप्ताः ॥ १० ॥

(टीका.) एतदेव विनयाविनयफलं देवानधिकृत्याह । तहेव त्ति सूत्रम्। तथैव यथा नरनार्योऽविनीतात्मानो भवान्तरेऽकृतविनया देवा वैमानिका ज्योतिष्का यक्षाश्च व्यन्तराश्च गुह्यका भवनवासिनस्त एते दृश्यन्ते । आगमभावचक्षुषा दुःखमेधमानाः पराज्ञाकरणपरर्द्धिदर्शनादिना आभियोग्यमुपस्थिता अभियोग आज्ञाप्रदानलक्षणोऽस्यास्तीत्यभियोगी तद्भाव आभियोग्यं कर्मकरभावमित्यर्थः । उपस्थिताः प्राप्ता इति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

तहेव सुविणीअप्पा, देवा जक्खा अ गुज्झगा ॥
दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिं पत्ता महायसा ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) विनयफलमाह । तथैव सुविनीतात्मानो जन्मान्तरकृतविनया निरतिचारधर्माराधका इत्यर्थः । दृश्यन्ते सुखमेधमाना महाकल्याणादिषु ऋद्धिं प्राप्ताः ११

(अर्थ.) हवे देवताउने विषे विनयनुं फल कहे छे. तहेव इत्यादि सूत्र. (त-

हेव के०) तथेव एटले जेम मनुष्यो तेमज (सुविणीअप्पा के०) सुविनीतात्मानः एटले सम्यक् प्रकारे विनयने साचवनारा एवा (देवा के०) देवाः एटले वैमानिक अने ज्योतिषी देवता, (जक्खा के०) यक्षाः एटले व्यंतरो (अ के०) च एटले वळी (गुज्झगा के०) गुह्यकाः एटले भवनवासी देवताओ जे ते (सुहमेहंता के०) सुखमेधमानाः एटले सुखने भोगवनारा एवा, (इड्ढिं पत्ता के०) ऋद्धिं प्राप्ताः एटले ऋद्धि पामेला एवा तथा (महायसा के०) महायशसः एटले मोटा यशना धणी एवा आगमरूप नेत्रवडे (दीसंति के०) दृश्यन्ते एटले देखाय छे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) अथ विनयफलमाह । तथैवैते देवादयः सुविनीतात्मानः जन्मान्तरकृतविनयाः। निरतिचारधर्माराधका इत्यर्थः । दृश्यन्ते सुखमेधमाना महाकल्याणादिषु ऋद्धिं प्राप्ता इति देवाधिपादिप्राप्तसमृद्धयो महायशसो विख्यातसद्गुणा इति । एवं नारकान् विना व्यवहारतो येषु स्थानेषु सुखदुःखसंभवस्तेषु विनयस्य अविनयस्य च फलं कथितम् ॥ ११ ॥

(टीका.) विनयफलमाह तहेव त्ति सूत्रम् । तथैवेति पूर्ववत् । सुविनीतात्मानो जन्मान्तरकृतविनया निरतिचारधर्माराधका इत्यर्थः । देवा यक्षाश्च गुह्यका इति पूर्ववदेव । दृश्यन्ते सुखमेधमाना महाकल्याणादिषु ऋद्धिं प्राप्ता इति । देवाधिपादिप्राप्तऋद्धयो महायशसो विख्यातसद्गुणा इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

जे आयरिअउवज्झायाणं, सुस्सूसावयणंकरे ॥
तेसिं सिक्खा पवढंति, जलसित्ता इव पायवा ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) विशेषेण लोकोत्तरविनयफलमाह । य आचार्योपाध्याययोः शुश्रूषकावचनकराः तेषां पुण्यवतां शिक्षा ग्रहणासेवनरूपाः प्रवर्द्धन्ते जलसिक्ता इव पादपाः ॥१२॥

(अर्थ.) उपर देवतादिकने विषे लौकिक विनयनुं तथा अविनयनुं फल कयुं हवे लोकोत्तर विनयनुं फल कहे छे. जे इत्यादि सूत्र. (जे के०) ये एटले जे शिष्यो (आयरिअउवज्झायाणं के०) आचार्योपाध्याययोः एटले आचार्यनी अने उपाध्यायनी (सुस्सूसावयणंकरे के०) शुश्रूषावचनकराः एटले सेवा करनारा अने आज्ञा माफक चालनारा एवा होय छे. (तेसिं के०) तेषां एटले तेमनी (सिक्खा के०) शिक्षाः एटले ग्रहण आसेवन प्रमुख शिक्षा जे ते (जलसित्ता इव पायवा के०) जलसिक्ता इव पादपाः एटले जलथी सींचायला वृक्षनी जेम(पवढंति के०)प्रवर्द्धन्ते एटले वृद्धि पामे छे.१२

(दीपिका.) अथ विशेषतो लोकोत्तरं विनयफलमाह । ये सुशिष्या आचार्याणामुपाध्यायानां च शुश्रूषावचनकराः पूजाप्रधानं यद्वचनं तस्य करणे तत्परा भवन्ति । तेषां पुण्यवतां शिक्षा ग्रहणासेवनारूपा भावार्थरूपाः प्रवर्द्धन्ते वृद्धिं यान्ति । दृष्टान्तमाह । जलसिक्ता यथा पादपा वृक्षाः ॥ १२ ॥

(टीका.) एवं नारकापोहेन व्यवहारतो येषु सुखदुःखसंभवस्तेषु विनयाविनयफलमुक्तम् । अधुना विशेषतो लोकोत्तरविनयफलमाह । जे आयरिअ त्ति सूत्रम् । य आचार्योपाध्याययोः प्रतीतयोः शुश्रूषावचनकराः पूजाप्रधानवचनकरणशीलास्तेषां पुण्यभाजां शिक्षा ग्रहणासेवनालक्षणा भावार्थरूपाः प्रवर्द्धन्ते वृद्धिमुपयान्ति । दृष्टान्तमाह । जलसिक्ता इव पादपा वृक्षा इति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

अप्पणट्ठा परट्ठा वा, सिप्पा णेउणिआणि अ ॥
गिहिणो उवभोगट्ठा, इहलोगस्स कारणा ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) एतच्च मनस्याधाय विनयः कार्य इत्याह । आत्मार्थं ममानेनाजीविका भविष्यतीति । परार्थं वा पुत्रमहमेतद्ग्राहयिष्यामीत्येवं शिल्पानि कुम्भकारक्रियादीनि । नैपुण्यानि चित्रकलादिलक्षणानि । गृहिण उपभोगार्थमन्नपानादिभोगाय । शिक्षन्त इति शेषः । इहलोकस्य निमित्तम् ॥ १३ ॥

(अर्थ.) हवे कहिशुं ते वात पण मनमां राखीने विनय करवो एम कहे छे. अप्पणट्ठा इत्यादि सूत्र. (गिहिणो के०) गृहिणः एटले गृहस्थ जे ते (इहलोगस्स के०) इहलोकस्य एटले आ लोकने (कारणा के०) कारणात् एटले अर्थे (उवभोगट्ठा के०) उपभोगार्थं एटले अन्न, पान प्रमुख भोगनी प्राप्ति सारु (अप्पणट्ठा के०) आत्मार्थं एटले पोतानी आजीविकाने अर्थे (वा के०) वा एटले अथवा (परट्ठा के०) परार्थं एटले पुत्रादिकने अर्थे (सिप्पा के०) शिल्पानि एटले कुंभार, लोहार प्रमुखना शिल्पोने (अ के०) च एटले अने (नेउणिआणि के०) नैपुण्यानि एटले चित्राम प्रमुख कलाउने शिखे छे. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) एवं मनसि आनीय साधुभिर्विनयः कार्य इत्याह । ये गृहिणोऽसंयता इहलोकस्य कारणमिहलोकनिमित्तमिति । उपभोगार्थमन्नपानादिभोगाय । शिक्षन्त इति शेषः । किमर्थम् । आत्मार्थमात्मनिमित्तम् । अनेन मम आजीविका भवि-

१ः– कारणं इति पाठान्तरम् ।

ष्यतीत्येवं, परार्थं वा परनिमित्तं वा पुत्रमहमेतद्ग्राहयिष्यामीत्येवं शिल्पानि कुम्भकारक्रियादीनि नैपुण्यानि च लेखादिकलालक्षणानि ॥ १३ ॥

(टीका.) एतच्च मनस्याधाय विनयः कार्य इत्याह । अप्पणठ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । आत्मार्थमात्मनिमित्तमनेन मे जीविका भविष्यतीत्येवम् । परार्थं वा परनिमित्तं वा पुत्रमहमेतद्ग्राहयिष्यामीत्येवं शिल्पानि कुम्भकारक्रियादीनि नैपुण्यानि चालेख्यादिकलालक्षणानि गृहिणोऽसंयता उपभोगार्थमन्नपानादिभोगाय शिक्षन्त इति वाक्यशेषः । इहलोकस्य कारणमिहलोकनिमित्तमिति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

जेण बंधं वहं घोरं, परिआवं च दारुणं ॥
सिक्खमाणा निअच्छंति, जुत्ता ते ललिइंदिआ ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) येन शिल्पादिना शिक्ष्यमाणेन बन्धं कषादिभिर्घोरं रौद्रं परितापं च दारुणं निर्भर्त्सनादिजनितं वा शिक्षमाणा गुरोः सकाशान्नियच्छन्ति प्राप्नुवन्ति । युक्ताः शिल्पादिग्रहणे ललितेन्द्रियास्ते गर्भेश्वरा राजपुत्रादयः ॥ १४ ॥

(अर्थ.) जेण इत्यादि सूत्र. (जेण के०) येन एटले जे शिल्पो तथा कलाउं शीखतां (जुत्ता के०) युक्ताः एटले शिखवाने विषे जोडायला एवा (ललिइंदिआ के०) ललितेन्द्रियाः एटले गर्भश्रीमंत एवा (ते के०) ते एटले ते राजपुत्रादिक पण (सिक्खमाणा के०) शिक्षमाणाः एटले जे शिल्पो तथा कलाउं शिखता छता (बंधं के०) बन्धं एटले शृंखलादिकना बंधप्रत्ये, (घोरं के०) घोरं एटले भयंकर एवी (वहं के०) वधं एटले चाबक विगेरेनी ताडना प्रत्ये, (च के०) वली (दारुणं के०) दारुणं एटले खमी न शकाय एवा (परिआवं के०) परितापं एटले निर्भर्त्सना प्रमुख परिताप प्रत्ये गुरुथकी (निअच्छंति के०) नियच्छन्ति एटले पामे छे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) येन शिल्पादिना शिक्ष्यमाणेन बन्धं निगडादिभिर्वधं कषादिभिः । घोरं रौद्रं परितापं च दारुणमेतज्जनितं निर्भर्त्सनादिवचनं शिक्षमाणा गुरोः सकाशात् नियच्छन्ति प्राप्नुवन्ति । युक्ता इति नियुक्ताः शिल्पादिग्रहणे ते ललितेन्द्रिया लीलागर्भेश्वरा राजपुत्रादयः ॥ १४ ॥

(टीका.) जेण त्ति सूत्रम् । येन शिल्पादिना शिक्ष्यमाणेन बन्धं निगडादिभिः, वधं कषादिभिः । घोरं रौद्रं परितापं च दारुणमेतज्जनितमनिष्टं निर्भर्त्सनादिवचनजनितं च शिक्षमाणा गुरोः सकाशान्नियच्छन्ति प्राप्नुवन्ति । युक्ता इति नियुक्ताः शिल्पादिग्रहणे ते ललितेन्द्रिया गर्भेश्वरा राजपुत्रादय इति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

ते वि तं गुरु पूअंति, तस्स सिप्पस्स कारणा ॥
सक्कारंति नमंसंति, तुठा निद्देसवत्तिणो ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) तेऽपि तं गुरुं वधादिकारकमपि पूजयन्ति। तस्य शिल्पस्य कारणं निमित्तमिति भावः। तथा सत्कारयन्ति वस्त्रादिना। नमस्यन्ति । तुष्टा निर्देशवर्त्तिन आज्ञाकारिण इति ॥ १५ ॥

(अर्थ.) ते वि इत्यादि सूत्र. (ते वि के०) तेऽपि एटले उपर कहेला राजपुत्रादिक पण (तुठा के०) तुष्टाः एटले प्रसन्न थइ (निद्देसवत्तिणो के०) निर्देशवर्त्तिनः एटले आज्ञामां रह्या उता (तस्स सिप्पस्स कारणा के०) तस्य शिल्पस्य कारणात् एटले ते शिल्पना आपनार गुरु छे माटे (तं के०) तं एटले ते (गुरु के०) गुरुं एटले कलाचार्य प्रत्ये (पूअंति के०) पूजयन्ति एटले पूजे छे, (सक्कारंति के०) सत्कारयन्ति एटले वस्त्रादिक आपी सत्कार करे छे, तेमज (नमंसंति के०) नमस्यन्ति एटले हाथ जोडीने नमस्कार पण करे छे. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) तेऽपि पुरुषाः शिक्षमाणास्तमित्वरमपि गुरुं वन्धादिकारकमपि पूजयन्ति सामान्यतो मधुरवचनाभिनन्दनेन। किमर्थम्। तस्य शिल्पस्य कारणात्। तन्निमित्तमिति भावः। पुनस्तं गुरुं ते सत्कारयन्ति वस्त्रादिना। पुनस्तं गुरुं नमस्यन्ति अञ्जलिप्रग्रहणादिना। किंभूतास्ते। तुष्टा इति। अमुत इदमवाप्यत इति तुष्टाः। पुनः किंभूतास्ते। निर्देशवर्त्तिन आज्ञाकारिण इति ॥ १५ ॥

(टीका.) ते वि त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। तेऽपीत्वरं शिल्पादि शिक्षमाणास्तं गुरुं वन्धादिकारकमपि पूजयन्ति सामान्यतो मधुरवचनाभिनन्दनेन तस्य शिल्पस्येत्वरस्य कारणात्तन्निमित्तमिति भावः। तथा सत्कारयन्ति वस्त्रादिना नमस्यन्त्यञ्जलिप्रग्रहादिना। तुष्टा इत्यमुत इद मवाप्यत इति हृष्टा निर्देशवर्त्तिन आज्ञाकारिण इति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

किं पुणं जे सुअग्गाही, अणंतहिअकामए ॥
आयरिआ जं वए भिक्खू, तम्हा तं नाइवत्तए ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) यदि तेऽपि तं गुरुं पूजयन्ति। ततः किंपुनः साधुः श्रुतग्राही। अनन्तहितकामो मोक्षकामः। तेन तु सुतरां गुरवः पूजनीया इति। यतश्चैवमाचार्या यद्वदन्ति। भिक्षुः साधुस्तस्मादाचार्यवचनं नातिवर्त्तते। सर्वमपि संपादयेत् ॥ १६ ॥

(अर्थ.) राजपुत्रादिक पण कलाचार्यने सेवे छे. तो पछी किं पुण इत्यादि सूत्र.

(जे के०) यः एटले जे पुरुष (सुअग्गाही के०) श्रुतग्राही एटले केवलिप्रणीत आगम ग्रहण करवा इच्छतो होय, तथा (अणंतहिअकामए के०) अनन्तहितकामुकः एटले अनंतहितकारी मोक्षनी इच्छावालो होय, ते पुरुषे तो (किंपुण के०) किंपुनः एटले आचार्यनी सेवा करवी एमां शुं कहेवुं ? अर्थात् तेणे तो अवश्य गुरुसेवा करवीज जोइये. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते कारण माटे (आयरिआ के०) आचार्याः एटले आचार्य महाराज जे ते (जं के०) यत् एटले जे (वए के०) वदन्ति एटले कहे, (तं के०) तत् एटले ते वचन प्रत्ये (भिक्खू के० (भिक्षुः एटले साधु जे ते (नाइवत्तए के०) नातिवर्त्तेत एटले उल्लंघन न करे. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) यदि तावदेतेऽपि तं गुरुं पूजयन्ति । तदा यः साधुर्मोक्षवाञ्छकस्तेन तु गुरवो विशेषतः पूजनीया इत्याह । किं पुनः । यः साधुः श्रुतग्राही परमपुरुषप्रणीतस्यागमस्य ग्रहणे अभिलाषी । पुनर्यः अनन्तहितकामुकः । मोक्षं यः कामयत इत्यभिप्रायः । तेन तु गुरवः सुतरां पूजनीया इति । यतश्च एवमत आचार्या यत्किमपि वदन्ति तथा तथानेकप्रकारम् । भिक्षुः साधुस्तस्मात्तदाचार्यवचनं न अतिवर्तयेत् युक्तत्वात् सर्वमेव संपादयेदिति ॥ १६ ॥

(टीका.) यदि तावदेतेऽपि तं गुरुं पूजयन्ति । अतः किं पुण त्ति सूत्रम् । किं पुनर्यः साधुः श्रुतग्राही परमपुरुषप्रणीतागमग्रहणाभिलाषी । अनन्तहितकामुकः । मोक्षं यः कामयत इत्यभिप्रायः । तेन तु सुतरां गुरवः पूजनीया इति । यतश्चैवमाचार्या यद्वदन्ति किमपि तथा तथानेकप्रकारं भिक्षुः साधुस्तस्मात्तदाचार्यवचनं नातिवर्तेत । युक्तत्वात्सर्वमेव संपादयेदिति सूत्रार्थः ॥ १६ ॥

नीअं सिज्जं गइं ठाणं, नीअं च आसणाणि अ ॥
नीअं च पाए वंदिज्जा, नीअं कुज्जा अ अंजलिं ॥ १७ ॥

(अवचूरिः) विनयोपायमाह । नीचां शय्यां संस्तारकलक्षणां गुरुशय्यायाः । गतिमाचार्यगतेः । तत्पृष्ठतो नातिदूरेण नातिद्रुतं यायात् । नीचं स्थानमाचार्यस्थानात् । नीचानि लघुतराणि आसनानि पीठकादीनि च । नीचं सम्यगवनतोत्तमाङ्गः सन् पादावाचार्यसत्कावभिवन्देत नावज्ञया क्वचित्प्रस्तावादौ नीचं नम्रकायं कुर्याच्चाञ्जलिम् । सर्वत्र क्रिया योज्या ॥ ॥ १७ ॥

(अर्थ.) हवे विनयनो उपाय कहे छे. नीअं इत्यादि सूत्र. साधु जेते आचार्य करतां पोतानी (सिज्जं के०) शय्यां एटले शय्या प्रत्ये (नीअं के०) नीचां एटले

नीची एवी (कुज्जा के०) कुर्यात् एटले करे. आचार्यनी गति करतां पोतानी (गइं के०) गतिं एटले गति प्रत्ये नीची करे. अर्थात् तेमनी पठवाडे चाले. तेमज (ठाणं के०) स्थानं एटले स्थान नीच करे, अर्थात् जे स्थानके आचार्य रहेता होय ते करतां नीचे स्थानके पोते रहे. (च के०) पुनः (नीए के०) नीचानि एटले गुरुना आसन करता नीचा (आसणाणि के०) आसनानि एटले आसन उपर गुरुनी आज्ञाथी वेसे. (च के०) पुनः (नीअं के०) नीचं एटले सम्यक् प्रकारे नीचो थइने (पाए के०) पादौ एटले गुरुना चरणने (वंदिज्जा के०) वन्देत एटले वांदे, पण अवज्ञाथी न वांदे. तेमज कार्य पडे (नीअं के०) नीचं एटले सम्यक् प्रकारे नमीने (अञ्जलिं के०) अंजलिं एटले अंजलि प्रत्ये (कुज्जा के०) कुर्यात् एटले करे. अर्थात् हाथ जोडे. ॥ १७ ॥

(दीपिकाः) अथ विनयस्य उपायमाह । साधुः गुरोः सकाशात् शय्यां संस्तारकलक्षणां नीचां कुर्यादित्युक्तिः । एवं साधुः आचार्यगतेः सकाशात् स्वकीयां गतिं नीचां कुर्यात् । तस्य गुरोः पृष्ठतो न अतिदूरेण न अतिशीघ्रं यायादित्यर्थः । एवं स्थानं यत्र स्थान आचार्य आस्ते तस्मात् स्थानात् नीचम् । नीचतरे स्थाने स्थातव्यमिति भावः । पुनः नीचानि लघुतराणि कदाचित् कारणजात आसनानि पीठकादीनि तस्मिन्नुपविष्टे तदनुज्ञातः सन् सेवेत नान्यथा । तथा नीचं च सम्यगवनतमस्तकः सन् आचार्यस्य पादौ वन्दते न अवज्ञया । तथा क्वचित्प्रश्नादौ नीचं नम्रकायं कुर्याच्च संपादयेच्च अञ्जलिम् । न स्थाणुवत् स्तब्ध एवेति ॥ १७ ॥

(टीका.) विनयोपायमाह नीअं ति सूत्रम् । नीचां शय्यां संस्तारकलक्षणामाचार्यशय्यायाः सकाशात्कुर्यादिति योगः । एवं नीचां गतिमाचार्यगतेस्तत्पृष्ठतो नातिदूरेण नातिद्रुतं यायादित्यर्थः । एवं नीचं स्थानमाचार्यस्थानाद्यत्राचार्य आस्ते तस्मान्नीचतरे स्थाने स्थातव्यमिति भावः। तथा नीचानि लघुतराणि कदाचित्कारणजात आसनानि पीठकानि तस्मिन्नुपविष्टे तदनुज्ञातः सेवेत नान्यथा । तथा नीचं सम्यगवनतोत्तमाङ्गः सन् पादावाचार्यसत्कौ वन्देत । नावज्ञया । तथा क्वचित्प्रश्नादौ नीचं नम्रकायं कुर्यात्संपादयेच्चाञ्जलिं न तु स्थाणुवत्स्तब्ध एवेति सूत्रार्थः ॥ १७ ॥

संघट्टइत्ता काएणं, तहा उवहिणामवि ॥
खमेह अवराहं मे, वइज्ज न पुणुत्ति अ ॥ १८ ॥

(अवचूरिः) संघट्टय स्पृष्ट्वा कायेन तथोपधिना वा क्षमस्वापराधं मे मम न पुन-
रिति नचाहमेवं भूयः करिष्य इति ॥ १८ ॥

(अर्थ.) उपर कह्या प्रमाणे कायानो विनय कहीने हवे वाणीनो विनय कहे
छे. संघट्टइत्ता इत्यादि सूत्र. शिष्य जे ते (काएण के०) कायेन एटले शरीरवडे
अर्थात् पोताना हाथे आचार्यजीना चरणने (संघट्टइत्ता के०) संघट्टय एटले स-
र्श करीने अथवा पगे स्पर्श न कराय एम होय तो तेमनी (उवहिणामवि के०) उ-
पधिनापि एटले उपधिवडे पण अर्थात् आचार्यजीना कपडा, ओघो प्रमुख उपकरणने
पण स्पर्श करीने मिछामि दुक्कड दइ (वइज्ज के०) वदेत् एटले कहे. शुं कहे ते
कहे छे. (मे के०) मे एटले मारा (अवराहं के०) अपराधं एटले अपराध प्रत्ये
(खमेह के०) क्षमस्व एटले खमो, सहन करो. (न पुण त्ति अ के०) न पुनरि-
तिच एटले फरिथी एवो अपराध करीश नहि. ॥ १८ ॥

(दीपिका.) एवं कायविनयं कथयित्वा वचनविनयमाह । साधुः गुरुं प्रति मिथ्या-
दुष्कृतपुरःसरमभिवन्द्य एवं वदेत् । न पुनरिति । न च अहमेवं भूयः करिष्या-
मीति । एवं किमित्याह । हे गुरो मम मन्दभाग्यस्य अपराधं दोषं क्षमस्व सहस्व ।
किं कृत्वा । कायेन देहेन कथंचित्तथाविधे प्रदेश उपविष्टं गुरुं संघट्टय स्पृष्ट्वा पुनः उप-
धिनापि कल्पादिनापि कथंचित् संघट्टय ॥ १८ ॥

(टीका.) एवं कायविनयमभिधाय वाग्विनयमाह । संघट्ट त्ति सूत्रम् । संघ
स्पृष्ट्वा कायेन देहेन कथंचित्तथाविधप्रदेशोपविष्टमाचार्यं तथोपधिनापि कल्पादिना
थंचित्संघट्टय मिथ्यादुष्कृतपुरःसरमभिवन्द्य क्षमस्व सहस्वापराधं दोषं मे मन्दभा
स्यैनं वदेद्ब्रूयान्न पुनरिति च नाहमेनं भूयः करिष्यामीति सूत्रार्थः ॥ १८ ॥

दुग्गओ वा पओएणं, चोइओ वहई रहं ॥
एवं दुबुद्धि किच्चाणं, वुत्तो वुत्तो पकुव्वई ॥ १९ ॥

(अवचूरिः) द्वाभ्यां गाथाभ्यां कायविनय उक्तः । एतत्स्वयं विद्वान्
रोति । तदन्यः कथमित्याह । दुर्गौरिव गलियबलीवर्दवत् प्रतोदेनारादण
नोदितो विद्धः सन् वहति रथम् । एवं दुर्बुद्धिः शिष्यः । कृत्यानामाचार्या
त्यानि वा तदभिरुचितकार्याणि पुनः पुनः अभिहितः प्रकरोति ॥ १९ ॥

(अर्थ.) उपर कहेल विनयने बुद्धिमान् शिष्य पोतानी मेले करे, प
हिवालो होय ते शीरीते करे ते कहे छे. दुग्गओ वा इत्यादि सूत्र. (वा

टले जेम (दुग्गउ के०) दुर्गौः एटले गलियो बलद जे ते (पउएणं के०) प्रतोदेन एटले पराणी वडे (चोइउ के०) चोदितः एटले हणायो उतो (रहं के०) रथं एटले रथ प्रत्ये (वहइ के०) वहति एटले वहे छे, लइ जाय छे. (एवं के०) एवं एटले ए प्रकारे (दुबुद्धि के०) दुर्बुद्धिः एटले दुष्टबुद्धिवालो शिष्य जे ते (वुत्तो वुत्तो के०) उक्त उक्तः एटले वारंवार कहेवाथी (किच्चाणं के०) कृत्यानां एटले आचार्य प्रमुखनां इच्छित कार्य प्रत्ये (पकुव्वइ के०) प्रकरोति एटले करे छे. ॥ १९॥

(दीपिका.) एवं सर्वं बुद्धिमान् स्वयमेव करोति तदन्यस्तु कथमित्याह। दुर्गौरिव गलिवलीवर्दवत् प्रतोदेन आरादएलक्षणेन चोदितः प्रेरितो विद्धः सन् वहति क्वापि नयति रथम्। एवं दुर्गौरिव दुर्बुद्धिः शिष्यः कृत्यानामाचार्यादीनां कृत्यानि वा तदभिरुचितकार्याणि उक्त उक्तः पुनः पुनः अभिहित इत्यर्थः। प्रकरोति निष्पादयति प्रयुङ्क्ते चेति ॥ १९ ॥

(टीका.) एतच्च बुद्धिमान् स्वयमेव करोति । तदन्यस्तु कथमित्याह। दुग्गउ वा इति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। दुर्गौरिव गलिवलीवर्दवत् प्रतोदेन आरादएलक्षणेन चोदितो विद्धः सन्वहति नयति क्वापि रथं प्रतीतम्। एवं दुर्गौरिव दुर्बुद्धिरहिताबहुद्धिः शिष्यः कृत्यानामाचार्यादीनां कृत्यानि वा तदभिरुचितकार्याणि उक्त उक्तः पुनः पुनरभिहित इत्यर्थः। प्रकरोति निष्पादयति प्रयुङ्क्ते चेति सूत्रार्थः॥ १९ ॥

" आलवंते लवंते वा, न निसिज्जाइ पडिस्सुणे ॥
मुत्तूण आसणं धीरो, सुस्सूसाए पडिस्सुणे ॥ "[१]
कालं छंदोवयारं च, पडिलेहित्ता ण हेउहिं ॥
तेण तेण उवाएणं, तं तं संपडिवायए ॥ २० ॥

(अवचूरिः) एवं कृतान्यप्यमूनि न शोभनान्यतः कालं शरदादिलक्षणं छन्दस्तदिच्छारूपमुपचारमाराधनाप्रकारम्। चशब्दाद्देशादिपरिग्रहः। एतत्प्रत्युपेक्ष्य ज्ञात्वा हेतुभिर्यथानुरूपैः कारणैः। किमित्याह। तेन तेन उपायेन गृहस्थावर्जनादिना तत्तत्पित्तहरादिरूपमशनादि संपादयेत्। यद्यस्येच्छानुगं हितं रोचते च ॥ २० ॥

(अर्थ.) आ रीते शिष्य गुरुना कार्य करे तो ते ठीक नथी माटे कहे छे. कालं इत्यादि सूत्र. शिष्य जे ते (कालं के०) कालं एटले शरदृतु प्रमुख काल प्रत्ये (छं-

१:- इयं क्षेपकगाथा बहुषु पुस्तकेषु नोपलभ्यते। परं दीपिकासंवलित मूलपुस्तक उपलब्धा।

दोवयारं के०) छन्दोपचारं छंद एटले आचार्य प्रमुखनी इच्छा अने उपचार एटले सेवा करवानो प्रकार ए बन्नेने (च के०) वली देश प्रमुखने पण (हेउहिं के०) हेतुभिः एटले ते ते कारणोवडे (पडिलेहित्ता के०) प्रत्युपेक्ष्य एटले जाणीने (तेण तेण के०) तेन तेन एटले ते ते (उवाएण के०) उपायेन एटले उपाय वडे (तं तं के०) तत् तत् एटले ते ते वस्तु प्रत्ये (संपडिवायए के०) संप्रतिपादयेत् एटले संपादन करे. अर्थात् जोइये ते वस्तु सामाचारीने अनुसारे मेळवे. ॥ २० ॥

(दीपिका.) पुनराचार्यः शिष्यं प्रत्येकवारं वक्ति । अथवा पुनः पुनर्वक्ति । तदा स शिष्य आत्मन आसने स्थित एव वचनं श्रुत्वा नोत्तरं ददाति । किं करोति । आत्मन आसनं मुक्त्वा स शिष्यो विनयेन द्वौ हस्तौ संमील्य उत्तरं ददाति । कथंभूतः सः । धीरो बुद्धिमान् ॥

(दीपिका.) एवं च कृतान्यपि अमूनि न शोभनानीत्यत आह । साधुस्तत्तत् पित्तहरादिरूपमशनादि गुरोः संप्रतिपादयेदुपानयेत् । केन केन । तेन तेन उपायेन गृहस्थानामावर्जनादिना । किं कृत्वा । कालं शरदादिलक्षणं छन्दस्तस्य इच्छारूपमुपचारम्। माराधनाप्रकारं चशब्दाद्देशादिकम् । एतत् प्रत्युपेक्ष्य ज्ञात्वा । कैः । हेतुभिर्यथानुरूपैः कारणैः । तथा काले शरदादौ पित्तहरादि भोजनं शय्या प्रवातनिवातादिरूपा इच्छानुलोमं वा यद्यस्य हितं रोचते च आराधनाप्रकारोऽनुलोमभाषणमन्याभ्यासेवैयावृत्यक रणादिः । देशे अनूपदेशादीनामुचितं निष्ठीवनादिभिर्हेतुभिः श्लेष्मायाधिक्यं विज्ञाय तदुचितं संपादयेदिति ॥ २० ॥

(टीका.) एवं च कृतान्यमूनि न शोभनानीत्यतः कालं ति सूत्रम् । कालं शरदादिलक्षणं, छन्दस्तदिछारूपमुपचारमाराधनाप्रकारं, चशब्दाद्देशादिपरिग्रहः । एतत्प्रत्युपेक्ष्य ज्ञात्वा । हेतुभिर्यथानुरूपै कारणैः। किमित्याह। तेन तेनोपायेन गृहस्थावर्जनादिना तत्तत्पित्तहरादिरूपमशनादि संप्रतिपादयेत् । यथा काले शरदादौ पित्तहरादि भोजनम् । प्रवातनिवातादिरूपा शय्या। इच्छानुलोमं वा यद्यस्य हितं रोचते च। आराधनाप्रकारोऽनुलोमं भाषणं ग्रन्याभ्यासवैयावृत्यकरणादिः। देशे अनूपदेशाद्युचितं निष्ठीवनादिभिर्हेतुभिः श्लेष्मायाधिक्यं विज्ञाय तदुचितं संपादयेदिति सूत्रार्थः ॥२०॥

विवत्ती अविणीअस्स, संपत्ती विणिअस्स य ॥
जस्सेय दुहओ नायं, सिक्खं से अभिगच्छइ ॥ २१ ॥

(अवचूरिः) विपत्तिरविनीतस्य गुणानां संप्राप्तिर्विनीतस्य च ज्ञानादिगुणा-

नामेव । यस्यैतज्ज्ञानादिप्राप्त्यप्राप्तिद्वयमुभयमुभयतः विनयाविनयाभ्यां भवतीति ज्ञातम् । शिक्षां ग्रहणासेवनरूपाम् । असाविद्धंभूतोऽभिगच्छति प्राप्नोति ॥ २२ ॥

(अर्थ.) वली विवत्ती इत्यादि सूत्र. (अविणीअस्स के०) अविनीतस्य एटले विनयरहित पुरुषना ज्ञानादि गुणनो (विवत्ती के०) विपत्तिः एटले नाश थाय ठे. (य के०) च एटले अने (विणिअस्स के०) विनीतस्य एटले विनयवंत पुरुषना ज्ञानादि गुणोनी (संपत्ती के०) संपत्तिः एटले वृद्धि थाय ठे. (जस्स के०) यस्य एटले जेने (एय के०) एतत् एटले उपर कहेल वात (दुहउं के०) उभयतः एटले अनुक्रमे अविनयथी अने विनयथी थाय ठे एम (नायं के०) ज्ञातं एटले जाणवामां आव्युं होय, (से के०) सः एटले ते पुरुष (सिरकं के०) शिक्षां एटले ग्रहण धारणा रूप शिक्षा प्रत्ये (अभिगछइ के०) अभिगछति एटले प्राप्त थाय ठे. ॥ २२ ॥

(दीपिका.) पुनः प्राहाविनीतस्य शिष्यस्य ज्ञानादिगुणानां विपत्तिर्भवति । विनीतस्य च शिष्यस्य ज्ञानादिगुणानां संप्राप्तिर्भवति । यस्य एतत् ज्ञानादिप्राप्त्यप्राप्तिरूपम् । ज्ञानाद्यधिगछति प्राप्नोति । भावत उपादेयं ज्ञानादीति ॥ २२ ॥

(टीका.) किंच विवत्ति त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । विपत्तिरविनीतस्य ज्ञानादिगुणानां संप्राप्तिर्विनीतस्य च ज्ञानादिगुणानामेव । यस्यैतज्ज्ञानादिप्राप्त्यप्राप्तिद्वयमुभयत उभयाभ्यां विनयाविनयाभ्यां सकाशात् भवतीत्येवं ज्ञातमुपादेयं चैतदिति भवति । शिक्षां ग्रहणासेवनारूपामसाविद्धंभूतोऽधिगच्छति प्राप्नोति । भावत उपादेय परिज्ञानादिति सूत्रार्थः ॥ २२ ॥

जे आवि चंमे मइइड्डिगारवे, पिसुणे नरे साहसहीणपेसणे ॥
अदिठधम्मे विणए अकोविए, असंविभागी न हु तस्स मुक्को ॥७३॥

(अवचूरिः) यश्चापि चण्डः प्रव्रजितोऽपि रोषणः मतिऋद्धिगौरवः । पिशुनः पृष्ठमांसादनो नरः साहसिकोऽकृत्यकरणतत्परः । हीनप्रेषणो हीनगुर्वाज्ञाकरः । अदृष्टधर्माप्राप्तश्रुतादिधर्मा । विनयेऽकोविदोऽपण्डितः । न संविभागवान् । य इत्थंभूतो न चैव तस्य मोक्षः ॥ २३ ॥

(अर्थ.) एज वात दृढ करवाने अर्थे विनय न भाववनारने शुं फल मले ठे ते कहे ठे. जे आवि इत्यादि सूत्र. (जे आवि के०) यश्चापि एटले जे वली (नरे के०) नरः एटले केवल नामनो मनुष्य जे ते चारित्र ग्रहण कर्या पर्छी पण (चंमे के०) चण्डः एटले घणो क्रोधी, (मइइड्डिगारवे के०) ऋद्धिगौरवमतिः एटले पोतानी ऋ-

ऋिना अहंकारमांज मग्न एवो, (पिसुणे के०) पिशुनः एटले चुगली करनारो (साहस के०) साहसिकः एटले अकृत्य करवाने विषे आसक्त एवो, (हीणपेसणे के०) हीनप्रेषणः एटले गुरुनी आज्ञामां न रहेनारो, (अदिठधम्मे के०) अदृष्टधर्मा एटले श्रुत चारित्र प्रमुख धर्मने सम्यक् प्रकारे न पामेलो, (विणए अकोविए के०) विनये अकोविदः एटले विनय शी रीते करवो ते न जाणनारो, तथा (असंविजागी के०) असंविजागी एटले कंइ सारी वस्तु मले तो ते सर्व साधुर्उने वहेंची न आपनारो एवो होय. (तस्स के०) तस्य एटले तेने (मुक्खो के०) मोक्षः एटले मोक्ष जे ते (न हु के०) न खलु एटले निश्चये नथी. ॥ २३ ॥

(दीपिका) अथ एतदेव दृढयन् अविनीतस्य फलमाह । एवंविधस्य साधोः मोक्षो नास्ति । कथम् । सम्यग्दृष्टेः चारित्रवत इत्थंविधसंक्लेशस्य अजावात् । एवंविधस्य कस्य । यश्चापि चएमः प्रव्रजितोऽपि रोषणः । पुनर्यो मतिऋद्धिगारव इति । ऋद्धिगौरवमतिः । ऋद्धिगौरवेऽजिनिविष्टः । पुनर्यः पिशुनः पृष्ठिमांसखादकः । नरो नरव्यञ्जनको न जावनरः । पुनर्यः साहसिकः अकृत्यकरणपरः । पुनर्यो हीनगुर्वाज्ञाकरः । पुनर्यः अदृष्टधर्मा । सम्यगनुपलब्धश्रुतादिधर्मा । पुनर्विनयेऽकोविदो विनयविषयेऽपण्डितः । पुनर्यः असंविजागी । यत्र कुत्रापि लाजे न संविजागवान् । य इत्थंजूतस्तस्य न मोक्षः ॥ २३ ॥

(टीका.) एतदेव दृढयन्नविनीतफलमाह । जे आवि त्ति सूत्रम् । व्याख्या । यश्चापि चएमः प्रव्रजितोऽपि रोषणः ऋद्धिगौरवमतिः ऋद्धिगौरवे अजिनिविष्टः । पिशुनः पृष्ठिमांसखादकः । नरो नरव्यञ्जनो न जावनरः । साहसिकोऽकृत्यकरणपरः । हीनप्रेषणः हीनगुर्वाज्ञापरः । अदृष्टधर्मा सम्यगनुपलब्धश्रुतादिधर्मा । विनयेऽकोविदो विनयविषयेऽपण्डितः । असंविजागी यत्र क्वचन लाजे न संविजागवान् । य इत्थंजूतोऽधमो नैव तस्य मोक्षः । सम्यग्दृष्टेश्चारित्रवत इत्थंविधसंक्लेशाजावादिति ॥ २३ ॥

निद्देसवित्ती पुण जे गुरूणं, सुअत्थधम्मा विणयंमि कोविआ ॥
तरित्तु ते उघमिणं दुरुत्तरं, खवित्तु कम्मं गइमुत्तमं गय त्ति बेमि ॥ २४ ॥
॥ विणयसमाहिअप्रयणे बीउ उद्देसो सम्मत्तो ॥१॥

(अवचूरिः) उपसंहरन्विनयफलमाह । निर्देशवर्तिन आज्ञावर्तिनः पुनर्ये गुरूणां गाढतत्वात् श्रुतधर्मार्थाः विनयकोविदाः ते तीर्त्वा महासत्वा उघमेनं प्रत्यक्षोपलज्यं

दुस्तरं दुरुत्तारं समुद्रं क्षपयित्वा कर्म निर वशेषं गतिमुत्तमां सिद्ध्याख्यां गताः । ब्रवीमीति पूर्ववत् । इति विनयसमाध्यध्ययनम् ॥ २४ ॥ इति द्वितीय उद्देशः ॥ २ ॥

(अर्थ.) हवे विनयनुं फल कहीने आ उद्देशनो उपसंहार करे छे. निद्देसवित्ती इत्यादि सूत्र. (पुण के०) पुनः एटले वली (जे के०) ये एटले जे साधुउ (गुरूणं के०) गुरूणाम् एटले गुरुमहाराजनी (निद्देसवित्ती के०) निर्देशवर्त्तिनः एटले आज्ञामां रहेला एवा, (सुअछधम्मा के०) श्रुतार्थधर्माः एटले गीतार्थ थएला एवा तथा (विणयंमि के०) विनये एटले विनय साचववामां (कोविआ के०) कोविदाः एटले निपुण एवा होय छे. (ते के०) ते एटले ते साधुउ (इणं के०) एनं एटले आ (दुरुत्तरं के०) दुरुत्तारं एटले तरी न शकाय एवा (उघं के०) उघं एटले संसार समुद्रने (तरित्तु के०) तीर्त्वा एटले तरीने अने (कम्मं के०) कर्म एटले भवोपग्राहि प्रमुख समग्र कर्मने (खवित्तु के०) क्षपयित्वा एटले खपावीने (उत्तमं के०) उत्तमां एटले सर्वोत्कृष्ट एवी (गई के०) गतिं एटले सिद्धिनामक गति प्रत्ये (गय के०) गताः एटले गया. त्तिबेमि एनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. ॥ २४ ॥

इति नवमाध्ययनना बालावबोधनो द्वितीय उद्देश संपूर्ण. ॥ २ ॥

(दीपिका) अथ विनयफलस्य नाम्ना उपसंहरन्नाह । एवंविधास्ते साधव उत्तमां गतिं सिद्धिं गताः । किं कृत्वा । कर्म निरवशेषं समस्तं भवोपग्राहिनामकं क्षपयित्वा । पुनः किं कृत्वा । एनमुदधिं प्रत्यक्षोपलभ्यमानं संसारसमुद्रं दुरुत्तारं तीर्त्वा । चरमभवं केवलित्वं च प्राप्येति भावः । ब्रवीमि पूर्ववत् ॥ २४ ॥

इति श्रीदशवैकालिके शब्दार्थवृत्तौ श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां विनयसमाध्याख्यनवमाध्ययने द्वितीयोद्देशकः समाप्तः ॥ २ ॥

(टीका.) विनयफलाभिधानेनोपसंहरन्नाह । निद्देसवत्ति सूत्रम् । निर्देश आज्ञा तद्वर्त्तिनः पुनर्ये गुरूणामाचार्यादीनां श्रुतार्थधर्मा इति प्राकृतशैल्या श्रुतधर्मार्था गीतार्था इत्यर्थः । विनये कर्त्तव्ये कोविदा विपश्चितो य इत्थंभूतास्तीर्त्वा ते महासत्त्वा उघमेनं प्रत्यक्षोपलभ्यमानं संसारसमुद्रं दुरुत्तारं तीर्त्वेव तीर्त्वा चरमभवं केवलित्वं च प्राप्येति भावः । ततः क्षपयित्वा कर्म निरवशेषं भवोपग्राहिसंज्ञितं गतिमुत्तमां सिद्ध्याख्यां गताः प्राप्ताः । इति ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः ॥ २४ ॥ इति विनयसमाधौ व्याख्यातो द्वितीयोद्देशः ॥ २ ॥

अथ तृतीय उद्देशः ।

आयरिअ अग्गिमिवाहिअग्गी, सुस्सूसमाणो पडिजागरिजा ।
आलोइअं इंगिअमेव नच्चा, जो छंदमाराहई स पुज्जो ॥ १ ॥

अवचूरिः) अथ विनयसमाध्यध्ययनस्य तृतीय उद्देशः प्रारभ्यते । इह च वि-
. पूज्य इत्युपदर्श्यते । आचार्यं सूत्रार्थप्रदं तत्स्थानीयं वा यथाग्निमाहिताग्नि-
णः शुश्रूषमाणः सम्यक् सेवमानः प्रतिजागृयात् । तत्तत्कृत्यसंपादनेनोपच-
अवलोकितं निरीक्षितमिङ्गितमन्यथावृत्तिरूपमेव ज्ञात्वा चाचार्यीयं यः साधुः छ-
ऽभिप्रायमाराधयति । यथा शीते प्रावरणेक्षणे तदानयनेन । इङ्गिते ·निष्ठीवनादौ
व्यायानयनेन । स पूज्यः पूजार्हः कल्याणभागिति ॥ १ ॥

(अर्थ.) हवे विनयसमाधिनो त्रीजो उद्देश कहे छे. आ उद्देशमां विनयवंत शि-
य पूज्य छे एम कहेवुं छे. आयरिअ इत्यादि सूत्र. (आहिअग्गी के०) आहिता-
ग्निः एटले ब्राह्मण जे ते (अग्गि के०) अग्नि एटले अग्निनी जेम शुश्रूषा करतो
सावधान रहे छे, तेम शिष्य जे ते (आयरिअ के०) आचार्य एटले आचार्य प्रत्ये
(सुस्सूसमाणो के०) शुश्रूषमाणः एटले सम्यक् प्रकारे सेवा करतो छतो (पडिजाग
रिजा के०) प्रतिजागृयात् एटले ते ते कार्य करवामां दक्ष रहे. (जो के०) यः ए-
टले जे शिष्य जे ते (आलोइअ के०) आलोकितं एटले अचार्यनी दृष्टिप्रत्ये अथ-
वा (इंगिअमेव के०) इङ्गितमेव एटले बाह्य आकारमां थएल फेरफार प्रत्ये (न-
च्चा के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (छंदं के०) छन्दं एटले आचार्यनी इछा माफक (आ-
राहइ के०) आराधयति एटले आराधना सेवा करे. (स के०) सः एटले ते शिष्य
(पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ १ ॥

(दीपिका.) अथ तृतीय आरभ्यते। इह च विनीतः पूज्यो भवेदिति दर्शयन्नाह।
यः साधुः आचार्यं सूत्रार्थप्रदं तत्स्थानीयं चान्यं ज्येष्ठार्यं रत्नाधिकं वा प्रतिजागृयात् तत्त-
त्कार्यसंपादनेन उपचरेत् । कः कामिव । आहिताग्निर्ब्राह्मणः अग्निमिव । किं कुर्वाणः
साधुः। आहिताग्निर्ब्राह्मणश्च। शुश्रूषमाणः सम्यक्सेवमानः। प्रतिजागरमाणश्च । उपाय-
माह । पुनर्यः साधुः आचार्यादीनामवलोकितं वीक्षितं इङ्गितमेव च अन्यथावृत्ति
मुद्रां ज्ञात्वा छन्दोऽभिप्रायमाचार्यादीनां विज्ञाय आराधयति । कथमाराधयतीत्या-
ह । शीते पतति सति प्रावरणावलोकने तस्य आनयनेन । तथा इङ्गिते च निष्ठीवन

दिलक्षणे जाते सति शुंठ्यादीनामानयनेन एवं कुर्यात्। स इत्थंभूतः साधुः पूज्यः पूजार्हः कल्याणभागिति ॥ १ ॥

(टीका.) सांप्रतं तृतीय आरभ्यते। इह च विनीतः पूज्य इत्युपदर्शयन्नाह। आयरिअ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। आचार्यं सूत्रार्थप्रदं तत्स्थानीयं वान्यं ज्येष्ठार्यम्। किमित्याह। अग्निमिव तेजस्कायमिवाहिताग्निर्ब्राह्मणः शुश्रूषमाणः सम्यक्सेवमानः प्रतिजागृयात्। तत्तत्कृत्यसंपादनेनोपचरेत्। आह। यथाहिताग्निरित्यादिना प्रागिदमुक्तमेव। सत्यम्। किं तु तदाचार्यमेवाङ्गीकृत्येदं तु रत्नाधिकादिमप्यधिकृत्योच्यते। वक्ष्यति च। रायणीएसु विणयमित्यादि। प्रतिजागरणोपायमाह। आलोकितं निरीक्षितम्। इङ्गितमेव वान्यथावृत्तिलक्षणं ज्ञात्वा विज्ञायाचार्यीयं यः साधुः छन्दोऽभिप्रायमाराधयति। यथा शीते पतति प्रावरणावलोकने तदानयने। इङ्गिते वा निष्ठीवनादिलक्षणे शुंठ्याद्यानयनेन। स पूज्यः स इत्थंभूतः साधुः पूजार्हः कल्याणभागिति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

आयारमट्ठा विणयं पउंजे, सुस्सूसमाणो परिगिज्झ वक्कं ॥
जहोवइट्ठं अभिकंखमाणो, गुरुं च नासायई स पुज्जो ॥ २ ॥

(अवचूरिः) प्रक्रान्ताधिकार एवाह। आचारार्थं ज्ञानाद्याचारनिमित्तं विनयं प्रयुङ्क्ते करोति। शुश्रूषयन् श्रोतुमिच्छन् किमेते वक्ष्यन्तीति। तेनोक्ते सति परिगृह्य वाक्यं ततश्चाभिकाङ्क्षन् मायारहितः श्रद्धया कर्तुमिच्छन् विनयं प्रयुङ्क्तेऽतोऽन्यथाकरणेन गुरुं नाशातयति ॥ २ ॥

(अर्थ.) प्रस्तुत अधिकारनांज वली कहे छे. आयार इत्यादि सूत्र. जे शिष्य (आयारमट्ठा के०) आचारार्थं एटले ज्ञानाचार प्रमुख आचारने अर्थे (विणयं के०) विनयं एटले उपर कहेल विनयने (पउंजे के०) प्रयुङ्क्ते एटले करे छे. तेमज जे शिष्य (सुस्सूसमाणो के०) शुश्रूषन् एटले आचार्य श्री आज्ञा करे छे ते सांभलवानी इछा करतो छतो, (वक्कं के०) वाक्यं एटले आचार्यना वचन प्रत्ये (पडिगिज्झ के०) परिगृह्य एटले ग्रहण करीने (जहोवइट्ठं के०) यथोपदिष्टं एटले जेम आचार्यजीए कह्युं ते प्रमाणे (अभिकंखमाणो के०) अभिकाङ्क्षमाणः एटले करवानी इछा करतो विनय साचवे. पण एथी विपरीत पणे आचरण करीने (गुरुं के०) गुरुं एटले गुरु प्रत्ये (नासायइ के०) नाशातयति एटले आशातना करे नहि. (स के०) सः एटले ते शिष्य (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ २ ॥

(दीपिका.) पुनः प्रक्रान्त एव अधिकार आह। यः साधुः आचारार्थं ज्ञानादीना-

माचाराणां निमित्तं विनयं पूर्वोक्तं प्रयुङ्क्ते करोति । किं कुर्वाणः । शुश्रूषमाणः श्रोतुमिछन् । किमयं गुरुर्वक्ष्यत्येवं ततस्तेन गुरुणा उक्ते सति वाक्यमाचार्यादिकथितं परिगृह्य ततो यथोपदिष्टं यथा गुरुणा उक्तं तथा अभिकाङ्क्षन् मायारहितः श्रद्धया कर्त्तुमिछन् सन् विनयं करोति । परं ततोऽन्यथाकरणेन गुरुं न आशातयति न हीलयति । स पूज्यः ॥ २ ॥

(टीका.) प्रक्रान्ताधिकार एवाह । आयरिअ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । आचारार्थं ज्ञानाद्याचारनिमित्तं विनयमुक्तलक्षणं प्रयुङ्क्ते करोति यः शुश्रूषन् श्रोतुमिछन् । किमयं वक्ष्यतीत्येवम् । तदनु तेनोक्ते सति । परिगृह्य वाक्यमाचार्यीयम् । ततश्च यथोपदिष्टं यथोक्तमेव अभिकांक्षन् । मायारहितः श्रद्धया कर्त्तुमिछन् विनयं प्रयुङ्क्ते। अतोऽन्यथाकरणेन गुरुं त्विलाचार्यमेव नाशातयति न हीलयति यः। स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥२॥

रायणिएसु विणयं पउंजे, डहरा वि अ सुअ परिआयजिठ्ठा ॥
नीअत्तणे वट्टइ सच्चवाई, उवायवं वक्ककरे स पुज्जो ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) रत्नाधिकेषु ज्ञानादिरत्नभूयितेषु विनयं प्रयुङ्क्ते करोति । डहरा अपि ये वयःश्रुताभ्यां पर्यायज्येष्ठाश्चिरदीक्षितास्तेषु च । एवं यो नीचत्वे गुणाधिकान् प्रति नीचभावे वर्त्तते । सत्यवादी अविरुद्धवक्ता अवपातवान् वन्दनशीलो निकटवर्त्ती वा यो वाक्यकरो गुरुनिर्देशकरणशीलः ॥ ३ ॥

(अर्थ.) वली रायणिएसु इत्यादि सूत्र. जे साधु (रायणिएसु के०) रत्नाधिकेषु एटले ज्ञान दर्शन प्रमुख भाव रत्नोवडे श्रेष्ठ एवा आचार्यादिकने विषे (विणयं के०) विनयं एटले पूर्वोक्त विनय प्रत्ये (पउंजे के०) प्रयुङ्क्ते एटले करे. (अ के०) च एटले वली (जे के०) ये एटले जे (डहरा वि के०) डहरा अपि एटले न्हाना साधुओ पण (परिआयजिठ्ठा के०) पर्यायज्येष्ठाः एटले दीक्षा पर्यायथी अथवा श्रुतपर्यायथी मोटा होय तेमनो पण विनय साचवे. तेमज जे साधु (सच्चवाई के०) सत्यवादी एटले यथार्थ वचन बोलनारो, आचार्य प्रमुखने नित्य (उवायवं के०) अवपातवान् एटले वंदना करनारो, तथा (वक्ककरे के०) वाक्यकरः एटले आचार्यादिकनी आज्ञा माननारो एवो थयो छतो (नीअत्तणे के०) नीचत्वे एटले पोताना करता अधिक गुणी होय तेने नमतो रहे, (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । यः साधुः रत्नाधिकेषु भावरत्नैर्ज्ञानादिभिरधिकेषु वि-

नयं पूर्वोक्तं प्रयुङ्क्ते करोति । तथा मुहरा अपि च ये वयसा श्रुतेन च ज्येष्ठाः । पुनर्ये पर्यायज्येष्ठाश्चिरप्रव्रजिताः । तेषु च यो विनयं प्रयुङ्क्ते । एवं यो नीचत्वे गुणाधिकान् प्रति नीचभावे वर्त्तते । पुनर्योऽपि सत्यवादी अविरुद्धवक्ता तथा अवपातवान् वन्दनाशीलः निकटवर्त्ती वा । पूनर्यो वाक्यकरः गुरोर्निर्देशकरणशीलः । स पूज्यः ॥ ३ ॥

(टीका.) किं च रायणिएसु त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । रत्नाधिकेषु ज्ञानादिभावरत्नाभ्युच्छ्रितेषु विनयं यथोचितं प्रयुङ्क्ते करोति । तथा मुहरा अपि ये वयःश्रुताभ्यां पर्यायज्येष्ठाश्चिरप्रव्रजितास्तेषु विनयं प्रयुङ्क्ते । एवं च यो नीचत्वे गुणाधिकान् प्रति नीचभावे वर्त्तते। सत्यवाद्यविरुद्धवक्ता तथा अवपातवान् वन्दनशीलो निकटवर्त्ती वा ।एवं च यो वाक्यकरो गुरुनिर्देशकरणशीलः।स पूज्य इति सूत्रार्थः॥ ३ ॥

अन्नायउंछं चरई विसुद्धं, जवणठ्या समुआणं च निच्चं ॥
अलद्धुअं नो परिदेवइज्जा लद्धुं न विकत्थई स पुज्जो ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) अज्ञातोंछं परिचयाकरणेन अज्ञातः सन् भावोंछं गृहस्थोद्धरितादि चरति अटित्वानीतं भुङ्क्ते । विशुद्धमुद्गमादिदोषरहितं यापनार्थं संयमभारोद्वाहिदेहपालनार्थम् । समुदानं चोचितभिक्षालब्धं च नित्यं सर्वकालं नतूंछमप्येकत्रैवासम् । एवंभूतमलब्ध्वा न परिदेवयेत् न खेदं यायात् । अभाग्योऽहं कुदेशोऽयमित्यादि । लब्ध्वा प्राप्योचितं न विकत्थते न श्लाघां करोति । सपुण्योऽहं शोभनो वायं देश इति ॥ ४ ॥

(अर्थ.) वली अन्नायं इत्यादि सूत्र. जे साधु (विसुद्धं के०) विशुद्धं एटले बेंतालीस दोषवडे रहित एवा, (समुआणं के०) समुदानं एटले उचित गोचरी चर्याथी मलेला एवा (अ के०) च एटले तथा (निच्चं के०) नित्यं एटले कोइ दिवसेज नहि, तो हमेशां (अन्नायउंछं के०) अज्ञातोंछं एटले जेमनो परिचय नथी एवा गृहस्थोना घरथी स्तोक स्तोक लावेल आहार प्रत्ये (जवणठ्या के०) यापनार्थम् एटले संयमभार उपाडनार एवा शरीरना निर्वाहने अर्थे (चरइ के०) चरति एटले भक्षण करे. उपर कहेल प्रकारनो आहार (अलद्धुअं के०) अलब्ध्वा एटले न मले तो (नो परिदेवइज्जा के०) नो परिदेवयेत् एटले पोतानी, दातारनी अथवा देश प्रमुखनी निंदा न करे. तेमज (लद्धुं के०) लब्ध्वा एटले उपर कहेल प्रकारनो आहार मले तो पण (न विकत्थइ के०)न विकत्थते एटले पोतानी, दातारनी अ-

यवा देश प्रमुखनी श्लाघा न करे. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच । साधुः अज्ञातोञ्छं परिचयस्य अकरणेन अज्ञातः सन् । जावोंछं गृहस्थोद्धरितादि चरति अटित्वानीतं जुङ्क्ते । नतु ज्ञातस्तद्बहुमतमिति।एतदपि विशुद्धमुद्गमादिदोषरहितम् । न तद्विपरीतम् । एतदपि यापनार्थं संयमजारोद्वाहिदेहपालनाय । अन्यथा समुदानं च उचितजिक्षालब्धं न नित्यं सर्वकालं न तु उञ्छमपि एकत्रैव बहु लब्धं कादाचित्कं वा।एवंजूतमपि विजागतः अलब्ध्वा अनासाद्य न परिदेवयेत् न खेदं यायात् । यथा अहं मन्दजाग्यः । अथवा नायं देशः शोजन इति। विजागतः च लब्ध्वा प्राप्य उचितं न विकत्थते न श्लाघां करोति । यथा अहं महापुण्यवान् । अथवा अयं देशः शोजनः। यो यतिरेवं पूर्वोक्तं कुर्यात् स पूज्यः ॥४॥

(टीका.) किं च । अन्नायं ति सूत्रम् । अज्ञातोंछं परिचयाकरणेनाज्ञातः सन् जावोञ्छं गृहस्थोद्धरितादि चरत्यटित्वानीतं जुङ्क्ते । न तु ज्ञातस्तद्बहुमतमिति । एतदपि विशुद्धमुद्गमादिदोषरहितम् । न तद्विपरीतम् । एतदपि यापनार्थं संयमजरोद्वाहिशरीरपालनाय नान्यथा । समुदानं चोचितजिक्षालब्धं च नित्यं सर्वकालं नतूञ्छमप्येकत्रैव बहु लब्धं कादाचित्कं वा । एवंजूतमपि विजागतोऽलब्ध्वानासाद्य न परिदेवयेत् । न खेदं यायात् । यथा मन्दजाग्योऽहमशोजनो वायं देश इति। एवमेवं विजागतश्च लब्ध्वा प्राप्योचितं न विकत्थते न श्लाघां करोति । सपुण्योऽहं शोजनो वायं देश इत्येवं स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

संथारसिज्जासणजत्तपाणे, अप्पिच्छया अइलाजे वि संते ॥
जो एवमप्पाणजितोसइज्जा, संतोसपाहन्नरए स पुज्जो ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) सन्थारकशय्यासनजक्तपानानि प्रतीतान्येतेष्वल्पेछताऽमूर्छता परिजोगातिरक्तामहणं च अतिलाजे सति अपि तोषं याति । येन तेन वा यापयति। संतोषप्राधान्यरतः स पूज्य इति ॥ ५ ॥

(अर्थ.) वली संथार इत्यादिसूत्र. जे साधु (अइलाजे के०) अतिलाजे एटले संथारा प्रमुख वस्तुनो गमे एटलो लाज (संते वि के०) सत्यपि एटले थतो होय तो पण (संथारसिज्जासणजत्तपाणे के०) संस्तारकशय्यासनजक्तपानेषु एटले संथारो, शय्या, आसन, जक्त अने पान प्रमुख वस्तुनी (अप्पिछया के०) अल्पेछता एटले अल्प इछा राखे, अर्थात् उपकरणने विषे मूर्छा न राखे, तथा खप करतां लगार प-

ए वधारे न ले. (संतोसपाहन्नरए के०) संतोषप्राधान्यरतः एटले मुख्यतावडे संतोषने विषे आसक्त अर्थात् संतोष राखवो एज वातने प्रधान माननारा (जो के०) यः एटले जे साधु (अप्पाण के०) आत्मानं एटले पोताने (अभितोसइज्जा के०) अभितोषयति एटले जे मले तेमां संतोष राखे, (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) किंच। यस्य साधोः संस्तारके शय्यायामासने भक्ते पाने च अल्पेछता अमूर्छया कृत्वा परिभोगादधिकस्य परिहारो वा भवेत्। क्व सति। सति संस्तारकादीनां गृहस्थेभ्यः सकाशात् अतिलाभे सत्यपि। यः साधुः एवमात्मानमभितोषयति। येन वा तेन वा आत्मानं यापयति। किंभूतो यतिः। संतोषप्राधान्यरतः। संतोष एव प्रधानभावे रत आसक्तः। स साधुः पूज्यः ॥ ५ ॥

(टीका.) किं च संथार त्ति सूत्रम्। संस्तारकशय्यासनभक्तपानानि प्रतीतान्येव। एतेष्वल्पेछता अमूर्छया परिभोगातिरिक्ताग्रहणं वा। अतिलाभेऽपि सति संस्तारकादीनां गृहस्थेभ्यः सकाशात्। य एवमात्मानमभितोषयति। येन वा तेन वा यापयति संतोषप्राधान्यरतः संतोष एव प्रधानभावे सक्तः। स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

सक्का सहेउं आसाइ कंटया, अओमया उच्छया नरेणं ॥
अणासए जो उ सहिज्ज कंटए, वईमए कन्नसरे स पुज्जो ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) इन्द्रियसमाधिद्वारेण पूज्यतामाह। शक्याः सोढुमाशया इदं मे भविष्यतीति। कंटका अयोमया लोहमया उत्सहतार्थोद्यमवता नरेण। अनाशया निरीहः सन् यः सहेत कंटकान् वाङ्मयान् खरादिवागात्मकान् कर्णसरान् कर्णगामिनः। स पूज्य इति ॥ ६ ॥

(अर्थ.) इंद्रियोनी समता राखवाथी पण शिष्य पूज्य थाय छे, एम कहे छे. सक्का इत्यादि सूत्र. (उच्छया के०) उत्सहता एटले द्रव्य उपार्जवाने अर्थे घणो उद्यम करनार एवा (नरेणं के०) नरेण एटले मनुष्य जे तेणे (आसाइ के०) आशया एटले द्रव्य मलवानी आशाए (अओमया के०) अयोमयाः एटले लोहडाना (कंटया के०) कंटकाः एटले कांटा जे ते (सहेउं के०) सोढुं एटले खमवाने (सक्का के०) शक्याः एटले योग्य छे. अर्थात् कोइ द्रव्यार्थी माणस द्रव्यनी आशाए लोहडाना कांटावाली पथारी उपर पण सुइ रहे. आ वात बनवा योग्य छे. तेम (जो उ के०) यस्तु एटले जे साधु वली (कन्नसरे के०) कर्णसरान् एटले कानमां प्रवेश करता एवा

(वइमये के०) वाङ्मयान् एटले कठोर वचन प्रमुख कंटक प्रत्ये (अणासए के०) अनाशया एटले कोइ पण प्रकारनी इछा न राखतां (सहिज्ज के०) सहेत एटले सहन करे. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥६॥

(दीपिका.) अथ इन्द्रियसमाधिद्वारेण साधोः पूज्यतामाह । नरेण कंटका इदं मे भविष्यतीत्याशया सोढुं शक्याः । किंभूताः कंटकाः । अयोमया लोहमयाः । किंभूतेन नरेण । उत्साहवता । अर्थोद्यमवता । तथा च कुर्वन्ति केचित् लोहमयकंटकास्तरणशयनमप्यर्थवाञ्छया । परं नतु वचनकंटकाः सोढुं शक्याः । ततो निरीहः सन् कर्णसरान् वाक्कंटकान् सहेत । स पूज्यः ॥ ६ ॥

(टीका.) इन्द्रियसमाधिद्वारेण पूज्यतामाह । सक्क त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । शक्याः सोढुमाशयेतीदं मे भविष्यतीति प्रत्याशया । क इत्याह । कंटका अयोमया लोहात्मकाः । उत्सहता नरेणार्थोद्यमवतेत्यर्थः । तथा च कुर्वन्ति केचिदयोमयकंटकास्तरणशयनमप्यर्थलिप्सया । नतु वाक्कंटकाः शक्या इत्येवं व्यवस्थितेऽनाशया फलप्रत्याशया निरीहः सन् यस्तु सहेत कंटकान् वाङ्मयान् खरादिवागात्मकान् कर्णसरान् कर्णगामिनः । स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

मुहुत्तदुक्खा उ हवंति कंटया, अउमया ते वि तउ सुउद्धरा ॥
वायादुरुत्ताणि दुरुद्धराणि, वेराणुबंधीणि महब्भयाणि ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयति । मुहूर्त्तदुःखा वेधकाल एव प्रायो दुःखहेतुत्वात् भवन्ति कंटका अयोमयास्तेऽपि ततः कायात्सूद्धराः । सुखेनैवोद्ध्रियन्ते । वाग्दुरुक्तानि दुरुद्धराणि दुःखेनोद्ध्रियन्ते । मनोलक्ष्यवेधनात् । वैरानुबन्धीनि । अतएव कुगतिपातादिभयहेतुत्वान्महाभयानि ॥ ७ ॥

(अर्थ.) आज वात प्रकट करे छे. मुहुत्त इत्यादि सूत्र. (अउमया के०) अयोमयाः एटले लोहडाना (कंटया के०) कंटकाः एटले कंटक जे ते (उ के०) तुं एटले पुनः (मुहुत्तदुक्खा के०) मुहूर्त्तदुःखाः एटले प्राये शरीरमां खूते त्यारेज वेदना करनारा एवा (हवंति के०) भवन्ति एटले होय छे. तथा (ते वि के०) तेऽपि एटले ते कंटक पण (तउ के०) ततः एटले ते शरीरथकी (सुउद्धरा के०) सूद्धराः एटले सुखे काढी शकाय एवा होय छे, तेमज कदाच ते कंटकथी शरीरे छिद्र पड्या होय तो तेना उपचार पण सुखभ छे. पण (वायादुरुत्ताणि के०) वाग्दुरुक्तानि एटले कठोर वचन रूप कंटक जे ते (दुरुद्धराणि के०) दुरुद्धराणि एटले घणा दुःखथी मनमांथी काढी शका-

य एवा, (वेराणुवंधीणि के०) वैरानुबन्धीनि एटले पाठलथी वैरने उत्पन्न करनारा एवा तथा (महप्भयाणि के०) महाभयानि एटले परलोके नरकपात प्रमुख महाभय उपजावनारा एवा छे. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) पुनरेतदेव स्पष्टयति । लोहमयाः कंटका मुहूर्त्तदुःखा मुहूर्त्तमल्पकालं यावत् दुःखदा भवन्ति । वेधकाल एव प्रायो दुःखदानात् । तेऽपि कंटकाः । कायात् सूद्धराः सुखेनैव उद्ध्रियन्ते । व्रणपरिकर्म च क्रियते । परं वचनेन यानि दुरुक्तानि तानि दुरुद्धराणि भवन्ति दुःखेनैव उद्ध्रियन्ते । मनोरूपलक्ष्यवेधनात् । किंभूतानि वचनदुरुक्तानि । वैरानुबन्धीनि । तथा श्रवणप्रद्वेषादिना इह लोके परलोके च वैरभावजनकानि । पुनः किंभूतानि । अतएव महाभयानि कुगतिपातभयहेतुभूतानि ॥ ७ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयति । मुहुत्त त्ति सूत्रम् । मुहूर्त्तदुःखा अल्पकालदुःखा भवन्ति कंटका अयोमया वेधकाल एव प्रायो दुःखभावात् । तेऽपि ततः कायात्सूद्धराः सुखेनैवोद्ध्रियन्ते । व्रणपरिकर्म च क्रियते । वाग्दुरुक्तानि पुनर्दुरुद्धराणि दुःखेनोद्ध्रियन्ते मनोलक्ष्यवेधनाद्वैरानुबन्धीनि । तथा श्रवणप्रद्वेषादिनेह परत्र च वैरानुबन्धीनि भवन्ति । अत एव महाभयानि कुगतिपातादिमहाभयहेतुत्वादिति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

समावयंता वयणाभिघाया, कन्नंगया दुम्मणिअं जणंति ॥
धम्मुत्ति किच्चा परमग्गसूरे, जिइंदिए जो सहइ स पुज्जो ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) समापतन्तः केचनाभिघाताः खरादिवचनप्रहाराः कर्णगताः सन्तो दौर्मनस्यं दुष्टमनोभावं जनयन्ति प्राणिनाम् । एवंभूतान् वचनाभिघातान् धर्म इति कृत्वा समतापरिणामापन्नो नत्वशक्त्यादिना परमाग्रशूरः दानसङ्ग्रामशूरापेक्षया प्रधानशूरः सन् जितेन्द्रियो यः सहेत स पूज्य इति ॥ ८ ॥

(अर्थ.) वली समावयंता इत्यादि सूत्र. (समावयंता के०) समापतन्तः एटले एकठा थइने सामा आवता एवा (वयणाभिघाया के०) वचनाभिघाताः एटले कठोरादि वचनरूप प्रहार जे ते (कन्नंगया के०) कर्णगताः एटले काने आव्या थता (दुम्मणिअं के०) दौर्मनस्यं एटले मनमां दुष्ट विकार प्रत्ये (जणंति के०) जनयन्ति एटले उत्पन्न करे छे. (परमग्गसूरे के०) परमाग्रशूरः एटले बीजा शूरवीर पुरुष करतां मोटो शूरवीर एवो (जिइंदिए के०) जितेन्द्रियः एटले इंद्रियोने जीतनार एवो (जो के०) यः एटले जे पुरुष (सहइ के०) सहते एटले पूर्वोक्त वचनरूप प्रहार सहन करे. (स के०) सः एटले ते पुरुष (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे.॥८॥

(दीपिका.) पुनः किंच । वचनानिघाताः खरादिवचनप्रहाराः कर्णगताः सन्तः प्रायो दौर्मनस्यं डुष्टमनोनावं प्राणिनां जनयन्ति । अनादिनवान्यासात् । किं कुर्वन्तो वचनानिघाताः। समापतन्त एकीनावेन अनिमुखं पतन्तः। अथ च यो यतिस्तान् सहते । नतु तैर्विकारमुपदर्शयेत् । किं कृत्वा सहते । धर्म इति कृत्वा सामायिकपरिणामं समापन्नः सन् । नतु अशक्तयादिना । किंनूतो यतिः । परमाग्रशूरः । प्रधानशूरः । पुनर्जितेन्द्रियः । स पूज्य इति ॥ ७ ॥

(टीका.) किं च समावयंत त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। समापतन्त एकीनावेनानिमुखं पतन्तः। क इत्याह। वचनानिघाताःखरादिवचनप्रहाराःकर्णगताः सन्तः प्रायोऽनादिनवान्यासात् दौर्मनस्यं डुष्टमनोनावं जनयन्ति। प्राणिनामेवंनूतान्वचनानिघातान् धर्म इति कृत्वा सामायिकपरिणामापन्नो नत्वशक्त्यादिना परमाग्रशूरो दानसंग्रामशूरापेक्षया प्रधानः शूरो जितेन्द्रियः सन् यः सहते न तैर्विकारमुपदर्शयति स पूज्य इति सूत्रार्थः॥७॥

अवन्नवायं च परम्मुहस्स, पच्चक्खउ पडिणीअं च नासं ॥
उहारिणिं अप्पिअकारिणिं च, नासं न नासिज्ज सया स पुज्जो ॥९॥

(अवचूरिः) अवर्णवादं च पृष्ठतः अश्लाघा पराङ्मुखस्याप्रत्यक्षस्य प्रत्यक्षस्य प्रत्यनीकां चोरस्त्वमित्यादिरूपां नाषामवधारिणीमशोजन एवायमप्रीतिकारिणीं श्रोतुर्मृतनिवेदनादिरूपां नाषां न नाषेत सदा यः कदाचिदपि नेयं ब्रूयात् । स पूज्य इति ॥ ९ ॥

(अर्थ.) तेमज अवन्नवायं इत्यादि सूत्र. जे साधु (परम्मुहस्स के०) पराङ्मुखस्य एटले पुठ फेरवीने गएला मनुष्यना (च के०) वली (पच्चक्खउ के०) प्रत्यक्षतः एटले प्रत्यक्ष देखाता मनुष्यना (अवन्नवायं के०) अवर्णवादं एटले निंदावचन प्रत्ये (सया के०) सदा एटले सर्वकाल अर्थात् कोइपण काले (न नासिज्ज के०) न नाषेत एटले न बोले. (च के०) अने (पडिणीअं के०) प्रत्यनीकां एटले मनमां कषाय उत्पन्न करनारी एवी जेम के 'तुं चोर छे' इत्यादिक नाषा प्रत्ये कोइ समये पण न बोले. (च के०) तथा (उहारिणिं के०) अवधारिणीं एटले ' आ माणस खराब ज छे' इत्यादिक निश्चयवाली वाणी प्रत्ये कोइसमये पण न बोले. तेमज (अप्पिअकारिणिं के०) अप्रियकारिणीं एटले कोइनुं मयुं वहालुं मरी गयानी वात कहेवा प्रमुख नाषा के जे सांनलनारना मनमां अप्रीति उपजावनारी होय छे. ते प्रत्ये कोइ प्रसंगे पण न बोले. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ ९ ॥

(दीपिका.) पुनराह। यः अवर्णवादमश्लाघावादं पराङ्मुखस्य पृष्ठतः प्रत्यक्षतश्च नो भाषेत सदा कदाचिदपि नैवं ब्रूयात्। तथा प्रत्यनीकामपकारिणीं त्वं चौर इत्यादिरूपां तथा अवधारिणीमशोभन एवायमित्यादिरूपां पुनरप्रीतिकारिणीं च श्रोतुर्मृतनिवेदनादिरूपां च भाषां वाचं न भाषेत। स यतिः पूज्यः॥ ९॥

(टीका.) तथा अवन्नवायं ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। अवर्णवादं चाश्लाघावादं च पराङ्मुखस्य पृष्ठत इत्यर्थः। प्रत्यक्षतश्च प्रत्यक्षस्य च प्रत्यनीकामपकारिणीं चोरस्त्वमित्यादिरूपां भाषां तथा अवधारिणीमशोभन एवायमित्यादिरूपामप्रियकारिणीं च श्रोतुर्मृतनिवेदनादिरूपां भाषां वाचं न भाषेत सदा। यः कदाचिदपि नैवं ब्रूयात्स पूज्य इति सूत्रार्थः॥ ९॥

अलोलुए अकुहए अमाई, अपिसुणे आवि अदीणवित्ती॥
नो भावए नो विअ भाविअप्पा, अकोउहल्ले अ सया स पुज्जो॥१०॥

(अवचूरिः) अलोलुपः आहारादिष्वलुब्धः। अकुहक इन्द्रजालादिकुहकरहितः। अमायी अकौटिल्यः। अपिशुनश्चापि न भेदभेदकर्त्ता। अदीनवृत्तिराहाराद्यभावेऽपि शुद्धवृत्तिः। नो भावयेदकुशलभावनया परं यथामुकायेऽहं वर्णनीयः। नापि च भावितात्मा स्वयमन्याग्रे स्वगुणवर्णकः। अकौतुकश्च नटनर्त्तक्यादिषु॥ १०॥

(अर्थ.) तेमज अलोलुए इत्यादि सूत्र. जे साधु (अलोलुए के०) अलोलुपः एटले आहारादिकने विषे लालच न राखनारा (अकुहए के०) अकुहकः एटले इंद्रजाल (जादू) प्रमुख न करनारा (अमाई के०) अमायी एटले मनमां वक्रता नहि राखनारा, (अपिसुणे के०) अपिशुनः एटले चुगली प्रमुख करी कोइनो भेद भेद न करनारा, (आवि के०) चापि एटले वली पुनः (अदीनवित्ती के०) अदीनवृत्तिः एटले आहार प्रमुख न मले तोपण मनमां दीनपणुं न राखनारा एवा होयछे. तथा जे साधु (नो भावए के०) नो भावयेत् एटले कोइ बीजा पासे अप्रशस्त भावना करावे नहि, अर्थात् 'फलाणानी आगल तु मारी वखाण कर' इत्यादि वचन कोइने कहे नहि, (विअ के०) अपिच एटले वली (भाविअप्पा के०) भावितात्मा एटले पोताने वखाणनारा एवा (नो के०) नथी होता. अर्थात् पोते पोताना वखाण बीजा कोइ आगल करता नथी. (अ के०) च एटले वली जे साधु (अकोउहल्ले के०) अकौतूहलः एटले नाटक प्रमुख जोवानी इच्छा कोइ काले पण राखता नथी. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥१०॥

(दीपिका.) तथा यः साधुः अलोलुपः आहारादिष्वलुब्धः । पुनः अकुहक इन्द्रजालादिकुहकरहितः । पुनः अमायी कौटिल्यशून्यः । पुनः अपिशुनो न भेदनच्छेदनकर्ता । पुनः अदीनवृत्तिः आहारादीनामजावेऽपि शुद्धवृत्तिः । पुनर्यो नो जावयेदकुशलजावनया परं यथा अमुकपुरतो जवताहं वर्णनीयः । पुनर्यो न जावितात्मा स्वयमन्यपुरतः स्वगुणवर्णनापरः । पुनः अकौतुकश्च सदा नटनर्त्तक्यादिषु । स पूज्यः ॥ १० ॥

(टीका.) तथा अलोलुए त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । अलोलुप आहारादिष्वलुब्धोऽकुहक इन्द्रजालादिकुहकरहितः । अमायी कौटिल्यशून्योऽपिशुनश्चापि नो भेदच्छेदकर्ता । अदीनवृत्तिराहाराद्यलाजेऽपि शुद्धवृत्तिः । नो जावयेदकुशलजावनया परम् यथामुकपुरतो जवताहं वर्णनीयः । नापि च जावितात्मा स्वयमन्यपुरतः स्वगुणवर्णनापरः अकौतुकश्च सदा नटनर्त्तकादिषु यः स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

गुणेहिं साहू अगुणेहिं साहू, गिण्हाहि साहू गुण मुंचसाहू ॥
विआणिआ अप्पगमप्पएणं, जो रागदोसेहिं समो स पुज्जो ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) गुणैः पूर्वोक्तैर्विनयाद्यैः युक्तः साधुर्जवति । अगुणैरुक्तविपरीतैः । एवं सति गृहाण साधुगुणान् मुञ्च असाधुगुणान् । इति शोजन उपदेशः । एवमभिधाय प्राकृतशैल्या विज्ञापयति विविधं ज्ञापयति आत्मानमात्मना यस्तया रागद्वेषयोः समो न रागवान् न रूपवान् इति ॥ ११ ॥

(अर्थ.) वली गुणेहिं इत्यादि सूत्र. जे (गुणेहिं के०) गुणैः एटले उपर कहेल विनय प्रमुख गुणवडे युक्त होयछे, ते (साहू के०) साधुः साधु कहेवाय छे. तथा जे (अगुणेहिं के०) अगुणैः एटले विनय प्रमुख गुणथी उलटा एवा अविनय प्रमुख दोष वडे युक्त होय ते (असाहू के०) असाधुः एटले साधु कहेवातो नथी. माटे हे शिष्य (साहूगुण के०) साधुगुणान् एटले साधुना गुणप्रत्ये (गिण्हाहि के०) गृहाण एटले ग्रहण कर. तथा (असाहू के०) असाधून् एटले जेथी साधु कहेवाय नहि एवा दोषप्रत्ये (मुंच के०) मुञ्च एटले त्याग कर. जे साधु (अप्पएणं के०) आत्मना एटले पोते (अप्पगं के०) आत्मानं एटले पोताना आत्माने पूर्वोक्त गुणवडे (विआणिआ के०) विज्ञापयति एटले विविध प्रकारे जणावे. तथा (जो के०) यः एटले जे साधु (रागदोसेहिं के०) रागद्वेषयोः एटले राग द्वेषने विषे (समो के०) समः एटले समनावावाळो अर्थात् कोइ उपर पण राग द्वेष न करे. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) किं च साधुः गुणैः पूर्वोक्तैर्गुणैर्विनयादिभिर्युक्तो भवति । तथा असाधुः अगुणैः पुर्वोक्तगुणविपरीतैः भवति । एवं सति च गुणान् साधुगुणान् गृहाण त्वम् । असाधुगुणान् मुञ्च इति शोभन उपदेशः । एवमधिकृत्य विज्ञापयति विविधं ज्ञापयति आत्मानमात्मना पुनर्यो रागद्वेषयोः समो न रागवान् न द्वेषवान् एवंविधो यः साधुः स पूज्यः ॥ ११ ॥

(टीका.) किंच गुणेहिं ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या । गुणैरनन्तरोदितैर्विनयादिभिर्युक्तः साधुर्भवति । तथा अगुणैरुक्तगुणविपरीतैरसाधुः । एवं सति गृहाण साधुगुणान्, मुञ्चासाधुगुणानिति शोभन उपदेशः। एवमधिकृत्य प्राकृतशैल्या विज्ञापयति विविधं ज्ञापयत्यात्मानमात्मना यः । तथा रागद्वेषयोः समः, न रागवान्न द्वेषवानिति स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

तहेव डहरं च महल्लगं वा, इत्थी पुमं पव्वइअं गिहिं वा ॥
नो हीलए नो वि अ खिंसइज्जा, थंभं च कोहं च चए स पुज्जो ॥१२॥

(अवचूरिः) तथैवेति पूर्ववत् । डहरं वा महल्लकं वा । वाशब्दान्मध्यमं, स्त्रियं पुमांसमुपलक्षणत्वान्नपुंसकं वा, प्रव्रजितं गृहिणं वाशब्दादन्यतीर्थिकं वा न हीलयति न खिंसयति च । सकृद्दुष्टाभिधानं हीलनम्। असकृत्खिंसनम् । तयोर्निमित्तं स्तम्भं च क्रोधं च त्यजेत् ॥ १२ ॥

(अर्थ.) वली तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज जे साधु (डहरं के०) डहरं एटले पोताना करता न्हानानी (व के०) वा एटले अथवा (महल्लगं के०) महल्लकं एटले पोताना करता मोटानी (वा के०) अथवा (इत्थिं के०) स्त्रियं एटले स्त्रीनी, (पुमं के०) पुमांसं एटले पुरुषनी, (पव्वइअं के०) प्रव्रजितं एटले साधुनी (वा के०) अथवा (गिहिं के०) गृहिणं एटले गृहस्थनी (नो हीलए के०) नो हीलयति एटले एकवार हीलना न करे, (अविअ के०) अपिच एटले वली (नो खिंसइज्जा के०) नो खिंसयति एटले वारंवार हीलना न करे. (च के०) वली (थंभं के०) स्तम्भं एटले अहंकार प्रत्ये तथा (कोहं के०) क्रोधं एटले क्रोध प्रत्ये (चए के०) त्यजति एटले त्याग करे. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) किंच साधुः एतान्न हीलयति। कानित्याह । तथैव पूर्ववत् । डहरं वा महल्लकं वा। वाशब्दाद् मध्यमं वा। स्त्रियं,पुमांसम्। उपलक्षणत्वान्नपुंसकं वा। प्रव्रजितं वा

ं वा । वाशब्दात्तदन्यतीर्थिकं वा न हीलयति नापि खिंसयति । तत्र सूयया
यया वा एकवारं डुष्टान्निधानं हीलनम् । तदेव वारं वारं खिंसनम् । हीलनाखिं·
योश्च निमित्तनूतं स्तम्नं च मानं च क्रोधं रोषं त्यजति । स पूज्यः ॥ १२ ॥

(टीका.) किं च तहेव त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । तथैवेति पूर्ववत् । डहरं
महल्लकं वा । वाशब्दान्मध्यमं वा स्त्रियं पुमांसमुपलक्षणत्वान्नपुंसकं वा प्र·
जितं गृहिणं वा । वाशब्दादन्यतीर्थिकं वा । न हीलयति नापि च खिंसयति । तत्र
यया असूयया वा सकृद्दुष्टान्निसंधानं हीलनं तदेवासकृत्खिंसनमिति । हीलन·
सनयोश्च निमित्तनूतं स्तम्नं च मानं च क्रोधं च रोषं च त्यजति यः । स पूज्यो नि·
नत्यागेन तत्वतः कार्यत्यागादिति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

जे माणिआ सययं माणयंति, जत्तेण कन्नं व निवेसयंति ॥
ते माणए माणरिहे तवस्सी, जिइंदिए सच्चरए स पुज्जो ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) ये मानिता अन्युत्थानादिसत्कारैः सततं शिष्यान्मानयन्ति । श्रुतो·
पदेशादिना यत्नेन कन्यामिव मातापितरौ । यथा कन्यां वयसा गुणैश्च संवर्ध्य यो·
ग्यनर्त्तरि स्थापयतः । एवमाचार्याः शिष्यं सूत्रार्थवेदिनं कृत्वा महत्याचार्यपदे स्थाप·
यन्ति । तानेवंनूतान् गुरून् मानयति यो मानार्हान् पूजार्हान् तपस्वी तपःशीलः । जि·
तेन्द्रियः सत्यरत इति ॥ १३ ॥

(अर्थ.) वली जे माणिआ इत्यादि सूत्र. (जे के०) ये एटले जे आचार्य उपा·
ध्याय प्रमुख जे ते (माणिआ के०) मानिताः एटले अन्युत्थान, विनय इत्यादिके
(सययं के०) सततं एटले निरंतर (माणिआ के०) मानिताः एटले सत्कार करेला
एवा होय तो ते सत्कार करनार पोताना शिष्यने (माणयंति के०) मानयन्ति ए·
टले नणवा गणवा विषे प्रेरणा करवा वडे मान आपे ठे. वली (जत्तेण के०) य·
त्नेन एटले यत्नवडे (कन्नं व के०) कन्यामिव एटले कन्यानी पेठे (निवेसयंति के०)
निवेशयन्ति एटले स्थापन करे ठे. अर्थात् जे आचार्यो पोतानो विनय विगेरे साच·
वनार शिष्यनी नणवा गणवा संबंधी सारी चिंता राखे ठे, तथा मावापो कन्याने ध·
धारी सारा पतिनी साथे परणावे ठे, तेम जे अचार्यो विनयवंत तथा गुणवंत शिष्य·
ने योग्य जोइ आचार्य पदे स्थापन करे ठे. (ते के०) तान् एटले ते (माणरिहे
के०) मानार्हान् एटले मान आपवा योग्य एवा आचार्यजी प्रत्ये (तवस्सी के०)
तपस्वी एटले तपस्या करनार अने (सच्चरए के०) सत्यरतः एटले सत्य वचन बो·

धनार जे साधु (माणए के०) मानयति एटले विनय विगेरे साचवीने मान आपे. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पूज्यः एटले पूजवा योग्य छे. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) किंच । ये मानिता अभ्युत्थानादिसत्कारैः सततं निरन्तरं शिष्यान् मानयन्ति श्रुतस्य उपदेशं प्रति चोदनादिभिः। तथा यत्नेन कन्यामिव निवेशयन्ति। यथा मातापितरौ कन्यां गुणैर्वयसा च सर्वासु ऋद्धिषु योग्ये भर्त्तरि स्थापयतः। एवमाचार्या अपि शिष्यं सूत्रार्थयोर्वेदिनं दृष्ट्वा महति आचार्यपदे स्थापयन्ति। ततस्तानेवंभूतान् गुरून् यो मानयति अभ्युत्थानादिना। किंभूतान् गुरून्। मानयोग्यान् मानार्हान्। स पूज्यः। किंभूतः शिष्यः। तपस्वी। पुनः किंभूतः। जितेन्द्रियः। पुनः किंभूतः। सत्यरतः। इदं शिष्यस्य प्राधान्यख्यापनार्थं विशेषणत्रयम् ॥ १३ ॥

(टीका.) किं च। जे माणिअ त्ति सूत्रम्। ये मानिता अभ्युत्थानादिसत्कारैः सततमनवरतं शिष्यान् मानयन्ति। श्रुतोपदेशं प्रति चोदनादिभिः। तथा यत्नेन कन्यामिव निवेशयन्ति। यथा मातापितरः कन्यां गुणैर्वयसा च संवर्ध्य योग्यभर्त्तरि स्थापयन्त्येवमाचार्याः शिष्यं सूत्रार्थवेदिनं दृष्ट्वा महत्याचार्यपदे स्थापयन्ति। तानेवंभूतान्गुरून्मानयति योऽभ्युत्थानादिना मानार्हान् मानयोग्यान् तपस्वी सन्। जितेन्द्रियः सत्यरत इति प्राधान्यख्यापनार्थं विशेषणत्रयम्। स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

तेसिं गुरूणं गुणसायराणं, सुच्चा ण मेहावि सुभासिआइं ॥
चरे मुणी पंचरए तिगुत्तो, चउक्कसायावगए स पुज्जो ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) तेषां गुरूणां गुणसागराणां संबन्धीनीति श्रुत्वा मेधावी सुभाषितानि परलोकोपकारकाणि चरत्याचरति मुनिः। पञ्चरतः पञ्चमहाव्रतयुक्तः। त्रिगुप्तो मनोगुप्त्यादिमान्। चतुःकषायापगतः ॥ १४ ॥

(अर्थ.) तेमज तेसिं इत्यादि सूत्र. (मेहावि के०) मेधावी एटले बुद्धिशाली एवा. (पंचरए के०) पञ्चरतः एटले पंच महाव्रत पाळवाने तत्पर एवा (तिगुत्ते के०) त्रिगुप्तः एटले मनगुप्ति, वचनगुप्ति अने कायगुप्तिना पाळन करनार एवा तथा (चउक्कसायावगए के०) चतुःकषायापगतः एटले चार कषायनो नाश करनार एवा (मुणी के०) मुनिः एटले जे साधु (गुणसायराणं के०) गुणसागराणां एटले गुणवडे सागर समान एवा (तेसिं के०) तेषां एटले ते (गुरूणं के०) गुरूणां एटले आचार्य महाराजना (सुभासिआइं के०) सुभाषितानि एटले शुभ एवा उपदेश

वचन प्रत्ये (सुच्चा के०) श्रुत्वा एटले सांजलीने (चरे के०) चरति एटले गु
वचन प्रमाणे आचरण करे. (स के०) सः एटले ते साधु (पुज्जो के०) पू
एटले पूजवा योग्य छे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) पुनराह । यो मेधावी पण्डितः । एवंविधः सन् चरति । किं कृत
गुरूणां तेषां पूर्वोक्तगुणवतां सुजापितानि श्रुत्वा । किंजूतानां गुरूणाम् । गुणसागरा
गुणानां समुद्राणाम् । किंजूतो मुनिः । पञ्चरतः पञ्चमहाव्रतपालने तत्परः । पुनः किं
तो मुनिः । त्रिगुप्तः मनोगुप्तिवचनगुप्तिकायगुप्तिसहितः । पुनः किंजूतो मुनिः । च
कपायापगतः । क्रोधमानमायालोजाख्यकपायचतुष्टयवर्जितः । स पूज्यः ॥ १४ ॥

(टीका.) तेसिं गुरूणं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । तेषां गुरूणामनन्तरोदिता
गुणसागराणां गुणसमुद्राणां संबन्धीनि श्रुत्वा मेधावी सुजापितानि परलोकोपकार
णि । चरत्याचरति । मुनिः साधुः । पञ्चरतः पञ्चमहाव्रतसक्तः । त्रिगुप्तो मनोगुप्त्या
मान् । चतुःकपायापगत इत्यपगतक्रोधादिकपायो यः । स पूज्य इति सूत्रार्थः ॥ १४

गुरुमिह सययं पडिअरिअ मुणी, जिणमयनिउणे अनिगमकुसले ॥
धुणिअ रयमलं पुरेकमं, जासुरमउलं गइं वइ त्ति बेमि ॥ १५ ॥

विणयसमाहीए तइउ उद्देसो सम्मत्तो ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) उपसंहरन्नाह । गुरुमाचार्यादिकं सततमनवरतं परिचर्य विधिन
राध्य मुनिरागमप्रवीणः । अनिगमकुशलो लोकप्राघूर्णकादिप्रतिपत्तिकुशलः । स प
विधूय रजोमलम् । अष्टविधं कर्म पुराकृतम् । जास्वरां ज्ञानतेजोमयत्वात् । अतुलां सिद्धि
रूपां गतिं व्रजतीति ब्रवीमि ॥१५॥ इत्यवचूरिकायां नवमाध्ययने तृतीय उद्देशः ॥३

(अर्थ.) हवे विनयनुं फल कही उपसंहार करे छे. गुरुमित्यादि सूत्र. (जिण
मयनिउणे के०) जिनमतनिपुणः एटले आगममां निपुण एवा, तथा (अनिग
मकुसले के०) अनिगमकुशलः एटले परोणा प्रमुखनुं वेयावच करवामां कुशल
एवा (मुणी के०) मुनिः एटले साधु जे ते (इह के०) आ लोकने विषे (सयं
के०) सततं एटले निरंतर (गुरुं के०) गुरुं एटले गुरुमहाराजनी (पडिअरिअ के०)
परिचर्य एटले सेवा करीने (पुरेकमं के०) पुराकृतं एटले पूर्वे करेला एवा (रयम
लं के०) रजोमलं एटले अष्टप्रकार कर्मरूप मल प्रत्ये (धुणिय के०) विधूय एटले
खपावीने (जासुरं के०) जासुरां एटले ज्ञान रूप तेजवाली एवी (अउलं के०)अतुलां
एटले बीजी सर्वे गति करतां उत्तम एवी (गइं के०) गतिं एटले सिद्धिगति प्रत्ये (व

के०) व्रजति एटले जाय छे. इति ब्रवीमि एटले तीर्थंकर गणधरना उपदेशथी हुं एम कहुं छुं. पण पोतानी मतिथी कहेतो नथी. ॥ १५ ॥

इति श्रीविनयसमाधिनामक नवमा अध्ययनना त्रीजा उद्देशानो बालावबोध संपूर्ण. ॥३॥

(दीपिका.) अथ प्रस्तुतफलस्य नाम्ना उपसंहरन्नाह । एवंविधो मुनिः गतिं सिद्धिरूपां व्रजति गच्छति । किं कृत्वा । गुरुमाचार्यादिरूपमिह मनुष्यलोके सततं निरन्तरं विधिनाराध्य । किंभूतो मुनिः । जिनमतनिपुण आगमे प्रवीणः । पुनः किंभूतो मुनिः । अभिगमकुशलः । लोकप्राघूर्णकादिप्रतिपत्तिदक्षः । किं कृत्वा सिद्धिं याति । रजोमलं पुराकृतं विधूय । अष्टप्रकारं कर्म क्षपयित्वेत्यर्थः । किंभूतां गतिम् । भासुरां ज्ञानतेजोमयीम् । पुनः किंभूतां गतिम् । अतुलाम् । अस्याः सदृशी अन्या गतिर्नास्ति । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ १५ ॥

इति श्रीदशवैकालिके समयसुन्दरविरचितायां शब्दार्थवृत्तौ नवमाध्ययने तृतीय उद्देशकः समाप्तः ॥ ३ ॥

(टीका.) प्रस्तुतफलाभिधानेनोपसंहरन्नाह । गुरुं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । गुरुमाचार्यादिरूपमिह मनुष्यलोके । सततमनवरतं । परिचर्य विधिनाराध्य । मुनिः साधुः । किंविशिष्टो मुनिरित्याह । जिनमतनिपुण आगमे प्रवीणः । अभिगमकुशलो लोकप्राघूर्णकादिप्रतिपत्तिदक्षः । स एवंभूतः । विधूय रजोमलं पुराकृतं क्षपयित्वाष्टप्रकारं कर्मेति भावः । किमित्याह । भास्वरां ज्ञानतेजोमयत्वात् । अतुलामनन्यसदृशीं गतिं सिद्धिरूपां व्रजतीति गच्छति । तदा जन्मान्तरेण वा सुकुलप्रजात्यादिना प्रकारेण । ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

इति विनयसमाधौ व्याख्यातस्तृतीय उद्देशः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ उद्देशः ।

सुअं मे आउसं तेणं भगवया एवमक्खायं । इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिठाणा पन्नत्ता । कयरे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिठाणा पन्नत्ता । इमे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिठाणा पन्नत्ता । तं जहा । विणयसमाही । सुअसमाही । तवसमाही । आयारसमाही ॥

(अवचूरिः) अथ चतुर्थ उद्देशः प्रारज्यते । तत्र सामान्योक्तं विनयं विशेषेणो-पदर्शयन्नाह । श्रुतं मयायुष्मन् । तेन जगवता एवमाख्यातमित्येतत्पड्जीवनिका-वद्रष्टव्यम् । इह क्षेत्रे प्रवचने वा । खलुशब्दो विशेषणार्थः । स्थविरैर्गणधरैर्जगव-द्भिः परमैश्वर्ययुक्तैश्चत्वारि विनयसमाधिस्थानानि प्रज्ञप्तानि । विनयसमाधिजेदरू-पाणि प्ररूपितानि । जिनेज्यः श्रुत्वा ग्रन्थत उपरचितानि । कतराणि तानीत्या-दिना प्रश्नः । अमूनि खलु तानीत्यादिना निर्वचनम् । तद्यथा । विनयसमाधिः, श्रुतसमाधिः, तपःसमाधिः, आचारसमाधिः । तत्र समाधानं समाधिः । वस्तुत आत्मनो हितं सुखं स्वास्थ्यम् । विनये विनयाद्वा समाधिः विनयसमाधिः । एवं शेषेष्वपि शब्दार्थो जावनीयः ॥

(अर्थ.) हवे चतुर्थ उद्देशनो आरंज करिये ठिये. पूर्वे सामान्य प्रकारे विनय कह्यो, तेज विशेषथी आ उद्देशमां कहे ठे. तेमां सुयं इत्यादि प्रथम सूत्र. (आउसं के०) हे आयुष्मन् एटले दीर्घ आयुष्यना धणी एवा हे शिष्य !(मे के०) मया एटले हुं जे तेणे (सुयं के०) श्रुतं एटले सांजल्युं ठे के,(तेणं के०)तेन एटले ते (जगवया के०) जगवता एटले संपूर्ण ज्ञानादिक वडे युक्त एवा महावीर स्वामीए (एवं के०) आ रीते (अरकायं के०) आख्यातं एटले कह्युं ठे. ते आ रीते (इह के०) आ सिद्धांतने विषे (खलु के०) निश्चये (जगवंतेहिं के०) जगवद्भिः एटले संपूर्ण ज्ञानादि वडे युक्त एवा (थेरेहिं के०) स्थविरैः एटले गणधर प्रमुख स्थविरोए (चत्तारि के०) चत्वारि एटले चार (विणयसमाहिठाणा के०) विनयसमाधिस्थानानि एटले विनय समाधिना स्थानक अर्थात् विनयसमाधिना प्रकार (पन्नत्ता के०) प्रज्ञप्तानि एटले प्ररूप्या ठे. (तं जहा के०) तद्यथा एटले ते जेम. एक (विणयसमाही के०) विनयसमाधिः एटले विनयसमाधि, बीजो (सुअसमाही के०) श्रुतसमाधिः एटले श्रुतसमाधि, त्रीजो (तवसमाही के०) तपःसमाधिः एटले तपसमाधि अने चोथो (आयारसमाही के०) आचारसमाधिः एटले आचारसमाधि. पोतानुं जे खरेखर सुख अने खरेखर स्वास्थ्य (स्वस्थपणुं) तेने समाधि कहिये. विनयने विषे जे समाधि ते विनयसमाधि, श्रुतने विषे जे समाधि ते श्रुतसमाधि, तपने विषे जे समाधि ते तपसमाधि अने आचारने विषे जे समाधि ते आचारसमाधि. ॥

(दीपिका.) चतुर्थो व्याख्यायते । तत्र सामान्येन य उक्तो विनयस्तस्य विशेषेणोपदर्शनार्थमिदं प्राह । श्रुतं मया हे आयुष्मन् तेन जगवता एवमाख्यातमिति । अनयथा पड्जीवनिकायां प्रोक्तं तथैव द्रष्टव्यम् । इह क्षेत्रे प्रवचने वा । खलुशब्दो

वाविशेषणार्थः। न केवलमिह । अन्यत्राप्यन्यतीर्थकरप्रवचने स्थविरैर्गणधरैर्भगवद्भिः परमैश्वर्यादियुक्तैश्चत्वारि विनयसमाधिस्थानानि प्रज्ञप्तानि विनयसमाधिभेदरूपाणि प्ररूपितानि । भगवतः समीपे श्रुत्वा ग्रन्थतो रचितानीत्यर्थः । कतराणि खलु तानीत्यादिः प्रश्नः । अमूनि खलु तानीत्याद्युत्तरदानम् । तद्यथेत्युदाहरणे । विनयसमाधिः । श्रुतसमाधिः । तपःसमाधिः ।आचारसमाधिश्च । तत्र समाधानं समाधिः । विनये समाधिर्विनयसमाधिः । एवं शेषेष्वपि द्रष्टव्यम् ॥

(टीका.) अथ चतुर्थोद्देश आरभ्यते । तत्र सामान्योक्तविनयविशेषोपदर्शनार्थमिदमाह । सुअं मे इत्यादि सूत्रम् । अस्य व्याख्या । श्रुतं मया आयुष्मंस्तेन भगवता एवमाख्यातमित्येतद्यथा षड्जीवनिकायां तथैव द्रष्टव्यम्। इह खल्वितीह क्षेत्रे प्रवचने वा । खलुशब्दो विशेषणार्थः । न केवलमिदं किं त्वन्यत्राप्यन्यतीर्थकृत्प्रवचनेष्वपि । स्थविरैर्गणधरैर्भगवद्भिः परमैश्वर्यादियुक्तैश्चत्वारि विनयसमाधिस्थानानि विनयसमाधिभेदरूपाणि प्रज्ञप्तानि प्ररूपितानि । भगवतः सकाशे श्रुत्वा ग्रन्थत उपरचितानीत्यर्थः । कतराणि खलु तानीत्यादिना प्रश्नः । अमूनि खलु तानीत्यादिना निर्वचनम् । तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । विनयसमाधिः । श्रुतसमाधिः । तपःसमाधिः। आचारसमाधिः । तत्र समाधानं समाधिः । परमार्थत आत्मनो हितं सुखं स्वास्थ्यम् । विनये विनयाद्वा समाधिः विनयसमाधिः । एवं शेषेष्वपि शब्दार्थो भावनीयः ॥

विणए सुए अ तवे, आयारे निच्च पंडिआ ॥
अभिरामयंति अप्पाणं, जे भवंति जिइंदिआ ॥ १ ॥

(अवचूरिः) एतदेव श्लोकेन संगृह्णाति । विनये यथोक्तलक्षणे । श्रुतेऽङ्गादौ । तपसि बाह्यादावाचारे मूलगुणादौ । चशब्दस्य व्यवहित उपन्यासः । नित्यं पण्डिता अभिरामयन्त्याभिमुख्येन विनयादिषु युञ्जत आत्मानं जीवम् । किमित्यस्यार्थ [illegible] क एवं कुर्वन्तीत्याह । ये भवन्ति जितेन्द्रिया अतएव वस्तुतः पण्डिताः ॥ १ ॥

(अर्थ.) हवे एज वात एक श्लोकमां प्रकट करे छे. विणए इत्यादि सूत्र. (जे के०) ये एटले जे साधुओ (जिइंदिआ के०) जितेन्द्रियाः एटले इंद्रियोने [illegible] खनारा होय छे, ते (विणए के०) विनये एटले पूर्वे कहेला विनयने [illegible] (सुए के०) श्रुते एटले एकादशांगी प्रमुख श्रुतने विषे, (तवे के०) [illegible] तथा आभ्यंतर तपने विषे, (अ के०) च एटले अने (आयारे के०) [illegible] महाव्रत प्रमुख आचारने विषे (निच्चं के०) नित्यं एटले नित्य ([illegible]

त्मानं एटले पोताने (अनिरामयंति के०) अनिरामयन्ति एटले जोडे ढे. ते सा
ज (पंडिआ के०) पण्डिताः एटले पंडित कहेवाय ढे. ॥ १ ॥

(दीपिका.) उक्तमेव श्लोकेन संगृह्णाति । विणए इत्यादि सूत्रम् । अस्य व्
ख्या । विनये यथोक्तलक्षणे श्रुते अङ्गादौ, तपसि बाह्याभ्यन्तररूपे, आचारे
मूलोत्तरगुणरूपे नित्यं सर्वकालं पण्डिताः सम्यक् परमार्थवेदिनः । किं कुर्व
त्याह । अनिरामयन्त्यानिमुख्येन विनयादिषु युञ्जत आत्मानं जीवम् । किमिति
अस्य उपादेयत्वात् । क एवं कुर्वन्तीत्याह । ये नवन्ति जितेन्द्रियाः जितचक्षु
दिनावशत्रव एवं परमार्थः ॥ १ ॥

(टीका.) एतदेव श्लोकेन संगृह्णाति। विणयेत्यादि सूत्रम्।अस्य व्याख्या । वि
यथोक्तलक्षणे, श्रुते अङ्गादौ, तपसि बाह्यादौ, आचारे च मूलगुणादौ। चशब्दस्य व्य
हित उपन्यासः । नित्यं सर्वकालं पण्डिताः सम्यक्परमार्थवेदिनः। किं कुर्वन्तीत्याह
अनिरामयत्यनेकार्थत्वादानिमुख्येन विनयादिषु युञ्जत आत्मानं जीवम्। किमित्यस्य
पादेयत्वात् । क एवं कुर्वन्तीत्याह। ये नवन्ति जितेन्द्रिया जितचक्षुरादिनावशत्रवः
त एव परमार्थतः पण्डिता इति प्रदर्शनार्थमेतदिति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

चउविहा खलु विणयसमाही । तं जहा । अणुसासिज्जंतो
सुस्सूसइ । सम्मं पडिवज्जइ । वयमाराहइ । नय नवइ अत्त-
संपग्गहिए । चउत्थं पयं नवइ । नवइ अ इत्थ सिलोगो ॥

(अवचूरिः) विनयसमाधिमाह । चतुर्विधः खलु विनयसमाधिर्नवति । तद्यथा
अनुशास्यमानस्तत्र तत्र नोद्यमानस्तदनुशासनमर्थितया श्रोतुमिछति। इछाप्रवृत्ति
सम्यक् संप्रतिपद्यते । वेद्यतेऽनेनेति वेदः श्रुतं यथोक्तानुष्ठानेनाराधयति । नच न
वत्यत एवात्मसंप्रगृहीतः।आत्मैव सम्यक् प्रकर्षेण गृहीतो येनाहं विनीतः सुसा
धुरित्यादिना । अनात्मोत्कर्षप्रधानत्वाद्विनयादेर्नचैवंनूतो नवतीति । चतुर्थं प
नवति । सूत्रक्रमप्रामाण्यात् । उत्तरोत्तरगुणापेक्षया चतुर्थमिति । अत्रेति विनय
समाधौ श्लोकछन्दोविशेषः ॥

(अर्थ.) हवे विनयसमाधि विस्तरथी कहे ढे. चउविहा इत्यादि सूत्र. (विणयस-
माही के०) विनयसमाधिः एटले विनयसमाधि जे ते (चउविहा के०) चतुर्विधः
एटले चार प्रकारनो (नवइ के०) नवति एटले थाय ढे. (तं जहा के०) तद्यथा

एटले ते जेम साधु जे ते (अणुसासिज्जंतो के०) अनुशास्यमानः एटले गुरुए ते ते कार्यने विषे प्रेर्या उता (सुस्सूसइ के०) शुश्रूषति एटले गुरुनुं वचन सांजलवा इच्छे. २ (सम्मं के०) सम्यक् एटले सम्यक् प्रकारे (पडिवज्जइ के०) प्रतिपद्यते एटले गुरुए जे जेवी रीते कह्युं होय ते तेवी रीते बराबर समजे. ३ (वेअं के०) वेदं एटले श्रुतज्ञान प्रत्ये (आराहइ के०) आराधयति एटले आराधे. अर्थात् सिद्धांतमां कह्या प्रमाणे क्रिया करीने श्रुतज्ञान सफल करे. ४ (अत्तसंपग्गहिए के०) आत्मसंप्रगृहीतः एटले 'हुंज उत्कृष्ट साधु छुं' इत्यादि प्रकारे पोतानी प्रशंसा करनारा एवा (नय जवइ के०) नच जवति एटले न थाय. तात्पर्य विनय साचवतां पोतानी मोटाइ राखती नथी, माटे विनयवंत साधु एवा अहंकारी होता नथी. (चउत्थं पयं के०) चतुर्थ पदं एटले छेल्लुं कह्युं ए चतुर्थ पद (जवइ के०) जवति एटले थाय छे. (अ के०) च एटले वली (इत्र के०) अत्र एटले ए विनय समाधिने विषे (सिलोगो के०) श्लोकः एटले श्लोक (जवइ के०) जवति एटले छे. ॥

(दीपिका.) अथ विनयसमाधिं कथयितुं वाञ्छन् आह । चतुर्विधः खलु विनयसमाधिर्जवति । तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । अनुशास्यमानः तत्र तत्र चोद्यमानः शुश्रूषते तदनुशासनमर्थितया श्रोतुमिछति । इछाप्रवृत्तितः सम्यक् संप्रतिपद्यते । सम्यगविपरीतमनुशासनं यथाविषयमवबुध्यते । स चैवं विशिष्टप्रवृत्तेरेव वेदमाराधयतिं । वेद्यतेऽनेनेति वेदः श्रुतज्ञानं तद्यथोक्तानुष्ठानतत्परतया सफलीकरोति । अत एव विशुद्धप्रवृत्तेर्न च जवत्यात्मसंप्रगृहीतः । आत्मैव संप्रगृहीतः सम्यक् प्रकर्षेण गृहीतो येनाहं विनीतः सुसाधुरित्येवमादिना । तथा अनात्मोत्कर्षप्रधानत्वाद्विनयादेर्न चैवंजूतो जवतीत्यजिप्रायः । चतुर्थं पदं जवति । तदेव सूत्रक्रमप्रामाण्यादुत्तरोत्तरगुणापेक्षया चतुर्थमिति । जवति चात्र श्लोकः । अत्रेति विनयसमाधौ । श्लोकश्छन्दोविशेषः ॥

(टीका.) विनयसमाधिमजिधित्सुराह । चउव्विहेत्यादि । चतुर्विधः खलु विनयसमाधिर्जवति । तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । अणुसासिज्जंतो इत्यादि । अनुशास्यमानस्तत्र तत्र चोद्यमानः शुश्रूषति तदनुशासनमर्थितया श्रोतुमिछति । इछाप्रवृत्तितः सम्यक् संप्रतिपद्यते । सम्यगविपरीतमनुशासनतत्त्वं यथाविषयमवबुध्यते । स चैवं विशिष्टप्रतिपत्तेरेव वेदमाराधयति । वेद्यतेऽनेनेति वेदः । श्रुतज्ञानं तद्यथोक्तानुष्ठानपरतया सफलीकरोति । अतएव विशुद्धप्रवृत्तेर्न च जवत्यात्मसंप्रगृहीतः । आत्मैव सम्यक् प्रकर्षेण गृहीतो येनाहं विनीतः सुसाधुरित्येवमादिना । स तथानात्मोत्क-

पैंप्रधानत्वाद्विनयादेर्नचैवंभूतो भवतीत्यभिप्रायः । चतुर्थं पदं भवतीत्येतदेव सूत्रक्रमप्रामाण्यादुत्तरोत्तरगुणापेक्षया चतुर्थमिति । भवति चात्र श्लोकः । अत्रेति विनयसमाधौ श्लोकश्छन्दोविशेषः ॥

पेहेइ हिआणुसासणं, सुस्सूसइ तं च पुणो अहिट्ठिए॥
न य माणमएण मज्जइ, विणयसमाहिआययट्ठिए ॥ २ ॥

(अवचूरिः) प्रार्थयति हितमनुशासनम्। आचार्यादिभ्य उपदेशं शुश्रूषतीत्यनेकार्थत्वाद्यथाविषयमवबुध्यते । तच्च भावबुद्धः सत्पुनरधितिष्ठति यथावत्करोति न कुर्वन्नपि मानगर्वेण माद्यति मदं याति विनयसमाधौ । आयतार्थी मोक्षार्थी ॥ २ ॥

(अर्थ.) ते श्लोक आ रीते. पेहेइ इत्यादि सूत्र. (आययट्ठिए के०) आयतार्थी एटले मोक्षना अर्थी एवा साधु जे ते (हिआणुसासणं के०) हितानुशासनं एटले इहलोक परलोकने विषे हितकारी एवा उपदेशने आचार्य उपाध्याय विगेरेनी पासेथी (पेहेइ के०) प्रार्थयते एटले इछे. (च के०) पुनः (तं के०) तत् एटले ते आचार्य प्रमुखोए करेल उपदेश प्रत्ये (सुस्सूसइ के०) शुश्रूषति एटले जेवो विषय होय ते प्रमाणे जाणे. (पुणो के०) पुनः एटले वली जे रीते जाएयुं होय ते रीते (अहिट्ठिए के०) अधितिष्ठति एटले आचरण करे. पण आचरण करतां (विणयसमाहि के०) विनयसमाधौ एटले विनयसमाधिना संबंधमां (माणमएण के०) मानमदेन एटले अहंकार गर्व वडे (न मज्जइ के०) न माद्यति एटले मद न करे. ॥ २ ॥

(दीपिका.) सचायम् । पेहेइ इत्यादि । साधुर्हितानुशासनं प्रार्थयत इच्छति। पुनः आचार्यादिभ्य इहलोकपरलोकयोरुपकारिणमुपदेशं शुश्रूषति । धातूनामनेकार्थत्वात् यथाविषयमवबुध्यते । तच्च अवबुद्धः सन् पुनः अधितिष्ठति यथावत् करोति । न च कुर्वन्नपि मानमदेन गर्वमदेन माद्यति मदं याति । विनयसमाधौ विनयसमाधिविषये । किंभूतः साधुः । आयतार्थिको मोक्षार्थीति ॥ २ ॥

(टीका.) स चायम् । पेहेइ इत्यादि सूत्रम्। अस्य व्याख्या । प्रार्थयते हितानुशासनमिच्छतीहलोकपरलोकोपकारिणमाचार्यादिभ्य उपदेशम् । शुश्रूषतीत्यनेकार्थत्वात् यथाविषयमवबुध्यते । तच्चावबुद्धः सत्पुनरधितिष्ठति यथावत् करोति । न च कुर्वन्नपि मानमदेन मानगर्वेण माद्यति मदं याति । विनयसमाधौ विनयसमाधिविषय आयतार्थिको मोक्षार्थीति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

चउव्विहा खलु सुअसमाही भवइ । तं जहा । सुअं मे भविस्सइ त्ति अज्झाइअव्वं भवइ । एगग्गचित्तो भविस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । अप्पाणं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । ठिओ परं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । चउत्थं पयं भवइ । भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥

(अवचूरिः) उक्तो विनयसमाधिः । अथ श्रुतसमाधिमाह । चतुर्विधः खलु श्रुतसमाधिर्भवति । तद्यथा । श्रुतं मे आचारादि द्वादशाङ्गं भविष्यतीत्यनया बुद्ध्याध्येतव्यं भवति । न गौरवाद्यालम्बनेन । तथाध्ययनं कुर्वन्नेकाग्रचित्तो भविष्यामि । न विप्लुतचित्त इत्येवमध्येतव्यं भवत्यनेन चालम्बनेन । तथाध्ययनं कुर्वन् विदितधर्मतत्त्व आत्मानं स्थापयिष्यामि शुद्धधर्मे इत्यनेनालम्बनेनाध्येतव्यं भवति । तथाध्ययनफलात् स्थितः स्वयं परं धर्मे विनेयं स्थापयिष्यामीत्येवमध्येतव्यं भवत्यनेनालम्बनेन । चतुर्थं पदं भवति । भवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

(अर्थ.) विनयसमाधि कह्यो. हवे श्रुतसमाधि कहे छे. चउव्विहा इत्यादि सूत्र. (सुअसमाही के०) श्रुतसमाधिः एटले श्रुतसमाधि जे ते (खलु के०) निश्चये (चउव्विहा के०) चतुर्विधः एटले चार प्रकारनी (भवइ के०) भवति एटले थाय छे. (तं जहा के०) तद्यथा एटले ते जेम के १ (मे के०) मे एटले मने (सुअं के०) श्रुतं एटले आचारांग प्रमुख द्वादशांग श्रुत जे ते (भविस्सइ के०) भविष्यति एटले प्राप्त थशे. (त्ति के०) इति एटले ए हेतु माटे (अज्झाइअव्वयं के०) अध्येतव्यं एटले भणवुं गणवुं (भवइ के०) भवति एटले छे. पण मान सत्कारने वास्ते भणवुं गणवुं नथी. २ हुं भणवा गणवाथी (एगग्गचित्तो के०) एकाग्रचित्तः एटले एकाग्रचित्तवाळो (भविस्सामि के०) भविष्यामि एटले थइश. (त्ति के०) इति एटले ए हेतु माटे (अज्झाइअव्वयं के०) अध्येतव्यं एटले भणवुं गणवुं (भवइ के०) भवति एटले छे. ३ हुं भणवा गणवाथी (अप्पाणं के०) आत्मानं एटले पोताने धर्मने विषे (ठावइस्सामि के०) स्थापयिष्यामि एटले स्थापन करीश. (त्ति के०) इति एटले ए हेतु माटे (अज्झाइअव्वयं के०) अध्येतव्यं एटले भणवुं गणवुं (भवइ के०) भवति एटले छे. ४ भणवाथी धर्मने विषे (ठिओ के०) स्थितः एटले रहेलो एवो हुं (परं के०) परं एटले बीजा मारा शिष्य विगेरेने पण धर्मने विषे (ठावइस्सामि के०) स्थापयिष्यामि एटले स्थापन करीश. (त्ति के०) इति एटले आ

हेतु माटे (अज्ञाइअव्वयं के०) अध्येतव्यं एटले नणवुं गणवुं (नवइ के०) नवति एटले छे. आ छेल्लुं (चउछं के०) चतुर्थं एटले चोथुं (पयं के०) पदं एटले पद (नवइ के०) नवति एटले थाय छे. (अ के०) च एटले वली (इछ के०) अत्र एटले ए श्रुतसमाधिने विषे (सिलोगो के०) श्लोकः एटले श्लोक (नवइ के०) नवति एटले छे. ॥

(दीपिका.) उक्तो विनयसमाधिः। अथ द्वितीयं श्रुतसमाधिमाह। तत्र चउव्विहा इत्यादि सूत्रम्। चतुर्विधः खलु श्रुतसमाधिर्नवति। तद्यथा। श्रुतं मे आचारादि द्वादशाङ्गं नविष्यतीत्यनया बुद्ध्याध्येतव्यं नवति। न गौरवाद्यालम्बनेन। तथाध्ययनं कुर्वन्नेकाग्रचित्तो नविष्यामि। न विप्लुतचित्त इत्यध्येतव्यं नवति। अनेन चालम्बनेन। तथाध्ययनं कुर्वन् ज्ञातधर्मतत्त्वोऽहमात्मानं शुद्धधर्मे स्थापयिष्यामि। तथाध्ययनफलात् स्थितः स्वयं धर्मे परं विनेयं स्थापयिष्यामीत्यनेन चालम्बनेन। चतुर्थं पदं नवति। नवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

(टीका.) उक्तो विनयसमाधिः। श्रुतसमाधिमाह। चउव्विहेत्यादि। चतुर्विधः खलु श्रुतसमाधिर्नवति। तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः। श्रुतं मे आचारादि द्वादशाङ्गं नविष्यतीत्यध्येतव्यं नवति। न गौरवाद्यालम्बनेन। तथाध्ययनं कुर्वन्नेकाग्रचित्तो नविष्यामि। न विप्लुतचित्त इत्यध्येतव्यं नवत्यनेनालम्बनेन। तथाध्ययनं कुर्वन्विदितधर्मतत्त्व आत्मानं स्थापयिष्यामि शुद्धधर्मे इत्यनेनालम्बनेनाध्येतव्यं नवति। तथाध्ययनफलात् स्थितः स्वयं धर्मे परं विनेयं स्थापयिष्यामि तत्रैवेत्यध्येतव्यं नवत्यनेनालम्बनेन। चतुर्थं पदं नवति। नवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

नाणमेगग्गचित्तो अ, ठिओ अ ठावई परं ॥
सुआणि अ अहिज्जित्ता, रओ सुअसमाहिए ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) ज्ञानमित्यध्ययनपरस्य ज्ञानं नवति। एकाग्रचित्तश्च तदालम्बनश्च नवति। स्थित इति विवेकाद्धर्मे स्थिरो नवति। स्थापयति परं धर्मे स्थितत्वादन्यमपि स्थापयति। श्रुतानि च नानाप्रकाराण्यधीत्य रतो नवति श्रुतसमाधाविति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

(अर्थ.) ते श्लोक आ रीते. नाणं इत्यादि सूत्र. नित्य अध्ययन करनार पुरुषने (णाणं के०) ज्ञानं एटले ज्ञान थाय छे. (एगग्गचित्तो के०) एकाग्रचित्त एटले अध्ययन करता चित्तनी एकाग्रता थाय छे. अध्ययन करनार साधु पोते धर्मने

विषे (ठिउ के०) स्थितः एटले रहेलो होय छे. तथा (परं के०) परं एटले बीजा शिष्य प्रमुखने (ठावयइ के०) स्थापयति एटले स्थापन करे छे. (सुआणि के०) श्रुतानि एटले विविध प्रकारना श्रुत प्रत्ये (अहिज्जित्ता के०) अधीत्य एटले जणीने (सुअसमाहिए के०) श्रुतसमाधौ एटले श्रुतसमाधिने विषे (रउ के०) रतः एटले आसक्त एवा थाय छे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) स चायं श्लोकः। नाणमिति। अध्ययनतत्परस्य ज्ञानं जवति। एकाग्रचित्तश्च तत्परतया एकाग्रालम्बनश्च जवति। स्थित इति विवेकाऊर्मे स्थितो जवति। स्थापयति च परमिति स्वयं धर्मे स्थितत्वादन्यमपि स्थापयति। श्रुतानि च नानाप्रकारएयधीत्य रतः सक्तो जवति श्रुतसमाधाविति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

(टीका.) स चायम्। णाणमित्यादि। अस्य व्याख्या। ज्ञानमित्यध्ययनपरस्य ज्ञानं जवति। एकाग्रचित्तश्च तत्परतया एकाग्रालम्बनश्च जवति। स्थित इति विवेकाऊर्मे स्थितो जवति। स्थापयति परमिति स्वयं धर्मे स्थितत्वादन्यमपि स्थापयति। श्रुतानि च नानाप्रकाराएयधीतेऽधीत्य च रतः सक्तो जवति श्रुतसमाधाविति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

चउविहा खलु तवसमाही जवइ। तं जहा। नो इह-
लोगठ्याए तवमहिठिज्जा। नो परलोगठ्याए
तवमहिठिज्जा। नो कित्तिवन्नसद्दसिलोगठ्याए
तवमहिठिज्जा। नन्नउ निज्जरठ्याए तवमहिठिज्जा।
चउठं पयं जवइ। जवइ अ इउ सिलोगो ॥

(अवचूरिः) उक्तः श्रुतसमाधिः। तपःसमाधिमाह। चतुर्विधः खलु तपःसमाधिर्जवति। तद्यथा। नेहलोकार्थं लब्ध्यादीच्छया। तपोऽनशनादिरूपमधितिष्ठेत्कुर्यात्। न परलोकार्थं जन्मान्तरे जोगाय तपोऽधितिष्ठेत्। ब्रह्मदत्तवत्। एवं न कीर्त्तिवर्णशब्दश्लाघार्थमिति। सर्वदिग्व्यापी साधुवादः कीर्त्तिः। एकदिग्व्यापी वर्णः। अर्द्धदिग्व्यापी शब्दः। तत्स्थान एव श्लाघा। नैतदर्थं तपोऽधितिष्ठेत्। नान्यत्र कर्मनिर्जरामेकां विहाय तपोऽधितिष्ठेत्। चतुर्थं पदं जवति। जवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

(अर्थ.) श्रुतसमाधि कह्यो. हवे तपसमाधि कहे छे. चउविहा इत्यादि सूत्र. (तवसमाही के०) तपःसमाधिः एटले तपसमाधि जे ते (खलु के०) निश्चये (चउविहा के०) चतुर्विधः एटले चार प्रकारनी (जवइ के०) जवति एटले थाय छे.

(तं जहा के०) तद्यथा एटले ते जेम के, १ (इहलोगठ्याए के०) इहलोकार्थम् एटले धर्मिलनी पेठे आ लोकने अर्थे, अर्थात् लब्धि प्रमुखनी प्राप्तिनी अर्थे (तवं के०) तपः एटले तपस्या प्रत्ये (नो अहिठिज्जा के०) नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. २ (परलोगठ्याए के०) परलोकार्थम् एटले ब्रह्मदत्तनी पेठे परलोकने अर्थे अर्थात् परनवे सुखादिकनी प्राप्तिने अर्थे (तवं के०) तपः एटले तपस्या प्रत्ये (नो अहिठिज्जा के०) नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. ३ (कित्तिवन्नसद्दसिलोगठ्याए के०) कीर्त्तिवर्णशब्दश्लोकार्थम् एटले कीर्ति, वर्ण, शब्द अने श्लोकने अर्थे (तवं के०) तपः एटले तपस्या प्रत्ये (नो अहिठिज्जा के०) नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. सर्व दिशाउने विषे जे प्रसिद्धि ते कीर्ति, एक दिशाने विषे जे प्रसिद्धि ते वर्ण, अर्धी दिशाने विषे जे प्रसिद्धि ते शब्द अने जे ठेकाणे रहे तेज ठेकाणे जे प्रसिद्धि ते श्लोक कहेवाय छे. ४ (अन्नत्र निज्जरठ्याए के०) अन्यत्र निर्जरार्थम् एटले एक निर्जरारूप अर्थ विना (तवं के०) तपः एटले तपस्या प्रत्ये (नो अहिठिज्जा के०) नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. अर्थात् एक निर्जराने अर्थेज तपस्या करे. उपर छेल्लुं कह्युं ए (चउत्थं के०) चतुर्थं एटले चोथुं (पयं के०) पदं एटले पद (नवइ के०) नवति एटले थाय छे. (अ के०) च एटले वली (इत्थ के०) अत्र एटले आ तपसमाधिने विषे (सिलोगो के०) श्लोकः एटले श्लोक (नवइ के०) नवति एटले छे. ॥

(दीपिका.) उक्तः श्रुतसमाधिः । अथ तपःसमाधिमाह । चतुर्विधः खलु तपःसमाधिर्नवति । तद्यथेत्युदाहरणे । नेहलोकार्थमिहलोकनिमित्तं लब्ध्यादेर्वाञ्छया तपः अनशनादिरूपं साधुरधितिष्ठेत् कुर्यात् । धर्मिलवत् । तथा न परलोकार्थं जन्मान्तरनोगनिमित्तं तपः अधितिष्ठेद्ब्रह्मदत्तवत् । एवं न कीर्त्तिवर्णशब्दश्लाघार्थमिति । तत्र सर्वदिग्व्यापी साधुवादः कीर्त्तिः । एकदिग्व्यापी वर्णः । अर्द्धदिग्व्यापी शब्दः । स्वस्थान एव साधुवादः श्लोकः श्लाघा वा । न एतन्निमित्तं तपोऽधितिष्ठेत् । अकामः सन् यथा कर्मनिर्जरैव फलं नवति तथाधितिष्ठेदिति । चतुर्थं पदं नवति । नवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

(टीका.) उक्तः श्रुतसमाधिः । तपःसमाधिमाह । चउविहा इत्यादि । चतुर्विधः खलु तपःसमाधिर्नवति । तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । नेहलोकार्थमिहलोकनिमित्तं लब्ध्यादिवाञ्छया तपोऽनशनादिरूपमधितिष्ठेत्कुर्याद्धर्मिलवत् । तथा न परलोका-

र्थं जन्मान्तरज्ञोगनिमित्तं तपोऽधितिष्ठेद्ब्रह्मदत्तवत्। एवं न कीर्त्तिवर्णशब्दश्लाघार्थमिति। सर्वदिग्व्यापी साधुवादः कीर्त्तिः। एकदिग्व्यापी वर्णः। अर्द्धदिग्व्यापी शब्दः। तत्स्थान एव श्लाघा। नैतदर्थं तपोऽधितिष्ठेत्। अपि तु नान्यत्र निर्जरार्थमिति। न कर्मनिर्जरामेकां विहाय तपोऽधितिष्ठेत्। अकामः सन् यथा कर्मनिर्जरैव फलं ज्ञवति तथाधितिष्ठेदित्यर्थः। चतुर्थं पदं ज्ञवति। ज्ञवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत्॥

विविह्गुणतवोरए, निच्चं ज्ञवइ निरासए निज्जरछिए॥
तवसा धुणइ पुराणपावगं, जुत्तो सया तवसमाहिए॥ ४॥

(अवचूरिः) स चायम्। विविधगुणतपोरतो हि नित्यमनशनाद्यपेक्ष्यानेकगुणं यत्तपस्तद्रतः। इहलोकादिषु निराशो ज्ञवति। निर्जरार्थी विशुद्धस्तपसा धुनोति चिरंतनं नवं च पापं न बध्नाति युक्तः सदा तपःसमाधाविति॥ ४॥

(अर्थ.) ते श्लोक आ रीते. विविह इत्यादि सूत्र. आ प्रकारे (तवसमाहीए के०) तपःसमाधौ एटले तपसमाधिने विषे (सया के०) सदा एटले निरंतर (जुत्तो के०) युक्तः एटले जोडायला साधु केवा होय ठे ते कहे ठे. (निच्चं के०) नित्यं एटले निरंतर (विविहगुणतवोरए के०) विविधगुणतपोरतः एटले अनेक गुणने धारण करनार एवी तपस्याने विषे आसक्त एवा, (निरासए के०) निराशः एटले इह लोक परलोक प्रमुखनी आशा न राखनार एवा तथा (निज्जरछियाए के०) निर्जरार्थी एटले निर्जराना अर्थी एवा (ज्ञवइ के०) ज्ञवति एटले थाय ठे. तथा (तवसा के०) तपसा एटले तपस्या वडे (पुराणपावगं के०) पुराणपापकं एटले चिरकालथी बंधायला पाप कर्मप्रत्ये (धुणइ के०) धुनोति एटले दूर करे ठे.॥ ४॥

(दीपिका.) स चायम्। विविध इति। विविधगुणतपोरतो हि नित्यमनशनाद्यपेक्ष्यानेकगुणं यत्तपस्तद्रत एव सदा ज्ञवति निराशो निष्प्रत्याश इहलोकादिषु। निर्जरार्थिकः कर्मनिर्जरार्थी। स एवंज्ञूतस्तपसा विशुद्धेन धुनोत्यपनयति साधुः पुराणपापं चिरंतनं कर्म। नवं च न बध्नात्येवं युक्तः सदा तपःसमाधाविति॥ ४॥

(टीका.) स चायम्। विविध इत्यादि। अस्य व्याख्या। विविधगुणतपोरतो हि नित्यमनशनाद्यपेक्ष्यानेकगुणं यत्तपस्तद्रत एव सदा ज्ञवति। निराशो निष्प्रत्याश इहलोकादिषु। निर्जरार्थिकः कर्मनिर्जरार्थी। स एवंज्ञूतस्तपसा विशुद्धेन धुनोत्यपनयति। पुराणपापं चिरंतनं कर्म। नवं च न बध्नात्येवं युक्तः सदा तपःसमाधाविति सूत्रार्थः॥४॥

चउविहा खलु आयारसमाही भवइ । तं जहा ।
नो इहलोगठयाए आयारमहिठिज्जा । नो परलो-
गठयाए आयारमहिठिज्जा । नो कित्तिवन्नसद्द-
सिलोगठियाए आयारमहिठिज्जा । नन्नत्थ आरहं-
तेहिं हेऊहिं आयारमहिठिज्जा । चउत्थं पयं भवइ ।
भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥

(अवचूरिः) उक्तस्तपःसमाधिराचारसमाधिमाह । चतुर्विधः खल्वाचारसमाधि-
र्भवति । तद्यथा । नेहलोकार्थमित्याद्याचाराभिधानं पूर्ववत् । यावन्नान्यत्रार्हत्संबन्धि-
भिरनाश्रवाद्यैर्हेतुभिराचारं मूलोत्तरगुणमयमधितिष्ठेत् । निरीहः सन् यथा मोक्ष एव
भवतीति । चतुर्थं पदं भवति । भवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

(अर्थ.) तपसमाधि कह्यो, हवे आचारसमाधि कहे छे. चउविहा इत्यादि सूत्र.
(आयारसमाही के०) आचारसमाधिः एटले आचारसमाधि जे ते (खलु के०) निश्चये
(चउविहा के०) चतुर्विधः एटले चार प्रकारनो (भवइ के०) भवति एटले थाय छे. (तं
जहा के०) तद्यथा एटले ते जेम के, १ (इहलोगठयाए के०) इहलोकार्थम् एटले आ
लोकने अर्थे (आयारं के०) आचारम् एटले मूलगुण प्रमुख आचार प्रत्ये (नो अहिठि-
ज्जा के०) नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. २ (परलोगठियाए के०) परलोकार्थम् ए-
टले परलोकने अर्थे (आयारं के०) आचारं एटले आचार प्रत्ये (नो अहिठिज्जा
के०) नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. ३ (कित्तिवन्नसद्दसिलोगठियाए के०) कीर्तिवर्ण-
शब्दश्लोकार्थम् एटले कीर्ति, वर्ण, शब्द अने श्लोकने अर्थे (आयारं के०) आ-
चारं एटले आचार प्रत्ये (नो अहिठिज्जा के०) नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. ४ (न-
न्नत्थ आरहंतेहिं हेऊहिं के०) अन्यत्रार्हतैर्हेतुभिः एटले अरिहंत प्रणीत सिद्धांतमां
कहेल हेतुविना (आयारं के०) आचारं एटले आचार प्रत्ये (नो अहिठिज्जा के०)
नो अधितिष्ठेत् एटले न करे. अर्थात् कोइ पण प्रकारनी इछा न राखतां जेम मोक्ष
थाय ते प्रकारे आचार पालवो. उपर छेल्लुं कहेलुं (चउत्थं के०) चतुर्थं एटले चोथुं
(पयं के०) पदं एटले पद (भवइ के०) भवति एटले थाय छे. (अ के०) च ए-
टले वली (इत्थ के०) अत्र एटले आ आचार समाधिने विषे (सिलोगो के०)
श्लोकः एटले श्लोक जे ते (भवइ के०) भवति एटले थाय छे. ॥

(दीपिका.) उक्तस्तपःसमाधिः । अथ आचारसमाधिमाह । चतुर्विधः खल्वाचारसमाधिर्भवति । तद्यथा नेहलोकार्थमाचारमधितिष्ठेत् । न परलोकार्थमाचारमधितिष्ठेत् । न कीर्त्तिवर्णशब्दश्लोकनिमित्तमाचारमधितिष्ठेत् । नान्यत्र आर्हतैरर्हत्संबन्धिभिर्हेतुभिराचारं मूलगुणोत्तरगुणमयमधितिष्ठेन्निरीहः सन् यथा मोक्ष एव भवति । भवति चतुर्थं पदम् । भवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

(टीका.) उक्तस्तपःसमाधिः । आचारसमाधिमाह । चउव्विहा इत्यादि । चतुर्विधः खल्वाचारसमाधिर्भवति । तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः । नेहलोकार्थमित्यादि चाचाराभिधानभेदेन पूर्ववद्यावन्नान्यत्रार्हतैरर्हत्संबन्धिभिर्हेतुभिरनाश्रवत्वादिभिराचारं मूलगुणोत्तरगुणमयमधितिष्ठेन्निरीहः सन् यथा मोक्ष एव भवतीति । चतुर्थं पदं भवति । भवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत् ॥

जिणवयणरए अतिंतिणे, पडिपुन्नायइ माययट्ठिए ॥
आयारसमाहिसंवुडे, भवइ अ दंते भावसंधए ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) स चायम् । जिनवचनरतः । अतिन्तिनो न सकृदुक्तः सन्नसूयया भूयो भूयो वक्ता । परिपूर्णः सूत्रादिना । आयतमायतार्थिकः । अत्यन्तं मोक्षार्थी । आचारे यः समाधिस्तेन स्थगिताश्रवद्वारः सन् भवति च दान्त इन्द्रियनोइन्द्रियदमाभ्याम् । भावो मोक्षस्तत्सन्धको मोक्षासन्नताकारी आत्मनः ॥ ५ ॥

(अर्थ.) ते श्लोक आ रीते. जिण इत्यादि सूत्र. (आयारसमाहिसंवुडे के०) आचारसमाधिसंवृतः एटले आचारने विषे समाधि होवाथी आस्रवने रोकनार एवा साधु जे ते (जिणवयणरए के०) जिनवचनरतः एटले आगमने विषे आसक्त एवा, (अतिंतिणे के०) अतिन्तिनः एटले एकवार कंइ कटुवचन प्रमुख कह्युं होय तो मत्सरथी वारंवार तेज वचन प्रमुखने न कहेनार एवा, (पडिपुन्न के०) प्रतिपूर्णः एटले सूत्रादिक वडे परिपूर्ण भरेला एवा, (आययं के०) आयतं एटले अतिशय (आययट्ठिए के०) आयतार्थिकः एटले मोक्षना आर्थी एवा, (दंते के०) दान्तः एटले इन्द्रियोने अने मनने वशमां राखनार एवा, (अ के०) च एटले तथा भावसंधकः एटले पोताना आत्माने मोक्षनी पासे लइ जनार एवा (भवइ के०) भवति एटले होय छे. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) जिणवयण इत्यादि । जिनवचनरत आगमे सक्तः । अतिन्तिनो नैकवारं किंचिदुक्तः सन्नसूयया भूयो भूयो वक्ता । प्रतिपूर्णः सूत्रादिना । आयतमाय-

तार्थिकः । अत्यन्तं मोक्षार्थी । आचारसमाधिसंवृत इत्याचारे यः समाधिस्तेन स्थगिताश्रवद्वारः स नवति । पुनः किंनूतः । दान्त इन्द्रिनोइन्द्रियदमाभ्याम् । ना-वसंधकः । नावो मोक्षस्तत्संधक आत्मनो मोक्षासन्नकारीति ॥ ५ ॥

(टीका.) स चायम् । जिणवयणरए इत्यादि । अस्य व्याख्या । जिनवचनरत आगमे सक्तः । अतिन्तिनः न सकृत्किंचिद्रुक्तः सन्नसूसया नूयो नूयो वक्ता । प्रतिपूर्ण सूत्रादिना । आयतमायतार्थिक इत्यत्यन्तं मोक्षार्थी । आचारसमाधिसंवृत इत्याचारे यः समाधिस्तेन स्थगिताश्रवद्वारः सन् नवति दान्त इन्द्रियनोइन्द्रियदमाभ्याम् । नाव-संधकः । नावो मोक्षस्तत्संधक आत्मनो मोक्षासन्नकारीति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

अनिगम चउरो समाहिउं, सुविसुद्धो सुसमाहिअप्पर्ज ॥
विउलहिअं सुहावहं पुणो, कुवइ अ सोपयखेममप्पणो ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) सर्वसमाधिफलमाह । अनिगम्य ज्ञात्वासेव्य चतुरः समाधीननन्तरोदितान् सुविशुद्धो मनोवाक्कायैः । सुसमाहितात्मा सप्तदशविधे संयमे । स एवंनूतो धर्मराज्यमासाद्य विपुलं विस्तीर्णं हितं पथ्यं सुखं तदात्व आयत्यां च पथ्यं सुखमावहति प्रापयति यत्तदसौ साधुः पदं स्थानं क्षेमं शिवमात्मनो नत्वन्यस्येति । अनंतरकाहृव्यवच्छेदमाह ॥ ६ ॥

(अर्थ.) हवे सर्व समाधिनुं फल कहे छे. अनिगम इत्यादि सूत्र. (चउरो के०) चतुरः एटले चार, (समाहिउं के०) समाधीन् एटले उपर कहेल समाधि प्रत्ये (अनिगम के०) अनिगम्य एटले जाणीने (सुविसुद्धो के०) सुविशुद्धः एटले मन वचन काया यडे पवित्र थएल एवा, तथा (सुसमाहिअप्पर्ज के०) सुसमाहितात्मा एटले सत्तर प्रकारना संयमने विषे स्थिर एवा (सो के०) सः एटले ते साधु जे ते (अप्पणो के०) आत्मनः एटले पोताना (पयं के०) पदं एटले पदप्रत्ये (विउ-लहिअं के०) विपुलसुखं एटले विस्तीर्ण अने वर्त्तमान काले तथा नाविकाले हितकारी एवाने, (सुहावहं के०) सुखावहं एटले सुखने पमाडनार एवाने (पुणो के०) पुनः एटले वली (खेमं के०) क्षेमं एटले कल्याणकारी एवाने (कुवइ के०) करोति एटले करे छे. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) सर्वसमाधिफलमाह । असौ साधुरात्मन एव न त्वन्यस्य पदं स्थानं क्षेमं शिवं करोति । किं कृत्वा । चतुरः समाधीनभिगम्य सम्यग्विज्ञाय । किंनूतः साधुः । सुविशुद्धो मनोवाक्कायेन । पुनः सुसमाहितात्मा सप्तदशविधे संयमे ।

स एवंभूतः। किंभूतं पदम्। विपुलहितसुखावहम्। विपुलं विस्तीर्णं हितं तदात्व आयत्यां च पथ्यं सुखमावहति प्रापयति यत्तत्तथा ॥ ६ ॥

(टीका.) सर्वसमाधिफलमाह। अभिगम त्ति सूत्रम्। अभिगम्य विज्ञायासेव्य च चतुरः समाधीननन्तरोदितान्। सुविशुद्धो मनोवाक्कायैः। सुसमाहितात्मा सप्तदशविधे संयमे। एवंभूतो धर्मराज्यमासाद्य विपुलहितसुखावहं पुनरिति। विपुलं विस्तीर्णं हितं तदात्व आयत्यां च पथ्यं सुखमावहति प्रापयति यत्तत्तथाविधं करोत्यसौ साधुः पदं स्थानं क्षेमं शिवमात्मन इत्यात्मन एव नत्वन्यस्येत्यनेकान्तक्षणभङ्गव्यवच्छेदमाहेति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

जाइमरणाउ मुच्चइ, इत्थंथं च चएइ सव्वसो ॥
सिद्धे वा हवइ सासए, देवे वा अप्परए महड्ढिए त्ति बेमि॥७॥
चउत्थो उद्देसो संमत्तो ॥ ४ ॥ विणयसमाही णामज्झयणं संमत्तं ॥ ए ॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयति। जातिमरणान्मुच्यते। असौ साधुः। इत्थंस्थमिति। इत्थंस्थितं नरकादिव्यपदेशबीजं वर्णसंस्थानादि त्यजति सर्वशः सर्वैः प्रकारैरपुनर्ग्रहणतया। एवं सिद्धो भूत्वा कर्मक्षयात्। शाश्वतोऽपुनरागामी। सावशेषकर्मा देवो वा। अल्परतः। कण्डूयनकल्परतरहितोऽनुत्तरो महर्द्धिकोऽनुत्तरवैमानिकादिरिति। ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ ७ ॥ इति चतुर्थ उद्देशः ॥ ४ ॥

इत्यवचूरिकायां व्याख्यातं विनयसमाध्यध्ययनम् ॥ ए ॥

(अर्थ.) एज स्पष्ट करे छे. जाइ इत्यादि सूत्र. उपर कहेल प्रकारना साधु जे ते (जाइमरणाउ के०) जातिमरणात् एटले जन्म मरणथी (मुच्चइ के०) मुच्यते एटले मुक्त थाय छे. (च के०) वली (इत्थंथं के०) इत्थंस्थं एटले जेथी नारकी तिर्यंच प्रमुख संज्ञा आवे छे एवा संस्थान प्रमुख प्रत्ये (सव्वसो के०) सर्वशः एटले सर्व प्रकारे (चएइ के०) त्यजति एटले त्याग करे छे. (वा के०) अने (सासए के०) शाश्वतः एटले शाश्वत एवा (सिद्धे के०) सिद्धः एटले सिद्ध (हवइ के०) भवति एटले थाय छे. (वा के०) अथवा (अप्परए के०) अल्परतः एटले कंडूसमान कामविकार जेने नथी एवो तथा (महड्ढिए के०) महर्द्धिकः एटले मोटी ऋद्धिवालो एवो (देवे के०) देवः एटले देवता (हवइ के०) भवति एटले थाय छे. इति ब्रवीमि एनो अर्थ पूर्ववत् जाणवो. ॥ ७ ॥ चतुर्थ उद्देश संपूर्ण ॥ ४ ॥

इति श्रीदशवैकालिक बालावबोधे विनयसमाधि नामक अध्ययन संपूर्ण ॥ ए ॥

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टयति । असौ साधुः । जातिमरणात् संसारात् मुच्यते । पुनः साधुः इत्थंस्थं त्यजति । कोऽर्थः । इदंप्रकारमापन्नमित्थम् । इत्थं स्थितमित्थंस्थं नारकादिव्यपदेशबीजं वर्णसंस्थानादि सर्वशः सर्वैः प्रकारैरपुनर्ग्रहणतया । एवं सिद्धो वा कर्मक्षयात्सिद्धो भवति । कीदृशः सिद्धः । शाश्वतोऽपुनरागामी सावशेषकर्मा देवो वा भवति । किंभूतः देवः । अल्परतः कंडूपरिगतकंडूयनकल्परतरहितः । महर्द्धिकोऽनुत्तरवैमानिकादिः । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ ७ ॥ इति चतुर्थ उद्देशकः ॥ ४ ॥

इति श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ समयसुन्दरोपाध्यायविरचितायां विनयसमाध्ययनं संपूर्णम् ॥ ९ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयति । जाइ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । जातिमरणात्संसारान्मुच्यते । असौ सुसाधुः । इत्थंस्थं चेतीदं प्रकारमापन्नमित्थमित्थं स्थितमित्थंस्थं नारकादिव्यपदेशबीजं वर्णसंस्थानादि तच्च त्यजति सर्वशः सर्वैः प्रकारैरपुनर्ग्रहणतया । एवं सिद्धो वा कर्मक्षयात्सिद्धो भवति । शाश्वतोऽपुनरागामी । सावशेषकर्मा देवो वा । अल्परतः कंडूपरिगतकंडूयनकल्परतरहितः । महर्द्धिकोऽनुत्तरवैमानिकादिः । ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः । उक्तोऽनुगमः । नयाः पूर्ववत् ॥७॥ इति चतुर्थः ॥४॥

इति श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां दशवैकालिकटीकायां व्याख्यातं विनयसमाध्ययनं नाम नवममध्ययनम् ॥ ९ ॥

अथ दशमं सभिक्ष्वध्ययनम् ।

निक्खम्म माणाइ अ बुद्धवयणे, निच्चं चित्तसमाहिओ हविज्जा ॥
इत्थीण वसं न आवि गच्छे, वंतं नो पडिआयइ जे स भिक्खू ॥१॥

(अवचूरिः) अथ सभिक्ष्वध्ययनमारभ्यते । अस्य चायं संबन्धः । इह पूर्वाध्ययने आचारप्रणिहितो विनयी भवतीत्युक्तम् । अत्र तु एतेषु नवस्वध्ययनार्थेषु यो व्यवस्थितः स भिक्षुरित्युच्यते । निष्क्रम्य प्रव्रज्यां गृहीत्वा द्रव्यभावगृहात् इत्यर्थः । आज्ञया तीर्थकरगणधरोपदेशेन योग्यतायां निष्क्रम्य । एवं हि निष्क्र[illegible] बुद्धवचने अवगततत्त्वतीर्थकरवचने नित्यं समाहितचित्तः प्रवणो भवेत् । इ[illegible] भव एतस्मिन्युक्त इत्यर्थः । समाधानोपायमाह । स्त्रीणां वशं न चापि गच्छेत् । [illegible] तद्गतो हि नियमतो वान्तं प्रत्यापिबति । अतो बुद्धवचःसमाधिः । स्त्री[illegible] परित्यक्तसर्वसङ्गो न प्रत्यापिबति यः स भिक्षुर्भावभिक्षुरित्यर्थः ॥ १ ॥

(अर्थ.) नवमा अध्ययनमां आचारने सम्यक् प्रकारे पालनार साधु विनयवंत होय छे एम कह्युं. हवे, पूर्वोक्त नवे अध्ययनमां कहेल आचारने सम्यक् प्रकारे पालनार तेज भिक्षु (साधु) कहेवाय छे ए वात आ अध्ययनमां कहेवाशे. एवा संबंधथी आवेला ए अध्ययननुं निक्खम्मं इत्यादि प्रथम सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (आणाइ के०) आज्ञया एटले तीर्थंकर गणधर प्रमुखना उपदेश वडे पोतानी योग्यता जाणीने (निक्खम्मं के०) निष्क्रम्य एटले गृहावासथी नीकलीने अर्थात् दीक्षा लइने (बुद्धवयणे के०) बुद्धवचने एटले सर्वज्ञना वचनने विषे (निच्चं के०) नित्यं एटले सर्व काल (चित्तसमाहिउ के०) चित्तसमाहितः एटले मनवडे अतिशय प्रसन्न अर्थात् नित्य आगमने विषे तत्पर एवा (हविज्ज के०) भवति एटले थाय छे. (च के०) वली जे (इत्थीण के०) स्त्रीणां एटले स्त्रीओना (वसं के०) वशं एटले परतंत्रतामां (न आविगछे के०) नचापि गछति एटले न आवे. तथा (वंतं के०) वान्तं एटले वमेला, त्याग करेला एवा विषय सुखने (नो पडिआविअइ के०) नो प्रत्यापिबति एटले फरिथी पान करे नहि, अर्थात् सेवे नहि. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ १ ॥

(दीपिका.) अथ सभिक्षुनामकमध्ययनमारभ्यते। अस्य चायमभिसंबन्धः। इह पूर्वाध्ययन आचारप्रणिहितो यथोचितविनयसंपन्नो भवतीत्येतदुक्तम्। इह तु एतेष्वेव नवस्वध्ययनेषु व्यवस्थितः स सम्यग्भिक्षुरित्युच्यते। इत्यनेन संबन्धेनायातमिदध्ययनम्। तच्चेदम्। स भिक्षुर्भवेत्। स कः। यः निःक्रम्य द्रव्यभावगृहात् प्रव्रज्यां गृहीत्वेत्यर्थः। कया। आज्ञया तीर्थंकरगणधराणामुपदेशेन। बुद्धवचने तीर्थंकरगणधरवचने नित्यं सर्वकालं चित्तेन समाहितः अतिप्रसन्नो भवेत्। प्रवचन एव अभियुक्त इति गर्भः। अथ व्यतिरेकतः समाधानोपायमाह। पुनः स्त्रीणां सर्वासत्कार्यनिबन्धनभूतानां वशं तत्परतन्त्रतारूपं नचापि गच्छेत्। नष्टरागो हि नियमतो वान्तं प्रत्यापिबति। अतो बुद्धवचने चित्तसमाधानतः सर्वथा स्त्रीवशत्यागात्। अनेनैव उपायेन अन्योपायालंभवात् वान्तं परित्यक्तं यत् विषयजंबालं न प्रत्यापिबति न मनागपि आभोगतोऽनाभोगतश्च तत्सेवते ॥ १ ॥

(टीका.) अधुना सभिक्ष्वाख्यमारभ्यते। अस्य चायमभिसंबन्धः। इहानन्तराध्ययन आचारप्रणिहितो यथोचितविनयसंपन्नो भवतीत्युक्तमिह त्वेतेष्वेव नवस्वध्ययनार्थेषु यो व्यवस्थितः स सम्यग्भिक्षुरित्येतदुच्यते। इत्यनेनाभिसंबन्धेना-

यातमिदमध्ययनम् । अस्य चानुयोगद्वारोपन्यासः पूर्ववत्तावद्यावन्नामनिष्पन्नो निक्षे-
पः । तत्र च सभिक्षुरित्यध्ययननामातः सकारो निक्षेप्तव्यो भिक्षुश्च । तत्र सका-
रनिक्षेपमाह ॥ नामं ठवणा सयारो, दव्वे भावे अ होइ नायव्वो ॥ दव्वे पसंसमाई, भावे
जीवो तदुवउत्तो ॥९५॥ अस्य व्याख्या ॥ नामसकारः सकार इति नाम । स्थापनासक
रः सकार इति स्थापना । द्रव्ये भावे च भवति ज्ञातव्यः । द्रव्यसकारो भावसकारश्च
तत्र द्रव्य इत्यागमनोआगमज्ञशरीरभव्यशरीरतद्व्यतिरिक्तः प्रशंसादिविषयो द्र
सकारः । भाव इति भावसकारो जीवस्तदुपयुक्तः । तदुपयोगानन्यत्वादिति गा
र्थः ॥ ॥ ॥ प्रकृतोपयोगीत्यागमनोआगमज्ञशरीरभव्यशरीरातिरिक्तं प्र
दिविषयं द्रव्यसकारमाह ॥ निद्देस पसंसाए, इत्थीभावे अ होइ सगारो ॥ नि
संसाए, अहिगारो इत्थ अप्पयणे ॥ ९६ ॥ अस्य व्याख्या । निर्देशे प्रशंसाया
भावे चेत्येतेष्वर्थेषु त्रिषु भवति तु सकारः । तत्र निर्देशे यथा सोऽनन्तरमित
प्रशंसायां यथा सत्पुरुष इत्यादि । अस्तिभावे यथा सद्भूतममुकमित्यादि । तत्र
शप्रशंसायामिति । निर्देशे प्रशंसायां च यः सकारस्तेनाधिकारोऽत्राध्ययने
इति गाथार्थः ॥ ॥ ॥ एतदेव दर्शयति ॥ जे भावा दसवेआ-लिअमि
णिआ वन्निअ जिणेहिं ॥ तेसिं समावणमित्ति, जो भवइ स भिक्खू ॥ ९
ख्या ॥ ये भावाः पदार्थाः पृथिव्यादिसंरक्षणादयो दशवैकालिके प्रस्तु
करणीया अनुष्ठेया वर्णिताः कथिता जिनैस्तीर्थकरगणधरैः । तेषां भावा
पने यथाशक्ति द्रव्यतो भावतश्चाचरणेन पर्यन्तनयनेन यो भिक्षुस्तदर्थं य
शीलो न तूदरादिभरणार्थम् । भण्यते स भिक्षुरिति । इतिशब्दस्य व्यवहि
सः । स भिक्षुरित्यत्र निर्देशे सकार इति गाथार्थः ॥ ॥ ॥ प्रशंस
चरगमरुगाइआणं, भिक्खुव जीवाण काउणमपोहं ॥ अप्पयगुणणिउ
साइ उ स भिक्खू ॥ ९७ ॥ व्याख्या ॥ चरकमरुकादीनामिति । चरकः प
शेषः । मरुका धिग्वर्णाः । आदिशब्दाच्छाक्यादिपरिग्रहः । अमीषां भि
भिक्षणशीलानामगुणवत्त्वेनापोहं कृत्वा अध्ययनगुणनियुक्तः प्रक्रान्तशा
प्रक्रान्ताध्ययनाभिहितगुणसमन्वितो भवति । प्रशंसायामवगम्यमानायां
श्चासौ भिक्षुश्च तत्तदन्यापोहेन सद्भिक्षुरिति गाथार्थः ॥ ॥ उक्तः स
भिक्षुमभिधातुकाम आह ॥ भिक्खुस्स य निक्खेवो, निरुत्तएगट्ठिआणि
अगुणट्ठिओ न भिक्खू, अवयवा पंच दाराइ ॥ ९९ ॥ व्याख्या ॥
नामादिलक्षणः कार्यः । तथा निरुक्तं च वक्तव्यं भिक्षोरेव । तथा प
र्यायशब्दरूपाणि वक्तव्यानि । तथा लिङ्गानि संवेगादीनि । तथा

भिक्षुरपितु गुणस्थित एवेत्येतद्वाच्यम् । अत्र चावयवाः पञ्च प्रतिज्ञादयो वक्ष्यमाणाः। इति द्वाराण्येतानीति गाथासमासार्थः ॥ ॥ यथाक्रमं व्यासार्थमाह ॥ णामं ठवणा भिक्खू, दव्वभिक्खू अ भावभिक्खू अ ॥ दव्वम्मि आगमाई, अन्नो वि अ पज्जावो इणमो ॥ ४०० ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापनाभिक्षुरिति । भिक्षुशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । नामभिक्षुः स्थापनाभिक्षुश्चेति । तत्र नामस्थापने क्षुण्णत्वादनादृत्य द्रव्यभिक्षुमाह । द्रव्य इति द्रव्यभिक्षुरागमादिः । आगमनोआगमज्ञशरीरभव्यशरीरतदतिरिक्तकभविकादिभेदभिन्नः । अन्योऽपि च पर्यायो भेदोऽयं द्रव्यभिक्षोर्वक्ष्यमाणलक्षण इति गाथार्थः ॥ ॥ ॥ भेअर्ठ भेअणं चेव, भिंदिअव्वं तहेव य ॥ एएसिं तिण्हंपि अ, पत्तेअपरूवणं वोच्छं ॥ ४०१ ॥ व्याख्या ॥ भेदकः पुरुषः, भेदनं चैव परश्वादि, भेत्तव्यं तथैव च काष्ठादीति भावः । एतेषां त्रयाणामपि भेदकादीनां प्रत्येकं पृथक्पृथक् प्ररूपणां वक्ष्य इति गाथार्थः ॥ ॥ ॥ एतदेवाह ॥ जह दारुकम्मगारो, भेअणभित्तव्वसंजुर्ठ भिक्खू ॥ अन्ने वि दव्वभिक्खू, जे जायणगा अविरया अ ॥ २ ॥ व्याख्या ॥ यथा दारुकर्मकरो वर्धक्यादिः । भेदनभेत्तव्यसंयुक्तः सन् क्रियाविशिष्टविहरणादिदारुसमन्वितो द्रव्यभिक्षुः । द्रव्यं भिनत्तीति कृत्वा । तथान्येऽपि द्रव्यभिक्षवः अपारमार्थिकाः । क इत्याह । ये याचनका भिक्षणशीला अविरताश्च अनिवृत्ताश्च पापस्थानेभ्य इति गाथार्थः ॥ ॥ ॥ एते च द्विविधाः । गृहस्था लिङ्गिनश्चेति । तदाह ॥ गिहिणो वि सयारंभग, उज्जुप्पन्नं जणं विमग्गं ॥ जीवणिअदीणकिविणा, ते वज्जा दव्वभिक्खुत्ति॥ ३ ॥ व्याख्या ॥ गृहिणोऽपि सकलत्रा अपि सदारंभका नित्यमारम्भकाः षसां जीवनिकायानामृजुप्रज्ञं जनमनालोचकं विमृगयन्तोऽनेकप्रकारं द्विपदादि।भूमिदेवा वयं लोकहितायावतीर्णा इत्यभिधाय याचमाना द्रव्यभिक्षणशीलत्वाद्द्रव्यभिक्षवः । एते च धिग्वर्णाः । तथा ये च जीवनिकाये जीवनिमित्तं दीनकृपणाः कार्पटिकादयो भिक्षामटन्ति, तान् विद्याद्विजानीयाद्द्रव्यभिक्षूनिति । द्रव्यार्थं भिक्षणशीलत्वादिति गाथार्थः ॥ ॥ उक्ता गृहस्थद्रव्यभिक्षवः । लिङ्गिनोऽधिकृत्याह ॥ मिच्छद्दिठी तसथावराण पुढवाइबिंदिआईणं ॥ निच्चं वहकरणरया, अबंभयारी अ संचइआ ॥ ४ ॥ व्याख्या ॥ शाक्यभिक्षुप्रभृतयो हि मिथ्यादृष्टयः अतत्त्वाभिनिवेशिनः प्रशमादिलिङ्गशून्याः । त्रसस्थावराणां प्राणिनां पृथिव्यादीनां द्वीन्द्रियादीनां च । अत्र पृथिव्यादयः स्थावराः । द्वीन्द्रियादयस्त्रसाः। नित्यं वधकरणरताः सदैतदतिपातसक्ताः । कथमित्यत्राह । अब्रह्मचारिणः । संचयिनश्च यतः । अतोऽप्रधानत्वाद्द्रव्यभिक्षवः । चशब्दस्य व्यवहित उपन्यास इति गाथार्थः ॥ ॥ ॥ एते चाब्रह्मचारिणः संचयादेवेति संचयमाह ॥ दुपय चउप्प-

णधन्नकुविअतिअपरिग्गहे निरया ॥ सचित्तज्ञोइ पयमा-णगाश्च उद्दिठ्ठज्ञोइ
॥ ५ ॥ व्याख्या ॥ द्विपदं दास्यादि, चतुष्पदं गवादि, धनं हिरण्यादि, धान्यं
ाल्यादि, कुप्यमलिंजरादि । एतेषु द्विपदादिषु क्रमेण मनोलक्षणादिना करणत्रिकेण
त्रिकपरिग्रहे कृतकारितानुमतपरिग्रहे निरताः सक्ताः । न चैतदनार्षम् । 'विहारान्
कारयेद्रम्यान्वासयेच्च बहुश्रुतान् ' इत्यादि वचनात् । सद्भूतगुणानुष्ठायिनो नैवंभूता
इत्याशंक्याह । सचित्तज्ञोजिनः । तेऽपि मांसापकायादिज्ञोजिनः तदप्रतिषेधात् ।
पचन्तश्च स्वपचास्तापसादय उद्दिष्टज्ञोजिनश्च सर्व एव शाक्यादयः । तत्प्रसिद्धा
तपस्विनोऽपि पिण्डविशुद्ध्यपरिज्ञानादिति गाथार्थः ॥ ॥ त्रिकत्रिकपरिग्रहे निरता
इत्येतद्व्याचिख्यासुराह ॥ करणतिए जोअतिए, सावज्जे आयहेउपरउजये ॥ अठा
णठ्ठपवत्ते, ते विज्ञा द्दवजिरकुत्ति ॥ ६ ॥व्याख्या॥ करणत्रिक इतिसुपां सुपो ज्ञवन्तीति
करणत्रिकेन मनोवाक्कायलक्षणेन । योगत्रितय इति कृतकारितानुमतिरूपे सावद्ये स
पापे आत्महेतोरात्मनिमित्तं देहाद्युपचयाय । एवं परनिमित्तं मित्राद्युपज्ञोगसाधन
एवमुज्ञयनिमित्तमुज्ञयसाधनार्थम् । एवमर्थायात्माद्यर्थमनर्थाय वा विना प्रयोजं
आर्तध्यानचिंतनखरादिज्ञापणलक्ष्यवेधनादिज्ञिः प्राणातिपातादौ प्रवृत्तास्तत
एवं प्रवृत्ताश्चैवं शाक्यादयस्तान्
स्तानेवंज्ञूतान् विद्याद्विजानीयात् द्रव्यजिक्षूनिति । प्रवृत्ताश्चैवं शाक्यादयस्तद्रू
निरूव इति गाथार्थः ॥ ॥ एवं स्त्र्यादिसंयोगाद्विशुद्धतपोऽनुष्ठानाज्ञाव
चाब्रह्मचारिण एत इत्याह ॥ इत्थी परिग्गहाउ, आणादाणाइज्ञावसंगाउ ॥ सुद्ध
वाज्ञावाउ, कुतिञ्छिआवंज्ञचारि त्ति ॥ ७ ॥ व्याख्या ॥ स्त्रीपरिग्रहादिति दास्यादि
रिग्रहात् । आज्ञादानादिज्ञावसंगाच्च परिणामाशुद्धेरित्यर्थः । नच शाक्या जिक्षवः
शुद्धतपोऽज्ञावादिति । शुद्धस्य तपसोऽज्ञावात्तापसादयः कुतीर्थिका अब्रह्मचारिण इति ।
ब्रह्मशब्देन शुद्धं तपोऽज्ञिधीयते तदचारिण इति गाथार्थः ॥ ॥ उक्तो द्रव्यजिक्षुः
ज्ञावजिक्षुमाह ॥ आगमतो उवउत्तो, तग्गुणसंवेअउ अ ज्ञावंमि ॥ तस्स निरुत्तं
अग्गेअणज्ञेत्तवएण तिहा ॥ ८ ॥ व्याख्या ॥ ज्ञावजिक्षुर्द्विविधः । आगमतो नोआ
गमतश्च । तत्रागमत उपयुक्त इति जिक्षुपदार्थज्ञस्तत्र चोपयुक्तः । तद्गुणसंवेदकः
जिक्षुगुणसंवेदकः । पुनर्नोआगमतो ज्ञवति ज्ञावजिक्षुरित्युक्तो जिक्षुनिक्षेपः । सां
निरुक्तमज्ञिधातुकाम आह । तस्य निरुक्तमिति । तस्य जिक्षोर्निश्चितमुक्तमन्वर्थं
ज्ञेदकज्ञेदनज्ञेत्तव्यैरेज्ञिर्वक्ष्यमाणैस्त्रिधा ज्ञवतीति गाथार्थः ॥ ॥ एतदेव
यति ॥ ज्ञेत्तागमोवउत्तो,दुविहतवोज्ञेअणं च ज्ञेत्तव्वं ॥ अठविहं कम्मखुहं, तेण
स जिक्खु त्ति ॥ ९ ॥ व्याख्या ॥ ज्ञेत्ता ज्ञेदकोऽत्रागमत उपयुक्तः साधुः । तथा
विधं बाह्याज्यन्तरज्ञेदेन तपो ज्ञेदनं वर्तते । तथा ज्ञेत्तव्यं विदारणीयं चाष्टप्रकारं

नावरणीयादि कर्म। तच्च क्षुदादिदुःखहेतुत्वात् क्षुधशब्दवाच्यम्। यतश्चैवं तेन निरुक्तं यः शास्त्रनीत्या तपसा कर्म भिनत्ति स भिक्षुरिति गाथार्थः॥ ॥ किं च। भिंदंतो अ जह खुहं, भिक्खू जयमाणउं जई होइ॥ संजमचरउं चरउं, भवं खिवंते भवंतो उ॥ १०॥ व्याख्या॥ भिन्दंश्च विदारयंश्च यथा क्षुधं कर्म भिक्षुर्भवति। भावतो यतमानस्तथा तथा गुणेषु स एव यतिर्भवति। एवं संयमचरकः सप्तदशप्रकारसंयमानुष्ठायी चरकः एवं भवं संसारं क्षपयन् परीत्तं कुर्वन् स एव भवान्तो भवति नान्यथेति गाथार्थः॥ ॥ प्रकारान्तरेण निरुक्तमेवाह॥ जं भिक्खमत्तविती तेण व भिक्खू खवेइ जं च अणं॥ तवसंजमे तवस्सि–त्ति वा वि अन्नो वि पज्जाउ॥ ११॥ व्याख्या॥ यद्यस्माद्भिक्षामात्रवृत्तिर्भिक्षामात्रेण सर्वोपधाशुद्धेन वृत्तिरस्येति समासः। तेन वा भिक्षुर्भिक्षणशीलो भिक्षुरिति कृत्वा अनेनैव प्रसंगेन अन्येषामपि तत्पर्यायाणां निरुक्तमाह। क्षपयति यद्यस्माद्वा ऋणं कर्म तस्मात्क्षपणः। क्षपयतीति क्षपण इति कृत्वा तथा संयमतपस्वीति संयमप्रधानं तपः संयमतपः तस्मिन् विद्यमाने तपस्वीति वापि भवति। तपोऽस्यास्तीति कृत्वान्योऽपि पर्याय इत्यन्योऽपि भेदोऽर्थतो भिक्षुशब्दनिरुक्तस्येति गाथार्थः॥ ॥ उक्तं निरुक्तद्वारम्। अधुनैकार्थिकद्वारमाह॥ तिन्ने ताई दविए, वई अ खंते अ दंत विरए अ॥ मुणितावसपन्नवगुज्जु–भिक्खू वुद्धे जइ विऊ अ॥ १२॥ व्याख्या॥ तीर्णवत्तीर्णः विशुद्धसम्यग्दर्शनादिलाभाद्भवार्णवमिति गम्यते। तायोऽस्यास्तीति तायी। तायः सुदृष्टमार्गोक्तिः। सुपरिज्ञातदेशनया विनेयपालयितेत्यर्थः। द्रव्यं रागद्वेषरहितः। व्रती च हिंसादिविरतश्च। क्षान्तश्च क्षाम्यति क्षमां करोतीति क्षान्तः। बहुलवचनात् कर्तरि निष्ठा। एवं दाम्यतीन्द्रियादिदमं करोतीति दान्तः। विरतश्च विषयसुखनिवृत्तश्च। मुनिर्मन्यते जगतस्त्रिकालावस्थामिति मुनिस्तपःप्रधानस्तापसः। प्रज्ञापकोऽपवर्गमार्गस्य प्ररूपकः। ऋजुर्मायारहितः। संयमवान् वा। भिक्षुः पूर्ववत्। बुद्धोऽवगततत्त्वः। यतिरुत्तमाश्रमी। प्रयत्नवान् वा। विद्वांश्च पण्डितश्चेति गाथार्थः॥ ॥ तथा॥ पव्वइए अणगारे, पासंडी चरग बंभणे चेव॥ परिवायगे अ समणे, निग्गंथे संजए मुत्ते॥ १३॥ व्याख्या॥ प्रव्रजितः पापान्निष्क्रान्तः। अनगारो द्रव्यभावागारशून्यः। पाखंडी पाशाड्डीनः। चरकः पूर्ववत्। ब्राह्मणश्चैव विशुद्धब्रह्मचारी चैव। परिव्राजकश्च पापवर्जकश्च। श्रमणः पूर्ववत्। निर्ग्रन्थः संयतो मुक्त इत्येतदपि पूर्ववदेवेति गाथार्थः॥ ॥ तथा॥ साहू लूहे अ तहा, तीरट्ठी होइ चेव नायव्वो॥ नामाणि एवमाईणि, हुंति तवसंजमरयाणं॥ १४॥ व्याख्या॥ साधूरूक्षश्च तथेति निर्वाणसाधकयोगसाधनात्साधुः। स्वजनादिषु स्नेहविरहाद्रूक्षः। तीरार्थी चैव भवति ज्ञातव्य इति। तीरार्थी भवार्णवस्य। नामान्येका-

र्थिकानि पर्यायाभिधानान्येवमादीनि यथोक्तलक्षणानि नवन्ति । केषामित्याह । तपःसंयमरतानां नावसाधूनामिति गाथार्थः ॥ ॥ प्रतिपादितमेकार्थिकद्वारमिदानीं लिङ्गद्वारं व्याचिख्यासुराह ॥ संवेगो निव्वेगो, विसयविवेगो सुसीलसंसग्गो ॥ आराहणंतवो ना-णदंसणचरित्तविणओ अ ॥ १५ ॥ व्याख्या ॥ संवेगो मोक्षसुखाभिलाषः, निर्वेदः संसारविषयः, विषयविवेको विषयपरित्यागः, सुशीलसंसर्गः शीलवद्भिः संसर्गः, तथा आराधना चरमकाले निर्यापणरूपा, तपो यथाशक्त्यनशनाद्यासेवनम्, ज्ञानं यथावस्थितपदार्थविषयमित्यादि । दर्शनं नैसर्गिकादि । चारित्रं सामायिकादि । विनयश्च ज्ञानादिविषय इति गाथार्थः ॥ ॥ तथा ॥ खंती अ मद्दवज्जव, विमुत्तया तह अदीणय तितिक्खा ॥ आवस्सगपरिसुद्धीअ, हौंति निक्खुलिंगाइ ॥ १६ ॥ व्याख्या ॥ क्षान्तिश्चाक्रोशादिश्रवणेऽपि क्रोधत्यागश्च । मार्दवार्जवविमुक्ततेति । जात्यादिनावेऽपि मानत्यागान्मार्दवं, परस्मिन्निकृतिपरेऽपि मायापरित्याग आर्जवं, धर्मोपकरणेष्वप्यमूर्छा विमुक्तता, तथाशनाद्यलाभेऽप्यदीनता । क्षुदादिपरीषहोपनिपातेऽपि तितिक्षा, तथा आवश्यकपरिशुद्धिश्चावश्यंकरणीययोगनिरतिचारता च नवन्ति निक्षोर्नावसाधोर्लिङ्गान्यनन्तरोदितानि संवेगादीनीति गाथार्थः ॥ ॥ व्याख्यातं लिङ्गद्वारमवयवद्वारमाह ॥ अज्झयणगुणी निक्खू, न सेस इइ णो पइन्न को हेऊ ॥ अगुणत्ता इइ हेऊ, को दिठ्ठंतो सुवन्नमिव ॥ १७ ॥ व्याख्या ॥ अध्ययनगुणी प्रक्रान्ताध्ययनोक्तगुणवान् निक्षुर्नावसाधुर्नवतीति । तत्स्वरूपमेतत् । न शेषस्तद्गुणरहित इति नः प्रतिज्ञास्माकं पक्षः । को हेतुः कोऽत्र पक्षधर्म इत्याशंक्याह । अगुणत्वादिति हेतुः । अविद्यमानगुणोऽगुणस्तन्नावस्तत्त्वं तस्मादित्ययं हेतुरध्ययनगुणशून्यस्य निक्षुत्वप्रतिषेधः साध्य इति । को दृष्टान्तः किंपुनरत्र निदर्शनमित्याशंक्याह । सुवर्णमिव यथा सुवर्णं स्वगुणरहितं सुवर्णं न नवति तद्वदिति गाथार्थः ॥ ॥ सुवर्णगुणानाह ॥ विसघाइ रसायण मंगलत्थ विणिए पयाहिणावत्ते ॥ गुरुए अडज्झकुत्थे, अठ्ठ सुवन्ने गुणा नणिआ ॥१८॥ व्याख्या॥ विषघाति विषघातनसमर्थं, रसायनं वयस्तम्भनकर्तृ, मंगलार्थं मंगलप्रयोजनं, विनीतं यथेष्टकटकादिप्रकारसंपादनेन । प्रदक्षिणावर्त्तं, तप्यमानं प्रादक्षिण्येनावर्त्तते, गुरु सारोपेतं, अदाह्यं नाग्निना दह्यते । अकुथनीयं न कदाचित् कुथतीत्येतेऽष्टावनन्तरोदिताः सुवर्णे सुवर्णविषया गुणा नणितास्तत्स्वरूपज्ञैरिति गाथार्थः ॥ ॥ उक्ताः सुवर्णगुणाः सांप्रतमुपनयमाह ॥ चउकारणपरिसुद्धं, कसछेअणतावतालणाए अ ॥ जं तं विसघाइरसायणाइ गुणसंजुअं होइ ॥ १९ ॥ व्याख्या ॥ चतुःकारणपरिशुद्धं चतुःपरीक्षायुक्तमित्यर्थः । कथमित्याह । कषछेदतापताडनया चेति । कषेण छेदेन तापेन ताडनया च यदेवंविधं तद्विषघाति

रसायनादिगुणसंयुक्तं भवति । भावसुवर्णं स्वकार्यसाधकमिति गाथार्थः ॥ ॥ यच्चैवं-भूतम् ॥ तं कसिणगुणोवेअं, होइ सुवन्नं न सेसयं जुत्ती ॥ नहि नामरूवमेत्ते-ण एवमगुणो हवइ भिक्खू ॥ २० ॥ ॥ व्याख्या ॥ तदनन्तरोदितं कृत्स्नगुणोपेतं संपूर्णगुणसमन्वितं भवति सुवर्णं यथार्थं न शेषं कषाद्यशुद्धम् । युक्तिरिति वर्णादिगुणसाम्येऽपि युक्तिसुवर्णमित्यर्थः । प्रकृते योजयति । यथैतत्सुवर्णं न भवति । एवं नहि नामरूपमात्रेण रजोहरणादिसंधारणादिनागुणोऽविद्यमानप्रस्तुताध्ययनोक्तगुणो भवति भिक्षुः । भिक्षामटन्नपि न भवतीति गाथार्थः ॥ ॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह ॥ जुत्ती सुवन्नगं पुण, सुवन्नवन्नं तु जइ वि कीरिज्जा ॥ न हु होइ तं सुवन्नं, सेसेहिं गुणेहिं-संतेहिं ॥ ४२१ ॥ व्याख्या ॥ युक्तिसुवर्णं कृत्रिमसुवर्णमिहलोके सुवर्णवर्णं तु जात्यसुवर्णवर्णमपि यद्यपि क्रियेत पुरुषनैपुण्येन । तथापि नैव भवति तत् सुवर्णं परमार्थेन शेषैर्गुणैः कषादिभिरसद्भिरविद्यमानैरिति गाथार्थः ॥ ॥ एवमेव किमित्याह । जे अज्झयणे भणिआ, भिक्खुगुणा तेहि होइ सो भिक्खू ॥ वन्नेण जच्चसुवन्नगं व संते गुणनिहिंमि ॥ व्याख्या ॥ येऽध्ययने भणिता भिक्षुगुणा अस्मिन्नेव प्रक्रान्ते जिनवचने चित्तसमाध्यादयः । तैः करणभूतैः सद्भिर्भवत्यसौ भिक्षुर्नामस्थापनाद्रव्यभिक्षुव्यपोहेन भावभिक्षुः परिशुद्धभिक्षावृत्तित्वात् । किमिवेत्याह । वर्णेन पीतलक्षणेन जात्यसुवर्णमिव परमार्थसुवर्णमिव सति गुणनिधौ विद्यमानेऽन्यस्मिन् कषादौ गुणसंघाते । एतदुक्तं भवति । यथान्यगुणयुक्तं शोभनवर्णं सुवर्णं भवति तथा चित्तसमाध्यादिगुणयुक्तो भिक्षणशीलो भिक्षुर्भवतीति गाथार्थः ॥ ॥ व्यतिरेकतः स्पष्टयति । जो भिक्खू गुणरहिउ, भिक्खं गिण्हइ न होइ सो भिक्खू ॥ वन्नेण जच्चसुवन्नगं व असइ गुणनिहिंम्मि ॥ ४२३ ॥ व्याख्या ॥ यो हि भिक्षुर्गुणरहितः चित्तसमाध्यादिशून्यः सन् भिक्षामटति । न भवत्यसौ भिक्षुर्भिक्षाटनमात्रेणैवापरिशुद्धभिक्षावृत्तित्वात् । किमिवेत्याह । वर्णेन युक्तिसुवर्णमिव । यथा तद्वर्णमात्रेण सुवर्णं न भवत्यसति गुणनिधौ कषादिक इति गाथार्थः ॥ किंच ॥ उद्दिठकयं भुंजइ, छक्कायपमद्दउ घर कुणइ ॥ पच्चक्खं च जलगए, जो पिअइ कहं नु सो भिक्खू ॥ ४२४ ॥ व्याख्या ॥ उद्दिश्य कृतं भुङ्क्त इत्यौद्देशिकमित्यर्थः । षट्कायप्रमर्दकः यत्र क्वचन पृथिव्याद्युपमर्दकः गृहं करोति संभवत्येवैपणीयालये मूर्छया वसतिर्भाटकगृहं वा । तथा प्रत्यक्षं चोपलभ्यमान एव जलगतानप्कायादीन् यः पिबति तत्त्वतो विनालम्बनेन कथं न्वसौ भिक्षुर्नैव भावभिक्षुरिति गाथार्थः ॥ ॥ उक्त उपनयः सांप्रतं निगमनमाह ॥ तम्हा जे अज्झयणे, भिक्खुगुणा तेहिं होइ सो भिक्खू ॥ तेहिं अ सउत्तरगुणेहि, होइ सो भावियतरो उ ॥ ४२५ ॥ व्याख्या ॥ यस्मादेतदेवं यदनन्तरमुक्तं तस्माद् येऽध्ययने प्रस्तुत एव भि-

क्षुगुणा मूलगुणरूपा उक्तास्तैः करणनूतैः सन्निर्नवत्यसौ निक्षुस्तैश्च पुनः सोत्तरगुणैः पिएकविशुद्ध्याद्युत्तरगुणसमन्वितैर्नवत्यसौ नावितत्तरश्चारित्रधर्मे तु प्रसन्नतर इति गाथार्थः ॥ उक्तो नामनिक्षेपः। सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नस्यावसर इत्यादिचर्चः पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम्। तच्चेदम्। निरकम्म इत्यादि। अस्य व्याख्या। निष्क्रम्य इव्यनावगृहात्प्रव्रज्यां गृहीत्वेत्यर्थः। आज्ञया तीर्थंकरगणधरोपदेशेन योग्यतायां सत्यां निष्क्रम्य। किमित्याह। बुद्धवचने अवगततत्वतीर्थंकरगणधरवचने नित्यं सर्वकालं चित्तसमाहितश्चित्तेनातिप्रसन्नो नवेत्। प्रवचन एवाभियुक्त इति गर्भः। व्यतिरेकतः समाधानोपायमाह। स्त्रीणां सर्वासत्कार्यनिबन्धननूतानां वशं तदायत्ततारूपं नचापि गछेत्। तद्वशगो हि नियमतो वान्तं प्रत्यापिबति। अतो बुद्धवचनचित्तसमाधानतः सर्वथा स्त्रीवशत्यागादनेनैवोपायेनान्योपायासंनवात्। वान्तं परित्यक्तं सद्विषयजम्बालं न प्रत्यापिबति न मनागप्याजोगतोऽनानोगतश्च तत्सेवते यः। स निक्षुर्नावनिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

पुढविं न खणे न खणावए, सीउदगं न पिए न पियावए ॥
अगणि सत्थं जहा सुनिसिअं, तं न जले न जलावए जे स निक्खू ॥२॥

(अवचूरिः) पृथ्वीं सचेतनादिरूपां स्वयं न खनति न खानयति परैरेकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति खनन्तमप्यन्यं नानुजानातीत्येवं सर्वत्र योज्यम्। शीतोदकं सचित्तजलं न पिबति स्वयं न पाययति परान्। अग्निः षड्जीवघातकः। किंवदित्याह। शस्त्रं खड्गादि। तद्यथा सुनिशितमुज्ज्वालितं तद्वत्। तं न ज्वालयति स्वयं न ज्वालयति परैः स निक्षुः। आह। षड्जीवनिकायादिषु सर्वाध्ययनेष्वयमर्थोऽनिहितः। किं पुनरुच्यते। तदुक्तार्थानुष्ठानपर एव निक्षुरिति ज्ञापनाय। ततो न दोषः ॥ २ ॥

(अर्थ.) तेमज पुढविं इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (पुढविं के०) पृथिवीं एटले नूमिने पोते (न खणे के०) न खनति एटले खोदे नहि. (न खणावए के०) न खानयति एटले बीजा पासे खोदावे नहि, तथा खोदनारने अनुमोदे नहि. (सीउदगं के०) शीतोदकं एटले सचित्त जल प्रत्ये पोते (न पिए के०) न पिबति एटले पिये नहि, (न पियावए के०) न पाययति एटले बीजाने पिवरावे नहि, तथा पोते पिनारने अनुमोदे नहि. (सुनिसिअं के०) सुनिशितं एटले तीक्ष्ण एवा (सत्थं जहा के०) शस्त्रं यथा एटले खड्गादिशस्त्रसमान एवा (अगणि के०) अग्निं एटले अग्निकाय प्रत्ये पोते (न जले के०) न ज्वालयति एटले

सलगावे नहि, (न जलावए के०) न ज्वालयति एटले बीजा पासे सलगावे नहि, तथा सलगावनारने अनुमोदे नहि. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय ले. ॥ २ ॥

(दीपिका.) तथा साधुः पृथ्वीं सचेतनादिरूपां न खनति स्वयम् । नच खानयति परैः । एकग्रहणे तज्जातीयानामपि ग्रहणात् खनन्तमन्यं नानुजानातीत्येवं सर्वत्र वेदितव्यम् । तथा यः साधुः सचित्तं पानीयं स्वयं न पिवति । नच पाययति परान् । तथा अग्निः षड्जीवनिकायघातकः । किंवत् । यथा सुनिशितमुज्ज्वालितं शस्त्रं जीवघातकं भवेत् । ततस्तमग्निं यः स्वयं न ज्वालयति । परैर्न ज्वालयति । स इत्थंभूतो भिक्षुर्भवेत् । ननु षड्जीवनिकायादिष्वध्ययनेषु पूर्वोक्तेषु सर्वत्रायमेवार्थः कथितः । किमर्थं पुनरपि सभिक्षुनामाध्ययनेऽपि स एवार्थः प्ररूप्यते । पुनरुक्तिदोषप्रसंगो जायते । अत्रोत्तरमाह । षड्जीवनिकायपालनापर एव भिक्षुरुच्यते नान्य इति ज्ञापनार्थं ततो न दोषः ॥ २ ॥

(टीका.) तथा पुढवि त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । पृथिवीं सचेतनादिरूपां न खनति स्वयम् । न खानयति परैः । एकग्रहणेतत्तज्जातीयग्रहणमिति खनन्तमन्यं न समनुजानात्येवं सर्वत्र वेदितव्यम् । शीतोदकं सचित्तं पानीयं न पिवति स्वयम् । न पाययति परानिति । अग्निः षड्जीवघातकः । किंवदित्याह । शस्त्रं खड्गादि यथा सुनिशितमुज्ज्वालितं तद्वत् । तं न ज्वालयति स्वयम् । न ज्वालयति परैर्य इत्थंभूतः स भिक्षुः । आह । षड्जीवनिकायादिषु सर्वाध्ययनेष्वयमर्थोऽभिहितः । किमर्थं पुनरुक्त इत्युच्यते । तदुक्तार्थानुष्ठानपर एव भिक्षुरिति ज्ञापनार्थम् । ततश्च न दोष इति सूत्रार्थः ॥२॥

अनिलेण न वीए न वीयावए, हरियाणि न छिंदे न छिंदावए ॥
वीआणि सया विवज्जयंतो, सच्चित्तं नाहारए जे स भिक्खू ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) अनिलेनानिलहेतुना चेलकर्णादिना न वीजयत्यात्मादि स्वयम् । न वीजयति परैः । हरितानि न छिनत्ति स्वयं न छेदयति परैः । बीजानि व्रीह्यादीनि संघट्टनादिना वर्जयेत् । सचित्तं नाहारयति यः कदाचिदपुष्टालम्बने स भिक्षुः ॥ ३ ॥

(अर्थ.) तेम अनिल इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (अनिलेण के०) अनिलेन एटले पवन जेथी उत्पन्न थाय एवा व्यजन (पंखो), वस्त्रनो छेडो इत्यादिवडे पोते पोताने (न वीए के०) न वीजयति एटले वीजावे नहि, (न वीआवए के०) न वीजयति एटले बीजा पासे पोताने वीजावे नहि, तथा वीजावनारने अनु-

मोदे नहि. जे (हरिश्राणि के०) हरितानि एटले हरितकाय प्रत्ये (न छिंदे के०) न छिनत्ति एटले कापे नहि, (न छिंदावए के०) न छेदयति एटले बीजा पासे कपावे नहि, तथा पोते कापनारने अनुमोदे नहि. तथा जे (बीश्राणि के०) बीजानि एटले शालि, गोधूम प्रमुख बीज प्रत्ये (सया के०) सदा एटले निरंतर (विवज्जंतो के०) विवर्जयन् एटले संघट्टन, मर्दन प्रमुख न थाय तेवी रीते वर्जतो थतो (सचित्तं के०) सचित्तं एटले सचित्त वस्तु प्रत्ये (नाहारए के०) नाहारयति एटले आहार करे नहि. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) तथा योऽनिलेन वायुना वायुहेतुना चेलकर्णादिनात्मादि न स्वयं वीजयति । नापि परैर्वीजयति । तथा हरितानि बालतृणादीनि यः स्वयं न छिनत्ति । नच परैश्छेदयति । तथा यः बीजानि हरितफलरूपाणि व्रीह्यादीनि सदा सर्वकालं विवर्जयेत् संघट्टनादिक्रियया । तथा यः सचित्तं नाहारयति कदाचिदपि सवत्रे कारणेऽपि । स भिक्षुः ॥ ३ ॥

(टीका.) तथा अनिलेण त्ति सूत्रम् । अनिलेनानिलहेतुना चेलकर्णादिना न बीजयत्यात्मादि स्वयम् । न बीजयति परैः । हरितानि तृणादीनि न छिनत्ति स्वयम् । न छेदयति परैर्बीजानि हरितफलरूपाणि व्रीह्यादीनि सदा सर्वकालं विवर्जयन् संघट्टनादिक्रियया सचित्तं नाहारयति । यः कदाचिदप्यपुष्टालम्बनः स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥३॥

वहणं तसथावराण होइ, पुढवीतणकठनिस्सिश्राणं ॥
तम्हा उद्देसिश्रं न भुंजे, नो वि पए न पयावए जे स भिक्खू ॥ ४ ॥

(श्रवचूरिः) औद्देशिकादिपरिहारेण त्रसस्थावरपरिहारमाह । वधनं त्रसस्थावराणां पृथिवीतृणकाष्ठादिनिश्रितानां भवति तथा समारम्भात् । तस्मादौद्देशिकं न भुङ्क्ते । न केवलमेतत् । न पचति स्वयं व्रीह्यादीनि । न पाचयति परैः । पचन्तमन्यं नानुजानाति स भिक्षुः ॥ ४ ॥

(अर्थ.) औद्देशिक प्रमुख आहार वर्जवाथी त्रस तथा स्थावर जीवोनी रक्षा कहे छे. वहणं इत्यादि सूत्र. जे माटे आहार तैयार करता (पुढवीतणकठनिस्सिआणं के०) पृथिवीतृणकाष्ठनिःसृतानां पृथिवी एटले भूमि, तृण एटले घास अने काष्ठ एटले लाकडां एने आश्रय करी रहेला एवा (तसथावराणं के०) त्रसस्थावराणां एटले त्रस ते बेइंद्री प्रमुख अने स्थावर ते एकेंद्रिय जीव तेमनी (वहणं

के०) वधनं एटले हिंसा (होइ के०) भवति एटले थाय छे. (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते माटे (जे के०) यः एटले जे साधु (उद्देसिअं के०) औद्देशिकं एटले साधुने आपवानी इच्छाथी करेला आहारादिकने (न भुंजे के०) न भुङ्क्ते एटले भक्षण करे नहि. तथा (नो वि पए के०) नापि पचति एटले पोते रांधे पण नहि, तेमज (न पयावए के०) न पाचयति एटले रंधावे पण नहि. तेमज रांधनारने अनुमोदे नहि. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे.॥४॥

(दीपिका.) अथौद्देशिकादिपरिहारेण त्रसस्थावरपरिहारमाह । यस्मात् कृतौद्देशिकादौ त्रसस्थावराणां त्रसानां द्वीन्द्रियादीनां स्थावराणां च पृथिव्यादीनां जीवानां वधनं हननं भवति। किं० त्रसस्थावराणाम्। पृथिवीतृणकाष्टनिःसृतानाम्। तथा समारम्भात्। यस्मादेवं तस्मात्कारणादौद्देशिकं कृतादि । अन्यच्च सावद्यं यो न भुङ्क्ते। न केवलमेतत् ।-किंतु । यः स्वयं न पचति । नाप्यन्यैः पाचयति । नाप्यन्यं पाचयन्तं समनुजानाति । स भिक्षुः ॥ ४ ॥

(टीका.) औद्देशिकादिपरिहारेण त्रसस्थावरपरिहारमाह । वहणं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । वधनं हननं त्रसस्थावराणां द्वीन्द्रियादिपृथिव्यादीनां भवति कृतौद्देशिके । किंविशिष्टानाम्। पृथिवीतृणकाष्टनिःसृतानां तथा समारम्भात्। यस्मादेवं तस्मादौद्देशिकं कृताद्यन्यच्च सावद्यं न भुङ्क्ते। न केवलमेतत् । किंतु।नापि पचति स्वयम्। न पाचयति परैर्न पचन्तमनुजानाति यः । स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

रोइअ नायपुत्तवयणे, अत्तसमे मन्निज्ज छप्पि काए ॥
पंच य फासे महव्वयाइं, पंचासवसंवरे जे स भिक्खू ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) रोचयित्वा विधिग्रहणभावनाभ्यां प्रियं कृत्वा ज्ञातपुत्रवचनमात्मसमानान्मन्यते षडपि कायान् पृथिव्यादीन् । चशब्दोऽप्यर्थः।पञ्चापि स्पृशति सेवते महाव्रतानि पञ्चाश्रवसंवृतश्च यः स भिक्षुरिति ॥ ५ ॥

(अर्थ.) वली रोइअ इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (नायपुत्तवयणे के०) ज्ञातपुत्रवचनं एटले श्री महावीर स्वामीना वचन प्रत्ये (रोइअ के०) रोचयित्वा एटले विधिपूर्वक ग्रहण प्रमुख करवाथी पोताने प्रिय एवुं करीने (पंचासवसंवरे के०) पञ्चास्रवसंवृतः एटले पांच इन्द्रियोने वशमां राखनारा एवा थया छता (छप्पि के०) षडपि एटले छए (काए के०) कायान् एटले जीवनिकाय प्रत्ये (अत्तसमे के०) आत्मसमान् एटले पोताना जीव सरखा एवा (मन्निज्ज

के०) मन्यते एटले माने, (य के०) च एटले वली (पंच के०) पञ्च एटले प्राणा-
तिपातविरमण प्रमुख पांच (महव्वयाइं के०) महाव्रतानि एटले महाव्रत प्रत्ये
(फासे के०) स्पृशति एटले सेवे. (स के०) सः एटले ते (जिक्खू के०) जिक्षु
एटले साधु कहेवाय ठे. ॥ ५ ॥

(दीपिका.) यः साधुः षडपि पृथिव्यादिजीवनिकायानात्मसमान् मन्यते।
किं कृत्वा । ज्ञातपुत्रवचनं रोचयित्वा । ज्ञातपुत्रो महावीरदेवस्तस्य वचनं विधि-
ग्रहणासेवनाभ्यां प्रियं कृत्वा । पुनर्यः पञ्चापि महाव्रतानि स्पृशति सेवते । पुनः
पञ्चाश्रवसंवृतो जवेत् । स जिक्षुः ॥ ५ ॥

(टीका.) किंच। रोइअ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। रोचयित्वा विधिग्रहणा-
नाभ्यां प्रियं कृत्वा। किं तदित्याह। ज्ञातपुत्रवचनं जगवन्महावीरवर्धमानवचनम्। आत्म-
समानात्मतुल्यान्मन्यते षडपि कायान् पृथिव्यादीन्। पञ्च चेति च शब्दोऽप्यर्थः।
पञ्चापि स्पृशति सेवते महाव्रतानि। पञ्चास्रवसंवृतश्च द्रव्यतोऽपि पञ्चेन्द्रियसंवृतश्च यः
स जिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

चत्तारि वमे सया कसाए, धुवजोगी हविज्ज बुद्धवयणे॥
अहणे निज्जायरूवरयए, गिहिजोगं परिवज्जए जे स जिक्खू ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) चतुरः क्रोधादीन् कषायान् वमति तत्प्रतिपक्षसेवनेन। ध्रुवयोगी के-
चितयोगवांश्च जवति । बुद्धवचन इति तृतीयार्थे सप्तमी । अधनश्चतुष्पदादि-
हितः। निर्जातरूपरजतो निर्गतसुवर्णरूप्यः। गृहियोगं मूर्छया गृहस्थसंबन्धं परि-
जंयति यः। स जिक्षुरिति ॥ ६ ॥

(अर्थ.) वली चत्तारि इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (चत्तारि के०
चतुरः एटले क्रोध प्रमुख चार (कसाए के०) कषायान् एटले कषाय प्रत्ये
या के०) सदा एटले सर्व काल (वमे के०) वमति एटले त्याग करे. वली जे
बुद्धवयणे के०) बुद्धवचने एटले तीर्थंकरना वचनने विषे (धुवजोगी के०)
गी एटले निश्चय योगवाला अर्थात् आगम वचनने अनुसरीने मन वचन
योगने स्थिर राखनारा, (अहणे के०) अधनः एटले चोपगा जानवर प्रमुख
रहित एवा, (निज्जायरूवरयए के०) निर्जातरूपरजतः एटले सोनुं तथा
रूपेनो त्याग करनारा एवा (हविज्ज के०) जवति एटले होय ठे. तेमज (
हिजोगं के०) गृहियोगं एटले मूर्छाथी गृहस्थनी साथे जे परिचय तेने (

के०) परिवर्जयति एटले सर्व प्रकारे छोडे. (स के०) सः एटले ते (त्रिक्कू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) किंच । यः साधुश्चतुरः क्रोधादीन् कपायान् सदा सर्वकालं वमति त्यजति । पुनर्यो ध्रुवयोगी भवति । उचितनित्ययोगवान् स्यात् । केन । बुद्धवचनेन तीर्थंकरवचनेन करणभूतेन । तृतीयार्थे सप्तम्यत्र । किंभूतः साधुः । अधनः । चतुष्पदादिरहितः । पुनः किंभूतः साधुः । निर्जातरूपरजतः । निर्गतस्वर्णरूप्य इति भावः । पुनर्यो गृहियोगं मूर्छया गृहस्थसंबन्धं परिवर्जयति सर्वैः प्रकारैः परित्यजति यः । स भिक्षुः ॥ ६ ॥

(टीका.) किं च चत्तारि त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । चतुरः क्रोधादीन् वमति तत्प्रतिपक्षाभ्यासेन सदा सर्वकालं कपायान् । ध्रुवयोगी चोचितनित्ययोगवांश्च भवति । बुद्धवचन इति तृतीयार्थे सप्तमी । तीर्थंकरवचनेन करणभूतेन ध्रुवयोगी भवति यथागममेवेति भावः । अधनश्चतुष्पदादिरहितः । निर्जातरूपरजतो निर्गतसुवर्णरूप्य इति भावः । गृहियोगं मूर्छया गृहस्थसंबन्धं परिवर्जयति सर्वैः प्रकारैः परित्यजति यः । स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ ६ ॥

सम्मद्दिठी सया अमूढे, अत्थि हु नाणे तवे संजमे अ ॥
तवसा धुणइ पुराणपावगं, मणवयकायसुसंवुडे जे स भिक्खू ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) सम्यग्दृष्टिः सदाविप्लुतः सन्नेवं मन्यते । अस्ति ज्ञानं हेयोपादेयविषयमतीन्द्रियेष्वपि । तपश्च बाह्याभ्यन्तररूपम् । संयमो नवकर्मानुपादानरूपः । इत्थं च दृढभावस्तपसा धुनोति पुराणं पापं मनोवाक्कायसुसंवृतो यः । स भिक्षुरिति ॥ ७ ॥

(अर्थ.) तेमज सम्मद्दिठी इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (सम्मद्दिठी के०) सम्यग्दृष्टिः एटले भावसम्यक्त्वदृष्टि एवा तथा (सया के०) सदा एटले निरंतर (अमूढे के०) अमूढः एटले कोइ प्रकारनो पण चित्तमां विक्षेप न राखनारा एवा थया छता एम माने. शुं माने ते कहे छे. (हु के०) निश्चये (नाणे के०) ज्ञानं एटले हेय तथा उपादेय वस्तु संबंधी ज्ञान, (तवे के०) तपः एटले कर्मरूप मल धोइ नाखवाने शुद्ध जलसमान एवुं तप (अ के०) च एटले वली (संजमे के०) संयमः एटले जेथी नवुं कर्मबंधन न थाय एवो संयम (अत्थि के०) अस्ति एटले छे. एम जे माने. तथा (मणवयकायसुसंवुडे के०) मनोवचनकायसुसंवृतः एटले मनोगुप्ति, वचनगुप्ति अने कायगुप्ति ए त्रणे गुप्तिने बरावर साचवनारा

एवा जे (तवसा के०) तपसा एटले तपस्या वडे (पुराणपावगं के०) पुराणपापकं एटले पूर्वे उपार्जन करेला पाप कर्मने (धुणइ के०) धुनोति एटले आत्मप्रदेशमांथी खंखेरी नाखे, (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) पुनराह । यः साधुः सम्यग्दृष्टिः भावसम्यग्दर्शनी । पुनः सदामूढः सदाविप्लुतः सन्नेवं मन्यते । अस्त्येव ज्ञानं हेयोपादेयविषयमतीन्द्रियेष्वपि । तथा तपश्च अस्त्येव बाह्याभ्यन्तरकर्ममलापयने पानीयसदृशम् । तथा संयमश्च नवकर्मानुपादानरूपः । इत्थं च दृढभावो यस्तपसा धुनोति पुराणं पापं भावसारया प्रवृत्त्या । पुनर्यो मनोवचनकायेषु संवृतः । कोऽर्थः । तिसृभिर्गुप्तिभिर्गुप्तः । स भिक्षुः ॥७॥

(टीका.) तथा सम्मद्दिठि त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । सम्यग्दृष्टिर्भावसम्यग्दर्शनी सदा अमूढोऽविप्लुतः सन्नेवं मन्यते । अस्त्येव ज्ञानं हेयोपादेयविषयमतीन्द्रियेष्वपि । तपश्च बाह्याभ्यन्तरकर्ममलापनयनजलकल्पम् । संयमश्च नवकर्मानुपादानगुणः । इत्थं च दृढभावस्तपसा धुनोति पुराणपापं भावसारया प्रवृत्त्या मनोवाक्कायसंवृतस्तिसृभिर्गुप्तिभिर्गुप्तो यः । स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ ७ ॥

तहेव असणं पाणगं वा, विविहं खाइमसाइमं लभित्ता ॥
होही अठो सुए परे वा, तं न निहे न निहावए जे स भिक्खू ॥८॥

(अवचूरिः) तथैवेति पूर्वविधानेन । अशनं पानं वा । विविधमनेकप्रकारं खाद्यं स्वाद्यं लब्ध्वा प्राप्य भविष्यत्यर्थः कार्यं श्वःपरश्वो वेति तदशनादि न निधत्ते न स्थापयति । न निधापयत्यन्यैः । स्थापयन्तमन्यं नानुजानाति यः सर्वथा सन्निधिपरित्यागवान् । स भिक्षुरिति ॥ ८ ॥

(अर्थ.) वली तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (जे के०) यः एटले जे (असणं के०) अशनं एटले अशन, (पाणगं के०) पानकं एटले पी वाय एवी जल प्रमुख वस्तु, (वा वि के०) वापि एटले तेमज (विविहं के०) विविधं एटले विविध प्रकारनुं (खाइम के०) खाद्यं एटले खाद्य वस्तुप्रत्ये अने (साइमं के०) स्वाद्यं एटले स्वादिम प्रत्ये (लभित्ता के०)लब्ध्वा एटले पामीने (सुए के०) श्वः एटले आवती काले (वा के०) अथवा (परे के०) परश्वः एटले परम दिवसे (अठो के०) अर्थः एटले प्रयोजन (थाय) (होही के०) भविष्यति एटले एम विचारी (तं के०) तत् एटले ते अशन प्रमुख चार प्रकारना आहार प्रत्ये

(न निहे के०) न निधत्ते एटले राखी मूके नहि. तेमज (न निहावए के०) न निधापयति एटले बीजा पासे रखावे नहि. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) किंच। तथैव पूर्वसाधुवत्। अशनं पानकं च पूर्वोक्तस्वरूपम्। तथा विविधमनेकप्रकारं खाद्यं स्वाद्यं च पूर्वोक्तस्वरूपमेव। लब्ध्वा प्राप्य। किमित्याह। भविष्यत्यर्थः प्रयोजनमनेनेति श्वः परश्वो वेति तदशनादि न निधत्ते न स्थापयति स्वयम्। तथा न निधापयति न स्थापयति अन्यैः। तथा स्थापयन्तमन्यं नानुजानाति यः सर्वथा संनिधिपरित्यागवान् स भिक्षुः ॥ ८ ॥

(टीका.) तहेव असणं ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। तथैवेति पूर्वर्षिविधानेन। अशनं पानं च प्रागुक्तस्वरूपम्। तथा विविधमनेकप्रकारं खाद्यं स्वाद्यं च प्रागुक्तस्वरूपमेव लब्ध्वा प्राप्य। किमित्याह। भविष्यत्यर्थः प्रयोजनमनेन श्वः परश्वो वेति तदशनादि न निधत्ते न स्थापयति स्वयम्। तथा न निधापयति न स्थापयत्यन्यैः। स्थापयन्तमन्यं नानुजानाति यः सर्वथा संनिधिपरित्यागवान् स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ ८ ॥

तहेव असणं पाणगं वा, विविहं खाइमसाइमं लभित्ता ॥
छंदिअ साहम्मिआण भुंजे, भुच्चा सज्झायरए जे स भिक्खू ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) तथैवासनादिकं लभेत प्राप्नुयात्। छन्दित्वा निमन्त्र्य समानधार्मिकान् साधून् भुङ्क्ते। भुक्त्वा च स्वाध्यायरतश्च यः स भिक्षुरिति ॥ ९ ॥

(अर्थ.) वली तहेव इत्यादि सूत्र. (तहेव के०) तथैव एटले तेमज (जे के०) यः एटले जे (असणं के०) अशनं एटले अशन, (पाणगं के०) पानकं एटले पान, (वावि के०) वापि एटले तेमज (विविहं के०) विविधं एटले अनेक प्रकारनुं (खाइम के०) खाद्यं एटले खादिम अने (साइमं के०) स्वाद्यं एटले स्वादिम प्रत्ये (लभित्ता के०) लब्ध्वा एटले पामीने (साहम्मिआण के०) समानधार्मिकान् एटले बीजा साधु प्रत्ये (छंदिअ के०) छंदित्वा एटले बुलावीने पछी (भुंजे के०) भुङ्क्ते एटले भोजन करे. अने (भुच्चा के०) भुक्त्वा एटले भोजन करीने (सज्झायरए के०) स्वाध्यायरतः एटले स्वाध्याय करवामां तत्पर थाय, (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ ९ ॥

(दीपिका.) किंच। तथैव यः साधुः अशनं पानं च विविधं खाद्यं स्वाद्यं च लब्ध्वा इत्यादिव्याख्या पूर्ववत्। लब्ध्वा किमित्याह। छन्दित्वा निमन्त्र्य समानधार्मि-

कान्। भुंक्ते स्वात्मतुल्यत्वात् वात्सल्यसिद्धेः। भुक्त्वा च स्वाध्यायरतश्च भवेत्। च शब्दाक्षेपानुष्ठानपरश्च स्यात्। स भिक्षुः॥ ए॥

(टीका.) किंच। तहेव त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। तथैवाशनं पानं च विविधं खाद्यं स्वाद्यं च लब्ध्वेति पूर्ववत्। लब्ध्वा किमित्याह। छन्दित्वा निमन्त्र्य समानधार्मिकान् साधून् भुंक्ते स्वात्मतुल्यतया तद्वात्सल्यसिद्धेः। तथा भुक्त्वा स्वाध्यायरतश्च यः। चशब्दाक्षेपानुष्ठानपरश्च यः। स भिक्षुरिति सूत्रार्थः॥ ए॥

न य वुग्गहिअं कहं कहिज्जा, न य कुप्पे निहुइंदिए पसंते॥
संजमधुवजोगजुत्ते, उवसंते अवहेडए जे स भिक्खू॥ १०॥

(अवचूरिः) न च वैग्रहिकीं कलहसंबद्धां कथां कथयति। सद्वादकथास्वपि न कुप्यति परस्य। अपितु निभृतेन्द्रियोऽनुद्धतेन्द्रियः। प्रशान्तोऽरागादिः। संयमे ध्रुवं योगेन मनोवाग्योगलक्षणेन युक्तः। उपशान्तोऽनाकुलः कायचापलादिरहितः। अविहेठको न कचिदोचित्येऽनादरवान् यः स भिक्षुरिति॥ १०॥

(अर्थ.) वली साधुना अधिकारमांज कहे छे. णय इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (वुग्गहिअं के०) वैग्रहिकीं एटले कलहवाली (कहं के०) कथां एटले कथा प्रत्ये (न य कहिज्जा के०) नच कथयति एटले कहे नहि. तेमज सारी वात करता पण जे (नय कुप्पे के०) नच कुप्यति एटले कोप न करे. पण जे (निहुइंदिए के०) निभृतेन्द्रियः एटले जेमना इंद्रियो उद्धत नथी एवा, (पसंते के०) प्रशान्तः एटले राग रूपादिवडे रहित एवा, (संजमधुवजोगजुत्ते के०) संयमध्रुवयोगयुक्तः एटले संयमने विषे सर्वकाल मन वचन कायाए उचित प्रवृत्ति करनारा एवा, (उवसंते के०) उपशान्तः एटले व्याकुलतारहित एवा तथा (अविहेडए के०) अविहेठकः एटले उचित कार्यनो अनादर न करनार एवा होय. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे.॥ १०॥

(दीपिका.) अथ भिक्षुलक्षणाधिकार एवाह। यः साधुर्वैग्रहिकीं कलहसंबद्धां कथां न कथयति। पुनर्यः सद्वादकथास्वपि न कुप्यति परस्य। अपितु निभृतेन्द्रियोऽनुद्धतेन्द्रियो भवेत्। पुनर्यः प्रशान्तो रागादिरहित एवास्ते। तथा संयमे पुरोक्तरूपे ध्रुवं सर्वकालं योगेन कायवाग्मनःकर्मलक्षणेन युक्तः प्रतिनियतोऽचित्येन प्रवृत्तः। तथा य उपशान्तः अनाकुलः कायचापलादिरहितः। पुनर्

ऽविहेठकः न कचिडुचितेऽनादरवान् । न क्रोधादीनां विश्लेपक इत्यन्ये। इत्थंनूतः स जिक्षुः ॥ १० ॥

(टीका.) जिक्षुलक्षणाधिकार एवाह । नय त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । न च वैग्रहिकीं कलहप्रतिबद्धां कथां कथयति । सद्वादकथादिष्वपि न कुप्यति परस्यापितु निभृतेन्द्रियोऽनुद्धतेन्द्रियः प्रशान्तो रागादिरहित एवास्ते । तथा संयमे पूर्वोक्ते ध्रुवं सर्वकालं योगेन वाङ्मनःकायलक्षणेन योगेन युक्तो योगयुक्तः प्रतिभेदमौचित्येन प्रवृत्तेः । तथा उपशान्तोऽनाकुलः कायचापलादिरहितः । अविहेठकः न कचिडुचिते-ऽनादरवान् । क्रोधादीनां विश्लेपक इत्यन्ये । य इत्थंनूतः स जिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥१०॥

जो सहइ हु गामकंटए, अक्कोसपहारतज्जणाउ अ ॥
नयनेरवसद्दसप्पहासे, समसुहदुक्खसहे अ जे स निक्खू ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) यः सहते ग्रामा इन्द्रियाणि तद्दुःखहेतून् कंटकान् । तानेवाह । आक्रोशान् जकारादिनिः । प्रहारान् कशादिनिः । तर्जनामसूयादिनिः । नैरवनया अत्यन्तनयानकाः शब्दाः सप्रहासा यत्र स्थान इति गम्यम् । वेतालादिकृतार्त्तनादाट्टहास इत्यर्थः । अत्रोपसर्गेषु सत्सु समसुखदुःखसहश्च योऽचालितसामायिकनावः स निक्षुरिति ॥ ११ ॥

(अर्थ.) वली जो सहइ इत्यादि सूत्र. (जो के०) यः एटले जे (गामकंटए के०) ग्रामकंटकान् एटले इंद्रियोने कंटक समान डुःखना आपनार एवा (अक्कोसपहारतज्जणाउ के०) आक्रोशप्रहारतर्जनाः एटले आक्रोश ते तुछकारी वचन, प्रहार ते कशा (चाबक) प्रमुख वडे ताडना अने तर्जना ते मत्सरना वचन प्रत्ये (अ के०) च एटले वली (नयनेरवसद्दसप्पहासे के०) नैरवनयशब्दप्रहासे एटले अतिशय आकरा नयने उपजाववनारा, अट्टहास सहित एवा वेतालादिकना शब्द ज्यां छे एवा स्थानकने विषे (जे के०) यः एटले जे (समसुहडुक्खसहे के०) समसुखडुःखसहः एटले समताथी सुखडुःखने समान गणनारा एवा होय. (स के०) सः एटले ते (निक्खू के०) जिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) किंच । यः साधुः सम्यक् ग्रामकंटकान् सहते । ग्रामा इन्द्रियाणि तेषां डुःखहेतवः कंटकास्तान् । स्वरूपत एवाह । आक्रोशान् प्रहारान् तर्जनाश्चेति । तत्र आक्रोशा जकारादिनिः । प्रहाराः कशादिनिः । तर्जना असूयादिनिः । तथा नैरवनया अत्यन्तरौद्रनयजनकाः शब्दाः सप्रहासा यस्मिन् स्थान इति गम्यते ।

तथा तस्मिन्। वेतालादिकृतार्त्तनादाट्टहास इत्यर्थः। अत्र उपसर्गेषु सत्सु समसुख-दुःखसहश्च योऽचलितसमताभावः स भिक्षुः ॥ ११ ॥

(टीका.) किंच। जो सहइ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। यः खलु महात्मा सहते सम्यग्ग्रामकंटकान्। ग्रामा इन्द्रियाणि तद्दुःखहेतवः कंटकास्तान्। स्वरूपत एवाह। आक्रोशान् प्रहारान् तर्जनाश्चेति। तत्राक्रोशो यकारादिभिः। प्रहाराः क-शादिभिः। तर्जना असूयादिभिः। तथा भैरवभया अत्यन्तरौद्रभयजनकाः शब्दाः सप्रहासा यस्मिन् स्थान इति गम्यते। तत्तथा तस्मिन्। वेतालादिकृतार्त्तनादाट्टहास इत्यर्थः। अत्रोपसर्गेषु सत्सु समसुखदुःखसहश्च यः अचलितसामायिकभावः स भिक्षु-रिति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

पडिमं पडिवज्जिआ मसाणे, नो भायए भयभेरवाइं दिअस्स ॥
विविहगुणतवोरए अ निच्चं, न सरीरं चाभिकंखए जे स भिक्खू ॥१२॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयति। प्रतिमां मासादिरूपां प्रतिपद्य स्मशानेऽपि। न बिभेति भयं न याति। भैरवभयानि दृष्ट्वा विविधगुणतपोरतः। नित्यं मूलगुणा-नशनादिसक्तश्च न शरीरमभिकाङ्क्षते निःस्पृहतया वार्त्तमानिकं भावि च य ईदृ-भूतः स भिक्षुरिति ॥ १२ ॥

(अर्थ.) एज स्पष्ट करे छे. पडिमं इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (म-साणे के०) स्मशाने एटले स्मशानने विषे (पडिमं के०) प्रतिमां एटले मास प्र-मुख अथवा विधासी प्रतिमा प्रत्ये (पडिवज्जिआ के०) प्रतिपद्य एटले विधि माफक अंगीकार करी रह्या पछी (भयभेरवाइं के०) भयभैरवानि एटले घणा भयने उ-त्पन्न करनार एवा वेताल प्रमुखना रूपादिक प्रत्ये (दिअस्स के०) दृष्ट्वा एटले जो-इने (नो भायए के०) नो बिभेति एटले भय न पामे. (अ के०) च एटले वली (निच्चं के०) नित्यं एटले नित्य (विविहगुणतवोरए के०) विविधगुणतपोरतः ए-टले मूलगुण प्रमुख विविध प्रकारना गुण अने उपवास प्रमुख तपस्याने विषे रत ए-वा जे (सरीरं के०) शरीरं एटले शरीरनी पण (न अभिकंखए के०) नाभिका-ङ्क्षते एटले आकांक्षा, इच्छा, स्पृहा राखे नहि, अर्थात् शरीर उपर विलकुल ममता राखे नहि. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे.

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टयति। यः साधुः श्मशाने प्रतिमां मासादिरूपां प्रति-पद्य विधिनाङ्गीकृत्य न बिभेति न भयं प्राप्नोति। किं कृत्वा। भैरवभयानि दृष्ट्वा।

रौद्रजयहेतूनुपलभ्य वेतालादिशब्दादीनि । किंभूतः साधुः । विविधगुणतपोरतः । नित्यं मूलोत्तरगुणेषु अनशनादितपसि च सक्तः सर्वकालं न शरीरमभिकाङ्क्षते । निस्पृहतया वार्त्तमानिकं भावि च । य इत्थंभूतः स भिक्षुः ॥ १२ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयति । पडिमं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । प्रतिमां मासादिरूपां प्रतिपद्य विधिनाङ्गीकृत्य स्मशाने पितृवने न बिभेति न भयं याति । भैरवभयानि दृष्ट्वा रौद्रभयहेतूनुपलभ्य वेतालादिरूपशब्दादीनि । विविधगुणतपोरतश्च नित्यं मूलगुणाद्यनशनादिसक्तश्च सर्वकालं न शरीरमभिकांक्षते निःस्पृहतया वार्त्तमानिकं भावि च । य इत्थंभूतः स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

असइं वोसठचत्तदेहे, अकुठे व हए लूसिए वा ॥
पुढविसमे मुणी हविज्जा, अनिआणे अकोउहल्ले जे स भिक्खू ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) न सकृदसकृत् सर्वदेवेत्यर्थः । किमित्याह । व्युत्सृष्टो द्रव्यभावप्रतिबन्धाभ्यां त्यक्तो विभूषाकरणेन देहो येन स तथाविधः । आकुष्टो वा जकाराद्यैः । हतो वा दण्डाद्यैः । लूषितः खड्गादिभिः । भक्षितोवा श्वशृगालादिना । पृथिवीसमः सर्वसहो भवति मुनिरनिदानो भावफलाशारहितः । अकुतूहलो नटादिषु । य एवंभूतः स भिक्षुरिति ॥ १३ ॥

(अर्थ.) वली असइं इत्यादि सूत्र. एटले जे (असइं के०) असकृत् एटले सर्व कालने विषे (वोसठचत्तदेहे के०) व्युत्सृष्टत्यक्तदेहः एटले व्युत्सृष्ट ते जेना उपर राग रूप नथी एवो तथा त्यक्त ते जेनाउपर आभूषण पहेरवानुं वर्ज्युं छे एवो छे देह जेमनो एवा (जे के०) यः एटले जे (मुणी के०) मुनिः एटले मुनि जे ते (अकुठे के०) आकुष्टः एटले कठोर तुंकारी एवा वचनथी हणायला एवा, (व के०) व एटले अथवा (हए के०) हतः एटले दंडादिकवडे ताडना पामेला एवा, (व के०) वा एटले अथवा (लूसिए के०) लूषितः एटले खड्गादिक वडे कपायला एवा होय तो पण (पुढविसमे के०) पृथ्वीसमः एटले पृथिवी जेम सर्व सहन करे छे तेम सर्व दुःखने समताथी सहन करनारा एवा (हविज्जा के०) भवति एटले होय. तथा जे (अनिआणे के०) अनिदानः एटले नियाणुं न करनार एवा, तेमज (अकोउहल्ले के०) अकौतूहलः एटले नृत्य नाटक प्रमुख जोवानी जेमने इच्छा नथी एवा होय, (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥१३॥

(दीपिका.) पुनराह । यो मुनिः पृथिवीसमो भवेत् । पृथिवीवत् सर्वसहः स्यात् ।

न पुनारागादिना पीड्यते । किंजूतो मुनिः । असकृत् व्युत्सृष्टत्यक्तदेहः । असकृत् सर्वदा व्युत्सृष्टो जावप्रतिबन्धाजावेन त्यक्तो विजूषाया अकरणेन देहः शरीरं येन स तथाविधः । पुनः आक्रुष्टो वा जकारादिना । हतो वा दण्कादिना । लूषितो वा खड्गादिना । जक्षितो वा श्रृगालादिना । किंजूतो मुनिः । अनिदानः जाविफलस्पृहारहितः । पुनः अकुतूहलश्च नटादिषु य एवंजूतः स जिक्षुः ॥ १३ ॥

(टीका.) असइ त्ति सूत्रम् । न सकृदसकृत्सर्वदेत्यर्थः । किमित्याह । व्युत्सृष्टत्यक्तदेहः । व्युत्सृष्टो जावप्रतिबन्धाजावेन त्यक्तो विजूषाकरणेन देहः शरीरं येन स तथाविधः । आक्रुष्टो वा यकारादिना हतो वा दण्कादिना लूषितो वा खड्गादिना जक्षितो वा श्वश्रृगालादिना पृथिवीसमः सर्वसहो मुनिर्जवति । न रागादिना पीड्यते । तथा अनिदानो जाविफलाशंसारहितः । अकुतूहलश्च नटादिषु । य एवंजूतः स जिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

अजिजूअ काएण परीसहाइं, समुध्दरे जाइपहाउ अप्पयं ॥
विइत्तु जाईमरणं महप्रयं, तवे रए सामणिए जे स जिक्खू ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) अजिजूय पराजित्य परीषहान् समुद्धरत्युत्तारयति जातिपथात्संसारादात्मानं विदित्वा जातिमरणं संसारमूलं महाजयं तपसि च रतः श्रामण्ये श्रमणसंबन्धिनि ॥ १४ ॥

(अर्थ.) साधुनुं स्वरूप कहेवाना अधिकारमांज कहे ले. अजिजूअ इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (काएण के०) कायेन एटले शरीर वडे (परीसहाइं के०) परीषहान् एटले परीषह प्रत्ये (अजिजूअ के०) अजिजूय एटले जीतीने (अप्पयं के०) आत्मानं एटले पोताने (जाइपहाउ के०) जातिपथात् एटले संसारमार्गथी (समुध्दरे के०) समुद्धरेत् एटले उद्धार करे. तथा (जाइमरणं के०) जातिमरणं एटले जन्ममरण रूप संसारमूलने (महप्रयं के०) महाजयं एटले महाजयकारी एवाने (विइत्तु के०) विदित्वा एटले जाणीने (सामणिए के०) श्रामण्ये एटले साधुने योग्य एवा (तवे के०) तपसि एटले तपस्याने विषे (रए के०) रतः एटले आसक्त थाय. (स के०) सः एटले ते (जिक्खू के०) जिक्षुः एटले साधु कहेवाय ले. १४ ॥

(दीपिका.) जिक्षुस्वरूपानिधानाधिकार एवाह । यो मुनिः कायेन शरीरेण न मनोवचनाज्यामेव सिद्धान्तनीत्या परीषहानजिजूय पराजित्य आत्मानं जाति

पश्चात् संसारमार्गात् समुद्धरत्युत्तारयति। किं कृत्वा। जातिमरणं संसारमूलं विदित्वा। किं० जातिमरणम्। महाभयं महाभयकारणम्। किंभूतो मुनिः। तपसि रतः। तपःकरणतत्परः। किंभूते तपसि। श्रामण्ये श्रमणानां संबन्धिनि शुद्धे। स भिक्षुः॥ १४॥

(टीका.) भिक्षुस्वरूपाभिधानाधिकार एवाह। अभिभूअ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। अभिभूय पराजित्य कायेन शरीरेणापि न भिक्षुसिद्धान्तनीत्या मनोवाग्भ्यामेव। कायेनानभिभवे तत्त्वतस्तदनभिभवात्। परीषहान् क्षुदादीन्। समुद्धरत्युत्तारयति। जातिपथात्संसारमार्गादात्मानम्। कथमित्याह। विदित्वा विज्ञाय जातिमरणं संसारमूलं महाभयं महाभयकारणं तपसि रतः सक्तः। किंभूत इत्याह। श्रामण्ये श्रमणानां संबन्धिनि। शुद्ध इति भावः। य एवंभूतः स भिक्षुरिति सूत्रार्थः॥ १४॥

हत्थसंजए पायसंजए, वायसंजए संजइंदिए॥
अज्झप्परए सुसमाहिअप्पा, सुत्तत्थं च विआणइ जे स भिक्खू॥१५॥

(अवचूरिः) हस्तसंयतः पादसंयतः कारणं विना कूर्मवल्लीन आस्ते। कारणे च यतनया प्रयुङ्क्ते। वाक्संयतोऽकुशलवाग्निरोधात्। संयतेन्द्रियो निवृत्तविषयप्रसरः। अध्यात्मरतः प्रशस्तध्यानासक्तः। सुसमाहितात्मा ध्यानापादकगुणेषु सूत्रार्थं च यथावस्थितं जानाति यः। स भिक्षुः॥ १५॥

(अर्थ.) तेमज हत्थ इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (हत्थसंजए के०) हस्तसंयतः एटले कारण विना हाथ हलावे चलावे नहि एवा, (पायसंजए के०) पादसंयतः एटले कारण विना पगने पण हलावे चलावे नहि एवा, (वायसंजए के०) वाक्संयतः एटले कारण पडे निर्दोष वाणी बोले, नहि तो मौन राखे एवा, (संजइंदिए के०) संयतेन्द्रियः एटले सर्वे इंद्रियोने वशमां राखनार एवा, (अज्झप्परए के०) अध्यात्मरतः एटले शुभध्यानने चिंतवनार एवा अने (सुसमाहिअप्पा के०) सुसमाहितात्मा एटले गुणोने विषे दृढ छे आत्मा जेमनो एवा होय छे. (च के०) अने (सुत्तत्थं के०) सूत्रार्थं एटले सूत्रने तथा अर्थने यथार्थपणे (विआणइ के०) विजानाति एटले जाणे. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे.॥ १५॥

(दीपिका.) पुनराह। यः साधुर्हस्तसंयतः पादसंयत इति कारणं विना कूर्मवल्लीन आस्ते। कारणे च सम्यग्गच्छति। तथा यो वाक्संयतः अकुशलवचन-

निरोधात् । कुशलवचनस्य चोदीरणेन । किंभूतः साधुः । संयतेन्द्रियः निवृत्तविषयप्र- सरः । पुनः किंभूतः साधुः । अध्यात्मरतः प्रशस्तध्यानासक्तः । पुनः किंभूतः साधुः । सुसमाहितात्मा । ध्यानापादकगुणेषु सुतरां स्थापितात्मा । पुनर्यः सूत्रार्थं यथावस्थितं विधिग्रहणशुद्धं विजानाति । एवंभूतः स भिक्षुः ॥ १५ ॥

(टीका.) तथा हत्थ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । हस्तसंयतः पादसंयत इति कारणं विना कूर्मवल्लीन आस्ते । कारणे च सम्यग्गच्छति । तथा वाक्संयतः अकुशल- वाग्निरोधकुशलवागुदीरणेन । संयतेन्द्रियो निवृत्तविषयप्रसरः । अध्यात्मरतः प्रशस्त- ध्यानासक्तः । सुसमाहितात्मा ध्यानापादकगुणेषु । तथा सूत्रार्थं च यथावस्थितं विधि- ग्रहणशुद्धं विजानाति यः सम्यग्यथाविषयं स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

उवहिंमि अमुच्छिए अगिद्धे, अन्नायउंछं पुलनिप्पुलाए ॥
कयविक्कयसंनिहिउ विरए, सवसंगावगए अ जे स भिक्खू ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) उपधौ वस्त्रादिलक्षणेऽमूर्छितस्तद्विषयमोहत्यागेन अगृद्धः प्रति- बन्धाभावेन अज्ञातोञ्छं चरति । पुलनिष्पुलाकः संयमासारतापादकदोषरहितः । क्रयविक्रयसंनिधिभ्यो विरतः । द्रव्यभावभेदभिन्नक्रयविक्रयपर्युषितस्थापनेभ्यो नि- वृत्तः । सर्वसंगापगतश्च गतद्रव्यभावसंगश्च यः स भिक्षुः ॥ १६ ॥

(अर्थ.) तेमज उवहिं इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (उवहिंमि के०) उपधौ एटले वस्त्र, पात्र प्रमुख उपधिने विषे (अमुच्छिए के०) अमूर्छितः एटले मू- र्छा न राखनारा एवा, (अगिद्धे के०) अगृद्धः एटले कोइ पण ठेकाणे प्रतिबंध न हो- वाथी आसक्तिरहित एवा, (अन्नायउंछं के०) अज्ञातोंछं एटले परिचय न हो- य त्यां भावथी शुद्ध एवा आहारादिकने स्तोकमात्र ग्रहण करनारा एवा, (पुलनि- प्पुलाए के०) पुलाकनिःपुलाकः एटले चारित्रने असारता उत्पन्न करनार दोषथी रहित एवा, (कयविक्कयसंनिहिविरए के०) क्रयविक्रयसंनिधिविरतः एटले खरीद- वेचवुं अने संग्रह करवो एवडे रहित एवा तथा (सवसंगावगए के०) सर्वसंगाप- गतः एटले द्रव्यसंग तथा भावसंगनो परित्याग करनारा एवा होय छे. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) पुनराह । यः साधुरज्ञातोञ्छं चरति । भावशुद्धं स्तोकं स्तोकमिच्छ- त्तः । स भिक्षुः । किंभूतः साधुः । उपधौ वस्त्रादिलक्षणेऽमूर्छितः तद्विषयमोहत्यागेन । पुनः किंभूतः साधुः । अगृद्धः प्रतिबन्धाभावेन पुलाकः । पुल समुद्रूपे । पुलतीति पुलाकः ।

चारित्रगृद्धत्वात्। समुच्छ्रितः। पुनः किं० साधुः। निःपुलाकः। संयमस्य असारतोत्पादका ये दोषास्ते रहितः। पुनः किंभूतः साधुः। क्रयविक्रयसंनिधिभ्यो विरतः। द्रव्यभावभेदभिन्नक्रयविक्रयपर्युपितस्थापनेभ्यो निवृत्तः। पुनः किंभूतः साधुः। सर्वद्रव्यभावसंगरहितः ॥ १६ ॥

(टीका.) तथा उवहिंमि त्ति सूत्रम्। उपधो वस्त्रादिलक्षणेऽमूर्छितस्तद्विषयमोहत्यागेनागृद्धः प्रतिबन्धाभावेन। अज्ञातोञ्छं चरति भावपरिशुद्धम्। स्तोकमित्यर्थः। पुलाकनिःपुलाक इति संयमासारतापादकदोपरहितः। क्रयविक्रयसंनिधिभ्यो विरतः। द्रव्यभावभेदभिन्नक्रयविक्रयपर्युपितस्थापनेभ्यो निवृत्तः। सर्वसंगापगतश्च यः अपगतद्रव्यभावसंगश्च यः। स भिक्षुरिति सूत्रार्थः॥ १६ ॥

अलोलभिक्खू न रसेसु गिद्धे, उंछं चरे जीविअनाभिकंखी॥
इड्ढिं च सक्कारणपूअणं च, चए ठिअप्पा अणिहे जे स भिक्खू॥१७॥

(अवचूरिः) किंच। अलोलो नाम नाप्राप्तप्रार्थकः। भिक्षुः साधुर्न रसेपु गृद्ध उञ्छं चरति। पूर्वमुपधिमाश्रित्योक्तम्। इहत्वाहारविषयमिति न पौनरुक्त्यम्। असंयमजीवितं नाभिकाङ्क्षते। ऋद्धिमामर्पोपध्यादिम्। सत्कारं वस्त्रादिभिः। पूजनं स्तवनादिना। त्यजति। नैतदर्थमेव यतते। स्थितात्मा ज्ञानादिपु। अनिभोऽमायो यः॥१७॥

(अर्थ.) वली अलोल इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (अलोल के०) अलोलः एटले अप्राप्त वस्तुनी प्राप्तिने अर्थे लोलुपता न राखनारा, (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले भ्रमरनी पेठे भ्रमण करी भिक्षावृत्तिथी पोतानो निर्वाह करनारा तथा (रसेसु के०) रसेपु एटले मलेली अशन प्रमुख वस्तुने विषे पण (न गिद्धे के०) न गृद्धः एटले आसक्ति राखता नथी. तेमज जे (उंछं के०) उञ्छं एटले अपरिचित गृहस्थने घरे किंचित् मात्र आहार प्रमुख ग्रहण करवा रूप उंछ प्रत्ये (चरे के०) चरति एटले करे. तथा (जीविअ के०) जीवितं एटले संयमरहित जीवितने (नाभिकंखे के०) नाभिकाङ्क्षते एटले इच्छे नहि. तेमज (ठिअप्पा के०) स्थितात्मा एटले ज्ञानादिकने विषे पोतानुं मन लयलीन राखनारा तथा (अणिहे के०) अनिभः एटले माया (कपट) रहित एवा जे (इड्ढिं के०) ऋद्धि एटले लब्धि प्रमुख ऋद्धि प्रत्ये (च के०) पुनः (सक्कारण के०) सत्कारं एटले वस्त्र, पात्र प्रमुखनी प्राप्तिरूप सत्कार प्रत्ये (च के०) अने (पूअणं के०) पूजनं एटले स्तुति करवा प्रमुख पूजन

प्रत्ये (चए के०) त्यजति एटले त्याग करे, अर्थात् एनी अपेक्षा न राखे, (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ १७ ॥

(दीपिका.) पुनः किंच। यो भिक्षुरुञ्छं चरति भावोञ्छं सेवत इति पूर्ववत्। नवरम्। तत्रोपधिमाश्रित्योक्तम्। इह त्वाहारमाश्रित्येति न पुनरुक्तिदोषः। तथा यो जीवितमसंयमजीवितं न अभिकाङ्क्षते न वाञ्छति । य ऋद्धिं चामर्पौषध्यादिरूपां तथा सत्कारं वस्त्रादिभिः। तथा पूजनं च स्तवादिना त्यजति। न एतदर्थमेव यतते। स्थितात्मा ज्ञानादिषु। पुनः किंभूतो भिक्षुः। अनिभो मायारहितः। पुनः किं० भिक्षुः। अलोलोऽप्राप्तप्रार्थनातत्परो न। पुनर्यो रसेषु न गृद्धो न प्रतिबद्धः। स भिक्षुर्भवति ॥ १७ ॥

(टीका.) किंच। अलोल त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। अलोलो नाम नाप्राप्तप्रार्थनपरो भिक्षुः साधुर्न रसेषु गृद्धः। प्राप्तेष्वप्यप्रतिबद्ध इति भावः। उञ्छं चरति। भावोञ्छमेवेति पूर्ववत्। नवरम्। तत्रोपधिमाश्रित्योक्तमिह त्वाहारमित्यपौनरुक्त्यम्। तथा जीवितं नाभिकाङ्क्षतेऽसंयमजीवितम्। तथा ऋद्धिं चामर्पौषध्यादिरूपां सत्कारं वस्त्रादिभिः पूजनं च स्तवादिना त्यजति। नैतदर्थमेव यतते। स्थितात्मा ज्ञानादिषु। अनिभ इत्यमायो यः स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ १७ ॥

न परं वइज्जासि अयं कुसीले, जेणं च कुप्पिज्ज न तं वइज्जा ॥
जाणिअ पत्तेअं पुन्नपावं, अत्ताणं न समुक्कसे जे स भिक्खू ॥ १८ ॥

(अवचूरिः) न परं स्वव्यतिरिक्तं वदत्ययं [illegible] विनेयं तु शिक्षाग्रहणबुद्ध्या वदत्यपि। येनान्यः [illegible] पम्। ज्ञात्वा प्रत्येकं पुण्यपापं नान्यसम्बन्ध्यन्यस्य भवति अग्निदाहवेदनावत्। एवं सत्स्वपि गुणेषु नात्मानं समुत्कर्षति। न स्वगुणैर्गर्वमायाति यः। स भिक्षुः ॥ १८ ॥

(अर्थ.) वली न परं इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (परं के०) परं एटले आपणा शिष्यवर्गथी अथवा आपणा संघाडाथी भिन्न एवा कोइ साधु प्रमुखने (अयं के०) अयं एटले आ (कुसीले के०) कुशीलः एटले कुशीलियो छे एम (न वइज्जा के०) न वदति एटले कहे नहि. तथा (अन्न के०) अन्यः एटले आपणा शिष्यसमुदायथी अथवा आपणा संघाडाथी जुदा एवा कोइ साधु प्रमुख जे ते (जेण के०) येन एटले जेवडे (कुप्पिज्जा के०) कुप्यति एटले कोप करे, (तं के०) तत् एटले ते वचन प्रत्ये (न वइज्जा के०) न वदति एटले कहे नहि. बना पारका दोष केम न बोलवा ए शंका दूर करे छे. (पुन्नपावं के०) पुन्नपावं

एटले जीवे करेलुं पुण्य तथा पाप (पत्तेअं के०) प्रत्येकं एटले जे करे तेनेज जोगववुं पडे छे. बीजाने जोगववुं पडतुं नथी. ए वात (जाणिअ के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने कोइने क्रोध थाय एवुं वचन न बोले. तथा पोतामां गुण छतां पण (अप्पाणं के०) आत्मानं एटले पोताने (न समुक्कसे के०) न समुत्कर्षति एटले श्रेष्ठ न माने. अर्थात् " हुं केवो गुणी छुं " एवो गर्व न करे. (स के०) सः एटले ते (जिक्खू के०) जिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ १८ ॥

(दीपिका.) तथा यः परं स्वपक्षशिष्येभ्यो व्यतिरिक्तमयं कुशील इति न वदति । तद्वदने च अप्रीतिदोष उत्पद्यते । स्वपक्षशिष्यं तु शिक्षाग्रहणबुद्ध्या वदत्यपि। पुनर्येनान्यः कश्चित् कुप्यति । न तद् यो ब्रवीति दोषसद्भावेऽपि । किमित्याह । ज्ञात्वा प्रत्येकं पुण्यपापं नान्यसंबन्ध्यन्यस्य जवति । अग्निदाहवेदनावत् । एवं सत्स्वपि गुणेषु आत्मानं यो न समुत्कर्षति । न स्वगुणैर्गर्वमायाति स जिक्षुः ॥ १८ ॥

(टीका.) तया न परं ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । न परं स्वपक्षविनेयव्यतिरिक्तं वदत्ययं कुशीलस्तदप्रीत्यादिदोषप्रसङ्गात् । स्वपक्षविनेयं तु शिक्षाग्रहणबुद्ध्या वदत्यपि । सर्वथा येनान्यः कश्चित् कुप्यति । न तद् ब्रवीति दोषसद्भावेऽपि । किमित्यत आह । ज्ञात्वा प्रत्येकं पुण्यपापं नान्यसंबन्ध्यन्यस्य जवति । अग्निदाहवेदनावत् । एवं सत्स्वपि गुणेषु नात्मानं समुत्कर्षति । न स्वगुणैर्गर्वमायाति यः स जिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ १८ ॥

न जाइमत्ते न य रूवमत्ते, न लाजमत्ते न सुएण मत्ते ॥
जयाणि सवाणि विवज्जइत्ता, धम्मज्झाणरए जे स जिक्खू ॥ १९ ॥

(अवचूरिः) मदप्रतिषेधमाह । न जातिमत्तो यथाहं ब्राह्मण इत्यादि । न रूपमत्तोऽहं रूपवान् । न लाजमत्तोऽहं लाजवान् । न श्रुतमत्तोऽहं पण्डितः । अनेन कुलमदादिपरिग्रहः । एतदेवाह । मदान् सर्वान् विवर्ज्य परित्यज्य धर्मध्यानरतो यो यथायोगं तत्र सक्तः स जिक्षुः ॥ १९ ॥

(अर्थ.) साधुए मद न करवो एज कहे छे. न जाइ इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (जाइमत्ते के०) जातिमत्तः एटले ' हुं जातिवंत छुं ' एवो गर्व धारण करनारा (न के०) नथी होता. (रूवमत्ते के०) रूपमत्तः एटले ' हुं सारो रूपवंत हुं ' एवो गर्व धारण करनारा (न के०) नथी होता. (लाजमत्ते के०) लाजमत्तः

एटले ' मने लाज सारो थाय छे एवो गर्व धारण करनारा (न के०) नथी होता. (अ के०) च एटले वली जे (सुअमत्ते के०) श्रुतमत्तः एटले ' हुं पंडित छुं ' एवो गर्व धारण करनारा (न के०) नथी होता. तथा जे (सव्वाणि के०) सर्वान् एटले सर्वे (मयाणि के०) मदान् एटले मदोने (विवज्जइत्ता के०) विवर्ज्य एटले वर्जीने (धम्मज्झाणरए के०) धर्मध्यानरतः एटले धर्मध्यानने विषे आसक्त थाय छे. (स के०) सः एटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ १९ ॥

(दीपिका.) अथ मदप्रतिषेधार्थमाह । यः साधुर्जातिमत्तो न भवति । यथाहं ब्राह्मणः । पुनर्यो रूपमत्तो न भवति । यथाहं रूपवानादेयः । पुनर्यो लाभमत्तो न भवति । यथाहं लाभवान् । पुनर्यो न श्रुतमत्तो भवति । यथाहं पण्डितः । अनेन कुलमदादिपरिग्रहः । तदेवाह । मदान् सर्वानपि कुलादिविषयान् विवर्ज्य परित्यज्य धर्मध्यानरतो भवेत् । स भिक्षुः ॥ १९ ॥

(टीका.) मदप्रतिषेधार्थमाह । ण जाइ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । न जातिमत्तो यथाहं ब्राह्मणः क्षत्रियो वा । न च रूपमत्तो यथाहं रूपवानादेयः । न लाभमत्तो यथाहं लब्धिमान् । न श्रुतमत्तो यथाहं पण्डितः । अनेन कुलमदादिपरिग्रहः । अतएवाह । मदान् सर्वान् कुलादिविषयानपि परिवर्ज्य परित्यज्य धर्मध्यानादि यो यथागमं तत्र सक्तः स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ १९ ॥

पवेअए अज्जपयं महामुणी, धम्मे ठिओ ठावयई परं पि॥
निक्खम्म वज्जिज्ज कुसीललिंगं, न आवि हासंकुहए जे स भिक्खू॥२०॥

(अवचूरिः) मदप्रतिषेधमाह । प्रवेदयति कथयति आर्यपदं शुद्धधर्मं महामुनिः । धर्मे स्थितः स्थापयति परमपि श्रोतारम् । निष्क्रम्य आरम्भादि कुशीललिङ्गं कुशीलचेष्टितं वर्जयेत् । न चापि हास्यकुहको न हास्यकारीन्द्रजालयुक्तः ॥ २० ॥

(अर्थ.) वली पवेअए इत्यादि सूत्र. (जे के०) यः एटले जे (महामुणी के०) महामुनिः एटले मुनिराज जे ते (अज्जपयं के०) आर्यपदं एटले शुद्धधर्म प्रत्ये उपकारने अर्थे (पवेअए के०) प्रवेदयति एटले कहे. तथा पोते (धम्मे के०) धर्मे एटले धर्मने विषे (ठिओ के०) स्थितः एटले रह्या छता (परं पि के०) परमपि एटले धर्मने श्रवण करनार बीजाने पण (ठावयई के०) स्थापयति एटले स्थापन करे, अर्थात् धर्मने पमाडे. तेमज जे (निक्खम्म के०) निष्क्रम्य एटले संसारमांथी नीकलीने (कुसीललिंगं के०) कुशीललिङ्गं एटले आरंभ समारंभ करनार गृहस्थनी

चेष्टा ते विविध प्रकारना आरंभ समारंभ प्रत्ये (वज्जिज्ज के०) वर्जयति एटले वर्जे. वली जे (हासंकुहए के०) हास्यकुहकः एटले हास्य उत्पन्न करनार एवी चेष्टा करनार एवा (न आवि के०) नचापि एटले होता नथी. (स के०) सः सटले ते (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु कहेवाय छे. ॥ २० ॥

(दीपिका.) यो महामुनिरार्यपदं शुद्धधर्मपदं परोपकाराय प्रवेदयति कथयति । पुनर्यो धर्मे स्थितः परमपि श्रोतारं धर्मे स्थापयति । पुनर्यो निष्क्रम्य गृहान्निःसृत्य कुशीललिङ्गमारम्भादिना कुशीलचेष्टितं वर्जयति । पुनर्यो हास्यकुहको न भवति । हास्यकारिकुहकयुक्तो न स्यात्। स भिक्षुः॥ २० ॥

(टीका.) किंच । पवेअए त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या । प्रवेदयति कथयत्यार्यपदं शुद्धधर्मपदं परोपकाराय महामुनिः शीलवान् ज्ञाता एवंभूत एव वस्तुतो नान्यः । किमित्येतदेवमित्यत आह । धर्मे स्थितः स्थापयति परमपि श्रोतारं तत्रादेयभावप्रवृत्तेः । तथा निष्क्रम्य वर्जयति कुशीललिङ्गमारम्भादिकुशीलचेष्टितम्। तथा न चापि हास्यकुहको न हास्यकारिकुहकयुक्तो यः । स भिक्षुरिति सूत्रार्थः ॥ २० ॥

तं देहवासं असुइं असासयं, सया चए निच्चहिअठिअप्पा ॥
छिंदित्तु जाईमरणस्स बंधणं उवेइ भिक्खू अपुणागमं गइं ति बेमि ॥२१॥
सभिक्खुअज्झयणं दसमं संमत्तं ॥ १० ॥

(अवचूरिः) भिक्षुभावफलमाह । एतं देहवासं चारकप्रायमशुचिं शुक्रशोणितोद्भवत्वादिनाशाश्वतं प्रतिक्षणपरिणत्या सदा त्यजति ममत्वत्यागेन नित्यहिते मोक्षसाधने सम्यग्दर्शनादौ स्थितात्मा अत्यन्तं सुस्थितः । स एवंभूतश्छित्त्वा जातिमरणस्य संसारस्य कारणमुपैति सामीप्येन गच्छति । भिक्षुर्यतिरपुनरागमां नित्यां जन्मादिरहितामित्यर्थः । गतिं सिद्धिगतिं ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ २१ ॥

इत्यवचूरिकायां व्याख्यातं भिक्ष्वध्ययनम् ॥ १० ॥

(अर्थ.) हवे साधुपणानुं फल कहे छे. तं देहवासं इत्यादि सूत्र. (निच्चहिअठिअप्पा के०) नित्यहितस्थितात्मा नित्यहित एटले मोक्षना कारणभूत जे समकित प्रमुख तेने विषे जेनो आत्मा दृढ रह्यो छे एवा (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले पूर्वोक्त प्रकारना साधु जे ते (असुइं के०) अशुचिं एटले शुक्र शोणितथी उत्पन्न थवा प्रमुख कारणथी अपवित्र एवा, तथा (असासयं के०) अशाश्वतं एटले जेने विणसता वार न लागे एवा, (तं के०) एतं एटले सर्वने प्रत्यक्ष देखाता एवा (दे-

हवासं के०) देहवासं एटले शरीर रूप बंदीखानाने (सया के०) सदा एटले नि रंतर (चए के०) त्यजति एटले त्याग करे ठे. अर्थात् शरीर उपरनो राग ठोडे ठे तथा (जाइमरणस्स के०) जातिमरणस्य एटले जन्म मरणना (बंधणं के०) ब न्धनं एटले बंधन प्रत्ये (ठिंदित्तु के०) ठित्वा एटले ठेदीने (अपुणागमं के०) अपुनरागमां एटले जेथी पाछुं आववुं नथी एवी (गइं के०) गतिं एटले गति प्र त्ये (उवेइ के०) उपैति एटले पामे ठे. (तिबेमि के०) इति ब्रवीमि एटले तीर्थंकर गणधरना उपदेशथी हुं एम कहुं छुं. ॥२१॥

इति श्रीदशवैकालिकबालावबोधे सनिक्षु नामक दसमुं अध्ययन संपूर्ण. ॥ १० ॥

(दीपिका.) अथ निक्षुनावस्य फलमाह । निक्षुरेवंविधो गतिं सिद्धिगतिमुपैति गछति। किंनूतां गतिम् । अपुनरागमां पुनर्जन्मादिरहिताम्। किं कृत्वा। जातिजरामरणस्य बन्धनं ठित्वा । पुनर्निक्षुर्देहवासं सदा त्यजति ममतात्यागेनैतं प्रत्यक्षेणोपल भ्यमानम्। किंनूतं देहवासम्। अशुचिं शुक्रशोणितमयत्वात्। किंनूतं देहवासम्। अशाश्वतं प्रतिक्षणं क्षीयमाणत्वात् । किंनूतो निक्षुः । नित्यहिते मोक्षसाधने सम्यग्दर्शनादौ स्थितात्मा अत्यन्तं सुस्थितः । इति ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ २१ ॥

इति श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तौ सनिक्षुनामकं दशममध्ययनं समाप्तम् ॥ १० ॥

(टीका.) निक्षुनावफलमाह । तं देह त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । तं देहवासमित्येनं प्रत्यक्षोपलभ्यमानं चारकरूपं शरीरावासमशुचिं शुक्रशोणितोद्भवत्वादिना अशाश्वतं प्रतिक्षणपरिणत्या सदा त्यजति ममत्वानुबन्धत्यागेन । क इत्याह । नित्यहिते मोक्षसाधने सम्यग्दर्शनादौ स्थितात्मात्यन्तसुस्थितः। स चैवंनूतश्ठित्वा जातिमरणस्य संसारस्य बन्धनं कारणमुपैति सामीप्येन गछति निक्षुर्यतिरपुनरागमां पुनर्जन्मादिरहितामित्यर्थः । गतिमिति सिद्धिगतिम् । ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः॥२१॥ उक्तोऽनुगमो नयाः पूर्ववत् । इति व्याख्यातं सनिक्ष्वध्ययनम् ॥ १० ॥

इति श्रीहरिनद्रसूरिविरचितायां श्रीदशवैकालिकवृहद्वृत्तौ दशममध्ययनम् ॥ १० ॥

अथ चूलिके ।

इह खलु नो पवइएणं उप्पन्नदुरकेणं संजमे अरइसमावन्नचित्तेणं
उहाणुप्पेहिणा अणोहाइएणं चेव हयरस्सिगयंकुसपोयपडागानूयाइं
इमाइं अहारस ठाणाइं सम्मं संपडिलेहिअव्वाइं नवंति ॥

(अवचूरिः) अथ चूले आरभ्येते। अनयोः संबन्धः पूर्वाध्ययने निक्षु गुणयुक्तो निक्षुरि

त्युक्तम्। स चैवंभूतोऽपि कदाचित्कर्मणो बलवत्त्वात् सीदेत्। तत्स्थिरीकरणार्थमाह। इह प्रवचने। खलुशब्दोऽवधारणे। स चात्र ज्ञेयः। भो आमन्त्रणे। प्रव्रजितेन साधुना उत्पन्नदुःखेन संजातशीतादिशारीरस्त्रीनिषद्यादिमानसदुःखेन संयमे प्रागुक्ते अरतिसमापन्नचित्तेन उद्वेगगताभिप्रायेण अवधानोत्प्रेक्षिणा। अनवधावितेनैवानुत्प्रव्रजितेनैवामूनि वक्ष्यमाणानि अष्टादश स्थानानि सम्यग्भावसारं सम्यक् प्रत्युपेक्षितव्यानि सुष्टु द्रष्टव्यानि। भवन्तीति योगः। तान्येव अष्टादश स्थानानि विशेष्यन्ते। हयरश्मिगजाङ्कुशपोतपताकातुल्यानि। यथाश्वादीनामुन्मार्गप्रवृत्तिकामानां रश्म्याद्या नियमनहेतवः। तथैतान्यपि संयमादुन्मार्गप्रवृत्तिकामानां भव्यसत्त्वानामिति। यतश्चैवमतः सम्यक् संप्रत्युपेक्षितव्यानि भवन्ति ॥

(अर्थ.) हवे चूलिका शरु थाय छे. एनो पूर्वोक्त अध्ययननी साथे संबंध आ रीते छे. दशमा अध्ययनमां ' साधुना गुण जेमां होय तेज साधु कहेवाय छे ' एम कह्युं. हवे ते साधु एवा होय तो पण जीव कर्मना अधीन होवाथी तथा कर्म घणुंज बलिष्ट होवाथी कदाच शिथिलचारित्री थाय, तो तेने धर्मने विषे स्थिर करवो, माटे ए बे चूलिका कहेवाय छे. इह खलु भो इत्यादि सूत्र. (भो के०) भोः एटले हे शिष्यो ! (उप्पन्नदुरकेण के०) उत्पन्नदुःखेन एटले उत्पन्न थयुं छे शरीर संबंधी अथवा मन संबंधी दुःख जेने एवा, तेथीज (संजमे के०) संयमे एटले सत्तर प्रकारना संयमने विषे (अरइसमावन्नचित्तेणं के०) अरतिसमापन्नचित्तेन एटले कंटाली गयुं छे चित्त जेनुं एवा, माटेज (ठहाणुप्पेहिणा के०) अवधानोत्प्रेक्षिणा एटले संयमनो त्याग करवानी इछा करनार एवा पण (अणोहाइएणं चेव के०) अनवधावितेन चैव एटले हजी सुधी दीक्षानो त्याग कर्यो नथी एवाज (इह के०)इह एटले आ जैनशासनने विषे (पव्वइएणं के०) प्रव्रजितेन एटले दीक्षा लीधेल साधुए (हयरस्सिगयंकुसपोयपडागभूआइ के०) हयरश्मिगजाङ्कुशपोतपताकाभूतानि एटले अश्वने जेम लगाम, गजने जेम अंकुश अथवा जहाजने जेम पताका (डोलकाठी) ते सरखा (इमाइ के०) इमानि एटले आ (अठारस के०) अष्टादश एटले अढार (ठाणाइ के०) स्थानानि एटले स्थानकोने (सम्मं खलु के०) सम्यक् खलु एटले सम्यक् प्रकारेज (संपडिलेहिअव्वाइ के०) संप्रत्युपेक्षितव्यानि एटले विचार करवा योग्य एवा (भवंति के०) भवन्ति एटले छे. ॥

(दीपिका.) व्याख्यातं सभिक्षुनामकं दशममध्ययनम्। अथ चूलाख्यमारभ्यते। अस्य चायमभिसंबन्धः। पूर्वाध्ययने भिक्षुगुणा उक्ताः। स च भिक्षुरेवंभूतोऽपि

कदाचित्कर्मवशात्कर्मबलाच्च सीदेत्ततस्तस्य भिक्षोः स्थिरीकरणं कर्त्तव्यम् । तदर्थं चूडाद्वयं कथ्यते । इह खलु भोः प्रव्रजितेन साधुना । इह खलु प्रवचने निश्चयेन भो इति आमन्त्रणे । अमूनि वक्ष्यमाणानि अष्टादश स्थानानि सम्यक् प्रकारेण संप्रत्युपेक्षितव्यानि सुष्ठु आलोचनीयानि भवन्तीत्युक्तिः । किंभूतान्यष्टादश स्थानानि । हयरश्मिगजाङ्कुशपोतपताकाभूतानि । अश्वखलिनगजाङ्कुशबोहित्थसितपटतुल्यानि । अयं परमार्थः । यथा हयादीनामुन्मार्गप्रवृत्तिं वाञ्छतां रश्म्यादयो नियमनहेतवस्तथैतान्यपि संयमाडुन्मार्गप्रवृत्तिं वाञ्छतां भव्यजीवानामपि नियमनहेतवः । यतश्चैवमतः सम्यक् प्रत्युपेक्षितव्यानि भवन्ति । किंभूतेन साधुना । उत्पन्नदुःखेन संजातशीतादिशारीरस्त्रीनिषद्यादिमानसदुःखेन । पुनः किंभूतेन । संयमे पूर्ववर्णितस्वरूपे अरतिसमापन्नचित्तेन उद्वेगगतान्तःप्रवेण संयमान्निर्गमभावेन इत्यर्थः । पुनः किंभूतेन । अवधानोत्प्रेक्षिणा । अवधानमपसरणं संयमाडुत्प्राबल्येन प्रेक्षितुं शीलं यस्य स तेन अवधानोत्प्रेक्षिणा उत्प्रव्रजितुकामेनेत्यर्थः । पुनः किंभूतेन । अनवधावितेनैव अनुत्प्रव्रजितेनैव ॥

(टीका.)अधुनोपतश्चूडे आरभ्येते। अनयोश्चायमभिसंबन्धः। इहानन्तराध्ययने भिक्षुगुणयुक्त एव भिक्षुरुक्तः। स चैवंभूतोऽपि कदाचित् कर्मपरतन्त्रत्वात् कर्मणश्च बलवत्त्वात्सीदेदत एतत्स्थिरीकरणं कर्त्तव्यमिति तदर्थाधिकारवच्चूडाद्वयमभिधीयते । तत्र चूडाशब्दार्थमेवाभिधातुकाम आह ॥ दव्वे खेत्ते काले, भावम्मि अ चूलिआय निक्खेवो ॥ तं पुण उत्तरतंतं, सुअगहिअत्थं तु संगहणी ॥ २६ ॥ व्याख्या ॥ नामस्थापने क्षुण्णत्वादनादृत्याह । द्रव्ये क्षेत्रे काले भावे च द्रव्यादिविषयश्चूडाया निक्षेपो न्यास इति । तत्पुनश्चूडाद्वयमुत्तरतन्त्रमुत्तरसूत्रम् । दशवैकालिकस्याचारपञ्चचूडावत् । एतच्चोत्तरतन्त्रं श्रुतगृहीतार्थमेव । दशवैकालिकाख्यश्रुतेन गृहीतोऽर्थोऽस्येति विग्रहः । यद्येवमपार्थकमिदम् । नेत्याह । संग्रहणी तदुक्तानुक्तार्थसंक्षेप इति गाथार्थः ॥ द्रव्यचूडादिव्याचिख्यासयाह ॥ दव्वे सचित्ताई, कुक्कुडचूडामणीमऊराई ॥ खेत्तंमि लोगनिक्कुड-मंदरचूडा अ कूडाई ॥ २७ ॥ व्याख्या ॥ द्रव्य इति । द्रव्यचूडा आगमनोआगमज्ञशरीरेतरादिव्यतिरिक्ता त्रिविधा सचित्ताद्या । सचित्ता अचित्ता मिश्रा च । यथासंख्यमाह । कुक्कुटचूडा सचित्ता । मणिचूडा अचित्ता । मयूरशिखा मिश्रा । क्षेत्र इति । क्षेत्रचूडा लोकनिष्कुटा उपरिवर्त्तिनः । मन्दरचूडा च पाण्डुकम्बला । चूडादयश्च तदन्यपर्वतानां क्षेत्रप्राधान्यात् । आदिशब्दादधोलोकस्य सीमन्तकः । तिर्यग् लोकस्य मन्दर ऊर्ध्वलोकस्येषत्प्राग्भार इति गाथार्थः ॥

अइरित्त अहिगमासा, अहिगा संवच्छरा अ कालंमि ॥ भावे खओवसमिए, इमा उ चूला मुणेअव्वा ॥ २८ ॥ व्याख्या ॥ अतिरिक्ता उचितकालात् समधिका अधिकमासकाः प्रतीताः। अधिकाः संवत्सराश्च षष्ट्याब्दाद्यपेक्षया काल इति कालचूडा। भाव इति भावचूडा क्षायोपशमिके भावे। इयमेव द्विप्रकारा चूडा मन्तव्या विज्ञेया क्षायोपशमिकत्वाच्छ्रुतस्येति गाथार्थः ॥ तत्रापि प्रथमा रतिवाक्यचूडा। अस्याश्चानुयोगद्वारोपन्यासः पूर्ववत्तावद्यावन्नामनिष्पन्ने निक्षेपे रतिवाक्येति द्विपदं नाम तत्र रतिनिक्षेप उच्यते। तत्रापि नामस्थापने अनादृत्य द्रव्यभावरत्यभिधित्सयाह। दव्वे दुहा उ कम्मे, नोकम्मरई अ सद्ददवाइ ॥ भावरई तस्सेव उ, उदए एमेव अरई वि ॥ २९ ॥ व्याख्या ॥ द्रव्यरतिरागमनोआगमज्ञशरीरेतरातिरिक्ता द्विधा कर्मद्रव्यरतिर्नोकर्मद्रव्यरतिश्च। तत्र द्रव्यकर्मरतीरतिवेदनीयं कर्म। एतच्च बद्धमनुदयावस्थं गृह्यते। नोकर्मद्रव्यरतिस्तु शब्दादिद्रव्याणि। आदिशब्दात् स्पर्शादिपरिग्रहः। रतिजनकानि रतिकारणानि। भावरतिस्तस्यैव तु रतिवेदनीयस्य कर्मण उदये भवति। एवमेवारतिरपि द्रव्यभावभेदभिन्ना यथोक्तरतिप्रतिपक्षतो विज्ञेयेति गाथार्थः ॥ उदाहृता रतिरिदानीं वाक्यमतिदिशन्नाह ॥ वक्कं तु पुव्वभणिअं, धम्मे रइकारगाणि वक्काणि ॥ जेणं मिसीए तेण, रइवक्के सा हवइ चूला ॥ ३० ॥ व्याख्या ॥ वाक्यं तु पूर्वभणितं वाक्यशुद्ध्यध्ययनेऽनेकप्रकारमुक्तं धर्मे चारित्ररूपे रतिकारकाणि रतिजनकानि च वाक्यानि येन कारणेनास्यां चूडायां तेन निमित्तेन रतिवाक्यैषा चूडा रतिकर्तॄणि वाक्यानि यस्यां सा रतिवाक्येति गाथार्थः ॥ इह च रत्यभिधानं सम्यक्सहनेन गुणकारिणीत्वोपदर्शनार्थम्। आह च॥ जह नाम आउरस्सिह, सीवणछेज्जेसु कीरमाणेसु ॥ जंतणमपच्छकुच्छा–मदोसविरई हिअकरी उ ॥ ३१ ॥ व्याख्या ॥ यथा नामेति प्रसिद्धमेतत्। आतुरस्य शरीरसमुत्थेन आगन्तुकेन वा व्रणेन ग्लानस्य इह लोके सीवनछेदेषु सीवनछेदकर्मसु क्रियमाणेषु सत्सु। किमित्याह। यन्त्रणं गलयन्त्रादिना अपथ्यकुत्सा अपथ्यप्रतिषेध आमदोषविरतिरजीर्णदोषनिवृत्तिः। हितकारिण्येव विपाकसुन्दरत्वादिति गाथार्थः ॥ दार्ष्टान्तिकयोजनामाह ॥ अठविहकम्मरोगा–उरस्स जीअस्स तह तिगिछाए ॥ धम्मे रई अधम्मे, अरई गुणकारिणी होइ ॥३२॥ व्याख्या ॥ अष्टविधकर्मरोगातुरस्य ज्ञानावरणीयादिरोगेण भावग्लानस्य जीवस्यात्मनः। तथा तेनैव प्रकारेण चिकित्सायां संयमरूपायां प्रक्रान्तायामस्नानलोचादिना पीडाभावेऽपि धर्मे श्रुतादिरूपे रतिरासक्तिरधर्मे तद्विपरीतेऽरतिरनासक्तिर्गुणकारिणी भवति निर्वाणसाधकत्वेनेति गाथार्थः ॥ एतदेव स्पष्टयति ॥ सज्झाय-

संजमतवे, वेआवच्चे अ झाणजोगे अ ॥ जो रमई नो रमई, असंजमम्मि सो वच्चई सिद्धिं ॥ ३३ ॥ व्याख्या ॥ स्वाध्याये वाचनादौ संयमे पृथिवीकायसंयमादौ तपसि अनशनादौ वैयावृत्ये चाचार्यादिविषये ध्यानयोगे च धर्मध्यानादौ यो रमते स्वाध्यायादिषु सक्त आस्ते । तथा न रमते न सक्त आस्तेऽसंयमे प्राणातिपातादौ। स व्रजति सिद्धिं गच्छति मोक्षम् ॥ इह च संयमतपोग्रहणे सति स्वाध्यायादिग्रहणं प्राधान्यख्यापनार्थमिति गाथार्थः ॥ उपसंहरन्नाह ॥ तम्हा धम्मे रइकारगाणि अरइकारगाणि उ अहम्मे ॥ ठाणाणि ताणि जाणे, जाइं जणिआइं अज्झयणे ॥३४॥ व्याख्या॥ तस्माद्धर्मे चारित्ररूपे रतिकारकाणि रतिजनकानि। अरतिकारकाणि चारतिजनकानि चाधर्मेऽसंयमे स्थानानि तानि वक्ष्यमाणानि जानीयात्। यानि जणितानि प्रतिपादितानि इहाध्ययने प्रक्रान्त इति गाथार्थः ॥ उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः। सांप्रतं सूत्रालापकनिष्पन्नस्यावसर इत्यादि पूर्ववत्तावद्यावत्सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम्। तच्चेदम्। इह खलु जो इत्यादि। अस्य व्याख्या। इह खलु प्रव्रजितेन। इहेति जिनप्रवचने। खलुशब्दोऽवधारणे। स च जिन्नक्रम इति वक्ष्यामः। जो इत्यामन्त्रणे। प्रव्रजितेन साधुना। किंविशिष्टेनेत्याह। उत्पन्नदुःखेन संजातशीतादिशारीरस्त्रीनिषद्यादिमानसदुःखेन। संयमे व्यावर्णितस्वरूपे अरतिसमापन्नचित्तेन उद्वेगगताभिप्रायेण। संयमनिर्विण्णभावेनेत्यर्थः। स एव विशेष्यते। अवधानोत्प्रेक्षिणा। अवधानमपसरणं संयमादुत्प्राबल्येन प्रेक्षितुं शीलं यस्य स तथाविधस्तेन उत्प्रव्रजितुकामेनेति जावः। अनवधावितेनैवानुत्प्रव्रजितेनैवामूनि वक्ष्यमाणलक्षणान्यष्टादश स्थानानि सम्यग् जावसारं संप्रत्युपेक्षितव्यानि सुष्ठ्वालोचनीयानि जवन्तीति योगः। अवधावितस्य तु प्रत्युपेक्षणं प्रायोऽनर्थकमिति। तान्येव विशेष्यन्ते। हयरश्मिगजाङ्कुशपोतपताकाभूतानि। अश्वखलिनगजाङ्कुशबोधिस्थसितपटतुल्यानि। एतदुक्तं जवति। यथा हयादीनामुन्मार्गप्रवृत्तिकामानां रश्म्यादयो नियमनहेतवस्तथैतान्यपि संयमादुन्मार्गप्रवृत्तिकामानां जावसत्त्वानामिति। यतश्चैवमतः सम्यक् संप्रत्युपेक्षितव्यानि जवन्ति। खलुशब्दावधारणयोगात्सम्यगेव संप्रत्युपेक्षितव्यान्येवेत्यर्थः।

तं जहा ॥ हं जो दुस्समाइ दुप्पजीवी ॥१॥ लहुसगा इत्तरिआ गिहीणं कामजोगा ॥ २ ॥ जुज्जो अ सायबहुला मणुस्सा ॥३॥ इमे अ मे दुक्खे न चिरकालोवठाई जविस्सइ ॥ ४ ॥ ओमजणपुरक्कारे ॥ ५ ॥ वंतस्स य पडिआयणं ॥ ६ ॥ अहरगइवासोवसंपया ॥ ७ ॥ दुल्लहे खलु जो गिहीणं धम्मे गिहिवासमज्झे

वसंताणं ॥८॥ आयंके से वहाय होइ ॥ ए ॥ संकप्पे से वहाय होइ ॥१०॥ सोवक्केसे गिहवासे । निरुवक्केसे परिआए ॥ ११ ॥ बंधे गिहवासे । मुक्के परिआए ॥ १२ ॥ सावज्जे गिहवासे । अणवज्जे परिआए ॥ १३ ॥ बहुसाहारणा गिहीणं कामभोगा ॥ १४ ॥ पत्तेअं पुन्नपावं ॥ १५ ॥ अणिच्चे खलु भो मणुआण जीविए कुसग्गजलबिंदुचंचले ॥ १६ ॥ बहुं च खलु भो पावं कम्मं पगडं ॥१७॥ पावाणं च खलु भो कडाणं कम्माणं पुव्विं दुच्चिन्नाणं दुप्पडिकंताणं वेइत्ता मुक्खो नत्थि अवेइत्ता तवसा वा झोसइत्ता ॥१८॥ अठारसमं पयं भवइ ॥ भवइ अ इत्थ सिलोगो ।

(अवचूरिः) तद्यथाहं भो इति शिष्यामन्त्रणे । दुःखमायां दुःप्रजीविनः प्राणिनः । दुःखेन कृच्छ्रेण प्रकर्षेण जीवितुं शीलाः । अथ किं गृहाश्रमेणेति । प्रथमं स्थानम् ॥ १ ॥ तथा लघवस्तुपमुष्टिवदसारा इत्वरा अल्पकालीना गृहिणां गृहस्थानां कामभोगा मदनकामप्रधानाः । विपाककटवश्चातः किं गृहाश्रमेणेति द्वितीयं स्थानम् ॥ २ ॥ भूयश्च शातबहुला मनुष्याः । भुक्तेष्वपि भोगेषु पुनरपि सुखाभिलाषिणः । अतः किं कामभोगैरिति तृतीयं स्थानम् ॥३॥ इदं च मे दुःखं शारीरमानसं कर्मफलजनितं न चिरकालोपस्थायि भविष्यति न बहुकालावस्थायि भावीत्यतः किं गृहाश्रमेण । चतुर्थं स्थानम् ॥४॥ न्यूनजनपूजा । प्रव्रजितो हि धर्मप्रभावाद्राजादिभिरभ्युत्थानासनाञ्जलिभिः पूज्यते । उत्प्रव्रजितेन तु न्यूनजनस्यापि स्वव्यसनगुप्तयेऽभ्युत्थानादि कार्यम् । अतः किं गृहाश्रमेण । पञ्चमं स्थानम् ॥५॥ वान्तस्य प्रत्यापानम् । भुक्तोज्झितपरिभोग इत्यर्थः । षष्ठं स्थानम् ॥ ६ ॥ अधोगतिवासोपसंपत् । अधोगतिर्नरकतिर्यग्गतिस्तस्यां वसनमधोगतिवासः । एतन्निमित्तभूतं कर्म गृह्यते । तस्योपसंपत् सामीप्येनाङ्गीकरणम् । सप्तमं स्थानम् ॥७॥ दुर्लभः खलु भो गृहिणां गृहपाशमध्ये वसतां धर्मः । पाशाः पुत्रकलत्राद्याः ॥ अष्टमं स्थानम् ॥८॥ आतङ्कः सद्योघाती विषूचिकादिरोगः । तस्य गृहिणोऽस्तधर्मबन्धोर्वधाय भवति । नवमं स्थानम् ॥ ए ॥ संकल्पः से तस्य गृहिण इष्टानिष्टवियोगप्राप्तिभ्यां वधाय भवतीति चिन्त्यम् । दशमं स्थानम् ॥ १० ॥ सोपक्लेश इति । उपक्लेशाः कृषिपाशुपाल्यवाणिज्याद्यनुष्ठानगताः शीतोष्णश्रमादयः । घृतलवणचिन्ताद्या इति एकादशं स्थानम् ॥ ११ ॥ एभिरेवक्लेशैरहितः प्रव्रज्यापर्याय इति चिन्त्यम् ॥ द्वादशं स्थानम् ॥ १२ ॥ बन्धो गृहवासः स-

दा तदूर्ध्वमनुष्ठानात् कोशकारकीटवदिति त्रयोदशं स्थानम् ॥ १३ ॥ मोक्षः पर्या योऽनवरतं कर्मनिगडापगमान्मुक्तवदिति चिन्त्यम् । चतुर्दशं स्थानम् ॥ १४ ॥ सावद्यो गृहवासः । प्राणातिपातादिप्रवृत्तेरिति पञ्चदशं स्थानम् ॥ १५ ॥ अनवद्य पर्यायः । अपाप इत्यर्थः । अहिंसादिपालनात्मकत्वात् । षोडशं स्थानम् ॥ १६ ॥ बहुसाधारणा गृहिणां कामभोगाः । चौरराजकुलादिसामान्या इति चिन्त्यम् । सप्तदशं स्थानम् ॥ १७ ॥ प्रत्येकं पुण्यपापमिति मातापितृकलत्रादिनिमित्तमनुष्ठितं यद्येन तत्तस्यैवानुष्ठातुर्नान्यस्येत्यष्टादशं स्थानम् ॥ १८ ॥ एतदन्तर्गतो वृद्धाभिप्रायेण शेषग्रन्थः । अन्ये तु व्याचक्षते । सोपक्लेशो गृहवास इत्यादिषु षट्सु स्थानेषु सप्रतिपक्षेषु स्थानत्रयम् । एवं च बहुसाधारणेति चतुर्दशम् ॥ १४ ॥ प्रत्येकमिति पञ्चदशम् ॥ १५ ॥ अनित्यमेव मनुष्याणामप्यायुः कुशाग्रजलबिन्दुवच्चञ्चलं सोपक्रमत्वादल्पसारं तदलं गृहाश्रमेणेति षोडशम् ॥ १६ ॥ बहु खलु पापं कर्म । चशब्दात्क्लिष्टं च । बह्वेव च पापकर्म चारित्रमोहनीयादि निर्वर्त्तितं मयेति गम्यम् । श्रामण्यप्राप्तावप्येवं कुबुद्धिप्रवृत्तेर्न किंचिद्गृहाश्रमेणेति सप्तदशम् ॥ १७ ॥ पापानां पुण्यानां च कृतानां खलुशब्दः कारितानुमतविशेषणार्थः । योगेस्त्रिभिः पूर्वमन्यजन्मे दुश्चरितानां प्रमादतश्चरितानाम् । दुःपराक्रान्तानां मिथ्यात्वाविरतिकषायजदुःपरिक्रान्तजनितानां दुःपराक्रान्तानामिह दुश्चरितं मद्यपानानृतभाषणादि । दुःपरिक्रान्तानि वधबन्धादीनि । तदेवंभूतानां कर्मणां वेदयित्वा मोक्षो नास्त्यवेदयित्वा । अनेन सकर्मकमोक्षव्यवच्छेदः । तपसा क्षपयित्वा । अनशनप्रायश्चित्तादिना तपसा प्रलयं नीत्वा । इह वेदनमुदयप्राप्तस्य व्याधेरिव । अनारब्धस्य क्रमशोऽनन्यनिबन्धनपरिक्लेशेन तपः क्षपणं तु सम्यगुपक्रमेणानुदीर्णोदीरणक्षपणवत् । अतस्तपोऽनुष्ठानमेव श्रेयो न किंचिद्गृहवासेनेत्यष्टादशम् ॥ १८ ॥ अत्राष्टादशस्थानव्यतिकर उक्तानुक्तार्थसंग्रहपरः श्लोक इति जातिपरो निर्देश इत्येकवचनम् ॥

(अर्थ.) तं जहा इत्यादि सूत्र. (तं जहा के०) तद्यथा एटले ते अढार स्थानक आ रीते– (हंभो के०) हे शिष्यो ! (दुस्समाइ के०) दुःखमायां एटले आ अधम दुःखमा कालमां जीवो जे ते (दुप्पजीवी के०) दुःप्रजीविनः एटले घणा दुःखथी पोताना जीवित राखनारा एवा छे. अर्थात् इमणां कालदोषथी मोटा राजादिकने पण घणा दुःख भोगववा पडे छे, अने सुखोपभोग जोइये तेवा मलता नथी. माटे माठी गतिमां लइ जनार एवो गृहस्थाश्रम आ समयमां शुं कामनो? एवो विचार करवो. ए प्रथम स्थान थयुं. (१) आ दुःखमा कालने विषे (गिहिणं के०)

गृहिणां एटले गृहस्थना (कामज्ञोगा के०) कामज्ञोगाः एटले कामजोग जे ते (लहुसगा के०) लघवः एटले फोतरानी पेठे तुछ असार ठे. अने (इत्तरिआ के०) इत्वराः एटले क्षणिक ठे. तथा परिणामे कडवा ठे. माटे आ कालमां गृहस्थाश्रम शुं कामनो ? एवो विचार करवो. ए बीजुं स्थान थयुं. (२) तेमज (ज्ञुज्ञो अ के०) ज्ञूयश्च एटले फेर वली दुःखमा कालने विषे (मणुस्सा के०) मनुष्याः एटले मनुष्य जे ते (सायबहुला के०) स्वातिबहुलाः एटले घणी माया (कपट) करनारा ठे, अर्थात् मायाथी घणोज आकरो कर्मबंध थाय ठे. माटे गृहस्थाश्रम शा कामनो ? एवो विचार करवो. आ त्रीजुं स्थान थयुं. (३) तेमज (इमे अ के०) इदं च एटले आ (मे के०) मे एटले मारुं (डुरके के०) दुःखं एटले दुःख जे ते (चिरकालोवठायि के०) चिरकालोपस्थायि एटले घणा काल सुधी रहेवावालुं एवुं (न ज्ञविस्सइ के०) न ज्ञविष्यति एटले नथी. अर्थात् नरकादि गतिमां जे मे दुःख सह्या ठे, तेना प्रमाणमां आ संयम पालतां मने जे दुःख थाय ठे ते कशी गणतिमां नथी. वली आ संयमदुःख खमवाथी कर्मनिर्जरा थाय ठे. माटे ए मूकीने गृहस्थाश्रममां शुं सुख ठे ? गृहस्थाश्रममां आरंज समारंज होवाथी नरक प्राप्ति थाय ठे. एवो विचार करवो. आ चतुर्थ स्थान थयुं. (४) तेमज (ठंमजणपुरक्कारे के०) अवमजनपुरस्कारः एटले हलका माणसने पण मान आपवो पडे ठे. अर्थात् चारित्री साधुनी तो राजा, मंत्री, श्रेष्ठी प्रमुख लोको वंदनादिक वडे पूजा करे ठे, अने चारित्रथी ज्रष्ट थएल पुरुषने तो पोतानुं कार्य साधवा माटे हलका माणसनी पण हाजी करवी पडे, तेमज राजा अधर्मी होय तो ज्रष्टचारित्रीने वेठ प्रमुख दुःख पण खमवुं पडे. माटे गृहस्थाश्रममां शुं सुख ठे ? एवो विचार करवो. ए पांचमुं स्थान थयुं. (५) तेमज (वंतस्स के०) वान्तस्य एटले पूर्वे वमेला, त्याग करेला एवा विषयनुं (पडिआयणं के०) प्रत्यापानं एटले फरिथी पान करवुं ए निंद्य ठे. अर्थात् एवुं खावुं ए श्वानादि नीच प्राणिनो स्वज्ञाव ठे, सत्पुरुषो आ वातनी निंदा करे ठे, तेमज एथी दुःख तथा रोग थाय ठे. मे दीक्षाने अवसरे सर्व कामज्ञोग वम्या ठे, हवे जो एनुं पाठुं ग्रहण करीश तो ते एवुं खावा समान ठे. माटे गृहस्थाश्रम वडे शुं प्रयोजन ? एवो विचार करवो. ए ठठुं स्थान थयुं. (६) तेमज (अहरगइवासोवसंपया के०) अधरगतिवासोपसंपत् एटले संयमनो त्याग करवाथी नीच गतिने विषे जेथी स्थिति थाय एवा कर्मनुं बंधन थाय ठे. के जेथी नारकी तिर्यंच प्रमुख नीच गतिमां जवुं पडे ठे. माटे एवा गृहस्थाश्रम वडे शुं प्रयोजन ? एवो विचार करवो. ए सातमुं स्थान थयुं. (७) तेमज (गिहवासमज्झे के०) गृहपाशमध्ये एटले घरमां पासा सरखा स्त्री पुत्र

वगेरे परिवारमां (वसंताणं के०) वसतां एटले रहेता एवा (गिहिणं के०) धर्मः एटले धर्म
णां एटले गृहस्थोने प्रमाद घणा होवाथी (धम्मे के०) (सुलहे के०) निश्चे. जो ए
(दुल्लहे के०) दुर्लभः एटले दुर्लभ छे. (गमु के०) स्नेहबंधनमां पडे छे,
आमंत्रणने अर्थे छे. अर्थात् गृहस्थो घगर कारणे एवा विचार करवो. ए आठमुं स्थान
एवा गृहस्थाश्रमवडे शुं प्रयोजन ? एवो विचार करवो. आतङ्कः एटले शीघ्र मृत्यु आपे एवो विषूचिका
(७) तेमज (आयंके के०) आतङ्कः एटले शीघ्र मृत्यु आपे एवो विषूचिका
रोग जे ते (से के०) तस्य एटले हे धर्मवंधुरहित एवा गृहस्थना (वहाय के
धाय एटले वधने अर्थ (होइ के०) भवति एटले थाय छे. माटे गृहस्थाश्र
प्रयोजन ? एवो विचार करवो. ए नवमुं स्थान थयुं. (९) तेमज (संकप्पे
कल्पः एटले इष्ट वस्तुना वियोगथी अने अनिष्ट वस्तुनी प्राप्तिथी मनमां
खो जे संकल्प विकल्प थाय छे ते (से के०) तस्य एटले ते गृहस्थना (व
वधाय एटले वधने अर्थे (होइ के०) भवति एटले थाय छे. अर्थात् मिथ्या
विकल्पथी गृहस्थ पोताना घरनो नाश करे छे, माटे एवा गृहस्थाश्रम वडे
जन ? एवो विचार करवो. ए दशमुं स्थान थयुं. (१०) तेमज (गिहि
गृहिवासः एटले गृहस्थाश्रम जे ते (सोवक्केसे के०) सोपक्लेशः एटले क
अर्थात् गृहस्थाश्रममां खेती, व्यापार प्रमुख सर्व साधनो घणा दुःखदा
तथा घृत लवण विगेरे वस्तुनी चिंता गृहस्थने राखवी पडे छे, तेथी स
स्याश्रमने क्लेशवालो गणे छे. माटे एवा गृहस्थाश्रम वडे शुं प्रयोजन ?
करवो. ए अग्यारमुं स्थान थयुं. (११) तेमज (परिआए
चारित्र पर्याय जे ते (निरुवक्केसे के०) निरुपक्लेशः एटले
क्लेश एमां नथी. माटे एवुं चारित्र मूकी गृहस्थाश्रम स्वीकारवामां
विचार करवो. आ बारमुं स्थान थयुं. (१२) तेमज (गिहिवासे के
एटले गृहस्थाश्रम जे ते (बंधे के०) बन्धः एटले कर्मबन्धन
कर्मबन्धन करनारा व्यापार जेमां करवा पडे छे. एवा गृहस्था
प्रयोजन ? एवो विचार करवो. ए तेरमुं स्थान थयुं. (१३) ते
के०) पर्यायः एटले चारित्र पर्याय जे ते (मुक्के के०) मोक्षः ए
छुडावनार होवाथी मोक्षरूप छे. माटे गृहस्थाश्रम वडे शुं प्रयोज
करवो. ए चउदमुं स्थान थयुं. (१४) तेमज (गिहिवासे के०)
गृहस्थाश्रम जे ते (सावज्जे के०) सावद्यः एटले प्राणातिपात प्र
वालो छे. माटे ए गृहस्थाश्रमवडे मने शुं प्रयोजन ? एवो

रमुं स्थानक थयुं. (१५) तेमज (परिआए के०) पर्यायः एटले चारित्रपर्याय
अणवज्जे के०) अवनद्यः एटले पापरहित ठे. माटे गृहस्थाश्रम वडे शुं प्रयोजन?
ो विचार करवो. ए सोलमुं स्थानक थयुं. (१६) तेमज (गिहिणं के०) गृहिणां
ले गृहस्थना (कामन्नोगा के०) कामन्नोगाः एटले कामन्नोग जे ते (बहुसाहा-
ा के०) बहुसाधारणाः एटले चोर, जार, राजा विगेरेने सरखा ज ठे. माटे एवा
ृस्थाश्रम वडे शुं प्रयोजन ? एवो विचार करवो. ए सत्तरमुं स्थानक थयुं. (१७)
नज गृहस्थाश्रममां (पुन्नपावं के०) पुण्यपापं एटले पुण्य पाप जे ते (पत्तेअं के०)
येकं एटले जे करे तेने ठे. अर्थात् माता, पिता स्त्री इत्यादिकने अर्थे करेलुं पाप
करे ठे तेनेज लागे ठे. (न्नो के०) अरे (मणुआण के०) मनुजानां एटले मनु-
ोनुं (जीविए के०) जीवितं एटले आयुष्य जे ते (अणिच्चे के०) अनित्यं एटले
नित्य एवुं (खलु के०) निश्चये ठे. कारण के, ते आयुष्य (कुसग्गजलबिंडुचंचले
) कुशाग्रजलबिंडुचंचलं एटले दर्ज्ननी अणी उपर रहेला जलबिंडु समान ठे.
र्थात् उपक्रम घणा होवाथी आउखुं जलबिंडुसमान चंचल ठे. (च के०) पुनः (न्नो
०) अरे ! मे (बहुं के) बहु एटले घणुं (पावं के०) पापं एटले पाप अर्थात् संक्लेश-
लुं एवुं (कम्मं खलु के०) कर्म खलु एटले चारित्र मोहनीय प्रमुख कर्म जे
ज (पगडं के०) प्रकृतं एटले कर्खुं ठे. जेथी चारित्र लीधा पठी पण मने एवी
ड बुद्धि उत्पन्न थाय ठे. (च के०) पुनः (न्नो के०) अरे (पुव्विं के०) पूर्वं
टले पूर्वे (कडाणं के०) कृतानां एटले करेला एवा (पावाणं कम्माणं के०)
पानां कर्मणाम् एटले ज्ञानावरणीयादि तथा अशातावेदनीयादि पापकर्मोनुं तथा
डुच्चिणाणं के०) डुश्चरितानां एटले पूर्वन्नवे प्रमादकपायादिकना वशथी मद्यपान
... जे दुष्टकर्म करेला होय तेमनुं तथा (डुप्पडिकंताणं के०) डुःपराक्रान्तानां
... मिथ्यात्व, अविरति विगेरेथी प्राणिवध प्रमुख जे कर्म कर्खा होय तेमनुं फल
... खलु के०) वेदयित्वा खलु एटले न्नोगव्या पठीज (मुक्खो के०) मोक्षः
... मोक्ष थाय ठे. पण (अवेइत्ता के०) अवेदयित्वा एटले पूर्वोक्त कर्म न्नो-
... विना मोक्ष (नत्थि के०) नास्ति एटले नथी. (वा के०) अथवा पूर्वोक्त क-
... तवसा के०) तपसा एटले अनशन प्रमुख तपस्या वडे (जोसइत्ता के०)
...त्वा एटले खपावीनेज मोक्ष थाय ठे, ते विना थतो नथी. ए (अट्ठारसमं
... अष्टादशं, एटले अढारमुं (पयं के०) पदं एटले पद (न्नवइ के०) न्नवति
... थाय ठे. ॥१७॥ (च के०) पुनः (अत्र के०) आ अढार स्थानकमां कहेल वात
... सिलोगो के०) श्लोकः एटले श्लोक जे ते (न्नवइ के०) न्नवति एटले ठे.

अर्थात् अढार स्थानमां कहेली तथा न कहेली वातनो संग्रह करनार श्लोक आगल कहीशुं ते छे. ॥

(दीपिका.) तत्र प्रथमं स्थानकमाह। तद्यथेत्युदाहरणे। हं जो दुःखमायां दुःप्रजीविन इति। हंजो शिष्यामन्त्रणे। दुःखमायामधमकालरूपायां कालदोषादेव दुःखेन कृच्छ्रेण प्रकर्षेण उदारजोगापेक्षया जीवितुं शीला दुःप्रजीविनः। प्राणिन इति गम्यते। नरेन्द्रादीनामप्यनेकदुःखप्रयोगदर्शनात्। उदारजोगरहितेन विडम्बनाप्रायेण कुगतिहेतुना किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति प्रथमं स्थानम् ॥१॥ अथ द्वितीयस्थानमाह। तथा लघव इत्वरा गृहिणां कामजोगाः। दुःखमायामिति गम्यते। सन्तोऽपि लघवस्तुछाः प्रकृत्यैव तुपमुष्टिवदसारा इत्वरा अल्पकाला गृहिणां गृहस्थानां कामजोगा मदनकामप्रधानाः शब्दादयो विषया विपाककटवश्च न देवानामिव विपरीताः। अतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति द्वितीयं स्थानम् ॥२॥ अथ तृतीयस्थानमाह। तथा जूयश्च शातबहुला मनुष्याः। जुक्तेष्वपि कामजोगेषु पुनरपि सुखाजिलाषिण एव मनुष्याः। अतः किं कामजोगैः। संप्रत्युपेक्षितव्यमिति तृतीयं स्थानम् ॥ ३ ॥ अथ चतुर्थस्थानमाह। तथा इदं च मे दुःखं न चिरकालोपस्थायि जविष्यति। इदं च अनुजूयमानं मम श्रामण्यमनुपालयतो दुःखं शारीरमानसं कर्मफलं परीषहजनितं चिरकालमुपस्थातुं शीलं न जविष्यति। श्रामण्यपालनेन परीषहनिराकरणात् कर्मनिर्जरणात् संयमराज्यस्य प्राप्तिः। इतरथा महानरकादौ विपर्ययः। अतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति चतुर्थं स्थानम् ॥ ४ ॥ अथ पञ्चमस्थानमाह। उमजणपुरक्कार इति। न्यूनजनपूजा। प्रव्रजितो हि धर्मप्रजावात् राजामात्यादिजिरज्युत्थानासनाञ्जलिप्रग्रहादिजिः पूज्यते। उत्प्रव्रजितेन तु न्यूनजनस्यापि स्वव्यसनगुप्तयेऽज्युत्थानादि कार्यम्। अधार्मिकराजविषये वा वेष्टिप्रायात् कुत्सरकर्मणो नियमत एव इहैव चेदमधर्मफलम्। अतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति पञ्चमं स्थानम्। एवं सर्वत्र योजनीयम् ॥ ५ ॥ अथ षष्ठं स्थानमाह। वान्तस्य प्रत्यापानं जुक्तोज्झितपरिजोग इत्यर्थः। अयं च श्वसृगालादिक्षुद्रप्राणिजिराचरितः सतां निन्द्यः पुनर्व्याधिदुःखजनकः। वान्ताश्च जोगाः प्रव्रज्याङ्गीकरणेन। एतत्प्रत्यापानमेवंजूतमेवं चिन्तनीयमिति षष्ठं स्थानम् ॥ ६ ॥ अथ सप्तमस्थानमाह। तथा अधोगतिवासोपसंपत्। अधोगतिर्नरकगतिस्तिर्यग्गतिर्वा तस्यां वसनमधोगतिवासः। एतन्निमित्तजूतं कर्म गृह्यते। तस्योपसंपत् सामीप्येनाङ्गीकरणं यदेतदुत्प्रव्रजनमेवं चिन्तनीयमिति सप्तमं स्थानम् ॥ ७ ॥ अ-

अष्टमं स्थानमाह । भो इत्यामन्त्रणे । गृहिणां गृहस्थानां धर्मः परमनिर्वृतिजनको दुर्लभ एव । किं कुर्वतां गृहिणाम् । गृहपाशमध्ये वसताम् । अत्र गृहशब्देन पाशकल्पाः पुत्रकलत्रादयो गृह्यन्ते । तन्मध्ये वसतामनादिभवाभ्यासादकारणं स्नेहबन्धनमेतच्चिन्तनीयमित्यष्टमं स्थानम् ॥ ८ ॥ अथ नवमस्थानमाह । तथा आतङ्कः सद्योघाती विषूचिकादिरोगः । से इति तस्य गृहिणो धर्मबन्धुरहितस्य वधाय विनाशाय भवति । तथाविधवधश्चानेकवधहेतुरेवं चिन्तनीयमिति नवमं स्थानम् ॥९॥ अथ दशमं स्थानमाह । तथा संकल्प इष्टानिष्टविप्रयोगप्राप्तेर्यो मनःसंबन्धी आतङ्कः स तस्य गृहिणः तथाचेष्टायोगात् मिथ्याविकल्पाभ्यासेन ग्रहादिप्राप्तेर्वधाय भवत्येतच्चिन्तनीयमिति दशमं स्थानम् ॥१०॥ अथैकादशं स्थानमाह । गृहवासो गृहाश्रमः सोपक्लेशः सह उपक्लेशेन वर्तते यः स सोपक्लेशः । उपक्लेशाः कृषिपाशुपाल्यवाणिज्याद्यनुष्ठानगताः पण्डितजनगर्हिताः शीतोष्णश्रमादयो घृतलवणचिन्तादयश्चेत्येवं चिन्तनीयमित्येकादशं स्थानम् ॥ ११ ॥ अथ द्वादशं स्थानमाह । पर्याय एभिरेवोपक्लेशै रहितः । दीक्षापर्यायोऽनारम्भी चिन्तापरिवर्जितः श्लाघनीयो विदुषामिति चिन्तनीयमिति द्वादशं स्थानम् ॥ १२ ॥ अथ त्रयोदशं स्थानमाह । तथा बन्धो गृहवासः । सदा तद्धेत्वनुष्ठानात् कोशकारकीटवदित्येवं चिन्तनीयमिति त्रयोदशं स्थानम् ॥ १३ ॥ अथ चतुर्दशं स्थानमाह । तथा पर्यायो मोक्षो निरन्तरं कर्मनिगडानामपगमनेन मुक्तवदित्येवं चिन्तनीयमिति चतुर्दशं स्थानम् ॥ १४ ॥ अथ पञ्चदशं स्थानमाह । अत एव गृहवासः सावद्यः सपापः प्राणातिपातमृषावादादीनां पञ्चानामाश्रवाणां सेवनादिति चिन्तनीयमिति पञ्चदशं स्थानम् ॥ १५ ॥ अथ षोडशं स्थानमाह । पर्याय एवानवद्योऽपापोऽहिंसादिपालनात्मकत्वादेतच्चिन्तनीयमिति षोडशं स्थानम् ॥ १६ ॥ अथ सप्तदशं स्थानमाह । बहुसाधारणा गृहिणां कामभोगा इति । गृहिणां गृहस्थानां कामभोगाः साधारणाश्चौरराजकुलादिसामान्याः । पूर्ववदेतच्चिन्तनीयमिति सप्तदशं स्थानम् ॥ १७ ॥ अथाष्टादशं स्थानमाह । तथा प्रत्येकं पुण्यपापमिति । मातापितृकलत्रादिनिमित्तमप्यनुष्ठितं पुण्यपापं प्रत्येकं पृथक् पृथक् येनानुष्ठितं तस्य कर्तुरेव तदिति भावार्थः । एवमष्टादशं स्थानम् ॥ १८ ॥ भवइ अ इत्थ सिलोगो । भवति चात्र श्लोकः । अत्रेति अष्टादशस्थानानां संबन्धे । उक्तानुक्तसंग्रहपर इत्यर्थः । श्लोक इति च जातिनिर्देशस्तेन श्लोकजातिरनेकभेदा भवतीति प्रभूतश्लोकोपन्यासेऽपि न विरोधः ॥

(टीका.) तथेत्यादि । तथेत्युपन्यासार्थः । ईतो दुःषमायां दुःप्रजीविन

इति । हंभो शिष्यामन्त्रणे । दुःखमायामधमकालाख्यायां कालदोषादेव दुःखेन कृच्छ्रेण प्रकर्षेणोदारभोगापेक्षया जीवितुं शीलं येषां ते दुःप्रजीविनः । प्राणिन इति गम्यते । नरेन्द्रादीनामप्यनेकदुःखप्रयोगदर्शनात् । उदारभोगरहितेन च विडम्बनाप्रायेण कुगतिहेतुना किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति प्रथमं स्थानम् ॥१॥ तथा लघव इत्वरा गृहिणां कामभोगाः । दुःखमायामिति वर्त्तते । सन्तोऽपि लघवस्तुच्छाः प्रकृत्या तुषमुष्टिवदसाराः । इत्वरा अल्पकालाः गृहिणां गृहस्थानां कामभोगा मदनकामप्रधानाः शब्दादयो विषया विपाककटवश्च न देवानामिव विपरीताः । अतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति द्वितीयं स्थानम् ॥२॥ तथा भूयश्च स्वातिबहुला मनुष्या दुःखमायामिति वर्त्तत एव । पुनश्च स्वातिबहुला मायाप्रचुरा मनुष्या इति प्राणिनो न कदाचिद्विश्रम्भहेतवोऽमी । तद्रहितानां च कीदृक्सुखम् । तथा मायाबन्धहेतुत्वेन दारुणतरो बन्ध इति किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति तृतीयं स्थानम् ॥३॥ तथा इदं च मे दुःखं न चिरकालोपस्थायि भविष्यति । इदं चानुभूयमानं मम श्रामण्यमनुपालयतो दुःखं शारीरमानसं कर्मफलं परीषहजनितं न चिरकालमुपस्थातुं शीलं भविष्यति । श्रामण्यशासनेन परीषहनिराकृतेः । कर्मनिर्जरणात्संयमराज्यप्राप्तेः । इतरथा महानरकादौ विपर्ययोऽतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति चतुर्थं स्थानम् ॥४॥ तथा ओमजण त्ति न्यूनजनपूजा । प्रव्रजितो हि धर्मप्रभावाद्राजामात्यादिभिरभ्युत्थानासनाञ्जलिप्रग्रहादिभिः पूज्यते । उत्प्रव्रजितेन तु न्यूनजनस्यापि स्वव्यसनगुप्तयेऽभ्युत्थानादि कार्यमधार्मिकराजविषये च प्रवेशः नरककर्मणो नियमत एव इहैवेदमधर्मफलमतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति पञ्चमं स्थानम् ॥ ५ ॥ एवं सर्वत्र क्रिया योजनीया । तथा वान्तस्य प्रत्यापानं भुक्तोज्झितपरिभोग इत्यर्थः । अयं च श्वशृगालादिक्षुद्रसत्त्वाचरितः सतां निन्द्यो व्याधिदुःखजनकः । वान्ताश्च भोगाः प्रव्रज्याङ्गीकरणेनेतत्प्रत्यापानमप्येवं चिन्तनीयमिति षष्ठं स्थानम् ॥६॥ तथाधरगतिवासोपसंपत् । अधोगतिर्नरकतिर्यग्गतिस्तस्यां वसनं वासोऽनिवासः । एतन्निमित्तभूतं कर्म गृह्यते । तस्योपसंपत् सामीप्येनाङ्गीकरणम् । पर्यादुःखप्रचुरत्वमेवं चिन्तनीयमिति सप्तमं स्थानम् ॥७॥ तथा दुर्लभः खलु भो गृहिणां धर्म इति । प्रमादबहुलत्वाद्दुर्लभ एव । भो इत्यामन्त्रणे । गृहस्थानां परमनिर्वृतिजनको धर्मो हि विविक्तानासेव्यत्वात् । गृहवासमध्ये वसतामित्यत्र गृहशब्देन पाशकल्पाः पुत्रकलत्रादयो गृह्यन्ते । तन्मध्ये वसतामतादिवत्यागादकारणं स्नेहबन्धनमेतच्चिन्तनीयमित्यष्टमं स्थानम् ॥८॥ तथा आतङ्कस्तस्य वधाय भवति । आतङ्कः सद्योघाती विषूचिकादिरोगः । तस्य हि शीलो धर्मबन्धुरहितस्य वधाय विनाशाय भवति । तथाप्यधानेकभवहेतुत्वेतितव्यं इति नवमं स्थानम् ॥९॥ तथा संकल्पस्तस्य वधाय भवति । संकल्प इष्टानिष्ट

वियोगप्रातिजो मानस आतङ्कः। तस्य गृहिणस्तथाचेष्टायोगान्मिथ्याविकल्पाभ्यासेन गृहादिप्राप्तेर्वधाय जवत्येतच्चिन्तनीयमिति दशमं स्थानम् ॥१०॥ तथा सोपक्लेशो गृहिवास इति। सहोपक्लेशैः सोपक्लेशो गृहाश्रमः। उपक्लेशाः। कृषिपाशुपाल्यवाणिज्याद्यनुष्ठानानुगताः पण्डितजनगर्हिताः शीतोष्णश्रमादयो घृतलवणचिन्तादयश्चेत्येवं चिन्तनीयमित्येकादशं स्थानम् ॥११॥ तथा निरुपक्लेशः पर्याय इति। एभिरेवोपक्लेशैरहितः प्रव्रज्यापर्यायः। अनारम्भी कुचिन्तापरिवर्जितः श्लाघनीयो विदुषामित्येवं चिन्तनीयमिति द्वादशं स्थानम् ॥१२॥ तथा बन्धो गृहिवासस्तद्धेत्वनुष्ठानात् कोशकारकीटवदित्येतच्चिन्तनीयमिति त्रयोदशं स्थानम् ॥ १३ ॥ ॥ तथा मोक्षः पर्यायोऽनवरतं कर्मनिगडविगमान्मुक्तवदित्येवं चिन्तनीयमिति चतुर्दशं स्थानम् ॥ १४ ॥ ॥ अतएव सावद्यो गृहवास इति । सावद्यः सपापः प्राणातिपातमृषावादादिप्रवृत्तेरेतच्चिन्तनीयमिति पञ्चदशं स्थानम् ॥ १५ ॥ एवमनवद्यः पर्याय इत्यपाप इत्यर्थः। अहिंसादिपालनात्मकत्वादेतच्चिन्तनीयमिति षोडशं स्थानम् ॥ १६ ॥ तथा बहुसाधारणा गृहिणां कामजोगा इति । बहुसाधारणाश्चौरजारराजकुलादिसामान्या गृहिणां गृहस्थानां कामजोगाः। पूर्ववदित्येतच्चिन्तनीयमिति सप्तदशं स्थानम् ॥ १७ ॥ तथा प्रत्येकं पुण्यपापमिति । मातापितृकलत्रादिनिमित्तमप्यनुष्ठितं पुण्यपापं प्रत्येकं प्रत्येकं पृथक् पृथक् येनानुष्ठितं तस्य कर्तुरेवैतदिति जावार्थः । एवमष्टादशं स्थानम् ॥ १८ ॥ एतदन्तर्गतो वृद्धाजिप्रायेण शेषग्रन्थः समस्तोऽत्रैव । अन्ये तु व्याचक्षते। सोपक्लेशो गृहिवास इत्यादिषु षट्सु स्थानेषु सप्रतिपक्षेषु स्थानत्रयं गृह्यते। एवं च। बहुसाधारणा गृहिणां कामजोगा इति चतुर्दशं स्थानम् ॥१४॥ प्रत्येकं पुण्यपापमिति पञ्चदशं स्थानम् ॥१५॥ शेषाण्यजिधीयन्ते। तथा अनित्यं खलु अनित्यमेव नियमतः। जो इत्यामन्त्रणे। मनुष्याणां पुंसां जीवितमायुः। एतदेव विशेष्यते। कुशाग्रजलबिन्दुचञ्चलं सोपक्रमत्वादनेकोपद्रवविषयत्वादत्यन्तासारम्। तदलं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति षोडशं स्थानम् ॥१६॥ तथा बहु च खलु जो पापं कर्म प्रकृतम्। बहु च। चशब्दात् क्लिष्टम्। खलुशब्दोऽवधारणे। बह्वेव पापं कर्म चारित्रमोहनीयादि प्रकृतं निर्वर्तितं मयेति गम्यते। श्रामण्यप्राप्तावप्येवं क्षुद्रबुद्धिप्रवृत्तेः। नहि प्रजूतक्लिष्टकर्मरहितानामेवमकुशला बुद्धिर्जवत्यतो न किंचित् गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति सप्तदशं स्थानम्। तथा पापानां चेत्यादि । पापानां चापुण्यरूपाणां चशब्दात्पुण्यरूपाणां च खलु जो कृतानां कर्मणाम्। खलुशब्दः कारितानुमतविशेषणार्थः। जो इति शिष्यामन्त्रणे। कृतानां मनोवाक्काययोगैरोघतो निर्वर्तितानां कर्मणां ज्ञानावरणीयाद्यशातवेदनीयादीनां प्राक् पूर्वमन्यजन्मसु दुश्चरितानाम्। प्रमादकषायजदुश्चरितजनितानि दुश्च-

रितानि । कारणे कार्योपचारात् । दुश्चरितहेतूनिं वा दुश्चरितानि । कार्ये कारणोपचारात् । एवं दुःपराक्रान्तानां मिथ्यादर्शनाविरतिजदुःपराक्रान्तजनितानि दुःपराक्रान्तानि । हेतौ फलोपचारात् । दुःपराक्रान्तहेतूनि वा दुःपराक्रान्तानि फले हेतूपचारात् । इह च दुश्चरितानि मद्यपानाश्लीलानृतजापणादीनि । दुःपराक्रान्तानि वधबन्धनादीनि । तदमीषामेवंभूतानां कर्मणां वेदयित्वानुभूय । फलमिति वाक्यशेषः । किम् । मोक्षो भवति प्रधानपुरुषार्थो भवति । नास्त्यवेदयित्वा न भवत्यननुभूय । अनेन सकर्मकमोक्षव्यवच्छेदमाह । इष्यते च क्षपकर्मर्पितानां कैश्चिरसहकारिनिरोधतस्तत्फलादानशक्तिस्तत्तदपि नास्त्यवेदयित्वा मोक्षस्तथारूपत्वात् । कर्मणः स्वफलादाने कर्मत्वायोगात् । तपसा वा क्षपयित्वा अनशनप्रायश्चित्तादिना वा विशिष्टक्षायोपशमिकशुभभावरूपेण तपसा प्रलयं नीत्वा । इह च वेदनमुदयप्राप्तस्य व्याधेरिवानारब्धोपक्रमस्य क्रमशोऽनन्यनिबन्धनपरिक्लेशेन तपः । क्षपणं तु सम्यगुपक्रमेणानुदीर्णोदीरणदोपक्षगादन्यनिमित्तमक्रमेणापरिक्लेशमित्यतस्तपोऽनुष्ठानमेव श्रेय इति न किंचिद्गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमित्यष्टादशं पदं भवत्यष्टादशं स्थानं भवति । भवति चात्र श्लोकः । अत्रैतदष्टादशस्थानार्थव्यतिकर उक्तानुक्तार्थसंग्रहपर इत्यर्थः । श्लोक इति च जातिपरो निर्देशः । ततः श्लोकजातिरनेकभेदा भवतीति प्रभूतश्लोकोपन्यासेऽपि न विरोधः ॥

जया य चयई धम्मं, अणज्जो भोगकारणा ॥
से तत्थ मुच्छिए बाले, आयइं नावबुज्झइ ॥ १ ॥

(अवचूरिः) यदा चैवमष्टादशव्यावर्त्तनकारणभावेऽपि त्यजति चारित्रधर्मम नार्यो म्लेच्छचेष्टितः स तेषु भोगेषु मूर्छितो बालोऽज्ञ आगामिकालं नावबुध्यते ॥ १ ॥

(अर्थ.) ते आ रीते. जया अ इत्यादिसूत्र. उपर कहेल अढार स्थानक विचारवा योग्य छता पण (अणज्जो के०) अनार्यः एटले म्लेच्छ नथी पण म्लेच्छ सरखा छे साधु (भोगकारणा के०) भोगकारणात् एटले शब्द, स्पर्श प्रमुख विषय भोगवनाना हेतुथी (धम्मं के०) धर्मं एटले चारित्र धर्म प्रत्ये (जया के०) यदा एटले ज्यारे (चयइ के०) त्यजति एटले त्याग करे. त्यारे (बाले के०) बालः एटले अज्ञ एवा (से के०) सः एटले ते साधु (तत्थ के०) तत्र एटले ते शब्द प्रमुख विषयोने विषे (मुच्छिए के०) मूर्छितः एटले मूर्छा करता छता (आयइं के०) आयतिं एटले आवता काल प्रत्ये (नावबुज्झइ के०) नावबुध्यते एटले मनमा समजे नहि. ॥ १ ॥

(दीपिका.) यदा चैवमष्टादशसु स्थानेषु व्यावर्त्तनकारणेषु सत्स्वपि यो बालोऽज्ञो धर्मं चारित्रलक्षणं जहाति त्यजति । स आयतिमागामिकालं नावबुध्यते सम्यग् नावगच्छति । किंभूतो बालः । अनार्य इव अनार्यो म्लेच्छचेष्टितः । किमर्थं धर्मं त्यजतीत्याह । भोगकारणाय शब्दादिभोगनिमित्तम् । किंभूतो बालः । तत्र मूर्छितः । तेषु भोगेषु मूर्छितो गृद्धः ॥ १ ॥

(टीका.) जया अ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । यदा चैवमप्यष्टादशसु व्यावर्त्तनकारणेषु सत्स्वपि जहाति त्यजति धर्मं चारित्रलक्षणम् । अनार्य इत्यनार्य इवानार्यो म्लेच्छचेष्टितः । किमर्थमित्याह । भोगकारणाच्छब्दादिभोगनिमित्तं स धर्मत्यागी तत्र तेषु भोगेषु मूर्छितो गृद्धो बालोऽज्ञ आयतिमागामिकालं नावबुध्यते न सम्यगवगच्छतीति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

जया ओहाविओ होइ, इंदो वा पडिओ छमं ॥
सवधम्मपरिब्भठो, स पछा परितप्पइ ॥ २ ॥

(अवचूरिः) यदावधावितोऽपसृतो भवति संयमसुखविभूतेः । उत्प्रव्रजित इत्यर्थः । इन्द्रवत्पतितः क्ष्मां स्वविभवभ्रंशात् । सर्वधर्मेभ्यः परिभ्रष्टः स पश्चाद्भ्रष्टो भूत्वा मनाग्मोहावसाने परितप्यते ॥ २ ॥

(अर्थ.) तेज कहे छे. जया इत्यादि सूत्र. (छमं के०) क्ष्मां एटले भूमिने विषे (पडिओ के०) पतितः एटले पडेला एवा (इंदो वा के०) इंद्रो वा एटले देवराज इंद्रनी पेठे अर्थात् इंद्र जेम पोताना इंद्रपदथी भ्रष्ट थइने आ मृत्युलोकमां पतन पामे, तेम (जया के०) यदा एटले ज्यारे पूर्वोक्त साधु जे ते (ओहाविओ के०) अवधावितः एटले नीकली गएला, अर्थात् चारित्रथी भ्रष्ट एवा (होइ के०) भवति एटले थाय छे. त्यारे (स के०) सः एटले ते साधु (सवधम्मपरिब्भठो के०) सर्वधर्मपरिभ्रष्टः एटले खंति, अज्जव, मद्दव प्रमुख पूर्वे आचरेला सर्व धर्मथी परिभ्रष्ट थया छता (पछा के०) पश्चात् एटले पाछलथी (परितप्पइ के०) परितप्यते एटले 'आ में शुं कर्युं' एवी रीते पस्तावो करे छे. ॥ २ ॥

(दीपिका.) एतदेव दर्शयति । यदा चावधावितोऽपसृतो भवति यः । कोऽर्थः । संयमसुखविभूतेः सकाशादुत्प्रव्रजित इत्यर्थः । तदा इन्द्रो वा देवराज इव क्ष्मां पतितः । स्वविमानविभवभ्रंशेन भूमौ पतित इति भावः । किं० यः । सर्वधर्मपरिभ्रष्टः । सर्वधर्मेभ्यः क्षान्त्यादिभ्य आसेवितेभ्योऽपि यावत्प्रतिज्ञमननुपालनात् । ओकिंकेभ्यो

वा गौरवादिन्यः परिभ्रष्टः सर्वतश्च्युतः । पतितो नूत्वा पश्चात् मनाग् मोहस्यान्ते स परितप्यते । किमिदं मया कार्यं कृतमित्यनुतापं करोति ॥ २ ॥

(टीका.) एतदेव दर्शयति । जय त्ति सूत्रम् । व्याख्या । यदा चावधावितोऽपसृतो नवति संयमसुखविनूतेः । उत्प्रव्रजित इत्यर्थः । इन्डो वेति देवराज इव पतितः क्ष्मां गतः स्वविनवभ्रंशेन नूमौ पतित इति नावः । क्ष्मा नूमिः । सर्वधर्मपरिभ्रष्टः सर्वधर्मेन्यः क्षान्त्यादिन्य आसेवितेन्योऽपि यावत्प्रतिज्ञमननुपालनात् लौकिकेन्योऽपि वा गौरवादिन्यः परिभ्रष्टः सर्वतश्च्युतः स पतितो नूत्वा पश्चान्मनाग् मोहावसाने परितप्यते । किमिदमकार्यं मयानुष्ठितमित्यनुतापं करोतीति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

जया अ वंदिमो होइ, पछा होइ अवंदिमो ॥
देवया व चुआ ठाणा, स पछा परितप्पइ ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) यदा च वन्द्यो नवति श्रमणपर्यायस्थो नरेन्डादीनां पश्चात्प्रत्युन्निष्क्रान्तः सन्नवन्द्यः । तदा च देवतेव स्थानच्युता सती पश्चात्परितप्यत इति पूर्ववत् ॥ ३ ॥

(अर्थ.) जे साधु (जया के०) यदा एटले ज्यारे चारित्र रूडी रीते पालता होय त्यारे प्रथम तो (वंदिर्ड के०) वन्द्यः एटले वंदना करवाने योग्य एवा (होइ के०) नवति एटले थाय. (य के०) च एटले अने (पछा के०) पश्चात् एटले पाछलथी अर्थात् चारित्रनो त्याग करे त्यारे (अवंदिमो के०) अवन्द्यः एटले वन्दना करवा योग्य नहि एवा (होइ के०) नवति एटले थाय. (स के०) सः एटले ते साधु (ठाणा के०) स्थानात् एटले पोताना स्थानकथी (चुआ के०) च्युता एटले भ्रष्ट थएल एवी (देवया व के०) देवतेव एटले देवतानी पेठे (पछा के०) पश्चात् एटले पाछलथी (परितप्पइ के०) परितप्यते एटले पस्तावो करे छे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) यदा च यः संयमवान् सन् नरेन्डादीनां वन्द्यो नवति । स पश्चाडुन्निष्क्रान्तः संयमरहितः सन्नवन्द्यो नवति । पश्चात् स परितप्यते च । किंवत् । स्थानच्युता सती इन्डवर्जा देवतेव । परितापार्थः पूर्ववत् ॥ ३ ॥

(टीका.) जया अ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । यदा च वन्द्यो नवति । श्रमणपर्यायस्थो नरेन्डादीनां पश्चान्नत्युन्निष्क्रान्तः सन्नवन्द्यस्तदा देवतेव का चिदिन्डवर्जा स्थानच्युता सती । स पश्चात्परितप्यत इत्येतत्पूर्ववदेवेति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

जया अ पूइमो होइ, पछा होइ अपूइमो ॥
राया व रज्जपब्भट्ठो, स पछा परितप्पइ ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) यदा च पूज्यो वस्त्रभक्ताद्यैर्लोकानामिति शेषः । पश्चाद्भवत्युत्प्रव्रजितः सन्नपूज्यः । राजेव राज्यप्रभ्रष्टो महतो भोगर्द्धिप्रमुक्तः । स पश्चात्परितप्यते ॥ ४ ॥

(अर्थ.) तेमज जया इत्यादि सूत्र. (अ के०) च एटले वळी जे साधु चारित्रना प्रभावथी प्रथम (जया के०) यदा एटले ज्यारे (पूइमो के०) पूज्यः एटले पूजा करवा योग्य एवा (होइ के०) भवति एटले थाय छे. अने (पछा के०) पश्चात् एटले चारित्रथी भ्रष्ट थया पछी (अपूइमो के०) अपूज्यः एटले पूजा करवा योग्य नहि एवा (होइ के०) भवति एटले थाय छे. (स के०) सः एटले ते साधु (रज्जपब्भट्ठो के०) राज्यप्रभ्रष्टः एटले राज्यथी भ्रष्ट थएल एवा (राया व के०) राजेव एटले राजानी पेठे (पछा के०) पश्चात् एटले पाछळथी (परितप्पइ के०) परितप्यते एटले पस्ताय छे. ॥ ४ ॥

(दीपिका.) यदा च पूज्यो भवति लोकानां वस्त्रपात्रादिभिः । कुतः । साधुधर्ममाहात्म्यात् । स उत्प्रव्रजितः सन्नपूज्यो भवति लोकानामेव । क इव । राज्यप्रभ्रष्टो महतो भोगर्द्धियुक्तो राजेवापूज्यो भवति । पुनः स पश्चात् परितप्यते च पूर्ववत् ॥ ४ ॥

(टीका.) तथा जय त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । यदा च पूज्यो भवति वस्त्रभक्तादिभिः श्रामण्यसामर्थ्याल्लोकानां पश्चाद्भवत्युत्प्रव्रजितः सन्नपूज्यो लोकानामेव । तदा राजेव राज्यप्रभ्रष्टः । महतो भोगर्द्धिप्रमुक्तः स पश्चात्परितप्यत इति पूर्ववद्देवेति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

जया अ माणिमो होइ, पछा होइ अमाणिमो ॥
सिट्ठि व कब्बडे छूढो, स पछा परितप्पइ ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) यदा च मान्योऽभ्युत्थानाज्ञाकरणादिना । पश्चाद्भवत्यमान्यस्तत्त्यागेन । तदा श्रेष्ठीव कर्वटे क्षुद्रसन्निवेशे क्षिप्तः सन्परितप्यते ॥ ५ ॥

(अर्थ.) तेमज जया इत्यादि सूत्र. (अ के०) च एटले वळी जे साधु चारित्रना प्रभावथी प्रथम (जया के०) यदा एटले ज्यारे (माणिमो के०) मान्यः एटले आसन आपवुं, आज्ञा मानवी इत्यादि प्रकार वडे मान आपवा योग्य थाय छे, अने (पछा के०) पश्चात् एटले शीलथी भ्रष्ट थया पछी (अमाणिमो के०) अमान्यः एटले मान आपवा योग्य नहि एवा (होइ के०) भवति एटले थाय छे.

(स के०) सः एटले ते साधु (कब्बडे के०) कर्वटे एटले घणा ज क्षुद्र एवा गाम ठामां (बूढो के०) क्षिप्तः एटले पडेलो एवा (सिट्ठि व के०) श्रेष्ठीव एटले श्रेष्ठिनी पेठे (पच्छा के०) पश्चात् एटले पाछलथी (परितप्पइ के०) परितप्य एटले पस्ताय छे ॥ ५ ॥

(दीपिका.) यदा च मान्यो जवत्यच्युत्थानाज्ञाकरणादिना माननीयः स्यात् शीलादिप्रजावेन । पश्चाछीलादिपरित्यागेनामान्यः स्यात् । किंवत् । श्रेष्ठिवत् । श्रेष्ठीव यथा श्रेष्ठी कर्वटे क्षिप्तो महाक्षुद्रसंनिवेशे क्षिप्तोऽमान्यो जवति । पुनः पश्चात् परितप्यते । तद्धीलादिपरित्याग्यपि ॥ ५ ॥

(टीका.) तथा जय त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । यदा च मान्यो जवत्यच्युत्थानाज्ञाकरणादिना माननीयः शीलप्रजावेण, पश्चाद्भवत्यमान्यस्तत्परित्यागेन तदा श्रेष्ठीव कर्वटे महाक्षुद्रसंनिवेशे क्षिप्तः सन् पश्चात्परितप्यत इत्येतत्समानं पूर्वेणेति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

जया अ थेरउ होइ, समइक्कंतजुव्वणो ॥
मच्छु व्व गलिं गलित्ता, स पच्छा परितप्पइ ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) यदा च स्थविरो जवति स त्यक्तसंयमो वयःपरिणामेन । एतद्विशेषदर्शनायाह । समतिक्रान्तयौवन एकान्तस्थविरजावस्तदा विपाककटुत्वान्मत्स्य इव गलं गिलित्वाजिग्रह्य तथाविधकर्मलोहकंटकविद्धः सन् स पश्चात्परितप्यते । गाथेयं वृहद्वृत्तौ लघुवृत्तौ च नोक्ता ॥ ६ ॥

(अर्थ.) जया इत्यादि सूत्र. (अ के०) च एटले वली जे साधु (जया के०) यदा एटले ज्यारे (समइक्कंतजुव्वणो के०) समतिक्रान्तयौवनः एटले नीकली गइ छे जुवान अवस्था जेमनी एवा अने माटेज (थेरउ के०) स्थविरः एटले सर्वथा वृद्ध थया थता संयमनो त्याग करे छे. (स के०) सः एटले ते साधु (गलिं के०) गलं एटले लोहडाना कांटा उपर राखेल मांसने (गलित्ता के०) गिलित्वा एटले गळीने (व्व के०) इव एटले जेम (मच्छ के०) मत्स्यः एटले मत्स्य पस्ताय छे, तेम विषय जोगनो परिणाम कडवो होवाथी (पच्छा के०) पश्चात् एटले पाछलथी (परितप्पइ के०) परितप्यते एटले पस्ताय छे. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) यदा च स्थविरो जवति मुक्तसंयमो वयसः परिणामेन । एतद्विशेषदर्शनायाह । किंजूतः स्थविरः । समतिक्रान्तयौवन एकान्तस्थविरजावः । तदा

भोगानां विपाककटुकत्वात् परितप्यते । क इव । मत्स्य इव । यथा मत्स्यो बडिशं गिलित्वा अभिगृह्य तथाविधकर्मलोहकंटकविद्धः सन् पश्चात् परितप्यत इति । एतदपि पूर्वेण समानम् ॥ ६ ॥

(टीका.) जय त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । यदा च स्थविरो भवति स त्यक्तसंयमो वयःपरिणामेन । एतद्विशेषप्रतिपादनायाह । समतिक्रान्तयौवन एकान्तस्थविर इति भावः । तदा विपाककटुकत्वाद्भोगानां मत्स्य इव गलं बडिशं गिलित्वाभिगृह्य तथाविधकर्मलोहकंटकविद्धः सन्पश्चात्परितप्यत इत्येतदपि समानं पूर्वेणेति सूत्रार्थः ॥६॥

जया अ कुकुडुंबस्स, कुतत्तीहिं विहम्मइ ॥
हत्थी व बंधणे बद्धो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ७ ॥

(अर्थ.) एज प्रकट कहे छे. जया इत्यादि सूत्र. संयमनो त्याग करनार साधु (जया के०) यदा एटले ज्यारे (कुकुडुंबस्स के०) कुकुटुम्बस्य एटले माठा कुटुंबना परिवारनी (कुतत्तीहिं के०) कुतप्तिभिः एटले माठी चिंताउथी (विहम्मइ के०) विहन्यते एटले हणाय छे. त्यारे (स के०) सः एटले ते साधु (बंधणे के०) बन्धने एटले विषयनी लालचथी बन्धनमां (बद्धो के०) बद्धः एटले सपडाइ गएल एवा (हत्थी व के०) हस्तीव एटले हाथीनी पेठे (पच्छा के०) पश्चात् एटले पाछलथी (परितप्पइ के०) परितप्यते एटले पस्ताय छे. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) एतदेव स्पष्टयति । यदा च कुकुटुम्बस्य कुत्सितकुटुम्बस्य कुतप्तिभिः कुत्सितचिन्ताभिरात्मनः संतापकारिणीभिर्विहन्यते विषयभोगान् प्रति विघातं नीयते । तदा स मुक्तसंयमः सन् परितप्यते पश्चात् । क इव । यथा हस्ती कुकुटुम्बबन्धनबद्धः परितप्यते ॥ ७ ॥

पुत्तदारपरीकिन्नो, मोहसंताणसंतउ ॥
पंकोसन्नो जहा नागो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ८ ॥

(अवचूरिः) एतदेव स्पष्टयति । पुत्रदारपरिकीर्णो विषयसेवनात् पुत्रकलत्राद्भिः सर्वतो विक्षिप्तः । मोहसंतानसंततो मोहनीयकर्मप्रवाहेण व्याप्तः । पङ्कावसन्नो यथा नागः कर्दमनिमग्नो वनगज इव । स पश्चात्परितप्यते । हा हा किं मयेदमसमञ्जसमनुष्ठितमिति ॥ ८ ॥

१:– आ गाथा वृहद्वृत्तिमां तथा अवचूरिमां देखाती नथी.

(अर्थ.) पुत्तदार इत्यादि सूत्र. संयमनो त्याग करनार (स के०) सः एटले ते साधु जे ते (पुत्तदारपरीकिन्नो के०) पुत्रदारपरिकीर्णः एटले पुत्र तथा स्त्रीयडे परिवरेलो अने (मोहसंतानसंतर्ड के०) मोहसंतानसंततः एटले दर्शनमोहिनी प्रमुख कर्मप्रवाहमां पडेलो एवो थयो ठतो (जहा के०) यथा एटले जेम (पंकोसन्नो के०) पङ्कावसन्नः एटले कादवमां खुती गएल एवो (नागो के०) नागः एटले हाथी पस्ताय छे, तेम (पछा के०) पश्चात् एटले पाछलथी (परितप्पइ के०) परितप्यते एटले पस्ताय छे. ॥ ८ ॥

(दीपिका.) पुनराह । मुक्तसंयमः पश्चात्परितप्यते । हा हा किं मयेदमसमञ्जसमनुष्ठितम् । किं० । पुत्रदारपरिकीर्णः । विषयसेवनात्पुत्रकलत्रादिभिः सर्वतो विष्टितः । पुनः किंभूतः । मोहसंतानसंततो दर्शनमोहनीयादिकर्मप्रवाहेण संततः । क इव परितप्यते । यथा नागो हस्ती पङ्कावसन्नः कर्दममग्नः सन् परितप्यते ॥ ८ ॥

(टीका.) एतदेव स्पष्टयति । पुत्तदार त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । पुत्रदारपरिकीर्णो विषयसेवनात्पुत्रकलत्रादिभिः सर्वतो विष्टितः । मोहसंतानसंततो दर्शनादिमोहनीयकर्मप्रवाहेण व्याप्तः । क इव । पङ्कावसन्नो नागो यथा कर्दमावमग्नो वनगज इव । स पश्चात्परितप्यते । हा हा किं मयेदमसमञ्जसमनुष्ठितमिति सूत्रार्थः ॥ ८ ॥

अज्ज आहं गणी हुंतो, भावित्र्पा बहुस्सुओ ॥
जइ हं रमंतो परिआए, सामन्ने जिणदेसिए ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) कश्चित्सचेतन एवं तप्यत इत्याह । अद्यास्मिन् दिवसेऽहमाचार्यो भवेयं भावितात्मा प्रशस्तयोगभावनाभिः बहुश्रुत उभयलोकहितश्चागमयुक्तो यद्यहमरमिष्यं रतिमकरिष्यम् । पर्याये प्रव्रज्यारूपे श्रामण्ये श्रमणसंबन्धिनि जिनदेशिते ॥ ९ ॥

(अर्थ.) कोइ सचेतन थकी एवी रीते पस्ताय एम कहे छे. अज्ज इत्यादि सूत्र. (अहं के०) अहं एटले हुं (अज्ज आ के०) अद्य तावत् एटले आजसुधीमां (गणी के०) गणिः एटले आचार्य (हुंतो के०) स्यां एटले थात. शुं करतो थको ते कहे छे. (जइ के०) यदि एटले जो (अहं के०) अहं एटले हुं (भावित्र्पा के०) भावितात्मा एटले शुभयोगनी भावना वडे आत्माने विषे भावना करनारो एवो अने (बहुस्सुओ के०) बहुश्रुतः एटले आ लोक परलोकने विषे हितकारी अग्यार अंग प्रमुख बहु आगमने धारण करतो थतो (जिणदेसिए के०)

जिनदेशिते एटले जिनभगवाने उपदेश करेल एवा, (सामन्ने के०) श्रामण्ये एटले श्रमण संबंधी (परिआए के०) पर्याये एटले चारित्र पर्यायने विषे (रमंतो के०) अरमिष्यं एटले रमी रहत, अर्थात् रूडी रीते चारित्र पालत तो आचार्य थात. ॥ ए॥

(दीपिका.) कश्चित् सचेतनो नर एवं च परितप्यत इत्याह। अहमद्य तावदस्मिन् दिवसे गणी स्यामाचार्यो भवेयम्। यदि पर्याये प्रव्रज्यारूपे अरमिष्यं रतिमकरिष्यम्। किंविशिष्टे पर्याये। श्रामण्ये श्रमणसंबन्धिनि। पुनः किंभूते। जिनदेशिते तीर्थंकरप्ररूपिते। न शाक्यादिरूपे। किंभूतोऽहम्। भावितात्मा। प्रशस्तयोगभावनाभिर्भावित आत्मा यस्य सः। पुनः किंभूतः। बहुश्रुतः। उभयलोकहितबह्वागमयुक्त इति ॥ ए ॥

(टीका.) कश्चित् सचेतनतर एवं च परितप्यत इत्याह। अज्ज त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। अद्य तावदहमद्यास्मिन् दिवसे। अहमित्यात्मनिर्देशे। गणी स्यामाचार्यो भवेयम्। भावितात्मा प्रशस्तयोगभावनाभिः। बहुश्रुत उभयलोकहितबह्वागमयुक्तः। यदि किं स्यादित्यत आह। यद्यहमरमिष्यं रतिमकरिष्यं पर्याये प्रव्रज्यारूपे। सोऽनेकभेद इत्याह। श्रामण्ये श्रमणानां संबन्धिनि। सोऽपि शाक्यादिभेदभिन्न इत्याह। जिनदेशिते निर्ग्रन्थसंबन्धिनीति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

देवलोगसमाणो अ, परिआउ महेसिणं ॥
रयाणं अरयाणं च, महानरयसारिसो ॥ १० ॥

(अवचूरिः) एतत्स्थिरीकरणार्थमाह। देवलोकसदृश एव पर्यायः प्रव्रज्यारूपो महर्षीणां रतानां सक्तानाम्। पर्याय एवेति गम्यते। यथा देवलोके देवाः प्रेक्षणकादिव्यापृतास्तिष्ठन्ति तथा प्रत्युपेक्षणादौ साधवः। अरतानां च भावतः सामाचार्यामसक्तानां चशब्दाद्विषयेप्सूनां च जिनलिङ्गविडम्बकानां महानरकसदृशः। तत्कारणत्वात् मानसदुःखातिरेकात् ॥ १० ॥

(अर्थ.) साधुना चित्तनी स्थिरताने अर्थे कहे ठे. देवलोग इत्यादि सूत्र. (अ के०) च एटले वली (रयाणं के०) रतानां एटले सामाचारीने विषे प्रीति राखनारा (महेसिणं के०) महर्षीणां एटले रूडी रीते चारित्र पालनार मुनिराजोने (परिआए के०) पर्यायः एटले चारित्रपर्याय जे ते (देवलोगसमाणो के०) देवलोक सरखो ठे. तात्पर्य ए ठे के, जेम देवलोकमां देवताउ नाटक प्रमुख जोवामां मग्न थइ निरंतर आनंदमां रहे ठे. दीनपणुं पामता नथी. तेम भला साधुउ पण

नावथी पडिलेहण प्रमुख क्रियाने विषे आसक्त रही आनंदमां कालनिर्गमन करे
माटे मुनिराजनो चारित्र पर्याय स्वर्गसुखसमान छे. तेमज (अरयाणं के०) श
तानां एटले सामाचारीने विषे प्रीति न राखनार एवा (अ के०) च एटले श
विषयने विषे आसक्त थएल एवा साधुउने चारित्र पर्याय जे ते (महानरयसारि
के०) महानरकसदृशः एटले रौरव प्रमुख नरकसमान दुःखदायी छे. ॥ १० ॥

(दीपिका.) अवधानोत्प्रेक्षिणः स्थिरीकरणार्थमाह। महर्षीणां सुसाधूनां पय
संयमे रतानामासक्तानां पर्यायो देवलोकसमानः । अयमर्थः । यथा देवलोके दे
नाटकादिव्यापृताः सन्तोऽदीनमनसस्तिष्ठन्ति । तथा सुसाधवोऽपि ततोऽधिकनावतः
त्युपेक्षणादिक्रियाव्यापृता अदीनमनसस्तिष्ठन्ति । कथम् । उपादेयविशेषत्वात्
त्युपेक्षणादेः । तथा पर्यायेऽरतानां च नावतः सामाचार्यामसक्तानाम् । चशब्द
विषयानिलाषिणां च । नगवल्लिङ्गविडम्बकानां क्षुद्रप्राणिनां पर्यायो महानरक
दृशो रौरवादितुल्यः। तत्कारणत्वाद् मानसदुःखातिरेकात्, तथा विडम्बनाचेति ॥१०

(टीका.) अवधानोत्प्रेक्षिणः स्थिरीकरणार्थमाह । देवलोग त्ति सूत्रम् । अस्य व्य
ख्या । देवलोकसमानस्तु देवलोकसदृश एव पर्यायः प्रव्रज्यारूपः । महर्षीणां सुसा
नां रतानां सक्तानाम् । पर्याय एवेति गम्यते। एतदुक्तं नवति । यथा देवलोके देव
प्रेक्षणकादिव्यापृता अदीनमनसस्तिष्ठन्त्येवं सुसाधवोऽपि ततोऽधिकं नावतः प्रत्युपेक्ष
णादिक्रियायां व्यापृता उपादेयविशेषत्वात् प्रत्युपेक्षणादेरिति । देवलोकसमान
एव पर्यायो महर्षीणां रतानामिति । अरतानां च नावतः सामाचार्यामसक्तानां च
चशब्दाद्विषयानिलाषिणां च । नगवल्लिङ्गविडम्बकानां क्षुद्रसत्त्वानां महानरकसदृशो
रौरवादितुल्यस्तत्कारणत्वान्मानसदुःखातिरेकात्, तथा विडम्बनाचेति सूत्रार्थः ॥१०॥

अमरोवमं जाणिअ सुक्खमुत्तमं, रयाण परिआई तहारयाणं ॥
निरओवमं जाणिअ डुक्खमुत्तमं, रमिज्ज तम्हा परिआइ पंमिए ॥ ११ ॥

(अवचूरिः) तदुपसंहारेणैव निगमयन्नाह । अमरोपमसुखन्यायाद्देवसदृशं
सौख्यं ज्ञात्वा प्रशमसारं रतानां पर्यायसक्तानां तथारतानां तस्मिन्नेव निरयोपमं दुःख
म् । रमेत तस्मात्पर्याये पण्डितः शास्त्रज्ञः ॥ ११ ॥

(अर्थ.) एज वात प्रकट कहे छे. अमरोवमं इत्यादि सूत्र. (तम्हा के०) त
स्मात् एटले ते कारणमाटे (पंमिए के०) पण्डितः एटले शास्त्रार्थना जाण एवो
पुरुष जे ते (परिआइ के०) पर्याये एटले चारित्र पर्यायने विषे (रयाण के०)

रतानां एटले त्यांथी आसक्त एवा मुनिराजोने (अमरोवमं के०) अमरोपमं एटले देवतासरखुं (उत्तमं के०) उत्तमं एटले उत्कृष्टुं (सुक्कं के०) सुखं एटले सुखप्रत्ये (जाणिअ के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (तहा के०) तथा एटले तेमज (अरयाणं के०) अरतानां एटले सामाचारी पालवामां कंटालो करनार एवा साधुउने (निरउवमं के०) निरयोपमं एटले नरकसमान (उत्तमं के०) उत्तमं एटले आकरुं (दुक्कं के०) दुःखं एटले दुःख प्रत्ये (जाणिअ के०) ज्ञात्वा एटले जाणीने (परिआइ के०) पर्याये एटले चारित्रपर्यायने विपे (रमिज्ज के०) रमेत एटले रमी रहे.॥११॥

(दीपिका.) एतच्चोपसंहारेणैव निगमयन्नाह । पण्डितः शास्त्रज्ञः पर्याय उक्तरूपे संयमे रमेत सक्तिं कुर्यात् । किं कृत्वा । अमरोपमं देवसदृशं सौख्यं प्रशमसौख्यं प्रशस्तं ज्ञात्वा विज्ञाय । केपामित्याह । पर्याये रतानां दीक्षायां सक्तानाम् । सम्यक्प्रत्युपेक्षणादिक्रियायक्ते । पुनः किं कृत्वा । पर्याय एवारतानाम् नरकोपमं नरकतुल्यमुत्तमं प्रधानं दुःखं च ज्ञात्वा ॥ ११ ॥

(टीका.) एतदुपसंहारेणैव निगमयन्नाह । अमर त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । अमरोपममुक्तन्यायाद्देवसदृशं ज्ञात्वा विज्ञाय सौख्यमुत्तमं प्रशमसौख्यम् । केपामित्याह । रतानां पर्याये सक्तानां सम्यक्प्रत्युपेक्षणादिक्रियायक्ते श्रामण्ये। तथा अरतानां पर्याय एव । किमित्याह । नरकोपमं नरकतुल्यं ज्ञात्वा दुःखमुत्तमं प्रधानमुक्तन्यायात् । यस्मादेवं रतारतविपाकस्तस्माद्रमेत सक्तिं कुर्यात् । केत्याह । पर्याय उक्तस्वरूपे पण्डितः शास्त्रार्थज्ञ इति सूत्रार्थः ॥ ११ ॥

धम्माउ भट्ठं सिरिउ ववेयं, जन्नग्गि विज्झाअमिवप्पतेअं ॥
हीलंति णं दुविहिअं कुसीला, दाढुद्दिअं घोरविसं व नागं ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) पर्यायच्युतस्यैहिकं दोपमाह । धर्माच्छ्रमणधर्माद्भ्रष्टं च्युतं श्रियोऽपेतं तपोलक्ष्म्या अपेतम् । यज्ञाग्निं विध्यातमिव यागावसानेऽल्पतेजसम् । अल्पशब्दोऽभावे । तेजःशून्यं भस्मकल्पमित्यर्थः । हीलयन्ति पतितस्त्वमिति पङ्क्त्यपसरणादिना । एनमस्तव्रतं दुर्विहितं दुष्टानुष्ठानं तत्सङ्गोचितलोका उद्धृतदंष्ट्रं रौद्रविपमिव नागं सर्पम् ॥ १२ ॥

(अर्थ.) हवे चारित्रथी भ्रष्ट थएल पुरुपने आ लोकने विपे शुं दोप थाय ते कहे छे. धम्माउ इत्यादि सूत्र. (कुसीला के०) कुशीलाः एटले जे लोकोनी साथे रहेवुं पडे ते कुशीलिया एवा लोको जे ते (धम्माउ के०) धर्मात् एटले चारित्ररूप

ी (भठं के०) भ्रष्ट एटले भ्रष्ट थएल एवा, (सिरिउ के०) श्रियः एटले तप-
रूप लक्ष्मीथी (ववेअं के०) अपेतं एटले रहित एवा माटेज (डुव्विहिअं के०)
हितं एटले डुष्ट व्यापार करनार एवा (णं के०) एनं एटले आ चारित्रथी
थएल पुरुषने (विझाय के०) विध्यातं एटले उलवाइ गएल जेवो थएल एवा
टेज (अप्पतेअं के०) अल्पतेजसं एटले क्षीण थयुं छे तेज जेनुं एवा (जन्नग्गि-
व के०) यज्ञाग्निमिव एटले यज्ञने माटे सिद्ध करेल अग्निने जेम यज्ञ थइ रह्या
ी तिरस्कार करे छे, अथवा (घोरविसं के०) घोरविषं एटले घणा आकरा भय-
ारि विषने धारण करनार एवो (सप्पं के०) सर्पं एटले सर्प (दाढुद्दिअं के०)
ऊृतदंष्ट्रम् एटले जेनी जहेरी दाढ उखेडी नाखी छे एवो थाय त्यारे (व के०)
म तेनो सर्व लोको तिरस्कार करे छे, तेम (हीलंति के०) हीलयन्ति एटले
तिरस्कार करे छे. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) अथ चारित्रभ्रष्टस्य इहलोकसंबन्धिदोषमाह । कुशीलास्तत्सङ्गोचि-
ता लोका एनमुन्निष्कान्तं हीलयन्ति पतितस्त्वमिति पङ्क्तितोऽपसारणादिना कद-
र्थयन्ति । किंभूतमेनं । धर्मात् साधुधर्माद् भ्रष्टं च्युतम् । पुनः किंभूतमेनम् । श्रिय
अपेतं लक्ष्म्या वर्जितम् । कमिव हीलयन्ति । यज्ञाग्निमग्निष्टोमाद्यनलम् । विध्यातमि
यागप्रान्ते । अल्पतेजसम् । अल्पशब्दस्य अभाववाचित्वात् । तेजःशून्यं भस्मसदृश
त्यर्थः । किंभूतमेनम् । डुर्विहितम् । उन्निष्क्रमणादेव डुष्टानुष्ठायिनम् । पुनः कि
हीलयन्ति । उद्धृतदंष्ट्रमुत्खातदाढं घोरविषमिव रौद्रविषमिव नागं सर्पम् ॥ १२ ॥

(टीका.) पर्यायच्युतस्यैहिकं दोषमाह । धम्माउ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्
धर्माच्छ्रमणधर्माद्भ्रष्टं च्युतं श्रियोऽपेतं तपोलक्ष्म्या अपगतं यज्ञाग्निमग्निष्टोमाद्यनलं
ध्यातमिव यागावसानेऽल्पतेजसम् । अल्पशब्दोऽभावे । तेजःशून्यं भस्मकल्पमित्य...
हीलयन्ति कदर्थयन्ति । पतितस्त्वमिति पङ्क्त्यपसारणादिना । एनमुन्निष्कान्तं डुर्वि-
हितमुन्निष्क्रमणादेव डुष्टानुष्ठायिनं कुशीलास्तत्सङ्गोचिता लोकाः।स एव विशेष्यते।
दाढुद्धिअं ति।प्राकृतशैल्या उद्धृतदंष्ट्रमुत्खातदंष्ट्रं घोरविषमिव रौद्रविषमिव नागं सर्पम्।
यज्ञाग्निसर्पोपमानं लोकनीत्या प्रधानभावादप्रधानभावाख्यापनार्थमिति सूत्रार्थः ॥१२॥

इहेवधम्मो अयसो अकित्ती, डन्नामधिज्जं च पिहुज्जणंमि ॥
चुअस्स धम्माउ अहम्मसेविणो, संभिन्नचित्तस्स य हिठउ गइ ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) ऐहिकदोषमुक्त्वोभयलोकदोषमाह । इहेव इहलोक एवाधर्म इत्य-

यमधर्मः। अयशोऽपराक्रमकृतं न्यूनत्वम्। अकीर्त्तिरदानपुण्यफलप्रवादरूपा। दुर्नामधेयं च पुराणः पतित इति कुत्सितं नामधेयं भवति। पृथग्जने नीचजन आस्तां शिष्टलोके। कस्येत्याह। च्युतस्य धर्मादुत्प्रव्रजितस्य अधर्मसेविनः। कलत्रादिनिमित्तं षट्कायोपमर्दकारिणः। संभिन्नवृत्तस्य खण्डितचारित्रस्य। क्लिष्टकर्मबन्धादधस्तान्नरकेषूपपातो भवति ॥ १३ ॥

(अर्थ.) आ रीते चारित्रभ्रष्ट पुरुषनी आ लोकमां थती विटंबना कही. हवे आ लोकमां तथा परलोकमां जे विटंबना थाय छे ते कहे छे. इहेव इत्यादि सूत्र. (धम्माउ के०) धर्मात् एटले धर्मथी (चुअस्स के०) च्युतस्य एटले भ्रष्ट थएल एवा माटे (अहम्मसेविणो के०) अधर्मसेविनः एटले स्त्रीपुत्रादिकने अर्थे हिंसादिक करनार एवा (य के०) च एटले वली (संभिन्नवित्तस्स के०) संभिन्नवृत्तस्य एटले नहि खंडित करवायोग्य एवा चारित्रने खंडित करनार एवा पुरुषने (इहेव के०) इहैव एटले आ लोकने विषेज (अधम्मो के०) अधर्मः एटले अधर्म थाय छे. अर्थात् ए अधर्मी छे एम भ्रष्टचारित्री कहेवाय छे. तेमज (अयसो के०) अयशः एटले पराक्रमना अभावथी न्यूनपणुं आवे छे. (अकित्ती के०) अकीर्त्तिः एटले दानपुण्यना अभावथी न्यूनपणुं आवे छे. तेमज (पिहुजणंमि के०) पृथग्जने एटले प्राकृतजनने विषे अर्थात् हलका लोकोमां (दुन्नामधिज्जं के०) दुर्नामधेयं एटले 'फलाणो जुनो चारित्री पतित थयो' एवी रीते नाम निंदाय छे. तथा अंते (हिट्ठओ गइ के०) अधस्ताद्गतिः एटले नीचे नरकने विषे गति थाय छे. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) एवमस्य भ्रष्टशीलस्य सामान्यत इहलोकसंबन्धिनं दोषं कथयित्वेहलोकपरलोकसंबन्धिनं दोषमाह। धर्मात् च्युतस्य धर्मादुत्प्रव्रजितस्य एतानि भवन्ति। कानीत्याह। इह लोक एवाधर्मो भवति। अयमधर्म इति। पुनः अयशः अपराक्रमेण कृतं न्यूनत्वं भवति। तथा अकीर्तिः अदानपुण्यफलप्रवादरूपा। तथा दुर्नामधेयं च कुत्सितनामधेयं भवति। केत्याह। पृथग्जने सामान्यलोकेऽपि। आस्तां विशिष्टलोके। किंविशिष्टस्य। धर्माच्च्युतस्य। अधर्मसेविनः कलत्रादीनां निमित्तं षड्जीवनिकायस्योदपमर्दकारिणः। पुनः किं०। संभिन्नवृत्तस्य खण्डितचारित्रस्य क्लिष्टकर्मबन्धादधस्ताद्गतिर्नरकेषूपपातो भवति ॥ १३ ॥

(टीका.) एवमस्य भ्रष्टशीलस्योघत ऐहिकं दोषमभिधायैहिकामुष्मिकमाह। इहेव त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। इहैवेहलोक एवाधर्म इत्ययमधर्मः फलेन दशे-

धर्मथी (भट्ठं के०) भ्रष्टं एटले भ्रष्ट थएल एवा, (सिरिउ के०) श्रियः एटले तपस्यारूप लक्ष्मीथी (ववेअं के०) अपेतं एटले रहित एवा माटेज (डुविहिअं के०) डुर्विहितं एटले डुष्ट व्यापार करनार एवा (एणं के०) एनं एटले आ चारित्रथी भ्रष्ट थएल पुरुषने (विझाय के०) विध्यातं एटले उलवाइ गएल जेवो थएल एवा माटेज (अप्पतेअं के०) अल्पतेजसं एटले क्षीण थयुं छे तेज जेनुं एवा (जन्नगिमिव के०) यज्ञाग्निमिव एटले यज्ञने माटे सिद्ध करेल अग्निने जेम यज्ञ थइ रह्या पछी तिरस्कार करे छे, अथवा (घोरविसं के०) घोरविषं एटले घणा आकरा भयकारि विषने धारण करनार एवो (सप्पं के०) सर्पं एटले सर्प (दाढुद्धिअं के०) उद्धृतदंष्ट्रम् एटले जेनी जहेरी दाढ उखेडी नाखी छे एवो थाय त्यारे (व के०) जेम तेनो सर्व लोको तिरस्कार करे छे, तेम (हीलंति के०) हीलयन्ति एटले तिरस्कार करे छे. ॥ १२ ॥

(दीपिका.) अथ चारित्रभ्रष्टस्य इहलोकसंबन्धिदोषमाह । कुशीलास्तत्संसर्गोचिता लोका एनमुन्निष्क्रान्तं हीलयन्ति पतितस्त्वमिति पङ्क्तितोऽपसारणादिना कदर्थयन्ति । किंभूतमेनं । धर्मात् साधुधर्माद् भ्रष्टं च्युतम् । पुनः किंभूतमेनम् । श्रिया अपेतं लक्ष्म्या वर्जितम् । कमिव हीलयन्ति । यज्ञाग्निमग्निष्टोमाद्यनलम् । विध्यातमिव यागप्रान्ते । अल्पतेजसम् । अल्पशब्दस्य अभाववाचित्वात् । तेजःशून्यं भस्मसदृशमित्यर्थः । किंभूतमेनम् । डुर्विहितम् । उन्निष्क्रमणादेव डुष्टानुष्ठायिनम् । पुनः कमिव हीलयन्ति । उद्धृतदंष्ट्रमुत्खातदाढं घोरविषमिव रौद्रविषमिव नागं सर्पम् ॥ १२ ॥

(टीका.) पर्यायच्युतस्यैहिकं दोषमाह । धम्माउ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । धर्माच्छ्रमणधर्माद्भ्रष्टं च्युतं श्रियोऽपेतं तपोलक्ष्म्या अपगतं यज्ञाग्निमग्निष्टोमाद्यनलं विध्यातमिव यागावसानेऽल्पतेजसम् । अल्पशब्दोऽभावे । तेजःशून्यं भस्मकल्पमित्यर्थः । हीलयन्ति कदर्थयन्ति । पतितस्त्वमिति पङ्क्त्यपसारणादिना । एनमुन्निष्क्रान्तं डुर्विहितमुन्निष्क्रमणादेव डुष्टानुष्ठायिनं कुशीलास्तत्संसर्गोचिता लोकाः । स एव विशेष्यते । दाढुद्धिअं ति । प्राकृतशैल्या उद्धृतदंष्ट्रमुत्खातदंष्ट्रं घोरविषमिव रौद्रविषमिव नागं सर्पं । यज्ञाग्निसर्पोपमानं लोकनीत्या प्रधानभावादप्रधानभावाख्यापनार्थमिति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

इहेवधम्मो अयसो अकित्ती, डुन्नामधिज्जं च पिहुज्जणंमि ॥
चुअस्स धम्माउ अहम्मसेविणो, संभिन्नचित्तस्स य हिठउ गइ ॥ १३ ॥

(अवचूरिः) ऐहिकदोषमुक्त्वोभयलोकदोषमाह । इहैव इहलोक एवाधर्म इत्य-

यमधर्मः । अयशोऽपराक्रमकृतं न्यूनत्वम् । अकीर्तिरदानपुण्यफलप्रवादरूपा । दुर्नामधेयं च पुराणः पतित इति कुत्सितं नामधेयं भवति । पृथग्जने नीचजन आस्तां शिष्टलोके । कस्येत्याह । च्युतस्य धर्मादुत्प्रव्रजितस्य अधर्मसेविनः । कलत्रादिनिमित्तं षट्कायोपमर्दकारिणः । संभिन्नवृत्तस्य खण्डितचारित्रस्य । क्लिष्टकर्मबन्धादधस्तान्नरकेषूपपातो भवति ॥ १३ ॥

(अर्थ.) आ रीते चारित्रभ्रष्ट पुरुषनी आ लोकमां थती विटंबना कही. हवे आ लोकमां तथा परलोकमां जे विटंबना थाय छे ते कहे छे. इहेव इत्यादि सूत्र. (धम्माउ के०) धर्मात् एटले धर्मथी (चुअस्स के०) च्युतस्य एटले भ्रष्ट थएला एवा माटे (अहम्मसेविणो के०) अधर्मसेविनः एटले स्त्रीपुत्रादिकने अर्थे हिंसादिक करनार एवा (य के०) च एटले वली (संभिन्नवित्तस्स के०) संभिन्नवृत्तस्य एटले नहि खंडित करवायोग्य एवा चारित्रने खंडित करनार एवा पुरुषने (इहेव के०) इहैव एटले आ लोकने विषेज (अधम्मो के०) अधर्मः एटले अधर्म थाय छे. अर्थात् ए अधर्मी छे एम भ्रष्टचारित्री कहेवाय छे. तेमज (अयसो के०) अयशः एटले पराक्रमना अभावथी न्यूनपणुं आवे छे. (अकित्ती के०) अकीर्तिः एटले दानपुण्यना अभावथी न्यूनपणुं आवे छे. तेमज (पिहुजणंमि के०) पृथग्जने एटले प्राकृतजनने विषे अर्थात् हलका लोकोनां (दुन्नामधिज्जं के०) दुर्नामधेयं एटले 'फलाणो कुनो चारित्री पतित थयो' एवी रीते नाम निंदाय छे. तथा अंते (हिट्ठओ गइ के०) अधस्तात्गतिः एटले नीचे नरकने विषे गति थाय छे. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) एवमस्य भ्रष्टशीलस्य सामान्येन इहलोकसंबन्धिनं दोषं अधुनेहलोकपरलोकसंबन्धिनं दोषमाह । धर्मात् च्युतस्य धर्मादुत्प्रव्रजितस्य एतानि भवन्ति । कानीत्याह । इह लोक एवाधर्मो भवति । अयशश्च भवति । पुनः अयशः अपराक्रमात् कृतं न्यूनत्वं भवति । तथा अकीर्तिः अदानपुण्यफलप्रवादरूपा । तथा दुर्नामधेयं च कुत्सितनामधेयं भवति । क्वेत्याह । पृथग्जने सामान्यलोकेऽपि । आस्तां शिष्टलोके । किंविशिष्टस्य । धर्माच्च्युतस्य । अधर्मसेविनः कलत्रादीनां निमित्तं षड्जीवनिकायोपमर्दकारिणः । पुनः किं० । संभिन्नवृत्तस्य खण्डितचारित्रस्य क्लिष्टकर्मबन्धादधस्तान्नरकेषूपपातो भवति ॥ १३ ॥

(टीका.) [illegible] ।
[illegible]

यति। यद्वुतायशः अपराक्रमकृतं न्यूनत्वं तथा अकीर्त्तिरदानपुण्यफलप्रवादरूपा तथा डुर्नामधेयं च पुराणः पतित इति कुत्सितनामधेयं च नवति। केत्याह। पृथग्जने सामान्यलोकेऽप्यास्तां विशिष्टलोके। कस्येत्याह । च्युतस्य धर्माडुत्प्रव्रजितस्येत्यर्थः । तथा अधर्मसेविनः कलत्रादिनिमित्तं षट्कायोपमर्दकारिणः । तथा संजिन्नवृतस्य चाखण्डनीयखण्डितचारित्रस्य च क्लिष्टकर्मबन्धाद् अधस्तान्नतिर्नरकेपूपपात इति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

नुंजित्तु नोगाइं पसप्नचेअसा, तहाविहं कट्टु असंजमं बहुं ॥
गइं च गच्छे अणिहिज्झिअं डुहं, बोही अ से नो सुलहा पुणो पुणो ॥१४॥

(अवचूरिः) अस्यैव विशेषोपायमाह । स उत्प्रव्रजितो भुक्त्वा नोगान् शब्दादीन् प्रसह्य चेतसा धर्मनिरपेक्षतया प्रकटचित्तेन तथाविधमज्ञोचितं कृत्वा संयमं कृष्याद्यारम्नं बहुमसन्तोषात्प्रनूतं स इत्थंनूतो मृतः सन् गच्छति गतिमननिध्याताम् अनिष्टाम्। काचित्सुखाप्येवंनूता स्यादतो डुःखां प्रकृत्यैवासुन्दरां डुःखजननीम्। बोधिश्चास्यैवोन्निष्क्रान्तस्य जिनधर्मप्राप्तिर्न सुलना। पुनः पुनः प्रनूतेष्वपि जन्मसु प्रवचनविराधकत्वात् ॥ १४ ॥

(अर्थ.) एनेज विशेष अनिष्टनी प्राप्ति थाय ले ते कहे ले. नुंजित्तु इत्यादि सूत्र. ते दीक्षानो त्याग करनार साधु जे ते (नोगाइं के०) नोगान् एटले शब्द, स्पर्श प्रमुख नोगप्रत्ये (पसप्नचेअसा के०) प्रसह्यचेतसा एटले धर्मनी अपेक्षा न राखतो पोतानी इच्छाए चालनार मनवडे (नुंजित्तु के०) भुक्त्वा एटले नोगवीने तथा (तहाविहं के०) तथाविधं एटले ते प्रकारनो अर्थात् खेती, व्यापारप्रमुख (बहुं के०) बहुं एटले घणो (असंजमं के०) असंयमं एटले असंयत व्यापार प्रत्ये (कट्टु के०) कृत्वा एटले करीने मरण पामे त्यारे (डुहं के०) डुःखां एटले डुःख थानार एवी (अणहिज्झिअं के०) अननिध्यातां एटले नहि धारेली एवी (गइं के०) गतिं एटले नरकादि गति प्रत्ये (गच्छे के०) गच्छति एटले गमन करे ले. (अ के०) च एटले वली (से के०) तस्य एटले ते चारित्रथी भ्रष्ट थएला साधुने (बोही के०) बोधिः एटले जिनधर्मनी प्राप्ति (पुणो पुणो के०) पुनः पुनः एटले वारंवार घणा नव करे तो पण (नो सुलहा के०) नो सुलना एटले सुखे मले तेवी नथी. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) अथास्यैवोत्प्रव्रजितस्य विशेषतः फलमाह । स उत्प्रव्रजित एवंविधां गतिं गच्छति । किं कृत्वा । नोगान् भुक्त्वा । केन । प्रसह्यचेतसा धर्मनिरपेक्ष-

तया प्रकटेन चित्तेन। पुनः किं कृत्वा । तथाविधमज्ञानोचितफलं बहुमसंतोषात् प्रभूतमसंयमं कृष्याद्यारम्भरूपं कृत्वा। किंभूतां गतिम् । अनभिध्यातामनिष्टाम्। पुनः दुःखां प्रकृत्यैवासुन्दराम्। दुःखजननीम्। पुनः अस्य उत्प्रव्रजितस्य बोधिर्जिनधर्मप्राप्तिर्न सुलभा भवेत्। पुनः पुनः प्रभूतेष्वपि जन्मसु दुर्लभा एव स्यात्। कथम्। प्रवचनविराधकत्वात् ॥ १४ ॥

(टीका.) अस्यैव विशेषप्रत्यपायमाह। भुंजित्तु त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। स उत्प्रव्रजितो भुक्त्वा भोगान् शब्दादीन् प्रसह्यचेतसा धर्मनिरपेक्षतया प्रकटेन चित्तेन तथाविधमज्ञोचितमधर्मफलं कृत्वाभिनिर्वर्त्त्यासंयमं कृष्याद्यारम्भरूपं बहुमसंतोषात्प्रभूतं स इत्थंभूतो मृतः सन् गतिं च गच्छत्यनभिध्याताम्। अभिध्याता इष्टा न तामनिष्टामित्यर्थः। का चित्सुखाप्येवंभूता भवत्यत आह। दुःखां प्रकृत्यैवासुन्दरां दुःखजननीम्। बोधिश्चास्य जिनधर्मप्राप्तिश्चास्योन्निष्क्रान्तस्य न सुलभा। पुनः पुनः प्रभूतेष्वपि जन्मसु दुर्लभैव। प्रवचनविराधकत्वादिति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो, दुहोवणीअस्स किलेसवत्तिणो ॥
पलिउवमं झिज्जइ सागरोवमं, किमंग पुण मज्झ इमं मणोदुहं ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) यस्मादेवं तस्मादुत्पन्नदुःखोऽप्येतदनुचिन्त्य नोत्प्रव्रजेदित्याह । अस्य तावदात्मनो नारकस्य नरके प्राप्तस्य दुःखोपनीतस्य सामीप्येन प्राप्तदुःखस्य क्लेशवृत्तेरेकान्तक्लेशचेष्टितस्य सतो नरक एव पल्योपमं क्षीयते सागरोपमं च। यथा कर्मप्रत्ययं च किमङ्ग पुनर्ममेदं संयमारतिजं मनोदुःखमेवं विचिन्त्य नोत्प्रव्रजेत् ॥ १५ ॥

(अर्थ.) एम छे माटे गमे एटलुं दुःख भोगववुं पडे तो पण चारित्रनो त्याग न करवो एम कहे छे. इमस्स इत्यादि सूत्र. (ता के०) तावत् एटले प्रथम (इमस्स के०) अस्य एटले आ (जंतुणो के०) जन्तोः एटले मारो जीव (नेरइअस्स के०) नारकस्य एटले नारकी थाय छे त्यारे ते (दुहोवणीअस्स के०) दुःखोपनीतस्य एटले घणुं दुःख जेने माथे आवी पड्युं छे एवो तथा (किलेसवत्तिणो के०) क्लेशवृत्तेः एटले एकांतथी क्लेशवालाज जेना सर्व व्यापार छे एवो थाय छे. ते समये ते नरकमांज ए जीवनुं (पलिउवमं के०) पल्योपमं एटले पल्योपम प्रमाणवालुं अथवा (सागरोवमं के०) सागरोपमं एटले सागरोपम प्रमाणवालुं आयुष्य पण (झिज्जइ के०) क्षीयते एटले भोगववाथी नाश पामे छे. (पुण के०) पुनः एटले तो पछी (अंग के०) अरे जीव (मज्झ के०) मम एटले मारुं (इमं के०) इदं एटले आ

(मणोडुहं के०) मनोडुःखं एटले चारित्रने विषे अरति उत्पन्न थवाथी मनमां थनारुं डुःख (किं के०) किं एटले केटलुं ठे ? अर्थात् कांइज नथी ॥ १५ ॥

(दीपिका.) यस्मादेवं तस्माडुत्पन्नडुःखोऽपि एतदनुचिन्त्य नोत्प्रव्रजेदित्याह। एतच्चिन्तनेन साधुना नोत्प्रव्रजितव्यम्। एतत्किमित्याह। अस्य तावदित्यात्मनिर्देशो। आत्मनो नारकस्य जन्तोर्नरकप्राप्तस्य पल्योपमं सागरोपमं च क्षीयते। यथाकर्मप्रत्ययं पूर्णं नवति। किमङ्ग पुनर्ममेदं संयमारतिनिष्पन्नं मनोडुःखं तथाविधप्रवलक्लेशवृत्तिरहितमेतत् क्षीयत एव। किंनूतस्य अस्य जन्तोः। डुःखोपनीतस्य सामीप्येन प्राप्तडुःखक्लेशवृत्तेः एकान्तक्लेशचेष्टितस्य ॥ १५ ॥

(टीका.) यस्मादेवं तस्माडुत्पन्नडुःखोऽप्येतदनुचिन्त्य नोत्प्रव्रजेदित्याह। इमस्स ति मूत्रम्। अस्य व्याख्या। अस्य तावदित्यात्मन एव निर्देशः। नारकस्य जन्तोर्नरकमनुप्राप्तस्येत्यर्थः। डुःखोपनीतस्य सामीप्येन प्राप्तडुःखस्य क्लेशवृत्तेरेकान्तक्लेशचेष्टितस्य सतो नरक एव पल्योपमं क्षीयते सागरोपमं च यथाकर्मप्रत्ययं। किमङ्ग पुनर्ममेदं संयमारतिनिष्पन्नं मनोडुःखं तथाविधक्लेशदोषरहितम्। एतत्क्षीयत एवेतच्चिन्तनेन नोत्प्रव्रजितव्यमिति सूत्रार्थः ॥ १५ ॥

न मे चिरं डुक्खमिणं नविस्सइ, असासया नोगपिवास जंतुणो ॥
न चे सरीरेण इमेणविस्सइ, अविस्सई जीविअपज्जवेण मे ॥ १६ ॥

(अवचूरिः) एतदेवाह। न मम चिरं प्रनूतकालं संयमारतिलक्षणं डुःखं नविष्यति। यतः अशाश्वती प्रायो यौवनकालावस्थायिनी नोगपिपासा विषयतृष्णा जन्तोः प्राणिनः। न चेच्छरीरेणानेनापयास्यति वृद्धस्य सतोऽपयास्यति। तथापि किमाकुलतरम्। यतोऽपयास्यति। जीवितपर्यायेण जीवितपरित्यागेन ॥ १६ ॥

(अर्थ.) उपर कहेलीज वात विस्तारथी कहे ठे. न मे इत्यादि सूत्र. संयमने विषे अरति थएल साधु आ रीते चिंतवे. (मे के०) मम एटले मारुं (इमं के०) इदं एटले आ (डुक्खं के०) डुःखं एटले डुःख जे ते (चिरं के०) चिरं एटले घणा काल सुधी (न नविस्सइ के०) न नविष्यति एटले रहेशे नहि. कारण के, (जंतुणो के०) जन्तोः एटले जीवनी (नोगपिवास के०) नोगपिपासा एटले विषयनोगववानी इछा (असासया के०) अशाश्वता एटले चिरकाल न रहेनारी अर्थात् यौवनदशा होय त्यांसुधी रहेनारी एवी ठे. (चे के०) चेत् एटले जो कदाच विषयनी तृष्णा (इमेण के०) अनेन एटले आ (सरीरेण के०) शरीरेण एटले शरीर

यहे (न अविस्सइ के०) नापयास्यति एटले नहि जाय. अर्थात् आ शरीर बे त्यां सुधी पण जो कदाच विषय जोगववानी इच्छा जाय नहि, तो पण (मे के०) मम एटले मारा (जीविअपज्जवेण के०) जीवितपर्यवेण एटले आयुष्यना अंतवडे (अविस्सइ के०) अपयास्यति एटले जशे. अर्थात् आयुष्य पूरुं थवाथी मरण आवे अवश्य विषयतृष्णानो नाश थशेज एम चिंतववुं. ॥ १६ ॥

(दीपिका.) विशेषेणैतदेवाह । मे मम चिरं प्रजूतकालमिदं दुःखं संयमविषयेऽरतिलक्षणं न जविष्यति । किमितीत्याह । प्रायो यौवनकालावस्थायिनी जोगपिपासा विषयतृष्णा जन्तोः प्राणिनोऽशाश्वती। अशाश्वतीत्व एव कारणान्तरमाह । न चेच्छरीरेणानेन विषयतृष्णा अपयास्यति । यदि शरीरेण अनेन कारणजूतेन वृद्धस्यापि सतो विषयेछा नापयास्यति । तथापि किमाकुलत्वम् । यतोऽपयास्यति जीवितस्य अपगमेन मरणेनेत्येवं निश्चितं स्यात् ॥ १६ ॥

(टीका.) विशेषेणैतदेवाह । न म त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । न मम चिरं प्रजूतकालं दुःखमिदं संयमारतिलक्षणं जविष्यति । किमित्यत आह । अशाश्वती प्रायो यौवनकालावस्थायिनी जोगपिपासा विषयतृष्णा जन्तोः प्राणिनः । अशाश्वतीत्व एव कारणान्तरमाह । न चेच्छरीरेणानेनापयास्यति न यदि शरीरेणानेन करणजूतेन वृद्धस्यापि सतोऽपयास्यति । तथापि किमाकुलत्वम् । यतोऽपयास्यति जीवितपर्यवेण जीवितस्यापगमेन मरणेनेत्येवं निश्चिन्तः स्यादिति सूत्रार्थः ॥ १६ ॥

जस्सेवमप्पा उ हविज्ज निच्छिउ, चइज्ज देहं न हु धम्मसासणं॥
तं तारिसं नो पइलंति इंदिआ, उविंति वाया व सुदंसणं गिरिं ॥१७॥

(अवचूरिः) अस्यैव फलमाह । यस्य साधोरेवमुक्तप्रकारेण आत्मा । तुरेवार्थे । आत्मैव जवेन्निश्चितो दृढः । स त्यजेत् देहं विघ्न उपस्थिते न पुनर्धर्मशासनम् । तं तादृशम् । धर्मे निश्चितं न प्रचालयन्ति संयमादिन्द्रियाणि उत्पतद्वाता इव सुदर्शनं मेरुगिरिम् । यथा मेरुं न वाताश्चालयन्ति । तथा तमपीन्द्रियाणीत्यर्थः ॥१७॥

(अर्थ.) एनुंज फल कहे छे. जस्स इत्यादि सूत्र. (जस्स के०) यस्य एटले जेनो (अप्पा उ के०) आत्मा तु एटले आत्मा जे तेज (एवं के०) एवं एटले उपर कहेला प्रकारे (निच्छिउ के०) निश्चितः एटले दृढ एवो (हविज्ज के०) जवेत् एटले होय. ते साधु (देहं के०) देहं एटले शरीरप्रत्ये (चइज्ज के०) त्यजेत् एटले त्याग करे. (उ के०) तु एटले पण (धम्मसासणं के०) धर्मशासनं एटले धर्मनी

तदुक्तैकक्रियापालनपरो भूयात् जावायसिद्धौ तत्त्वतो मुक्तिसिद्धेः । ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः ॥ १८ ॥

उक्तोऽनुगमः सांप्रतं नयास्ते च पूर्ववदेव । समासं रतिवाक्याध्ययनमिति व्याख्यातं प्रथमचूडाध्ययनम् ॥ इति श्रीदशवैकालिके श्रीहरिजद्रसूरिविरचित वृहद्वृत्त्यां प्रथमा चूलिका ॥

अथ द्वितीया चूलिका ।

चूलिअं तु पवरकामि, सुअं केवलिजासिअं ॥
जं सुणित्तु सुपुण्णाणं, धम्मे उप्पज्जए मई ॥ १ ॥

(अवचूरिः) अथ द्वितीयारभ्यते । अस्य चोपतः सबन्ध उक्त एव । विशेषतः पूर्वाध्ययने सीदतः स्थिरीकरणार्थमुक्तम् । अत्र तु विविक्तचर्या उच्यते । चूडा नामादिजिः पोढा । जावचूलां । तुशब्दात्प्रवक्ष्यामि । इयं चूडा श्रुतं वर्त्तते । श्रुतज्ञानं । कारणे कार्योपचारात् । ततश्च केवलजापितमनन्तरमेव केवलिनोक्तम् । इति सफलं विशेषणम् । एवं वृद्धोक्तिः । कया चिदार्यया ऽसहिष्णुः कूरगडुकप्रायः साधुश्चातुर्मासकाद्युपवासं कारितः । स तदाराधनया मृत एव । ऋषिघातिकाहमित्युद्विग्ना सा जिनं पृच्छामीति गुणावर्जितदेवतया नीता श्रीसीमन्धरान्ते । पृष्टो जगवान् । अदुष्टचित्ता अघातिकेत्युक्ता । इमे चूले ग्राहिते । इयमेव विशेष्यते । यच्छ्रुत्वा सुपुण्यानां पूर्वार्जितपुण्ययुक्तानां । चारित्रधर्मे उत्पद्यते मतिः जावतः श्रद्धा ॥ १ ॥

(अर्थ.) प्रथम चूलिका थइ. हवे बीजीनो आरंज थाय ठे. एनो संबंध आ रीते ठे. प्रथम चूलिकामां चारित्रने विषे शिथिलपरिणामी थएल साधुने स्थिर करवानो उपाय कह्यो. हवे आ चूलिकामां साधुए आसक्तिरहित विहार करवो एम कहे ठे. चूलिअं इत्यादि सूत्र. हवे (चूलिअं के०) चूलिकां एटले चूलिका प्रत्ये (पवरकामि के०) प्रवक्ष्यामि एटले कहीश. ते चूलिका केवी ठे ते कहे ठे. (केवलिजासिअं के०) केवलिजाषितम् एटले केवली जगवाने जाखेलुं (सुअं के०) श्रुतं एटले श्रुतरूप ठे. तेमज (जं के०) यां एटले जे केवलिजाषित श्रुतरूप चूलिका प्रत्ये (सुणित्तु के०) श्रुत्वा एटले सांजळीने (सपुन्नाणं के०) सपुण्यानाम् एटले पुण्यानुबंधि पुण्यवाळा जीवोने (धम्मे के०) धर्मे एटले चारित्ररूप धर्मने विषे (मई के०) मतिः एटले बुद्धी अर्थात् श्रद्धा (उप्पज्जए के०) उत्पद्यते एटले उत्पन्न थाय ठे. आ वृद्धसंप्रदायथी चालती आवेल कथा आ प्रकारे ठे. कोइ आर्याए कराग प्रमुख

तपस्या खमी न शके एवा कोइ साधु पासे चोमासी प्रमुख पर्वने दिवसे उपवास कराव्यो. ते साधु ते तपस्यानी आराधनावडे काल करी गया. 'हुं मुनिनो घात करनारी थइ' एम विचारी उद्विग्न थएली साध्वीए सीमंधर स्वामीने आ वातनी आलोयणा पूछवानो विचार कर्यो. पछी साध्वीना गुणथी वश थएल कोइ देवता साध्वीने सीमंधर स्वामी पासे लइ गयो. साध्वीए भगवानने आ वात पूछी. त्यारे "जेना मनमां माठा परिणाम नथी ते हिंसक पण नथी." एम कही भगवाने आ चूलिका साध्वीने आपी. ॥१॥

(दीपिका.) व्याख्याता प्रथमचूलिका अथ द्वितीया आरभ्यते। पूर्वचूलिकायां सीदतः साधोः स्थिरीकरणमुक्तम्। इह तु अवसरप्राप्ता विविक्ता चर्या उच्यत इत्ययं संबन्धः। अहं चूलिकां प्रवक्ष्यामि। तुशब्दविशेषितां भावचूडां प्रकर्षेण अवसरप्राप्ताभिधानलक्षणेन कथयिष्यामि। किंभूतां चूलिकाम्। श्रुतं श्रुतज्ञानम्। चूडा हि श्रुतज्ञानं वर्त्तते। कारणे कार्यस्य उपचारात्। एतच्च केवलिना भाषितम्। अनन्तर एव केवलिना प्ररूपितमिति विशेषणं सफलम्। यत एवं वृद्धवादः श्रूयते। कयाचित् आर्यया असहिष्णुः कूरगडुकप्रायः साधुः चातुर्मासकादौ उपवासं कारितः। स तदाराधनया मृतः। मृते च तस्मिन् साध्व्या ज्ञातम्। अहमृषिघातिका जाता। तत उद्विग्ना सती तीर्थकरं पृच्छामि इति जातबुद्धिस्ततस्तस्या गुणावर्जितया देवतया साध्वी सीमंधरस्वामिसमीपे मुक्ता। तया च भगवान् आलोचनामाश्रित्य पृष्टः। भगवान् आह। त्वं तु न दुष्टचित्ता ततोऽघातिका। ततो भगवता चूलाद्वयं तस्यै दत्तम्। देवतया च ततः स्वस्थानमानीता साध्वी। अत इदमेव विशेष्यते। तच्छ्रुत्वा आकर्ण्य सपुण्यानां कुशलानुबन्धिपुण्ययुक्तानां प्राणिनां अचिन्त्यचिन्तामणिकल्पे धर्मे चारित्रधर्मे मतिः उत्पद्यते भावतः श्रद्धा जायते। अनेन चारित्रं चारित्रबीजं च उपजायत इति। एतदुक्तं भवति ॥ १ ॥

(टीका.) अधुना द्वितीयमारभ्यते। अस्य चायतः संबन्धः प्रतिपादित एव। विशेषतस्त्वनन्तराध्ययने सीदतः स्थिरीकरणमुक्तमिह तु विविक्तचर्योच्यत इत्ययमभिसंबन्धः। एतदेवाह भाष्यकारः॥ अहिगारो पुव्वुत्तो, चउविहो बिइअचूलिअज्झयणे ॥ सेसाणं दाराणं अहक्कमं फासणा होइ ॥ ३५ ॥ व्याख्या ॥ अधिकार उंघतः प्रपञ्चप्रस्तावरूपः पूर्वोक्तो रतिवाक्यचूडायां प्रतिपादितश्चतुर्विधो नामचूडास्थापनाभूकेत्यादिरूपो यथा द्वितीयचूडाध्ययने आदानपदेन चूलिकाख्येन। सोऽनुयोगद्वारोपन्यासस्तथैव वक्तव्य इति वाक्यशेषः। शेषाणां द्वाराणां सूत्रालापकगतनिक्षेपा-

दीनां यथाक्रमं यथाप्रस्तावं स्पर्शना षड्व्याख्यादिरूपा भवतीति गाथार्थः ॥ अ
च व्यतिकरे सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चारणीयम् । चूलिअं
इत्यादि । अस्य व्याख्या । चूडां तु प्रवक्ष्यामि । चूडां प्राग्व्यावर्णितशब्दार्था
तुशब्दविशेषितां भावचूडां प्रवक्ष्यामीति । प्रकर्षेणावसरप्राप्ताभिधानलक्षणेन क
यामि । श्रुतं केवलिभाषितमितीयं हि चूडा श्रुतज्ञानं वर्त्तते । कारणे कार्योपचाराद
एतच्च केवलिभाषितमनन्तरमेव केवलिना प्ररूपितमिति सफलं विशेषणम् । एवं
वृद्धवादः । कया चिदार्ययासहिष्णुः कुरगडुकप्रायः संयतश्चातुर्मासिकादावुपवासं क
रितः । स तदाराधनया मृत एव । ऋषिघातिकाहमित्युद्विग्ना सा तीर्थकरं पृच्छामी
गुणावर्जितदेवतया नीता श्रीसीमंधरस्वामिसमीपे । पृष्टो भगवानदुष्टचित्ताघातिकेत्यभि
धाय भगवतेमां चूडां ग्राहितेति । इदमेव विशेष्यते । यच्छ्रुत्वेति । यच्छ्रुत्वाकर्ण्य सपुण्या
नां कुशलानुबन्धिपुण्ययुक्तानां प्राणिनां धर्मेऽचिन्त्यचिन्तामणिकल्पे चारित्रधर्मे उत्पद्यते
मतिः । संजायते भावतः श्रद्धा । अनेन चारित्रं चारित्रबीजं चोपजायत इत्येतदुक्तं
भवतीति सूत्रार्थः ॥ १ ॥

अणुसोअपठिअबहुजणंमि, पडिसोअलद्धलक्केणं ॥
पडिसोअमेव अप्पा, दायवो होउकामेणं ॥ २ ॥

(अवचूरिः) एतद्भिप्रतिज्ञासूत्रम् । इह चाध्ययने चर्यागुणा वक्तव्यास्तत्प्रवृत्तौ
मूलपादभूतमिदमाह । अनुश्रोतःप्रस्थिते नदीप्रवाहपतितकाष्ठवत् विषयकुमा-
र्गाद्यव्यक्रियानुकूल्येन प्रवृत्ते बहुजने तथाप्रस्थानेऽभिगामिनि प्रतिश्रोतोलब्धल-
क्षेण उत्पन्नो नद्यां दैवनानियोगात् प्रतीपश्रोतःप्राप्तलक्षेण भावतो विषयविपरी-
र्यपारूपं चिदयाससंयमलक्षेण अपाकृते विषयादिप्रतिश्रोत एव संयमलक्षणाभिमुख-
मात्मा दातव्यः प्रवर्त्तितव्यः । मुक्ततया भवितुकामेन ॥ २ ॥

(अर्थ.) आ अध्ययनमां चर्याना गुण कहेवाना छे. तेमां मूलभूत प्रथम सूत्र
कहे छे. अणुसोअ इत्यादि सूत्र. एटले नदीना प्रवाहमां पडेलुं काष्ठ जेम प्रवाहना
वेगथी समुद्रनरफ जाय छे. तेम (बहुजणम्मि के०) बहुजने एटले घणो लोक
अणुसोअपठिए के०) अनुश्रोतःप्रस्थिते एटले विषयरूप प्रवाहना वेगथी संसार
समुद्र तरफ गमन करते छते (पडिसोअलद्धलक्केण के०) प्रतिश्रोतोलब्धलक्षेण
एटले विषय प्रवाहथी उलटा भागने विषे रहेल संयम तरफ जेनुं लक्ष पहोंच्युं
एवा (होउकामेणं के०) भवितुकामेन एटले मुक्त थवानी इच्छा करनार पुरुषे

(अप्पा के०) आत्मा एटले पोतानो आत्मा (पडिसोअमेव के०) प्रतिस्रोत एव एटले विषय प्रवाह जे तरफ चाल्यो छे तेथी उलटोज (दायव्वो के०) दातव्यः एटले देवो. अर्थात् संयमाभिमुख करवो. ॥ २ ॥

(दीपिका.) एतद्धि प्रतिज्ञासूत्रम् । इह चाध्ययने चर्यागुणा अभिधेयास्तस्य प्रवृत्तौ मूलपादभूतमिदमाह। एवंविधेन साधुना आत्मा जीवः प्रतिस्रोतएव दुरपाकरणीयमप्यपाकृत्य विषयादिसंयमलक्ष्याभिमुखमेव दातव्यः प्रवर्त्तितव्यः।न क्षुद्रचरितान्युदाहरणीकृत्य असन्मार्गप्रवणं चेतोऽपि कर्त्तव्यम् । अपि त्वागमैकप्रवणेनैव भवितव्यम्। किं० साधुना । भवितुकामेन संसारसमुद्रपरिहारेण मुक्ततया भवितुकामेन । किंभूतेन साधुना। प्रतिस्रोतोलब्धलक्षेण द्रव्यतस्तस्यामेव नद्यां कथंचित् देवतासांनिध्यात् प्रतीपस्रोतःप्राप्तलक्षेण । भावतस्तु विषयादिवैपरीत्यात् कथंचित् प्राप्तसंयमलक्षेण । क्व सति । बहुजने तथाविधाभ्यासात् प्रभूतलोकेऽनुस्रोतःप्रस्थिते सति नदीपूरप्रवाहपतितकाष्टवत्। विषयकुमार्गद्रव्यक्रियानुकूल्येन प्रवृत्ते सति तथाप्रस्थानेनोदधिगामिनि सति ॥ २ ॥

(टीका.) एतद्धि प्रतिज्ञासूत्रम् । इह चाध्ययने चर्यागुणा अभिधेयास्तत्प्रवृत्तौ मूलपादभूतमिदमाह। अणुसोअ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या । अनुस्रोतःप्रस्थिते नदीपूरप्रवाहपतितकाष्टवद् विषयकुमार्गद्रव्यक्रियानुकूल्येन प्रवृत्ते बहुजने तथाविधाभ्यासात् प्रभूतलोके तथा प्रस्थानेनोदधिगामिनि। किमित्याह । प्रतिस्रोतोलब्धलक्ष्येण। द्रव्यतस्तस्यामेव नद्यां कथंचिद्देवतानियोगात्प्रतीपस्रोतःप्राप्तलक्ष्येण । भावतस्तु विषयादिवैपरीत्यात्कथंचिदवाप्तसंयमलक्ष्येण प्रतिस्रोत एव दुरपाकरणीयमप्यपाकृत्य विषयादिसंयमलक्ष्याभिमुखमेवात्मा जीवो दातव्यः प्रवर्त्तयितव्यो भवितुकामेन संसारसमुद्रपरिहारेण मुक्ततया भवितुकामेन साधुना । न क्षुद्रजनाचरितान्युदाहरणीकृत्यासन्मार्गप्रवणं चेतोऽपि कर्त्तव्यम्। अपित्वागमैकप्रवणेनैव भवितव्यमिति। उक्तं च। निमित्तमासाद्य यदेव किंचन, स्वधर्ममार्गं विसृजन्ति बालिशाः ॥ तपःश्रुतज्ञानधनास्तु साधवो न यान्ति कृच्छ्रे परमेऽपि विक्रियाम् ॥ १ ॥ ॥ तथा कपालमादाय विपन्नवाससा, वरं द्विषद्वेश्मसमृद्धिरीक्षिता ॥ विहाय लज्जां न तु धर्मवैशसे, सुरेन्द्रसार्थेऽपि समाहितं मनः ॥ २ ॥ तथा ॥ पापं समाचरति वीतघृणो जघन्यः, प्राप्यापदं सघृण एव विमध्यबुद्धिः ॥ प्राणात्ययेऽपि न तु साधुजनः स्ववृत्तं, वेलां समुद्र इव लङ्घयितुं समर्थः ॥ ३ ॥ इत्यलं प्रसङ्गेनेति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

अणुसोअसुहो लोओ, पडिसोओ आसवो सुविहिआणं ॥
अणुसोओ संसारो, पडिसोओ तस्स उत्तारो ॥ ३ ॥

(अवचूरिः) अधिकृतमेव स्पष्टयन्नाह। अनुस्रोतःसुखो विषयादिसुखो लोकः। प्रतिस्रोतस्तस्माद्विपरीत आश्रव इन्द्रियजयादिरूपः । आश्रमो वा व्रतरूपः । अनुस्रोतः संसारो विषयानुकूल्यम्। कारणे कार्योपचारात्। यथा विषं मृत्युः। प्रतिस्रोतस्तस्मादुत्तारः। पञ्चम्यर्थे षष्ठी। हेतौ फलोपचारात्। यथायुर्घृतम् ॥ ३ ॥

(अर्थ.) एज वात स्पष्ट कहे छे. अणुसोअ इत्यादि सूत्र. (लोगो के०) लोकः एटले लोक जे ते (अणुसोअसुहो के०) अनुस्रोतःसुखः एटले जल जेम नीचाणमां सुखे जाय छे, तेम विषय प्रवाहमां वही जवामां सुख माननारो छे. (सुविहिआणं के०) सुविहितानां एटले साधुओनो (आसवो के०) आश्रमः एटले दीक्षारूप आश्रम जे ते (पडिसोओ के०) प्रतिस्रोतः एटले समुद्रतरफ जती नदीना प्रवाहमांथी नदीना मूळ आगळ जवा समान छे, अर्थात् विषयाभिमुख लोकोने साधुनां व्रत एवां कठण छे. जीवोने (संसारो के०) संसारः एटले शब्द, स्पर्श प्रमुख विषयरूप संसार जे ते (अणुसोओ के०) अनुस्रोतः एटले पाणीनो वेग जे तरफ होय ते तरफ जवा समान छे. अने (तस्स के०) तस्य एटले ते संसारनो (उत्तारो के०) उत्तारः एटले उतरवुं ते (पडिसोओ के०) प्रतिस्रोतः एटले पाणी जे तरफथी वहेतुं होय ते तरफ उतरवुं जवा समान छे. ॥ ३ ॥

(दीपिका.) अधिकृतमेव स्पष्टयन्नाह। अनुस्रोतःसुखो लोक उदकनिम्नाभिसर्पणवत्। रूपम्। यतो लोकः प्रवृत्त्यानुकूलविषयादिसुखः गुरुकर्मत्वात्। अथ प्रतिस्रोत एतस्माद्विपरीतः। आश्रव इन्द्रियजयादिरूपः परमार्थपेशलः कायवाङ्मनोव्यापारः । आश्रमो वा व्रतग्रहणादिरूपः । सुविहितानाम् साधूनाम् । अथो नयफलमाह। अनुस्रोतः संसारः। शब्दादि विषयानुकूल्यं संसार एव। कारणे कार्योपचारात्। यथा विषं मृत्युः । दधित्रपुषी प्रत्यक्षो ज्वरः। प्रतिस्रोत उक्तलक्षणः । तस्येति पञ्चम्यर्थे षष्ठी। सुपां सुपो भवन्तीति वचनात्। तस्मात्संसारादुत्तारः । उत्तरणमुत्तारः। हेतौ फलोपचारात् । यथायुर्घृतम्। तन्दुलान् वर्षति पर्जन्यः ॥ ३ ॥

(टीका.) अधिकृतमेव स्पष्टयन्नाह । अणुसोअ त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या। अनुस्रोतःसुखो लोक उदकनिम्नाभिसर्पणवत् प्रवृत्त्यानुकूलविषयादिसुखो लोकः कर्मगुरुत्वात् प्रतिस्रोत एव तस्माद्विपरीत आश्रव इन्द्रियजयादिरूपः । परमार्थपेशलः

कायवाङ्मनोव्यापारः। आश्रमो वा व्रतग्रहणादिरूपः। सुविहितानां साधूनामुन्नयफलमाह। अनुस्रोतः संसारः।शब्दादिविषयानुकूल्यं संसार एव।कारणे कार्योपचारात्। यथा विषं मृत्युः। दधित्रपुसी प्रत्यक्षो ज्वरः।प्रतिस्रोत उक्तलक्षणस्तस्येति पञ्चम्यर्थे षष्ठी। सुपां सुपो भवन्तीति वचनात्।तस्मात्संसाराडुत्तार उत्तरणमुत्तारः। हेतौ फलोपचारात्। यथायुर्घृतम्। तन्दुलान्वर्षति पर्जन्य इति सूत्रार्थः ॥ ३ ॥

तम्हा आयारपरक्कमेणं, संवरसमाहिवहुलेणं ॥
चरिआ गुणा अ नियमा, अ हुंति साहूण दठवा ॥ ४ ॥

(अवचूरिः) तस्मादाचारपराक्रमेणेत्याचारे ज्ञानादौ पराक्रमो वलं यस्य तेन संवर इन्द्रियादिविषये समाधिरनाकुलत्वं प्रभूतं वहुलं यस्य तेन। चर्या भिक्षुभावसाधनी वाह्यानियतवासादिरूपा। गुणाश्च मूलोत्तराद्याः। नियमाश्चोत्तरगुणानां पिण्डविशुद्ध्यादीनां स्वकालासेवननियोगा द्रष्टव्याः साधूनां सम्यग्ज्ञानासेवनप्ररूपणया ॥ ४ ॥

(अर्थ.) जे माटे एम छे (तम्हा के०) तस्मात् एटले ते माटे (आयारपरक्कमेणं के०) आचारपराक्रमेण एटले ज्ञानादि आचारने विषे पराक्रम जेनो छे एवा (संवरसमाहिवहुलेणं के०) संवरसमाधिवहुलेन एटले संवर ते इंद्रियादिकनो जय अने समाधि ते आकुलतानो अभाव ए वन्ने जेमां घणा छे एवा (साहूण के०), साधुना एटले साधु जे तेणे (चरिआ के०) चर्या एटले एक ठेकाणे न रहेवुं इत्यादि वाह्य आचाररूप चर्या, (गुणा के०) गुणाः एटले मूलगुण तथा उत्तरगुण (अ के०) च एटले वली (नियमा के०) नियमाः एटले पिंडविशुद्धि प्रमुख; जेनो जे अवसर होय तेनुं ते अवसरे आचरण करवारूप नियम (दठवा के०) द्रष्टव्याः एटले जाणवा, सेववा तथा प्ररूपवा योग्य एवा (हुंति के०) भवन्ति एटले छे.॥ ४ ॥

(दीपिका.) यस्मादेतदेवं पूर्वोक्तं तस्मात् साधुनैवंविधेन अप्रतिपाताय विशुद्ध्ये च साधूनां चर्या भिक्षुभावसाधना वाह्या अनियतवासादिरूपा गुणाश्च मूलगुणोत्तरगुणा नियमाश्च उत्तरगुणादीनामेव पिण्डविशुद्ध्यादीनां स्वकालासेवननियोगा द्रष्टव्या भवन्ति। एते चर्यादयः साधूनां द्रष्टव्या भवन्ति। सम्यग्ज्ञानासेवनप्ररूपणारूपेण। किंभूतेन साधुना। आचारपराक्रमेण। आचारे ज्ञानादौ पराक्रमः प्रवृत्तिर्वलं यस्य स तेन। पुनःकिंभूतेन साधुना। संवरसमाधिवहु-

। संवर इन्द्रियादिविषये समाधिरनाकुलत्वं बहुलं प्रभूतं यस्य स संवरसमा·
बहुलस्तेन ॥ ४ ॥

(टीका.) तम्ह त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। यस्मादेतदेवमनन्तरोदितं तस्मा·
वारपराक्रमेणेत्याचारे ज्ञानादौ पराक्रमः प्रवृत्तिर्बलं यस्य स तथाविध इति गम·
ाहडुभ्रीहिस्तेनैवंभूतेन साधुना संवरसमाधिबहुलेनेति। संवर इन्द्रियादिविषये
ाधिरनाकुलत्वं बहुलं प्रभूतं यस्य स इति समासः पूर्ववत्। तेनैवंभूतेन सता अ·
तपाताय विशुद्धये च। किमित्याह। चर्या भिक्षुभावसाधनी बाह्यानियतवासादिरू·
। गुणाश्च मूलगुणोत्तरगुणरूपाः। नियमाश्चोत्तरगुणानामेव पिण्डविशुद्ध्यादीनां सका·
सेवननियोगा भवन्ति साधूनां द्रष्टव्या इत्येते चर्यादयः साधूनां द्रष्टव्या भवन्ति।
पग्ज्ञानासेवनप्ररूपणारूपेणेति सूत्रार्थः ॥ ४ ॥

अनिएअ वासो समुआणचरिआ, अन्नायउंछं पयरिकया अ ॥
अप्पोवही कलहविवज्जणा अ, विहारचरिआ इसिणं पसत्था ॥ ५ ॥

(अवचूरिः) चर्यामाह। अनियतवासो मासकल्पादिना। समुदानचर्या अनेकत्र
चितभिक्षाचरणम्। अज्ञातोञ्छं विशुद्धोपकरणग्रहणम्। विषयपरिहाराय विजनैका·
ताविता च। अल्पोपधित्वं स्तोकोपधिसेवित्वम्। कलहविवर्जना च। विहारचर्या वि·
प्रस्थितिरियमेवंभूता ऋषीणां साधूनां प्रशस्ता भावेपाभावात्। आज्ञापालनेन
पचरणसाधनाद् विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्तेत्युक्तम्। ॥ ५ ॥

(अर्थ.) हवे साधुजनी अनियतवास रूप चर्या कहे छे. अनिएअ इत्यादि
. (अनिएअवासो के०) अनियतवासः एटले एकज ठेकाणे एक सरखुं न रहेवुं
अनियत वास, (समुआणचरिआ के०) समुदानचर्या एटले अनेक ठेकाणे
गोचरीनी विधि माफक लावेल भिक्षानो आहार करवो, (अन्नायउंछं के०)
ातोञ्छं एटले शुद्ध उपकरण ग्रहण करवा होय तो ते अपरिचित गृहस्थना
दी लेवा ते रूप अज्ञात उंछ (अ के०) च एटले वली (पइरिकया के०)
ारिक्तता एटले ज्यां भीड न होय एवा एकांत स्थलने विषे वास करवो ते रूप
ारिक्तता, (अप्पोवही के०) अल्पोपधिः एटले उजलापणुं न देखाय एवी थोड
र उपधि, (अ के०) च एटले वली (कलहविवज्जणा के०) कलहविवर्जना ए·
कलहनुं वर्जवुं ते, ए (इसिणं के०) ऋषीणां एटले साधुजनी (विहारचरिआ
) विहारचर्या एटले विहारनी मर्यादा (पसत्था के०) प्रशस्ता एटले पवित्र छे.॥५॥

(दीपिका.) अथ चर्यामाह। ऋषीणामेवंभूता विहारचर्या विहरणस्थितिर्विहारमर्यादा प्रशस्ता भवति। व्याक्षेपस्य अभावात्, आज्ञापालनेन भावचारित्रपालनाच्च पवित्रा। एवंभूता कथमित्याह। अनियतवासः मासकल्पादिना। अनिकेतवासो वा अगृह उद्यानादौ वासः। तथा समुदानचर्या अनेकत्र याचितभिक्षाचरणम्। तथा अज्ञाते उञ्छं विशुद्धोपकरणग्रहणविषयम्। पइरिक्कया च विजनैकान्तसेविता च अल्पोपधित्वमनुल्बणयुक्तस्तोकोपधिसेवित्वम्। कलहविवर्जना च। तद्वासिजनभणनविवर्जनं श्रवणकथादिनापि वर्जनमित्यर्थः। विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्ता इत्युक्तम् ॥ ५ ॥

(टीका.) चर्यामाह। अनिएअ त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। अनियतवासो मासकल्पादिना। अनिकेतवासो वा अगृह उद्यानादौ वासः। तथा समुदानचर्यानेकत्र याचितभिक्षाचरणम्। अज्ञातोञ्छं विशुद्धोपकरणग्रहणविषयम्। पइरिक्कया च विजनैकान्तसेविता च। अल्पोपधित्वमनुल्बणयुक्तस्तोकोपधिसेवित्वम्। कलहविवर्ज्जना च तथा तद्वासिना भणनविवर्जना। विवर्जनं विवर्जना। श्रवणकथनादिना विवर्जनमित्यर्थः। विहारचर्या विहरणस्थितिर्विहरणमर्यादा। इयमेवंभूता ऋषीणां साधूनां प्रशस्ता। व्याक्षेपाभावात्। आज्ञापालनेन भावचरणसाधनात्पवित्रेति सूत्रार्थः ॥ ५ ॥

आइन्नउ माणविवज्जणा अ, उसन्नदिठाहडभत्तपाणे ॥
संसठकप्पेण चरिज्ज भिक्खू, तज्जायसंसठ जई जइज्जा ॥ ६ ॥

(अवचूरिः) तद्विशेषोपदर्शनायाह। आकीर्णं राजकुलसंखड्यादि। अवमानं स्वपक्षपरपक्षजलोककृतं वा। आकीर्णे हस्तेन्द्रियादिलूषणा। आकीर्णे अलाभाधाकर्मादिदोषसम्भवात्। उत्सन्नं दृष्टाहृतम्। उत्सन्नशब्दः प्रायोऽर्थे। यत्रोपयोगः शुद्ध्यति त्रिगृहान्तरादारत इति। भक्तपानमेवंभूतमृषीणां प्रशस्तम्। तथा संसृष्टकल्पेन हस्तमात्रादिसंसृष्टविधिनाचरेद्भिक्षुरित्युपदेशः। अन्यथा पुरःकर्मादिदोषात्। संसृष्टमेव विशिनष्टि। तज्जातिसंसृष्ट आमगोरसादिसमानजातिसंसृष्टे हस्तादौ यतिर्यतेत यत्नं कुर्यात्। अन्यजातसंसृष्टे संसर्जनादिदोषात्। अनेन संसठे मत्ते सावसेसे दव्वे इत्यादयोऽष्टौ भङ्गाः। आद्यः शुद्धः। शेषास्तु चिन्त्याः ॥ ६ ॥

(अर्थ.) साधुउने (आयन्नउमाणविवज्जणा के०) आकीर्णावमानविवर्जना एटले आकीर्ण ते राजकुल संखडी प्रमुख अने अवमान ते स्वपक्ष [illegible] अपमान तेने वर्जवुं ते तथा (उसन्नदिठाहडभत्तपाणे के०) [illegible]

एटले प्राये उपयोगथी जोईने लावेल एवुं भक्तपान प्रशस्त छे. तेमज (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु जे ते (संसठकप्पेण के०) संसृष्टकल्पेन एटले खरडेल पात्र, कडछी विगेरे वडे आहार ग्रहण करवानी विधिवडे (चरिज्ञा के०) चरेत् एटले विचरे. तथा (जई के०) यतिः एटले साधु जे ते (तज्ञायसंसठ के०) तज्जातसंसृष्टे एटले तज्जात संसृष्टने विषे (जइज्ञा के०) यतेत एटले यत्न करे. ॥ ६ ॥

(दीपिका.) अथ तद्विशेषस्योपदर्शनायाह । आकीर्णावमानविवर्जना च विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्ता इति । आकीर्ण च अवमानविवर्जना च विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्ता । तत्राकीर्णं राजकुलसंखड्यादि । अवमानं स्वपक्षपरपक्षप्राबल्यजं लोकाबहुमानादि । अस्य विवर्जनम् । आकीर्णे हस्तपादादिलूषणदोषो भवेत् । अवमानेऽलाभाधाकर्मादिदोषो भवेत् । तथा उत्सन्नदृष्टाहृतं प्राय उपलब्धमुपनीतम् । उत्सन्नशब्दः प्रायोवृत्तौ वर्तते । यथा देवा उसन्नं सायं वेयणं वेयंति । किमेतदित्याह । भक्तपानमोदनारनालादि । इदं च उत्सन्नदृष्टाहृतं यत्र उपयोगः शुध्यति । त्रिगृहान्तरादारत इत्यर्थः । एवंभूतमुत्सन्नदृष्टाहृतं भक्तपानमृषीणां प्रशस्तमिति योगः । तथा भिक्षुः साधुः संसृष्टकल्पेन हस्तमात्रकादिसंसृष्टविधिना चरेदिति उपदेशः । अन्यथा पुरःकर्मादिदोषः स्यात् । संसृष्टमेव विशिनष्टि । तज्जातसंसृष्ट इति । आमगोरसादिसमानजातीयसंसृष्टे मात्रकादौ यतिर्यतेत यत्नं कुर्यात् । अतज्जातसंसृष्टे संमार्जनादिदोषः स्यादित्यनेनाष्टभङ्गसूचनम् । तद्यथा संसठे हथे संसठे मत्ते सावसेसे दवे । अत्र प्रथमो भङ्गः श्रेयान् शेषाः स्वयं चिन्त्याः ॥ ६ ॥

(टीका.) इयं साधूनां विहारचर्येति सूत्रस्पर्शनमाह ॥ दवे सरीर भविउ,भावेण संजउ अहं तस्स ॥ उग्गहिआ पग्गहिआ,विहारचरिआ मुणेअवा॥३९॥व्याख्या॥साधूनां विहारचर्याधिकृतेति साधुरुच्यते । स च द्रव्यतो भावतश्च तत्रद्रव्य इति द्वारपरामर्शः । शरीरभव्य इति मध्यमभेदत्वादागमनोआगमज्ञशरीरभव्यशरीरतद्व्यतिरिक्तद्रव्यसाधूपलक्षणमेतत् । भावेन चेति द्वारपरामर्शः । स एव संयत इति संयतगुणसंवेदको भावसाधुः । इहाध्ययने तस्य भावसाधोरवगृहीता उद्यानारामादिनिवासाद्यनियता । प्रगृहीता तत्रापि विशिष्टाभिग्रहरूपा उत्कटकासनादिविहारचर्या मन्तव्या बोद्धव्येति गाथार्थः ॥ सा चेयमिति सूत्रस्पर्शनाह ॥ अणिएश्चं पइरिकं, अणायं सामुआणिश्चं उंछं ॥ अप्पोवही अकलहो, विहारचरिआ इसिपसठा ॥ ३० ॥ अस्या व्याख्या सूत्रवदवसेया ।

अवयवाक्रमस्तु गाथाजङ्गजयादर्थतस्तु सूत्रोपन्यासवद्द्रष्टव्य इति। विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्तेत्युक्तम् । तद्विशेषोपदर्शनायाह । आइन्न त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या। आकीर्णावमानविवर्जना च विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्तेति । तत्राकीर्णं राजकुलसंखड्यादि । अवमानं स्वपक्षपरपक्षप्राभृत्यजं लोकावहुमानादि । अस्य विवर्जना। आकीर्णे हस्तपादादिलूषणदोषात् । अवमाने अलाजाधाकर्मादिदोषादिति । तथा उत्सन्नदृष्टाहृतं प्राय उपलब्धमुपनीतम् । उत्सन्नशब्दः प्रायोवृत्तौ वर्त्तते। यथा देवा उसन्नं सायं वेयणं वेएंति । किमेतदित्याह । जक्तपानमोदनारनालादि। इदं चोत्सन्नदृष्टाहृतं यत्रोपयोगः शुध्यति । गृहान्तरादारत इत्यर्थः। जिक्खग्गाही एगछ कुणइ वीउ अ दोसुमुवगउगमिति वचनात् । इत्येवंजूतमुत्सन्नं दृष्टाहृतं जक्तपानमृषीणां प्रशस्तमिति योगः। तथा संसृष्टकल्पेन हस्तमात्रकादिसंसृष्टविधिना चरेद्भिक्षुरित्युपदेशः। अन्यथा पुरःकर्मादिदोषात् । संसृष्टमेव विशिनष्टि । तज्जातसंसृष्ट इत्यामगोरसादिसमानजातीयसंसृष्टे हस्तमात्रकादौ यतिर्यतेत यत्नं कुर्यात् । अतज्जातसंसृष्टे संसर्जनादिदोषादित्यनेनाष्टजङ्गसूचनम् । तद्यथा संसठे हत्थे संसठे मत्ते सावसेसे दव्वे इत्यादि। अत्र प्रथमजङ्गः श्रेयान् । शेषास्तु चिन्त्या इति सूत्रार्थः॥ ६ ॥

अमज्जमंसासि अमच्छरीआ, अजिक्खणं निव्विगइं गया अ ॥
अजिक्खणं काउसग्गकारी, सज्झायजोगे पयउ हविज्जा ॥ ७ ॥

(अवचूरिः) उपदेशाधिकार एवाह । अमद्यमांसाशी जवेदिति योगः। अमत्सरी च न परद्वेषी स्यात् । अजीक्ष्णं निर्विकृतिकश्च । निर्गतविकृतिकश्च निर्गतविकृतिजोगश्च पुष्टालम्बनाजावे । गमनागमनादिषु कायोत्सर्गकारी स्यात् । ईर्यामप्रतिक्रम्य न किंचित्कुर्यात् । स्वाध्याययोगे वाचनादिव्यापारे अतिशयप्रयत्नवान् प्रयतो जवेत् । अन्यथाशुद्धतादोषात् ॥ ७ ॥

(अर्थ.) उपदेशना अधिकारमांज कहे छे. अमज्ज इत्यादि सूत्र । साधु जे ते (अमज्जमंसासि के०) अमद्यमांसाशी एटले मद्यनुं पान अने मांसनुं जक्षण न करनार एवा, (अमच्छरी के०) अमत्सरी एटले कोइ पण जीवनी साथे मत्सर न करनार एवा (च के०) च एटले वली (अजिक्खणं के०) अजीक्ष्णं एटले वारंवार (निव्विगइ के०) निर्विकृतिकः एटले नीवी प्रत्ये (गया के०) गता एटले अंगीकार करनार एवा अर्थात् तेवुं कांइ पुष्ट कारण होय तोज उचित विगइनो आहार करे, नहि तो प्राये विगइनो त्याग करे एवा (अ के०) च एटले वली (अजिक्खणं के०) अजी-

क्ष्णं एटले वारंवार (काउस्सग्गकारी के०) कायोत्सर्गकारी एटले गमनागमनादि कारणथी ईर्याप्रतिक्रमण रूप कायोत्सर्ग करनार एवा. कारण, ते विना क्रियानी शुद्धता नथी. तेमज (सज्झायजोगे के०) स्वाध्याययोगे एटले वाचना, प्रमुख स्वाध्याय व्यापारने विषे (पयउ के०) प्रयतः एटले यतनावान एवा (हविज्जा के०) भवेत् एटले थाय. ॥ ७ ॥

(दीपिका.) उपदेशाधिकार एवेदमाह । साधुः अमद्यमांसाशी भवेदित्युक्तिः। कोऽर्थः। अमद्यपोऽमांसाशी च स्यात्। एते च मद्यमांसे लोकागमप्रसिद्धे एव। ततश्च यत् केचन कथयन्ति। आरनालादिष्वपि संधानदोषादोदनाद्यपि प्राण्यङ्गत्वात्याज्यमिति। तदसत्। अमीषां मांसमद्यत्वस्य अयोगात्। लोकशास्त्रयोरप्रसिद्धत्वात्। सन्धानप्राण्यङ्गत्वतुल्यत्वचोदनं तु असाधु अतिप्रसंगदोषात्। ऽन्यत्वस्त्रीत्वतुल्यतया भूत्रपानमातृगमनादिप्रसंगात् इत्यलं प्रसंगेन। अक्षरगमनिकामात्रप्रक्रमात्। पुनः साधुः अमत्सरी च स्यात्। न परसंपद्वेषी स्यात्। तथा अभीक्ष्णं वारंवारं पुष्टकारणस्य अभावे निर्विकृतिकश्च निर्गतविकृतिपरिभोगश्च भवेत्। अनेन परिभोगोचितविकृतीनामपि अकारणे प्रतिषेधमाह। तथा अभीक्ष्णं वारंवारं गमनागमनादिषु। विकृतिपरिभोगे चेत्यन्ये। किमित्याह। कायोत्सर्गकारी भवेत्। ईर्यापथप्रतिक्रमणमकृत्वा न किंचिदन्यत् कुर्यात्। तदशुद्धतापत्तेरिति भावः। तथा स्वाध्याययोगे वाचनादीनां उपचारव्यापारे आचामाम्लादौ प्रयतोऽतिशयेन यत्नवान् भवेत्। तस्यैव तस्य महाफलत्वात्। विपर्ययेतून्मादादिदोषप्रसंगादिति ॥ ७ ॥

(•टीका.) उपदेशाधिकार एवेदमाह। अमज्ज त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। अमद्यमांसाशी भवेदिति योगः। अमद्यपोऽमांसाशी च स्यात्। एते च मद्यमांसे लोकागमप्रतीते एव। ततश्च यत्केचनाभिदधत्यारनालादिष्वप्यपि संधानादोदनाद्यपि प्राण्यङ्गत्वात्त्याज्यमिति। तदसत्। अमीषां मद्यमांसत्वायोगात्। लोकशास्त्रयोरप्रसिद्धत्वात्। संधानप्राण्यङ्गत्वतुल्यत्वचोदना त्वसाध्वी। अतिप्रसङ्गदोषात्। ऽत्वस्त्रीत्वतुल्यतया मूत्रपानमातृगमनादिप्रसंगादित्यलं प्रसङ्गेनाक्षरगमनिकामात्रप्रक्रमात्। तथा अमत्सरी च न परसंपद्वेषी च स्यात्। तथा अभीक्ष्णं पुनः पुनः पुष्टकारणाभावे निर्विकृतिकश्च निर्गतविकृतिपरिभोगश्च भवेत्। अनेन परिभोगोचितविकृतीनामप्यकारणे प्रतिषेधमाह। तथा अभीक्ष्णं गमनागमनादिषु विकृतिपरिभोगेऽपि चान्ये। किमित्याह। कायोत्सर्गकारी भवेत्। ईर्यापथप्रतिक्रमणमकृत्वा न किंचिदन्यत् कुर्यादशुद्धता-

पत्तेरिति भावः। तथा स्वाध्याययोगे वाचनाद्युपचारव्यापार आचामाम्लादौ प्रयतोऽतिशययत्नपरो भवेत्तथैव तस्य फलवत्त्वाद्विपर्यय उन्मादादिदोषप्रसंगादिति सूत्रार्थः॥७॥

ण पडिन्नविज्जा सयणासणाइं, सिज्जं निसिज्जं तह भत्तपाणं॥
गामे कुले वा नगरे व देसे, ममत्तभावं न कहिं पि कुज्जा॥ ८॥

(अवचूरिः) न प्रतिज्ञापयेत् मासादिकल्पपरिसमाप्तौ गच्छन् भूयोऽप्यागतस्य ममैवैतानि दातव्यानीति प्रतिज्ञां न कारयेत् गृहिणम्। किमाश्रित्येत्याह। शयनासने शय्यां निषद्यां तथा भक्तपानमिति। तत्र शयनं संस्तारकादि। आसनं पीठकादि। शय्या वसतिर्निषद्या स्वाध्यायादिभूमिः। तथा तेन प्रकारेण तत्कालावस्थानौचित्येन भक्तपानं खण्डखाद्यद्राक्षापानादि न तत्प्रतिज्ञापयेत् ममत्वदोषात्। सर्वत्रैव निषेधमाह। ग्रामे शालिग्रामादौ। कुले वा श्रावकादौ। नगरे वा साकेतादौ। देशे वा मध्यदेशादौ। ममत्वभावं ममेदमिति स्नेहमोहं न क्वचिदुपकरणादिष्वपि कुर्यात्तन्मूलत्वाद्दुःखानाम्॥ ॥ ८॥

(अर्थ.) वली ण पडिन्नविज्जा इत्यादि सूत्र. साधु जे ते मासकल्प विगेरे पूरो करीने विहार करवाने वखते (सयणासणाइं के०) शयनासने एटले संस्तारक प्रमुख शयन अने पीठक प्रमुख आसन प्रत्ये, (सिज्जं के०) शय्यां एटले वसति प्रत्ये, (निसिज्जं के०) निषद्यां एटले स्वाध्याय विगेरे करवानी भूमि प्रत्ये, (तह के०) तथा एटले तेमज (भत्तपाणं के०) भक्तपानं एटले अन्नपान प्रत्ये (ण पडिन्नविज्जा के०) न प्रतिज्ञापयेत् एटले श्रावक पासे कबूल करावे नहि. अर्थात् हुं फरिथी आवीश त्यारे शयन, आसन प्रमुख मने आपवा. एवुं विहार करती वखते श्रावकपासे नक्की करावे नहि. कारण, तेम करवाथी ते वस्तुने विषे ममता उत्पन्न थाय छे. अने ममता सर्व अनर्थनुं मूल छे. माटे (गामे के०) ग्रामे एटले शालिग्राम प्रमुख गामने विषे, (कुले के०) कुले एटले श्रावककुलादिकने विषे, (वा के०) अथवा (नगरे के०) नगरे एटले अयोध्या प्रमुख नगरने विषे, (व के०) अथवा (देसे के०) देशे एटले मध्यदेशादिकने विषे (कहिं वि के०) क्वचिदपि एटले कोइ ठेकाणे पण (ममत्तभावं के०) ममत्वभावं एटले आ मारुं छे एवा परिणाम प्रत्ये (न कुज्जा के०) न कुर्यात् एटले न करे.॥ ८॥

(दीपिका.) किंच साधुर्मासादिकल्पसमाप्तावन्यत्र गच्छन् सन्निति गृहस्थं न प्रतिज्ञापयेत् न प्रतिज्ञां कारयेत्। इतीति किम्। पुनरागतस्य मम एतानि दातव्यानि। एतानि कानीत्या-

ह । शयनं संस्तारकादि, आसनं पीठकादि, शय्या वसतिः, निषद्या स्वाध्यायादिभूमिः । तथा तेन प्रकारेण तत्काले अवस्थाया औचित्येन भक्तं खण्डखाद्यादि, पानं च डाक्षादि न प्रतिज्ञापयेत् ममत्वदोषात्। अथ सर्वत्र ममतादोषपरिहारमाह । ग्रामे शालिग्रामादौ, कुले वा श्रावककुले, नगरे अयोध्यादौ, देशे च मध्यदेशादौ ममेदमिति ममत्वभावं स्नेहमोहं न कचिडुपकरणादिष्वपि कुर्यात् । कुतो न स्नेहं कुर्यात् । स्नेहमूलत्वाडुःखादीनामिति ॥ ८ ॥

(टीका.) किंच ण पडिन्नविज्ञा त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । न प्रतिज्ञापयेन्मातादिकल्पपरिसमाप्तौ गच्छन् जूयोऽप्यागतस्य ममैवैतानि दातव्यानीति न प्रतिज्ञां कारयेद्गृहस्थम् । किमाश्रित्येत्याह । शयनासने, शय्यां निषद्यां । तथा भक्तपानमिति। तत्र शयनं संस्तारकादि । आसनं पीठकादि । शय्या वसतिः । निषद्या स्वाध्यायादिभूमिः। तथा तेन प्रकारेण तत्कालावस्थौचित्येन भक्तपानं खण्डखाद्यकडाक्षापानकादि न प्रतिज्ञापयेन्ममत्वदोषात् । सर्वत्रैतन्निषेधमाह । ग्रामे शालिग्रामादौ, कुले वा श्रावककुलादौ, नगरे साकेतादौ, देशे वा मध्यदेशादौ, ममत्वभावं ममेदमिति स्नेहमोहं न कचिडुपकरणादिष्वपि कुर्यात्तन्मूलत्वाडुःखादीनामिति ॥ ८ ॥

गिहिणो वेआवडिअं न कुज्जा, अभिवायणवंदणपूअणं वा ॥
असंकिलिठेहिं समं वसिज्जा, मुणी चरित्तस्स जओ न हाणी ॥ ९ ॥

(अवचूरिः) उपदेशाधिकार एवैतदाह । गृहिणो वैयावृत्यं न कुर्यात् । अभिवादनं वाचिकनमस्काररूपं, वन्दनं कायप्रणामरूपं, पूजनं च वस्त्रादिभिः । असंक्लिष्टैर्गृहिवैयावृत्यादिकरणसंक्लेशरहितैः साधुभिः समं वसेत् । चारित्रस्य मूलगुणादिलक्षणस्य यतो येभ्यः साधुभ्यः सकाशान्न हानिः। अनागतकालविषयं चेदं सूत्रम् । प्रवचनकाले संक्लिष्टसाधुभावात् ॥ ९ ॥

(अर्थ.) उपदेशना अधिकारमांज कहे ठे. गिहिणो इत्यादि सूत्र. (गिहिणो के०) गृहिणः एटले गृहस्थना (वेआवडिअं के०) वैयावृत्यं एटले जेथी गृहस्थ उपर उपकार थाय एवा कांइ पण तेना कामकाज प्रत्ये (न कुज्जा के०) न कुर्यात् एटले न करे. (वा के०) अथवा (अभिवायणवंदणपूअणं के०) अभिवादनवन्दनपूजनं एटले अभिवादन ते वाणीवडे नमस्कार शब्द उच्चारवो, वंदन ते कायावडे नमवुं अने पूजन ते वस्त्रादिकवडे सत्कार करवो ते प्रत्ये न करे. (जओ के०) यतः एटले जेना समागममां रहेवाथी (चरित्तस्स के०) चारित्रस्य एटले मूलगुण प्रमुख चारि-

ज्ञनी (हाणी के०) हानिः एटले हानि (न के०) न थाय. तेवा (असंकिलिठेहिं के०) असंक्लिष्टैः एटले गृहस्थनुं वेयावच्च करवा प्रमुख संक्लेशवडे रहित एवा साधुर्डनी (समं के०) साथे (मुणी के०) मुनिः एटले साधु जे ते (वसिज्जा के०) वसेत् एटले रहे. ॥ ए ॥

(दीपिका.) पुनरुपदेशाधिकार एवमाह। मुनिः गृहिणो गृहस्थस्य वैयावृत्त्यं गृहिनावस्य उपकाराय तत्कर्मस्वात्मनो व्यापृतनावं न कुर्यात् । स्वपरोनयाश्रेयःसमायोजनदोपात्। अनिवादनं वाचा नमस्काररूपं, वन्दनं कायप्रणामलक्षणं, पूजनं वा वस्त्रादिनिः समन्यर्चनं गृहिणो न कुर्याडुक्तदोपप्रसङ्गादेव । तथा एतद्दोपपरिहाराय एवमसंक्लिष्टैः गृहिवैयावृत्त्यादिकारणसंक्लेशरहितैः साधुनिः समं वसेत् मुनिः। यतो येन्यः साधुन्यः सकाशात् चारित्रस्य मूलगुणादिलक्षणस्य हानिर्न स्यात् ॥ ए ॥

(टीका.) उपदेशाधिकार एवाह । गिहिणो त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या । गृहिणो गृहस्थस्य वैयावृत्त्यं गृहिनावोपकाराय तत्कर्मस्वात्मनो व्यावृत्तनावं न कुर्यात् स्वपरोनयाश्रेयःसमायोजनदोपात् । तथा अनिवादनं वाङ्नमस्काररूपं वन्दनं कायप्रणामलक्षणं पूजनं वा वस्त्रादिनिः समन्यर्चनं वा गृहिणो न कुर्याडुक्तदोपप्रसङ्गादेव। तथैतद्दोपपरिहारायैवासंक्लिष्टैर्गृहिवैयावृत्त्यकरणसंक्लेशरहितैः साधुनिः समं वसेन्मुनिः। चारित्रस्य मूलगुणादिलक्षणस्य यतो येन्यः साधुन्यः सकाशान्न हानिः। संवासतस्तदकृत्यानुमोदनादिनेत्यनागतविपयं चेदं सूत्रम्। प्रणयनकाले संक्लिष्टसाध्वनावादिति सूत्रार्थः ॥ ए ॥

ए या लनेज्जा निउणं सहायं, गुणाहिअं वा गुणउ समं वा ॥
इक्को वि पावाइं विवज्जयंतो, विहरिज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ १० ॥

(अवचूरिः) असंक्लिष्टैः समं वसेदित्युक्तम् । अत्र विशेषमाह। कालदोपान्न यदि लनेत निपुणं सहायं संयमानुष्ठानकुशलं परत्रसाधनद्वितीयं ज्ञानादिगुणोत्कटं गुणाधिकं वा, गुणैः समं वा । तृतीयार्थे पञ्चमी । एकोऽपि संहननादियुक्तः पापानि पापकारणान्यसदनुष्ठानानि विवर्जयन्विहरेडुचितविहारेण । कामेष्विच्छाकामादिष्वपि सङ्गमगछन् ॥ १० ॥

(अर्थ.) असंक्लिष्ट साधुनी साथे रहेवुं एम कयुं तेमां विशेष कहे छे. णया इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (या के०) यदि एटले जो कदाच (गुणाहिअं के०) गुणाधिकं

एटले पोताना करता अधिक गुणशाली एवा (वा के०) अथवा (गुणर्ड के०) गुं-णतः एटले गुणवडे (समं के०) समं एटले समान एवा (वा के०) वली (निउ के०) निपुणं एटले संयम पालवामां कुशल एवा (सहायं के०) सहायं एटले पर लोक साधन करवामां साहाय्य करनार एवा अन्य साधु प्रत्ये (न लजिज्जा के०) न लन्नेत एटले न पामे, तो (पावाइं के०) पापानि एटले पापकर्म प्रत्ये (विवज्जयंतो के०) विवर्जयन् एटले वर्ज करता तथा (कामेसु के०) कामेषु एटले इछा कामादिकने विषे (असज्जमाणो के०) असज्जमानः एटले आसक्त नहि थता एवा (एगो वि के०) एकोऽपि एटले एकला पण (विहरिज्ज के०) विहरेत् एटले विचरे. पण शिथिलचारित्रियानी साथे विचरे नहि. ॥ १० ॥

(दीपिका.) अत्र असंक्लिष्टैः समं वसेदित्युक्तं पुनर्विधिविशेषमाह । साधुः कालदोषात् यदि कथंचित् निपुणं संयमानुष्ठानकुशलं सहायं परलोकसाधने द्वितीयं न लन्नेत । किंजूतं सहायम् । गुणाधिकं वा ज्ञानादिगुणैरधिकं वा । गुणैः समं वा । वाशब्दात् गुणहीनमपि जात्यकाञ्चनकल्पं विनीतं वा । तदा किं कुर्यादित्याह । तदा एकोऽपि संहननादियुक्तः पापानि पापकारणानि असदनुष्ठानानि विवर्जयेत् । विविधमनेकैः प्रकारैः सूत्रोक्तैः परिहरन् सन् विहरेत् उचितविहारेण । किं कुर्वन् । कामेष्विछाकामादिषु असज्जमानः सङ्गमगछन् एकोऽपि विहरेत् । परं नतु पार्श्वस्थादिपापमित्रसङ्गं कुर्यात् । तस्य दुष्टत्वात् । तथा अन्यैरप्युक्तम् । वरं विहर्तुं सह पन्नगैर्जवेछिवात्मन्निर्वा रिपुन्निः सहोषितुम् अधर्मयुक्तैश्च परैरपण्डितैर्नपापमित्रैः सह वर्तितुं क्षमम् १ ॥ इहैव हन्युर्भुजगा हि रोषिता धृतासयश्छिद्रमवेक्ष्य चारयः ॥ असत्प्रवृत्तेन जनेन संगतः परत्र चेवेह विहन्यते जनः ॥२॥ तथा ॥ परलोकविरुद्धानि कुर्वाणं दूरतस्त्यजेत् ॥ आत्मानं योऽतिसंधत्ते सोऽन्यस्मै स्यात्कथं हितः ॥ ३ ॥ तथा ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वङ्गनागमः ॥ महान्ति पातकान्याहुरेन्निश्च सह संगतम् ॥ इत्यलं प्रसङ्गेन । अथ सूत्रार्थावसर ॥ १० ॥

(टीका.) असंक्लिष्टैः समं वसेदित्युक्तमत्र विशेषमाह । ण य त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । कालदोषान्न यदि लन्नेत । न यदि कथंचित् प्राप्नुयात् । निपुणं संयमानुष्ठानकुशलं सहायं परलोकसाधनद्वितीयम् । किंविशिष्टमित्याह । गुणाधिकं वा ज्ञानादिगुणोत्कटं वा । गुणतः समं वा । तृतीयार्थे पञ्चमी । गुणैस्तुल्यं वा । वाशब्दाद्धीनमपि जात्यकाञ्चनकल्पं विनीतं वा । ततः किमित्याह । एकोऽपि संहननादियुक्तः पापानि पापकारणान्यसदनुष्ठानानि विवर्जयन् विविधमनेकैः प्रकारैः सूत्रोक्तैः परि-

हरन् विहरेदुचितविहारेण कामेष्विच्छाकामादिष्वसज्जमानः संगमगच्छन्नेकोऽपि विहरेन्नतु पार्श्वस्थादिपापमित्रसङ्गं कुर्यात्तस्य दुष्टत्वात्तथा चान्यैरप्युक्तम् ॥ वरं विहर्तुं सहपन्नगैर्नवेष्टितात्मभिर्वा रिपुभिः सहोषितुम् ॥ अधर्मयुक्तैश्चपलैरपण्डितैर्न पापमित्रैः सह वर्त्तितुं क्षमम् ॥ १ ॥ इहैव हन्युर्भुजगा हि रोषिताः, धृतासयश्छिद्रमवेक्ष्य चारयः ॥ असत्प्रवृत्तेन जनेन संगतः, परत्र चैवेह च हन्यते जनः ॥ २ ॥ तथा ॥ परलोकविरुद्धानि कुर्वाणं दूरतस्त्यजेत् ॥ आत्मानं योऽतिसंधत्ते, सोऽन्यस्मै स्यात्कथं हितः ॥ १ ॥ तथा ॥ ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वङ्गनागमः ॥ महान्ति पातकान्याहुरेभिश्च सह संगतम् ॥ १ ॥ इत्यलं प्रसङ्गेनेति सूत्रार्थः ॥ १० ॥

संवच्छरं वा वि परं पमाणं, वीअं च वासं न तहिं वसिज्जा ॥
सुत्तस्स मग्गेण चरिज्ज भिक्खू, सुत्तस्स अत्थो जह आणवेइ ॥११॥

(अवचूरिः) विहारकालमाह। संवत्सरं वापि। संवत्सरो वर्षासु चतुर्मासकम्। अपिशब्दान्मासमपि। परं प्रमाणं वर्षाऋतुबद्धयोरुत्कृष्टमेकत्र निवासकालमानमेतत्। द्वितीयं वर्षं वर्षासु च ऋतुबद्धे न तत्र वसेत्। तत्र सङ्गदोषात्। द्वितीयं तृतीयं परिहृत्य वसेदिति। किं बहुना। सर्वत्रैव सूत्रस्य मार्गेणैव। आगमोद्देशेन प्रवर्त्तेत इति भावः। सूत्रस्यार्थ उत्सर्गापवादगर्भो यथाज्ञापयति नियुङ्क्ते प्रवर्त्तेत तथा ॥ ११ ॥

(अर्थ.) हवे विहार कालनुं प्रमाण कहे छे. संवच्छरं इत्यादि सूत्र. (संवच्छरं के०) संवत्सरं एटले वर्षाकालना चार महिना तथा (वावि के०) वापि एटले वली ऋतुबद्ध कालमां एक माल ए साधुजना एक ठेकाणे रहेवानुं (परं के०) परं एटले उत्कृष्ट (पमाणं के०) प्रमाणं एटले प्रमाण छे. जे ठेकाणे वर्षाकालनुं चोमासुं अथवा ऋतुबद्ध कालमां मासकल्प कर्यो. (तहिं के०) तत्र एटले त्यां वागट (वीअं के०) द्वितीयं एटले बीजुं (वासं के०) वर्षम् एटले चोमासुं अथवा मासकल्प प्रत्ये (न वसिज्जा के०) न वसेत् एटले रहे नहि. (सुत्तस्स के०) सूत्रस्य एटले सूत्रनो (अत्थो के०) अर्थः एटले अर्थ (जह के०) यथा एटले जेम (आणवेइ के०) आज्ञापयति एटले आज्ञा करे. तेम (भिक्खू के०) भिक्षुः एटले साधु (सुत्तस्स के०) सूत्रस्य एटले सूत्रना (मग्गेण के०) मार्गेण एटले मार्गवडे (चरिज्ज के०) चरेत् एटले चाले. ॥ ११ ॥

(दीपिका.) साधोः संवत्सरं वर्षासु चातुर्मासिकं ज्येष्ठावग्रहं विहारकालमाह। द्वितीयं नैकत्र क्षेत्रे वसेत्। अपिशब्दात् मासमपि परं प्रमाणमृतुबद्धकाले द्वितीयं तत्र क्षेत्रे न वसेत्। यत्र एको वर्षाकल्पः कृतस्तत्रोत्कृष्टतो द्वितीयो वर्षाकल्पो न

कार्यः। एवं मासकल्पोऽपि द्वितीय एकक्षेत्रे उत्सर्गतो न कार्य ऋतुबद्धे काले। कुतः। गृहस्थादिसंगदोषात्। द्वितीयं तृतीयं वा वर्षं मासं वा परिहृत्य तत्र क्षेत्रे वसेदपि। किं बहुना सर्वत्रैव सूत्रमार्गेण चरेत्। भिक्षुरागमादेशे वर्त्ततेति भावः। तथापि न उघन एव यथाश्रुतग्राही स्यात्। अपितु सूत्रस्य अर्थः पूर्वापराविरोधितन्त्रयुक्तिघटितः पारमार्थिकोत्सर्गापवादगर्भो यथाज्ञापयति नियुङ्क्ते तथा वर्त्तेत न अन्यथा। यथेह अपवादतो नित्यवासेऽपि वसतावेव प्रतिमासादि साधूनां संस्तारगोचरादि परिवर्त्तेत नान्यथा शुद्धापवादायोगादित्येवं वन्दनप्रतिक्रमणादिष्वपि तदर्थं प्रत्युपेक्षणेन अनुष्ठानेन वर्त्तेत। नतु तथाविधलोकेहायातं परित्यजेत्। आशातनाप्रसङ्गात् ॥११॥

(टीका.) विहारकालमाह। संवच्छरं ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। संवत्सरं वापि। अत्र संवत्सरशब्देन वर्षासु चातुर्मासिको ज्येष्ठावग्रह उच्यते। तमपि। अपिशब्दान्मासमपि परं प्रमाणम्। वर्षाऋतुबद्धयोरुत्कृष्टमेकत्र निवासकालमानमेतत्। द्वितीयं च वर्षम्। चशब्दस्य व्यवहित उपन्यासः। द्वितीयं वर्षं वर्षासु चशब्दान्मासं च ऋतुबद्धे न तत्र क्षेत्रे वसेत्। यत्रैको वर्षाकल्पो मासकल्पश्च कृतः। अपितु सङ्गदोषात् द्वितीयं तृतीयं च परिहृत्य वर्षादिकालं ततस्तत्र वसेदित्यर्थः। सर्वथा किं बहुना सर्वत्रैव सूत्रस्य मार्गेण चरेद्भिक्षुः। आगमादेशेन वर्त्तेतेति भावः। तत्रापि नोघन एव यथाश्रुतग्राही स्यात्। अपि तु सूत्रस्यार्थः पूर्वापराविरोधितन्त्रयुक्तिघटितः पारमार्थिकोत्सर्गापवादगर्भो यथाज्ञापयति नियुङ्क्ते तथा वर्त्तेत नान्यथा। यथेहापवादतो नित्यवासेऽपि वसतावेव प्रतिमासादिसाधूनां संस्तारगोचरादि परिवर्त्तेत नान्यथा शुद्धापवादायोगादित्येवं वन्दनकप्रतिक्रमणादिष्वपि तदर्थं प्रत्युपेक्षणेनानुष्ठानेन वर्त्तेत। नतु तथाविधलोकेहायातं परित्यजेत्तदाशातनाप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः॥ ११ ॥

जो पुव्वरत्तावररत्तकाले, संपिक्खई अप्पगमप्पगेणं ॥
किं मे कडं किच्चमकिच्चसेसं, किं सक्कणिज्जं न समायरामि ॥ १२ ॥

(अवचूरिः) एवं विविक्तचर्यावतोऽमीदनगुणोपायमाह। यः साधुः पूर्वरात्राऽपररात्रकाले रात्रेः प्रथमचरमप्रहरयोरित्यर्थः। संप्रेक्षते सूत्रोपयोगनीत्या आत्मानमात्मनैव। कथमित्याह। किं मे कृतमिति। छान्दसत्वात्तृतीयार्थे षष्ठी। किं मया कृतं कृत्यमनुरूपं तपश्चरणादि। किं च मम कृत्यशेषं कर्त्तव्यशेषमुचितम्। किं वा शक्यं वैयावृत्त्यादि न समाचरामि न करोमीति ॥ १२ ॥

(अर्थ.) एवी रीते विचरनार साधु न सीदाय तेनो उपाय कहे छे. जो इत्यादि सूत्र. (जो के०) यः एटले जे साधु (पुव्वरत्तावररत्तकाले के०) पूर्वरात्रापररात्रकाले एटले रात्रिना प्रथम अने चरम प्रहरने विषे (अप्पगं के०) आत्मानं एटले पोताने (अप्पएणं के०) आत्मना एटले पोते (संपिक्खए के०) संप्रेक्षते एटले सूत्रोक्त प्रकारवडे तपासे. ते आ रीते (मे के०) मया एटले में (किं के०) किं एटले कयुं (किच्च के०) कृत्यं एटले करवायोग्य एवुं तपस्या प्रमुख कृत्य (कडं के०) कृतं एटले कर्खुं. तेमज (किं के०) कयुं (म के०) मम एटले मारा (किच्चसेसं के०) कृत्य शेषं एटले करवायोग्य कार्य बाकी छे, तथा (किं के०) किं एटले कयुं (सक्कणिज्जं के०) शक्यं एटले माराथी बनी शके एवुं वेयावच प्रमुख कार्य (न समायरामि के०) न समाचरामि एटले आचरतो नथी ॥ १२ ॥

(दीपिका.) एवं विशुद्धविविक्तचर्यावतोऽसीदनगुणोपायमाह । यः साधुर्भवेत् स पूर्वरात्रापररात्रकाले रात्रौ प्रथमचरमप्रहरयोरित्यर्थः । संप्रेक्षते सूत्रोपयोगनीत्यात्मानं कर्मभूतमात्मनैव करणभूतेन प्रेक्षते। कथं प्रेक्षत इत्याह। किं मे कृतमिति। छान्दसिकत्वात्तृतीयार्थे षष्ठी। किं मया कृतं शक्तेरनुरूपं तपश्चरणादि योगस्य । किंच मम कृत्यशेषं कर्तव्यात् शेषमुचितम् । पुनः किंच शक्यं वयोऽवस्थाऽनुरूपं वैयावृत्यादि अहं न समाचरामीति । तस्याकरणे हि तत्कालनाश इति ॥ १२ ॥

(टीका.) एवं विविक्तचर्यावतोऽसीदनगुणोपायमाह । जो त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । यः साधुः पूर्वरात्रापररात्रकाले रात्रौ प्रथमचरमयोः प्रहरयोरित्यर्थः । संप्रेक्षते सूत्रोपयोगनीत्या आत्मानं कर्मभूतमात्मनैव करणभूतेन । कथमित्याह । किं मे कृतमिति छान्दसत्वात्तृतीयार्थे षष्ठी । किं मया कृतं शक्त्यनुरूपं तपश्चरणादि योगस्य । किंच मम कृत्यशेषं कर्तव्यशेषमुचितम् । किं शक्यं वयोऽवस्थानुरूपं वैयावृत्यादि न समाचरामि न करोमि । तदकरणे हि तत्कालनाश इति सूत्रार्थः ॥ १२ ॥

किं मे परो पासइ किंच अप्पा, किं वाहं खलिअं न विवज्जयामि ॥
इच्चेव सम्मं अणुपासमाणो, अणागयं नो पडिबंध कुज्जा ॥ १ ॥

(अवचूरिः) किं मम स्खलितं परः पश्यति । किं वात्मा मनाक्संवेगापन्नः । किंवाहंमोघत एव स्खलितं न विवर्जयामि । इत्येवं सम्यगनुपश्यन्ननागतं प्रतिबन्धं न कुर्यादागामिकालविषयं संयमप्रतिबन्धं न करोतीति ॥ १३ ॥

(अर्थ.) वली (परो के०) परः एटले स्वपक्ष अथवा परपक्ष संबंधी कोइ बीजो

पुरुष (मे के०) मे एटले मारा (किं के०) किं एटले कया (खलिअं के०) खलितं एटले प्रमाद प्रत्ये (पासइ के०) पश्यति एटले जुवे छे, (च के०) वली (अप्पा के०) आत्मा एटले हुं पोते (किं के०) किं एटले कया मारा प्रमादप्रत्ये जोवुं छुं (वा के०) अथवा (अहं के०) अहं एटले हुं (किं के०) किं एटले कया (खलिअं के०) स्खलितं एटले प्रमादप्रत्ये (न विवज्जयामि के०) न विवर्जयामि एटले वर्जतो नथी. (इच्चेव के०) इत्येवं एटले उपर कहेल प्रकारे (सम्मं के०) सम्यक् एटले उत्तम प्रकारे (अणुपासमाणो के०) अनुपश्यन् एटले विचार करता रहे ते साधु (अणागयं के०) अनागतं एटले जावी (पडिबंध के०) प्रतिबंधं एटले प्रतिबंध प्रत्ये (नो कुज्जा के०) नो कुर्यात् एटले न करे. अर्थात् फरीथी तेवो दोष न आचरे. ॥ १३ ॥

(दीपिका.) तथा किं मम स्खलितं परः स्वपक्षपरपक्षलक्षणः पश्यति । किंवा आत्मा कचित् मनाक् संवेगं प्राप्तः । किं वा अहमोघत एव स्खलितं न विवर्जयामी-त्येवं सम्यगनुपश्यन्ननेनैव प्रकारेण स्खलितं ज्ञात्वा आगमोक्तेन विधिना भूयः पश्यन्ननागतं न प्रतिबन्धं कुर्यात् साधुः । य आगामिकालविषयं न असंयमप्रतिबन्धं करोतीति ॥ १३ ॥

(टीका.) तथा किं मे त्ति सूत्रम् । किं मम स्खलितं परः स्वपक्षपरपक्षलक्षणः पश्यति । किं वात्मा कचिन्मनाक् संवेगापन्नः । किंवाहमोघत एव स्खलितं न विवर्जयामि । इत्येवं सम्यगनुपश्यन् अनेनैव प्रकारेण स्खलितं ज्ञात्वा सम्यगागमोक्तेन विधिना भूयः पश्यन्ननागतं न प्रतिबन्धं कुर्यात् । आगामिकालविषयं नासंयमप्रतिबन्धं करोतीति सूत्रार्थः ॥ १३ ॥

जहेव पासे कइ दुप्पउत्तं, काएण वाया अदु माणसेणं ॥
तहेव धीरो पडिसाहरिज्जा, आइन्नउ खिप्पमिव क्खलीणं ॥ १४ ॥

(अवचूरिः) कथमित्याह । यत्रैव पश्येत् । यत्रैव पश्यत्युक्तवत्परात्मदर्शनद्वारेण । कचित्संयमस्थानावसरे । दुःप्रयुक्तं दुर्व्यवस्थितम् । आत्मानमिति गम्यते । कायेन, वाचा अथ मानसेन । तत्रैव संयमस्थानावसरे धीरो बुद्धिमान् प्रतिसंहरेदात्मानमिति शेषः । निदर्शनमाह । आकीर्णो जात्याश्वः क्षिप्रं शीघ्रं यथा खलिनं कविकं नियमितगमननिमित्तं प्रतिपद्यते । एवं यो दुःप्रयोगत्यागेन सच्चिनकार्ये सम्यग्विधिं प्रतिपद्यते ॥ १४ ॥

(अर्थ.) शी रीते अनागत प्रतिबंध न करे ते कहे छे. जह्नेव इत्यादि सूत्र. साधु जे ते (कय के०) कदा एटले पडिलेहण प्रमुख क्रियाना कोइ पण वखते (जह्नेव के०) यत्रैव एटले जे ठेकाणेज (काएण के०) कायेन एटले कायावडे, (वाया के०) वाचा एटले वाणीवडे, (अडु के०) अथवा (माणसेणं के०) मानसेन एटले मनवडे पोताने (डुप्पउत्तं के०) दुःप्रयुक्तं एटले प्रमादी एवाने (पासे के०) पश्येत् एटले जुवे. (धीरो के०) धीरः एटले धीर एवा साधु जे ते (तह्नेव के०) तत्रैव एटले तेज ठेकाणे तथा तेज समये पोताने (पडिसाहरिज्जा के०) प्रतिसंहरेत् एटले ठेकाणे लावे. एना उपर दृष्टांत कहे छे. (इव के०) इव एटले जेम (आइन्नउं के०) आकीर्णकः एटले जातिवंत अश्व जे ते (खिप्पं के०) क्षिप्रं एटले शीघ्र (खलीणं के०) खलीनं एटले लगाम ग्रहण करे तेम; अर्थात् जेम सारो अश्व नियमित गमनने अर्थे शीघ्र लगाम ले छे, तेम ते साधु पण अविधिनो त्याग करी लगाम सरखा सम्यग्विधिनो अंगीकार करे. ॥ १४ ॥

(दीपिका.) कथमित्याह। साधुर्यत्रैव कचित् संयमस्थानावसरे धर्मोपधिप्रत्युपेक्षणादौ दुःप्रयुक्तं दुर्व्यवस्थितमात्मानमिति गम्यते। पश्येत् पश्यति उक्तवत्परमात्मदर्शनद्वारेण। केन इत्याह। कायेन, वाचा अथ मानसेन। मन एव मानसम्। करणत्रयेणेत्यर्थः। तत्रैव तस्मिन्नेव संयमस्थाने धीरो बुद्धिमान् प्रतिसंहरेत् प्रतिसंहरति यः स्वात्मानं सम्यग् विधिं प्रतिपद्यत इत्यर्थः। अत्र दृष्टान्तमाह। यथा जवादिभिर्गुणैराकीर्णो व्याप्तो जात्योऽश्व इति गम्यते। असाधारणविशेषणात्। तद्यदम्। क्षिप्रमिव खलिनं शीघ्रं। कविकमिव। यथा जात्योऽश्वो नियमितगमननिमित्तं शीघ्रं खलिनं प्रतिपद्यत एवं यो दुःप्रयोगत्यागेन खलिनकल्पं सम्यग्विधिम्। एतावतांशेन दृष्टान्तः ॥ १४ ॥

(टीका.) कथमित्याह। जह्नेव त्ति सूत्रम्। अस्य व्याख्या। यत्रैव पश्येत् यत्रैव पश्यत्युक्तवत्परात्मदर्शनद्वारेण कचित्संयमस्थानावसरे धर्मोपधिप्रत्युपेक्षणादौ दुःप्रयुक्तं दुर्व्यवस्थितमात्मानमिति गम्यते। केनेत्याह। कायेन वाचा अथ मानसेनेति। मन एव मानसम्। करणत्रयेणेत्यर्थः। तत्रैव तस्मिन्नेव संयमस्थानावसरे धीरो बुद्धिमान् प्रतिसंहरेत् प्रतिसंहरति य आत्मानं सम्यग् विधिं प्रतिपद्यत इत्यर्थः। निदर्शनमाह। आकीर्णो जवादिभिर्गुणैर्जात्योऽश्व इति गम्यते। असाधारणविशेषणात्। तद्यदम्। क्षिप्रमिव खलिनं शीघ्रं कविकमिव। यथा जात्योऽश्वो नियमितगमननिमित्तं

शीघ्रं खलिनं प्रतिपद्यत एवं यो दुःप्रयोगत्यागेन खलिनकल्पं सम्यग्विधिमेताव तांशेन दृष्टान्त इति सूत्रार्थः ॥ १४ ॥

जस्सेरिसा जोग जिइंदिअस्स, धिईमओ सप्पुरिसस्स निच्चं ॥
तमाहु लोए पडिवुद्धजीवी, सो जीअई संजमजीविएणं ॥ १५ ॥

(अवचूरिः) यः पूर्वरात्रेत्याद्यधिकारोपसंहारायाह । यस्य साधोरीदृशाः स्वहिता-लोकनप्रवृत्तिरूपा योगा मनोवाक्कायव्यापारा जितेन्द्रियस्य धृतिमतः संयमे सधृतिकस्य सत्पुरुषस्य प्रमादजयात् । नित्यं सर्वकालं तमेवंभूतमाहुरभिदधति । लोके वि-द्वांसः प्रतिबुद्धजीविनं प्रमादनिद्रारहितजीवितशीलम् । स एवंगुणयुक्तः सन् जीवति संयमजीवितेन सर्वथा संयमप्रधानेन जीवितेनेति ॥ १५ ॥

(अर्थ.) हवे प्रस्तुत प्रकरणनो उपसंहार करे छे. जस्स इत्यादि सूत्र. (जिइं दिअस्स के०) जितेन्द्रियस्य एटले चक्षुरादि इंद्रियोने जितनार एवा (धिईमओ के०) धृतिमतः एटले संयमने विषे धृतिवाला एवा (सप्पुरिसस्स के०) सत्पुरुषस्य एटले सत्पुरुष एवा (जस्स के०) यस्य एटले जे साधुना (जोग के०) योगाः एटले मन वचन कायाना योग जे ते (एरिसा के०) ईदृशाः एटले एवा (निच्चं के०) नित्यं एटले दीक्षाथी मांडीने मरण सूधी रहे छे. (तं के०) तं एटले ते साधुने वि-द्वान लोको (लोए के०) लोके एटले सर्व जीवोमां (पडिवुद्धजीवी के०) प्रति-वुद्धजीविनं एटले प्रमादादि रहित जीवितवालाने (आहु के०) आहुः एटले कहे छे. कारण, (सो के०) सः एटले ते साधु (संजमजीविएणं के०) संयमजीवितेन एटले संयमजीवितवडे (जीवइ के०) जीवति एटले जीवे छे. ॥ १५ ॥

(दीपिका.) यः पूर्वरात्रेत्याद्यधिकारोपसंहारायाह । विद्वांसस्तं साधुमेवंभूतं लोके प्राणिसंघाते नित्यं सर्वकालं सामायिकप्रतिपत्तेरारभ्य आमरणं प्रतिबुद्ध-जीविनमाहुः कथयन्ति । कोऽर्थः । प्रतिबुद्धजीविनं प्रमादरहितजीवितशीलम् । स एवंगुणयुक्तः सन् जीवति संयमजीवितेन कुशलाभिसंधिभावात् सर्वथा संयम-प्रधानजीवितेन । तं साधुं कम् । यस्य साधोरीदृशाः स्वहितालोचनप्रवृत्तिरूपा योगा मनोवाक्कायव्यापारा भवन्ति । किंभूतस्य साधोः । जितेन्द्रियस्य वशीकृतस्पर्शना-दीन्द्रियसमूहस्य । पुनः किंभूतस्य यस्य । धृतिमतः संयमे धैर्यसहितस्य । पुनः किं० यस्य । सत्पुरुषस्य प्रमादजयान्महापुरुषस्य ॥ १५ ॥

(टीका.) यः पूर्वरात्रेत्याद्यधिकारोपसंहारायाह । जस्स त्ति सूत्रम् । यस्य

व्याख्या। यस्य साधोरीदृशाः स्वहितालोचनप्रवृत्तिरूपा योगा मनोवाक्कायव्यापारा जितेन्द्रियस्य वशीकृतस्पर्शनादीन्द्रियकलापस्य धृतिमतः संयमे सद्वृत्तिकस्य सत्पुरुषस्य प्रमादजयान्महापुरुषस्य नित्यं सर्वकालं सामायिकप्रतिपत्तेरारभ्यामरणान्तम्। तमाहुर्लोके प्रतिबुद्धजीविनं तमेवंभूतं साधुमाहुरभिदधति विद्वांसः। लोके प्राणिसंघाते प्रतिबुद्धजीविनं प्रमादनिद्रारहितजीवितशीलम्। स एवंगुणयुक्तः सन् जीवति संयमजीवितेन कुशलाभिसंधिभावात् सर्वथा संयमप्रधानेन जीवितेनेति सूत्रार्थः॥ १५॥

अप्पा खलु सइ पर रक्खिअव्वो, सव्विंदिएहिं सुसमाहिएहिं॥
अरक्खिउ जाइपहं उवेइ, सुरक्खिउ सव्वदुहाण मुच्चइ त्ति बेमि॥ १६॥
विवित्तचरिआ चूला सम्मत्ता॥ २॥
इइ दसवेआलिअं सुत्तं संमत्तं॥ शुभम्॥

(अवचूरिः) शास्त्रमुपसंहरन्नुपदेशसर्वस्वमाह। आत्मा। खलुशब्दो विशेषणार्थः। शक्तौ सत्यां परोऽपि सततं सर्वकालं रक्षितव्यः पालनीयः पारलौकिकापायेभ्यः। कथम्। सर्वेन्द्रियैः स्पर्शनादिभिः सुसमाहितेन निवृत्तविषयव्यापारेणेत्यर्थः। अरक्षणरक्षणयोः फलमाह। अरक्षितः सन् जातिपन्थानं जन्ममार्गमुपेति। सुरक्षितो यथागममप्रमादेन सर्वदुःखेभ्यः शारीरमानसेभ्यो विमुच्यते। इति ब्रवीमीति पूर्ववत्॥ १६॥ इति द्वितीयचूला व्याख्याता॥ २॥

(अर्थ.) हवे शास्त्रनो उपसंहार करता उपदेशनो सार कहे छे. (हु खलु के०) खलु एटले निश्चे (अप्पा के०) आत्मा एटले पोतानो आत्मा जे ते (सययं के०) सततं एटले निरंतर (सुसमाहिएहिं के०) सुसमाहितैः एटले सारा समाधिमां राखेल एवा (सव्विंदिएहिं के०) सर्वेन्द्रियैः एटले सर्व इंद्रियोवडे (रक्खिअव्वो के०) रक्षितव्यः एटले रक्षण करवो. कारण के, आत्मा जे ते (अरक्खिउ के०) अरक्षितः एटले बराबर संयमवडे रक्षण कर्यो न होय तो (जाइपहं के०) जातिपथं एटले संसारप्रत्ये (उवेइ के०) उपैति एटले पामे छे. अने (सुरक्खिउ के०) सुरक्षितः एटले सम्यक् प्रकारे संयमवडे रक्षण कर्यो होय तो (सव्वदुहाण के०) सर्वदुःखेभ्यः एटले सर्व दुःखथी (मुच्चइ के०) मुच्यते एटले मुक्त थाय छे. (त्ति बेमि के०) इति ब्रवीमि एटले तीर्थंकर गणधरना उपदेशथी हुं एम कहुं छुं.॥ १६॥

इति श्री दशवैकालिकनी बीजी चूलिकानो बालावबोध संपूर्ण.॥ २॥

(दीपिका.) अथ शास्त्रमुपसंहरन्नुपदेशसर्वस्वमाह । एवंविधेन साधुना आत्मा । खलुशब्दो विशेपणार्थः । शक्तौ सत्यां परोऽपि सततं सर्वकालं रक्षितव्यः पालनीयः । परलोकसंबन्धिकष्टेभ्यः । कथमित्युपायमाह । यतः किं० साधुना । सर्वेन्द्रियैः स्पर्शनादिभिः सुसमाहितेन निवृत्तविपयव्यापारेण । अरक्षणरक्षणयोः फलमाह । अरक्षितः सन्नात्मा पन्थानं जन्ममार्गं संसारमुपैति सामीप्येन गछति । अथ सुरक्षितः पुनरात्मा यथागममप्रमादेन सुष्ठु रक्षितः सन् सर्वदुःखेभ्यः शारीरमानसेभ्यो विमुच्यते । विविधमनेकैः प्रकारैरपुनर्ग्रहणपरमस्वास्थ्यापादनलक्षणैर्मुच्यते विमुच्यते । ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ १६ ॥ इति चूलिकाद्वयं व्याख्यातम् ॥

(टीका.) शास्त्रमुपसंहरन्नुपदेशसर्वस्वमाह । अप्प त्ति सूत्रम् । अस्य व्याख्या । आत्मा खल्विति । खलुशब्दो विशेपणार्थः । शक्तौ सत्यां परोऽपि सततं सर्वकालं रक्षितव्यः पालनीयः । पारलौकिकापायेभ्यः । कथमित्युपायमाह । सर्वेन्द्रियैः स्पर्शनादिभिः सुसमाहितेन निवृत्तविपयव्यापारेणेत्यर्थः । अरक्षणरक्षणयोः फलमाह । अरक्षितः सन् जातिपन्थानं जन्ममार्गं संसारमुपैति सामीप्येन गछति । सुरक्षितः पुनर्यथागममप्रमादेन सर्वदुःखेभ्यः शारीरमानसेभ्यो विमुच्यते विविधमनेकैः प्रकारैरपुनर्ग्रहणपरमस्वास्थ्यापादनलक्षणैर्मुच्यते । इति ब्रवीमीति पूर्ववदिति सूत्रार्थः ॥१६॥

अथावचूरिकोपसंहारः ।

अथ शास्त्रकर्त्तुः स्तवमाह निर्युक्तिकारः ॥ सिज्जंभवं गणधरं जिण पडिमा दंसणेण पडिबुद्धं ॥ मणगपिअरं दसका–लिअस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥ अर्थः । अनुत्तरज्ञानादिधर्मगणं धारयतीति गणधरस्तम् । प्रतिबुद्धं मिथ्यात्वाविरत्यज्ञानापगमेन सम्यक्त्वविकाशं प्राप्तम् । निर्यूहकं पूर्वगतोद्धृतार्थविरचनाकर्त्तारं वन्दे इति गाथाक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तच्चेदम् । श्रीसुधर्मशिष्यो जम्बूस्तस्य प्रभवः । तस्य कदाचिन्निशीथे को मे गणधर इति चिन्ता । आत्मनः सङ्घे गछे चोपयोगेनासद्भावं ज्ञात्वा तीर्थान्तरीयेपु राजगृहे शिज्जंभवं यजमानं दृष्ट्वा तत्र यज्ञवाटे धर्मलाभपूर्वम् 'अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं न ज्ञायते पुनः' इति पठनाय शिष्यवृन्दं प्रेषितम् । तेन तत्कृतम् । तच्च शय्यंभवो द्वारमूलस्थितो निशम्य चिन्तयति । एते शान्तास्तपस्विनोऽसत्यं न वदन्तीति । उपाध्यायान्ते गत्वा तत्त्वं किमिति पृष्टे वेदास्तत्त्वमित्युक्ते असिमाकृष्य वदति 'शीर्षं ते छेत्स्यामि यदि तत्त्वं न कथयसि' । शीर्षच्छेदे तत्त्वं वाच्यमिति ध्यात्वा यूपस्याधस्तात्सर्वरत्नमयीपार्श्वप्रतिमां दर्शयित्वेदमत्र तत्त्वम् । अर्हद्धर्मस्तत्त्वं

ततस्तस्य पादौ नत्वा यज्ञवाटोपस्करं दत्वा तान् साधून् गवेषयन्नाचार्यान्ते गत्वा धर्ममाकर्ण्य व्रतमादाय चतुर्दशपूर्वी जातः। तद्गते तस्य भार्या तरुणीयमिति कृत्वा स्वजनैरस्ति तव जठरे किञ्चिदिति पृष्टा मणयमित्यूचे। ततः पुत्रे जाते सति तदेव नाम कृतम्। तेनाष्टवार्षिकेण मातृतः पितरं धृतव्रतं ज्ञात्वा नंष्ट्वा जनकान्ते गन्तुमिच्छता चम्पायां गतम्। आचार्यैर्बहिर्भूमिगतैर्दृष्टः सः। तेन च दीक्षितः। द्वयोः स्नेहो जातः। पृच्छायाः स्वसुतं ज्ञात्वा चतुर्दशपूर्वी कारणे निर्यूहति। अन्तिमस्तु अवश्यं निर्यूहति। ममापीदं कारणं संजातम्। इति निश्चित्येदं निर्यूढम्॥ दशवैकालिकाख्यार्थमाह॥ मणगं पडुच्च सज्जं-भवेण निज्जूहिआ दसज्झयणा॥ वेआलिआइ ठविआ तम्हा दसकालिअंनाम॥ २॥ मनकं प्रतीत्याश्रित्य निर्यूढानि पूर्वगताडुद्धृत्य विरचितानि दशाध्ययनानि द्रुमपुष्पिकादीनि सभिक्ष्वध्ययनप्रान्तानि। विगतः कालो विकालो विकलनं वा विकालः। असकलः खण्डश्चेति तस्मिन्विकाले अपराह्णेऽतिक्रान्ते तृतीयपौरुषीरूपे स्थापितानि न्यस्तानि तस्माद्दशकालिकं नाम। विकाले निर्वृत्तं वैकालिकं दशवैकालिकं वा॥ २॥ यं प्रतीत्य कृतं तद्वक्तव्यतामाह। छहिंमासेहिं अहीअं, अज्झयणमिणं तु अज्जमणगेण॥ छम्मासा परिआओ, अह कालगओ समाहीए॥ ३॥ षड्भिर्मासैरधीतमध्ययनमिदम्। आर्यश्चासौ मनकश्च आर्यमनकस्तेन पण्मासा एव पर्यायकालः। अथ कालगतः समाधितः शुक्ललेश्यायोगेन। अत्रायंभावः। तेनैतावता श्रुतमाराधितमेवेत्यन्येऽप्येतदनुष्टानत आराधका भवन्ति॥ ३॥ आणंदअंसुपायं, यासी सिज्जंभवा तहिं थेरा॥ जसभद्दस्स य पुछा, कहणा अ विचालणा संघे॥ ४॥ आनन्दाश्रुपातमहो आराधितमनेनेति हर्षाश्रुमोचनमकार्षुः शय्यंभवास्तत्र तस्मिन् काले स्थविरः श्रुतपर्यायवृद्धो यशोभद्रस्तस्य च शय्यम्भवशिष्यस्य गुर्वश्रुपातदर्शनेन किमेतदाश्चर्यमिति विस्मितस्य पृछा किमेतदकृत पूर्वमित्येवम्। शय्यंभवकथिताच्च इदृक् सुतोऽयं मे इत्येवंरूपाछब्दादनुतापो यशोभद्रादीनां गुराविव गुरुपुत्रेऽपि वर्त्तितव्यमिति न कृतमिदमस्माभिरेवम्भूतः। तत आचार्यः संघं प्रत्याह। एतडुपकाराय मयाल्पायुषमेनमधिकृत्येदं शास्त्रं निर्यूढं किमत्र युक्तमिति निवेदिते विचारणा संघे कालह्रासदोषादिदमेव प्रभूतसत्वानामुपकारकमतस्तिष्ठत्वेतदित्येवंभूता स्थापना चेति॥ ४॥ इति दशवैकालिकावचूरिः समाप्ता॥ शुभम्॥

बालावबोधनो उपसंहार.

हवे दशवैकालिकना कर्ता श्री शय्यंभव मुनि तथा तेमना शिष्य मनकमुनि ए-

मनो संबंध निर्युक्तिकार कहे छे. " सिज्जंभवं गणहरं, जिणपडि मादंसणेण पडि बुद्धं ॥ मणगपिअरं, दसकालिअस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥ " अर्थ-जिन प्रतिमा देखीने प्रतिबोध पामेला, मनकमुनिना पिता, श्री दशवैकालिक सूत्रनो सिद्धांतमांथी उद्धार करनार एवा गणधर श्री सज्झंभव आचार्यने हुं वांदु छुं ॥ १ ॥ मणगं पडुच सिज्जं-भवेण निज्जूहिआ दसज्झयणा ॥ वेआलिआइ ठविआ, तम्हा दसकालिअं नाम ॥ २ ॥ अर्थ-श्री सज्झंभव सूरिए मनकने अर्थे सिद्धांतमांथी दस अध्ययन उद्धर्यां, अने ते विकाले स्थापन कर्यां माटे दशवैकालिक नामथी कहेवाय छे. ॥२॥ हवे जेने अर्थे उद्धार कर्यो ते वात कहे छे, " छहि मासेहि अहीअं, अज्झयणमिणं तु अज्झमणगेण ॥ छम्मासा परिआओ, अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥ अर्थ-आर्यमनके छ महिनामां ए अध्ययन (सूत्र) पठन कर्युं. ए मनकमुनिनो चारित्र पर्याय छ महिनानोज हतो. छ महिना पूरा थये ते मनकमुनि समाधिमां कालधर्म पाम्या. ॥ आणंदअंसुपायं, कासी सिज्जंभवा तहिं थेरा ॥ जसभद्दस्स य पुछा, कहणा अ विआलणा संघे ॥ ४ ॥ अर्थ-श्रीमनकमुनि काल करी गया त्यारे एणे धर्मनी आराधना सम्यक् प्रकारे करी एम जाणी श्री सज्झंभव सूरिना नेत्रमांथी आनंदनां अश्रु आव्यां. श्री यशोभद्र सूरिए अश्रुनुं कारण पूछवाथी श्रीसज्जंभव सूरिए यथार्थ वात कही. पछी संघना विचारथी श्रीदशवैकालिक सूत्रनी मंदबुद्धि शिष्यना उपर उपकारने अर्थे स्थापना थइ. ॥ ४ ॥ हवे ए चारे गाथानो भावार्थ आ रीते-ज्यारे सज्जंभव सूरिए दीक्षा लीधी, त्यारे तेमनी स्त्री गर्भिणी हती. तरुणवय होवाथी तेना स्वजनोए पूछ्युं के, तारा उदरमां कांइ छे, त्यारे ते स्त्रीए प्राकृत भाषामां कह्युं के, 'मणयं' एटले किंचित् मात्र छे, अनुक्रमे तेने पुत्र थयो. तेनुं नाम मनक राख्युं. ते आठ वरसनो थयो, एकदिवसे तेणे पोतानी माने पूछ्युं के, 'मारा पिताजी क्यां छे.' माए कह्युं के, 'तेमणे चारित्र आदर्यां छे.' एम सांभली पितानीपासे जवानुं मनकना मनमां आव्युं. 'चंपानगरीमां पिताजी छे' एवी खबर मळवाथी ते त्यां गयो. थंडिल भूमिए जता आचार्य श्री सज्झंभवसूरिए मनकने देख्यो त्यारे पूछ्युं के, 'तुं कोण छे.' मनके आचार्यने वांद्या. हरिनो मेळाप थतांज परस्पर स्नेह बंधाणो. आचार्ये पूछ्युं, तारो पिता कोण ? मनके कह्युं, 'सज्जंभव.' आचार्ये कह्युं, 'तुं अहिं कया कार्यने अर्थे आव्यो.' मनके कह्युं, 'दीक्षा लेवाने अर्थे.' वळी मनके कह्युं के, 'आप जाणता होय तो कहो के, 'मारा पिताजी क्यां छे.' आचार्ये कह्युं के, ते अने हुं भिन्न नथी माटे तुं मारीपासे दीक्षा ले. मनकने ते वात कबूल थवाथी आचार्ये तेने त्यांज दीक्षा आपी.

पछी आचार्य तेनी साथे उपासरे आव्या. उपयोग दीधो के, 'एनुं आयुष्य केटलुं छे.' ज्ञानबलथी आचार्ये जाण्युं के, एनुं आयुष्य छ मास बाकी छे. पछी विचार कर्यो के, एटला थोडा समयमां ए मनक कृतार्थ शीरीते थशे चउदपूर्वी कारण पडे पूर्वमांथी सूत्रनो उद्धार करेछे, मनेपण आ कारण प्राप्त थयुं छे, माटे उद्धार करुं. एवो विचार करी आचार्यजीए पूर्वमांथी दस अध्ययननो उद्धार कर्यो. मनकने ते दस अध्ययन जणावतां छ मास लाग्या. छ मास पूर्ण थतांज मनके समाधिमां काल कर्यो. त्यारे आचार्यना नेत्रमां आनंदाश्रु आव्यां. जसभद्रविगेरे साधुए आ अश्रुनुं कारण पूछवाथी मनकनुं वृत्तांत आचार्यजीए कह्युं. ते सांभली 'गुरुपुत्र एवा मनकनी सेवा आपणाथी बनी नहि' एवो ते साधुओने पस्तावो थयो. पछी संघना आग्रहथी सज्जंभव सूरिए उद्धरेला अध्ययन प्रकट राख्या. तेज दस अध्ययन दशवैकालिकना नामथी प्रसिद्ध छे. बे चूलिका तो श्रीसंघने श्रीसीमंधर स्वामीए भेट मोकलेली ए वात प्रसिद्ध छे. माटे अहिं विस्तार करता नथी.

इति श्री दशवैकालिकनो बालावबोध संपूर्ण. ॥

अथ प्रशस्तिमाह ॥

हरिभद्रकृता टीका वर्त्तते विषमा परम् ॥ मया तु शीघ्रबोधाय शिष्यार्थं सुगमा कृता ॥ १ ॥ चंद्रकुले श्रीखरतर–गच्छे जिनचन्द्रसूरिनामानः ॥ जाता युगप्रधानास्तच्छिष्यः सकलचन्द्रगणिः ॥ २ ॥ तच्छिष्यसमयसुन्दर–गणिना च स्तम्भतीर्थपुरे चक्रे॥ दशवैकालिकटीका शशिनिधिशृङ्गार (१६९१) मितवर्षे ॥ ३ ॥ अर्थस्यानवबोधेन मतिमान्द्यान्मतिभ्रमात् ॥ जिनाज्ञाविपरीतं य–त्तन्मिथ्यादुष्कृतं मम ॥ ४ ॥ ममोपरि कृपां कृत्वा शोधयन्तु बुधा इमाम् ॥ परोपकरणे यस्मात्सदा सज्जनमानसाः ॥ ५॥ टीका करणतः पुण्यं, यन्मयोपार्जितं भवेत् ॥ तेनाहमिदमिच्छामि, बोधिरत्र परत्र मे ॥ ६ ॥ शब्दार्थवृत्तिटीकायाः श्लोकमानमिदंस्फुटं ॥ सहस्रत्रयमग्रे च पुनः सार्धचतुःशतम् ॥ ७ ॥ इति श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचितश्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्तिप्रशस्तिः संपूर्णा ।

अथ दीपिकोपसंहारः ।

अत्र दशवैकालिककारकस्य शय्यंभवसूरेर्मनकमुनेश्च संबन्धसूचकं द्रुमपुष्पिकाध्ययननिर्युक्तिगाथाद्विकं यथा ॥ सिज्जंभवं गणहरं, जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ॥ मणगपियरं दसका–लियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥ मणगं पडुच्च सेज्जंभ-

वेण निज्जूहिआ दसज्झयणा ॥ वेआलिआइ ठविआ, तम्हा दसकालिअं नाम ॥ २ ॥ तदेपसंबन्धसूचकं चूलिकाद्वयनिर्युक्तिगाथाद्विकमिदम् ॥ छहिं मासेहिं अहीअं, अज्झयणमीणं तु अज्जमणगेणं ॥ छम्मासा परिआओ, अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥ आणंदअंसुपायं, कासी सिज्जंभवा तहिं थेरा ॥ जसभद्दस्स य पुच्छा, कहणा य वियालणा संघे ॥ ४ ॥ एतद्गाथाचतुष्कार्थः श्रीहरिभद्रसूरिविरचितवृत्तेरवसेयः ॥ अथात्र किंचित्कथानकमुच्यते ॥ यदा शय्यंभवाचार्यः प्रव्रजितस्तदा तस्य गृहिणी गुर्विण्यासीत् । जातश्च तस्याः पुत्रः क्रमेण । नामास्य कृतं मनक इति। यदा च सोऽष्टवार्षिको जातस्तदा मातरं पृच्छति । क मम पिता । सा भणति। तव पिता प्रव्रजितः। ततः स पितृसकाशे गन्तुमना लब्धवृत्तान्तश्चम्पायां गतः। आचार्येण संज्ञाभूमिगतेन स दृष्टः । तेन च वन्दित आचार्यः । उभयोश्च मिथः प्रेक्षमाणयोः स्नेहो जातः। आचार्यः पृच्छति । कस्तव पिता । स भणति शय्यंभव इति । ततः सूरिणा भणितम् । किमर्थमत्रागतोऽसि। तेनोक्तम् । प्रव्रजिष्यामि । यदि यूयं जानीथ तदा कथयत क्वास्ति मम पितेति । सूरिणोक्तम् । स मम मित्रमेकशरीरीभूतः। ततः प्रव्रज त्वं मत्पार्श्वे । प्रतिपन्नं च तेन। ततः स प्रव्राजितस्तत्रैव सूरिणा । आगतस्तेन सहोपाश्रये। उपयोगं दत्तवानाचार्यः । कियदायुरस्येति । ज्ञातं चातः परं षण्मासा आयुरस्येति । उत्पन्ना च बुद्धिराचार्यस्य। अस्य स्तोकायुषः किं कर्त्तव्यमिति । विममर्श च "चउदसपुव्वी कम्हि वि कारणे समुप्पन्ने निज्जूहइ । अपच्छिमो पुण चउदसपुव्वी अवस्समेव निज्जूहइ । मम वि इमं कारणं समुप्पण्णं । तओ अहमवि निज्जूहामि । ताहे आढत्तो निज्जूहिउं । जाव थोवावसेसे दिअसे इमे दसज्झयणा निज्जूढा । उद्धृतानि विकालवेलायां पाश्चात्यचतुर्घटिकारूपायां स्थापितान्येकत्र कृतानीति । ततः षड्भिर्मासैरधीतमध्ययनमिदं दशवैकालिकाख्यः श्रुतस्कन्धो मनकेन । ततः समाधिना स कालं गतः। तस्मिन्स्वर्गते आराधितमनेन इति शय्यंभवा आनन्दाश्रुपातमकार्षुः । ततस्तत्प्रधानशिष्येण यशोभद्रेण कारणे पृष्टे प्रोक्तं भगवता संसारस्वरूपम् । ततो यशोभद्रादयो गुरुवद्गुरुपुत्रे वर्तितव्यमिति न्यायमार्गः सचास्माभिर्नाचरित इति पश्चात्तापं चक्रुः। अथ शय्यंभवेनाल्पायुषमेनमवेत्य मयेदं शास्त्रमुद्धृतं किमत्र युक्तमिति संघाय निवेदिते विचारणा कृता । यदुत कालदोषात्प्रभूतसत्त्वानामिदमेवोपकारकमतस्तिष्ठत्वेतदिति नोपसंहृतं प्रवचनगुरुणेति ।

इति श्रीसमयसुन्दरोपाध्यायविरचिता श्रीदशवैकालिकशब्दार्थवृत्त्युपसंहारः संपूर्णः।

श्री हरिजद्रसूरिविरचित टीकोपसंहारः ॥

यदुक्तं निर्युक्तिकृता प्राक्। येन वा यंवा प्रतीत्येति । तत्र येन कृतं तद्भवक्तव्यतामाह ॥ सेज्जंजवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ॥ मणगपिअरं दसका–लिअस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥ ॥ अस्या व्याख्या ॥ शय्यंजवमनुत्तरज्ञानादिधर्मगणं धारयतीति गणधरस्तं प्रतिबुद्धं मिथ्यात्वाविरत्यज्ञाननिद्रापगमेन सम्यक्त्वविकाशं प्राप्तं पूर्वगतोद्धृतार्थविरचनाकर्तारं वन्दे स्तौमीति गाथाक्षरार्थः। जावार्थस्तु कथानकादवसेयः । श्रीसुधर्मशिष्यो हि जम्बूस्तस्य श्रीप्रजवस्तस्य शय्यंजवः। मनकपितरं दशवैकालिककृतं तं वन्दे चेति ॥ १ ॥ ॥ मणगं पडुच्च सिज्जंजवेण निज्जू–हिआद सप्रयणा ॥ वेआलिआइ ठविआ तम्हा दसकालिअं णाम ॥ २ ॥ व्याख्या ॥ मनकं प्रतीत्य मनकाख्यमपत्यमाश्रित्य शय्यंजवेन निर्व्यूढानि पूर्वगताद्धृत्य विरचितानि दश अध्ययनानि द्रुमपुष्पिकादीनि सजिदवध्ययनप्रान्तानि। विगतः कालो विकालः। विकलनं वा विकालः। सकलः खएरुश्चेति तस्मिन् विकाले निर्वृत्तं दशाध्ययननिर्माणं च इदं वैकालिकम् ॥ २ ॥ ॥ यं प्रतीत्य कृतं तद्वक्तव्यतामाह ॥ ठहिं मासेहिं अहीअं, अप्रयणमिणं तु अज्जमणगेण ॥ वम्मासा परिआउ, अह कालगउ समाहीए ॥ ३ ॥ ॥ अस्या व्याख्या ॥ षड्भिर्मासैरधीतं पठितमध्ययनमिदं त्वधीयत इत्यध्ययनम् । इदमेव दशवैकालिकाख्यं शास्त्रम्। केनाधीतमित्याह । आर्यमणकेन । जावाराधनयोगात् आराद्यातः सर्वहेयधर्मेभ्य इत्यार्यः। आर्यश्चासौ मणकश्चेति विग्रहस्तेन। षएमासाः पर्याय इति। तस्यार्यमणकस्य षएमासा एव प्रव्रज्याकालः अल्पजीवितत्वात्। अत एवाह । अथ कालगतः समाधिनेति। यथोक्तशास्त्राध्ययनपर्यायानन्तरं कालगत आगमोक्तेन विधिना मृतः। समाधिना शुज्जलेश्याध्यानयोगेनेति गाथार्थः ॥ ३ ॥ ॥ अत्र चैवं वृद्धवादः। यथा तेनैतावता श्रुतेनाराधितमेवमन्येऽप्येतदध्ययनानुष्ठानत आराधका जवन्त्विति ॥ आणंदअंसुपायं, कासी सिज्जंजवा तहिं थेरा ॥ जसजद्दस्स य पुछा, कहणा अ विआलणा संघे ॥ ४ ॥ ॥अस्या व्याख्या। आनन्दाश्रुपातमहो आराधितमनेनेति हर्षाश्रुमोक्षणमकार्षुः कृतवन्तः शय्यंजवाः प्राग्व्याख्यातस्वरूपास्तत्र तस्मिन् कालगते स्थविराः श्रुतपर्यायवृद्धाः प्रवचनगुरवः। पूजार्थं बहुवचनमिति । यशोजद्रस्य च शय्यंजवप्रधानशिष्यस्य गुर्वश्रुपातदर्शनेन किमेतदाश्चर्यमिति विस्मितस्य सतः पृछा। जगवन् किमेतदकृतपूर्वमित्येवंजूता। कथना च जगवतः संसारस्नेह ईदृशः। सुतो ममायमित्येवंरूपा। चशब्दादनुतापश्च यशोजद्रादीनाम्। अहो गुराविव गुरुपुत्रके वर्तितव्यमिति।

न तत्कृतमस्माभिरित्येवंभूतप्रतिबन्धदोषपरिहारार्थं न मया कथितं नात्र भवतां दोष इति गुरुपरिसंस्थापनं च । विचारणा संघ इति । शय्यंभवेनाल्पायुषमेनमवेत्य मयेदं शास्त्रं निर्यूढं किमत्र युक्तमिति निवेदिते विचारणा संघे। कालह्रासदोषात् प्रभृ-तसत्त्वानामिदमेवोपकारकमतस्तिष्ठत्वेतदित्येवंभूता स्थापना चेति गाथार्थः ॥ ४ ॥ उक्तोऽनुगमः सांप्रतं नयास्ते च नैगमसंग्रहव्यवहारऋजुसूत्रशब्दसमभिरूढैवंभू-तभेदभिन्नाः खल्वोघतः सप्त भवन्ति । स्वरूपं चैतेषामथ आवश्यके सामायिकाध्यय-नेऽन्यक्षणे प्रदर्शितमेवेति नेह प्रतन्यते । इह पुनः स्थानाशून्यार्थमेते ज्ञानक्रिया-नयान्तर्भावद्वारेण समासतः प्रोच्यन्ते । ज्ञाननयः क्रियानयश्च । तत्र ज्ञानन-यदर्शनमिदम् । ज्ञानमेव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणं युक्तियुक्तत्वात्तथाचा-ह ॥ णायंमि गिण्हिअव्वे, अगिण्हिअव्वे अ तहय अत्थम्मि ॥ जइअव्वमेव इइ जो, उवएसो सो नओ नाम ॥ णायंमि त्ति । अस्या व्याख्या । ज्ञाते सम्यक्परिछिन्ने गिण्हि-अव्वेत्ति ग्रहीतव्य उपादेये । अगिण्हिअव्वत्ति अग्रहीतव्येऽनुपादेये हेय इत्यर्थः । चश-ब्दः खलूभयोर्ग्रहीतव्याग्रहीतव्ययोर्ज्ञातत्वानुकर्षणार्थ उपेक्षणीयसमुच्चयार्थो वा । एवकारस्त्ववधारणार्थः । तस्य चेवं व्यवहितः प्रयोगो द्रष्टव्यः । ज्ञात एव ग्रही-तव्ये नयाग्रहीतव्ये तथोपेक्षणीये च ज्ञात एव नाज्ञाते । अत्थम्मि त्ति । अर्थ ऐहिकामुष्मिके । तत्रैहिको ग्रहीतव्यः स्रक्चन्दनाङ्गरागादिः । अग्रहीतव्यो विषश-स्त्रकण्टकादिः । उपेक्षणीयस्तृणादिः । आमुष्मिको ग्रहीतव्यः सद्दर्शनादिरग्र-हीतव्यो मिथ्यात्वादिरुपेक्षणीयो विवक्षया अभ्युदयादिरिति । तस्मिन्नर्थे यति-तव्यमेवेति । अनुस्वारलोपायतितव्यमेवमनेन प्रकारेणैहिकामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थि-ना सत्त्वेन प्रवृत्त्यादिलक्षणः प्रयत्नः कार्य इत्यर्थः । इत्थं चैतदङ्गीकर्तव्यम् । सम्य-गज्ञाते प्रवर्तमानस्य फलाविसंवाददर्शनात् । तथा चान्यैरप्युक्तम् ॥ विज्ञप्तिः फल-दा पुंसां, न क्रिया फलदा मता ॥ मिथ्याज्ञानात्प्रवृत्तस्य फलप्राप्तेरदर्शनात् ॥ १ ॥ त-थामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थिनापि ज्ञान एवयतितव्यम् । तथा चागमोऽप्येवमेव स्थितः । यत उक्तम् ॥ पढमं नाणं तओ दया, एवं चिठ्ठइ सव्वसंजए ॥ अन्नाणी किं काही किंवा नाही-इ छेयपावगं ॥१॥ इतश्चैतदेवमङ्गीकर्तव्यम् । यस्मात्तीर्थंकरगणधरैरगीतार्थानां केवलानां विहारक्रियापि निषिद्धा । तथा चागमः ॥ गीयत्थो अ विहारो, बिओ गीयत्थमीसिओ भ-णिओ ॥ एत्तो तइअविहारो, णाणुन्नाओ जिणवरेहिं ॥ न यस्मादन्धेनान्धः समाकृष्यमाणः सम्यक् पन्थानं प्रतिपद्यत इत्यभिप्रायः । एवं तावत्क्षायोपशमिकं ज्ञानमधिकृत्योक्तम् । क्षायिकमप्यङ्गीकृत्य विशिष्टफलसाधकत्वं तस्यैव विज्ञेयम् । यस्माद्दर्शनोऽपि प्रा-

म्भोधितटस्थस्य दीक्षाप्रतिपन्नस्योत्कृष्टतपश्चरणवतोऽपि न तावदपवर्गप्राप्तिर्जायते । यावज्जीवाजीवाद्यखिलवस्तुपरिच्छेदरूपं केवलज्ञानं नोत्पन्नमिति । तस्माज्ज्ञानमेव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणमिति स्थितमिति । जो उवएसो सो णओ णामं ति । इत्येवमुक्तेन न्यायेन य उपदेशो ज्ञानप्राधान्यस्थापनपरः स नयो नाम ज्ञाननय इत्यर्थः । अयं च ज्ञानवचनक्रियारूपेऽस्मिन्नध्ययने ज्ञानरूपमेवेदमिच्छति । ज्ञानात्मकत्वादस्य । वचनक्रिये तु तत्कार्यत्वात्तदायत्तत्वान्नेच्छतीति गाथार्थः ॥ ॥ उक्तो ज्ञाननयः । अधुना क्रियानयावसरः । तद्दर्शनं चेदम् । क्रियैव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणं युक्तियुक्तत्वात् । तथाचायमप्युक्तलक्षणामेव स्वपक्षसिद्धये गाथामाह । णायंमि गेण्हिअव्वे इत्यादि । अस्याः क्रियानयदर्शनानुसारेण व्याख्या । ज्ञाते ग्रहीतव्ये अग्रहीतव्ये चैव अर्थे ऐहिकामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थिना यतितव्यमेवेति । न यस्मात्प्रवृत्त्यादिलक्षणप्रयत्नव्यतिरेकेण ज्ञानवतोऽप्यभिलषितार्थावाप्तिर्दृश्यते । तथा चान्यैरप्युक्तम् ॥ क्रियैव फलदा पुंसां, न ज्ञानं फलदं मतम् ॥ यतः स्त्रीभक्ष्यभोगज्ञो, न ज्ञानात्सुखितो भवेत् ॥ १ ॥ तथामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थिनापि क्रियैव कर्तव्या । तथा च मौनीन्द्रवचनमप्येवमेव व्यवस्थितम् ॥ यत उक्तम् । चेइअकुलगणसंघे, आयरिआणं च पवयणसुए अ ॥ सव्वेसु एतेण कयं, तवसंजममुज्जमंतेणं ॥ इतश्चैतदेवमङ्गीकर्तव्यम् । यस्मात्तीर्थकरगणधरैः क्रियाविकलानां ज्ञानमपि विफलमेवोक्तम् । तथा चागमः । सुबहुं पि सुअमहीअं, किं काही चरणविप्पमुक्कस्स ॥ अंधस्स जह पलित्ता, दीवसयसहस्सकोडी वि ॥ ॥ इति क्रियाविकलत्वात्तस्येत्यभिप्रायः । एवं तावत्क्षायोपशमिकं चारित्रमङ्गीकृत्योक्तम् । चारित्रं क्रियेत्यनर्थान्तरम् । क्षायिकमप्यङ्गीकृत्य प्रकृष्टफलसाधकत्वं तस्यैव विज्ञेयं यस्मादर्हतो भगवतः समुत्पन्नकेवलज्ञानस्यापि न तावन्मुक्त्यवाप्तिः संजायते यावदखिलकर्मेन्धनानलभूता ह्रस्वपञ्चाक्षरोद्गिरणमात्रकालावस्थायिनी सर्वसंवररूपा चारित्रक्रिया नावाप्तेति । तस्मात्क्रियैव प्रधानमैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिकारणमिति स्थितमिति । जो उवएसो सो णओ णामं ति इत्येवमुक्तेन न्यायेन य उपदेशः क्रियाप्राधान्यस्थापनपरः स नयो नाम क्रियानय इत्यर्थः । अयं च ज्ञानवचनक्रियारूपेऽस्मिन्नध्ययने क्रियारूपमेवेदमिच्छति । तदात्मकत्वादस्य । ज्ञानवचने तु तदर्थमुपादीयमानत्वादप्रधानत्वान्नेच्छति गुणभूते चेच्छतीति गाथार्थः ॥ ॥ उक्तः क्रियानयः । इत्थं ज्ञानक्रियानयस्वरूपं श्रुत्वा विदिततदभिप्रायो विनेयः संशयापन्नः सन्नाह । किमत्र तत्त्वम् । पक्षद्वयेऽपि युक्तिसंभवात् । आचार्यः पुनराह ॥ सव्वेसिं पि नयाणं बहुविहवत्तव्वयं निसामित्ता ॥ तं सव्वनयविसुद्धं जं चरणगुणट्ठिओ साहू ॥ अ-

स्या व्याख्या। अथवा ज्ञान क्रिया नयमतं प्रत्येकमभिधायाधुना स्थितपक्षमुपदर्शय-न्नाह। सव्वेसिं गाहा। सर्वेषामपि मूलनयानाम्। अपिशब्दात्तद्भेदानां च नयानां द्रव्यास्ति-कादीनां बहुविधवक्तव्यतां सामान्यमेव विशेषा एवमुभयमेव वानपेक्षमित्यादिरूपाम्। अथवा नामादिनयानां कः कं साधुमिच्छतीत्यादिरूपां निशम्य श्रुत्वा तत्सर्वनयविशुद्धं सर्वनयसंमतं वचनं यच्चरणगुणस्थितः साधुर्यस्मात्सर्वनया एव भावविषयं निक्षेप-मिच्छन्तीति गाथार्थः॥ ॥ नमो वर्द्धमानाय भगवते। व्याख्यातं चूडाध्ययनम्। त-द्व्याख्यानाच्च समाप्ता दशवैकालिकटीका॥ समाप्तं दशवैकालिकं चूलिकास-हितं निर्युक्तिटीकासहितं च॥

इत्याचार्यश्रीहरिभद्रसूरिविरचिता दशवैकालिकटीका समाप्ता॥

महत्तराया याकिन्या धर्मपुत्रेण चिन्तिता॥
आचार्यहरिभद्रेण टीकेयं शिष्यबोधिनी॥ १॥
दशवैकालिके टीकां विधाय यत्पुण्यमर्जितं तेन॥
मात्सर्यदुःखविरहा–द्गुणानुरागी भवतु लोकः॥ २॥

परिशिष्टम्।

अथ दशवैकालिकसूत्रपाठः।

द्रुमपुष्पिकाध्ययनम् ॥ १ ॥

धम्मो मंगलमुक्किट्ठं, अहिंसा संजमो तवो ॥ देवा वि तं नमंसंति, जस्स धम्मे सया मणो ॥ १ ॥
जहा दुमस्स पुप्फेसु, भमरो आविअइ रसं ॥ ण य पुप्फं किलामेइ, सो अ पीणेइ अप्पयं ॥ २ ॥
एमेए समणा वुत्ता, जे लोए संति साहुणो ॥ विहंगमा व पुप्फेसु, दाणभत्तेसणे रया ॥ ३ ॥
वयं च वित्तिं लब्भामो, न य कोइ उवहम्मइ ॥ अहागडेसु रीयंते, पुप्फेसु भमरा जहा ॥ ४ ॥
महुगारसमा बुद्धा, जे भवंति अणिस्सिआ ॥ नाणापिंडरया दंता, तेण वुच्चंति साहुणो ॥ त्ति बेमि ॥ ५ ॥

दुमपुप्फिअअज्झयणं संमत्तं ॥ १ ॥

अथ श्रामण्य पूर्विकाध्ययनम् ॥ २ ॥

कहं नु कुज्जा सामण्णं, जो कामे न निवारए ॥ पए पए निसीदंतो, संकप्पस्स वसं गओ ॥ १ ॥
वत्थगंधमलंकारं, इत्थीओ सयणाणि अ ॥ अच्छंदा जे न भुंजंति, न से चाइ त्ति वुच्चइ ॥ २ ॥
जे अ कंते पिए भोए, लद्धे वि पिट्ठि कुव्वइ ॥ साहीणे चयई भोए, से हु चाइ त्ति वुच्चइ ॥ ३ ॥

समाइ पेहाइ परिव्वयंतो, सिआ मणो निस्सरई बहिद्धा ॥
न सा महं नो वि अहं वि तीसे, इच्चेव ताओ विणइज्ज रागं ॥ ४ ॥
आयावयाही चय सोगमल्लं, कामे कमाही कमिअं खु दुक्खं ॥
छिंदाहि दोसं विणएज्ज रागं, एवं सुही होहिसि संपराए ॥ ५ ॥

पक्खंदे जलिअं जोइं, धूमकेउं दुरासयं ॥ नेच्छंति वंतयं भोत्तुं, कुले जाया अगंधणे ॥ ६ ॥
धिरत्थु ते जसो कामी, जो तं विसयकारणा ॥ वंतं इच्छसि आवेउं, सेअं ते मरणं भवे ॥ ७ ॥
अहं च भोगरायस्स, तं च सि अंधगवण्हिणो ॥ मा कुले गंधणा होमो, संजमं निहुओ चर ॥ ८ ॥
जइ तं काहिसी भावं, जा जा दिच्छसि नारिओ ॥ वायाविद्धुव्व हडो, अट्ठिअप्पा भविस्ससि ॥ ९ ॥
तीसे सो वयणं सोच्चा, संजयाइ सुभासिअं ॥ अंकुसेण जहा नागो, धम्मे संपडिवाइओ ॥ १० ॥
एवं करंति संबुद्धा, पंडिआ पविअक्खणा ॥ विणिअट्टंति भोगेसु, जहा से पुरिसुत्तमो ॥ त्ति बेमि ॥ ११ ॥

सामन्नपुव्विअज्झयणं संमत्तं ॥ २ ॥

अथ क्षुल्लकाचाराध्ययनम् ॥ ३ ॥

संजमे सुट्ठिअप्पाणं, विप्पमुक्काण ताइणं ॥ तेसिमेअमणाइन्नं, निग्गंथाण महेसिणं ॥ १ ॥
उद्देसिअं कीअगडं, निआगमभिहडाणि अ ॥ राइभत्ते सिणाणे अ, गंधमल्ले अ वीअणे ॥ २ ॥
संनिही गिहिमत्ते अ, रायपिंडे किमिच्छए ॥ संवाहणदंतपहोअणा अ, संपुच्छणे देहपलोअणा अ ॥ ३ ॥
अट्ठावए अ नालीए, छत्तस्स य धारणट्ठाए ॥ तेगिच्छं पाहणा पाए, समारंभं च जोइणो ॥ ४ ॥
सिज्जायरपिंडं च, आसंदी पलिअंकए ॥ गिहंतरनिसिज्जा अ, गायस्सुव्वट्टणाणि अ ॥ ५ ॥
गिहिणो वेआवडिअं, जा अ आजीववत्तिआ ॥ तत्तानिव्वुडभोइत्तं, आउरस्सरणाणि अ ॥ ६ ॥
मूलए सिंगबेरे अ, उच्छुखंडे अनिव्वुडे ॥ कंदे मूले अ सच्चित्ते, फले बीए अ आमए ॥ ७ ॥
सोवच्चले सिंधवे लोणे, रोमालोणे अ आमए ॥ सामुद्दे पंसुखारे अ, कालालोणे अ आमए ॥ ८ ॥

धुवणे त्ति वमणे अ, वत्थीकम्मविरेअणे ॥ अंजणे दंतवणे अ, गायाभंगविनूसणे ॥ ९ ॥
सघमेअमणाइन्नं, निग्गंथाण महेसिणं ॥ संजमंमि अ जुत्ताणं, लहुनूअविहारिणं ॥ १० ॥
पंचासवपरिणाया, तिगुत्ता छसु संजया ॥ पंचनिग्गहणा धीरा, निग्गंथा उजुदंसिणो ॥ ११ ॥
आयावयंति गिह्मेसु, हेमंतेसु अवाउडा ॥ वासासु पडिसंलीणा, संजया सुसमाहिआ ॥ १२ ॥
परीसहरिउदंता, धूअमोहा जिइंदिआ ॥ सबहुक्खपहीणहा, पक्कमंति महेसिणो ॥ १३ ॥
दुक्कराइं करित्ता णं, दुस्सहाइं सहेतु अ ॥ केइत्थ देवलोएसु, केइ सिज्झंति नीरया ॥ १४ ॥
खवित्ता पुवकम्माइं, संजमेण तवेणय ॥ सिद्धिमग्गमणुप्पत्ता, ताइणो परिनिवुडे ॥ त्ति बेमि ॥ १५ ॥

खुड्डुआयारकहज्झयणं समत्तं ॥ ३ ॥

अथ षड्जीवनिकाध्ययनम् ॥ ४ ॥

सुअं मे आउसंतेणं नगवया एवमरकायं, इह खलु छज्जीवणिआ नाम ज्झयणं समणेणं नगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइआ सुअरकाया सुपन्नत्ता सेअंमे अहिज्जिउं अज्झयणं पन्नत्ती ॥

कयरा खलु छज्जीवणिआ नामज्झयणं समणेणं नगवया महावीरेणं य कासवेणं पवेइआ सुअरकाया सुपन्नत्ता सेअं मे अहिज्जिउं धम्मपन्नत्ती ॥ इमा खलु छज्जीवणिआ नामज्झयणं समणेणं नगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइआ सुअरकाया सुपन्नत्ता ॥ सेअं मे अहिज्जिउं धम्मपन्नत्ती ॥

तं जहा । पुढविकाइआ आउकाइआ तेउकाइआ वाउकाइआ वणस्सइकाइआ तसकाइआ । पुढवि चित्तमंतमरकाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नन्न सत्थपरिणएणं । आउ चित्तमंतमरकाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नन्न सत्थपरिणएणं । तेउ चित्तमंतमरकाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नन्न सत्थपरिणएणं । वाउ चित्तमंतमरकाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नन्न सत्थपरिणएणं । वणस्सइ चित्तमंतमरकाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नन्न सत्थपरिणएणं ॥

तं जहा । अग्गवीआ मूलवीआ पोरवीआ खंधवीआ वीअरुहा संमुच्छिमा तणलया वणस्सइकाइआ सवीआ चित्तमंतमरकाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नन्न सत्थपरिणएणं ॥

से जे पुण इमे अणेगे वहवे तसा पाणा तं जहा। अंडया पोयया जराउआ रसया संसेइमा संमुच्छिमा उब्भिआ उववाइआ । जेसिं केसिं चि पाणाणं अनिकंतं पडिकंतं संकुचिअं पसारिअं रुअं नंतं तसिअं पलाइअं आगइगइविन्नाया । जे अ कीडपयंगा । जा य कुंथुपिपीलिआ । सवे वेइंदिआ सवे तेइंदिआ सवे चउरिंदिआ सवे पंचिंदिआ सवे तिरिरकजोणिआ सवे नेरइआ सवे मणुआ सवे देवा सवे पाणा परमाहम्मिआ एसो खलु छहो जीवनिकाउ तसकाउ त्ति पवुचइ ॥

इचेसिं उण्हं जीवनिकायाणं नेव सयं दंमं समारंनिज्जा । नेवन्नेहिं दंमं समारंनाविज्जा । दंमं समारंनंते वि अन्ने न समणुजाणामि । जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं वि अन्ने न समणुजाणामि । निंदामि । गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥

पढमे नंते महवए पाणाइवायाउ वेरमणं । सवं नंते पाणाइवायं पचरकामि । से सुहुमं वा वायरं वा तसं वा थावरं वा नेव सयं पाणे अइवाइज्जा । नेवन्नेहिं पाणे अइवायाविज्जा पाणे अइवायंते वि अन्ने न समणुजाणामि । जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं वि अन्ने न समणुजाणामि तस्स नंते पडिकमामि । निंदामि । गरिहामि । अप्पाणं वोसिरामि । पढमे नंते महवए उवठिओमि सवाउ पाणाइवायाउ वेरमणं ॥ १ ॥

अहावरे दुचे नंते महवए मुसावायाउ वेरमणं । सवं नंते मुसावायं पचरकामि । से कोहा वा, लोहा वा, नया वा, हासा वा, नेव सयं । मुसं वइज्जा । नेवन्नेहिं मुसं वायाविज्जा । मुसं वयंते वि अन्ने न सम-

णुजाणामि। जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि। इच्चे भंते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ मुसावायाओ वेरमणं॥ २॥

अहावरे तच्चे भंते महव्वए अदिन्नादानाओ वेरमणं। सव्वं भंते अदिन्नादाणं पच्चक्खामि। से गामे वा नगरे वा रणे वा अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा नेव सयं अदिन्नं गिण्हिज्जा। नेवन्नेहिं अदिन्नं गिण्हाविज्जा। अदिन्नं गिण्हंते वि अन्ने न समणुजाणामि। जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि। तच्चे भंते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ अदिन्नादाणाओ वेरमणं॥३॥

अहावरे चउत्थे भंते महव्वए मेहुणाओ वेरमणं। सव्वं भंते मेहुणं पच्चक्खामि। से दिव्वं वा माणुसं वा तिरिक्खजोणिअं वा। नेव सयं मेहुणं सेविज्जा। नेवन्नेहिं मेहुणं सेवाविज्जा। मेहुणं सेवंते वि अन्ने न समणुजाणामि। जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि। चउत्थे भंते महव्वए उवट्ठिओ मि सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं॥ ४॥

अहावरे पंचमे भंते महव्वए परिग्गहाओ वेरमणं। सव्वं भंते परिग्गहं पच्चक्खामि। से अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा नेव सयं परिगिण्हिज्जा। नेवन्नेहिं परिगिण्हाविज्जा। परिग्गहं परिगिण्हंते वि अन्ने न समणुजाणिज्जा। जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कारवेमि करतं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि। पंचमे भंते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं॥ ५॥

अहावरे छट्ठे भंते वए राइभोअणाओ वेरमणं। सव्वं भंते राइभोअणं पच्चक्खामि। से असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा। नेव सयं राइं भुंजेज्जा। नेवन्नेहिं राइं भुंजाविज्जा। राइं भुंजंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा। जावजीवाएतिविहेणं मणेणंवायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्ने न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि। गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि। छट्ठे भंते वए उवट्ठिओ मि। सव्वाओ राइभोअणाओ वेरमणं॥ ६॥

इच्चेयाइं। पंच महव्वयाइं राइभोअणवेरमणछट्ठाइं अत्तहिअट्ठिआए उवसंपज्जित्ता णं विहरामि॥ ७॥

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मो दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा। से पुढविं वा भित्तिं वा सिलं वा लेलुं वा ससरक्खं वा कायं ससरक्खं वा वत्थं हत्थेण वा पाएण वा कट्ठेण वा किलिंचेण वा अंगुलिआए वा सिलागए वा सिलागहत्थेण वा न आलिहिज्जा न विलिहिज्जा न घट्टिज्जा न भिंदिज्जा अन्नं न आलिहाविज्जा न विलिहाविज्जा न घट्टाविज्जा न भिंदाविज्जा। अन्नं आलिहंतं वा विलिहंतं वा घट्टं तं वा भिंदंतं वा न समणुजाणामि। जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेण वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं वि अन्ने न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि॥ १॥

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से उदगं वा ओसं वा हिमं वा महिअं वा करगं वा हरतणुगं वा सुद्धोदगं वा उदउल्लं वा कायं उदउल्लं वा वत्थं ससिणिद्धं वा कायं ससिणिद्धं वा वत्थं न आमुसिज्जा न संफुसिज्जा। न आविलिज्जा न पविलिज्जा न अक्खोडिज्जा न पक्खोडिज्जा न आयाविज्जा न पयाविज्जा अन्नं न आमुसाविज्जा न संफुसाविज्जा न आवीलाविज्जा न पवीलाविज्जा न अक्खोडाविज्जा न पक्खोडाविज्जा न आयाविज्जा न पया-

विज्ञा अन्नं आमुसंतं वा संफुसंतं वा आविलंतं वा पविलंतं वा अक्खोडंतं वा पक्खोडंतं वा आयावंतं वा पयावंतं वा न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि। निंदामि गरिहामि। अप्पाणं वोसिरामि ॥ २ ॥

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से अगणिं वा इंगालं वा मुम्मुरं वा अच्चिं वा जालं वा अलायं वा सुद्धागणिं वा उक्कं वा न उंजेज्जा न घट्टेज्जा न भिंदेज्जा न उज्जालेज्जा न पज्जालेज्जा न निव्वावेज्जा अन्नं उंजंतं वा घट्टंतं वा भिंदंतं वा उज्जालंतं वा पज्जालंतं वा निव्वावंतं वा न समणुजाणामि। जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ ३ ॥

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से सिएण वा विहुणेण वा तालिअंटेण वा पत्तेण वा पत्तभंगेण वा साहाए वा साहाभंगेण वा पिहुणेण वा पिहुणहत्थेण वा चेलेण वा चेलकन्नेण वा हत्थेण वा मुहेण वा अप्पणो वा कायं बाहिरं वा वि पुग्गलं न फुमेज्जा न वीएज्जा अन्नं न फुमावेज्जा न वीआवेज्जा अन्नं फुमंतं वा वीअंतं वा न समणुजाणामि जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पिअन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ ४ ॥

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से बीएसु वा बीअपइट्ठेसु वा रूढेसु वा रूढपइट्ठेसु वा जाएसु वा जायपइट्ठेसु वा हरिएसु वा हरिअपइट्ठेसु वा छिन्नेसु वा छिन्नपइट्ठेसु वा सचित्तेसु वा सचित्तकोलपडिनिस्सिएसु वा न गच्छेज्जा न चिट्ठेज्जा न निसीइज्जा न तुअट्टेज्जा अन्नं न गच्छावेज्जा न चिट्ठावेज्जा न निसीआवेज्जा न तुअट्टावेज्जा। अन्नं गच्छंतं वा चिट्ठंतं निसीअंतं वा तुअट्टंतं वा न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ ५ ॥

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से कीडं वा पयंगं वा कुंथुं वा पिपीलिअं वा हत्थंसि वा पायंसि वा बाहुंसि वा ऊरुंसि वा उदरंसि वा सीसंसि वा वत्थंसि वा पडिग्गहंसि वा कंबलंसि वा पायपुंछणंसि वा रयहरणंसि वा गोच्छगंसि वा उंडगंसि वा दंडगंसि वा पीढगंसि वा फलगंसि वा सेज्जगंसि वा संथारगंसि वा अन्नयरंसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयामेव पडिलेहिअ पडिलेहिअ पमज्जिअ पमज्जिअ एगंतमवणेज्जा नोणं संघायमावज्जेज्जा ॥ ६ ॥

अजयं चरमाणो अ, पाणभूआइं हिंसइ ॥ बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥ १ ॥
अजयं चिट्ठमाणो अ, पाणभूआइं हिंसइ ॥ बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥ २ ॥
अजयं आसमाणो अ, पाणभूआइं हिंसइ ॥ बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥ ३ ॥
अजयं सयमाणो अ, पाणभूआइं हिंसइ ॥ बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलम् ॥ ४ ॥
अजयं भुंजमाणो अ, पाणभूआइं हिंसइ ॥ बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥ ५ ॥
अजयं भासमाणो अ, पाणभूआइं हिंसइ ॥ बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥ ६ ॥
कहं चरे कहं चिट्ठे, कहमासे कहं सए ॥ कहं भुंजंतो भासंतो पावं कम्मं न बंधइ ॥ ७ ॥
जयं चरे जयं चिट्ठे, जयमासे जयं सए ॥ जयं भुंजंतो भासंतो, पावं कम्मं न बंधइ ॥ ८ ॥
सव्वभूअप्पभूअस्स, सम्मं भूआइ पासओ ॥ पिहिआसवस्स दंतस्स, पावं न कम्मं बंधइ ॥ ९ ॥
पढमं नाणं तओ दया, एवं चिट्ठइ सव्वसंजए ॥ अन्नाणी किं काही, किं वा नाही छेअ पावगं ॥ १० ॥

सोच्चा जाणइ कल्लाणं, सोच्चा जाणइ पावगं ॥ उभयं पि जाणइ सोच्चा, जं सेयं तं समायरे ॥ ११ ॥
जो जीवे वि न आणेइ, अजीवे वि न आणइ ॥ जीवाजीवे अयाणंतो, कह सो नाहिइ संजमं ॥ १२ ॥
जो जीवे वि वि आणेहि, अजीवे वि वि आणइ ॥ जीवाजीवे विआणंतो, सो हु नाहीइ संजमं ॥ १३ ॥
जया जीवमजीए अ, दो वि एए विआणइ ॥ तया गइं बहुविहं, सव्वजीआए जाणइ ॥ १४ ॥
जया गइं बहुविहं, सव्वजीआए जाणइ ॥ तया पुण्णं च पावं च, बंधं मुक्खं च जाणइ ॥ १५ ॥
जया पुण्णं च, पावं च बंधं मोक्खं च जाणइ ॥ तया निव्विंदए भोए, जे दिव्वे जे अ माणुसे ॥ १६ ॥
जया निव्विंदए भोए, जे दिव्वे जे अ माणुसे ॥ तया चयइ संजोगं, सब्भिंतरबाहिरं ॥ १७ ॥
जया चयइ संजोगं, सब्भिंतर बाहिरं ॥ तया मुंडे भवित्ता णं, पव्वइए अणगारिअं ॥ १८ ॥
जया मुंडे भवित्ता णं, पव्वइए अणगारिअं ॥ तया संवरमुक्किठं, धम्मं फासे अणुत्तरं ॥ १९ ॥
जया संवरमुक्किठं, धम्मं फासे अणुत्तरं ॥ तया धुणइ कम्मरयं, अबोहिकलुसं कडं ॥ २० ॥
जया धुणइ कम्मरयं, अबोहिकलुसं कडं ॥ तया सव्वत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छइ ॥ २१ ॥
जया सव्वत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छइ ॥ तया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली ॥ २२ ॥
जया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली ॥ तया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ ॥ २३ ॥
जया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ ॥ तया कम्मं खवित्ता णं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ ॥ २४ ॥
जया कम्मं खवित्ता णं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ ॥ तया लोगम मत्थयत्थो, सिद्धो हवइ सासओ ॥ २५ ॥

सुहसायगस्स समणस्स, सायाउ लगस्स निगामसाइस्स ॥
उच्छोलणापहोअस्स, दुलहा सुगइ तारिसगस्स ॥ २६ ॥

तवोगुणपहाणस्स, उज्जुमइ खंतिसंजमरयस्स ॥ परीसहे जिणंतस्स, सुलहा सुगइ तारिसगस्स ॥ २७ ॥
पच्छा वि ते पयाया, खिप्पं गच्छंति अमरभवणाइं॥जेसिं पिओ तवो सं-जमो अ खंती अ बंभचेरं च ॥२८॥
इच्चेअं छजीवणिअं, सम्मदिट्ठी सया जए॥दुलहं लहित्तु सामन्नं, कम्मुणा न विराहिज्जासि॥ त्तिबेमि॥२९॥

चउत्थं छज्जीवणि आ णामज्झयणं संमत्तं ॥ ४ ॥

अथ पिण्डेषणाध्ययनम् ॥ ५ ॥

संपत्ते भिक्खकालंमि, असंभंतो अमुच्छिओ ॥ इमेण कम्मजोगेण, भत्तपाणं गवेसए ॥ १ ॥
से गामे वा, नगरे वा गोअरग्गगओ मुणी ॥ चरे मंदमणुव्विग्गो, अव्वक्खित्तेण चेअसा ॥ २ ॥
पुरओ जुगमायाए, पेहमाणो महिं चरे ॥ वज्जंतो बीअहरिआइं, पाणे अ दगमट्टिअं ॥ ३ ॥
ओवायं विसमं खाणुं, विजलं परिवज्जए ॥ संकमेण न गच्छिज्जा, विज्जमाणे परक्कमे ॥ ४ ॥
पवडंते व से तत्थ, पक्खलंते व संजए ॥ हिंसेज्ज पाणभूआइं, तसे अदुव थावरे ॥ ५ ॥
तम्हा तेण न गच्छिज्जा, संजए सुसमाहिए ॥ सइ अन्नेण मग्गेण, जयमेव परक्कमे ॥ ६ ॥
इंगालं छारिअं रासिं, तुसरासिं च गोमयं ॥ ससरक्खेहिं, पाएहिं संजओ तं नइक्कमे ॥ ७ ॥
न चरेज्ज वासे वासंते, महिआए पडंतिए ॥ महावाए व वायंते, तिरिच्छसंपाइमेसु वा ॥ ८ ॥
न चरेज्ज वेससामंते, बंभचेरवसाणुए ॥ बंभयारिस्स दंतस्स, हुज्जा तत्थ विसुत्तिआ ॥ ९ ॥
अणायणे चरंतस्स, संसग्गीए अभिक्खणं ॥ हुज्ज वयाणं पीला, सामन्नंमि अ संसओ ॥ १० ॥
तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्ढणं ॥ वज्जए वेससामंतं, मुणी एगंतमस्सिए ॥ ११ ॥
साणं सूइअं गाविं, दित्तं गोणं हयं गयं ॥ संडिब्भं कलहं जुद्धं, दूरओ परिवज्जए ॥ १२ ॥
अणुन्नए नावणए, अप्पहिट्ठे अणाउले ॥ इंदिआणि जहाभागं, दमइत्ता मुणी चरे ॥ १३ ॥
दवदवस्स न गच्छेज्जा, भासमाणो अ गोअरे ॥ हसंतो नाभिगच्छिज्जा, कुलं उच्चावयं सया ॥ १४ ॥

आलोअं थिग्गलं दारं, संधिं दगभवणाणि अ ॥ चरंतो न विनिज्झाए, संकट्ठाणं विवज्जए ॥ १५ ॥
रन्नो गिहवईणं च, रहस्सारक्खिआण य ॥ संकिलेसकरं ठाणं, दूरओ परिवज्जए ॥ १६ ॥
पडिकुट्ठं कुलं न पविसे, मामगं परिवज्जए ॥ अचिअत्तं कुलं न पविसे, चिअत्तं पविसे कुलं ॥ १७ ॥
साणीपावारपिहिअं, अप्पणा नावपंगुरे ॥ कवाडं नो पणुल्लिज्जा, उग्गहंसि अजाइआ ॥ १८ ॥
गोअरग्गपविट्ठो अ, वच्चमुत्तं न धारए ॥ ओगासं फासुअं नच्चा, अणुन्नविअ वोसिरे ॥ १९ ॥
णीअदुवारं तमसं, कुट्ठगं परिवज्जए ॥ अचक्खुविसओ जत्थ, पाणा दुप्पडिलेहगा ॥ २० ॥
जत्थ पुप्फाइ बीआइ, विप्पइन्नाइ कुट्ठए ॥ अहुणोवलित्तं उल्लं, दट्ठूणं परिवज्जए ॥ २१ ॥
एलगं दारगं साणं, वच्छगं वा वि कुट्ठए ॥ उल्लंघिआ न पविसे, विऊहित्ताण व संजए ॥ २२ ॥
असंसत्तं पलोइज्जा, नाइदूरा वलोअए ॥ उप्फुल्लं न विनिज्झाए, निअट्टिज्ज अयंपिरो ॥ २३ ॥
अइभूमिं न गच्छेज्जा, गोअरग्गगओ मुणी ॥ कुलस्स भूमिं जाणित्ता, मिअं भूमिं परक्कमे ॥ २४ ॥
तत्थेव पडिलेहिज्जा, भूमिभागं विअक्खणो ॥ सिणाणस्स य वच्चस्स, संलोगं परिवज्जए ॥ २५ ॥
दगमट्टिअआयाणे, बीआणि हरिआणि अ ॥ परिवज्जंतो चिट्ठिज्जा, सव्विंदिअ समाहिए ॥ २६ ॥
तत्थ से चिट्ठमाणस्स, आहारे पाणभोअणं ॥ अकप्पिअं न गेण्हिज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पिअं ॥ २७ ॥
आहारंती सिआ तत्थ, परिसाडिज्ज भोअणं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ २८ ॥
संमद्दमाणी पाणाणि, बीआणि हरिआणि अ ॥ असंजमकरिं नच्चा, तारिसिं परिवज्जए ॥ २९ ॥
साहट्टु निक्खिवित्ताणं, सचित्तं घट्टिआणि अ ॥ तहेव समणट्ठाए, उदगं संपणुल्लिआ ॥ ३० ॥
आगहइत्ता चलइत्ता, आहारे पाणभोअणं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ३१ ॥
पुरेकम्मेण हत्थेण, दवीए भायणेण वा ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ३२ ॥
(एवं) उदउल्ले ससिणिद्धे, ससरक्खे मट्टिआऊसे ॥ हरिआले हिंगुलए, मणोसिला अंजणे लोणे ॥ ३३ ॥
गेरुअवन्निअसेढिअ–सोरट्ठिअपिट्ठकुक्कुसकए ॥ उक्किट्ठमसंसट्ठे, संसट्ठे चेव बोधव्वे ॥ ३४ ॥
असंसट्ठेण हत्थेण, दवीए भायणेण वा ॥ दिज्जमाणं न इच्छिज्जा, पच्छा कम्मं जहिं भवे ॥ ३५ ॥
संसट्ठेण य हत्थेण, दवीए भायणेण वा ॥ दिज्जमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणिअं भवे ॥ ३६ ॥
दुण्हं तु भुंजमाणाणं एगो तत्थ निमंतए ॥ दिज्जमाणं न इच्छिज्जा, छंदं से पडिलेहए ॥ ३७ ॥
दुण्हं तु भुंजमाणाणं, दो वि तत्थ निमंतए ॥ दिज्जमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणिअं भवे ॥ ३८ ॥
गुव्विणीए उवणत्थं, विविहं पाणभोअणं ॥ भुंजमाणं विवज्जिज्जा, भुत्तसेसं पडिच्छए ॥ ३९ ॥
सिआ अ समणट्ठाए, गुव्विणी कालमासिणी ॥ उट्ठिआ वा निसीइज्जा, निसन्ना वा पुणुट्ठए ॥ ४० ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४१ ॥
थणगं पिज्जमाणी, दारगं वा कुमारिअं ॥ तं निक्खिवित्तु रोअंतं, आहारे पाणभोअणं ॥ ४२ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४३ ॥
जं भवे भत्तपाणं तु, कप्पाकप्पंमि संकिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४४ ॥
दगवारेण पिहिअं, नीसाए पीढएण वा ॥ लोढेण वा वि लेवेण सिलेसेण वि केणइ ॥ ४५ ॥
तं च उब्भिंदिआ दिज्जा, समणट्ठा एव दायए ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४६ ॥
असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥ जं जाणिज्ज सुणिज्जा वा, दाणट्ठा पगडं इमं ॥ ४७ ॥
तारिसं भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ४८ ॥
असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥ जंजाणिज्ज सुणिज्जा वा, पुणट्ठा पगडं इमं ॥ ४९ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५० ॥

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥ जं जाणिज्ज सुणिज्जा वा, वणिमट्ठा पगडं इमं ॥ ५१ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५२ ॥
असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥ जं जाणिज्ज सुणिज्जा वा, समणट्ठा पगडं इमं ॥ ५३ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५४ ॥
उद्देसिअं कीअगडं, पूइकम्मं च आहडं ॥ अज्झोअरपामिच्चं, मीसजायं विवज्जए ॥ ५५ ॥
उग्गमं से अ पुच्छिज्जा, कस्सट्ठा पगडं कडं ॥ सुच्चा निस्संकिअं सुद्धं, पडिगाहिज्ज संजए ॥ ५६ ॥
असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥ पुप्फेसु हुज्ज उम्मीसं, बीएसु हरिएसु वा ॥ ५७ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५८ ॥
असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥ उदगंमि हुज्ज निक्खित्तं, उत्तिंगपणगेसु वा ॥ ५९ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ६० ॥
असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ॥ तेउम्मि हुज्ज निक्खित्तं, तं च संघट्टिआ दए ॥ ६१ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं-पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ६२ ॥
एवं उस्सिक्किआ, ओसक्किआ, उज्जालिआ, पज्जालिआ, निव्वाविआ, ॥
उस्सिंचिआ, निस्सिंचिआ, ओवत्तिआ ओयारिआ दए ॥ ६३ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ६४ ॥
हुज्ज कट्ठं सिलं वा वि, इट्टालं वा वि एकया ॥ ठविअं संकमट्ठाए, तं च होज्ज चलाचलं ॥ ६५ ॥
ण तेण भिक्खु गच्छिज्जा, दिट्ठो तत्थ असंजमो ॥ गंभीरं झुसिरं चेव, सव्विंदिअसमाहिए ॥ ६६ ॥
निस्सेणिं फलगं पीढं, उस्सवित्ता णमारुहे ॥ मंचं कीलं च पासायं, समणट्ठा एव दावए ॥ ६७ ॥
दुरुहमाणी पवडिज्जा, हत्थं पायं व लूसए ॥ पुढविजीवे वि हिंसिज्जा, जे अ तन्निस्सिआ जगे ॥ ६८ ॥
ए आरिसे महादोसे, जाणिऊण महेसिणो ॥ तम्हा मालोहडं भिक्खु, न पडिगिण्हंति संजया ॥ ६९ ॥
कंदं मूलं पलंबं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं ॥ तुंबागं सिंगबेरं च, आमगं परिवज्जए ॥ ७० ॥
तहेव सत्तुचुन्नाइ कोलचुन्नाइ आवणे ॥ सक्कुलिं फाणिअं पूअं, अन्नं वा वि तहाविहं ॥ ७१ ॥
विक्कायमाणं पसढं, रएणं परिफासिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ७२ ॥
बहुअट्ठिअं पुग्गलं, अणिमिसं वा बहुकंटयं ॥ अत्थिअं तिंदुअं बिल्लं, उच्छुखंडं, व सिंबलिं ॥ ७३ ॥
अप्पो सिआ भोअणजाए, बहु उज्झय धम्मिए ॥ दंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ७४ ॥
तहेवुच्चावयं पाणं, अदुवा वारधोअणं ॥ संसेइमं चाउलोदगं, अहुणाधोअं विवज्जए ॥ ७५ ॥
जं जाणेज्ज चिरा धोयं, मईए दंसणेण वा ॥ पडिपुच्छिऊण सुच्चा वा, जं च निस्संकिअं भवे ॥ ७६ ॥
अजीवं परिणयं नच्चा, पडिगाहिज्ज संजए ॥ अह संकिअं भविज्जा, आसाइत्ता ण रोअए ॥ ७७ ॥
थोवमासायणट्ठाए, हत्थगंमि दलाहि मे ॥ मामे अच्चंबिलं पूअं, नालं तिन्हं विणित्तए ॥ ७८ ॥
तं च अच्चंबिलं पूयं, नालं तिन्हं विणित्तए ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ७९ ॥
तं च होज्ज अकामेणं, विमणेण पडिच्छिअं ॥ तं अप्पणा न पिबे, नो वि अन्नस्स दावए ॥ ८० ॥
एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिआ ॥ जयं परिट्ठविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ ८१ ॥
सिआ च गोयरग्गगओ, इच्छिज्जा परिभुत्तुअं ॥ कुट्ठगं भित्तिमूलं वा, पडिलेहित्ता ण फासुअं ॥ ८२ ॥
अणुन्नवित्तु मेहावी, पडिच्छन्नंमि संवुडे, हत्थगं संपमज्जित्ता, तत्थ भुंजिज्ज संजए ॥ ८३ ॥
तत्थ से भुंजमाणस्स, अट्ठिअं कंटओ सिआ ॥ तणकट्ठसक्करं वा वि, अन्नं वा वि तहाविहं ॥ ८४ ॥
तं उक्खिवित्तु न निक्खिवे, आसएण न छड्डए ॥ हत्थेण तं गहेऊण, एगंतमवक्कमे ॥ ८५ ॥

एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिआ ॥ जयं परिट्ठविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ ८६ ॥
सिआ य भिक्खू इच्छिज्जा, सिज्जमागम्म भुत्तुअं ॥ सपिंडपायमागम्म, उंडुअं से पडिलेहिआ ॥ ८७ ॥
विणएणं पविसित्ता, सगासे गुरुणो मुणी ॥ इरियावहियमायाय, आगओ अ पडिक्कमे ॥ ८८ ॥
आभोइत्ताण नीसेसं, अइआरं जहक्कमं ॥ गमणागमणे चेव, भत्ते पाणे च संजए ॥ ८९ ॥
उज्जुप्पन्नो अणुव्विग्गो, अव्वक्खित्तेण चेअसा ॥ आलोए गुरुसगासे, जं जहा गहिअं भवे ॥ ९० ॥
न सम्ममालोइअं कुज्जा, पुव्विं पच्छाव जं कडं ॥ पुणो पडिक्कमे तस्स, वोसट्ठो चिंतए इमं ॥ ९१ ॥
अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ ॥ मुक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥ ९२ ॥
णमुक्कारेण पारित्ता, करित्ता जिणसंथवं ॥ सज्झायं पट्ठवित्ता णं, वीसमेज्ज खणं मुणी ॥ ९३ ॥
वीसमंतो इमं चिंते, हियमट्ठं लाभमट्ठिओ ॥ जइ मे अणुग्गहं कुज्जा, साहू हुज्जामि तारिओ ॥ ९४ ॥
साहवो तो चिअत्तेणं, निमंतिज्ज जहक्कमं ॥ जइ तत्थ केइ इच्छिज्जा, तेहिं सद्धिं तु भुंजए ॥ ९५ ॥
अह कोइ न इच्छिज्जा, तओ भुंजिज्ज एक्कओ ॥ आलोए भायणे साहू, जयं अप्परिसाडियं ॥ ९६ ॥
तित्तगं व कडुअं व कसायं, अंबिलं व महुरं लवणं वा ॥ एअलद्धमन्नत्थ पउत्तं, महुघयं व भुंजिज्ज संजए।
अरसं विरसं वा वि, सूइअं वा असूइअं ॥ उल्लं वा जइ वा सुक्कं, मंथुकुम्मासभोअणं ॥ ९८ ॥
उप्पण्णं नाइहीलिज्जा, अप्पं वा बहु फासुअं ॥ मुहालद्धं मुहाजीवी, भुंजिज्जा दोसवज्जिअं ॥ ९९ ॥
दुल्लहाओ मुहादाई, मुहाजीवी वि दुल्लहा ॥ मुहादाई मुहाजीवी, दो वि गच्छंति सुग्गइं ॥त्ति बेमि ॥१००॥

॥ इति पिंडेसणाए पढमो उद्देसो सम्मत्तो ॥

पडिग्गहं संलिहित्ता णं, लेवमायाइ संजए ॥ दुगंधं वा, सुगंधंवा सवं भुंजे न छड्डए ॥ १ ॥
सेज्जा निसीहियाए, समावन्नो अ गोअरे ॥ अयावयट्ठा भुच्चा णं, जइ तेणं न संथरे ॥ २ ॥
तओ कारणमुप्पण्णे, भत्तपाणं गवेसए ॥ विहिणा पुव्वउत्तेण, इमेणं उत्तरेण य ॥ ३ ॥
कालेण निक्खमे भिक्खू, कालेण य पडिक्कमे ॥ अकालं च विवज्जित्ता, काले कालं समायरे ॥ ४ ॥
अकाले चरसि भिक्खू, कालं न पडिलेहिसि ॥ अप्पाणं च किलामेसि, संनिवेसं च गरिहसि ॥ ५ ॥
सइ काले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं ॥ अलाभु त्ति न सोइज्जा, तवु त्ति अहिआसए॥ ६ ॥
तहेवुच्चावया पाणा, भत्तट्ठाए समागया ॥ तंउज्जुअं न गच्छिज्जा, जयमेव परक्कमे ॥ ७ ॥
गोअरग्गपविट्ठो अ, न निसीइज्ज कत्थइ ॥ कहं च न पबंधिज्जा, चिट्ठित्ता ण य संजए ॥ ८ ॥
अग्गलं फलिहं दारं, कवाडं वा वि संजए ॥ अवलंबिआ न चिट्ठिज्जा, गोअरग्गगओ मुणी ॥ ९ ॥
समणं माहणं वा वि, किविणं वा वणीमगं ॥ उवसंकमंतं भत्तट्ठा, पाणट्ठा एव संजए ॥ १० ॥
तमइक्कमित्तु न पविसे, न वि चिट्ठे चक्खुगोअरे ॥ एगंतमवक्कमित्ता, तत्थ चिट्ठिज्ज संजए ॥ ११ ॥
वणीमगस्स वा तस्स, दायगस्सुभयस्स वा ॥ अप्पत्तिअं सिआ हुज्जा, लहुत्तं पवयणस्स वा ॥ १२ ॥
पडिसेहिए व दिन्ने वा, तओ तम्मि नियत्तिए ॥ उवसंकमिज्ज भत्तट्ठा, पाणट्ठाए व संजए ॥ १३ ॥
उप्पलं पउमं वा वि, कुमुअं वा मगदंतिअं ॥ अन्नं वा पुप्फसच्चित्तं, तं च संलुंचिआ दए ॥ १४ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १५ ॥
उप्पलं पउमं वा वि, कुमुअं वा मगदंतिअं ॥ अन्नं वा पुप्फसच्चित्तं, तं च संमद्दिआ दए ॥ १६ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७ ॥
सालुअं वा विरालिअं, कुमुअं उप्पलनालिअं ॥ मुणालिअं सासवनालिअं, उच्छुखंडं अनिव्वुडं ॥ १८ ॥
तरुणगं वा पवालं, रुक्खस्स तणगस्स वा ॥ अन्नस्स वा वि हरिअस्स, आमगं परिवज्जए ॥ १९ ॥
तरुणिअं वा छिवाडिं, आमिअं भज्जिअं सइं ॥ दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ २० ॥

तहा कोलमणुस्सिन्नं, वेलुअं कासवनालिअं ॥ तिलपप्पडगं नीमं, आमगं परिवज्जए ॥ २१ ॥
तहेव चाउलं पिट्ठं, विअडं वा तत्तनिवुडं ॥ तिलपिट्ठपूइपिन्नागं, आमगं परिवज्जए ॥ २२ ॥
कविट्ठं माउलिंगं च, मूलगं मूलगत्तिअं ॥ आमंअसत्थपरिणयं, मणसा वि न पत्थए ॥ २३ ॥
तहेव फलमंथूणि, बीअमंथूणि जाणि अ ॥ विहेलगं पियालं अ, आमं परिवज्जए ॥ २४ ॥
समुआणं चरे भिक्खू, कुलमुच्चावयं सया ॥ नीयं कुलमइक्कम्म, ऊसढं नाभिधारए ॥ २५ ॥
अदीणो वित्तिमेसिज्जा, न विसीइज्ज पंडिए ॥ अमुच्छिओ भोअणंमि, मायण्णे एसणारए ॥ २६ ॥
बहुं परघरे अत्थि, विविहं खाइमसाइमं ॥ न तत्थ पंडिओ कुप्पे, इच्छा दिज्ज परो न वा ॥ २७ ॥
सयणासणवत्थं वा, भत्तं पाणं व संजए ॥ अदितस्स न कुप्पिज्जा, पच्चक्खे वि अ दीसओ ॥ २८ ॥
इत्थिअं पुरिसं वा वि, डहरं वा महल्लगं ॥ वंदमाणं न जाइज्जा, नो अणं फरुसं वए ॥ २९ ॥
जे न वंदे न से कुप्पे, वंदिओ न समुक्कसे ॥ एवमन्नेसमाणस्स, सामण्णमणुचिट्ठइ ॥ ३० ॥
सिआ एगइओ लद्धुं, लोभेण विणिगूहइ ॥ मामेयं दाइयं संतं, दट्ठूणं सयमायए ॥ ३१ ॥
अत्तट्ठा गुरुओ लुद्धो, बहुं पावं पकुव्वइ ॥ दुत्तोसओ अ सो होइ, निव्वाणं च न गच्छइ ॥ ३२ ॥
सिआ एगइओ लद्धुं, विविहं पाणभोअणं ॥ भद्दगं भद्दगं भुच्चा, विवन्नं विरसमाहरे ॥ ३३ ॥
जाणंतु ता इमे समणा, आययट्ठी अयं मुणी ॥ संतुट्ठो सेवए पंतं, लूहवित्ती सुतोसओ ॥ ३४ ॥
पूअणट्ठा जसोकामी, माणसम्माणकामए ॥ बहुं पसवई पावं, मायासल्लं च कुव्वइ ॥ ३५ ॥
सुरं वा मेरगं वा वि, अन्नं वा मज्जगं रसं ॥ ससक्खं न पिबे भिक्खू, जसं सारक्खमप्पणो ॥ ३६ ॥
पियए एगओ तेणो, न मे कोइ विआणइ ॥ तस्स पस्सह दोसाइं, निअडिं च सुणेह मे ॥ ३७ ॥
वड्ढइ सुंडिआ तस्स, मायामोसं च भिक्खुणो ॥ अयसो अ अनिव्वाणं, सययं च असाहुआ ॥ ३८ ॥
निच्चुव्विग्गो जहा तेणो, अत्तकम्मेहिं दुम्मइ ॥ तारिसो मरणंते वि, न आराहेइ संवरं ॥ ३९ ॥
आयरिए नाराहेइ, समणे आवि तारिसो ॥ गिहत्थावि णं गरिहंति, जेण जाणंति तारिसं ॥ ४० ॥
एवं तु अगुणप्पेही, गुणाणं अ विवज्जए ॥ तारिसो मरणंते वि, ण आराहेइ संवरं ॥ ४१ ॥
तवं कुव्वइ मेहावी, पणीअं वज्जए रसं ॥ मज्जप्पमायविरओ, तवस्सी अइउक्कसो ॥ ४२ ॥
तस्स पस्सह कल्लाणं, अणेगसाहुपूइअं ॥ विउलं अत्थसंजुत्तं, कित्तइस्सं सुणेह मे ॥ ४३ ॥
एवं तु गुणप्पेही, अगुणाणं च विवज्जए ॥ तारिसो मरणंते वि, आराहेइ संवरं ॥ ४४ ॥
आयरिए आराहेइ, समणे आवि तारिसो ॥ गिहत्था वि णं पूयंति, जेण जाणंति तारिसं ॥ ४५ ॥
तवतेणे वयतेणे, रूवतेणे अ जे नरे ॥ आयारभावतेणे अ, कुव्वइ देवकिब्बिसं ॥ ४६ ॥
लद्धूण वि देवत्तं, उववन्नो देवकिब्बिसे ॥ तत्था वि से न याणाइ, किं मे किच्चा इमं फलं ॥ ४७ ॥
तत्तो वि से चइत्ताणं, लब्भिही एलमूअयं ॥ नरगं तिरिक्खजोणिं वा, बोही जत्थ सुदुल्लहा ॥ ४८ ॥
एअं च दोसं दट्ठूणं, नायपुत्तेण भासिअं ॥ अणुमायं पि मेहावी, मायामोसं विवज्जए ॥ ४९ ॥

सिक्खिऊण भिक्खेसणसोहिं, संजयाण बुद्धाण सगासे ॥
तत्थ भिक्खू सुप्पणिहिइंदिए, तिव्वलज्जगुणवं विहरिज्जासि ॥ त्तिबेमि ॥ ५० ॥

॥ पंचमंपिंडेसणाज्झयणं संपूर्णं ॥

॥ अथ महायारकहाणामं छट्ठमज्झयणं ॥ ६ ॥

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं ॥ गणिमागमसंपन्नं, उज्जाणम्मि समोसढं ॥ १ ॥
रायाणो रायमच्चा य, माहणा अदुव खत्तिआ ॥ पुच्छंति निहुअप्पाणो, कहं भे आयारगोयरो ॥ २ ॥
तेसिं सो निहुओ दंतो, सव्वभूअसुहावहो ॥ सिक्खाए सुसमाउत्तो, आइक्खइ विअक्खणो ॥ ३ ॥

…दुरहिडिअं ॥ ४ ॥
…सयलं दुरहिडिअं ॥ ४ ॥ …आयारगोअरं नीमं, …न नूअं न नविस्सइ ॥ ५ ॥
…दे धम्मत्थकामाण, निग्गंथाणं सुणेह मे ॥ …विउलठाणनाइस्स, न नूअं न नविस्सइ ॥ ५ ॥ …तं सुणेह जहा तहा ॥ ६ ॥
…नत्थ एरिसं वुत्तं, जं लोए परमडुच्चरं ॥ …अखंडफुडिआ कायवा, तं सुणेह जहा तहा ॥ ६ ॥ …निग्गंथत्ताउ नस्सइ ॥ ७ ॥
…अखुड्डगविअत्ताणं, वाहिआणं च जे गुणा ॥ तत्थ अन्नयरे गणे, निग्गंथत्ताउ नस्सइ ॥ ७ ॥
…दस अठ य गणाइं, जाइं वालो वरज्झइ ॥ तत्थ अन्नयरे गणे, … सणाणं सोहवज्जणं ॥ ८ ॥
…वयठक्कं कायठक्कं, अकप्पो गिहिनायणं ॥ पलियंकनिसज्जा य, सणाणं सोहवज्जणं ॥ ८ ॥
…तत्थिमं पढमं ठाणं, महावीरेण देसिअं ॥ अहिंसा निउणा दिठा, सवनूएसु संजमो ॥ ९ ॥
…जावंति लोए पाणा, तसा अडुव थावरा ॥ ते जाणमजाणं वा, न हणे णो विघायए ॥ १० ॥
सवे जीवा वि इछंति, जीविउं न मरिज्जिउं ॥ तम्हा पाणिवहं घोरं, निग्गंथा वज्जयंति णं ॥ ११ ॥
अप्पणठा परठा वा, कोहा वा जइ वा नया ॥ हिंसगं न मुसं वूआ, नो वि अन्नं वयावए ॥ १२ ॥
मुसावाओ उ लोगम्मि, सवसाहूहिं गरिहिओ ॥ अविस्सासो अ नूआणं, तम्हा मोसं विवज्जए ॥ १३ ॥
चित्तमंतमचित्तं वा, अप्पं वा जइ वा वहुं ॥ दंतसोहणमित्तं वि, उग्गहंसि अजाइया ॥ १४ ॥
तं अप्पणा न गिण्हंति, नो वि गिण्हावए परं ॥ अन्नं वा गिण्हमाणं वि, नाणुजाणंति संजया ॥ १५ ॥
अवंनचरिअं घोरं, पमायं दुरहिडिअं ॥ नायरंति मुणीलोए, नेआययणवज्जिणो ॥ १६ ॥
मूलमेयमहम्मस्स, महादोससमुस्सयं ॥ तम्हा मेहुणसंसग्गं, निग्गंथा वज्जयंति णं ॥ १७ ॥
विडमुब्नेइमं लोणं, तिल्लं सप्पिं च फाणिअं ॥ न ते संनिहिमिछंति, नायपुत्तवओरया ॥ १८ ॥
लोहस्सेसणुफासे, मन्ने अन्नयरामवि ॥ जे सिआ सन्निहिं कामे, गिही पवइए न से ॥ १९ ॥
जं पि वत्थं व पायं वा, कंवलं पायपुंछणं ॥ तं पि संजमलज्जाठा, धारंति परिहरंति अ ॥ २० ॥
न सो परिग्गहो वुत्तो, नायपुत्तेण ताइणा ॥ मुछा परिग्गहो वुत्तो, इअ वुत्तं महेसिणा ॥ २१ ॥
सवत्थुवहिणा वुद्धा, संरक्षण परिग्गहे ॥ अवि अप्पणो वि देहंमि, नायरंति ममाइयं ॥ २२ ॥
अहो निच्चं तवो कम्मं, सवबुद्धेहिं वन्निअं ॥ जा य लज्जासमा वित्ती, एगनत्तं च नोअणं ॥ २३ ॥
संति मे सुहुमा पाणा, तसा अडुव थावरा ॥ जाइं राओ अपासंतो, कहमेसणिअं चरे ॥ २४ ॥
उदउल्लं वीअसंसत्तं, पाणा निवडिया महिं ॥ दिआ ताइं विवज्जिज्जा, राओ तत्थ कहं चरे ॥ २५ ॥
एअं च दोसं दहुणं, नायपुत्तेण नासिअं ॥ सवाहारं न नुंजंति, निग्गंथा राइनोअणं ॥ २६ ॥
पुढविकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा ॥ तिविहेणं करणजोएणं, संजया सुसमाहिआ ॥ २७ ॥
पुढविकायं विहिंसंतो, हिंसइ उ तयस्सिए ॥ तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ २८ ॥
तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्ढणं ॥ पुढविकायसमारंनं, जावजीवाइं वज्जए ॥ २९ ॥
आउकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा ॥ तिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥ ३० ॥
आउकायं विहिंसंतो, हिंसइ उ तयस्सिए ॥ तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ ३१ ॥
तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइ वड्ढणं ॥ आउकायसमारंनं, जावजीवाइं वज्जए ॥ ३२ ॥
जायतेअं न इछंति, पावगं जलिइत्तए ॥ तिक्खमन्नयरं सत्थं, सवओ वि दुरासयं ॥ ३३ ॥
पाइणं पडिणं वा वि, उद्दं अणुदिसामवि ॥ अहे दाहिणओ वा वि, दहे उत्तरओ वि अ ॥ ३४ ॥
नूआणमेसमाघाओ, हववाहो न संसओ ॥ तं पईवपयावठा, संजया किंचि नारने ॥ ३५ ॥
तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गवड्ढणं ॥ तेउकायसमारंनं, जीवजीवाइं वज्जए ॥ ३६ ॥
अणिलस्स समारंनं, वुद्धा मन्नंति तारिसं ॥ सावज्जवहुलं चेअं, नेअं ताईहिं सेविअं ॥ ३७ ॥
तालिअंटेन पत्तेण, साहाविहुअणेण वा ॥ न ते वीइउमिछंति, वेआवेऊण वा परं ॥ ३८ ॥
जं पि वत्थं व पायं वा, कंवलं पायपुंछणं ॥ न ते वायमुईरंति, जयं परिहरंति अ ॥ ३९ ॥

[illegible]

आसंदीपलियंकेसु, [illegible] ॥ ५४ ॥
नासंदीपलियंकेसु, [illegible] ॥ ५५ ॥
गंभीरविजया एए, पाणा दुप्पडिलेहगा ॥ आसंदी पलियंको य, एयमट्ठं विवज्जिया ॥ ५६ ॥
गोयरग्गपविट्ठस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ ॥ इमेरिसमणायारं, आवज्जइ अबोहियं ॥ ५७ ॥
विवत्ती बंभचेरस्स, पाणाणं च वहे वहो ॥ वणीमगपडिग्घाओ, पडिकोहो अगारिणं ॥ ५८ ॥
अगुत्ती बंभचेरस्स, इत्थीओ वा वि संकणं ॥ कुसीलवड्ढणं ठाणं, दूरओ परिवज्जए ॥ ५९ ॥
तिण्हमन्नयरागस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ ॥ जराए अभिभूयस्स, वाहियस्स तवस्सिणो ॥ ६० ॥
वाहिओ वा अरोगी वा, सिणाणं जो उ पत्थए ॥ वुक्कंतो होइ आयारो, जढो हवइ संजमो ॥ ६१ ॥
संतिमे सुहुमा पाणा, घसासु भिलगासु य ॥ जे उ भिक्खू सिणायंतो, वियडेणुप्पिलावए ॥ ६२ ॥
तम्हा ते न सिणायंति, सीएण उसिणेण वा ॥ जावज्जीवं वयं घोरं, असिणाणमहिट्ठगा ॥ ६३ ॥
सिणाणं अदुवा कक्कं, लुद्धं पउमगाणि य ॥ गायस्सुव्वट्टणट्ठाए, नायरंति कयाइ वि ॥ ६४ ॥
नगिणस्स वा वि मुंडस्स, दीहरोमनहंसिणो ॥ मेहुणाउ उवसंतस्स, किं विभूसाइ कारियं ॥ ६५ ॥
विभूसावत्तियं भिक्खू, कम्मं बंधइ चिक्कणं ॥ संसारसायरे घोरे, जेणं पडइ दुरुत्तरे ॥ ६६ ॥
विभूसावत्तियं चेयं, बुद्धा मन्नंति तारिसं ॥ सावज्जबहुलं चेयं, नेयं ताईहिं सेवियं ॥ ६७ ॥

खवंति अप्पाणममोहदंसिणो, तवे रया संजमअज्जवे गुणे ॥
धुणंति पावाइं पुरेकडाइं, नवाइं पावाइं न ते करंति ॥ ६८ ॥
सओवसंता अममा अकिंचणा, सविज्जविज्जाणुगया जसंसिणो ॥
उउप्पसन्नेविमलेवचंदिमा, सिद्धिंविमाणाइ उवेंति ताइणो ॥ त्तिबेमि ॥ ६९ ॥

॥ इति महाचारकथाख्यं षष्ठमध्ययनं समाप्तं ॥ ६ ॥

॥ अथ वाक्यशुद्ध्याख्यं सप्तममध्ययनम् ॥ ७ ॥

चउण्हं खलु भासाणं, परिसंखाय पन्नवं ॥ दुण्हं तु विणयं सिक्खे, दो न भासिज्ज सव्वसो ॥ १ ॥
जा य सच्चा अवत्तव्वा, सच्चामोसा य जा मुसा ॥ जा य बुद्धेहिं नाइन्ना, न तं भासिज्ज पन्नवं ॥ २ ॥

असच्चमोसं सच्चं च, अणवज्जमकक्कसं ॥ समुप्पेहमसंदिद्धं, गिरं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३ ॥
एअं च अट्ठमन्नं वा, जं तु नामेइ सासयं ॥ स भासं सच्चमोसं च, तं पि धीरो विवज्जए ॥ ४ ॥
वितहं पि तहामुत्तिं, जं गिरं भासए नरो ॥ तम्हा सो पुट्ठो पावेणं, किं पुणं जो मुसं वए ॥ ५ ॥
तम्हा गच्छामो वक्खामो, अमुगं वा णे भविस्सइ ॥ अहं वा णं करिस्सामि, एसो वा णं करिस्सइ ॥ ६ ॥
एवमाइ उ जा भासा, एसकालंमि संकिआ ॥ संपयाइअमट्ठे वा, तं पि धीरो विवज्जए ॥ ७ ॥
अईअंमि अ कालंमि, पच्चुप्पण्णमणागए ॥ जमट्ठं तु न जाणिज्जा, एवमेअं ति नो वए ॥ ८ ॥
अईअंमि अ कालंमि, पच्चुप्पण्णमणागए ॥ जत्थ संका भवे तं तु, एवमेअं ति नो वए ॥ ९ ॥
अईअंमि अ कालंमि, पच्चुप्पण्णमणागए ॥ निस्संकिअं भवे जं तु, एवमेअं तु निद्दिसे ॥ १० ॥
तहेव फरुसा भासा, गुरुभूओवघाइणी ॥ सच्चा वि सा न वत्तव्वा, जओ पावस्स आगमो ॥ ११ ॥
तहेव काणं काण त्ति, पंडगं पंडग त्तिवा ॥ वाहिअं वा वि रोगित्ति, तेणं चोरत्ति नो वए ॥ १२ ॥
एएणन्नेण अट्ठेणं, परो जेणुवहम्मइ ॥ आयारभावदोसन्नू, न तं भासिज्ज पन्नवं ॥ १३ ॥
तहेव होले गोलित्ति, साणे वा वसुलित्ति अ ॥ दुम्मए दुहए वा वि, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ १४ ॥
अज्जिए पज्जिए वा वि, अम्मो माउसिअत्ति अ ॥ पिउसिए भायणिज्जत्ति, धूए णत्तुणिअ त्ति अ ॥ १५ ॥
हले हलित्ति अन्नि त्ति, भट्टे सामिणि गोमिअ ॥ होले गोले वसुलित्ति, इत्थिअं नेवमालवे ॥ १६ ॥
नामधिज्जेण णं बूआ, इत्थीगुत्तेण वा पुणो ॥ जहारिहमभिगिज्झ, आलविज्ज लविज्ज वा ॥ १७ ॥
अज्जए पज्जए वा वि, वप्पो चुल्लपिउ त्ति अ ॥ माउला भाइणिज्ज त्ति, पुत्ते णत्तुणिअ त्ति अ ॥ १८ ॥
हे भो हलित्ति अन्नित्ति, भट्टे सामिअ गोमिअ ॥ होल गोल वसुलि त्ति, पुरिसं नेव मालवे ॥ १९ ॥
नामधिज्जेण णं बूआ, पुरिसगुत्तेण वा पुणो ॥ जहारिहमभिगिज्झ, आलविज्ज लविज्ज वा ॥ २० ॥
पंचिंदिआण पाणाणं, एस इत्थी अयं पुमं ॥ जाव णं न विजाणिज्जा, ताव जाइ त्ति आलवे ॥ २१ ॥
तहेव माणुसं पसुं, पक्खिं वा वि सरीसवं ॥ थूले पमेइले वज्झे, पायमित्ति अ नो वए ॥ २२ ॥
परिवूढ त्ति णं बूआ, बूआ उवचिअ त्ति अ ॥ संजाए पीणिए वा वि, महाकाय त्ति आलवे ॥ २३ ॥
तहेव गाओ दुज्झाओ, दम्मा गोरहग त्ति अ ॥ वाहिमा रहजोगित्ति, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ २४ ॥
जीवं गवित्ति णं बूआ, धेणुं रसदयत्ति अ ॥ रहस्से महल्लए वा वि, वए संवहणित्ति अ ॥ २५ ॥
तहेव गंतुमुज्जाणं, पव्वयाणि वणाणि अ ॥ रुक्खा महल्ल पेहाए, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ २६ ॥
अलं पासायखंभाणं, तोरणाणि गिहाणि अ ॥ फलिहग्गलनावाणं, अलं उदगदोणिणं ॥ २७ ॥
पीढए चंगबेरे अ, नंगले मइयं सिआ ॥ जंतलट्ठी व नाभी वा, गंडिआ व अलं सिआ ॥ २८ ॥
आसणं सयणं जाणं, हुज्जा वा किंचुवस्सए ॥ भूओवघाइणिं भासं, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ २९ ॥
तहेव गंतुमुज्जाणं, पव्वयाणि वणाणि अ ॥ रुक्खा महल्ल पेहाए, एवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३० ॥
जाइमंता इमे रुक्खा, दीहवट्टा महालया ॥ पयायसाला विडिमा, वए दरिसणित्ति अ ॥ ३१ ॥
तहा फलाइं पक्काइं, पायखज्जाइ नो वए ॥ वेलोइयाइं टालाइं, वेहिमाइ त्ति नो वए ॥ ३२ ॥
असंथडा इमे अंबा, बहुनिव्वडिमा फला ॥ वइज्ज बहु संभूआ, भूअरूव त्ति वा पुणो ॥ ३३ ॥
तहेवोसहिओ पक्काओ, नीलिआओ छवीइ अ ॥ लाइमा भज्जिमाउ त्ति, पिहुखज्ज त्ति नो वए ॥ ३४ ॥
रूढा बहुसंभूआ, थिरा ऊसढा वि अ ॥ गब्भिआओ पसूआओ, संसाराउ त्ति आलवे ॥ ३५ ॥
तहेव संखडिं नच्चा, किच्चं कज्जं ति नो वए ॥ तेणगं वावि वज्झित्ति, सुतित्थित्ति अ आवगा ॥ ३६ ॥
संखडिं संखडिं बूआ, पणिअट्ठ त्ति तेणगं ॥ बहुसमाणि तित्थाणि, आवगाणं विआगरे ॥ ३७ ॥
[illegible] नईउ पुन्नाउ, कायतिज्ज त्ति नो वए ॥ नावाहिं तारिमाउ त्ति, पाणिपिज्ज त्ति नो वए ॥ ३८ ॥

बहुवाहडा अगाहा, बहुसलिलुप्पिलोदगा ॥ बहुवित्थडोदगाआवि, एवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३९ ॥
तहेव सावज्जं जोगं, परस्सट्ठा अ निट्ठिअं ॥ कीरमाणं ति वा नच्चा, सावज्जं न लवे मुणी ॥ ४० ॥
सुकडित्ति सुपक्कित्ति, सुच्छिन्ने सुहडे मडे ॥ सुनिट्ठिए सुलट्ठित्ति, सावज्जं वज्जए मुणी ॥ ४१ ॥

पयत्तपक्क त्ति य पक्कमालवे, पयत्तछिन्न त्ति य छिन्नमालवे ॥
पयत्तलट्ठित्ति य कम्महेउअं, पहारगाढ त्ति य गाढमालवे ॥ ४२ ॥

सव्वुक्कसं परग्घं वा, अउलं नत्थि एरिसं ॥ अविकिअमवत्तव्वं, अविअत्तं एव नो वए ॥ ४३ ॥
सव्वमेअं वइस्सामि, सव्वमेअं ति नो वए ॥ अणुवीइ सव्वं सव्वत्थ, एवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ४४ ॥
सुक्कीअं वा सुविक्कीअं, अकिज्जं किज्जमेव वा ॥ इमं गिण्ह इमं मुंच, पणीअं नो विआगरे ॥ ४५ ॥
अप्पग्घे वा महग्घे वा, कए वा विक्कए वि वा ॥ पणिअट्ठे समुप्पन्ने, अणवज्जं विआगरे ॥ ४६ ॥
तहेवासंजयं धीरो, आस एहि करेहि वा ॥ सयं चिट्ठ वयाहि त्ति, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ४७ ॥
बहवे इमे असाहू, लोए वुच्चंति साहुणो ॥ न लवे असाहु साहु त्ति, साहुं साहु त्ति आलवे ॥ ४८ ॥
नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं ॥ एवं गुणसमाउत्तं, संजयं साहुमालवे ॥ ४९ ॥
देवाणं मणुआणं च, तिरिआणं च वुग्गहे ॥ अमुगाणं जओ होउ, मा वा होउ त्ति नो वए ॥ ५० ॥
वाओ वुट्ठं च सीउण्हं, खेमं धायं सिवं ति वा ॥ कया णु हुज्ज एआणि, मा वा होउ त्ति नो वए ॥५१॥

तहेव मेहं व नहं व माणवं, न देवदेव त्ति गिरं वइज्जा ॥
समुच्छिए उन्नए वा पओए, वइज्ज वा वुट्ठ बलाहय त्ति ॥ ५२ ॥

अंतलिक्ख त्ति णं बूआ, गुज्झाणुचरिअ त्ति अ ॥ रिद्धिमंतं नरं दिस्स, रिद्धिमंतं ति आलवे ॥ ५३ ॥

तहेव सावज्जणुमोअणी गिरा, ओहारिणी जा य परोवघाइणी ॥
से कोह लोह भय हास माणवो, न हासमाणो वि गिरं वइज्जा ॥ ५४ ॥
सुवक्कसुद्धिं समुपेहिआ, मुणी गिरं च दुट्ठं परिवज्जए सया ॥
मिअं अदुट्ठं अणुवीइ भासए, सयाणमज्झे लहइ पसंसणं ॥ ५५ ॥
भासाइ दोसे अ गुणे अ जाणिआ, तीसे अ दुट्ठे परिवज्जए सया ॥
छसु संजए सामणिए सया जए, वइज्ज बुद्धे हिअमाणुलोमिअं ॥ ५६ ॥
परिक्खभासी सुसमाहिइंदिए, चउक्कसायावगए अणिस्सिए ॥
स निद्धुणे धुन्नमलं पुरेकडं, आराहए लोगमिणं तहा परं ॥ त्तिबेमि ॥ ५७ ॥

॥ इति सुवक्कसुद्धीअज्झयणं सम्मत्तं ॥ ७ ॥

॥ अथाचार प्रणिधिनामकमष्टममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

आयारप्पणिहिं लद्धुं, जहा कायव्व भिक्खुणा ॥ तं भे उदाहरिस्सामि, आणुपुव्विं सुणेह मे ॥ १ ॥
पुढवीदगअगणिमारुअ, तणरुक्खस्स बीयगा ॥ तसा अ पाणा जीव त्ति, इइ वुत्तं महेसिणा ॥ २ ॥
तेसिं अच्छणजोएण, निच्चं होअव्वयं सिआ ॥ मणसा कायवक्केणं, एवं हवइ संजए ॥ ३ ॥
पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं, नेव भिंदे न संलिहे ॥ तिविहेण करणजोएण, संजए सुसमाहिए ॥ ४ ॥
सुद्धपुढवीं न निसीए, ससरक्खंमि अ आसणे ॥ पमज्जित्तु निसीइज्जा, जाइत्ता जस्स उग्गहं ॥ ५ ॥
सीओदगं न सेविज्जा, सिलावुट्ठं हिमाणि अ ॥ उसिणोदगं तत्तफासुअं, पडिगाहिज्ज संजए ॥ ६ ॥
उदउल्लं अप्पणो कायं, नेव पुंछे न संलिहे ॥ समुप्पेह तहाभूअं, नो णं संघट्टए मुणी ॥ ७ ॥
इंगालं अगणिं अच्चिं, अलायं वा सजोइअं ॥ न उंजिज्जा न घट्टिज्जा, नो णं निव्वावए मुणी ॥ ८ ॥
तालिअंटेण पत्तेण, साहाए विहुणेण वा ॥ न वीइज्ज अप्पणो कायं, बाहिरं वा वि पुग्गलं ॥ ९ ॥

जो पावगं जलिअमवक्कमिज्जा, आसीविसं वा वि हु कोवइज्जा ॥
जो वा विसं खायइ जीविअट्ठी, एसोवमासायणया गुरूणं ॥ ६ ॥
सिआ हु से पावय नो डहिज्जा, आसीविसो वा कुविओ न भक्खे ॥
सिआ विसं हालहलं न मारे, न आ वि मुक्खो गुरुहीलणाए ॥ ७ ॥
जो पव्वयं सिरसा भित्तुमिच्छे, सुत्तं व सीहं पडिबोहइज्जा ॥
जो वा दए सत्तिअग्गे पहारं, एसोवमासायणया गुरूणं ॥ ८ ॥
सिआ हु सीसेण गिरिं पि भिंदे, सिआ हु सीहो कुविओ न भक्खे ॥
सिआ न भिंदिज्ज व सत्तिअग्गं, न आवि मुक्खो गुरुहीलणाए ॥ ९ ॥
आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना, अबोहिआसायण नत्थि मुक्खो ॥
तम्हा अणाबाहसुहाभिकंखी, गुरुप्पसायाभिमुहो रमिज्जा ॥ १० ॥
जहाहिअग्गीजलणं नमंसे, नाणाहुईमंतपयाभिसित्तं ॥
एवायरिअं उवचिट्ठइज्जा, अणंतनाणोवगओ वि संतो ॥ ११ ॥
जस्संतिए धम्मपयाइ सिक्खे, तस्संतिए वेणइयं पउंजे ॥
सक्कारए सिरसा पंजलीओ, कायग्गिरा भो मणसा अ निच्चं ॥ १२ ॥
लज्जा दया संजमबंभचेरं, कल्लाणभागिस्स विसोहिठाणं ॥
जे मे गुरू सययमणुसासयंति, तेहिं गुरू सययं पूअयामि ॥ १३ ॥
जहा निसंते तवणच्चिमाली, पभासइ केवलभारहं तु ॥
एवायरिओ सुअसीलबुद्धिए, विरायइ सुरमज्झे व इंदो ॥ १४ ॥
जहा ससी कोमुइजोगजुत्तो, नक्खत्ततारागणपरिवुडप्पा ॥
खे सोहई विमले अब्भमुक्के, एवं गणी सोहइ भिक्खुमज्झे ॥ १५ ॥
महागरा आयरिआ महेसी, समाहिजोगे सुअसीलबुद्धिए ॥
संपाविउकामे अणुत्तराइं, आराहए तोसइ धम्मकामी ॥ १६ ॥
सुच्चाण मेहावि सुभासिआइं, सुस्सूसए आयरिअप्पमत्तो ॥
आराहइत्ता ण गुणे अणेगे, से पावइ सिद्धिमणुत्तरं ॥ त्तिबेमि ॥ १७ ॥

॥ इति विणयसमाहीए पढमो उद्देसो सम्मत्तो ॥

॥ अथ विनयसमाध्यध्ययने द्वितीय उद्देशः ॥

मूलाउ खंधप्पभवो दुमस्स, खंधाउ पच्छा समुविंति साहा ॥
साहप्पसाहा विरुहंति पत्ता, तओ सि पुप्फं च फलं रसो अ ॥ १ ॥
एवं धम्मस्स विणओ, मूलं परमो अ से मुक्खो ॥ जेण कित्तिं सुअं सिग्घं, नीसेसं चाभिगच्छइ ॥ २ ॥
जे अ चंडे मिए थद्धे, दुव्वाई नियडी सढे ॥ वुब्भइ से अविणीअप्पो, कट्ठं सोअगयं जहा ॥ ३ ॥
विणयंमि जो उवाएणं, चोइओ कुप्पई नरो ॥ दिव्वं सो सिरिमिज्जंतिं, दंडेण पडिसेहए ॥ ४ ॥
तहेव अविणीअप्पा, उववज्झा हया गया ॥ दीसंति दुहमेहंता, आभिओगमुवट्ठिआ ॥ ५ ॥
तहेव सुविणीअप्पा, उववज्झा हया गया ॥ दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिं पत्ता महायसा ॥ ६ ॥
तहेव अविणीअप्पा, लोगंमि नरनारीओ ॥ दीसंति दुहमेहंता, छाया ते विगलिंदिआ ॥ ७ ॥
दंडसत्थपरिज्जुन्ना, असब्भवयणेहि अ ॥ कलुणा विवन्नछंदा, खुप्पिवासपरिगया ॥ ८ ॥
तहेव सुविणीअप्पा, लोगंसि नरनारीओ ॥ दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिं पत्ता महायसा ॥ ९ ॥

तहेव अविणीअप्पा, देवा जक्खा अ गुज्झगा ॥ दीसंति सुहमेहंता, आभिउगमुवट्ठिआ ॥ १० ॥
तहेव सुविणीअप्पा, देवा जक्खा अ गुज्झगा ॥ दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिं पत्ता महायसा ॥ ११ ॥
जे आयरिअउवज्झायाणं, सुस्सूसावयणंकरे ॥ तेसिं सिक्खा पवड्ढंति, जलसित्ता इव पायवा ॥ १२ ॥
अप्पणट्ठा परट्ठा वा, सिप्पा णेउणिआणि अ ॥ गिहिणो उवभोगट्ठा, इहलोगस्स कारणा ॥ १३ ॥
जेण बंधं वहं घोरं, परिआवं च दारुणं ॥ सिक्खमाणा निअच्छंति, जुत्ता ते ललिइंदिआ ॥ १४ ॥
ते वि तं गुरु पूअंति, तस्स सिप्पस्स कारणा ॥ सक्कारंति नमंसंति, तुट्ठा निद्देसवत्तिणो ॥ १५ ॥
किं पुण जे सुअग्गाही, अणंतहिअकामए ॥ आयरिआ जं वए भिक्खू, तम्हा तं नाइवत्तए ॥ १६ ॥
नीअं सिज्जं गइं ठाणं, नीअं च आसणाणि अ ॥ नीअं च पाए वंदिज्जा, नीअं कुज्जा अ अंजलिं ॥१७॥
संघट्टइत्ता काएणं, तहा उवहिणामवि ॥ खमेह अवराहं मे, वइज्ज न पुणुत्ति अ ॥ १८ ॥
दुग्गओ वा पओएणं, चोइओ वहई रहं ॥ एवं दुबुद्धि किच्चाणं, वुत्तो वुत्तो पकुव्वई ॥ १९ ॥
" आलवंते लवंते वा, न निसिज्जाइ पडिस्सुणे ॥ मुत्तूण आसणं धीरो, सुस्सूसाए पडिस्सुणे " ॥
कालं छंदोवयारं च, पडिलेहित्ता ण हेउहिं ॥ तेण तेण उवाएणं, तं तं संपडिवायए ॥ २० ॥
विवत्ती अविणीअस्स, संपत्ती विणिअस्स य ॥ जस्सेह दुहओ नायं, सिक्खं से अभिगच्छइ ॥ २१ ॥

जे आवि चंडे मइइड्ढिगारवे, पिसुणे नरे साहसहीणपेसणे ॥
अदिट्ठधम्मे विणए अकोविए, असंविभागी न हु तस्स मुक्खो ॥ २२ ॥
निद्देसवित्ती पुण जे गुरूणं, सुअत्थधम्मा विणयंमि कोविआ ॥
तरित्तु ते ओघमिणं दुरुत्तरं, खवित्तु कम्मं गइमुत्तमं गय ॥ त्तिबेमि ॥ २३ ॥

॥ इति विणयसमाहिअज्झयणे बीओ उद्देसो सम्मत्तो ॥ २ ॥

॥ अथ विणयसमाहिअध्ययने तृतीय उद्देशः प्रारभ्यते ॥

आयरिअं अग्गिमिवाहिअग्गी, सुस्सूसमाणो पडिजागरिज्जा ॥
आलोइअं इंगिअमेव नच्चा, जो छंदमाराहइ स पुज्जो ॥ १ ॥
आयारमट्ठा विणयं पउंजे, सुस्सूसमाणो परिगिज्झ वक्कं ॥
जहोवइट्ठं अभिकंखमाणो, गुरुं च नासायई स पुज्जो ॥ २ ॥
रायणिएसु विणयं पउंजे, डहरा वि अ जे परिआय जिट्ठा ॥
नीअत्तणे वट्टइ सच्चवाई, ओवायवं वक्ककरे स पुज्जो ॥ ३ ॥
अन्नायउंछं चरई विसुद्धं, जवणट्ठया समुआणं च निच्चं ॥
अलद्धुअं नो परिदेवइज्जा, लद्धुं न विकत्थई स पुज्जो ॥ ४ ॥
संथारसिज्जासणभत्तपाणे, अप्पिच्छया अइलाभे वि संते ॥
जो एवमप्पाणभितोसइज्जा, संतोसपाहन्नरए स पुज्जो ॥ ५ ॥
सक्का सहेउं आसाइ कंटया, अओमया उच्छहया नरेणं ॥
अणासए जो उ सहिज्ज कंटए, वईमए कन्नसरे स पुज्जो ॥ ६ ॥
मुहुत्तदुक्खा उ हवंति कंटया, अओमया ते वि तओ सुउद्धरा ॥
वायादुरुत्ताणि दुरुद्धराणि, वेराणुबंधीणि महब्भयाणि ॥ ७ ॥
समावयंता वयणाभिघाया, कन्नंगया दुम्मणिअं जणंति ॥
धम्मुत्ति किच्चा परमग्गसूरे, जिइंदिए जो सहई स पुज्जो ॥ ८ ॥
अवन्नवायं च परम्मुहस्स, पच्चक्खओ पडिणीअं च भासं ॥

॥ ए ॥

उंहाराणिं अप्पिअकारणिं च, भासं न भासिज्ज सया स पुज्जो ॥

अलोलुए अकुहए अमाई, अपिसुणे आवि अदीणवित्ती ॥
मो भावए नो वि अ भाविअप्पा, अकोउहल्ले अ सया स पुज्जो ॥ १० ॥
गुणेहिं साहू अगुणेहिं साहू, गिण्हाहि साहू गुण मुंचसाहू ॥
विआणिआ अप्पगमप्पएणं, जो रागदोसेहिं समो स पुज्जो ॥ ११ ॥
तहेव डहरं च महल्लगं वा, इत्थी पुमं पवइअं गिहिं वा ॥
नो हीलए नो वि अ खिंसइज्जा, थंभं च कोहं च चए स पुज्जो ॥ १२ ॥
जे माणिआ सययं माणयंति, जत्तेण कन्नं व निवेसयंति ॥
ते माणए माणरिहे तवस्सी, जिइंदिए सच्चरए स पुज्जो ॥ १३ ॥
तेसिं गुरूणं गुणसायराणं, सुच्चा ण मेहावि सुभासिआइं ॥
चरे मुणी पंचरए तिगुत्तो, चउक्कसायावगए स पुज्जो ॥ १४ ॥
गुरुमिह सययं पडिअरिअ मुणी, जिणमयनिउणे अभिगमकुसले ॥
धुणिअ रयमलं पुरेकडं, भासुरमउलं गइं वइ ॥ त्ति बेमि ॥ १५ ॥

॥ इति विणयसमाहीए तइउ उद्देसो सम्मत्तो ॥ ३ ॥

॥ अथ विणयसमाहिअज्झयणे चतुर्थ उद्देशः प्रारभ्यते ॥ ४ ॥

सुअं मे आउसं तेणं भगवया एवमक्खायं, इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहि-ठाणा पन्नत्ता, कयरे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिठाणा पन्नत्ता, इमे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिठाणा पन्नत्ता, तं जहा, विणयसमाही, सुअसमाही, तवसमाही, आयारसमाही ॥

विणए सुए अ तवे, आयरे निच्च पंडिआ ॥ अभिरामयंति अप्पाणं, जे भवंति जिइंदिआ ॥ १ ॥

चउव्विहा खलु विणयसमाही, तंजहा, अणुसासिज्जंतो सुस्सूसइ, सम्मं पडिवज्जइ, वयमाराहइ, नय भवइ अत्तसंपग्गहिए, चउत्थं पयं भवइ, भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥ पेहेइ हिआणुसासणं, सुस्सूसइ तं च पुणो अहिट्ठिए ॥ न य माणमएण मज्जइ, विणयसमाहिआययट्ठिए॥

चउव्विहा खलु सुअसमाही भवइ, तं जहा सुअं मे भविस्सइ त्ति अज्झाइअव्वं भवइ, एगग-चित्तो भविस्सामि त्ति अज्झाइअव्वं भवइ, अप्पाणं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वं भवइ ठिओ, परं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वं भवइ, चउत्थं पयं भवइ, भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥ नाणमेगग्गचित्तो अ, ठिओ अ ठावइ परं ॥ सुआणि अ अहिज्जित्ता, रओ सुअसमाहिए ॥ ३ ॥

चउव्विहा खलु तवसमाही भवइ, तं जहा नो इहलोगट्ठयाए तवमहिट्ठिज्जा, नो परलोगट्ठयाए तवमहिट्ठिज्जा, नो कित्तिवन्नसद्दसिलोगट्ठयाए तवमहिट्ठिज्जा, नन्नत्थ निज्जरट्ठयाए तवम-हिट्ठिज्जा, चउत्थं पयं भवइ, भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥ विविहगुणतवोरए, निच्चं भवइ निरासए निज्जरट्ठिए ॥ तवसा धुणइ पुराणपावगं, जुत्तो सया तवसमाहिए ॥ ४ ॥

चउव्विहा खलु आयारसमाही भवइ, तं जहा नो इहलोगट्ठयाए आयारमहिट्ठिज्जा, नो पर-लोगट्ठयाए आयारमहिट्ठिज्जा, नो कित्तिवन्नसद्दसिलोगट्ठयाए आयारमहिट्ठिज्जा, नन्नत्थ आरहंतेहिं हेऊहिं आयारमहिट्ठिज्जा, चउत्थं पयं भवइ, भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥ जिणवयणरए अतिंतिणे, पडिपुन्नायइ माययट्ठिए ॥ आयारसमाहिसंवुडे, भवइ अ दंते भावसंधए ॥

अभिगम चउरो समाहिओ, सुविसुद्धो सुसमाहिअप्पओ ॥
विउलहिअं सुहावहं पुणो, कुवइ अ सोपयखेममप्पणो ॥ ६ ॥
जाइमरणाउ मुच्चइ, इत्थंथं च चएइ सव्वसो ॥ सिद्धे वा हवइ सासए, देवे वा अप्परए महड्ढिए ॥त्तिबेमि॥
॥ चउत्थो उद्देसो सम्मत्तो ॥ ४ ॥
॥ विणयसमाहीणामज्झयणं सम्मत्तं ॥ ९ ॥
॥ अथ दशमं सभिक्खध्ययनं प्रारभ्यते ॥
निक्खम्म माणाइ अ बुद्धवयणे, निच्चं चित्तसमाहिओ हविज्जा ॥
इत्थीण वसं न आवि गच्छे, वंतं नो पडिआयइ जे स भिक्खू ॥ १ ॥
पुढविं न खणे न खणावए, सीओदगं न पिए न पिआवए ॥
अगणि सत्थं जहा सुनिसिअं, तं न जले न जलावए जे स भिक्खू ॥ २ ॥
अनिलेण न वीए वीयावए, हरियाणि न छिंदे न छिंदावए ॥
बीआणि सया विवज्जयंतो, सच्चित्तं नाहारए जे स भिक्खू ॥ ३ ॥
वहणं तसथावराण होइ, पुढवीतणकठ्ठनिस्सिआणं ॥
तम्हा उद्देसिअं न भुंजे, नो वि पए न पयावए जे स भिक्खू ॥ ४ ॥
रोइअ नायपुत्तवयणे, अत्तसमे मन्निज्ज छप्पि काए ॥
पंच य फासे महव्वयाइं, पंचासवसंवरे जे स भिक्खू ॥ ५ ॥
चत्तारि वमे सया कसाए, धुवजोगी हविज्ज बुद्धवयणे ॥
अहणे निज्जायरूपवरयए, गिहिजोगं परिवज्जए जे स भिक्खू ॥ ६ ॥
सम्मदिट्ठी सया अमूढे, अत्थि हु नाणे तवे संजमे अ ॥
तवसा धुणइ पुराणपावगं, मणवयकायसुसंवुडे जे स भिक्खू ॥ ७ ॥
तहेव असणं पाणगं वा, विविहं खाइमं साइमं लभित्ता ॥
होही अट्ठो सुए परे वा, तं न निहे न निहावए जे स भिक्खू ॥ ८ ॥
तहेव असणं पाणगं वा, विविहं खाइमसाइमं लभित्ता ॥
छंदिअ साहम्मिआण भुंजे, भुच्चा सज्झायरए जे स भिक्खू ॥ ९ ॥
न य वुग्गहिअं कहं कहिज्जा, न य कुप्पे निहुइंदिए पसंते ॥
संजमधुवजोगजुत्ते, उवसंते अविहेडए जे स भिक्खू ॥ १० ॥
जो सहइ हु गामकंटए, अक्कोसपहारतज्जणाउ अ ॥
भयभेरवसद्दसप्पहासे, समसुहदुक्खसहे अ जे स भिक्खू ॥ ११ ॥
पडिमं पडिवज्जिआ मसाणे, नो भायए भयभेरवाइं दिअस्स ॥
विविहगुणतवोरए अ निच्चं, न सरीरं आभिकंखए जे स भिक्खू ॥ १२ ॥
असइं वोसट्ठचत्तदेहे, अक्कुट्ठे व हए लूसिए वा ॥
पुढविसमे मुणी हविज्जा, अनिआणे अकोउहल्ले जे स भिक्खू ॥ १३ ॥
अभिभूअ काएण परीसहाइं, समुद्धरे जाइपहाउ अप्पयं ॥
विइत्तु जाइमरणं महब्भयं, तवे रए सामणिए जे स भिक्खू ॥ १४ ॥
हत्थसंजए पायसंजए, वायसंजए संजइंदिए ॥
अज्झप्परए सुसमाहिअप्पा, सुत्तत्थं च विआणइ जे स भिक्खू ॥ १५ ॥

उवहिंमि अमुच्छिए अगिद्धे, अन्नायउंछं पुलनिप्पुलाए ॥
कयविक्कयसंनिहिओ विरए, सव्वसंगावगए अ जे स भिक्खू ॥ १६ ॥
अलोलभिक्खू न रसेसु गिद्धे, उंछं चरे जीविअनाभिकंखी ॥
इड्ढिं च सक्कारणपूअणं च, चए ठिअप्पा अणिहे जे स भिक्खू ॥ १७ ॥
न परं वइज्जासि अयं कुसीले, जेणं च कुप्पिज्ज न तं वइज्जा ॥
जाणिअ पत्तेअं पुन्नपावं, अत्ताणं न समुक्कसे जे स भिक्खू ॥ १८ ॥
न जाइमत्ते न य रूवमत्ते, न लाभमत्ते न सुएण मत्ते ॥
मयाणि सव्वाणि विवज्जइत्ता, धम्मझाणरए जे स भिक्खू ॥ १९ ॥
पवेअए अज्जपयं महामुणी, धम्मे ठिओ ठावयइ परं पि ॥
निक्खम्म वज्जिज्ज कुसीललिंगं, न आवि हासंकुहए जे स भिक्खू ॥ २० ॥
तं देहवासं असुइं असासयं, सया चए निच्चहिअट्ठिअप्पा ॥
छिंदित्तु जाइमरणस्स बंधणं, उवेइ भिक्खू अपुणागमं गइं ॥ त्तिबेमि ॥ २१ ॥
॥ इति सभिक्खूअज्झयणं दसमं संमत्तं ॥ १० ॥
॥ अथ श्री दशवैकालिके प्रथमा चूलिका ॥

इह खलु भो पव्वइएणं उप्पन्नदुक्खेणं संजमे अरइसमावन्नचित्तेणं ओहाणुप्पेहिणा अणोहाइएणं एव हयरस्सिगयंकुसपोयपडागाभूआइं इमाइं अट्ठारस ठाणाइं सम्मं सपडिलेहिअव्वाइं भवंति॥ तं जहा हं भो दुस्समाए दुप्पजीवी ॥ १ ॥ लहुसगा इत्तरिआ गिहीणं कामभोगा ॥ २ ॥ भुज्जो अ सायबहुला मणुस्सा ॥ ३ ॥ इमे अ मे दुक्खे न चिरकालोवट्ठाइ भविस्सइ ॥ ४॥ ओमजणपुरक्कारे ॥५॥ वंतस्स य पडिआयणं॥६॥ अहरगइवासो-वसंपया॥७॥ दुल्लहे खलु भो गिहीणं धम्मे गिहिवासमज्झे वसंताणं ॥८॥ आयंके से वहाय होइ ॥९॥ संकप्पे से वहाय होइ ॥१०॥ सोवक्केसे गिहवासे, निरुवक्केसे परिआए ॥११॥ बंधे गिहवासे, मुक्खे परिआए ॥१२॥ सावज्जे गिहवासे, अणवज्जे परिआए ॥१३॥ बहुसाहारणा गिहीणं कामभोगा ॥१४॥ पत्तेअं पुन्नपावं ॥१५॥ अणिच्चे खलु भो मणुस्साण जीविए कुसग्गजलबिंदुचंचले ॥१६॥ बहुं च खलु भो पावं कम्मं पगडं ॥ १७ ॥ पावाणं च खलु भो कडाणं कम्माणं पुव्विं दुच्चिन्नाणं दुप्पडिकंताणं वेइत्ता मुक्खो नत्थि अवेइत्ता तवसा वा झोसइत्ता ॥ १८ ॥ अट्ठारसमं पयं भवइ ॥ भवइ अ इत्थ सिलोगो. ॥

जया य चयइ धम्मं, अणज्जो भोगकारणा ॥ से तत्थ मुच्छिए बाले, आयइं न वबुज्झइ ॥ १ ॥
जया ओहाविओ होइ, इंदो वा पडिओ छमं ॥ सव्वधम्मपरिब्भट्ठो, स पच्छा परितप्पइ ॥ २ ॥
जया अ वंदिमो होइ, पच्छा होइ अवंदिमो ॥ देवया व चुआ ठाणा, स पच्छा परितप्पइ ॥ ३ ॥
जया अ पूइमो होइ, पच्छा होइ अपूइमो ॥ राया व रज्जपब्भट्ठो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ४ ॥
जया अ माणिमो होइ, पच्छा होइ अमाणिमो ॥ सिट्ठि व्व कब्बडे छूढो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ५ ॥
जया अ थेरओ होइ, समइक्कंतजुव्वणो ॥ मच्छु व्व गलिं गलित्ता, स पच्छा परितप्पइ ॥ ६ ॥
जया अ कुकुडुंबस्स, कुतत्तीहिं विहम्मइ ॥ हत्थी व बंधणे बद्धो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ७ ॥
पुत्तदारपरीकिन्नो, मोहसंताणसंतओ ॥ पंकोसन्नो जहा नागो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ८ ॥
अज्ज आहं गणी हुंतो, भाविअप्पा बहुस्सुओ ॥ जइ हं रमंतो परिआए, सामन्ने जिणदेसिए ॥ ९ ॥
देवलोगसमाणो अ, परिआओ महेसिणं ॥ रयाणं अरयाणं च, महानरयसारिसो ॥ १० ॥

अमरोवमं जाणिअ सुक्खमुत्तमं ॥ रयाण परिआइ तहारयाणं ॥
निरओवमं जाणिअ दुक्खमुत्तमं, रमिज्ज तम्हा परिआइ पंडिए ॥ ११ ॥
धम्माउ भट्ठं सिरिओ ववेयं, जन्नग्गि विज्झाअमिवप्पतेअं ॥
हीलंति णं दुव्विहिअं कुसीला, दाढुड्ढिअं घोरविसं व नागं ॥ १२ ॥
इहेव धम्मो अयसो अकित्ती, दुन्नामधिज्जं च पिहुज्जणंमि ॥
चुअस्स धम्माउ अहम्मसेविणो, संभिन्नवित्तस्स य हिट्ठओ गइ ॥ १३ ॥
भुंजित्तु भोगाइं पसज्झचेअसा, तहाविहं कट्टु असंजमं बहुं ॥
गइं च गच्छे अणहिज्झिअं दुहं, बोही अ से नो सुलहा पुणो पुणो ॥ १४ ॥
इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो, दुहोवणीअस्स किलेसवत्तिणो ॥
पलिओवमं झिज्झइ सागरोवमं, किमंग पुण मज्झ इमं मणोदुहं ॥ १५ ॥
न मे चिरं दुक्खमिणं भविस्सइ, असासया भोगपिवास जंतुणो ॥
न चे सरीरेण इमेणविस्सइ, अविस्सइ जीविअपज्जवेण मे ॥ १६ ॥
जस्सेवमप्पा उ हविज्ज निच्छिओ, चइज्ज देहं न हु धम्मसासणं ॥
तं तारिसं नो पइलंति इंदिआ, उविंति वाया व सुदंसणं गिरिं ॥ १७ ॥
इच्चेव संपस्सिअ बुद्धिमं नरो, आयं उवायं विविहं विआणिआ ॥
काएण वाया अदु माणसेणं, तिगुत्ति गुत्तो जिणवयण महिट्ठिज्जासि ॥ त्तिबेमि ॥ १८ ॥

॥ इति रइवक्का पढमा चूला सम्मत्ता ॥

॥ अथ द्वितीया चूलिका ॥

चूलिअं तु पवक्खामि, सुअं केवलिभासिअं ॥ जं सुणित्तु सुपुण्णाणं, धम्मे उप्पज्जए मई ॥ १ ॥
अणुसोअपट्ठिअबहुजणंमि, पडिसोअलद्धलक्खेणं ॥ पडिसोअमेव अप्पा, दायव्वो होउकामेणं ॥ २ ॥
अणुसो असुहो लोओ, पडिसोओ आसवो सुविहिआणं ॥ अणुसो संसारोओ पडिसोओ तस्स उत्तारो ॥ ३ ॥
तम्हा आयारपरक्कमेणं, संवरसमाहिबहुलेणं ॥ चरिआ गुणा अ निअमा, अ हुंति साहूण दट्ठव्वा ॥ ४ ॥

अणिएअ वासो समुआणचरिआ, अन्नायउंछं पइरिक्कया अ ॥
अप्पोवही कलहविवज्जणा अ, विहारचरिआ इसिणं पसत्था ॥ ५ ॥
आइन्नओमाणविवज्जणा अ, ओसन्नदिट्ठाहडभत्तपाणे ॥
संसट्ठकप्पेण चरिज्ज भिक्खू, तज्जायसंसट्ठ जई जइज्जा ॥ ६ ॥
अमज्जमंसासि अमच्छरीआ, अभिक्खणं निव्विगइं गया अ ॥
अभिक्खणं काउस्सग्गकारी, सज्झायजोगे पयओ हविज्जा ॥ ७ ॥
ण पडिन्नविज्जा सयणासणाइं, सिज्जं निसिज्जं तह भत्तपाणं ॥
गामे कुले वा नगरे व देसे, ममत्तभावं न कहिंचि कुज्जा ॥ ८ ॥
गिहिणो वेआवडिअं न कुज्जा, अभिवायणं वंदण पूअणं वा ॥
असंकिलिट्ठेहिं समं वसिज्जा, मुणी चरित्तस्स जओ न हाणी ॥ ९ ॥
ण या लभिज्जा निउणं सहायं, गुणाहिअं वा गुणओ समं वा ॥
इक्को वि पावाइं विवज्जयंतो, विहरिज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ १० ॥

संवच्छरं वा वि परं पमाणं, बीअं च वासं न तहिं वसिज्जा ॥
सुत्तस्स मग्गेण चरिज्ज भिक्खू, सुत्तस्स अत्थो जह आणवेइ ॥ ११ ॥
जो पुव्वरत्तावररत्तकाले, संपिक्खई अप्पगमप्पगेणं ॥
किं मे कडं किच्चमकिच्चसेसं, किं सक्कणिज्जं न समायरामि ॥ १२ ॥
किं मे परो पासइ किंच अप्पा, किं वाहं खलिअं न विवज्जयामि ॥
इच्चेव सम्मं अणुपासमाणो, अणागयं नो पडिबंध कुज्जा ॥ १३ ॥
जत्थेव पासे कइ दुप्पउत्तं, काएण वाया अदु माणसेणं ॥
तत्थेव धीरो पडिसाहरिज्जा, आइन्नओ खिप्पमिव क्खलीणं ॥ १४ ॥
जस्सेरिसा जोग जिइंदिअस्स, धिइमओ सप्पुरिसस्स निच्चं ॥
तमाहु लोए पडिबुद्धजीवी, सो जीअइ संजमजीविएणं ॥ १५ ॥
अप्पा खलु सइ पर रक्खिअव्वो, सव्विंदिएहिं सुसमाहिएहिं ॥
अरक्खिओ जाइपहं उवेइ, सुरक्खिओ सव्वदुहाण मुच्चइ ॥ त्तिबेमि ॥ १६ ॥
॥ इति विवित्तचरिआ बीआ चूला सम्मत्ता ॥ २ ॥
॥ इइ दसवेआलिअं मूलसुत्तं संमत्तं ॥
हीनपुण्या न पश्यंति, रागांधास्तत्वसंस्थितिम् ॥ लाजेऽज्ञानफलं चैव, लभंते ते नराधमाः ॥ १ ॥

॥ समाप्तं चेदं श्री दशवैकालिकं सूत्रं टीका अवचूरि दीपिका
भाषा मूलसहितं गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥
॥ श्रीरस्तु ॥